LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone: NORD 67-23
R. C. SEINE 274.288

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՇԱԲԱԹ
1
ՕԳՈՍՏՈՍ
1931
1 AOUT 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1635 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԹՐՏԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ

Բոլոր տեղեկութիւնները կը հաստատեն թէ Պարսկաստան այլեւս վճռական դիրք մը բռնած է քրտական շարժման հանդէպ: Դիրք մը, որ կը ձգտի խափանել ո՛րեւէ նոր խլրտում՝ Արարատի շրջանին մէջ:

Այս քաղաքականութեան մանրամասնութիւնները կը բացատրէ Թուրքեւպարսիկ սահմանագլուխի յանձնախումբին պարսիկ նախագահը, որուն յայտարարութեանց ամփոփումը հրատարակած ենք այսօր:

Իրականին մէջ, Պարսկաստան դեր մը չունէր Արարատի դէպքերուն, եւ ընդհանրապէս քրտական շարժման մէջ: Ան սկիզբէն ի վեր բռնած էր զգոյշ դիրք մը, որպէս զի պատրուակներ չտայ երկու կասկածոտ հարեւաններուն, Թուրքիոյ եւ Խորհրդային Միութեան ձեռքը:

Այս երկու բարի դրացիները ամէն կերպով կը ճգնին Քիւրտերուն ուշադրութիւնը դարձնել դէպի Պարսկաստան եւ Միջագետք: Այն ինչ ըմբոստութեան բուն պատճառը Թուրքիան է, եւ շարժումը ուղղուած է միայն Թուրքիոյ դէմ:

Խորհրդային իշխանութիւնը, գիտնալով հանդերձ այս պարագան եւ գեռ ուրիշ մանրամասնութիւններ, իր շահերուն համապատասխան չի գտներ շարժման ընթացքը: Եւ իր հիւպատոսներուն ու գործակալներուն միջոցաւ ամէն միջոցի կը դիմէ, Թուրքիոյ մէջ ծագած քրտական ապստամբութիւնը խեղդելու, իսկ ընդհակառակն Իրանի և Իրաքի Քիւրտերը ոտքի հանելու համար:

1925ին, ամէնէն առաջ խորհրդային մամուլն էր որ հրճուեցաւ, երբ «Թուրք քաջարի ասկեարները» արեան մէջ խեղդեցին Շէյխ Սայիտի արշաւը: Եւ ամէնէն առաջ խորհրդային իշխանութիւնն էր որ իր առջի ծառայութիւնը առաջարկեց, յանձն առաւ զէնք եւ զինուոր ղրկել, զսպելու համար անցեալ տարուան ապստամբութիւնը:

Խորհրդային իշխանութեան համար քրտական շարժումը, ինչպէս առհասարակ ո՛րեւէ խլրտում, արժէք ունի, երբ ուղղուած է բրիտանական աշխարհակալութեան դէմ: Իսկ բրիտանական աշխարհակալութիւնը հարուածելու համար, անմիջական խարիսխներ են Իրաքը եւ Իրանը: Մոսկուա պատրաստ է մինչեւ անգամ կարմիր Քիւրտիստան ստեղծելու, եթէ Քիւրտերը անսան իր խրատներուն, եւ զէնքը ուղղեն ոչ թէ Թուրքիոյ, այլ Պարսկաստանի եւ Միջագետքի դէմ:

Մոսկուան ծափահարած է եւ միշտ ալ պիտի ծափահարէ, երբ խլրտին Պարսկաստանի եւ Իրաքի Քիւրտերը: Եւ եթէ մինչեւ հիմա չյաջողեցաւ իր ծրագիրներուն մէջ, պատճառը այն է որ արթուն էին թէ Իրաքը եւ թէ Իրանը:

Միւս կողմէ, քրտական այն կազմակերպութիւնը որ դեր ունի բուն ազգային շարժման մէջ, համոզուած է թէ չի կրնար երեք ճակատի վրայ միանգամայն կռուիլ: Ուզէ իսկ, իր ձեռքը չէ: Շատեր ազնուորեցան Շէյխ Մահմուտի շարժումէն, որ ուղղուած էր Միջագետքի եւ ասոր ճան մըն ալ Պարսկաստանի դէմ, բայց հանդիպեցան բացարձակ անելի մը: Մանաւանդ երբ զսպուեցաւ շարժումը:

Այսօր քրտական խնդիր չկայ Պարսկաստանի մէջ: Չկան տարրեր որ կարենան այդպիսի խնդիր յարուցանել:

Բայց, նկատի առնելով իր դրացիներուն դիրքը. եւ քիչ մըն ալ ազդուած՝ Շէյխ Մահմուտի շարժումէն, Թէհրան խոհեմութիւն կը համարէ դիրք բռնել նոյնիսկ Թուրքիոյ Քիւրտերուն դէմ: Կ՛ուզէ խափանել բոլոր ճամբաները, շղթայի տակ առնելով, ամայացնելով Արարատի շրջանը, որ անմիջական կապ ունի իր սահմաններուն հետ:

Այսպէս է որ, վերջերս տեղափոխեց, դէպի երկրի ներսերը փոխադրեց սահմանակից աշիրէթները, եւ միջոցներ ձեռք առաւ, Արարատի մնացած ըմբոստները հալածելու, վար իջեցնելու համար:

Այդ ըմբոստները ո՛ր եւ է խնդիր չունին Պարսկաստանի հետ, իսկ եթէ անձնատուր ըլլան Թուրքիոյ, կախաղանն է որ կը սպասէ իրենց:

Մինչ Թէհրան անհրաժեշտ կը գտնէ գործակցիլ «մաքրագործում»ին, անդին Թուրքերը կը շարունակեն կաշառքով, սպառնալիքով կամ խորամանկ խաղերով ըմբոստ Քիւրտերը մղել սահմանէն անդին, կռիւ յարուցանել անոնց եւ Պարսիկներուն միջեւ:

Մէկ խօսքով, Քիւրտերը մնացած են երկու կրակի մէջ: Երկսայրի սուր մըն է որ կը բանի իրենց գլխուն վերեւ:

Դժուա՛ր է նախատեսել այս նոր կացութեան հետեւանքները:

Եթէ, զանազան թիւրիմացութիւններու հետեւանքով, Թուրքերը յաջողին թշնամութիւն յարուցանել Պարսիկներուն եւ Քիւրտերուն միջեւ, մահացու հարուած մը պիտի ստանայ քրտական շարժումը, — այնպէս ինչպէս կը հաւկնանք մենք:

Այս առթիւ ծանր պատասխանատուութիւն կ՛իյնայ քիւրտ վարիչներուն վրայ: Անոնք պարտաւոր են արթուն հսկել, Թրքական խաղերը ի դերեւ հանելու համար:

Ո՛ր եւ է սայթաքում այս ճամբուն վրայ՝ պիտի առաջնորդէ անդարմանելի աղէտի մը:

Հին պատմութիւնն է որ կը կրկնուի, «յաւելեալ եւ ճախացեալ»:

Շ.

ՊԱՂՏԱՏԻ ՊՈՅՔՈԹԸ

ՄԵԹԵԱԼՆԵՐ ԵՒ ՎԻՐԱՒՈՐՆԵՐ?

Ինչպէս գրած էինք, Պաղտատի մէջ մէկ քանի շաբաթէ ի վեր սկսած պոյքոթը կը շարունակուի, եւր բողոք ժողովուրդին վրայ գրուած ծանր տուրքերուն դէմ: Կառավարութիւնը թէպէտ ամէն տեսակ խիստ միջոցներու դիմած եւ հարկ եղած հրահանգները տուած էր ոստիկանական եւ ապահովութեան պաշտօնատուներուն, սակայն ցուցարարները խաղաղեցնել կարելի չէր եղած: Թաղաւորի փոխանորդը ի վերջոյ ստիպուած, արգիլած էր ամէն տեսակ հաւաքոյթ եւ ժողով:

Արաբերէն թերթի մը էլ Բասրայի առաքած մասնաւոր տեղեկութեանց համաձայն, քանի մը օր առաջ, ցուցարարներու եւ կառավարական ուժերու միջեւ տեղի ունեցած է բուռն ընդհարում մը, որու միջոցին սպաննուած են երեսուն հոգի եւ բազմաթիւ անձեր վիրաւորուած: Թէպէտ վերահաստատուած է անդորրութիւնը, սակայն պոյքոթը չէ վերջացած եւ կիրքերը չեն խաղաղած:

Այս կացութեան պատճառաւ, կ՛ըսուի թէ, Ֆէյսալ թագաւոր պիտի փութացնէ իր վերադարձը եւ չուտով պիտի հասնի Պաղտատ: Վարչապետ Նուրի փաշա Սաիտ արդէն վերադարձած է:

Լիւֆ Գաֆ առած վերջին տեղեկութեանց համաձայն, կը հաղորդուի թէ պոյքոթը վերջ գտած է, շնորհիւ Նուրի փաշա Սաիտի վճռական յայտարարութեանց, որով խոստացած է նուազեցնել տուրքերը:

ՅՈՅՆ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐԸ

Ոստիկանութեան քաղած տեղեկութեանց համաձայն, համայնավարները տենդագին գործունէութեան մը լծուած են Յունաստանի մէջ, խռովութիւններ յարուցանելու համար Օգոստոս 1ի կարմիր օրուան առթիւ:

Ընդհ. Ապահովութեան ձնորհիւ կը, ձերբակալուեց երկու ծանօթ համայնավարներ՝ որոնք կը փոխադրէին երկու հազար կոչեր: Այս կոչերուն մէջ, համայնավարները հրաւէր կը կարդային աշխատաւորներուն, որպէս զի ներկայ գտնուին գումարուելիք հակաֆաշիստ համաժողովին եւ մասնակցին Օգոստոս 1ի ցոյցերուն:

Ձերբակալուածները յանձնուեցան ընդհ. դատախազութեան:

ՀԱԿԱԿՐՕՆԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԸ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Վարշաւիայէն տրուած տեղեկութեանց համաձայն, Ուկրայինայի գործադիր կոմիտէն որոշեց փակել Քիէվի տինակոկը, որուն տեղ պիտի հիմնուի մանուկներու յատուկ համայնավարական թատրոն մը:

Բոլշեւիկ հրատարակչական տուն մը գիրք մը հրատարակած է Վատիկանի եւ Պապին վրայ: Այս գիրքը պիտի թարգմանուի եւրոպական լեզուներով եւ իբր ուղեցոյց պիտի ծառայէ Եւրոպայի եւ Ամերիկայի մէջ՝ կաթոլիկութեան դէմ պայքարին:

ՌՈՒՍԻԱ ՆԱՒ ԿԸ ԳՆԷ

«Թայմզ» կը գրէ թէ բոլշեւիկեան գործակալներ բանակցութիւններ կը կատարեն հարաւային Ուէլզի մէջ, նաւերու գնման համար: Գնման պայման առաջարկած են հարիւրին 10 կանխիկ. հարիւրին 20 առաջին տարուան վերջը եւ մնացեալը երեք տարուան մէջ վճարելի: Շոգենաւ մը արդէն գնուած է եւ Մանչէսթըրէն պիտի մեկնի դէպի Ռուսիա, ապրանքներով բեռցած:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԽԻՍՏ ՄԻՋՈՑՆԵՐԸ ՕԳՈՍՏՈՍ 1-Ի ՑՈՅՑԵՐՈՒՆ ԱՌԹԻՒ

Ինչպէս բոլոր երկիրներուն, նոյնպէս Ֆրանսայի մէջ համայնավարները երկար ատենէ ի վեր կը պատրաստուին օգոստոս մէկը դարձնելու յեղափոխական ցոյցի օր: Այս առթիւ Ֆրանսայի վարչապետը Պ. Լավալ, ունեցաւ խորհրդակցութիւն մը, որուն կը մասնակցէին Փարիզի ոստիկանապետը, Ներքին նախարարութեան փոխանորդը, Փարիզի զինուորական կառավարիչը, պատերազմական նախարարութեան մէկ ներկայացուցիչը, հանրապետական պահակներու հրամանատարը եւ Սէն.է-Ուազի նահանգապետը:

Այս խորհրդակցութեան ընթացքին, վարչապետը տուաւ կարգ մը հրահանգներ եւ ճշդեց ձեռք առնուելիք միջոցները: Հանրային ճամբաներու վրայ որեւէ թափօր, որեւէ հաւաքոյթ թոյլ չպիտի տրուի: Բոլոր անոնք որ կը փորձեն նման ձեռնարկներ կատարել, պիտի ձերբակալուին անմիջապէս:

Ոստիկանութիւնը հրահանգ ստացած է զսպելու աշխատանքը արգիլելու ամէն ձեռնարկ: Այս առթիւ ձերբակալուածները անմիջապէս պիտի յանձնուին դատարան:

ԱՅՆ ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ ՈՐ ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ ՈՐԵՒԷ ՑՈՅՑԻ, ՊԻՏԻ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԻՆ ԵՒ ԱՆՄԻՋԱՊԷՍ ՎՏԱՐՈՒԻՆ ԵՐԿՐԷՆ:

Ցոյցերը արգիլելու եւ երկրին անդորրութիւնը պահպանելու համար, ապահովուած է զինուորական եւ ոստիկանական ուժերու գործակցութիւնը:

Մասնաւոր հրահանգներ տրուած են նաեւ բոլոր նահանգապետներուն:

Գրիւնինկ եւ Քուրցիուս դէպի Հռոմ

ԼԱՎԱԼ ԵՒ ԲՐԻԱՆ ԴԷՊԻ ՊԵՐԼԻՆ

Գերմանիոյ վարչապետը Գրիւնինկ եւ արտաքին նախարարը Քուրցիուս հաւանաբար Հռոմ պիտի մեկնին յառաջիկայ շաբթու, օգոստոս 5ին կամ 6ին, իտալական կառավարութեան հրաւէրով:

Գերման իրաւասու շրջանակները կը կարծեն թէ գերման նախարարներու այցելութեան ընթացքին, ելեւմտական բարեկարգման գործը բաւական առաջ տարուած պէտք է ըլլայ, որպէսզի վարչապետն ու արտաքին նախարարը կարենան բացակայիլ Պերլինէն: Ամէն պարագայի մէջ, Հռոմի այցելութիւնը չի կարծուիր որ տեւէ երկու օրէն աւելի:

Գրիւնինկի եւ Քուրցիուսի վերադարձէն վերջն է որ գերման կառավարութիւնը պաշտօնապէս Պերլին պիտի հրաւիրէ Ֆրանսայի վարչապետն ու արտաքին նախարարը:

Գերմանիոյ ելեւմտական տագնապը

Կարճատեւ վարկերու մասին, բանակցութիւնները տակաւին չյանգեցան որեւէ դրական ելքի: Ամերիկեան եւ անգլիական պահանջատէրերը չեն կրցած համաձայնութեան մը գալ: Այս պայմաններու մէջ, կը վախցուի որ գերման կառավարութիւնն ստիպուի յայտարարել արտասահմանեան պարտքերու վճարման յետաձգում: Մինչեւ երկուշաբթի օր, կրնայ ըլլալ որ համաձայնութիւն մը գոյանայ: Սակայն լաւատեղեակ շրջանակները այնքան ալ լաւատես չեն:

Կառավարութիւնն ու գերման ելեւմտական շրջանակները այն կարծիքն ունին թէ վերջերս ձեռք առնուած միջոցները, պիտի կրնան գերման դրամատուներուն տալ վճարման բաւարար դիւրութիւններ: Նոր հրովարտակներ պատրաստութեան մէջ են, ուժ տալու համար չէքերու եւ հրամանագրերու շրջաբերութեան:

Խնայողական սնտուկներու հարցին մէջ, կարելի չէ եղած դեռ լուծում մը գտնել, ինչ որ ամէնէն աւելի կը մտահոգէ կառավարութիւնը: Խնայողական սնտուկները իրենց յանձնուած գումարներուն 10 առ հարիւրը միայն պիտի կրնան վերադարձնել պահանջատէրերուն: Յանձնուած գումարները կը կազմեն 12 միլիառ մարքի հսկայ գումար մը, որ փոխ տրուած է անհատական եւ համայնական ձեռնարկներու: Ուստակուին միջոցը չէ գտնուած այս տրուած գումարները հաւաքելու եւ վերադարձնելու խնայողական սնտուկները: Անցագրերու վրայ դրուած 100 մարքի մասնաւոր տուրքը պիտի վերցուի յառաջիկայ շաբթու մէջ:

Խռովութիւններ Մատրիտի մէջ

Հնտաձայնի ընկերութեան բանթող պաշտօնեաներն ու գործաւորները հրապարակային հաւաքոյթ մը ունեցան Մատրիտի մէկ թաղին մէջ: Բազմաթիւ ճառեր արտասանուեցան, հրաւիրելով բանթողները որ գիմեն խափանարարութեան: Հաւաքոյթի վերջաւորութեան, ներկաները որոշեցին ցոյց մը կատարել: Ոստիկանութիւնը ստիպուեցաւ միջամտել եւ ձերբակալել մէկ քանի անձեր: Ցուցարարները ուզեցին զանոնք ազատել: Ամբոխը միացաւ բանթողներուն եւ ի վերջոյ, յաջողեցան ազատել ձերբակալուածները:

Այդ պահուն լսուեցան հրազէնի պայթիւններ եւ ոստիկանները քարկոծուեցան: Երեք ոստիկաններ վիրաւորուեցան, ինչպէս նաեւ բազմաթիւ ցուցարարներ:

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ

ՄԱԿԵԴՈՆԻՈՅ ՈՐԲԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Ստացած ենք հետեւեալ գումարները. —

Զ. Ռ. Մ. Վալանսի մասնաճիւղին հանգանակութիւնը (չէք S. G. No. 710.967)	2039.—
Զ. Ռ. Մ. Մարսէյլի մասնաճիւղին վիճակահանութիւնը (Բ. մասնավճար)	400.—
Գումար	2439.—
Յուլիս 23ի գումարը	9330.—
Ընդհ. գումար	11.769.—

* * *

ԽՄԲ.— Այս գումարէն երկու անգամով ղրկած ենք Սելանիկ, Թեմական Խորհուրդին 8000 ֆրանք: Երէկ՝ փոխադրեցինք 2039 եւս:

Հաշիւները փակելու ստիպուած ըլլալով, կը խնդրենք փութացնել ուրիշ գումարներ, եթէ կան:

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ՕԴԱՆԱՒՈՐԴՆԵՐԸ ՀԱՍԱՆ ՊՈԼԻՍ

Ամերիկացի երկու օդանաւորդները որոնք երեքշաբթի առտու մեկներ էին Նիւ-Եորքէն, առանց որեւէ տեղ կանգ առնելու, հինգշաբթի, կէս օրուան ժամը 1.20ին հասան Պոլիս, եւ այս կերպով կոտրեցին հեռաւորութեան մրցանիշը որ ցարդ կը մնար Բոսթի եւ Գէլլոնթի ձեռքը: Կտրած են 8100 քիլոմեթր ճամբայ, օդին մէջ մնալով մօտ 50 ժամ:

Օդանաւորդները անցած են Պուրժէի (Ֆրանսա) օդանաւային կայանին վրայէն, ուր նետած են ծրար մը՝ Թաղապետական խորհուրդի նախագահին հասցէով: Ծրարին մէջ կար «Նիւ Եորք Թայմզ» թերթին վերջին թիւէն մէկ քանի օրինակներ:

∴ Անգլիացի օդանաւորդուհին Միս Ճանսըն որ կը մեկնի դէպի Թոքիօ, գիշերը անցուց Բագանի մէջ, ուրկէ մեկնեցաւ առաւօտեան ժամը 5ին:

∴ Տէր եւ տիկին Լինտպէրկ կը թռին դէպի Օթթավա, ուրկէ պիտի մեկնին Թոքիօ:

Իսկ երկու ամերիկացի օդանաւորդները, որոնք Ատլանտեանը կտրեր էին Թէռ-Նեօվէն մինչեւ Կալլէսի երկիրը, հասան Պերլին: Անկից մտադիր են մեկնելու դէպի Մոսկուա:

ԱՆԳԼԻԱ ՆԵՂ ՕՐԵՐ ԿԱՆՑԸՆԷ

Անգլիական խորհրդարանի տնտեսական յանձնախումբի տեղեկագիրը կը հաստատէ թէ ելմտական ծանր կացութեան մը մատնուած է Անգլիա: Դրամագլուխը ճրապուրելու յոյսով, Անգլիական դրամատունը զեղչի սակը բարձրացուց յուլիսէն 4ուկէսի:

Անգլիոյ վարչապետին եւ արտաքին նախարարին Գերլինէն Լոնտոն վերադարձը այնքան ալ խանդավառութիւն չէ ստեղծած: Մամուլը մեծ մասամբ վերապահ է, նախարարներուն ճամբորդութիւնը չտուաւ անմիջական արդիւնքներ, սակայն կը կարծեն շատեր, եւրոպական եւմասնաւորաբար ֆրանքօ-գերման գործակցութեան մը յոյսեր տուաւ ապագայի տեսակէտով:

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐԸ ՋՈՒԻՑԵՐԻՈՅ ՄԷՋ

Խմբագրութիւնս ստացած է հետեւեալ հեռագիրը. —

Հայ Արիներու ներկայացուցչական խմբակը մեկնեցաւ Զուիցերիա, յուլիս 29ի իրիկուան կառախումբով, մասնակցելու Երէցներու միջազգային ճամբարին (Քէնտօրի):

Ներկայացուցիչներ՝ Արմիկ Ջամալեան, Յակոբ Պետրիկեան

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ԴԻՐՔԸ ՔՐՏԱԿԱՆ ՇԱՐԺՄԱՆ ՀԱՆԴԷՊ

ԹՈՒՐՔԵՒՊԱՐՍԻԿ ՍԵՐՏ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԱՐԱՐԱՏԸ ՎԵՐՋՆԱՊԷՍ ԽՈՐՏԱԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Թուրքեւպարսիկ սահմանագլուխի ապահովութեան յանձնախումբի Նախագահ գնդ. Քեազըմ խան Սիահի հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրած է «Իրան» Թերթին.

Թէեւ Պարսից կառավարութիւնը ուղղակի շահագրգռուած չէր Արարատի ապստամբութիւնը ճնշելու մէջ, սակայն առաջնորդուած իր խաղաղասիրական ցանկութիւններով եւ հարեւանական պարտականութիւններով, օգնեց Թուրքիոյ այդ խռովութիւնները դադրեցնելու, Արարատն ընկճելու համար։

Պարսից կառավարութեան այս ընթացքի մէջ դեր կատարեց այն մտահոգութիւնը, որ ապստամբական կեդրոնի գոյութիւնը կրնար քրտական խռովարար տարրերու մէջ յառաջ բերել եւ դժբախտութեան պատճառ դառնալ աշխատաւոր քրտութեան համար, որ ոչ միայն յառաջդիմութեան ընդունակ է, այլեւ մանաւանդ իբրեւ ցեղակից Իրանին պատրաստ է իր ծառայութիւնները մատուցանելու։

Ահա թէ ինչու, երբ 1930ին Թուրք կառավարութիւնը որոշեց Արարատի ապստամբներու դէմ գործ կեդրոնացնել եւ Պարսից կառավարութեան գործակցութիւնն եւ աջակցութիւնը խնդրեց, մեր կառավարութիւնը ընդունեց Թուրքիոյ առաջարկը։

Երբ Թրքական զօրքերը իրենց երկրամասի՝ Արարատի շրջանին մէջ գործողութիւններու ձեռնարկեցին, պարսկական զօրքը նոյնպէս փակեց Արարատէն արեւելք գտնուող ուղիները Ղըզըլ-Նիլէն մինչեւ Ղոշու լեռները։

Եւ որպէս զի պարսկական Քիւրտերու կողմէ իրենց ապստամբ ցեղակիցներու որեւէ աջակցութիւն չըլլայ, հիւսիսարեւմտեան զօրամասի զօրքին յանձնարարուեցաւ ամբողջ սահմանի վրայ գտնուող Քիւրտերը երկրի ներսը տեղաւորել։

Երբ Թրքական զօրքը պատերազմական գործողութիւններու մէջ էր, պարսկական զօրքը երեք պարտականութիւն ունէր։

Առաջին՝ փակել սահմանը, որ Թրքական խռովարարները չկարենան պարսկական հողն անցնիլ եւ պարսկական Քիւրտերէն աջակցութիւն ստանալ։

Երկրորդ՝ սահմանէն դէպի ներս տեղաւորել պարսկական Քիւրտերը եւ երրորդ՝ պայքարիլ Թրքական այն Քիւրտերու դէմ, որոնք պարսկական երկրամասի վրայ կը յարձակէին եւ կողոպուտ ու սպանութիւններ կը կատարէին։

Պարտականութեան երկրորդ կէտը, այսինքն սահմանամերձ Քիւրտերը հեռացնելու առթին, մեր զօրքը երբեմն անոնց կողմէ անհնազանդութեան եւ նոյնիսկ, դիմադրութեան կը հանդիպէր։ Սակայն եղած հրահանգներուն անսալով, կանգ չառնելով նոյնիսկ զոհերու առջեւ, մեր զօրքը կատարեց իր պարտքը։

Խալիտ աղա Ջելալի դէպքն իբր օրինակ կրնայ գաղափար տալ այդ մասին։

Օգնելով Թրքական ապստամբներուն, ան չէր ուզեր ենթարկուիլ սահմանէն հեռանալու մեր կարգադրութեան։ Բանն այնտեղ հասաւ որ զէնք բարձրացուց մեր զօրքի դէմ։

Պարտուելէ յետոյ, իր հետ եղած Թրքական խռովարարներով Թողուց Պարսկաստանը եւ անցաւ Թրքական մասը։

Հակառակ այն հանգամանքին, որ այս խռովարարին հալածանքը Թրքական շահերուն պաշտպանութեան կը ծառայէր, սակայն ցաւալի էր, որ Թրքական զօրքերու հրամանատարը նոյն Խալիտ աղան 200 ընտանիքներով եւ 5—6000 դաւարով ընդունեց եւ Պուրալանի մէջ բնակութեան տեղ տուաւ։

Ցամենայն դէպս, պարսկական զօրքերը Ղուզլուի եւ Այի-Բէկի շրջանին մէջ Թրքական զօրքի հետ ուս-ուսի կռուեցան եւ մինչեւ Արարատի գործի վերջն ամէն տեսակի աջակցութիւն ցոյց տուին։

Ներկայիս երկու պետութեանց կողմէ ձեռք առնուած ծրագիրը եթէ կատարելապէս գործադրուի, կարելի է Արարատի ըմբոստութիւնը վերջացած համարել։

Այդ ծրագիրը կը տրամադրէ.—

1) Թուրք կառավարութիւնը որոշած է Արարատի շրջանը միշտ ալ անբնակ պահել եւ Թոյլ չտալ, որեւէ քրտական ցեղի, որպէս զի այնտեղ հաստատուելով հնարաւորութիւն տայ խռովարարներուն ապաստանարար կեդրոնանալու միջոց ունենալ։

2) Պարսից կառավարութիւնը իր կարգին սահմանագլխի քրտութիւնն երկրի ներսը պիտի տեղաւորէ եւ պիտի Թոյլ չտայ պարսկահպատակ Քիւրտերուն սահմանամերձ շրջաններու մէջ բնակութիւն հաստատել։

3) Երկու պետութիւնները նոյն տեսակէտն ունին Արարատի ըմբոստութեան կրկնութեան առաջն առնելու հարցին մէջ։ Հետեւաբար համագործակցութեան եւ երկու կողմի ուժերու ղեկավարներու եռանդուն գործունէութեան պարագային, ապստամբութեան կրկնութեան պատճառ եւ հաւանականութիւն չկայ։

4) Արարատն իր գերիշխանութեան տակ առնելու համար, Թուրք կառավարութիւնն առաջարկած է Պարսից կառավարութեան այն շրջանին մէջ հողամասերու փոխանակութիւն կատարել։

ԽՕՍԻՆՔ ԴԷՄ ԱՌ ԴԷՄ

Ե.— ԴԱՍԱԿԱՆՈՒԹԵՆԷ ՄԻՆՉԵՒ ՌՈՄԱՆԹԻԶՄ

Ոմանք կ'ուրանան դասականներուն երեւակայութիւնը։ Փրոֆ. Ագոնց եւս. «Գործօնը աչքն է, երեւակայութիւնը անելիք չունի աւելի քան սոսկ յիշողութիւնը»։

Սրբապղծութի՛ւն, սրբապղծութի՛ւն։

Ինչպէս կարելի է ուրանալ բոցավառ երեւակայութիւնը Պինդարի, Սիմոնիդէսի, Բաքիւլիդի եւ բոլոր հելլէն քնարերգակներուն, ինչպէս նաեւ Սոփոկլէսի, Եւրիպիդէսի եւ Եսքիլէսի։ Սապփէ՞ն, ո՞վ կրնայ գերազանցել Սափոյի երեւակայութիւնը։ Թերեւս պէտք էր հարցնել թէ փրոֆէսէօրը ի՛նչ կը հասկնայ երեւակայութիւն ըսելով։

Հա՛, ճիշդ է, շա՛տ են կռուեր հոգեբանները երեւակայութեան բացատրութեան մասին։ Սակայն բոլորը համաձայն են թէ երեւակայութիւնը կազմուած է պատկերներու։ Արդարեւ պատկերներու յիշողութիւնը կը կոչուի վերարտադրական երեւակայութիւն, եւ պատկերներու բաղադրութիւնը՝ ստեղծագործական երեւակայութիւն։ Ու Լոք անմիջապէս կ'ըսէ թէ մարդկային միտքը, ինքն իր մէջ անկախ, չի կրնար ստեղծել որեւէ պատկեր։ Այս բացատրութիւններն իսկ կը հաստատեն թէ երեւակայութիւնը յարաբերութիւն մը ունի բանականութեան հետ։ Այդ յարաբերութիւնը անծանօթ էր հիներուն։ Նոյնիսկ Փասքալ բացէ ի բաց կը յայտարարէր թէ «բանականութիւնը թշնամի է երեւակայութեան»։ Եւ Փասքալի այս խօսքն եղաւ պատճառը, որ մարդիկ ուրանան դասականներու մէջ երեւակայութեան որեւէ շնորհ։ Պայքարն կատաղի յարձակում մը գործեց այդ տեսակէտին պաշտպաններուն վրայ եւ կ'ըսէր թէ դասականներուն միակ եւ անգերազանցելի արժանիքը անոնց երեւակայութեան մէջն է։ «Օրուան նորոյթն է, կ'աւելցնէր, շփոթութիւն յառաջ բերել երեւակայութիւն ու գիւտ յեղյեղելով»։

Շատեր երեւակայութիւնը կը շփոթեն զգայախաբութեանց (hallucination), վերջապէս տեսլագին երեւակայութեան հետ։ Սակայն այդ երեւոյթը, ծնունդ հոգեբանախօսական վիճակի մը, տեսնուած է ամէն ատեն, Քրիստոսէն ալ առաջ, Քրիստոսէն ալ յետոյ, նոյնիսկ Քրիստոսի մէջ։

Ոմանք դասականներուն կը մերժեն տալ նաեւ պատկերի հարստութիւնը։ Պապապա՛ս..., բայց ամբողջ արեւելքը, բայց հելլէն գրականութիւնը, բայց Աստուածաշունչը լեցուն են պատկերներով։ Նոյնիսկ կարելի է ըսել թէ հելլէն դասականնե՛րը սորվեցուցին մեզի թէ ի՛նչ է պատկերը։ Անոնք ունէին երկու տեսակ պատկեր,— բուն պատկերը եւ փոխաբերութիւնը (métaphore)։ Յոյն եւ լատին քաղաքակրթութենէն ետքը, նոր դասականները կը գործածէին փոխաբերութիւնը, իսկ ռոմանթիքները՝ պատկերը։

Ոմանք ալ ուրացան դասականներուն յուզումն ու զգայնականութիւնը։ Ուրացողներուն մէջ է նաեւ փրոֆ. Ագոնց։ Ա՛յ մարդիկ, Արիստոտէլ իր քերթողականին ամբողջ ԺԴ. գլուխը յատկացուցած է այդ հարցին։ Եւ հնդկական քերթողականին մէջ կայ մասնաւոր ուսում մը, Բավա, որ կ'ուսուցանէ զգացումին տիրապետութեան եղանակները նիւթին ու ձեւին վրայ։

Եւ դեռ ոմանք ալ կ'ուրանան յանպատրաստից բխումը դասականներուն մէջ, չէ՞ որ, կ'ըսեն, բանականութիւնը եւ խիստ օրէնքներ կը հակակշռեն բանաստեղծութիւնը։ Ընդհակառակն, մենք հիմա գիտենք թէ Հելլէնները այնքան կը սիրէին այդ յանկարծարուտ բանաստեղծութիւնը, որ, շատեր չափազանցութեան տանելով, իրենց զգայարանքները Թունաւորելու աստիճան, գրգռելու փորձեր կ'ընէին։

Սակայն,բոլորը համաձայն են,— վերջապէ՛ս,— թէ դասական դպրոցին գլխաւոր յատկանիշն էր պաշտամունքը գեղեցիկին, որ աղբիւրն է բոլոր յուզումներուն, ներշնչումներուն, զգացումներուն եւ մտածումներուն։ Ահա թէ ինչո՛ւ մի՛շտ գեղեցիկին մասին խօսած են հելլէն բանաստեղծն ու փիլիսոփան։ Ծանօթ է Հելլէններու սէրը մարդկային մարմինը գեղեցկացնելու փորձերուն, ցանկութիւն մը համելի կամ նման դառնալու իրենց աստուածներուն։ Ստեղծուած էր տեսակ մը արուեստապետութիւն (artistocratie), որուն միակ վարդապետութիւնն էր ազնուացումը ոչ թէ պարզապէս անհատին, այլ ցեղին կամ ողիմպիական ժողովուրդին։ Գեղեցիկին ու ներդաշնակին պաշտամունքն եղաւ պատճառը, որ Հելլէնները, կ'ըսէ Օսկար Ուայլտ, չտեսան փառքը տգեղութեան, չհասկցան հմայքը մելամաղձոտութեան, չըմբռնեցին ուժը խենթի երեւակայութեան։ Հելլէնները կ'ըսէին թէ մելամաղձութիւնը կը տգեղցնէ մարդը, անկարգ ու հիւանդ երեւակայութիւնը կ'եղծանէ բարոյականը։ Ռոմանթիքները, դարեր յետոյ, երբ ընդհանրական ոճին ու համայնական զգացումին (= դասականութիւն) դէմ ըմբոստեցան, փոխելով արժէքները եւ պանծացնելու համար անհատը, յայտարարեցին թէ գեղեցիկ է տգեղը, մելամաղձութիւնը, ախտաւոր երեւակայութիւնը, անկարգութիւնը, ամէն բան։

Այս յայտարարութիւնը չէր բացատրեր սակայն ռոմանթիզմը, այլ ճիչն էր կաթսայի մը, որուն կափարիչը պայթած էր յանկարծ։ Տեսակ մը հակազդեցութիւն,— հին դասականները պայքար կը մղէին մոլութեանց եւ ախտերու դէմ, հակակշռի կ'ենթարկէին ամէն արտայայտութիւն, որ կրնար եղծել գեղեցիկը, իտէալական, ընդհանրական եւ համայնօրէն ներդաշնակ գեղեցիկը։ Նոր շարժումը ընդհակառակն կ'աստուածացնէր վայրկեանը, անհատը, տգեղը, գեղեցիկը, ներդաշնակը, աններդաշնակը։ Նոր շարժումը իտէալ չունէր։ Ահա թէ ինչո՛ւ ռոմանթիզմը եկաւ եւ գնաց։ Վրիպեցաւ, կ'ըսեն ոմանք։ Կը բացատրենք յետոյ։

2— Առաջին դարուն (Ք. Ա.), հելլենական գրականութեան գաղտնիքը այնպիսի մանրամասնութեամբ ուսումնասիրուեցաւ եւ ի վերջոյ կանոններու վերածուեցաւ, որ լատին քերականները, պարզապէս հետեւելով այդ կանոններուն, ստեղծեցին արուեստ մը, զոր պէտք է կոչել կեղծ դասական։ Այդ շրջանի համայնագէտները եւ քերականները այնքան լաւ սորված էին, «ջուրի՛ պէս», բանաստեղծութեան կանոնները, որ կը նստէին եւ անխափան ոտանաւորներ կը գրէին։ Արհեստ դարձած էր բանաստեղծութիւնը։ Այս շրջանին մասին այսքան։

Բ.— Նոր դասականութիւն.—

Այս այն դպրոցն է զոր փրոֆէսէօր Ագոնց կ'անուանէ «կեղծ դասականութիւն»։ Կուգայ վերածնունդէն ետքը։ Գլխաւոր յատկանիշն է, կ'ըսեն, վերադարձը դէպի հնադար։ Սակայն ընդհանուր բացատրութիւն մըն է այս, որ ցոյց չի տար հնութեան apportը այդ շրջանին կազմութեան մէջ։ Եւ յետոյ, երկրէ երկիր կը տարբերի շրջանին պատկերը կամ նոր դասականութեան բացատրութիւնը։ 1500 Թուականներուն Ֆրանսայի մէջ տակաւին ոչ ոք յունարէն գիտէր։ Աստուածաբանները ամէն գնով կ'արգիլէին հաղորդակցութիւնը յունական հնադարին հետ, վախնալով հերձուածներէ։ «Իտալիոյ գիւտն» իսկ բաւական վախ պատճառած էր իրենց։ ԺԶ. դարուն արդէն հելլէն քաղաքակրթութիւնը մեծ յեղաշրջում կատարած էր, ծերուկ մտաւորականներն իսկ դպրոց կ'երթային՝ յունարէն սորվելու եւ Աթէնքի լոյսը տեսնելու։ Գրագէտները նոր կը ճանչնային հին վարպետները։ Եւ սկսան հետեւիլ անոնց։ Բայց ի՞նչ առին հին վարպետներէն,— նի՞ւթը։ Շատ ծիծաղելի է այդ պատասխանը։ ԺԶ. դարը քրիստոնեայ էր, իսկ յունական հնադարը՝ հեթանոս։ Ոմանք կ'ըսեն թէ ԺԷ. եւ ԺԸ. դարերու, մանաւանդ Վոլթերի հակաքրիստոնէութիւնը կը ծագի հելլէն քաղաքակրթութեան հետ հաղորդակցութեան փորձերէն։ Սխա՛լ, աստուածաբանական վէճերու ճակատագրական վախճանն էր այդ։ Հելլէն քաղաքակրթութեան «Թաղուած գանձերը» անկարելի էր «վերակենդանացնել»

Նաեւ անոր համար, որ դրական ուերը բոլորովին յեղաշրջուած Բնարերգութիւն, Թատերգութիւն, լողայի մէջ, միացած էին երա տութեան։ Հելլէնները կը պաշտ կ'արտասանէին եւ կ'եղանակ միաժամանակ։ Ու եթէ շատ համար Հոմերոսը անհաս է պատճառն այն է որ Հոմերոսը տաղաչափելու գործիքը կը պակսի դասականները երկու բան սորվ Հելլէններէն՝ շնորհք։ Արիստոտ որ այդ՝ շրջանին մասնաւոր պ տամունքի առարկայ դարձաւ։ պայի մէջ հաստատ լեզու չկար, կարգ ու անկանոն, գաւառէ գաւ փոփոխական։ Ինչպէս Թարգմանե հելլենական գործերը, եւ ի՛նչ տային գործեր որ անոնց նմանե ըսին,— Նախ լեզու մը չինենք, պէս Հելլէնները ատտիկեան բ բառէն բիւրեղեայ լեզու մը չի էին։ Յետոյ տեսան, որ Հելլէնն ոչ միայն կանոնաւոր լեզու մը նին, այլ կարգապահ, կոկիկ եւ ն դաշնակ արուեստ մը։ Շնորհիւ կարգ ու կանոնին, հելլէն արուե չափազանց յստակ էր, եւ վեհ թեան մէջ տարօրինակ պարզութ մը ունէր։ Ընդհանրական արուե էր փառաւոր Հելլէններուն։ Ու նոր դասականները ըսին,— մեր ուեստն ալ, կամ մեր արտայայտ թիւնը, պէտք ըլլայ նմանօրէն պ եւ յստակ։ Արիստոտէլ կ'ըսէր քերթողականին մէջ թէ բանաստ ծութիւնը նմանողութիւն մըն (imitation)։ Եւ նոր դասակ ները ստեղծեցին այդ նմանութի փոխադրելով ոչ թէ «Թաղուած գ ձերը», այլ իւրացնելով ան արտայայտութեան եղանա Այսպէ՛ս կազմուեցաւ նոր դասակ շրջանը, որուն յատկանիշերն եր են.—Լեզուի մաքրութիւն եւ տայայտութեան յստակութ առանց սուր անհատապաշտութ

Երբ որեւէ գործի մէջ կը նէք այս երկու յատկանիշերը, նաք ըսել թէ դասական գործ է։ Ոմանք դասականութիւնը կը ցատրեն ըսելով «գրական առող պահութիւն»։ Այսինքն բառ «դա կաններու, գրականութիւնը բնա սական այնպիսի արտայայտութ մըն է, ուր չէք տեսներ հիւանդ գին որեւէ երեւոյթ, որեւէ հիւա բառ կամ բացատրութիւն, այլ այն հանգիստ եւ հանդարտ հոգի որուն երկինքին վրայ երեւակայ թիւնն իսկ խռովիչ չէ, խաղաղ ըերու խորութիւնն ունի, ուր նաւանդ լոյսը առատ է եւ հրա լի խաղեր կը ստեղծէ։ Ֆրանսա ները, այնքան սիրահար էին վիճակին, որ յստակութիւնը ձուցին իրենց համար աւանդ թիւն մը եւ կ'ըսեն.— «Ինչ որ տակ չէ, ֆրանսերէն չէ»։

Յանկարծ խանգարեցաւ այս առողջութիւնը, որովհետեւ՝

Քրիստոնէութիւնը իր սկզբն կան օրերուն չափազանց ժողովրդ վար վարդապետութիւն մըն էր։

ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ՈՐ ԱՀ ՈՒ ՍԱՐՍԱՓ ԿԸ ՏԱՐԱԾԷ ՊԱԼՔԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Ի՛ՆՊԷՍ ԿԸ ԳՈՐԾԵՆ ՄԱԿԵԴՈՆԱՑԻՆԵՐԸ

ԽՄԲ.— «Մաթէն»ի վերջերս աշխատակից մը ղրկած էր Պուլկարիա, մօտէն ուսումնասիրելու համար Մակեդոնական կազմակերպութեան կեանքն ու գործը։

Քաղուածաբար կուտանք ամէնէն հետաքրքրական մասերը.—

Կօստաքին Եօրտանոֆ մէկ ումպով կուլ կուտայ իր գարեջուրը, կը խաչակնքէ, երբ եպիսկոպոսը կ'անցնի եւ նոր բաժակ մը կ'ուզէ.

— Տէր Աստուած, Կօստաքին կ'ըսէ իրեն սրճարանի սպասարկուն, կ'երեւի խաղի մէջ շահեցար քու գիւղիդ Փէթէրլաշի ամբողջ դրամը...։

Տղան կը խնդայ։ Իր զգեստներուն մէջ, Պելկրատցիի մը չափ գեղեցիկ է։ Սեղանին տակ իր ոտքերուն մէջտեղը, Թուխ կտաւէ մեծ պայուսակ մը, որուն մէջ տակաւին բաներ մը ըլլալու են։

Պէնտէկօստէին կարգուելիք աղջիկները իր առաջքէն կ'անցնին կ'երթան։

— Զօրավօ — Բարե՛ւ...

Կօստաքին, որ արջու կը նմանի, կը ծալայ։

— Զօրավօ։ Իրարու ետեւէ կը պարպէ սլիվովիցայի գաւաթները, սալորի ռետնաշած օղին։ Միթո՛յ վերջը։ Եւ յանկարծ, հազար տինարնոց մեծ դրամատոմսով մը վճարելէ վերջ, պայուսակը Թեւին տակ, օրօրուելով, զիկզակելով, կը ձգէ որ ամբոխը զինքը քշէ, տանի։

Ժամը 2.30ն է։

Ժամը գրեթէ 2.40 էր երբ Նուկօլաւ ոստիկան մը սկսաւ վազել քարափին վրայ, պոռալով որ ամէն մարդ փախի։ Ոստիկանը իր սրտին վրայ բռնած կը սեղմէր Կօստաքին Եօրտանոֆի պայուսակին նմանող պայուսակ մը։

Ոստիկանը կայարանին մէջ գտած էր պայուսակ մը, որուն մէջ կար դժոխային մեքենայ մը։

Նուկօլաւ Թնդանօթաձիգները, որոնք իրենց կեանքը վտանգելով, քանի մը վայրկեան վերջ քակեր էին զայն՝ Նիշի մէկ Թրքական գետնափորի մէջ, հաւաստեցին Թէ պուլկարական բանակին մէջ գործածուած ուժեղ պայթուցիկէն մէկ քիլօ կը պարունակէր այդ դժոխային մեքենան եւ թէ շատ ճշգրիտ ժամացուցականութեամբ մը օժտուած, պիտի պայթէր ժամը 3ին, այն պահուն իսկ, երբ կայարանը լեցուած պիտի ըլլային սերպ կիներ եւ տղաքներ։

..

Սարսափը փարատեցաւ արագօրէն։ Բայց երբ կառախումբը մեկնեցաւ դէպի Փիրոթ, Ցարիպրոթ եւ եւ Սոֆիա, այն ատեն միայն մտածեցին Թէ կրնար իր հետ դէպի սահմանագլուխ տանիլ նաեւ չարագործը։

Կառավարիչը հեռաձայնին գլուխը կանչեց Փիրոթի քաղաքապետը։

— Ալօ՛, Պ. Միզիրլի, քաքօ վի՞։

— Տօպրօ, Պ. կառավարիչ։

— Պէտք է, բաւ կառավարիչը, պաշարել կառախումբը կայարանին մէջ, քննել, խուզարկել զայն, եւ հարցաքննել ճամբորդները...։

Այս պատուէրին կ'ընկերանայ ոճրափորձին մասին կարճ պատմութիւն մը։

Ոստիկանութեան պետերն ու ոստիկան-զինուորները գիրք կը բըռնեն, կը ցատկեն կառախումբը՝ հազիւ հասած, կը նշանակեն վստահելի բարեկամները, եւ ձախ անցընել կուտան կասկածելիները.

— Վա՛յ, Կօստաքին, ո՞ւր է պայուսակդ։

— Նիշի կայարանը կորսնցուցի։

— Ի՛նչ կար մէջը։

— Հաց եւ զոյգ մը նոր կօշիկ։

— Եկուր հետերնիս...

Կօստաքին Եօրտանոֆ նախ կը բողոքէ Թէ Նուկօլաւ քաղաքացի է եւ, մեղադրելի որ եւ է արարք չէ գործած։ Հարցաքննութիւնը աւելի կը խստանայ։ Արշալոյսէն առաջ, կը խոստովանի։

Տախտակին վրայ գիծ մըն ալ կ'աւելցնեն։ Կօստաքին Եօրտանոֆի ոճրափորձը 109րդն է 1919էն ի վեր, հրամայուած եւ կազմակերպուած ՕՌԻՄի կողմէ եւ քոմիթէճիներուն կողմէ կատարուած Նուկօլաւ հողի վրայ։

..

Կօստաքին Եօրտանոֆ որուն ոտքի կոճերը սեղմուած են Թիապարտի շղթայով մը իրարու կապուած երկաթեայ երկու խոշոր օղակներուն մէջ, նստած է, Նիշի հարցաքննիչ դատաւորին գրասենեակը, փայտէ նստարանի մը վրայ։

Ամիս մըն է ամէն առտու հոն կուգայ, երբ անցեալ մայիս 21ին, կը գտնուիմ իր ներկայութեանը եւ ամէն օր, նոր կտոր մը «կ'ուտէ»։

Կը հարցնեմ իրեն թէ ինչո՞ւ գործեց զզուելի արարք մը։

Ուսերը վեր կ'առնէ եւ անոր դէմքը կը մնայ անբանացած։

Անոր թղթածրարին մէջ կը կարդամ թէ ծնած է Փէթէրլաշ՝ Նուկօլաւիոյ մէջ, պուլկար սահմանագլուխէն քանի մը քիլոմեթր ասդին։

Նէօյիի դաշնագրէն առաջ, ռազմագիտական իրաւցի պատճառներով Ցարիպրոթի շրջանը տուաւ Նուկօլաւիոյ։ Կօստաքինին ծնողքը պուլկար էին եւ իրենց զաւակը ղրկեցին Սոֆիա՝ աշխատելու։ Նուկօլաւիոյ զինուորական իշխանութեան հրաւէրին վրայ, վերադարձաւ 20 տարեկանին, լաւ սերբ մը պէս կատարեց իր զինուորական ծառայութիւնը, շահեցաւ տասնապետի արծաթ աստղը եւ երբ զատագրուեցաւ, խնդրագիր ներկայացուց ոստիկանութեան մէջ մտնելու։ Թէեւ յիմնապետ մը իրեն սուգչութիւն էր ըրեր, սակայն գրագէտ ըլլալով, չկրցաւ ընդունուիլ։

Կարծ, 1931 մարտ 24ին, զադ օրէն կ'ըսեն Նուկօլաւ իշխանութիւնները, սակայն, կանոնաւոր ցագրով՝ կը պնդեն պուլկար իշ նութիւնները, Կօստաքին կը վեր դառնայ Սոֆիա, գործ գտնելու մ քով, քանի որ կ'ըսէ մեզապրեա Սոֆիա աւելի մօտ էր իր գիւղ քանթէ Նիշը։

(1)

...տոր, վայրենի կամ ծառուրական, յարեցաւ անոր խանդավառութեամբ։ Սակայն յետոյ, քրիստոնէութիւնը դարձաւ միապետական վարդապետութիւն մը։ Ցասախառութիւն։

Քրիստոնէութեան քարոզած գաղափարներէն մէկն էր եղբայրակցութիւնը։ Եւ ահա ցեղերը խառնուեցան իրարու։ Քրիստոնեայ ափշիկն իսկ կրնար ամուսնանալ ազնուական ընտանիքներու աղջիկներուն հետ։ Սրեան խաղացք մը կատարուեցաւ աւելի խոր, քան ինչ որ յեղի կ'ունենար աշխարհակալութեանց ժամանակ։

Խաչակրութիւնը կատարուեցաւ ափազանց վատառողջ պայմաններու մէջ։ Եւ խաչակրութենէն յետոյ Եւրոպա վարակուեցաւ սիֆիլիզով և դրոտութեամբ։ Հոգեբնախօսական առողջ վիճակը խանգարուեցաւ Եւրոպայի մէջ։

Ցայգրութիւնը հետզհետէ իր սարքները կը տարածէր, հրաշքներ ընծելով ամէն կողմ։ Ժողովուրդներ իր մութին մէջ կը հեծէին, լոյս տալու անյան։ Հաղորդակցութեան միջոցները կը զարգանային։ Անելցուցէք առ թէ ընկերային ու տնտեսական նոր պայմանները փոփոխութիւն մը կը ստեղծէին։ Եւ ահա ծայթեցաւ յեղափոխութիւնը։ — Ռոմանթիզմը։ Նախ հայրենասիրական ձիգով մը (նախառոմանթիզմ) եւ յետոյ անհատապաշտ, ներանձնական արտայայտութեամբ մը (ռոմանթիզմ)։

Ե. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ԳՈՐԾ ԹԷ ԱՒԱՐ

ԽՄԲ.— Անցեալ օր ծանուցած էինք Ամերիկայի «Պետական» Կարմիր Խաչին մէջ ծագած պառակտումը, իբրեւ հետեւանք ռամկավարներու եւ Հօկի բուռն մրցակցութեան։ Այս առթիւ ծագած է նաեւ տարեկան համագումարը։

«Հայրենիք»ի աշխատակից Մ. Վ. յօդուածաշարքով յայտնօրէն կը բանայ վէրքը՝ (19 յուլիս)։

Ստորեւ գլխաւոր կէտերը.—

Պետական Հայ Կ. Խաչը 1930-1931 տարեշրջանին ունեցած է 11 հազար մուտք, ինչպէս ցոյց կուտար տեղեկագիրը, սակայն այս գումարէն 3000ը փոխանցուած էր 1929-1930ի տարեշրջանէն եւ մայրանոցի հիմնադրամն էր։ Հետեւաբար Պետական Կ. Խաչը ներկայ տարեշրջանին ունեցած է շուրջ 8000 տոլար եկամուտ, գոյացած անդամավճարներէ եւ զանազան հասոյթներէ։ Մանրամասնութիւնները չունինք ձեռքի տակ և պէտք ալ չենք տեսներ սպասելու անոնց առաքումին։

Այս 8000 տոլար մուտքին դէմ տեսնենք թէ ի՛նչ ելք ունեցած է ինքզինք մեծաշուքնոր կերպով «պետական» հռչակող Կ. Խաչը։

51 տոլար արժողութեամբ ինքնաշարժի մասեր դրկած է Խ. Հայաստան։

25 տոլար դրամական օժանդակութիւն ըրած է Փաթերսընի մէկ հիւանդ տղու մը, որ ռամկավար կնոջ մը զաւակն է եւ կամ բարեկամն է։

500 տոլար դրկած է Հայաստան Զանգեզուրի եւ Մեղրիի երկրաշարժէ աղէտեալներուն համար, սակայն այս 500 տոլարը առած է վերանշխեալ մայրանոցի հիմնադրամէն։

Եթէ այս է պարագան, հապա ինչպէ՞ս ծախսեր են հաւաքուած 8000 տոլարը։

Ասոր պատասխանը ահաւասիկ. Պետ. Հ. Կ. Խաչի քարտուղար Գ. Խ. Քաջիկեան, շաբաթական 45 տոլար հաշուով առած է մօտ 2250, տոլար գումար մը, 1930-1931 տարեշրջանին։

«Հռչակաւոր» գործիչ եւ «քաղաքական թեկնածու» Գ. Միսակ Նալպանտեան նոյնպէս 45 տոլար շաբաթականի հաշուով առած է շուրջ 1700 տոլար գումար մը։ Գ. Միսակ Նալպանտեան բարեբախտ եղած չէ տարուան 52 շաբաթներէն օգտուելու, ի հաշիւ Պետական Կ. Խաչին, որովհետեւ դժբախտութիւնն ունեցած է հիւանդ ըլլալու կամ այլ պատճառներով չգործելու։

Խ. Հայաստանի «ջերմ պաշտպան» Պոստոնի «Պայքար» օրաթերթը եւ Նիւ Եորքի «Հ. Կոչնակ» շաբաթաթերթը առած են 1800 տոլար գումար մը, ծանուցումներու եւ տպագրական գործերու համար։

«Հ. Կոչնակ» շաբաթաթերթը առած է 330 տոլար գումար մը Պետական Հ. Կ. Խաչի օրացոյցի տպագրութեան։ Հետեւաբար «Պայքար» թերթը առած է 1470 տոլարի գումար մը Պետական Հ. Կ. Խաչէն։

Այս գումարները բարդելով իրարու վրայ, կը ստացուի շուրջ 5826 տոլարի պզտիկ գումար մը։ Թիւերու մէջ կրնայ տասը տոլարի աւելի կամ պակաս մը ըլլալ, բայց հաշիւներու կլորութիւնը ուղիղ է, համաձայն մեր ստացած եւ քաղուած տեղեկութեանց։

Անդին կը մնայ 2000 տոլարէն աւելի գումար մը։ Ո՞ւր գացած է այս եւս։ Խ. Հայաստան դրկուա՞ծ է թէ ան ալ հալած է Ամերիկայի մէջ։

Փաստօրէն մօտ 7000 տոլար մնացած է ռամկավարներու գրպանները, 8000 տոլար ընդհ. եկամուտէ մը։

ԿԵՆԴԱՆԻՆԵՐԸ ԴՐԱՄ Կ'ՈՒՏԵՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Պերլինէն կը գրեն թէ ագարակպան մը, տնտեսական վերջին տագնապին պատճառաւ, դրամատունէն քաշեց իր պահեստի ամբողջ դրամը եւ պահեց ախոռին չոր խոտի դէզերուն մէջ։ Եւ երբ անցեալ օր խոտ տուաւ կենդանիներուն, հազարնոցներն ալ միասին կերան անոնք։

ԻՆՉ Է «ԱԶԳԱՅԻՆ ԹՐԸՍԹԸ»

Պոլսական թերթ մը ինտուեալ տեղեկութիւններ ստացած է Փարիզէն, բարեգործականի ծրագրած «Մայր-Թրըսթ»ի մասին.—

Գ. Գ. Կիւլպէնկեան փափաքած է Բարեգործականի թրըսթները միացնել։ Օրինակի կարելի չէր, հիմա կը փափաքի ազգային մայր-թրըսթ մը հաստատել, ուր պիտի կեդրոնանային այսուհետեւ բոլոր հիմնադրամները որ թրըսթ պիտի ըլլան։ Ասոր համար ոչ միայն վտանգ չկայ, այլ վտանգին դէմ մեծ երաշխիք մըն է։

Մայր թրըսթը կրնայ բազմաթիւ թրըսթի դրամատուններու մէջ բաժնուիլ եւ արժեթուղթերն ալ կրնան նոյնպէս զանազան երկիրներու մէջ տեղաւորուիլ։ Անունը եւ հաշիւը մէկ պիտի ըլլայ միայն։ Ներկայ դրութեամբ եթէ որեւէ հիմնադրամ առանձին մնայ եւ արժեթուղթերը կորուստի ենթարկուին, բոլորովին կը չքանայ, մինչդեռ մայր թրըսթին մէջ հաւաքական կ'ըլլան հիմնադրամները եւ մէկ արժեթուղթի մը անկումը կամ կորուստը ընդհանուրին կ'ազդէ շատ փոքր համեմատութեամբ մը։

Տակաւին չէ իրագործուած այս ծրագիրը, որ տեսակ մը Ազգային Մեծ հիմնադրամ մը պիտի ըլլայ, ամէն հայ պիտի կրնայ դնել իր լուման։ Դրամագլուխը հաւաքաբար մէկ պիտի ըլլայ, բայց եկամուտները պիտի երթան իւրաքանչիւր կտակի կամ հիմնադրամի նախատեսնուած նպատակներուն առանձնապէս։

Գալով, արժեթուղթերուն, նախագահին տեսակէտն է որ զանազան երկիրներու առաջնակարգ թուղթերէն ըլլան անոնք, բայց անոնց տեսակը չանցնի 30—40ը, մինչդեռ հիմա 100—150 տեսակ արժեթուղթերու բաժնուած է հաստատութիւնը, որով օր օրին մանրագնին քննութիւնը եւ հսկողութիւնը դժուար կ'ըլլայ եղեր։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Վիէն, 28 յուլիս.— Այստեղ կը գործեն տասնեակ կազմակերպութիւններ, իւրաքանչիւրը իր ուժերուն տրամադրած չափով։

Անոնց մէջ է նաեւ Կէմէրէկի Հայրենակցական Միութիւնը որ կանոնաւոր գործունէութիւն ցոյց կուտայ։ Այս Միութեան շնորհիւ Վիէն-Էսթրէգէնն ալ ունեցաւ իր մանկապարտէզ-նախակրթարանը որ 5-6 ամիսէ ի վեր կանոնաւոր կը շարունակէ։ Աշակերտներուն թիւը կը հասնի 40ի։

Կէմէրէկի Հայրենակցական Միութիւնը ջանք չի խնայեց երկար աշխատանքէ վերջ, յուլիս 26ին մեզ ներկայացնելու «Խաղամօլ»ը, որ մեծ յաջողութիւն գտաւ։

Աշոտ

ԵՂԵՐԱԿԱՆ ՇԱԲԱԹԸ

ԽՈՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՈՎ

Եւրոպական թերթերու ընթերցումը կը ձգէ այն տպաւորութիւնը թէ Եւրոպայի մէջ կեանքը կը հոլովուի ոճիրներու եւ արկածներու դժոխային կրկէսի մը մէջ։ Խորագիրներուն ամէնէն մեծը ոճիրներուն, ամէնէն ուշագրաւը արկածներուն, զարհուրանքի եւ վայրագութեան երկար մանրամասնութիւններու վերեւ։

Ահա նմոյշներ՝ միայն խորագիրներու ընթերցումով։

— Ինքնաշարժի վարիչ մը սպաննուած տարօրինակով։ Անոր բարեկամուհին է որ կրակեր էր։ Անձնազոհ կ'ըլլայ լսելով իր զոհին մահը։

— Փիզալուրկի մէջ՝ անկելանոց մը կ'այրի։ Ողջ կ'այրին 26 ծերունիներ։ 217 վիրաւոր 15 անյայտ։

— Ծոթանասունհոց անուղղայ խաղամոլ, արկղակալ մը իր տիրոջմէն կը կորզէ 250000 ֆրանք։

— Էթրըթայի ապէր, նաւակ մը կ'ընկղմի։ 6 հոգի խեղդուած։

— Նըվէռի մօտ, ծերուկ պառակապան մը կը խեղդեն։ Ոճրին պատճառ է գողութիւն։

— Աթէնքի մօտ երիտասարդ հովուուհի մը կախուած ցանկապատի ձողէն։ Ոճրագործները նախապէս զայն պղծեր էին։

— Ապահովագրութեան փոխարժէքը ստանալու համար, տղեկ մը կրակի կուտայ ագարակը։ Իր երեք եղբայրները կ'այրին։

— Ոճրագործ մեղուները։ Թէնիի մէջ 70նոց ծերունի մը յարձակման ենթարկուեցաւ մեղուներու պարի մը կողմէ։ Խայթիւններէն մեռաւ։

— Փանթէնի գերեզմանատան մէջ մարդ մը անձնասպան եղաւ իր կնոջ գերեզմանին վրայ։

— Ինքնաշարժի մը մէջ կին մը կը պոռար—Օգնութի՛ւն, կը սպաննեն զիս» հակառակ խիստ հետապնդման մը, կարելի չեղաւ գտնել խորհրդաւոր կառքը։

— 48 տարու այրի կին մը, վիրաւորեց իր սիրականը—պաշտօնեայ ելեւմտական նախարարութեան։ Այս վերջինը կ'ուզէր ամուսնանալ, ուրիշ կնոջ մը հետ։

— Թուլանի զինարանէն գողցուած է 12 միլիոն ֆրանքի արժէքով մետաղ։

— Երկու աւազակներ ճամբուն վրայ կը կողոպտեն ծերակուտականի մը երկու զաւակները։ Աւազակներէն մէկը ձերբակալուեցաւ, երկար հետապնդումներէ վերջ։

— Սպանիացի օրագրող մը իբր թղթատարական ծրար օդանաւով կը մեկնի Անգլիա։

— Էվրարի մօտ, պառաւ հաստատ մը կը սպաննուի անծանօթի մը կողմէ։ Ոճրը կարելի է երկարել անհունօրէն։ Բայց առայժմ, վերջացնենք պատմելով երիտասարդ կնոջ մը՝ Ժէրմէն Պլանշարի խաղով ու արկածալից կեանքը։ Սէնթ'Էթիէնի պատժական ատեանը այս կինը—25 տարու— դատապարտեց 6 ամիս բանտարկութեան, խարդախութեան ու գեղծումի ծեղադրանքով։ Այս կինը որ 5 ամիս է ի վեր արդէն բանտ էր, վերջին պահուն յայտարարեց թէ դատարանը զինքը չէ որ դատապարտեց, այլ իր մօրաքրոջ աղջիկը, քանի որ ինք անոր անունը կը կրէր այդ պահուն։

Ժէրմէն—տանք իրեն այս անունը, քանի որ այդ անունով կը ներկայանայ— օր մը Փարիզի փողոցներուն մէջ, նստարանի մը վրայ ծանօթացաւ ուսանողի մը, որ շատ չանցած, Սէնթ Էթիէն կ'երթար զինուորական ծառայութիւնը կատարելու։ Հետեւեցաւ Սէնթ Էթիէն իր բարեկամին, միեւնոյն ատեն սակայն իր ինքնութեան թուղթը խարդախելով, այդ քաղաքին մէջ կը ներկայանար իբր զինուորին քոյրը։ Ինքզինք ծախեց իբր իրաւագիտական վարժարանէ շրջանաւարտ եւ յաջողեցաւ թերթի մը մէջ մտնել իբր խմբագիր եւ քիչ մնաց նոյնիսկ որ դատ վարելու իրաւունք ստանար։ Պարզապէս իր բարեկամին վկայագիրը խարդախեր էր անուները փոխանակելով։ Սակայն արդէն սկսեր էր չա՞տ հետաւններն երթալ, մինչեւ որ իր տանտէրը բողոքեց իր դէմ թէ իր զոհարեղէնը գողցած է։

Օրիորդ Ժէրմէն ձերբակալուեցաւ Լիոնի մէջ, ուր բաւական դժուարութիւններու մատնեց դատաւորը՝ հարցաքննութեան ընթացքին, երբ կը ջանար օրիորդին ինքնութիւնը երեւան հանել։

Անոր հետքերը գտնուեցան Օրլէանի մէջ, ուր ամուսնացեր էր, երկու զաւակ ունեցեր, եւ ամուսնալուծուեր, բայց ուրիշ անուն կը կրէր այն ատեն։ Ինքը կը պնդէր թէ այրի է եւ իր ամուսինը կը կոչուէր Լաբէլ։ Ինչ որ սուտ էր։ Հանճարուհին էր Ռուպէռ անունով մէկու մը, որ սպաննուեր էր իր պատճառով, իր օրինաւոր կնոջ ձեռքով։

Ի վերջոյ, Օրիորդը յայտնեց թէ կը կոչուի Պլանշար, Ռուայեանէն։ Ոստիկանութիւնը այդ քաղաքին մէջ երեւան հանեց Պլանշար անունով երկու կիներ, մէկը կը կոչուէր Ռընէ որ մեռեր էր արդէն, միւսը Ժէրմէն, դատապարտուած նախապէս ուրիշ յանցանքով։ Այս Ժէրմէնին արտաքին նկարագրութիւնը որ կը գտնուէր ոստիկանութեան թղթածրարներուն մէջ, կը համապատասխանէր օրիորդին արտաքինին։

— Սխալ է, կը պնդէր սակայն օրիորդը, ես եմ Ռընէն, իսկ Ժէրմէնը իմ ազգականուհիս է։ Փնտռեցէք մայրս, որուն հասցէն չեմ գիտեր եւ անոր հարցուցէք։

Ռընէ կոչուէր թէ Ժէրմէն, դատարանը նկատի չառաւ ու զայն դատապարտեց իբր գող։

ԴԱՐՁԵԱԼ ՀՐԴԵՀ ՀՈԼԱՆՏԱԿԱՆ ՏԱՂԱՒԱՐԷՆ

Մեր ընթերցողները կը յիշեն հրդեհը, որ ծանրացուց, Փարիզի Գաղթային մեծ ցուցահանդէսին մէջ հոլանտական գեղեցիկ տաղաւարը, միասին այրելով աչագին հարստութիւն։

Եւ ահա անցեալ օր եւս նորէն հրդեհ ծագեցաւ հոլանտական նոյն տաղաւարէն, որ վերջերս սկսած էին վերաշինել։ Բանուորները կ'աշխատէին անընդհատ, գիշերները ելեկտրական լոյսերով։ Կը խորհին աւարտել մօտ օրէն։ Հրդեհը բարեբախտաբար շուտով մարեցին, առանց մեծ վնասի։

ԱՅՍՏԵՂ ՊԱՂ, ԱՅՆՏԵՂ ՏԱՔ

Մինչդեռ Եւրոպա կը բոլորէ աշնանային շրջան մը, խոնաւութեամբ, անձրեւով եւ անախորժ հովով, Ամերիկայի մէջ, տաքէն կը խեղդուին։ Ամերիկայի արեւմտեան եւ արեւելեան մասերուն մէջ հեղձուցիչ տաք կը տիրէ. կարգ մը շրջաններու մէջ ջերմաչափը բարձրացած է 49ի։

Քալիֆորնիոյ շրջանին մէջ, տաքէն մեռածներու թիւը կը հասնի 80ի։ Միչիկանի, Նեպրասքայի, Տաքօթայի եւ Եովայի շրջանները նուաճուած են մարախներու անպակասով։ Իսկ ուրիշ շրջաններու մէջ ալ անտառներ կ'այրին։

ՖՐԱՆՍԵՐԷՆԻ ՁՐԻ ԴԱՍԵՐԸ

Foyer Françaisի տնօրէնութիւնը կը ծանուցէ թէ օտարներու համար հաստատուած ֆրանսերէնի ձրի դասընթացքները արձակուրդներու ատեն պիտի շարունակուին հետեւեալ վայրերու մէջ.—

4րդ Թաղ. 6 rue des Hospitaliers, St. Gervais, (նախակրթական, միջին եւ բարձրագոյն դասընթացք), երկուշաբթի եւ հինգշաբթի օրերը։

20րդ Թաղ. 51 rue Ramponneau, (նախակրթական եւ միջին) երեքշաբթի եւ հինգշաբթի, (բարձրագոյն դասընթացք) երկուշաբթի եւ չորեքշաբթի օրերը։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՅԿԱՐԱՆ (պարբերագիրք), Հեղինակ՝ Գէորգ Մեսրոպ, Սոֆիա, 1931, աւելի քան 300 էջ եւ զարդարուած բազմաթիւ պատկերներով, կը պարունակէ պատմական եւ այժմէական տեղեկութիւններ Հայաստանի, գաղթավայրերու, Հայաստանի աշխարհագրութեան, զինուորութեան, կրթութեան, վաճառականութեան, լեզուի, գրականութեան եւ գեղարուեստի մասին, Գին 50 Ֆր. կամ 2 տոլար։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (21)

ԿԱՐՄԻՐ ԺԱՄՈՒՑ

Վարժապետը իր ճամբան շարունակեց. քահանան Մարզուան, Սեբաստիա, Եւդոկիա այցելեց, ու ձմեռը Տօխաթ գեղ անցաւ։ Դարձեալ նորէն ճամբայ ինկաւ։ Իր գեղին երիտասարդութիւնը, որ այժմ կազմակերպութեան մէջ էր, տէրտիրոջ կրթակցութեան պատճառը գիտէր։ Ուղեւոր կազմակերպիչը կը շրջագայէր ամբողջ Փոքր Հայք, ամէն կողմ քարոզելով, խրախուսելով, կազմակերպելով։ Արմտան անցաւ եւ Արխանեանին ընկերներուն հետ երկար տեսնուեցաւ. Մարզուան՝ Աստուածատուր Արսլանեանին ու խումբին հրահանգները ինքն օրհնեց, ու անոնց մէ հրասակ ալ եղաւ։ Երկարօրէն տեսակցեցաւ Զաքարեանին ու Շմաւոնին հետ, զանոնք միացնելով։ Եւ այս առթիւ բարեբար գեր մըն ալ կատարեց։ Աստուածամարտութեան կոխը պաշտանալիք մըն էր ազգային դատին յաջողութեանը դէմ։ Ժողովուրդը սկսած էր խորշիլ Եւրոպայէն եկող երիտասարդներէն։ Գեղացի տէրտէրը խօսեցաւ յանուն հայ ժողովրդին։ Ինքն էր որ ըսաւ.

— Օրհնածներ, մենք անհաւատ թիւրքին թշնամի ենք ի միջի այլոց եւ այն պատճառաւ ալ, որ մեր եկեղեցիները կը կողոպտեն, մեր տաճարները կը պղծեն ու ձեռքերնիս կ'առնեն։ Դուք եկեր Աստուածնիս ալ մենէ կը յափշտակէք։ Թէ որ Աստուած չկայ, անդին աշխարհ չկայ, արքայութիւն չկայ, դժոխք չկայ, ամէնուն բրածը իր քովը պիտի մնայ, ու մենք շան պէս պիտի սատկինք լմննանք, այն ատեն Հա՞յը ինչ է, Տաճի՞կը ինչ է։ Մէկը «հաց» կ'ըսէ, միւսը՝ «էքմէք», տարբերութիւնը ա՞ս է։

Տէր Յուսիկ նախնական ուսում ստացած մարդ, չհասկցաւ Եւրոպայէն եկող «գիտուններու» հաւատքը, այլ պարզապէս անոնց պաշտանալիք ըրաւ, ժողովուրդին բերան ուժին կաթնելով։

— Ես ձեզի հաւկէ ժողովուրդին ձեռքովը տեղերնիդ կը ճամբեմ, թէ որ մէկ մըն ալ կրօնքի դէմ խօսիք, սպառնաց։ Մեր գործը, կը պատար, անհաւատ թիւրքին հետ է։ Ամէն մէկերնիս մեր արիւնը թափելու պատրաստ ենք։ Մինչ այնքան աղա՞ւաղ ենք որ կրօնքը ջնջելու համար նահատակուինք, հէ՞։

Տէր Յուսիկ օր մը Թուլամանի խումբին հետ գտնուած պահուն, ճիւղպէտի մէկը տեսաւ։ Անծանօթ մարդ մը, քաղցրախօսիկ, հեզ ու խոնարհ, երեւոյթը աստուածավախ։ Այս դէմքը իրեն անծանօթ չթուեցաւ։ Բայց ո՞ւր տեսած էր։ Յիշողութիւնը պրպտեց։ Երկա՛ր պրպտեց։ Սրտէն սուր մը զինքը դէպի այդ անծանօթը կը մղէր։ Մէկէն ի մէկ հրճուանքի աղաղակով մը գլխէն մինչեւ ոտքը ցնցուեցաւ։ Տարակոյս չունէր, ա՛ն էր։ Պատուելին, որ օրին մէկը իշխանական իրենց գիւղը եկած էր, լուսահոգի տէր Թադէոսին տանը, ծեծ կերած էր եւ աշխարհաւոր Աստուածաշունչ մը ձգելով փախած էր։ Ու այդ հալածական «բրրտոը» եւ այդ հալածեալ Աստուածաշունչն էին որ զինքը ու ամբողջ գիւղը փախած էին։ Տէրտէրը կամաց կամաց միտքը բերաւ պարագաները, ու պատուելիին հանդիպած էր։ Տարինե՛ր անցեր էին։ Օր մը Արշամին հետ պտտած ատեն վարժապետը զինքը արմուկովը մշտած, ու «բրրտոը» ցոյց տուած էր։ Արիւնը գլուխը զարկեր էր։ Անկէ ետքը քանի մը անգամ ալ հանդիպած էր պատուելիին, միշտ խոս խոս նայելով անոր։ Ալ ետքէն զայն չէր տեսած, ու մոռցած իսկ էր։ Հիմակ այդ մարդը տեսիլքի մը պէս կ'երեւար իր աչքերուն։ Երկիւղածօրէն անոր մօտեցաւ ու ինքզինքը ճանչցուց։ Պատուելիին շատ ծանօթ էր տէր Յուսիկ անունը։ Անոր աչքերուն մէջ ալ ուրախութիւնը փայլեցաւ ի տես այդ քահանային, որ հայ ժողովուրդը իր խեղութեան մէջ կը մարմնացնէր։

Երբ կարգը եկաւ, տէրտէրը պատմեց թէ ինքը անուղղակի աշակերտն է իրեն՝ պատուելիին։ Այս վերջինը զարմանք յայտնելուն տէր Յուսիկ պատմեց շատ տարիներ առաջ իր գեղը պատահած դէպքը։ Պատուելին ալ քիչ մը մտմտալէ յետոյ, անանկ բան մը յիշեց։ Իր առաքելական պաշտօնին մէջ այնքան քաղաքներէ ու գեղերէ հալածուած ու ծեծ ուտելով վռնտուած էր որ ամէն մէկ դէպքը նոյնհետայն ճշգրտօրէն յիշելու անկարող կը գտնուէր։

Պատուելին ալեկոծ գեղ պտըտելով կազմակերպութիւններ կը պատրաստէր ու հրահանգներուն կ'այցելէր։ Եւ ասկէ յետոյ տէրտէրը ու պատուելի մէկտեղ պիտի հալածուէին։ Իրենց անձին մէջ հայութիւնը կը միանար ընդդէմ հալածանքին եւ քրիստոնէութեան թշնամիին։

Ու մէկտեղ բանտը նետուեցան պատուելի, տէրտէր, ամերիկեան քոլէճի փրոֆէսօր, պատանի, երիտասարդ, ուսանող, փերեզակ, չորեքան։ Ամէնքն ալ հայ, ամէնքն ալ քրիստոնեայ։

Տէր Յուսիկ Մարզուան կը գտնուէր աղետաւոր օրերը, երբ տասը մը պատերը փակցուած գտնուեցան Հինտիսթեան Մաճունի յայտարարութիւնները։ Ամենքէն մասնաւոր հրահանգներով Փոքր Հայք ղրկուած այդ թուղթերը Պոլիս զանհնկեցութեան մը պատրաստութիւնները կը ծանուցանէին։ Անդին Եըլտըզ յուզումը տիրեց եւ անմնախում միջոցներ ձեռք առնուեցան ամբողջ Փոքր Հայքի մէջ։ Տէր Յուսիկ ընդհանուր ձերբակալութիւններուն ինքն ալ բռնուեցաւ։ Ո՛չ Մարզուանէն էր, ո՛չ շրջականներէն. այդ կողմերը ի՞նչ գործ ունէր։ Անհնախոստ հարցաքննութիւններ շատ բան յայտնեցին։ Տէր Յուսիկին գերը հաստատուեցաւ։

Ա. ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

(Շար.)

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Դպրոցասէրի Սանուց միութեան կողմէ

Վաղը Կիրակի ժամը 14էն 22, վարժարանին պարտէզը 1 Bld. du Nord, Raincy-Pavillons.

Մարզական խաղեր, երաժշտութիւն եւ սիրուն անակնկալներ վարժարանին սանուհիներուն կողմէ:

ճաշ պանտ (ծանօթ խումբ), պար, ձրի պիւֆէ,

ՇՐՋԱՆԱՒԱՐՏՆԵՐՈՒ ՎԿԱՅԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԲԱՇԽՈՒՄ

փափաքողները կրնան առտուընէ գալ իրենց ճաշով միասին

ՄՈՒՏՔ 5 ՖՐԱՆՔ

Հաղորդակց. միջոցներ.— Առնել օփերայէն կամ ժան-ժորէսէն Թրամուէյ 21a եւ կառ տը լ'էսթէն կարկամի գիծը եւ իջնել ըէնսի փավիյոն, շոգեկառք՝ առաւօտեան ժամը 8.56, 10.15, 11.40 կէսօրէ յետոյ ժամը 2—4 եւայլն.

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

խանասորի արշաւանքի տարեդարձի առթիւ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Ս. Շամօնի ենթակոմիտէի կողմէ

Վաղը Կիրակի առաւօտ ժամը 9էն մինչեւ իրիկուն, հանրածանօթ «Վարիզէլ»ի դաշտին մէջ. Արտասանութիւն, երգ, նուագ, եւն.

Կը խօսի՝ Ընկ. Մ. ԹՈՐՈՍԵԱՆ եւ ուրիշներ

Սէն Շամօնի նորակազմ Հ. Մ. Ը. Մ.ի «Արծիւ» խումբը պիտի կատարէ ֆութպոլի եւայլն խաղեր.

Ճաշը կարելի է միասին բերել, ձրի պիւֆէ.

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

խանասորի արշաւանքի առթիւ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Սէնթ-Անթուանի (Մարսէյլ) Ընկեր Կարօ խումբին կողմէ. վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Սէն Թ'Անթուան Դամբայն Փէրիէ, Մատամ Ժաստանի պարտէզին մէջ. Արտասանութիւն, երգ, բանախօսութիւն.

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

փլաս տ'էքսէն (Մարսէյլ) առնել ծանրակառք թիւ 26—27 եւ իջնել 27ի վերջաւորութիւնը, ուր պիտի սպասեն ուղեցոյցներ:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Սեբաստիոյ Դաւրա գիւղի Հայր. միութեան կողմէ

վաղը կիրակի առաւօտ ժամը 10էն մինչեւ իրիկուն Սէն Քլուի անտառին մէջ: Արեւելեան եւ եւրոպական նուագախումբ:

Ճաշը կարելի է միասին բերել, ձրի եւ աժան պիւֆէ.

Հաղորդ.— Առնել հանրակառք թիւ 2 եւ 18 եւ իջնել Սէն Քլու, շոգեկառք եւ շոգենաւ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ՊՏՈՅՏ

Կազմակերպուած Զ. Ո. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղին կողմէ. Վաղը Կիրակի Սէն Թ'Անթուանի անտառին մէջ. Մեկնում առաւօտեան ժամը 6ին, Փլաս տ'Էքսէն. Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերներն ու համակիրները. Մասնակցող ընկերները պարտին վճարել 15 ֆրանք. Ճաշ 3 անգամ եւ ըմպելիք, միութեան կողմէ.

ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻՆ ԱՌԹԻ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Լիոնի Պատ. Միութեան եւ Դաշնակցութեան բոլոր խումբերու կողմէ, հովանաւորութեամբ Հ.Յ.Դ. Լիոնի կոմիտէի ի նպաստ Լիոնի Հ. Յ. Դ. Գրադարանի.

Վաղը Կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն Գուէփիէօ Լա-Բափ կղզիակին մէջ.

Լա Բափ կղզին երթալու համարԳրօթօ կայարանէն առնել շոգեկառք՝ առաւօտեան ժամը 7, 8, 9, 11 եւ 14ին.

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի Տէսինի մասնաճիւղին կողմէ

Վաղը Կիրակի առաւօտեան ժամը 9էն մինչեւ իրիկուն ծանօթ պաղ աղբիւրին մօտ.

Կը նախագահէ՝ Գ. Ա. ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ԼԵՌՆԷՔ եւ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՏԱՐԵԳԻՐՔԻ Բ. ՏԱՐԻՆ 1932

Լոյս պիտի տեսնէ Հոկտեմբերի սկիզբը՝ հետաքրքիր բովանդակութեամբ եւ բազմաթիւ նկարներով.

Գին՝ 30 ֆրանք, 1.50 տոլար.

Դիմեցէք այժմէն M. et M. BARSAMIAN, 94 Rue Lafayette, Paris (10).

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է

«ՄԵՆՔ» մամուլի տակ է երիտասարդ պարբերաթերթի բ. թիւը ճոխ բովանդակութիւնով.

Ֆրանսա, գաղութները եւ ամբողջ Պալքանները տարեկան 40 ֆրանք, մնացեալ երկիրներու համար՝ 2 տոլար.

Դիմել՝ ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆի, 261 Rue du Fbg. St. Martin, Paris (10).

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

ՓԱՐԻԶԻ կոմիտէն սոփեստաբար ժողովի կը հրաւիրէ՝ Ազբիւր Սերոբ խումբը այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 32 Ave. des Gobelins սրճարանի վերնայարկը.

Իսկ Հրազդան խումբը վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4.30ին նոյն տեղը.

ՍԷՆ - ՄԻՇԷԼԻ Քրիստափոր խումբի ժողովը այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին մէթրօ Օտէօնի դիմաց La Petite Source սրճարանի ստորնայարկը.

Պարտաւորիչ ներկայութիւն.

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ խումբի ժողովը այս Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Ֆլորիա ճաշարանը.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՇԱՎԻԼԻ Երկս. Երիտ. Միութեան ընդհ. ժողովը այսօր Շաբաթ գիշեր ժամը 9ին ծանօթ հաւաքատեղին. Պարտաւորիչ ներկայութիւն.

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Հ. Ե. Ե. միութեան բոլոր անդամ անդամուհիները ընդհ. ժողովի կը հրաւիրուին այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Հայ Ակումբին մէջ. Օրակարգը՝ առաջին հրաւէրին մէջ նշանակուածն է. Ներկաներուն թիւը օրինաւոր պիտի համարուի.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Օննիկ Ձէօճեան եւ զաւակունք ու իրենց պարագաները խորին շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, հեռագրով եւ նամակով ցաւակցութիւն յայտնեցին տարաբաղդ

ՕՐ. ԱԳԱՊԻ ՎԱՐԴԵՎԱՆԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահուան առթիւ.

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Իսի-լէ Մուլինոյի Զ. Ե. Ո. Միութեան կողմէ, 16 Օգոստոս Կիրակի օր Սէն Քլուի անտառին մէջ. Նկատի ունենալ այդ թուականը.

LOTISSEMENT ELYSÉE

Mr. GUEIT (ՀՈՂԱՏԷՐ)

Ծախու են Մարսէյլի ամէնէն նախընտրելի արուարձաններէն Plan des Cuques-ի մէջ, Թրամուէյի կայարանին անմիջապէս առընթեր, 400 եւ 600 մեթր տարածութեամբ հողամասեր, օդասուն եւ գեղատեսիլ, առատ ջուր, ելեկտրականութիւն, ապառիկ վճարում, քառակուսի մեթրը՝ 35 եւ 40 ֆրանք.

Դիմել ամէն օր Հաւալեան եղբարց վաճառատունը, Cours St. Louis թիւ 11, Մարսէյլ.

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H STEPHAN

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՈՐ ԳԻՒՂ

ՄԱՐՍԻԼԱՀԱՅԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ԾԱԽՈՒ ՀՈՂԱԲԱԺԻՆՆԵՐ

1.— Կը հիմնուի Փլաս տ'Էքսէն (Place d'Aix) մինչեւ Սէն Լուի (St. Louis) երկարող գծին վրայ հայկական 250 տուներց առաջին գիւղը. Ծախուած են արդէն 50էն աւելի հողաբաժիններ. Այս հողաբաժինները կը գտնուին Գանըպիէռէն միայն 12 վայրկեան հեռու եւ մինչեւ կէս գիշեր թիւ 29 Թրամուէյի երթեւեկութիւն ունեցող շրջանի մէջ. (նոյնպէս թիւ 31 եւ 32 Թրամուէյներու եւ պուրսին քովէն 10 թիւ օթօպիւսի երթեւեկութիւն ճիշդ հողամասերու քով).

Կը ծախուին հողաբաժիններ 140 մեթրօէն սկսեալ.

Առանց կանխավճարի, միայն ամսական 300 ֆր. վճարում, ջուր, կազ, ելեկտր. եւ կոյուղիները պատրաստ.

ԾԱԽՈՒ ԵՆ ՆԱԵՒ

2.— Փոն-տը-Վիվօ (Pont-de-Vivaux) Թրամվ. 13, ծիրկարանին դիմացը, 225 մեթրոնոց հողաբաժիններ, նպաստաւոր պայմաններով.

3.— Ճիշդ Սէն. Լու (St. L...) գիւղին մէջ, Թրամուէյի գծին վրայ, 400 մեթրօնոց հողաբաժիններ, նպաստաւոր պայմաններ.

4.— Թիւ 2 (Plan-des Cuques) Թրամուէյի վերջաւորութեան եւ գծին վրայ 425 մեթրոնոց հողաբաժիններ, ջուր, ելեկտր. պուլըվառները շինուած նպաստաւոր պայմաններ.

5.— Սէն-Մարսէլ (St. Marcel) Թրամուէյի գծին վրայ 1540 մեթրոնոց հողամաս մը.

6.— Լէ զ'Օլիվ (Les Olives) Թրամուէյի գծին վրայ ... մեթրոնոց հողամաս մը.

Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ Գ. Գ. Լուսվիկ Տ... պէքիրլեանի կամ Մելքոնեան ամէն օր, Պառ տէ Լիոն, Պէլզէնս (Bar des Lions, Cours Belsunce), Marseille.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (10)

ՆԱԶԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

ՀԱՅՈՑ ԴԱՀԻՃԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ...

18.— «ՅԱՆՈՒՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ԱՐԵԱՆ»

Հարցուցի.

— Շատ աղէկ, բայց ե՞րբ պիտի կատարուին այդ դէպքերը:

— Եթէ դուք զգուշական եւ արգելիչ միջոցներ ձեռք առած չըլլայիք, բոլոր այդ դէպքերը կատարուած կ'ըլլային: Աչքացին, քանակութեամբ զէնք բաշխուեցաւ: Անցեալ օր, Պատրիարքարանի եկեղեցւոյն մէջ, կոմիտէի մարիչները երկու քահանայ բերին, հաղորդութիւն տալու համար: Հաղորդութիւնը ի՞նչ է, գիտէ՞ք.

— Ոչ, ես ի՞նչ գիտնամ.

— Յանուն Յիսուսի Քրիստոսի արեան անենամեծ երդումն է այսինքն կոմիտէականները երդում ըրին կռուիլ մինչեւ իրենց արեան վերջին կաթիլը: Ժամկոչը այդ պահուն ճերմակ ծրարներու մէջ բազմաթիւ հրացաններ բերաւ, զորս բաժնեցին անդամներուն եւ գործի սկսան: Հա՛, փաշա՛, չէ՞ք գիտեր արդեօք որ կառավարութեան ոստիկանապետները, Մարզպար եւ Տիգրան, սպաննուեցան: Բայց լրտես Սեննքերիմը տակաւին սպաննուած չէ:

Արդարեւ այդ երկուքը սպաննուած էին: Անոնց յայտարարութիւններէն իմացայ դարձեալ, որ սպաննուած են նաեւ Մկրտիչ Թիւթիւնճեան եւ Համբարձում, որոնք մեծ ծառայութիւններ ըրած էին կառավարութեան: Սպաննուած էր դարձեալ ձկնավաճառ Միհրանը, որ Պաքրքէօյի (Մաքրիքէօյ) մէջ հաւատարմօրէն կը ծառայէր կառավարութեան, մեծ ու փոքր մեր բոլոր պաշտօնեաներուն յարգանքը կը վայելէր եւ ժողովուրդէն սիրուած էր:

19.— ՖԷՐՄԱՆ, ՖԷՐՄԱՆ, ՖԷՐՄԱՆ...

Այդ օրը, Պոլսոյ, Կալաթայի, Բերայի, Գասըմփաշայի, Թոփհանէի, Սկիւտարի, Վաաֆորի կարգ մը թաղերուն մէջ ժողովրդային խռովութիւններ պատահեցան: Հայերուն ու Թուրքերուն միջեւ կռիւն սկսած էր: Թէեւ կարգապահական միջոցները անբաւական էին, այսուհանդերձ կ'աշխատէի մէկ կողմէն միւսը ոստիկանական ու զինուորական ուժեր ղրկելով, դէթ սահմանափակել դէպքերուն ծաւալումն ու սաստկութիւնը: Սխալ էր պաշտօնատունէս բաժնուիլ նոյնիսկ մէկ վայրկեան, սակայն Եպարքոսը շարունակ իր մօտ կը կանչէր եւ անելարդ խօսակցութիւններով ժամանակ կ'ընէր զիս: Իսկ հիմա ալ, Թագաւորին անձնական քարտուղարն էր, որ շարունակ հրամաններ կը ղրկէր ինծի: Դէպքերուն մասին հարցումներ կ'ուղղէր, առանց պատասխանի տեղի տալու՝ անգորրութեան վերահաստատումը կը պահանջէր մասնաւոր ֆէրմաններով: Կէս գիշերէն ետքը, Բաղըզ սպարազգութեամբ հեռագիր մը Սուլթանին գիւանատունը կը հրաւիրէր զիս, առտուն կանուխ:

Մինչ շարունակ, գիշեր ցերեկ, դէպքերը կը քննէի, անհրաժեշտ միջոցները ձեռք կ'առնէի, Բերայի եւ Սկիւտարի կառավարիչներուն, ոստիկանական տեսուչին ու քաղաքային զինուորներու հրամանատարին հետ յարաբերութիւն պահելու կ'աշխատէի, հետեւաբար պաշտօնատունէս մէկ վայրկեան բացակայելու ժամանակ չունէի, այսպիսի հրաւէր մը սիրտս նեղացուց: Չես գիտեր, մտատանջութեան ի՞նչ սեւ պատճառներով, որոնք թուղթի մէկ կտորին իսկ չեն կրնար լեցնել, Բարձրագոյն Դիւանը կը կանչեն, բարկութեններ ու կասկածներ խենդեցնելու ատոփման նեղելով զիս: Բաղըզ պէյի գրութիւն մը ղրկեցի, համառօտակի բացատրելով կացութիւնը, աւելցնելով թէ մինչեւ անդորրութեան վերահաստատումը պալատ երթալու յարմար չէր, այսուհանդերձ Սուլթանին գիտնալիք բանն է, ինչ ձան որ ընէ, խնդրեցի որ գրաւոր հաղորդէ ինծի:

Այսպէս բան կ'ըլլա՞յ: Երբ արքայական հրամանը շնորհ եղաւ այլ Պալատի մեծ քարտուղարը հեռագրեց ինծի.

— Ձեր խնդրանքը նկատի չառնուեցաւ: Առտուն կանուխ եկէք: Ստիպուած, ելայ Պալատ գացի:

Դիւանատան քարտուղարներէն մէկը առջեւս ելաւ.

— Ներսի կողմէն պահակախումբին աշտարակը մտիր, ըսաւ:

20.— «ԴՈՒՆ ՈՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՆ ԵՍ»

Անսովորական վերաբերում մըն էր այս, որուն առաջին անգամ կը դիպէի պալատին մէջ: Որովհետեւ երբ պալատէն հրաւէր ստանայի, կ'ընդունէին Չինիլի ապարանքին կամ աւագ քարտուղարին առանձնասենեակին մէջ:

Բացատրուած ուղիով, գացի պահականոցը: Ներսը սպասաւորի մարդուկ մը նստած էր: Խոժոռ խոժոռ երեսս նայեցաւ, յետոյ հարցուց.

— Դուն ոստիկանական նախարա՞րն ես: Հա՛, Նստէ այստեղ, ըլլայ հիմա կուգայ քեզ տեսնելու:

Եւ դուրս ելաւ:

Քանի մը վայրկեան ետքը եկաւ Բաղըզ պէյ: Կախ դէմք մը ունէր, այս անձը, որ ամէն անգամ զիս կը դիմաւորէր քաղաքավարութեամբ, շեշտով մը այսպէս խօսեցաւ.

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)
MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone: NORD 67-23
R. C. SEINE 378.858

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ԿԻՐԱԿԻ
2
ՕԳՈՍՏՈՍ
1931

2 AOUT 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1636

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

"ՆԱԶԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ,,

Մեր ժամանակակից պատմութեան համար հում նիւթեր են այն հրատարակութիւնները, որ կ'ըլլան Թուրքերէն թերթերու մէջ, վերջին տարիներս։

Քանի մը ամիս առաջ, մեր ընթերցողներուն ներկայացուցինք Սուլթան Համիտի Ա. քարտուղարին, Թահսին փաշայի Յուշերուն գլխաւոր մասերը, որոնք սերտ կապ ունին մեր ազատագրական պատմութեան ամէնէն եղերական մէկ շրջանին հետ (1905)։

Յուլիս 22էն ի վեր, «Ցառաջ»ի մէջ կ'երեւան կարմիր Սուլթանին ուրիշ մէկ չարաշուք պաշտօնատարին, Նազըմ փաշայի Յուշերը։ Այլապէս հետաքրքրական վաւերագիր մը, որ կը պատկանի նախընթաց շրջանին, սկսելով 1890էն։

Թուրքերէն այն թերթը որմէ կը թարգմանենք այս Յուշերը, անոնց հրատարակութեան ձեռնարկած է յունիս 14էն ի վեր, եւ դեռ կը շարունակէ։ Այնպէս որ, պիտի ընդգրկէ երկար շրջան մը։ Մեծագոյն մասով նուիրուած՝ «Հայկական Դէպքերուն»։

Ա. Արփիարեանի «Կարմիր ժամուց»ն ալ, տարբեր մէկ պատկերն է այդ շրջանին, գրականօրէն արտայայտուած։

×

Ինչո՞ւ կը թարգմանենք այս Յուշերը։

Նախ հարցնենք թէ ինչո՞ւ կը հրատարակեն զանոնք Թուրք թերթերը։

Ինչպէս կ'երեւայ թէ՛ Թահսին փաշայի եւ թէ՛ Նազըմ փաշայի արտայայտութիւններէն, քէմալական իշխանութիւնը ամէն բանէ առաջ կը ճգնի երեւան հանել Համիտին, առհասարակ սուլթանական շրջանին թերութիւնները, վախկոտ եւ ծիծաղելի կողմերը, երկրին պաշտպանութեան տեսակէտով։ Ան կը փորձէ, այդպիսի յուշերու միջոցաւ, ապացուցանել թէ սուլթանական իշխանութիւնը խաղալիք էր օտար ձեռքերու մէջ, եւ նոր վարչաձեւն էր որ ստեղծեց կատարելապէս անկախ, ամուր պետութիւն մը։

Երկրորդ, այդ հրատարակութիւններով, կ'ուզէ պատմականօրէն ալ ապացուցանել հայ ժողովուրդին «անհաւատարմութիւն»ն ու «դաւերը»։ Արդարացնել ծանօթ սարսափները։ Եւ միշտ ահ ու սարսափի տակ պահել, անարգել ու սարկացնել Թուրքիա մնացած փոքրամասնութիւնները։

Իսկ մեզի համար, այդ Յուշերը արժէք ունին իբրեւ «նիւթեր պատմութեան համար»։

Որքան ալ գրգռիչ եւ գռեհիկ արտայայտութիւններ ունենան, եւ որքան ալ ակներեւ չափազանցութիւններ պարունակեն, այդ «Յուշերը» պիտանի տարրեր են, լիովին լուսաբանելու համար մեր ժամանակակից պատմութիւնը։

Երկու փաշաներուն Յուշերն ալ կը պատկանին մօտաւոր ժամանակաշրջանի մը, որու դէպքերուն հազարաւոր ականատեսներ կան։ Այնպէս որ, դիւրին է մաղել բացայայտ խեղաթիւրումներն ու յերիւրանքները։

Բայց, մաղելով հանդերձ, անդին կը մնայ տհաճին պաշար՝ «ի պէտս զարգացելոց»։

Այդ «Յուշերը» արժէք ունին ոչ միայն պատմութիւն գրելու, այլ եւ մեր պատմութեան, մեր պայքարներուն ընթացքը լուսաբանելու համար։

Նազըմ փաշա քանի մը անգամ կը յիշէ, հայ բանտարկեալներու բերնով.

— «Արդէն յեղափոխութիւնը սկսած օրն իսկ անգլիական նաւատորմը պիտի գայ պաշարել Պոլիսը»։ («Յառաջ», 25 յուլիս)։

— «Հիմա կը հասնի անգլիական նաւատորմը եւ մեզ կ'ազատէ գերութենէն։ Այն ատեն, տեսնենք, ի՞նչ պիտի ընէք դուք»։ («Յառաջ», 31 յուլիս)։

Այս պատմութիւններուն ծանօթ ենք մեր մանկութեան օրերէն։ Աւետաբեր լրատուներ կը փսփսային բերնէ բերան, պատուհանէ պատուհան.

— Նուա՛ն կոր... Տարտանէլ հասեր են...

Ա. Արփիարեանն ալ, որ գործօն դեր ունի այդ շրջանի դէպքերուն մէջ, կը վկայէ իր վէպին մէջ.

— «Պարոն Արշամ, ըսաւ, (Տէր Յուսիկ), շատ կը վախնամ որ գուցէ այս ամէնուն վրան կայ՝ տակը չկայ... Այս մեր ազբբտանքը շա՜տ կը պտտան եւ ուժո՛վ, վախնամ թէ «դատարկ կարասը գոռաւոր ձայն կը հանէ» ըսուածը ըլլայ»։ («Յառաջ», 24 յուլիս)։

Եւ այս թերահաւատութիւնը անոր համար որ, գէզացի տէրտէրը, հազիւ Պոլիս հասած, արտասահմանեան թերթի մը մէջ կը կարդայ «ոչ միայն Թուրքիան, այլեւ ուրիշ պետութիններ ալ Հայոց ձեռքով կործանելու ծրագիրը»։

Իսկապէս, խանդավառութիւնը սահման չէ ունեցած այդ օրերուն։ Տարածուելով եւ վարակելով, կազմած է հոգեբանութիւն մը տիրական եւ անդիմադրելի։

... Մեր ատահոգութիւնը պիտի ըլլայ այն՝ որ պատմութիւնը չկրկնուի միեւնոյն ձեւով։

Մանաւանդ չկրկնուի այսօր, երբ ոչ միայն աշխարհն է փոխուած, անճանաչելի դարձած, այլեւ Թուրքիան, դասական «Հիւանդը»։

Նազըմ փաշաները պատմութիւնը կը գրեն իրենց համար։ Իրենց մեղքերը պարտկելու եւ փառքերը բարձրացնելու համար։

Բայց մենք պէտք չունինք նախապաշարուելու, եւ կրնանք այդ «Յուշերը» կարդալ մե՛ր աչքով։ Մեզի՛ համար։ Այսօրուան եւ վաղուան համար։

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

14,000 ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՈՍԿԻ
ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ՍՈՒՐԻՈՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ՏԵՂԱՒՈՐՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Վերջին պահուն ստացանք բարեգործականի յուլիս 29 թուակիր զեկոյցը, որմէ կ'իմանանք թէ կեդր. վարչական ժողովը որոշած է 14,000 ոսկերլին տրամադրել, Սուրիոյ 15,000 գաղթականներուն տեղաւորման եւ Յունաստանի 5000 գաղթականներու վիճակին բարելաւման մասին, արմատական կարգադրութիւն մը ընելու համար։

Մանրամասնութիւնները յաջորդով։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՎԵՐՋԻՆ ՃԻԳԵՐԸ

Ի՞ՆՉ Է «ԼՈՄՊԱՐՏՊԱՆՔ»Ը

Գերմանիա, առ այժմ, ինքն իր միջոցներով կը փորձէ բուժել ինքն իրեն եւ կը ջանայ իրագործել, ինչ որ հնարաւոր է իր իսկ միջոցներով։ Նախորդ օր Պերլինի մէջ հիմնուեցաւ «Լոմպարտպանք»ը եւ կամ արժեթուղթերու վրայ՝ փոխատուութեան դրամատունը, որ հակառակ իր մէկ միլիոն մարքի փոքր դրամագլուխին, պիտի կրնայ մեծ վարկեր հայթայթել։ Մասնաւոր դրամատուններուն վարկ պիտի բանայ արժեթուղթերու վրայ՝ արժէքներու 100էն 50, 60, 70 համեմատութեամբ։

«Լոմպարտպանք»ը վճարման իր միջոցները պիտի հայթայթէ շնորհիւ վերջերս հաստատուած երաշխաւորման դրամատան։ Կը թուի թէ դրամատունները պիտի կրնան այս կերպով գոհացում տալ հասարակութեան պահանջներուն։ Գերմանիոյ ամենամեծ դրամատուններէն մէկը՝ Տանաթպանքը, որ սնանկացեր էր եւ որուն համար երաշխաւոր եղեր էր կառավարութիւնը, իր գրասենեակները պիտի բանայ միւս դրամատուններուն պէս։

Գերմանիոյ այս տագնապը պատճառ դարձաւ որ կեդրոնացման եւ ներքին գործակցութեան շարժում մը ծայր տայ ամբողջ երկրին մէջ։ Տագնապէն զարնուած դրամատուները կը միանան։ Նման շարժում մը կը տեսնուի նաեւ ճարտարարուեստի մէջ։

Ասկից զատ, գերման կառավարութիւնը մշակելու վրայ է տնտեսութեան վերակազմութեան յատուկ ընդարձակ ծրագիր մը, ելեւմտական, ճարտարարուեստական ու երկրագործական տեսակէտներով։

Կառավարութիւնը միջոցներ ձեռք առած է վերականգնելու համար Ռէյխսպանքը որ իր վճարումները դադրեցուցեր էր։ Րայխսպանքը զեղչի սակը բարձրացուց 100էն 15ի։

Անգլիոյ ելեւմտական տագնապը

Անգլիական կառավարութիւնը կանոնաւորելու համար իր ելեւմուտքը, կազմեր էր մասնագէտներու յանձնախումբ մը, որուն պաշտօնն էր ուսումնասիրել ծախքերու կրճատման եղանակը։

Յանձնախումբը վերջացուցած ըլլալով իր աշխատանքները, ներկայացուց իր տեղեկագիրը։ Խնայողութիւններ կ'առաջարկէ գլխաւորաբար պաշտօնէութեան թոշակներուն եւ բանակի ծախքերուն վրայ։ Կարելի պիտի ըլլայ 96,578,000 ոսկերլինի խնայողութիւններ կատարել։ Այս գումարին մէջ է 13 միլիոն 600,000ի գումար մը զոր կարելի պիտի ըլլայ խնայել, բարեկարգելով հանրային կրթութիւնը։ 66ու կէս միլիոն պիտի խնայուի անգործներու նպաստի կազմակերպութենէն, իսկ բանակի յատկացուած վարկերը պիտի զեղչուին երեք միլիոնի չափ։

Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի պետական դրամատուններուն միջեւ Փարիզի մէջ բանակցութիւններ կատարուեցան օժանդակելու համար Անգլիոյ։ Բանակցութեանց ելքը տակաւին յայտնի չէ։ Սակայն ընդհ. գիծերու շուրջ արդէն համաձայնութիւն գոյացած է։

Ընդունուած է Անգլիոյ բանալ 50 ոսկերլինի վարկ մը (6200 միլիոն) որուն կէսն առ կէս պիտի մասնակցին Ֆրանսայի Դրամատունը եւ Միացեալ Նահանգներու Դաշնակցային դրամատունը։

Համայնավար գերմանուհի մը ձերբակալուած

Ուրբաթ օր, գաղտնի ոստիկանութիւնը Գուլոնյի անտառին մէջ ձերբակալեց Գերմանուհի մը, որուն մասին կասկածներ կային արդէն։ Նոյն օրը Գուլոնյի մէջ պատելու վրայ էր, եւ կը խօսակցէր անձերու հետ, որոնք Ֆրանսացի համայնավարներ էին։

Հարցաքննուելով, Գերմանուհին չուրացաւ թէ Փարիզ ղրկուած է Գ. Միջազգայինի կողմէ եւ թէ նախապէս հրահանգներ ստանալու համար Պերլինէն ղրկուած էր Մոսկուա։

Համայնավարներ կը ձերբակալուին

Երիտասարդ համայնավարական կազմակերպութիւնները իրենց անդամները հրաւիրեր էին Նոտի կայարանը, ցոյցեր կատարելու համար իրիկուան այն պահուն, երբ ամէնէն աւելի բազմութիւնը խճողուած կ'ըլլայ։

Ոստիկանութիւնն արագօրէն միջամտած ըլլալով, երիտասարդները ժամանակ չունեցան ցոյցը կատարելու։ Ձերբակալուեցան 31 անձեր, որոնց մէջ մէկ քանի համայնավար ղեկավարներ եւ 6 օտարականներ։

Քոմիթէճիներ Սերպիոյ մէջ

Վերջերս քոմիթաճիներու կողմէ, հիւսիսային Սերպիոյ մէջ կատարուած արարքներու մասին, սերպ թերթերը կը հրատարակեն կարգ մը մանրամասնութիւններ։ Կը հաստատուի թէ հինգ հոգինոց խումբ մըն էր որ ահաբեկեր էր այդ շրջանը։ Անոնց երկուքը սպաննուեցան ոստիկաններու հետ բախումի մը ընթացքին, ուրիշ մը սպաննուեցաւ երկու օր վերջ, հետապնդման ընթացքին, որուն կը մասնակցէին նոյն շրջանէն գիւղացիներ եւ կամաւորներ, իսկ չորրորդը ողջ բռնուեցաւ։ Գիւղացիները կռուի վայրին վրայ գտեր էին իրարու կապուած երկու դժոխային մեքենաներ, որոնք 11 քիլօ կը կշռէին։

Քննութիւնը, եւ դիակներուն վրայէն գտնուած առարկաները կը փաստեն թէ քոմիթէճիները զինուած էին Պուլկարիոյ մէջ։

Այս դէպքին հետեւանքով սերպեւպուլկար յարաբերութիւնները կրկին պաղած են։ Սերպ հանրային կարծիքը գրգռուած է։ Վերջին ահաբեկչական արարքին կազմակերպիչը կը նկատուի Վանչէ Միխայլոֆի խմբակը, որ կ'արգիլէ երկու երկիրներու միջեւ բարի յարաբերութեանց հաստատումը։

Ֆինլանտացիներ Ռուսիոյ մէջ

Ռուսաբնակ Ֆինլանտացիներու կրած հալածանքներու մասին տեղեկագիր տրուած է Անգլիոյ արտաքին նախարարութեան։ Տեղեկագիրը կը յայտնէ թէ անցեալ ձմեռէն ի վեր Լենինկրատի եւ Ֆինլանտայի սահմաններուն մօտերը բնակող Ֆինլանտացիները կը շարունակեն աքսորել, անոնց թիւը արդէն անցած է 10,000ը։ Անոնք գլխաւորաբար կը ղրկուին Ռուսիոյ հիւսիսը եւ կ'աշխատցուին անտառներու եւ այլ գործերու մէջ։ Ամբողջ ընտանիքներ, առանց տարիքի խտրութեան, այս կերպով կ'աքսորուին։ Բազմաթիւ մանուկներ մեռած են ճամբու ընթացքին։

Տեղացի համայնավարներու առաջարկութեամբ, Չեկայի գործակալները գիշերը կ'երթան այն վայրերը ուրկէ նոր աքսորականներ պիտի հայթայթեն եւ կը նշանակեն անոնք որ պէտք է մեկնին։ Նոյն օրն իսկ անոնք կը ճամբուին։

Այս աքսորները որ մայիսին ընդհատուած էին, կրկին սկսած են նոր սաստկութեամբ։

Անգործութիւնը Ֆրանսայի մէջ

Յուլիս 25ին, պաշտօնապէս իբր նպաստընկալ արձանագրուած անգործներու թիւն էր 35916, որոնց 8767 կիներ։ Այս թուականէն մէկ շաբաթ առաջ, անգործներու թիւն էր 35643, ուրեմն մէկ շաբթուան մէջ, 273ի յաւելում մը։

Յուլիս 18էն 25 Ֆրանսայէն իրենց երկիրները վերադարձած են 1003 օտարական աշխատաւորներ, Ֆրանսա մտած են 1275 օտարականներ։

Հացին գինը

Այսօրուընէ հացին գինը իջած է մէկ սու եւ պիտի ծախուի 2.40ի։ Յոյս կայ որ մօտ ատենէն իջնայ 2.30ի։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Զօրեղ Թագաւորը ազատարար.— Վառնայի իր պալատէն, երբ փոթորիկը կը դիտէր, Պուլկարիոյ Թագաւորը նշմարեց որ ծովուն բացը նաւակ մը ընկղմելու վտանգին ենթարկուած էր։ Անմիջապէս իր շոգեշարժ նաւին մէջ նետուելով, Թագաւորը փութաց աղէտեալներուն օգնութեան եւ հակառակ բուռն փոթորիկին յաջողեցաւ զանոնք փրկել։

Օդանաւերը կը գործեն.— Ամերիկացի երկու օդանաւորդները որոնք Նիւ Եորքէն, յաջողեր էին մէկ շունչով Պոլիս հասնիլ, Ամերիկա պիտի վերադառնան Կալկաթայի, Թոքիոյի եւ խաղաղականի ճամբով։

— Աւստրալիացի օդանաւորդը Մոլիսոն որ Աւստրալիա-Անգլիա նոր մրցանիշ մը հաստատելու ելեր էր, ճամբան կորսնցուցած ըլլալով, ետ դարձաւ։

— Ցեփլինը որ դէպի Հիւսիսային Բեւեռ յաջող ճամբորդութիւն մը կատարեր էր, վերադարձաւ Լէնինկրատի, Քէօնիկսպէրկի եւ Պերլինի ճամբով։

— Անգլիացի օդաւաւորդուհին Միս Ճոնսըն որ դէպի Թոքիօ կը կը մեկնի, հասած է Նովօսիպիրսք։

— Ամերիկայի մէջ ձեռնարկած են շինելու հսկայ օդանաւ մը, որ Ցեփլինի կրկին մեծութիւնը պիտի ունենայ եւ օժտուած պիտի ըլլայ գիտութեան վերջին կատարելութիւններով։

Փոթորիկ եւ անձրեւ.— Փարիզ մինչդեռ կը սպասէր արեւոտ օրեր վայելելու, դարձեալ կ'ողողուի անձրեւի տարափներու տակ։ Փոթորիկի վախ ալ կայ։ Օդերեւութաբանական կայանը կը դժուարանայ գուշակութիւններ ընելու, երկար ատենուան համար։ Առ այժմ, կը գուշակէ յորդ անձրեւ եւ փոթորիկ որ պիտի տեւէ եղեր երկու օր։

Օդանաւորդները Պոլսոյ մէջ.— *Ամերիկացի օդանաւորդները ժողովրդային խանդավառ ընդունելութիւն գտան Պոլսոյ մէջ։ Ընդունուեցան նաեւ Եալովայի մէջ Մուսթաֆա Քէմալի կողմէ։ Պիտի մեկնին Թոքիօ, ուր հաւանական է որ հասնին Լէնինկրատի եւ Միս Ճոնսընի հետ։ Ֆրանսացի համբաւաւոր օդանաւորդը Քոսթ որ Պոլիս կը գտնուի եւ որուն ձեռքէն խլեցին հեռաւորութեան մրցանիշը, ջերմօրէն շնորհաւորեց Ամերիկացիները։ Պոլիս քաղաքը երկու արեւելեան գեղեցիկ զարդեր նուիրեց անոնց։*

ՀՈԳԵԲԱՆԱԿԱՆ ՃՇԴՈՒԹԻՒՆԸ ՎԷՊԻՆ ՄԷՋ

Աստուած սիրող, խօրոտկին չըլնի քաւոր...
ԳԵՂԱՄ

Հակառակ ինծի յատկացուած սիւնակներուն, Գեղամ Տէր Կարապետեանի գրական դիմագիծը իր յատակութեան մէջ ներկայացնելու համար, երեք յաջորդական յօդուածներ պէտք եղաւ ստորագրել: Հատորը լոյս տեսնելէ առաջ ծանօթ էի բովանդակութեան, բայց որպէսզի «չյայթաքէի» «իմ արդար կշռադատութեան մէջ» եւ «կատարեալ ծանօթութեամբ» մօտենայի ներկայացուած հարցին, անգա՛մ մըն ալ եւ «բարեխիղճ» ընթերցողի հոգածութեամբ, ձեռք առի Ցարօնի Աշխարհ հատորը: Նպատակս գուցէ էր «Ուսումնասիրութիւն» մը գրել, բայց՝ ինչպէս միշտ, կը մոռնէի, որ «բարեխիղճ» միայն անհրաժեշտ էր ըլլալ ոչ միայն Գեղամի գրականութեան, այլ առհասարակ գրական բոլոր խնդիրներուն հանդէպ: Ուրիշ կերպ չէր կրնար ըլլալ, որովհետեւ քննադատը պատասխանատու է ոչ միայն ներկայ սերունդին, այլեւ գալիք սերունդներուն առջեւ:

Այս սիւնակներուն մէջ իսկ հրատարակած իր յօդուածով, ընկեր Կ. Սասունի տարակոյսի ստուեր մը կը վերագրէ ինծի, իբրեւ թէ ստորագնահատած ըլլայի իր հայրենակիցին գրականութիւնը: Այս զգայութիւնը որ տեսակ մը համոզում դարձեր է, ազդելով անոր մտածումներուն եւ հոգեբանութեան վրայ, փոխանակ կարկառուն ապացոյցներու, որոնք չէին կրնար ստեղծուիլ, քանի գոյութիւն չունէին, քանի մը անճշդութիւններ կը գտնէ յօդուածներուս շարքին մէջ:

Վստահ իմ ընթերցողներուս ըմբռնողութեան վրայ, հարկ չեմ տեսներ ամփոփելու ինչ որ ըսեր էի Տարօնի Տառապեալին մասին: Բայց անհրաժեշտ կը նկատեմ փոքրիկ պատասխան մը ընկերոջ, ջանալով չանցնիլ ինծի յատկացուած սիւնակներէն, որովհետեւ՝ ինչպէս միշտ, «Յառաջ»ի խմբագիրը արթուն պահակի պէս կը հսկէ մեր վրայ, եւ մենք ստիպուած ենք յաճախ կարճ կապել:

Երեք «անճշդութիւններէն» առաջին երկուքը, գէթ ինծի համար, անկարեւոր են, եւ որոնց անցողակի կերպով մատը ունեցեր էին յօդուածիս մէջ: Անկարեւոր այն տեսակէտով, որ չէի ուզեր մանրամասնել զանոնք: Առաջինը վանական մթնոլորտի ազդեցութեան հարցն էր: Ըսած էի, որ Էջմիածնի ճեմարանին երկամեայ աշակերտութիւնը ինկապէս պահեր է իր հետքերը Գեղամի գրական ստեղծագործութեան վրայ: Ընկեր Կ. Սասունի «այս դատողութիւնը ճիշդ չէ» կ'ըսէ, փոխանակ ըսելու թէ պակասաւոր է, քանի որ Էջմիածնի աշակերտութենէն առաջ նմանօրինակ ուրիշ ազդեցութիւններ ալ կը տեսնուին Գեղամի ուսերուն: Բայց ես արդէն ակնարկած էի առաջնորդական մթնոլորտի ազդեցութեան, նոյնիսկ ծանրանալով անոր վրայ ու քանիցս ըսելով: Գալով քահանայ հօր ազդեցութեան, պատանի տարիքի մը վրայ հայրական այդ ազդեցութեան դժուար էր կասկածութիւն տալ, որովհետեւ կարգապահ անխորտակելի դիւրը աւելի յստակ է որ արմատ կանել կը սկսին, որովհետեւ մինչեւ տասնեւհինգ տարեկան հասակին, մեզմէ եւ ոչ մէկը ահեր է հայրական որեւէ ներգործութիւն, երբ գիւղական, ընկերական, հանրային ուրիշ ազդակներ աւելի զօրաւոր կերպով իրենց կնիքը դրոշմեր են մեր վրայ:

Երկրորդ «անճշդութիւն»ը թիւրիմացութիւն մըն է միայն: Գեղամի գրականութեան եւ բանաստեղծ Կարէն Մկրտչեանի տակաւին անտիպ գործին միջեւ բաղդատութիւն մը չէի ըրած, եւ չէի կրնար ընել: Ըսեր էի միայն, որ Գեղամի գրականութեան մէջ ալ կը փափաքէինք գտնել բանաստեղծական եւ ըղձային այն տարրերը, զորս իր հայրենակիցը ունեցեր էր: Չէի կրնար այդ բաղդատութիւնն ընել եւ պահանջել, որովհետեւ արուեստ եւ հոգիի բացարձակ վիճակի յստակ այդ զգայութիւնը, — բանաստեղծութիւն — մեզի այդ բարձրագոյն գինովութիւնը ներքին կրակ մըն է, ուժ մըն է, անբացատրելի հրաշք մըն է, որ ծաղկի մը պէս կը փթթի յաճախ, եւ որ սատացական չէ: Կարէն Մկրտչեան ալ իր հայրենակիցին հետ մտած է Էջմիածին. բայց իր քերթողութեան մէջ դուք չէք կրնար գտնել հետքը այդ վանական մթնոլորտի ազդեցութեան: Ինչպէս զգայուն այդ բանաստեղծին հետ չէի կրնար բաղդատութեան եզր մը փնտռել: Բայց՝ ինքը ընկեր Կ. Սասունին է մանաւանդ որ անոր կը վերագրէ «բանաստեղծական էութիւն», «քնարական լար» ունենալ, մէկը վերջապէս որ «բանաստեղծի հոգի ունի»: Այս խնդրին մէջ ալ ուրեմն տարակարծութիւն չունինք գրեթէ: Եթէ ասկայն կ'ընդունի Գեղամին «բանաստեղծի հոգի» ունենալը, ինչո՞ւ շատ կը տեսնէ, որ ես կամ ուրիշ մը նստինք եւ բաղդատութեան եզրեր փնտռենք: Բաղդատութեան չլսելու համար, նախ հրաժարելու է անոր վերագրելու գրական այդ ամէն յատկանիշները:

Գալով երրորդ «անճշդութեան», հոս արդէն մեր համաձայնները կը բաժնուին, եւ որուն մասին թոյլ տուէք քիչ մը աւելի երկար կանգ առնել: Այդ խնդիրը գրական, վիպական եւ հոգեբանական կարեւորութիւն ունի: Ընկեր Կ. Սասունի սխալ կը սկսի, ըսելով որ «Հովիւ Կարօն» քննած ժամանակ կը գտնէ որ (այսինքն այս տողերը ստորագրողը) Գեղամ ճիշդ չէ տեսած եւ վրիպած է: Զգուշացեր էի Հովիւ կարօնի պատմուածքին բովանդակութիւնը տալու մանրամասնութիւններու մէջ չիյնալու համար: Ըսեր էի, որ գիւղացի աղջիկ մը այդ համարձակութիւնը չէր կրնար ունենալ, պսակէն անմիջապէս յետոյ, իր կնքահօր խոստովանելու իր սէրը, ըսելով թէ «սիրածին քաւոր չեն ըլլար...», եւ այս պարագան նկատեր էի հոգեբանական անճշդութիւն: Կը պնդեմ այդ տեսակէտիս վրայ աւելի քան երբեք: Նախ ըսեմ որ «Սասնոյ բարքերուն, կնոջ պատուութեան եւ համարձակութեան» ծանօթ եղած կ'ըլլամ երբ ծանօթ եմ մեր միւս Թրքահայաստանի գիւղերու կեանքին, ինչպէս Կարին, Խարբերդ եւայլն, այդ ծանօթութիւնը որքան ալ արտաքին ըլլայ, կապ չունի ներքին խնդիրներուն հետ, հոգիի եւ սրտի խնդիրներուն, որոնք ոչ մէկ սահման կը ճանչնան, խնդիրներ մանաւանդ որոնք՝ ինչպէս ընկեր Սասունին վրիպած էր, եազմայի, քիթ ու բերան ծածկելու եւ փակելու երեւոյթներուն հետ երբեք կապ չունին: Ընկեր Կ. Սասունի ինծի չափ կ'ըմբռնէ, կը խորհիմ, որ սիրոյ, նախանձի, ատելութեան պէս մեծ կիրքերու գոյութիւնը դէմքէն աւելի, արտաքինէն աւելի իր տեղն ունի մարդկային անհատի էութեան խորը: Անմեկնելի առեղծուածի մը պէս: Այդ փաստն ուրեմն շատ տկար է: Բայց հարցին հոգեբանական կողմն ուրիշ տեղ է:

Հովիւ Կարօն շատ կանուխէն կը ճանչնայ Մարէն, նոյն տան մէջ հասակ կը նետեն, միասին կը մեծնան, ինչպէս յաճախ կը պատահի գիւղերունմէջ. իրար կը սկսին սիրել շատ աննիւթական սիրով, հոգիներու մէջ փոթորիկ չկայ, բայց անբարբառ զգերգութիւն մը իր ստուարը հիւսել կը սկսի մանուկ հոգիներու մէջ: Գիւղերու մէջ ամէն երիտասարդ իր աղջիկն ունի, եւ ամէն աղջիկ՝ իր երիտասարդ տղան: Ողբերգութիւնը կը պայթի այն ատեն, երբ աղջկան կամ մանչուն կամքին հակառակ ծնողներ իրենց զաւակները կ'ամուսնացնեն: (Այս նիւթը ամէնէն շատ մաշած նիւթն է, գրեթէ գաւառացի բոլոր գրողները յաճախեր են անոր, ու շատերը սովորական ոլորտէն անդին չեն անցեր): Մարէի հայրը զինքը կը նշանէ Խաչօ անունով ուրիշ երիտասարդի մը: Եւ ո՞վ կ'ուզէ որ այս վերջինը ընտրէ իրեն համար կնքահայր. — Կարօն, որ ժամանակին հեղեղէ մը փրկեր է զինքը:

Եւ Կարօ կ'ընդունի այդ առաջարկը պաղարիւնութեամբ, առանց հոգեկանը մթագնելու, առանց խանդոտելու, խելագարելու, երբ իր սիրածը ուրիշին կուտան, եւ ինքն ալ անոնց գլխուն վրայ, սրտի կատարեալ անդորրութեամբ, խաչ պիտի բռնէ...: Հոգեբանական սխալը ասկէ կը սկսի նախ: Այս սխալին չէի ակնարկած իր մանրամասնութեան մէջ, երկարաբանութեան չըլլալու համար, ու յիշեր էի միայն երկրորդ պարագան, երբ պսակը տեղի կ'ունենայ, եւ այս անգամ Մարէն, աղջիկը, մինչեւ այն իր մէջ կուտակուած դառնութիւնը զսպած, ու ոքին չյայտնած, կնքահօրը որ իր սրտին սիրածն է, կը փսփսայ «սիրածին քաւոր չեն ըլլար»: Հոգեբանական վրէպ մըն է վիպային զարգացումին մը մէջ, որովհետեւ պահը սխալ ընտրուած է: Հոն ուր վէպը, ողբերգութիւնը պիտի սկսի, Գեղամ կը վերջացնէ զայն: Կարօն է որ կը խելագարի... իբրեւ թէ իրեն անծանօթ ըլլային Մարէի զգացումները, այդ մէկ խօսքին ազդուելով, իբրեւ թէ նախապէս զգայուն ջիղեր ունեցած չըլլար, ու պաղ զաւակի մը պէս, քրիստոնէական անխռովութեամբ ու ընկերութեամբ, ձգէր որ իր սրտին եարը ուրիշը գրկէր...: Ըսել չեմ ուզեր, որ գիւղացի հոգիներուն մէջ անկարելի են սիրոյ մեծ ողբերգութիւններ. ընդհակառակն, այդ աշխարհին մէջն ալ մարդիկ, երկու ոտքն ալ, գերզգայուն ջիղեր ու տրամադրութիւններ ունին. հոն ալ լուռ տառապանքներ կը կրծեն դժբախտ էութիւններ: Ու կը թուի թէ, այդ միջավայրին մէջ հոգեբանական-վիպային ճշգութիւն տալու պիտի ըլլար գրագէտը, երբ ձգէր, որ պսակը վերջանար, Մարէն իր մէջը պահէր հոգիին դառնութիւնը, ծնողներուն հանդէպ զգացած դժգոհութիւնը, ինչպէս այդ մենք կը տեսնենք Գեղամի ուրիշ պատմուածքներուն մէջ այնքան բնական, մարդկային, գիւղի աշխարհին յատուկ: Ընտրուած պահին ու բնականութեան մէջն է արուեստին գեղեցկութիւնն ու ճշմարտութիւնը, որոնց հանդէպ Գեղամ մեղանչեր է: Այս մարզին մէջ կարելի է բազմաթիւ օրինակներ տալ. Թերթատեցէք գաւառի մեր գրագէտներուն գործերը, դուք հոն պիտի հանդիպիք աւելի մեծ կիրքերու, աւելի մեծ մարդկային մեղքերու, եթէ կարելի է հոգիի փոթորիկները մեղք համարել: Դուք չպիտի հանդիպիք հոգեբանական նման զարտուղութեան: Հովիւ Կարօյի մէջ շարատուած ստանաւորի մը վերջին տողն իսկ իր ուժին մէջ, հակասութիւնն է Կարօյի դիմագծին. Աստուած սիրող, խօրոտկին չըլնի քաւոր: Ի՞նչ կ'ըսէք դուք տասը ընկեր Սասունի: Մարէի յանդգնութիւնը զիս չի զարմացներ, ես կը յիշեմ մեր գիւղի գրականութենէն տիպարներ, որոնք շատ աւելի առաջ գացեր են իրենց յանդգնութեան մէջ, որովհետեւ լաւ են իրենց հոգիին ազդակները, սրտին զարկերը, միայն թէ ընտրած են հոգեբանական պահը: Եւ որքա՛ն հզօր են այդ ճիչերը:

Անհատական յիշելու համար քանի մը օրինակ միայն. Խօճապաշի Նիկօն, (Սեւ Շաւը կանչեց, Ռուբէն Զարդարեանի) որ կը սիրէ իր պանդուխտ եղբօր կինը, ա՛յնքան յայտնի որ պզտիկ Տօնօն իսկ միամտօրէն կը խոստովանի իր մօրը Նունիկին ու հօրեղբօր գիշերային խօսակցութիւնները: Զարդարեանի համար զոյգ կինը իր մեղքին մէջ իսկ ծայրայեղ միամիտ է, իր յանցանքը վերագրելով ամուսինին խոստովանելու աստիճան: Մեղաւոր Նունիկի քով, Հայկունի խաթունի հրեշտակային անմեղութիւնը (Վա՛խ, ես մեռնէի Ռ. Զարդարեանի) Սարգիս էֆէնտիի դժոխային դէմքը, որ լքելով իր կինն ու զաւակները, սիրեց ուրիշ մը. բայց Հայկունի խաթունն է, որ իր ամուսինին դագաղին վրայ ինկալով, կը գոչէ. «վա՛խ, ես մեռնէի քու տեղդ»: Զէնոբս Տօպիճը, (Խոնարհներ, Ա. Հատոր Յ. Օշական) գինով մը, ամբարիշտ մը, որ կը լքէ իր կինը եւ Պոլիս կը փախչի: Ասոր քով Խենդ Սողոմէն, գեղի աղջիկը որ գրեթէ միշտ շրթունքը գոց վարդի մը պէս անարատ առագաստ կը մտնէ: Ու զարմանալ Շահպազ պատմուածքին մէջ, Շահպազի եւ Շողիկի սիրոյ ողբերգութիւնը երկու ընտանիքներ, որոնք մաղձիարական ուժով իրարու կը մօտենան, չէ՞ որ սիրտէ սիրտ կամուրջ կայ: Օշական որ միակն է իր տեսակին մէջ գիւղական կեանքի սիրոյ ողբերգութիւններուն իբրեւ վիպագիր, հոգեբանական ճշգութիւնը իր կատարելութեան կը տանի, երկու սիրող սիրտերու կրակը խառնելով, ձգելով որ անոնք իրենց իրենց մէջ հատնին յաճախ, լուռ, անաղմուկ, առանց խոստովանութեան առանց ուրիշին բանալու իրենց սրտին գաղտնիքը:

Չեմ փորձեր խօսիլ այն միւս գաւառացիին տիպարներուն մասին, որոնք արուեստի լոյսին տակ կուգան միշտ, աւելի բնական, աւելի մարդկային, եւ որուն անունը Թլկատինցի է, մեր գաւառի գրականութեան վհուկը: Հաճելի եւ ուսանելի աշխատանք մըն է նաեւ մտնել մեր գրականութեան իրապաշտ վարպետներուն գործին մէջ, (Զօհրապ, Ա. Արփիարեան, Ս. Պարթեւեան, Երուխան) համոզուելու համար որ Տարօնի աշխարհէն դուրս ալ հայ աղջիկը ընդունակ ըլլալով, ինչպէս անոնք աւելի հզօր կիրքերու արտայայտութեան, կա՛մ կը մերժէ կինը դառնալ իր չսիրածին, ինքզինքը կը խեղդէ, հարը կը նետէ, եւ կա՛մ լուռ համակերպութեամբ, կը հրէ խաչը մինչեւ իր կեանքին վերջը, կը հալի, կը մաշի, բայց ցաւ կը բանայ ու գերեզման կ'երթայ, առանց պահի պահուն կամ անկէ անմիջապէս յետոյ խոստովանելու, արդէն ծանօթ իր սէրը՝ կնքահօր: Ասիկա հոգեբանական վրէպ չէ ի՞նչ է ուրեմն:

ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐՍԱՄԵԱՆ

ՈՉԻՆՉ ԿԱՅ ՓՈԽՈՒԱԾ
(ԿԷՕԹԷԻ ՖԱՈՒՍՏԷՆ)

Քաղաքացին.—

Աւելի լաւ բան չեմ գիտեր,
Քան կիրակի եւ տօն օրեր,
Պատերազմի վրայ խօսիլ,
Երբ հոն հեռո՛ւն Թուրքիոյ մէջ,
Ցեղեր ամբողջ իրար զարնեն:
Պատուհանիս առջեւ կեցած
Կը կոնծեմ իմ անո՛ւշ գինիս,
Ու կը դիտեմ գետակն ի վար
Ուր կը սահին գոյն-գոյն նաւեր:
Երեկոյին կը դառնամ տուն
Եւ կ'օրհնեմ հին խաղաղութիւնն:

Երրորդ քաղաքացին.—

Այո՛, այո՛, ես ալ այդպէս,
Թող իրարու գլուխ կտրեն,
Թող ամէն բան տակնու վրա՛յ...
Միայն թէ մեր այս տանը մէջ,
Ամէն բան իր ջուրին երթայ...:

ՇԱՀԱԳՈՐԾՈՒՄ

Անտարբեր լուրը հասաւ. Մոսկուան շնո՛րհ ըրած է, Երեւանի բոլշեւիկ չինովնիկներուն արտօնելով որ տասը հազար գաղթականներ ներս առնեն: Խորհրդային հնգամեայ ծրագրին Հայաստանի վերաբերեալ մասին գործադրութիւնը վարձու աշխատաւոր ձեռքեր կը պահանջէ. Հայաստանի ճարտարարուեստացումը, հաւաքական անտեսութիւնը աշխատանքի մեծ կ'առաջադրէ:

Աշխատանքի մեծ պահանջը՝ Մոսկուայի եւ անոր կամակատար Երեւանի հոս յիշել տուած է որ, կարմիր գծէն դուրս Թրքահայ անտիրական աշխատաւորութիւն մը փռուած է: Բազմութիւն մը մեր ծանօթ լայնքին եւ երկայնքին՝ որուն ճակատագիրը կը շարունակէ տակաւին անորոշ մնալ, հետեւաբար ամէն կարգի շահագործութեան նիւթ կը ծառայարարէ: Անորոշ եւ կսկծալի կը մնայ հակառակ նոյնիսկ 1923ին Լօզանի մէջ Չիչերինի ըրած խարդախ յայտարարութեան, որ Ըսմէթին անգնահատելի ծառայութիւն մատոյց. Թրքահայ արիւնոտ դատը լուծելու վարկաբեկ միջոցի մը առաջադրութեամբ,— Թրքահայ ժողովուրդին Տօնի եւ Քիրգիզներու երկիրը ցոյց տալով:

1923էն ի վեր երկար տարիներ սահեցան, ու Մոսկուան ամէնեւին չյիշեց միջազգային «կապիտալիզմի զոհերը» Թրքահայ աշխատաւորները: Անցնող ութը տարիներու ընթացքին «բացէ՛ք դռները» աղաղակելէն գաղթահայ աշխատաւորներու կոկորդները ցամքեցան, ու Մոսկուան յամառօրէն շարունակեց անտարբեր մնալ Թրքահայոց անպատում ցաւին: Մոսկուայի հայազգի ներկայացուցիչը Դարախան՝ Էնկիւրի եղած ատեն է որ Մուսթաֆա Քէմալ եւ Ըսմէթ Անատոլուի վերջին բեկորները քշեցին դէպի Սուրիա, ճամբան հազար տեսակի վանտալական կողոպուտներու ենթարկելէ յետոյ: Մոսկուան եւ Դարախան լուռ մնացին եւ տաք խօսքերով բաժակներ պարպեցին:

Այսպէս էր երէկ:

Նահր էլ Օմարի գաղթականները յուսահատ Երեւանէն Սուրիոյ հիւսիսը իրենց նոր բոյնը կապեցին:

Փուրկաղի գաղթականները որոնք արձանագրուեցան Նուպարաշէն երթալու համար, անցեալ ձմեռէն ի վեր «գրասենեկային» արտամաշ ու սպառիչ գործողութիւններու տակ են տակաւին:

Արապկիրցիները, Մալաթիացիները սրտաբեկումներ եւ հիասթափութիւններ կ'ապրին:

Անատոլուի բեկորները Սուրիոյ հիւսիսը իրենց Սաղակաշէն ու Մեսրոպաշէն գիւղերու մէջ սկսած են կազմուրուիլ:

Բարեգործականը իր կարգին յուսահատ «Հրաւիրակ հայրենեաց»ի յապաղումէն, գումարներ քսէարկեց, օժանդակելու Ցունաստանի եւ Սուրիոյ գաղթականներու տեղաւորման ծրգերուն:

Այսպիսի բոպէի մը մէջ, երբ Մակեդոնիոյ որբ ու չարքաշ որբերը խոտ կը ճարակեն եւ չեն գտներ, Մոսկուան իր յղացած մեքենայով որ հնգամեայ ծրագիր անունը կը կրէ, մսի պահանջը լրացնել կ'ուզէ Թրքահայ աշխատաւորներ ներս առնելու «Հրամանը», տալով Երեւանցիներուն:

Այսպէս թէ այնպէս, հրամանը տրուած է: Շնորհը եկած է: Մոսկուայի շնորհը Երեւանին, Երեւանի մէջ այլանդակուած է: Ս. Տէր Գաբրիէլեան իր փոքրոգի կնիքը դրած է արդէն Մոսկուայի «շնորհ»ին վրայ, յայտարարելով որ ներս չեն կրնար առնուիլ Դաշնակցութեան հետ հեռուէն կամ մօտէն կապ ունեցողները: Ամբողջ ներգաղթի պատմութիւնը, գաղութներու մէջ պիտի կապուի այս չարաբաստիկ հանգամանքին հետ:

Մոսկուայէն շնորհքեկալ Երեւանը իր կարգին շնորհ պիտի ընէ արտասահմանի «Հօկ»երուն եւ «Հօկ»երու շուրջին ապաւինած կամ «կոյր երգեցիկ»ներուն:

Դրեթէ ներգաղթի լուրին միաժամանակ, Փարիզի մէջ մը յատկանշական երեւոյթներ... Առաջինը «Մեր Ուղին»' նոր թերթին առաջին համարէն կ'իմա... որ Հօկը յարութիւն պիտի... եւ այս անգամ ունենայ իր ...դիրը «կռան»:

Փարիզի մէջ ալ, Երեւանի շ...հին վրայ իրենց կնիքը պիտի... Արդէն նշանները կան, հանդ... «Երեւան»ի յաջորդը, «Մեր Ու... Թրքահայ արիւնազանգ դատի... ոժգոյն, անարի բանաձեւումը... է, իբրեւ Թրքահայ աշխատ... գաղթականութեան տեղաւոր... հարց: Ցեառւ ուրացում մը իր... խորդի (Երեւան) մէկ սպանիչ... տարարութեան թէ գաղթահա... թիւնը անհայրենիք (հայնա... բազմութիւն է, անորոշ ազգութ... կը պատկանի միջազգային որէ... առջեւ:

Այս ուրացումը՝ ապացուցան... համար որ իրենք Թրքահայ աշ... տաւորութեան բամբախս... տագրով կը հետաքրքրուին, եւ ա... տրամաբանական լուծման արդ... ոչ թէ Մոսկուան, Չիչերինը,... կիւրին է, այլ Հ. Յ. Դաշնակց... թիւնը: Ապացոյց, ահա Մոսկո... մտահոգ՝ Թրքահայոց բախտով, չ... կ'ընէ 10 հազար գաղթական ն... առնել արտասահմանէն, 800,000... բազմութեան հարիւրին մէկ... ուրդը:

Մոսկուան գիտած է որ Երեւա...նը աշխատաւոր ձեռքերու պէտ... ունի հնգամեայ ծրագրին աշխ...տանքներուն եւ «Ցրմփինկ»ը (վ... ճառամարտ) ուժեղացնելու համա... Այսքան չոր հաշիւի վրայ հիմնու... տասը հազարի ներգաղթը փչելու... ուռեցնելու պէտք չկայ: Երեւան... կ'ուզէ մէկ քարով երկու թռչ... զարնել. նախ լուրը տալով, յետ... հրէի եւ հնթանսի խնդիր յարու...ցանելով, երրորդ Հօկերուն կեան... տալով, չորրորդ «Մեր ուղին» հրա...տարակելով, «Երեւան» թերթի մ...հէն ի վեր առհասարակ գաղութներ... ծանուցարարպէս մեր գաղութին մէ... տիրող համեմատական խաղաղու...թիւնը վրդովել կ'ուզէ:

Ցանկեր կազմելու, ցուցակնե... չինելու եռուն շրջան մը կը խո...տանան բանալ եւ նորէն ու նո... թափով պառակտում, կագ ու կռի... սերմանել:

Ժամանակին Ցունաստանէն մեկնող գաղթականներու գործին կապուած Սելանիկի Հօկերու բազմաստ...ամ չահատակութիւնները տակաւին թարմ են բոլորի մտքին մէջ:

Մենք վախ ունինք որ այս 10 հազարի ցուցակագրումը ամբողջապէս պիտի կրկնէ մերձաւոր անցեալի խայտառակութիւնները եւ շահագործութեան աղազին ասպարէզ պիտի տայ Հօկերուն, որոնց անփառունակ մահը հրճուանքով ընդունուած էր բոլոր գաղութներու կողմէ:

Մոսկուան ու Երեւանը եւ արտասահմանի իրենց գործակալները տասը հազար աշխատաւոր մեքենայի մեխ պահանջելով հանդերձ, աչքաթող չեն ըրած կարեւոր պարագայ մը, որ գաղութներու մէջ տիրող խաղաղութիւնը իբրեւ ամրագոյն շանթարգելը կը ծառայէ մութ ու կասկածելի մարդոց մութ ու կասկածելի խաղերուն:

Արդեօ՞ք ջուրերը պղտորելու փորձ մը չէ մեծատասներորդ ժամու այս «Հրաւիրակ»ը, կորած եւ անյայտ մարդիկ ջուրի երեսը բերելու եւ ձուկ որսալու:

ՇԱՀԱՐՈՒՆԻ

ԴԱՐՁ ԱՄԵՐԻԿԱՅԷՆ

Նիւ Եորքէն կը հեռագրեն թէ տիրող տնտեսական ծանր տագնապին պատճառով, օտար բանուորները սկսած են վերադառնալ իրենց երկիրները: Անցի օր 190 օտարականներ նաւ նստան Եւրոպա մեկնելու համար:

Յաջորդ օրն ալ 50 հոգի մեկնեցան: Ամերիկեան կառավարութիւնն ալ մտադիր է ճամբու դնել մաս մը բանուորներ:

ԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ

Թ.

ԻՆՔՆԱՄՈՌԱՑՈՒՄԸ

— Կը տեսնե՞ս թէ որքա՛ն խաղաղութիւն հասեր է երկրի վրայ... մինչեւ գիշե՛րը է ու շատե՛րն յարաւորութիւն ունեցան գրկելու իրենց ինքնամոռացումը...։

Բոլոր գոյարումները, բոլոր կոծերը եւ բոլոր առելութիւնները յանդգնին հաւաքուիլ այն տեղ ուր՝ ուրկէ բացակայ է ինքնամոռացումը...

— Հեռաւոր լուսամուտի մը մէջ երգ մը կը դիտեմ, որուն բնաւ հոգ չկար եթէ իր տէրը չոպասեր ինքնամոռացումին...

— Վէճի ձայներ կը լսեմ ու եւ հեծկլտուքներ... — Անտարակոյս այնտեղ կորսուած ինքնամոռացում մը կը հետապնդեն, մը ժխոած ինամոռացում մը...

— Ահա մէկը որ կը բախէ մէկ մըրիշի դուռը, քիչ մը ինքնամոռացում խնդրելու համար...

Ի՞նչպէս կարելի է լոյսերը մարել, ինչպէ՞ս կարելի է հանդարտօրէն քնանալ, ինչպէ՞ս կարելի է հանգստացնել մէկ ուրիշը, երբ ինքնամոռացումի քաղցն ունինք եւ ինքնամոռացումը կը մուրանք...

Ան երկրի հա՛յն է, դրամագլուխն դրամը, եւ կանք ու կը մնանք այն շահելու եւ շատցնելու համար...

Մեծափառ հարուստները եւ ասուտական մուրացկանները իրենց կորսնցուցած կամ տենչացած ինքնամոռացումը կը տարբերին...

— Ահա ես կը տեսնեմ մէկը, որ թութեան արժանի պղտիկ մըն է, մէկը՝ որ բնա՛ւ չի մտածեր թէ իր որը հոգեվարքի մէջ է, որովհետեւ ինքնամոռացումի պաշարիկն ունի...

— Ա՜խ, այս պատանին, բոպղտիկ օրը տունը չմտաւ, որովհետեւ այսօր, առաջին անգամ ըլլալով, սեփական քսակ ունեցաւ սեփական գնումներու համար...

— Ես ծանօթ եմ այս թշուառական երիտասարդի «ինքնամոռացումին»...— Ան կաղ աղջիկ մըն է, իրենց մեծագոյն յաղթանակն ու մարմինը, ճաշարան ու սրճարան ... է միայն...

Սակայն անոնք որ ամէնէն աւելի կարեկցութիւն կը գրգռեն մէջս, անոնք են՝ որ գինեպանի առջեւը ... գինի կ'ուզեն, երգողին թաքուն երգը կը խմեն, եւ կը գինովնան ուրիշի մը պարովը... ինքնամոռացումի համար...

Ի հարկէ այս բոլորը փշուր են ինքնամոռացումի, եւ մխիթարութիւն՝ մուրացկանի պարկի մէջ...

Բայց ճշմարիտ ու մեծվայելուչ հարուստ դառնալու, եւ ճշմարիտ մեծվայելուչ ինքնամոռացումը տիրելու համար, ոչ միայն սեփական գինի, այլեւ սեփական այգի է պէտք, ոչ միայն սեփական երգ՝ այլեւ սեփական եղանակ է պէտք. եւ ո՛չ միայն սեփական պար, այլեւ սեփական պարուհի՛ է պէտք...

Բայց ճշմարիտ ու մեծվայելուչ հարուստ դառնալու, եւ ճշմարիտ ու մեծվայելուչ ինքնամոռացումը ունենալու համար, ոչ միայն պէտք է քամել սեփական գինին, այլեւ պէտք է մառանական՝ սեփական գինին, ուրիշներու ինքնամոռացումի եւ ուրախութեանը համար...

— Ան խրախճանքի սեղան էր բացած իր տանը մէջ, եւ անյատակ ժպիտով ու անհո՛ւն խաղաղութեամբ կը դիտէր, մինչ բոլորը կը յագենային ու կը հարբէին... — Մարդ Աստուծոյ, ո՞րը գտար հանգարտ ու անօթի Յայլու... — Ան պատասխանեց. «Ճշմարտապէս լիացա՛ծ եմ այսօր»...

Ամէնէն խեղճ մարդը կարող է ամէն տեղ փշուր մը ինքնամոռացումի տիրանալ եւ քնացնել իր քաղցը...

— Ո՜վ իմ սիրական, ո՜վ իմ ուղեկից, դուն ե՞րբ պիտի կարողանաս խրախճանքի սեղանդ բանալ ու յագենալ ուրիշներու յագեցումովը միայն... Դուն ե՞րբ պիտի կարենաս զգալ ու ըսել. «Ճշմարտապէս լիացա՛ծ եմ այսօր...»։

ՄՈՒՍԱՍԻՐ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Ի՞ՆՉ Է ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆԸ

Շատ գրեցինք այս մասին։ Բայց այս անգամ ֆրանսերէն թերթ մը դարձեալ հրապարակ կը նետէ հարցումը,—ի՞նչ է բանաստեղծութիւնը։

Էտմոն Էսթէզ կը պատասխանէ թէ անկարելի է սահման մը տալ բանաստեղծութեան։ Ռընէ Ֆէրնանտտ կ'ըսէ թէ հեղանիւթ (fluide) մըն է, ճիշդ ինչպէս... ելեկտրականութիւնը։

Ծիծաղելի ոչինչ կայ այս բացատրութեան մէջ։ Ժամանակ մը մարդիկ կ'ըսէին թէ սէրը եւս հեղանիւթ մըն է։ Վիլոն կ'ըսէ թէ խոստովանութիւն մըն է, եւ ըստ Շարլ տ'Օրլէանի՝ խոր մելամաղձութիւն մը։ Խոյանք մը, որ երբեմն կը տառապեցնէ եւ երբեմն կ'երջանկացնէ։ Օդեւորեալ կեանքն իսկ է։ Ուրիշ մը կ'ըսէ թէ բանաստեղծութիւնը հոգւոյն երաժշտական մէկ պահն է։ Ըստ Ֆէրնան Կրէկի՝ երաժշտութիւն մը, որ... կը մտածէ։ Անտրէ Ժիտ կը պոռայ թէ ի՞նչ օգուտ ունի սահման մը տալ բանաստեղծութեան։

Զէ՞ որ, կ'ըսէ, ամէնէն սխալ բանաստեղծները անոնք են, որոնց տաղաչափը կը համապատասխանէ օրուան ըմբռնումին, բանաստեղծութեան մասին։ Հան Ռինէր եւս դէմ կ'արտայայտուի սահմանիչներուն, որոնք, ժամանակ մը, քերթողները կը մերժէին կամ կ'ընդունէին համաձայն իրենց քանի մը տողեր սահմանին։ Փոլ Հարիր առանց վախի կը սահմանէ սակայն եւ կ'ըսէ թէ բանաստեղծութիւնը «ներդաշնակ համաձայնութիւն մըն է ընդմէջ զգացման, յուզման, պատկերներուն եւ բառերուն»։ Ռընէ Լալու կը գրէ թէ սահմանը խաբէութիւն մըն է։

Կամ կարելի է սահմանել, օրինակը համար Նափոլէոնը, երբ մեռած է արդէն։ Ի՞նչպէս կրնաք սահմանել բանաստեղծութիւնը, երբ վաղը տաղանդաւոր քերթող մը նոր յատկանիշեր երեւան կը բերէ։ Արման Փրավիէլ կ'ըսէ թէ բանաստեղծութիւնը բղձանքն է գերագոյն գեղեցիկին։ Այդ բղձանքը կը յայտնուի հոգիի վերացման մէջ այնպիսի խանդավառութեամբ մը, անկախ կիրքէն, որ գինովութիւնն է սիրտին, անկախ՝ ճշմարտութենէն, որ սնունդն է բանականութեան։ Ժան Փաիքարի կ'ըսէ թէ բանաստեղծութիւնը պանծացումն է անհատին, բարձրացումը իր անձէն վեր։

Երգիծաբան մը միամտաբար այս առթիւ կ'ըսէ ամէնէն ճշմարիտ խօսքը. «Բանաստեղծութիւնը բանաստեղծութիւն է»։

ԱԼՊԱՆԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆ

L'Europe du Sud. նոր ամսագիր մը, որ նուիրուած է ամբողջովին պալքանեան ժողովուրդներու համերաշխութեան ծրգերուն, փոքրիկ քաղուածք մը կուտայ ալպանական, պուլկարական, յունական, սերպիական, ռումանական ժողովրդական երգերէն։ Ահա ալպանական երգ մը.—

Ի՜նչ անուշ է, գեղեցիկ մայիս
ամիսը:
Երբ, վազելով յեղան կողերուն
վրայ,
Կ'երթայինք նստիլ աղբերակին
մօտ,
Կը յիշե՞ս, որքա՜ն երջանիկ էինք
մենք:
Իրար կ'ողջագուրէինք կաղնիներուն շուքին տակ,
Ու մտիկ կ'ընէինք սոխակներուն
երգը:
Կը յիշե՞ս, որքա՜ն երջանիկ էինք
մենք:
Այդ պահուն՝ ես կ'ուզէի մեռնիլ բազուկներուդ մէջ,
Մտիկ ընելով քու անուշիկ խօսքերդ,
Միթէ չէի՞ր ըսեր թէ առանց
ինծի չես ուզեր ապրիլ,

ՊՈՒԼԿԱՐԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆ

Եւ ահա պուլկարական երգ մը, նոյն թերթէն—

Երիտասարդ մը ըսաւ լերան,
— Աստուած քեզի պահապան,
աթա կը մեկնինք,
Ո՛վ անտառ, ո՛վ Ռիլայի լեռ:
Ներէ՛ մեզի, Ռիլա՛,
Որ խմեցինք ջուրերդ,
Եւ ոտնակոխեցինք մարգերդ,
Լեռը պատասխանեց երիտասարդին.
—Աստուած հետդ ըլլայ, երիտասա՛րդ,
Կը ներեմ բոլորին համար,
Խոտին ու ջուրին համար,
Ջուրը միշտ նորը կը հոսի,
Խոտը միշտ թարմը կը բուսնի,
Միակ բանը, որուն համար չեմ
ներեր,
Այն է, որ եղեւիններս կտրեցիք,
Եւ աղեկատ շինեցիք,
Չսկումի գիշերներուն համար,
Աղջիկներուն բաժնեցիք:

ՎԷՊԻՆ ՋԵՒԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆԸ

Վէպը, առանց երբեք մեռնելու շարիկ կը փոխէ ու կը վերանորոգուի։ Օկիւսթ Գոնթի փիլիսոփայութեան ազդեցութեան տակ, Էմիլ Զոլա յղացաւ փորձնական վէպը։ Այս փորձնական նկարագիրը դարգացուց լրագրողներու քննութեան ճաշակը։ Այս քննական վէպերը, սակայն, օձը տարին դէպի հասարակը։ Վիպագիրները այլեւս հոգ չէին տանիր ոճին անհատականութեան եւ բարձրութեան։ Եւ ոճը ինկաւ։ Անտրէ Ժիտ այդ հասարակ (banal) ոճին փառաբանութիւնը ըրաւ սակայն։

Այսպէս թէ այնպէս մէկ կողմէ գիտութիւնը, միւս կողմէ հրապարակագրութիւնը իրենց ազդեցութեան տակ առին վէպը, որ սկսաւ «ծառայել»։ Այս երկու ազդեցութիւններուն տակ էր, որ ժամանակ մը կազմուեցաւ հոգեբանական վէպը եւ roman à thèseը։ Իսկ հիմա ճանապարհորդական վէպը կամ պարզ յուշագրական ու օրագրական վէպը։ Սակայն այս նոր վէպերը երբեք չկրցան տալ ոչ միայն հերոսներ, այլ նաեւ տիպար վէպեր։

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ԹԵՄԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ

Ինչպէս հաղորդեցինք, Ռումանիոյ խորհրդարանը վաւերացուց հայ գաղութի կազմական կանոնագիրը։

Իրաքէն յետոյ, այս երկրորդ գաղութն է որ կ'ունենայ իր Ազգային Սահմանադրութիւնը:

Ստորեւ կուտանք Ռումանիոյ Թեմական կանոնագրին գլխաւոր կէտերը.—

Ռումանիոյ Թեմական կանոնագրութիւնը կը բաղկանայ 225 յօդուածներէ՝ բաժնուած հետեւեալ գլուխներուն.—

Ա. Ռումանիոյ Հայ-Լուսաւորչական եկեղեցիին դիրքը՝ կանոնական եւ իրաւական տեսակէտէ։ Բ. Թեմական Պատգ. Ժողով։ Գ. Թեմական Խորհուրդ։ Դ. Թեմ. հաշուեքննիչներ։ Ե. Առաջնորդ։ Զ. Մուխ։ Է. Մխական կազմ։ Ը. Մխական Ժողով։ Թ. Մխական Խորհուրդ(Թաղ. Խորհուրդ)։ Ժ. Մխական յանձնախումբեր։ ԺԱ. Հաշուեքննիչ յանձնախումբ։ ԺԲ. Եկեղեցական հիմնարկութիւններ։ ԺԳ. Գերեզմանոցներ։ ԺԴ. Անհաշտութիւններ։ ԺԵ. Փոխանցական տրամադրութիւններ։

Կանոնագրին առաջին հինգ յօդուածները կը ճշդեն Ռումանիոյ հայ եկեղեցիին կանոնական եւ իրաւական դիրքը.—

1. Ռումանիոյ Հայ եկեղեցին մաս կը կազմէ Հայ առաքելական ինքնագլուխ եկեղեցին (Հայ-Լուսաւորչական դաւանանք՝ ըստ դաւանութեանց օրէնքի 21րդ յօդուածին 6րդ հատուածին), որուն գլուխն է Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի Նորին Սրբութիւն Ծայրագոյն պատրիարքը, Ծայրագոյն պատրիարքը, Եպիսկոպոսապետ եւ Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց, ընտրուած ցեղին աշխարհի բոլոր հայ թեմերուն պատգամաւորներուն կողմէ, որ կը ներկայացնէ ամենաբարձր հեղինակութիւնը հոգեւոր, վարչական եւ կանոնական խնդիրներու մէջ բովանդակ հայ եկեղեցիին համար։

2. Ռումանիոյ Հայ-Լուսաւորչական եկեղեցին՝ իբրեւ կազմական մաս հայ առաքելական եկեղեցիին կը կազմէ հայ թեմերէն մէկը եւ իբր այդպիսին հոգեւորապէս եւ իրաւականապէս կախում ունի Էջմիածնի Մայր Աթոռէն, ուր իբր վերջին ատեան, կը վճռուին հոգեւոր եւ կանոնական հարցերը՝ որոնք ըստ կանոններու թեմին առաջնորդին իրաւասութեան շրջանակէն դուրս են։

3. Ռումանիոյ Հայ-Լուսաւորչական թեմը կը տարածուի միացեալ Ռումանիոյ ամբողջ հողամասին վրայ, վերահաստատուած ըլլալով 1920ին, իր 1830ի հին սահմաններուն մէջ, Ամենայն Հայոց Գէորգ Ե. կաթողիկոսին կոնդակով ուղղուած Նորին Վեհափառութեան Ռումանիոյ Ֆէրտինանտ թագաւորին, ռումէն կառավարութեան եւ այս դաւանանքներին մէջ գտնուող հաւատացեալներուն։

4. Թեմին գլուխը կը գտնուի Առաջնորդը իբրեւ ամենաբարձր թեմական հեղինակութիւնը հոգեւոր կանոնական ու եկեղեցական հարցերու մէջ, որոնք ըստ կանոնական իրաւունքի իր ձեռնհասութեան սահմանին մէջ կ'իյնան։

Թեմական առաջնորդը պէտք է ռումէն քաղաքացի ըլլայ ըստ Դաւանութեանց ընդհանուր ռէժիմի օրէնքին 10րդ յօդուածին։

5. Ըստ կանոնական իրաւունքի եւ ըստ երկրին սահմանադրութեան, Ռումանիոյ հայ եկեղեցին ինք կը սահմանէ, կը ղեկավարէ եւ կը վարէ, իր սեփական օրկաններով եւ պետական հակակշռի տակ, իր հոգեւոր, մշակութային, բարեգործական եւ թաղականական գործերը, հայ եկեղեցւոյ վերին իշխանութենէն ուրիշ կախում չունենալով բայց եթէ վարչական եւ իրաւա-կանոնական սկզբունքներէ պարտադրուած հարցերու մէջ։ Պետութեան հակակշիռը եկեղեցիին եւ անոր օրկաններուն վրայ տեղի կ'ունենայ սահմանադրական եղանակով դաւանութեան նախարարութեան ձեռքով։

Թեմական Պատգ. ժողովին եւ անկէ ընտրուած Թեմական Խորհուրդին պաշտօնավարութեան շրջանն է չորս տարի։

Առաջնորդին, ինչպէս նաեւ Թեմական կեդրոնական մարմիններուն կեդրոնավայրը Պուքրէշ է, իսկ Քիշնէվի առաջնորդական տունը կը մնայ իբրեւ երկրորդ առաջնորդարան։

Որ եւ է մխական ընտրող ըլլալու համար պէտք է 21 տարին լրացուցած ըլլայ, արձանագրուած՝ մխական տոմարին մէջ առնուազն տարիէ մը ի վեր, վճարած ըլլայ իր մխական տուրքը, իսկ ընտրելի ըլլալու համար պէտք է լրացուցած ըլլայ 25 տարին եւ առնուազն 2 տարիէ ի վեր արձանագրուած մխական տոմարին մէջ։

Մխական տուրք վճարելու պարտական են ընտանիքի պետերը՝ կին թէ այր, չամուսնացած աղջիկները եւ չափահաս մանչերը որոնք անձնական ինչք կամ եկամուտ ունին։

Տուրքերը կը ճշդուին նկատի առնելով հարկատուին ... ընկերային եւ ընտանեկան դիրքը։ Մխական տուրքը պարտադիր է դաւանութեանց օրէնքով։

ՆՈՐ ԴԵՍՊԱՆՆԵՐ

Կոմս Տրժան դեսպան նշանակուեցաւ Մոսկուայի մէջ ֆրանսական կառավարութեան կողմէ։ Քամէրէր եւս նշանակուած է Ռիօ տը Ժանէյրոյի դեսպան։ Գրէսսի հիւպատոս անուանուած է Վարշաւայի համար։

Իսկ Պուլկարիոյ կողմէ Փարիզի դեսպան նշանակուած է Պաթալոֆ, որ կը պատկանի պուլկար ռամկավար կուսակցութեան։ Եղած է երեսփոխան եւ Սոֆիայի քաղաքապետ։

ՍԱՐՍԱՓԵԼԻ ՏԱՔ

Տաքը կը շարունակէ աւեր գործել Միացեալ Նահանգներուն մէջ։ Տեղ տեղ տաքութեան աստիճանը հասաւ 49ի։ 80 հոգի մեռան տաքէն։

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ

Նարնիի շրջանակին մէջ (Իտալիա) զգալի եղան երկրաշարժի ուժեղ ցնցումներ։ Բազմաթիւ տուներ փլան, մէկ հոգի վիրաւորուեցաւ։ Ժողովուրդը խուճապահար դուրս փախաւ տուներէն եւ գիշերեց հրապարակներու վրայ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (22)

ԿԱՐՄԻՐ ԺԱՄՈՒՑ

Ընդհանուր ամբաստանեալներուն դատը Էնկիւրիի դատարանին առջեւ սկսաւ տեսնուիլ։ Հերոսները որոնց ինքզինքը արդարացնելու չաշխատիլ։ Կ'ըսէին թէ ինքնապաշտպանութիւն՝ կատարուած էր։ Ուրացումն ալ՝ արդարին պարտութիւնը։ Ալ ժողովուրդին աչքերը Էնկիւրիի յառած էին, նոր հայութեան Դողդողման։ Պիտի չարդարե՞ր ինքզինքը արդարացնել, թէ իր քրիստոնէութիւնը յանցանք համարուելով ամբաստանուէր։ Ուհայութեան դատը միակ իր կրօնքը չէ՞ր։

Ը.

Բանկէքին վրայ, բանտին մէջ երկարօրէն խորհեցաւ Թրքերէն լեզուին թէեւ անընտել, այդ իր յայտարարութիւնները պիտի էր պարզօրէն բացատրել։ Սակայն դատարանին օրը երկարաբանելու պէտք չունեցաւ։ Դատաւոր, ժողովուրդ, ամբաստանեալ, ամբաստանող, ամէնքն ալ տարտղան այդ վճիռառու ձայնէն։ Երբ ինքնապաշտպանութեան կարգը տէր Ցուսիկին եկաւ, անիկա պարզապէս պատասխանեց.

— Ուշտունի էֆէնտին պէտք եղածը ըսաւ։ Իրեն ձայնակից եմ։ Աւելցնելիք ուրիշ բան մը չունիմ։

Երբ բանտ վերադարձան, տէր Ցուսիկ Ուշտունիին ձակատը պագաւ ուրախութեան արցունքներով։

Ամէնքն ալ մահուան դատապարտուեցան։ Բայց նահատակութեան՝ հինգ կարծենք միայն արժանացան։ Անոնք իրենց ձեռքով մահամատականին արբունը թափած էին։ Միւսներուն պատիժը մշտնջենական բանտարկութեան փոխուեցաւ։ Ութսուն Պոլիս բերուելով, ոմանք հոն բանտը գետեղուեցան, ոմանք ալ բերդաքաղաքները դրկուեցան։ Այս վերջիններուն մէջ էր տէր Ցուսիկ։

Թ.

Յուլիս 15ին Կ. Պոլսոյ վարչական դրութեան մէջ մեծ փոփոխութիւն մը կը տեսնէր։ Կեդրոնական սահիկանութիւնը, որ մինչեւ այդ ատեն երկրորդական դիրք մը ունէր, յանկարծ ամենամեծ կարեւորութիւնը կը ստանար հայկական վտանգին աղդած սարսափէն։ Անոնցմէ պաշտօնեայ մը (Նազըմ), մէկէնիմէկ ոստիկանական նախարարութեան կոչուելով, պիտի նկրտէր հետզհետէ իր գերիշխանութեան ներքեւ առնել մինչեւ իսկ Սատրազամն ու ներքին գործերու նախարարը, որոնց ստորադասակալ պաշտօնեան կը մնար, ըստ վարչական կարգ ու կանոնի։ Հինաւուրց փաշաներուն անհանդուրժելի էր իրենց վրայ ծանրացած այս հեղաշրջութիւնը։ Այդ նախարարները միանգամայն կը վախնային թէ ոստիկանութեան նոր պետը, փառատենչիկ զգացումներէ մղուած, հայկական խնդիրը կրնար բորբոքել, ստեղծելու համար կնճռոտ կացութիւն մը, որուն բոլոր հանգոյցները իր ափերուն մէջ առնելով, յաջողէր մինչեւ վէզիրութեան բարձրանալ։ Ուրիշներ ալ կը կարծէին թէ, այդ նոր նախարարը՝ իբրեւ ազատամիտ հօր մը որդին եւ իբրեւ մտերիմ մը Երիտասարդ Թուրքերուն, որոնց կը համակրէր երկրին մէջ եղած ամէն շարժումի։ Դիւանական քաղաքականութեամբ մը իր պաշտօնէն պիտի օգտուէր հայկական վրդովումները բորբոքել պահելու համար, որպէսզի անխուսափելի դառնայ եւրոպական միջամտութիւն մը, որմէ միայն կարելի է յուսալ Թուրքիոյ բարեկարգումը, ուստի եւ փրկութիւնը։ Փառասիրութիւն ու հայրենասիրութիւն կրնային իրենց փոխադարձ շահերն համերաշխել։ Բ. Դրան մեքենայութիւնները սկսան, տապալելու համար ոստիկանութեան նախարարը։ Բայց ան չնորհիւ իր բազմաբեղուն մտքին ու Եըլտըզը ունեցած պաշտպաններուն, իր ազդեցութիւնը օրէ օր աւելի կ'ընդարձակէր ու կ'ամրապնդէր։ Փաշաներէն ոմանք մտաբերեցին Հայոց Պատրիարքարանը եւս գործիք ընել, իրենց հակառակորդին տապալումին դիւրացման համար։ Այս նպատակաւ ձեռք առին Հայրապետ էֆէնտին։

Թուրքերուն հետ Հայուն հընտանեաց վարուողութեան այս մարմնացումը, կը շարունակէր նաեւ այն հին քաղաքականութիւնը, որով Հայերը կը մտնակցէին երկրին բարձրագոյն վարչութեան մէջ կազմուած շահախնդրական կամ քաղաքական թուրք կուսակցութիւններու։ Այդ Հայերը իրենց հնարամիտ խելքովը, դրամական ուժովը եւ նպատակաւոր ուրիշ պարագաներու ազդեցութեամբը կը դիւրացնէին բարձրաստիճան պաշտօնատարներու բարձրացումները եւ անկումները։ Օրթագիւղարեան էֆէնտին ալ, որ հակառակ իր փաշաներուն, գաղափարակից մըն էր, ինչպէս եւ շահակից մը, օգտուեցաւ Պատրիարքարանին վրայ իր ունեցած ազդեցութենէն, նոր դէպքերուն պատճառաւ այլ եւս, որպէսզի դիւրացնէ Սատրազամին ու ներքին գործոց նախարարին խորհուրդներուն յաջողութիւնը։ Եւ ահա Պատրիարքարանէն գանգատ Բ. Դուռը եւ Եըլտըզ, ընդդէմ ոստիկանութեան նախարարին։ Ու եկաւ օր մը որ Աշըգեան Պատրիարքը կառավարութեան վերջնագիր մը տուաւ թէ կամ ինք պիտի հրաժարի կամ ոստիկանութեան նախարարը։ Բայց Սուլթանը երկուքն ալ իր պաշտօնին գլուխը պահեց։ Զապթիէ Միւշիւրին քաջառողջ էր իր դէմ լարուած մեքենայութեանց գլխաւոր դաւադիրին անձնաւորութեան, անոր հախջախումը ծրագրեց, բայց սպասելով բարեպատեհ առիթի մը, որ կրնար ներկայանալ ուշ կամ կանուխ։ Շատ չանցաւ, նախարարական փոփոխութիւններ տեղի ունեցան, նոր դահլիճ մը կազմուեցաւ։

Ա. ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

(Շար.)

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ
Ա. Ե. Հ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
ՕԳՈՍՏՈՍ 9ԻՆ

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ
կազմակերպուած Գիւղոցասէրի Ծանուց միութեան կողմէ

Այսօր Կիրակի ժամը 14էն 22, վարժարանին պարտէզը 1 Bld. du Nord, Raincy-Pavillons.

փափաքողները կրնան առտուընէ գալ իրենց ճաշով միասին

ՄՈՒՏՔ 5 ՖՐԱՆՔ

Հաղորդակց. միջոցներ.— Առնել Օփերայէն կամ Ժան-Ժորէսէն Թրամուէյ 21a եւ կար տը լ'էսթէն կարկանի գիծը եւ իջնել Րէնսի փավիյեօն, շոգեկառք՝ առաւօտեան ժամը 8.56, 10.15, 11.40 կէսօրէ յետոյ ժամը 2—4 եւայլն։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ
Սերաստիոյ Դաւրա գիւղի Հայր. միութեան կողմէ

Այսօր Կիրակի առաւօտ ժամը 10էն մինչեւ իրիկուն Սէն Քլուի անտառին մէջ, Արեւելեան եւ եւրոպական նուագախումբ, ճաշը կարելի է միասին բերել, ճաշ եւ աժան պիւֆէ։

Հաղորդ.— Առնել հանրակառք թիւ 2 եւ 18 եւ իջնել Սէն Քլու, շոգեկառք եւ շոգենաւ։

ՏՕՔԹ. ՍՊԱՐԹԱԼԻ
ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇ. ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ

Նախկին գլխաւոր բժիշկ եւ վիրաբոյժ Իզմիրի Ազգային հիւանդանոցին։

44 Rue Poissonnière. Մէթրօ՝ Bonne Nouvelle

Ընդունելութիւն ամէն օր ժամը 14—18 եւ ժամադրութեամբ

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ
ՃԱՇԱՐԱՆ ՖԼՕՐԻԱ
61 Rue Monsieur le Prince. PARIS (6e)

Մէթրօ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Littré 38—43

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

ՀԱՅԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ
ALIMENTATION TURENNE
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ
112 Rue de Turenne. Փարիզ (3) Թէլէֆոն՝ Archive 50—61

Մէթրօ՝ République եւ Filles du Calvaire

Այցելեցէք մեր խանութը եւ բաղդատեցէք մեր գիները

Ապսպրանքները շուտով կը յանձնուին բնակարան

Տէր եւ Տիկին Գ. Արապեան, Գ. Ցակոբ Հանրի Մանուկեան սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց քրոջ եւ մօրաքրոջ

ՕՐ. ՄԱՐԻԱՄԻԿ ԱՐԱՊԵԱՆԻ
(մեծ Նոր Գիւղցի)

դառնաղէտ մահը 50 տարեկան հասակին։

Յուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի այսօր կէսօրէ վերջ ժամը 2ին Հայոց եկեղեցին, 15 Rue Jean Goujon, *ուրկէ հանգուցեալին մարմինը պիտի փոխադրուի* Pantin*ի գերեզմանատունը։*

ԾԱՆ.— Մասնաւոր մահազդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել:

Յուղարկաւորներու Թափորը տունէն (36 Rue Bouret, փարիզ) կը մեկնի ժամը ճիշդ *1.30ին մասնաւոր օթօքարով.*

EMPIRE Միւզիք-Հոլ՝ 37 Av. Wagram

ԱՐԱՄ ԽԱՆ
Ճարտարապետութեան եւ ճարտարագիտութեան գրասենեակ, 2 Rue Plichon. Paris (11). *Ա. յարկ. մէթրօ* Père Lachaise. *Կը խօսի ֆրանսերէն, հայերէն, յունարէն, անգլիերէն եւ Թուրքերէն։*

ԳԱՐԵԳԻՆ ԱԽԱԳԵԱՆ
12 Rue Elie. Gentily. (Seine)

ԿԱՀԱԳՈՐԾ ԵՒ ՋՆԱՐԱՐԿԻՉ

Կը ստանձնէ ամէն տեսակ կարասիներու նորոգութիւն եւ շինութիւն։ Մատչելի գին։

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ
96 R. Rivoli, *մէթ. Շաթլէ. Արմատ. եւ նոր մէթոտ, դարմ. արանց եւ կանանց մորթի, արեան, վեներ. հիւանդ. եւ վարփսի։ Ամէն օր 9-12, 2-8, Կիր. 9-12.*

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H STEPHAN

8, RUE CHATEAUDUNի
MÉRIDIONAL ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆԸ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒԱԾ Է
MÉTRO CADET, LE PELETIER ET N. D. DE LORETTE

ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ
CONSTANTINOPLE
ԹԻՒԹԻՒՆՃԵԱՆ ՓԱՆՈՍԵԱՆ
37 RUE TRÉVISE. 37 Մէթրօ՝ Cadet Tél. Taitbout 56—96

Ամէն տեսակ արեւելեան եւ եւրոպական Թարմ եւ մաքուր Նպարեղէններ

ԱՌԱՋՆԱԿԱՐԳ եւ ԱՆԽԱՐԴԱԽ ՍՈՒՐՃ

Ապսպրանքները անմիջապէս կը յանձնուին բնակարան Գնումներու համար կը տրուի փրիմ

ՏՕՔԹ. ԱՍԼԱՆ
38 Rue Rochechouart Մէթրօ Cadet & Anvers Autobus J. JB.
Tél. TRUDAINE 56 - 58

Թոքերու, Ստամոքսի, Լեարդի եւ *Աղիքի* հիւանդութիւններ յատուկ յարկաբաժին *Վեներական* եւ *Մորթի հիւանդութեանց* ULTRA - VIOLET ճառագայթներով կը դարմանէ *Ռախիթ*, Ջղային. Արեան հիւանդութիւններ եւ ցօդացաւ:
Ինչպէս նաեւ Assurances Socialesի հիւանդներ։
Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 9—12 եւ 3—7, կիր. մինչեւ կէսօր:

CORDONNERIE «AKAP»
Maison A. KAPIKIAN

17 Ave. Philippe Auguste. PARIS (11) Tél. Roq. 39-89

Մէթրօ՝ ԱՎՐՈՆ կամ ՆԱՍԻՈՆ

Չափու վրայ տոկուն եւ ճաշակաւոր կօշիկ ունենալու համար ոտքի կազմախօսական ձեւը ուսումնասիրած կօշկակարը միայն գոհացում կրնայ տալ ձեզի: Մասնագիտութիւն *Քուէփ ար Շինի*, Հեռաձայնով իսկ կրնաք խորդակցիլ, ժամադրութեամբ չափ առնելու կուգայ:

Մասնաւոր արհեստանոց կօշիկներու նորոգութեան

ՍԱՊՈՒՆՋԵԱՆ ԵՂԲԱՐՔ
ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՄԵԾ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ
ԱՐԱՐԱՏ
39 Rue de Trévise. Paris (9), մէթրօ՝ Cadet, Tél. Prov. 05 91

Ամէն տեսակ արեւելեան եւ եւրոպական Նպարեղէններ փոքրաքանակ եւ մեծաքանակ վաճառում

Յաճախորդներու փափաքին գոհացում տալու համար մեծ խնամքով սկսած ենք պատրաստել ամենավերջին սիսթէմի գերմանական մեքենայով անարատ եւ Թարմ սուրճ։

Ապրանքներուն ամենալաւը՝ անմրցելի գիներով:

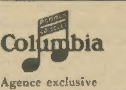

Agence exclusive

REGISTERED TRADE MARK

H. ARTINIAN. 26 rue Lessage. Paris XX. Tél. Ménil. 61-85

1931ի Հայերէն, յունարէն եւ Թուրքերէն ամէնավերջին փլաքները հասած են. նուագուած եւ երգուած նշանաւոր արուեստագէտներու կողմէ։ Գին 18, 20, 24, 27, 36, 39 ֆր.։ Ունինք նաեւ ամենաժեծ գործարաններու ֆոնոները (երաշխաւորուած) 300—2000 ֆր.։ Կրնանք հայթայթել նաեւ La Voix de son Maitre*ի* Courant continu*ն, գին՝ 478 ֆր. 75։ Մեր գիները գործարաններէն նշանակուած են։ Մախուած ները ետ չենք առներ։ Բաց է ամէն օր ժ. 8էն իրիկուան 9։*

ՏՕՔԹ. ԽՈՒՊԷՍԷՐԵԱՆ
ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՆԵՐՔԻՆ. ՄՈՐԹԱՅԻՆ ԵՒ ՎԵՆԵՐԱԿԱՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆ

Varicesի (վառիս) եւ hémorroidesի(էմոռոյիտ) արմատական դարմանում առանց գործողութեան, գիտական վերջին մեթոտներով:

Տիաթէռմի (diathermie), (ուլթրա-վիոլէ) ultra-violets.

ԴԱՐՄԱՆՈՒՄ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԱՍՆԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԱՇԽԱՏԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

Ընդունելութեան ժամեր ամէն օր 4—7.30, կիրակի եւ տօն օրեր 10—12: 142 Fbg. St. DÉNIS Tél. Nord 31-4

(կառ տիւ նոռի եւ կառ տը լ'էսդի մէջտեղը)

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ
ՏՆՕՐԷՆ՝ ՏՕՔԹ. ՄԻՀՐԱՆ Կ. ՔԷՇԻՇԵԱՆ
Նախկին բժշկապետ Մերսինի ֆրանս. հիւանդանոցներու Զատուոյ Մէտայլ Ֆրանս. առողջապահ. Նախարարութենէն

Բաց է ամէն օր կէս օրէ վերջ ժամը 2.50էն 7.50, (կէսօրէ առաջ միմիայն ժամադրութեամբ) Կիրակի եւ տօն օրերը 10—12։

Հոն կը կատարուին Ք. ճառագայթներով ամէն կերպ քննութիւն, շոզանկարում (radiographie), *գեր-մանիշակագոյն, լոյսի դարմանում եւ Ռէօնթկէնեան դարմանում* (radiothérapie profonde) *նաեւ ՏԻԱԹԷՐՄԻԻ բոլոր կերպերը եւ ելեկտրաբուժական բոլոր ձեւերը, որ ներքին, արտաքին եւ մորթային բազմաթիւ հիւանդութիւններու դէմ գործածուած գիտական ամենավերջին եւ զօրաւոր ազդակներն են։*

Թոքախտաւորներու համար pneumothorax*ի գործողութիւն։ Հակահամաճարակային կանխարգելիչ եւ բուժիչ պատուաստ եւ շիճուկ (կառավարական).*

Ջղային եւ Հոգեկան հիւանդութիւններու դէմ քննական, բժշկական եւ ֆրէօյտեան մէթոտներ։

Դարմանատունը ունի իր մասնագէտ բժիշկները աչքի, քիթ, կոկորդի, ինչպէս նաեւ արանց եւ կանանց ծննդաբերական եւ վեներական հիւանդութիւններու համար։

Assurance Sociale*ի պատկանող հիւանդներու կը տրուի լուրջ խնամք։*

Դարմանատան ատամնաբուժը կ'ընդունի վերոյիշեալ ժամերուն։

Տօքթ. Մ. Քէշիշեան, որպէս մասնագէտ ներքին հիւանդութեանց կ'այցելէ նաեւ դրսի հիւանդներուն։

Հասցէ՝ 126 Rue Legendre (17) Tél. Marcadet 07—4

Métro: La Fourche եւ Brochant. Autobus H. R. Rbis

Tramway 39, 40, 42, 5:

---

69 rue d'Angoulême. Paris (11)
Tél. Ménilmontant 76—71

DANEL chausseur ★ PARIS ★ MARQUE DÉPOSÉE

Autobus: AY, BC
Métro: Couronnes ou Parmentier

ցոկուն, ճաշակաւոր եւ ամէն քսակի յարմար կօշիկներ պատրաստուած մեր արհեստանոցին մէջ: կիր. մինչեւ կէսօր բաց

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (11)

ՆԱՁԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՀԱՅՈՑ ԴԱՀԻՃԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ...

20.— «ԴՈՒՆ ՈՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՆ ԵՍ»

— «Վէհզափառը կը գտնուի Չիրիլի պալատներին մէջ։ Մինչեւ առտու չէր կրցած քնանալ։ Դէպքերը շատ ազդած են վրան։ Կը հարցնէ թէ դէպքերուն պատրաստութիւնը 3 օր առաջ տեղեկացուած ըլլալով հանդերձ, ի՞նչպէս չկրցաք արգիլել։ Անկարելի՞ էր առաջքն առնել դէպքի մը, որուն պատրաստութեան մասին նախապէս տեղեկութիւն առնուած է։ Չըլլա՞յ թէ ոստիկանական նախարարն ալ խռովարարներուն հետ միացած ըլլայ։ Ոստիկանական նախարար Նազըմը ամէն առթիւ կը յանկերգէ իր խղճմտութիւնը, իր ուղղամտութիւնը եւ չես գիտեր ի՛նչը։

Ընդհակառակն, ես ապուշութեան նշան եմ համարեր ինքնագովութիւնը, ինքն իր մասին խօսիլը եւ երբեք չեմ գիտեր թէ ե՛րբ ինքզինքս գովեր եմ...։ Բաղըլ պէյ շարունակեց.

— Հիմա Նազըմը կը հաւնի՞ իր ըրածին։ Արդէն գուշակած էի թէ պաշտնակցած է Եպարքոսին հետ, աչա ամէն բան երեւան ելաւ։ Հետապնդելով Եպարքոսին փափաքին, դէպքերուն մէջ զինուոր ալ խառնեցին եւ իմ անձս ալ մեղսակից դարձուցին տարրներուն աչքին։ Ասով հասկցուեցաւ որ Եւրոպացիներուն միջամտութիւնը կ'ուզեն հրաւիրել։ Երբ դուք ալ Եպարքոսին միացաք եւ անպայման զինուորական ուժ պահանջեցիք, ատիկա ապացոյց մը եղաւ որ այդ միտքը ունիք։ Այսպէս կ'ըսէ Վեհ. Սուլթանը։ Ու հիմա ձեր պատասխանին կը սպասէ։

Երբեք չազդուեցայ լսելով այս անիրաւ յանդիմանութիւնները եւ անտեղի հարցումները, որովհետեւ Ապտիւլ Համիտի կասկածամտութեան այս խայտառակ նշանները պարզապէս զզուանք կը պատճառէին ինծի։ Արդէն ակամայ ընդունած էի ոստիկանական նախարարի պաշտօնը, եւ կ'աշխատէի այն յոյսով թէ երկրին ամէնէն վտանգաւոր մէկ շրջանին պիտի կարենամ ծառայութիւն մը մատուցանել, այսպէսով կեանքէն ձանձրացած, վատակարեկ վիճակի մը մատնուած էի։ Կը մտածէի որ, երբ ես այսպէս անիմաստ հարցումներու պատասխանելով զբաղած եմ, ա՞վ գիտէ, Պոլսոյ, Բերայի եւ Սկիւտարի շրջանակներուն մէջ ի՛նչքան արիւն կը թափի, նախարարութեան ի՛նչ ստիպողական հեռագիրներ կը ղրկուին։ «Ժուրնալ»ներով ի՛նչեր կը տեղեկագրուին եւ ի՛նչ օգնութիւններ կը խնդրեն։ Անշուշտ բոլոր ատոնք կը մնային անհետեւանք։

Իսկ Բաղըլ պէյ կը կրկնէր հարցումը.

— Ի՞նչ կ'ըսէք, Վեհափառը՞ կը սպասէ։

Հանդարտ՝ պատասխանեցի.

— Այդ հարցումներուն պատասխանը կրնամ տալ միայն այն ատեն, երբ անդորրութիւնը վերահաստատուած կ'ըլլայ։ Երբ այսպիսի հարցերով ժամանակ վատնեմ այստեղ, դէպքերը կը ծաւալին անդին։ Կը խնդրեմ, որ թոյլ տրուի ինծի երթալ զբաղիլ իմ գործերովս։ Եթէ Վեհափառը իր վստահութիւնը վերցուցած է վրայէս, կրնայ ուրիշ մը նշանակել իմ տեղս, այն ատեն ես ժամանակ կ'ունենամ պատասխանելու իր բոլոր հարցումներուն։

Բաղըլ պէյ պատասխանս տարաւ Վէհզափառին։ Քառորդ մը յետոյ վերադարձաւ։

— Վեհափառը թոյլ կուտայ որ մեկնիք եւ բսաւ.

— «Իսկըը գլուխը թող հաւաքէ, սար անոր անձնական շահերուն ու ցանկութիւններուն գործիք չդառնայ, շուտով անդորրութիւնը վերահաստատէ, հակառակ պարագային թող գիտնայ որ ամենախիստ պատասխանատուութեան կ'ենթարկուի»։

— Վէհզափառը, երբ զինուոր ուզելուս պատճառը իր դէմ թշնամական նպատակի մը վերագրէ, այս անբաւական ուժերով բնականաբար շատ կը վերահաստատուի ապահովութիւնը (՜)։

Այսպէս ըսի եւ առանց պատասխանի մը սպասելու՝ մեկնեցայ։ Ոստիկանական նախարարութիւն գացի եւ խաղաղութիւնը վերահաստատելու համար նոր միջոցներ խորհեցայ։

21.— «Է՛Յ ՄԻՒՍԼԻՄԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐՍ...»

Հեծեալ ոստիկաններու հաղորդած տեղեկութիւններուն համաձայն, խռովարարները խիտ շարքերով դուրս ելած էին եկեղեցիէն եւ կը բարձրանային Գալը Ալիի վրայ։ Երբ դեռ անոնք Ճիվան Եօլու հասած չէին, հեծեալ ոստիկաններու ուժերով թեւ թեւ յարձակեցայ եւ առանց զէնք մը արձակելու, յարձակումները կրկնելով ու սաստկացնելով, վերջապէս յաջողեցանք նահանջի դատապարտել, դէպի իրենց եկեղեցին ապաւինելու ստիպելով միտէին վարիչները, տեսնելով որ ապարդիւն անցան 3 օրուան ընթացքին թափուած արիւնը, արձակուած գնդակները եւ պայթուցիկները, վերջապէս հասկնալով որ չպիտի հասնին իրենց նպատակին, այն ատեն մտածեցին իրենց ամբողջ ուժը, միջոցները եւ չարամտութիւնը գործածել գրգռելու համար ժողովուրդը, եւ սաստկացնելու համար խռովութիւնը։

Այն արհեստաւոր Հայերը, որոնց բացեր էին խանութները, սպառնալիքի տակ ստիպուեցան դարձեալ փակել։ Միւս կողմէ, լուր կը տարածէին թէ անգլիական նաւատորմը Նեղուցներէն անցած ու Պոլսոյ մօտեցած է։ Եթէ այդ նաւատորմը չհասնէր, դարձեալ կարեւորութիւն չունէր իրենց համար, որովհետեւ, ամէն գնով իրենց նպատակին հասնելու համար, կ'ըսէին թէ միայն Պոլսոյ մէջ չէ, որ յեղափոխութիւն պիտի ծագի, այլ նաեւ բոլոր հայաբնակ գաւառներուն մէջ, եւ այս յեղափոխութիւնը չափազանց ծանր ու բարեկիրթ պիտի ըլլայ, ինչպէս կը բացատրէին ազգին անգին, պատերու վրայ փակցուած յայտարարութիւններով եւ այլ միջոցներով։

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ		250 ֆրանք	
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub. St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone: NORD 67-23
R. C. SEINE 376.266

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
4
ՕԳՈՍՏՈՍ
1931

4 AOUT 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1637 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՇԻՏԱԿ ՃԱՄԲՈՒ ՎՐԱՅ

Ուշադրութեան եւ գնահատման արժանի է այն որոշումը զոր առած է Բարեգործականի Կեդր. Վարչութիւնը, Յունաստանի եւ Սուրիոյ գաղթականներուն տեղաւորման համար։

Լուրը հաղորդած էինք արդէն։ Մանրամասնութիւնները կը կարդաք այսօր։

Բարեգործականը մինչեւ հիմա հարեւանցի կը նայէր տեղաւորման գործին վրայ, որ կը շարունակուի տարիներէ ի վեր։ Սուրիոյ գաղթականներուն տեղաւորման համար տրամադրուած տասը միլիոն ֆրանքի գումարին մէջ, Բարեգործականի բաժինը կը կազմէ միայն 220,000 (երկու հարիւր քսան հազար) ֆրանք։ Մնացեալը ամբողջութեամբ հայթայթած են հիւրընկալ (Լիբանան) եւ հոգատար կառավարութիւնները եւ օտար կազմակերպութիւններ կամ անհատներ։

Ինչպէս գրած էինք, տակաւին անհրաժեշտ է վեց միլիոն ֆրանքի գումար մը, վերջացնելու համար կայաններու մէջ մնացած 15,000 գաղթականներու տեղաւորումը, մինչեւ 1933։

Այս գումարին դիմաց, կը նախատեսուի իբր մէկուկէս միլիոն ֆրանք, արդէն իսկ տեղաւորուած գաղթականներէն։ Տեղաւորման գրասենեակը ունի խոստում կամ յանձնառութիւն՝ երկու միլիոնի։ Բաց կը մնայ 2ուկէս — 3 միլիոն։

Արդ, Բարեգործականի ընկոյզէն կ'իմանանք թէ որոշուած է տրամադրել պահանջուած 14,000 ոսկիները (1,736,000 ֆր.) որուն մէկ մասը պիտի տրամադրուի Սուրիա-Լիբանանի տեղաւորման գործին, իսկ մաս մըն ալ՝ Յունաստանի գաղթականներէն 5000 կարօտեալներու վիճակին բարելաւման։

Այս գումարին մէջ, բուն Բարեգործականի բաժինն է 2500 ոսկին։ Մնացեալը պիտի ճարուի անհատական աջակցութեամբ, սկսելով Նախագահէն։ Ընկոյզը կ'ըսէ թէ արդէն իսկ ապահովուած է 14,000 ոսկիներին գրեթէ կէսը։

Դիտողութիւն մը՝ այս առթիւ։

Բարեգործականը քանի մը տարի առաջ, յանձն առած էր 1500 անգլ. ոսկի տրամադրել Նահր էլ Օմարի գաղթականներուն փոխադրութեան համար։ Երեւանը մերժեց արտօնութիւն տալ, եւ գաղթականները, ճարահատ, փոխադրուեցան Մուսուլի հիւսիսակողմը, Սլիվանի շրջանին մէջ, աւերակներու վրայ, նոր բոյներ շինելու համար։ Արդէն իսկ տեղաւորուած են մօտ հազար հոգի։ Բայց դեռ ուրիշներ ալ կան, որ անհամբեր կը սպասեն իրենց կարգին, երթալ հոգին կապուելու համար։ Շատեր կարգի ալ չեն սպասեր եւ իրենց շունչը կ'առնեն Հավրէզք — նոր բոյնը, քանի որ անգործութիւն կը տիրէ քաղաքներու մէջ։

Բարեգործականը ի՞նչ պատճառներ ունի չկատարելու իր յանձնառութիւնը, կամ ձգձգելու զայն։ Գիտենք որ վերջերս 200 ոսկին սահմանեց։ Բայց ո՛րքան ողորմելի է այդ գումարը, օրուան պահանջին հանդէպ։

Միջագետքը շա՞տ հեռու ըլլալուն համար է որ սրտէ ալ հեռու կը մնայ։

Դժուա՞ր է 1,736,000 ֆրանքին վրայ բարդել գումար մը եւս, ի հաշիւ Հավրէզքի, եւ Միջագետքի անապատներուն մէջ ցրուած քանի մը հազար հալածականներն ալ վերջնապէս փրկել անստուգութենէ։

Շիտակ ճամբան գտնելէ յետոյ, ներելի չէ կէս ճամբան մնալ։

Նոյնքան «ազգօգուտ ծրագիր» մըն է այս ալ։ Եւ կը սպասենք —բոլորն ալ կը սպասեն— որ յաջորդ ընկոյզով իմանանք թէ Կեդր. վարչական ժողովը «սիրայօժար կաուչեցաւ» նա՛եւ այս ծրագրին։

ՉԱՓԱԶԱՆՑ ԵՌԱՆԴ

Le Foyer*ի վերջին թիւին մէջ կը կարդանք Ծրագիր-Կանոնագիրը նոր Միութեան մը, «*Comité de Propagande*», որ պիտի ջանայ օր առաջ հպատակ դարձնել Ֆրանսա հաստատուած Հայերը։ Թարգմանենք առաջին յօդուածը.—*

1.— Միութեան նպատակն է.—

Ա.— Ջանալ Ֆրանսա հաստատուած Հայերը յարմարցնել (assimilation) ֆրանսական մշակոյթին եւ քաղաքակրթութեան, հրատարակութիւններով, բանախօսութիւններով, դասընթացքներով եւայլն։

Բ.— Հրաւիրել զանոնք հպատակ դառնալու եւ օգնել անոնց օր առաջ ստանալու այդ շնորհը, որպէս զի կարենան կատարելապէս ի վիճակի ըլլալ կատարելու իրենց քաղաքացիի պարտականութիւնները։

Ծրագրին հիմնաւորման մէջ, Ֆրանսայի Հայերուն թիւը կը հաշուեն իբր 70,000, «մեծ մասով հաստատուած՝ վերջնականապէս եւ առանց վերադարձի մտադրութիւն կամ կարելիութիւն ունենալու»։

Ինչպէս ուրիշ պարագաներու մէջ, այստեղ ալ չափազանց եռանդն է որ գործ կը տեսնէ, քան կացութեան լուրջ ըմբռնումը։

Նախ որ, արդէն կայ ֆրանսական հաստատութիւն մը, Le Foyer Français*ն, նոյն նպատակին համար, եւ աւելորդ էր նոր մը ստեղծել։ Այն ալ պատահական, ժամանակի խորհրդակցութեամբ։ Հայ համալսարաններու Միութիւնը աւէլ բան չէ։ Ոչ ալ անոր գործակիցները ո՛րեւէ իրաւասութիւն կը ներկայացնեն։*

Երկրորդ, ուրիշ բան է մասնաւոր կոմիտէ մը կազմել, հպատակութեան թեկնածուներուն գործը դիւրացնելու համար, եւ բոլորովին ուրիշ խնդիր՝ բան-գործ ընել հայ գաղթականութիւնը հպատակութեան հրաւիրելու քաղաքականութիւն մը։

Առ այժմ չենք ուզեր երկար խօսիլ։ Բայց կը վախնանք որ բարիքէ աւելի չարիք ծնի այս անավարի կարգադրութենէն։

Շ.

ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

«Էլ Աշրաք»ի Պոլսոյ թղթակիցը թրքական «Սօն Փօսթա» թերթէն առնելով իր թերթին կը հաղորդէ հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

Քիւրտ ապստամբութեան ղեկավար մարմինը՝ «Հօյպուն», որ կը ձգտի քիւրտ ժողովուրդի ազատագրութեան, հրատարակած է յայտարարութիւն մը ուղղուած քիւրտ ժողովուրդին, որով կոչ կ'ընէ կռուիլ քիւրտ հայրենիքի ազատութեան եւ անկախութեան համար։

Այդ յայտարարութիւնը նաեւ կարգ մը տեղեկութիւններ կու տայ քրտական ուժերու եւ կռիւներու մասին, որոնցմէ կը քաղենք հետեւեալները.

1.— Հարէքէ եւ Քիւրտի աշիրէթները, որոնք կը գտնուին Հաքքարի կուսակալութեան մէջ, յայտարարեցին ապստամբութիւն թրքական կառավարութեան դէմ։ Դեռ կացութիւնը յայտնի չէ։

2.— Մեր ապստամբ ուժերէն մէկ մասը, որոնք կը գտնուին Մուշի եւ Սասունի լեռներուն մէջ, Թուրք զօրագունդի մը հետ բախում ունենալով, զանոնք բոլորովին ընաջնջած են, Թուրքերու կորուստը քանի մը հազար կ'ենթադրուի։

3.— Տէրսիմի Քիւրտերը ապստամբեցան թրքական ռէժիմին դէմ, հիմայ Թուրք ազդեցութիւնը բոլորովին անհետացած է այդ շրջաններէն. միայն երեք գիւղեր կան Տէրսիմի մէջ, ուր ցարդ թրքական ուժեր կը մնան։

«Այդ յայտարարութիւնը դեռ զանազան պատմութիւններ կը պարունակէ թէ Թուրքերը շատ գէշ վիճակ մը ունին եւ ուժաթափ եղած են։ Ըստ մեզի բոլորովին ճիշդ չեն այդ տեղեկութիւնները, որովհետեւ կառավարութիւնը կարեւոր ուժեր կը ղրկէ մինչեւ այսօր։ Այսու ամենայնիւ կացութիւնը շատ լուրջ է քրտական սահմաններուն վրայ»։

ՔԻՒՐՏ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԴԷՊԻ ԺԸՆԵՒ

Եւրոպա երթալու նպատակաւ, Պաղտատէն Պէյրութ հասած է Իրաքի քաղաքական կարեւոր դէմքերէն Ալի Ճէվտէթ պէյ։ *Աhրամի* խմբագիրներէն մէկուն Ալի Ճէվտէթ յայտնած է.

— Քիւրտերը որոշած են Ժընեւ ղրկել պատուիրակութիւն մը, որուն պետը պիտի ըլլայ Շէրիֆ փաշան։ Այս պատուիրակութիւնը իր ձեռքը պիտի ունենայ երկար ու ընդարձակ յուշագիր մը Սուրիոյ, Իրաքի եւ Պարսկաստանի Քիւրտերուն իրական վիճակը ներկայացնող։ Ազգերու Դաշնակցութենէն պիտի խնդրեն միջամտել իրենց պահանջներուն եւ ապահովել իրենց փափաքած անկախութիւնը։

Իրաքի քրիստոնեայ փոքրամասնութեանց կողմէ ուրիշ պատուիրակութիւն մըն ալ պիտի ղրկուի Ժընեւ։

ՄԱՄՈՒԼ

ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

«Յուսաբեր» պարզելով գիտութեան հրաշալի թռիչքները վերջին տարիներու ընթացքին, գիտել կու տայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (18 յուլիս).

— «Ցարաբախտաբար, մենք գրեթէ անհաղորդ ենք մարդկային մտքի ու կորովի այս մեծ ու հզօր յաղթանակներուն։ Անհաղորդ ենք իբրեւ զանգուած ու տեղ։ Արտասահմանի մէջ Մեսրոպեան գիրերով շուրջ 80 պարբերականներ կը հրատարակենք։ Այդ ահռելի քանակին մէջ (ահռելի մեր թիւին բաղդատմամբ) մենք ամէն բան ունինք, գրականութիւն, քաղաքականութիւն, բանասիրութիւն, կրօն, երգ, նուագ, երգիծանք, մարզանք եւայլն, եւայլն,— ասոնք բոլորը իրենց երբեմն ամպիոնը ունին, ու միայն զուտ գիտութիւնն է, որ անտեսուած կը մնայ մեր կողմէ։ Այսինքն մարդկային ստեղծագործութեան յատկապէս այն աշխարհը ուր այսօր մեծագոյն յեղաշրջումներն ու ճակատագրական յայտնութիւնները կը կատարուին։ Ատեն մը համեստ փորձ մը եղաւ Պրիւքսէլ, Պ. Թ. Տէր Սահակեանի կողմէ, սակայն հազիւ տարի մը բոլորած՝ «Գիտութիւն եւ գիտելիք»ը դադրեցաւ։ Ձեռնարկը կեանքի կոչելու նոր փորձը, Պուքրէշի մէջ, դարձեալ անցաւ անյաջող։ Սակայն մեր խօսքը այս համեստ ձեռնարկի մասին չէ.-չենք ժխտեր.-անշուշտ նաեւ «Գիտութիւնն ու Գիտելիք»ը իր տեղն ու դերը ունէր մեր կեանքի մէջ, սակայն հայ գաղթաշխարհը կը թուի թէ արժանի է աւելի ծաւալուն եւ աւելի պատկառելի գործի։ Անկարելի է առանց խոր ցաւի արձանագրել այն փաստը, որ նման փորձ մը ձախող վախճան ունեցաւ նաեւ Ամերիկայի մէջ, ուր տարի մը առաջ լոյս տեսաւ գիտական լուրջ ու պատկառելի հատոր մը, ու միայն... մէկ հատ»

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Պոլսոյ մէջ կարգ մը անձեր գոց պահարաններով համայնավարական յայտարարութիւններ ղրկած են զանազան հաստատութիւններու, Թղթատարութեան միջոցով, Ոստիկանական տնօրէնութիւնը ժամանակին լուր առած ըլլալով, նամակատուններէն հաւաքած է յայտարարութիւնները եւ քննութեան սկսած է զանոնք ղրկողներու մասին։

Յայտարարութեան գլուխը կարմիր մելանով «Թիւրքիա քոմինիսդ ֆըրգասը մէրքէզի քոմիթէսի» վերտառութիւնը կայ, մուրճ-մանգաղի հետ, Յայտարարութիւնները ղրկուած են Օգոստոս մէկի համայնավարական տօնին առթիւ եւ կը յանձնարարեն որ այդ օրը տօնուի։

Իզմիրի մէջ ալ համայնավարական յայտարարութիւններ փակցուած են, Ոստիկանութիւնը հաւաքած է զանոնք եւ 8 հոգի հսկողութեան տակ առած։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

"ԴՐՕՇԱԿ"Ի

Թիւ 7-8 (Յուլիս-Օգոստոս միացեալ) հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Վիեննայի համագումարը՝ (*Խմբագրական*), Ստալինի ճառը՝ (*Ս. Վրացեան*), Հնգամեակը առանց դիմակի՝ (*Ն. Բագալեան*), Խօսքեր ու փաստեր՝ *Սիգմա*, Գերմանական տագնապը՝ (*Ս. Մ.*), Թուրքիոյ շուրջ։ Սեւ Քարեցի Սաքօի կենսագրութիւնը։ «Բոլշեւիզմը անելի մէջ» (*Կ. Սասունի*), Մ. Տէրպէտէրեան, Բժ. Լորիս Մելիքեան, Ինդերնասիոնալ, Գործադրկութիւնը 1931։

Տարեկան բաժնեգին 25 ֆր.։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՓՐՈՒՍԻՈՅ ՄԷՋ ՀԱՆՐԱՔՈՒԷ

«ՊՈՂՊԱՏԷ ՍԱՂԱՒԱՐՏՆԵՐ»Ը ԿԸ ԳՈՐԾԵՆ

Յառաջիկայ կիրակի, Փրուսիոյ մէջ պիտի կատարուի ժողովրդային քուէարկութիւն, որուն արդիւնքէն կախում ունի Օթթօ Պրաունի դահլիճին կեանքը։ Ծայրայեղ աջերն ու համայնավարները կը գործակցին տապալելու համար արդի ձախ դահլիճը եւ գրաւելու համար փրուսիական խորհրդարանը։ Կարելի չէ այժմէն իսկ գուշակութիւններ ընել հանրաքուէի արդիւնքին մասին։ Բայց դիւրին է հաստատել թէ եթէ պատահի որ աջերը գործի գլուխ գան Փրուսիոյ մէջ, չափազանց ծանր կացութեան պիտի մատնուի ամբողջ Գերմանիան։

Էսսէնի մէջ արտասանուած ճառով մը, «Պողպատէ Սաղաւարտներու պետը, յայտնեց թէ իրեն առաջարկած էին հրաժարիլ հանրաքուէէն, ինչ որ մերժեր էր։

.՝. Պերլինի մէջ, ընկերվարականները մեծ ցոյց մը կատարեցին ընդդէմ պատերազմի։ Բանախօսները դէմ արտայայտուեցան կիրակի օր, Փրուսիոյ մէջ կատարուելիք հանրաքուէին, որուն արդիւնքը ի նպաստ աջերուն, կը նկատեն մեծ վտանգ մը խաղաղութեան համար եւ իբր ընդհ. խաղաղութեան հիմ՝ պէտքը շեշտեցին զինաթափման (ֆրանքեւզերման?) մերձեցման։

Անգլիոյ ելեւմտական վիճակը

50 ՄԻԼԻՈՆ ՈՍԿԻԻ ՎԱՐԿԸ

Ֆրանսայի, Միացեալ-Նահանգներու եւ Անգլիոյ պետական դրամատուններուն միջեւ գոյացած համաձայնութիւնը, Անգլիոյ բանալու համար 50 միլիոն ոսկիի վարկ մը, Լոնտոնի մէջ կը նկատուի միջազգային ելեւմտական առաջնակարգ կարեւորութիւն ներկայացնող գործողութիւն մը, որ պիտի նպաստէ Եւրոպայի մէջ վերահաստատելու փոխադարձ վստահութիւնը։

Անգլիոյ վարչապետը յայտնեց մամուլի ներկայացուցիչներուն թէ Անգլիոյ Դրամատան վիճակը բաւ առողջ ու ամուր է եւ թէ Ֆրանսայէն եւ Ամերիկայէն ստացուած 50 միլիոն ոսկիի վարկը հաւանաբար գործածելու պէտք չպիտի մնայ։

.՝. Անգլիոյ հանքերու բարեկարգութեան յանձնախումբը մշակեց ծրագիր մը, որուն համաձայն, Անգլիա պէտք է բաժնուի շահագործման վեց շրջաններու, որոնց իւրաքանչիւրին մէջ, հանքածխային մէկ ձեռնարկ միայն պիտի գործէ։ Այսպէս ուրեմն հազարաւոր ընկերութիւնները միանալով պիտի կազմեն 6 մեծ ընկերութիւններ։ Այս կերպով, բազմաթիւ փոքր հանքեր պիտի փակուին եւ այս պատճառով ալ, 100000ի չափ հանքագործներ ճամբու պիտի դրուին։

Օգոստոս Մէկի ցոյցերը ձախողած

Այս տարի եւս համայնավարներու Օգոստոս Մէկի պատրաստութիւնները ձախողեցան, կառավարութեան ձեռք առած միջոցներուն հետեւանքով։

Համայնավար հռետորներ ճառեր պիտի կարդային գործաւորներուն, գործարաններու դռներուն առջեւ։ Փարիզի մէջ, այդ տեսակ բան չպատահեցաւ։

Բանուորական թաղերու մէջ, հաւաքոյթներ տեղի պիտի ունենային, ի շզոյշ ունկնդրի, կարմիր բանախօսները ստիպուեցան հեռանալ սրահներէն։ Վերջապէս, Փարիզի մէջ որեւէ միջադէպ տեղի չունեցաւ։

Ոստիկանութիւնը ձերբակալեց 157 անձեր, թռուցիկներ ցրուելու եւ պատերը փակցնելու յանցանքով։

Համայնավարները որոշած էին ցոյց մը կատարել գաղթային ցուցահանդէսի վայրը։ Ձեռք առնուած միջոցները այդ ալ ձախողեցուցին։

Մէկ քանի փոքր միջադէպեր պատահեցան միայն գաւառներու մէջ։ Գործարանները շարունակեցին աշխատանքը սովորական օրերու պէս, բացի այն գործարաններէն, որոնք շաբաթ կէսօրէն վերջ արձակուրդ կու տան բանուորներուն։

Մարսէյլի Մայր-Եկեղեցիին վրայ, ցուցարարները յաջողեցան կարմիր դրօշ պարզել։ Լիմօժի մէջ, մէկ քանի անիշխանականներ անարգեցին ընդհ. ապահովութեան պետը եւ ձերբակալուեցան։ Հավրի մէջ 100 հոգինոց հաւաքոյթ մը միայն, որ դիւրաւ կարելի եղաւ ցրուել։

Սպանիոյ մէջ, ուր լուրջ խռովութիւններէ կը վախցուէր, հանդարտութիւն կը տիրէր։ Մատրիտի մէջ, ո՛չ մէկ միջադէպ։ Պարսելոնայի մէջ միայն, բանուորներ փորձեցին ցոյց մը կատարել։ Ոստիկանութիւնը միջամտած ըլլալով, բախում մը տեղի ունեցաւ։ Երկու կողմէ կրակեցին իրարու վրայ։ Բազմաթիւ ցուցարարներ վիրաւորուեցան ծանրօրէն։ Սելանիկէն տրուած տեղեկութեանց համաձայն, համայնավարներու եւ ոստիկանութեան միջեւ բախում մը տեղի ունեցաւ Սէրէզի մէջ։ Քաղաքին հրապարակը հաւաքուած բանուորներ, կրակեցին ոստիկան-զօրաց հրամանատարին եւ իր տեղակալին վրայ։ Առաջինը ծանրօրէն վիրաւորուեցաւ գլուխէն։ Երկրորդը նոյն գիշերն իսկ մեռաւ ստացած վէրքէն։

Ամէնէն աւելի Պերլինի մէջ է որ ցոյցերը տեղի տուին միջադէպերու։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԿԵՍԱՐ ՈՒ ՊԵՏՐՈՍ ԴԷՄ ԴԻՄԱՑ

Դեռ վերջերս եւրոպական մամուլը երկարօրէն զբաղեցաւ Մուսոլինիի եւ Պապին միջեւ ծագած համաձայնութեամբ, օրը օրին արձանագրելով զանազան ելեւէջները։ Եւ եթէ այսօր պայքարը չափով մը մեղմացած ըլլալ կը թուի, այսու հանդերձ կը պահէ իր սուր հանգամանքը՝ տրուած ըլլալով երկու կողմերուն ալ հաւասարապէս անհաշտ տրամադրութիւնները։

Ծանօթ են այս պայքարին շարժառիթները։

«Ֆաշիզմ, Վիթթորիօ Էմանուէլէ տի Սավոյայի բարեհաճ մեղսակցութեամբ իր պետական հարուածը գլուխ հանելէ եւ Իտալիոյ ղեկը իր ձեռքն առնելէ վերջ, մէկ հրամանագրով մը լուծուած հռչակեց այն բոլոր քաղաքական, երիտասարդական մարզական, բանուորական, արհեստակցական եւ այլ կարգի կազմակերպութիւններն ու խմբաւորումները՝ որոնք կրնային ուղղակի՝ թէ անուղղակի դժուարացնել իր մենատիրական ձգտումներուն իրականացումը։

Խորհրդաւոր ներողամտութեամբ մը, այս հալածանքէն ցարդ զերծ մնացած էին՝ կաթոլիկ ակումբները, «Ջիովանի քաթթոլիչի»ները, որոնց մէջ կեդրոնացած էին կաթոլիկ երիտասարդական միութիւններն ու սկաուտական կազմակերպութիւնները։

Մինչեւ անցեալ տարուան փետրուար 11 Լաթերանոյի համաձայնագիրը, այս կազմակերպութիւնները՝ որոնք առնուազ գլխաւոր կուանը եղած էին «Փոփոլարէ Իթալիանօ»ին (կաթոլիկ ռամկավարներ) եւ իր հին աղուէս պետին՝ քահանայ Տոն Ստուրցոյի, խելօքիկ ու ինքնամփոփ կեանք մը ունէին, կարծես վախնալով որ իրենք եւս կրնային օր մը միւս կազմակերպութիւններու քախտին արժանանալ։

Լաթերանոյի համաձայնագիրը լայն շունչ մը քաշել տուաւ իրենց եւ արդիւնքը չուշացաւ։

«Ջիովանի քաթթոլիչի»ները սկսան տենդագին գործունէութեան մը լծուիլ, մասնաւորապէս երիտասարդութեան մօտ՝ որ իրենց հոգածութեան առարկան եղած էր միշտ։

Մուսոլինի, որ այդ համաձայնագրով վերջնապէս կարգադրած ըլլալ կը կարծէր վաթսուն տարիէ ի վեր Իտալիոյ եւ Վատիկանի միջեւ առկախ մնացած հաշիւները, չէր կրնար անշուշտ հաշտ աչքով դիտել այս եռանդը՝ ի վնաս ֆաշիստ կազմակերպութիւններուն։ Եւ ահա կրկին հրամանագրով մը անվաւեր հռչակեց զանոնք։

Սակայն պարագան տարբեր էր։

Մինչ առնուազ լուծուած կազմակերպութիւնները իրենց միակ ուժին վրայ կռթնած էին եւ ուրիշ ելք չունէին, եթէ ոչ կամ զաղթել արտասահման եւ կամ գաղտնագողի գործել երկրին մէջ (ինչ որ թէ դիւրին չէր եւ թէ անշահ արդիւնք մը միայն կրնար տալ), կաթոլիկ կազմակերպութիւնները խոշոր ուժ մը ունէին իրենց ետեւ, — Վատիկանը։ Եւ չհամակերպեցան տրուած վճիռին։

Մայր տուաւ կռիւը։

Վերին հրահանգի մը վրայ (ո՞վ կրնայ ուրանալ թէ Իտալիոյ մէջ ամէն ինչ վերին հրահանգի արդիւնք է) մամուլը բուռն յարձակողականի մը անցաւ Վատիկանի դէմ եւ թերթերը, կարծես կ'ուզէին իրար գերազանցել կոշտ ու անկիրթ ոճի մը մշակման մէջ։ Առաջնութիւնը վիճակեցաւ «Լավորօ Ֆաշիստա»յի, շնորհիւ հատընտիր դարձուածքներուն։

Պէտք է արձանագրել սակայն որ Վատիկանի պաշտօնաթերթը «Օսսերվաթորէ Ռոմանօ»ն, անսովոր յանդգնութեամբ, վար չմնաց ֆաշիստ մամուլէն եւ ոճին ոճով, հարուածին հարուածով պատասխանեց։

Ծեծկռտուքներն ալ պակաս չեղան։ Կարգ մը վայրերու մէջ ֆաշիստները յարձակեցան կաթոլիկ ակումբներուն վրայ եւ ջարդ ու փշուր խորտակեցին անոնց կահն ու գոյքը՝ անշուշտ իրենց «յեղափոխական թափը» այդ ձեւով ծշդելու համար։ Պայքարը փողոց իջած էր այլեւս ու տղեկներն իսկ վարակած, ֆաշիստ պատանիները հեգնանքով «քիերիքեթթի» (փոքրաքահանաներ) կ'անուանէին իրենց կաթոլիկ տարեկիցները, մինչ այս վերջինները «պառապաոի» (բարբարոսներ) մակդիրով կ'որակէին զանոնք։

Այս առաջին պոռչտուքները մեղմացած կը թուէին արդէն եւ նորէն վերին հրահանգի մը համաձայն, ֆաշիստ մամուլը այս անգամ հանդարտ լեզուով մը կը ջանար պարզել հարցը եւ լոյս կը նետէր համաձայնութեան եզր մը գտնելու հնարաւորութեան։ Մանաւանդ որ Մուսոլինիի եղբայրը, Առնալտօ Մուսոլինի, իր թերթին, «Փոփոլօ տ'Իթալիա»յի էջերուն մէջ հաղորդումէկ կասր ըլլալով, կ'երդնուր որ իրենք կաթոլիկութեան խանդակաթ զաւակներն են եւ չեն ուզեր որ պապական իշխանութիւնը ոեւէ կարգի նուաստացում կրէ, բայց նոյն ատեն իրենց պարտքն է նոր սերունդը դէպի «նոր գաղափարներ» առաջնորդել, ի փառս «Նոր Իտալիոյ»։

Այս պայմաններու տակ, երբ կացութիւնը կը սկսէր պարզուիլ, յանկարծ ռումբի մը պէս պայթեցաւ «էնչիքլիքա»ն, պապական կոնդակը։

Պապը իր կոնդակով կը տրտնջար ֆաշիստներու գործելակերպին դէմ եւ կը բողոքէր թէ ամէն միջոցներով կը ջանան արգիլել հանդիսանալ Իտալիոյ մէջ մատաղ հոգիներու մօտ իր աստուածային առաքելութեան։ Կ'ամբաստանէր թէ նախապէս ազատ որմնադիրները հրապարակէն քշելէ վերջ, ծնունդ տուած են ֆաշիստ մասոններու, որոնք շարժման առաջին գծին վրայ կ'երեւին այսօր,

Այս կոնդակը որքան գայթակղեց, նոյնքան եւ շուարում յառաջ բերաւ ֆաշիստ ղեկավարներու մօտ եւ կուսակցութեան վերջին ժողովին, «Ֆրանչեսքօ»ի հարկ տեսաւ յայտարարութեամբ մը հրապարակ գալ։ «Ֆրանչեսքօ»ն կը բողոքէր Վատիկանի ամբաստանութեանց դէմ եւ կը պարզէր որ Վատիկան քաղաքական նպատակներ կը հետապնդէ կաթոլիկ կազմակերպութիւններու միջոցաւ եւ կը պայքարի կառավարութեան դէմ։

Եւ ահա թերթերը վերսկսան աղմուկը, իրենք ալ գտան «կաթոլիկ մասոններ» (?) Պապին ձեռք գործիք եղած, Տոն Ստուրցօ եւ ընկերվարական լիտր Ֆիլիփփօ Թուռատի դաւադրութիւն մը երազեցին տեսնել եւ նման պատմութիւններու ծոխ շարան մը։

Ինչ որ մասնաւորապէս գայթակղեց ֆաշիստները, սա պարագան էր որ պապական կոնդակը ուղղուած էր աշխարհի բոլոր կաթոլիկներուն եւ ոչ միայն Իտալիոյ։ Պարագայ մը որ գիրենք յաչս օտարին վարկաբեկելու հանգամանք ունէր։ Ի՞նչ հարկ, կ'ըսէին, ընդհանրական կոնդակ հրատարակելու, երբ այս բանը կարելի էր ընել միայն Իտալիոյ եպիսկոպոսներուն ուղղուած պարզ նամակով մը։

Այս բոլոր երեւոյթները ցոյց կուտան որ Վատիկան վերցուցած կ'երեւի Մուսոլինիի նետած ձեռնոցը եւ մինչեւ վերջնական յաղթանակ՝ պայքարը շարունակելու տրամադրութիւններ կը յայտնէ։

Տուէ՛ք Աստուծոյ իրաւունքը, կ'ըսէ Պետրոսի աթոռակալը եւ մնացեալը տուէք կայսեր կամ որու որ կ'ուզէք։

Ոչ, կը պատասխանէ կայսերական հովեր առած բռնակալը, ես եմ այս սերունդին տէրը. նախ ի՛ս ու եթէ բան մը աւելնայ, քու մասդ ալ կը մտածենք։

Բայց ի՞նչ կ'ըսէ ժողովուրդը որուն անունով եւ գլխուն վերեւ կը խաղան այս կատակերգութիւնը։ «Թան» որ արհամարհող ակներեւ համակրանքով մը կը հետեւի «Ֆուչէ»ի խաղերուն, հարց կուտար թէ որո՞ւ կողմ պիտի դառնայ ան. դէպի կեսա՞ր՝ արհամարհելով կաթոլիկութեան անսահման ուժը, թէ դէպի Պետրոս՝ ինչ որ կրնայ ծանր տագնապի մը մատնել ֆաշիզմը, անոր գոյութեան հիմն իսկ խախտելով։

Սակայն հանդարտ է մեծ համրը ու կը սպասէ իր օրուան։ Կը համբերէ բոլոր տանջուածներուն պէս, մինչեւ որ ի վիճակի ըլլայ յանկարծակի ցնցումով մը կրկէսէն դուրս շպրտել սեւ շապիկաւորները եւ Վատիկանին ալ ցոյց տալ իր սահմանը։

Սպանիոյ օրինակը մեծ յոյսեր կը ներշնչէ Իտալիոյ ժողովուրդին։

Այդ յոյսով է որ կ'ապրին նաեւ Փարիզի ու Պրիւքսէլի հակաֆաշիստ կեդրոնները եւ ուշի ուշով կը հետեւին դէպքերուն։

ԲԱԲԳԷՆ ԳԻՎԼԷՋ

ԿԱՐՄԻՐ ՎՏԱՆԳԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

«Էքօ տը Փարի»ի մէջ», Ռընէ Վանլանտ կը շարունակէ իր պրպտումները Թուրքիոյ մասին.

— Օր մը, Բերայի մէջ, երբ կ'անցնէինք Խորհրդային Միութեան ընդհանուր հիւպատոսարանին առջեւէն, որուն դռներուն վրայ կը շողար մուրճին եւ մանգաղին լաւ մաքրուած պղինձը, հարցուցի ինծի ընկերացող եւրոպացի եւ թուրք բարեկամներու.

— Թուրքիոյ մէջ կա՞ն համայնավարներ։

Պատասխանեցին թէ, պատերազմէն յետոյ քանի մը հատ մէջտեղ հանած էին, բայց թէ, նոր վարչաձեւը օձն ապաննած էր հաւկիթին մէջ։

Արդ, տակից ատեն մը վերջ կառավարական «Եըլտազ» թերթին մէջ կը կարդայի «Կարմիր վտանգը» խորագրով յօդուած մը, որուն ահա գլխաւոր հատուածները.

— Տեղին է շնորհաւորել կառավարութիւնը որ կրցաւ կարգը հաստատել Մենեմենի դէպքերէն վերջ։ Բայց կայ ուրիշ վտանգ մը, որուն դէմ պէտք է կռուիլ,— կարմիր յետադիմութիւնը։ Երկու ուժեր կրնան սարսել Թուրք պետութիւնը,— կանանչ յետադիմութիւնը եւ կարմիր յետադիմութիւնը, մէկը այնքան վտանգաւոր, որքան միւսը»։

Եւ աւելի անդին։

«... Թուրքիոյ ռուս առեւտրական պատուիրակութեան պաշտօնէութիւնը առնուած է Կէփէուի շարքերէն։ Անոր նպատակն ուրեմն առեւտուրը չէ, այլ լրտեսութիւնը եւ այս քարոզչութիւնը զոր բոլշեւիկները կատարելագործեցին որեւէ մէկէն աւելի։ Ամէն քարի տակ բոլշեւիկ մը կը գտնուի»։

Այս վրդովիչ զգուշացումը կ'արժէր որ ուշադրութիւն գրաւէր։ Արեւմտեան տնտեսական թշուառութեան եւ բոլշեւիկեան ազդեցութեան միացումով հետզհետէ խորհրդայնացող Թուրքիա մը, մտահոգիչ ազդակ մը պիտի կազմէր Արեւելքի գործերուն համար։ Երբեմն, կարգ մը պաշտօնատուններ կ'ապրէին այն թաքուն վախով թէ ցարական բանակները պիտի կոխեն Պոլիսը։ Եթէ տկարացած եւ վարակուած Թուրքիոյ դռներուն առջեւ, բոլշեւիզմը պիտի կրնայ տեւել, զօրանալ, եւ հետեւաբար աւելի յանդգնութիւն ստանալ, ո՞վ կրնայ ըսել թէ օր մը, կարմիր բանակները չպիտի փորձեն օդ առնելու երթալ եթէ ոչ Իզմիրի, գոնէ Իզմիրի ուղղութեամբ։ Անոնք այն «անկարելի բաներէն» են որոնք երբեմն կ'իրագործուին...

Անշուշտ, այն ատեն Անգլիա եւ Եւրոպա պիտի արթննան իրենց թմրութենէն։ Բայց, շատ ուշ ։Ամէն պարագայի մէջ, յիշենք Թուրք անկախութեան պետերէն մէկուն այս խօսքը, երբ յունական բանակները կը նուաճէին Անատոլուն։— Եթէ յաղթուինք, պիտի բանանք ռուսական ծորակը։ Ծնգդուող մարդը, օձին կը պլլուի, կ'ըսէ թըրքական առածը։

Առանց աւելի առաջ երթալու ենթադրութեանց մարզին մէջ, պարզապէս քննենք մէկ կողմէ, թէ «Եըլտազ»ի կարծ հաստատումը կ'արդարանա՞յ իրականութեան մէջ եւ միւս կողմէ, թէ, ի՞նչ է նկարագիրը այն կապերուն, որոնք Էնկիւրիի կառավարութիւնը կը կապեն Մոսկուայի կառավարութեան։

Որքան որ կարելի է տեղեկանալ, Թուրքիոյ մէջ իսկական համայնավար կազմակերպութիւն չկայ, բացի անշուշտ խորհրդային հիւպատոսարաններէն, որոնք, ինչպէս ամէն տեղ, չարաչար կը գործածեն դիւանագիտական անձեռնմխելիութիւնը։ Այսու հանդերձ, Պոլսոյ,Իզմիրի, Էնկիւրիի, Թրապիզոնի եւ Սեւ Ծովի զանազան նաւահանգիստներու մէջ, բոլշեւիկները կայաններ ունին։ Հոն կը պահեն գործակալներ, յաճախ կամ շարժուն, որոնք որեւէ առիթ չէին փախցներ յեղափոխական նպատակներով շահագործելու համար բանուորական բնակչութեան մտամտութիւնը, դժգոհութիւնը կամ չքաւորութիւնը։ Երեսփոխան մը Համտուլլահ Սուպհի, կառավարութեան օժանդակութեամբ, պայքար մը կը բանար համայնավարներու այս ընթրտացնող նուաճումին դէմ։ Պոլսոյ մէջ, Արգօսի լուծուած գրասենեակներն ապաստանած են հիւպատոսարանի գրասենեակները։ Իզմիրի մէջ, ամէն մարդ կատարելապէս գիտէ թէ նաւահանգիստի աշխատաւորները մասնաւորաբար, հաճոյքով կը լսեն մոսկովեան երգերը։ Էնկիւրիի մէջ, նախարարութեան մը մէկ տնօրէնը չէր ծածկեր թէ երկաթուղային պաշտօնէութեան մեծ մասը համայնավարութեան համակիրներ էին։ Թրապիզոնէն անցքիս, Դատական Բարձրագոյն ատեանը, դռնփակ կը դատէր ութ անձեր, որոնք մեղադրուեր էին համայնավարական գործունէութեամբ։ Ճատեր գիտեն նաեւ թէ ռուսական նաւերը երբեմն Սեւ Ծովու եւ Եգէականի նաւահանգիստները կը հանեն, ապրանքէ զատ ուրիշ բաներ ալ։ Վերջապէս, չըսուեցա՞ւ թէ Մուսթաֆա Քէմալի ամուսնալուծուած կինը Լաթիֆէ հանըմ, յարած է Գ. Միջազգայինի։ Կարեւորութիւն չտանք սակայն, այս անհաստատ պարագային, ուր մամուլը խառնուած է քաղաքականին...

Բայց, ահա աւելի յստակ մը։ Պաշտօնական անձերու [illegible] վանութեամբ իսկ, ատենէ մը [illegible] Թրքերէնով եւ անթերի [illegible] եան քարոզչութիւնը կը թա[illegible] կարգ մը կեդրոններ։ Ինչո՞[illegible] հարցնէ Էնկիւրի Մոսկուայի[illegible] քարոզչութիւնը կը կատարուի [illegible] րէնով։ Մոսկուա կը պատա[illegible] թէ հարաւային Ռուսիոյ մէջ հազարաւոր բնակիչներ, որոնց լեզուն կը խօսին եւ զորս պէ[illegible] զատ տեղեկացնել։

Ուրիշ միջոց մը։ Ընդհան[illegible] հրեայ վաճառականներ կը [illegible] Անատոլուի մէջ, մարթ, [illegible] պտուղ գնելու պատրուակով։ դերուն մէջ, երկու գործի [illegible] կը խօսակցին գիւղացիներուն եւ զանոնք կը զարմացնեն [illegible] գային դրախտի մասին պա[illegible] թիւններով։ Իրենց պատմութ[illegible] րուն մէջ, տեսարանութիւն [illegible] Այլ միայն, ցանկութիւններու [illegible] բաւարարման գրգռութեան [illegible] ներ։

Որքան կարելի է գործ[illegible] մարքսիզմի այս միջնորդ առ[illegible] կանները, այդ վայրէն կը հե[illegible] հոն ապահովելէ վերջ թեթ[illegible] ամէնէն ընդունակ գիւղացի[illegible] մէջէն։ Երբեմն, ատենցէ ա[illegible] ձերբակալուին։ Սակայն ան[illegible] ապատ կը վազեն...

Եւ դեռ այս ալ։

Էնկիւրիի երկրագործակա[illegible] ջաղջային վերջին ցուցահան[illegible] խորհրդային տաղաւարը որ [illegible] կարեւորն էր, յանձնուած էր [illegible] պաշտօնէութեան մը։ Անոր [illegible] պաշտօնն էր գիւղացիներու գործաւորներուն երգել յեղա[illegible] կան արտադրութեան առաւելու[illegible] ներն ու գերակշռութիւնը, [illegible] դային երկրին մէջ, հողագոր[illegible] եւ ճարտարարուեստական [illegible] տաւարին «Հարիւրին Հարիւ[illegible] ջանկութիւնը։ Այս գիտու[illegible] ներրողականները այնքան [illegible] տարուեցան, որ ատիպեցին կա[illegible] րութիւնը բողոքներ ներկայ[illegible] Նորին Վսեմութեան Սուրի[illegible] շեւիկ դեսպան եւ աւագ ան[illegible] ւսանգիտական մարմինի։ Վսեմութիւնը նոյնութեամբ [illegible] խանեց ինչ որ Փարիզի իր [illegible] նակիցը շատ անգամներ պատա[illegible] ներ էր մեր փրանսացի նախ[illegible] ներուն — Ինչրեմ, չշփոթե[illegible] Միջազգայինը ռուսական կառ[illegible] րութիւն չէ։ Հազար ներող[illegible] բայց անոր գործունէութիւնը [illegible] վերաբերիր»։

Այս պայմաններուն տակ[illegible] րեւի Էնկիւրիի ատրիկանե[illegible] համար դժուարին պիտի ըլլա[illegible] նեալ կամ արտաքսել այս [illegible] նակ ցուցադրիչները։ Բայց [illegible] կամներու միջեւ, որոնց մէկը է, միւսը զօրաւոր, այս միջ[illegible] ծայրայեղութիւններ են, որոն[illegible] ճոյքով չէ որ կը դիմեն...

ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ՈՐ ԱՀ ՈՒ ՍԱՐՍԱՓ ԿԸ ՏԱՐԱԾԷ ՊԱԼՔԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Ի՛ՆՉՊԷՍ ԿԸ ԳՈՐԾԵՆ ՄԱԿԵԴՈՆԱՑԻՆԵՐԸ

Սոֆիայի մէջ, Կոզատին հանդիպեցաւ բարի մարդուն։

Մէկն անոնցմէ՝ Իվան Ճօշէֆն էր, Պուլկարներու օրով ուսուցիչ Ծարիպրոտի երկրորդական վարժարանին մէջ։ Այդ հողամասին կցման պահուն, Ճօշէֆ անցաւ, Պուլկարիա ուր նոյն պաշտօնը վարեց։ Օր մը սակայն, Սոֆիա ստիպուեցաւ զայն պաշտօնազրկել եւ արգելափակել Փոզանլըքի մէջ, յեղափոխական գայթակղութեանց հետեւանքով, որոնց խառնուեր է եղեր։

Հակառակ ասոր սակայն, Ճօշէֆ կը պտտէր Սոֆիայի մէջ՝ ինծի պէս ազատ ու նախ Երրտանոֆի գնեց պատրաստի զգեստ մը՝ յետոյ թելադրեց որ զրամ շահի։ Մինչդ այդ պահուն ալ, Սոֆիա բնակող ճարտարագէտ մը Ճամպազոֆ օգնականի մը պէտք ունէր հրարուեստային աշխատանքներու համար, որոնց նախրուած էր թափով։ Ճօշէֆ անոր տարաւ Կոզատինը։

Կը նշմարեմ ճարտարագէտին տունը, որուն առջեւ պտտելու հետաքրքրութիւնն ունեցայ։ Պարտէզներով եզերուած փողոցի մը մէջ, երկրագործական վարժարանին եւ տեսը տուն մը։ Առանց ծաղիկի պարտէզ մը եւ գետնայարկ մը։ Գետնայարկին տակ նկուղ մը։

Իմ ներկայութեանս, Կոզատին Եորտանոֆի կատարած խոստովանութեանց համաձայն, նկուղին մէջ կար 15ի չափ ռումբ։ Այն օրը որ Կոզատինի ընկերակցութեամբ, Ճօշէֆ հոն մտաւ, իր հետ տարաւ ութ ռումբ — չորսը մեծ, չորսը փոքր — եւ զէնքերու յատուկ պահարանէն վերցուց 3 «փարապէլլում» ատրճանակ, որոնց համար սասպական չուաւ ճարտարագէտին։

Թէեւ Կոզատին սերպ բանակին մէջ, լաւ տասնապետ մը եղած էր, սակայն չէր սիրեր պայթուցիկ գործիքները եւ առանց 1200 տինարի նուէրի մը, կծիկը գրած պիտի ըլլար։

Մնաց այնտեղ եւ չորսօր,օրըմէկ ժամ,զատ առաւ դժոխային մեքենաներու գործածութեան յատուկ։ Վախնալու բան չի կար իրենհամար, մանաւանդ որ մեր արհեստաւոր մըն ալ այնտեղ էր,Սոֆիայի նախկին ոստիկաններէն Ասէն Նիքոլօֆ տազանդաւոր փոյլոտ մը, 1930 Մարտ 3ին, Փիոթի մէջ, հինգ ձեռնասուններ որ ուրիշ քոմիթէճիի մը Մանօ Փանայօթոֆի ընկերակցութեամբ պայթեցուց հանրային հաստատութեան մը մէջ, սպաննեցին 3 անձեր եւ վիրաւորեցին 24 անձեր։ Վերադարձաւ Պելկրատէն ուր վեց օր առաջ, պատերազմական նախարարութեան շէնքին մէջ տեղաւորուեր էր ռումբ մը, որ սպաններ էր հրամանատար Թրքալովիչը։

Ասէն Նիքոլօֆ եւ ուրիշ քոմիթէճի մը Նաչօ Էլիէֆ պիտի ընկերակցին Կոզատին Եորտանոֆի մինչեւ Սթանինչիի սահմանագլուխի գիւղը։

Կոզատին հասկցած է։ Կը վարանի։ Շատ ուշ է։ Եթէ մերժէ, պահարանէն «փարապէլլոմը» պիտի պայթի ինքնիրենը։ Պէտք է որ ընդունի...

Թրոյքան, — երեք քոմիթէճիներէ բաղկացած խումբ — ճամբայ կ'ելլէ։ Կոզատին կ'անցնի։

Այսօր, Կոզատին Եորտանոֆ որ Նիշէն Պելկրատ փոխադրուած է դատուելու համար, մէկ քանի օր միայն ունի ապրելու, քանի որ իր պարագային մէջ գտնուող անձերու պատիժը կախաղանն է։

Ճամպազոֆ,Ճօշէֆ Ասէն Նիքոլօֆ, Նաչօ Իլիէֆ, իրենց գործը լաւ կատարած ըլլալով, ստացան իրենց վարձքը — մինչեւ յաջորդ հարուածը — լայնօրէն ապրելու համար բաւելուչափ բան մը։

***

Իրիկուն մը անօրինակ լուրեր պտտեցին։

Օրի մը, Քիւսթէնտիլի մէջ բռնուներ եւ ջաղացքի մը մէջ բանտարկեր էր, գնդապետ Մարինօփոլսքին եւ տեղակալ Ալեքսիյէֆը, երկուքն ալ Պուլկարիոյ գործօն բանակէն։ Երկու ամիս առաջ էր պատահեր դէպքը եւ տակաւին որեւէ բան գիտցող չկար այդ մասին։

Գնդապետ Մարինօփոլսքին, ի վերջոյ խեղդուեր էր Վանչա Միխայլոֆի մարդոց կողմէ, յետոյ անոր դիակը կախեր էին ծառէ մը։

Գալով տեղակալ Ալեքսիէֆի, այլեւս ինքզինքը կարող չզգալով տոկալ իր մարտիրոսութեան, համակերպեր էր անձնասպան ըլլալու՝ — «կը մեռնիմ անմեղ» գրեր էր իր ընտանիքին, երակները բանալէ առաջ։ Ալեքսիյէֆ չմեռաւ սակայն։ Ինչո՞ւ։ Ո՞վ էր որ զայն ազատեց։ Անոր ազատման առջեւ, վարագոյր մըն է քաշուած։

Մարինօփոլսքի եւ Ալէքսիյէֆ միայն պայքարած էին ընդդէմ Վանչայի եւ ՕՄՄԻ (Մակեդոնական ներքին յեղափոխական կազմակերպութիւն)։

Ոսիմը իր վրէժը լուծած էր պուլկար պատերազմական բարին գիտութեամբը։ Այս բարը այն ատեն ստիպուեցաւ ժարիլ եւ իրեն հետ մէկտեղ ունեցան հանդստեան կոչուիլ մը գինուորական պետեր։

**

Երկու տարի եւ երթանք 12ին, 1928, երեկոյեան 6.30ին, Քրոսթան Տէր [illegible] եւ Փեթէռ Թրայքոֆ սալոն[illegible] կը խմեն Ձենիքս մեծ սրճա[illegible] մէջ, Զորիս Թագաւորին պա[illegible] եւ այն կալուածին մէջնա[illegible] Գ. Ճարօն Ազգերու Դաշն[illegible] թեան ներկայացուցիչը իր [illegible] եակներն է հաստատած, [illegible] ամէնէն գեղեցիկ թաղին եւ [illegible] բանուկ փողոցին մէջ։

Կան ալ որ զովացուցիչն[illegible] պին, Պաձարոֆ եւ իր [illegible] ները։ Սոֆիայի ոստիկան[illegible] բարձր պաշտօնատարներէն Ասան Արատոֆ կը մօտենայ [illegible]

— Զգուելի խաղեր։

(2)

ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐ ՍՈՒՐԻՈՅ ԵՒ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ՏԵՂԱՒՈՐՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Բարեգործականի յուլիս 29 Թուակիր գեկոյցէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

Շնորհիւ Միութեան նախագահ Պ. Գալուստ Կիւլպէնկեանի ազդու դիմումներուն եւ իմաստուն կարգադրութեանց, Յունաստանի եւ Սուրիոյ գաղթականներուն վէճին բարեկարգման մասին ծրագիր մը պատրաստուած է, որուն գործադրութեան մէջ Միութիւնը պիտի ունենայ լայն մասնակցութիւն, բարոյապէս եւ նիւթապէս։

Ինչպէս արդէն ծանուցինք մեր նախորդ զեկոյցներով, Պ. Կիւլպէնկեան իր անձնական յարաբերութեանց շնորհիւ, կարեւոր խորհրդակցութիւններ ունեցաւ Առաջին նախարարութեան պաշտօնատան եւ Սուրիոյ մարզպան Պ. Փօնսոյի հետ, ինչպէս նաեւ Ժընեւի Նանսէնեան Գաղթ. Միջազգային պաշտօնատան եւ գլխաւորաբար նախագահ Պ. Մաքս Հիւպէրի հետ, որոնց հետեւանքը եղաւ ըստ համաձայնութեան Ժընեւի մէջ վերջին անգամ տրուած որոշումը, այսինքն Յունաստանի շուրջ 5000 գաղթականներու վիճակին բարելաւման մասին արմատական կարգադրութիւն մը, եւ Սուրիոյ շուրջ 15000 անապաստան գաղթականներուն վերջնական տեղաւորումը, նորակերտ գիւղերու մէջ առ առաւելն մինչեւ 1933 տարուան վերջ։

Կեդրոնական Վարչական Ժողովը, որ իր վերջին մի քանի նիստերը մասնաւորաբար այս կարեւոր խորհրդակցութեանց նուիրեց, 22 յուլիսի նիստին մէջ վճռականօրէն որոշեց այդ ծրագրին ամբողջութեանը համար տրամադրել պահանջուած նիւթական մասնակցութիւնը, 14.000 անգլ. ոսկիի գումար մը, առանց որուն Յունաստանի գաղթականներու մասին կարգադրութիւն անհնարին պիտի ըլլար, իսկ Ազգերու Դաշնակցութեան հովանիին տակ Սուրիոյ մէջ կատարուող տեղաւորման գործը պիտի ընթանար դանդաղ եւ կիսկատար, երկար տարիներ տեւելով։ Կեդր. Ժողովը, իր նախագահին հանդէպ երախտագիտական զգացումով մը համակուած, խանդավառօրէն որդեգրեց այս գործնական ծրագիրը, որովհետեւ անոր շնորհիւ միայն կարելի պիտի ըլլար կարճ ժամանակամիջոցի մը մէջ Յունաստանի եւ Սուրիոյ գաղթականներու անհանդուրժելի վիճակին վերջ մը դնել։

Կեդր. Վարչ. Ժողովը սիրայօժար կառչեցաւ սոյն ազդօգուտ ծրագրին, որ մեր Միութեան մեծագոյն ձեռնարկներէն մէկը կոչուած է ըլլալ, այն ակնկալութեամբ որ, հակառակ տիրող տնտեսական տագնապին, կարելի պիտի ըլլայ վերջապէս գոյացնել վերոյիշեալ գումարը, որպէս մեր ազգին մասնակցութեան բաժինը փրկութեան գեղեցիկ գործի մը որ հազարաւոր դժբախտ գաղթականներու տնտեսական բարօրութիւնը պիտի ապահովէ։ ԵՒս այդ պիտի բաւէր հետեւիլ մեր սիրելի նախագահին օրինակին, որ այդ նպատակին համար 400.000 ֆր.ի գումար մը տրամադրեց։ Նոյնպէս, փութացին արձանագրուիլ Տիկին Նոյեմի Գափամաճեան, Առաքել պէյ Նուպար եւ Վահրամ պէյ Նուպար 50.000ական ֆրանք։ Միութեան անտուկէն եւս պիտի տրամադրուի 2500 անգլ. ոսկիի գումար մը, որով յանձն առնուած գումարին կէսը գրեթէ ապահովուած է։

Վերոգրեալ 14.000 ոսկիի գումարին մաս կը կազմէ նաեւ նախապէս ծանուցուած 1500 ոսկին որ պիտի ծառայէ Սուրիոյ մէջ «Բարեջէն» գիւղի կառուցման։

Կեդրոնական Վարչական Ժողովի վերոգրեալ որոշումագիրը, Պ. Կիւլպէնկեանի կողմէ ստորագրուած, քանի մը օր առաջ վարիչ-պատուիրակ Տ. Մալէզեան Ժընեւի մէջ անձամբ յանձնեց քարտուղար Պ. Ճօնսընի, ի բացակայութեան նախագահին։

ՈՒՐԻՇ ԼՈՒՐԵՐ

∴ Միութեանս տարեկան ընդհ. Ժողովը, որ յուլիս 10ին օրինական մեծամասնութիւն գոյացած չըլլալուն յետաձգուած էր, տեղի ունեցաւ Լոնտոնի մէջ, յուլիս 24ին նախագահութեամբ Պ. Պօղոս Էսմէրեանի։ Ներկայութեան տոմարէն յայտնի եղաւ որ ներկայ եւ փոխանորդաբար ներկայացուած անդամներուն թիւն է 58, 160 ձայնի իրաւունքով։

Ընդհանուր Ժողովը վաւերացուց 1930 տարուան համարատուութիւնը, վերընտրեց Կեդր. Ժողովի ըստ կարգի դադրած վարիչ անդամները (Պ. Պ. Գ. Նորատունկեան, Տիգրան Խան Քէլէկեան, Գ. Սինապեան, Տ. Փիլիպպոսեան եւ Ս. Սվաճեան) եւ հաստատեց նախագահ Պ. Գ. Կիւլպէնկեանի, Առաքել պէյ Նուպարի եւ Պ. Նուպար Կիւլպէնկեանի վարչական ընտրութիւնը։

1930 տարեշրջանի ընդարձակ տեղեկագիրը եւ հաշուեկշիռը տպագրուելով հրապարակ կը հանուին յառաջիկայ 15 սեպտեմբերին։

∴ Պեռսրիոյ 25 որբերուն Պէյրութ փոխադրութեան «վիզա»ն վերջնականապէս մերժուած էր, բայց Պ. Գ. Կիւլպէնկեանի կողմէ կատարուած անձնական դիմումի մը վրայ, Սուրիոյ մարզպան Պ. Փօնսօ անմիջապէս արտօնած է այդ որբերուն մուտքը։

∴ Իրաքի մէջ եւս հարկ տեսնուած ըլլալով երկրին նոր օրէնքներուն համաձայն կառավարութեան վաւերացումը ձեռք բերել մեր Միութեան համար, Պ. Գ. Կիւլպէնկեանի խնդրանքին վրայ, Իրաքի Լոնտոնի դեսպան Ճաֆէր փաշա պէտք եղած յանձնարարութիւնները ըրած է Պաղտատ։

ԹՈՒՐՔԻԱ

«ԻՐԵՆՑ ՅՈՒՍԱՑԱԾԸ ՉՊԻՏԻ ԿՐՆԱՆ ՏԵՍՆԵԼ»

Սղերդի երեսփոխան Մահմուտ պէյ, կը գրէ «Միլլիէթ»ի մէջ —

Վերջերս, Ազգ. Ժողովին եւ մամուլին մէջ խօսուեցաւ արտաքին փոխառութիւններու եւ Հանր. Պարտքերու մասին։ Ըսուեցաւ թէ այս խնդրին մէջ Թուրքիա բռնած է դրական քաղաքականութիւն մը, ինչպէս վայել է իր արժանապատուութիւնը եւ ապագան խորհող պետութեան մը։

Տարօրինակ զուգադիպութեամբ մը, Լոզանի Թերթերէն մէկը որ ծանօթ է իբրեւ հակաթուրք, խմբագրական մը հրատարակած է նոյն խնդրի մասին։ Այս թերթը, «Կազէթ տը Լօզան», զուիցերիականէն աւելի ֆրանսական շահերը պաշտպանող օրկան մըն է։ «Գերման օրինակը, Թրքական օրինակը» վերնագրով խմբագրականին մէջ, Լօզանի թերթը կը խօսի գերմանական տագնապի մասին, եւ իրաւացի կը գտնէ Ֆրանսան, որ քաղաքական երաշխիք կը պահանջէ, իր բերելիք փրկութեան փոխարէն։

Ահա ամփոփումը՝ թագաւորէն աւելի թագաւորական այս թերթին կարծիքներուն

Ֆրանսայի քաղաքական երաշխիք ուզելը եւ Գերմանիոյ ալ համակերպիլը,— որքան ալ սաիկա համաձայն չըլլայ մեր քաղաքական համոզման,— այնչափ չի շահագրգռեր մեզ։ Մեր շահագրգռութիւնը հոն է որ, յօդուածը Թուրքիան ալ խառնած է խնդրին, եւ սխալ չափանիշով մը, մեր դէմ եզրակացութեան եկած է։ Գերմանական տագնապը քննուած առթիւ, Թուրքիոյ մասին միայն սա ձեւով կարելի է արտայայտուիլ

«Գերմանիոյ օրինակը տեսնելէ յետոյ, պէտք է իրաւունք տալ Թուրքերուն եւ գնահատել պարտքերու խնդրին մէջ անոնց բռնած ընթացքը։»

Մինչդեռ «Կազէթ տը Լօզան» չի բռներ ճշմարտութեան այս ճամբան, այլ կ'աշխատի Թուրքիան վարկաբեկել։ Թերթը նախ կ'ըսէ թէ Թուրքիա ալ Գերմանիոյ նման տագնապ մը կ'անցընէ,—՝ թէեւ շատ փոքր չափով,—թէ Թուրքիա Ֆրանսայէն դրամ ուզած է, բայց ֆրանսացի դրամատէրերը քաղաքական շահեր պահանջած են, թէ նյմտական տագնապը չէ փարատած՝ հակառակ պատերազմական պիւտճէին կրճատման, թէ բաժնետէրերու հետ Էնկիւրիի մէջ կատարուած բանակցութիւնները ժխտական արդիւնք տուած են, եւ թէ վերջապէս պաղ մը յարաբերութիւնները գէշ եղան Թուրքիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ։

«Կազէթ տը Լօզան» յետոյ այսպէս կը վերջացնէ իր խմբագրականը.

«Թուրքիա դրամի պէտք ունի, եւ այս պէտքը պարզեց Ֆրանսայի ու ֆրանսացի դրամատէրերուն։Բայց սանք Թուրքերուն դէմ հետեւեցան այն ռազմավարութեան, զոր այժմ կը կիրարկեն Գերմաններուն դէմ։ Իր ընելիք նիւթական աջակցութեան փոխարէն, Փարիզը բաղաքական առանձնաշնորհներ կ'ուզէ Թուրքիայէն։ Կազին ճիշդ Գերմանիոյ նման կը վարանի։ Այս գործին մէջ Անգլիոյ ընթացքը աւելի չէզոք է։ Միայն, սովիէթները մէկ կողմէն, եւ Իտալացիները միւս կողմէն, Թուրքիան կը քաջալերեն դիմադրելու Իրականին մէջ, Ռուսիա որեւէ շահ չունի Թուրքիոյ բարգաւաճումէն, որովհետեւ Թուրքիա քանի ուժովնայ, այնքան քիչ ենթակայ պիտի ըլլայ ռուսական ճնշումին։ Գալով Իտալիոյ, ան ալ չի կրնար գոհունակութեամբ դիտել Թուրքիա մը որ Ֆրանսայի դրամով ապրի եւ անոր ազդեցութեան տակ մանէ։ Խնդրին ամբողջ հոգին սա հարցումին մէջ խտացած է.—Թուրքիա իր միջոցներուն ապաւինելով պիտի կարենայ փարատել իր տնտեսական եւ ելեւմտական տագնապը, թէ՞ պիտի գայ այն օրը երբ պիտի կարենայ պէտք չունենալ Ֆրանսական դրամին»։

Նախ, դիտել կուտայ Մահմուտ պէյ,— անբնականոն բան մը չկայ Թուրքիոյ ելմտական եւ տնտեսական կացութեան մէջ։ Համաշխարհային տագնապը, որ բնականաբար մեր վրայ ալ ազդած է, յաջողութեամբ կը դիմագրաւենք, շնորհիւ մեր ըրած խնայողութեանց։ Սխալ է նոյնպէս այն պնդումը թէ թուրքեւֆրանս. յարաբերութիւնները լաւ չեն։ Արդէն ճիշդ չէ Հանր. Պարտքերու բանակցութիւնները խառնել թուրքեւֆրանս. յարաբերութեանց հետ։

Իսկ պարզ · տառապել է այն լուրը, թէ բաժնետէրերուն հետ Էնկիւրիի մէջ կատարուած բանակցութեանց ընթացքին, քաղաքական հատուցում ուզուած է Թուրքիայէն։ Նոր Թուրքիոյ նկարագիրը եւ իտէալը չգիտցողներն են որ կրնան երեւակայել այս տեսակ հաւանականութիւն մը։ Իրականին մէջ, հաւանական չէ որ հանրապետական Թուրքիան որեւէ պատճառով եւ առիթով այս տեսակ առաջարկ մը ընէ իրեն։

Յօդուածին վերջաբանը կը ցուցնէ գրողին կարօտը եւ ոգին։ Լօզանի բանակցութեանց առթիւ,Ըսմէթ փաշա կը պնդէ որ ջնջուին ելմտական բոլոր քափիթիւլասիոնները։ Այս նուիրական պնդումին առջեւ կը շղայնանայ մեծ պետութեան մը ներկայացուցիչը եւ կ'ըսէ իր ընկերներուն.

— «Գոնէ մենք չպնդենք, եւ Ըսմէթ փաշային ուզածները տանք։ Թուրքիա իր միջոցներով չի կրնար ապրիլ, եւ ուշ կանուխ պիտի ըստիպուի Եւրոպայի դուռները գալ, օգնութիւն ուզելու համար։ Հիմա իր մերժած պայմանները, այն առեն աւելիով ընդունիլ կուտանք անոր»։

Կը հասկցուի թէ սպասողներ կան այն օրուան, երբ Թուրքիա տկար կ'ըլլայ եւ օգնութիւն կ'ուզէ։ Ութ տարի անցաւ վերի խօսքերուն վրայ։ Ութ դար ալ անցնի, կարելի չէ որ գլուխ ծռենք սեղանաւորներու եւ դիւանագէտներու կիրքին առջեւ։ Մուստաֆա Քէմալ եւ անոր Թուրքիան, ազգային պատիւին եւ անկախութեան վերաբերեալ խնդիրներու մէջ, ոչ թէ կը վարանին, այլ ընդհակառակն վճռած են առաւելագոյն չափով դիմադրութիւն եւ զգայնութիւն ցուցնել։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ

ՌՕՆՏՕ Ինչպէս նախորդ թղթակցութեամբ յիշած էի, Ռոնտօ գիւղը կը գտնուի Կրընոպլէն հինգ քիլոմեթր հեռու, լայն ու ընդարձակ վայրի մը մէջ։ Ունի ընդամէնը 10 տուն հայ բնակիչներ։ Եւ ժողովուրդի մեծ մասը համակիր է Հ. Յ. Դաշնակցութեան։

Յուլիս 22ին Ռոնտոյի մէջ տեղի ունեցաւ խառն ժողով մը որուն ներկայ էին բոլորն ալ։ Ներկաները միաձայն նախագահ ընտրեցին Տիկին Մառի Ջառայեանը, որ քանի մը սրտառուչ խօսքերով պարզեց Մակեդոնիայ որբերուն վիճակը։ Իր խօսքերը խոր տպաւորութիւն ձգեցին ներկաներուն վրայ։ Մեր երէց ընկերներէն Պ. Գաբրիէլեան եւս քանի մը յուզիչ խօսքեր ըրաւ, յստակաբանելով օգնել թշուառ հայորդիներուն եւ ձեռնարկուեցաւ պզտիկ հանգանակութեան մը։

Ներկաները առանց բացառութեան տուին իրենց նուէրները։ Այսպէս Պ. Քերոբ Սինանեան 10 ֆր., Այրի Տիկ. Սիրանուշ Մարգարեան 5, Այրի Տիկ. ՈՊ 10, Այրի Տիկին Վասիլուհի Ճերմակեան 10, Օր. Գայիանէ Խաչատուրեան, Պ. Առաքել Քօսաեան, Տիկ. Սրբուհի Քօսաեան, Պ. Ռուբէն Ներսէսեան, Պ. Գէորգ Մանուկեան, Պ. Միքայէլ Մարանճեան 5ական ֆր.։ Տիկ. Ազնիւ Թոքաթլեան 3, Տիկ. Մառի Ջառայեան, Տիկ. Զարմինէ Մանուկեան 5ական ֆր.։ Գումար՝ 78 ֆր.։

Գնահատելի է մեր փոքրիկ գաղութին այս առաջին ձեռնարկը։

Եթէ միութիւնները եւ կուսակցութիւնները բոլորն ալ այս տեսակ ձեռնարկներ կատարէին, շատոնց փրկուած էին մեր եղբայրները իրենց անտանելի կեանքէն։

Արսէն Գլանեան

ԹԱՏՐՈՆ

ԼԻՈՆ.— Յուլիս ամսու մէջ ներկայացուեցաւ երկու խաղեր։ «Ինկած բերդի իշխանուհին», ամսուն 4ին, «Լէյլի Մէջնուն»՝ 25ին, երկուքն ալ գերասան Թրաքօշի կողմէ։ Առաջին հանդէսին յաջողութիւնը պատճառ եղաւ որ երկրորդին սրահը աւելի լեցուի։

Այս երկրորդ օփերէթը առնուած է արաբական կեանքէ։ Ցեղապետի մը տղան կը սիրահարուի իշխանի մը աղջկան հետ։ Աղջկան հայրը իմանալով խստիւ կը յանդիմանէ աղջիկը, ու կը հեռացնէ տղան իր սահմաններէն։

Սակայն Մէջնուն պատեհ առիթներով գաղտնի տեսակցութիւններ կ'ունենար աղջկան հետ։ Մէջնուն իր հօրը միջոցաւ աղջկան ձեռքը կը խնդրէ, բայց հայրը վճռապէս կը մերժէ, ու կ'ամուսնացնէ ուրիշ ցեղապետի մը տղուն հետ։ Մէջնուն կ'իմանայ այս պարագան, աղջկան կ'առաջարկէ փախչիլ։ Սակայն աղջիկը գեռատի, երկչոտ, չի համարձակիր ու կը մերժէ։ Այս ուրուշումէն ազդուած, Մէջնուն կը խելագարի, իսկ հայրը իր տեսողութիւնը կը կորսնցնէ։ Լէյլին անկողինով հիւանդ կը պառկի Մէջնունի սիրոյն, ամուսինը շատ կը մտատանջուի, վերջապէս կը հասկնայ որ Մէջնունի սիրոյն հիւանդացած է, կը զղջայ աղջկան հետ ամուսնանալուն, կը խոստանայ Մէջնունը գտնել ու բերել, յուսալով որ աղջկան կեանքը փրկած կ'ըլլայ։

Սակայն տղան չեկած աղջիկը կը մեռնի։ Մէջնուն առեն առեն ծաղիկներ կը տանի Լէյլիի գերեզմանին վրայ, եւ օր մը նոյայի սաստկութեան տակ խեղդամահ կ'իյնայ աղջկան գերեզմանին քով։

Դերասան Թրաքօշ շատ յաջող է իր դերերուն մէջ։ Իր շարժումներն ու յուզումները շատ բնական են։ Դիտողութիւն մը.— Ձեւինք սպասեր արաբական կեանքէ առնուած այս օփերէթին մէջ լսել յանկարծ... Թուրքերէն երգ մը։ Հայկական բեմին վրայ ամէն լեզուներով երգ ներելի է, բայց Թուրքերէնը ոչ։

Մ. Տէր Գէորգեան

ՇԱՎԻԼԻ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԸ

Շավիլէն մեզ կը հաղորդեն թէ երկուշաբթի օրէն սկսեալ, ամբողջ արձակուրդի ընթացքին, շաբաթական երեք օրեր (երկուշաբթի, չորեքշաբթի եւ ուրբաթ) կէսօրէն վերջ ժամը 1.30էն մինչեւ երեկոյեան 6ը թաղիս մանկապարտէզը բաց պիտի ըլլայ փոքրիկ եւ պզտիկ տղայոց համար։

Ծնողները կը հրաւիրուին որ առիթէն օգտուելով, փութան վերոյիշեալ օրերը արձանագրել տալ իրենց զաւակները, դիմելով մանկապարտիզպանուհիին առժամեայ մանկապարտէզի սրահին մէջ (20 Av. Ville d'Avray Chaville).

Վարչութիւն

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (23)

ԿԱՐՄԻՐ ԺԱՄՈՒՑ

Ան ալ հաշտ աչքով չէր դիտեր սատիկանութեան աճնաղդեցիկ պետը, բայց կը զգուշանար անոր դէմ կանելէ։ Հայ էֆէնտին ալ համակերպեցաւ Բ. Դրան նոր քաղաքականութեան։

Ու հայկական դէպքերը իրարու կը յաջորդէին երեւակայութիւն սարսող արագութեամբ։ Պատրիարք ու վարչապետ շըրջահարներու դռն կ'երթային, Երկրէն պալթումներու որոտներ։ Սասունը հայկական խնդիրը կը վերաբանար, ու Պերլինէն տասնըութ տարի ետքը՝ պետութիւնները Հայոց դատին տէր կը կանգնէին։ Այս բոլոր նորատեսիլ երեւոյթները պահպանողական հայը կը շուարեցնէին։ Այլեւս նուաստ էր, որ կողմնացոյցը կորսնցուցած էր։ Մերթ կը տաքնար, կ'ոգեւորուէր, կը յուսար, մերթ կը ամչէր տաբակուտանքներէն չլլատուած։ Թուրքերը աղէկ ճանչնալուն՝ ա՛խ, կ'ըսէր Թուրքը նապաստակը կառքով կ'որսայ, վախնամ թէ հոխերնուս գան։ Սեպտեմբեր 19ին ընծայ, սխալած ըլլալուն սրախութիւնը ունեցաւ պահ մը։ Տրապիզոնի կատորածին լուրը առած օրը, երկու ձեռքը գլխուն զարկաւ։ Ջարդերուն զուժերը, իրարու ետեւէ արագավազ, իր բոլոր վախերը կ'իրականացնէին։ Ու փրկութեան աղօտ նշոյլ մը չէր ընդնշմարեր։

— Ա՛խ, Ցաճիլներ, Ցաճիլներ, կը կոկկոցէր, մատրիմներուն հետ յեղափոխականներուն վրայ խօսած առեն։

∴

Իրիկուն մը, 1894ի վերջին օրերը, Հայրապետ էֆէնտին շոգենաւէն ելլելուն, երբ Օրթագիւղի շուկայէն կ'անցնէր, մուխթարը իր գինետունէն դուրս ցատկելով, ընդ՝ առաջ եկաւ, դէմքը այլայլած։ Բարեւը խանդոտաբար տալէ յետոյ, ըսաւ.

— Էֆէնտի. ծառանիդ ալ հրամաջ ձեզի պիտի գայ։ Նոր բան կայ։

Ու կամացուկ մը փսփսաց թէ սատիկանութիւնը ցերեկը տուն մը խուզարկութիւն ընելու եկած էր։

— Ի՞նչ կ'ըսես, զոչեց էֆէնտին, դէմի դեղին կարած։

Մուխթարը եղելութիւնը պատմեց։ Նոյն օրը, Սթանպոլ Օրթագիւղցի մը ձերբակալուած էր, Զէյթունի համար հանգանակութիւն ըրած ըլլալու ամբաստանութեամբ։ Երիտասարդը պանդհարուսին չդիմանալով, իմացուցած էր հանգանակած դրամը ու նուիրատուներու թաղին Օրթագիւղ վարժուհի երկու քոյրերու տանը պահած ըլլալը։ Ոստիկանները երիտասարդը կառքով գող բերած էին։ Օրիորդները թէպէտեւ ամէն ինչ ուրացեր էին, բայց ի լուր երիտասարդին աղաղակներուն՝ թէ գինքը ծեծի տակ պիտի սպաննեն, հարկադրուեր էին ձեռունէն թուղթն ու դրամը հանել եւ սատիկաններուն յանձնել։

Դէպքը շատ ծանր համարուեցաւ։ Հայրապետ էֆէնտին տուն հասաւ եւ կառք մը նստելով շիտակ Պէշիկթաշ վազեց։ Հասան փաշան ալ արդէն իրեն մարդ ղրկած էր, ու կը սպասէր։

Գործին ծանրութիւնը հո՛ն էր, որ Պոլսոյ կեդրոնական սատիկանութիւնը յանձնած էր տար կոխել Հասան փաշայի իշխանութեան սահմանները։ Պէշիկթաշ ու Օրթագիւղ՝ իբր Ելտըզի շրջափակին մաս՝ Հասան փաշայի բացարձակ պատասխանատուութեան ներքեւ էին։ Սուլթանը իր արթուն եւ հաւատարիմ պաշտօնեայէն գոհ էր։ Գրիստոնեաներն ալ սատիկանական խառնութիւններէն ազատ կը մնային, հանդարտ կենալու պայմանաւ։ Օրթագիւղի մէջ Հայոց երաշխաւորը Հայրապետ էֆէնտին էր։ Այդ թաղը երբեք ուղղակի ձերբակալութիւն կատարուած չէր։ Օրթագիւղցիները Սթանպոլ, Ղալաթիա կը բռնուէին, բայց ո՛չ Օրթագիւղ, ի փոխարէն այս հանդարտութեան, Հասան փաշան ալ իր պաշտպանողական հովանին այդ թաղերուն վրայ կը տարածէր։ Եւ ահա, օգոստոս 16ին, Պէշիկթաշ ու Օրթագիւղ, ուր ամանմետականները բազմաթիւ են ու զօրաւոր, ոչ մէկ Հայու «քիթ արիւնեցաւ», շնորհիւ Հասան փաշայի եւ Հայրապետ էֆէնտիին։

Էֆէնտին երբ Պէշիկթաշի պահականոցը հասաւ, փաշան մոլեգնած էր։ Ծանր դէպքը, տարօրինակ, Օրթագիւղէն հանգանակութեան թուղթ մը գտնուած ըլլալը չէր, այլ Օրթագիւղ խուզարկութիւններ ընելու յանդգնութիւնը։ Այս օրինակ համարձակութիւն մը կասկած կուտար թէ Ելտըզի մէջ դաւեր կը լարուէին։ Իսկ Օրթագիւղ գտնուած թուղթը ո՛չ Հայրապետ էֆէնտիին, ո՛չ Հասան փաշային լռջութիւնը կը վարկաբեկէր։ Ի նպաստ Զէյթունի հանգանակութիւնը Օրթագիւղ չէր կատարուած եւ նուիրատուներէն ոչ ոք Օրթագիւղցի էր։ Ուրեմն Օրթագիւղի պատիւը անաղարտ կը մնար։ Հայրապետ էֆէնտին երաշխաւոր չէր շուկան պատահած դէպքերու համար, եւ ոչ ալ՝ «գրպանը մոռցուած» թուղթի կտորի մը համար պատասխանատու։ Փաշան իր բարեկամը բնաւ չամբաստանեց, բայց նոյնհետայն երկու օրիորդները կանչել տուաւ եւ Օրթագիւղէն աքսորման դատապարտեց, իրենց անդգուշութեանը համար։ Կընային Պոլսոյ ուրիշ տեւէ մէկ թաղը երթալ նստիլ, եւ հոն ուզածնին ընել։ Փաշային ի՞նչ, թէ Սամաթիա կամ Սկիւտար ի՞նչ կը պատահէր։

Խնդիրը թէեւ Հասան փաշային ու Հայրապետ էֆէնտիին միջեւ կարգադրուեցաւ, բայց սատիկանութեան ձեռքը գէնք մըն էր, մասնաւորապէս հայ էֆէնտիին դէմ։

Ա. ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

(Շար.)

Մինչեւ կէս օր քաղաքը իր սովորական օրերու հանդարտութիւնը կը պահէր։ Կէս օրէն վերջ, համայնավարներու սկսան հաւաքուիլ եւ թափօր կազմած, քաղաքին զանազան կողմերը ցոյցեր կատարեցին։ Տեղ մը ամբոխը հալածեց երկու ոստիկաններ, կրակելով անոնց վրայ։ Մէկը վիրաւորուեցաւ ծանրօրէն։ Այն ատեն անոր ընկերը կրակեց իր կարգին՝ կուրծքէն վիրաւորելով կին մը։ Օգնութեան հասնող ոստիկանները ամբոխին կողմէ ընդունուեցան պարճանակներով։ Զանազան թաղերու մէջ ալ բախումներ տեղի ունեցան։ Բազմաթիւ ձերբակալուածներ կան։

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է

«ՄԵՆՔ» մամուլի տակ է երիտասարդ պարբերաթերթի Բ. թիւը ճոխ բովանդակութիւնով։

Ֆրանսա, գաղութները եւ ամբողջ Պալքանները տարեկան 40 ֆրանք, Մնացեալ երկիրներու համար՝ 2 տոլար։

դիմել՝ *ՆՇԱՆ ՓԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆի*, 261 Rue du Fbg. St. Martin, Paris (10)·

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS

208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant, H STEPHAN

Հ. Յ. Դ.

ԳԱՒԱԹ

ՎԻԷՆԻ կամիտէի ներկայացուցչական ժողովը այս Կիրակի առաւօտ ժամը 8.30ին Խաժակ Ակումբին մէջ։

ԼԻՈՆԻ Կուկունեան խումբի ժողովը վաղը իրիկուն ժամը 9ին Հ. Յ. Դ. Ակումբը։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Ներկայանալ անդամատետրով։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— կը փնտռեմ, քեռայրս Գառնիկ Տէր Գրիգորեան (կեմերէկի Գարակէօյ գիւղէն), 1926ին Պէյրութէն մեկնած է Հարաւային Ամերիկա, իմացնել՝ Աշարօն Էօզէրեանի, 61, Rue d'Arpot, Vienne (Isère) France.

— *Օր. Անուշ Տէր Առաքելեան կը փնտռէ իր հայրը Գէորգ Առաքելեան (Անթաքիոյ Հաճի Հափիլ գիւղէն) մայրը Մարիամ, եղբայրները Պօղոս, Առաքել, քոյրը՝ Մանիկ։ Իմացնել,* Ա. *Տէր Միքայէլեանի,* 1 Rue Brodelet, Gagny (S. et O.). France.

— *Կը փնտռուի Կեսարացի Ստեփան Սվազլեան, (20 տարեկան) հօր անուն՝ Յարութիւն, մօր անուն՝ Կիւլիւզար, 5 տարի առաջ Նիր Իսթի միջոցաւ Պէյրութէն փոխադրուած է Փարիզ։ Երկու տարիէ ի վեր իրմէ լուր չկայ։ Իմացնել իր եղբօր Հրանդ Սվազլեանի,* Garage Alexandrette, Bouston Gul Ab, Alep, Syrie.

— *Ազատրայցի (Գոնիա) Վերոնիքա Կարապետեան՝ կը փնտռէ իր զաւակը՝ Երուանդ Կարապետեան։ (Հայրը՝ Սրապ, եղբայրները՝ Կարապետ, Յակոբ մեռած են։) Երուանդ 8—9 տարեկան հասակին զրուած է Տէր Զօրի Թուրք վարժարանը, Անկէ իվեր մայրը լուր չունի զաւկէն։ Իր մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Տիկին Էլլէն Բիւզանդ,* 48 Etienne Dolet, Alfortville (Seine), France.

Պրուսայի Սէլէօզզիւղէն Տիկ. Իսկուհի Մարտիկեան կը փնտռէ իր որդին Մաթէոս Մարտիկեան (25 տարեկան) որ Պոլսէն փոխադրուած է Քորֆուի որբանոցը, ուրկէ 1923ին մեկնած է Ֆրանսա։ Իր մասին տեղեկութիւն ունեցող Սէօլէօզցիներէ եւ հայրենակիցներէ կը խնդրուի իմացնել Իսկուհի Մարտիկեանի 6 Rue Luski, Roustchouk, Bulgarie.

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Պուա Քոլոմպ, Ս. Ս.— 140 ֆր.։

Մարսէյլ, Թէվ.— 100։

Վիլֆրանշ, Լ. Կ.— 210։

Մոնթրէօյ, Բաթ.— 35։

Մարսէյլ, Գարծ.— 881.60,

Նանթ, Սեթավ.— 35։

Տէօրին, Գարծ.— 370։

Գուտափէշթ, Ա. Դ.— 301։

Կրընոպլը, Տիկ. Մ. Զ.— Ձեր ուզած հասցէն՝ K. Ohanessian, 2 Rue Victor Hugo, Bois Colombes, (Seine).

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (12)

ՆԱԶԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՀԱՅՈՑ ԴԱՀԻՃԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ...

21.— «Է՜Յ ՄԻՒՍԼԻՄԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐՍ...»

Նորէն կամաւոր («ֆէտայի») հաւաքեցին։ Միւս կողմէ, եկեղեցիին մէջ բանտարկեցին այն կիները, որոնց աղօթելու համար եկեղեցի կ'երթային, յետոյ անոնց ամուսինները ալ տուներէն առին եւ արգելափակեցին կիներուն հետ, որոնք չէին ուզեր գործիք ըլլալ խռովարարական ցանկութիւններու։

Գասըմ փաշա, Իփլիքճի բաղնիքին հաշուապահը, Օվանէս 27 տարեկան քոյր մը ունէր, Վարդանուշ, զոր այս ձեւով բանտարկուած էր Պալըքփազարի եկեղեցիին մէջ։ Ամուսինը Բերայի կառավարիչին դիմեց։ Անմիջապէս քանի մը ոստիկան ղրկեց ոստիկանապետի մը հետ։ Այս միջամտութեամբ կարելի եղաւ ազատել կինը։

Նոյնպէս այս ձեւով բանտարկուած էր ռուսահպատակ Արթինը, որ փախչիլ ուզելով, եկեղեցիին պատուհանէն կը ցատկէ եւ ծանրապէս կը վիրաւորուի։

Չորեքշաբթի օրն ալ (Սեպտ. 20) անցաւ, իրիկուն եղաւ։ Ամէն կողմ յաքաբերական լռութիւն կը տիրէր։ Միայն ընդ միջոց զէնքի ձայներ կը լսուէին։ Վիրաւորման անկարեւոր դէպքեր միայն տեղի կ'ունենային։ Սակայն գիշերը, քնանալու ժամերուն, Գասըմփաշա, Հաճի Հասանի խանէն լռած զինեալ Հայեր յանկարծ օդին մէջ քանի մը անգամ զէնք կը պարպեն։ Քաղաքի լամբարը պատուհանէն կը նետեն փողոցին մէջ, յետոյ իրենք տանիքը կը բարձրանան եւ աջ ու ձախ, դիմացի սրճարաններուն մէջ՝ նստած Թիւրքերուն վրայ գնդակ կը տեղան։ Դէպքը կը մեծնայ, դէմ առ դէմ կռիւ մը կը վերածուի, երկու կողմերուն հետզհետէ օգնական ուժեր կը հասնին, եւ այսպէս ճակատամարտ մը կը սարքուի։ Ոստիկանութիւնը միշտ պատրաստ կը հսկէր, ականջը դուրսը, եւ շուտով կը հասնի ու դժուարաւ կը յաջողի ցրուել Քիւրտերը, իսկ Հայերն ալ նահանջի մատնել մինչեւ իրենց եկեղեցին։

Այդ ատեն էր, որ լուր առի թէ շրջակայքի Լազերը, Քիւրտերը, Պարսիկները խումբ մը կազմած՝ ծրագիր են յարձակում գործել Հայոց տուներուն վրայ։

Անմիջապէս ձերբակալել տուի թէ այս խումբը եւ թէ այն Թուրքերը, որոնք Պոլսոյ կողմը անկարգութեան սկսած էին։ Այս ձեւով, իբրեւ յարձակող կամ ամբաստանեալ, ձերբակալուած Թուրքերուն թիւը հասաւ 145ի։

Երբ հրապարակը համեմատաբար խաղաղեցաւ, հաւաքել տուի վիրաւորներն ու սպաննուածները։ Հայոց սպաննուածները, Պատրիարքարանի քահանաներուն հետ, այդ առթիւ վարձուած մասնաւոր կառքերու մէջ դնել տալով, ղրկեցի Նէտի Գուլէի դուրսի Հայոց գերեզմանատունը, ուր թաղուեցան։ Վիրաւորներն ալ ղրկեցի հիւանդանոցները։

Երբ այս կացութենէն եւ ձեռք առնուած միջոցներէն կ'եզրակացնէի թէ անդորրութիւնը շուտով կը վերահաստատուի, յանկարծ ոստիկանական տնօրէնութենէն, Բերայի կառավարչութենէն հասան տեղեկագիրներ, որոնք կը հաղորդէին թէ Հայերն ու իսլամները կը պատրաստուին կռուի, եւ այս անգամ կացութիւնը շատ ծանրակշիռ հանգամանք մը պիտի ստանայ։ Հաճի հասեր էի ոստիկանական նախարարութիւնը եւ հինգ վայրկեանէ ի վեր կը կարդայի, երբ հեծեալ ոստիկաններու չավուշ մը խուճապով ներս մտաւ եւ ըսաւ.

— Սուլթան Աչմէտի հրապարակին վրայ, աւելի քան 5000 ուսանողներ եւ իսլամներ հաւաքուեր են եւ կը պատրաստուին յարձակիլ Գումգափուի Հայոց եկեղեցիին վրայ։

Առանց վայրկեան մը կորսնցնելու, գացի Սուլթան Աչմէտի հրապարակը, հաւաքուած ժողովուրդին մէջ։ Սակայն որո՞ւ կ'ըսես, որո՞ւ լսաս, ժողովուրդը գերագրգռութեան մէջ էր եւ մոլեգնութենէն կը փրփրէր։ Ցատկեցի վարձու կառքի մը վրայ, որ այդ պահուն հոնկէ կ'անցնէր, ցուցի բազմութեան ամենէն խիտ մէկ կէտին մօտ եւ կառքին վրայէն հրաձայն այսպէս խօսեցայ.

— Է՛յ միւսլիման եղբայրներս, այս վիճակը, այս շարժումը ծանօթութիւն է ազգին ու պետութեան դէմ։ Վստահ եղէք թէ այս ձեւով պատճառ պիտի ըլլաք որ օտարները միջամտեն մեր հայրենիքին կեանքին եւ իրենց նաւատորմով պաշարեն մեզ։ Արդէն խռովութիւններուն նպատակն ալ այս է, այնպէս որ անոնց հացին իւղ կը թեղափոխութեան երազով տարուած սահմանափակ քանի մը հայ կոմիտականներու նարարքին պատճառով կարելի չէ պատասխանատու համարել այն հայ հայրենակիցները, որոնք ձեզի հետ կ'ապրին եղբօր պէս եւ տարիմ են կառավարութեան։ Օրուան այս դէպքերուն պատճառով չափ յուզուած են նաեւ այդ հաւատարիմ Հայերը։ Ապահով եղէք, թէ պիտի պատժուին անոնք որ կը խանգարեն երկրին անդորրութիւնը։ Սակայն պատժելու իրաւունքը կը պատկանի կառավարութեան, իրաւունքին ուրիշ մը չի կրնար մասնակցիլ։ Անմիջապէս ցրուեցէք, ուացէք։ Ձեր հայրենասիրութենէն եւ բարեպաշտութենէն այս է սպասածս։ Ո՛ն, ցրուեցէք, ձեր տեղերը գացէք։ Եւ այս յորդորներս ըսէք ընկերներուն ու ծանօթներուն։

Այս խօսքերէս յետոյ, բազմութեան մէջ նշմարեցի հնազանդութեան հաւանութեան նշաններ։ Ոմանք ցրուելու կը հրաւիրէին իրար։

Մինչ այդ պահուն դէմս տնկուեցան քանի մը կուսականներ եւ

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone: NORD 67-23
R. C. SEINE 879 286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 5 ՕԳՈՍՏՈՍ 1931

5 AOUT 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1638 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ, ԱՄԷՆ ԳՆՈՎ

Շաբաթ օր վերջացաւ Ընկերվարական-Աշխատաւորական Միջազգայինի համագումարը, որ բացուած էր Վիեննայի մէջ, յուլիս 25ին։

Կը մասնակցէին 600 պատուիրակներ՝ 34 ընկերվարական կուսակցութիւններէ (երկիրներ), մէջն ըլլալով Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը։

Այս պատիւը Վիեննայի կ'իյնար դեռ 1914ին, երբ ընկերվարութիւնը կը կազմէր մէկ մարմին։ Բայց վրայ հասաւ պատերազմը։ Յետոյ տեղի ունեցաւ ընկերվարական ճակատին պառակտումը։ (Բ. եւ Գ. Միջազգային)։ Եւ ահա, վերակազմութենէն յետոյ, բուն ընկերվարական հոսանքին չորրորդ համագումարն է որ տեղի կ'ունենայ Վիեննայի մէջ։

Օրակարգի խնդիրներուն մէջ, որոնց մանրամասնութիւնները պիտի հրատարակենք հետզհետէ, գերակշիռ տեղ կը գրաւէին երեք խոշոր մտահոգութիւններ, 1. Խաղաղութեան պահպանում, 2. Զինաթափութիւն, 3. Տնտեսական տագնապ։

Այս եւ միւս հարցերու մասին, երկարօրէն արտայայտուեցան միջազգային աշխատաւորութեան դատին ականաւոր ներկայացուցիչները, — մանաւանդ Ֆրանսայի, Անգլիոյ, Գերմանիոյ, Պելճիոյ եւ Աւստրիոյ պատուիրակները։

Մասնաւորապէս քրտինք թափել տուաւ խաղաղութեան խնդիրը։ Ուրիշ խօսքով, ո՞ր եւ է նոր պատերազմ խափանելու հրագիրը։

Առաջարկուեցան բոլոր կարելի միջոցները, չափաւոր թէ ծայրայեղ։ Տիրապետող էր նոր պատերազմի մը սարսափը։ Միեւնոյն ատեն, իւրաքանչիւր երկրի պատգամաւոր կ'արժենէր առողջ հայրենասիրութեան, ինքնապաշտպանութեան հրամանը։

Զինաթափութեան առթիւ քուէարկուած բանաձեւը որոշ գաղափար կուտայ տիրող հոգեբանութեան մասին։

Բանաձեւին առաջին յօդուածը կ'ըսէ.—

Ներկայ կացութեան մէջ, պատերազմի վտանգին դէմ պայքարը ամէնէն կարեւոր գործն է բոլոր ընկերվարական կուսակցութեանց համար։

Ուրեմն, աշխարհի բոլոր երկիրներուն մէջ, աշխատաւորական հոսանքները այսուհետեւ աւելի պիտի սաստկացնեն պայքարը՝ պատերազմի պատրաստութեանց, ռազմաշունչ արտայայտութեանց, վրէժխնդրական մարզանքներու դէմ։

Բայց, խաղաղ պայքարէն դուրս, ի՞նչ միջոցներ ունին արտայայտելու իրենց կամքը։

Բանաձեւը կ'ըսէ,— բոլոր երկիրներու ընկերվարական կուսակցութիւնները ամէն միջոց պիտի գործածեն, առարկելու համար այն կառավարութեան դէմ որ կը մերժէ ընդունիլ խաղաղութիւնը։ Նոյնիսկ յեղափոխական միջոցներ նոյն պիտի առնուին այն կառավարութեան դէմ որ կ'անտեսէ Միջազգային իրաւարար ատեանի մը եզրակացութիւնը եւ պատերազմի կը դիմէ։

Բոլոր բանաձեւերու, եւ մասնաւորապէս այս հարցի մասին եղան բուռն վիճաբանութիւններ, եւ ընդունուեցաւ առաջարկներու միջինը։ Իբրեւ յեղափոխական միջոց, կ'առաջարկուէր ընդհանուր գործադուլ, մերժում՝ ռազմանիւթ շինելու, փոխադրելու, նաեւ բեռցնելու եւն.։ Ուրնօտէլ, որ միշտ մէկ միայն չափաւոր եւ գործնական քաղաքականութեան ախոյեանը, այս առթիւ ալ պարտք սեպեց յորդոր կարդալ.

— Մեր բանաձեւը պէտք է գործնական ըլլայ եւ չկրկնէ նախկին տեսական յայտարարութիւնները որոնք անկատար եւ անիրագործելի սպառնալիքներ մնացին։ Միջազգայինը (Ինտերնասիոնալ) այսօր այլ եւս պարզ քարոզութեան կամ ընդդիմադիր պայքարի գործիք մը չէ, այլ քաղաքական յօրինուածք մը, որուն ազդեցութիւնը քուէտուներու զանգուածին եւ ընչազուրկներու բազմութեան վրայ՝ թոյլ կուտայ հզօր ճնշում բանեցնելու շատ մը երկիրներու կառավարութեանց վրայ։ Կարգ մը երկիրներ մէջ, ընկերվարութիւնը ամբողջովին կամ մասամբ իր ձեռքն առած է իշխանութիւնը։ Այս պարագան նոր պատասխանատուութիւններ կը ստեղծէ եւ միեւնոյն ատեն կարողութիւն՝ ապահովելու Միջազգայինի որոշումներուն իրագործումը։

Վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան նաեւ դաշնագիրներու վերաքննութեան մասին։

Արդէն միտքերը պատրաստուած են ոչ միայն ընկերվարական, ժողովրդավար հոսանքներու, այլեւ պահպանողական շրջանակներու մէջ։ Լոնտոնի Թոււնդ ազնուապետական Թայմզը անգամ անուղղակի ակնարկներ կ'ընէր այս մասին, եւ վերջերս, գերմանական տագնապին առթիւ Վաշինգթոնի Ուաշինգթոն ալ, Պերլին այցելած ատեն, հեռուէն-մօտէն շօշափեց խնդիրը։

Եւ սակայն, Աշխատաւորական Միջազգայինը զգոյշ է նաեւ այս մասին։

Ընդունելով հանդերձ պատերազմի դաշնագիրներուն յաջորդած չարիքը, համագումարին պատգամաւորները արտաղիր չէին անմիջական, վճռական վերաքննութեան։ Կը վախնային որ աւելի մեծ չարիք, նոյնիսկ պատերազմ կրնայ ծագիլ, եթէ անխորհուրդ քայլեր առնուին։

Այստեղ ալ կը տիրապետէր բարեշրջական հոսանքը։ Աստիճանաբար գործելու, ցնցումներ չպատճառելու քաղաքականութիւնը։ Ուրնօտէլի շեշտած պատասխանատուութեան զգացումն էր, անշուշտ, որ տուն կուտար այս ուղղութեան։

Ամէն պարագայի մէջ, համագումարը յանգեցաւ եզրակացութեան մը որ ժամանակի նշան է.— խաղաղութիւն, խաղաղութիւն ամէն գնով։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԽԼՐՏՈՒՄՆԵՐ

Աթէնքի «Նոր Օր»ը դիտել կուտայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (30 յուլիս).

— «Միայն Ամերիկայի մէջ չէ որ ճամայնավար-ռամկավար պայքարը սրուած ատամներով առաջ կը տարուի։ Ֆրանսայի եւ Յունաստանի մէջ ալ խլրտումներ կան։ Ամէն տեղ, ճօկերնները եւ համայնավարները կ'ուզեն աթոռներէն վար նետել ռամկավարները, վերջ տալ կեդրոնականութեան եւ պատռել անոնց դիմակները։

Այս հրահանգը, — ինչպէս հաւաստեց մեզի երկու ամիս առաջ աթենաբնակ բանւորական մը՝ որ ռամկավարներուն դէմ գրուած յօդուած մը բերած էր հրատարակելու այս էջերուն մէջ — տրուած է ուղղակի Երեւանէն։

.. Խլրտումներ կան նաեւ Յունաստանի մէջ, մասնաւորապէս Աթէնքի մէջ։ Նախատեսելով Հօկերէն եւ Պետ. Գ. Խալի մարմիններէն իրենց վտարումը, ռամկավարները սկսած են կազմել տիկնանց միութիւններ, ի հարկին պայքարելու համար վերոյիշեալ երկու կազմակերպութիւններուն դէմ։

Եւ որպէս զի իրենց աշխատանքը փութով առաջ տարուի եւ լրանայ տիկնանց միութիւններու կազմակերպութիւնը, Փարիզի կեդրոնէն Գալքանները ղրկած են Հրաչ Երուանդը որ յատուկ պաշտօն ունի նոր յենարաններ ստեղծելու ռամկավար կուսակցութեան համար։

Այս կերպով, գաղթահայ կեանքը աւելի կը յստականայ, կը պարզուի, մակաբոյծ կազմակերպութիւնները հետզհետէ կը քաշուին իրենց պատեանը, վերջ կը գտնեն գրգռութիւնները եւ ասպարէզի վրայ կը մնան երկու կազմակերպուած բանակներ, Դաշնակցութիւնը եւ համայնավարները։»

ԳԵՐՄԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐ ԴԷՊԻ ԻՏԱԼԻԱ

Գերմանիոյ վարչապետը Պրիւնինկ եւ արտաքին նախարարը Քուրցիուս այս երեկոյ պիտի մեկնին դէպի Հռոմ, ուր պիտի հասնին ուրբաթ առտու։ Լոնտոնէն տրուած լուրի մը համաձայն, գերման նախարարները Հռոմի մէջ տեսակցութիւններ պիտի ունենան զինաթափութեան հարցին եւ իտալական կարգ մը արտադրութեանց Գերմանիա ներածման մասին։ Տեսակցութեան նիւթ պիտի դառնայ նաեւ գերմանական ածուխի հարցը։

Գերմանիա, հատուցումներու գլխէն, Իտալիոյ յանձնած է մեծ քանակութեամբ ածուխ։

Հիմա, հարց կը ծագի թէ, քանի որ հատուցմանց յետաձգումը յայտարարուած է, Իտալիա պիտի շարունակէ՞ պահանջել որ Գերմանիա բաց առաջուան նոյն ածուխ յանձնէ։ Մանաւանդ որ եթէ Իտալիա պահանջէ, յանձնումները պիտի կատարուին օրուան գինով։ Այս հարցով հետաքրքրուած է նաեւ Անգլիա, քանի որ Լաhէյի մէջ, Իտալիա յանձն առած էր մեծ քանակութեամբ ածուխ գնել իրմէն։

Անգլիա կը յուսայ թէ հատուցումներու յետաձգումը պիտի ստիպէ կարգ մը պետութիւններ, ինչպէս Իտալիա եւ Ֆրանսա որ նախընտրեն իրենց ածուխի պէտքը գոհացնել Անգլիայէն։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Գերմանիոյ ներքին կացութիւնը

Պերլինի քաղաքական շրջանակները հետաքրքրութեամբ կը սպասեն այն ճառին, զոր Գերմանիոյ վարչապետը Պրիւնինկ պիտի արտասանէ այսօր։ Կը կարծուի թէ Պրիւնինկ այս առիթը պիտի օգտագործէ պարզելու համար թէ երկրին ելեւմտական կացութիւնը եւ թէ քաղաքական արտաքին հարցերու մասին կառավարութեան տեսակէտները։

Համաձայն վերջերս կատարուած պաշտօնական ճշդումի մը, գերման կառավարական շրջանակները իբր թէ պէտք չեն տեսներ արտաքին փոխառութեան մը։ Նոյնպէս, կառավարական շրջանակները չեն ուզեր նկատի ունենալ Ֆրանսայի վարչապետին Պ. Փիէր Լավալի այն յայտարարութիւնը թէ Ֆրանսա պատրաստ է ի նպաստ Գերմանիոյ մասնակցելու երկար պայմանաժամով փոխառութեան մը։ Ընդհակառակն, կ'ուզեն որ գերման ժողովուրդը ջանայ իր մէջքը շտկել՝ իր իսկ միջոցներով։

Կառավարական այս տեսակէտին դէմ են սակայն բոլոր ձախակողմեան կազմակերպութիւնները, որոնք կը պնդեն թէ վերջերս կիրարկուած միջոցները, միայն ժամանակաւոր արդիւնք կրնան տալ եւ թէ Գերմանիոյ տնտեսական տագնապը կը լուծուի, միմիայն դրամատուններու մնտուկը մտած դրամով։

Միջազգային Դրամատան վարչական խորհուրդը նկատի առաւ Լոնտոնի մէջ, յուլիս 23ին գումարուած նախարարներու խորհրդաժողովին հաղորդագրութիւնը որ Միջազգային Դրամատան կը յանձնարարէ կազմել յանձնախումբ մը, քննելու համար Գերմանիոյ նոր վարկերու անմիջական պէտքը։

Միջազգային Դրամատան վարչական խորհուրդը որոշեց երեք ամիս պայմանաժամով երկարաձգել Գերմանիոյ բացուած վարկերը, որոնց վճարումը կը զուգադիպի օգոստոս 6ին։ Այս վարկերը կը կազմեն 100 միլիոն տոլարի գումար մը, որուն մէջ Միջազգային Դրամատան մասնակցութեան բաժինն է 25 միլիոն տոլար։

ՓՐՈՒՍԻՈՅ ՀԱՆՐԱՔՈՒԷՆ

Ծայրայեղ աջակողմեան պետերէն Հիւկէնպէրկ տեսակցութիւն մը ունեցաւ նախագահ Հինտէնպուրկի հետ, այս վերջինին հրաւէրով։ Իբր թէ, այս տեսակցութեան ընթացքին, Հինտէնպուրկ աջակողմեան պետին ուշադրութիւնը հրաւիրած է վտանգին վրայ որ կրնայ առաջ գալ փրուսիական խորհրդարանի լուծումով եւ հանրաքուէի՝ ի նպաստ աջերու արդիւնաւորումով։ Աջակողմեան մամուլը կը ջանայ ձգել այն տպաւորութիւնը թէ այս տեսակցութիւնը սահմանուած էր բանակցութիւններ նախապատրաստելու Հիւկէնպէրկի եւ Պրիւնինկի միջեւ, ներկայ դահլիճին մէջ մտցնելու համար աջակողմեան տարրեր։ Իսկ լաւատեղեակ շրջանակներ կը հերքեն աջակողմեան թերթերու այս լուրը։

Անշլուսը Լահէյի Ատեանին առջեւ

Լահէյի Միջազգային Ատեանին առջեւ, աւստրօ-գերման մաքսային համաձայնութեան մասին խօսք առաւ Աւստրիոյ փաստաբանը, Քաուֆման։ Քաուֆման վստահեցուց թէ ծրագրուած մաքսային համաձայնութիւնը հեռու է նպաստելէ քաղաքական միութեան մը կազմութեան եւ թէ միակ ձեւն է որ տնտեսական նոյն պէտքերն ունեցող երկու երկիրներու պիտի ծառայէ պահելու իրենց անկախութիւնը։ Յետոյ, ջանաց ջրել Իտալիոյ ներկայացուցիչին առարկութիւնները։ Իր եզրակացութիւնն եղաւ այն թէ մաքսային համաձայնութիւնը որեւէ մէկ կողմի անկախութեան չի վնասեր։

Երկրորդ նիստին, խօսք տրուեցաւ Ֆրանսայի փաստաբանին՝ Փոլ Պոնքուրի որ կրկին պարզեց իր կառավարութեան տեսակէտը եւ հերքեց հակառակորդ փաստաբաններուն առարկութիւնները։

Հայուհի մը ձերբակալուած

Օգոստոս Մէկի բոլշեւիկեան ցոյցերուն առթիւ, Իսսի-լէ-Մուլինոյի մէջ, ոստիկանները կէս օրէն առաջ ձերբակալեցին հայուհի մը որ թռուցիկներ կը ցրուէր։ Հայուհին կը կոչուի Սարա Թորոսեան, 27 տարու եւ կը բնակի՝ նոյն արուարձանին մէջ։

Ռումբեր կը պայթին կառախումբին մէջ

Այն պահուն որ Փարիզ-Միւնիխ-Պելկրատ ճեպընթացը կ'անցնէր Զէմլինի կայարանէն, Պելկրատի մօտերը, իրիկուան ժամը 9.30ին, երեք ռումբեր պայթեցան։ 2 մեռեալ եւ 4 վիրաւորներ կան։ Կատարուած քննութիւնը երեւան հանեց թէ ռումբերը դրուած էին վակոններու տակ։ Կառավարութիւնը կը կարծէ թէ համայնավարներու կողմէ կատարուած արարք մըն է այս ալ։

Ոստիկանութիւնը որ կը քննէ արտասահմանէն եկող բոլոր կառախումբերը, Պերլինէն եկող ճեպընթացին մէջ երեւան հանեց մէկ քիլօ ծանրութեամբ ռումբ մը։ Մէկ քանի ժամ վերջ, 5 ռումբեր եւս երեւան հանուեցան Աւստրիայէն եկող կառախումբի մը մէջ։

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Ընկերվարական Միջազգայինի համագումարը որ տեղի կ'ունենար Վիեննայի մէջ, վերջացուց իր աշխատանքները։ «Առպայթէր Ցայթունկ» ընկերվարական թերթը հետեւեալ կերպով կը ներկայացնէ համագումարին աշխատանքները։ «Պատգամաւորներու գլխաւոր մտահոգութիւնն եղաւ Գերմանիան։ Ֆրանսացիները, Պելճիքացիները եւ Անգլիացիները համաձայնեցան թէ պէտք է հաշուի առնել գերման բանուորական զանգուածին պահանջները եւ անոր օգնութեան հասնիլ հետեւեալ միջոցներով.

1) Երկար պայմանաժամով վարկեր բանալ, առանց շահագործել ուզելու գերմանական թշուառութիւնը, քաղաքական ճնշում բանեցնելու համար։

2) Գերման գործաւորներուն պայքար թելադրել ընդդէմ ֆաշիզմին։

3) Գերման ժողովուրդը զգուշացնել ազգայնականներէն, որոնք ծանր վտանգի մը կ'ենթարկեն եւրոպական խաղաղութիւնը, պահանջելով բռնօրէն պատռել խաղաղութեան դաշնագրերը։ Փոխարէն, գերման ժողովուրդին տրուած վնասները դարմանելու համար, անմիջապէս որ իշխանութեան գլուխ գան, ընկերվարականները պէտք է պարտաւոր ըլլան խաղաղօրէն վերաքննել տալու դաշնագրերը։

4) Ժողովրդավարութեան համար պայքարիլ ընդդէմ ֆաշիզմի։

«Գալով զինաթափութեան հարցին, համագումարին ամէնէն կարեւոր գործն եղաւ Հէնտըրսընի եւ Պէքըրսի պահանջը, որ կը ձգտի ամբողջովին վերցնել մարտանաւերը, ընդծովեաները եւ պատերազմական օդանաւերը։

«Անգործութեան դէմ պայքարի հարցին մէջ, համագումարը ընդունեց շաբաթական 40 ժամ աշխատանքի սկզբունքը, որ ներկայիս, բոլոր ընկերվարական կուսակցութեանց պահանջն է։»

Մանրամասնութիւնները յաջորդաբար։

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ռումանիոյ մէջ, Օգոստոս 1էն առաջ, նախազգուշական նկատումներով ձերբակալուած էին մօտ 1000 անձեր։ Ոստիկանութիւնն ըսած է այս ձերբակալներու գումար։ Առանց կէսէն աւելին հաւանականէրվարդրութի, զատական հետապնդման ենթարկուելու համար, պետական ապահովութեան դէմ դաւադրութեան յանցանքով։

ՀԵԼԼԷՆ ՆԱՒԱՏՈՐՄԸ

Հելլէն ծովային ուժը զօրացնելու եւ բարեկարգելու համար կարեւոր ծրագիր մը պատրաստուած է. ծրագրին համաձայն, Յունաստան շինել պիտի տայ թորփիլահալածներու երկու տորմիղներ, որոնց իւրաքանչիւրը բաղկացած պիտի ըլլան մեծ մարտանաւէ մը եւ ութը արդիական թորփիլահալածներէ։ Այն ութը նաւերէն չորսը ներկայիս կ'աշխատին արդէն։ Շինել պիտի տրուին նաեւ ութը ընդծովեաներ որոնցմէ երկուքը միեւնոյն ատեն ականարձակ նաւեր պիտի ըլլան։

Այս առթիւ, պիւտճէի արտակարգ վարկը բստ այնմ աւելցուած է։

ՆԵՐԳԱՂԹԻՆ ԲՈՒՆ ԻՄԱՍՏԸ

Խորհ. Հայաստանի գործավարներու Նախագահ՝ Գ. Ս. Տէր Գաբրիէլեանի յայտարարութիւնը՝ գաղթահայ աշխատաւորութենէն մաս մը Հայաստան ընդունելու մասին, օրուան խնդիր է այլեւս։

Իրարանցումի եւ գործի վրայ են մասնաւորաբար Հայաստանի մենաշնորհեալ «բարեկամ»ները։

Ամէն մէկը այս վերջիններէն կը ձգտի հրապարակուած յայտարարութիւնը մասամբ իր կատարած աշխատանքին վերագրել։ Կը փորձուի «գրական այս փաստը» օգտագործել իրենց քաղաքական ուղղութեան տարածման աշխատանքներուն համար։

Ռամկավար կուսակցութիւնը, այս ուղղութեամբ չի ծածկեր իր մտքերը, որոնք արդէն սկսեր նոր ուժ ներշնչել Փարիզեան իրենց օրկանին։ Անոնք չեն քաշուիր իրենց կուսակցութեան վերագրել ներգաղթի պահանջի մենաշնորհն ալ, իբրեւ հիմնական դարման վտանգուած գաղթահայ աշխատաւորութեան կացութեան։

Թողունք սակայն այս «բարեկամներ»ը, իրենց խանդավառութեան մէջ, մանաւանդ որ անոնք այսօր մրցումի են ելեր իրարու դէմ, իրենց համակրութեան իսկական չափը արտայայտելու եռանդով։

Ամփոփուինք մենք եղած յայտարարութեան իրական արժէքին եւ անոր գործնական բովանդակութեան ու հետեւանքներուն վրայ։

Հարցին այս ուղղութեամբ մօտենալով, անհրաժեշտութիւն կը նկատուի ամէնէն առաջ ծանօթանալ նախ Գ. Տէր Գաբրիէլեանի յայտարարութեան շարժառիթներուն հետ։

∴

Հնգամեայ ծրագրով սկսուած տնտեսական քաղաքականութիւնը, անկախ իր վերջնական արդիւնքէն, կը նախատեսէ կերպարանափոխել Խորհրդային Միութիւններու տնտեսական պատկերը։

Ամէնէն առաջ, երկրի բովանդակ արդիւնաբերութիւնը կը դրուի պետութեան անմիջական ղեկավարութեան տակ։ Անհատ արդիւնաբերողը կը դադրի դեր կատարելէ, եւ հետեւաբար վերջ կը տրուի նոյնպէս անհատական ամէն տեսակ ձեռնարկութիւններուն։

Ուրիշ խօսքով, մինչդեռ ցարդ անհատներ եւ կամ անհատներէ կազմուած ընկերութիւններն էին, որոնք զանազան պայմաններով կը ստեղծէին երկրի տնտեսական ձեռնարկները, կ'օգտագործէին հանքերն ու բնական հարստութիւնները, մինչեւ իսկ հաղորդակցութեան միջոցները, հիմա վերջնապէս խլուած են անհատներու եւ ընկերութիւններու այդ իրաւունքները։

Չկան եւ չի կրնար գոյութիւն ունենալ ոչ մէկ անհատական ձեռնարկ (արհեստանոց — գործարան)։ Անոնց փոխարէն կառավարութիւնն է որ կը կազմակերպէ մասնաւորներու կատարած գործը։

Հիմնական այս փոփոխութիւնը բնականաբար պիտի շրջէ ո՛չ միայն երկրի տնտեսութեան նախկին պատկերը, այլեւ պիտի փոխէ անոր զարգացման պայմաններն ու միջոցները։

Մանր եւ բազմաթիւ նոյնանման ձեռնարկները տեղի պիտի տան անհամեմատ խոշոր եւ կեդրոնացած ձեռնարկներու։

Բացատրելու համար այս փոփոխութիւնը, խօսինք օրինակներով։

Գիտենք թէ Եւրոպայի մէջ ինչ հսկայաքայլ չափերով զարգացած են անհատական ձեռնարկները։ Գիտենք թէ Ֆրանսայի հսկայական արդիւնաբերութիւնը, բացառաբար կը պատկանի անհատներուն եւ ընկերութիւններուն։ Պետութիւնը ոչ միայն չի խանգարեր անհատական ձեռնարկները, այլ եւ իր կարգին, առանձին օրէնքներով եւ պետական նպաստներով ալ կը ջանայ աւելի ամուր հիմքերու վրայ պահել արդիւնաբերութիւնը։ Իր շահերու պաշտպանութիւնը, իր նիւթական օգուտը, ան կը նախընտրէ այս ուղղութեան մէջ։

Առանց մտնելու տնտեսական այս քաղաքականութեան գնահատութեան այլապէս բարդ հարցին խորքերը, աւելցնենք որ քիչ չեն թիւը նաեւ այն բազմաթիւ հայրենակիցներուն, որոնք շնորհիւ երկրի ընդունած կարգերուն, կարճ ժամանակի մէջ կրցեր են մանր սեփականատէր դառնալ։ Բազմաթիւ հայեր ալ կան, որոնք արդէն տէր են կարեւոր ձեռնարկներու։ Եւ անհատարակ նշմարելի է մէկ ընդհանուր ճիգ մեր աշխատաւորական զանգուածներու մէջ —աշխատիլ, խնայել եւ սեփական գործ հիմնել։ Եթէ այս ընդհանուր ձգտումը մարդկային է ընդհանրապէս, եւ ցեղային՝ մասնաւորապէս— անվիճելի է նաեւ այն որ երկրին օրէնքներն ալ կը խրախուսեն այս ձգտումին զարգացումը։ Այս երեւոյթը խափանուած է խորհրդային երկիրներու մէջ։ Հոն՝ ամէն մարդ եւ ձգտումը պիտի ըլլայ ո՛չ թէ ուժ տալ մանր, անհատական ձեռնարկներուն, այլ ընդհակառակն անհատի կարողութիւնը, ձեռներէցութիւնը, ուժն ու եռանդը տրամադրել երկրի ընդհանուր արդիւնաբերութեան, ընդհանուր եւ պետական ձեռնարկներուն միջոցով։

Դրամատիրական երկիրներու տնտեսական քաղաքականութեան հակադրող այս նոր ուղղութեան ամրապնդման փորձ մըն է հնգամեայ ծրագիրը։

Զափազանց խիստ կեդրոնացման հիմքերու վրայ, Միութեան բոլոր երկրամասերը ենթակայ են մէկ ընդհանուր տնտեսական ղեկավարութեան։ Այս կեդրոնն է, որ քաղած է երկրի արդիւնաբերութեան պայմանները, բնական հարստութիւնները, անոնց զարգացման կարելիութիւնները, ներածելի եւ արտածելի նիւթերու անհրաժեշտ քանակը, եւ վերջապէս այն բոլոր պայմանները, որոնք կապ ունին երկրի ընդհանուր արդիւնաբերութեան հետ։

Այս ծրագրէն առաջ, մեր երկիրն ալ ատորինան մը ենթակայ էր դրամատիրական երկիրներու յատուկ տնտեսական քաղաքականութեան։

Առեւտուրը, երկրագործական եւ ճարտարարուեստի յատուկ արդիւնաբերութիւնը սեփականութիւնը կը կազմէր մանր առեւտրականներուն, անհատ արդիւնաբերողներուն։ Որոշ ազատութիւն կար մասնաւոր ձեռնարկներ ընելու։ Մինչդեռ հիմա բոլորովին տարբեր է պատկերը, ինչպէս բացատրեցինք։

Հնգամեայ ծրագրով, Խ. Հայաստանը անխզելի կապերով կապուած է ընդհանուր Միութեան երկիրներու հետ։ Հնգամեայ ծրագրէն Հայաստանի բաժինը եթէ մէկ կողմէն նկատի առած է երկրին բնական հարստութիւններն ու պայմանները, միւս կողմէ անտեսուած են Հայաստանի, իբրեւ առանձին երկրի պահանջներն ու կարելիութիւնները։

Ու ճիշդ այս հաշւով ալ, ըսկսուած են Հայաստանի տնտեսական վերակառուցման աշխատանքները։

Երկիրը կը կերպարանափոխուի այս աշխատանքներու զարգացումին հետ։ Գիւղատնտեսութիւնը եւ մանր արդիւնաբերութիւնը տեղի կուտան ծանր ճարտարարուեստին, անասնաբուծութեան։ Հողագործութիւնը որ մեր ժողովուրդի ժառանգական զբաղմունքն է եղած, ենթակայ է նոյնպէս լուրջ փոփոխութեան։ Հայ գիւղացին այլեւս իրաւունք չունի իր ուզածը ցանել իր ափ մը հողին վրայ։ Մանաւանդ հացաբոյսերու մշակութիւնն է, որ կը նուազի, տեղի տալով բամպակին եւ ճարտարարուեստի մէջ գործածուելիք ուրիշ բոյսերուն։

Այս բոլորէն այլեւս դիւրին է եզրակացնել, որ Հայաստանի մէջ, շնորհիւ տնտեսական այս նոր քաղաքականութեան, գերազանցապէս պիտի աճի վարձու աշխատաւորութեան պահանջը։ Գիւղացին ամփոփուած հաւաքական տնտեսութիւններու մէջ, հազիւ թէ բաւարարէ նոր պահանջները։

Իսկ անդին անոր ճարտարարուեստական խոշոր ձեռնարկները պէտք ունին բանուորական ուժերուն։

Պատերազմէն առաջ քանի մը հազար բանուորութեան տեղ այսօր երկիրը ունի մօտաւորապէս 60 հազար։ Բացատրելու համար եղածպահանջը, անհրաժեշտ է նոյնպէս 25 հազար աշխատաւոր։

Այս պահանջը, որ զգացուած էր դեռ անցեալ տարուընէ, հիմա աւելի սուր հանգամանք ստացեր է։

Ինչպէ՞ս պէտք է բաւարարել այս պահանջը, եւ մարդկային ո՞ր ուժերով։

Պատասխանը տուած է Հայաստանի «վարչապետը»։

ԱՆՑՈՐԴ

ԿԱՐՄԻՐ ՎՏԱՆԳԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

(Շարունակութիւն Նախորդ Թիւէն)

Միշտ, տեղական իշխանութեանց խոստովանութեամբ, մեծ ծաւալով, խորհրդային ազդեցութեան հետեւանքն է անաստուածութեան եւ հակակղերականութեան բիրտ զարգացումը, որուն կ'ենթարկուին ոչ միայն հօճաները, այլեւ օտար կղերականները։ Անշուշտ, Էնկիւրիի կառավարութիւնը ինքն ալ նպաստեց կիրքերը գրգռելու ընդդէմ ամէն կրօնքի ծարդոց։ Ինչ որ ալ ըլլայ,կարգ մը Թուրքերու եւրոպացի «առէրտէ» րօին հանդէպ ցոյց տուած թշնամութեան մասին, կրնամ յիշել հետեւեալ պարագան, որուն վկան եղայ։ Էնկիւրիի մէջ կը ներկայացուէր «Երեք դիմակները» շարժանկարը։ Քահանայ մը հոն կը կատարէ խորապէս համակրելի դեր մը, որ ծանեւորաբար զերծ է կրօնական նկարագրէ, դրոշմուած է միայն բարութեամբ, ներողամտութեամբ, մարդկային տկարութեանց հանդէպ։ Ի՞նչ փոյթ։ Ամէն անգամ որ անոր կերպարանքը կը նշմարուէր պաստառին վրայ, գործաւորներուն, շարժավարներուն, երկաթուղիի պաշտօնեաներուն եւ ուսանողներուն մէջէն կը պայթէր սուլիչներու,հայհոյութեանց աղմուկ մը։

կառավարութիւնը իր կարելին կ'ընէ հակազդելու համար համայնավարութեան տարածման դէմ, որովհետեւ, կը նշմարէ անոր վտանգը։ Եւ թերեւս, պիտի կարծուի թէ հզօր թշնամին ոչ - բարեկամական խաղերը պիտի թարմացնէն յարաբերութեանց մտերմականութիւնը, որ նըւիրագործուեր էր Լոզաննէն անմիջապէս վերջ կնքուած դաշինքով։ Այդ տեսակ բան չկայ։ Գոնէ, ըստ երեւոյթին։ Որքան ալ անբնական ըլլայ այս դաշնակցութիւնը, որքան ալ հրէշային թուի պատմութեան ընթերցումով, իրողութիւն է որ կայ, հակառակ խորհրդային լկրտածութեան։

Գոյութիւն ունի ան, որովհետեւ Թուրք քաղաքականութիւնը անոր մէջ տեսնել կը կարծէ վայրկեանի անհրաժեշտութիւն մը Եւրոպայի հանդէպ «շանթաժ»ի միջոց մը։ Կ'ըսենք անհրաժեշտութիւն մը։ Իրօք Թուրքիա լաւ հնարք մը կը կարծէ ժպտիլ ռուսական արջին, անոր ճանկին չենթարկուելու կամ անոր կեր չըլլալու համար։ Որովհետեւ այս արջը կը մնայ ահարկու եւ դարձուելի։ Եւ անատոլցի մայրերը իրենց զաւակներուն կը սպառնան զանոնք տալ «Մոսքով»ին,եթէ խելօք չկենան։ «Շանթա՞ժ»։ Ցաւակօրէն նշմարելի է։

Եւրոպական պետութիւններուն առջեւ, որոնք կ'ուզեն զայն խլել հակաբնական խնամակալին ձեռքը, Թուրքիա կը նկատէ որ իր դիրքն աւելի ամուր՝ եւ արդիւնաւոր պիտի ըլլայ, եթէ յարի խրտուիլակին կողմը, քան թէ կանխահասօրէն մտնէ արեւմտեան խմբակին մէջ։Նախ կ'ուզէ որ իրեն ծառայեն,— պարտքերը կարգադրուին ըստ իր պահանջներուն, պայմանագրութիւններ կնքուին՝ համաձայն իր շահերուն։ Եւ յետոյ, Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին մէջ, աթոռ մը բազուկներուն միջեւ, թերեւս Արեւմուտքին կռթնած,պիտի հաւանի լքել մոսկովեան կապը, որ երբեմն, զայն կը նեղէ եւ կը վիրաւորէ։

Այս թուրքեւխորհրդային կապակցութեան դրդիչն ու պահպանիչը Թէվֆիք Րիւշտին է։ Իր ռուսասիրական եռանդը կը վրդովէ բազմաթիւ թուրք հայրենասէրներ։ Կարմիր բռնատիրութեան հետ միշտ աւելի մեծ մտերմութիւն մը նոյնիսկ եթէ վարկաբեկիչ ենթարկում մըն ալ բերէ— այս է նպատակը զոր յամառօրէն կը հետապնդէ Քարախանի եւ Սուրիչի բարեկամը։ Ան իր եռանդով, աւելի առաջ ալ կ'երթայ եւ դեռ վերջերս, պուլկարեւռուս մերձեցման մը բանակցութիւններուն մէջ, միջնորդի դեր կատարեց։ Թէեւ առանց յաջողութեան։ Սոֆիայի մէջ, նոյնիսկ մերժեցին վիճաբանութեան մտնել։

Գալով վարչապետին, Ըսմէթ փաշայի, առանց ուրախութեան է որ կը համակերպի այս տեսակ միջնորդութեան մը, որուն ներկայ առաւելութիւնները իրեն ընդունիլ կուտան անոր անպատեհութիւնները։ Ըսողներ կան նոյնիսկ թէ համայնավարութիւնը, իբր ընկերային վարդապետութիւն, չափով մը կը հմայէ պետականութեամբ տոգորուած այս զօրականը...

Բայց կը կարծենք թէ կրնանք հաստատել որ մէկը դժուարութեամբ կը հանդուրժէ այս խորտուբորտ դաշնակցութիւնը, ուր մտած է իր երկիրը։ Այս մէկը՝ Մուսթաֆա Քէմալն է։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՐԵՒԱՆԻ ԳԻՆԻՆ

Շատ բարկ է Երեւանի
Ումպ մը խմես, աչքդ չորս
նաս։ Ումպ մըն ալ խմես...բ
կը դառնաս։
Եթէ Երեւանի կայարանի
խատաւորները բոլշեւիկ են,
ճառն այն է, որ գինի
խմեն եւ, ինչպէս «Խորհ.
տան» կը պատմէ (16 յուլիս),
կատարած գործերն ալ կ'ընե
«բոլշեւիկեան տեմպով»։ Լեն
կանի կայարանին մէջ, կ'ըսէ
թերթը, աշխատանքի կանոնա
թիւն չկայ, հետեւաբար կը
հնգամեայ ծրագիրները։ Գործ
մուն, աշխատաւորները այնքա
նով կ'ըլլան, որ բեռնաւորուա
կոնները կը մեկնին... սխալ
թեամբ, կարծես գինովները
ները ըլլային։ Վակոն մը փո
Ղարաքիլիսէն ուղարկելու, կը
Արթիկ, ուրիշ օր մը վակոն
պտուղը փոխանակ կանգնե
Լենինականի մէջ, կը ղրկեն
բլիսա։ Եւ կը բերուի յետոյ
ըլ արդէն փտած։ Ցանցանքին
Վաղարշակ Իրգաթեանի վրայ
նայ, որովհետեւ ամենամեծ
է, կայարանին մէջ։
Ու «Խորհ. Հայաստան»
կը գանգատի եւ կը թելադրէ
պայքարը գինեմոլութեան ու
մոլներու դէմ»։

«ՈՒՌՃԱՑԱԾ...»

Նոր բացատրութիւն մըն
Երեւանի հայ բոլշեւիկներ
ստեղծագործած։ Կամ թերեւս
կուայի մէջ թարգմանած եւ
նաւով Երեւան բերած։
Եւ հիմա մեր բոլշեւիկ թե
կը գրեն ու կը յեղյեղեն թէ «
չալուր սեփականատէր գիւղաց
եւ ուռճացած տնօրէնութիւ
խաղաղ ճանապարհով ներածե
սոցիալիզմի մէջ»։
Այսպէս, ուրեմն, կազմու
նոր դասակարգ մը, — ուռճ
տնտեսութիւններ։ Այս ալ
վաքար գիւղատնտեսական նո
ղաքականութեան պտուղ։ Իս
լուի բջիջը կ'որոշէ սեփական
գիւղացիները եւ ուռճացած
սութիւնները համարել աշխատ
բական, եւ կը փոխէ անոնց
տրուած նախկին որոշումը,
նենք «ուռճացած» կը հա
Այսպէս խմանշալուի 200 տնտ
թեննէն միայն 39 տնտեսութիւ
մտնեն հաւաքական տնտեսու
մէջ։ Սակայն, կը գանգատի
թերթը, հաւաքական տնտեսու
կ'աճի ի հաշիւ քեալլագեօզ
եւ ուռճացածներուն։
Եւ հիմա՝ բալլշեւիկեան
բոլոր ուռճացածներուն դէմ։
Ժողովուրդը անշուշտ
թէ ի՞նչ ընէ։ Բոլշեւիկներն
շուարած են ամէն օր պաշտ
նատուութեան կանչուելով, ա

ԳԱՂՏՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ՈՐ ԱՀ ՈՒ ՍԱՐՍԱՓ ԿԸ ՏԱՐԱԾԷ ՊԱԼՔԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Ի՛ՆՉՊԷՍ ԿԸ ԳՈՐԾԵՆ ՄԱԿԵԴՈՆԱՑԻՆԵՐԸ

Սփասով, այս խօսքերը ըսելով մէկտեղ, հանեց իր փարապէլլումը եւ քաշեց։ Պաճարոֆ փոխադարձեց, ընդհ. խռովութիւն մը ծայր տուաւ, սրճարանին եւ մայթին վրայ, եռեւուն ձեռք ատրճանակ պարպուեցաւ։ Երկու մեռեալ՝ յարձակողը Սփասոֆ եւ անցորդ մը Սավոֆ եւ երկու վիրաւոր՝ Պաճարոֆ եւ Թուրքիոյ զինուորական կցորդը որ կը պտտէր։

Պաճարոֆ, Թոտորոֆ եւ Թրայքոֆ փրոթոկէրովիստներ են, հետեւաբար հակառակորդներ Վանչայի որ իր ձեռքով սպաննեց մակեդոնական կազմակերպութեան պետը՝ զօրավար Փրոթոկէրոֆը՝ անոր տեղը բռնելու համար։

Սփասոֆ Վանչայի կուսակից էր։

Լրիւ ըլլալու համար, պէտք է նաեւ ըսեմ որ պուլկար ոստիկանութիւնը ձերբակալեց եւ բանտարկեց միայն երեք անձեր, որոնք հրացանաձգութեան ժամանակ էին միայն պաշտպանելու համար իրենց բարեկամը՝ Պաճարոֆը։

Եթէ մակեդոնական կազմակերպութեան սկզբնատառերը ուժով արտասանէք Սերպիոյ քաղաքներուն մէջ, սերպ ոստիկան մը ձեզ կը հետապնդէ եւ յանձնել կուտայ ոստիկանութեան պետին։

Իսկ եթէ Սոֆիայի մէջ է, Չերվէքոֆի պարտէզրատան մէջ,կամ Սերտիքա փողոցէն մակեդոնական մէկ սրճարանին մէջ, հարիւրաւոր յաճախորդներու ակնարկները ձեզի կ'ուղղուին եղբայրական եւ դաւադիր։

Այս չորս տառերը կը նշանակեն Մակեդոնական Ներքին Յեղափոխական կազմակերպութեան։

Մ. Ն. Յ. Կ.ը կազմուած է 1893ին, Թուրքերու ժամանակ։ Անոր առաջին պետերը Տամիանի Կրուէֆ, Հայր Թոշէֆ։ Յաջորդ տարիներուն անոնց միացան Կոչէ Տէլչէֆ, Խրիսթօ Մաթովից։

Եւ անմիջապէս թուրք պետութեան մէջ դարձան յեղափոխական պետութիւն մը։

Ռուսիոյ օժանդակութեամբ, որ կը ձգտէր Թուրքիոյ մէջ ստեղծել իր հեռաւոր նկատումներուն համար նպաստաւոր կացութիւն մը, անոնք կ'աշխատէին «Մահ կամ Ազատութիւն», նշանաբանին տակ, մահմետականներու կողմէ հարստահարուած օրթոտոքսներու ազատագրութեան։

Անոնց քաղաքական գործունէութիւնը երեւան կուգար հուրով ու սուրով։ Անոնց ձեռնառումբերը կը պայթէին կայարաններու, ոստիկանատուներու, նամակատուներու եւ քաղաքապետարաններու մէջ։ Լաւ զինուած խումբեր երբեմն յաջող բախումներ կ'ունենային թրքական կանոնաւոր ուժերուն հետ։ 1903 մարտին, մեծ ըմբոստութիւնը որ կազմակերպեցին սերպ, յոյն եւ պուլկար 30.000 քոմիթէճիներով, այնքան վրդովեց Եւրոպան, որ Թուրքիան ստիպուեցաւ իր քրիստոնեայ հպատակներուն տալ կարգ բարենորոգումներ։ Անբաւարար նըկատուեցան սակայն եւ Մ. Ն. Յ. Կ-ի գործունէութիւնը շարունակուեցաւ եռանդագին, դադրելու համար 1912ին, երբ քոմիթէճիները դարձան սերպ, յոյն եւ պուլկար բանակներու զինուոր, դաշնակցած՝ Օսմանցիներուն դէմ։

Վերսկսաւ սակայն Սերպերուն եւ Յոյներուն դէմ, 1913ի եղբայրասպան պատերազմէն վերջ, զոր սկսաւ եւ վերջացուց Պուլկարիա։ Պատրաստ՞կ։ Ստանալ Պուքրէշի դաշնագրով կոտորակուած Մակեդոնիոյ ինքնավարութիւնը։

Այսօր, Մ. Ն. Յ. Կ.ը բաղկացած միմիայն Պուլկարներէ, իր ահաբեկիչները կը ղրկէ շրջանի մը բնակչութեան դէմ, որ կը տարածուի Իւսքիւպէն Սելանիկ, գրգռելու համար Նէօյիի դաշնագրին դէմ եւ խլելու համար անոր վերաքննութիւնը։ Իրօք, փրոփականտիստները կը յայտարարեն թէ 1913ին եւ 1918ին, Յոյներուն եւ Սերպերուն կողմէ ազատագրուած հողերուն վրայ, կը բնակին պուլկարական մեծամասնութիւն մը, զոր կը չարչրկեն արդի տէրերը։

Արդ, 1931 յունիսին, Իվան Միխայլոֆ, որ բնտանեբար կը կոչուի Վանչա, պետն է Մ.Ն. Յ. Կ-ի կեդրոնական կոմիտէին։

Յեղափոխական պետութեան մէջ, այս գերագոյն պաշտօնին հասնելու համար, ինչպէս ըսի, ան սպաննեց իր նախորդը՝ զօրավար Փրոթոկէրոֆը որ իր կարգին, նոյն բախտին արժանացուցեր էր իր նախորդը Թոտոր Ալէքսանտրոֆը։

Կոմիտէ մը՝ կ'օժանդակէ Վանչայի։ Պաճարոֆ 1922ին այդ կոմիտէէն մէկն էր։ Ան կը համարձակէր շեշտ նայիլ Վանչայի։ Սեպտեմբերին երկու գնդակ գանկին մէջ, անոր սորվեցնելու համար կարգը։ Նոյնը Փանէֆին 1930 մարտին, եւ Թոմալեւսկիին, անցեալ Դեկտեմբերին։

Այսօր, կոմիտէն կը բաղկանայ
Իվան Քարաճոֆէ, Սթրահիլ
Վիկորոֆէ, Գորկս Պուեէֆէ
քանի ուրիշներէ, ինչպէս
քսանի չափ «ընկերներ»է,
սպաննել տուին, անոր համա
զանոնք կը նկատէին տկա
որոնեցոյ։
Իվան Միխայլոֆ— Վան
Նախկին իրաւագիտական ուս
եթէ ոչ հեղինակ, գոնէ հրա
Պուլկարիոյ եւ Եուկոսլաւիոյ
բազմաթիւ սպանութիւններու, 19
ի վեր օրէնքէ դուրս յայտարար
է պուլկար կառավարութեան
մէ, եռւկոսլաւ կառավարու
պահանջին վրայ։
Վանչա միշտ ուշադրութ
կալման մը սպառնալիքին տա
միս մը կ'ապրի Սելանիկ,
Փէթրիչ, Ցումայեա եւ ուրիշ
րեր, ամառը կ'անցընէ իր ա
քովը, Սոֆիայի մօտ՝ տան մը
Վանչա 34 տարու է։ Անո
Մէնչա Քորնիչովան էր որ
տարի, Վիէննայի Օփերայի
սպաննեց իր ամուսնին պաշ
թեկնածու մը, յեղափոխական
Փանիցան։
(3)

(Շար.

նոր ճեղքի մը անունը լսելով։ Աչա թէ ինչու Թաղա գիւղի կոմունիստ բջիջը յանդիմանութիւն կը ստանայ, իբրեւ մեղսակից գիւղին աքսորուած տէրտէրին։

ԱՅԳԸՐ ԼՃԻՆ ՋՐՀԱՆԸ

Ռաոզման հսկայ կայան մըն է այս, որուն աշխատանքները սկսան 1925ին եւ վերջացան 1929ին։ Առաջին անգամ ջրակայանը սկսաւ գործել 1928ին, ոռոգելով 500 հեկտար տարածութիւն։ Ջրհանը, բաւ ծրագրի պէտք է ոռոգէ 6000 հեկտար հող, որուն մէկ երրորդը բամպակի համար։

Ջրակայանը ունի 5 ջրհան մեքենայ, 1400 ձիու ուժով։ Երեք ջրհանները ջուրը կը բարձրացնեն 10 մեթր, երկուքը՝ 20 մեթր։ Ջրակայանը իր ելեկտրական ուժը կը ստանայ Երեւանի ելեկտրակայանէն։

Արդ, այս ջրակայանին մասին թէ գանգատներ կան, թէ գնահատութիւններ։

Քննադատները կ'ըսեն, որ հակառակ հսկայ ծախքերուն եւ չորս տարուան աշխատանքին, ջրհանները չեն կրնար ոռոգել պահանջուած չափով։

Այս տարի պիտի ոռոգուի 2000 հեկտար բամպակ եւ 500 հեկտար ուրիշ մշակութիւններ։ Կը նշանակէ թէ ծրագիրը կատարուած չէ։ Անոր պատճառ ցոյց կը տրուի այն, որ ոռոգման ցանցը ցած կը գտնուի։ Ցիտոյ գլխաւոր առուները, իրենց սկզբնական մասին մէջ, կ'անցնին անյարմար տեղերէ, հրաբխային հողաշերտերու վրայէ, ուր ջուրը կը ծծուի մեծ քանակութեամբ։ Եւ գարձեալ, ջուրը, անցնելով հողին մէջ, կը խանգարէ հողաշերտերուն հաւասարակշռութիւնը։ Այսինքն հողը կը կքի, հետեւաբար ամբարտակին ալ (պեթոն) կը ճաթի։ Այսպէս ջուրը կը կորսուի աճագին քանակութեամբ։ Կարելի չէ եղած, մինչեւ հիմա, գտնել միջոց մը, որ արգիլէ ամբարտակին ճաթռտիլը։ Ամերիկացի ճարտարագէտներու ցոյց տուած միջոցներն իսկ օգուտ չունեցան

Ճարտարագէտ մը կ'առաջարկէ տիղմով պատել (colmater) առուներուն յատակը։ Դժբախտաբար Այգըր լճին ջուրը աղբիւրի ջուրի պէս մաքուր է եւ աւազ կամ տիղմ չի թողուր։ Ուստի անհրաժեշտ կը համարէ արհեստական կերպով կաւային հող թափել ջուրին մէջ, պղտորել եւ այսպէս լեցնել բոլոր ծակերը, լաւ մը պատել։ Այս ձեւը փորձուած է վերի առուին մէջ մօտ 300 երկարութեամբ, եւ շատ յաջող անցած է փորձը։

Դժբախտաբար ջուր սպառողներն ալ գէշ ձեւով կ'օգտագործեն ջուրը, եւ աւելորդ ջուր կը վատնեն։

ՊԵՏԱԿԱՆ ՇՐՋՈՒՆ ԳԱՌԱԳԵՂ

Մոսկուայէն Երեւան տարած են պետական շրջուն գառագեղը, ուր կը տեսնուին կենդանական աշխարհի լաւագոյն տեսակները,— Մոսկուա ծնած հնգամեայ առիւծ մը, Ուրալեան հսկայ գորշ արջ մը, Սիպերեան գայլեր, Եգիպտեան կենդանի մը, որ կ'ապրի 500-600 տարի, Ճավայեան աչխոյժ կապիկներ եւ թռչուններ։

ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՌՔԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Երեւանէն կը գրեն Թիֆլիսի «Պրոլետարին (24 յուլիս).—

Վերջերս Արուեստի Տան մէջ Եուզբաշեան զեկոյց մը կարդաց Երեւանի ելեկտրակառքի (թրամվէյ) գիծերուն մասին։

Ծանօթ է, սկսած են ելեկտրակառքի արհեստանոցներուն եւ պարտէզին շինութիւնները։ Պարտէզը պիտի շինուի այնպէս ինչպէս գոյութիւն ունի Պերլինի մէջ։ Այնտեղ պիտի կեդրոնացուի մեքենական լուացարանը, որու մէջէն անցնելով ելեկտրակառքերը, պիտի մաքրուին փոշիէն, ցեխէն ու ձիւնէն։

Առաջին աւթիւ ելեկտրակառքերուն գիծը պիտի անցնի Աբովեան փողոցին ամբողջ երկայնքէն մինչեւ կայարան, յետոյ Մարքսի պողոտայէն, որ ներկայիս կը սալարկուի։ Գիծերը պիտի շինուին երկաթուղիի ձեւով եւ կրկին գիծերով։ Ամբողջ ծախքը կը նախատեսուի 2,700.000 րուբլի։

Եթէ գիծերու երկաթները հասնին շուտով, աշխատանքները պիտի սկսին աշնան։ Կառքերը պիտի շինուին արդիական ձեւով եւ պիտի ունենան 40-50 մարդու տեղ։ Ելեկտրակայանը պիտի շինուի կոմունարներու այգիին մէջ, եւ պիտի ունենայ երկու յարկ։

ԱՐՇԱԼՈՅՍ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ

Թիֆլիսի մօտակայ Մղնեթ գիւղին մէջ մեռաւ ծանկավարժ, գրող եւ գիւղատնտես Արշալոյս Մխիթարեան։

Մխիթարեան գրականութեան մէջ իր մուտքը գործեց «Դէպի Արարատ» գրքոյկով, որ կը պարունակէ ճամբորդական յաջող նկարագրութիւններ։

Կ. ՂԱԶԱՐԵԱՆ

Յուլիս 25ին, Սելանիկի մէջ մեռաւ հոն սերունդի ներկայացուցիչ մը, Պ. Կարապետ Ղազարեան, որ ունէր հանրային բեղուն կեանք մը։ Ունէր ինքնայատուկ ըմբռնումներ և քիչ մըն ալ իշխանասէր բնաւորութիւն, բայց նաեւ գնահատելի տարբերութիւններ՝ իր դասակարգի սովորական ներկայացուցիչներէն

Գործունէութեան սահմանափակ շրջագծի մը մէջ մնացած է մինչեւ 1922 եւ 1922ի աշունէն սկսեալ սակայն, երբ գաղթականութիւնը հազարներով ապաստան գտաւ նաեւ Սելանիկ, կը կանգնի հանրային կարեւոր շարժումներուն գլուխը։ 1922-1924 շրջաններուն, մեծ դեր կատարած է Թրակիա-Մակեդոնիոյ խնամատարութեան գործին մէջ, իբրեւ խնամատարական եւ ազգային վերին մարմիններու անդամ, իբրեւ Կիւլպէնկեան բարերարներու վստահելի ներկայացուցիչը։ Համայնքը անոր ճիգերուն կը պարտի «Գիւլլապի Կիւլպէնկեան» վարժարանը, որ բարերար գերդաստանի նիւթական աջակցութեամբ, այսօր, նախախնամական դեր կը կատարէ՝ 350 հայորդիներու ձրի ուսում տալով եւ հարիւրեակ մը կարօտ տղոց հագուստ, կօշիկ եւ կէսօրուան ճաշ հայթայթելով։

Ստուգուած, իրապէս կարօտ բազմաթիւ ընտանիքներ մինչեւ այսօր ալ նպաստաւորուած են իր շնորհիւ, բարերարներու նպաստէն։ Դարձեալ, իր ճիգերուն շնորհիւ, ազգային իշխանութիւնը կրցած է միշտ ապահովել կարեւոր եկամուտ մը Կիւլպէնկեան բարերարներէն, կրթական գործին համար։ Կարապետ Ղազարեանի գիրքէն, ներշնչած վստահութենէն եւ ունեցած յարաբերութենէն օգտուած են նմանապէս ուրիշ համայնքներ, Սէրէզը, Կիւմիւլճինան եւայլն.։ Դեռ վերջերս, նոր գիմում էր կատարած բարերարներու մօտ, յօգուտ Մակեդոնիոյ հափշտակ որբերուն։

Ծնած է 1865ին Թալաս (Կեսարիա)։ Երեք տարեկան հասակին մէջ ծնողքին հետ փոխադրուած է Թոքատ, ուր եւ մեծցած է եւ մնաց առեւտրական ասպարէզին մէջ։

1895ին էր որ, համիտեան սարսափներէն ծագաղուբծ լքած է Անատոլու եւ ապաստանած Սելանիկ։ Ծնողքն ու մերձաւորներէն շատեր զոհուած են 1915ի հայաջինջ եղեռնին։

Սելանիկի Թաղ. Խորհուրդը ազգ. յուղարկաւորութիւն մը կատարած է։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՇՈՒԻԻԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

Մամուլի նոր օրէնքով, կը կարծուէր թէ պիտի դադրի Թուրք թերթերու միջեւ ծագած փողոցային կռիւը։

Վերջին թղթաբերով առնուած թերթերէն կ'իմանանք թէ վերսկսած է վէճը, նոյն ոճով — «դատարկապորտ», «ծայրենադաւ», «ապուշ», «յնակալէգ» եւայլն։

«Ճիւմհուրիէթ» հրատարակեց համայնավարական երկու կոչեր, որոնց համար կ'ըսէ թէ Արիֆ Օրուճ պէյի կողմէ հրապարակ հանուած են Միլլի շարժումի ատեն։ Կոչին մէկը ուղղուած է «Էսկիշէհիրի բանուորներուն եւ գիւղացիներուն», եւ զանոնք կը հրաւիրէ համայնավարական վարչաձեւին յարիլ։

Երկրորդ կոչը, որ կը կրէ 14 Յուլիս 1920 թուականը, հրատարակուած է Էնկիւրիի մէջ եւ ուղղակի «Թուրքիոյ համայնավար կուսակցութեան ընդհ. կեդրոնին կողմէ։ Այս կոչը «քաղքենի» կը նկատէ օրուան Թուրք կառավարութիւնը, եւ ուղղակի բոլշեւիկեան քարոզութիւն կ'ընէ։

«Եարըն» նոյնութեամբ դրած է առաջին կոչին «քլիշէ»ն, եւ կարգ մը շատ անարգական ածականներէն յետոյ, 17 հարցում կ'ուղղէ Եունուս Նատիին։ Ի մէջ այլոց կ'ըսէ թէ «դուն չէի՞ր որ, Մատթէոսեան տպարանը առնելով աւթիւ հարիւր հազար ոսկիի վնաս հասցուցիր պետական գանձին»,

«Եարըն» յետոյ կ'ըսէ թէ «Ճիւմհուրիէթ» թերթը բաժնետիրական ընկերութեան մըն է, որ մէկ միլիոն ոսկի դրամագլուխ ունի, եւ որուն բաժնեթուղթերուն հարիւրին 51ը Եունուս Նատի պէյի կը պատկանի եղեր։ «Այսքան դրամ լրագրութեա՞մբ շահեցար, եւ կրնաս բացէ ի բաց հրատարակել անունները միւս բաժնետէրերուն։ Մեծ հայրենասէր՛, կ'ըսեն թէ անոնց մէջ օտարներ ալ կան...»,

Գալով կոչին, Արիֆ Օրուճ պէյ կ'ըսէ թէ նախ յայտնի չէ թէ ստիկա իրն է, քանի որ ո՛չ թուական կը կրէ ու ստորագրութիւնները, ինքը հաճոյքով կը ստորագրէ այդ կոչը՝ քանի որ աշխատաւորական գրութիւն մըն է, եւ նոյն իմաստ տողեր կան իր հիմնել ուզած Բանուորա-Գիւղացիական կուսակցութեան ծրագրին մէջ։ Ո՞ւր է «հայրենադաւութեան փաստաթուղթ» ըսածը։

.˙. «Ճիւմհուրիէթ» ալ դիտել կուտայ թէ ո՞վ կ'ըլլայ այս դատարկապորտը, որ յանդգնի հարցում ուղղել իր խմբագրապետին։ Անոր գրածը պարզապէս կը նմանի փողոցի շուներու հաչոցին։ «Այդ շուներուն չեն պատասխաներ, այլ անոնց գլխուն պարզապէս բիր մը կ'իջեցնեն։ Արիֆ Օրուճի անծեալ եւ դաւաղիր գլուխին իջեցուած մէկ մէկ բիրեր են մեր հրատարակած փաստաթուղթերը, եւ անոնք են որ զինքը ապուշ վիճակի մատնած են։

«Ապուշ եւ տկար դատարկապորտը ինքնապաշտութեան կը հրաւիրէ մեր խմբագրապետը։ Արիֆ Օրուճին խօսքով ոչ թէ ինքնապաշտ ըլլալ, այլ եղունգ կտրելն անգամ աշխարհի ամէնէն աններելի ոճիրըն է»։

ՈՐ ԿԱԼՈՒԱԾՆԵՐԸ ԵՏ ՊԻՏԻ ԱՌՆՈՒԻՆ

Փոխանակուած Թուրքերը մեծ մտահոգութեան մատնուած են, որովհետեւ իրենց ձեռք գտնուած յունական կալուածները ետ պիտի առնուին։

Այս առթիւ դիմում կատարուած է կուսակալի օգնական Ֆազըլ պէյի որ յայտնած է թէ, օրէնքը դեռ պաշտօնապէս չէ հաղորդուած, ուստի որոշ բան մը չի կրնար ըսել։ «Գալով փոխանակեալներէն շատերու ձեռքէն կալուածները ետ առնուելու գրոյցին, չեմ կարծեր որ օրէնքը այս տեսակ հետեւանք մը ունենայ» աւելցուցած է Ֆազըլ պէյ։

Օրէնքին մամուլին մէջ հրատարակուած պատճէնին համաձայն, կալուածները ետ առնուած փոխանակեալներուն մուրհակներ պիտի տրուին փոխարէն։ Միւս կողմէ, օրէնքը միայն Պոլսոյ նահանգներուն համար գործադրելի է, միւս նահանգներուն մէջ չպիտի գործադրուի։

.˙. Միւս կողմէ, վերջին պահուն առնուած լուրերու համաձայն, օրէնքը պաշտօնապէս հաղորդուած է կուսակալութեան։ Օրէնքին համաձայն ետ տրուելիք կալուածները մէկ միլիոն ոսկի արժէք ունին։ Գաղթականներուն յատկացուած շէնքերուն փոխարժէքը պիտի վճարուի կալուածատէր Յոյներուն։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԲԱՆՈՒՈՐԻՆ ՀՈԳԵՐԷՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Գիւզիթ Փոսթ անուշեղէնի գործարանը աշխատողներու թիւն է 300—400։ Գործաւորներու հարիւրին 90ը մեր հայրենակիցներն են։ Գործարանատէրը ընդհանրապէս գոհ է անոնց աշխատանքէն։ Այրերու օրականն է 23-30 ֆրանք։ Իսկ կիները եւ աղջիկները կը ստանան 8-14 ֆրանք։ Կան կին եւ աղջիկ գործաւորներ որ կտորով կ'աշխատին, 18էն մինչեւ 20 ֆր. ստանալով։

Գործադուլութեան սկիզբէն մինչեւ մօտ երկու ամիս առաջ, այս փոքր գործարանին գործերը շատ թոյլ էին։ Այդ ժամանակին մօտաւորապէս 80 գործաւոր արձակեց, իսկ 15 օր կամ ամիս մը վերջ, գործարանատէրերը նորէն կանչեց իր գործաւորները գործի գլուխ 2-3 ամիս շարունակ 8-11 ժամ աշխատցուց, տագնապը ծանրանալով յուլիս 28ին արձակեց 50 գործաւորներ։ Ներկայիս ոչ մէկը գործ գտած է։ Առաւօտէն մինչեւ երեկոյ կը պտտին գործարաններուն դռները, բայց յուսահատ տուն կը վերադառնան։ Այն 350 գործաւորները որ կ'աշխատինք այս գործարանին մէջ բոլորս ալ մտահոգ ենք, վախնալով որ այսօրվաղը մեզ ալ դուրս կը ձգեն։

Լ. ԻՎԵՐԿԵԱՆ

ԲՈԼՇԵՒԻԿՆԵՐԸ ԿԸ ՔՆՆԱԴԱՏԵՆ

Հ. ՊԱՐՊԻՒՍԻ LE MONDEԸ

«Փրավտա» կը գրէ Պարպիւսի Le Monde շաբաթաթերթին մասին.—

Le Monde, զոր կը հրատարակէ Անրի Պարպիւս, նպատակ ունէր համախմբել ֆրանսական պրոլետարիատին գրական ուժերը եւ ազդել մանր-քաղքենի դրողներուն վրայ, անոնց տալով պրոլետարական գաղափարներ։ Դժբախտաբար այդպէս չեղաւ։ Խմբագրութեան տկարութեան պատճառով, Le Monde դարձաւ պրոլետարիատին հակառակորդ գաղափարներու պաշտպանը

Խարկովի համաժողովը (Միջազգային Յեղափոխական Գրողներու կողմէ) Պարպիւսի ղրկեց նամակ մը պահանջելով արմատական փոփոխութիւններ շաբաթաթերթին ուղղութեան մէջ։

Պարպիւս կը պատասխանէ, Միջազգային Կարմիր Օգնութեան թէ ճիշդ կը համարի այդ մեղադրանքները եւ կը խոստանայ սրբագրել իր սխալները։ Դժբախտաբար մինչեւ այժմ չէ կատարած իր խոստումները։

ԳԵՐԻՔԻ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Մարիէտա Շահինեան, այս հայ գրագիտուհին, որ միայն ռուսերէն կը գրէ, «Իզվեստիայի մէջ կը նկարագրէ Ջրաելեկտրակայանի մը շինութիւնը 28 քիլոմեթր հեռու Վլատիկավկասէն։

Նախ կը բացատրէ թէ ինչպէս ջուրը կը թափի 300 մեթր բարձրութենէ մը, գլխաւոր աղդակը աշխարհի ամենազօրեղ կայանին ելեկտրական ուժին։

Պէտք է խոստովանիլ, որ, կ'ըսէ գրագիտուհին, աշխատանքի պայմանները սաժանելի են, — յորդահոս անձրեւ, խոնաւութիւն որ յօդացաւ կը պատճառէ, ապառողջ բնակարաններ, աշխատաւորի ցգեստի պակաս, շինութեանց նիւթերու յապաղում, ահաւոր արկածներ, հաղորդակցութեանց եւ փոխադրութեան միջոցներու չգոյութիւն, (որպէսզի բանուորները չփախին)։

Քննիչը, որուն հետ այցելեցինք աշխատաւորներուն, շարունակ գլուխ կ'օրօրէր՝ սիրտը պրկուած։ Ոչ իսկ կաթսայ մը ունին բանուորները, քիչ մը ջուր տաքցնելու համար։

Եւ սակայն ինչ որ զարմանալի էր, այն էր թէ բանուորները երբեք չուզեցին գանգատիլ հակամարդկային այս պայմաններուն դէմ։

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻԻ ՀՐԱՒԷՐԸ ԿԱՆՏԻԻ

Հնդիկ ազգայնական առաջնորդը Կանտի հրաւէր ստացաւ Մուսոլինիէն այցելելու նաեւ Իտալիա, երբ իր մտադրած ճամբորդութիւնը սկսի կատարել Եւրոպայի մէջ։

Կանտի 15 օրէն պիտի մեկնի։ Իրեն կ'ընկերակցին իր աշակերտուհին, Միս Սլէտ, ծագումով Անգլուհի, որուն մայրը վերջերս մեռաւ Անգլիոյ մէջ, իր անձնական քարտուղարը, եւ փաստաբան մը, որ հնդիկ ազգ. խորհուրդին անդամ է։

ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ ԿԼԷՖԼՈՒԻ ՄԷՋ

Կէֆիէուի առաջին փոխ-նախագահ նշանակուեցաւ Ակուլով։ Բ. փոխ-նախագահ նշանակուեցաւ Նախցաւ, իսկ Գ. փոխ-նախագահ Գալկինն։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՓԱՀՈՄ (պատմուածքներ Տոլստոյէ)։ Պատանեկան Գրադարանը. Թիւ 4։ Ամէն շաբաթ նոր գրքոյկ մը։ Հրատ. Սահակ Մեսրոպ տպարանի, Գահիրէ։ Գին՝ 1 եգիպտ. դահեկան։

«ԱՌՈՂՋ ԿԵԱՆՔ» Թիւ 7 (յուլիս), ամսագիր բժշկական եւ առողջապահական։ Տէր եւ տնօրէն Տօքթ. Միհրան Քէչիչեան, 126 Rue Legendre, Paris։ Տարեկան բաժնեգին 40 Ֆր. կամ 2 տոլար։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (24)

ԿԱՐՄԻՐ ԺԱՄՈՒՑ

Զապթիէին պետը իր երբեմնի հակառակորդին ջախջախումը օրին մէկը զիւրացնելու համար, արդէն 1890էն ի վեր անոր մասին Եըլտըզ աննպաստ տեղեկութիւններ կուտար։ Օրթագեղի գէպքը ընդարձակ Ֆուրնալի նիւթ հայթայթեց։ Իբր թէ Հայրապետ էֆէնտի օգտուելով Օրթագեղի բացառիկ դիրքէն, հոն յեղափոխական գաղտնի կեդրոն մը հաստատած էր, ինչպէս Զէյթունի հանգամանքութեան պարագաները կը հաստատէին։ Եւ Հասան փաշան ալ անզիտակից գործիք մըն էր հայ դաւադիրին ձեռքը։ Այսպէս, կեդրոնական ոստիկանութիւնը մէկ կողմէն Պէչիկթաշի պաշտպանին որտասուութիւնը կասկածելի ընելով՝ միւս կողմէն ալ հայ էֆէնտին վերջնականապէս միմլէտիշ կ'ընէր. այսինքն կասկածելի ցոյց կուտար Եըլտըզին։

Ժ.

Գալով 1896ի Մեծ կոտորածէն մէկ քանի օր առաջը, ոստիկանական պաշտօնեայ մը Հայրապետ էֆէնտիին դրամանակը ներկայանալով, քաղաքավարօրէն խնդրեց Պապը Զապթիէն հրամմել, փաշային հետ տեսակցութեան մը համար։ Էֆէնտին առանց սեւէ տարակուսանքի կարծեց թէ այդ տագնապի ժամանակները իր հետ Հայոց գործերուն վերաբերմամբ խորհրդակցութեան մը պէտքը տեսնուած էր։ Երբ պաշտօնեան մեկնեցաւ, ինքն ալ կառք մը կանչելով Պապը Զապթիէ հրամայեց։ Այդ պահուն եթէ կասկած մը զրդուած՝ չորս կողմը դիտելու հետաքրքրութիւնը ունենար, պիտի նշմարէր հրաւիրակը՝ խանին բոլորտիքը դեգերող։ Ու երբ իր կառքը յառաջանալ սկսաւ, ուրիշ մըն ալ անոր ետեւէն կ'երթար, մէջը միեւնոյն պաշտօնեան։

Էֆէնտին, ոստիկանատան մեծ սրահը հլելուն, իր հրաւիրակն ալ ետեւէն հասնելով, զինքը պուլուրունով մը տնօրէնին եւ ոչ թէ նախարարին սենեակը մտցուց։ Տնօրէնը իր աթոռէն ոտքի ելլելով ընդունեց, ինչպէս պատշաճ էր վարուիլ պետական բարձր աստիճանաւորի մը հետ, բայց տնպիսի դիրք մը բռնեց որ անոր նստելու ժամանակ չթողուց։ Ծամծմելով մը ըսաւ թէ օրուան կացութեան վերաբերեալ ինչ ինչ գործերու համար իրմէն քանի մը տեղեկութիւն պիտի խնդրէր։ Էֆէնտին պաշ իսթիրինէ— գլխուս վրայով— մը իր ծառայութիւնները մատուցանելու պատրաստակամութիւն յայտնեց։

— Բայց այսօր շատ զբաղած եմ։ Ձեր վսեմութեան հետ երկարօրէն տեսակցիլ կարող չեմ, խնդրեմ միւսօր պէյը։

— Ո՛ր օրուան համար որ կ'ուզէք, վերստին կուգամ, պատասխանեց էֆէնտին։

— Իրաւ որ չեմ գիտեր, թէ ե՞րբ յարմար ժամանակ կրնամ գտնել, ծամծմեց Թուրքը։

Ու իր չնաշխարհիկ գէմքին վրայ հրճուանքի ժպիտով շարունակեց։

— Ի՛նչ հարկ, որ երթալով գալով յոգնիք։ Լաւագոյն կ'ըլլայ որ քանի մը օր մեզի հիւր մնաք ու ո՛ր օրը յարմար տեսակցինք։

Եւ առանց դիտողութեան մը պատասխելու, դռնէն դուրս ելաւ։ Վսեմափայլ էֆէնտին կայնած տեղը պաղած մնաց։ Երկու ոստիկան ներս մտան, եւ ուղղակի պուլուրունով զինքը տարին սենեակ մը, որուն դուռը վրայէն կղպեցին, մէնը իւթիլաթ, յարաբերութենէ զրկուած, լիտարարութեամբ։

Բակին վրայ նայող մեծ սենեակին մէջ, պատուհանին առջեւը ոտքի վրայ, կալանաւորեալը կը ծխէր, կը ծխէր, մտամոլոր, երազուն, տղման գաղջ իրիկուան մը մարը մտնող արեւուն տնտեսութենէն թմրած։

Կործանած էր։ Ժամուան մը իսկ բանտարկութիւնը կը բաւէր, ինչպէս բոցէ մը տեւող երկրաշարժը, իր տանը փլուզումին։ Թուրքը միջավայրը կը ճանչնար։ Հայկական խնդրին ծագումէն ի վեր մահմետականներուն հանրային կարծիքին ուշադիր հետեւած ըլլալով, անոնց գրգռեալ զայրոյթին կատաղութիւնը իրեն քաջածանօթ էր։ Ինքը արդար կամ անարդար՝ կորսուած էր։ Այլեւս ամէնուն աչքին պիտի ներկայանար իբր Օսմանեան պետութեան խային մը։ Ու իր պարագան կը ծանրանար նամանաւանդ այն նկատումով, որ տէրութիւնը զինքը փառքերով ու պատիւներով յղփացուցած էր, իր ամբողջ հարստութիւնը ինչպէս եւ դիրքը Թուրք կառավարութեան պարտական էր։ Փճացած էր իր վարկը, այլեւս փաշաները պիտի զգուշանային հետը որեւէ յարաբերութիւն ունենալէ։ Կառավարական պաշտօնատուները տեղէն օգուտ պիտի քաղէին իր մեծաքանակ պահանջները չվճարելու համար։ Մեծ գործեր ընելու անկարողութեան պիտի դատապարտուէր։ Ու այս ամէն աղէտները կրնային ոչինչ համարուիլ, եթէ երբեք կարենար ազատուիլ։ Կը զգար թէ դաւ մը դրած էր։ Հայ մեծամեծները խորտակելու Թրքական քաղաքականութեան մը կասկածը շատոնց ունէր՝ Ինքն ալ զոհ պիտի երթար։ Երկարատեւ բանտարկութեան մը երկիւղը սկսաւ հոգիին տիրել։

Ու պատուհանէն մէյ մըն ալ նշմարեց իր գրագիրը, որ առջեւը բռնակիր մը դրած, եւ անոր կռնակը անկողին մը՝ կը մտնէր բակը։ Կարծեց իր զաւակը տեսնել։ Գրասենեակէն հեռացած պահուն, ըստ սովորութեան, իմացուցած էր ո՛ւր երթալը, եւ միանգամայն շուտ վերադարձը։ Ուշանալուն վրայ, գրագիրը խելք ընելով՝ զինքը փնտռելու եկած էր։ «Եթէ կ'ուզէք, անկողին մը բերէք, ան հոս պիտի մնայ», պատասխանը տուած էր։

Ա. ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

(Նար.)

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ
ԽԱՆԱՍՈՐԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ԱՌԻԹԻՒ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Գոմոն Սէն Ժիւլիէնի (Մարսէյլ) Զաւարեան ենթակոմիտէի կողմէ այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Պ. Նազար Իշխանեանի պարտէզին մէջ։

Երգ, արտասանութիւն, նուագ, բանախօսութիւն, հայկական պարեր։ Ձրի պիւֆէ։

Տախքերու մասնակցութեան համար՝ 3 ֆրանք

ԴԱՇԱԱՀԱՆԴԷՍ

Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Գատ. Միութեան կողմէ, իր կազմութեան 5րդ տարեդարձին առթիւ։ Այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին St. André, Bar-Restaurant du Bélvèdre.

Կը խօսի՝ Ընկ. Գ. ՀԻՒՍԵԱՆ

Առնել 26, 27, 28, 35, 36 թիւ հանրակառքեր

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. Մինասեան ենթակոմիտէին ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Հայ Ակումբին մէջ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Բացակաները նկատի պիտի առնուին։

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՕԻ Վռամեան խումբի ընկերները ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրուին այս ուրբաթ իրիկուն ժամը 8ու կէսին Նոր Ակումբին մէջ։

ՓԱՐԻԶԻ կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Ռոստոմ խումբի ընկերները այս ուրբաթ իրիկուն ժամը 8ու կէսին, 131 Fbg. du Temple.

ԳԱՒԱՌ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Գատ. Միութեան ընդհ. ժողովը այս ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին։

ՎԻԷՆԻ կոմիտէի ներկայացուցչական ժողովը այս Կիրակի առաւօտ ժամը 8.30ին Խամակ Ակումբին մէջ։

ԼԻՈՆԻ Գուկունեան խումբի ժողովը այս իրիկուն ժամը 9ին Հ. Յ. Դ. Ակումբը։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Ներկայանալ անդամատետրով։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Թուրկ, Ե. Գ.— 35,
Շալէթ, Արտ.— 100,
Գարժոյ, Տէմ.— 70:
Վէնսէն, Գ. Հ.— 38,

Le Gérant H STEPHAN

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՈՐ ԳԻՒՂ

ՄԱՐՍԻԼԱՀԱՅԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ԾԱԽՈՒ ՀՈՂԱԲԱԺԻՆՆԵՐ

1.— Կը հիմնուի Փլաս տ'Էքսէն (Place d'Aix) մինչեւ Սէն Լուի (St. Louis) երկարող գծին վրայ հայկական 250 տուննոց առաջին գիւղը։ Ծախուած են արդէն 50էն աւելի հողաբաժիններ։ Այս հողաբաժինները կը գտնուին Դանըպիէռէն միայն 12 վայրկեան հեռու եւ մինչեւ կէս գիշեր թիւ 29 թրամուէյի երթեւեկութիւն ունեցող շրջանի մէջ։ (Նոյնպէս թիւ 31 եւ 32 թրամուէյներու եւ պուրսին քովէն 10 թիւ օթօպիւսի երթեւեկութիւն հէշդ հողամասերուքով)։

Կը ծախուին հողաբաժիններ 140 մէթրօէն սկսեալ։

Առանց կանխավճարի, միայն ամսական 300 ֆր. վճարում, ջուր, կազ, ելեկտր. եւ կոյուղիները պատրաստ։

ԾԱԽՈՒ ԵՆ ՆԱԵՒ

2.— Փոն-տը-Վիվօ (Pont de-Vivaux) թրամվ. 13, ձիարձակարանին դիմացը, 225 մէթրօնոց հողաբաժիններ, նպաստաւոր պայմաններով։

3.— Ճիշդ Սէն-Լու (St.Loup) գիւղին մէջ, թրամուէյի գծին վրայ, 400 մէթրօնոց հողաբաժիններ, նպաստաւոր պայմաններ։

4.— Թիւ 2 (Plan-des-Cuques) թրամուէյի վերջաւորութեանը եւ գծին վրայ 425 մէթրօնոց հողաբաժիններ, ջուր, ելեկտր., պուլըվարները շինուած են, նպաստաւոր պայմաններ։

5.— Սէն-Մարսէլ (St. Marcel) թրամուէյի գծին վրայ 1540 մէթրօնոց հողամաս մը։

6.— Լէ զ'Օլիվ (Les Olives) թրամուէյի գծին վրայ 637 մէթրօնոց հողամաս մը։

Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ Պ. Պ. Լեւոնիկ Տիարպէքիրլեանի կամ Մելքոնեանի, ամէն օր, Պար տէ Լիօն, Գուռ Պէլզէօնս (Bar des Lions, Cours Belsunce), Marseille.

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Պրուսայի Սէլէօզգիւղէն Տիկ. Իսկուհի Մարտիկեան կը փնտռէ իր որդին Մատթէոս Մարտիկեան (25 տարեկան) որ Պոլսէն փոխադրուած է Պարֆրայի որբանոցը, ուրկէց 1923ին մեկնած է Ֆրանսա։ Իր մասին տեղեկութիւն ունեցող Սէօլէօզցիներէ եւ հայրենակիցներէ կը խնդրուի իմացնել Իսկուհի Մարտիկեանի 6 Rue Luski, Roustchouk, Bulgarie.

— Օր. Անուշ Տէր Առաքէլեան կը փնտռէ իր հայրը Գէորգ Առաքէլեան (Անթաքիոյ Հաճի Հաբիլի գիւղէն) մայրը Մարիամ, եղբայրները Պօղոս, Առաքել, քոյրը՝ Մազլի։ Իմացնել, Ա. Տէր Միքայէլեանի, 1 Rue Brodelet, Gagny (S. et O.). France.

— Կը փնտռուի Կեսարացի Ստեփան Օվագեան, (20 տարեկան) հօր անունը՝ Յարութիւն, մօր անունը՝ Կիւլիւզար, 5 տարի առաջ նիր Իսթի մէջ, որսացուէն փոխադրուած է Փարիզ։ Երկու տարիէ ի վեր իրմէ լուր չկայ։ Իմացնել իր եղբօր Հրանդ Օվագեանի, Garage Alexandrette, Bouston Gul Ab. Alep, Syrie.

— Ազատպայցի (Գոնիա) Վերոնիքա Կարապետեան՝ կը փնտռէ իր զաւակը՝ Երուանդ Կարապետեանը։ (Հայրը՝ Սրապ, եղբայրները՝ Կարապետ, Յակոբ մեռած են։) Երուանդ 8—9 տարեկան հասակին գրուած է Տէր Զօրի Թուրք վարժարանը։ Անկէ իվեր մայրը լուր չունի զաւկէն։ Իր մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Տիկին Էլլէն Բիւզանդ, 48 Etienne Dolet. Alfortville (Seine), France.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (13)

ՆԱՁԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՀԱՅՈՑ ԴԱՀԻՃԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ...

21.— «Է՜Յ ՄԻՒՍԼԻՄԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐՍ...»

— Դուն կ'ուզես որ Հայերը մեղ սպաննե՞ն, եւ մեր ծեռնները կոխոտե՞ն։ Մանը մէկ անգամ կը պատահի, աւելի լաւ է մեռնիլ քան թէ կրել անոնց կատարած անարգանքը։

Հաւաքական ձեւով համախմբուած մարդոց հոգեբանութիւնը այսպիսի դէպքերու մէջ չափազանց շուտ գոյն կը փոխէ։ Անոնց տրամաբանութիւնը եւ բանականութիւնը չի նմանիր անհատներու հոգեբանութեան։

Խուժավարներուն խօսքերը լսելով, ժողովուրդը նորէն բորբոքեցաւ։ Ամէն գլխէ աղաղակ մը կը բարձրանար։ Բոլորը կը պնդէին թէ իսլամութիւնը ծաղրուած եւ անարգուած է։ Մինչեւ իրիկուն Ճառ խօսեցայ, համոզելու եւ խաղաղեցնելու համար այս բազմութիւնը։ Իրիկնադէմին, հազիւ յաջողեցայ անոնց մոլեգնութիւնը հանդարտեցնել եւ հաւաքուած ժողովուրդը ցրուել։

22.— ԴՐԱՄՈՎ ՈՒ ԿԻՆԵՐՈՎ, ՄԻՆՉԵՒ ՊԱԼԱՏ...

Այնուհետեւ, կոմիտէին վարիչները, տեսնելով որ իրենց ծրագիրը ջուրն ինկաւ, հետեւաբար յուսահատութեան եւ զայրոյթի մատնուեցան, միւս կողմէ կառավարութեան առջեւ պատասխանատուութենէ վախնալով, խելակորոյս վիճակ մը ստացած էին։ Եւ լուր կը տարածէին թէ յեղափոխութիւնը, որ ձախողեցաւ, ուրիշ բան չէր, բայց եթէ ինքնապաշտպանութեան համար փոխադարձութիւն մը Թուրքերուն, որոնք իրենց վրայ յարձակած էին, թէ Թուրքերը արիւնարբու եւ մոլեռանդ ազգ մը կը կազմեն, այնպէս որ բոլոր ոչ-իսլամները պիտի մատնուին նման յարձակումներու եւ պիտի սպաննուին անխնայ։ Այսպիսի լուրերով կը խռովէին Պոլսոյ ժողովուրդին միտքը։

Կոմիտէն ի վերջոյ դիմեց նաեւ օտար դեսպանատուններուն, երեւակայութենէ եւ խելքէ դուրս ամբաստանութիւններ բրաւ, քարոզութիւններ կատարեց ու կատարել տուաւ, եւ այս մասին անհագին դրամ շռայլելով մէկտեղ, գնդանի Հայուհիներու ազդեցութիւնը ուզեց շահագործել։ Մէկ ձեռքին մէջ դրամ, միւս ձեռքին մէջ կին(*)։ Ինչպէս կարելի չպիտի ըլլար գիւթել ու հրապուրել տկար կամքերը, վարանոտ բնաւորութիւնները, ագէտ, ապուշ, նենգ ու զաւածան մտաւորականներն ու թոյլ խղճմտանքները։

Այս պայմաններուն մէջ, Ապտիւլ Համիտի շրջանին ոստիկանական նախարարը ի՞նչ գնահատանք կրնայ ստանալ պատմութենէն։ Այս հարցումիս թող պատասխանէ ան, որ կը շարունակէ կարդալ այս յուշերս եւ չէզոք ու անկողմնակալ խղճմտանքով մը կը խօսի։

23.— ՀՐԱՄԱՆ ՏՈՒՆԵՐԸ ԽՈՒԶԱՐԿԵԼՈՒ ԱՄԷՆ ԿՈՂՄ...

Հայերը, շարունակելով իրենց քարոզութիւնները, յամառութեամբ գրոյց կը տարածէին թէ Թուրքերը յարձակում պիտի գործեն նաեւ ուրիշ ոչ-իսլամներու վրայ։ Իբրեւ ապացոյց այս զրոյցներուն, Հայերը սկսան փողոցներուն անկիւնը ծեծել Յոյները։ Դանակծուած եւ վիրաւոր Յոյները հաւաքելով, դարմանել տուի։ Բոլորն ալ միաբերան յայտարարեցին թէ իրենց վրայ յարձակողները Հայերն էին։ Ո՞վ թշուառ բայց սիրելի ու ազնուական Թուրք, ի՞նչքան զրպարտեցին քեզ եւ ի՛նչ ոճիրներ նիւթեցին անունիդ դէմ։

Երբ այլեւս խռովութիւնները յաջողեր էի կասեցնել, հաւաքել տուի այն մարդիկը որոնք մեղսակից էին դէպքերուն մէջ կամ առաջնորդներն էին անոնց։ Նոյն առեն ամէն կողմ ընդհանուր խուզարկութիւններ կատարելու համար ծրագիր մը մշակեցի։ Միտքս դրած էի խուզարկել Հնչակեան կուսակցութեան վարիչներուն եւ պետերուն տուները, գրաւել անոնց թուղթերը, զէնքերը, ռումբերը եւ ինչ որ կար։

Արդէն քովս չէին պակսեր այնպիսի վաւերաթուղթեր, որոնք յստակութեամբ կը բացատրէին կոմիտէին բոլոր ծրագիրները։ Սակայն անհրաժեշտ էր ամբողջացնել։ Խուզարկութեան այս հրամանը ընդհանուր էր, այնպէս որ հայաբնակ բոլոր գաւառներուն մէջ եւս խուզարկութիւն կատարելու համար ամէն կողմ հրահանգ ղրկեցի։ Խուզարկութեանց հետեւանքով յաջողեցայ կարեւոր թուղթեր գտնել կոմիտէին անդամներուն ու պետերուն տուներուն մէջ։ Որպէսզի ամբողջովին հասկցուին հայ յեղափոխական կազմակերպութեան էութիւնն ու նպատակները, անհրաժեշտ է կարդալ այդ թուղթերէն գէթ մէկ քանին։

24.— ՀՆՉԱԿԵԱՆ ԿԻՆԵՐՈՒ ԽՈՒՄԲԵՐ...

Ուշադրութեան արժանի կարեւոր վաւերաթուղթ մըն է այն կանոնագիրը, որ հայերէն լեզուով եւ ձեռքով գրուած է, ընդամէնը 3 էջ, եւ կը կրէ Հնչակեան կուսակցութեան Պոլսոյ մասնաճիւղին կնիքը։ Այստեղ կ'արտատպեմ այդ կանոնագրին մէկ քանի յօդուածները.

(Շար.)

(*) ԽՄԲ.— Պատմութեան ընթացքը չխանգարելու համար, չենք պատասխաներ այս եւ նման զարշելի յերիւրանքներու:

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

"HARATCH"

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)
MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone: NORD 67-23

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
6
ՕԳՈՍՏՈՍ
1931

6 AOUT 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1639 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԹԻՒՐԻՄԱՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Անցեալ օր պարզած էինք պարսկական կառավարութեան բռնած դիրքը՝ քրտական շարժման հանդէպ։ Դիրք մը՝ որ կը ներկայացնէ վճռական կամք՝ խափանելու որ եւ է խլրտում իր հողերուն վրայ։

Ըսած էինք թէ՝ արդէն իսկ միջոցներ ձեռք առնուած են, Արարատի սահմանակից շրջաններու քիւրտ աշիրէթները հեռացնելու, եւ լերան բարձունքներն ապաստանած ըմբոստները հնազանդութեան հրաւիրելու համար։

Նոր չէ որ Թէհրանի կառավարութիւնը կը ձգտի հաւատարմօրէն կատարել իր յանձնառութիւնները՝ հանդէպ իր դրացիներուն։

Միակ փոփոխութիւնը այն է որ, այս անգամ շատ աւելի վճռական եւ խիստ միջոցներու կը դիմէ. ո՛ր եւ է կասկած չներշնչելու համար։ Եւ այս՝ անոր համար որ, Շէյխ Մահմուտի ապստամբութիւնը (Իրաք) պղտորեց Գաբինէներուն միտքը։ Մինչդեռ բուն քրտական խնդիրը կապ ունի միայն Թուրքիոյ հետ։

Ուրեմն, մենք պատրանքներ չունինք այս մասին։

Առաջին օրէն իսկ, մենք դէմ ենք եղած ո՛ր եւ է քրտական խլրտումի՝ Պարսկաստանի եւ Իրաքի մէջ։ Եւ դէմ ենք այսօր աւելի քան երբեք։

Փարիզի ռամկավար պաշտօնաթերթը, առիթ բռնելով կասկածելի քիւրտ վարիչի մը նոյնքան կասկածելի յայտարարութիւնները, կը պահանջէ որ Դաշնակցութիւնը խզէ իր կապերը՝ Հօյբունի հետ։ Արդ անանուն մարդը ըսած է եղեր թէ իրենք (Հօյբունը) միայն Թուրքիոյ դէմ չէ որ կը գործեն, այլեւ Իրանի եւ Իրաքի դէմ։

Ուրիշ առթեն ալ դիտել տուած ենք թէ հարցեր կան որոնց մասին որքան քիչ խօսուի հրապարակաւ, այնքան լաւ է։ Այս հարցն ալ կրնայինք դասել այդ շարքին մէջ։

Բայց քանի որ հրապարակաւ իմաստութիւն կը սորվեցնեն մեզի, ականջ դնելով առաջին հանդիպողին, անհրաժեշտ կը գտնենք յայտարարել, «ի բուժումն զայթակղեալ մտաց».—

Ամենաթեթեւ կասկածն իսկ, թէ Հօյբունը կը գործէ Իրանի եւ Իրաքի դէմ, միայն մէկուն դէմ թէ երկուքին մէկ. բաւական է բոլորովին մեկուսացնելու Հօյբունը։

Քրտական կոմիտէն այն ուժը չէ որ կարենայ տանիլ այդ «եռաճակատ» պայքարը։ Իսկ այդպիսի պատահականութեան մը հանդէպ՝ ուրիշներէն խելք սորվելու պէտք չունինք։

Այս կէտը միանգամ ընդ միշտ լուսաբանելէ յետոյ, կը մնայ հարցնել մեր ընդդիմադիրներուն.—

Իսկապէս կը հաւատա՞ք թէ բոլորովին անպէտ, անարժէք բան է քրտական շարժումը։

Զանազան առիթներով պարզած ենք մեր տեսակէտը՝ այս հարցի մասին, եւ աւելորդ պիտի ըլլար կրկնութիւններ փորձել։

Մենք հրաշքներ չենք սպասած եւ չենք սպասեր այդ շարժումէն։ Մանաւանդ ներկայ պայմաններուն մէջ, երբ ամէնէն շահակից պետութիւններն անգամ ամէն բանէ առաջ իրենց ներքին ապահովութեան, խաղաղութեան եւ զարգացման հոգն ունին։

Իրողութիւն է որ կրակ մը կը վառի Թուրքիոյ կողքին. այսպէս կոչուած արեւելեան նահանգներուն մէջ։ Կրակ մը որ կը տեւէ 1925էն ի վեր։ Կրակ մը որ սկիզբ առաւ տաճկական պոռթկումով, պահ մը խաւարեցաւ, յետոյ նորէն արծարծուեցաւ աւելի լուրջ հիմերու վրայ։

Արդ, ո՛ր եւ է քաղաքական կազմակերպութիւն պարտաւո՞ր է հետաքրքրուիլ այս կրակով թէ ոչ։ Գոնէ այնքան որքան կապ ունի մեր շահերուն հետ։ (Չէ՞ որ քիւրտերը տեղի կ'ունենան մեր հողերուն վրայ)։

«Ազգովին» ոտքը գետնէն կտրելու խնդիր ալ չկայ այստեղ։ Հարցումը պարզ է, եւ կը պահանջէ բացորոշ պատասխան։

Կրնա՞նք այս խնդիրն ալ յանձնել Երեւանի «իմաստուն» վարիչներուն հայեցողութեան, երբ գիտենք որ—դո՛ւք ալ, մենք ալ— ան չունի ո՛րեւէ սեփական քաղաքականութիւն, եւ հլու-հնազանդ կամակատարն է Մոսկուայի՞։ Իսկ այս 'վերջինը' կ'ուզէ, կը ճգնի քրտական շարժում ստեղծել Պարսկաստանի մէջ եւ անոր դէմ, Իրաքի մէջ եւ անոր ու հոգատար իշխանութեան դէմ։

Պարտաւո՞ր ենք— հարց կուտանք նորէն— հետաքրքրուիլ. նոյնիսկ ձեր նախատեսած չարիքները կանխելու համար։ Որպէսզի քրտական շարժումը չշեղի իր բնական ընթացքէն, գործիք չդառնայ այս կամ այն աշխարհակալութեան ձեռքը։

Փաստ է որ քրտական— ինչպէս հայկական— ապստամբութեան բուն պատասխանատուն, Թուրքիան, ամէն դիւային միջոցի կը դիմէ. շարժումը իր հարեւաններուն, մանաւանդ Պարսկաստանի դէմ դարձնելու համար։ Այս վերջերս երեւան հանուեցան թրքական մէկէ աւելի դաւեր, որոնց հանդէպ անտարբեր մնալ՝ կը նշանակէ ամէն բան բախտին ձգել։

Միայն այս հարցումներուն պատասխանը՝ պիտի լուսաբանէր շատ մը թիւրիմացութիւններ։

Ցաւալին ուրիշ հարց որ, ռամկավարներուն — ինչպէս Երեւանցիներուն — համար «անվիճելի» իրողութիւն է նշանաւոր հէքեաթ մը։ Երկուքն ալ կը հաւատան թէ քրտական-հակաթուրք-շարժման գլուխը կանգնած է Անգլիան...

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԽՆԱՄԻՆԵՐՈՒ ՄԻՋԵՒ

Ինչպէս կ'երեւայ, սեւ կատու անցած է ռամկավարներուն եւ Երեւանցիներուն միջեւ։ Ծանօթ է Ամերիկայի «Պետական» կարմիր Խաչինմէջ ծագած կռիւը, որ դէմ դիմաց հանեց ռամկավարներն ու Հօկը։

«Պայքար», Ամերիկայի ռամկավարներուն օրկանը, այս առթիւ գրել կուտայ խմբագրականի մը մէջ (15 յուլիս).—

— «Արտասահմանի մէջ կան տարրեր, որ Հայաստանի բարեկամութիւնը իրենց մենաշնորհը կը նկատեն։ Ինքզինքնին Հայաստանի հարազատ բարեկամ կը հռչակեն եւ կը պնդեն թէ իրենցմէ դուրս եղողներ, բոլորն ալ, անհարազատ ու դիմակաւոր են, պէտք է Հայաստանի թշնամիներուն մէջ դասուին։

Այս մարդիկ որպէս թէ համայնավար են. որպէս թէ ըսինք, որովհետեւ, եթէ իրօք ու բանիմաց համայնավարներ ըլլային, պժուար չէր հասկնալ իրենց ըսածը ու խօսք հասկցնել իրենց։ Անոնք սակայն 30 տարիէ ի վեր Հնչակեան, Դաշնակցական եւ այլ կազմակերպութիւններու մէջ մտած ու ելած մարդիկ են եւ ամէն տեսակ Ջուրի մէջ գլտորուելով կլոր քարեր դարձած են, որոնցմով անկարելի է պատ հիւսել։ Մեծ ճիգերով կարելի կ'ըլլայ զանոնք իրարու վրայ կուտել, եւ տես փոքրիկ պատահարով մը կը փլին ու ցիրուցան կ'ըլլան։ Իրենցմէ շատեր կան որոնք երէկ թունդ ազգայնականութիւն կը ծախէին, այսօր ազգայնականութիւնը թոյն կը կոչեն ու խարշելով կը խարշին անկէ, իսկ վաղը յայտնի չէ թէ ի՛նչ գոյն պիտի առնեն։ Իրենց մէջ քիչ չեն նաեւ այնպիսիներ որ թէեւ օրն ի բուն «համայնավարութիւն» կը քարոզեն, դրամատիրութեան անիրաւութիւնները, պուրժուական կարգերը կը ձաղկեն, եւ բանուոր դասակարգին զրկանքներուն մասին կը հառեն, բայց իրենք կը գործեն ու կ'ապրին դրամատէրի պէս, նոյնիսկ վաշխառութիւն կ'ընեն, եւ իրենց առեւտուրին մէջ քանի մը սէնթ շահելու համար երբեմն այնպիսի հնարքներու եւ միջոցներու կը դիմեն որ ամէնէն ճարպիկ պուրժուային ալ մատ խածնել կուտայ։

Չենք գիտեր թէ այսպիսիներ ի՛նչ վերաբերմունք պիտի գտնէին, եթէ Հայաստան ըլլային, ուր քանի մը անասունի տէր գիւղացին կուլակ կը կոչուի ու դասակարգային թշնամի կը յայտարարուի»։

ԿՈՄԻՏԱՍԵԱՆ ԵՐԳ՝ ԱՆԹԵԼՈՎ

Կը լսենք թէ Փարիզի Radio Coloniali վարչութեան կողմէ կարգադրութիւններ եղած են՝ ի պատիւ Կոմիտաս վարդապետի սարքուած վերջին երգահանդէսէն ձայնագրիչ կտորներ ներկայացնելու ի սփիւռս աշխարհի, մինչեւ Ճափոն եւ Ամերիկա։ Խմբերգի բաժինը պիտի ստանձնէ Սիփան երգչախումբը, իսկ մեներգը՝ Օր. Հայկանոյշ Թորոսեան։

ԱՆԳԼԻՈՅ ԲԱՑԸ

Ելեւմտական տարուան ընթացքին, այսինքն ապրիլ մէկէն սկսեալ, Անգլիոյ գանձին բացը կը հասնի 100 միլիոն ոսկիի (12ու կէս միլիառ ֆրանք)։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԳԱՐՇԵԼԻ ՈՃԻՐ ՄԸ ԿԱՐՏԱՆԻ ՄԷՋ

Հայ մը կը սպաննէ ուրիշ Հայ մը

Կարտանի մօտ, Փիւի-Գիվէռ կոչուած վայրին մէջ, ուր հաստատուած է հայ գաղութը, վէճի մը հետեւանքով, Մնակեան Սարգիս անունով Հայ մը սպաննուեցաւ դաշոյնով։

Մարդասպանը, Արսէն Մալաքեան անունով Հայ մը, կօշկակար, որ յաջողեր էր փախուստ տալ, ինքն իրեն յանձնուեցաւ ոստիկանութեան, յաջորդ առտուն։

Ոճրին մասին հետեւեալ մանրամասնութիւնները կը հաղորդէ տարածիլեական թերթ մը.—

Կիրակի իրիկուն, Անտուրեանի սրճարանը լեցուած, կը խմէին. լեճ մը կը նուագէր օտար եղանակներ։ Ցանկարծ, Մնակեան Սարգիս, կ'առաջարկէ նուագածուին մէկ քանի հայկական եղանակներ զարնել։ Իսկ ոճրագործը, Արսէն Մալաքեան, կը յանձնարարէ շարունակել սպանիական շեշտով մը։ Շատ չանցած, Մալաքեան կը քաշէ դաշոյնը եւ կը նետուի Մնակեանի վրայ, հինգ հարուած իջեցնելով, 4ը կուրծքին, մէկը՝ ձախ գիստին։ Եւ օգտուելով իրարանցումէն, փախուստ կուտայ։ Մնակեան որ ծանրօրէն վիրաւորուած էր, առանց ճիչ մը արձակելու, կ'աւանդէ հոգին։

Ջոհը ամուսնացած էր եւ չորս զաւկի տէր։ Ութ տարիէ ի վեր հաստատուած էր Կարտան, ուր կ'աշխատէր հանքերուն մէջ եւ ծանչցուած էր իբրեւ պարկեշտ աշխատաւոր մը։ Իսկ մարդասպանը Արսէն, ամուրի է եւ կը զբաղէր կօշկակարութեամբ։

Փախուստ տալէ յետոյ, ինքնաբերաբար յանձնուեցաւ ոստիկանութեան, յայտնելով թէ, գինով էր, եւ թէ չի յիշեր թէ ինչպէս պատահեցաւ ոճիրը։

Փրուսիական հանրաքուէին շուրջ

Այս կիրակի օր, Փրուսիոյ մէջ կատարուելիք հանրաքուէին առթիւ, երկրին անդորրութիւնը պահպանելու համար, ոստիկանութիւնը չափազանց խիստ միջոցներու պիտի դիմէ։ Թափօրները, մեծ ինքնաշարժերով փրոփականտի պտոյտները պիտի ենթարկուին մասնաւոր արտօնութեան։ Անսաստողները պիտի ենթարկուին նուազագոյն երեք ամիս բանտարկութեան։ Համազգեստով փրոփականտ կատարելը խստօրէն արգիլուած է։

Ազգայնականներու պետը, Հիւկէնպերկ իր խումբերուն ուղղուած հրահանգով մը, կը յանձնարարէ աշխատիլ որ կիրակի օրուան հանրաքուէին համար, իւրաքանչիւր գիւղի մէջ, բաւական թուով գործիչներ եւ փոխադրութեան միջոցներ գտնուին, եւ հսկողութիւն կատարուի քուէներուն վրայ։

Գերման վարչապետին ճառը

Գերմանիոյ վարչապետը, Պրիւնինկ անթելի առջեւ խօսեցաւ ճառ մը, որուն հետաքրքրութեամբ կը սպասէին միջազգային քաղաքական շրջանակները։ Պրիւնինկ անդրադառնալէ յետոյ Հուվըրի առաջարկին ու տնտեսական ըրդհ. տագնապի մեղմացման տեսակէտով՝ գերման տագնապի լուծման կարեւորութեանը, մասնաւորաբար ծանրացաւ ֆրանքօ-գերման յարաբերութեանց վրայ, յոյս յայտնեց թէ Փարիզի մէջ սկսած բանակցութիւնները պիտի շարունակուին Պերլինի մէջ, Ֆրանսայի նախարարներու այցելութեան ընթացքին։

Գալով երկրին ելեւմտական վիճակին, գերման վարչապետը կը հաւատայ թէ դրամը անկման սպառնալիքի տակ չի գտնուիր. ընդհակառակն, մարքի գնման կարողութիւնը պիտի աւելնայ անհրաժեշտօրէն։ Դրամատուններու գործառնութեանց ազատութիւնը առաջին արդիւնքն է, որուն հասած է կառավարութիւնը։ Ուրիշ արդիւնքներ ալ պիտի ստացուին։ Նիւթական մնացորդներու գործառնութեանց ազատութիւնն ալ մօտ ատենէն պիտի հաստատուի։ Բայց, Պրիւնինկ անհրաժեշտ կը նկատէ որ երկրին տնտեսական եւ ելեւմտական կացութիւնը բարուոքելու համար, քաղաքական ներքին վէճերը դադրին։ Կառավարութիւնն արդէն վճռած է ամէն միջոցներով պահպանել երկրին անդորրութիւնը։

Կարճ ակնարկութիւն մը ընելով Կիրակիի փրուսիական հանրաքուէին, Պրիւնինկ յայտնեց թէ վարչապետը չուզեր իր կարծիքը յայտնել հարցի մը մասին, որ զուտ փրուսիական է. սակայն, փրուսիացի ընտրողներուն օրինակ տալու համար, իբր ընտրող, ինքը չպիտի երթայ քուէ տալու։

Հայ խականացի մը ձերբակալումը

Առնէէ մը ի վեր երկու գաղտնի ոստիկաններ կը հետապնդէին երկու միջազգային քսակահատներ, առանց զանոնք գործի վրայ բռնել յաջողելու։ Նախորդ օր, քսակահատներէն մէկը, Գազթային Ցուցահանդէսին մէջ յաջողեցաւ այցելուի մը դրամապանակը թռցնել, բայց ճիշդ նոյն պահուն, ոստիկանին ձեռքը իջաւ ուսին։ Ձերբակալուեցաւ նաեւ անոր մեղսակիցը, որ քիչ անդին կը սպասէր, աւարը ապահով տեղ մը զետեղելու համար։ Առանցմէ մէկը Թրքահպատակ Հայ մըն է, Գէորգ Մուրատեան 32 տարու։ Միւսը 45 տարու Իտալացի մը, Ճէնարօ Վէքքիօնէ։ Հայուն թռցուցած դրամապանակը կը պարունակէր կլորիկ գումար մը։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ

ՄԱԿԵԴՈՆԻՈՅ ՈՐԲԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Ստացած ենք հետեւեալ գումարները.—

Ռոնտոյի (Կըընոպլը) Հայրենակցներէն (տես «Յառաջ» 4 Օգոստոս)	78.—
Հրանդ Մայիսեան (Բ. անգամ)	10.—
Գումար	88.—
Օգոստ. 1ի գումարը	11,769.—
Ընդհ. գումար	11,857.—

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՑՈՐԵՆԻ ՏԱԳՆԱՊԸ

Թուրքիոյ տնտեսական գործավարութիւնը ցորենի խնդրի մասին իր կատարած քննութիւնը աւարտեց, վերջնականապէս որոշուած է որ երկրագործական դրամատունը հողագործներէն իր ունեցած 5 միլիոն ոսկի պահանջին փոխարէն ցորեն առնէ։ Գնումի գինը դեռ չէ ճշդուած. Պարտքի փոխարէն առնուած ցորենը կշռելու եւ մթերելու համար յատուկ կազմակերպութիւն մը պիտի ըլլայ։

Երկրագործական դրամատունը ցորենը ծախուելէ վերջ եթէ շահ ընէ, այս շահը գիւղացիներուն պիտի տայ։

Եթէ այդ միջոցը հողագործներուն կացութիւնը չբարելաւէ, տնտեսական գործավարութիւնը նոր միջոցներ պիտի խորհի եւ օրինագիծ մը պիտի պատրաստէ մինչեւ Ազգ. Ժողովի առաջիկայ նստաշրջանը։

ԹՐՔԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ

Մամուլի նոր օրէնքին համաձայն թերթերու քննութիւնը խիստ կերպով կատարելու համար, Պոլսոյ ընդհ. դատախազութեան կից մասնաւոր պաշտօնատուն մը պիտի կազմուի եւ թերթերը այնտեղ պիտի քննուին։ Այս պաշտօնատան 4 ընդհ. դատախազի օգնականներ պիտի կցուին։

ՈՐ ՀԱՅԵՐԸ ՊԻՏԻ ԿՐՆԱՆ ՍՈՒՐԻԱ ԵՐԹԱԼ

Սուրիոյ«Ալ Ահվալ»թերթը կը գրէ.—

Տասը օր առաջ հեռագիրները հաղորդած էին թէ՝ Ազգերու Դաշնակցութիւնը որոշած էր Հայերուն տեղաւորումը մեր երկրին մէջ երկարաձգել մինչեւ 1933։

Մարզպանութիւնը ընդհ. ապահովութեան տնօրէնութեան հետ համաձայնաբար, կարգ մը պայմաններ դրած է Հայերու ներգաղթին համար։

Այն Հայերը միայն պիտի կրնան տեղաւորուիլ եւ մնալ մեր երկիրներուն մէջ, որոնք հովանաւորեալ երկիրներու մէջ կը գտնուին։ Օղափոխութեան համար կամ առեւտրական նպատակներով արտասահմանէն եկող Հայերը եթէ մնալ կ'ուզեն, պայման է որ հոն հարուստ ազգականներ ունենան, որոնք ստանձնեն անոնց ապրուստի հոգը։

Այն Հայը որ այս պայմանները չգոհացուցած մեր երկիրը կուգայ, պիտի չընդունուի։

Այս պայմաններու շնորհիւ, մեծ թիւով Հայեր չպիտի կրնան գալ մեր երկիրը եւ հետեւաբար Հայերու ներգաղթէն վախնալիք բան չկայ։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Գերմանիա ղրկուած անգլիական զօրախումբ մը ձերբակալեց ըմբոստապետ մը։ Պէնկալի Օրէնսդիր խորհուրդը կէս միլիոն րուփի քուէարկեց, զօրացնելու քաղաքին ոստիկանութիւնը։

ԹՈՒՐՔԻԱ ՆԵՐՍԷՆ ԵՒ ԴՈՒՐՍԷՆ

ԸՆԴԴԻՄԱԴԻՐՆԵՐԸ ԵՐԿՐԷՆ ԴՈՒՐՍ

Թուրքիայէն դուրս քէմալական իշխանութեան դէմ հակառակորդի դիրքին մէջ կը գտնուին՝

1.— Խալիֆա Ապտիւլ Մէճիտ էֆէնտի եւ Օսմանեան գերդաստանի անդամները.

2.— 150նոց Սեւ Ցանկի անդամները (բացառութեամբ մէկ քանիներու, որոնք լրտեսութիւն կ՚ընեն Էնկիւրիի հաշուոյն).

3.— Նոյնինքն Մուսթաֆա Քէմալի կարգ մը մտերիմ գործակիցները, որոնք մեծ դեր կատարած էին միլլի շարժման յաջողութեան մէջ, սակայն ետքէն չկարենալով հանդուրժել դիկտատորին մենատիրական ձգտումներուն, հեռացան երկրէն եւ արտասահման ապաստանեցան։ Անոնցմէ յիշենք նախկին վարչապետ Րէուֆ պէյը, Լօզանի Բ. պատուիրակ Տոքթ. Րիզա Նուրի, Խալիտէ Էտիպ հանըմի ամուսին Տոքթ. Ատնանը, եւայլն։

Մէճիտ էֆէնտի Պոլսէն քշուելէն ի վեր կ՚ապրի Նիսի շրջանին մէջ, գործէ քաշուած հարուստ հասարակի մը պէս։ Ի՞նչպէս կը հաւատէ իրազեկ Թուրք մը, գահընկէց խալիֆան ամսական 400 անգլ. ոսկի կը ստանայ Հնդիկ մեծահարուստ իշխանէ մը՝ Նիզամ իւլ Միւլք, որ խոստացած է ցմահ վճարել այս թոշակը։ Անշուշտ ուրիշ ուղղափառ եւ բարեպաշտ իսլամներ ալ անտես չեն առներ Մուհամմէտի այս անփառունակ յաջորդը։

Սկիզբի օրերուն, Մ. Քէմալի այդ յանդուգն հարուածին սաստկութեան տակ, ընդդիմադիր տարրերը հաւաքելով համախմբուեցան խալիֆային շուրջ։ Այս վերջինը «իսլամական աշխարհին» ուղղուած կոչով մը բողոքեց «Թուրք անկրօն հանրապետութեան» դէմ, որ «ջնջած է» խալիֆայութեան նուիրական հիմնարկութիւնը։ «Այս անկրօն որոշումը, կ՚ըսէր, ոչ միայն կարելի չէ հաշտեցնել իսլամութեան հիմնական բարձր օրէնքներուն եւ շահերուն հետ, այլ եւ հակառակ է ազնուական ու հերոսական Թուրք ազգի սահմանադրական եւ ընտրական կանոններուն, քանի որ, համաձայն մեր իսլամական եւ ազգային փառապանծ աւանդութեանց, Ներկայ Ազգային Ժողովին պաշտօն յանձնուած է յենակէտ դառնալ սրբազան խալիֆայութեան։ Հետեւաբար անհրաժեշտ պարտականութիւն կը զգամ յայտնել իսլամական աշխարհին թէ՝ չեղեալ կը համարիմ այսպիսի սին որոշում մը, որ կ՚ուրանայ «Շէրիաթը Ղուրայը Ահմէտիյէն»։

Եզրակացնելով, գահընկէց խալիֆան կոչ կ՚ուղղէր աշխարհի իսլամներուն՝ պատրաստուիլ իսլամական մեծ համաժողովին, որ պիտի գումարուէր յարմար ժամանակին՝ վճռելու համար խալիֆայութեան բախտը։

Նիսի խալիֆայական ապարանքը հակաքէմալականներու ժամադրավայր դարձաւ առէն մը։ Բոլոր անոնք որ Էնկիւրիի վարիչներուն դէմ ոխ ու քէն ունէին, համախմբուեցան այդ ոյժին շուրջ, քէմալականութիւնը տապալելու եւ խալիֆայութիւնը վերականգնելու նպատակով։

Ապտիւլ Մէճիտ պայքարող մարդ չէր սակայն. ուսումնասէր եւ արուեստագէտ, Ալի Օսմանի այս վերջին շառաւիղը Միջերկրականի գեղապաճոյ ափերուն վրայ ուզեց շարունակել այն հանդարտ ու միապաղաղ կեանքը, որուն վարժուած էր Սկիւտարի բարձունքին եւ Վոսփորի ափերուն վրայ։

Ընդդիմադիր այն տարրերը, որ քիչ շատ պայքարող ոգի ունենալով, կ՚ուզէին իրականացնել յանդուգն ծրագիրներ, հետզհետէ հիասթափուած, քաշուեցան խալիֆայի շրջանակէն։ Իսլամական համաժողովը երբեք ալ չգումարուեցաւ։ Ու Ապտիւլ Մէճիտ իր թոյլ ու ճկուն կեանքով, այսօր ո՛չ մէկ վտանգ կը ներկայացնէ Էնկիւրիի համար։

Վերջերս, «Փըթի Փարիզիէնի» թղթակից Տիկին Անտրէ Վիոլիս ըրած յայտարարութեանց մէջ, նոյնիսկ գովեստի խօսքեր ունէր Մ. Քէմալի հասցէին։ (Այդ նոյն յայտարարութեանց առթիւ, Թուրք մը ցաւով դիտել կուտար թէ՝ Խալիֆան ո՛րքան տգէտ էր իսլամական կրօնքին մասին։ Օրինակ, չէր գիտեր թէ՝ Ռամազանը սկսելու համար, նոր լուսինը պէտք է տեսած ըլլային երկու վկաներ միայն, ոչ թէ երեք, ինչպէս յայտարարած էր)։

Ուրեմն Խալիֆային եւ Օսմանեան գերդաստանին կողմէ ո՛չ մէկ վտանգ կը սպառնայ Մ. Քէմալի եւ Էնկիւրիի վարիչներուն։

Երկրորդ դասակարգի ընդդիմադիրները— 150նոցները— կեդրոնացած չեն տեղ մը։ Անոնք ցրուած են Պուլկարիոյ, Յունաստանի, Սուրիոյ, Եգիպտոսի եւ Ֆրանսայի մէջ։ Կազմակերպուած չեն իբրեւ ընդդիմադիր կուսակցութիւն։ Զուրկ են ղեկավար մարմինէ։ Ցրուած բոլոր երկիրներուն մէջ ալ թերթ կը հրատարակեն, անկանոն կերպով։ Կիւմիւլճինայի մէջ կը կը հրատարակէին թերթ մը, Հալէպի մէջ «Վաղտեթ (եւ ուրիշ մը), Գահիրէի մէջ «Միւսավաթ», Փարիզի մէջ «Րէշպէրը Ինքըլապ», բոլորն ալ արաբատառ Թուրքերէնով։ Գրեթէ բոլորն ալ դադրած են այսօր։ Ներկայիս Ֆիլիպէի մէջ կը հրատարակուին «Եըլըզ Սէսզ» եւ «Մէտայը Իսլամ» թերթերը, իսկ երկու տարի է ի վեր Փարիզի մէջ կը հրատարակուի ֆրանսերէն թերթ մը՝ La République Enchainée, Organe de la Démocratie Turque, տնօրէնութեամբ Ներքին գործոց նախկին Նախարար Մէհմէտ Ալի պէյի։ Այս թերթին խմբագրապետն է Հրեայ մը։ որ պաշտուած է Նէճմի Րիֆա՛աթ կեղծանունին տակ։ Գլխաւոր աշխատակիցներէն մէկն է Ալպէր Ֆուա, ուրիշ ծանօթ Հրեայ մը, նախկին իթթիհատական։

Այս թերթի վերջին թիւէն (15 Յուլիս 1931) կ՚իմանանք կազմութիւնը «Թուրք Դեմոկրատ կուսակցութեան», որուն միանալու որոշում տուած են Պուլկարիոյ Թուրք ընդդիմադիրները։ «Եըլըզ Սէսզ» եւ «Մէտայը Իսլամ» այսուհետեւ պիտի հրատարակուին, իբրեւ այդ կուսակցութեան Պուլկարիոյ օրգանները։ Թերթը կ՚ըսէ թէ միւս երկիրներուն ընդդիմադիրներուն հետ ալ բանակցութիւններ կը կատարուին՝ զանոնք եւս համախմբելու համար Թուրք ռամկավար կուսակցութեան մէջ։

Ուրեմն, այս պահուս Թուրք ընդդիմադիրներուն մէջ շարժում մը կը տեսնուի կազմակերպուելու եւ միացեալ ոյժ մը ներկայացնելու։ Ցարդ իրենց անկազմակերպ, յաճախ նոյն իսկ հակամարտ ընթացքը արդիւնք եղած է, որ անոնք կարենան ո եւ է շօշափելի գործ տեսնել։ Ներկայ փորձը նոյնպէս դատապարտուած է ամուլ մնալու, քանի չկայ կեդրոնական դէմք մը, որ իր հեղինակութեան եւ հմայքին տակ կարենար միացնել ընդդիմադիր տարրերը եւ անոնց տար գործունէութեան որոշ ծրագիր մը։ Այսօր այդ ծրագիրն ալ կը պակսի։ Հաւատքն ու խանդավառութիւնն ալ։ Ոխն ու անձնական շահը շատ աւելի զօրաւոր են անոնց մէջ, քան հայրենիքի սէրն ու ժողովրդավարական սկզբունքները։ Վերը յիշեցինք արդէն թէ՝ իրենցմէ մաս մը, ծանօթ սիրոյն, անցած են Քէմալի կողմը, եւ օրը օրին կը լրտեսեն իրենց նախկին ընկերներուն շարժումները։

Տարիներ առաջ, ընդդիմադիր կարգ մը պետեր, մերձեցում եւ գործակցութիւն փորձեցին ոչ-Թուրք կազմակերպութեանց հետ։ Սակայն շուտ դուրս տուին իրենց գործը։ Միւս կողմէ, Էնկիւրիի վարիչները յաջողեցան աճարեկէն դրկել մինչեւ Նիս եւ ճաշափորձի ենթարկել (թէեւ անյաջող) Կիւմիւլճինայի Իսմայիլ Հաքքըն, Իթթիլաֆի յայտնի պարագլուխներէն։

Ամփոփելով, ըսենք թէ արտասահմանի մէջ 150նոց ընդդիմադիրները ո՛չ մէկ լուրջ կազմակերպութիւն ունին, հետեւաբար ոեւէ վտանգ չեն ներկայացներ Քէմալի համար։ Համախմբումի եւ կեդրոնացումի ներկայ փորձերն ալ որեւէ յոյս չեն ներշնչեր։

Գալով երրորդ դասակարգին, Րէուֆ պէյի եւ ընկերներուն, ասոնք ալ իրենց պատեանին մէջ քաշուած ու ձեռնթափ եղած են։ Հանգիստ կ՚ապրին Եւրոպայի մէջ, եւ կը զգուշանան երկրին ամբողջութիւնը վտանգելէ։

Մ. Քէմալ, շնորհիւ Թուրքիոյ միջազգային կացութեան, ի վիճակի կը զգայ ինքզինք հալածելու ընդդիմադիրները նոյնիսկ իր սահմաններէն դուրս։ Այսպէս, յաջողեցաւ Յունաստանի Թուրք ընդդիմադիրները երկրէն քշելու հրամանագիր ստորագրել տալ Վենիզելոսին։ Իր դեսպաններուն միջոցաւ, թաթը կ՚երկարէ նաեւ Սոֆիայէն մինչեւ Փարիզ։ Սուրիոյ մէջ ֆրանսական, Եգիպտոսի մէջ անգլիական իշխանութիւնները խստիւ կը հսկեն Թուրք ընդդիմադիրներու ամէն մէկ շարժումին վրայ։ Հոս ալ Թուրք պարագլուխները դիտողութիւններու կ՚ենթարկուին երբեմն պաշտօնական մարմիններու կողմէ։

Մէկ խօսքով, ընդդիմադիր շարժումը շատ տկար է Թուրքիայէն ներս թէ դուրս։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ԹՌՉՈՒՆՆԵՐՈՒՆ ԳԱՂԹԸ

Ամէն ժամանակի մէջ խուզարկու միտքեր հետաքրքրուած են թռչուններուն գաղթով։ Այս մասին հինները զանազան այլանդակ մեկնութիւններ տուած են։

Յոյն փիլիսոփայ Արիստոտել երկասիրութեան մը մէջ կ՚ըսէ թէ ծիծեռնակները ձմեռուան եղանակը անծանօթ թաքստոցներու մէջ կ՚անցընեն։

ԺԷ. դարուն կէսերը կը կարծէր թէ կարգ մը թռչուններ աշնան ա՛յնքան խորունկ կը թաղուին ճահիճներու տիղմին մէջ, որ անկարելի է անոնց հետքը գտնել։ Գարնանային արեւին առաջին ճառագայթներուն հետ անոնք դուրս կ՚ելլեն իրենց թաքստոցէն, վերսկսելու համար միեւնոյն գործողութիւնը աշնան վերջին օրերուն։

ԺԸ. դարուն Պիւֆոն եւ Ռէօմիւր տեսան թէ այդ տեսութիւնները բոլորովին քմահաճ ենթադրութիւններու վրայ հիմնուած են, թէ՝ թռչունները ստիպուած են ձմեռը թողուլ ցուրտ երկիրները, երթալու համար աւելի տաք երկիրներ։

Շօշափելի ու գործնական լուծում մը տալու համար հարցին, անոնք գաղթող թռչունները ողջ ողջ կը բռնէին եւ անոնց թաթերուն կ՚անցընէին ալիւմինիումէ օղակներ, որոնց վրայ կը նշանակէին թռչունին ձեռք անցուած տեղն ու թուականը, յետոյ անոնց ազատ ձգելով կը գաղթէին տաք երկիրներ, հո՛ն տեղացիք բռնելով այդ թռչունները, անոնց ոտքերուն անցուած օղակները կ՚առնէին եւ ասոնց վրայ նշանակելով տեղն ու թուականը, զանոնք կը ղրկէին թռչուններու գաղթի հարցով զբաղող ընկերակցութիւններուն։

1890ին, Տանըմարքացի թռչնաբան Մօրթընսըն առաջին անգամ ըլլալով կատարեց նմանօրինակ փորձ մը։ Ետքագային այդ մեթոտը ընդհանրացաւ Եւրոպայի եւ Ամերիկայի մէջ։

Ձեռք բերուած արդիւնքներէն կարելի եղաւ հաստատել թէ՝ Սիպերիոյ խորերէն եկող թռչունները միանալով Սկանտինաւիոյ, Անգլիոյ, Հոլլանտայի, Պելճիքայի եւ հարաւային Գերմանիոյ թռչուններուն հետ, կը գաղթէին Ափրիկէի արեւմտեան եզերքը։

Թռչուններու երկրորդ խումբ մը մեկնելով Եւրոպայի կեդրոնական երկիրներէն, եւ հետեւելով Ափրիկէի արեւելեան եզերքին ուղղութեամբ, կ՚երթային մինչեւ Ափրիկէի հարաւային թերակղզին։

Երրորդ խումբ մը բաղկացած Ռուսիոյ Ուրալեան երկիրներու եւ արեւմտեան Սիպերիոյ թռչուններէն, կ՚երթային Հնդկաստան, իսկ ասիական միւս երկիրներուն թռչունները կը գաղթէին դէպի Ովկիանիոյ կղզիները։

Այս միջ-ցամաքային գաղթերէն զատ, կան նաեւ զուտ ցամաքային գաղթեր, ինչպէս Ափրիկէի եւ հարաւային Ամերիկայի մէջ։

Շաքէն դիտած է թէ Քոնկոյի աւազանին հիւսիսային երկրամասին մէջ գտնուած թռչունները գաղթող չեն, բացի քանի մը տեսակներէ, որոնք աշնան կը մեկնին դէպի հարաւ, վերադառնալու համար գարնան։

Գաղթող թռչունները ի՞նչպէս կը գտնեն իրենց ճամբան. այս մասին կարծիքները կը տարբերին։ Կարգ մը թռչնաբաններ կը կարծեն թէ թռչունները ի ծնէ օժտուած են ուղղութիւն գտնելու բնազդով։ Իրենց երթալիք ճամբան տեսնելու եւ որոշելու կարողութիւնը կարելի չէ խնդրոյ առարկայ ընել, քանի որ գաղթող թռչուններուն մեծագոյն մասը գիշերորսակ են, եւ միւս կողմէ՝ ովկիանոսներու վրայէն անցած ատեն անոնք չեն կրնար որոշել այն կէտերը, որոնց ուղղութեամբ պէտք է ընթանան։

Կը կարծուի թէ ուղղութիւն գտնելու գլխաւոր ազդակը կը կազմէ սնունդ գտնելու հաւանականութիւնը։ Մթնոլորտի բարեխառնութիւնն ալ կոչուած է կարեւոր դեր մը կատարելու գաղթող թռչուններուն տեղափոխութեանց մէջ։

Պուրպիէ կը կարծէ թէ հովերուն ուղղութիւնը, ինչպէս նաեւ մթնոլորտային ուրիշ պայմաններ կ՚ազդեն գաղթող թռչուններուն վրայ։ Կարգ մը կենդանաբաններ թռչուններուն կը վերագրեն մագնիսական զգայութիւն մը, որ կողմնացոյցի սլաքին նման անոնց կը թելադրէ գտնելու իրենց ուղղութիւնը։ Մինչեւ իսկ կարծողներ կան թէ նաւազնացներուն պէս թռչուններն ալ կրնան ուղղութիւն տալ իրենց ճամբուն, հետեւելով արեւին ընթացքին եւ աստղերուն տեղափոխութեան։

Այսօր թռչուններու գաղթի ծագումի մասին, հետեւեալ գլխաւոր պատճառը հաւանական կը նկատուի։ Սառնային դարաշրջանէն առաջ, երբ երկրին բարեխառնութիւնը ամէն տեղ նոյնն էր, թռչունները միօրինակ կերպով տարածուած էին երկրագունտին մակերեսին վրայ։ Այն շրջանին, երբ այդ սառնակոյտերը Րոնի հովիտին մէջ տարածուեցան, հիւսիսային երկիրներուն մէջ ապրող թռչունները ստիպուեցան դէպի հարաւ երթալ։ Այս երեւոյթը քանի մը անգամ կրկնուելով, առաջ բերաւ թռչուններուն գաղթը, որ անփոփոխ մնաց, շնորհիւ եղանակներու փոփոխականութեան։ Նոր տեսակէտ մը այս հարցը կը կապէ թռչուններու ներծոր գեղձերու բնախօսութեան։

ԼՈՒՍԻՆԸ ԲՆԱԿԵԼԻ՞ Է

Ահա՛ հարց մը, որ հինէն ի վեր զբաղեցուցած է գիտական աշխարհը եւ առարկայ դարձած շատերու հետաքրքրութեան։

Այսօր, գիտութեան հսկայաքայլ յառաջդիմութեան եւ աստղագիտական գործիքներուն կատարելագործութեան շնորհիւ, կրնանք աւելի որոշ ու շօշափելի փաստերով ծանօթանալ հարցին։ Պատասխանը դժբախտաբար ժխտական է։

Արդարեւ, երբ Ուիլսըն լերան (Միացեալ Նահանգներ) հսկայ դիտարանին խոշոր հեռադիտակով դիտենք լուսինը, 3000 անգամ աւելի խոշորցած եւ 50 քիլոմեթր հեռաւորութեան մը մէջ կը տեսնենք զայն, ինչ որ հնարաւոր կը դարձնէ յստակօրէն նշմարելու անոր մէջ՝ 100 մեթր տրամագիծ ունեցող առարկաներ, օրինակ՝ մեծ յիշատակարան մը, տուներու, մարդոց կամ անասուններու խմբաւորումներ, լճակ մը, ծառերու խումբ մը, մինչդեռ նմանօրինակ որեւէ առարկայ չէ նշմարուած լուսնին լերկ մակերեսին վրայ, ինչ որ ապացոյց է թէ անոր մէջ մարդ կամ անասուն գոյութիւն չունի։

Հիմա տեսնենք թէ լուսնի մակերեսին վրայ կենդանի էակները գոյութեան ի՞նչ պայմաններու մէջ կրնան գտնուիլ, եւ թէ մարդկային գործարանաւորութիւնները կրնա՞ն պատշաճիլ այդ միջավայրին։

Նախ ըսենք թէ մթնոլորտային ճնշումը հոն չափէ աւելի տկար է, այսինքն մեր երկրին մթնոլորտին ճնշման 9 առ հազարի մասին կը հաւասարի։ Արեւին ճառագայթները երբ լուսնի օդի խաւերուն մէջէն անցնին չեն ծծուիր, որով լուսնին այն մասը որ կը ստանայ արեւին ճառագայթները, շատ բարձր բարեխառնութիւն մը պէտք է ունենայ։ Աստղագիտական մասնաւոր գործիքի մը միջոցաւ, չափելով դէպի երկիր ղրկուած լոյսի ճառագայթումը, կարելի եղած է որոշել լուսնի հողին բարեխառնութիւնը։ որուն միջինը զերոյէն 97 աստիճան վեր է, ինչ որ մեզի համար շատ տաք ըսել է։ Գալով այն բարեխառնութեան, որ գոյութիւն ունի լուսնի այն կիսագունդին մէջ, որ արեւէն լոյս ու ջերմութիւն չստանար, հո՛ն հաւանաբար շատ ցուրտ ըլլալու է, այսինքն զերոյէն 50 աստիճան վար։

Վերոյիշեալ հակիրճ տեսութենէն կարելի է հետեւցնել թէ՝ լուսնի մէջ մարդկային կեանքի գոյութիւնը անհնար է։ Սակայն հո՛ն կրնան գոյութիւն ունենալ այնպիսի էակներ, որոնք մասնաւորապէս կազմաւորուած ըլլան ապրելու համար մթնոլորտի ծանօթ պայմաններուն մէջ։

'Գիտուն-նաւազնաց' Մոնաքոյի իշխան Ալպէր՝ իր ծովային հետազօտութեանց ընթացքին ովկիանոսի 6000 մեթր խորութեանց մէջէն երեւան հանած է ա՛յնպիսի էակներ, որոնք բացարձակ մթութեան մէջ կ՚ապրին, հոն՝ ուր բարեխառնութիւնը զերօ աստիճանի մօտ է, եւ ճնշումը աւելի քան 600 մթնոլորտ։ Ասոնք այնպիսի պայմաններ են, որոնց մէջ գործարանաւոր էակներուն գոյութիւնը մինչեւ այսօր անկարելի նկատուած էր։

Արդ, քանի որ բնութեան մէջ, մեր հողագունտին վրայ գոյութիւն ունին էակներ, որոնք կրնան յարմարիլ բոլորովին տարբեր պայմաններու՝ որոնց մենք վարժուած չենք, եւ եթէ անոնք կը գտնուին մեր երկրին ծովերուն մէջ, կրնան նաեւ անոնցմէ գոյութիւն ունենալ երկրին արբանեակին՝ լուսնին մէջ, հաւասարապէս անոր կիզիչ եւ սառուցեալ մակերեսին վրայ։

Բայց թէ ի՛նչ է այդ էակներուն ֆիզիքական յօրինուածքն ու կազմաւորութիւնը, ասիկա գաղտնիք մըն է, որուն թափանցելու համար անհրաժեշտ է ճամբորդութիւն մը կատարել դէպի Լուսին։

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԻՐՈՅԵԱՆ

“ԷՐՄԷՆԻ„ ՊՍԱԿԸ

— Պայքա՛ր, պայքա՛ր այլասերման դէմ. պատերա՛զմ, հայր ոսոխին դէմ։

Կը խօսինք բեմէն, կը գրենք թերթերու մէջ. ու ողբերգու բանաստեղծը, կուլայ վիշտէն. «Յանուն ձեր անթաղ մեռելներուն, յանուն ձեր կրած անչափ վիշտին, ի սէր Աստուծոյ, գուրգուրացէք ձեր լեզուին, ձեր կրօնքին, ձեր աւանդութեան վրայ։ Մի՛ մոռնաք երգել հայ երգը ձեր շրթներով, որ համեղ է աղէն. սահուն է ջուրէն։ Ձեր երգը, ա՛խ եղբայրներ»։

Լա՛ց, հայ երգիչ, լա՛ց, ո՛չ թէ երգիդ տխրութենէն, այլ քու մենակութեանդ համար, որովհետեւ քու ձայնդ լսող չկայ։

Չենք տեսներ մեր լեզուի գեղեցկութիւնը, չենք զգար թէ ունինք այնպիսի արժէքներ, որոնց ազնուացումով գուցէ մեր ազգը շլանային. ունինք ամէն բան՝ որ անհրաժեշտ է ազգ կոչուելու համար, աւանդավէպեր ու պէպախութիւններ, ու մանաւանդ պէտք ալ ... ուրիշներէ մուրալու կամ փոխ ... բայց մեր գրագէտին քարը, մեր ... կիրէն սիրուն է...

Ինչո՞ւ արդեօք, Հայերս սիրած ենք այն՝ որ մեզ չէ կանիր. եւ եղած ենք ստրուկը նոր, որ մեզմէ չէ։ Հայ իշխանական հին առեղծ ... անարգանքի տեղ ... նելով հայ թագաւորներու գամները, կը ... նախնիներուն շղթայակապ ստրուկը ... կամ թօյնին... Ուսարաճ ... մինչեւ վերջ կուլիներու ... դան չէ՞. պարզապէս մերինն ... հայաքական արժանապատ... չունենալու համար։ Եւ ... մինչեւ մեր օրերը հայի ... կրօնք փոխել, պատուանդան ... մեր ազգ ծախել... Թերեւս վերջին դժուարութեանը Րաֆֆին որ հնչեց ազդանշը.

Թէ քայլեմք դուք խօսիք ...
Զայն սովրեցէք մեր ...
Աստուած վկայ, էն կ...
Եւ չէ պիտի մեր ...

Հապա՛, այսպէս կ՚ասէր ... թիւնն, ... Հայը, 1850 թուականներուն, իսկ այսօր ... շատ։

Տանք օրինակներ որ ... կ՚ուզէք։ Ահա՛ զարդարաց ... նատան մէջ կը հեռաձայնէ։

—«Allo! allo! oui, moi m... comment?— ah, oui— ... խօսի՞մ, bon. ինչի՞ ... կիրակի — non. Ecoute m... եւ այդպէս չեմ կարծեր — non, mais non — Ecoutez ... հա՛, այո՛. քեզ ... madame ... տիկնոջ, որ մատնագէտ համոզ...

Վերջերս տեսնոր դէպքի մը ... ծուռ վկան եղանք։

Հայ լուսաւորչական եկեղեց... մը կնքման կ՚ուզէ «Հայ» ... լիկ՝ պատուաւոր ընտանիքի մը ... չկեր։ Ամէն բանի մասին համա... են, բայց պատկեն...

Ցրուել պարագաները կը ... որ անպայման լուսաւորչական ... սակով միանան. հակառակ ... գային կը սպառնան հարսանի... ներկայ չըլլալ։

Իսկ բարեպաշտ կաթոլիկ «...» կը պահանջէ կաթոլիկ պսակ ... կ՚ուզեն...

— «Ես, էֆէնտիներ, ... ալ չեմ ստորնացած, որ ... «Էրմէնի»ի ժամը պսակ ընել ... ստորնութեան համդուրժեմ»։

Իսկ անձամ հարսնցուն, ... թթու քան քացախը, հօրը ... կը լրացնէ անուշ բերնով։

— Տունը կը մնամ, պառաւ ... ջիկ կը դառնամ, ողջ-ողջ գերեզման կը մտնեմ ուրախութեամբ, ... «Էրմէնի» պսակին թէկնածու ... ժանանայ։

Ուրիշ պատմութիւն մը։ Պոլոնիանատան մէջ ... մը կը հարցնէ «Հայու մը ...

— Ի՞նչ ազգութեան կը ... կանիր։

— Կաթոլիկ եմ։

— Կաթոլիկը տէրտէրին ... մ՞ր ազգին կը պատկանիր։

— Conosis pas, mossi... (չեմ գիտեր, պարոն)։

— Ի՞նչ հասա գլուխ մարդ ... սա աղուշը կը հարցնեմ քեզի, ... ի՞նչ ազգ էք. Իտալացի՞, Սպանիացի՞, Մ՞արոնցի՞, Պելճիքացի՞...

Մարդը կը քրտնի, կը ննջուի ... բոլոր զրկանքները հօրը չէ, ... իր լեզուն չարաւաւոր այդ ... եալ բառը Պոլոնիանը ... թուղթին մէջ նայելով։

— Դուք հայ չէ՞ք, կը հարցնէ ...

Մարդը կ՚ուզէ քաշուել, թէ ... պարտութիւն է, թէ ինքը կաթոլ... է, ու այդ «...» սխալմամբ՝ ... ուած իր կամքին են գրած։

Պոլոնիանը դուրս կը վռնտէ մարդուկը։

Ալ հերիք որքան ... իրար եւ ուրացանք մեր ինքնութիւնը։ Գոնէ այսչափ չարչարանքներէն ու փորձառութեններէն ... ծռմեցնենք իրարու, աւելի ... րանք մեր արժէքներուն վրայ ... անձնական օրինակներով ... պայքարը այլասերման դէմ։

Ն. ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Անցեալ հանդէսներուն առթիւ այս սիւնակներուն մէջ ըսած էի որ Դպրոցասէրի կազմակերպած հանդէսները յաջողութեան հոմանիշ են։ Այս տարուան ուսումնական շրջանը փակող դաշտահանդէսը եկաւ հաստատել օդին շատ աննպաստ հանգամանքին՝ փաստելու այդ իրողութիւնը, ընդարձակ պարտէզին բոլոր անկիւնները լեցնող ոգեւոր հասարակութեան մը ներկայութեամբ։

Մառայլ ու երբեմն լալկան երկինքին տակ՝ նոյնիսկ սանուհիներուն եւ հասարակութեան ժպիտներն ու ծիծաղները ալ աւելի շեշտուած [illegible]ան մը ունէին։

Շրջանաւարտներու վկայականներուն բաշխումը անձրեւին պատճառով կատարուեցաւ դպրոցին ընդարձակ ճաշասրահին մէջ, յանկարծակի, քիչ մը հապճեպ։

Բեմին ձախ կողմը շարուած էին այս տարուան 11 շրջանաւարտ օրիորդները, կապոյտներ հագած՝ երազին գոյնը։

Աշակերտուհիներու կողմէն երգուած «Դպրոցասէրի քայլերգ»էն ետքը, Օր. Փերճուհի Իչգալացեան կարդաց Սանուց Միութեան տեղեկագիրը։

Միութեան կատարած դերը շատ [illegible] եւ համակրելի է դպրոցի յարկին տակ, ուր շարք մը ձեռնարկներ կեանք կ'առնեն երիտասարդական ոգեւորութենէն։

Վկայականներու բաշխումին ձեռնարկելէ առաջ, Պ. Վ. Իչգալացեան դպրոցին Ներքին տնօրէնը՝ կարճ ատենախօսութեամբ մը ճանանչեց Դպրոցասէրին կատարած եւ կատարելիք դերը հայ կեանքին մէջ։ Այս տարուան շրջանաւարտներն են, Օրիորդներ՝ Գոհարիկ Բաղիկեան, Ալիս Գրիգորեան, Արմինէ Խրիմեան, Ծաղիկ Կարապետեան, Մելինէ Ճանիկեան, Արմէնուհի Մատաղշեան, Ռոզա Ղազարեան, Ոսկի Փաշարեան, Եղիսաբէթ Զիլճեան, Զարմուհի Սիւրմէլեան եւ Վարսենիկ Տօլմաճեան։

Շրջանաւարտներու կողմէն «Մնաք բարով»ի սրտայոյզ ուղերձը կարդաց Օր. Ա. Գրիգորեան, շեշտելով իրենց բաժանումին վիշտը եւ երախտագիտութեան խորունկ զգացումը որ ունին մայրենի յարկին հանդէպ։

Ու մէկ մէկ՝ համեստ եւ յուզումէն շիկնած, անոնք առացան իրենց վկայականները, աջահամբոյրի գալով [illegible]՝ իրենց վրայ մօր պէս հսկող [illegible]կիններուն։

Անձրեւի մէկ դադարի պահէն օգտուելով, կազմակերպողները կրցան պարտէզին մէջ շինուած միրան բեմին վրայ կատարել գեղարուեստական բաժինը, որ կը բաղկանար Lafontaine-ի «Ճպուռն եւ մրջիւնը» երգախաղէն տեսարանէն, փոքրիկներու կողմէն խաղացուած, ազգային հաւաքոյթի տեսարան մը, ուր յաջորդաբար պատմուեցաւ Յ. Թումանեանի «Շունն ու կատուն» եւ երգուեցաւ «Ել արի»։ Նշանակելի էին օրիորդներ Գոհինէ Մարտիրոսեան «Թիթեռնիկ»ի դերին մէջ, իսկ Շաքէ Փօրուճեան իբրեւ շնորհալի եւ խոստացող պարուհի։

Նուագներու պարը մեծ խանդավառութիւն առթեց հասարակութեան մէջ, եւ զոյն պարող 7-8 տարեկան աղջնակները շարժումներու եւ ներդաշնակ ձեւերու մեծ ըմբռնումներով պատիւ բերին իրենց առաջնորդին։

Արդիականութիւնը յայտնուեցաւ բեմին վրայ «Անթիլեան պարով» — տպաւորութիւն մը Գաղթային Ցուցահանդէսէն։

Սկաուտ եւ սաստկացող անձրեւին տակ Պ. Մալումեան ատոյիկաբար կատարել տուաւ աշակերտուհիներուն մարզական շարք մը խաղեր, զորս հարկ եղաւ կրճատել։

Ժողովրդական ոգեւորութիւնը սակայն չէր մարած։ Պարասրահը մտնել անկարելի էր։ «Պիւֆէ»ն կը ցանցէր սատիրմանաբար. զանազան խաղեր եւ վիճակախաղը իրենց շուրջը բռնած էին երիտասարդ ու տարեց։

Օրթագիւղի մէջ, պարտէզպանի մը սենեակին չորս մերկ պատերուն ստուերին տակ ծնունդ առած գործը, — Դպրոցասէրը — պէտք է տարածուի գոնէ Ֆրանսայի եւ քանի մը կարեւոր գաղութներու մէջ։ Չէ՞ որ սերունդին փրկութիւնը — այս սիւնակներուն մէջ լայնօրէն բացուած — լուրջ մտահոգութեան առարկայ եղաւ։

Դպրոցները, մանկապարտէզները առաջին տեղը կը գրաւեն գալիք սերունդին սիրտն ու հոգին ձեւակերպելու, ներշնչելու միջոցներուն մէջ։

Դպրոցասէրը քանի մը ամիսէն կը տօնէ իր 50 ամեայ յոբելեանը։ Առիթը պիտի ըլլայ այդ հրապարակ գալու զինքը յարգողներու եւ համակիրներու բազմութեան առջեւ՝ առաջադրութիւններով եւ ընդարձակուած գործունէութեան մը ծրագրով։

Տարակոյս չկայ թէ ամէն անհատ կամ կուսակցութիւն՝ որու համար հայ կրթական գործը բարձր է ամէն նկատումէ եւ հաշիւէ, պիտի աջակցի այդ օրինակ փրկարար եւ արդիւնաւոր աշխատանքի մը։

Ուրախալի է որ հանդէսին հասոյթը, հակառակ աննպաստ օդին եղած է մօտ 8000 ֆրանք։

ՀՐ. ԱԼԽԱՆԻՔ

ՀԱՅ ԵՐԳԻՉԻ ՄԸ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Ամերիկահայ երգիչ Արմէն Թոքաթեան, որ արտակարգ ընդունելութիւն գտած էր Փէշթայի մէջ, նոյնքան ջերմութեամբ ողջունուած է Վիեննայի մէջ։ Իր առաջին իսկ երգին, սպառած էին Օփերայի բոլոր տոմսակները։ Մասնաւորապէս գնահատուած է «Թօսքա»ն։

Կ. ԽԱՉԻ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՕ.— Ա. Ե. Կ. Խաչի մասնաճիւղը գեղեցիկ գաղափարն էր յղացած, իր շուրջն հաւաքելու համար շրջանի հայութիւնը։ Մէկուկէս ամսուան գործունէութիւնը ապացուցանելու համար կը բաւէ յիշել միայն երեկոյթին մէջ իսկ բեմ եկող տասնեակ մը փոքրիկները որոնք երգեցին եւ արտասանեցին մաքուր հայերէնով։ Ուսուցման համար, մասնաճիւղը ոչ մէկ ջանք չի խնայած։

Ներկայ բազմութիւնը սպասուածէն աւելի էր, ինչ որ կ'ապացուցանէ թէ՝ որչափ կը գնահատեն Կ. Խաչի օգտակարութիւնը։

Ներկաները բոլորն ալ պատուասիրուեցան թէյով։ Արտասանեցին եւ երգեցին փոքրիկ օրիորդներ Ճոպալեան, Դանիէլեան, Կարմիրմօրուքեան եւն. եւ Պ. Պ. Սինանեան եւ Կարմիրմօրուքեան։ Մասնաճիւղի անդամուհիներէն արտասանեցին օրիորդներ Ա. Գույումճեան, Մ. Գույումճեան եւ Մ. Տարաքճեան։ Երգեցին Տիկիններ Ա. Մաղոյեան եւ Տէրտէրեան։ Ջութակի վրայ նուագեց Պ. Իւթիւճեան։ Յաջող կերպով երգեց նաեւ մասնաճիւղի անդամուհիներէն կազմուած երգչախումբը «Ալագեազ» եւ «Մեր արեւը մեր արցունքը»։

Երեկոյթի կէսին խօսք առաւ նախագահը Պ. Մեծատուրեան եւ ամփոփ կերպով պարզեց հայ կնոջ դերը հայ իրականութեան մէջ։ Պ. Բենօ շեշտեց Կ. Խաչի կարեւորութիւնը։ Իսկ, Կեդր. Վարչութեան անդամուհիներէն օր. Դոչեան շնորհակալութեան խօսք ըսաւ մասնաճիւղին եւ ներկաներուն որոնք ինքնաբերաբար լծուած են այս կարեւոր գործին։

Իր սիրայօժար մասնակցութիւնը բերած էր նաեւ «Եփրատ» նուագախումբը, որ նուագեց հայկական եւ օտար երգեր։

Մասնաճիւղը նիւթական արդիւնք մը ձեռք բերելու համար վիճակահանութեան դրած էր հաւ մը, որ երկու հարիւր ֆրանքի արդիւնք մը տուաւ։ Հաւը շահեցաւ Պ. Տէրտէրեան, Կ. Խաչին նուիրելով 15 ֆրանք։ Յետոյ վարչութիւնը խոստացաւ տարածել իր գործունէութիւնը, կռթնելով շրջանի աջակցութեան վրայ։ Յաջողութիւն կը մաղթենք մեր քոյրերուն։

Հրայ

ԱՅԱ ՍՈՖԻԱՅԻ ԽՃԱՆԿԱՐՆԵՐԸ

Պոլսէն կը գրեն թէ պաշտօնապէս արտօնութիւն տրուած է Թրքական կառավարութեան կողմէ, որպէսզի Ամերիկայի բիւզանդական կաճառը քննութեան ենթարկէ, մաքրէ եւ նորոգէ Այա Սոֆիայի մզկիթին խճանկարները։

Այս Կաճառը հիմնուած է երեք տարի առաջ, ուսումնասիրելու համար Բիւզանդական արուեստը։ Գանձեր չպիտի հաւաքէ, այլ հետազօտութիւններ պիտի կատարէ Բիւզանդական շարժման եւ յիշատակարաններու պահպանման համար։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՎԵՐՋԱՊԷՍ, ԿԸ ԽՈՍՏՈՎԱՆԻՆ ՈՐ ՋԱՐԴԵՑԻՆ... ՁՈՂԵՐՈՎ

Մամուլի օրէնքին մասին Թուրքիոյ Ազգ. Ժողովին մէջ տեղի ունեցած վիճաբանութեանց ընթացքին, Ուրֆայի երեսփոխան Ալի Սայիպ պէյ այսպէս արտայայտուած է «Սօն Փօսթա»յի տէրերէն Չէքէրիա պէյի մասին։

— «Այս մարդը վերջերս միսիոնարներու դէմ կը գրէր. բայց մի խաբուիք, քաղաքական խաղ է։ Ռոպվէտեւ միսիոնարներն են որ կրթած են զայն ու իր կինը, եւ մեր երկրին նուէր ղրկած։

Էֆէնտինե՛ր, այս խնդրին մէջ մտնելու համար կ'ուզեմ ձեր յիշողութիւնը հանրապետութեան շրջանին դարձնել։

Այն ատեն, շատ միսիոնարներ կը պտըտէին երկրին ամէն կողմը, հայ տղաներ կը հաւաքէին, կը կարդացնէին, եւ յարմար դատուածները նոյնիսկ աւելի հեռուները կը տանէին եւ անոնց ականջին բաներ մը կարդալով մեզի իբր նուէր կը վերադարձնէին։

Ահա, էֆէնտիներ, միսիոնարներու կողմէ այսպէս հասցուած եւ մեզի նուիրուած անձերն էին հրասպետ Փողոսները եւ Թաշնակները, որոնք Վանի, Պիթլիսի, Ատանայի, Կեսարիոյ եւ Պոլսոյ մէջ, ձեռքերնին ռումբ բռնած, եւ մտածած անկախութիւն ըսելով, հայրենակցի արիւն թափեցին եւ երկրին գոյութեան դէմ դաւեցին։

Էֆէնտիներ, ճիշդ այսպէս միսիոնարներու կողմէ կրթուելով մեր երկիրը ղրկուածներն են այն դաւաճան Թաշնակները եւ Փողոսները որոնք Պոլսոյ մէջ ռումբերով գրաւեցին Օսմ. Դրամատունը, Պապը Ալիի վրայ յարձակեցան, ուզեցին հայ հայրենակցի արիւն թափել, եւ անոնց գլուխը ճզմուեցաւ բեռնակիրներու ձողերով։

Էֆէնտինե՛ր, այս դաւաճան մարդոց ո՛չ միայն այրերը, այլ եւ միսիոնարներու մօտ հասած աղջիկներն անգամ, ընդհ. պատերազմին իրենց մարմինն կարգ մը տարափոխիկ հիւանդութիւններ պատուաստեցին եւ այս ձեւով դաւեցին մեր երկրին դէմ։

Էֆէնտիներ, բնաւ լսա՞ծ էք որ միսիոնարները Հայէն զատ ուրիշ ազգի վստահին։ Բնաւ տեսա՞ք որ յոյն կամ եահուտի տղայ մը տանին։ Միայն տարին զաւակը մեր մէկ բանաստեղծին, որուն անձովը կը պարծենանք։ Այդ զաւկին ալ կրօնքն ու ազգութիւնը փոխել՝ տուին եւ զինքը մեզի ղրկեցին։

Ահա էֆէնտիներ, զինադադարին միսիոնարները յարմար դատեցին տանիլ Չէքէրեան եւ կինը, լրագրութեան հնարքները սորվեցուցին անոնց եւ մեր երկրին նուիրեցին։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԵՂԵՂԸ ՄԵՂՐԻԻ ՄԷՋ

Յուլիս ամսուն կէսին, Մեղրիի շրջանին մէջ յորդառատ անձրեւ տեղաց եւ հեղեղը մեծ վնասներ պատճառեց։ Մասնաւոր յանձնաժողով մը, որ կը քննէ վնասները, կը տեղեկագրէ թէ փճացած են մրգաստանները եւ հերկերը։ Քանդուած են առուներ ու կամուրջներ։ Խեղդուած են կենդանիներ։ Առուները քանդուած ըլլալով, քանի մը օր կարելի չէ եղած ջրել արտերներն ու պարտէզները։

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

1932 տարուան համար ծրագրուած է շարժանկարի վերածել կարգ մը գրողներու գործերը։ Այսպէս շարժանկարի պիտի վերածուին Եղիշէ Չարենցի Երկիր Նաիրիի եւ Խմբապետ Շաւարշ գործերը Ապստամբութիւն անունին տակ, Նաիրի Զարեանի Ռուշանի քարափը, Մկրտիչ Արմէնի մէկ վէպը՝ Երեւան անունով, Ստեփան Զորեանի Ցեղկոմի նախագահը, Յովհ. Թումանեանի Գիքորը, Պերճ Պռօշեանի Հացի խնդիրը, Շիրվանզադէի Քաոսը։ Ասոնցմէ զատ պիտի պատրաստուին ժապաւէններ, որ պիտի ներկայացնեն Զանգեզուրի վերաշինութիւնը, պղնձի արդիւնաբերական աշխատանքները, Երեւանի շինութիւնները (բնակարան, ելեկտրակայան, Ջրմուղ, եւայլն), գործի արհեստանոցները եւ մանկական ու քարոզչական պատկերներ։

ԹԱՏՐՈՆ

Համաձայն նախորդ տարուան Թատերական տեղեկագրին, անցնող Թատերաշրջանին առաջին անգամ ըլլալով ներկայացուած են Տ. Հախումեանի «Թշնամին», Վաղարշեանի «Օղակուծը», ինչպէս՝ նաեւ Թարգմանական 4 գործեր, «Տեմպը», «Առաջինհեծելազօրը», «Սեւ գնացքը», «Ռելսուածքը»։

Այժմ յառաջիկայ տարուան համար բանակցութիւններ կը կատարուին՝ խումբը օժտելու համար գեղարուեստական թարմ ուժերով։ Իբրեւ բեմավար, հրաւիրուած են Ա. Գուլակեան, Թ. Սարեան, Վաղարշեան, Շամիրխանեան, Վ. Վարդանեան, Գ. Գաբրիէլեան։ Թատերական նորագոյն նուաճումներուն ծանօթանալու համար Մոսկուա եւ Լէնինգրատ պիտի ղրկուին Գուլակեան, Վաղարշեան, Շամիրխանեան։ Գեղարուեստական հարցերու եւ բեմայարդարման խնդիրներու համար հրաւիրուած են Արուտչեան, Թարեան, Ալաջալեան եւ Շերիչեւ։

Պետական Թատրոնի տնօրէն նշանակուած է Շալչեան, (Գ. Աբով մտած է լուսաւորութեան գործավարութեան մէջ)։ Պետական Թատրոնի շէնքը հիմնովին կը նորոգուի եւ կ'ընդարձակուի։ Առաջին յարկին մէջ, ուր կը գտնուէր Պետական Հրատարակչականի նախկին տպարանը, պիտի վերածուի ծխարանի։

Այս տարի խաղացանկին վրայ պիտի աւելցուին «Կացնի Պոէմա», Շէյքսպիրի «Մաքպէթ»ը (վերամշակուած)։

Գալ տարի (յունուարին) պիտի տօնուի պետական Թատրոնին տասնամեակը։ Այնուհետեւ պիտի սկսին ներկայացումները անընդհատ։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի ՍԿԱՈՒՏՆԵՐԸ ԾՈՎԱՓ ԳԱՑԻՆ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտները օգոստ. մէկին շաբաթ գիշեր Գար դը Լիոնէն ճամբայ ելան դէպի Մարսէյլ, եւ պիտի բանակին Մարսիլիոյ եւ Սէն Ռաֆայէլի միջեւ ծովեզերեայ վայր մը մայրիներու մէջ։

Վաթսուն եւ մէկ պատանիներ հաւաքուած էին կայարանի դրան առջեւ, գայլուկներ, սկաուտներ եւ երէցներ, շրջապատուած իրենց սիրելիներէն։ Բոլորը խանդավառ, ժպիտ ու ծիծաղ բոլորին երեսներուն վրայ։

Հրամանը կը տրուի տղոց, կը յառաջանանք դէպի ներս։ Մէկ ասուածով տղաք կը գրաւեն իրենց համար նախապէս սահմանուած վակոնը։ Հինգ վայրկեան կը տեւէ իրենց գոյքերուն տեղաւորումը ու յետոյ խաղողի ողկոյզներու նման պատուհաններէն կը կախուին իրենց սիրելիներուն վերջին հրաժեշտը տալու։

Ցանկարծ կը փոթորկի խումբին սիրտը։ Ցեղին ոգին է որ կ'արթըննայ. «Յառա՜ջ նահատակ ցեղին անմահներ» կրակի երգն է որ դուրս կուգայ մեր տղոց կրակ բերաններէն, եւ տառապանքի եօթը աշխարհներէն հաւաքուած ծնողներու աչքերէն կ'իջնան յուզումի եւ յաղթանակի արցունքներ։ Խուռներամ Ֆրանսացիներ մօտիկ կ'ըլլան եւ ապշահար կը դիտեն այս սրտառուչ պատկերը։ Ժողովուրդ մըն է անհայրենիք կ'այրի ու կը փոթորկի։ Կը շարունակուի երգը, յետոյ «Մեր Հայրենիք»ը, այսպէս կը շարժի շոգեկառքը.— «Հուռրա՜» կը կանչեն տղաքը, ու երգը կը տանին դէպի Մարսէյլ, դէպի ծովափ... Երթաք բարով, տղաք, դէպի այդ ճամբով։ Այո՛, այդ ճամբով օր մըն ալ դէպի մեր աշխարհը։

Եւ դուք, վտարանդի հայրենակիցներ Մարսիլիոյ, գացէք փնտռեցէք մեր տղաքը, անոնք մէկ ամիս հիւր են ձեզի։ Անոնց բանակումի կրակներուն դուք ալ փայտ տարէք ու անոնց կրակներէն կայծեր փոխադրեցէք հազարաւոր պատանիներու։

Հայր մը

Կարդացէք եւ Տարածեցէք ՅԱՌԱՋը

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (25)

ԿԱՐՄԻՐ ԺԱՄՈՒՑ

ԺԱ.

Ամէն անգամ որ Հայրապետ էֆէնտին համբան պանդուխտներու հանդիպէր, որոնք տըղիններ չալկած, Պապը Զապթիէի կամ կեդրոնական բանտին համբան կը բռնէին իրենց [illegible] գիշերուան հանգիստը ապահովելու համար, «վա՜խ, վա՜խ, խեղճ Ցաքիլներ կ'ըսէր, մտածելով, ի՛նչ երազներու անկեալ զոհեր կ'ըլլան։

Ա՛լ մթնցաւ։ Ռուսիկան մը ճրագ մը առած, ներս մտաւ։ Համարձական բարեւ մը տալէն յետոյ դուռը կղպեց, լուսին դրպանը դրաւ եւ կօշիկները հանելով, քանաքէի մը վրայ երկնցաւ։ Գիշերը իր վրայ իջած էր։

***

Յաջորդ օրը քօմիսէր մը [illegible] նախարարին սենեակը տարաւ։ Փաշան կէս ժպտուն, կէս տխուր պոլսուբուռնով մը քաղաքավար ընդունելութիւն ըրաւ, սիկար ու սուրճ ալ հրամցուց։ Քիչ վերջ ալ քարտուղարի մը հետ եկաւ, Թուղթերով, գիրքերով, կաղամարով։ Կանոնաւոր հարցաքննութիւն մը սկսաւ, որ քանի մը ժամ տեւեց։ Ամբաստանեալին աչքին առջեւ դրուեցան երգարան մը, արտասահմանեան Թերթեր, «[illegible]» գործունէութեան ստացագրեր, Պապը Ալիի ցայցին մէկ պահոնքնամագիրը։ Այս ամէնը իր տունէն գտնուած էին։ Առջի օր Զապթիէէն տարուելէ առաջ, անդին Օրթագիւղ իր բնակարանը մանրակրկիտ խուզարկութիւններ կատարուելով, լցուած սնտուկ մը այդ միւզիր գրքերն ու Թուղթերը գտնուած էին։ Հիմակ իրմէն բացատրութիւն կը պահանջուէր։ Ամբաստանեալը կասկած թէ ատոնք իր պաշտօնակատարներուն ըլլալու էին. այդ խեղճ մարդիկը օգոստոս 2էն քանի մը օր առաջ բանտեալ, երկիր ղրկուած էին ընդհանուր տարագրեալներուն հետ։ Էֆէնտին, այդ հին հալը, եւ ոչ իսկ բայց մը մտքէն անցուց ինքնարդարացման համար ճիշդ իրողութիւնը ըսել։ Իր ամբաստանութեամբը այդ խեղճ հայերը կրնային երկրէն բերուիլ, փորձանքի հանդիպիլ, ուստի բաւական համարեց պարզապէս պատասխանել թէ ինքը բանէ մը տեղեկութիւն չունէր։ Ինքն երբեք տեսանք Թուղթեր, ատանք գրքեր ո՛չ տեսած էր, ո՛չ ալ քովը պահած։ Այս հերքումին վրայ նորա մեղուցին մասին Թուղթը, որ ատանց բերուած էր։ Թաղային այդ պաշտօնեան վկայեց թէ արդարեւ այդ ամէնը ինքն իր ձեռքովը Հայրապետ էֆէնտիին տանը մէջ սնտուկէ մը հանած է։ Այս հասարակ հռչակաւորութիւնն էր, եւ մուխթարը զայն խոստովանելու պարտական։ Բայց գիտէր նաեւ որ այդ սնտուկը դրացի սպասաւորներուն էր, անկիւն մը նետուած, սակայն այս յայտնութիւնը ընել չուզեց։ Իր ազատութիւնն էր, եւ զայն իբրեւ օրէնք կը նկատէր, իրեն եղած հարցումներուն միայն պատասխանել, որչափ հնար է զգուշանալով աւելորդ խօսքեր ընելէ։ Ու քանի որ ոչ իսկ ամբաստանեալը իրեն դիմում կ'ընէր, այդ սնտուկին որո՛ւ պատկանիլը խմանելու համար, ո՛չ իրեն չիյնար չհարցուած տեղեկութիւններ հաղորդել։

Յետոյ երկար բարակ հարցումներ եղան Կեդրոնական վարժարանին զոհուած ռուսերուն համար, ինչպէս եւ վարժապետներուն եւ ուսանողներուն մասին ալ։ Հայրապետ էֆէնտի այդ հաստատութեան խնամակալներէն ըլլալով, ատեկանութիւնը կը յանար զինքը հոն պատահած դէպքերուն պատասխանատուներէն համարել։ Հարցաքննութեան Թուղթերը կարդացուեցան, եւ բանտարկեալը իր սենեակը տարուեց։

ԺԲ.

Քանի մը օր վերջը՝ գործը հարցաքննիչ դատաւորին յանձնուեցաւ, եւ անկէ Ամբաստանիչ Ատեանին։ Բանտարկեալէն ամէն մը վերջը, Հայրապետ էֆէնտին կը տանէր իր ամբաստանագիրը, որ շատ ծանր երեւցաւ։ Պիտի ներկայանար դատարանին։

Կը զգար թէ ա՛լ ջախջախուած, կործանուած մարդն էր։ Թէեւ երկու փաստաբան նշանակեց, բայց անպարտ արձակման յոյսը չունէր։ Երբեմն լսած էր թէ քաղաքական դատերու մէջ արդարութիւն չի փնտռուիր։ Անշուշտ հայկական տաղնապի միջոցին այդ հռչակաւորութիւնը ինչպէս ուրիշներուն՝ նոյն եւ իրեն համար անգամ մը եւս պիտի հաստատուէր,

Սրտաբեկ եւ յուսահատ, միայնութեան մէջ ինքնիրենը կը հարցնէր թէ՝ «Ես ի՛նչ մեծ մեղք գործած եմ, որ Աստուած ինծի այսպէս պատիժ կուտայ։ Կը պատմէր իր կեանքը ու չէր գտներ իր խիղճը վրդովող մեծ յանցանք մը։ Անցեալի այդ խուզարկումին մէջ, օրին մէկը, մշուշապատ քօղի մը տակէն աչքին դէմք մը երեւցաւ, զոր ջնջել Թուեցաւ։ Այդ յիշատակը վանելու փորձ մը ըրաւ։ Բայց դէմքը չէր աներեւութանար։ Հետզհետէ որոշ կերպարանք մը կ'առնէր։ Այդ մեծ քիթը, երկայն ծնօտը, անժպիտ դէմքը սեւ սեւ մօրուքը կուգային իր աչքերուն առջեւը կը տնկուէին։ Ու հակառակ իր ընդդիմադրական ջանքերուն, միտքը եւ թողէր անդին՝ իր թաղը։ Ամբան գով կիրակի մըն է. Թաղական խորհրդարանին մէջ կը գտնուի. Հայրապետէն եկած պանդուխտ տէրտէր մը իր առջեւն է։ Ահա ինքը ձեռքը վերցուցած, կը վազէ Առաքելոյ սպասաւորին վրայ։ «Մօ՛» կ'անուանէ օծեալը, առանց ուրիշներուն միջամտութեանը պիտի ծեծէ, պիտի բզբզէ Գրիգոր պաշտօնեան։

Ա. ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

(Շար.)

Զախաւեր պաշտպանութիւն մը

ՀԱՅ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐԸ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ

Փարիզի ծամայնավար օրկանը, *Իւմանիթէ* ծետեւեալ տեղեկութիւնները կը ծաղորդէ Պէյրութէն, բանտարկուած մէկ քանի ծայ ծամայնավարներու մասին.—

— Պէյրութի Թղթարերը վայրագ լուրեր կը բերէ մեզ. Պէյրութի գինուորական բանտին մէջ, 4 ամիսէ ի վեր բանտարկուած մեր 6 ընկերներուն մասին: Ասոնց մէջ են Յարութիւն Մաշէեան, Զաւրիկ Տատուրեան, Փանոս Արամայիսեան: Յուլիս 29 Թուականով, մեր Թղթակիցը մեզ կը յայտնէ Թէ 14 օրէ ի վեր դրուած են խուցի մէջ, ուր միայն ոտքի վրայ կրնան կենալ: Օրական 30կրամ չոր հաց կուտան անոնց: Որեւէ այցելութիւն Թոյլ չի տրուիր: Բացարձակապէս կարուած են արտաքին աշխարհէն:

«Մեծ մասամբ երիտասարդ համայնավարներ են, որոնց հետ կը վարուին իբրեւ յետին ոճրագործներու»

Այս տեղեկութիւնները տալէ յետոյ, «Իւմանիթէ» այրած սրտի մխիթարանքներ կ'ուղղէ Թիթեռնիկ հետապնդող անմիտներուն:

Աւելի լաւ չէ՞ր ըլլար եթէ խելքերնին գլուխնին ձգէր:

Հ. Յ. Դ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԿՈՄԻՏԷԻ

ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ - ՎԻՃԱԲԱՆԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ՍԷՆ-ԺԷՌՈՄ.—Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, ծանօթ հաւաքատեղիին մէջ:

Կը խօսի՝ Ընկ. Բ. ՄԵԼՏՈՆԵԱՆ

ՊՈՒԼՎ. OSSO եւ ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ.— Այս Կիրակի ժամը 5ին, ծանօթ հաւաքատեղիին մէջ:

Կը խօսի՝ Ընկ. Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ

ՍԷՆ-ԼՈՒ եւ ՍԷՆԹ ՄԱՐԿՐԻԹ.— Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղիին մէջ.

Կը խօսի Ընկ. Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ

Կը հրաւիրուին ընկերներ եւ համակիրներ:

ՄԱՐՍԷՅԼ. Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին:

Կը խօսի՝ Ընկ. Հ. ՍԷՐԷՆԿՒԼԵԱՆ

Այս ժողովներուն կը հրաւիրուին ընկերներ եւ համակիրներ:

Լիոնի մէջ «ՅԱՌԱՋ»ի գործակալն է

Խ. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

«Յառաջ» ստանալ փափաքողներէ կը խնդրուի իրենց հասցէն շուտով յայտնել Պ. Խ. Մուրատեանի, 191 Cours Lafayette, Պ. Նշակոբեանի գրատունը կամ 202 Rue Boileau, Պ. Թիրեաքեանի ճաշարանը:

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ԱՌԹԻՒ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Պոմոն Սէն Ժիւլիէնի, Մարսէյլ Զաւարեան ենթակոմիտէի կողմէ այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Պ. Նազար Իշխանեանի պարտէզին մէջ:

Երգ, արտասանութիւն, նուագ, բանախօսութիւն, հայկական պարեր: Ճոխ պիւֆէ:

Նախքորու մասնակցութեան համար՝ 3 ֆրանք

Դ Ա Շ Ա Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան կողմէ, իր կազմութեան 5րդ տարեդարձին առթիւ Այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին St. Andre, Bar-Restaurant du Bélvèdre.

Կը խօսի՝ Ընկ. Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ

Առնել 26, 27, 28, 35, 36 Թիւ հանրակառքեր

Ա. Ե. Հ. Կ. Խ. ՓԱՐԻԶԻ «ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆ»

Մասնաճիւղին տարեկան

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս Ը

Այս Կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն

Սէն Բլուի անտառին մէջ

Ճոխ եւ աժան պիւֆէ, երգ, նուագ եւ խաղեր

Հաղորդակց. միջոցներ.— Tramway 2, 18 Շոգեկառք եւ շոգենաւ:

1932Ի ԱՄԷՆՈՒՆ ՀԱՍՑԷՆ

Պատրաստութեան մէջ է 1932ի ԱՄԷՆՈՒՆ ՀԱՍՑԷՆ, որ պիտի ունենայ անցեալ տարուան գիրքին կրկին ծաւալը: Անունի եւ հասցէի հրատարակութիւնը ձրի է: Ղրկեցէք մեզի ձեր ամբողջական հասցէն, եթէ չկայ, 1931ի «Ամէնուն Հասցէ»ին մէջ, կամ թէ սրբագրեցէք՝ եթէ փոխուած է կամ սխալ հրատարակուած է:

Կ'ընդունուին նաեւ ծանուցումներ Փարիզէն եւ գաւառներէն: ամէն տեսակ գործի համար: Ծանուցումներու մեր նոր սակագինը հրատարակուած է, պահանջեցէք մեզմէ:

Գրել ծետեւեալ ծասցէին.— L. Mozian, 5 rue Champlain, Paris (20)

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

"ԴՐՕՇԱԿ"Ի

Թիւ 7-8 (Յուլիս-Օգոստոս միացեալ) ծետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Վիեննայի ծամագումարը՝ *(Խմբագրական)*, Ստալինի Ճառը՝ *(Ս. Վրացեան)*, Հնգամեակը առանց դիմակի՝ *Ն. Բաղալեան)*, Խօսքեր ու փաստեր՝ *Սիգմա*, Գերմանական տագնապը՝ *(Ս. Մ.)*, Թուրքիոյ շուրջ. Սեւ Քարեցի Սաքօի կենսագրութիւնը: «Բոլշեւիզմը անիւի մէջ» *(Կ. Սասունի)*, Մ. Յէրպէտէրեան, Թժ. Լորիս Մելիքեան, Ինդերնասիոնալ. Գործադրկութիւնը 1931:

Տարեկան բաժնեգին 25 ֆր.

Հ. Յ. Դ.

Փ Ա Ր Ի Զ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. Մինասեան ենթակոմիտէին ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Հայ Ակումբին մէջ. Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է, բացակաները նկատի պիտի առնուին:

ԻՍԻ-ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕԻ Վռամեան խումբի ընկերները արտակարգ ժողովի կը հրաւիրուին Վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8ու կէսին Նոր Ակումբին մէջ:

ՓԱՐԻԶԻ կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Ռոստոմ խումբի ընկերները Վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8ու կէսին, 131 Fbg. du Temple.

Գ Ա Ւ Ա Ռ

ԼԻՈՆԻ Պատ. Միութեան Վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ անդամները այս իրիկուն ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Ակումբին մէջ. Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատ. Միութեան ընդհ. ժողովը Վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին:

ՎԻԷՆԻ կոմիտէի ներկայացուցչական ժողովը այս Կիրակի առաւօտ ժամը 8.30ին Թոմաէ Ակումբին մէջ:

Հ. Յ. Դ. Վալանսի կոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկ. Մկրտիչ Դաւիթեանի, իր քեռայրին ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔԻՒԼԽԱՆՃԵԱՆԻ դառնաղէտ մահուան առթիւ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕԻ Ա. Ե. Կ. Խաչի մասնաճիւղի ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին 241 Rue J.J.Rousseau:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Պրուսայի Սէլէօզզիւղէն Տիկ. Իսկուհի Մարտիկեան կը փնտռէ իր որդին Մանթէոս Մարտիկեան (25 տարեկան) որ Պոլսէն փոխադրուած է Կորֆուի որբանոցը, ուրկէց 1923ին մեկնած է Յունաստան: Իր մասին տեղեկութիւն ունեցող Սէօլէօզցիներէ եւ հայրենակիցներէ կը խնդրուի իմացնել Իսկուհի Մարտիկեանի 6 Rue Luski, Roustchouk, Bulgaric.

Կը փնտռուի Կեսարացի Ստեփան Սվազլեան, (20 տարեկան) հօր անունը՝ Յարութիւն, մօր անունը՝ Կիւլիւզար, 5 տարի առաջ Նիր Իսթի միջոցաւ Պէյրութէն փոխադրուած է Փարիզ: Երկու տարիէ ի վեր իրմէ լուր չկայ: Իմացնել իր եղբօր Հրանդ Սվազլեանի, Garage Alexandrette, Bouston Gul Ab, Alep, Syrie.

— Ագարակցի (Դանիա) Վերոնիքա Կարապետեան՝ կը փնտռէ իր զաւակը՝ Երուանդ Կարապետեանը: (Հայրը՝ Սրապ, եղբայրները՝ Կարապետ, Յակոբ մեռած են:) Երուանդ 8—9 տարեկան հասակին դրուած է Տէր Զօրի Թուրք վարժարանը: Անկէ ի վեր մայրը լուր չունի զաւկէն: Իր մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Տիկին Էլլէն Բիւզանդ, 48 Etienne Dolet, Alfortville (Seine), France

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Ֆօրթայեզա, Ցէր.— 200:
Լը Ռէնսի, Ա. Ն.— 140:
Փուամիչէ, Ե. Մ.— 35:
Քավայեոն, Մ. Մ. 35:

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (14)

ՆԱԶԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՀԱՅՈՑ ԴԱՀԻՃԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ...

ՆԱԽԱԲԱՆ

Հնչակեան յեղափոխական կուսակցութեան իւրաքանչիւր մասնաճիւղ իրաւասու է խումբեր կազմելու ամէն երկրի մէջ, ծամաձայն տեղին պայմաններուն եւ պաճանջներուն:

Նոյն տեղին ժողովուրդէն, տարեկից եւ գաղափարակից անձերէ, իրարու ինքնութեան եւ բնաւորութեան ծանօթ ըլլալու պայմանով, պէտք է կազմել ծինգ կամ տասնծինգնոց ծրոսախումբեր:

ԾԱՆՕԹ.— Մենք, Պոլսոյ մասնաճիւղի վարչութիւնս, խորհեցանք եւ յանձնարարեցինք կեդրոնու խումբերն ալ կազմել ծինգ ծոգիով:

25.— Ի՛ՆՉՊԷՍ ԵՐԴՈՒՄ Կ'ԸՆԷԻՆ

ՅՕԴՈՒԱԾ 1.— Խմբապետները, նախ քան կուսակցութեան մէջ մտնելը, պէտք է որ զանազան փորձերով քննուին Թէ պարտքերին համաձայն վստահելի՞ են, կամ ամո՞ւր են գաղտնապահութեան մէջ:

ՅՕԴ. 3.— Անոնք որ կ'ուզեն մտնել կուսակցութեան մէջ, պէտք է խմբապետներուն ներկայութեանը յայտարարեն Թէ կը հնազանդին կանոնագրին բոլոր տրամադրութիւններուն եւ պիտի ծառայեն ուղղամտութեամբ, յետոյ երդում պիտի կատարեն: Երդման ձեւն այս է.— Աստուծոյ, պատւոյս եւ աշխարհիս մէջ ինծի համար շատ սիրելի եւ նուիրական ամէն բանի վրայ կ'երդնում, որ հաւատարիմ պիտի մնամ Հնչակեան յեղափոխական կուսակցութեան եւ իր նպատակներուն: Կատարեալ հաւատարմութեամբ եւ մինչեւ կեանքիս վերջը պիտի առնեմ այն պարտականութիւնները, որ ինծի կը յանձնուին՝ յանուն կուսակցութեանս ծրագրին եւ մեր սուրբ դատին պահանջներուն: Ամուր պիտի մնամ երդմանս վրայ եւ ամէն ճիգ ու ջանք պիտի Թափեմ, մինչեւ որ յաջողի, խորտակելու համար գերութեան լուծը, զոր բարբարոս Թուրքը ձգած է ազգակիցներուս վզին:

ՅՕԴ. 7.— Ամէն խումբ իր խմբապետին նախագահութեան տակ պարտաւոր է շաբաթը առնուազն մէկ ժողով գումարել: Այս ժողովին մէջ պիտի կարդացուի կուսակցութեան Հնչակ Թերթը, եւ երբ պէտք տեսնուի, նախագահը պիտի բացատրէ կարեւոր յօդուածները:

ՅՕԴ. 8.—Ժողովը տեղեկագիրով մը աւելի բարձր ժողովի մը կը յանձնէ լուծումն այն խնդիրներուն, զորս չի կրնար ինք կատարել: Այս տեղեկագիրը խմբապետին ձեռքով կը յանձնուի լիազօրին կամ աւելի բարձր դէմքերու, Մ.ին կամ Վ.ին:

ՅՕԴ. 9.— Ամէն կուսակցական պետ պէտք է ծածկանուն մը ունենայ:

ՅՕԴ. 10.— Խմբապետներուն դէմ ամէն գանգատ պէտք է ղրկել Մ.ին կամ Վ.ին: Այդ գանգատները կը քննուին կուսակցական դատարանին մէջ:

ՅՕԴ. 13.— Անոնք որ կ'ընդունուին կուսակցութեան մէջ, իրենց կարողութեան համաձայն պէտք է վճարեն 15 ղրուշ կամ դեռ աւելի, բայց երբեք 10 ղրուշէն վար:

ՅՕԴ. 18.— Գաղափարական յեղափոխութիւնը իրագործելու նպատակով, պետերը պարտաւոր են գիտնալ ամէն տեսակ միջոցներու:

ՅՕԴ. 19.— Ամէն գործիչ իր հաշւոյն պարտաւոր է գնել ատրճանակ մը:

ՅՕԴ. 22.— Խմբապետներու ժողովը պէտք է գումարուի ամիսը գէթ մէկ անգամ, նախագահութեամբ լիազօրին կամ քիւրապետին: Այս ժողովին մէջ խմբապետները կը պատմեն կը նկարագրեն յեղափոխական կատարուած գործերն ու չարիքները, նոյն ատեն կը յայտնեն իրենց տեսակէտը Թէ ի՛նչ աւելի շուտ կարելի է յաջողցնել յեղափոխութիւնը: Դարձեալ ժողովը կը զբաղի այն հարցով Թէ ի՛նչ պէտք է ընել զօրացնելու համար խումբերը, քաջալերելու անձնազոհութիւնը: Այդ նպատակով գործիչներ ու քարոզիչներ կը նշանակէ:

26.— ՀՆՉԱԿԵԱՆ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԾՐԱԳԻՐԸ

Հնչակեան յեղափոխական կուսակցութիւնը ունի ընդարձակ ծրագիր-կանոնագիր մը: Կ'արտատպեմ այդ ծրագրին ամէնէն ծագրգռական յօդուածները.—

... Թրքահայաստանի (Հայկական նահանգներու) ազգային անկախութիւնը կարելի է ձեռք ձգել միայն ու միայն հետեւեալ պայմաններուն համաձայն.—

1.— Ընտրութեանց ժամանակը յայտարարել ամբողջական ազատութիւն, ուղղակի եւ ազատ քուէարկութեամբ ընտրել պաշտօնեաները ժողովուրդին բոլոր խաւերէն, եւ Օրէնսդիր Ժողովը գումարել Հայաստանի ամէնէն նշանաւոր քաղաքներէն մէկուն մէջ:

2.— Նահանգներուն տալ լայն ազատութիւն:

Եւ բազմաթիւ ուրիշ յօդուածներ, որոնք կը բացատրեն Թէ, Հնչակեան կուսակցութիւնը հաւատացած է, որ իր նպատակներուն կրնայ ծիայն ու ծիայն յեղափոխութեամբ: Թէ այդ յեղափոխութիւնը պէտք է տարել Թրքահայաստանի մէջ: Եւ այդ նպատակին համար, կուսակցութեան ցոյց կուտայ հետեւեալ միջոցները.—

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 276 287

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՈՒՐԲԱԹ
7
ՕԳՈՍՏՈՍ
1931

7 AOUT 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1640

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆ

Այս տարուան ընթացքին, պաշտօնապէս հաստատուեցաւ երկու գաղութներու իրաւական հանգամանքը:

Հեռաւոր Իրաքը եւ հարեւան Ռումանիան ունեցան իրենց ազգական կանոնագիրքը.— այն ինչ որ Ազգ. Սահմանադրութիւն կը կոչէինք Թուրքիոյ մէջ: Իրաքի մէջ, հայ համայնքին կանոնագիրքը վաւերացուեցաւ անցեալ մայիսին. իսկ Ռումանիոյ մէջ՝ յուլիս 13ին:

Ուրեմն, երկու կարեւոր գաղութներու մէջ վերջ գտած է անորոշութիւնը, եւ իրաւունքներ կը վայելենք իբրեւ կազմակերպուած փոքրամասնութիւն:

Այստեղ չենք ուզեր գրադիլ տրուած իրաւունքներուն մանրամասնութիւններով:

Կը բաւէ յիշել որ, երկու երկիրներուն մէջ ալ, կազմական կանոնագիրները խմբագրուած են եկեղեցական՝ թեմական բաժանումներով, եւ քիչ-շատ հիմք ունենալով նախընթաց օրէնքներ,— ընկալեալ սովորութիւններ, Պոլսոյ ազգ. սահմանադրութիւնը եւն:

Ներկայ պայմաններուն մէջ, կարեւորը տառը չէ, այլ ոգին:

Քանի որ դժուար պիտի ըլլայ իրականացնել մեր բաղձանքները, պէտք է գոհանալ ձեռքի տակ եղած պաշտօնագրով, եւ անոր համեմատ վարել մեր ներքին գործերը: Այսքանով ահա կը փակուին անիշխանութեան դուռները, եւ քիչ-շատ կարգ-կանոնի կ'ենթարկուի մեր ազգային կեանքը:

Այլապէս, հասնողը «ազգային իշխանութիւն» պիտի կազմէր, ինչպէս կը տեսնենք այստեղ, Ֆրանսայի մէջ: Դեռ քանի մը տարի առաջ էր որ երեք «ազգային միութիւն» ունեցանք Լիոնի մէջ: Գիտենք որ Փարիզի մէջ իսկ, երբ, 1926ին, փորձ եղաւ ազգային կազմակերպութիւն ստեղծելու, օրուան ջոջերը իրենց ջուրէն առին ղատական պաշտօնատուն, եւ կազմեցին կրօնական ընկերակցութիւն: Նոյն հիւանդութենէն վարակուեցան Մարսէյլի արուարձաններէն երկուքն ալ, Սէն Ժիւլիէն եւ Սէնթ—Անթուան:

Կը մնայ որ, թէ Ռումանիոյ եւ թէ մանաւանդ Միջագետքի մէջ, կարելի եղածին չափ քիչ գործ ունենանք պետութեան հետ: Այսինքն, չստեղծենք այնպիսի խնդիրներ որ կառավարութիւնը հարկադրուի միջամտել:

Դժբախտաբար մէկէ աւելի տխուր փաստեր ունինք այս մասին, Միջագետքի, Եգիպտոսի, Յունաստանի եւ Պուլկարիոյ մէջ: Գաղութներ կան ուր շատ մը իրաւունքներ կը վայելենք առանց իրաւական հիմք ունենալու: Եւ ահա, ներքին վէճերու հետեւանքով, կառավարութիւնը կը ստիպուի միջամտել եւ կա՛մ իրաւունք տալ անոր որ կը խուսափի ազգային կեդրոնական կազմակերպութենէ (Ֆրանսա) եւ կամ կրճատել տարիներով ընդունուած իրաւունքներ (Պուլկարիա եւ Յունաստան):

Մասնաւորապէս յատկանշական է պուլկարահայ գաղութին օրինակը: Մինչեւ 1924, «ընկալեալ սովորութեան» օրէնքը կար: Ջեռնարկուեցաւ թեմական կազմակերպութեան, առողջ ծրագրի մը վրայ, եւ ընդհանուր համերաշխութեամբ: Շատ չանցած, ճեղքերը բացուեցան: Խաղեր, խարդախութիւններ, դրսեցի-տեղացի,— եւ կառավարութիւնը պարտադրեց կանոնագիր մը որ միայն պուլկարահպատակներուն կը վերապահէ ընտրելու եւ ընտրուելու իրաւունքը: Նոյնքան ծանր փորձանքներ անցուց յունահայ գաղութը: Եւ դեռ կրնայ անցընել, նկատի առնելով տիրող տրամադրութիւնները:

×

Ռումանահայ կանոնագրին մէջ մասնաւորապէս ուշագրաւ է ծխական տուրքի տրամադրութիւնը, շատ լայն հասկացողութեամբ: Մեր գիտցած ազգային տուրքն է այս, պարտաւորիչ՝ բոլորին համար:

— Ծխական տուրք վճարելու պարտական են ընտանիքի պետերը, այր թէ կին, չամուսնացած աղջիկները եւ չափահաս մանչերը, որոնք անձնական եկամուտ կամ ինչք ունին:

Տուրքերը կը ճշդուին նկատի առնելով թաղկատուին նիւթական, ընկերային եւ ընտանեկան դիրքը: Ծխական տուրքը պարտաւորիչ է դատանութեանց օրէնքով:

Այս տրամադրութիւնը այլեւս թոյլ չի տար հարեւանցի կամ քմահաճ ընթացք բռնել ազգային պարտականութեանց հանդէպ: Եւ կ'օգնէ վարժեցնելու մեզ իշխանութեան գաղափարին, որ դժբախտաբար շատ խախուտ է:

Եւ այս մէկ հատիկ տրամադրութիւնը արժէք ունի մանաւանդ անոր համար որ, Ռումանիան սկիզբէն ի վեր, դեռ համիտեան օրերէն, միշտ ալ մերժած է ճանչնալ հայկական փոքրամասնութիւն:

Ներքին կազմակերպութեան այս աշխատանքը պէտք է լրանայ նաեւ այն գաղութներուն մէջ ուր բազմութիւններ ունինք: Հին Յունաստանի մէջ արդէն ձեռնարկներ կը կատարուին թէ հաւաքական հպատակութեան եւ թէ կազմական կանոնագրի համար: Յաջողութեան գլխաւոր պայմանը այն է որ չխանգարուի համերաշխութիւնը: Սուրիոյ մէջ ալ հարկ պիտի ըլլայ նոր սահմանադրութիւն մշակել, կապուած՝ երկրին հիմնական օրէնքին հետ:

Ներքին կազմաւորման այս ցանցը կրնայ դիւրացնել ընդհանուր կազմակերպութիւնը, եթէ ուզենք իրար հասկնալ:

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԿԱՒԻՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

Ամերիկայի «Պետականամոլ»-մեր խաչին ծոցին մէջ ծնած պառակտման ոգիէն, բուն խմբագրական մը գրած է «Բահակ» Ամերիկայի հայ բոլշեւիկներու օրգանը: Մտաբեւ՝ քանի մը հատուածներ (25 յուլիս).

Պայմաններու բերումով ՊԿԽի (պետական կարմիր խաչ) ղեկավարութիւնը անցաւ Ռամկավար-Ազատականներու ձեռքը, որոնք այդ կազմակերպութիւնը կատարելապէս ծառայեցուցին ռամկավար կուսակցութեան ընկերային-հասարակական տեսակէտներու պրոպականտին եւ անոր գանձը՝ իրենց կուսակցական օրկանի եւ գործիչներու սատարման:

Խորհրդային Հայաստանի մէջ կատարուող շինարարութիւնը, համայն աշխատաւորութեան տնտեսական բարօրութիւնն ու ու մշակոյթային յառաջդիմութիւնը ուրանալ ռամկավարներուն ծոնտուոչ է... որքան ատեն որ Դաշնակները կ'ընեն այդ: Ինչո՞ւ կարելի չէ չահագործել ինչպէս այդ երեւոյթը. ձեւանալ «բարեկամ» խորհ. Հայաստանին, շահիլ զանգուածներու վստահութիւնը եւ «բարեկամաբար» պայքարիլ խորհրդային Հայաստանի եւ հոն տիրող գաղափարաբանութեան դէմ:

Հայաստանը կը վերաշինուի իր վարիչներուն խոհեմութեան պատճառով, եւայլն, եւայլն, կը խեղաթիւրեն ռամկավարները, թելադրելով այն միտքը, թէ Խ. Հայաստանի վարիչներու խոհեմութիւնը անոնց ընկերային-քաղաքական սկզբունքներէն անկախ է եւ թէ իրենք, ռամկավարներն ալ կրնան նոյնքան, թերեւս աւելի լաւ գործ կատարել, եթէ պատեհութիւն ունենան եւ կ'ուզեն հաւատացնել, թէ «...Հայաստանը... վաղը կ'ըլլայ ուրիշ բան մը...»:

Թող «Պայքար»ի շարլաթաններ ջանան բացատրել ինչպէս որ կ'ուզեն, բայց մէջ բերուած նախադասութիւնը ուրիշ բան չի նշանակեր, եթէ ոչ ռամկավարներու անհուն փափաքը Հայաստանի աշխատաւորական զանգուածները ցցուած տեսնել — վաղը ինքզինքը հոգալու համար — խորհրդային կարգերու դէմ, սոցիալիզմի կառուցման դէմ եւ անոր վերելքը կասեցնելու՝ երբ անոնք (աշխ. զանգուածները) արդէն բաւականաչափ աճած եւ ուժաւորուած են եւ երկիրը բաւականաչափ շինուած ու շէնցած *եւ երբ մանաւանդ ռամկավարները իմպերիալիզմի տոռը մաւնեախէ ձեռով գուրս կուգան գաղութահայ աշխատաւորութիւնը բացայայտ կերպով զինելու իմպերիալիստական բանակներու մէջ եւ ընդդէմ Խորհրդային Հայաստանի:*

Խորհրդային Հայաստանի անվերապահ բարեկամները ՊԿԽի Ռոժամեայ կեդրոնական վարչութեան մէջ ցաւ կը պահանջեն *միասնական, անբաժան* կարմիր խաչ, կարմիր խաչի կազմակերպութիւն մը, որ ազատ պէտք է ըլլայ Ռամկավար Ազատական քլիքի հակախորհրդային տիրապետութենէն եւ պէտք է ծառայէ խորհրդային Հայաստանին:»

ԻՆՉՊԷՍ գրեր էինք, Գերմանիոյ վարչապետը եւ արտաքին նախարարը Պերլինէն մեկնած ըլլալով, Հռոմ հասան:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Գերմանիոյ նիւթական կացութիւնը

Գերմանիոյ վարչապետին վերջին ճառը լաւ տպաւորութիւն գործած է ժողովուրդին վրայ, որ լսած ըլլալ կը թուի իրեն ուղղուած հանդարտութեան յանձնարարութիւնները: Խճողումը դադրած է դրամատուններուն առջեւ, որոնք երկու օրէ ի վեր սկսած են կանոնաւոր գործառնութեան:

Սակայն օտար դրամներու մասին գործադրուող հրովարտակը կը շարունակէ դժգոհութիւն պատճառել առեւտրական շրջանակներուն: Կառավարութիւնը փարատելու համար անոնց մտահոգութիւնը, յայտարարեց թէ օտար դրամներու մասին ներկայիս կիրարկուող խիստ կարգադրութիւնները, ժամանակաւոր են եւ թէ կարճ ատենուան մէջ, պիտի վերցուին: Կառավարութիւնը յայտարարեց նաեւ թէ հրովարտակը երբեք ուղղուած չէ արտասահմանի դէմ: Այսուհանդերձ, մեծ արգելքներու մատնած է օտար ներածումները: Կ'ըսուի թէ օտար ներածումներու մասին, գաղտնի հրահանգներ ալ տրուած են, երեք կէտերով: Առաջինը կը վերաբերի այն ապրանքներու մասին, որոնց Գերմանիա պէտք ունի անհրաժեշտօրէն, ինչպէս նախանիւթերը: Ասոնց ներածման համար, կարելի է օտար դրամ ճարել ուզուած չափով: Երկրորդ կէտը կը վերաբերի երկրորդական արժէք ներկայացնող օտար ապրանքներու որոնց գնման համար, կարելի է միայն մինչեւ 10000 մարք արժէքով օտար ապրանքներ հայթայթել: Իսկ երրորդ կէտին մէջ կ'իյնան մնացեալ բոլոր տեսակի ապրանքները, ինչպէս, անգլիական եւ գործարաններէն լրիւ դուրս ելած, այսինքն՝ ծախուելու պատրաստ վիճակի մէջ գտնուող ապրանքները: Այս երրորդ կէտով ամէնէն աւելի Ֆրանսան է որ կը վնասուի:

Անգլիական դրամը կ'իյնայ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԱԿԱՆ ՊԱՐՏՔԵՐՈՒ ՎԵՐԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆ?

Անգլիական դրամը անընդհատ եւեւէջի մէջ է այս օրերս, հակառակ ձեռք առնուած միջոցներուն: Անգլիական դրամին յանկարծական անկումը իրարանցումի մատնած է ամերիկեան ելեւմտական շրջանակները, որոնք այս առթիւ սկսած են մտածել պարտքերու վերաքննութեան պէտքին վրայ:

«Նիւ-Եորք Թայմզ» թերթը կը յայտնէ թէ վերջերս Նիւ-Եորքի մէջ գումարուած դրամատէրներու հաւաքոյթ մը յայտարարած է որ Գերմանիոյ կարճատեւ վարկերու հարցը լուծելու համար ձեռք առնուած բոլոր միջոցները, կիսկատար դարմաններ են: Նիւ-Եորքի դրամատէրները այն կարծիքն ունին թէ Գերմանիոյ ելեւմտական տագնապը դարմանելու միակ եղանակն է նոր տեսակէտով մը մօտենալ հատուցմանց հարցին եւ հարթել երկարատեւ փոխառութեան մը ճամբան:

Ամերիկեան թերթը կը կարծէ թէ անկարելի է գերմանական հատուցումները նուազեցնել կամ Գերմանիան զերծ կացուցանել, առանց համապատասխան կարգադրութիւններ ընելու Եւրոպայի առ Ամերիկա ունեցած պատերազմական պարտքերուն մասին:

Փրուսիական խորհրդարանին շուրջ

Գերմանիոյ քաղաքական շրջանակները ներկայիս շատ կը զբաղին Փրուսիոյ խորհրդարանին լուծման մասին, կիրակի օր կատարուելիք հանրաքուէով: Արդէն ամէն կողմէ նախատեսութիւններ ընելու ելած են: Ընդդիմադիրները վստահ են իրենց յաջողութեան: Իսկ կառավարութեան կուսակիցները թուանշաններու տրայ կռթնած՝ կը հաւատեն ընդդիմադիրներու ձախողութիւնը:

Փրուսիոյ մէջ, քուէարկելու իրաւունք ունեցողներուն թիւը 1930 սեպտեմբերի ընտրութեանց ընթացքին կը հասնէր 24 միլիոն 400,000ի: Այս թիւին վրայ ներկայիս աւելցած են նաեւ կէս միլիոնի չափ նոր քուէարկուներ: Որպէսզի խորհրդարանի լուծումը վճռուի, պէտք է որ 13 ուկէս միլիոն քուէներ նոյնը պահանջեն: Անցեալ ընտրութեան, ընդդիմադիրները (ծայրայեղ ազգայնականներ եւ համայնավարներ եւ ուրիշ մէկ քանի մանր կուսակցութիւններ) ստացեր էին 12 միլիոն 600,000 քուէ:

Այս թիւին կռթնելով է որ ընդդիմադիրները ապահով կը նկատեն իրենց յաջողութիւնը: Բայց նոյն իսկ այդ պարագային, Օթթօ Պրաունի դահլիճը, գործի գլուխ պիտի մնայ մինչեւ յառաջիկայ յունուար, որովհետեւ քուէարկութենէն վերջ, ներկայ խորհրդարանը լուծուած կրնայ յայտարարուիլ ընտրական ցանկերու քննութենէն վերջ, ինչ որ առնուազն երկու ամիս կը տեւէ:

Նոր ընտրութիւններն ուրեմն պիտի կրնան կատարուիլ երկու ամիսէն եւ միայն մէկ ամիս վերջ: Որով յունուարի սկիզբն է որ նոր խորհրդարանը պիտի կրնայ գումարուիլ:

Զինեալ Քիւրտեր Մերսինի մէջ

Մերսինի ոստիկանութիւնը յաջողած է ձերբակալել քրտական խումբ մը որ խորհրդաւոր կերպով կը գործէր: Մերսինի թերթերը հետեւեալ տեղեկութիւնները կուտան այս մասին.—

Ձերբակալուածները բոլորն ալ քիւրտ են եւ իրենց ինք-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

500, 2000 ԵՒ 1200

Հարաւային Նոր Կալլէսի (Աւստրալիա) խորհրդարանը յուլիս 30ին օրէնք մը քուէարկեց, որուն համաձայն կառավարութեան պաշտօնեաներու թոշակը կը զեղչուի տարեկան 500 ոսկերլինի (առաւելագոյն):

Օրէնքին ենթակայ են վարչապետը եւ միւս նախարարները, երկաթուղիներու բարձր պաշտօնատարները, եւն.:

Այս երկիրը, հարաւային Նոր Կալլէս, ունի 300.000 քառ. մղոն տարածութիւն եւ 2,200.000 բնակիչ: Ամբողջ հանրապետութեան տարեկան եկամտացոյցը կը ներկայացնէ 64.000,000 ոսկերլին:

Ուրիշ հաշիւ մը.— Մեծն Բրիտանիոյ Թագաւոր-կայսեր տարեկան եկամուտն է 532,000 ոսկերլին, սահմանուած՝ 1901ին:

Բոլոր պաշտօնական ծախքերը հոգալէ յետոյ, Թագաւորը եւ Թագուհին զուտ իրենց անձնականին համար կ'ունենան իբր 2000 (երկու հազար) ոսկերլին:

Ուրիշ խօսքով, ա՛յդ է ձօրճ Ե.ի տարեկան թոշակը:

×

Աւստրալիա, Լոնտոն եւ... Փարիզ.

Մենք ալ ունինք բարձր պաշտօնատար մը, Հ. Բ. Ը. Միութեան վարիչ-պատուիրակը:

Ցեսակ մը նախարար կամ դեսպան, որ կը ստանայ տարեկան 1200 ոսկերլին:

Այսինքն, 700 ոսկերլին աւելի քան Հարաւային Նոր Կալլէսի վարչապետը, եւ 800 ոսկերլին պակաս քան Մեծն Բրիտանիոյ Թագաւոր - կայսրը:

Մխիթարական չէ՞ այս իրականութիւնը, մեր այնքան սեւ երկնքին տակ:

Վերջապէս, ունինք ճակատ մը ուր կա՛մ ասպարէզ կը կարդանք հզօրներու, կամ անոնց հետքերուն վրայ կը քալենք:

Ցակաւին չըսինք թէ ֆրանսայի նախարարներն ալ դեռ մէկ երկու տարի առաջ կը ստանային 80000 ֆրանք, յետոյ սահմանուեցաւ 120,000, հաւասարելով Գ. Վահան Մալէզեանի թոշակին:

Ուրեմն, բարձրութիւն ցատկելու մրցանիշը կը մնայ միշտ մեր քով:

ԱՐՇԱԻՐ

ԹՈՒՐՔԵՒԳԵՐՄԱՆ ԱՌԵՒՏՈՒՐԸ

Գերմանացի միլիոնատէր մը, որ ուսումնասիրութեան համար Իզմիր գացած է, հետեւեալ յայտարարութիւնը ըրաւ.

— Վերջին կացութիւնը պատճառ մը չէ որ դադրին Թուրքիոյ եւ Գերմանիոյ առեւտրական յարաբերութիւնները: Թերեւս ձեւական կարգ մը փոփոխութիւններ ըլլան: Օրինակ, Թուրք վաճառական մը Գերմանիոյ մէջ իր ծախած մէկ ապրանքին փոխարէն օտար դրամ պիտի առնէ, բայց որովհետեւ դրամի արտածումը արգիլուած է, պիտի ստիպուի իր դրամով գերմանական ապրանքներ գնել: Այս ձեւը շատ օգտակար է:

ԵՕԹ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐ ՇԱՆԹԱՀԱՐ

Նախորդ իրիկուան բուռն փոթորիկին ընթացքին, Սիսանի մէջ, եօթ թնդանօթի զինուորներ, որոնք իրենց վրանն առ պաստաններ էին, փոթորիկէն պատսպարուելու համար, շանթահար եղան: Հազիւ ներս մտեր էին, երբ շանթը ինկաւ վրան: Զինուորները անմիջապէս ամփոփեցեր էին. իրենց հետ էին նաեւ երեք զինուորներ, որոնք ծանրօրէն վիրաւորուեր էին: Մէկը այս վերջիններէն մեռաւ:

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆԻ ՉՈՐՐՈՐԴ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

(Մասնաւոր Թղթակցութիւն)

ՎԻԵՆՆԱ, 1 Օգոստոս.— Յուլիս 25ին բացուեցաւ Ընկերվարական Միջազգայինի չորրորդ համագումարը Վիեննայի մէջ, մասնակցութեամբ 47 ընկերվարական եւ յեղափոխական կուսակցութիւններու։

Գէթ այս համագումարներու առիթով, անհրաժեշտ է աչքէ անցընել միջազգային այս հսկայ ույժի յարատեւ զարգացման եւ յառաջդիմութեան ընթացքը, անոր իրական ազդեցութեան եւ քաղաքական արժէքի մասին յստակ գաղափար կազմելու համար։ Այդ տեսակէտով, քանի մը համառօտ տեղեկութիւններ Միջազգայինի մասնակցող կազմակերպութիւններու քանակական ուժի մասին, ինչ որ պիտի օգնէ պարզելու նաեւ անոր համաշխարհային նշանակութիւնն ու կշիռը քաղաքական, տնտեսական ու մշակութային աշխարհին մէջ։

Ա. Ը. Միջազգայինի մասնակցող 47 կուսակցութիւններէ 40ի մէջ միայն կազմակերպուած են 6,201,307 անդամներ։ Մնացած եօթը կուսակցութիւնները իրենց երկիրներուն մէջ, ոչ-օրինական վիճակ ունենալով, չեն կրնար ճշդել իրենց իսկ անդամներուն բուն քանակը։ Այս կարգէն են 1.— Իտալական ընկերվարական կուսակցութիւնը, 2.— Եուկոսլաւիոյ ընկերվ. կուսակցութիւնը, 3.— Լիտվանիոյ Սոց. Դեմոկրատ, 4.— Ռուսական Սոց. Դեմ. եւ Սոց. Յեղափոխականները, 5.— Ուկրայնիոյ Բանուորական սոց. կուսակցութիւնը, 6.— Վրաստանի Սոց. Դեմոկրատները և 7.— Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը։

Վերոյիշեալ թիւը, ինչպէս ըսինք, կազմակերպուած անդամներու քանակին կը վերաբերի միայն։ Իսկ Ընկ. Միջազգայինը եւ անոր մէջ համախմբուած կազմակերպութիւնները տակաւին համակիրներու եւ համախոհներու խոշոր զանգուածներ կը քաշեն իրենց ետեւէն եւրոպական 24 երկիրներու մէջ ուր ազատ կամ «կէս-ազատ» ընտրական կարգեր կը տիրեն Ընկերվարական կուսակցութիւնները, խորհրդարանային վերջին ընտրութիւններու ժամանակ շահած են 25,849,976 ձայն։ Գաղտնիք չէ, որ շարք մը երկիրներու մէջ ընտրութեանց շրջանին հազար ու մէկ տեսակ ճնշումներու կ'ենթարկուին ընկերվարական կուսակցութիւնները։ Մասնակցելով իրենց երկիրներու ներքին քաղաքական պայքարին, ընկերվարական այս կազմակերպութիւնները, որոնց մէկ-երկու տասնեակ տարի առաջ եւ կամ աւելի քիչ փաստօրէն ոչ-օրինական խմբակցութիւններ էին, շատ տեղերու մէջ նոյնիսկ զուրկ հանրային արժէքէ, ներկայիս ոչ միայն յաջողած են իրենց յամառ պայքարի շնորհիւ հաւասար իրաւասութիւններ ձեռք բերել երէկուան իշխող դասերի կողքին, պետական եւ հանրային գործերու տնօրինման մէջ, այլեւ շատ մը երկիրներու մէջ փոխած են զանոնք իրենց արտօնեալ դիրքերէն եւ ամբողջովին իրենց ձեռքն առած պետական ղեկը։ Մանաւանդ են այն երկիրները, ուր աշխատաւորական ու բանուորական դասերու գերակշռող դիրքը պետական ներքին և արտաքին կեանքի մէջ դարձած է նոյնիսկ քաղաքական ու ընկերային անհրաժեշտութիւն։ Օրինակ Անգլիան, երէկուան միապետական Գերմանիան, վերջին տարիներու մէջ՝ հակաազատականութեան եւ հակայեղափոխութեան հայրենիք Սպանիան, Պելժիան, Դանիան, Ֆինլանտիան, Չեխոսլովաքիան եւն.։ Իսկ այն երեւոյթը, որ Ընկ. Միջազգայինի Դ. համագումարը տեղի ունեցաւ կայսերական Աւստրիոյ նախկին մայրաքաղաքին մէջ, եւ բանուորական եւ աշխատաւորական կուսակցութեանց պատգամաւորները հանդիսաւորապէս ընդունուեցան քաղաքապետութեան դահլիճներուն մէջ, Վիեննայի ներկայ բանուորական քաղաքապետութեան կողմէ, ինքնին անժխտելի փաստ է պատմական այն աննախընթաց յեղաշրջման, որ տեղի ունեցաւ յետպատերազմեան շրջանին՝

Քանի մը խօսք եւս հանրային եւ ընկերային շարք մը ուրիշ կազմակերպութիւններու մասին, որոնք այս կամ այն ձեւով հզօր ազդակներ են միջազգային բանուորական շարժման ու անոր գաղափարներուն։

Առաջ են.— Երիտասարդական Ընկ. Միջազգայինը որ ունի 29 տարբեր ազգութիւններու յառաջացած երիտասարդութիւնը 269,877 անդամներով։ Ասոնք անցնելով պատանեկան անհրաժեշտ դաստիարակութեան շրջանը, հետագային կը մտնեն քաղաքական կազմակերպութիւններու մէջ։ Երիտասարդական Միջազգայինը տեսակ մը դպրոց է, կազմակերպուած հետագայ յեղափոխական գործունէութեան համար։ Ասոնց կեդրոնը Պերլին է, իսկ գլխաւոր ճիւղեր՝ Շուէտ, Աւստրիա, Պելժիա եւն.։

Յետոյ կուգան Արհեստակցական Միութիւնները, որոնք ունին 25 միլիոն անդամներ, առանց հաշուելու Խորհրդային երկիրներու արհեստակցական միութիւնները։ Աշխատաւորական այս հսկայ բանակը ինչ կասկած որ խոշոր ուժ մըն է Ընկերվ. Միջազգայինի գործնական պայքարի միջոցին։

Երրորդ տեղը կը կը բռնեն աշխատաւորական ամենահին կազմակերպութիւնները՝ Գործակցական Միութիւնները, որոնց դերը շատ մեծ է շարք մը երկիրներու ազգային տնտեսութեան մէջ։ Ունին 30 միլիոն կազմակերպուած անդամ եւ կապուած են Գործակցական Միութիւններու Միջազգային դաշնակցութեամբ։ Ասոնց դերը կարեւոր է մանաւանդ անով որ, ամէն կերպ կը պաշտպանեն աշխատաւոր զանգուածները դրամատիրական դասի շահագործումին դէմ եւ հող կը պատրաստեն անոր մշակութային պահանջներուն։

Մնացած ընկերվարական կազմակերպութիւններէն յիշատակութեան արժանի են «Ընկերվարական կիներու միութիւնը», «Բանուորական մարմնամարզական միութիւնը», «Ընկերվարական իրաւաբաններու միջազգայինը» եւայլն, որոնց գործունէութիւնը կ'երթայ ընկերվարական միջազգայինին համընթաց։

Յետ պատերազմեան շրջանին, մանաւանդ վերջին քանի մը տարիներու ընթացքին, նկատելի է յառաջ ձգտում մը, միացնելու Արեւմուտքի, հեռաւոր եւ մօտաւոր Արեւելքի եւ Ափրիկէի աշխատաւորական զանգուածները միջազգային մէկ ընդհ. կազմակերպութեան մէջ։ Գաղութականութեան դարաւոր հայրենիք Ասիոյ, ինչպէս եւ Ափրիկէի աշխատաւոր դասերը իրենց իսկ ձգտումներ ցոյց կուտան կապուելու արեւմտեան աշխատաւոր զանգուածներու հետ, եւ Միջազգայինը ամէն կերպով ընդառաջ կ'երթայ անոնց ձգտումներուն.

Իսկապէս պատմական աննախընթաց երեւոյթ է որ այս երկու անջատ աշխատաւոր խաւերը իրարու մօտենալու անկեղծ տրամադրութիւններ ցոյց կուտան։

Արեւմուտքի եւ արեւելքի փոխադարձ յարաբերութեան պատմութիւնը փաստօրէն յաւիտենական պայքարի եւ մրցման պատմութիւն է, մասամբ նման եւրոպական ազգերու յարաբերութեան, ուր մէկը միւսը գերակշռելու եւ տիրելու տենչը մշտապէս խափանած է համաձայնութեան եւ խաղաղ կենակցութեան տեւական հնարաւորութիւնը մինչեւ այսօր։ Աւելի անողոք եղած է սակայն արեւմտեան դրամատիրական աշխարհի պայքարը գաղթային քաղաքականութեան համար, որ մանաւանդ վերջին շրջաններուն, գլխաւոր պատճառներէն մէկը դարձաւ մանր աղէտներու։ Իսկ արեւմտեան աշխարհի աշխատաւորական դասերու դաշնակցութիւնը արդէն իրականութիւն է։ Անշուշտ նոր ձգտումներ յառաջ պիտի գան միացնելու այդ խմբակցութեան հետ եւ միացեալ հեռաւոր երկիրներու ընչազուրկ եւ շահագործուող զանգուածները։ Եւ այսօր Ճափոնի, Աւստրալիոյ, Հնդկաստանի, Նոր Զելանտայի, Ափրիկեան գաղթավայրերու, Հարաւային Լատին Ամերիկայի, Քանատայի եւն., աշխատաւորական զանգուածները լրջօրէն կը ձգտին մօտենալ համաշխարհային այն հսկայ կազմակերպութեան, աշխատաւորական Միջազգայինին, ինչոր աննախընթաց երեւոյթ է համամարդկային պատմութեան մէջ։

Եւ հեռու չէ այն օրը երբ հաղորդակցութեան միջոցներու աւելի կատարելագործման շնորհիւ, բոլոր ուժերը պիտի կարենան ամփոփուիլ մէկ ընդհանուր կազմակերպութեան մէջ, մանաւանդ որ Միջազգայինի բարոյական կապը եւ հեղինակութիւնը իրականութիւն է արդէն։

Հայութիւնը, օտար ուժերէն մշտապէս շահագործուած այս ժողովուրդը, որ եղած է ,առաջապահը արեւմտեան քաղաքակրթութեան մօտաւոր Ասիոյ մէջ, այժմ յանձինս աշխատաւորական իր ամենամեծ կուսակցութեան, Հ. Յ. Դաշնակցութեան՝ չի կրնար հաշուի չառնել միջազգային ընկերվարական այս մեծ շարժումը եւ անոր առնչուած կազմակերպութիւնը։ Ուժ մը որ արժէք ունի նաեւ հայկական դատի պաշտպանութեան տեսակէտով։

Վ. ՀԱՅՆԱԶԱՐԵԱՆ

ՀԱՄԱԹՐՔԱԿԱՆ ՀՈՍԱՆՔԸ

ԽՕՍՔԵՐ ԵՒ ՓԱՍՏԵՐ

ԽՄԲ.— Ադրբէյջանի Մուսավվաթ կուսակցութեան ղեկավարներէն Րէսուլ զատէ վերջերս գրքոյկ մը հրատարակեց, «Համաթուրականութեան մասին», ի պատասխան Զարեւանդի ծանօթ գրքին, «Միացեալ եւ անկախ Թուրանիա», որուն ռուսերէն տպագրութիւնը լոյս տեսած էր 1929ին։

«Դրօշակ»ի վերջին թիւին մէջ, հրատարակուած է ուսումնասիրութիւն մը՝ Րէսուլ զատէի տեսութիւններու մասին, կ'արտատպենք հիմնական մասերը.—

Նախ՝ համաթուրականութիւնն ու Թրքութիւնը։ Րէսուլ զատէն ընդունում է, որ Զարեւանդը «առարկայօրէն» է ներկայացրել «թրքական շարժման ծագման ու համաթուրանական գաղափարախօսութեան կազմաւորման պատմութիւնը»։ Բայց, ասում է նա Զիա Կէօք-Ալփ պէյի հետ միասին, «համաթուրականութիւնը ցնորք է Լենինի համայնավարութեան կամ Մահմէտի դրախտի պէս։ Իբրեւ գաղափար, նա արժէքաւոր է միայն նրանով, որ զանգուածների ոգեւորութեան ու յեղափոխականացման մի ռոմանտիկ աղբիւր է հանդիսանում»։

Համաթուրականութիւնն այլեւս պատմական երեւոյթ է։ Դուրս գալով համիսլամութեան աւազանից՝ անցեալում նա յեղափոխիչ դեր է կատարել թրքական ծագում ունեցող ժողովուրդների կեանքում։ Մինչ համիսլամութիւնը արգելք էր լինում այդ ժողովուրդների ազգային զարթօնքին, համաթուրականութեան գաղափարը խթանում էր թուրք ազգայնական միտքը, զարգացնում թրքութեան գիտակցութիւնը։ Միութեան բոլոր թուրք ժողովուրդների՝ ոմանց համար մշակութային հողի վրայ, ուրիշների՝ քաղաքական — աճա համաթուրականութեան իտէալը։ «Թուրքիայի, Ադրբէջանի, Իրանի եւ Խորէզմի թուրքերը, ասում է Զիա պէյը, պատկանում են օղուզական ցեղերին։ Աճա թէ ինչու թրքութեան մօտակայ իտէալը պէտք է լինի օղուզական կամ թրքական միութիւնը։ Ի՞նչ պէտք է լինի այդ միութիւնը։ Քաղաքակա՞ն։ Ներկայումս՝ ոչ. իսկ ապագայի մասին խօսելն աւելորդ է»։

Սակայն, հետզհետէ համաթուրանականութեան մէջ, իբրեւ քաղաքական մտքի որոշ դրութեան, բիւրեղացում է ձեւակերպուել երկու միտում՝ կենտրոնացման կողմնակիցների ռոմանտիկ հոսանքը եւ Դաշնակցութեան կուսակիցների իրատես ուղղութիւնը։ «Առաջին հոսանքի ներկայացուցիչները, գրում է Րէսուլ զատէն, ազգութեան ցեղային ըմբռնումն ունեցող գերման տեսաբանների ազդեցութեան տակ ընկած՝ բաւական էին համարում թուրք ժողովուրդների արիւնակցութիւնը, լեզուի որոշ ընդհանրութիւնը եւ կրօնական միասարրութիւնը, որպէսզի քաղաքական նպաստաւոր պայմաններում ստեղծւի մի միասնական թուրք պետութիւն»։ Իսկ «իրատես հոսանքի համար, որ թէեւ ընդունում է բոլոր թուրք ժողովուրդների ազգային-մշակութային շահերի ընդհանրականութիւնը, նրանց միացումը կեդրոնացած մի պետութեան մէջ, թւում էր անհնարին։ Նա պահանջում էր նախ եւ առաջ առանձին թուրք ժողովուրդների ազատագրութիւնը անջատ, անկախ պետութիւնների ձեւով»։

«Առաջին հոսանքը, պնդում է Րէսուլ զատէն, երբեք թանձրացեալ քաղաքական ծրագրի ձեւ չի ստացել եւ առանձնապէս չի գրաւել Ադրբէջանի Թուրքիստանցիներին։ «Ռոմանտիկ, քաղաքական «համաթուրանականութիւն» այլեւս գոյութիւն չունի, կայ միայն «Թուրքիզմ», որ հետապնդում է բացառապէս իրական եւ թանձրացեալ ազգային նպատակներ»։ Իբրեւ արտայայտութիւն «իրական եւ թանձրացեալ Թիւրքիզմի», կարող է ծառայել քեմալական Թուրքիան։ «Չէ՞ որ նոր Թուրքիայի արտաքին քաղաքականութեան ծրագրը՝ յայտարարուած հանրապետութեան հանճարեղ պետի բերանով՝ լիովին համապատասխանում է այն ընկերային-տնտեսական դրութեան, որի մէջ այժմ գտնւում է Թուրքիան»։

Թուրք «հանրապետութեան հանճարեղ պետը՝ Մուսթաֆա Քէմալ այսպէս է ձեւակերպում արդի Թուրքիայի ազգային քաղաքականութիւնը. «Զանազան ժողովուրդների համախմբումը ընդհանուր անուան տակ եւ այդ այլազան տարրերի կառավարումը միեւնոյն օրէնքներով ու կանոններով թէեւ հրապուրիչ, բայց անիրագործելի ծրագիր է։ Նոյն իսկ աշխարհի բոլոր թուրքերին համախմբող մէկ պետութեան ստեղծման գաղափարը անիրագործելի ցնորք է։ Այս փաստը արձանագրուած է մի քանի դարերի ընթացքում տեղի ունեցած խիստ արիւնոտ դառն դէպքերով։

Պատմութիւնը մեզ չի տալիս ոչ մի փաստ ու դէպք, որ հաստատէր համիսլամութեան կամ համաթուրանական քաղաքական դրութիւնների յաջող գործադրութիւնը։ Ճակատագիրը այն պետութիւնների, որոնք կազմւած են ոչ թէ ցեղային, այլ համամարդկային սկզբունքներով եւ նւաճողական նպատակներով, դատապարտւած է պատմութեան կողմից... Միակ պարզ եւ իրական քաղաքականութիւնը ազգային քաղաքականութիւնն է»։

Յենւած այս բոլորի վրայ՝ Րէսուլ զատէն հաւաստում է, որ համաթուրանականութիւնը իբրեւ քաղաքական երեւոյթ, այսօր գոյութիւն չունի. քաղաքական իրական ծրագիր չէ եւ համաթրքութիւնը, որ բացառապէս մշակութային բովանդակութիւն ունի. իրականը ազգային ըսկզբունքն է միայն. Թուրք ժողովուրդները ձգտում են ձեւակերպւել իբրեւ ազգային անկախ միաւորներ. Թուրքիան՝ օրինակ։ Ներկայ Թուրքիան զերծ է համաթուրանական կամ համաթրքական ձգտումներից. նա զուտ ազգային պետութիւն է՝ ամփոփւած Անատոլուի սահմաններում։ Եւ իբրեւ այդպիսին, Թուրքիան իր Թուրքիզմով «ոչ մի վտանգ չի ներկայացնում Կովկասի համար»։

* *

Ինչպէս տեսնում ենք, Րէսուլ զատէն պարզում է համաթուրականութեան ու թրքութեան բաւական ներդաշնակ ու հրապուրիչ պատկեր։ Թղթի վրայ, գուցէ, եւ իրական է այս պատկերը, բայց կեանքո՞ւմ... Իսկապէ՞ս «ռոմանտիկ համաթուրականութիւնը» «քաղաքական թանձրացեալ ծրագրի ձեւ չի ստացել»։ Այն ժամանակ ի՞նչ նպատակ ունէր Նուրի փաշայի «իսլամական բանակ»ը 1918 թւականին, ի՞նչ գործ ունէր Կովկասում, յանուն ինչ «թանձրացեալ ծրագրի» ստեղծւեց ու գործում էր նա։ Կամ ի՞նչ անում Ճէմալ փաշան եւ իր ընկերները Աֆղանիստանում։ Կամ միթէ՞ «մշակութային» աշխատանք էին կատարում Թալէթ փաշան, Քիւչիւկ Թալէաթը եւ սրանց ընկերները Բագւի, Արեւելեան ժողովուրդների համագումարում։ Ասել, թէ համաթուրանականութիւնը «քաղաքական թանձրացեալ ծրագրի ձեւ չի ստացել՝ նշանակում է քօղարկել ճշմարտութիւնը։ Մենք որ ապրեցինք ու տեսանք 1917, 18, 19 ու 20 թւականները, բաւական ծանօթ ենք դէպքերի ներքին ստորին եւ բոլոր «թանձրացեալ» ու «ոչ-թանձրացեալ» ծրագրերին, որպէսզի չհաւատանք Րէսուլ զատէի հաւաստիացումներին։ Ո՛չ, համաթուրականութիւնը ունէր շատ պարզ ու որոշ միանգամայն «թանձրացեալ քաղաքական ծրագիր», եւ այդ ծրագիրը «թրքական հողերի» համախմբումն էր մէկ պետութեան սահմաններում՝ Միջերկրականից սկսած մինչեւ Ալթայեան ծովը։ Առարկել այս փաստին՝ նշանակում է ապուշի տեղ դնել ընթերցողներին։

(Մնացեալը յաջորդով)

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ ՎԻԵՆՆԱՅ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻՆ Մ

Ընկերվարական Միջազգայինը, որ գումարուեցաւ Վի մէջ, հետեւեալ բանաձեւը ընդունեց Գերմանիոյ մասին.—

I

Համաշխարհային դրամատիրական տնտեսութեան տագնապը իր գագաթնակէտին հասած է Կեդր. Եւրոպայի եւ մասնաւորաբար Գերմանիոյ մէջ վարկի դրութեան սարսումով։

Եթէ, միջազգային համերաշխութեան վճռական եւ արագ գործով մը կարելի չըլլայ յաղթել Գերմանիոյ վարկային արդի տագնապին, անխուսափելի հետեւանքը պիտի ըլլայ Գերմանիոյ մէջ անգործութեան հսկայ աճում։ Զարհուրելի նուազում մը գործաւորներու օրավարձքերուն վրայ, չափազանց աղքատացում ժողովրդային զանգուածներու։

Ճարտարարուեստական ամենամեծ երկիրներէն մէկուն մէջ, տագնապի նման ծանրացում մը, ամբողջ աշխարհի մէջ՝ իբրեւ ճակատագրական հետեւանք պիտի ունենար՝ անգործութեան աղիտաւոր աճում եւ օրավարձքերու անկում։

Միեւնոյն ատեն, Գերմանիոյ մէջ տնտեսական աղէտ մը, պիտի սաստկացնէր գերման ժողովրդավարութեան քաղաքական փլուզման վտանգը։

Գերմանիոյ մէջ ազգայնական տիրապետութեան մը յաղթանակը ծանր վտանգ մը պիտի կազմէր [illegible] Արեւելքը՝ եւրոպական բոլոր երկիրներու ժողովրդավարութեան համար։ Մանրօրէն պիտի սպառնար եւրոպական խաղաղութեան եւ պիտի փճացնէր զինաթափութեան միջազգային խորհրդաժողովին յաջողութեան բոլոր յոյսերը։ Եւրոպան պիտի մղէր դէպի նոր պատերազմ մը։

Այս աղէտին վտանգին հանդէպ, ամէն միջոց ի գործ պէտք է դնել, առաջքն առնելու համար Գերմանիոյ տնտեսական փլուզման եւ գերման ժողովրդավարութեան դարհուրելի խախտումին։

1.— Ներկայ կացութիւնը ցոյց կուտայ թէ իւրաքանչիւր ազգի բարեկեցութիւնն ու բարգաւ
որքա՛ն կախում ունին ամբողջ
կութեան բարեկեցութենէն
զաւաճումէն եւ կը հաստա
ջազգային, հաւաքական գոր
թեան մը սախտողական ա
տութիւնը, որպէս զի վերջ
համաշխարհային տնտեսակա
նապին հետեւանքով, բոլոր
ներու աշխատաւորներուն
կուած թշուառութեան։

Գերման ազգային տնտես
փլուզումը պէտք է արգիլ
ջազգային նիւթական լա
ծով մը։ Այս նիւթական օ
կութիւնը պէտք է կատարուի
պայմանաժամի եւ բաւարար
եթէ կ'ուզուի որ արդիւնաւ

Միջազգային վարկերը պ
որ կապուին քաղա
պայմաններու կամ պայմանն
րոնք կը ձգտին սահման
Գերմանիոյ քաղաքական վ
տութիւնը։ Քաղաքական
համար, Գերմանիոյ թշնամ
շահագործելու ամէն փորձ
նպաստէր միմիայն ուժգ
ազգայնականութիւնը Գեր
մէջ եւ այսպէս, ջնջելու ձ
կուած օժանդակութեան արժէ

Փոխարէն, միջազգային
ժեշտ օգնութեան նատակար
պիտի դիւրանայ, եթէ իր
խաձեռնութեամբ, գերման
վարութիւնը կարենայ փաստ
ժողովրդավար ազգերը թէ, իր
մադրութեան տակ դրուած
ները չպիտի ծառայեն բռնա
թեան եւ ազգայնականութեան
զինականութեան մը, այլ ժողով
վար եւ խաղաղասիրական
քականութեան մը։

2) Միջազգային նիւթակ
օգնութիւնը, զոր պէտք է կա
անմիջապէս, կարելի արագու
պէտք է հետեւի պատերազմ
տուրքերու եւ հատուցման եղա
վերաքննութեան մը։ Ներկայ
նակը, որ արդէն շատ ծանր է
գնման կարողութեան յաւելա
պարզապէս դարձած է անհա
ժելի, Գերմանիոյ տնտեսական
տին հետեւանքով։

Արդէն 1922ին, Ֆրանքֆ
մէջ, Միջազգայինը բանաձեւ
տեւեալ պահանջները,—Ջնջում
տերազմական ամէն տուրքեր
սահմանափակում հատուցմանց
տուցանելով միայն պատերազմ
շրջաններու մէջ, քաղաքացի
րու կրած նիւթական վնասնե

Պատերազմական պարտ
ջնջումը այսօր աւելի անհրաժ
է քան երբեք։ Ան թոյլ պիտի
տեւական կերպով, զգալիօրէն
ղեցնելու Գերմանիոյ պարտաւ
տուրքերը։

3) Պատերազմական պարտքերու
հատուցմանց վերաքննութեան
մար մղուելիք պայքարը, պէտք
սերտօրէն կապուած ըլլայ միջ
գային զինաթափութեան պայքա
որ մէկ կողմէ, պետմէն թեթ
ցնելով, պիտի դիւրացնէր հատու
մանց հարցին լուծումը եւ միւս
մէ, աւելի հեշտ պիտի դարձ
Միացեալ Նահանգներու հաւա
թիւնը պատերազմական պարտ
րու ջնջման։

4) Ամենակարեւոր կերպով
մագումարը կը դատապարտէ
գան երկիրներու ֆաշիստական
ազգայնական կուսակցութեանց
տանգաւոր փորձականը որ
ձգտի ժողովուրդներու կիրքերը
հրել՝ իրենց դրացիներուն դէմ։
աւելի խստօրէն կը դատապար
նաեւ պատերազմի եւ կռուի գրա
ները, որոնք կը թուի թէ ուզեն
նիւթի ընկերութեանց անխիղճ
ծախալները կը տարածեն։ Համա
գումարը կոչ կ'ուղղէ կառավարու
թեանց, որպէսզի ընդունին թէ

բոպայի վերաշինութիւնը ներկայ պահու ամէնէն առաջնակարգ գործն է։ Կը հրաւիրէ կառավարութիւնները որ իրենց ամբողջ ջանքը նուիրեն այս գործին։

Նակից զատ, համագումարը կը հրաւիրէ կառավարութիւնները որ առանց ժամանակ անցընելու, ձեռնարկեն միջազգային տնտեսական շինարար գործունէութեան ծրագրի մը, Գերմանիոյ բերելու համար անմիջական օգնութիւն մը եւ սահմանափակելու համար համաշխարհային տագնապին հետեւանքները։

II

Որքան ալ անհրաժեշտ ըլլայ միջազգային օժանդակութիւնը Գերմանիոյ, գերման բանուորական դասակարգին կ'իյնայ սակայն, գերման ժողովրդավարութեան պաշտպանութեան գլխաւոր գործը։ Համագումարը լրիւ կը վստահի գերման աշխատաւորներուն. համոզուած է թէ անոնք պիտի յաղթեն գերման ֆաշիզմին. իրենց իսկ ազատութեամբ, անոնք պիտի փրկեն ամբողջ աշխարհի խաղաղութիւնն ու ամբողջ Կեդր. Եւրոպայի ազատութիւնը։ Այս պայքարին մէջ, ամբողջ աշխարհի ընկերվարական աշխատաւորները, իրենց ամբողջ տրամադրելի միջոցներով պիտի կանգնին գերման բանուորական դասակարգին կողքին։

Կեդր. Եւրոպայի երիտասարդ ժողովրդավար պետութիւնները շնորհիւ բանուոր դասակարգի ուժին միայն կրնան պաշտպանուիլ եւ իրենց գոյութիւնը պահպանել։ Բայց ժողովրդավարութիւնը չպիտի կրնայ գործաւորական դասակարգին ամբողջ խանդավառութիւնն արթնցնել եւ հետեւաբար անոր ուժերը հաւաքել, եթէ չկարենայ իր իրական հակակշռին ենթարկել դրամատիրական հանրապետութիւնը եւ բանուորական դասակարգին երեւնալ իբրեւ ընկերային յառաջդիմութեան գործիք մը։ Ինչպէս որ ժողովրդավարութեան պաշտպանութիւնը պէտք է սերտօրէն կապուած ըլլայ ընկերվարութեան համար մղուած պայքարին։

Ֆաշիստներն ու համայնավարները պարտուած ժողովուրդներուն ...ը յանձնարարեն բռնութեամբ պատռել խաղաղութեան դաշնագրերը։ Բայց դաշնագրերը վերաքննելու ամէն փորձ որ կը կատարուի միակողմեան խզումով կամ բռնութեամբ, կը ծառայէ միայն աւելի ծանրացնելու տնտեսական տագնապը եւ պատերազմի կ'առաջնորդէ։

Ինչ անարդարութիւն որ դաշնագրերը կը բովանդակեն, կարելի է ջնջել միջազգային օրէնքով եւ ժողովրդավար եղանակներով։ Անոնք պիտի յաջողուին բանուորական դասակարգի իշխանութեան բարձրացումովը։ Ինչպէս որ Բանուորական Միջազգայինը միշտ քամահրած է Գերմանիոյ եւ ուրիշ պարտուած ազգերու իրաւունքներու բռնաբարումը եւ պայքարած անոր դէմ, նոյնպէս, երբ ընկերվարական բանուորական կուսակցութիւններ ձեռք անցընեն իշխանութիւնը եւ ինչ չափով որ զայն ձեռք անցուցած ըլլան, պիտի ձեռնարկեն առողջանական եւ խաղաղ վերաքննութեան, որպէսզի ժողովուրդներու խաղաղ համայնութեան ծոցին մէջ ապահովեն ազգերու իրաւանց հաւասարութիւնը, — խաղաղած Եւրոպայի ծոցին մէջ, ազգային փոքրամասնութեանց ազատ ինքնորոշման իրաւունքը, մշակութային ինքնավարութիւնն ու պաշտպանութիւնը։

III

Ընկերվարական Միջազգայինը իր բոլոր ուժերով կը գործէ, բոլոր երկիրներու բանուորական դասակարգին ապահովելու համար ժողովրդավարութեան գետնի վրայ պայքարելու հնարաւորութիւնը եւ ժողովրդավար միջոցներով կիրարկելու իշխանութիւնը, անգամ մը որ ձեռք անցընէ։

Բայց, երբ դրամատիրական դասակարգը որ դեռ այսօր, կը տիրեն ժողովրդավարութեան, թոյլ տան որ Կեդր. Եւրոպայի մէջ փլի տնտեսութիւնն ու ժողովրդավարութիւնը՝ հակառակ բոլոր երկիրներու ընկերվարական կուսակցութեանց ճնշումին, եւ հակառակ բրիտանական աշխատաւորական կառավարութեան ջանքերուն, ապահովելու համար ժողովրդավարութիւնն ու խաղաղութիւնը, ջանքեր՝ որոնց մասին լիակատար վստահութիւն ունի Միջազգայինը։

Եթէ, գերման տնտեսութեան մէջ, աղէտի մը հետեւանքով, ֆաշիստական բռնութիւնը ամբողջ Եւրոպայի մէջ եւ Հունգարիոյ Արեւելքը, բանուորական դասակարգը զրկէր իր ժողովրդավար գործի դաշտէն,

Այն ատեն բանուորական դասակարգին համար ուրիշ ելք չպիտի մնար, եթէ ոչ ֆաշիստական բռնութեան դիմադրել իր տրամադրելի բոլոր միջոցներով։ Աշխարհ այլեւս մէկ ընտրութիւն ունի կատարելիք. կամ արագ եւ վճռական շարժում մը փրկելու համար տնտեսութիւնը, ժողովրդավարութիւնը եւ խաղաղութիւնը եւ կամ աղէտը եւ քաղաքացիական պատերազմը։

ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ

Ընդհանուր հայ գաղթականութեան թիւը Միացեալ-Նահանգներու մէջ, 150,000 կը հաշուուի։

Հայաշատ շրջանները Միացեալ-Նահանգներու մէջ կը ներկայացնեն Նիւ Եորք քաղաքը եւ Նիւ Ճըրզի մօտ 30-32,000, Մէսէչուսէթ եւ Րոտ-Այլընտ՝ գրեթէ նոյնչափ, Տիթրոյթ 13,000, Քալիֆորնիա՝ 28 հազար, Ֆիլատէլֆիա, Շիքակօ, Արոյ Ն. Ե., Սէնթ Լուիզ եւայլն, իւրաքանչիւրը 2000 մինչեւ 6000 հայեր կը հաշուուին։

Ամբողջ աշխարհի մէջ ապահովաբար Նիւ-Եորքի հայութեան կը պատկանի գորգավաճառներու հոծ շրջանը, որ կը ներկայացնէ 35 միլիոն տոլարէն ոչ պակաս տնտեսական ուժ մը։

Գորգի առեւտուրէն զատ, Հայերը սկսած են նշանակելի ուժ կազմել նաեւ արդիւնաբերութեան զանազան ճիւղերու մէջ (գործարաններ, արհեստանոցներ, ճարտարարուեստի բազմազան մարզեր)։

Նիւ Եորքի մէջ աւելի քան հարիւր կազմակերպութիւններ եւ մարմիններ կան կրօնական, կուսակցական, հայրենասիրական, վերաշինական, բարեսիրական, կրթական, որ բախնամ եւայլ նպատակներ հետապնդող։ Բոլորը անջատ կազմակերպութիւններ, յաճախ իրարու հակադրող հոսանքներով։

Նիւ-Եորքի բազմազան հայ կազմակերպութիւնները տարեկան 25—30 հազար տոլար կը ծախսեն թատրոններու եւ սրահներու վարձքին համար, իրարու յաջորդող ներկայացումներու, ժողովներու եւ խրախճոյքներու հետեւանքով։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԱՆԴԷՍ-ԽՆՋՈՅՔ

ՏԷՍԻՆ 3 օգոստոս.— Ա. Ե. Հ. Կարմիր Խաչի մասնաճիւղը օգոստոս 2ին կազմակերպած էր դաշտապարահանդէս մը, սակայն տեղացող անձրեւի պատճառով յետաձգուեցաւ օգոստոս 21ին։ Մինչ այդ նոյն օրը, կէսօրէ վերջ Գ. Սաատյեանի սրճարանին ներքնասրահին մէջ սարքեց հանդէս-խնջոյք մը։ Հակառակ շատերու անգիտութեան, դարձեալ կոկիկ ու երախտաւոր բազմութիւն մը հաւաքուած էր ժամանակին, լսելու համար Կարմիր Խաչի խօսքը։ Կը նախագահէր Գ. Ա. Միքայէլեան, որ «Կոմիտաս» երգչախումբի «Մեր Հայրենիքով» բացուած յայտարարեց հանդէսը։ Ապա քանի մը խօսքերով բացատրեց Հ. Կարմիր Խաչի բազմամեայ գործունէութեան անցեալն ու կատարած բոլոր ազգօգուտ ձեռնարկները։ Յաջող արտասանութիւն մը ըրաւ ընկ. Ն. Խաչատուրեան (Գ. Դուրեան «Սեւ Հողեր»էն)։ Նոյնպէս կատակաբանութիւններ ըրին՝ Ն. Գազազ, Սապունճեան, Մութէվէլեանց եւ Եղիա։ «Կոմիտաս» երգչախումբի (ղեկավարութեամբ Ա. Մելքոնեանի) «Մատաղ ըլլամ իմ եարին» երգէն յետոյ խօսք առաւ Կըրընոպլէն հրաւիրուած Օր. Հ. Միքայէլեան, որ ամփոփ գիծերու մէջ ներկայացուց Կ. Խաչի գործունէութեան պատկերը, մասնաւորապէս բացատրութիւններ տուաւ Յունաստանի Կ. Խաչի «Ջաւարեան» դըպրոցի, Պէյրութի Հայ Ճեմարանի մէջ պահուած աշակերտութեան եւ անոր օժանդակութեան շուրջ։ Համառօտակի ծանօթացուց Ամերիկայի, Ռումանիոյ, Պուլկարիոյ եւ Ֆրանսայի Կ. Խաչերու կատարած օգտաշատ աշխատանքները։ Յետոյ կոչ ըրաւ ներկաներուն, որ բոլորուին Կ. Խաչը շուրջ եւ աջակցին անոր աշխատանքներուն։ «Հայ Կարմիր Խաչն պատկերն ու ցոլացումն է հայ կնոջ առաքինութեան»։

Կարմրցուած հաւ մը ամերիկեան աճուրդի դրուեցաւ եւ բարձրացաւ 370 ֆրանքի, զոր շահեցաւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան «Եռագոյն» խումբը նուիրելով 10 ֆրանք։ Դրամը հաշուելու կնքահայրութիւնն ալ աճուրդի դրուեցաւ եւ կրկին շահեցաւ «Եռագոյն» խումբը։ Ուրեմն կլորիկ հաշուով 400 ֆր. եղաւ աճուրդը։ «Կոմիտաս»ի «Երեւան քաղ եմ առելո» երգով վերջացաւ հանդէսին գեղարուեստական բաժինը։ Յետոյ սկսաւ եւրոպական պարը, որու ընթացքին՝ ֆրանսական նուագախումբը կը զարնէր «Ցալ-ւորիկ»ն ու «Զէյթունցի եղբայր» եւն.։

Լ. Գայաճանեան

ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿ. ԱՐՇԱԿ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ
կը ծանուցանեն իրենց աղջկան
ՍԵԴԱՅԻ կնունքը
որ տեղի պիտի ունենայ այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ։

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԸ

ՌՈՄԱՆ.— Կիրակի կէս օրէ յետոյ ժամը 2.30ին ընկերվարականներու ընդարձակ սրահին մէջ խանդավառութեամբ տօնուեցաւ, այս տարի եւս, Խանասորի արշաւանքի տարեդարձը։

Հանդէսը կազմակերպուած էր Հ. Յ. Դ. Ռոմանի ենթակոմիտէի կողմէ, հովանաւորութեամբ Վալանսի Հ. Յ. Դ. Շրջանային Կոմիտէին։ Բեմի ճակատը զարդարուած էր հայկական եւ ֆրանսական եռագոյնով ու նաեւ հերոսական զէնքերով։ Հակառակ անձրեւոտ օդին, կոկիկ բազմութիւն մը եկած էր լսելու Հ. Յ. Դաշնակցութեան խօսքը։

Ընկ. Գ. Գոշեան հանդէսը բացուած յայտարարեց քանի մը ոգեւորիչ խօսքերով։ Յետոյ երգեց երգիչ խումբը, ղեկավարութեամբ ընկ. Խ. Կարապետեանի։ Ցունկայա երգուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ը։ Եղան արտասանութիւններ, մեներգներ ընկ. Ա. Պարսամեանի, ընկ. Խաչիկ Կարապետեանի եւ Տիկ. Թաշճեանի կողմէ։ Յետոյ խօսքը տրուեցաւ ընկ. Ճ. Թէքթէքեանի որ պատմեց Խանասորի արշաւանքը, ներկայացուց հերոսական դրուագներ եւ յորդորեց ամէն գնով փրկել Նոր սերունդը։ Հանդէսը փակուեցաւ խմբերգով։

Խ. Չամ թեան

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐԸ ԶՈՒԻՑԵՐԻՈՑ ՄԷՋ

Այս օրերս, Զուիցերիոյ մէջ տեղի կ'ունենայ արիներու միջազգային համագումարը, որուն կը մասնակցին 37 ազգերու ներկայացուցիչները։ Հսկայ ճամբարին մէջ (բանակում) կողք-կողքի կ'ապրին Անգլիացիներ, Ֆրանսացիներ, Իտալացիներ, Ամերիկայի, Պաղեստինի ներկայացուցիչներ եւ Ափրիկէէն ու հեռաւոր Հնդկաստանէն եկած սկաուտներ։ Գիշերները բազմաթիւ կրակներ կը բոցավառեն երկինքը, իսկ ցերեկը հարիւրաւոր դրօշներ կը ծածանին ամէն կողմ։

Օգոստոս 2ին, ճամբարին վայրը, Կանդերսթեգ, այցելեց Արիներու Միջազգային կազմակերպութեան հիմնադիր Լորտ Պէյտըն Փաուլ։ Հակառակ տեղատարափ անձրեւին, տեղի ունեցաւ ընդհ. պետի ներկայութեամբ շքեղ թափօր մը։ Ներկայ էր նաեւ Զուիցերիոյ նախագահը։

Այս Միջազգային համագումարին կը մասնակցի նաեւ Հայ Արիներու մէկ խմբակը

Ցնցեկատու.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ՆԱՒԱՏՈՐՄԸ

Կը հաստատուի թէ Միացեալ Նահանգները որոշած են հետապնդել պատերազմական նաւատորմի զօրացման ծրագիրը։ Համաձայն պաշտօնական զեկոյցի մը, ծրագրին գործադրութիւնը կը պահանջէ տարեկան 60 միլիոն տոլարի վարկ մը եւ զայն լրացնելու համար, ընդամէնը պէտք պիտի ըլլայ ծախսել մէկ միլիառ տոլար (25 միլիառ ֆրանք)։ Ծրագիրը կը համապատասխանէ Ուաշինկթընի եւ Լոնտոնի նաւային համաձայնութեանց, սակայն 1945ին է որ Ամերիկա պիտի կրնայ իր նաւատորմը հաւասարեցնել անգլիականին։

Միւս կողմէ սակայն, մինչ հսկայ գումարներ կը տրամադրուին նաւային զօրացման, անգործութիւնը կը շարունակուի նոյն թափով։ Նախագահ Հուվըր անընդհատ խորհրդակցութիւններ կը կատարէ մեղմացնելու համար տագնապը։ Որոշուած է 758 հանրային շէնքերու շինութեան ձեռնարկել, գործ հայթայթելու համար անգործներուն։

ԼՈՆՏՈՆԻ ԿԼՈՐ ՍԵՂԱՆԻՆ ՇՈՒՐՋ

Լոնտոնի մամուլը ցանկը հրատարակած է անոնց, որոնք իբրեւ անդամ պիտի մասնակցին յառաջիկայ Կլոր Սեղանի խորհրդակցութեան որ տեղի պիտի ունենայ հոկտեմբերի վերջերը՝ Լոնտոնի մէջ։ Վերջնական թուականը պիտի ճշդուի այն ատեն միայն երբ հնդիկ փոքրամասնութեանց եւ դաշնակցային յարաբերութեանց յանձնախումբերը լրացուցած ըլլան իրենց աշխատանքները։

Անցեալ տարի, Լոնտոնի առաջին խորհրդակցութեան, անդամներու թիւն էր 89։ Այս անգամ պիտի մասնակցին 108 հոգի։ Անգլիոյ կողմէ պիտի մասնակցին 19 պատգամաւորներ, 9 կառավարական, 5 պահպանողական, 5 ազատական։ Հնդիկ պետութիւնները պիտի ղրկեն 19 պատգամաւորներ Միացեալը անգլ. Հնդկաստանէն։ Պատգամաւորներուն մէջ պիտի ըլլան Կանտի եւ հնդիկ ազգ. խորհուրդի անդամներէն ոմանք, ինչպէս նաեւ Տիկին Նէտիւ որ կը նախագահէր 1925ի ազգ. խորհուրդին։

ՓԱՐԻԶ — ՊԵԼԿՐԱՏ ՃԵՊԸՆԹԱՑԻՆ ԴԷՄ ՈՃԻՐԸ

Փարիզ-Պելկրատ ճեպընթացին դէմ գործուած ոճրափորձը մեծ զայրոյթ յառաջ բերած է Սերպիոյ մէջ։ Վիրաւորուած էին 30 ճամբորդներ, որոնց 5ը ծանր վիճակի մէջ։

Ոճրին մասին քննութիւնները առաջ կը տարուին փութով։ Արտասահմանէն եկող կառախումբերը խիստ հսկողութեան տակ կ'առնուին։ Ոստիկանութիւնը չափազանց զգուշաւոր կը մնայ քննութեանց արդիւնքին մասին։

Կը փնտռուին մէկ քանի անձեր, որոնք ուռմբերու պայթումէն քիչ առաջ, նշմարուեր էին Զէմունի կայարանին շուրջը եւ որոնց վրայ լուրջ կասկածներ կը ծանրանան։

ՌՈՒՍԻՈՅ ԵԼԵՒՄՏԱԿԱՆ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

«Տէյլի Մէյլ» կը գրէ թէ Լոնտոնի, Նիւ Եորքի, Փարիզի եւ Պերլինի սակարանները չափազանց մտահոգ են Ռուսիոյ ելեւմտական կացութենէն, որովհետեւ կը կարծեն թէ, Ռուսիա անգամ մը եւս չպիտի կարենայ կատարել իր յանձնառութիւնները։ Գերմանիոյ ելեւմտական տագնապը ցոյց տուաւ խորհրդային ելեւմուտքի խախուտ վիճակը, որովհետեւ Գերմանիա, գլխաւոր պահանջատէրերէն մէկն է Ռուսիոյ։ Անգլիացի եւ ամերիկացի դրամատէրերու թելադրութեամբ, մասնագէտներ քննութիւն կատարեցին Ռուսիոյ ներքին ելեւմուտքին մասին։ Անոնց տեղեկագիրը կը յայտնէ թէ Խորհրդ. Միութեան նոր պարտքերը կը հասնին 75 միլիոն ստերլինի (9 միլիառ 300 միլիոն ֆրանք) որուն 40 միլիոնը կը պարտի Գերմանիոյ։

ՄԱՍՆԱԳԷՏՆԵՐԸ ՌՈՒՍԻՈՅ ՄԷՋ

Պոլշեւիկեան «Թաս» գործակալութիւնը կը հաղորդէ թէ, մասնաւոր հրովարտակով մը պիտի բարելաւուի ճարտարագէտներու եւ մասնագէտներու վիճակը եւ թէ ասոնք որակեալ բանուորներու հաւասար պայմաններ պիտի վայելեն.անոնց զաւակները պիտի ընդունուին դպրոցներըն բարձրագոյն իրաւունքներով, որոնք տրուած են բանուորներու տղոց։ Հաւասար իրաւունքներ պիտի վայելեն նաեւ դարմանատուներու, բնակարաններու եւ տնական պէտքերու հայթայթման մէջ։

Կարծ, համաձայն այս հրովարտակին, որ Ստալինի վերջին ճառին հետեւանքն է, մասնագէտները, ճարտարագէտներն ու մտաւորականները պիտի վայելեն նոյն իրաւունքները, որոնք ցարդ վերապահուած էին բանուորներուն։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (26)

ԿԱՐՄԻՐ ԺԱՄՈՒՑ

Եւ ահա՛ տրամաթախիծ դէմ... կը սկսի աչքէն աներեւութանալ, ա՛լ զանիկա չի տեսներ։ Ինչ եղաւ։ Օ՜հ, Նարէն կը ...է։ Կրակ կտրած, Գասըրիարբանը կը գտնուի։ Հալածել ... ասայ անոր անօգնական, ... ատ զարիպը։ Ու կը յիշէ, կը յիշէ։ Օրագիրները կը կարդայ ... անոր էնկիւրիի դատա... ին արձանագրութիւնները ... կարդայ։ Դատապարտեալներուն մէջ տէրտէրի մը անունը կը հանդիպի եւ այդ պա... թովը գտնուող Օգանեանս ... կը հարցնէ. «Ատ նա Էսէյասից տէրտէր մը եկա՞ն է աս ցէրիֆը.— Հրամէֆ էֆէնտի, պատասխանեց ... ատանայ։— Իշտէ վերջը ա... կ փորձանք կը գտնէ, խօսք ...ւ հենելուն»։

Այս յիշատակները կը ցնցեն, խռովեն հոգին։ Ա՛լ չէ տարակուսիր։ Մահմետականներէ ամենցած վախին՝ նախատած, հալածած էր Քրիստոսի հաւատարիմ ծառան, եւ անոր ցեխոտ աքսորմանը պատճառ եղած։ Եւ Աստուած ալ իր պատիժը կու տար։ Ա՛լ յուզուած, թալցած, ակարացած, «Կազա՛յ Տէ՛ր, անզա՛յ» կը գոչէ սրտին խորէն։ Զղջումը իր սիրտը կը հանդարտեցնէ։ Կը սկսի ուխտ ընել, բանտէն ազատուելուն՝ իր մեղքը պիտի քաւէ, տէրտէրը փըրկել տալով։

Ու վստահօրէն, Աստուծոյ գթութեանը ապաւինեցաւ։

* *

Դատարանին ահեւ վախմփալ էֆէնտին իրուցնէ վախմ հանդիպեցաւ, կ'ըսդուէր թէ իր անձին մէջ իր ցեղն էր որ քրիստոնեայ եւ իսլամ աշխարհներուն դէմ կը դատուէր։ Զարհուած էր ազգատ հայը։ զարհուրած է մտաւորական հայը, պէտք զարնուէր եւ հարուստ հայը։ Ներկայացուց խորխտութէ։ Մերժեց նախագահին հրամանին հնազանդելով ոճրագործներու աթոռին վրայ տեղաւորուիլ։

— Այս աթոռը ինծի համար չէ, ըսաւ արհամարհական շեշտով մը։

Թուրքերը մրմռալ սկսան։ Իրենց համար տարակոյս չկար որ այս հայը տէրութեան դէմ դաւաճան մըն էր. բայց դաւաճանութիւնը ահիր մը չէր համարեր, այլ իրաւունք մը, ուստի եւ կը մերժէր ոճրագործներու աթոռը նստիլ։

Երբ նախագահը ուզեց զինքը պատասխանատու բռնել Կեդրոնական վարժարանին ուսուցիչներուն ընթացքին համար, խնամակալ էֆէնտին հեգնօրէն հարցուց.

— Ու Մուրատ պէ՞յը։

Կարճառօտ բայց յստակ լեզուով բացատրեց թէ այդ Տօգիատուցի խոլամը Սալթանէն մեծ պաշտօններու կոչուելով հանդերձ, այժմ Եւրոպայի մէջ տէրութեան դէմ կը գործէր։ Միթէ Մուրատ պէյին այս ընթացքին պատասխանատուն իր պետո՞ը կը բանուէին։

Եւ ունկնդիրները ըմբռնեցին որ ամբաստանեալը Մուրատ պէյին պարագան յիշեցնելով ոչ միայն ինքնարդարացման փաստ մը կը ներկայացնէր, այլեւ դիտել տալ կ'ուզէր որ երկրին վարչական դրութեան դէմ ըմբոստացողները քրիստոնեայ հայերը չէին միայն։

Նախագահն ըմբռնեց թէ այս ամբաստանեալին հետ երկարատեւ դատավարութիւն մը շատ անպատեհութիւններ առաջ պիտի բերէր, կարճ կապելու խոհեմութիւնը ունեցաւ։ Օրենական անհրաժեշտ ձեւակերպութիւններէն յետոյ, դատաւորները խորհրդի սենեակը առանձնացան։ Կէս ժամ ետքը վերադարձան։ Նախագահը դատարանին միաձայն վճիռը ամբաստանեալին հաղորդեց։ Երեք տարուան բանտարկութիւն։

ԺԳ.

Դատավճիռը հինգշաբթի օր մը տրուեցաւ, երեկուան դէմ։ Դատապարտեալը յանկարծակի չէր գար այս եւքին սրդէն սպասելուն։ Զինքը վերադարձուցին Գասր Զափթիէ, հոնկէ կեդրոնական բանտը փոխադրելու համար։ Ցաճորդ օրը այցելուներ եկան։

Իր դարձը վերջացած ըլլալով, այլեւս «յարաբերութենէ կտրուած» չէր մնար։ Եկողները հաստատեցին թէ զօրաւոր բարեխօսութեանց շնորհիւ շուտով ներման պիտի արժանանար։ Եւ իրաւ. յաջորդ օրն իսկ, դատական պաշտօնատունը սաղիկանութեան կը հաղորդէր ներում շնորհող կայսերական իրատէն.

Էֆէնտին, առանց ժամանակ կորսնցնելու, կառք մը նստաւ եւ ուղղակի Եըլտըզ գնաց, ու անձնկապետի մը միջոցաւ իր երախտագիտական զգացումները յառ կայսերական գահալիցն» դրաւ։

Սալթանին պալատէն ուղղակի Օրթագեղ անցաւ։ Նախորդ օրն ու նոյն առաւօտ շատ անձրեւած ըլլալուն՝ կառքը չէր կրնար մինչեւ Տէրէն յառաջանալ։ Էֆէնտին, ըստ սովորութեան, Թաշնէրտիվէնէն վար իջաւ։ Կանգ առաւ, աչքերը հորս կողմը ժուռ անեց կառքատգին։ Սիրտը անհուն տխրութեամբ լեցուեցաւ։ Աստուած մը ի՛նչ վիճակի մէջ մեկնած էր հոնկէ, եւ հիմակ ի՛նչ վիճակի մէջ կը վերադառնար։ Եւ ահա զինք նշմարելուն՝ խանութէն կամացուկ մը դուրս ելաւ Փէսցին, որուն միշտ խալըպի կը դրկէր ֆէսը։ Քանի մը քայլ անդին, շաքար եւ ջուր վաճառողն ալ եկաւ։ Ամէն առաւ էֆէնտին անոր խանութը կը պատէր քարշակին, լոխում մը ուտելով եւ ջուր մը խմելով։ Դիմացէն փէրուքէրն ալ իր բազմամեայ սափրիչը՝ ցատկեց։ Որեքն ալ չուրջը եկան։ Դէմքերնուն վրայ կը նշմարուէր ուրախութիւն մը որ սրտաբուխ էր։

Ա. ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

(Շար.)

նութիւնը ծածկած էին, մաքսատան մէջ բնանակիր ըլլալով։ Թիւրանքը իրենց զէնքերով միասին ձերբակալուած են։

Այս բնանակիրներէն Սիւլէյմանի տունէն գտնուած են. տասը մավզէր եւ ձեռնառումբ մը։

Ձերբակալութիւնը կատարուած է պատահական ճամբորդի մը շնորհիւ, որ Սիլիֆքէի ճամբուն վրայ անցնողները կողոպտուած էր եւ Մերսինի մէջ անմիջէ ամանք ճանչցած է բնանակիրի վիճակին մէջ։

Մեծ հրդեհ Պոլսոյ մէջ

Պոլիս, Բերայի Մաչքայի թաղին մէջ, մեծ հրդեհ մը ծագեցաւ նախորդ օր։ 30ի չափ փայտաշէն մեծ բնակարաններ հրոյ ճարակ եղան։ Բազմաթիւ տուներ փլան։ Ուժեղ հով մը կը փչէր այդ միջոցին եւ բոցի երկար լեզուներ կ'ուղղէր զանազան ուղղութեամբ, ինչ որ ստեղծեց հրդեհի նոր օճախներ։ Շրջակայքի բնակիչները սարսափած, փութով պարպեցին իրենց բնակարանները։

Այս կերպով, այրած շէնքերու թիւը կը նկատուի 150ի չափ։

Անշլուսը Լանէյի առևանին առջեւ

Լահէյի Ատեանին վերջին նիստին, նախագահը կարդաց խօսք տուաւ Չեխոսլովաքիոյ, եւ Իտալիոյ ներկայացուցիչներուն, որոնք մանրամասնեցին իրենց տեսակէտները եւ կարգ մը ճշդումներ ըրին։

Նախագահը յետոյ յայտնեց թէ բոլոր կողմերու փաստաբանները լրիւ պարզած ըլլալով իրենց տեսակէտները, հրապարակային դատավարութիւնը վերջացած կը յայտարարէ եւ սակայն, եթէ լրացուցիչ լուսաբանութիւններու պէտք ունենայ, պիտի դիմէ իրենց։

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԿՈՄԻՏԷԻ

ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ - ՎԻՃԱԲԱՆԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ՍԷՆ ԺԷՐՈՄ.—Վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, ծանօթ հաւաքատեղիին մէջ։

Կը խօսի՝ Ընկ. Բ. ՄԵԼՏՈՆԵԱՆ

ՊՈՒԼՎ. OSSO եւ ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ.— Այս կիրակի ժամը 5ին, ծանօթ հաւաքատեղիին մէջ։

Կը խօսի՝ Ընկ. Գ. ՀԻՒՍԵԱՆ

ՍԷՆ-ԼՈՒ եւ ՍԷՆԹ ՄԱՐԿՐԻԹ.— Վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղիին մէջ.

Կը խօսի Ընկ. Գ. ՀԻՒՍԵԱՆ

Կը հրաւիրուին ընկերներ եւ համակիրներ։

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին։

Կը խօսի՝ Ընկ. Հ. ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

Այս ժողովներուն կը հրաւիրուին ընկերներ եւ համակիրներ։

Լիոնի մէջ «ՅԱՌԱՋ»ի գործակալն է

Խ. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

«Յառաջ» ստանալ փափաքողներէ կը խնդրուի իրենց հասցէն ցուցով յայտնել Պ. Խ. Մուրատեանի, 191 Cours Lafayette, Պ. Ն. Յակոբեանի գրատունը կամ 202 Rue Boileau, Պ. Թիրեաքեանի ճաշարանը։

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ԱՌԹԻՒ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Պոմոն Սէն Ժիւլիէնի (Մարսէյլ) Ջաւարեան ենթակոմիտէի կողմէ այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Պ. Նազար Իշխանեանի պարտէզին մէջ։

Երգ, արտասանութիւն, նուագ, բանախօսութիւն, հայկական պարեր։ Ձրի պիւֆէ։

Տախքերու մասնակցութեան համար՝ 3 ֆրանք

ԴԱՇԱՀԱՆԴԷՍ

Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան կողմէ, իր կազմութեան 5րդ տարեդարձին առթիւ։ Այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին St. Andre, Bar-Restaurant du Belvèdre.

Կը խօսի՝ Ընկ. Գ. ՀԻՒՍԵԱՆ

Առնել 26, 27, 28, 35, 36 թիւ հանրակառքեր

Ա. Ե. Հ. Կ. Խ. ՓԱՐԻԶԻ «ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆ»

Մասնաճիւղին տարեկան

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Այս կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն

Սէն Քլուի անտառին մէջ

Ճոխ եւ աժան պիւֆէ, երգ, նուագ եւ խաղեր

Հաղորդակց. միջոցներ.— Tramway 2, 18· Շոգեկառք եւ շոգենաւ։

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. Մինասեան ենթակոմիտէին ընդհ. ժողովը վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Հայ Ակումբին մէջ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է, բացակաները նկատի պիտի առնուին։

ԻՍԻ-ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕԻ Վռամեան խումբի ընկերները ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրուին այսօր ուրբաթ իրիկուն ժամը 8ու կէսին նոր Ակումբին մէջ։

ԳԱՒԱՌ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատ. Միութեան ընդհ. ժողով այսօր ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին։

ՎԻԷՆԻ կոմիտէի ներկայացուցչական ժողովը այս կիրակի առաւօտ ժամը 8.30ին նոյնակ Ակումբին մէջ։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Լիոնի կայծակ խումբը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկ. Տիգրան Ջէքեանի՝ իր եղբօր ՂԵՒՈՆԴ ՋԷՔԵԱՆԻ դառնաղէտ մահուան առթիւ։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕԻ Ա. Ե. Կ. խաչի մասնաճիւղի ժողովը վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին 241 Rue J.J.Rousseau։

Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի Տէսինի Մասնաճիւղին դաշտապարահանդէսը յետաձգուած է Օգոստոս 16ին։

EMPIRE Ժիւկեր-Լոլ՝ 37 Av. Wagram

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Քոլոնպ. Եր. Ս. Ք.— 175։
Իսի լէ Մուլինօ, Գալֆ.— 35։
Մարսէյլ, Մ. Ա.— 38,
Թարաք, Գ. Մ.— 150։
Փարիզ. Թ. Ի.— 35։

ԿԸ ՓՆՏՐՈՒԻ

Պրուսայի Սէլէօզզիւղէն Տիկ. Իսկուհի Մարտիկեան կը փնտռէ իր որդին Մամբէոս Մարտիկեան (25 տարեկան) որ Պոլսէն փոխադրուած է Քորֆուի որբանոցը, ուրկէց 1923ին մեկնած է Ֆրանսա։ Իր մասին տեղեկութիւն ունեցող Սէօլէօզցիներէ եւ հայրենակիցներէ կը խնդրուի իմացնել Իսկուհի Մարտիկեանի 6 Rue Luski, Roustchouk, Bulgarie.

— Կը փնտռուի Կեսարացի Ստեփան Սվազլեան, (20 տարեկան) հօր անուն՝ Յարութիւն, մօր անուն՝ Կիւլիւզար, 5 տարի առաջ Նէր Իպթի միջոցաւ Պէյրութէն փոխադրուած է Փարիզ։ Երկու տարիէ ի վեր իրմէ լուր չկայ։ Իմացնել իր եղբօր Հրանդ Սվազլեանի, Garage Alexandrette, Bouston Gul Ab, Alep, Syrie.

— Ադանացի (Գոնիա) Վերոնիքա Կարապետեան՝ կը փնտռէ իր զաւակը՝ Երուանդ Կարապետեանը (Հայրը՝ Սրապ, եղբայրները՝ Կարապետ, Յակոբ մեռած են։) Երուանդ 8—9 տարեկան հասակին գրուած է Տէր Զօրի Թուրք վարժարանը։ Անկէ ի վեր մայրը լուր չունի զաւկէն։ Իր մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Տիկին Էլլէն Բիւզանդ, 48 Etienne Dolet. Alfortville (Seine), France.

IMPRIMERIE - MASSIS - ED...

208bis, Rue Lafayette Paris

Le Gérant H STEPH...

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (15)

ՆԱԶԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՀԱՅՈՑ ԴԱՀԻՃԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ...

26.— ՀՆՉԱԿԵԱՆ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԾՐԱԳԻՐԸ

1— Փրոփականտ (քարոզչութիւն).— Այս գործին նուիրուած անձերը հետեւեալ պարտականութիւններն ունին.— Ժողովուրդին բոլոր խաւերուն մէջ տարածել եւ բացատրել յեղափոխութեան գաղափարները, արթնցնել ազգային անկախութեան գիտակցութիւնը, սորվեցնել յեղափոխութեան եւ ապստամբութեան միջոցները եւ յեղափոխութենէն յետոյ կազմուելիք պայմանները։

2— Ագիտացիա (Արծարծում).— Այս գործին նուիրուած անձերը հետեւեալ պարտականութիւններն ունին.— Արթնցնել ազգին քնացող գիտակցութիւնը, գրգռել թշնամիին դէմ, ծագած դէպքերէն օգուտ քաղելով՝ ժողովուրդը խռովութեան մղել, կառավարութեան չահերուն հակառակ որեւէ կարգադրութեան եւ չարժման ընթացքին՝ ապստամբութիւն յարուցանել, ամէն առթիւ կառավարութենէն բարեկարգում պահանջել, տուրք չվճարել, կառավարութեան դէմ ցոյցեր կատարել։

3— Տէրոր (ահաբեկում).— Այս գործին նուիրուած անձերը հետեւեալ պարտականութիւններն ունին.— Ամէն կերպ ջանալ յեղափոխութեան սերմերը, ծագած խռովութիւնները տարածել բոլոր քաղաքներուն մէջ, յեղափոխութիւնը դիւրացնել եւ ամէն առթիւ բոլոր բարձրացնել կառավարութեան դէմ, կարել կառավարութեան ուժն ու բարոյական կորովը, խուճապի եւ սարսափի մատնել զայն, կառավարական բարձր պաշտօնատարները, հայ կամ թուրք, եւ բոլոր լրտեսներն ու մատնիչները անխնայ սպաննել։

Հետաքրքրական են նաեւ կանոնագրին հետեւեալ յօդուածները.—

8— Բանտերներուն ու գիւղացիներուն մէջ ստեղծել ռազմական կազմակերպութիւն մը։ Այս կազմակերպութիւնը պիտի աշխատի կռիւի եւ յեղափոխութեան պահուն օժանդակել յեղափոխականներուն եւ նման կազմակերպութիւններու միացումով ստեղծել յեղափոխական բանակ մը։

9— Հայ ազգը պէտք է աշխատի արթնցնել Հայաստանի դրացի ժողովուրդները.— Ասորիները, Եզիտիները եւ Քիւրտերը,— եւ միացնել մեր կուսակցութեան, բացատրելով թէ իրենք ալ գերութեան եւ բռնութեան դատապարտուած են։ Յեղափոխականները, նկատելով որ, երբ օսմանեան պետութիւնը պատերազմի մտնէ որեւէ մէկ պետութեան հետ, յարմար առիթ մը կը ստեղծուի այս նպատակներուն իրագործման, պիտի աշխատին իրենց ուժերով օգտագործել ու բնաջնջել զայն։ Ուստի պատերազմի յայտարարութենէն մինչեւ պարտութիւնը, Հնչակեան կուսակցութեան ռազմական կազմակերպութիւնները պիտի աշխատին քանդել Թուրք պետութեան իշխանութիւնը Հայոց վրայէն։

27.— ՀՆՉԱԿԵԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷԿ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Այս երկու վաւերաթուղթերէն զատ, կարդացէք նաեւ Հնչակեաններուն մէկ հայերէն յայտարարութիւնը, որ կը կրէ «Հնչակեան կուսակցութեան կեդրոնին» կնիքը. 19 սեպտեմբեր 1895 թուականը եւ 16 թիւը. տպուած է Լոնտոնի մէջ և ուղղուած բոլոր Հայերուն։ Այդ յայտարարութիւնը ցոյց կու տայ թէ Հնչակեանները ի՛նչպէս խնդամիտ են դէպքերը, թէ ի՛նչ անխնայ կերպ մը կազմակերպած են Թուրք ժողովուրդին դէմ։

Ահաւասիկ այդ յայտարարութիւնը.—

ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ ՊԱՏԱՀԱԾ ԱՐԻՒՆԱԼԻ ՄԵԾ ԴԷՊՔԵՐԸ ԵՒ ՀՆՉԱԿԵԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Սեպտեմբեր 16ին Պոլսոյ մէջ պատահեցան այնպիսի ծանրակշիռ դէպքեր, որոնք պատմութեան պիտի անցնին։ Շնորհիւ Հնչակեան յեղափոխական կուսակցութեան ջանքերուն, ստեղծուեցան արիւնալի եւ ծանր դէպքեր։ Այս երկրորդ անգամն է, որ Հնչակեան կուսակցութեան յեղափոխական շարժումը սաստկութեամբ կը պայթի Վոսփորի ափերուն վրայ, բռնաւոր Թուրքերու գլխին։ Այս երկրորդ անգամն է, որ մայրաքաղաքին մէջ ... արիւնը հեղեղուեցաւ։ Պոլսոյ Հնչակեան կուսակցութեան խումբերը ժողովուրդը միասնաբար, ամէն վտանգ աչք առնելով, կուսակցութեան ծաններուն համաձայն եւ անոր դրօշին տակ, յեղափոխութիւն, կատարեց։ Հայ ժողովուրդին կրած տառապանքի ձայնը եւ իր արդար պահանջը լսեցին ամբողջ աշխարհը։ Պոլսոյ մէջ Հնչակեան դրօշին տակ ... ուած հայ ժողովուրդը բարձրաձայն աղաղակեց.

— Կեցցէ՛ ազատութիւնը, կեցցէ՛ յեղափոխութիւնը։ Առնենք ... հայ յեղափոխականներուն եւ Հնչակեաններուն հետ հայ ժողովուրդը ... պայք արձագանգէր Թուրքերուն բարբարոսութիւնն ու հարստահարութիւնները, եւ վերջնական արդիւնք մը ձեռք ձգելու նպատակով ցոյցեր կազմակերպէր։

Հնչակեան յեղափոխական կուսակցութիւնն ու հայ ժողովուրդը ազատագրութեան յանձն առած են ամէն տեսակ զոհողութիւն։ Անցած էր ժամանակը Եւրոպայի յայտարարելու թէ այդ նպատակին համար պատրաստ ենք զոհելու մեր արիւնն ալ, մեր կեանքն ալ, քաջութիւնն ու անձնուիրութիւնը զարմանքի ու հիացումի մատնած միայն Անգլիոյ թագուհին, այլ նաեւ լորտ Սալզպըրին, կլատսթընը, ամբողջ Եւրոպան ու եւրոպացի հրապարակագիրները։

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԽԻՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire
SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝
Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO: LOUIS BLANC OU JAURÈS
Téléphone: NORD 67-23
C. C. SEINE 374 256

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՇԱԲԱԹ
8
ՕԳՈՍՏՈՍ
1931

8 AOUT 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1641 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐ

Տեսական, վերացական մարզանքը այլեւս չի ոգեւորեր ժամանակակից աշխատաւորական հոսանքները։

Մանաւորապէս Մեծ Պատերազմէն յետոյ, այդ հոսանքները կը ձգտին հարցերը գործնականացնել, զանոնք լուծել եւ ոչ թէ վսեմ տեսութիւններ պարզելու։ Բուսական յեղափոխութիւնն ալ մեծապէս նպաստեց այս շարժման։

Այսպէս է որ, Վիեննայի վերջին համագումարին մէջ ալ, սեղանի վրայ դրուեցան բազմաթիւ գործնական խնդիրներ։ Հարցերը, բանաձեւերը մէջտեղ դրուեցան ոչ թէ օրէնքին — ընկերվարութեան — տառը փրկելու, այլ անոր ոգին առնելով, լուծման ձեւերը գտնելու համար։

Անցեալ օր առիթ ունեցանք խօսելու միջազգային կացութեան վերաբերեալ բանաձեւին վրայ, որ երկու խօսքի մէջ կը խտացնէ ամբողջ խնդիրը.

— Ներկայ կացութեան մէջ, պատերազմի վտանգին դէմ պայքարը ամէնէն կարեւոր գործն է բոլոր ընկերվարական կուսակցութեանց համար։

Երէկ հրատարակեր էինք օրուան մեծագոյն հարցին, գերմանական տագնապին առթիւ քուէարկուած բանաձեւը, որ նմանապէս կը ձգտի գործնական ելքեր գտնել, փոխանակ միայն վարդապետական սկզբունքներ պարզելու։

Այսպէս եւ կիներու շարժման եւ անոնց իրաւունքներու մասին։

Վիեննայի համագումարը ունի երկար բանաձեւ մը, որուն հիմնական մասերը պիտի տանք հետզհետէ։

Այդ բանաձեւին մէջ կը գտնենք շարք մը որոշումներ եւ նախատեսութիւններ՝ առօրեայ, նոյնիսկ տարրական հարցերու մասին։ Հարցեր որոնց վերջնական պատասխանը քաղքենի հոսանքները իրենք ալ չեն տուած տակաւին։

Օրինակ, բանաձեւը նկատի առած է ամուսնացած կիներու հպատակութեան պարագան։ Ընկերվարական եւ աշխատաւորական կուսակցութիւնները պիտի աշխատին որ կինը ազատ ըլլայ իր հպատակութիւնը ինք որոշելու, երբ կ'ամուսնանայ։ Եթէ ուզէ իր ամուսնին հպատակութիւնն ընդունիլ, պէտք է զայն կարենայ ստանալ որոշ պայմանաժամու մը մէջ, պարզապէս իր կամքը յայտնելով։

Նկատի առնուած է նաեւ նախորդ հպատակութեան վերադառնալու խնդիրը, երբ ամուսնալուծում տեղի կ'ունենայ։

Տնտեսական կեանքի մէջ, կինը այլեւս գրաւած է այնպիսի դիրք մը որ չի կրնար խախտուիլ։ Բաղքենի երկիրներու մէջ, բուռն պայքար կը մղուի այս նուաճման; շուկայիկ բառով՝ այս մրցակցութեան դէմ։ Շատեր առոր կը վերագրեն համաշխարհային գործազրկութեան մէկ պատճառը։

Համագումարին բանաձեւը մերժելով այս մեղադրանքը, անգամ մը եւս, հանդիսաւորապէս, կը յայտարարէ կնոջ աշխատելու իրաւունքը, ամուսնացած ըլլայ թէ. ամուրի։ «Երբ աշխատաւորներ արձակելու խնդիր ծագի, պէտք է նկատի առնել անհատին ընկերային պայմանները, եւ ան որ անտեսապէս ամէնէն տկարն է, պէտք է պահէ իր գործը։ Տնտեսապէս ամէնէն զօրաւորը անպատճառ կինը չէ, ոչ ալ ամուսնացած կինը։»

Տիրող տագնապին հետեւանքով, գիտուած է որ կիներն ալ նոյնքան տուժած են եւ կը տուժեն որքան այրերը։ Համագումարը կը հաշուէ թէ միլիոնաւոր գործազուրկներու մէկ երրորդը կիներն են։ Միւս կողմէ, միեւնոյն աշխատանքին համար կինը աւելի պակաս վճար կը ստանայ քան այրը, եւ հաւասար օգնութիւն չստանար տագնապի պահուն։ Գաշտոնի մէջ յառաջացումն ալ չի կատարուիր հաւասար պայմաններով։

Այս բոլորը հետեւանք են տիրող կարգ ու սարքին։

Նկատի առնելով ընկերվարական կիներու խորհրդաժողովին առաջարկները, Վիեննայի համագումարը տուած է շարք մը գործնական որոշումներ։

Կուսակցութիւնները պիտի աշխատին որ կիները իրաւունք ունենան մասնակցելու ամէն տեսակ պաշտօնի, արհեստի եւ գործի, բացի այն պարագաներէն երբ կազմախօսական արգելքներ կան։ Կիներն ալ պիտի ստանան հաւասար աշխատավարձ միեւնոյն աշխատանքին համար։ Նոյն պայմանը՝ գործազրկութեան դէմ եղած ապահովագրութեանց մէջ։ Ուժ պիտի տրուի մայրերու եւ երախաներու պաշտպանութեան, հանգստեան թոշակներ պիտի հաստատուին այրիներու եւ որբերու համար։ Պիտի շինուին յարմար բնակարաններ, արհեստագիտական կատարելութիւններով, որպէսզի դիւրանայ տանին աշխատանքը։ Բարելաւումներ նախատեսուած են նաեւ հողագործական աշխատանքներու մէջ, ուր կիները ամէնէն աւելի կը չարչրկուին։

Ինչպէս կը տեսնէք, իսկապէս գործնական խնդիրներ են որ կը զբաղեցնեն այս օրուան ընկերվարութիւնը։ Խնդիրներ որոնց լուծումը կախում ունի իւրաքանչիւր երկրի եւ մանաւանդ աշխատաւորական կուսակցութեան հայեցողութենէն եւ միջավայրին պահանջներէն։ Անցա՛ծ է «Վարդապետական» ասցնի շրջանը։

Շ.

ՊՈՒԼԿԱՐ ՔՈՄԻԹԱՃԻՆԵՐՈՒ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆ ՇՈՒՐՋ

Սերպիոյ մէջ պուլկար քոմիթաճիներու գործունէութեան մասին Սոֆիայէն հետեւեալը կը հաղորդուի.—

Կը թուի թէ Պուլկարիոյ մէջ կառավարական փոփոխութիւնը փութացուց քոմիթաճիները իրենց որոշման մէջ, որպէս զի կրկնեն ռմբափորձերը Սերպիոյ երկաթուղագծերուն եւ հանրային հաստատութեանց դէմ, ցուցնելով միեւնոյն ատեն, որ իրենց գործունէութիւնը բացարձակապէս անկախ է ներկայ կառավարութենէն։

Նոյնպէս, անոնք ուզեցին Սերպիոյ եւ Պուլկարիոյ միջեւ ստեղծել հակաբարեկամական այնպիսի վիճակ մը, որ պիտի արգիլէր երկու երկիրներու գործակցութիւնը, մանաւորաբար Գ. Մալինոֆի իշխանութեան գլուխ անցնելէն յետոյ, քանի որ, անոր կառավարութիւնը սերպասէր հողագործականներու մասնակցութեան պատճառ կը նկատուի։

Ռմբային յարձակումներու շարքը սկսած է ռմբափորձով՝ այն շոգեկառքին դէմ, որ զինուոր եւ ռազմանիւթ կը փոխադրէր եւ այն կամուրջին տակ, որուն վրայէն պիտի անցնէր շոգեկառքը։ Այդ կամուրջին տակ հինգ քոմիթաճիներ «տինամիթ» զետեղած եւ ամէն միջոց ի գործ դրած են ռմբափորձին յաջողութեան համար, եւ իսկապէս յաջողեցան։

Շոգեմեքենան եւ շատ մը վակոններ, ինկան գետին մէջ, ոռովիետեւ կամուրջը օդը ելաւ։

Ռմբափորձի ընթացքին երկու քոմիթաճիներ կորսուեցան; իսկ մնացեալ երեքը փախան պուլկարական սահմանէն ներս, հակառակ ամբողջ երկու օր սերպ ոստիկաններու ձեռնարկած հետապնդումին։ Հետապնդումի ընթացքին սերպիական սահմանները ամբողջովին գոցուեցան, սահմանային պահակներու թիւը աւելցաւ եւ շատ մը ձերբակալութիւններ տեղի ունեցան շրջակայքի պուլկարներուն մէջ։

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐԸ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Պիրէոնի ոստիկանութիւնը ձերբակալեց համայնավար կազմակերպութեան բոլոր անդամները 10 հոգիի չափ, որոնց մէջ նաեւ օգոստոս 1ի գիշերը, ոստիկանի մը սպանիչները։ Այս վերջինները յայտնեցին թէ մտադրած էին սպաննել ոստիկանական սպայ մը, բայց ձախողած ըլլալով, սպաննեցին ոստիկան մը

Սէրէզի մէջ նոյնպէս, ձերբակալուած են օգոստոս 1ի միջադէպին հեղինակները, բազմաթիւ քաղաքներու մէջ, մանաւորաբար Մակեդոնիոյ մէջ, միութիւններ կազմուած են, պայքար մղելու համար համայնավար շարժման դէմ։

Յունաստանի ներքին նախարարը Սէրէզի դէպքերն իմանալէ անմիջապէս վերջ, հեռագիրով մը հրամայեց Մակեդոնիոյ ոստիկանութեան փոխ-տնօրէնին որպէսզի խիստ քննութեան ենթարկէ Սէրէզի ոստիկանապետին այս դէպքերուն մէջ ունեցած պատասխանատուութիւնները։

Նախարարը այս մասին արտայայտուելով, ծանօթէն կը մեղադրէ Սէրէզի ոստիկանապետը, որ դէպքին վայրը առանձին երթալու անխոհեմութիւնը գործած է։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՊՈԼՍՈՅ ՄԵԾ ՀՐԴԵՀԸ

ԵՐԿՈՒ ԹԱՂԵՐ ԱՄԲՈՂՋՈՎԻՆ ՓՃԱՑԱԾ

Պոլսոյ վերջին հրդեհին մասին հետեւեալ մանրամասնութիւնները կը հաղորդուին.— Հրդեհը որ կ'աւերէր Բերան, կարելի եղաւ մարել երեկոյեան ժամը 9.30ին ատենները, շնորհիւ հրշէջ ձեռնասումբերու եւ ռմբիկներու։

Նշան Թաշի եւ Մաչքայի թաղերը գրեթէ ամբողջովին փճացան։ Մօտ 200 տուներ այրած կամ քանդուած են։

Աղետեալ շրջանէն բազմաթիւ բնակիչներ ոստիկանութեան յայտնեցին թէ իրենց ազգականներէն կամ ծանօթներէն ոմանք անհետացած են։ Ոստիկանութիւնն ու զօրախումբերը հրաման ստացան խուզարկելու փլատակները, երեւան հանելու համար թէ զոհեր կա՞ն։

Տեղական իշխանութիւնները կը կարծեն սակայն թէ, անհետացածները որոնք կը փնտռուին իրենց ազգականներուն կամ ծանօթներուն կողմէ, զոհ չեն գացած հրդեհին։ Հրդեհը արագօրէն կը ծաւալէր եւ այդ պահուն, անոնք ալ ցրուած են տարբեր տեղեր ու դեռ, հաւաքուելու ժամանակ չեն ունեցած։

Ցարդ երկու մեռեալներ երեւան հանուած են։ Վիրաւորներու թիւը ստուգիւ կարելի չէ եղած վերջնապէս ճշդել, որովհետեւ զանազան հիւանդանոցներու եւ դարմանատուններու մէջ ցրուած են։

Հիմակուհիմայ, յայտնի է թէ 25 անձեր ծանրօրէն վիրաւորուած են, բայց որոշ կ'երեւի թէ այս թիւը շատ վար կը մնայ իրականութենէն։

Փոխադրութիւնները Թուրքիոյ մէջ

Ներքին գործավարութիւնը փոխադրութիւններուն համար օրինագիծ մը պատրաստած է։ Այս օրինագիծը յառաջիկայ նստաշրջանին Ազգ. Ժողովին պիտի ներկայացուի։

Օրինագծին մէջ Պատրիարքարաններու եւ Խախամապետարաններու նման հաստատութիւններու գործունէութեանց եւ պարտականութեան սահմանները ճշդուած են։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՆԵՐՔԻՆ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

ԱՐԳԵԼՔ ՆԵՐԱԾՈՒՄՆԵՐՈՒ ԴԷՄ

Օտար դրամներու գնման մասին արգելք դնող վերջին հրովարտակը բաւական կը մտահոգէ օտար առեւտրական շրջանակները։ Այդ հրովարտակով, առանց խախտելու առեւտրական դաշնագրերու հիմերը, Գերմանիա կը յաջողի անդամալուծել ներածումները։

Օտար դրամներու Դիւանը, որ նոր հաստատուեցաւ Պերլինի մէջ, ներածումները կը դասաւորէ համաձայն գերման տնտեսութեան պէտքերուն։ Օտար փայտեղէն, կահկարասի, պտուղ եւ նպարեղէն ներածողները չեն կրնար օտար դրամ հայթայթել, գնումներ կատարելու համար արտասահմանէն։ Այս կերպով, ամէնէն աւելի կը վնասուին Դանիա, Հոլանտա, Չեխոսլովաքիա։

Գերման հանրապետութեան նախագահը նոր հրովարտակ մը ստորագրեց, որով, այսօրուընէ սկսեալ խնայողական սնտուկները պիտի վերաբացուին եւ որոշ սահմանափակումներով, վճարումներ պիտի ընեն։ Ցոյս կայ որ Սակարանը, ժամանակէն առաջ պիտի վերաբացուի։

ԿԻՐԱԿԻ ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՆՐԱՔՈՒԷՆ

Գերմանիոյ ընկերվարական կուսակցութիւնը կոչ ուղղեց իր անդամներուն որ չմասնակցին կիրակի օր, Փրուսիոյ մէջ կատարուելիք հանրաքուէին։

Թէեւ ընդդիմադիրները մեծ յոյս ունին թէ պիտի յաջողին Փրուսիոյ խորհրդարանը լուծել, սակայն կարելի չէ տակաւին որեւէ որոշ ենթադրութիւն ընել։

Ժողովրդավարները, որոնց քուէին վրայ յոյս դրած են ազգայնամոլներն ու համայնավարները, բաժնուած են իրենք իրենց մէջ։ Ուժեղ թեւ մը դէմ է հանրաքուէի մասնակցութեան։

Փրուսիոյ կառավարութիւնը յայտարարութիւն մը խմբագրեց, որով ժողովուրդին ցոյց կուտայ հանրաքուէի յաջողութեան անպատեհութիւնները։ Այս յայտարարութիւնը պիտի հրատարակուի բոլոր թերթերուն մէջ, նոյնիսկ պարտադրութեամբ, համաձայն հրովարտակի մը։

Պաղեստինի շարժավարներու գործադուլը

Երուսաղէմէն Լոնտոն ղրկուած հեռագրի մը համաձայն, ինքնաշարժներու տէրերն ու վարիչները որոշեցին գործադուլ յայտարարել։ Այս գործադուլին նպատակն է բողոքել կառավարութեան դէմ, որ տուրքերու յաւելման հետեւանքով ինքնաշարժի գործին մէջ յառաջ եկած թուլութեան հանդէպ, անտարբերութիւն ցոյց կուտայ։

Աւազակութիւնը Թուրքիոյ մէջ

Եօթը զինեալ եւ դիմակաւոր աւազակներ յարձակում գործեցին ճամբորդատար մեծ ինքնաշարժի մը վրայ, որ Նալլըհանէն կ'երթար Պրուսա։ Ինքնաշարժին մէջ կային 50 ճամբորդներ։ Բոլորն ալ ամբողջովին կողոպտելէ վերջ, աւազակները անհետացան։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱՅՐԵՐ ԵՒ ՈՐԴԻՆԵՐ

Ապրիլեան սան մըն է որ կը պատմէ, գրաւոր.

— Զ. Ռ. Մ. Փարիզի վարչութեան անդամներէն Ց. Տ. Ց.— չափազանց հեզ եւ բարեկիրթ երիտասարդ մը — իր պսակի խնդիրը կարգադրելու համար, յուլիս 22ի առտուն ժամուն գրասենեակը կ'երթայ, թիւրիմացութեան մը պատճառով, վէճ մը կը ծագի քարտուղարութեան հետ։ Ու մինչ յուսաբանութիւններ կուտար, յանկարծ քովնտի սենեակէն տարեց եւ պատկառելի մարդ մը կ'երեւայ եւ առանց այլեւ այլի կը մռնչէ.

— Ասոնք «պէչնամազ»ներն են, վազ անցիր այդ «թէրիֆ»ներէն...

Ցդան չուարած, բայց առանց պաղարիւնը կորսնցնելու, «Շնորհակալ եմ, ծերուկ, կ'ըսէ։

Տարիքոտ եւ պատկառելի մարդը բոլորովին կորսնցնելով ինքզինքը, կը սկսի կարգ մը փողոցային յուտանքներ տեղալ մեր ընկերոջ գլխուն.

— Օձմարներ, անկիրթներ, սրիկաներ...

Մեր ընկերը կը բարկանայ անշուշտ, բայց յուզելով կռուիլ տարեց մարդու մը հետ, ցաւ կը յայտնէ եւ կը մեկնի։

Տեսարանին ներկայ եղած են քահանաներ, քարտուղարներ եւ երկու պատահական այցելուներ, որոնք պատրաստ են վկայելու ի հարկին։

×

Անշուշտ առաջին միջադէպը չէ այս, ազգային շրջանակի կամ գրասենեակի մէջ։ Ոչ ալ վերջինը պիտի ըլլայ։

Խրատներ տալու սիրտ ալ չունիմ։

Կէտ մը միայն.— Երբ այսպէ՛ս են հայրերը, սուտ-սեղ տեսած, կոնակը տաք փորը կուշտ, փառք պատիւ վայելած «մեծ»երը, ինչու շատ կը տեսնեն որ բուռն են եւ ըմբոստ՝ փոքրերը, — անոնք որ ոչ տուն տեսան, ոչ հայր ու մայր, թերեւս ոչ ալ դպրոց։

Ի՞նչ յաւակնութեամբ տարին տասներկու ամիս բարեկրթութեան խրատ կուտան մարդիկ, որոնք երկուքը մէկ, ո՛ր հե է պատուականով, պատրաստ են սլոռալու աջ ու ձախ.

— Ցիմարնե՛ր, անկիրթնե՛ր, սրիկանե՛ր...

ՎԱՐԱԶ

«ԱԳՇԱՄ»Ի ԽՄԲԱԳԻՐՆԵՐԸ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱՆ

«Ագշամ»ի դէմ դատ բացուած էր երկու թերթօններու համար, որոնց վերնագիրն է «Վարդապետներու եւ Մայրապետներու միջեւ», եւ «Կարմիր վարագոյրը»։ Դատավարութիւնը երէկ լրացաւ եւ ատեանը հետեւեալ վճիռը տուաւ, գրութիւնները գռգռիչ նկատելով.—

«Ագշամ»ի խմբագիրներէն Սելամի Իզզէթ պէյ, հեղինակը «Կարմիր վարագոյր»ին, կը դատապարտուի մէկ տարի բանտարկութեան, Վալա Նուրէտտին պէյ ալ, որ «Վարդապետներուն ու Մայրապետներուն միջեւ» թերթօնը կը գրէ, մէկուկէս ամիս բանտարկութիւն կը կրէ Ասոնցմէ զատ, պատասխանատու տնօրէն Հիքմէթ Ֆէրիտ պէյ մէկուկէս, խմբագիր Ֆախրէտտին պէյ ալ մէկ ամիս պիտի բանտարկուին։

ԿՈՎԿԱՍՆ ԱՆԲԱԺԱ՛Ն Է ՌՈՒՍԻԱՅԷՆ, ԲԱՅՑ ՄԻ՞ԹԷ ԲԱԺԱՆԵԼԻ Է ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ

Բայց լաւ յիշեցէք, սառնասիրտ Հայեր,
Որ փրկութիւնը ձեզի շատ մօտ էր:
Աստուած վկայ, որ մենք կը յաղթէինք,
Թէ մէկ անձնուրաց մարդ ունենայինք:
ԳԱՄԱՌ ՔԱԹԻՊԱ

Յանկարծ Գամառ Քաթիպան ոտքի կը կանգնի միտքիս մէջ ու կ'երգէ այսպէս, երբ կը թաղուիմ պոլշեւիկ հայերու յուշերուն ու յօդուածներուն մէջ: Ստեփան Շահումեանի ամբողջական գործերը (2 հատոր) կը կարդայի վերջերս, երբ դարձեալ Գամառ Քաթիպան երգեց ականջիս մէջ.

— «Աստուած վկա՛յ, որ մենք կը յաղթէինք, եթէ չդաւաճանէին մեզի... ներսէն»:

Արդարեւ Շահումեանի գործերուն հետ հրատարակութեան տրուած է Սթալինի մէկ նամակը, ուր կը տեսնուի որ դեռ 1918ին պոլշեւիկները քարտէսին վրայ գծուեր էին արդէն ամբողջ Կովկասը, ճիշդ ինչպէս 1916ին Ցարն ու դաշնակիցները քարտէսին վրայ բաժներ ու գծուեր էին ամբողջ Թուրքիան: Ու անմիջապէս ընթերցողը կը գծէ պոլշեւիկներուն դէմքը՝ իբրեւ նոր ցարերու: Աշխարհի ամենամեծ ազգը ան՛ է, որ ամէնէն վերջը կը հասկնայ ատոր: Սակայն կարեւորն այն է, որ հայ պոլշեւիկները ցարական նուիրակի դեր են խաղացեր 1918ի ճգնաժամային մեր կեանքերուն ընթացքին:

1918ին Ստեփան Շահումեան Բագու կը գտնուէր իբրեւ «արտակարգ լիազօր»: Տեսակ մը փոխ-արքայ, կամ դիկտատոր: Եւ իբրեւ այդ՝ ի՛նչ յոխորտանք, կոկորդիլոս մարդու ի՛նչ սպառնալիքներ: Անընդհա՛տ յայտարարութիւններ, որոնք անմերձենալի պաշտօնականութեան մը հոտն ունին: Ահա յայտարարութիւն մը «Կովկասի բանւորական, զինւորական, գիւղացիական պատգամ. բոլոր խորհուրդներին, բոլոր բանւորներին, զինւորներին ու գիւղացիներին».

— «Ժողովրդական կոմիսարների խորհուրդը իր 1917 թ. դեկտեմբերի 18ի դեկրետով ինձ կովկասեան գործերի ժամանակաւոր արտակարգ կոմիսար է կարգել»:

Ուրիշ յայտարարութեան մը մէջ, զոր կ'ուղղէ «Անդրկովկասի մուսուլման գաւառների գիւղացիութեան», Աստուածաշունչի մարգարէներուն ոճովը կը գոչայ. «Հասա՛լ է ժամը...»:

Հետզհետէ խուճապային կը դառնան իր յայտարարութիւնները, կը զգաս որ արիւնը առատ առատ կը հոսի Անդրկովկասի մէջ: Շահումեան կը գոռայ, կը պոռայ, կը սպառնայ, կը հայհոյէ մենշեւիկներուն, Դաշնակցականներուն եւ Անգլիացիներուն: Եւ անոր օգնութեան «հնգամեա կարգալով» կը հեռանայ Բագուէն, այն յոյսով թէ նորէն կը դառնայ եւ կը հաստատէ խորհրդային իշխանութիւնը:

Վերջապէս օր մըն ալ կը դնդակահարուի իբրեւ մէկը, որ Կովկասն անբաժան մէկ մասը կը համարէր Ռուսիոյ եւ այդ նպատակով՝ գիշեր ցերեկ կը տքնէր:

Կ'ըսեն թէ Շահումեան «պատրաստուած մարդ» էր: Կը ճանչնար ռուսական և գերմանական համալսարանները, պատգամաւոր գացած էր Լոնտոն, «Ռուսաստանի սոցիալ-դեմոկրատ բանւորական կուսակցութեան համագումարին» (1907): Հիմա մեր առջեւն են իր յօդուածները, զորս գրած է պրուսական, քաղաքականութեան եւ ընկերաբանութեան զանազան հարցերուն մասին: Կը տեսնենք, որ շատ բան գիտէ Շահումեան: Իր միակ թերութիւնն այն է, որ շատ կը հաւատայ համալսարաններու սորվեցուցած գոյնզգոյն բաներուն, մանաւանդ անուանի դէմքերու եւ գիրքերու քարոզութիւններուն: Ըսել կ'ուզենք թէ մեր սերունդին պէս քիչ մը ակադեմիկ չեղաւ, որպէսզի սա լիմարխանդավառութիւնները մեր տունն ու տեղը չքանդէին:

Իր մէկ յայտարարութեան մէջ կը կարդամ, որ «հողը ամբողջովին գիւղացիներուն» կուտայ: Իսկ հիմա իր սիրելի խորհրդային իշխանութիւնը գիւղացիներուն ձեռքէն խլած ու գրաւած է բոլոր այդ հողերը, գիւղացին վարձու աշխատաւոր մը դարձնելով իր հողերուն վրայ:

Բայց թերեւս ալ, Շահումեան գիտէր թէ ի՛նչ պիտի պատահէր ետքէն: Գիտէր նաեւ թէ ինչո՛ւ պոլշեւիկ Ռուսիան կ'ուզէր ի գին ամէն զոհողութեան գրաւել Կովկասը: Սակայն եթէ երբե՛ք, երբե՛ք չպիտի ներենք իրեն, ատիկա այն դիրքին համար է, զոր բռնեց Շահումեան հանդէպ Կովկասի հայ ժողովուրդին:

Շահումեան կ'ըսէր թէ Կովկասն անբաժան է Ռուսիայէն: Սակայն ի՛նչպէս կրցաւ բաժնել Կովկասի հայ ժողովուրդը իր միւս կէսէն, որ դուրս կը գտնուէր Կովկասի սահմաններէն: Ժողովուրդն ալ հո՞ղ է, որ բաժնուի: Տեսէք թէ ի՛նչ կը գրէ մեր բանակը 1905ին, ընտրութիւններու առթիւ: Նախ կը յարձակի Հ. Յ. Դաշնակցութեան վրայ, որ գլխաւոր մրցակիցն է իրենց թեկնածուներուն: «Դաշնակցական կուսակցութիւնը, կը գրէ, որը հիմնուեց Կովկասում մի խումբ ռուսահայ մտաւորականների կողմից 15 տարի առաջ՝ նպատակ էր դրել իրեն — ազատել ցաճկահայերին սուլթանական լծից: Կարօ՞ղ է արդեօք այդ նպատակը որեւէ առնչութիւն ունենալ կովկասահայ մասսայի շահերի հետ»: Ո՛չ, կը պատասխանէ: Յետոյ կը յարձակի այդ «անհեթեթութեան» վրայ, կը քննադատէ այդ «ցնդաբանութիւնը», վերջապէս կը հայհոյէ Հ. Յ. Դաշնակցութեան, որ կը զբաղեցնէ՝ «կովկասահայութիւնը, ռուսաստանի սահմաններում, տզաջաղրելու գործով հայութիւնը ցաճկաստանում»:

Կը տեսնէ՞ք խեղական ցնդաբանութիւնը: Գոյութիւն ունի «Տաճկաստան», գոյութիւն ունի «Ռուսաստան», բայց ժողովրդային հսկայ զանգուած մը, որ տարբեր գոյն ունի եւ իր քաղաքակրթութիւնը ստեղծելու ամէն յարմարութիւն, հողի կտորի մը պէս երկուքի կը բաժնուի, առանց երբեք մտածելու անոնց միացման: Տա՛նձ է այս ժողովուրդը, որ երկու շերտի կը վերածէք, ա՛յ լիմարներ: Եւ ինչո՞ւ համար, որպէսզի կշտանա՞յ «մեծապետական» Ռուսիան:

Չկարծէք թէ միայն Շահումեանն է, որ այդ բաժանումը կը կատարէ: Ուրիշ պոլշեւիկ պետ մըն ալ, Միասնիկեան, կը յայտարարէր թէ Կովկասի հայ ժողովուրդը կը պատկանի «Անդրկովկասեան միասնական ազգին, միասնական ընտանիքին»: Թրքահայերը թող իրենց գլուխին ճարը նայի՛ն, կ'ըսէր եւ, այսպէս, կը հրաժարէր Թրքահայ ժողովուրդի ճակատագրին մասին վայրկեան մը մտածելէ: Կը տեսնէ՞ք, մեր այս «յառաջդիմական» իմացականութիւնները կը հաւատան թէ Անդրկովկասը կարելի չէ երբեք բաժնել Ռուսիայէն, որովհետեւ ցարական աւանդութիւն մըն է — շատո՛նց գիտենք որ ռուս ցարերու կտակն է եղած՝ իջնել դէպի հարաւ, նոյնիսկ մինչեւ Աղէքսանտրէթ (Կիլիկիոյ մէջ): Եւ, — ի՛նչ հեգնութիւն, — Անդրկովկասը Ռուսիոյ կապելու ատեն «արտակարգ լիազօր» կը նշանակէն մարդ մը, որ հայ է ծագումով: Շահումեան կը կոչուի: Եւ այս մարդը հողը չի բաժներ, բայց իր ժողովուրդը կը բաժնէ երկուքի: Եւ ինչո՞ւ, գիտէ՞ք: Գլխաւոր մի՛ կարդաք սա ցնդաբանութիւնները, — ազգայնականութիւն, միջազգայնականութիւն եւայլն: Միակ պատճառը հայկական ապրկամութիւնն է: Մենք հայերս, եօթը գիշեր չենք քնանար մեր ուրախութենէն, երբ «բարձր» մարդ մը մեզի յանձնէ իր տանը պարտէզին ծաղիկները ջրելու պարտականութիւնը: Եւ Ստեփան Շահումեան այն մարդն է որ ցարերու յաջորդէն, Լէնինէն կամ Ստալինէն «արտակարգ լիազօր» կարգուելու երջանկութիւնն ունի:

Հայոց Պատմութեան կը յանձնեմ հետեւեալ երկու նամակները.—

Մոսկուա-կրէմլ, 14 փետր. 1918

Սիրելի ընկեր Շահումեան,

Զափազանց շնորհակալ եմ նամակի համար: Մենք հիացած ենք, հետեւելով ձեր կուռ եւ վճռական քաղաքականութեան, աշխատեցէք կցել դրան զգոյշ դիւանագիտութիւնը, որից երբեք չպէտք է խորշել այժմեայ ծանրագոյն դրութեան ընթացքում — եւ մենք կը յաղթենք:

Դժուարութիւններն ընդգրկել անհնարին է. առայժմ մեզ փրկում են միայն իմպերիալիստների մէջ տեղի ունեցող հակասութիւնները, կոնֆլիկտներն ու պառակտումը: Կարողացէք օգտագործել այդ կոնֆլիկտները, առայժմ պէտք է դիւանագիտութիւն սովորել:

Լաւագոյն ողջոյններով ու ցանկութիւններով, բարեւներս բարեկամներիս

Վ. ՈՒԼԻԱՆՈՎ
(ԼԷՆԻՆ)

Այս այն նամակն է, որ այնքան աղմուկ հանեց Բագուի մէջ, կարծես եւ ճգնաժամի պահերուն: Հետեւեալ նամակը, զոր Ստալին ուղղած է Շահումեանի, աւելի յատկանշական է:

— Որովհետեւ ժամանակս քիչ է, անմիջապէս սկսում եմ գործից:

... Մեր ընդհանուր քաղաքականութիւնը Անդրկովկասի հարցի նկատմամբ՝ կայանում է նրանում, որպէս զի Գերմանացիք վրացական, հայկական, եւ ադրբէջանեան հարցերը պաշտօնապէս ճանաչեն որպէս Ռուսաստանի ներքին հարցերը, որոնց լուծման մէջ նրանք չպէտք է մասնակցեն: Ահա այդ է պատճառը, որ մենք չենք ճանաչում Վրաստանի անկախութիւնը, որը ճանաչւում է Գերմանիայի կողմից:

2.— Հաւանական է, որ մենք զիջենք Գերմանացիներին Վրաստանի հարցի նկատմամբ, սակայն այդ զիջումը կ'անենք միայն մի պայմանով.— եթէ գերմանացիները մեզ թոյլ տան, թէ չեն խառնուելու Հայաստանի ու Ադրբեջանի գործերին:

3.— Գերմանացիները համաձայնելով թողնել Բագուն մեզ, խնդրում են տալ դրա փոխարէն իրանց որոշ քանակութեամբ նաւթ: Մենք ի հարկէ, կարող ենք կատարել այդ «խնդիրը»:

4.— Ձեր յաջողութիւնները ուրախացնում են մեզ, սակայն մենք կ'ուզէինք, որպէսզի դուք Գանձակից հեռու չքաշուէիք, այսինքն չանցնէիք Վրաստանի սահմանները, որի անկախութիւնը պաշտօնապէս ճանաչուած է Գերմանիայի կողմից:

5.— Կասպից նաւատորմիղի նկատմամբ դուք կարող էք վճռականապէս գործել, ուշադրութեան չառնելով հեռագիրը: Կարող էք համոզուած լինել, որ Ժողկոմխորհը ձեզ հետ է լինելու:

6.— Ցաւում խնդրում ենք ամենայն կերպ (դէնքով, մարդկանցով) օգնել Թուրքեստանին, որի հետ Անգլիացիք վատ խաղ են խաղում, գործելով Բուխարայի եւ Աֆղանիստանի միջոցով:

Նկատի առէք, որ վերոյիշեալ կէտերը իմ անձնական կարծիքը չէ, այլ Լէնինի առաջարկն է, որի հետ խօսեցի ուղիղ գծով այդ բոլոր հարցերի մասին:

Տեղեկացնում եմ, որ ձախակողմեան էս-էրների կուսակցութիւնը իրենց Կ. Կ.ի որոշմամբ, սպանել է Միրբախին եւ քաղաքային ապստամբութիւն է առաջացրել մեր դէմ Մոսկուայում. ապստամբութիւնը ճնշուած է, բայց յայտնի չէ ինչպէս կը պատասխանի այդ ակտին Գերմանիան: Մոսկուայում ձախակողմեան էս-էրները ձերբակալւում են ու նրանց խմբերը զինաթափ են արւում:

Միջոցներ ձեռք առէք դրանց՝ Գերմանիայի հետ պատերազմի բռնելու ցանկացող այդ խեղճ ու կրակ մարդկանց կողմից նիւթող էքսցեսների (ծայրայեղութիւններ) առաջն առնելու:

Սեղմում եմ ձեր ձեռքը. բարեւներ ընկերներին՝

Ի. ՍՏԱԼԻՆ

Ցարիցին, 8 յունիս 1918

Ինչպէս կը տեսնէք, Կովկասեան Հայաստանը չեն զիջիր եւ Հայու մը յանձնեն այդ Անդրկովկասը պաշտպանելու գործը, բաժնելով հայ ժողովուրդը երկու մասի:

Եւ այս նամակագիրը գրուեր է 1918ին: Ռուս պոլշեւիկները այդ թուականէն իսկ ջնջեր են Հայաստանի մը կազմութեան գաղափարը, իրենց մէկ նահանգը համարելով զայն:

Իսկ մենք կ'ըսենք.— Հայ ժողովուրդը ամբողջութիւն մըն է, կարելի չէ բաժնել երկուքի: Լէնին կ'ըսէ թէ յոյս ունին, յաղթելու: Ինչպէս Գամառ Քաթիպա կ'ըսէ, «Աստուած վկայ, կը յաղթէինք», եթէ մեր ժողովուրդը եւ մեր մտաւորականները, բոլորը բոլորը միացած բլլային ժայռի մը պէս, եւ երբեք չանձնէին այսպիսի դաւաճաններ:

ՇԱՀԷՆ

ՀԱՄԱԹՐՔԱԿԱՆ ՀՈՍԱՆՔԸ

ԽՕՍՔԵՐ ԵՒ ՓԱՍՏԵՐ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ճիշդ չէ Րէսուլ զատէի եւ միւս պնդումը, թէ քաղաքական համաթուրանականութիւնը «առանձնապէս չի գրաւել Ադրբէջանի թիւրքիստներին»: Մենք դարձեալ վկայութեան պիտի կանչենք մեր կեանքի փորձը՝ 18—20 թուականներին: Մանաւանդ 1918 թուականին, ամբողջ Ադրբէջանը բռնուած էր համաթուրանական քաղաքական տենդով: Համաթուրանականութեան հողի վրայ էր հաստատուած թուրք-ադրբէջանեան ծոերիմ գործակցութիւնը, ադրբէջանեան պատգամաւորութիւնների հանդիսաւոր երթը դէպի Վենիբ փաշայի բանակատեղին, «Իսլամական Բանակի» խանդավառ ընդունելութիւնը Գանձակում, կովկասեան Սէյմի խիստ ծանօթ ու խիստ տխուր դէպքերը եւ, ինչո՞ւ չէ, նաեւ Ադրբէջանի խորհրդայնացումը 1920 թ. ապրիլին...

Ցաւալի է, երբ մարդիկ աշխատում են ամէնքին յայտնի ճշմարտութիւնները չեղած ցոյց տալ: Հիւանդութիւնը բժշկելու լաւագոյն միջոցը ոչ թէ հիւանդութիւնը ծածկելն է, այլ երեւան հանելը: Համաթուրանականութիւնն էլ, որպէս նեղ շովինիզմի ախտաբանական երեւոյթ, մի ժամանակ վարակել էր թուրք ժողովուրդների ազգային ամբողջ մարմինը, մէջը լինելով եւ Ադրբէջանը: Ադրբէջանցի գործիչները այս իրողութիւնը չեն կարող ու չպէտք է հերքեն, այլապէս նրանց խօսքը կը լինի տեղական մարդկանց աչքում լրջութիւնից ու վստահելիութիւնից զուրկ:

Այլ բան է միւս հաւաստիացումը, թէ՝ համաթուրանականութիւնը կամ համաթուրքութիւնը մի ժամանակ քաղաքական երեւոյթ էր եւ Թուրքիան էլ բռնուած էր նրանով, բայց այժմ հրաժարուած է այդ նպատակներից: Իրականութեան աւելի մօտ կը լինէր Մուսթաֆա Քէմալի տեսակէտը, թէ՝ օսմանեան կայսրութիւնը խորտակուեց, որովհետեւ տոգորուած էր համիսլամական, համաթուրանական ու օթթոմանեան գաղափարներով, իսկ Նոր Թուրքիայի «միակ պարզ եւ իրական քաղաքականութիւնը ազգային քաղաքականութիւնն է», եթէ այստեղ էլ մութ ու կասկածելի կէտեր չլինէին, որոնք հակասում են Թուրքիայի դիկտատորի յայտարարութիւններին:

Նախ՝ եթէ ներկայ Թուրքիան հրաժարուել է համաթուրանական ձգտումներից, ապա ինչո՞վ բացատրել նրա հետապնդած քաղաքականութիւնը Հայաստանի եւ պարսկական Ատրպատականի վերաբերմամբ: Մուստաֆա Քէմալը, իր նշանաւոր ճառում, հաւաստացնում է, թէ՝ «մենք շատ հեռու ենք ամէն տեսակ նուաճողական ձգտումներից», իսկ Րեսուլզադէն աւելացնում է, որ Թուրքիան «պէտք չունի հողային տարածման»: «Անատոլուի ամայի դաշտերը մշակելու համար նա բանեցնում է ներգաղթի գաղթականութիւն»: Մի ուրիշ տեղ, պատասխանելով Կէրենսկիին, Րեսուլ զադէն գրում է. «Խօսում են քեմալիզմի եւ նրա յարձակողական ծրագիրների մասին: Իսկ իրականում ի՞նչ ենք տեսնում մենք: Քեմալիզմը ամենավճռական եւ ամենաանկեղծ կերպով հրաժարուել է բոլոր այն օսմանեան հողերից, որոնք դուրս են մնացել «Ազգային Ուխտի» սահմաններից»:

Այն ժամանակ հարց է ծագում. ինչո՞ւ համար Թուրքիան գրաւել է Հայաստանի հողերը, ինչո՞ւ խլել է Հայերից Սուրմալուն, որ «Ազգային Ուխտի» մէջ մտած չէ եւ երբեք Թուրքիային չի պատկանել, ինչո՞ւ Նախիջեւան-Շարուրը բռնի կերպով պահում է Ադրբէջանի իշխանութեան տակ, ինչո՞ւ թուրք զօրքերը մտել են պարսկական հողը ու դուրս չեն գալիս: Չէ՞ որ այս հողերը ոչ մի կապ չունեն Թուրքիայի ազգային սահմանների հետ: Չէ՞ որ այս քաղաքականութիւնը ոչինչ չի ներդաշնակւում Մուսթաֆա Քէմալի յասաղովաճ «ազգային քաղաքականութեան» հետ:

Ընդհակառակը, հէնց այն հանգամանքը, որ քեմալական Թուրքիան էլ, ինչպէս եւ իթթիհատական ու սուլթանական Թուրքիան աչքը միշտ յառած է արեւելեան կողմը եւ ամէն գնով աշխատում է իր ձեռքում պահել Անգորան ու Բագուն միացնող ճանապարհները, ապացուցանում է, թէ այսօրուայ Թուրքիայի արտաքին քաղաքականութեան հիմքն էլ կազմում է համաթուրանականութիւնը: Եւ այս տեսակէտից Զարեւանդի գրածը, թէ՝ «համաթուրանականութիւնը ներկայումս Թուրքիայում տիրող քաղաքական վարդապետութիւն է», միանգամայն համապատասխանում է իրերի առարկայական կացութեան: Րեսուլ զադէն մեր առջեւը շարում է թուրք գիտնական-հրապարակախօսների ընկերաբանական տեսական արտայայտութիւնները «թուրքիզմի» կամ «անատոլիականութեան» մասին, այն ինչ կեանքը ընթանում է իր ճանապարհով՝ համաթուրանականութեան դրօշակի տակ: Թուրք Զիա-Գէօք-Ալփերը կամ Իւսուֆ բէյ Ակչուրաները կարող են շատ ազատամիտ ու գեղեցիկ տեսութիւններ յօրինել ազգայնութեան ու քաղաքակրթութեան մասին, բայց... թուրք զօրաբանակները նստած են Գիւմրիի, Էջմիածնի ու Շահթախտի դիմաց՝ ոտքի տակ տալով ազգայնութեան բոլոր սկզբունքները: Սրանով չենք ուզում բոլորովին ուրանալ թուրք քաղաքական մտքի մէջ նկատուող խմորումների արժէքը: Ընդհակառակը: Բայց այդ խմորումները դեռ շատ թոյլ են եւ յայտնի չէ, թէ ինչ եզրակացութեան պիտի յանգին, իսկ պաշտօնական քաղաքականութիւնը, էապէս մնում է հին ուղիներով:

Հարցի ողբերգական տեղն էլ հէնց այստեղ է: Անցեալում էլ այդպէս է եղել: Րեսուլ զադէն Թանզիմաթի ու Գիւլհանէ Հաթթը Հիւմայիւնի մասին, վեր է հանում նրանց բարենորոգչական - յառաջադիմակ արժէքները: Բայց մենք տե ենք այդ բարենորոգումներին, կողմից՝ հայկական հարստահա թիւններ ու քրիստոնեաների դէր: Պոլսի Հայոց Պատրիարքի անձաշիւ թղթերները անցեալ քաղաքական-եօթանասնական կաններին բացական են գնահատ համար այդ թանզիմաթների իրա արժէքը: Եւ այդ ա՛յն ժամանակ, դեռ ոչ հայկական հարց կար ջազգային քաղաքական խնդիր էլ որեւէ անջատողական ձգ թրքահայերի մէջ: Թուրքիա խօսքը գործին երբեք չի բ Թանզիմաթներ ու Հաթթը հիւմայ ներ արտաքին աշխարհի հա բռնութիւն ու հարստահարութիւ երկրի ներսը:

Նոյն հակասութիւնը տեսն ենք եւ այսօր. մի կողմից ա զօրգոռ յայտարարութիւններ գային սկզբունքի» եւ «ինքնա ման իրաւունքի» յաղթանակի մա միւս կողմից՝ մերկ բռնութիւն՝ վեհապետական-նուաճողական զաւթողականութիւն: Ազգային Ժողովի ամբիոնից ճառում են, Թուրքիան ընդմիշտ հրաժարւ համիսլամական-համաթիւրքական բաղներից, իսկ անդին՝ հանր նօթ եւ անհերքելի փաստ է Թուրքիան յարձակողական է կասի, կամ գէթ՝ Հայաստանի բերմամբ. պոլշեւիկների աջ թեամբ նա իր կամքն է թելա Արաքսի եւ Ախուրեանի եզերք Թուրքիան յարձակողական է կաստանի հանդէպ: Արարատ պստամբութիւնները պատրուակ նելով՝ նա նուաճողական ծրագիրներ է սնուցանում Մա զուցէ եւ աւելի հեռուն՝ Ատ տականում: Թուրքիան բռնա ու ճնշում է մէկ ու կէս Քիւրտերին: Թուրքիան դուրս շել ու շարունակում է դուրս հել մէկ միլիոն Թրքահայեր: քիան ամենակատաղի ձուլման ղաքականութիւն է վարում խանութեան տակ մնացած հանդէպ: Դաշնակից ու գո պոլշեւիկների՝ Թուրքիան իր րում անասելի բռնատիրական դեր է հաստատել: Այս յայտնի է ամբողջ աշխարհին, Րէսուլ զադէն ելել՝ փաստ թիւն է հիւսում Թուրքիայի սոցիալ-դեմոկրատ ժողովանք գովասանք է կարդում նրա ո՞ւմ են ուզում հաւատացնել, կարող են մոլորեցնել...

Րեսուլ զադէն մեղադրում բեւանդին, որ նա իր գիրքը «ոչ թէ գիտական, այլ դասա նագիտական նպատակներով» մեծ «դիւանագիտական նպատա բով շարադրուած է իր՝ Րէս զէի գրքոյկը: Իբրեւ համաթրք մոլեռանդ ջատագով՝ նա ուզ համոզել մեզ, որ համաթուրա թիւնն ու համաթրքութիւնը յին յառաջդիմական շարժում րիշ ազգերին վտանգ չի սպա իսկ, մանաւանդ, կովկաս համար օգտակար էլ է, որպէս աշխարհակալութեան դէմ մի երեւոյթ: Մենք գիտենք, որ համաթուրանականութեան հակիր Թուրքիան էր, որ խափանեց Կովկասի Միութիւ 1920-1921ին պոլշեւիկների նեց կործանելու համար կասեան հանրապետութիւնների կախութիւնը:

Գիտենք նաեւ, որ համա կան շարժումը եթէ թուրք վուրդների ներքին կեանքում որոշ յառաջդիմական ազգ նութեամբ եւ ոչ-թուրք ժող ների համար հանդիսացել է գիմական ու վնասակար եր

Կովկասում, Թուրքեստան ուրիշ վայրեր համաթրքակա գաղափարների կրողն է եղել, մասամբ, կղերա-աւատապե տարրը եւ բուրժուազիայի միայ մասը:

Սրանք եթէ մի կողմից տել են իրենց ցեղակիցների տութեան ի նպաստ, միւս գրգռել ու լարել են յա թիւնները թուրք ու իսլամ տանեայ ժողովուրդների միջ միջ են ծառայել մութ ձեռքին:

Ի ՊԷՏՍ ՁԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

ԽՈՐԹ ԲԱՌԵՐ

1. Արեւելահայ բարբառին մէջ կան կարգ մը բառեր, որ տեղի կուտան շփոթութեան։

Այսպէս,— շնորհալի.— Կը գործածուի «տաղանդաւոր» բառին տեղ.— շնորհալի գրող, շնորհալի (տաղանդաւոր) արուեստագէտ, շնորհալի երգչուհի։ Իսկ եթէ երգչուհին «շնորհալի» ըլլա՞յ (gracieuse), արտաքին կերպարանքով...

Խանդ. խանդոտ.— Կը գործածուի «նախանձ», «նախանձոտ» բառերուն տեղ։

Բուն «խանդ»ը ուրիշ բան է — աւիւն (verve), ջերմ եռանդ։ Ասկէ ալ՝ «խանդավառութիւն»ը, զոր կը թարգմանեն... էնտուզիազմ (enthousiasme)։

Վատ.— Կը գործածուի «գէշ», «յոռի» բառին տեղ։ Մինչդեռ իմաստն է — lâche (նամերտ)։

2. Ցետոյ կան բառեր որոնք մեր աշխարհաբարին մէջ պահած են իրենց սկզբնական ձեւը.— խառն, դառն, խոր։ Մինչդեռ արեւելահայ բարբառով կը գրեն խառը, դառը, խորը։

Ուրիշ շփոթութիւն մը,— Ցանքս, ծոգս։ Հաւասարն է այն կոկիկ ձեւը որ կը գործածուի,— ցանք—ցանքերը (ոչ թէ ցանքսերը)։ Հոգ. հոգեր։ (Այս բառէն շինուած բացատրութիւն մըն ալ կայ, շատ անճաշակ— ծոգացողութիւն— մինչ ունինք արդէն ծոգածութիւնը)։

3. Ուրկէ՞ ծնաւ սա հրէշային վարքագիծը, որ կը գործածուի աջ ու ձախ։

Վարք եւ գիծ։ Թերականօրէն պէտք է ըլլայ վարագիծ։ Իմաստն է՝ դիրք (attitude) այս ինչ հարցի մասին։ Վերաբերում, ուղղութիւն։ Ըսել կ'ուզեն ligne de conduite, որուն գիծագը ունինք հրաշալի ուղեգիծը։

Տեղին համեմատ կարելի է գործածել նաեւ դիրք, ուղղութիւն, կեցուածք, ընթացք, — անշուշտ ուշադրութիւն. քննելով նրբութիւններուն։

4. «Վարքագիծ»ը շատ կը յիշեցնէ մեր բարբարոս «առինքնել»ը, զոր Տէմիրճիպաշեանի բառարանէն գտաւ թարգմանիչ մը, մինչդեռ հաւանիչ այնքան բառեր ունինք, — քաշել, հրապուրել, յանկուցանել եւն. (attirer)։

Նոյնքան խորթ է նաեւ հըռչակաւոր «զգայացունց»ը.— Բառական թարգմանութիւն՝ sensationnelին։ Ֆրանսերէնը կուտայ բուն իմաստը, իսկ այդ շինծու բառը՝ աւելի շատ ծիծաղ կը պատճառէ։ Ինչո՞ւ չըսել — ցնցող, մեծադղորդ, դղրդագին, շռնդալից, — տեղին համեմատ։ Մանաւանդ այս վերջինը ունի ֆրանսերէնին կէս-հեգնական իմաստը։

ՎԱՀԷ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

Հիմնուած 1888ին, Փարիզի Հայ Ուս. Միութիւնը, իրեն նպատակ ըրած է հայ ուսանողութեան միջեւ սերտ յարաբերութիւն մշակել եւ օգնել բարոյական թէ նիւթական տեսակէտով։

Միութիւնը նախապէս ձգտումներ ունեցած է քաղաքական շարժում մըն ալ ստեղծել, կազմակերպելով մասնաւոր դասախօսութիւններ որոնք յաճախ ունեցած են հայրենաշունչ նկարագիր։

Իր գործունէութիւնը բնականաբար ծանօթ չէ ժամանակագրական կարգով, քաղաքական զանազան դէպքերու ընդմիջումին պատճառաւ, ինչպէս Մեծ պատերազմը, որոնք ստեղծելով անգործութեան շրջաններ, արգելք եղած են միութեան դիւանին շարունակութեան եւ պահպանման։

Արդի դիւանին մէջ գտնուող ծրագիր-կանոնագրէն յայտնի է սակայն, թէ ան իր ընդհ. առումով ձգտած է զարկ տալ հայ ուսանողութեան, միշտ նախանձախնդիր անոր ծաւալման։

Ընդհանուր պատերազմէն առաջ Հ. Ուս. Միութիւնը վերստին սկսած է կազմակերպութեան եւ գործունէութեան ձեռնարկած է զանազան հանդէսներու, դասախօսութեան, խաղերու եւ արժանացած է ազգային բարենպատակ հաստատութիւններու նիւթական օժանդակութեան (Տիկնանց Միութիւն)։ Երկար տարիներ, իր նախաձեռնութեամբ կազմակերպած է ազգային (ապրիլեան) սգահանդէսը, սակայն չէ կրցած շարունակել։

Ներկայ տարեշրջանին (1930-31) ան ունեցած է կազմակերպչական լուրջ շարժում, նախ իր անդամներուն թիւը բարձրացնելով 51ի եւ ապա իր ծրագիր-կանոնագրին մէջ մտցնելով քանի մը կարեւոր փոփոխութիւններ եւ յաւելումներ։

Հ. Ուս. Միութիւնը, իր ծրագրին մէջ ունի յօդուած մը որուն համաձայն նախաձեռնարկ պիտի ըլլայ, յարաբերութեան մէջ մտնելով հայ զանազան կեդրոններու մէջ գտնուող Հայ Ուս. Միութեանց հետ, հայ ուս. ընդհ. միութիւն մը կազմելու։

Արդէն իսկ Միլանի Հ. Ուս. Միութիւնը, բաղկացած 30ի մօտ անդամներէ, լաւագոյն կերպով պատասխանած է այս անհրաժեշտութեան, որ իր ծրագրին ալ մաս կը կազմէ։

Փարիզի Հ. Ուս. Միութիւնը զերծ մնալով հանդերձ կրօնական թէ կուսակցական զանազան ազդեցութիւններէ, պիտի շարունակէ իր ջանքերը, կողք կողքի եւ սիրտ սրտի բոլոր հայկական կեդրոններու Ուսանողական Միութեանց հետ, գլուխ հանելու համար Հայ Ուս. Ընդհ. Միութիւնը, որ օր մը անշուշտ պիտի գրաւէ միջազգային ուսանողութեան մէջ իրեն վերապահուած տեղը։

Յ. Դաւիթեան

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 2 Օգոստոս.— Սէն Լուի ազգային վարժարանի մասին շատ անգամներ գրած էինք «Յառաջ»ի սիւնակներուն մէջ։ Դպրոցը իր 1931ի տարեշրջանը փակելու առիթով, սարքած էր հանդէս մը որ տեղի ունեցաւ «Կիլիկիա» սրահին մէջ, նախագահութեամբ առաջնորդ Պալաքեան եպսկ.ի

Բեմին ճակատը աջ ու ձախ կը ծածանէին ֆրանսական եւ հայկական դրօշները։ Երրորդ եւ չորրորդ դասարանի աշակերտներու կողմէ երգուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ը, որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս։ Ցետոյ տեղի ունեցան նոյն դասարաններու աշակերտներուն կողմէ երգեր, արտասանութիւններ ու խմբերգներ, յաջող կերպով։

Մանկապարտէզի աշակերտ-աշակերտուհիները, թիւով 50-60 հոգի, բոլորն ալ սպիտակազգեստ, բոլորն ալ եռագոյններ իրենց ձեռքերուն մէջ, բեմ ելան, երգեցին, արտասանեցին ու պարեցին, մանկական անուշիկ առոգանութեամբ։

Դպրոցի տնօրէն Պ. Մարութեան կարդաց դպրոցի մէկ տարուան բարոյական ու նիւթական տեղեկագիրը, որուն գլխաւոր մասերը կ'ամփոփեմ ստորեւ.—

1931ի տարեշրջանի աշակերտներուն ընդհ. թիւը եղած է միջին հաշուով 210, որոնց 150ը վճարող, իսկ մնացածը ձրի։

Աշակերտներու ամսաթոշակներէն գոյացած է, տարեկան 16,000 ֆրանք։ Ելքը եղած է 21,000 ֆր.։ Մօտաւորապէս 8000 ֆրանք բաց։ Դպրոցը ունեցած չէ որ եւ է արտաքին օժանդակութիւն եւ միայն ու միայն ամսաթոշակներով կը պահուի քանի մը տարի ի վեր։ Դպրոցի տնօրէնն ու պաշտօնէութիւնը երեք-չորս ամսական առնելիք ունին։

Երրորդ եւ չորրորդ դասարանի աշակերտ-աշակերտուհիներուն կողմէ՝ բեմադրուեցաւ Թումանեանի «Անուշ»էն կտոր մը։ Բոլոր դերակատարներն ալ յաջող էին։ Այս խանդավառութեան յաջորդեց աճուրդը։ Դպրոցի աշակերտուհիներուն աշխատանքով պատրաստուած հինգ կտոր բարձի երեսներ էին աճուրդին առարկաները։ Բոլոր ներկաները մասնակցեցան իրենց կարողութեան չափով եւ գոյացաւ 1040 ֆր.։ Վերջին շահողը եղաւ Պ. Նշան Նիգամեան, որ լայն օժանդակութիւն ցոյց տուաւ աճուրդի միջոցին։

Ետոյ բեմադրուեցաւ Պ. Մարութեանի «Խափուած Թագաւորը» մանկական տրամը. բեմին երեւցան Թագաւորն ու Թագուհին, ծիրանագոյն տարազներով, պալատականներ, զինուորականներ, իշխաններ, ժողովուրդ, բոլորն ալ իրենց տարազով։

Պալաքեան եպիսկ. իր ուրախութիւնն յայտնելով, գնահատեց դաղութին զոհողութեան ոգին եւ հաւատարմութիւնը։

ՕՐ. ՄԱՐԻ ԷԼՄԱՅԵԱՆ ԵՒ ՄՈՎՍԷՍ ԳԸՌՔՊԷՇԵԱՆ ԱՄՈՒՍՆԱՑԱՆ

Ցարսէլ 2 Օգոստ. 1931

.·. Սէն Լուի Ազգային դպրոցը մէկ երկու տարուան մէջ ունեցաւ որոշ յառաջդիմութիւն, շնորհիւ աշխատող ու գիտակից հայրենակիցներու բարոյական օժանդակութեան։ Ինչպէս ըսինք, դպրոցը ունեցած չէ արտաքին որեւէ նիւթական օժանդակութիւն, թէեւ դրաւոր դիմումներ եղած են Պ. Պ. Գալուստ Կիւլպէնկեանի, Թէքէեան Խանին եւ Բարեգործականին։ Այս բոլոր ազարդիւն աշխատանքները ու դիմումները դարձեալ չեն յուսահատեցներ Սէն Լուցին, որ նախանձախնդրութեամբ կը պահէ իր դպրոցն ու եկեղեցին, միութիւնն ու լսարանը։

Ն. Արծրունի

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԿԱՊ ՀԱՅ ՇՆՈՂՆԵՐՈՒՆ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտական առաջին խումբը օգոստոս 1ին մեկնեցաւ Մարսէյլ բանակումի։ Երկրորդ-խումբը կը պատրաստուի մեկնիլ օգոստոս 15ին, դարձեալ նոյն բանակավայրը։

Հոն պիտի մնան մինչեւ օգոստոսի վերջ։ Բանակումի կրնան մասնակցիլ 8էն մինչեւ 16 տարեկան պատանիներ։

Արձանագրութեանց համար դիմել ամէն օր ժամը 1—2 եւ 6—8 Հ. Մ. Ը. Մ.ի Կեդրոնական գրասենեակը, 1 rue Saulnier, Մեթրօ Քատէ։

Իսկ Անիէռ-Գոլօ Քոլոնպի բնակիչները կրնան դիմել Պ. Ցովհաննէսեանի, 2 rue Victor Hugo. Bois-Colombes։

Բանակումի 15 օրուան ծախքը 225 ֆրանք է։

Օկաուտական վերին մարմին Ց. Գ.— Արձանագրութիւնները կը վերջանան այսօր, 8 օգոստոս, մինչեւ ժամը 8։

ՀԵՂԵՂ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Ցուլիս 15ին, կէս գիշերէն յետոյ, տեղատարափ անձրեւ մը տեղաց Արարատի շրջանին վրայ։ Անձրեւը տեւեց 2 ժամ։ Ետով անձրեւը փոխուեցաւ կարկուտի։ Հարիւրին 50 համեմատութեամբ կարկտահար եղան շրջանին հիւսիս-արեւելեան գիւղերը, Սամաղարվիշ, Գիւլափլու, Իմըրլու, Ցամշըլու, Հաջի-Բաղրի եւ Ղարանլուղ։

Հեղեղն ալ աւելնալով, մեծապէս վնասուեցան ցանքերը։ Սամաղարվիշի մէջ հեղեղը քշած է քառասուն հեկտար ցանք։ Հաջի-Բաղրիի մէջ՝ 10 հեկտար։ Սամաղարվիշի մէջ կարկուտէն եւ հեղեղէն սպաննուած են 13 ոչխար, 12 գառ, Հաջի-Բաղրիի մէջ՝ 5 ոչխար եւ 1 չորթ

ՕՐՈՒԱՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ԱՆԳՈՐԾՈՒԹԵԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Ամերիկայի նախագահը որ ժամուլի մէկ մասին կողմէ կը մեղադրուէր թէ բան մը չէ ըրած՝ մեղմացնելու համար անգործութեան տագնապը, հրատարակեց կարգ մը վիճակագրական թիւեր, ցոյց տալու համար կառավարութեան կարգ մը ձեռնարկները այս մասին։ Անկից զատ, ինչպէս գրեր էինք երէկ, կառավարութիւնը մտադրած է այս աշնան կառուցանել 300 միլիոն տոլարի շէնք։ Իսկ վերջին չորս ամիսներու ընթացքին միայն, կառավարութիւնը գործ հայթայթած է 250,000 անգործներու։

Ներկայիս, Ամերիկայի մէջ, անգործներու թիւը պաշտօնապէս ցոյց կը տրուի 6 միլիոն։ Վախ կայ սակայն որ դէպի ձմեռ, այս թիւը բարձրանայ 10 միլիոնի։ Մասնաւոր կազմակերպութիւնները որոնք ցարդ կ'օժանդակէին անգործներուն, սպառած են իրենց նիւթական միջոցները եւ դժուար թէ այս ձմեռ, կարենան շարունակել իրենց նպաստի գործը։

Հակառակ հանրային կարծիքին սակայն, Նախագահ Հուվըր կը շարունակէ պնդել թէ կառավարութիւնն ուղղակի պէտք չէ միջամտէ անգործութեան հարցին, այլ պէտք է գոհանայ ապահովելով զանազան կազմակերպութեանց գործակցութիւնը՝ ընդդէմ անգործութեան։

Լուր կայ թէ անգործներու թիւը նուազեցնելու համար, կառավարութիւնը որոշուած է 20000 օտարականներ Ամերիկայէն ղրկել իրենց երկիրները

ՓԱՐԻԶ—ՊԵԼԿՐԱՏ ՃԵՊԸՆԹԱՑԻՆ ՈՃՐԷՆ ՎԵՐՋ

Փարիզ-Պելկրատ ճեպընթացին դէմ կատարուած ռմբափորձին յառաջ բերած յուզման հետեւանքով, սերպ կառավարութիւնը, Պեռնի միջազգային երկաթուղիներու Դաշնակցութեան կեդրոնին ուղղեց հրաւէր մը որ երկաթուղիի ընկերակցութիւնները խորհրդակցութեան նստին։

Այս խորհրդակցութեան նպատակը պիտի ըլլայ քննել զանազան ռմբափորձերու հետեւանքով ստեղծուած կացութիւնը եւ նախատեսել արգելիչ միջոցներ։

Ցունիսէն ի վեր կառախումբերու դէմ գործուած ոճիրները քանդած են 11 կառքեր, 2ը սերպիական, 2ը աւստրիական, 6ը գերմանական և 4 ֆրանսական։

ԱՄԱՌ ՉՊԻՏԻ՞ ՏԵՍՆԵՆՔ ԱՅՍ ՏԱՐԻ

Փարիզի դէմքը ծռած է նորէն եւ այն պահուն երբ այս տողերը կը գրենք, անձրեւը հեւասպառ կը վազէ, ժամ առաջ պարպուելու փութկոտութեամբ ու վերէն, սպառնական որոտումներ կը փրթին։

Իսկ Լոնտոն, այս տարուան ընթացքին նմանը չտեսնուած փոթորիկի մը բռնուեր էր նախորդ իրիկուն, այն պահուն իսկ, երբ ամէն մարդ գործը կը փակէ ու տուն երթալ կը պատրաստուի։ Մութը կոխեր էր ժամանակէն առաջ, միայն մերթ ընդ մերթ փայլակի շողեր կը լուսաւորէին սարսափահար անցորդները։ Մէկ քանի վայրկեանի մէջ, հեղեղը անկարելի դարձուցեր էր մայթէ մայթ անցքը։

Երթեւեկը բոլորովին դադրեր էր, ճամբաները ողողուած ըլլալով։ Արուարձանի կառախումբերը չէին բաներ, կայարաններն ու երկաթուղիները փակուած էին։ Թաղի մը մէջ հարիւրաւոր տուներու գետնայարկը թաղուած մնաց ջուրի տակ։ Բնակիչներու սարսափը աւելի սաստկացաւ, երբ կոյուղիներու եւ նկուղներու իրենց սիրական թաքստոցներէն փախող մուկերու խիտ կարաւաններ սկսան տապլտկիլ բարձրացող ջուրերուն մէջ։

Բազմաթիւ տուներ զարնուեցան կայծակէ։ Մոսկուայէն տրուած լուրերու համաձայն, կեդրոնական Ռուսիոյ մէջ, գէշ օդը աւերներ կը գործէ։ Մրրիկի մը զոհ գացած են 57 անձեր։ Քաղաքի մը մէջ 24 տուներ փլած են փոթորիկին սաստկութենէն։ 1200 անձեր մնացած են անապաստան։ Բազմաթիւ անասուններ փճացած եւ ամբողջ անտառներ աւերուած են։

ՌՈՒՍԻՈՅ ԵՒ ԱՐԺԱՆԹԻՆԻ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Արժանթինի կառավարութիւնը ձերբակալած ըլլալով ռուս առեւտրական պատուիրակութեան անդամները, Ռուսիա որոշեց Արժանթինի մէջ փակել իր առեւտրական բոլոր ներկայացուցչութիւնները, կ'ըսուի նաեւ թէ արտաքին առեւտուրի գործավարութիւնը ջնջած է Արժանթինի տրուած ապրանքի յանձնարարութիւնները։

Խորհրդային մամուլը ուժգնօրէն կը յարձակի Արժանթինի վրայ, որ կառավարութիւնը սկսած է պայքարիլ բոլշեւիկներուն դէմ։

Պուէնոս-Այրէսի ոստիկանութիւնը ռուս առեւտրական պատուիրակութեան արկղերուն մէջ գտաւ գաղտնի պաշտօնաթուղթեր եւ 15 միլիոն ֆրանք արժէքով՝ խորհրդ. միութեան դրամատունէն արժեթուղթեր։

Պաշտօնաթուղթերու քննութիւնը երեւան հանեց թէ Արժանթինի խորհրդ. առեւտրական պատուիրակութեան կազմակերպիչն է Չեկայի նախկին անդամ մը։

ՊՈՂՊԱՏԷ ՍԱՂԱՒԱՐՏՆԵՐԸ

Գերմանիոյ «Պողպատէ Սաղաւարտներու պետը Սէլտէ նախորդ իրիկուն, Պերլինի մէջ կազմակերպած ճառով մը, պէտքը շեշտեց Փրուսիան գրաւելու, տիրելու համար ամբողջ Գերմանիոյ։

Իր օգնականն եւս յայտնեց թէ պէտք է Գերմանիոյ մէջ վերահաստատել զինուորական պարտադիր ծառայութիւնը, ինչ որ կարելի պիտի ըլլայ գերման խորհրդարանէն վտարելով ընկերվարականները։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (27)

ԿԱՐՄԻՐ ԺԱՄՈՒՑ

Բարեւեցին յարգանքով, բայց մտերմական ընտանութեամբ մը, որուն սովոր չէին։ Իրենց խելնդակցութիւնները ու բարեմաղթութիւնները թոթովեցին. այնքան յուզուած էին որ չէին կրնար առատ առատ խօսիլ Էֆէնտիին սիրտն ալ եռաւ։

Չկրցաւ շատ բան ըսել, ամէնուն հաւասար հարցուց.

— Ընտո՞ր էք։ Աստուծմով ամէնքդ ալ ողջ առողջ, հանգիստ էք։ «Ամէնքդ» խորհրդաւոր ցած ձայնով մը արտասանեց։ Ակնարկութիւն էր կառաբածին։

— Փա՛ռք Աստուծոյ, էֆէնտի ողջ առողջ ենք. վիճակնիս յայտնի է, ըսին։

— Ողջութիւն ըլլայ, Աստուծոյ ողորմութիւնը մեծ է, պատասխանեց։

Հա՛ն, փողոցը, դասակարգերը իրարու կ'եղբայրակցէին տառապանքներուն մէջ իրենց հաւասարութեամբը։ Էֆէնտին ու աղքատը միեւնոյն տանջանքներով կը խաչանդուէին, առանց խտրանքի, իբրեւ միեւնոյն ազգին զաւակները։ Վենմ. Հայը այն պահուն որ կը կորձանէր այն փաշաներուն ձեռքերէն, որոնց առջեւը խոնարհ երկրպագու եղած էր, իրեն յենարան ու զօրավիգ կը գտնէր ժողովուրդին սիրտը, ուր կը ցոլար ազգատ աշխատաւորներուն երեսը, աշխատաւորնե՛ր, որոնց վրայ միշտ վերեւէն նայած էր։ Օտարէն հալածուող ժողովրդի մը համար եղբայրակցութեան զգացումին ամբողջ անուշութիւնը հիմակ կը զգար։ Ու կը զգար նաեւ թէ շատ խորունկ իմաստ մը ունէր, ցեղին՝ «արտէ խաբրա ճամբայ կայ» քաղցրախօսիկ առածը։

Մնաց բարով ըսելով, էֆէնտին ճամբան շարունակեց, տըրտում ու խոհուն։ Իր աչքերը ի զուր չորս կողմերը կը փնտռէին այն դէմքերը զորս պզտիկուց ի վեր տեսնելու վարժ էր։ Ո՞ւր էին հայ համայնները, որոնք իր տեսած տանը բարեւ կը կոյնէին։ Անոնց հետ ալ կ'ուզէր երկու խօսք փոխանակել։ Անոնք ալ կը կարօտնար այդ բոպէին։ Ու տեսաւ կոշտ ու կոպիտ, ժահոտքէմ թուրքեր, այն բարի ու համեստ Մշեցիներուն տեղն անցած։

⁂

Կիրակի տաւու կանուխ արթնցաւ։ Արեւ արեգակ օր մը կը ծագէր։ Պատուհանը բացաւ ու լիաթոք շնչեց օդին քաղցրութիւնը։ Հոն անուշը կերաւ, սուրճը խմեց, եւ նստած մնաց։ Բանտարկութեան օրերուն ամբողջ խաղէնքը հիմակ այդ հանգստեան պահուն կը զգար։ Երկար ատեն հոն մնաց, միշտ մտածկոտ, մերթ ընդ մերթ «վա՜խ վա՜խ» մը հառաչելով։ Ինչե՞ր չէր ըրած, որպէսզի հայ ազգը օսմանցիներուն հաւատարիմ ու անձնուէր մնայ։ Ներսէս Պատրիարքէն մինչեւ գեղացի տէրտէրը, ամէնուն թշնամացած էր, ամէնուն դէմ կռուած էր հակաթրքական ձգտումներուն համար։ Ու ի վարձատրութիւն իր այս ծառայութեանց, տեսիլ կը զինքը կորձանած էր։ «Վա՜խ, վա՜խ, վա՜խ»։ Ու հոգալու համար տեղէն ելլելով, ինքնիրենը բարձրաձայն ըսաւ. «Եթէ պզտոն հոգիւ կեցած, մեղաւորն ո՞վ երեւցաւ»։ Եթէ իրեն՝ որ հաւատարիմներու հաւատարիմն էր, այսպէս կ'ընէին, հապա ուրիշներուն ի՛նչեր չէին ըներ։ Եւ հիմակ ալ պէտք կ'ըմբռնէր Ներսէս Պատրիարքին, յեղափոխականներուն «անխոհեմութեան» պատճառը։ Մորթելու համար զանոնք վախն դրուած մարդէն իր չարժումներուն մէջ զգուշաւոր խոհեմութիւն կրնա՞ր պահանջուիլ։

Հոգուեցաւ. եկեղեցին առանձն էր. ելաւ գնաց։ Խարբերդարանին ալք մը նետելով, շիտակ եկեղեցակատար անցաւ, ուրկէ մասն՝ առանց տաքերը թեթեւ մը զգզգալ սկսաւ։ Ժամկոչը ուրախութեամբ ընդառաջ եկաւ։ Ան ալ իր բարեւը մտերմօրէն տուաւ։ Էֆէնտին մեծկակ գոհունակութիւն մը զգաց այն հինաւուրց վանքին տեսնելուն։ Հայաստանցի պանդուխտներէն ան կը մնար միայն։ Եկեղեցին անբռնաբարելի էր, հոն ոչ ոք կրնար թուրք մը Աստուծոյ սպասաւոր ընել։

Պահարանը՝ իր աթոռը տեղն էր. հոն գնաց։

«Հաւատամք»ին աւետարանը կը կարդային։ Պլուխը բացաւ, երկիւղածութեամբ ունկնդրեց։ Մտախոհ եւ զգածեալ կը հետեւէր արարողութեանց։ Ցանկարծ ցնցուեցաւ։ Սպասաւորը քահանան «Եւ շնորհ յառաջիկայ ժողովրդեանս» կ'աղաղակէր բարձրաձայն։ Ո՞ւր մնաց «ազգասէրութիւն եղբարց մերոց գերելոց»ը։ որուն կարօտը կը քաշէր։ Ցէշեց ու գլուխը վայրահակեց։ Վեց տարի էր որ Օսմանցի ժամը կը լիտէր հայ ժողովուրդը կողգողող հաւատարմական «Ազատութեան»ը։ Օր մը ինքն ալ գերելոց եղած էր, ու ժողովուրդն իրեն համար ալ վախցած էր ձայնը երկինք բարձրացնել, առ Աստուած աղերսել։ Սրտաբեկ մնաց։ «Կեցցէին յառաջացաւ դասը, պատարագիչին ժամուցը պատրաստած։ Ու լսեց «որ օրհնեաց» ինչպէս ինքը սորված էր։ Վեց տարի է որ բերանները ալ վարժուած էին ամէն թագաւորներու համար հաւատարապէս աղօթել, Սուլթանն ալ քրիստոնեայ թագաւորներուն հետ խառնել։ Սորարկէտ մը բաւական եղած է քրիստոնէութեան ոգին փոխելու։ Ու լլուեցաւ «զինուորեալ մանկանցն ալ» Նորէն էֆէնտին զաւթէն դուրս ելաւ, բայց այս անգամ ինքն իր անձին դէմ զայրացած։

Իր յանցանքին մեծութիւնը կ'ըմբռնէր։ Հայ ժողովուրդը ինքզինքը իր տաճարին մէջ ամփոփած՝ իր պարտ սիրտը դարերէ ի վեր կը մխիթարէ մահմետականութեան դէմ Քրիստոսի դիմելով, եւ անոր վրայ յուսացիր՝ ապագայի մը ակնկալու մնալով։

Ա. ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

(Շար.)

Հ. Յ. Դ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԿՈՄԻՏԷԻ
ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ - ՎԻՃԱԲԱՆԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ՍԷՆ ԺԷՌՈՄ.—Այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, ծանօթ հաւաքատեղիին մէջ։

Կը խօսի՝ Ընկ. Բ. ՄԵԼՏՈՆԵԱՆ

ՊՈՒԼՎ. OSSO եւ ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ.—Վաղը Կիրակի ժամը 5ին, ծանօթ հաւաքատեղիին մէջ։

Կը խօսի՝ Ընկ. Գ. ՀԻՒՍԵԱՆ

ՍԷՆ-ԼՈՒ եւ ՍԷՆԹ ՄԱՐԿՐԻԹ.— Այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղիին մէջ.

Կը խօսի Ընկ. Գ. ՀԻՒՍԵԱՆ

Կը հրաւիրուին ընկերներ եւ համակիրներ։

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին։

Կը խօսի՝ Ընկ. Հ. ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

Այս ժողովներուն կը հրաւիրուին ընկերներ եւ համակիրներ։

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ
ԽԱՆԱՍՈՐԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ԱՌԹԻՒ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Գոմոն Սէն Ժիւլիէնի (Մարսէյլ) Զաւարեան ենթակոմիտէի կողմէ վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Գ. Նազար Իշխանեանի պարտէզին մէջ։

Երգ, արտասանութիւն, նուագ, բանախօսութիւն, հայկական պարեր։ Ճոխ պիւֆէ։

Տախսերու մասնակցութեան համար՝ 3 ֆրանք

Դ Ա Շ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Գառ. Միութեան կողմէ, իր կազմութեան 5րդ տարեդարձին առթիւ Վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին St. André, Bar-Restaurant du Bélvèdre.

Կը խօսի՝ Ընկ. Գ. ՀԻՒՍԵԱՆ

Առնել 26, 27. 28, 35, 36 թիւ հանրակառքեր

Ա. Ե. Հ. Կ. Խ. ՓԱՐԻԶԻ «ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆ»
Մասնաճիւղին տարեկան

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս Ը

Կը նախագահէ՝ Գ. ՇԱՀԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Վաղը Կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն
Սէն Քլուի անտառին մէջ

Ճոխ եւ աժան պիւֆէ, երգ, նուագ եւ խաղեր

Հաղորդակց. միջոցներ.— Tramway 2, 18. Շոգեկառք եւ շոգենաւ :

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է

Հ. Յ. Դ.

Փ Ա Ր Ի Զ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. Մինասեան ենթակոմիտէին ընդհ.ժողովը այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Հայ Ակումբին մէջ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է, բացակաները նկատի պիտի առնուին։

ՊԻՒԹԵԱՆՔՈՒՐԻ Զաւարեան կոմիտէի ընկերական դասախօսական ժողովը այս երեքշաբթի իրիկուն ժամը 9ին Զաւարեան ակումբին մէջ։ Կը խօսի ընկ. ՎԱՀԱՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ. Նիւթ՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան գործունէութիւնը 1908—1914 շրջանին, կը հրաւիրուին միայն ընկերները։

Գ Ա Ր Ա Ռ

ՎԻԷՆԻ կոմիտէի ներկայացուցչական ժողովը Վաղը Կիրակի առաւօտ ժամը 8.30ին Խաժակ Ակումբին մէջ։

ԼԻՈՆԻ Համազասպ խումբի ժողովը այս երեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

Ալֆորվիլի Ս. Մինասեան ենթակոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկ. Գ. Գոստիկեանի, իր քեռայրին՝ Գ. Ս. ՄՆԱԿԵԱՆի եղեռնական մահուան առթիւ եւ փոխան ծաղկեպսակի 50 ֆր. կը նուիրէ Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Մարսէյլ, Ի. Թ.— Ստացած ենք։
Ցեանել «Յառաջ» Թիւ 1612.
Մարսէյլ, Գործ.— 824.60.
Լիոն, Թր.— 30։
Մարսէյլ, Յ. Ս.— 150.
Լապլաշեռ, Ս. Մ.— 31.

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Պրուսայի Սէլէօզգիւղէն Տիկ. Իսկուհի Մարտիկեան կը փնտռէ իր որդին Մաթէոս Մարտիկեան (25 տարեկան) որ Պոլսէն փոխադրուած է Քորֆուի որբանոցը, ուրկէ 1923ին մեկնած է Ֆրանսա։ Իր մասին տեղեկութիւն ունեցող Սէօլէօզցիներէ եւ հայրենակիցներէ կը խնդրուի իմացնել Իսկուհի Մարտիկեանի 6 Rue Luski, Roustchouk, Bulgarie.

— *Ազարպայջի (Դոնքա) Վերանիքա Կարապետեան՝ կը փնտռէ իր զաւակը՝ Երուանդ Կարապետեանը (Հայրը՝ Սրապ, եղբայրները՝ Կարապետ, Յակոբ մեռած են։) Երուանդ 8—9 տարեկան հասակին գրուած է Տէր Զօրի Թուրք վարժարանը, Անկէ իվեր մայրը լուր չունի զաւկէն։ Իր մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Տիկին Էլլէն Բիւզանդ*, 48 Etienne Dolet. Alfortville (Seine), France.

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕԻ Ա. Ե. Կ. Խաչի մասնաճիւղի ժողովը վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին 241 Rue J.J.Rousseau.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Զարոնճագի Հայր. միութեան մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը վաղը Կիրակի ժամը 2ին 14 Rue Boulèze, Գար Թապայի մէջ։ Օրակարգ՝ գեկոյց պատգամաւորական ժողովի մասին։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՈՐ ԳԻՒՂ

ՄԱՐՍԻԼԱՀԱՅԵՐՈՒ
ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ԾԱԽՈՒ ՀՈՂԱԲԱԺԻՆՆԵՐ

1.— Կը հիմնուի Փլաս տ'Էքսէն (Place d'Aix) *մինչեւ Սէն Լուի* (St. Louis) *երկարող գծին վրայ հայկական 250 տունէնոց տաղէին գիւղը։ Ծախուած են արդէն 50էն աւելի հողաբաժիններ։ Այս հողաբաժինները կը գտնուին Դանըպիէռէն միայն 12 վայրկեան հեռու եւ մինչեւ կէս գիշեր թիւ 29 Թրամուէյի երթեւեկութիւն ունեցող շրջանի մէջ, (նոյնպէս թիւ 31 եւ 32 Թրամուէյներու եւ պարբին քովէն 10 թիւ օթօպիւսի երթեւեկութիւն ճիշդ հողամասերուքով)։*

Կը ծախուին հողաբաժիններ 140 մէթրօէն սկսեալ։

Առանց կանխավճարի, միայն ամսական 300 ֆր. վճարում, ջուր, կազ, ելեկտր. եւ կոյուղիները պատրաստ։

ԾԱԽՈՒ ԵՆ ՆԱԵՒ

2.— *Փոն-տը-Վիվօ* (Pont-de-Vivaux) *Թրամվ. 13, ծերանոցի կայարանին դիմացը, 225 մէթրոնոց հողաբաժիններ, նպաստաւոր պայմաններով։*

3.— *Ճիշդ Սէն. Լու* (St.Loup) *գիւղին մէջ, Թրամուէյի գծին վրայ, 400 մէթրօնոց հողաբաժիններ, նպաստաւոր պայմաններ։*

4.— *Թիւ 2* (Plan-des Cuques) *Թրամուէյի վերջաւորութեանը եւ գծին վրայ 425 մէթրօնոց հողաբաժիններ, ջուր, ելեկտր., պաւլըվառները շինուած են, նպաստաւոր պայմաններ։*

5.— *Սէն-Մարսէլ* (St. Marcel) *Թրամուէյի գծին վրայ 1540 մէթրօնոց հողամաս մը։*

6.— *Լէ զ'Օլիվ* (Les Olives) *Թրամուէյի գծին վրայ 637 մէթրօնոց հողամաս մը։*

Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ Գ. Գ. Լեւոնիկ Տիգրանյէքիրլեանի կամ Մելքոնեանի, ամէն օր, Գառ տէ Լիոն, Դուռ Պէլզէօնս (Bar des Lions, Cours Belsunce), Marseille.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (16)

ՆԱԶԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՀԱՅՈՑ ԴԱՀԻՃԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ...

ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ ՊԱՏԱՀԱԾ ԱՐԻՒՆԱԼԻ ՄԵԾ ԴԷՊՔԵՐԸ ԵՒ ՀՆՉԱԿԵԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

«Իբրեւ հայ ժողովուրդին ներկայացուցիչը, Հնչակեան կուսակցութիւնը, որ ի լուր աշխարհի կը յայտարարէ Հայոց նպատակները եւ յեղափոխութիւն կը յարուցանէ այդ նպատակներուն համար, մայրաքաղաքին մէջ եւ Սուլթանին դիմաց սարսափելի եւ տագնապալից յեղափոխութիւն մը յարոյց, այսպէս ցոյց տալով իր ուժն ու քաջութիւնը։ Պէտք է շուտով Եւրոպայի հասկցնել թէ Հայերը կ'ուզեն որ լուծուի Հայկական Հարցը եւ նկատի առնուին վարչական եւ քաղաքական իրենց պահանջները,

Հայաստանի եւ Կիլիկիոյ անկախութիւն տալէ յետոյ, պէտք է հայ ժողովուրդին տալ վարչական, քաղաքական բացարձակ ազատութիւն, ինչպէս նաեւ ուղղակի քուէարկութեան իրաւունք։

Ահա այս պահանջները ստանալու համար, Հնչակեան կուսակցութիւնն ու հայ ժողովուրդը միացեալ ուժերով սրբազան կռիւ յայտարարած են Թուրք պետութեան դէմ։ Կռիւը կը շարունակուի եւ պիտի շարունակուի, մինչեւ իսկ եթէ մէկ հայ միայ աշխարհիս երեսին։

Հայ ժողովուրդը կը մերժէ հաշտութիւնը։ Հնչակեան կուսակցութիւնը եւս երէկուան պէս պիտի կռուի անընդհատ։

Հայ եղբայրնե՛ր,

Յառա՛ջ։ Բարբարոսները տակաւին մեզ կը ջարդեն եւ աւազակները մեզ կը վարեն ոչխարներու նման։ Թանկենք ծառերնիս, գործ անենք կը չինենք։ Անոնք կուռքի պէս կանգնած են մեր գլխուն վերեւ եւ իրենց սրերները լեցել կուտան մեզի։ Յառա՛ջ երթանք, ժամանակը անցաւ։ Հայերը այլեւս գերի չեն։ Մեր ճակատագիրը մեր ձեռքին մէջ է։ Մենք ենք տէրը մեր ապագային։ Մեր ձեռքն է նաեւ ստիպել Եւրոպան, որ լուծէ Հայկական Հարցը։ Մենք պատրաստ ենք, դեռ աւելի սարսափելի գործեր ալ պիտի կատարենք։ Յեղափոխութեան հեղեղը պիտի սրբէ ու մաքրէ Հայաստանը եւ Կիլիկիան։ Ու թշնամին պիտի խեղդուի արեան ալիքներուն մէջ։

Խաւարութեանց այս շրջանին ազատութեան Հնչակեան դրօշը կը խորհրդանշէ Հայոց անկախութեան երազը։ Հայերը դարերէ ի վեր կը տառապէին թշուառութեան ու բռնութեան մէջ։ Ահա ազատութիւն կը գտնեն եւ այս կռիւները կրակէ տառերով պիտի արձանագրեն պատմութեան էջերուն վրայ։ Հայերն են միայն, որ ազատութիւն տուին Հայերուն։ Ինչպէս իրենք ձեռք ձգեցին իրենց ազատութիւնը, իրենց տէրն ալ իրենք պիտի ըլլան։ Ներկայիս կը մտնենք մեր յաղթութեանց երկրորդ օրը։ Արեւելքը բոցավառեցաւ։ Ազատութեան զանգակներուն ղօղանջն է որ կը լսենք։ Այսօր, վաղը ըսելով կռուէն ետ չմնանք։

Կեցցէ՛ սեպտեմբեր 18ի դէպքը։

Կեցցէ՛ հայ ժողովուրդը եւ Հայաստանը։

Կեցցէ՛ յեղափոխութիւնը եւ ազատութիւնը։

Կեցցէ՛ Հնչակեան կուսակցութիւնը։

Անկցի՛ բարբարոսութիւնը։

Համաձայն մեր կուսակցութեան պատրաստած ծրագրին, սեպտեմբեր 18ին Գապը Ալիի եւ Պատրիարքարանի առջեւ միաժամանակ արիւնալի կռիւ մը մղեցինք։ Թուրք ոստիկանները եւ զինուորները յարձակում գործեցին Հայերուն վրայ։ Շատ արիւն թափեցաւ երկուստեք։ Բազմաթիւ վիրաւորներ եւ մեռեալներ եղան։ Աւագին թիւով Հայեր ձերբակալուեցան։

Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն պիտի հրատարակուին մեր «Հնչակ»ին մէջ»։

Այս թռուցիկին ետեւը կայ ծանուցագիր մը, զոր Հնչակեան կուսակցութիւնը, գէպքերու ընթացքին, ներկայացուցած էր օտար պետութեանց դեսպաններուն, խնդրելով միջամտել ի Հայերուն՝ Բարենորոգումի եւ ուրիշ հարցերու համար։

28.— ՀՆՉԱԿԵԱՆ ՍԱՏԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵՆԷՆ…

Հնչակեան կուսակցութիւնը, որ իր կեդրոնը Լոնտոն փոխադրած էր… ծարեցաւ 18 սեպտեմբերի յեղափոխութիւնը, սատակացուց իր գործունէութիւնը եւ թէ Պոլսոյ եւ թէ հայաբնակ նահանգներու մէջ խռովութիւն յեղափոխութիւն յարուցանելու համար սկսաւ դիմել ամէն միջոցի… մասին ամէն օր հեռագրով տեղեկագրեր կը հասնէին։ Նոյն ատեն կոմիտէէն խումբ խումբ Հայեր, անիշխանական կամ անձնուրաց… սահմաններէն ներս կը մտցնէր խռովական տարրով ու կերպարանք… նակի համար, Ամասիա ղրկուած էին Մէհմէտ եւ Սալիհ անունով… հայ հրոսակներ, որոնք Ամասիայէն Մարզուան ճամբուն վրայ… կ'ելլեն Պալ Եաղքըլին կնոջը Քերալի (?), որ տղուն եւ աղջկան հետ… քով քաղաք կ'երթար։ Երբ զէնք կ'արձակեն՝ կեցնելու համար կառքը… ձայնէն վրայ կը հասնին խումբ մը ոստիկաններ, որոնք կը վերադառնային… մօտակայ գիւղէն։ Կը սկսի ընդհարում մը, երբ հրոսակներէն մէկը կը… նաւի եւ միւսն ալ ողջ կը ձերբակալուի։ Սպաննուած եւ ողջ ձերբակալուած երկու հրոսակները իրենց տարազներով կը տանին Ամասիա… թիւն կը կատարուի եւ կը հասկցուի, որ սպաննուած հրոսակը… Մէհմէտը, Յովհաննէս Օհանն է, որ կանուխէն հեռացեր էր Ամասիայէն… իսկ միւսը՝ շրջակայ գիւղերու բնակիչներէն Սկիւտարլեան Յովհաննէս…

(Շար…

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ԿԻՐԱԿԻ 9 ՕԳՈՍՏՈՍ 1931

9 AOUT 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1642 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԿՍԻՆՔ ՏԱՐՐԱԿԱՆԷՆ

«Ազդարարը», իր կարգին յուզելով լեզուական մաքրութեան խնդիրը, կը թելադրէ որ՝ Պոլիսը դառնայ կեդրոն՝ ուղղութիւն տալու, լեզուն կանոնաւորելու և օտարաբանութիւնները կարճ կապելու համար։

Այս թելադրութիւնը անոր համար որ, գպրոց, թերթ և գրականութիւն կը ծաղկին Պոլսոյ մէջ։ Լեզուն կը մշակուի, կը զարգանայ բնականոն պայմաններու տակ։

Երեւութապէս միայն ճիշդ է այս տեսութիւնը։

Պոլիսը խոշոր դեր է կատարած արդի աշխարհաբարի մշակման եւ զարգացման մէջ։ Եւ կրնայ կատարել, տակաւին։ Դպրոցական սերունդ մը կայ որ կանոնաւոր հայերէն կը սորվի դասագիրքերու վրայ, համաձայն վերջնապէս ճշդուած քերականութեան մը։ Կան հին ու նոր ուսուցիչներ, տարարէզին համար պատրաստուած, եւ ընդհանրապէս Նախանձախնդիր։ Միջավայրն ալ կ'օգնէ, քանի որ դարաւոր մշակոյթ մը ունեցեր այնտեղ։

Եւ սակայն, տարբեր են այսօր պայմանները, և մեր ժամանոցած ցաւը չի դարմանուիր աչքերը Պոլիս ուղղելով։

Պոլիսը այս գործին մէջ կրնայ օգնել իբրեւ թանգարան մը։ Աւելի ճիշդ՝ իբրեւ շտեմարան եւ աղբիւր։

Այնտեղ ունինք անսպառ պաշար մը բառերու, բացատրութեան ձեւերու, յաջող բայց մոռացութեան տրուած հայացումներու Պոլսոյ Ազգ. Սահմանադրութիւնն անգամ տիպար կրնայ ծառայել պաշտօնական շարադրութեան, որուն գաղտնիքներուն անծանօթ են այսօրուան գրողները։ Նոյն իսկ պատասխանատու մարդիկ։

Պոլսոյ եւ Իզմիրի միայն կէս դարու լրագրական եւ թարգմանական վաստակը հանք մըն է ինքնին։ Կը բաւէ պրպտել, յիշողութեան ճիգ մը փորձել եւ շարժման մէջ դնել անհամար բառեր եւ բացատրութիւններ, որոնք սարկօրէն, քմահաճօրէն կը թարգմանուին այսօր, ի սփիւռս աշխարհի, Հայաստանէն մինչեւ Հրոյ Երկիր։

×

Ո՛ր եւ է կեդրոնէ աւելի, կամ անոր մասին մտածելէ առաջ, ունինք դիւրին միջոց մը. — Մամուլը։

Եթէ իւրաքանչիւր խմբագիր թերթին բովանդակութենէն յետոյ, ունենայ նոյնքան ճաշակ լեզուական կանոնաւորութեան համար, արդէն գտած կ'ըլլանք ճամբան։

Եթէ իւրաքանչիւր խմբագիր, թարգմանիչ կամ գրող նախ ինքն իր վրայ ճիգ մը փորձէ կարելի եղածին չափ մաքուր և կանոնաւոր գրելու, յօդուածէն մինչեւ յետին լուրը, արդէն կը սահմանափակուի չարիքը։

Այս տեսակէտով, Պոլիսն ալ շատ բան ունի սորվելիք։ Տակաւին, մինչեւ այսօր, թերթեր կան որ թուրքերէնէ թարգմանութիւններ կը կատարեն ճիշդ այնպէս ինչպէս շարադրուած է թուրքերէնը — «օլտուղունտան, պիլտիյինտէն»։ Երկաբայատում, շղթայաշար, տասը նախադասութիւն մէկ բայի կապուած։ Մենք շատ անգամ կը ստիպուինք նորէն խմբագրել այդ կարգի թարգմանութիւնները, ինչպէս խորհրդահայ թերթերու թխածոյ խառնիճաղանճը։

Այս ախտը — թրքավարի հայերէնը — տարածուած է նաեւ արտասահմանի մէջ։ Հարիւրաւոր գրիչներ կան որ դեռ չեն թօթափած այդ ունակութիւնը, եւ հայերէնը կը շարադրեն թուրքերէն կաղապարի վրայ։

×

Եթէ կ'ընդունինք որ կենդանի լեզուի զարգացման մէջ վճռական դեր կը կատարէ մամուլը — օրագիր թէ պարբերական — ապա ուրեմն ծանրագոյն պատասխանատուութիւնը կ'իյնայ խմբագրութեանց վրայ։

Խմբագրին պաշտօնը թերթը լեցնել չէ, այլ խմբագրել կարելի եղածին չափ լաւ, թէ՛ բովանդակութեամբ եւ թէ՛ լեզուով։

Արդ, ակներեւ հեզգութիւն մը թառած է մեր անհամար թերթերու նոյնքան անհամար խմբագիրներուն վրայ։

Շատ-շատերը, եկած հրատարակութեան կուտան առանց լեզու կամ կանոնաւորութիւն փնտռելու։ Տակաւին չենք խօսիր խառնուածքի եւ ճաշակի խաթարման, աղճատման վրայ, որ այնքան աւեր կը գործէ։

Առանց ուրիշները վիրաւորելու, կրնայինք ըսել թէ Դաշնակցական մամուլը բաղդատաբար աւելի բծախնդիր է այս ճամբուն վրայ։ Նոյնիսկ համեստ օրկաններ ունինք որոնց խմբագիրները յատկապէս ուշադրութիւն կ'ընեն գրելու, բացատրելու, նկարագրելու կամ թարգմանելու ձեւերուն։

Ուրեմն, եթէ միայն թերթերու խմբագրութիւնները քիչ մը աւելի ուշադիր ըլլային, փոխադարձաբար հետեւէին իրարու, կարելի եղածին չափ խուսափէին մտքի ծուլութենէ եւ գրչի տակ ինկած ամէն բառ ու նախադասութիւն գրաշարին յանձնելու դիւրին արհեստէն, իսկապէս պիտի շահէր մեր լեզուն։ Պիտի շահէր նոյն իսկ մեր մշակոյթը։

Ինչպէս բառերու հարազատութեան պարագային, այստեղ ալ հնոտի հայկաբանութեան բաղձանքը չէ որ զբաղեցնէ մեզ։

Ընդհակառակն, դէմ ենք նաեւ այդպիսի հայկաբանութեան, որուն հետքերը կը մնան դեռ Երուսաղէմի, Վենետիկի, Վիեննայի մէջ եւ այլուր։

Շ.

ՊՈՒԼԿԱՐ ՔՈՄԻԹԷՃԻՆԵՐՈՒ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆ ՇՈՒՐՋ

Ջէմլինի մէջ, կառախումբին դէմ գործուած վերջին ոճրափորձէն յետոյ, գրուեցաւ կը շըրջէր թէ Սուշաքի մէջ եւս (Թեսպիա) քոմիթէճիները նման աւարքներու մէջ են գտնուած։

Սերպ ծեռագրական գործակալութիւն մը, այս առթիւ կը յայտնէ թէ Սուշաքի մէջ որեւէ պայթում չէ պատահած։ Միայն, երբ Ջէմլինի կառախումբին մէջ պայթումը տեղի կ'ունենար, նոյն պահուն ուրիշ վայրի մը մէջ ալ տեղի ունեցաւ պայթում մը, առանց ծանր հետեւանքներու։ Արտասահմանէն եկող կառախումբերը սահմանագլուխներուն վրայ կեցնելու համար, կառավարութեան տուած որոշումէն յետոյ, որեւէ նոր պայթում տեղի չէ ունեցած սերպիական հողի վրայ։

Այս մասին, վիեննայէն կը հեռագրեն թէ հակառակ սերպ մամուլի հրատարակութիւններուն, քննութիւնները չկրցան հաստատել թէ կառախումբերու մէջ պայթուցիկները զետեղուած են աւստրիական հողին վրայ։

ՉՈՐՍ ՀԱԶԱՐ ԿՕՇԿԱԿԱՐՆԵՐ ԲԱՑԸ ԿԸ ՄՆԱՆ

Լիմժի մէջ, կօշիկի գործատէրերը որոնք առանձին սէնտիքա կազմած են, փակեցին իրենց գործարաններու դռները, անգործութեան մատնելով 4000 կօշկակար բանուորներ։

Գործատէրերու այս որոշման պատճառն այն է որ գործարաններէն մէկուն մէջ, բանուոր մը արտաքսուած էր գործատիրոջ կողմէ։ Բանուորները իբր բողոք, գործադուլ կազմակերպեցին, պահանջելով որ իրենց վտարուած ընկերը կրկին գործի առնուի։ Գործատէրերը իրենց դասակիցին կողմը բռնեցին, եւ հրաւիրեցին բանուորները որ շարունակեն իրենց աշխատանքը։ Բանուորները մերժած ըլլալով ընթացք տալ այս հրաւէրին, գործատէրերը փակեցին դռները։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՀԱՒԿԻԹԻ ԱՐՏԱԾՈՒՄԸ

Պոլսոյ հաւկիթի վաճառականներուն ժողովակցութեամբ խորհրդակցութիւն մը տեղի ունեցաւ արտածման պաշտօնատունին մէջ։

Պրիւքսէլի մէջ գումարուելիք հաւկիթի համաժողովին համար տեղեկագիր մը պատրաստուեցաւ, ինչպէս նաեւ քննուեցան Հռոմի համաժողովին որոշումները։

Հաւկիթի արտածման մասին ամէնէն կարեւոր խնդիրը կընքումի դրութիւնն է։ Կարգ մը երկիրներ, ինչպէս Յունաստան, կը պահանջեն որ արտածուող իւրաքանչիւր հաւկիթ կնքուի իր արտադրական վայրերուն մէջ, մինչդեռ սաիկա մեծ դըժուարութիւններու եւ ծախքի դուռ կը բանայ, որուն համար շատ կը տուժեն Թուրքիոյ հաւկիթ արտածողները։

Խորհրդակցութեան մէջ ճըշդուեցաւ Թուրքիոյ տեսակէտը որ պիտի ներկայացուի Պրիւքսէլի համաժողովին։ Միւս վաճառականները յարմար կը տեսնեն որ միայն ծրարներու կընքուիլը բաւարար համարուի։

ՖՐԱՆՔՕ-ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՆԱՒԱՅԻՆ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ուաշինկթընէն տրուած լուրի մը համաձայն, ֆրանքօ-իտալական բանակցութիւնները՝ նաւային համաձայնութեան մը մասին, հաւանաբար պիտի վերսկսին սեպտեմբերին։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՓՐՈՒՍԻԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՔՈՒԷԻՆ ՇՈՒՐՋ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՀԻՆՏԷՆՊՈՒՐԿԻ ԵԼՈՅԹԸ

Գրեր էինք թէ Փրուսիոյ դահլիճը՝ ժողովուրդին ուղղուած յայտարարութիւն մը հրատարակեր էր ընդդէմ այսօրուան հանրաքուէին եւ թէ համաձայն մամուլի վերաբերեալ հրովարտակի մը տրամադրութեան, պարտադրեր էր որ ընդդիմադիր թերթերն ալ զայն արտատպեն։

Փրուսիոյ դահլիճին այս քայլը, անշուշտ մեծ դժգոհութիւն առաջ պիտի բերէր ընդդիմադիրներուն մէջ, որոնք բողոքի հեռագրեր ուղղեցին նախագահ Հինտէնպուրկի։

Այս բողոքներուն վրայ, Հինտէնպուրկ պէտք տեսաւ ընելու յայտարարութիւն մը, որ Փրուսիոյ դահլիճին կը մերժէ այդ իրաւունքը եւ կերպով մը, կը նկատուի հրապարակային պախարակում։ Իր յայտարարութեամբ, Հինտէնպուրկ կը յայտնէ թէ Փրուսիոյ դահլիճին այս քայլը պատճառ կը դառնայ որ փոփոխութեան ենթարկել տայ յիշեալ հրովարտակը։

Քաղաքական շրջանակները կը վախնան որ Հինտէնպուրկի այս ելոյթը մեծ ազդեցութիւն գործէ հանրաքուէին վրայ, ի նպաստ ընդդիմադիրներուն, որոնք արդէն սկսած են շահագործել նախագահական այս յայտարարութիւնը։

Պրիւնինկ եւ Քուրցիուս Հռոմի մէջ

Գերմանիոյ վարչապետը Պրիւնինկ եւ արտաքին նախարարը Քուրցիուս Հռոմի կայարանին մէջ ընդունուեցան Մուսոլինիի, արտաքին նախարարին Կրանտիի եւ ուրիշ բարձր պաշտօնատարներու կողմէ։ Նոյն ատեն իսկ սկսան պաշտօնական բանակցութիւնները։ Առ այժմ խօսակցութիւնները գաղտնի կը պահուին։ Սակայն մամուլի ներկայացուցիչներուն ըրած իր կարճ յայտարարութիւններով, Պրիւնինկ յայտնեց թէ Հռոմի տեսակցութիւնները մասնաւոր կարեւորութիւն կը ներկայացնեն, քանի որ շարունակութիւնն են Լոնտոնի մէջ՝ Իտալիոյ արտաքին նախարարին՝ Կրանտիի հետ սկսուած խօսակցութեանց։

Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ ներկայացուցիչներուն վերջին խօսակցութենէն վերջն է միայն որ պիտի հրատարակուի պաշտօնական յայտարարութիւն մը՝ արդիւնքին մասին։

Խռովութիւններ Պարագուայի մէջ

Պաղտատէն տրուած հեռագրական լուրերու համաձայն, Մարգարէին ծննդեան տարեդարձի տօներուն առթիւ, լուրջ խռովութիւններ ծագեցան Պասրայի մէջ եւ կռիւներու ընթացքին, բազմաթիւ անձեր վիրաւորուեցան, մինչեւ որ Պաղտատէն օդային ճամբով ոստիկան ուժեր հասան։

Յունաստան՝ համայնավարներուն դէմ

Յունաստանի պահեստի զօրքերու եւ նախկին պատերազմիկներու ընկերակցութիւնները քուէարկեցին բանաձեւ մը, որով կը յայտնեն թէ ամբողջ ուժով պիտի մաքառին համայնավար գրգռութիւններու դէմ եւ կը պախարակեն Մակեդոնիոյ այն ուսուցիչները որոնք, դպրոցական երիտասարդութիւնը կը վարակեն բոլշեւիկեան վարդապետութեամբ ու տեսութիւններով։ Բանաձեւը կոչ կ'ուղղէ կառավարութեան որ օրինակելի խստութեամբ պատժէ, Օգոստոս 1ի առթիւ, Սէրէզի եւ Պիրէոսի մէջ գործուած ոճիրներուն հեղինակները։

Քիլքիսի շրջանին կրթական քննիչը պաշտօնանկութիւնը առաջարկեց 9 ուսուցիչներու, զորս կը նկատէ ամէնէն ջերմ կուսակիցները բոլշեւիկ կազմակերպութեան։

Համայնավարներ՝ Սպանիոյ մէջ

Սպանիոյ կառավարութեան ընթացքին դէմ բողոքելու համար, համայնավարները Մատրիտի մէջ կազմակերպած էին հաւաքոյթ մը, որմէ վերջ ցուցարարները սկսան փողոցէ փողոց թափառիլ, երգելով «Միջազգային»ը։ Ոստիկանութիւնը փորձեց զանոնք ցրուել, այս պատճառով ալ բախում մը տեղի ունեցաւ։ Զինուոր եւ հետեւակ ոստիկաններն ստիպուեցան քանիցս յարձակիլ. երկու կողմէն կրակ բացին իրարու դէմ։ Ցուցարար մը վիրաւորուեցաւ։ Հազիւ կարելի եղաւ առաւօտեան ժամը 4ին, խաղաղութիւնը վերահաստատել թաղին մէջ, ուր խռովութիւնները տեղի կ'ունենային։

Չինաստանի ողողումները

Չինաստանի ողողումներուն մասին հետեւեալ նոր մանրամասնութիւնները կը տրուին.—

Հանքէու քաղաքին ողողումները մեծ մտատանջութիւն կը պատճառեն։ Քաղաք ապաստանած են 160.000 անձեր, զորս անկարելի է սնուցանել եւ պատսպարել։ Շատեր անօնցմէ ամէն օր կը մեռնին անօթութենէ եւ զրկանքէ։

Մարդու եւ անասունի դիակներ կը ծփան ջուրերուն երեսը եւ համաճարակը բռնած է աղէտեալ շրջանը, ուր բնակչութիւնը կը հասնի 27 միլիոնի։

Հուանի նահանգին երկու երրորդը ողողուած է եւ տասը միլիոն անձեր ենթակայ են աղէտին։ Ամբողջ նահանգը սովի պառանալիքին ենթարկուած է։

ԱՏՐՊԱՏԱԿԱՆԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴԸ ԹԷՀՐԱՆԻ ՄԷՋ

Ատրպատականի առաջնորդ Ներսէս արք. Մելիք-Թանգեան Թէհրան հրաւիրուած ըլլալով, սիրալիր ընդունելութիւն գտած է ներքին նախարարին եւ ուրիշ բարձր պաշտօնատարներու կողմէ։

ԲԱՆԱՎԷՃԷՆ ՅԵՏՈՅ ԿՌՓԱՄԱՐՏ

ԹՈՒՐՔ ԽՄԲԱԳԻՐԸ ԾԵԾ Կ'ՈՒՏԷ

«Եարըն»ի խմբագրապետ Արիֆ Օրուճ պէյ յարձակումի ենթարկուած է երբ Գայը Ալիի մէջ, խմբագրատան առջեւ ինքնաշարժէն վար կ'իջնէր։ Յարձակողները երեք հոգի են, որոնք գաւազանի եւ կռանի հարուածներ տուած են Արիֆ Օրուճի, որ անոնց ձեռքէն ազատած է անցորդներուն միջամտութեան վրայ եւ հասնող ոստիկաններու կողմէ։

Յարձակողները բռնուած եւ պահականոց տարուած են։ Արիֆ Օրուճ ըսած է թէ իրեն անծանօթ են յարձակողները, որոնք ներկայանալի երեւոյթ մը չունէին։

«Ագշամ» կ'աւելցնէ թէ իր քննութեանց համաձայն այս երկու անձերը Արիֆ Օրուճը ծեծած են այն հրատարակութիւններուն համար, որոնք երկրին դէմ վնասակար կը նկատուին։

ԿԱՆՏԻ ԱՆԳԼԻԱ Կ'ԵՐԹԱՅ

Կանտի Անգլիա կ'երթայ։ Իր համբորդութիւնը կատարելու համար կառավարութեան հրաւէրը իրենտրամադրելու առաջին կարգի խուց մը, մերժեց եւ նախընտրեց համբորդել իր հաշւոյն Գ. կարգով։

Կանտի իր հետ կը տանի իր ամենէն փոքր զաւակը եւ իր աշակերտուհին, անգլիացի ծովակալի մը աղջիկը Օր. Մատլէն Սլէտ։

Եօթանասուն պատգամաւորներ ամսոյս 15ին կը մեկնին։

ՀԱՑԻՆ ԳԻՆԸ Կ'ԻՋՆԷ

Ցորենի եւ ալիւրի գիներու անկման հետեւանքով, Փարիզի մէջ, հացին գինը 2.40էն պիտի իջնէ 2.30ի այս օրուընէ սկսեալ։

ՖՐԱՆՔԻՒՌՈՒՍ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Մոսկուա, Մոսկուայէն Ֆրանսա պիտի գայ եօթ հոգինոց խորհրդային յանձնախումբ մը, որուն գործը պիտի ըլլայ զանազան յանձնարարութիւններ տալ ֆրանսական գործարաններու։ Յանձնախումբին գլուխը կը գտնուի Փիաթաքոֆ։ Եթէ վերջին պահուն, Փիաթաքոֆ չկարենայ Մոսկուայէն հեռանալ, իրեն պիտի փոխանորդէ Ազգ. Տնտեսութեան Վերին Խորհուրդի նախագահին փոխանորդներէն մէկը։ Գերմանիոյ վերջին տագնապին հետեւանքով, գերման գործարանները չպիտի կարենան կատարել Ռուսիոյ տուած ապսպրանքները։

Այս կը թուի ըլլալ պատճառը, որ ներքին առեւտուրի գործավարը Միկոյեան հրահանգած է ջնջել Գերմանիոյ տրուած յանձնարարութիւնները եւ զանոնք փոխանցել Ֆրանսայի։

Այս կարգադրութեան մէջ կը տեսնեն նաեւ դիւանագիտական նկատումներ։ Ֆրանսայի տրուած այս յանձնարարութիւններով, Ռուսիա կը յուսայ դիւրացնել գործը այն պատուիրակութեան, որ ներկայիս բանակցութիւններ կը կատարէ՝ Ֆրանսայի հետ առեւտրական պայմանագրութեան մը կնքման համար։

ՎԻՐԻՔԱԿ.— Այսօր Բ. էջ. Բ. նիւթին խորագիրը պիտի ըլլայ ԵՕԹԸ ԳԱՀԵՐ.

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

ԽՄԲ.— Ցառաջիկայ շաբթու լոյս կը տեսնէ Նաճատակ Գրողներու Բարեկամներուն 4րդ հատորը, ողբացեալ Գեղամ Բարսեղեանի գործերու ժողովածուն։

Այս առթիւ «Ցառաջ»ի օգոստ. 16ի թիւը նուիրուած է անոր յիշատակին։

Իբրեւ նմոյշ, ստորեւ կը հրատարակենք երկար գրութեան մը քանի մը հատուածները, թէեւ ամբողջական գաղափար չի տար.—

Առուլֆ Ռէթէ, ֆրանսական անպաշտօն գրականութեան հնօւտ եւ խիզախ ներկայացուցիչներէն մէկը, կեանքին ու մայր-բնութեան յուզումներովը լեցուած բանաստեղծը, սակէ տարիներ առաջ իր ամրակուռ քննադատականներէն մէկուն մէջ, ուր «սէնպոլիսթներու գործած չափազանցութիւններն ու անհեթեթ արտայայտութիւնները կը հարուածէր, սապէս կը հեգնէր.— «Այն բնավայրերը ուր տեղի կ'ունենան այս զարմացուցիչ արկածախնդրութիւնները, («սէնպոլիստ»ներու նկարագրած անցքերը) կը թուին թէ մերինէն տարբեր աշխարհի մը կը պատկանին։ Անոնք՝ կոչուած հոգեկան վիճակներ ներկայացնելու, լեցուն են խորհրդաւոր բնակարաններով, քնացող աւազաններով ուր անխոնջ ջրացայտքեր կ'երգեն, ղափնեվարդերով, ճագնոլեններով, նոճիներով եւ մանաւանդ շուշաններով։ Ճշմարտապէս սարսափելի բան է մէկ քանի տարիներէ ի վեր այս ծաղիկին գտած սպառումը։ Ըստ «սէնպոլիզմ»ի, այն պարտէզները որոնց մէջ անիկա իր տարտկութիւնն ու ռամկութեան համար ունեցած սարսափը կը պտտցնէ անբծութեան վայրեր են՝ որոնց նմանը ոչ մէկ տեղ կայ։ Եւ սակայն շուշանը տափարգրիւ ծաղիկ մըն է, կարգ մը միջատներ շատ լաւ գիտեն ատիկա։— Իսկ այս առեղծուածային երկիրներուն մէջ բնակող անասուններու ամբողջութիւնը կը պարունակէ միայն կարապներ, սիրամարգներ,— ինքնին գեղեցիկ թռչուններ՝ որոնց համար կարելի չէ բան մը ըսել,— կորճեր, «հրաշաձուկ» միեղջիւրներ, օձեր, սփինքսներ։— Կովերը, խոզերը եւ հաւերը խնամով դուրս վտարուած են այդ տեղերէն, ինչպէս նաեւ ցորենը, շողգամը եւ կաղամբը»։

* * *

Կեանքին բանաստեղծութի՜ւնը... ո՜րքան չունինք զայն, ու մեր բանաստեղծութիւնը ո՜րքան կուրցած է անոր նկատմամբ։ Չէ՞ որ Պոլսահայ բանաստեղծութեան գլխաւոր — միակ մօթիվը եղած է սէրը, գինովցնող սէր, մանկունակ սէր, տռփական սէր, կնկա՛ն սէրը վերջապէս, զոր երգելէն յոգնած է ինք ալ։ Պոլսահայ բանաստեղծութիւնը այն քնարը եղած է, որուն վրայ քիչ անգամ սէրէն տարբեր յուզումներ կ'երգուին, եւ առաջին նորեկը, որ վարանոտ քայլերով կը մօտենայ վար առնելու զայն պատէն, պայման է որ սիրոյ հծծիւն մը թրթռացնէ՝ յաճախ անճարակ նուագածութիւնով մը։

Թէ սիրոյ ձայնը պէտք է լսեցնել խապառ, ո՞վ կրնար առանկ պահանջում մը ընել, քանի որ կեանքին իսկ անհրաժեշտ պահանջներէն մէկն է, քանի որ խորին ներշնչարան մըն է ան. բայց անկէ դուրս չճանչնալ, չզգալ, չապրիլ ուրիշ այնքա՜ն գեղեցիկ յուզումներ եւ կիրքեր՝ զորս կը պարգեւեն կեանքն ու բնութիւնը, եւ նոյնիսկ անգոսնել զանոնք,— ահա՛ թէ ի՛նչ կը մտածեն, կ'երեւայ, կնամարդի բանաստեղծներ, բոլոր անոնք որոնց ազազուն հոգին փակ կը մնայ այդ ամէնուն համար, եւ որոնք իրր հորիզոն՝ իրենց մակերեւութային սէրը ունին միայն։

.·.

Բանաստեղծութիւնը՝ կենսալից և ճշմարիտ բանաստեղծութիւնը սակայն բարեխառնաբար, զարդախուցերուն մէջ չի պահուըտիր, մանաւանդ չի սիրեր այդ խուսափուկ հաճոյքի թոյլ մթնոլորտներուն մէջ մնալ։ Անիկա տիեզերական է, յետոյ անիկա այլապէս մարդկային է։ Անիկա իր անհամար բոյները դրած է բովանդակին համայնութեան մէջ, ուր բնութիւնը կը համադրուի իր ամբողջութեամբը, իր ամբողջական կազմուածքովը ու պարունակութեամբը։

Անոր մէջը իրենց տեղը ունին ինչպէս արեւն ու լուսինը, նոյնպէս մարդիկն ու կենդանիները, ամէնքն ալ իրենց յուզումներով։ Ո՞վ պիտի կրնար նեղացնել բանաստեղծը՝ որ այդ համայնական ստեղծագործութեան մեծ աղբիւրին մէջ կը փնտռէ իր ներշնչումները, և կը ջանայ խաղեր յօրինել այդ հոյակապ ներդաշնակութենէն։

Ճշմարիտ բանաստեղծը, որ մայր բնութեան կ'որդեգրուի, չի կրնար անտեսել ամէնէն մեծ կենդրէն մինչեւ ամէնէն փոքր գիծը անոր դէմքին։ Բոլոր տարրերը, բոլոր արարածները ու բոլոր կենսունակութիւնները անոր՝ յուզումնաւոր էութիւններ կը դառնան բանաստեղծին համար որ իր դերին մէջ կը կարծէ գտնել ինքզինքը՝ երբ կրնայ հասկընալ զանոնք, ու արտայայտել։

«Իրեն համար, գրած է տեղ մը Մօրիս տը Գլան, «նաթիւրիսթ» կենսաւոր բանաստեղծի մը, Միշէլ Աբատիի մասին, հեղեղներն ու վարդերը, ծրրկայոյդ թեղօշները, փոթորիկն ու սիւքերը, մշուշներն ու անասունները, ամէն ինչ ձայնի, պերճ ու թրթռուն ձայնի կը փոխուի, ամէն ինչ գիտակից եւ մտածող կը դառնայ, եւ մինչեւ ծաղիկներուն նայուածքը և մինչեւ նոյն իսկ աղբիւրներու ջուրի կայլակները, ամէն ինչ կ'ուբախանայ կամ կը հեծկլտայ»։

Կը տեսնուի թէ բանաստեղծին հոգին կրնայ ըլլալ նաեւ բնութեան ցինջ արձագանգը, այն գերզգայուն ու ձայնեղ լարը՝ որ անուշ թրթռումի մը մէջ պիտի սարսուռ վայրկեան մը՝ իւրաքանչիւր հպումէ ետքը։

Բայց ահա այնքան տխեղծ րնբռնում մը կը տածուի բանաստեղծութեան նկատմամբ, մինչեւ իսկ ուրանալու չափ անոր կենսապաշտ հակումները, վիրգիլիական ներշնչումները. բայց ահա որ բանաստեղծին առաքելութիւնը կը սահմանաւորուի մէկ քանի նրբին ու գեղեցկաշունչ բառերու քովքովի յարդար ճառ գործին մէջ — ուրկէ այս պուպրիկային պարզամտութիւնը։

Թոյլ չտալ որ բանաստեղծը՝ գաշտային պատկերի մը մէջ, երբ ամէն ինչ ինքնին բանաստեղծութիւն մըն է, որովհետեւ կեանքն է, որովհետեւ տառապանքն ու աշխատութիւնն է, խօսքը չընէ բնաւ գոմէշներուն, որոնք իրենց նայուածքներուն խորը կը պահեն մտածման ու հոգիին արտայայտութիւնը, թոյլ չտալ որ բանաստեղծը պատկերին տպաւորութեանը տակ, անոր յուզումովը լեցուած, հէ՜յ մը կամ հօ՜յ մը թոցնէ կուրծքէն, — բայց ասիկա մեռցնել ուզել է բանաստեղծութիւնը, թերեւս իր լաւագոյն աղբիւրին՝ բնութեան մէջ, բայց ասիկա խեղդել ըսել է անոր ձայնը։

1906 ԳԵՂԱՄ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ

ՔԻՄԻԱԿԱՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

Բացատրութիւնը նորութիւն մը չէ անոնց համար, որ բնալուծութիւն կարդացած են։ Սակայն նորութիւնը այն է, որ Ամերիկացի փրոֆէսէօր մը հաստատած է թէ կարգ մը հեղուկներու (ալքոլ, ջուր, կազոլին) հիւլէները կրնան երաժշտական լարերու վերածուիլ դաշնակին կամ այլ նուագարաններու մէջ։

Ալքոլի հիւլէներուն թրթռացումը քաղցր է եւ հրապուրիչ։ Ջուրին հիւլէներուն թրթռայումը ազնկալից։ Կազոլինի թրթռացումները կը յիշեցնեն «ճազ»ը։ Հասարակ ալքոլին թրթռացումները կռուի եղանակի շատ կը յարմարին։

"ԵԹԷ ԳԱՅԵՐ ՊԻՏԻ ԽՈՐՏԱԿՈՒԻՆ,,

(Հատուած մը ձեռագիրէն)

1914 յուլիսն է ոսկեվառ, արեւափառ,
Հայրենի ագարակին մէջ անծիր
Բերքերու Աստուածն Վանատուր
Առատութեան եղջիւրէն
Ոսկի, ոսկի եւ արտօնող է թափեր։
Ցողնավառուակ եղները կարմրագոյն,
Կանանչ լճերու ափին
Հող ու փոշիի մէջ կը թաւալին
Հիացիկ դիտելէն գոմշուկները.—
Ջրերու հետ խաղընկեր
Ալիք ալիք լող տալէն
Արեւուն հեշտանքով արբշիռ
Երբ լճին կը զարնեն ագիով
Միածաններ կը թռչին...։
Արեւուն դէմ յանդիման
Աշխէտ ձիերը մէջն կալ շրջանակին
Կլոր ուղիղ գծերով
Շուրջպար կը դառնան, կը կաճնեն.
Ձիուն վրայ մշակն հպարտ
Կոպերն անհանգիստ, երազով
Սիրոյ հին երգ մը կը սուլէ։
Դրացի կալէն Մարտիրոս
«Քէօռ օղլու» երգն կ'աւարտէ
Ու դառնալով կալերուն
Ձիուն վրայէն
Հզօր ու թաւ ձայնով
Որ լսուի բոլորէն
— Դալ կիրակի Վարդավառ է.
Աղբիւրին քով
Թթենիին տակ խաղ ու պար է.
Փառք Աստուծոյ,
Այս տարի՝ բերքն առատ է.
Աշխարհ խաղաղ.
Դարձէք, դարձէք կամնեցէք
Ոսկեհատերը ցորեանին
Արդար քրտինքով լուացէք.
Դուք մի՛ մտածէք խեղճերուն
Աստուած տուեր է իրենց բաժին,
Բերքն առատ է, անքանակ
Երկինքի աստղերուն չափ
Ծովի աւազներէն աւելի,
Թող մրջիւնը կրէ կրցածին չափ,
Թռչունները ուտեն կուշտ ու կուռ,
Եզան վաստակն է օրհնալիր,
Նկեղեցիին բաժին կը հանենք
Աղքատներուն բեռը կը կապենք.
Աստուած տուեր է առանց համբելու.
Դէ՜հ դարձէք ու քրտնեցէք
Արեւը վառ է, հովը նազանի
Քրտնեցէք եւ հովացէք։
Դալ կիրակի՝
Վարդավառ է, խաղ ու պար։
Վարդավառը գալիս ա,
Ծաղիկը ցնծալիս ա,
Ա՛յ գիւլիւմ կանչող աղջիկ...
Վարդավառ է՝ կիրակի,
Զէյթունլըք լերան կատարին
Բարի, արդար մշակները բոլոր,
Կիներ եւ աղջիկներ միասին,
Դեռ կէս գիշերէն
Դիրք բռնած են դողդոջուն։
Մեր երկրին մէջ,
Վարդավառը ուրիշ բան է.
Վարդավառի արեւծագին
Արեւն աղջկայ երեսով
Վարդակարմիր ու ժպտուն,
Կը պտուտքի ինքն իր վրան
Տասն անգամ,
Ցեխոյ ոսկի բաժակ կը կտրի
Ու հոլի պէս կը դառնայ
Անհուն անգամ
Եւ ընդհուպ բաժակը կը կը փշրի
Ու լոյս կը հեղու
Տիեզերքի վրան։
Ով անխուփ աչքերով
Կը տեսնէ
Վարդավառեան արեւուն
Պատարագը վսեմ,
Մածուկ ցաւը ի՛նչ է չիճանչար,
Մուրազին կը հասնի...
Երբ մեռնի
Հանգիստ անկողնին մէջ,
Կամ ռազմի դաշտի վրան,
Աչքերը բաց չեն մնար։
Մշակներն ու մշակուհիներ,
Նաւքինի աշխատաւէր,
Հողէն սերած, հողանիւթ
Եւ հոգին կապուած սրտապինդ
Որպէս ոստրէները իրենց խեցիին.
Լերան կատարէն քաղկատարած
Ճիչերով կ'ողջունեն
Հորիզոնը որ կ'արիւնի.
Չի գտուի արիւններու ընդմէջէն է որ կը ժայթքի արեւ արքան։
Առաւօտ լուսոյ,
Արեգակն արդար
Առ իս լոյս ծագեա...
Երկինքը անհունօրէն կը հրդեհի
Բիւր ու բիւրազան բոցերով.
Տարսոն ու Ածանոս
Միրոն, ծով ու մանիշակ
Գոյներու յորդահուն խառնուրդով
Իրենց մշտակայ գծրուխոը կը ծածկեն.
Պարզ ու պարզկայ երկինքի տակ,
Հողագործները բոլոր
Թրջուած են զաղտնօրէն,
Եղեամ է նստեր
Խոտերու վրան։
Սարսըռացող,
Սպասումէն դողդղացող։
Աշխատանքէն հպարտ
Լանջերու տակ
Մթին կասկածը մի՛շտ կայ.
Չի եթէ բոլորին մէջէն մէկ հատ
Հարամի կայ,
Արեւն աղջկայ երեսով
Ու յետոյ հրավառ բաժակ
Չի տեսնուիր բոլորէն։
Ահա ինքն է, ինքն է
Արեւ աղջիկը, աչք ու յօնքերով
Լուսահիւս դէմքով,
Հուր հեր գլուխով,
Կը պտուտքի ինքն իր վրան։
Ահա ինքն, ինքն է
Վարդավառ արեգակն արդար,
Անհուն բոցեղէն բաժակ
Տեսէ՛ք կը դառնայ,
Կը դառնայ, կը դառնայ
Հոլի պէս արագ, հովի պէս թեթեւ,
Ահա խորտակուեցաւ բաժակը
Ոսկի ժայռին զարնուելով
Եւ արդ աստուան լոյսն է անապակ.
Փա՜ռք, փա՜ռք, փա՜ռք եւ ովսաննա՛.
Սիրտերը լեցուն յոյզերով
Կը փշրուին արեւու ոսկեբաժակին պէս.
Եւ հրճուանքը կը թափի լեռն ի վար
Աստուան լոյսին պէս վճիտ,
Չի հողագործ ու հողապաշտ,
Հողին կապուած, ծառին պլլուած
Աշխատապաշտ իմ գիւղիս մէջ
Բոլորն ալ արդար են, առաքինի
Հարամի չկայ։
Բոլորն ալ քրտինքի զաւակ
Իրենց չէնութիւնը եղան վաստակ։

ՇԱՀԱՄԻՐՈՆԻ

ՆՈՐ ՆՈՒԱԳ

կա՜նգ առնեմ հոս, հոս բընութի՛ւնն իսկ կուլայ.
Հոս կը հիսնգչի անբախտ մարմինը որբին.
Ընտեսուած մ'եմ քարիքներէն անհունին,
Սակայն պէտք է դեռ աղօթել ակամայ։

Գէ՛տք եմ ծըռիլ, խաղաղութեա՛մբ մ'աղօթել.
Աղօթք՝ մ'որուն խոցուած, սրտին մէջ լայնշի
Ինկած ըլլայ ոսկի շառա՛յլ մը յոյսի.
Գէ՛տք եմ ծըռիլ, բազուկս երկի՜նք երկարել։

Շիրիմ կայ հոս, եւ խաչափայտ մ'համբուրուած,
Հոս անհուն կայ, հոս տիեզերք մ'է շիջած՝
Երբ կը փորձէր իր ճախրանքներն առաջին,

Շիրի՛մ կայ հոս, վերջին քըրթուա՛ծն Արարչին,
Ուր կը դիմեն կեանքի վիշտերը համակ.
Ուր արցունքի կան ջինջ ծովեր անյատակ։

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍՐԱԳԻՆ

ՑԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ

Ժ.

ԼԻԱՑՈՒՄ

— Կը տեսնէ՞ս, կան՝ որ մեր ուղղութեան հակառա՛կ կ'երթան... կան՝ որ կը կտրեն մեր ճանապարհը, վերածելով զայն խաչի... Եւ այս բոլորն անոր համար, որ տարբեր են մեր հաչարանները...

Ի հարկէ. ես չեմ խնդրեր այս տարահեռ մարդոց բարեկամութիւնը, բայց մենք բնական բարեկամներ կը դառնայինք, եթէ անոնք իրենց լիացումը փնտռէին միեւնոյն տեղը, որ մե՛րն է...

Ի հա՛րկէ կան անակնկալ ու պատահական հանդիպակցութիւններ, որ կը փլին անակնկալ ու պատահական կերպով, բայց ամէն հանդիպակցութիւն կ'արձանագրուի ծանօթութեան մեր հիմնագրամին...

Միեւնոյն քաղաքի, միեւնոյն հիւրանոցի կամ սենեակի մէջ միասին ապրիլը, չի՛ նշանակեր բարեկամանալ... Կարելի է աշխատիլ միեւնոյն գործատեղին մէջ ու պաշտպանուիլ միեւնոյն հրամաններով, առանց սակայն բարեկամ, ընկեր կամ սիրական ըլլալու...

Բայց կարելի չէ շարունակ հանդիպակցիլ, առանց բարեկամ՝ ընկեր կամ սիրական ըլլալու...

— Տարբե՞ր է քու ահղանը, ուրի՞շ ձեռներ կը մատուցանեն քեզ, — տարբեր են գուն, եւ ուրի՛շ է քու լիացումը... Եւ կը դառնան ուրիշ՝ բոլոր անոնք՝ որոնց լիացումը կը դառնայ ուրիշ... իսկ բոլոր անոնց որ ուրի՛շ են՝ կարելի է լիացում տենչալ, բայց երբե՛ք լիացում ակնկալել...

Ճշմարիտ որ բնական պատճառներ կան սիրելու բոլոր անոնք՝ որ ահղանակից են մեզ ու կը լիանան միեւնո՛յն ձեւով... բայց ինչպէ՞ս բարեկամանալ անոնց հետ՝ որոնց լիացումը տարբե՛ր է...

Ինչպէ՞ս բարեկամանալ ու գործակցիլ անոնց հետ, որոնք կը լիանան արիւնով... կամ կը կրծեն նետուած ոսկորները, լիանալո՛ւ համար...

Ինչպէս բարեկամանալ ու գործակցիլ անոնց հետ՝ որոնք կը լիանան թերմացքներով... կամ անոնց հետ՝ որոնք ուսուցման «քօրշէ»ը կ'երազեն լիանալու համար...

Լիացումի բազմաթիւ տեսակներ կան՝ եւ լիացումի բազմաթիւ տեսակներէն կը ծնին ատելութիւններն ու սէրերը... Լիացումի տեսակնե՛րը կը սերմանեն երկրի վրայ ու արիւնակիցներու մինչեւ տառապիութեան ու զզուանքի ծաղիկները...

— Ահա՛ շէնշող երիտասարդ մը, որ կը լիանայ նմաններէ մսուրացուած ծափի փշրանքներով... — Ի՞նչպէս հզգուիլ...

Կան՝ որ սակաւապէտ են, ու կը լիանա՛ն պզտիկ պնակով մը... Ինչպէս չխղճալ... Կան՝ որ մշտապէս կը լիանա՛ն, եթէ մշտապէս ապահովեն իրենց հացն ու պանիրը... — Ի՞նչպէս չատել...

Կան որ ուղտի պէս են, եւ երբ իրենց ուղին անապատներէ կ'անցնի ու երկիրը ժլա՛տ է, կը լիանան իրենք իրենցմով... — Կարելի՞ է արժէք չտալ այս «անապատի կարապ»ներուն...

Սակայն ամէնէն աւելի կը նախանձիմ անոնց՝ որոնց լիացումը չէ՛ գար իրականութեան ու երկրի վրայ եղած բաներէ, այլ կը նախընտրեն այն՝ որ տակաւին չկայ երկրի վրայ ու տակաւին չէ իրականացած...

Քաղցա՛ծներ են բոլոր անոնք երկրի վրայ, որ զմա՛հ են եղածներէն, որ կը ձգտին ապառնի լիացումի մը...

Կարելի է չսիրաբանել այս քաղցածներուն, հրաժարելով ու ատելով բոլոր անոնք՝ որոնք կը լիանան եղածներով եւ որոնց լիացումը իրականացածն է ու իրականութիւնը...

ՄՈՒՍԱՍԻՐ

ՁԱՅՆ ՄԸ ՏԷՐ ԶՕՐԷՆ

ՏԷՐ ԶՕՐ.— Տէր Զօր ունի 130 տուն հայութիւն, մեծ մասով Ուրֆացիներ։ Այս տարի նոր սեփական եկեղեցի մը ծախու առինք 550 ոսկ. ոսկիի, որուն լրացումին համար տակաւին 200 ոսկի կը պակսի։

Դաշնակցութեան ենթակոմիտէն եռանդով կը գործէ։ Ազգային ամէն տօն կը տօնուի միշտ հայկական եռագոյնով։ Միւս քաղաքական հոսանքներէն հետք չկայ։

Գ.

ՄԻՋՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳ

Հետեւեալը հայ ժողովրդ[...] երգ մըն է, որուն բազմաթի[...] փոփոխակները կ'երգուէին գ[...] նահանգներու մէջ.

Նանի՛, բաբօ՛, կարգա՛ գի[...]
Գէօլի կըռունկ յերկէն վի[...]
Թուճար մարդուն մի՛ տար[...]
Կ'երթայ չարշին՝ մոռնայ[...]

Նանի՛, բաբօ՛, կարգա՛ գի[...]
Գէօլի կըռունկ յերկէն վի[...]
Թէրզի մարդուն մի՛ տար[...]
Կ'առնայ ասեղ՝ խըշտայ գ[...]

Նանի՛, բաբօ՛, կարգա՛ գի[...]
Գէօլի կըռունկ յերկէն վի[...]
Վարժպետ մարդուն մի՛ տա[...]
Կ'երթայ դպրոց՝ մոռնայ [...]

Նանի՛, բաբօ՛, կարգա՛ գի[...]
Գէօլէ կըռունկ յերկէն վի[...]
Շալէճ մարդուն գէօ տա՛ր [...]
Թալա մըքուք՝ գրկայ գի[...]

Թուրքերն ու Թաթարներ[...] ունին փոփոխակ մը այս ձեւ[...] թէ ի՛նչպէս կ'երգեն Աղբե[...] մէջ.—

Աղջի՛կս, քեզ պիտի կ[...]
մոլլային կ[...]
— Հայրի՛կ, մոլլան շատ [...]
ունի, ինծի կարգալ կ[...]
Աղջիկս, քեզ պիտի կարգե[...]
խավաճառին
Հայրի՛կ, ածխավաճառը [...]
շատ ունի, ինծի հաւնիլ կ[...]
Աղջի՛կս, քեզ պիտի կ[...]
գինովին
— Հայրիկ, տէրտս հասկ[...]
գինովին տուր զիս, որ ա[...]
գինով, իրկունը գինով, [...]
գրկէ զիս ու համբուրէ։

Իւպեր Փէրնօ, Ցանաստան[...] կախութեան հարիւրամեակի [...] րուն առթիւ, հրատարակ[...] տուաւ հատոր մը յոյն ժողովրդ[...] երգերու, միասին՝ ուսումնաս[...] թիւն մը։ Այդ երգերը հաւա[...] են Կ. Պոլսէն եւ կը կրեն Ժ[...] ԺԶ. դարերու յատկանիշերը։ [...] ծաղիկ մը այդ փունջէն.—

Ո՛վ Քրիստոս, որ ստեղծ[...]
երկինքը եւ հաստատ[...]
երկիրը,
Դուն որ ստեղծեցիր ծով[...]
գերքն ալ ուաղ,
Ամպ մը զարձուր զիս եր[...]
երեսին,
Որպէսզի անձրեւեմ Կոլաթ[...]
վրայ,
Եւ ձիւն տեղամ շրջակայ [...]
տերուն մէջ,
Եւ թող մարգարիտ բուսնի [...]
կին մէջ սիրականիս,
Ո՛վ Քրիստոս, կ'աղաչե՛մ, [...]
տուր է այս շնորհը,
Որպէսզի սիրականս դուրս [...]
հաւաքելու համար մարգ[...]
րիտները,
Եւ ես կարենամ համբուրել զ[...]

ՀԱՅՆՐԻԽ ՀԱՅՆԷ

Վերջերս բազմաթիւ ուսումն[...] րութիւններ հրատարակուեցան հ[...] րիխ Հայնէի մասին, որ ինքն[...] բանաստեղծ մըն է։ Այդ հրատա[...] կութիւններէն յիշենք Քամիլ Մ[...] րի ուսումնասիրութիւնը, Տօքթ[...] պէնի գիրքը եւ Տօքթ. Գասթ[...] բժշկահոգեբանական վերլուծում[...]

Խելացի եւ առողջ կին մըն [...] Հայնէի մայրը, իսկ հայրը ջ[...] թափառաշրջիկ մը։ Հայնէ երկ[...] ալ ժառանգած էր որոշ գիծեր [...] հանդուրժելի տղայ մըն էր զա[...]

...ի դպրոցին մէջ, ուր մեկուն կը յաճէր իր ուսուցչուհիին կաթին։ Այնպէս որ չկրցաւ շնորհքով աւարտել որ եւ է դպրոց։ Եւ ահա իր կեանքը կ'անցընէ կիներուն ետեւէն։ Ակշտացող երիտասարդ մը։ Ծնած մը Փարիզ կուգայ (ծնած էր Տիւսէլտորֆ 1798ին), և սիրային այնպիսի ցեղխութիւններու կը յանձնուի, որ յուսով կը ստանայ ահաւոր ծանրէն։ Ինքզինք գտա ուրիշ բանի մասին չէ ծնած երբեք։ Կ'ամուսնանայ Ֆրանսուհիի մը հետ, բայց առանց մոռնալու իր սովորութիւնները։ «Ի՞նչ ընեմ, կ'ըսէր, այնքա՛ն մտացիր եմ, որ ամէն աղւոր անցորդ իմ կինս կը կարծեմ»։ Վերջապէս, սակայն այս դաւանափոխը (Հրեայ էր, կաթոլիկ դարձաւ), այս ազգափոխը (Գերմանացի էր, Ֆրանսացի դարձաւ), այս յաւափոխը, (ընկերվարական էր, շուտով ուրացաւ), այս թափառաշրջիկը ցամաքեցաւ իր անկողնին՝ երբ սիֆիլիսի մանրէն անցաւ իր ողնածուծին մէջ։ Մարմինին վրայ աղտոտ ծաղիկներու պէս վէրքեր բացուեցան, սարսափելի գլխու ցաւ մը ձեռքերը զանկին զարնել կուտար ամէն ժամ, ամէն վայրկեան։ Հետզհետէ ոտքերը անդամալուծուեցան, աչքերը կ'ուռչան, հալեցաւ հատաւ։ Սակայն մնաց միշտ նոյն սկեպտիկը եւ հեգնաբանը. «Մարմինս շատ ապերախտ է կ'ըսէր, հոգիս կը ցաւի նէ՝ երբ ես իրեն հաճոյք պատճառելէ զատ ուրիշ բան ընել չեմ խորհիր»։ Կինը ամէն օր կուլար ոտքերուն տակ եւ կ'աղաչէր Աստուծոյ, որ ների, իր ամուսնին։ «Խե՛նդ, հարկաւ պիտի ների Աստուած, ատիկա իր արհեստն է» կ'ըսէր։ Ի վերջոյ սեւային ախորժակն ալ կորսնցուց։ Եւ այս՝ երբեմն կատակի նիւթ կը դարձնէր. «Երգէ՛, սոխակս, հիմակ գնա երգէ պատշգամին վրայ առտուընէ մինչեւ իրիկուն, ալ ուրիշ գործ չունիս» կ'ըսէր։ Եւ ափսոսալով այն օրերուն վրայ, երբ քառորդ ժամ հանգիստ չէր ձգեր սոխակը, ինչպէս կը խոստովանի նամակի մը մէջ, կը կատղի յանկարծ եւ այդ չարութեամբ չի մոռնար իր թշնամիներուն ուղղել հետեւեալ կատակը. «Ձեզի՛, թշնամիներս, ձեզի կը կտակեմ մարմինիս վէրքերը, կուրացած աչքերս, թոյլ երիկամներս, թութերս («մայասըլ») և գլխուս ցաւերը»։

Զարմանալի՞ է, որ այս տառապանքին մէջ, Հայնէ կրցաւ տալ բանաստեղծական գեղեցիկ գործ մը, գգայական ու թրթռուն։

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ԱՐԴԻ ԴՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Իտալացի քննադատ մը L'Eropéen ի մէջ «լայական» կը ներկայացնէ իտալական երիտասարդ գրականութիւնը.—

Իտալական գրական նոր սերունդը, այն որ ներկայիս իր երեսուն տարին կը թեւակոխէ, արդէն կը սկսի ցոյց տալ այնպիսի ձըգտումներ եւ հակումներ, որոնք իրեն կուտան ինքնատիպ դիմագիծ մը։ Անստուգութեան եւ խարխափումի տարիներէն յետոյ, ահա արդէն իր յառաջդէմ ներկայացուցիչները որոշապէս կը դառնան դէպի վիպագրութիւն, մերժելով ուրիշ գրական որեւէ սեռ։ Այդ վէպերը իրական վէպեր են, այսինքն յօրինուածքներ (organisme) *որոնք կը ժառանեն* բարդութիւն մը, ուր դէպքերն ու զգացումները, սադրանքներն (intrigue) *ու հեգեմոնութիւնը չափազանց լաւ գուշակուած* են։ Նախորդ սերունդի իտալացի վիպագիրները դէպքերուն մէջ կը փնտռէին միայն պատրուակ մը՝ արդարացնելու համար հոգեկան վիճակի իրենց երկար նկարագրութիւնները, այնպէս որ իրենց գործերը կը դառնային աւելի քնարերգական եւ ոգեկոչական, քան թէ վիպային եւ ողբերգական։

Ուրեմն, իտալացի երիտասարդ գրողներու այս յաջողութիւնը ցոյց կուտայ հասունութիւն մը, որ արժանի է ուշադրութեան։

Արդէն իսկ կը գտնուինք իտալական գրականութեան մէկ նոր ճամբուն առջեւ։ Հիմա բոլոր քննադատներն ալ մոռցած են իրենց գանգատները, զորս կ'ընէին պատերազմէն յետոյ հասած գրական սերունդին մասին։ Եւ բոլորը կը հաւատան գրական վերածնունդի մը, որ նորութիւններ կը բերէ իրենց։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՑԱՆՈՒՌ ԲԱՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ

Սիրելի բոլշեւիկներ,

Ցանուռ բանուորական իշխանութեան եւ իր հրաշքներուն, որոնց անունովը դուք ամէն օր եօթը կտոր կ'ըլլաք, կը խնդրուի նկատի առնել հետեւեալ «խայտառակ թերացումները», զորս կ'արձանագրէ «Խորհր. Հայաստան» (24 յուլիս)։ Հաւատացէք, որ այս բաները ճշմարիտ են, քանի որ բոլշեւիկեան թղթակիցներու կողմէ գրուած են.—

Հայաստանի մէջ շարունակ կը գանգատին թէ բանուորները տեղ կը փոխեն, երկու օր մէկ գործի գլուխ կանգնած չունին, այս պատճառով ջուրը կ'իյնան բոլոր ծրագիրները, հնգամեայ թէ հնգօրեայ։

Ինչո՞ւ մեզ կը փոխեն բանուորները, սակայն։ Բ. Աստուածատրեան կը գրէ թէ պատճառը պարզ է,— որովհետեւ չափազանց անմխիթար վիճակի մը մէջ կը գտնուին բանուորներուն բնակարանային եւ առողջապահական պայմանները։

«Շինարարութեան վայրերում բանւորութիւնը զուրկ է բնակարանային նւազագոյն յարմարութիւններից, ուր հասարակական կազմակերպման գործում եղած թերութիւններն անցնում են չափ ու սահմանից, խայտառակ կերպով առնւում են ամենատարրական կանոնները։

Տաղախի գործարանին մէջ կ'աշխատին 1281 բանւոր։ Ահա վիճակը առանց բնակարաններուն.— Ամէն կողմ աղբ, որովհետեւ գործարանային ու բնակարանային աղբը չեն փոխադրեր այլուր եւ ամէն օր կը դիզուի ու կը բուրումնաւէտէ մթնոլորտը։ Անմաքուր են արտաքնոցները, բնակարանները հօր չունին պտտաջուրերու համար։ Անասուններու աղբը կը մնայ գոմերուն մէջ։ Խմելու ջուր ալ չկայ եւ բանւորները կը խմեն Վեդիի բաց առուին ջուրը, առանց եփելու։ Գործարանին շրջակայքը կը գտնուին մեծ քանակութեամբ ճահիճներ, որոնք ճահճատենդի բոյն դարձուցած են շրջանը։ Հակառակ «անախագծերուն» եւ «հետազօտութիւններուն», նոյնիսկ «պլան»ներուն, այդ ճահիճները չորցուած չեն տակաւին։ «Մալարիան չի սպասում «հետազօտութիւններին» եւ զարգանում է արագ թափով, զգալի հարւած հասցնելով ամէնից առաջ գործարանային շինարարութեան։ Միայն մայիս-յունիս ամիսների ընթացքում, որոնք մալարիայի զարգացման դեռեւս սկզբնական ամիսներն են, գործարանում հիւանդութիւնների հետեւանքով եղած 635 բացակայութիւնից 100ը հետեւանք են մալարիայի։ Այս թիւը յետագայում անկասկած ենթակայ է աճման, եթէ ժամանակին անհրաժեշտ միջոցներ ձեռք չառնւեն»։

Շարունակենք, քանի թղթակիցը Երեւանէն է եւ բոլշեւիկ։

«Միանգամայն անբաւարար առողջապահական պայմաններում են պահւում բանւորական տաղաւարները, որոնք կահաւորւած չեն, յատակների եւ անկողինների վրայ կուտակւած կեղտն աննկարագրելի է։ Լւացարաններ չկան եւ միջատների թիւն այնքան մեծ չափերի է հասել, որ բանւորութիւնը գիշերը ոչ մի հնարաւորութիւն չունի հանգիստ քնելու եւ գերադասում է քնել դրսում, ուղղակի հողի վրայ։ Բաղնիքը եւ վարսավիրանոցը նոյնպէս հակաառողջապահական վիճակում են եւ չեն ծառայում իրենց նպատակին։ Բաղնիքի մի մասը վերածւած է բնակարանի։

Աննկարագրելի հակաառողջապահական պայմաններում են պահւում ճաշարանն ու փուռը։ Ամիսների կեղտ է կուտակւած խալաթների եւ սրբիչների վրայ։ Սնունդը պահւում է բաց, փոշու, կեղտի եւ ճանճերի յարձակման ենթակայ։ Մթերքների պահարանները թաթխւում են ճաշարանում եւ նրա շուրջը. ճաշարանի սեղանները կեղտոտ են եւ ծածկոց չունեն, լւացարաններ չկան, ի սպառ բացակայում են դանակ եւ պատառաքաղ, ջրի բաժակներ չկան, ջուրը խմում են ուղղակի շշերից։

Ճաշարանի համար առացւած 2,500 քիլօ գետնախնձորը միանգամայն փտած է եղել, սակայն այդ գետնախնձորի մեծ մասը բաց է թողնւել գործածութեան»։

Քիչ մըն ալ շարունակենք, թղթակիցը բոլշեւիկ է.

«Փուռի խմորը պատրաստւում է տաքի ջրով, մինչդեռ հնարաւոր է մաքուր ջուր ստանալ երկաթուղու կայարանից։ Խմորը պահւում է բաց, աշխատանքի համար չկան յարմարութիւններ։ Ցանցագործ անփութութիւնը հասնում է այն աստիճանի, որ հացը տեղափոխւում է նոյն սայլով, որով դուրս է տարւում տնային աղբը եւ անասունների աղբը»։

Սիրելի բոլշեւիկներ, կը խնդրուի նկատի առնել այս թղթակցութիւնը, որ Դաշնակցական թերթերէն չէ, այլ «Խորհ. Հայաստան»էն։

ԱՆԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

Օգոստոս 1ի վիճակագրութեան համաձայն, պաշտօնապէս արձանագրուած անգործներու թիւն է 358361 որոնց 8702ը կիներ։ Այս թուականէն մէկ շաբաթ առաջ, այդ թիւը կը ներկայացնէր 35916, ուրեմն այս շաբթու ութսուն հոգիի նուազում մը։

Անցեալ տարի նոյն շրջանին, ընդհանուր անգործներու թիւն էր 817 հոգի։

Իսկ Փարիզի մէջ միայն, կը համրուի 14,525 անգործ, Սէնի ամբողջ նահանգը 24,376։

Յուլիս 25էն մինչեւ օգոստոս 1, Ֆրանսա մտած են 1414 օտար աշխատաւորներ. իսկ Ֆրանսայէն իրենց երկիրները մեկնած են 1043 օտարականներ։

ՇԱՎԻԼԻ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԸ

Շավիլէն մեզ կը հաղորդեն թէ երկուշաբթի օրէն սկսեալ, ամբողջ արձակուրդի ընթացքին, շաբաթական երեք օրեր (երկուշաբթի, չորեքշաբթի եւ ուրբաթ) կէս օրէն վերջ ժամը 1.30էն մինչեւ երեկոյեան 6ը Թաղին մանկապարտէզը բաց պիտի ըլլայ փոքրիկ եւ դպրոցական տղայոց համար։

Ծնողները կը հրաւիրուին որ առիթէն օգտուելով, փութան վերայիշեալ օրերը արձանագրել տալ իրենց զաւակները, դիմելով մանկապարտիզպանուհիին, առժամեայ մանկապարտէզի սրահին մէջ 20, Av. Ville d'Avray Chaville։

Վարչութիւն

ՍՏԱՑԱՆՔ

«ՀԱՄՓ» (թիւ 1—8), պաշտօնական ամսաթերթ «Որդիք Հայաստանեայց»ի։ Հասցէ՝ 150 West Larned St. Detroit (Mich.) U. S. A.

Կարդացէք և Տարածեցէք
ՅԱՌԱՋ ը

ՕՐՈՒԱՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԴՐԱՄԱՏՈՒՆՆԵՐ ԿԸ ՍՆԱՆԿԱՆԱՆ

Նիւ-Եորքի մէջ, 4 դրամատուններ որոնք աւելի քան 8 միլիոն տոլարի աւանդ ունէին, սնանկութիւն յայտարարեցին։ Այս դրամատուններէն 2ը պետական են, 2ը ազգային։

Այս տարուան ընթացքին, սնանկացած դրամատուններու թիւը, հաւանաբար աւելի մեծ պիտի ըլլայ, քան անցեալ տարի։ Անցեալ տարի 345 դրամատուններ սնանկացան 800 միլիոն բացով։ Իսկ այս տարի մինչեւ յունիսի վերջ, ուրեմն առաջին 6 ամիսներու ընթացքին, հաշուեյարդար պահանջած են 684 դրամատուններ, 400 միլիոն տոլարի բացով։

ԱՆԳԼԻՈՅ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Անգլիոյ դահլիճին հինգ գլխաւոր անդամները Մաքտոնալտ, Սնօտըն, Հէնտըրսըն Թոմաս եւ Կրահամ մօտերս պիտի հաւաքուին, քննելու համար տնտեսական յանձնախումբին թելադրութիւններն ու յանձնարարութիւնները, բարելաւելու համար Անգլիոյ տնտեսական կացութիւնը։

Տակաւին, Անգլիոյ մէջ չէ տեսնուած որ արձակուրդի շրջանին նախարարները հաւաքուին որեւէ հարցի քննութեան համար։ Այս պատճառով ալ չափազանց կարեւորութիւն կը տրուի այս հաւաքոյթին։

Յայտնի է թէ տնտեսական յանձնախումբին թելադրութիւնները եթէ ընդունուին, պիտի գործադրուին ի վնաս անգործներու, որոնց յատկացուած նպաստներէն մեծագոյն մասն է որ պիտի գեղչուի։ Ինչ որ բուռն բողոքներու տեղի տուած է աշխատաւորական շրջանակներու մէջ եւ ամէնէն առաջ, իրենց կուսակցութեան մէջ է որ նախարարները բուռն ընդդիմութեան պիտի հանդիպին։

.˙. Անգլիոյ պետական դրամատունը դեռ պէտք չտեսաւ բարձրացնելու իր զեղչի սակը։ Սակայն ստերլինը թեթեւօրէն բարձրացաւ։ Ելեւմտական շրջանակները կը կարծեն թէ հետզհետէ վստահութիւնը պիտի վերահաստատուի, անգլիական դրամին արժէքը պիտի պահպանուի եւ պէտք չպիտի մնայ ոսկի ղրկելու Եւրոպա եւ Ամերիկա։ Սակայն, Հոլանտա, Զուիցերիա եւ Պելճիքա կը շարունակեն Անգլիայէն ոսկի ներածել եւ միայն նախորդ օր, աւելի քան 2,5 միլիոն ոսկի դուրս ելած է Անգլիայէն։

ՄԵԾ ՈՂՈՂՈՒՄՆԵՐ ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Չինաստանի ամէնէն մեծ գետերը եւ գետակները յորդած ըլլալով, հիւսիսային, կեդրոնական եւ հարաւային Չինաստանը ողողուած է։ Ամէնէն աւելի վնասուած է Եանկ-Ցէյի հովիտը, Հանքէուի եւ Նանքինի մինչեւ, որ լայնածաւալ լճի մը երեւոյթն ստացած է։

Բազմաթիւ շրջաններու մէջ, գիւղական հիւղակները հետզհետէ կը փլին եւ աղէտը կը տարածուի դէպի քաղաքները։ Նանքինի մէջ, շատ մը թաղեր ողողուած են արդէն. բայց մանաւանդ ամէնէն աւելի Հանքէու քաղաքն է որ վնասուած է։ Փողոցներու անցքը խափանուած է ճահճացած ջուրերով։ Կարգ մը վայրերու մէջ, հեղեղներու հոսանքը այնքան ուժեղ է որ երկաթուղիներ քանդած եւ երկաթագծերը ծռած ու ծռմռած է։

Հանքէու քաղաքին կարգ մը թաղերու մէջ, ջուրը բարձրացած է մինչեւ տուներու առաջին յարկը։ Շրջակայքէն մօտ 140,000 փախստականներ ապաստանած են այս քաղաքը. բայց նոյնիսկ այս քաղաքին բնակիչներէն 50,000 հոգի մնացած են անապաստան։ Մարդկային հարիւրաւոր կորուստներ կը համրուին։

ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ

Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդին յառաջիկայ նստաշրջանը պիտի բացուի սեպտ. 1ին, Սպանիոյ ներկայացուցչին նախագահութեամբ։

Խորհուրդին առժամեայ օրակարգին վրայ կան 20ի չափ հարցեր, որոնց ամէնէն կարեւորն է անշուշտ, աւստրիագերման մաքսային համաձայնութիւնը։ Այս մասին՝ Լահէի միջազգային ատեանին խորհրդակցութեան եզրակացութիւնը պիտի հաղորդուի Խորհուրդին, անմիջապէս որ Ազգերու Դաշնակցութեան քարտուղարութիւնը ստանայ։

Խորհուրդը, իր այս նոր շրջանին պէտք է լուծէ նաեւ Լեհաստանի եւ Գերմանիոյ միջեւ ծագած վէճը, Լեհաստան բնակող գերման փոքրամասնութեան մասին։

ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ԶԻՆԱԹԱՓՈՒԹԻՒՆԸ

Անգլիական կարգ մը շրջանակներ կը հաւաստեն թէ Անգլիա արդէն Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարութեան յանձնած է զինաթափութեան հարցին վերաբերեալ իր զեկուցագիրը, որուն ամփոփումը պիտի հրատարակուի մօտ ատենէն։

Այս զեկուցագրին բովանդակութիւնը գաղտնի կը պահուի տա այժմ։ Քաղաքական կարգ մը շրջանակներ կը յայտնեն թէ, զանազան կուսակցութեանց հետ համախորհուրդ, անգլիական կառավարութիւնը, առանց ժխտելու ապահովութեան հարցին կարեւորութիւնը, չպիտի հաւանի նոր յանձնառութիւններ ստանձնել, բացի անոնցմէ որոնք արդէն ճանչցուած են Լոքարնոյի համաձայնագրով եւ Փարիզի դաշնագրով։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (28)

ԿԱՐՄԻՐ ԺԱՄՈՒՑ

Ինքը՝ խոհեմ ու զգուշաւոր մարդ, ժողովուրդն այդ հաւատքէն որ զօրութիւն մըն է, զրկել ուզած էր։ Միեւնոյն ժամանակ չէր ուզած որ ժողովուրդին ձեռքը նիւթական ուժ մըն ալ տրուի, վասնզի միշտ խոհեմ եւ զգուշաւոր մարդն էր ինքը։ Եւ ի՞նչ կ'ընէր ինքը, երբ սանիկ սահմանադրականը իր գլուխն ալ ճզմեց։ Իր խոհեմութիւնը, զգուշաւորութիւնը փրկե՞ց զինքը։ Այս մտածումներով մտաւ խորհրդարանը, ուր վեց տարի յետոյ իր աչքերուն առջեւ կը վերանորոգուէին Տէր Յուսիկին հետ պայքարման տեսարանները։ Գեղջուկի տէրտէրը անշուշտ իր տառապանքներուն մէջ կը զօրանար այն զգացումէն թէ երբ Քրիստոսի եւ Ազգին զինուորը կը կռուէր։ Ցաւ մըն էր, եթէ մեռնէր, բայց կը մեռնէր ալ։

Խորհրդարանը քիչ մը նստած ատրճ մը խմեց, հարցումներ ըրաւ ու մեկնեցաւ։

Կէս օրէն առաջ աւքիլուսի սկսան գալ շատ ընտանիքներէ միայն երեք չորս հոգի, որոնց մէջ էր Օզսենտիոս էֆէնտին։ Էֆէնտին զանոնք հաչի վար դրաւ։ Սեղանէն առաջ օղիի նստան։ Գլուխները երբ քիչ մը տաքցան, Օզսենտիոս էֆէնտին կրակոտ խօսքեր արտասանեց։ Էֆէնտին ալ յայտարարեց թէ իր մարտիրոսութեամբը ա՛լ առաւել ժողովուրդին պաշտելին էր։

«Աչք առնենքսն ի քեզ յուսանք», ըսաւ։

Կամաց կամաց լեզուները բացուեցան եւ հիւրերը փափաքեցան գիտնալ թէ ինքը ի՞նչ ըրած էր որ զինքը ձերբակալեր, բանտարկեր ու դատապարտեր էին։

— Մեծ ի՞նչը փնտռենք, հարցուց խնդալով ոսկեղարեան գրաբարին ներկայացուցիչը։

— Մեծն «Հ» փնտռեցէք, Օզսենտիոս էֆէնտի, պատասխանեց տանտէրը։

Այս խորհրդաւոր հարցուպատասխանին բացատրութեան մը պէտք ունի։

Հայրապետ էֆէնտին կարդացած էր ֆրանսերէնէ թարգմանուած բոլոր վէպերը։

Մանաւանդ այս միտքը պահած էր ֆրանսացի ոստիկանապետի մը այն համոզումը թէ ամէն ծանր դէպքի մէջ փնտռելու է կինը։ «Փնտռեցէք մեծ Յն», Մեծ Յ ըսելով կը հասկնար յեղափոխութիւնը, բառ մը զոր ամբողջութեամբ բերանը առնելու չէր համարձակեր։ Ամէն չարիքի պատճառ մեծ Յն էր։ Հիմակ Օզսենտիոս էֆէնտին քարը տեղը կը դնէր։ Իրեն բանտարկութեանը համա՞ր ալ մեծ Յն փնտռելու էր։ Էֆէնտին ճիշդ պատասխանը տուաւ, «Փնտռեցէք մեծ Հն» ըսելով։ «Մեծ Հն Հայն էր։ Փնտռեցէք Հայը, փնտռեցէք հայութիւնը ամէն ձերբակալման մէջ։ Էֆէնտիին դիտողութիւնը հիւրերուն շատ հաճելի անցաւ. ճիշդ կացութիւնը կը պատկերացնէր։ Ամէն հայ կը բանուէր, կը բանտարկուէր, կը սպաննուէր, վասնզի հայ էր։ «Փնտռեցէք մեծ Հն» ա՛լ անկէ ետքն ալ կարգախօս մը եղաւ։

Ու էֆէնտին իր կարգին ինքն ալ քարը տեղը դնել ուզելով, խօսքը հայկաբան էֆէնտիին ուղղեց ու ըսաւ.

— Օզսենտիոս էֆէնտի, Սողոմոն իմաստունը սխալեր է։ Ա՛յլ դարք, նո՛յն բարք։ Կը հասկնա՞ս եա։

Ակնարկութիւն էր վեց տարի առաջ տէր Յուսիկին վրայ յարձակման միջոցին Օզսենտիոսի այն պատգամ խօսքերուն թէ «ա՛յլ դարք, ա՛յլ բարք», զոր ո՛չ ըսողը գիտէր թէ ո՛րմէն էր եւ ո՛չ ալ լսողը։

— Ա՛յլ դարք, նո՛յն բարք, կը հասկնա՞ս, Օզսենտիոս էֆէնտի, կը կրկնէր տանտէրը։ Եւ հասկցուց թէ դարերը փոխուած էին, բայց բարքերը ո՛չ։ Տաճիկները մնացած էին այնպէս տաճիկ, ինչպէս քանի մը դար առաջ։

Ոտքի ելան սեղանատուն երթալու համար։ Էֆէնտին կարծես հարցնելու բան մը ունէր ու կը վարանէր։ Վերջապէս, հայկաբանին դառնալով ըսաւ.

— Խօսք խօսք կը բանայ, ջանըմ, Օզսենտիոս էֆէնտի, առենօք հոս ղարիպ տէրտէր մը եկաւ, տաք գլուխ մէկը, Թօզաֆ անունով գեղէ մըն էր. իր անունն ալ միտքս չի գար...։

— Հա՛, սա Տօմուզգեղցի տէր Յուսիկը, պատասխանեց Օզսենտիոս էֆէնտի։

— Ճի՛շդ, հա։ Աս խեղճ մարդը հոգէն Էնկիւրի բռնուեր եւ բանտարկուեր է եղեր։

— Այո՛, շատ բան քաշեց, Աքսոր աքսորուեցաւ։

— Ետքէ՞ն։

— Ետքէն, 1895ի ներեալներուն մէջ մտաւ։

— Խե՛ղճ մարդ։ Դեռ Աքսո՞ր է։

— Ոչ։ Տեղապահ սրբազանը իր պաշտօնավարութեան առաջին օրերը անոր եւ ուրիշներու համար բարեխօսեց։ Ազատուեցաւ։

— Աղէ՛կ, աղէկ։ Հիմակ ո՞ւր է, երկի՞րն է։

— Ո՛չ, հոս կը սպասէ երկիր երթալու համար։ Պարակէօփրիւի ժամը ղրկուած է։ Անգամ մը գացի տեսնուեցայ հետը։

Խօսելով սեղանատուն գացեր էին, էֆէնտին աւելի զուարթ կ'երեւար։ Ուրախ հաշ մը ըրաւ, կատակաբանելով։ Օզսենտիոս էֆէնտիի տուած լուրը իրեն շատ հաճելի եղած էր։

ԺԴ.

Ա՛լ իրիկուն էր։ Տէր Յուսիկ հանգստանալու պատրաստութիւններ տեսնել սկսաւ։ Պանդուխտ տէրտէրոջ խուցին մէջ, որ ժամուն բակին վրայ կը նայէր, երբ կարսափ մեծկած մինտէր մը կար, երկայն բարձով մը, ու փայտէ ճերմակ սեղան մը եւ երկու պարզ աթոռ։

Ամէն օրուան սովորութեանը համեմատ, ղարիպն իր անկողինը՝ որ անկիւն մը կը մնար՝ բացաւ, երկնցաւ, թօթվեց, շտկեց։

Ա. ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

(Շար.)

ՄԱՀ ԵՒ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ

Վալանսի հայրենակիցներէն բնիկ Եոզկատցի Պ. Կարապետ Անտոնեանի զաւակը Պ. Երուանդ Անտոնեան, 26 յուլիս 1931ի կիրակի օր իր մահկանացուն կընքեց 23 տարեկան ծաղիկ հասակին մէջ, կարճատեւ հիւանդութենէ մը վերջ իրենց բնակարանին մէջ։

Յուղարկաւորութեան արարողութիւնը տեղի ունեցաւ համադիսաւորապէս 28 Յուլիսի երեքշաբթի օրը ի ներկայութեան սգակիր ազգականներու եւ բարեկամներու խուռներամութեան մը, եւ մարմինը ամփոփուեցաւ քաղաքին գերեզմանատան մէջ։

Յուղարկաւորութեան արարողութիւնը կատարեց Տ. Պսակ Քհ. Սարգիսեան, եւ գեղեցիկ դամբանականով մը վեր հանեց հանգուցեալին արժանիքները։

Քանդիինգէ աւելի ծաղկեպսակներով ծածկուած էր դագաղը. ողբացեալ հէգ երիտասարդը իր բնաւորութեամբ եւ նկարագրով սիրուած էր գաղութիս բոլոր խաւերէն։ Կը թողու գինքը սգացող հայրը եւ մայրը, եղբայրը՝ Յակոբ, քոյրը Նուարդ, եւ քեռայրը ու քոյրը Տէր եւ Տիկ. Քէհեան եւ շատ մը ազգականներ։

ՍԳԱԿԻՐ ՄԸ

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է Ա. Ե. Կ. ԽԱՉԻ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ
Ուրֆայի Հայր. Միութեան կողմէ
Օգոստ. 16ին Բլամաքի անտառին մէջ

Այրի Տիկին Զարուհի Լուսիկեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկ. Հ. Լուսիկեան եւ զաւակունք, Տ. եւ Հ. Լուսիկեան, Նորայր եւ Քաղայր Լուսպարոնեան խորին ցաւով կը ծանուցանեն դառնաղէտ մահը՝

ՊԵՏՐՈՍ ԼՈՒՍԻԿԵԱՆԻ

որ տեղի ունեցաւ 8 Օգոստոս 931 Romainvilleի մէջ։

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ՛ունենայ 67, Ave. Willison, Romainville, այսօր ժամը 10ին։

Մասնաւոր մահազդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբր այն նկատել։

EMPIRE Տիգրան-Հ..՝ 37 Av. Wagram

Կ՛ուզուի *հայ շօֆէօր մը լիվրէզոնի (livraison) համար։ Դիմել Պ. Իննեանի, 148bis Rue Hoche, Colombes.*

Գործ *կը փնտռէ հայ խոհարարուհի մը։ Վարժ տնական աշխատանքներու։ Դիմել կամ գրել Պ. Փօթուրեանի, 11 Rue Sénégal, Paris.*

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ
96 R. Rivoli, մէթ. Շաթլէ։ Արմատ. եւ նոր մէթոտ, գարմ. արանց եւ կանանց մորթի, արեան, վեներ. հիւդ. եւ փորխի։ Ամէն օր 9-12, 2-8, Կիր. 9-12.

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H STEPHAN

Ձեռնոցներ, Ցաշակաւոր եւ ամէն քսակի յարմար կօշիկներ պատրաստուած մեր արհեստանոցին մէջ։ Կիր. մինչեւ կէսօր բաց է.

ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ
CONSTANTINOPLE
ԹԻՒԹԻՒՆՃԵԱՆ ՓԱՆՈՍԵԱՆ
37 RUE TRÉVISE, 37 Մէթրօ՝ Cadet Tél. Taitbout 56–96
Ամէն տեսակ արեւելեան եւ եւրոպական թարմ եւ մաքուր նպարեղէններ.
ԱՌԱՋՆԱԿԱՐԳ եւ ԱՆԽԱՐԴԱԽ ՍՈՒՐՃ
Ապսպրանքները անմիջապէս կը յանձնուին բնակարան
Գնումներու համար կը տրուի փրիմ

8, RUE CHATEAUDUNի
MÉRIDIONAL ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆԸ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒԱԾ Է
MÈTRO CADET, LE PELETIER ET N. D. DE LORETTE

ETUDE DE Me BERNARD WAHÉ (ՊԷՕՐԷԿՃԵԱՆ)
(11e année)
Licencié en Droit de la Faculté de Paris
Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales
JURISCONSULTE
Conseil juridique à la Défense Automobile
et Sportive de Paris et à la Mutuelle Militaire
18, Rue Dauphine, Paris (6e) Tél. Danton 73 97

Կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, ինչպէս նաեւ փողոցի արկածներ, անձամբ կը պաշտպանէ առեւտրական եւ հաշտարար դատարաններու առջեւ, կուտայ certificats de coutumesներ. կը կատարէ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ բոլոր գործողութիւնները. կուտայ խորհրդակցութիւններ ֆրանսական եւ միջազգային օրէնքներու մասին—ամէն օր, բացի կիրակի եւ տօն օրերէ, երեկոյեան ժամը 6–7 եւ անկէ դուրս ժամադրութեամբ։

ՄԱՆՕԹ.— Նկատի առնելով ներկայ տնտեսական հանգամանքները, հայերու համար խիստ դիւրամատչելի պայմաններ կ՛ընծայուին.

ԴԻՄԵԼ՝
Վ. Ս. ԹԷՄՈՒՐՃԵԱՆԻ
ԻՐԱՒԱԲԱՆ՝ ՎԿԱՅԵԱԼ ԷՔՍԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ
ԵՐԴՈՒԵԱԼ ԹԱՐԳՄԱՆ՝ ՆԱՀԱՆԳԱՅԻՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
76, RUE BERNARD-DU-BOIS, 76 MARSEILLE
Ժամը 11—12 եւ 5—7. Ձրի խորհրդակցութիւն կառավարական բոլոր գործերու համար։

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ
ՃԱՇԱՐԱՆ ՖԼՕՐԻԱ
61 Rue Monsieur le Prince, PARIS (6e)
Մէթրօ Օտէոն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Littré 36—43
Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

ՏՕՔԹ. ՍՊԱՐԹԱԼԻ
ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇ. ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ
Նախկին գլխաւոր բժիշկ եւ վիրաբոյժ Իզմիրի Ազգային հիւանդանոցին։
44 Rue Poissonnière, Մէթրօ՝ Bonne Nouvelle
Ընդունելութիւն ամէն օր ժամը 14–18 եւ ժամադրութեամբ

H. ARTINIAN. 36 rue Lessage, Paris XX. Tél. Ménil. 61-85
1931ի Հայերէն, յունարէն եւ թուրքերէն ամէնավերջին փլաքները հասած են. նուագուած եւ երգուած նշանաւոր արուեստագէտներու կողմէ։ Գին 18, 20, 24, 27, 36, 39 ֆր.։ Ունինք նաեւ ամենաժեծ գործարաններու ֆոնոները (երաշխաւորուած) 300—2000 ֆր.։ Կրնանք հայթայթել նաեւ La Voix de son Maîtreի Courant continuն, գին՝ 478 ֆր. 75։ Մեր գինները գործարաններէն նշանակուած են։ Մախուած ները հա չենք առներ։ Բաց է ամէն օր Ժ. Յէն իրիկուան 9։

ՏՕՔԹ. ԽՈՒՊԷՍԵՐԵԱՆ
ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՆԵՐՔԻՆ, ՄՈՐԹԱՅԻՆ ԵՒ ՎԵՆԵՐԱԿԱՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒ...
Variceի (վառիս) եւ hémorroidesի (էմոռոյիտ) արմատական դարմանում առանց գործողութեան, գիտական վերջին թոտներով։
Տիաթէրմի (diathermie), (իւլթրա-վիօլէ) ultra-violets
ԴԱՐՄԱՆՈՒՄ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԱՍՆԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԱՇԽԱՏԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ,
Ընդունելութեան ժամեր ամէն օր 4—7.30, կիրակի եւ օրեր 10—12: 142 Fbg. St. DÉNIS Tél. Nord 3...
(կառ. տիւ Նօռի եւ կառ. տը լ'Էսդի մէջտեղը)

ՏՕՔԹ. ԱՍԼԱՆ
38 Rue Rochechouart Մէթրօ Cadet & Anvers Autobus J.
Tél. TRUDAINE 56 - 58
Թոքերու, Ստամոքսի, Լեարդի եւ *Աղիքի* հիւանդութիւններ, Յատուկ յարկաբաժին *Վեներական* եւ *Մորթի հիւանդութ...*
ULTRA - VIOLET ճառագայթներով կը դարմանէ *կարի*, Ջղային, Արեան հիւանդութիւններ եւ Թօղ...ացաւ։
Ինչպէս նաեւ Assurances Socialesի հիւանդներ։
Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 9—12 եւ 3—7, կիր. մինչեւ կէ...

ՀԱՅԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ
ALIMENTATION TURENNE
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ
112 Rue de Turenne, Փարիզ (3) Թէլէֆոն՝ Archive 50-...
Մէթրօ՝ République եւ Filles du Calvaire
Այցելեցէք մեր խանութը եւ բաղդատեցէք մեր գինե...
Ապսպրանքները շուտով կը յանձնուին բնակարան

CORDONNERIE « AKAP »
Maison A. KAPIKIAN
17 Ave. Philippe Auguste, PARIS (11) Tél. Roq. 89...
Մէթրօ՝ ԱՎՐՈՆ կամ ՆԱՍԻՈՆ
Չափու վրայ տօկուն եւ ճաշակաւոր կօշիկ ունենալու ... մեր ոտքի կազմախօսական ծեւը ուսումնասիրած կօշկակա... միայն գոհացում կրնայ տալ ձեզի: Մասնագիտութիւն *...ող Շինել։* Հեռաձայնով իսկ կրնաք խորհրդակցիլ։ Ժամադր... թեամբ չափ առնելու կուգայ։
Մասնաւոր արհեստանոց կօշիկներու նորոգութեան

ՍԱՊՈՒՆՃԵԱՆ ԵՂԲԱՐՔ
ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՄԵԾ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ
ԱՐԱՐԱՏ
39 Rue de Trévise, Paris (9), մէթրօ՝ Cadet, Tél. Prov. 05...
Ամէն տեսակ արեւելեան եւ եւրոպական նպարեղէններ փոքրաքանակ եւ մեծաքանակ վաճառում։
Յաճախորդներու փափաքին գոհացում տալու համար ... խնամքով սկսած ենք պատրաստել ամենավերջին սիսթէ... գերմանական մեքենայով անարատ եւ թարմ սուրճ։
Ապրանքներուն ամենալաւը՝ անմրցելի գիներով։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ '17

ՆԱՋԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՀԱՅՈՑ ԴԱՀԻՃԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ...

29.— ԹԼՓԱՏՈՒԱԾ ԼՐՏԵՍՆԵՐ

Դարձեալ Լոնտոնի կոմիտէին նախաձեռնութեամբ, Նիւ Եորքի ճամբաներուն վրայ ...

ճիւղը կը թլփատէ երեսուն հայեր, որոնք ջուրի պէս քիւրտերէն կը խօսէին։ Ցետոյ քրտական տարազ հագցնելով, իսլամական անուններով կը ղրկէ Անատոլուի խորերը։ Այս խումբէն Արաբկիրի Քէչիչլէր թաղէն Գասպար Կիրակոս, որ կը կրէր Մէհմէտ Ալի կեղծանունը, կ'ուզէ Մէտինէ երթալ, սակայն ոստիկանութիւնը կը կասկածի եւ քննութիւն կը կատարէ, ի վերջոյ հաստատելով, որ Հայ է։ Այս ձեւով կը ձերբակալուին նաեւ միւս 29 ընկերները։ Սիսի բնակիչներէն Պէշակէզեան հրէական կերպարանքով եւ Իսրայէլ անունով Մերսին ցամաք կ'ելլէ, սակայն կատարուած քննութիւնները կը հաստատեն, որ Հայ մըն է։

Դարձեալ այս կարգէն, սեւ ոչխարի մորթով գլխարկներ դրած, «քրմաչիֆթէ» հրացաններով զինուած քառասուն հայեր Լոնտոնէն Կիպրոսի ճամբով Հալէպի նահանգին Սուէյտիայլեւներուն ստորոտը ցամաք կ'ելլեն և այդ շրջանին մէջ յեղափոխութիւն յարուցանելու կ'աշխատին։ Արդարեւ, ինչպէս վերջէն հասկցուեցաւ պատճառը, այդ առեններ հայաբնակ այդ շրջաններուն մէջ դէպքերը կրկնուեցան, ապստամբութեան եւ յեղափոխութեան նշաններ տեսնուեցան։ Թէեւ այդ շարժումներէն մաս մը զսպուեցաւ, սակայն դժբախտաբար քանի մը տեղերու մէջ կարեւոր կռիւներ տեղի ունեցան եւ շատ արիւն թափուեցաւ։

30.— ԱՊՏԻՒԼ ՀԱՄԻՏ ՍԱՐՍԱՓԻ ՄԱՏՆՈՒԱԾ

Այս արիւնալից դէպքերուն ամբողջ մանրամասնութիւնը պիտի տեսնուի իր կարգին այս իմ յուշերուս մէջ։ Միայն թէ ըլլալով նոյն օրերու վիճակը. այս դէպքերուն չափ հրահանգիչ ըլլալով, կացութիւնն ու այս շարժումները լուսաբանելու համար, կ'ուզեմ բացատրել Ապտիւլ Համիտի և պալատականներուն մտայնութիւնը եւ վարչագիտութիւնը, կը փափաքիմ ապագայ թուրք սերունդներուն ներկայացնել թէ ի՛նչպէս կը կառավարէին անոնք այս սիրելի երկիրը։

Ես էի, որ Հայոց առաջին յեղափոխութեան ծագումէն սկսեալ, կուրծք ցցելով այնպիսի դժուարութիւններու դէմ, որոնց մարդկային ուժը չպիտի կրնար երբեք հանդուրժել, մահը արհամարհելով եւ ամենայն անձնազոհութեամբ գիշեր ցերեկ, անդուլ անդադար աշխատելով, տքնելով քրտնելով, անհուն յոգնութիւններով, 3—4 օրուան մէջ Հայոց ապստամբութիւնը խորտակեցի, ապահովութիւն եւ խաղաղութիւն հաստատեցի։ Եւ ահա Սուլթանին երկրորդ քարտուղարը, Իզզէթ ստորագրութեամբ եւ 22 սեպտեմբեր311 Թուակիր (1895) հեռագիրով մը, կը հրաւիրէր զիս յաջորդ օրը ժամը 6ին ներկայանալ իր պաշտօնատեղին, ինչպէս հրամայած էր Վեհափառը։ Որոշեալ ժամուն, մտայ Իզզէթ փաշայի սենեակը։ Այնտեղ կը գտնուէին վճռաբեկ ատեանի նախագահը Լէպիպ էֆէնտի, «կիւտիշ միւտիւրի» Մահմուտ էֆէնտի եւ ուրիշ երկու անծանօթ անձեր։

Իզզէթ փաշա ամօթահար ձեւով մը ըսաւ ինծի.

— Դը՛ ներէք, Սուլթանը ձեզի հրաման տուած է որ ձեզի քանի մը բաներ հարցնենք։ Թէեւ մենք երբեք կասկած չունինք ձեր մասին, սակայն ստիպուած ենք սուլթանական հրամանը կատարել եւ Լէպիպ էֆէնտիի հետ պիտի հարցաքննենք ձեզ, ատոր համար ամօթապարտ կը զգանք ձեզմէ։ Ոչ ոք կը կասկածի ձեր վրայ։

Ցետոյ կանչեց սպասաւորը՝

— Գացէ՛ դուռը, եւ մարդ մի թողուր ներս մտնել։

Այդ պահուն տեսայ, որ Լէպիպ էֆէնտիին քովը նստած երկու ձեռքը պատրաստուեցան նօթագրելու։

Լէպիպ էֆէնտին ճշմարտախօս, լուրջ ու պարկեշտ, զարգացած մըն էր։ Դարձաւ Իզզէթ փաշայի եւ ըսաւ.

— Ես վստահութիւն ունիմ Նազըմ փաշայի բարեխղճութեան ... Ձեր փափաքիր հարցնել ինչ որ Սուլթանը կը հրամայէ։ Թող ուրիշ ... հրամայէ հարցաքննել Նազըմ փաշան։

Իզզէթ փաշա պատասխանեց.

— Ոչ ոք կը կասկածի Նազըմ փաշայի անկեղծութեան եւ ...ճութեան վրայ։ Արդէն եթէ այս հրամանը տրուեցաւ, պարզապէս ... համար է այն զրպարտութիւնները, զորս մէկ քանի շահախնդիր ... վերագրած են Նազըմ փաշայի։ Վեհափառն ալ վստահ է իր մասին։

Իզզէթ փաշա քաղաքավարութեան համար էր, որ այսպէս ... Միթէ չէ՞ր գիտեր իր Վեհափառ կայսեր ի՞նչ ապրանք ըլլալը։ Ցետոյ ... դառնալով ըսաւ.

— Երբ, հայկական դէպքերուն պատահածութենէն երեք օր ... յուր առնուելով հանդերձ կարելի չեղաւ արգիլել ու զսպել, և ...րիւն հոսեցաւ մայրաքաղաքին մէջ, կասկած ծագեցաւ որ պատճառ ... նաչան կողմերէ կատարուած ազդեցութիւններն ու սպառնալիքներն ... կասկածը փարատելու համար, անհրաժեշտ է որ լուսաբանութիւն մը ... այդ մասին։

Արդեօք ի՞նչ ըսել կ'ուզէր։ Ուշինչ կը հասկնայի։ Ապշած կը նայէի ... փաշայի երեսը։

—Թէ՛ մը յստակ խօսեցէք, կը խնդրեմ, ըսի։ Իզզէթ փաշա ... Լէպիպ էֆէնտին հրաւիրեց քովի սենեակը եւ ըսաւ՝

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 Ֆ.	70Ֆ.	140Ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 Ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԽԻՐՈՊԱ		100 Ֆ.	200Ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն 235, Faub St.-Martin PARIS (10e).

MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS

Téléphone: NORD 67-23

R. C. SEINE 376 256

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 11 ՕԳՈՍՏՈՍ 1931

11 AOUT 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1643

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՈՃԻՐ ՄԸ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ ՄԷՋ

ԲԱՐԹՈՂ ՔԱՀԱՆԱՅ ՎԻՐԱՒՈՐՈՒԱԾ

Կիրակի օր Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ գործուեցաւ ոճիր մը, որ բարեբախտաբար, չունեցաւ ծանր հետեւանքներ։

Պատարագի վերջաւորութեան, օրուան պատարագիչը Բարթող քհնյ. Թագըմճեան, իջեր էր դպրաց դասը, աւետարանը համբուրել տալու հաւատացեալներուն, երբ ամէնէն վերջը, մօտեցաւ երիտասարդ մը եւ յայտնելէ վերջ թէ զինքը հիւանդանոցէն դուրս բրած են, սկսաւ կրակել ատրճանակով մը, որ կ'երեւի, ձեռքին մէջ պատրաստ բռնած էր։

Առաջին գնդակը ձախ ուսէն վիրաւորեր էր պատարագիչ քահանան. Ժողովուրդը սարսափահար կը խուժէր դէպի դուռ, մինչ ոճրագործը կը շարունակէր կրակել աջ ու ձախ, երկրորդ գնդակը ուղղելէ վերջ Վռամշապուհ եպիսկոպոսի, որ արթնամտութիւնն ունեցեր էր պատսպարուելու աթոռին առջեւի կողմը, եւ սպառելէ յետոյ ատրճանակին փամփուշտները, կը քաշէր դաշոյնը այս անգամ ու մինչեւ պահարան կը հալածէր Թովմա քահանան, որ փորձեր էր զինքը հանդարտութեան հրաւիրել։ Ու յետոյ, մէկ ձեռքը ատրճանակ, միւսով դաշոյնը բռնած, երբ կ'ուղղուէր դէպի դուռ, ատրճանակի պայթիւններէն հասնող ոստիկան մը կ'ազդարարէր իրեն անձնուիլ։ Ու զայն ձերբակալած, երբ կը տանէր ոստիկանատուն, եկեղեցիին դրան առջեւ հաւաքուած բազմութեան զայրոյթէն, բաւական դժուարութեամբ յաջողեցաւ փրկել ոճրագործը որ կ'երեւի դեռ չէր արդիւնքէն եւ կը շարունակէր սպառնալիքներ տեղալ հոգաբարձութեան ներկայ անդամներուն։ Ժողովուրդը այս անգամ քաջալերուած ոստիկանին ներկայութենէն, կը խուժէր ոճրագործին վրայ, ոտքի, ձեռքի ու գաւազանի հարուածներ տեղացնելով։ Գաւազանի ուժգին հարուած մը հանդիպեցաւ ոստիկանին քազուկին։ Երկու ուրիշ հեծանուորդ ոստիկաններու օգնութեամբ միայն կարելի եղաւ ժողովուրդը զսպել եւ ոճրագործը տանիլ ոստիկանատուն, ողորմելի վիճակի մէջ։

Բարեբախտաբար, Բարթող քհնյ. Թագըմճեանի վէրքը թեթեւ է։ Կապարը մխրճուած էր ուսին մէջ։ Գօժոնի հիւանդանոցին մէջ, կապարը հանելու համար գործողութիւն մը կրելէ յետոյ, փոխադրուեցաւ իր բնակարանը։

Ոճրագործը Թաւրիզցի Հայ մըն է Աղեքսանդր Աբրահամեան, ծնած 1903ին, արհեստով կօշկակար. Նախապէս երկար ատեն աշխատելէ վերջ Թուռ տիւ Փէնի մէջ, մէկ տարի առաջ եկեր էր Փարիզ, ուր մինչեւ երեք ամիս առաջ, կ'աշխատէր կօշիկի արհեստանոցի մը մէջ։ Բայց, երե՞ք ամիսէ ի վեր անգործ էր եւ յաճախ դիմեր էր եկեղեցի նպաստ խնդրելու եւ միշտ ալ ստացեր էր։

Հինգ վեց օր առաջ, կրկին դիմեր էր յայտնելով թէ նոր դուրս կ'ելլէ հիւանդանոցէն ուր մտեր էր ջղային հիւանդութիւնը դարմանելու համար։ Այս անգամ սակայն, զինքը ցամբեր էին եւ կ'երեւի, այդ է որ զինքը մղեր է այս արարքին։

Աբրահամեան, որուն մտային վիճակը կասկածներ կը ներշնչէ, պիտի ենթարկուի բժշկական քննութեան։ Ոստիկանատան մէջ, հարցաքննութեան ընթացքին, ծակասական յայտարարութիւններ ըրաւ եւ ըսաւ թէ անձնական վրէժխնդրութեամբ չէ որ ոճիրը գործած է, այլ «ժողովուրդին դատին ծառայելու», ու կամ «մարտիրոս Հայաստանի եւ պրոլետարիատի վրէժը լուծելու համար...»։

Աբրահամեան որ հիւանդանոցէն ելլելէ վերջ, ատրճանակն ու դաշոյնը գներ էր, ընկերային Ապահովագրութենէն իր ստացած 300 ֆրանքի գումարով, Փարիզի մէջ կը յաճախէր համայնավար ժողովներ եւ իր վրայէն գտնուեցաւ կարմիր Օգնութեան անդամատոմս մը։

Հարցաքննութեան ընթացքին, երեւան ելաւ որ 1924ին ալ Աբրահամեան նման արարք մը գործած է։

Կիրակի օրուան եւ երէկուան ֆրանսական թերթերը երկար մանրամասնութիւններով կը պատմեն դէպքը։

Արագ ապաքինում կը մաղթենք Բարթող քահանային, որ հայրն է ընկ. Մկրտիչ Երիցեանցի։

ՈՃՐԱԳՈՐԾ ՀԱՅ ՄԸ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԱԾ

26 տարու երիտասարդ մը, Գէորգ Այանեան որ Շոմէրաքի մէջ, իր կինը խեղդելէ վերջ, անոր դիակը նետեր էր գետը, ցմահ տաժանակիր աշխատութեան դատապարտուեցաւ Արտէշ նահանգի Ոճրադատ Ատեանին կողմէ։

Հայեր եւ օտարներ Սուրիա չեն կրնար մտնել

Սուրիոյ Ընդհ. Ապահովութեան անօրէնութիւնը հովանաւորեալ երկիրներու Ապահովութեան պաշտօնէութեանց եւ սահմանային պահականոցներու հետեւեալ նոր հրահանգը ղրկած է, Հայերու եւ օտարներու ներգաղթին շուրջ.

1.— Արգիլուած է հովանաւորեալ երկիրներ մուտքը այն օտարներուն որոնք կուգան գործ փնտռելու յոյսով։ Բացարձակապէս արգիլուած է նաեւ մուտքը բոլշեւիկներու, անիշխանականներու եւ կասկածելի մարդոց։

2.— Ազատ կրնան մտնել օտարներ, որոնք օդափոխութեան կամ պտոյտի համար կուգան. բայց անոնք պէտք է ունենան համապատասխան փաստաթուղթեր իրենց հետ եւ բաւականաչափ դրամ։

3.— Հայերու մուտքը արգիլուած է, ի բաց առեալ այն պարագայէն, երբ անոնք հոս հարուստ ազգականներ ունենան եւ արտօնութիւն առած ըլլան ընդհ. ապահովութենէն։

Թուրք աւազակներ Սուրիոյ սահմանէն ներս

Թուրք աւազակախումբ մը Ուրֆայէն անցած է սուրիական սահման եւ երկու հովիւներ սպաննելէ վերջ, անոնց ոչխարի հօտերը քշելով տարած է Թուրքիա։

Վերադարձին, անոնք, պահակ ոստիկաններու հետ ունեցած են զօրաւոր բախումներ եւ ժամ մը տեւող ընդհարումէ վերջ կրցած են փախչիլ։

Հետեւեալ օրը, ուրիշ աւազակախումբ մը, Ճէրա աշիրէթէն, փորձած է սահմանը անցնիլ, բայց ընդհարում ունենալով սահմանապահ ուժերու հետ, վերադարձած է։

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ՇԱՐԺԱՎԱՐՆԵՐՈՒ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ

Երուսաղէմի մէջ, լուրջ մտահոգութիւն կը տիրէ շարժավարներու մտադրած գործադուլին մասին, որովհետեւ եթէ իրականանայ, վախ կայ որ ցեղային կռիւներու պատճառ դառնայ։

Այս գրգռութեան առնուած է անցեալ ուրբաթ օր, Արաբներու կողմէ կազմակերպուած հաւաքոյթ մը։ Արաբները՝ հիմնուելով կառավարութեան կողմէ զէնքի մթերանոցներու հաստատման վրայ, կը մեղադրեն այս վերջինը թէ կ'ուզէ Եղիպտոսը զինել։

Գործադուլը տեղի պիտի ունենար անկից մէկ ամիս առաջ, բայց ուշացաւ, սպասելով կառավարութեան կողմէ կատարուելիք քննութեան արդիւնքին։ Կառավարութիւնը կ'ուզէր տուրքերը աւելցնել։

Անցեալ երեքշաբթի օր հրատարակուած պաշտօնական գեկոյց մը, լուրջ ազդարարութիւններ կ'ուղղէ շարժավարներուն։ Կառավարութիւնը կը յայտնէ թէ չպիտի հանդուրժէ որ աշխատանքի ազատութիւնը խափանուի որեւէ կերպով եւ խիստ միջոցներու պիտի դիմէ։

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ

Օտարականներու հարցը քննելու համար կազմուած յատուկ յանձնախումբ մը, իր տեղեկագրով կը դատապարտէ Ամերիկեան գաղթականական սպասարկութեանց կիրարկած «հակասահմանադրական, բռնապետական եւ ճնշիչ եղանակները», տարեկան մօտ 100,000 օտարականներու քննութեան գործին մէջ։ Իբրեւ հակամարդկային, տեղեկագիրը կը քննադատէ նաեւ Ամերիկա հաստատուած օտարականներէն, տարեկան մօտ 15,000 հոգիի վտարումը եւ կը հերքէ Ամերիկացիներու մտքին մէջ տեղ բռնած այն կարծիքը թէ երկրին մէջ գործուած ոճիրներուն պատասխանատուներն են օտարականները։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԱՆԳՈՐԾՆԵՐԸ

Վերջին վիճակագրութեան մը համաձայն, յուլիս 15էն մինչեւ 31 Գերմանիոյ անգործներու թիւին վրայ աւելցած են նաեւ 20,000 հոգի։

Յուլիս 31ին, անգործներու թիւն էր երեք միլիոն 976 հազար հոգի։

ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ ՈՂՈՂՈՒՄՆԵՐԸ

Չինաստանի ողողումները հետզհետէ կը ծաւալին, սպառնալով սովի մատնել 100 միլիոնի չափ բազմութիւն մը, որ իր ապրուստը կ'ապահովէ երկրագործութեամբ։ Աղէտեալները սովի ճիրաններէն փրկելու համար, Նանքինի կառավարութիւնը Ամերիկա ապսպրեց 62 միլիոն ֆրանքի ցորեն։

Մարդկային կորուստը մեծ է։ Յորդած գետերը կը քշեն բազմաթիւ դիակներ։

ՀԱՆՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՑՈՅՑ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Գերմանիոյ մէջ 60,000 գերման հանրապետականներ ցոյց մը կատարեցին Վայմարի սահմանադրութեան հաստատման 12րդ տարեդարձին առթիւ, եւ այս պատեհութեամբ, հաւաստեցին իրենց բաղձանքը՝ Գերմանիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ հաստատուած տեսնելու բարեկամական յարաբերութիւններ։

Ֆրանսայի հանրապետական կազմակերպութիւնները շնորհաւորութիւններ ղրկեցին գերման հանրապետականներուն։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՓՐՈՒՍԻՈՅ ՀԱՆՐԱՔՈՒԷՆ ՁԱԽՈՂԱԾ

Փրուսիոյ խորհրդարանը լուծելու համար, կիրակի օր կատարուած հանրաքուէն չյաջողեցաւ համայնավարներու եւ ազգայնականներու սպասած արդիւնքը։ 26 միլիոն քուէարկուներէն 9.800.000ը միայն քուէարկեցին ի նպաստ լուծման, ուրեմն հարիւրին 37 համեմատութիւն մը, մինչ պէտք էր ըլլար կէս ու կէս։

Հիտլերեաններ ձախողած ըլլալով մէկտեղ, այս թիւն իրենց համար կը նկատեն բարոյական մեծ յաղթանակ մը։

Հռոմի տեսակցութիւնը

Գերման վարչապետը Պրիւնինկ եւ արտաքին նախարարը Քուրցիուս Հռոմէն վերադարձան Պերլին։ Գերմանօ-իտալական այս տեսակցութեան մասին, մանրամասնութիւններ չեն հաղորդուիր։ Միայն իտալական «Սթեֆանի» գործակալութեան մէկ զեկոյցին համաձայն, այս տեսակցութեանց ընթացքին քննութեան առնուած է Եւրոպայի ընդհանուր կացութիւնը։ Երկու կողմերը համամիտ գտնուած են որ ներկայի դժուարութիւններու առաջքն առնելու համար, անհրաժեշտ է բոլոր կառավարութեանց գործակցութիւնը եւ որոշած են իրենց կարելին ի գործ դնել, որպէսզի զինաթափութեան յառաջիկայ համագումարը դրական արդիւնքներու յանգի։

Պրիւնինկ եւ Քուրցիուս տեսակցութիւն ունեցած են նաեւ Պապին հետ։

Մուսոլինի Պերլին կ'երթայ

Գերմանիոյ վարչապետը հրաւիրեց Մուսոլինին որ Պերլին այցելէ։ Մուսոլինի ընդունեց հրաւէրը, բայց այցելութեան թուականը ճշդել յետաձգեց։

Յունաստան համայնավարներուն դէմ

Յոյն կառավարութիւնը քիչ ատենէն գործադրութեան պիտի դնէ խորհրդարանին կողմէ քուէարկուած օրէնք մը, որ կառավարութեան թոյլ կուտայ վարչական եղանակով՝ երկրէն արտաքսել հանրային անդորրութեան համար՝ վտանգաւոր նկատուող անձերը։ Ցարդ կիրարկուող օրէնքին համաձայն, նման անձերու երկրէն վտարումը կախում ունէր դատական վճռէ։ Ներկայ օրէնքին նպատակն է մասնաւորաբար հետապնդել անոնք որ համայնավար շարժման գլխաւոր վարիչներն ու գերակատարները ըլլալով մէկտեղ, կը գործէին մութին մէջ, վարագոյրի ետեւէ, եւ այս կերպով կը խուսափէին հետապնդումներէ, մինչ պատժի կ'ենթարկուէին անոնք որ գործի վրայ կը բռնուէին, այսինքն երկրորդական դէմքեր։

Նոր օրէնքով, երկրէն վտարումը պիտի կատարուի տեղական իշխանութեանց ներկայացուցիչներէն կազմուած յատուկ յանձնախումբի մը որոշումով։ Բայց անարդարութեանց առաջքն առնելու համար, պիտի կազմուին նաեւ վերաքննիչ յանձնախումբեր, որոնց պիտի կրնան դիմել անոնք որ կը կարծեն թէ անարդար որոշման մը զոհ կ'երթան։

Այս կարգի անձերը պիտի վտարուին Եգէականի կղզիները, ուր պիտի ենթարկուին խիստ հսկողութեան։

Համայնավարները Գերմանիոյ մէջ

Գերմանիոյ համայնավարները որոնք ուրբաթ գիշեր ցոյցեր կազմակերպած էին Պերլինի կեդրոնին մէջ, յաջորդ օրը շարունակեցին գրգռութիւններ սերմանել զանազան թաղերու մէջ։

Համայնավարներու կեդրոնատեղիին մօտերը բուռն բախում մը տեղի ունեցաւ ցուցարարներուն եւ ոստիկաններուն միջեւ, երբ այս վերջինները կը ցրուէին զանոնք։ Ոստիկանները որոնք պաշարուած էին համայնավարներուն կողմէ ստիպուեցան զէնքի դիմել։ Ցուցարար մը սպաննուեցաւ, ուրիշ մը ծանրօրէն վիրաւորուեցաւ։

Երկրին ներսը, գլխաւոր քաղաքներու մէջ եւս, նման խռովութիւններ պատահեցան, մասնաւանդ Պրեսլաւի, Համպուրկի, Տիւսէլտորֆի, Ֆրանքֆորթի մէջ, եւն։

⁂ Կիրակի օր եւս, նոր կռիւներ ծագեցան Պերլինի եւ քանի մը վայրերու մէջ։ Բազմութիւն մը հաւաքուեր էր համայնավար թերթին խմբագրատան առջեւ, երբ յանկարծ, հրացաններն սկսան գործել։ Երկու ոստիկան հարիւրապետներ մահացու կերպով վիրաւորուեցան, ուրիշ սպայ մը ծանրօրէն։ Ոստիկանութիւնը սկսաւ գործել։ Ժողովուրդը խուճապի մատնուած, ապաստանեցաւ քովնտի փողոցները։ Բազմաթիւ անձեր վիրաւորուեցան։

Անգլ. «Տէյլի Էքսփրէս» թերթին երկու թղթակիցները որոնք լուսանկարներ կ'առնէին, յարձակման ենթարկուեցան համայնավարներու կողմէ եւ ծանրօրէն վիրաւորուեցան։

Բուռն փոթորիկներ Ռուսիոյ մէջ

Կեդրոնական Ռուսիոյ մէջ, բուռն փոթորիկներ պայթեցան, քանդելով բազմաթիւ բնակարաններ եւ պատճառելով նիւթական մեծ վնասներ։

Վաթսունի չափ մեռեալներ կան։ Աւելի քան 2000 բնտանիքներ մնացած են անապաստան։

ԹՐՔԱԿԱՆ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐ ՀԱԼԷՊԻ ՄԷՋ

Վերնագիրը տարօրինակ է։ 1925էն ի վեր Թրքական զինուորներ Սուրիա կուգային զինուած կամ անզէն։ Ֆրանսական իշխանութիւնը կ'առնէր անոնց զէնքերը եւ զանոնք կը ձգէր ազատ։ Ասոնք կամ գործ մը կը գտնէին եւ կամ գէշ գործերու ետեւէ կը պտտէին։

Այս դէպքերու պատճառը այն է որ Թրքական զինուորները գոհ չեն իրենց բանակներուն մէջ եւ ամէն օր կը ջանան փախուստ տալ եւ ապաստանիլ դրացի երկիրները։

Հիմա հազարէ աւելի Թուրք զինուոր կը գտնուի Հալէպի մէջ։ Ֆրանսական իշխանութիւնը որ եւ է վտանգ մը չի գտներ զանոնք սահմանէն դուրս հանելու։ Օրէ օր անոնց թիւը կ'աւելնայ։ Բայց ի՞նչպէս կարելի է թոյլ տալ կ'ըսէ Հալէպի «Թէքատիւմ»ը, որ այս զինուորները գան մեր քով եւ խանգարեն երկրի կարգն ու խաղաղութիւնը։

ԹՈՒՐՔԵՒ-ՊԱՐՍԻԿ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ

Թէհրանի մէջ Թուրքեւ-պարսիկ կառավարութեանց ներկայացուցիչները համաձայնութիւն մը կնքեցին։ Այս համաձայնութեամբ երկու երկիրներու քաղաքային դատարաններու կողմէ տրուած վճիռները փոխադարձաբար ի զօրու պիտի ըլլան երկու կողմերուն համար։

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼԻ ՕՐԷՆՔԸ

Թուրքիոյ մամուլի նոր օրէնքը վաւերացուած է Մ. Ժէմալի կողմէ։ Օրէնքը պիտի հրատարակուի պաշտօնաթերթին մէջ եւ այդ թուականէն սկսեալ ի զօրու պիտի ըլլայ։

⁂ Նոր օրէնքի տրամադրութեանց համաձայն, ներկայ արտօնատէրներէն շատեր չեն կրնար այդ հանգամանքը պահել, այս պատճառով, շահագրգռուողները սկսած են մամուլի տնօրէնութեան դիմել, իրենց արտօնութիւնները փոխանցելու համար պայմանները լրացնող անձերու անունին։

Դիմողներուն մէջ կը գտնուի նաեւ «Ինթիհատ» հանդէսին արտօնատէր Ապտուլլահ Ճէվտէթ պէյ, որ չի կրնար արտօնատէր մնալ, որովհետեւ պետական ծառայութենէ զուրկ մնալու վճիռ տրուած է իր մասին, Չինագաղթին «Անգլիոյ Բարեկամներու Միութեան» անդամակցած ըլլալուն համար։

Ապտուլլահ Ճէվտէթ դիմած է եւ խնդրած որ իր հանդէսին արտօնատիրութիւնը փոխանցուի իր կնոջ անունին։

ԻԶՄԻՐԻ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐԸ

Իզմիրի մէջ համայնավարութեամբ ամբաստանուած եւ ձերբակալուած անձերուն քննութիւնը մօտերս կ'աւարտի։

Վերջին պահուն լուր առնուած է որ Պոլսէն կարգ մը անձեր այդտեղի քանի մը հաստատութիւններու եւ խանութներու համայնավարական յայտարարութիւններ ղրկած են։

Ոստիկանութիւնը խիստ միջոցներ ձեռք առած է այս գործին համար։

ՌՈՒՍԻԱ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆԸ

Խորհրդ. Միութեան գիտական Ակադեմիան ձեռնարկած է Ֆրանս. յեղափոխութեան վերաբերեալ բազմաթիւ վաւերաթուղթերու հրատարակութեան։ Այս՝ վաւերաթուղթերը երկար տարիներէ ի վեր պահուած կը մնային Ռուսիոյ թանգարաններուն մէջ։

ՄԵԾ ՊԵՏՈՒԹԵԱՆՑ ՀԱԿԱՄԱՐՏՈՒԹԻՒՆԸ ՄԻՆՉԵՒ ԸՆԴՀ. ՊԱՏԵՐԱԶՄ

Օրաթերթերթերու յարուցած այժմէական հարցերէն զատ, կարեւոր խնդիրներ կան, որոնք կը ներկայացուին գիրքերով եւ կը պարզաբանուին երկար ուսումնասիրութիւններով։ Անհրաժեշտ է երբեմն քաղհան ընել այդ ստուար գիրքերէն ալ, որոնք յաճախ կը շօշափեն մեր երկրին պատմութեան կապուած կարեւոր հարցեր։

Վերջերս անագին հրատարակութիւններ լոյս տեսան բիւզանդական արաբական, փոքրասիական քաղաքակրթութիւններու մասին, քննական եղանակով մը ուսումնասիրելու համար դէպքերը, որ տեղի ունեցեր են մեր երկրին շուրջը։ Իսկ մենք, մեկուսացած, մեր ցաւին մէջ քաշուած, կարծես սպաննուած, մեր շուրջն ալ չենք դիտեր հիմա։ Օրաթերթերէ զատ, որոնց մէջ քիչ մը շատ ճիգ կը թափենք, չունինք ուրիշ հրատարակութիւն, թարգմանական կամ ինքնագիր։

Ուրիշները կը քալեն, մենք նստած ենք։ Այս վիճակով թերեւս շատ հեռու մնանք մեր դարէն։

Քաղհանի իմ համեստ, նոյն իսկ լրագրական փորձերուս մէջ, օրուան խնդիրներուն հետ՝ պիտի աշխատիմ տալ նաեւ գիրքերու մէջ յարուցուած այն հարցերը, որոնք կը ներկայացնեն ժամանակի վէճերը եւ, մօտէն կամ հեռուէն, կապ մը ունին մեր երկրին պատմութեան հետ։

Այսպիսի գիրք մըն է, արժէքաւո՛ր գիրք, Արդի աշխարհի ծակասութիւնները (Les contradictions du monde moderne), զոր, քանի մը տարի առաջ լոյս ընծայեց յայտնի դէմք մը, Ֆրանսիս Տըլէզի։ Խորագիրը պիտի ուզէի թարգմանել Արդի աշխարհի ծակամարտութիւնները, որովհետեւ կարծես հեղինակը աշխատեր է ներկայացնել մեծ պետութեանց աշխարհակալական մրցումները, թէեւ, իրականին մէջ, գիրքը ընկերային փիլիսոփայութեան փորձ մըն է, այնքան յստակ եւ լաւ պատրաստուած, որ կարելի է դասագիրք համարել։ Խոստովանինք, որ Տըլէզի սխալ֊իկ նկարագիր մը տուած է իր գիրքին, երբ կ'ուսումնասիրէ ազգային հարցին շրջափոխութիւնը դարերու մէջ, նախ առասպելային նշանակութեամբ, յետոյ իրական իմաստով, նախ քաղաքական, յետոյ տնտեսական։ Հեղինակը կը կարծէ թէ ներկայիս աշխարհ կը ներկայացնէ տնտեսական միջկապակցութեան (interdèpendance économique) վիճակ մը։ Այսինքն տնտեսական շահերն են որ կը փոխարինեն ազգային ու քաղաքական ցանկութիւնները։ Եւ այս՝ շնորհիւ երկու ազդակներու,— մէկ կողմէ կատարելագործուեցան մեքենաները (արդիւնաբերութիւն), միւս կողմէ զարգացան արագ հաղորդակցութեանց միջոցները (շուկաներ)։ Ի վերջոյ շուկաներու եւ մեքենաներու միացեալ ծանրութիւնը յաղթեց քաղաքական բոլոր առասպելներուն, — ցեղ, ազգ, լեզու, — այսինքն տնտեսական հագերը իրենց կարգին կապեցին քաղաքական ձին ու պայթեցաւ ընդհանուր պատերազմը։

Հետեւինք պահ մը պատմութեան, տեսնելու համար թէ ի՛նչպէս այդ երկու ուժերը, քաղաքական ու տնտեսական, հետզհետէ զարգացան, յետոյ իրարու միջամտեցին եւ սկսաւ ահաւոր կռիւը։

Ազգութեանց զարթօնքը կը սկսի 19րդ դարուն։

Ֆրանսական յեղափոխութիւնը, ազատագրելու համար մարդն ու հողը, եւ պաշտպանելու համար դանոնք արտաքին թշնամիներուն դէմ, իրաւունք տուաւ կառավարութեան զինուորագրել քաղաքացիներն ու գիւղացիները։ Նափոլէոն այսպէս անցաւ ազգային բանակի մը գլուխը եւ արշաւեց երկրէ երկիր։ Նոյնով ազգային բանակներ կազմեցին պարտուած երկիրներն ալ, եւ այս անգամ Նափոլէոնն էր որ ինկաւ ազգային միացեալ բանակներու ճնշումին տակ։ Վիեննայի համաժողովին մէջ յաղթականները մոռցան սակայն խոստումները զորս տուած էին ազգային բանակներուն։ Եւ սակայն ազգային լեզուները հետզհետէ կ'ուսման֊ային ու կը զօրանային։ 1833ին մաճառերէնը կեդրոնական պաշտօնական լեզու, իսկ 1843ին՝ սերպերէնը։ Չեխերը, Պուլկարները, Յոյները կ'արթննային հետզհետէ։ Պետութիւնները կը ճնշէին զանոնք, սակայն միւս կողմէ կռիւ կը մղէին իրենց «հարստահարուած եղբայրներուն» ազատագրութեան համար։ Ու մինչ Ֆրանսա կը պահանջէր Ալզաս Լորէնը, տրամաբանական թեւեցաւ շատերուն խորհիլ թէ պէտք է միացնել բոլոր այն ժողովուրդները, որոնք նոյն լեզուն կը խօսին։ Այսպէս ցարը աշխատեցաւ ազատագրել բոլոր սլաւները (համասլաւականութիւն), յոյն կառավարութիւնը՝ իր ցեղակիցները (համահելլէնականութիւն)։

Նոյնով ցեղակիցներու ազատագրութիւնը դարձաւ քաղաքական հակամարտութեանց խնդիր մը։ Ռուսիա կը մտածէր, Պալքաններուն մէջ Սլաւները ազատագրութեան մղելով, թերեւս դնել Պոլսոյ վրայ։ Աւստրիա, ազգային ազատագրութեան նոյն այդ շարժումը շահագործելով, կ'ուզէր խափանել ռուսական ազդեցութիւնը Պալքաններու մէջ եւ իջնել Եգէականու Միւս կողմէ, Ֆրանսա եւ Անգլիա, որոնք կ'ուզէին ցամաքային (կեդրոնական) պետութիւնները հեռու պահել Միջերկրականէն, ուժ կուտային Թուրքերուն։ Ցանկարծ տեսնուեցաւ, որ Գերմանիա իր ազդեցութեան տակ առած է Թուրքիան։ Թուրքիա, այս «պաշտպանութիւններէն» օգտուելով, ազատեցաւ Ռուսիոյ երախէն (1878)։ Եւ դարձեալ, շնորհիւ այդ հակամարտութեանց, Թուրքիա ուրախ եղաւ որ Պուլկարիոյ Թագաւորը Պոլիս չմտաւ 1912ին, Ռուսիոյ սաստէն վախնալով։ Պուլկարիա նոյնէն ուզեց վրէժ լուծել եւ յարեցաւ Գերմանիոյ։ Գաւ մը Ռուսիա եւ Գերմանիա իրար կը գտնեն Թուրքիոյ մէջ, առաջինը անդրկովկասեան իր երկաթուղին կ'ուզէր հասցնել մինչեւ Ալեքսանտրէթ, Կիլիկիոյ ծոցը, իսկ Գերմանիա իր երկաթուղին կ'ուզէր իջեցնել մինչեւ Պասրա, Պարսից ծոցը։ Սակայն, մէկ կողմէ Ֆրանսա, որ Սուրիոյ մէջ, Պոլիս-Պաղտատ երկաթուղիին երկայնքը, տնտեսական շահեր ունէր, եւ միւս կողմէ Անգլիա, որ Պարսից ծոցը ռազմախարիսխ մը կը համարէր Հնդկաստանի մէջ իր շուկաներուն պաշտպանութեան համար, չէին ուզեր որ Գերմանիա այդքան ուժեղանար Թուրքիոյ մէջ։

Եւ Ռուսիա, Անգլիա եւ Ֆրանսա դաշնակցեցան, սահմանեցին իթթիհատ Թէրաքքը կուսակցութեան նիւթական ծախքերը, տապալելու համար Աբտիւլ Համիտը, որ բարեկամն էր Գերմանիոյ կայսեր։ Աբտիւլ Համիտի անկումէն յետոյ, Երիտասարդ Թուրքերու կառավարութիւնը դարձեալ յարեցաւ Գերմանիոյ։ Այն ատեն Անգլիա եւ Ֆրանսա խառնվութիւն մը հանեցին Պալքաններուն մէջ, եւ յոյն սերպ, պուլկար ազգերը միացնելով նետեցին Պոլսոյ վրայ։

Ինչպէս կը տեսնուի, մեծ պետութիւններն են որ կը կռուին, սակայն իրենք հեռու կը մնան եւ ռազմաճակատի վրայ կը խաղան միայն փոքր ազգերը։

Այնպէս որ, առաջին աղթիւ պիտի կարծուի թէ ազգային կռիւ մըն է, որ տեղի կ'ունենայ։ Կարծին ազգային հանգամանքը, սակայն, տասապել մըն է, որովհետեւ իրականին մէջ աշխարհակալներու հակամարտ շահերու բախումն է այդ։

Մինչեւ այստեղ, այդ հակամարտ շահերը միայն քաղաքական գունաւորում ունին։

Յաջորդով՝ պիտի տեսնենք որ անոնք կը ստանան իրապէս եւ որոշապէս տնտեսական գունաւորում։

ՔԱՂՀԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ

"ՌԱՊՊԻ„

ՔՆԱՐԱՎԷՊ ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆԻ

«Միղոնևայէն յետոյ ահա «Ռապպին»։ Նշան Պէշիկթաշլեան, երեւի, խոր՝ապէս զգացած է Նոր Կտակարանի հմայքը։ Ահա հին, բայց սրբանուէր խորհրդանկարները իր վրձինին տակ կը վերակենդանանան թարմ ջնարակով մը։ Ահա ան անգամ մըն ալ խաչէն վար կ'առնէ ծոծիան, անոր խոցուած կողերուն տակ կը փնտռէ սիրտը, անոր շուրջ կը ստեղծէ ժամանակը, կեանքը, աշխարհը....

Քրիստոնեայ պատմաբարակութիւնը շատ շատերուն քով մշակած է տեսակ մը հոգեկան տրամադրութիւն, զոր առի չգայէ ուրիշ բառի, պիտի կոչեմ «աստուածաշնչական կարօտախտ»։ Շատեր, հակառակ իրենց քննադատական մոդին, երկար ատեն կը շարունակեն վերապրիլ, վերզգալ Աստուածաշունչի միաթիք բոյրը, շունչը. այդ աւանդապատումը անոնց մէջ թողած է ներքին հայրենիք մը, ուր կ'երերան ահշաւական ստուերները առաւածներու եւ նահապետներու, որոնք կարծէք պատգամաբերը եղած են առաջին եւ վերջին իմաստութեան. Ներքին խորան մը, կամ ուրիշ բառերով, զգայնութեան եւ մտայնութեան տեսակ մը խորք, որուն կը կառչի այլեւս նոյն իսկ իրենց գրապաշտ ողջմտութիւնը...։

Ի հարկէ ծանկութեան շրջանին, կոյս հոգիին կրած ներշնչումներն են որ կը պահեն իրենց ուժը այսպէս։ Տարիքը, փորձառութիւնները չեն կրնար միշտ հակազդել այդ նախնական յուզումներուն։ Ի՞նչ է արդէն կրօնքի զգայնութիւնը, հայրենիքի գաղափարը անոնց քով, եթէ ոչ ծանկութեան օրերուն առնուած տպաւորութիւններու ծալք մը, որ կը մնայ այլեւս անջրջելի։

Կրօնաշունչ այդ հայրենաբաղձութիւնը եղած է երբեմն աղբիւր մը գեղարուեստական ներշնչումներու. գեղեցիկի եւ անհունի յուզումը երբեք համեմատական, յարաբերական չէ մարդոց համոզումներուն հետ։ Այդ է պատճառը արդարեւ, որ մեր միտքը եւ սիրտը պիտի միան յաճախ անհաշտ եւ անընտել. իսկ սկեպտիկ մեր դատողութիւնը պիտի ջանայ աշխարհը վերլուծել եւ վերածել իր իմանալի եզրերուն, սիրտը սակայն, միշտ բնազանց, պիտի համայրէ, պիտի ընդլայնէ տիեզերքի սահմանը մինչեւ դերբնականը...։

Այսպէս եւ ահա Յիսուսի առասպելը։ Ֆաներս, Ռընանէն Պարպիւս փորձեցին կեղեւել եւ սօթտել աւետարանները. ի՛նչ մեկնութիւններ Քրիստոսի անձին շուրջ, զայն վերածելով երբեմն պատրանքի մը, երբեմն ալ գերիրականութեան մը,հակասական իրարու եւ սակայն ճըշմարտանման ամէնն ալ։ Եւ սակայն պատմութիւնը խուսափեցաւ անոնց մատներէն եւ բոլոր ազնիւ ճիգերը՝ ճշմարտութիւնը սեղմելու եւ ամփոփելու՝ ծառայեցին միայն առասպելը ընդլայնելու։

Վերջը-վերջը եկած ենք յանգիլ եզրակացութեան մը։ Յիսուսը, իբրեւ պատմական փաստ, ինքնին հարց մըն է զուրկ կարեւորութենէ։ Էականը այն մտապատկերն է զոր ամէն հաւատացեալ կամ անհաւատ կը կրէ անոր մասին. այդ ենթակայական, այդ կենդանի պատկերն է միայն զոր այսինչները կը նկատեն իբրեւ բարոյական շարժառիթ, այնինչները իբրեւ գեղարուեստական ստուգծ։

Իբրեւ այս, որ եւ է գրող կամ պատմող որ կը փորձուի ծօսենալ Յիսուսի այնքան յայտնի, նոյնքան անսպառ հրաշապատումին, կը գտնէ եւ կ'արտայայտէ զայն, համաձայն իր խառնուածքին։ Գրող մը իր ներքին ծառախուղը կամ սեփական պայծառութիւնը ունի. ու նիւթը կ'երեւի մեզ, լուացուած այդ ինքնուրոյն երանգներով ու լոյսերով։

Ահա եւ Պէշիկթաշլեանի «Ռապպին»։ Անծանօթ ուրուական մը չէ ատիկա, Ռապպին, բայց այս անգամ ան կ'երեւի մեզ ցոլացած նոր հայելիէ մը, հեզուկ, յուզուած եւ զուլնափառ հայելիէ մը, որ Պէշիկթաշլեանի խորքն է։ Նոյն երգը՝ որ այս անգամ կը թրթռայ խռովակոծ, գրեթէ տենդավառ քնարի մը վրայ...

* * *

Արդարեւ Ն. Պէշիկթաշլեան հեթանոս մըն է. հեթանոս՝ իր զգալու եւ արտայայտելու ձեւերովը, իր կեանքի ըմբռնողութեամբ, իր արուեստով։

Պէշիկթաշլեան հեթանոս մըն է, լայն չափով, դէթ այնքան որքան կը յայտնուի «Միղոննա»յի, «Ռապպի»ի մէջ. ան կ'իջնէ արուեստի ամէնէն ուղղակի եւ սկզբնական աղբիւրներուն, ան իր զգայնութեան եւ նորտայայտութեան միջեւ չի դներ ոչ մէկ կաղանք կամ կեղծիք։

Հեթանոս հոգի մը առաւելապէս կ'ապրի զգայարանքներով. ոչ մէկ իմացական հակակշիռ չի գար խաթարել ուղղակի անմիջական տպաւորութիւնները։ Բացի այդ, հեթանոս ըմբռնումը կը նուիրականացնէ մարդու բնազդները, նոյնիսկ զայն կը ջանայ հաշտեցնել կրօնքի, բարոյականի, նոյնիսկ գեղագիտութեան հետ։

Ահա գիծեր զորս կը ծառնէ Պէշիկթաշլեանի գրականութիւնը։ «Ռապպի»ի, այնքան որքան «Միղոննա»յի էջերէն ծոտածումերէ աւելի պատկերներ է որ կը զուեռավառին, կը թրթռան. իր քնարերգական էջերուն քով, բարդ կամ նուրբ զգացումներէ աւելի տարրային յուզումներ, կեանքէն բխող բնազդներն են որ կը խլրտին առաւելապէս։

Պէշիկթաշլեան,արտաքին պատկերները չուզեր, չի կրնար պահել իրենց բնական, պարզ երեւոյթին տակ. այլ կ'ընդլայնէ, կը ծոխացնէ աշխարհը իր երեւակայութեան տեսիլներովը։

Արեւելքի գինով, բոցավառ եռանդներով մնած է Պէշիկթաշլեանի երեւակայութիւնը։ Ան կը խառնէ տպաւորութիւնները, ծանաւանդ գոյները եւ բոյրերը, հեղձուցիչ թափ մը կուտայ անոնց։ Պիտի ըսեմ նոյն իսկ թէ երբեմն Պէշիկթաշլեանի քով գերագրգռուած վիճակ մը կայ, վիճակ մը որ կը յիշեցնէ արեւելեան բազնիքի մը մթնոլորտը, առաւնայրի յետ միջօրէն ուր բոյրերը կը թանձրանան, մերկութիւնները կը փթթին ու կը նուաղին ծաղիկներու նման լոյծ գոյներու տակ ի՞նչ ի՞նչ տենչանքներ կը գալարուին օդին մէջ, ինչպէս գոլորշի ինչպէս երագ...

Վերջ ի վերջոյ Պէշիկթաշլեանի երգած աշխարհը կը կորսնցնէ շըփումը իրականութեան հետ. կը մնայ միայն տեսիլք մը, կրկներեւոյթ մը։ Ընթերցողը զգայնութիւնը կ'ունենայ բանդագուշանքի մը, կը տեսնէ հէքեաթունակ աշխարհ մը, այսպէս ինչպէս վարժուած ենք երեւակայելու Քանանու երկիրը, կամ երբեմնի Արեւելքը.

Նմուշի համար ըստ բախտի կուտամ քանի մը տող.

— «... Մերեէծ իր սակեսնեսակին մէջ, մեծ պատուհանին առջեւ պահ մը կեցաւ ծռամոլոր։ Իր աչքերը մեղուներու նման կը թռչէին դէպի պարտէզ։ Երազանքի փեթակներ կը կախուէին օդին մէջէն։ Փեթակները պայթեցան եւ լուսեղէն ծեղրեր հոսեցան եւ լեցուցին ամբողջ պարտէզը։ Արեւին լոյսը կ'եփէր այդ ծեղրերը։ Սպիտակ փրփուր մը ծնաւ եւ պարտէզին մէջ յորդեցաւ։ Փրփուրը լոյսի նման էր ու կը դառնար։ Ցանկարծ կարմիր աստղ մը նշմարեց ^կապոյտ եւ լուսավառ անհունի մը մէջ։ Գոյներու քաղցրութեան մէջ նուաղեցան ու փակուեցան իր ծեղու աչքերը։ Ու Մերեէծ զոց աչքերով տեսաւ աստղին բացուիլը։ Հետաւոր էակ մը իրեն կը նայէր։ Նիհար էր, հասակաւոր։ Անոր գլուխը նման էր կէս մը մարդկային, կէս մը հրեշտակային գլուխի։ Անոր աչքերուն քաղցր տկարութիւնը զօրաւոր էր արեւուն պէս։ Իր վարսերը մեծ հատիկներով Լիբանանի ողկոյզներուն նման էին...»

Այս հատուածը երեւան կը բերէ «Ռապպի»ի լեզուական յատկանիշները, նոյն քնարական խռովքծայրէ ի ծայր։ Պիրկ եւ բարկ այդ լարը չի թուլնար հրբեք։ Պէշիկթաշ... գրական քարքառը կը ծնի ... պէս իր ներքին խանդավառ... պատկերներէն, այդպես թէ... կրէ իր թագուն երանգապնակ... բոլոր գոյները կը փրփրին, ... կ'այրին։

Ու ծիանգաձայն հնչուն, ... թաշլեան բնազդաբար կը ... ու կը գտնէ անուններ, բառ... սութիւններ որոնք օժտուած երաժշտականութեամբ, հնչ... քաղցր ձայնականութեամբ...

«— Շալոմ լէքշա, ունե...

Այս բառերով կը սկսի ու էջէ էջ իրարու կը յաջ... խորայելական ոգեկոչումներ եւ նուարուած անուններ.— ... Եէշուա, Շալպատա, Նուտաշ, ... սալէմ, Մակտալա, Լազարէ, ... լոմէ...

Փ. ՍԱՆՍ...

(Մնացեալը յաջորդով)

ՖԷՅՍԱԼ ԹԱԳԱՒՈՐԸ ԻՐԱՔԻ ՄԷՋ

ԻՐԱՔ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻԱ՝ ՀԱՆԴԷՊ ՔԻՒՐՏԵՐՈ...

Իրաքի Ֆէյսալ Թագաւորին, Ենկիւրի այցելութեան ա... «Ցէպա» հրատարակած է Ենկիւրիէն գրուած թղթակցութիւ... որմէ կը քաղենք հետեւեալ հատուածները.—

Եթէ այս այցելութիւնը քիչ կարեւորութիւն կը ներկայացնէ միջազգային տեսակէտով, նոյնը չէ սակայն երկու պետութիւններու սահմանային յարաբերութեանց, ինչպէս նաեւ Մուսթաֆա Քէմալի ձեռնարկած արեւմտացման գործին ինքնատիպ միջերու գործակցութեան մը տեսակէտէն։

Այս վերջին կէտին համար,կրնայ կատարելապէս ճիշդ ըլլալ — Ենկիւրիի մէջ յամառութեամբ պնդեցին այս մասին — թէ Մուսթաֆա Քէմալ Ֆէյսալը նկատած ըլլայ իրեն օժանդակելու համար նշանակուած անձը։ Իրաքի թագաւոր ըլլալով մէկտեղ, Ֆէյսալ չէ դադրած Շէրիֆ ըլլալէ, այն ծանսայատկութեամբ որ Սիւննի ըլլալով հանդերձ, միեւնոյն ատեն Ալիական ալ է։ Անոր հայրը, Գուրանի ծեկնաբանութեան վարպետ մը, ինքզինքը կը յայտարարէր ո՛չ կատաղօրէն Սիւննի, ոչ ալ մոլի Շիի։ Ֆէյսա՞լն ալ այդպէս կը նըկատէ։ Այս անձը որ ժողովուրդը մղեց ընդդէմ թրքական տիրակալութեան, պիտի ուզէ՞ր իր հպատակները ազատագրել խալֆական նախապաշարումներէ։ Ամէնէն բնական այն է սակայն թէ՝ հոգիով մարմնով ինքզինքը պիտի նուիրէր այս գործին, եթէ ձեռնարկէր։

Սահմանային յարաբերութեանց առարկան էր երկու երկիրներու սահմաններուն շուրջը բնակող եւ ոտքի ելած Քիւրտերը։ Համաձայնութիւնն անմիջական եղաւ։ Պարծենկոտութեամբ թրծուած Արաբներն եւ իշխանաւո՛ր Թուրքերը Քիւրտերուն հանդէպ ցոյց կուտան հաւասար արհամարհանք։ Այս կարգի ինքնահաւանութիւնը առհասարակ կը ծառնէ անձկութիւն։ Նման հարցերու մէջ, սովորական բան է ուրանալ լեզու ունենալու եւ կըրթուելու համար զայն գործածելու իրաւունքը բոլոր անոնց, որոնցմէ կը վախնան։ Այսպէս է որ Պաղտատի կառավարութիւնը, թէեւ հոգատարութեան տակ, բրտական լեզուով քանի մը դասախօսութեանց կը հանդուրժէ միայն նախակրթարաններու մէջ։ Այս ողորմելի կըրթութիւնը կը տրուի արաբական տառերով։ Թուրքիոյ Քիւրտերը այս ողորմութիւնն ալ չեն վայելեր։ Դպրոցներու մէջ, անոնց լեզուին գործածութիւնը արգիլուած է։ Անոնք միայն թրքերէնը կրնան սորվիլ եւ լատինական տառերով։ Շնորհիւ այս միջոցներուն, ազգութիւնը պիտի պաշտպանուի եւ գիրքը իբր կապ չպիտի ծառայէ մարդոց միջեւ, զոր ամէն ինչ իրարու կը մօտեցնէ եւ որոնքիրարմէ կը բաժնուին միայն, երեւակայուած սահմանագիծով մը։

Քիւրտերու ընկերային եւ մտաւորական զարգացման մասին՝ տեսակէտներու այս նոյնութիւնը, հոգատար պետութեան կողմէ այս հարցին հանդէպ ցոյց տրուած ... տաւոր անտարբերութիւնը, ... լորը ուժեղացած՝ սահմաններու... կու կողմերը կիրարկուող ... նման միջոցներով, կ'ըսուի թէ ... պաշտօնին Քիւրտերու ... ու համակրութիւնը։ Այս ... խաղաղեցման մը համար՝ հա... նութիւնը դիւրին էր։ Իրաքի ... չափերը Նուրի փաշա, Ենկ... մէջ իսկ ատոր համար աշխ... էր քանի մը ամիս առաջ։ Այդ ... ծին մէջ ալ քաջալերուած էր ... գատար պետութեան գործակ... ինքնակոչական անտարբեր... օգնած էր իրեն։ Շիտակ է թէ ... միան Քիւրտեր,որոնք պիտի ըն... նեն զլացուած բնական իրա... ներէ ծնող զգացումները։

Եւ սակայն, Քիւրտիստան... տի կրնար միացնել Թուրքերը, ... բաբները, Պարսիկները, առանց ... տալու որ դաշնակցային կ... հետեւանքն ըլլային խորհ... սպրանքներու, որովհետեւ, ... բանի զետեղուած որքա՜ն ... կաններ կան Մոսկուայի գործ... ներուն ձեռքը, որոնց արդէն ... տիսատի մէջ կը քարոզեն, ... ուրոպայի մտաւորակ Իրանի ... ձնշուած ցեղի եղբայրներու... տագրումը։

Բայց Քիւրտերը որ շատ ... բու մէջ կրնան գերազանցել... ազատ են ջանք թափելու այդ ... ղութեամբ, մեծ մասով, ... շատ յետամնաց են։ Պարսա... առերեւոյթ հանդարտութիւն ... ուրեմն, կրնայ փոխանցման ... լութիւններ ներկայացնել։

Ենկիւրիի կարգ մը շրջանա... այն զրոյցներն հանեցին թէ ... եղած է Ֆէյսալ թագաւորին ... ռանց խորհրդակցելու Թուրք կ... վարութեան հետ, կարգադրած է ... րեւղի շահագործումը։ Իրաք, ... սուլի դաշնագիրը Թուրքիոյ կ... փոքր մասնակցութիւն մը ... րու մէջ։ Բայց Անգլիոյ կ... բանակցողները պարագային ... գիւանագիտութեան մէջ ... քաղաքագէտներ չէին։ Անոնք ... անգիտանար իրենց խօսակիցներ... մտայնութիւնն ու նկարագիրը, ... գադրելի հարցերը, պաշտպանու... աւանդութիւնները, ո՛չ ալ պա... պանուելիք շահերը։ Սըր Ռոն... Լինտսէ, արդէն հնուց ... միշտ զգուշացած էր սեանիլ ... խօսքերով,իրերու շուքով։

1926 յունիս 5ին անոր ... դաշնագիրը որ Իրաքի կը ... Մուսուլը, անոր քարիւղերը ... Քիւրտերը կարձ եւ յստակ էր ... վանէր ամէն հարկատուութիւն ... ամէն յանձնառութիւն որ ... ծանրանար ազգային վրայ ... րեւղի մասին, Թուրքիա պարգ... կը ստանար, 25 տարուան ... ծանուած շրջանի մը համար,

[…]ռար տոկոսի Միայն իրաւունք [մ]ը, Իրաքէն արտածուած ամէն մէկ [մ]իլիոն թոնոյի համար։

Որեւէ հսկողութիւն եւ հակա-[ճառ]ի իրաւունք իրեն մերժուած էր։ [Ի]րաքի կառավարութեան կողմէ իրեն [տ]րուած ամէն թիւ ստիպուած էր [ի]ր նկատել։ Եւ որովհետեւ Անա-[տ]ոլուի մէջ գրոյց կը շրջէր թէ [Ա]նգլիա Թուրքիոյ կ'առաջարկէր 10-20 միլիոն ստերլին, Թուրքիոյ [մ]ասնակցութեան բաժինը գնելու [հ]ամար, Սըր Ռոնըլտ չոր կերպով [յ]ատուր ծշդեց թէ առաջարկը կը [ս]ահմանափակուէր կէս միլիոն [ս]տերլինով, մէկ անգամէն վճարելի։

Չի տեսնուիր թէ Էնկիւրիի կա-[ռ]ավարութիւնը ի՞նչ բանի վրայ [հ]իմնած է իր խրատները։ Հաւանա-[կ]ան է որ կարծիքներ փոխանակ-[ու]ած ըլլան այն վտանգներուն մա-[ս]ին զորս կը ներկայացնէ Քիւրտե-[ր]ու հարստացումը՝ քարիւղային [շ]րջաններու մէջ։

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻՆ ՅԱՌԱՋԻԿԱՅ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ

Ամերիկահայ կարմիր խաչի [Կ]րդ. պատգ. ժողովը, որ գու-[մ]արուեցաւ Ֆիլատելֆիայի մէջ, [հաս]տատեց հետեւեալ նախահաշիւը կազմած 1931—1932 տարեշրջանին հա-[մ]ար.—

Մուտք՝ (հաւանական)	
[Ա]նդամավճարներէ՝	2,500.00
[Ն]ուէրներէ	1,000.00
[Ձ]եռնարկներէ	8,350.00
[Խն]ամապահութենէ	2,000.00
[Ք]արտերէ	650.00
[…]ցուցիկ հասոյթ	500.00
Մուտքի ընդհ. գումար՝	15,000.00
Ելք.—	
[Ք]արտուղարութիւն	1,560.00
[Դ]րասենեակի	420.00
[Դ]իւանական	300.00
[Ճ]անապարհածախս	500.00
Գումար	2,780.00
Այլեւայլք՝	
[Ծ]անուցումներ	300.00
[Տ]պագրական	300.00
Նախատեսուած	600.00
Ելք՝	3,980.00

Ասիկա այն գումարն է որ ան-[մ]իջապէս նկատուեցաւ Հայ Կ. Խաչի [կա]զմակերպութեան մեքենան վարե-[լ]ու համար։

Իսկ պիւտճէի մնացեալ գումարը [տր]ամադրուեցաւ հետեւեալ վայրերուն [այսպ]էս.—

[Ռ]ումանիոյ շրջանին	50.00
[…]ին Յունաստան	700.00
[…]ուարեան դպրոցի հողին՝	900.00
[Թ]րակիա-Մակեդոնիա	150.00
[Պ]ուլկարիոյ շրջան	150.00
[…]ոսգովօ	100.00
[Ե]թիոպիայի Մեսրոպեան վարժարան	300.00
Սուրիոյ շրջան	1,000.00
Ազատագրութեան համար (Սուրիոյ շրջան)	1,500.00
Պէյրութի ճեմարանի սանե-րուն	2,00.00
(Իրաքի շրջան)	500.00
Ազատագրութեան համար Իրաքի շրջան	500.00
Ռոդոսթականի	250.00
Հայաստանի	500.00
Ֆրանսայի շրջանին	150.00
Կարօտ վեթերաններուն	800.00
Ուսանողներու	600.00
Նոր սերունդի դաստիարակութեան	500.00
Գումար	10,350.00

Ելքի ընդհ. գումարը, ըստ պիւտ-ճէի, կը հասնի 14,380 տոլարի։

Մուտքի եւ ելքի տարբերու-թիւնը պիտի դրուի դրամատուն իբր անձեռնմխելի գումար։ 1931 յուլիս 8ին Հ. Կ. Խաչը պատրաստ ունէր 3,419 տոլար եւ 49 սենթ։

∴ Ամերիկայի Հայ Կ. Խաչն ունի՝ 64 մայր-մասնաճիւղեր։

11 Սան.-Սանուհիներու խումբեր։

Տուրք վճարող անդամ-անդա-մուհիներու թիւն է 1292 (ջախջա-խիչ մեծամասնութեամբ կիներ եւ օրիորդներ)։

1930—1931 շրջանին կազմա-կերպութենէն հրաժարած են 51 ըն-կերուհիներ եւ ընկերներ։

3 հոգի մեռած են այս տարե-շրջանին։

Կազմակերպութեան վրայ այս տարի միայն Ամերիկայի շրջանին մէջ (Միացեալ Նահանգներ, Գուպա եւ Գանատա) աւելցած են 395 (ե-րեք հարիւր իննսունըհինգ) անդա-մուհի-անդամներ։

Միայն Տիթրոյիթի Սաթենիկ մասնաճիւղին վրայ աւելցած են 42 նոր անդամներ։ Այս պատճառաւ, Սաթենիկ մասնաճիւղը շահած է անդամներու յաւելման համար բաց-ուած մրցանակը (Անդրանիկի նկարը)։

50 տոլար մրցանակ շահած է Պուլկարիոյ մասնաճիւղը, ամենաշատ անդամներ արձանագրած ըլլալուն համար։

ՀԱՅԵՐԸ ԷՆԿԻՒՐԻԻ ԵՒ ԿԵՍԱՐԻՈՅ ՄԷՋ

Պոլսոյ «Ազդարար»ը հետեւ-եալ տեղեկութիւնները կը հրա-տարակէ Էնկիւրիի եւ Կեսարիոյ տնտեսական կացութեան եւ հայկական բեկորներու կեանքի մասին.—

Էնկիւրիի ընդհանուր հայութիւ-նը կը բաղկանայ 300 տունէ, մօտ 1530 հոգի։ Հայ կաթոլիկները 120 տուն (510 հոգի) են։ Այս վերջին-ները բոլորն ալ արհեստաւոր են, սափրիչ, դերձակ, կօշկակար, թիֆ-թիկ եւ բուրդ ծախող են։ Իրենց հոգեւոր հովիւն է Հայր Կղեմէս վրդ. Թօփալեան։ Մատուռ մը ունին Ս. Փրկիչ անունով, ուր կը կատա-րեն իրենց հոգեւոր պաշտօնը։

Իսկ Լուսաւորչականները 1020 հոգի, գրեթէ ամբողջովին արհես-տաւոր ու մանիֆաթուրաճի են։ Կան 4-5 վաճառականի օգնականներ, 5 տունը բնիկ էնկիւրեցի է, 75 տու-նը՝ Սթանոզցի, 35-40 տունը՝ Եոզ-կատի կողմերէն, 3 տունը՝ Տըրշէ-հիրցի, 10 տունը՝ Կէօկինցի, 8-10 տուն՝ Նալլըխանցի, 10-12 տուն Գալէճիկցի. իսկ մնացածները Զա-րումցի, Սունկուրլուցի, Եւդովկիացի, Ամասիացի, Սեփաստացի քաղաքա-ցիներ են։ Հոգեւոր հովիւն է Սա-հակ քհնյ. Տիվարճեան. ո՛չ եկեղեցի ունին, ո՛չ ալ դպրոց։ Անոնց զա-ւակները, հայ կաթոլիկ աշակերտ-ներուն նման պետական տեղական դպրոցները կը յաճախեն։

Քահանային ամսաթոշակը միայն պատկանական քանի մը խանութնե-րու վարձքէն կը վճարեն։ 3-4 հատ խանութներ ալ այրած են։ Օրը օրին քահանան կը կատարէ իր հոգեւոր պարտականութիւնը պսակ, մկրտու-թիւն, թաղում, եւայլն։ Տարին երկու անգամ Ծնունդին եւ Զատկին, մաս-նաւոր արտօնութեամբ կը պատա-րագէ, շարժական սեղանով մասնա-ւոր տան մը մէջ։

Էնկիւրիի շրջակայ վայրերու հայերն են Սթանոզ՝ 10, Քէսքին՝ 12, Գալէճիկ՝ 8, Տըրշէհիր՝ 8, ընդամէնը 20-25 տուն։ Ասոնք ալ ջաղացպան, պարտիզպան են, եւ մեծ մասով աղքատ։

∴ Տնտեսական տագնապը Էն-կիւրիի մէջ ալ ազդեց. կարգ մը վա-ճառատուններ վճարումի դադրում եւ սնանկութիւններ ունեցան, ան-գործութիւնը շատցած է. տեղական գլխաւոր բերքը եւ թիֆթիկի բուրդի մթերանոցները մեծ վնասի ենթար-կուեցան։

Պոլսոյ հետ բաղդատմամբ, ապ-րուստը աւելի սուղ է Էնկիւրիի մէջ։ Արդէն բնակարաններու վարձքը 100ին 25 սուղ է, իսկ անշարժ կալուածներու գինը 100ին 30 աւե-լի է։

Կեսարիոյ ապուխտագործներուն մէջ մեծ գործունէութիւն կը տիրէ 30-27 հազարի մօտ մորթուելիք կո-վեր գնուած են։ Կարինի, Մուշի, Ատանայի եւ Սեբաստիոյ կողմերէն բերուած այս կովերը մինչեւ 10 սեպտ. կ'արածուին, եւ 15 սեպտեմ-բերին երբ օդերը քիչ մը կը ցրտին, կը մորթուին։

1914էն ի վեր տեսնուած չէր այսքան առատ կովի մորթուիլը։ Ամէնէն ընտիր ապուխտի բաշը Պոլսոյ մէջ 60-65 ղրուշի պիտի ծախուի։

Եոզղատ-Սեբաստիոյ կողմերու հայ գիւղացին, հունձքը ամբարելէ ետքը, առօրեայ գործերը կը թողու իր ընտանիքին, — եւ խումբ խումբ հոս կը փութան, ապուխտի գործե-րով զբաղելու համար։

1923ին Կեսարիոյ մէջ 14.000 հոր (տէզկեահ) կար, որոնց ամե-նակարեւոր ճիւղերը հայեր կը գոր-ծէին։ Մօտ 130 հայ աշխատաւո-րուհիներ, կային, իսկ մնացածները թրքուհիներ էին։

Տարիէ մը ի վեր, հազիւ 3000 հոր մնացած է։ Գորգագործութիւնը շատ կայուն վիճակի մը ենթար-կուած է։ Օրէ օր գիները անկում կը կրեն եւ արտածումը բնականա-բար կը պակսի։ Ամերիկեան մաքսի խնդիրը, պարսկական գորգերու սարսափելի անկումը եւ սթօքի շա-տութիւնը այս արհեստը շատ ան-շահ դարձուցած են։ Նոյնիսկ ըսողներ կան թէ հորերուն թիւը հազարի պիտի իջնէ մինչեւ 1932 յունուար։

Հունձքը բաղդատմամբ նախորդ տարուան, աւելի շատ է այս տա-րի։ Նոր ցորենին 6 քաշը 25-30 ղրշ. է, գարին՝ 14-17, սիսեռը՝ 60 ղշ., բայց գնող չկայ։ Ալիւրի 6 քաշը 25-40 ղշ. է, ընտիր սիսեռը՝ 40, սալը՝ 50։ Բայց խնդրանք չկայ։ Զտուած մաքուր իւղին 6 քաշը 480-600 ղրշ. է, բուրդին քաշը 35-40՝ ափիոնը 760-850, թարմ պանիրը՝ 130-180, միսին քաշը 20-30 ղշ.։ Բանջարեղէններուն գալով, գրեթէ ձրի են, վարունգին 100 հա-տը 10-15 ղշ. է, կանաչ լուբիային քաշը՝ 2-5 ղրշ., պատնախնձորը՝ 2-2.5, երանելի դդումը՝ 10 փարա...։

Այս տարուան ցուրտէն փտաւե-ցան պտղատու ծառերը։ Միրանին օխան 16-17ուկէսէն սկսելով 10 ղրուշի իջաւ։ Միւս պտուղները դեռ նոր պիտի հասուննան։ Խաղողը շատ առատ է։ Սմբուկը նոր ծախուիլ սկսած է, հատը 30 փարայի։ Մին-չեւ 15-20 ղրուշի կը ծախուի 100 հատը։

Դաշտային աշխատութիւնը սկ-սած է, շատ գործունէութիւն կայ։ Հայ գիւղացիներն ալ Կեսարիա եւ շրջակայ գիւղերը կ'երթան ընտա-նիքով եւ 75-80 ղշ. օրավարձքով կ'աշխատին։ Այս պատճառաւ թա-նապուրի պէտքը աւելի զգալի դառ-նալով, մածունին օխան 4ուկէսէն 8ուկէսի բարձրացաւ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԲՆԱԿԱՆ ՀԱՐՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1913ին ֆրանսական բաժնետի-րական ընկերութիւն մը տեղեկանա-լով որ Ալլահվերդիի շրջանը Բարա-նա եւ Կողբ գիւղերու շրջակայքը գոյութիւն ունին հանքային հարս-տութիւններ, աշխատեցաւ շահա-գործել։

Միխանա կոչուած տեղը կը փորեն, կը բանան երկու փապուղի 50-100 մեդր խորութեամբ եւ այն-տեղ կը գտնեն մեծ քանակութեամբ լինտկի (փլաթին)։ Ցետոյ Կողբ գիւղին շրջակայքը եւս գտնուեցան պղնձի հանքեր։ Պէտք է նկատի առնել, որ մօտերը կը գտնուին Ալ-լահվերդիի պղնձի հանքերը։ Կող-բեցիները մեծ քանակութեամբ պղն-ձահանք վերցնելով, կը տանէին իրենց տուները իբրեւ զարդարանք։

Կայ նաեւ ուրիշ հանք մը արա-քարի։ Անսպառ հանք մըն է այս։ Գիւղացիները հինէն ի վեր սովորու-թիւն ունէին օգտագործելու այդ հանքերը, նոյնիսկ արտածելու շրջա-կայ գիւղերը։

Արաքարի հանքը կը գտնուի Բարանա գիւղէն 3 քիլոմեթր հեռու։ Քարերը երկու տեսակ են, — կար-միրագոյն ու կոկուղ, որ շատ մեծ արժէք կը ներկայացնէ եւ կը գոր-ծածուի սրելու համար ամէն տեսակ գործիքներ, միւսը՝ սպիտակ եւ կար-ծր, որ կը գործածուի ղարձալ նոյն նպատակին։ Ահա այս քարերն էին, որ գիւղացիները պեղելով ու հանե-լով կը տանէին մինչեւ Թիֆլիս կամ Ադրբէջանի գիւղերը, ծախելու համար։

Երկրաբան Գ. Մուրադեան Ամա-սիայէն վեց քիլոմեթր հիւսիս ու ա-րեւելք, Ջալդաշ լերան ուղղութեամբ, երկու երկար գծով, երեւան հանեց օձաքարի առատ հանք մը։ Այս հանքերը կ'երկարին արեւելքէն արեւմուտք, մինչեւ թրքական սահ-մանը եւ հաւանօրէն դէպի Ղարա-խաչ-Զաջուռ, ինչպէս ցոյց կուտայ Արփաչայի արեւելեան ափը։

Օձաքարի այս հանքերուն մէջ երեւան եկան զունաքարի (chromite) երակներ, մասնաւորապէս Ջալդաշ լերան հիւսիսային լանջքին վրայ։

Այս զունաքարը, որ տեսակ մը պողպատի հանք է, կը գործածուի, երկաթի հետ խառնուելով, գործիք-ներու պատրաստութեան, — օրինակ ռազմանաւերու զրահներ, թանկագին ներկեր եւ աղեր՝ կաշի վերամշակ-ման համար։

Երկրաբան Մուրադեանի կարծի-քով, այս շրջանին մէջ հաւանաբար կը գտնուին նաեւ անկիզաքար, մագ-նիզիոմ, տալկ եւայլն։

ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ՇԻՆԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Հայաստանի կոմունիստ կու-սակցութիւնը հրահանգ տուած է Երեւանի եւ Լենինականի քաղաքա-յին խորհուրդներուն, որպէսզի կա-լեր պատրաստեն իբրեւ կայան օ-դանաւերու համար։

Օդանաւային կալերը պիտի օժ-տուին ելեկտրական լուսաւորութեան ցանցերով, քաղաքին հետ հաղոր-դակցութեան ճամբաներով, ելեկ-տրակառքերով, ջրմուղով։ Որոշուած է նոյնպէս օդային գիծ մը հաս-տատել Ջուլֆա-Մեղրի-Բագու ճամ-բով եւ կապել նաեւ Ղափանը, իբ-րեւ արդիւնաբերական կեդրոն։

Ուրիշ զեկոյց մը կ'ըսէ թէ ար-դէն իսկ շահագործման մէջ են հե-տեւեալ գիծերը. Թիֆլիս-Բա-գու, Բագու-Հանքային Ջրեր, Բագու—Փէհլէվի։ Շուտով պիտի պիտի բացուի Թիֆլիս—Սոչի գիծը։ Ծրագրուած է նաեւ պատրաստել հետեւեալ գիծերը.—

Թիֆլիս —Լենինական— Երեւան, Թիֆլիս—Հանքային Ջրեր, Բաթում—Քութայիս — Մեստիա, Բագու-Երե-ւան—Բաթում, Բագու — Կրասնովո-դսկ, Բագու—Մախաչկալա—Աստրա-խան Դուրբին։

Ուրիշ գիծ մըն ալ Օտեսայէն Պաթումի ըստ նոր ծրագրի մը.

1.— Թիֆլիս — Լենինական — Անի — Սարդարաբադ — Երեւան։

2.— Պաթում — Արտա Թու-ման — Ախալցխա — Ախալքալաք — Չիֆթալու—Լենինական — Երեւան։

3.— Երեւան — Դավալու — Նո-րաշէն — Նախիջեւան — Ջուլֆա — Օրդուբադ — Մեղրի — Ղափան — Աջիբաքուլ — Բագու։

Օդանաւային կայաններ պիտի հաստատուին Երեւանի, Լենինակա-նի, Վորոնցովկայի, Անիի, Սարդա-րաբադի, Չիֆթլուի, Դաւալուի, Մեղրիի եւ Ղափանի մէջ։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

«ԵՐԳՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ» ԳՐԱՔՆՆՈՒԹԵԱՆ ԵՆԹԱՐԿՈՒԱԾ

Անցեալ նոյեմբեր 28ին, իմ պատ-րաստած «Երգն Հայաստանի» ֆիլմը ըստ օրինի ենթարկեցի գրաքննու-թեան եւ ստացայ արտօնագիրը (Թիւ 40049)։

Այդ ֆիլմը, ինչպէս գիտէք, ցու-ցադրուեցաւ Ֆրանսայի բոլոր կեդ-րոն քաղաքներուն մէջ։ Մարսիլիոյ մէջ ոստիկանութիւնը ինծի հաղոր-դելով թրքական հիւպատոսին բո-ղոքը, պահանջեց ներկայացնել գրա-քննութեան թուղթը, և իմանալով որ կանոնաւոր է, ազատ համարեց ֆիլ-մը։ Նոյածը պարզ թիւրիմացութիւն էր, քանի որ Թուրքիոյ մասին որ և է ակնարկ չկայ ֆիլմին մէջ։

Սակայն մեծ եղաւ զարմանքս, երբ Փարիզ վերադարձիս ստացայ պաշտօնական թուղթ մը Գրաքննու-թեան Դիւանին կողմէ (Beaux Arts) որմէ առնուած էր արտօնագիրը։ Պահանջեցին երկրորդ անգամ ֆիլմը քննութեան ենթարկել։

Ուզեցի պատճառը հասկնալ եւ պատասխանեցին թէ արտաքին նա-խարարութեան պահանջն է, հիմ-նուած թրքական դեսպանի բողոքին վրայ։

Ֆիլմի վերաքննութիւնը կատար-ուեցաւ յուլիս 10ին, ի ներկայու-թեան երեք նախարարութեանց ներ-կայացուցիչներուն (արտաքին, ներ-քին եւ պատական)։ Իսկ օգոստոս 4ին ստացայ պաշտօնագիր մը որով կը պահանջեն.— 1. Փոխել ֆիլմին անունը։ 2. Վերցնել ֆիլմի վերջին տեսարանը, այսինքն հայկական դրօ-շակը, Էջմիածինը՝ Արարատով։

Ֆիլմին նոր անունը ժամանակին կը յայտարարուի թերթերու միջոցաւ։

Ն. ԿՈՐԳԱՆԵԱՆ

ՑԵԽԻ ՀԵՂԵՂ

Այս օրերս տեղացող յորդառատ անձրեւները պատճառ դարձան որ 2000 խորանարդ մեդր հող փրթի լեռնէն եւ ցեխի վերածուած սահի Սալանչ եւ Մակլան գիւղերուն մի-ջեւ Խուփինէ Ռիփազ գետակը։

Գետակը այս պատճառով ալ յորդեցաւ եւ ողողեց շրջակայքը։ Երեք տուներ մնացին ցեխի հեղե-ղին տակ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (29)

ԿԱՐՄԻՐ ԺԱՄՈՒՑ

Ցետոյ պզտիկ մանղալին մէջ [կ]րակ մը առնելով ալ աւելցուց, [ի]ր կրակին վրայ գետեղեց [կ]աթսայիկը, որ սոխով լուբիա կը [պ]արունակէր, օրը պահք ըլլա-լուն։ Սեղանին վրայ կարգի [դր]աւ պնակը, դգալը, պատա-[ռ]աքաղը, հացը, ջրին սրուակը [ու] գաւաթը։ Քարիւղի լամպան [ա]լ մաքրեց, պատրաստեց, լուց-[կ]ին տուփն ալ քովը դրաւ, ա-[թ]ոռը պատուհանին առջեւ քա-[շ]ելով, ժամագիրքը առաւ, ի-[րի]կուան աղօթքները կարդալու [հա]մար։

[Ե]րբ մը հոգը խուցին դուռը [բա]ցուեցաւ։ Ժամկոչն էր, որ [ետ] դառնալով գնաց սանդուխին [գլ]ուխը սպասողի մը ըսաւ.

— Հրամմեցէք, հոս է։

Տէրտէրը աթոռէն ելաւ։ Դըր-[ս]էն մէկը կուգար. քանի մը [քայ]լ անոր ընդառաջեց։ Եկողը [ներ]ս մտաւ. դուռը գոցեց. քա-[շ]ուելով, վախնալով, ետ ետ գնաց, պատին կռթնեցաւ։ Այ-ցելուն իր աղջիկն էր։ Փէսը հա-նած, եւ ծռած՝ ձեռքը կը քաշէր համբուրելու։

— Ես քեզ մեղա՛յ, տէ՛ր հայր, ես քեզ մեղա՛յ, մրմնջե-լով։

— Ամէնքս Աստուծոյ մեղայ, օրհնա՛ծ, ամէնքս Աստուծոյ մե-ղայ, աղաղակեց տէրտէրը այ-լայլած ձայնով։ Ու յանկարծա-ծին յուզմամբ այցելուին ճա-կատը քաշեց պագաւ։

Երկուքն ալ թաշկինակնին հանեցին, աչքերնին սրբեցին, ու պահ մը իրարու դէմ կեցան, մեծ խռովութենէ մը թեթեւցած սրտով։ Տէրտէրը աթոռին մէկը բերաւ Հայրապետ էֆէնտիին հրամցուց, միւս աթոռն ալ ինքը առաւ։ Ու դէմ առ դէմ նստան։

— Է՛, նայինք ինչպէ՞ս էք, հարցուց էֆէնտին խանդաղա-տանքով։

— Փա՛ռք Աստուծոյ, ողջ ա-ռողջ ենք, ի՛նչ ըլլալնիս յայտ-նի է։ Ազգին վիճակին ամէնքս ալ բաղդակից ենք։

— Գիտեմ, տէր հայր, գիտեմ, ազգին համար շատ բան քաշե-ցիք։ Աստուած վարձահատոյց ըլլայ։ Չարչարանքը, նեղու-թիւնը ամէնուս համար ալ է։ Աստուծով ամէն բան կը շտկուի։

Էֆէնտին «ամէնուս համար» էջին վրայ թեթեւ մը շեշտեց։ Անդրադարձաւ որ քահանան կը զգուշանար իրեն բանտարկման-նը մ'եւէ ակնարկութիւն ընելէ։ Անշուշտ չէր ուզեր զինքը պզտիկ ձգել իր անցեալ ամբար-տաւանութեանը համար։ Բայց ինքը վիրաւոր էֆէնտին սփո-փանքի կարօտ էր. ուստի խօս-քը ինքը բացաւ։

— Այնպէս է, տէր հայր, այնպէս է. ամէնքս ալ ազգին բաղդակից ենք։ Մեր գլխուն ալ շատ բան եկաւ։

— Լսեցի, էֆէնտի, լսեցի, պատասխանեց տէրտէրը ան-կեղծ վշտակցութեամբ։ Ի՞նչ ը-նենք. ամէնքս ալ հայ ենք։ Մեր պատմութիւնը ցոյց կու-տայ որ այս անօրէն մահմետա-կանները միշտ մեր մեծերուն գլուխը կ'ուզեն ուտել։ Անշուշտ Յուշիկներուն մէջ կրակէ տար-ուան աղէտը կարդացեր էք։

— Կարդացեր եմ, տէր հայր։

— Էն առաջ մեր քաջ նա-խարարները այրեցին, [illegible] անտէր անտիրական ժողովուրդը գիւղութեամբ կոտորեն։ Միշտ միեւնոյն քաղաքականութեան հետեւած են։

Այս միջոցին տէր Ցուսիկ տեղէն ելաւ, սուրճ պատրաստե-լու. էֆէնտին թող չէր տար որ նեղութիւն քաշէ։ Բայց դուռը բացուեցաւ. ժամկոչը երկու սուրճ կը բերէր։ Տէր Ցուսիկ ներողութիւն խնդրեց, որ սիկառ չի կրնար հրամցնել, վասնզի ինքը ծխող չէր։ Էֆէն-տին հատ մը գլանակէն հանեց, ու սուրճը խմելով, խօսակցու-թիւնը շարունակեց։

— Է՛, նայինք, տէր հայր, ե՞րբ կը մեկնիք, հարցուց։

— Շիտակը էֆէնտի, դեռ բան մը չեմ գիտեր։ Մօտերս նոր Պատրիարք պիտի ընտրուի կ'ըսեն։ Կը յուսամ որ Սրբազա-նը ամէն դիւրութիւն կ'ընծայէ։ Բացակայութիւնս շատ տարի տեւեց, ժողովուրդը կը սպասէ։ Ընելիք շատ բան կայ։

— Ի՞նչպէս, իմացա՞ք բան մը, մեր գեղն ալ դէպք պատա-հե՞ր է, շատ գժբախտութիւն-ներ տեղի ունեցե՞ր են։

— Ատ մասին փառք նախա-խնամութեան, էֆէնտիս, լսեցի որ մեր գեղը անփորձ մնացեր է։

— Ի՛նչ կ'ըսէք, ատ ի՛նչ հրաշք։

— Էֆէնտի, միակ պարզ հը-րաշք մը չէ։

— Հապա՞։

— Մեր տղաքը ժամանակին խելք ըրեր են ու քանի մը հրա-ցան առեր պահեր են, քիչ մըն ալ զինավարժութիւն սորվելով։ Խուժանը գրոհն մեր գեղին վրայ յարձակում ըրած ատենը, տղաքն ալ անոնց վրայ յար-ձակեր են, եւ թշուառականնե-րը լեղապատառ կը փախչին։ Երիտասարդները անոնց ետեւէն կը վազեն եւ ուրիշ հայ գեղե-րու ալ օգնութեան հասնելով՝ [illegible]անանք ալ փրկեր են։ Ա՛խ, էֆ-ֆէնտիս, եթէ ամէն քաղաք ու գեղ ալ սանկ նախատեսու-թիւն ունեցած ըլլար, բանիկ մը չէր պատահեր։

Այս տեղեկութիւնը լսելուն էֆէնտին պահ մը մտախոհ լուռ մնաց։ Կը հաւկնար թէ «ժողովուրդի խոհեմութիւնը» զէնք ունենալու եւ զինավար-ժութեան մէջ կը կայանայ։ Հե-տաքրքրութիւնը արթնցաւ, եւ տէր Ցուսիկէն քանի մը տեղե-կութիւններ ուզեց. կը զարմա-նար թէ անծանօթ գեղի մը մարդիկ ի՛նչպէս եղեր է որ կրցած են հեռատես ապագան նախատեսել։

Քահանան համառօտակի մը պատմեց տարիներէ ի վեր տեսնուած պատրաստութիւննե-րը, բայց առանց ինքզինքը մէջ խառնելու, ամէն ինչ երիտա-սարդներուն կազմած ընկերու-թեան վերագրելով։

Ա. ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

(Շար.)

Լիոնի մէջ «ՅԱՌԱՋ»ի գործակալն է
Խ. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

«Յառաջ» ստանալ փափաքողներէ կը խնդրուի իրենց հասցէն շուտով յայտնել Պ. Խ. Մուրատեանի, 19½ Cours Lafayette, Պ. Ն. Յակոբեանի գրատունը կամ 202 Rue Boileau, Պ. Թիրեաքեանի ճաշարանը։

ՀԱՆԴԷՍ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Խանասորի Տարեդարձի առթիւ, Հ. Յ. Դ. Տէսինի Պատ. Միութեան կողմէ եւ հովանաւորութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. Տէսինի կոմիտէին։ Այս Շաբաթ իրիկուն։ Երգ, արտասանութիւն, բանախօսութիւն եւ պարահանդէս։ Մուտքը ազատ է

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Ուրֆայի Հայր. Միութեան կողմէ

Օգոստ. 16ին Քլամառի անտառին մէջ

կը խօսին՝ Պ. Պ. Կ. ԳԷՈՐԳՋԱՆԵԱՆ և ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

Եւրոպական եւ հայկական տարազով հայկական պարեր, մասնակցութեամբ «ԵՓՐԱՏ» Նուագախումբի արտասանութիւններ։ Ձոխ պիւֆէ։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Խանասորի արշաւանքին առթիւ

Հ. Յ. Դ. Ռազմիկ խումբին կողմէ

Այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին Առնուվիլի զօրանոցին մօտիկ անտառին մէջ։ Գեղարուեստական բաժին։ Ճոխ պիւֆէ։

ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ (ՊԱԼԵՆՑ)

61 Rue Monsieur-le-Prince, PARIS (VIe)

Հեռաձայն՝ Danton 88—65 Մեթրօ՝ Odeon

Գրատանս մէջ կան Հայերէն եւ Ֆրանսերէն ամէն տեսակ գրքեր, գրական, գիտական, դպրոցական, թատերական, առողջապահական, լեզուաբանական (բառարաններ, զրուցատրութիւն), ինչպէս նաեւ երաժշտական կտորներ (Կոմիտաս վրդ.ի, Հայաստանի երաժիշտներու, Սպենդիարեանի, Սրուանձտեանցի, Պարթեւեանի, եւայլն)

Գաւառէն եւ արտասահմանէն ստացուած ապսպրանքները կը կատարուին արագ եւ խղճամիտ կերպով։ Գործառնութիւնները միշտ կանխիկ դրամով։

Կը գնենք եւ կը փոխանակենք հին կամ գործածուած գիրքեր։ Օրը օրին կը ստանանք նոր հրատարակութիւնները, Հայաստանէն եւ գաղութներէն։

Վարձու կը տրուին վիպական գրքեր

շաբաթը միայն 3 ֆրանքով (ամիսը 10 ֆր.)

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ ՀԱՄԱՌՕՏ ԳՐԱՑՈՒՑԱԿԸ

ՈՒՆԻՆՔ ԱՐԴԻԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱՏՈՒՆ. ԿԸ ՍՏԱՆՁՆԵՆՔ ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ԱՄԷՆ ԿԱՐԳԻ ԳՈՐԾԵՐ

1932Ի ԱՄԷՆՈՒՆ ՀԱՍՑԷՆ

Պատրաստութեան մէջ է 1932ի ԱՄԷՆՈՒՆ ՀԱՍՑԷՆ, որ պիտի ունենայ անցեալ տարուան գիրքին կրկին ծաւալը։ Տուէք ձեր անուն հասցէն. Հրատարակութիւնը ձրի է։ Սկսած ենք ընդունիլ ծանուցումներ Փարիզէն եւ գաւառներէն։ Պահանջել մեզմէ ծանուցումներու նոր սակագինը։

Լիոնի մեր ներկայացուցիչն է Պ. Սահաթճեան, 11 Rue Claude-Boyer, Lyon.

Գրել բեռնաւորել հասցէին.— L. Mozian, 5 rue Champlain, Paris (20)

ՕՐ. ՀՌԻՓՍԻՄԷ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ԵՒ

ԱՒԵՏԻՍ ԴՈՒՇԱՔՃԵԱՆ

(ՏԷՆիզլիցի)

ՆՇԱՆՈՒԱԾ

Իսի լէ Մուլինօ 8 Օգոստ. 931

Թաւրիզ, Հ. Ա.— Մինչեւ այսօր չենք ստացած «վաւերագրական»ը ոչ խմբագրութեան, ոչ ալ վաճառման համար։

EMPIRE մխիթար-Հօլ՝ 87 Av. Wagram

Կ'ուզուի *հայ շօֆէօր մը լիվրէզօնի* (livraison) *համար։ Դիմել Պ. Ինճէճեանի*, 148bis Rue Hoche, Colombes.

Գործ *կը փնտռէ հայ խոհարարուհի մը։ Վարժ տնական աշխատանքներու։ Դիմել կամ գրել Պ. Պօտուրեանի,* 11 Rue Sénégal, Paris.

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Լիոն, Գործ.— 489.80։
Սէն Շամոն, Գործ.— 330.90։
Շաթու, Չէն.— 70։
Լիոն, Յ.Ա.—35, Սկսանք ղրկել։
Հայլանտ փարք, տըթ.ք.—20տոլ.։
Քոմէլ, Պ. Կ — 35։

8, RUE CHATEAUDUNի

MÉRIDIONAL ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆԸ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒԱԾ Է

MÉTRO CADET, LE PELETIER ET N. D. DE LORETTE

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

ՊԻՑԵԱՆՔՈՒՐԻ Ջաւարեան կոմիտէի ընկերական դասախօսական ժողովրդայսօրերեքշաբթի իրիկուն ժամը 9ին Ջաւարեան ակումբին մէջ։ կը խօսի ընկ. ՎԱՀԱՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ. Նիւթ՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան գործունէութիւնը 1908—1914 շրջանին։ կը հրաւիրուին միայն ընկերները։

ԳԱՒԱՌ

ԼԻՈՆԻ Համազասպ խումբի ժողովրդայսօրերեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ։ կարեւոր օրակարգ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկ. Մ. Լուսիկեան եւ պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր եւ ծաղկեպսակով իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին

ՊԵՏՐՈՍ ԼՈՒՍԻԿԵԱՆԻ

մահուան առթիւ։

Հ. Յ. Դ. Պէլվիլի Ռոստոմ կոմիտէն եւ Լսարանական միութիւնը իրենց խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնեն ընկ. Մ. Լուսիկեանի եւ իր պարագաներուն ընկ. Պ. ԼՈՒՍԻԿԵԱՆԻ մահուան առթիւ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Գ. Արապեան եւ Պ.Յ. Հաճիմանուկեան իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին

ՕՐ. ՄԱՐԻԱՄԻԿ ԱՐԱՊԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահուան առթիւ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Պրուսայի Սէլէօզգիւղէն Տիկ. Իսկուհի Մարտիկեան կը փնտռէ իր որդին Մաթէոս Մարտիկեան (25 տարեկան) որ Պոլսէն փոխադրուած է Քորֆուի որբանոցը, ուրկէց 1923ին մեկնած է Ֆրանսա։ Իր մասին տեղեկութիւն ունեցող Սէօլէօզցիներէ եւ հայրենակիցներէ կը խնդրուի իմացնել Իսկուհի Մարտիկեանի 6 Rue Luski, Roustchouk, Bulgarie.

— *Ագսարայցի (Գոնիա) Վերոնիքա Կարապետեան՝ կը փնտռէ իր զաւակը՝ Երուանդ Կարապետեանը (Հայրը՝ Սրապ, եղբայրները՝ Կարապետ, Յակոբ մեռած են։) Երուանդ 8—9 տարեկան հասակին գրուած է Տէր Զօրի Թուրք վարժարանը, Անկէ իվեր մայրը լուր չունի զաւկէն։ Իր մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Տիկին Էլէն Բիւզանդ,* 48 Etienne Dolet, Alfortville (Seine), France.

— կը փնտռուի Եալովայի Գրըճ գիւղէն Առաքել Գէյագեան, 1923—1924ին կը գտնուէր Լա Սէյն (Մարսէյլի շրջան)։ Լուր կայ թէ Փարիզ մեկնած է եւ այժմ կ'ապրի իր մօրը Արմենուհիի եւ իր քոյրերը Արշալոյսի եւ Բերուգի մօտ։ կ'ենթադրուի թէ իրենց բնակարանը կը գտնուի Ալֆորվիլ, իմացնել՝ Vabram Simonian, epicerie, 169 Rue Duguesclin, Lyon. (Rhône).

Վարձու են կահաւորուած սենեակներ մէկ կամ երկու անձի համար, դիմել 3 Impasse Bernard du Bois, Marseille.

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 R. Rivoli, *մէթ. Շաթլէ, Արմատ. եւ նոր մէթոտ, դարմ. արանց եւ կանանց մորթի, արեան, վեներ. հիւդթ. եւ վարակի։ Ամէնօր9-12, 2-8, Կիր. 9-12,*

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H STEPHAN

ՏՕՔԹ. ԽՈՒՊԷՍԷՐԵԱՆ

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՆԵՐՔԻՆ, ՄՈՐԹԱՅԻՆ ԵՒ ՎԵՆԵՐԱԿԱՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ

Varicesի (վառիս) եւ hémorroidesի (էմոռոյիտ) արմատական դարմանում առանց գործողութեան, գիտական վերջին մեթոտներով։

Ցիադէռմի (diathermie), (իւլթրա-վիոլէ) ultra-violets.

ԴԱՐՄԱՆՈՒՄ ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՄԱՍՆԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԱԶԽԱՏԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

Ընդունելութեան ժամեր ամէն օր 4—7.30, կիրակի եւ տօն օրեր 10—12։ 142 Fbg. St. DÉNIS, Tél. Nord 31-4...

(կառ. տուն Նօռի եւ կառ. տը լ'Էսդի մէջտեղը)

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ
ՃԱՇԱՐԱՆ ՖԼՕՐԻԱ

61 Rue Monsieur le Prince, PARIS (6e)

Մեթրօ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Littré 38—4...

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

ՀԱՅԵ՛Ր, ԵԹԷ Կ'ՈՒԶԷՔ ՁԵՐ ԺԱՄԱՆԱԿԸ ՈՒՐԱԽՈՒԹԵԱՄԲ ԱՆՑԸՆԵԼ, ԳՆԵՑԷՔ

ԱՄԵՆԱՎԵՐՋԻՆ ՓԼԱՔՆԵՐԸ ԱՄԵՆԱԱԺԱՆ ԳԻՆԵՐՈՎ

L. NICHANIAN

56 Rue Piat, Paris (20) Մեթրօ Պէլվիլ

Ամառուան եղանակին ֆօնօները կը ծախուին ամենազեղջեալ գիներով.

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ
ՏՆՕՐԷՆ՝ ՏՕՔԹ. ՄԻՀՐԱՆ Կ. ՔԷՇԻՇԵԱՆ

Նախկին բժշկապետ մերսինի ֆրանս. հիւանդանոցներու Պատուոյ մետալ ֆրանս. առողջապահ. նախարարութենէ...

Բաց է ամէն օր կէսօրէ վերջ ժամը 2.50էն 7.50. (կէսօրէ առաջ միմիայն ժամադրութեամբ) Կիրակի եւ տօն օրերը 10—12,

Հոն՝ կը կատարուին Ռ. ճառագայթներով ամէն կերպ քննութիւն, շողանկարում (radiographie), գերամանրշակադոյն, յետ-խոր մրագոյն եւ ռէօնթկէնեան դարմանում (radiothérapie profonde) *նաեւ ՏԻԱԹԷՐՄԻԻ բոլոր կիրարկումները եւ ելեկտրաբուժական բոլոր ձեւերը, որ ներքին, արտաքին եւ մորթային բազմաթիւ հիւանդութիւններու դէմ գործածուած գիտական ամենավերջին եւ ... բուժ ազդակներն են։*

Թոքախտաւորներու համար pneumothoraxի *գործողութիւն, ... ծախսային կանխարգելիչ եւ բուժիչ պատուաստ եւ շիճուկ (... լապէս անվտանգ)։*

Ջղային եւ հոգեկան հիւանդութիւններու՝ դէմ քնէածական, ... լաղրական եւ ֆրէօյտեան մէթոտներ։

Դարմանատունը ունի իր մասնագէտ բժիշկները աչքի, ... ականջի, ինչպէս նաեւ արանց եւ կանանց ծննդամիզային եւ վեներային հիւանդութիւններու համար։

Assurance Socialeի *պատկանող հիւանդներու կը տրուի լուրջ խնամք.*

Դարմանատան առանձնաբոյժը կ'ընդունի վերոյիշեալ ժամերուն

Տօքթ. Մ. Քէշիշեան, որպէս մասնագէտ ներքին հիւանդութեանց կ'այցելէ նաեւ դրսի հիւանդներուն։

Հասցէ՝ 126 Rue Legendre (17) Tél. Marcadet 07—...

Métro: La Fourche եւ Brochant, Autobus H. R. Rbi...

Tramway 39, 40, 42, 5:

CORDONNÉRIE «AKAP»

Maison A. KAPIKIAN

17 Ave. Philippe Auguste, PARIS (11) Tél. Roq. 39-89

Մէթրօ՝ ԱՎՐՈՆ կամ ՆԱՍԻՈՆ

Ջափու վրայ տուկուն եւ ճաշակաւոր կօշիկ ունենալու համար ոտքի կազմախօսական ձեւը ուսումնասիրած կօշկակարը միայն գոհացում կրնայ տալ ձեզի։ Մասնագիտութիւն *Քաէփ տը Շինի*, հեռաձայնով իսկ կրնաք խորհրդակցիլ, ժամադրութեամբ չափ առնելու կուգայ։

Մասնաւոր արհեստանոց կօշիկներու նորոգութեան

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (18)

ՆԱԶԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՀԱՅՈՑ ԴԱՀԻՃԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ...

30.— ԱՊՏԻՒԼ ՀԱՄԻՏ ՍԱՐՍԱՓԻ ՄԱՏՆՈՒԱԾ

Բոլոր այս դէպքերուն մէջ կը կարծուի թէ Դահճապետին ձեռք կայ։

Ապշութենէս սառեցայ։

Այդ պահուն «աղա» մը մտաւ ներս, և ըսաւ թէ Վեհափառը կը կանչէ Իզզէթ փաշան։ Իզզէթ փաշա դուրս ելաւ։ Մենք ալ դարձեալ միւս սենեակը գացինք։ Այս անգամ հարցաքննիչի կարգը տրուեցաւ Հաճի Մահմուտ էֆէնտիի։ Այս մարդը խիստ լեզու մը ունէր, տղէտին մէկն էր։ Խօսքը այսպէս սկսաւ.

— Ես գրագէտի պէս խօսիլ չեմ գիտեր։ Շիտակ շիտակ և կոշտուկոպիտ կը խօսիմ։ Կ'ըսեն թէ այս դէպքերը հայերը կատարեր են։ Հայերը իրենք իրենց և առանձին բան մըն ալ չեն կրնար ընել։ Անիկա դուք ալ չէք կրնար ուրանալ։ Անկարելի է որ չգիտնաք նաեւ թէ ո՛վքերն են Հայերը կը մղեն ու կը դրդեն Հարկաւ կողմէ մը ձեզ խաբած են։ Աշխարհ գիտէ թէ Վեհափառը որքա՛ն ներողամիտ է և ողորմած։ Մարդ չկայ, որ յանցանք չունենայ, եւ չկայ մէկը որ անգամ մը խաբուած չըլլայ։ Եթէ հիմա ճշմարտութիւնը խոստովանիք, Վեհափառին մեծ ծառայութիւն մը մատուցած կ'ըլլաք։ Ինչ պատասխան որ տաք, թո՛ղ գրագիր էֆէնտիները նօթագրեն։

Խնդիրը հասկցուեցաւ։ Սուլթանը կը կարծէ թէ Երիտասարդ Թուրքերու միութիւնը ու Դաշնակցութիւնը դաշնակցեր են եւ գիս ալ իրենց կապեր են։ Միաժին իբր թէ մե՛նք կազմակերպեր ենք Հայերուն յեղափոխութիւնը։

Արդէն Ապտիւլ Համիտ, ասկէ առաջ ալ անգամ մը պալատ կանչելով զիս, անձամբ ըսաւ ինծի.

— Հայոց գործը չէ այս խռովութիւնը։ Հայերը այս խնդրին մէջ կը ծառայեն իբրեւ գործիք։ Պէտք է, որ գիտնաք թէ ո՛վքեր են իսկական խռովարարները։ Երբ երեւան չհանէք զանոնք, երբեք վերջը չի գար այն խռովութիւններուն, որոնք կը վերագրուին Հայոց։

Որ մըն ալ «կիտիշ միւտիւրի» Հաճի Մահմուտ ոստիկանական նախարարութիւն դրկեր էր։ Այս օրհնած մարդը այսպէս խօսեցաւ ինծի.

— Վեհափառը հրաման ըրաւ ըսելու քեզի. «Փոքր տարիքէն կը ճանչնամ զինքը, անտեղեակ ալ չեմ թէ խեռ միտքով («սիվրի աքըլլը») երիտասարդ մըն է։ Գիտեմ նաեւ թէ իրեն նման խեռ միտքով մարդոց նախադասն է։ Սակայն հաւատալով, որ ուղղամիտ մէկն է եւ իրեն հաց կերցնողին դէմ դաւաճանութիւն չըներ, մինչեւ հիմա ինքզինքս կը խաբեմ, իր ծառայութեան տեղեակ ըլլալով հանդերձ՝ ծառայութեանս մէջ առած եմ զինքը։ Բայց այս խռովութիւնները ե՞րբ պիտի վերջանան։ Արդա՞ր է որ այսքան արիւն թափի քանի մը հոգիի շահերուն համար։ Իր խիղճը ի՞նչպէս կը հանդուրժէ ասոր։ Արդեօք մէկը իրեն կը սպառնա՞յ»։

Իսկ ես երկար ու երկար բացատրեցի Հաճի Մահմուտին թէ որո՛նք են բուն պատճառները եւ ի՞նչ է որ կը կազմէ ներքիններսը այս հայկական դէպքերուն։ Հաստատեցի թէ դէպքերուն հետ առնչութիւն չունին անոնք, որոնց Վեհափառը խռովարարութիւն կը վերագրէ։ Ահա դարձեալ իր նոյն կասկածամտութեան մատնուած էր, եւ նոյն հարցումները կ'ուղղուէին ինծի։

Գրագիրները պատրաստ կը սպասէին արձանագրելու համար ինչ որ պիտի պատասխանէի։

— Պարապ տեղը մի յոգնիք, ըսի, պատասխանս կրնամ գրել ես ձամբ։

Եւ առի իրենց ձեռքէն գրիչն ու թուղթը եւ սկսայ գրել պատասխանս։

Գրեցի թէ հայկական դէպքերուն հետ որեւէ առնչութիւն չունին անոնք, որ կասկածի տակ կը գտնուին։ Ոստիկանական նախարարութեան պատասխանատուութիւնը զապելու ատեն ոչ մէկ թերութիւն ցոյց տուած էի։ մը անգամ զինուորական օժանդակութիւն խնդրեցի, բայց նկատի չառնուեցաւ խնդրանքս։ Ծպտեալ ալ խնդրին անհրաժեշտ չափով կարեւորութիւն չտուաւ։ Յետոյ աւելցուցի թէ այս խնդրին առթիւ դէպքերէն առաջ դէպքերուն ընթացքին Պապը Ալիի, քաղաքային զինուորներու հրամանատարութեան, Բերայի, Սկիւտարի կառավարիչներուն ուղղած գրութիւններս եւ հրահանգներս պատճէնը յաջորդ օրը պատրաստ եմ բերելու ներկայացնելու։

Պալատէն դուրս ելայ, նոյն գիշերը օրինակեցի յիշեալ գրութիւններուն պատճէնը եւ յաջորդ օրը դարձեալ պալատ գացի եւ զանոնք յանձնեցի քարտուղարութեան։

Լէպլիպ էֆէնտի եւ Իզզէթ փաշա քննեցին գրութիւններս ... առանի նախադասը ըսաւ.

— Ոստիկանական Նախարարութիւնը ինչ որ անհրաժեշտ էր, կատարած է։ Պատասխանատուութեան արժանի ոչ մէկ յանցանք կամ թերութիւն տեսնեմ։

Յետոյ դառնալով Իզզէթ փաշայի, ըսաւ.

— Գացէք ըսէք Վեհափառին։

(Շար.

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ			
	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
[illegible]		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ՍՈՒՐԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO: LOUIS BLANC OU JAURÈS
Téléphone. NORD 67-23

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
12
ՕԳՈՍՏՈՍ
1931

12 AOUT 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1644 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՓՐԿԱՐԱՐ ՁԵՌՔԸ

Այս տարի ալ, Ամերիկահայ Կարմիր Խաչի Գաւառ. Ժողովը քուէարկած է կարեւոր վարկ մը, զանազան հանրօգուտ ձեռնարկներու համար,

Երէկ հրատարակեցինք 1931-1932 տարեշրջանի նախահաշիւը, որ կը ներկայացնէ 15,000 տոլարի գումար մը։ Մեծ մասով Ամերիկայէն դուրս եղած գաղութներն են որ պիտի օգտուին այս վարկէն, ինչպէս միշտ։ Գաւառ. Ժողովը իրենց պէտքերուն համաձայն բաժիններ հանած է Ֆրանսայի, Ռումանիոյ, Պուլկարիոյ, Յունաստանի, Սուրիոյ, Միջագետքի, Պարսկաստանի եւ Հայաստանի համար։ Մասնաւորապէս ուշադրութեան առնուած են կարօտ շրջանները։ Հին Յունաստանի Կարմիր Խաչի դպրոցներուն անցեալ տարի սահմանած էին 600 տոլար, եւ 80 տոլար ալ աւելի վճարեցին. իսկ այս տարի վարկ բացած են 700 տոլար։ Սուրիոյ շրջանին յատկացուած է 1000 տոլար՝ ընդհանուր պէտքերու համար, 1500 տոլար՝ բեկորներու ազատագրութեան համար եւ 2000 տոլար (ոչ թէ 200, ինչպէս տպուած էր երէկ) ալ Հայ Ճեմարանին։ Բեկորներու ազատագրութեան համար Միջագետքին ալ բաժին կ՚իյնայ 500 տոլար։ Կարօտ վաստակաւորներու օգնութեան համար նախատեսուած է 800 տոլար։ Չեն մոռցուած նաեւ ուսանողները, Խասքովոյի (Պուլկարիա) չքաւոր շրջանը (100 տոլար), Սօֆիայի Մեսրոպեան Ճեմարանը (300 տոլար), Ատրպատականի շրջանը (250 տոլար)։ Բուն Ամերիկայի բաժին կը մնայ միայն 500 տոլար, նոր սերունդի փրկութեան համար։

×

Չի բաւեր այս թուանշանները կարդալ ու անցնիլ, քաջալերական խօսք մը շշնջելով։

Ահա քանի տարի է որ կը գործէ այս Կարմիր Խաչը,— իսկապէս փրկարար ձեռք մը, առանց վհատելու եւ միշտ բան մը աւելցնելով, յանձնառութիւն մը աւելի ստանձնելով մէկ տարիէն միւսը։

Քսան տարուան ճիգ՝ համաձայն օրուան պահանջներուն։ Եւ ամէնէն առաջ, գրեթէ ամբողջութեամբ՝ օգնութեան հասնելու համար Ամերիկայէն դուրս, ուր որ աղաղակ մը կը լսուի կամ ձեռնարկ մը կատարուի։

Անհաւասիկ երկու տարիէ ի վեր անօրինակ սնանկութեան մը հասած է տնտեսական տագնապը՝ Մ. Նահանգներուն մէջ ալ։ Հազարաւոր հայ աշխատաւորներ դատապարտուած են անգործութեան։ Ինը—տասը ամիս շարունակ անգործ մնացողներ, գործ փնտռողներ կան։ Եւ կայ տրամադրութիւն մը՝ քիչ մըն ալ իրենք իրենց մասին մտածելու, իբրեւ գաղութ։

Հակառակ այս բոլոր տագնապներուն, Կարմիր Խաչը յոգնելով, տքնելով, կը կատարէ իր յանձնառութիւնները։ Քիչ մը աւելի, քիչ մը պակաս, բայց երբեք ինքն իրեն չներելով յուսախաբութեան մատնել նպաստընկալ հաստատութիւնը։

Ո՞րն է գաղտնիքը այս յարատեւութեան, այս անընդհատ զարգացման։

Առաջինը անշուշտ այն՝ որ Ամերիկահայ Կարմիր Խաչին հիմնադիրներն ու վարիչները, անդամներն ու անդամուհիները ջերմօրէն կը հաւատան գործին։ Գիտեն թէ ինչ կ՚ընեն եւ ինչո՞ւ կ՚ընեն։

Երկրորդ, Կարմիր Խաչը իր առջեւ ունի կենդանի, սրտի մօտիկ ձեռնարկներ, գրեթէ ամէն գաղութի մէջ։

Եթէ իր դերն ըլլար միայն ողորմութիւն բաշխել եւ կամ օգնութեան հասնիլ աղէտներու պահուն, դժուար թէ այսքան տոկուն եւ արդիւնաւոր կեանք ունենար Կարմիր Խաչը։ Այդ պահանջը լրացնող բազմազան հաստատութիւններ եւ Միութիւններ կան քիչ մը ամէն տեղ, աւելի կամ պակաս գործունեայ։

Ամերիկահայ Կարմիր Խաչի 64 մասնաճիւղերը, անոր 1292 վճարող անդամ-անդամուհիները (մեծ մասով կին եւ աղջիկ), հոգեկան ամուր կապեր ունին իրենց ուշադրութեան յանձնուած գործերուն հետ։ Տարրական դպրոցներու ցանց մը կարօտ գաղութներու մէջ՝ անշուշտ որ պիտի ոգեւորէր հեռաւոր Ամերիկայի քոյրերը։

Միայն Զաւարեան վարժարանը (Յունաստան), որ շէնքովն ու հողովն ալ սեփականութիւնն է Կարմիր Խաչի, կրնար լարել անոնց ուշադրութիւնը։ Իսկ 1915ի բեկորներու փրկութեան ձեռնարկը՝ Սուրիոյ եւ Միջագետքի մէջ, բաւական էր ամէնէն անհոգներն ալ ցնցելու։ Այնքան բազմապահանջ եւ առիպողական գործ մըն է այս, որ տարօրինակ պիտի ըլլար, եթէ Բարեգործականն ալ չփութար բերելու իր բաժինը, — անշուշտ երկու-երեք անգամ աւելի։

Եւ այսպէս բազմաթիւ գործեր, որոնք սէր, աշխատանք և յարատեւութիւն կը պահանջեն։

Մենք վստահ ենք որ Արեւմտեան Եւրոպայի Կարմիր Խաչն ալ կրնար միեւնոյն բարձրութեան հասնիլ, ընդլայնելով իր գործունէութեան շրջանը։

Շատ ալ տարբեր չեն Ամերիկայի եւ Ֆրանսայի պայմանները։ Տեղական հոգերէն դուրս, եթէ Կարմիր Խաչի այս ճիւղն ալ աչքերը ուղղէ դէպի արեւելք — դէպի արեւելեան գաղութները կամ «նահանգները»,—ծաղկոց մը, պատսպարան մը բանալով կամ օգնելով եղածներուն, կը հաւատանք թէ նոր ուժ եւ կորով կը առնէ։

Շ.

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ

ՄԱԿԵԴՈՆԻՈՅ ՈՐԲԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Ստացած ենք ծխտեւեալ գումարները.—

Եօզկատի Հայր. Միութիւն, ՍԷՆ Լամոն	100.—
օգոստ. 6ի գումարը	11,857.—
ընդհ. գումար	11,957.—

* * *

ԶԱՆԳԵԶՈՒՐԻ ԱՂԷՏԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

Եօզկատի Հայր. Միութիւն, ՍԷՆ Լամոն	100.—
Յուլիս 11ի գումարը	3985.60
ընդհ. գումար՝	4085.60

ՊՈԼՍՈՅ ՀՐԴԵՀԸ

Պոլսոյ անցեալ շաբթուան հրդեհին մասին հետեւեալ մանրամասնութիւնները կը հաղորդէ պոլսական թերթերը։ Նշան Թաշ, Մաւրատէք Թաղինէն էֆենտիի սկսած կէս օրին եւ բոլոր սաստկութեամբ տեւեց մինչեւ ժամը ութը։ Ամբողջ եօթը ժամ, տուները կը վառէին, որովհետեւ ջուր չկար։

Բոլոր կեդրոններէն, մինչեւ հեռաւոր տրուարձաններէն հրշէջ խումբերը հրդեհին վայրը փութացին իրենց բոլոր կազմածներով։ Եւ սակայն ջրմուղները երկար ատեն անգործ բռնաւցին բոցերուն դէմ ու հազիւ հեռաւոր տեղերէ բերուած ջուրով կարելի եղաւ կրակը սզոնեցնել։

Հրդեհը երեք մեծ թեւերով կ՚առաջանար դէպի Մաչքաթէշվիքիէ եւ դէպի Պէշիկթաշ, իւրաքանչիւր թեւ երկու երեք ճիւղերու բաժնուած։ Կրակը իր անցքին վրայ բոլորովին մոխիր կը դարձնէր տուները, որոնք մեծաղոյն մասով փայտաշէն էին եւ խուժներու պէս կը վառէին, կը հալէին հրդեհի գուբային մէջ։

Հրշէջները բազմաթիւ տուներ փլցուցին բոցերուն անցքը արգիլելու համար դէպի ուրիշ թաղեր, եւ այս գործողութեան միջոցին բազմաթիւ ձեռնատուներ գործածուեցան։

Երկու հրշէջներ շատ վտանգաւոր կերպով վիրաւորուած, գրեթէ ջախջախուած եւ հիւանդանոց տարուած են յուսահատական վիճակի մէջ։ Գինուոր մըն ալ ելեկտրահար եղած ու մեռած է։ Անկէ զատ նիհատ պէս անուն անձ մը, ի տես սարսափելի բոցերուն, սրտի կաթուած ունենալով յանկարծամահ եղած է փողոցին մէջ։

ՄԵՆԱՄԱՐՏ
ԹՈՒՐՔ ԽՄԲԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՄԻՋԵՒ

«Ճիւմհուրիէթ» գրած էր թէ «Եարըն»ի խմբագրապետին վրայ կատարուած յարձակումը արդիւնք է «ազգային զգացումներու յորդումսին։ Պատասխանելով այս գիտողութեան, Արիֆ Օրուճ պէյ ուղղակի մենամարտի կը հրաւիրէ Եունուս Նատի պէյը։

«Փոխանակ ուրիշներ կռիւի գրգռելու, անձամբ եկուր եւ քեզի կը սորվեցնեմ թէ ինչ բան է պայքարը։ Այդ խեղճ մարդոց արի՞ւնը մատնել կ՚ուզես։ Չե՞ս գիտեր որ եթէ այդ փորձը անգամ մըն ալ կրկնուի, անպայման արիւնով պիտի վերջանայ, այս կամ այն կողմին ի հաշիւ...։

«Ընտրութեան իրաւունքը քեզի կը թողունք քու հաւնած զէնքով եւ ուզած տեղդ։ Բայց միայն քեզի հետ դէմ դէմի կռուինք։ Կը սպասեմ ընտրած զէնքիդ, որոշած տեղիդ եւ վկաներուդ...»։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՓՐՈՒՍԻՈՅ ՁԱԽՈՂԱԾ ՀԱՆՐԱՔՈՒԷԷՆ ՎԵՐՋ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

Գերման կառավարութիւնը որոշած է ամենախիստ միջոցներով պայքարիլ համայնավարներուն դէմ, որոնք մանաւանդ այս վերջին շաբաթները, կրկնուած եւ արիւնահեղ խռովութիւններու տեղի տուին։

Խորհրդակցութեան մը ընթացքին, որուն կը մասնակցէր նաեւ Պերլինի ոստիկանապետը, գերման կառավարութիւնը կարգ մը որոշումներ տուաւ։ Ոստիկանապետը ուշադրաւ տեղեկութիւններ հաղորդեց համայնավար կուսակցութեան անաբեկչական կազմակերպութեանց մասին եւ յայտնեց թէ ոստիկանութիւնը ի վիճակի է իր տրամադրելի միջոցներով ջախջախելու ահաբեկչական ձեռնարկները եւ թէ չպիտի վարանի զանոնք գործածելու։

Խորհրդակցութիւն կատարուեցաւ համայնավար կուսակցութիւնը լուծուած յայտարարելու, սակայն այս միջոցը առայժմ մէկդի դրուեցաւ, նկատելով որ նման որոշում մը պէտք է տրուի գերման բոլոր կառավարութեանց կողմէ միասնաբար եւ այն պահուն միայն երբ երկրին վիճակը դառնայ անտանելի։ Մինչ ներկայիս, կացութիւնը այնքան ալ ծանր չէ։

Ընկերվարական շրջանակները նման որոշում մը կը նկատեն քաղաքական սխալ մը, ներկայ պայմաններով։

Առայժմ ուրեմն, ոստիկանութիւնը միայն պիտի գործէ ընդդէմ համայնավարներուն, պայքարին տրամադրելով իր բոլոր միջոցները։ Կիրակի օրուան խռովութեանց հետեւանքով, Պերլինի մէջ ձերբակալուեցան 174 անձեր։

Ոճրափորձ Պրիւնինկի դէմ

Անցեալ շաբաթ իրիկուն, փորձ մը կատարուեր էր Ֆրանքֆորթ-Պերլին ճեպընթացը օդը հանելու։ Կատարուած քննութիւնները երեւան հանեցին թէ ոճրափորձը պատրաստուած էր չափազանց վարպետութեամբ։ Ոճրափորձին վայրէն գտնուեցան կազի խողովակի շատ մը կտորներ, բոլորն ալ լեցուած պայթուցիկներով։ Այս կտորները 170 մեթր երկար թելով մը կապուած էին ելեկտրական գործիքի մը։ Առաջին կտորին պայթումէն, քանդուեցաւ միայն 4 մեթր երկաթուղի։ Մեքենավարը յաջողեցաւ արագօրէն կեցնել ճեպընթացը, երբ լսեց առաջին պայթիւնը եւ այս կերպով առաջքն առած եղաւ մեծ աղէտի մը։ 70ի չափ վիրաւորներ կան, բոլորը թեթեւ։

Ոստիկանութիւնը համոզուած է թէ ոճրափորձը ուղղուած էր Գերմանիոյ վարչապետին Պրիւնինկի եւ արտաքին նախարարին Քուրցիուսի դէմ։ Ոճրագործները կը կարծէին թէ անոնք նոյն ճեպընթացով պիտի վերադառնան։ Նիւթական կորուստները կը գնահատուին մէկ միլիոն մարք։ Երկաթուղիի ընկերութիւնը տրամադրած է 20000 մարք, անոնց որ պիտի կրնան երեւան հանել ոճրագործները.

Սերպիա սահմանադրական կը դառնայ

Անգլիական գործակալութեան մը Զագրէպի թղթակիցը կը հաւաստէ թէ Եւրոպայի միակ միապետական երկիրը Սերպիա, սահմանադրական պիտի դառնայ մօտ ատենէն։

Սերպիոյ թագաւորը որոշած է արմատական փոփոխութիւններ մտցնել ներկայ վարչաձեւին մէջ որ հաստատուած է 1929ին։ Թագաւորին մտադրութիւնն է առայժմ հաստատել վարչաձեւ մը, որ ստորճանաբար վերածուի խորհրդարանական վարչաձեւի, ինչպէս որ հաստատուեր էր Սերպիոյ մէջ 1918էն մինչեւ 1929։

Թղթակիցը կը հաւաստէ նաեւ թէ օգոստոս 16ին է, իր գահակալութեան 10րդ տարեդարձին, որ թագաւորը խորհրդարանին պիտի վերադարձնէ բոլոր սահմանադրական իրաւունքները։ Սակայն խորհրդարանը որ 1929ին կը բաղկանար 16 կուսակցութիւններէ, այս անգամ պիտի ունենայ միայն երեք կուսակցութիւն։ Ընտրութիւնները տեղի պիտի ունենան հոկտեմբերին։

Պարսկաստանի նաւատորմը

Պարսիկ կառավարութիւնը Իտալիոյ յանձնարարեց իւրաքանչիւրը 300 թոնօ տարողութեամբ 4 եզերապահ եւ 900 թոնօ տարողութեամբ 2 ականակիր նաւեր։ Այս նաւերը պիտի յանձնուին այս տարի իսկ։

Յիսուն պարսիկ երիտասարդներ պիտի ղրկուին Իտալիա, մարզուելու համար նաւային սպասարկութեանց մէջ։ Ցարդ Պարսկաստան ունէր միայն 3 նաւեր։

Յունաստանի ընտրութիւնները

Յունաստանի յառաջիկայ ընտրութիւններուն առթիւ, յունական թերթ մը կը հրատարակէ Վենիզելոսի յայտարարութիւնները։ Յունաստանի վարչապետը յայտարարած է թէ վստահ է որ 1932ի ընտրութիւններուն, ժողովուրդը դարձեալ իրեն պիտի տայ քուէն։ Իսկ եթէ իր կուսակցութիւնը պարտուի եւ գործի գլուխ գան ընդդիմադիր սահմանադրականները, պարտք պիտի սեպէ իր աջակցութիւնը տալ անոնց։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՕԴԸ

Փարիզի օդը ո՛րքան նման է իր աղջիկներուն։ Ցասը վայրկեան արեւ, կէս ժամ անձրեւ, երկու ժամ ամպ, եւ այսպէս շարունակ,

Խաբուսիկ ժպիտ մը, յետոյ անորոշութիւն։ կամ շանթ ու փոթորիկ,

Մանաւանդ այս տարի,

Զանազան Միութիւններ դաշտահանդէս կը ծանուցանեն ամբողջ մէկ շաբաթ,

Եւ, վերջին պահուն, կը յետաձգեն, չվստահելով օդին,

Իսկ անոնք որ կը յամառին յուսալ, դաշտահանդէսի փոխարէն կ՚ունենան...տաշտահանդէս, կիրակի օրով, անտառի մը խորը։

Այսպէս եւ աղջիկները, կը ժպտին կը խայթեն, կը կայթեն։ Եւ յանկարծ... փոթորիկ, կամ առնուազն ամպ մըրրաւելի ծանր է քան անձրեւը։

Եւ մանաւանդ ի՛նչ փոթորիկներ։

Բացէք թերթերը եւ պիտի համոզուիք թէ տկար, փափուկ սեռը աւելի վարժութեամբ կը խմդայ ատրճանակին հետ, քան այն որ տգեղ կամ կոպիտ կը կոչուի,

Պո՛ւմ, պո՛ւմ — եւ առնուազն երկու հոգի կը փռուին գետին, սիրահարն ու սիրուհին։

Ցասը վայրկեան իսկ չի տեւեր տպաւորութիւնը, եւ կեանքը կը թաւալի ճիշդ ինչպէս օդը, — պահ մը արեւ, յետոյ որոտում, յետոյ շանթ — կայծակ, տեղատարափ անձրեւ, եւ նորէն խաղաղութիւն։ Այսինքն անստուգութիւն, գիտի բացուի՞, չը՞պիտի բացուի, անձրե՞ւ թէ արեւ...

Հարցուցէք Փարիզի աղջիկներուն։

Ի՛նչքան իրարու նման են Փարիզի օդն ու աղջիկները, մէկը ծնունդը միւսին,

ԱՐՇԱԻՐ

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼԻ ՆՈՐ ՕՐԷՆՔԸ

Գրած էինք թէ մամուլի նոր օրէնքը Մ. Քէմալի կողմէ վաւերացուած է։

Օրէնքին պարտադրած քննութիւնները կատարուելու համար, նոր կազմակերպութիւն եղած է Պոլսոյ ընդհ. դատախազութեան մէջ։

Միւս կողմէ, ուրիշ վեց-եօթը պաշտօնեաներ եւ քանի մը թարգմանիչներ պիտի առնուին։ Այս պաշտօնեաները պիտի քննեն ֆրանսերէն, յունարէն, հայերէն, եբրայերէն, անգլիերէն եւ գերմաներէն թերթերը։

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

Կը վախցուի որ Պաղեստինի հրեաներուն եւ Արաբներուն միջեւ դարձեալ խռովութիւններ ծագին, որովհետեւ ներկայ կացութիւնը վտանգաւոր կը թուի։ Կարգ մը վայրերու մէջ, հրեայ գաղութները ոստիկանութեան պաշտպանութիւնը խնդրած են։ Կառավարական պաշտօնեաները այս առթիւ իրենց մօտ անջատաբար հրաւիրեցին հրեայ եւ արաբ թերթերու խմբագիրները։ Կը կարծուի թէ իրենց ազդարարուած է դղոյշ ըլլալ եւ ժողովուրդը չգրգռել։

Պաղեստինի Բրիտանական Մարզպանը հրեայ պատուիրակութիւն մը ընդունեց, եւ անոնց հաւաստեց թէ կառավարութիւնը ուշադրութեամբ կը հսկէ եւ միջոցներ ձեռք առած է կարգ կանոնին պահպանման համար։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԱՄԵՐԻԿԱՅԷՆ

ԱՐՏԱԿԱՐԳ ՆՍՏԱՇՐՋԱՆԻ ՊԱՀԱՆՋԸ

Միացեալ Նահանգներու Սահմանադրութեան մէկ տրամադրութեան համաձայն, այս երկրի Խորհրդարանը (Congress) պէտք է գումարուի առ նուազն տարին մէկ անգամ եւ նստաշրջանը պէտք է բացուի դեկտեմբեր ամսուան առաջին երկուշաբթին, եթէ օրինական ճամբով չէ նշանակուած տարբեր թուական մը։ Այս սովորական նստաշրջանը կը տեւէ ամբողջ ձմեռը եւ յաճախ նաեւ գարնան ամիսները։

Երբ անցեալ մայիսին պիտի փակուէր Խորհրդարանի վերջին նստաշրջանը, գտնուեցան բազմաթիւ ծերակուտականներ ու երեսփոխաններ, որոնք յառաջիկայ դեկտեմբերէն առաջ արտակարգ նստաշրջանի մը պէտքը չէշտեցին։

Այս տեսակէտին պաշտպանները նկատի ունէին „գլխաւորաբար տնտեսական տագնապը», որ հետզհետէ աւելի ծանր կը ճնշէր եւ գործանի մասին լրջօրէն խորհիլը հրամայական կը դարձնէր։

Երբ երկիրը կանգնած էր տնտեսական ու ելեւմտական ծանր մտահոգութիւններու առջեւ, երեսփոխանական կամ ծերակուտական աթոռներ գրաւողները կը խորհէին իրենց պարտականութիւններու մասին եւ կ'ուզէին աւելի քան վեց ամիս հեռու մնալ Ուաշինկթընէն։ Այս պատճառով ալ, նախ քան վերջին նստաշրջանին փակումը, սիրտցաւ ներկայացուցիչները կ'ուզէին ապահովել արտակարգ նստաշրջանի մը գումարումը։

Ցաւրեր էր Նախագահ Հուվըրի եւ իր խորհրդական-գործակիցներուն մտածումը, որ իրեն յենարան ունէր գործի մարդիկը, այսինքն դրամատէրերը։ Իշխանաւորները չէին հաւատար որ Խորհրդարանը կրնայ որեւէ ձեւով դիւրացնել տիրող տնտեսական տագնապին մեղմացումը։ Նախագահը կը շեշտէր թէ պայքարը պէտք է մղուի հազար ու մէկ ճակատի վրայ եւ ասոր համար ալ ինք ոչինչ կ'ակնկալէ արտակարգ նստաշրջանի մը աշխատանքներէն։ Արդիւնքն այն եղաւ որ Միացեալ Նահանգներու Խորհրդարանին վերջին նստաշրջանը փակուեցաւ, առանց արտակարգի մասին որոշում անցընելու։

Խորհրդարանական դադարի այս շրջանին, Նախագահ Հուվըր բռնեց վարչական կարգադրութիւններուն ճամբան։ Կը սպասուէր որ Նախագահը շարունակէր իր խորհրդակցութիւնները՝ տնտեսական տագնապը կասեցնելու եւ աշխատաւորներուն գործ ստեղծելու առաջադրութեամբ, սակայն վարչական կարգադրութիւններուն չարունեցաւ այս ուղղութիւնը։ Դէթ ոչինչ յայտարարուեցաւ հրապարակաւ։

Ինչպէս ծանօթ են «Յառաջ»ի ընթերցողները, Հուվըրի վարչական առաջին կարգադրութիւնները եղան Միացեալ Նահանգներու կեդրոնական կառավարութեան պաշտօնատուներու պիտաշէներուն կրճատումը։ Այս մեծ հանրապետութիւնը այսպիսով բռնեց խնայողութեան ճամբան, անուղղակի օրինակ հանդիսանալով մեծ ու փոքր արդիւնաբերողներուն, որոնք սկսան աւելի համարձակօրէն կրճատել աշխատավարձերը եւ պակսել արտադրութեան քանակի նուազագոյն չափը։

Երբ պետութեան հասոյթները պակսած են՝ իբր բնական հետեւանք համատարած անգործութեան, պարզ է որ ձեռք առնուած խնայողական միջոցները անհրաժեշտ նկատուին հանրութեան կողմէ։ Քիչերը կրնան տեսնել որ պետական խնայողութիւնը գէշ օրինակ միայն կրնայ ըլլալ արդիւնաբերողներուն համար, հետեւաբար կը նպաստէ տնտեսական ներկայ կացութեան երկարաձգումին։ Քիչերուն միայն յատուկ այդ հեռատեսութիւնը չի բաւեր, որպէսզի սիրտցաւ ներկայացուցիչներ հրապարակաւ պահանջեն արտակարգ նստաշրջանի մը գումարումը, մանաւանդ ամրան այս տաքերուն։

Եթէ ոչ այս կարգի զուտ ներքին ու երեւութապէս օրուան պահանջ ներկայացնող կարգադրութիւններու, գոնէ ըստ էութեան նման՝ բայց միջազգային համաձայնութեան մը համար անհրաժեշտ պիտի ըլլայ հրաւիրել Միացեալ Նահանգներու Խորհրդարանի արտակարգ նստաշրջան։ Խօսքը մեծ պատերազմէն մնացած պետական պարտքերու վճարումները տարի մը յետաձգելու առաջարկի մասին է։

Լոնտոնի վերջին խորհրդաժողովը որուն մասնակցեցան շահագրգռուող եօթը մեծ պետութիւններու ներկայացուցիչները՝ Գերմանիան տնտեսական ու ելեւմտական փլուզումէ փրկելու առաջադրութեամբ, ընդունեց Նախագահ Հուվըրի մէկ տարուան մորաթորիումի առաջարկը։ Այս կը նշանակէ որ Միացեալ Նահանգներու Գանձային նախարարութիւնը այս տարի պիտի չգանձէ Ֆրանսայէն եւ Անգլիայէն իր ունեցած պահանջները։

Որդ՝ այս գանձումները պիտի ըլլային յառաջիկայ դեկտեմբեր 15ին, եթէ «մորաթորիում»ի առաջարկը չընդունուէր, բայց այդ առաջարկը ընդունուելէն յետոյ ալ՝ այս երկրին մէջ գործադրութեան դրուելու համար, անհրաժեշտ է որ այդ համաձայնութիւնը վաւերացուի Միացեալ Նահանգներու Խորհրդարանին կողմէ։

Ճիշդ է որ Նախագահ Հուվըր՝ այդ առաջարկը ներկայացնելէ առաջ խորհրդակցած է թէ՝ Ծերակոյտի եւ թէ Երեսփ. ժողովի վարիչ տարրերու հետ եւ թէ ապահոված անոնց համաձայնութիւնը։ Սակայն խնդիր է թէ դեկտեմբեր 7ին նոր նստաշրջան մը բացող Խորհրդարանը պիտի կարենա՞յ մինչեւ 15ը վերջացնել ո՛չ միայն իր կազմակերպական աշխատանքները, այլեւ «մորաթորիում»ի հետ կապուած խնդիրներուն ուսումնասիրութիւնը։

Այս է որ կասկածելի կը նկատուի, աչքի առջեւ ունենալով այն պարագան որ թէ Ծերակոյտի եւ թէ Երեսփ. ժողովի անդամները մօտաւորապէս հաւասար թիւով բաժնուած են երկու կուսակցութիւններուն վրայ, ինչ որ ժողովի կազմակերպման նախնական աշխատանքները կը դանդաղեցնէ զգալապէս։

Եւ յետոյ, «մորաթորիում»ի հետ կապուած խնդիրներուն ուսումնասիրութիւնն ալ թեթեւ գործ չէ, մանաւանդ որ մինչեւ դեկտեմբեր այս կարգադրութեան դրական ու բացասական հետեւանքները մէջտեղ ելած կ'ըլլան եւ կրնան տարակարծութիւններու առիթ տալ։

Այս պարագաները նկատի ունենալով է որ Սպիտակ Տան մօտիկ կանգնած դիւանագէտները ըստ երեւոյթին կը խորհին արտակարգ նստաշրջանի մը մասին։

Վերջերս Մէսէչուսէթսի ներկայացուցիչ Թրէտուէյ այցելած է Նախագահին, որուն հետ ո՛չ միայն անձնական բարեկամութիւն՝ այլ եւ քաղաքական նոյնանման ըմբռնումներ ունի։ Ցատկանշական է այս տեսակցութենէն յետոյ թերթերու թղթակիցներուն մէկ զեկոյցը որուն համաձայն Ներկայացուցիչ Թրէտուէյ Նախագահին թելադրած է հրաւիրել Խորհրդարանի արտակարգ նստաշրջան մը։

Այս կարգի զեկոյց մը ենթադրել կուտայ որ պարագաները փոխած են Նախագահ Հուվըրի մտաւոր դիրքը այս խնդրի մասին։ Եւ որպէս զի նման գումարումէ մը Նախագահին սպասած անպատեհութիւնները որքան կարելի է քիչ ըլլան, հաւանական է որ արտակարգ նստաշրջանը հրաւիրուի նոյեմբերին։

ԴՈԿՏ. Ռ. ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ

"ՌԱՊՊԻ„

ՔՆԱՐԱՎԷՊ ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆԻ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ու զարմանալի չէ երբեք եթէ յաճախ Պէշիկթաշլեանի լեզուն անհանդարտ, անհաւասարակշիռ։ Թափ մը ունի, նման իր պատկերներուն. որովհետեւ ան չի յաջողիր հակակշիռի տակ առնել միշտ իր երեւակայական խռովքը. պատկերները եւ լեզուն կը հոսին զառիթափէն ի վար գլորող հեղեղատին նման որ չի ճանչնար չափ, չափաւորութիւն ու ինքզինքէն դուրս ելած է։

Վերջապէս իր բառական հնչականութիւնը, իր հատկտեալ, ստատտուն շեշտերը, յորձանապտոյտ լեզուն կուտան տեսակ մը ահ զոր պիտի փորձուէի բաղդատել դարավերջիկ պարերու քիչ մը խենդ, քիչ մը գինով երաժշտութեան հետ, ճագ-պանտին հետ, եթէ չվախնայի տպաւորութիւնս չափազանցելէ...

Օրինակ մը, որ միակը չէ.

«Բեթանիա.
Կէս գիշեր.
Լուսանուշ խաւար։
Լուսինը կը յողայ ամպէ ամպ. փոքրիկ վերջալոյսներ. վարդի լճակներ որոնց մէջ կ'ընկղմի լուսնի նաւակը. Նարդոսի ջրբուէժ. երագ կը տեղայ երկնքի խաղաղութեան ծածքերէն։
Բեթանիա։
Աղբիւրներու փողոց.
. . .

(Կ'ընդմիջեմ. շարունակեցէք կարդալ էջ 32ը, յաջորդ էջը, յաջորդ էջերը, եւ կամ որեւէ էջ-նոյն գնացքը ամէն տեղ)

. .

«Ռապպի»ի նիւթը գեղազարդումի է (slylisation) Նոր կտակարանի մէկ դրուագին, Մարիամ Մագդաղենացիի տարփանքը Յիսուսի հանդէպ։ Պէշիկթաշլեան Նշ., ինքնատիպ տիպարներ չէ ստեղծած, ոչ ալ փորձած է հոգեբանական կամ իմաստասիրական հարցեր դնել. կամ լուծել. ան բաւականացած է, նոյնիսկ տեղ տեղ Նոր կտակարանի ոգիին տառին հաւատարիմ մնալու աստիճան, ներկայացնել Յիսուսի կեանքին վերջին եղերական օրերը։ Պէշիկթաշլեան ուզած է կարծէք այդ եղերականութիւնը շեշտել, դրւաւորել, անոր հակադրելով, կամ համադրելով Մարիամի տարփանքը...

«Ռապպի»ի մէջ, նոյնիսկ Յիսուսէ աւելի Մարիամի տիպարն է զոր հեղինակը ուզած է ամբողջացնել եւ կենդանացնել։ Ինչ տարփային բայց բուռն զառիւն մըն է որ կը լեցնէ այդ կնոջ կեանքը. անիկա կը ներկայացնէ սիրոյ նախանձայնութիւնը, սիրոյ հեռագգացութիւնը, անիկա կը սկսի սիրել կոչեցեալը, առանց զայն տեսած կամ ճանչցած ըլլալու. եւ իր մէջ յայտնուող այդ զգացումը, այդ կիրքը այլեւս կը քաշէ, կը վարէ զինքը, ու անկախ իր կամքէն, կ'առաջնորդէ միայն «Ռապպի»ի ոտքը, միայն անոր սիրոյ...

Պէշիկթաշլեան տրոփուն, հեւացող տողերու մէջ դիտած է տալ այդ զոյգ սէրերուն, սիրոյ մարմնական կամ հոգեկան խռովքներու ամբողջ տաղը։ Սէ՛ր որ մարդկային ու նոյնիսկ աստուածային էութիւնները կը հրդեհէ «ճարճատող մի-թեններու նման. հոգ Պէշիկթաշլեան կատարելապէս իր տարրին մէջն է. ան կը ճանչնայ սիրոյ բոլոր պահերը, տենչանքը, հեշտանքը, յագեցումը եւ հիասթափումը...

«Քանզի մարդկային զգացումը անհուն է, բայց մարմինները անկարող կատարեալ վայելքի համար։»

. .

Բայց ինչո՞ւ Պէշիկթաշլեանի քնարական գրականութիւնը տեղատեղ «սիրտ կ'առնէ» չափազանց ծանր մեղրի նման, որ կը գօշէ ախորժակը, առանց զայն յագեցուցած ըլլալու։

Կարծեմ պատճառը պարզ է. Պէշիկթաշլեան թերութիւններն ունի իր իսկ առաւելութիւններուն. իր յատկութիւններն են որ կը դլեն, կ'անցնին չափը, չափը կը խեղդեն կատարելապէս։

Այո, իր գրականութիւնը կը մեղանչէ չափազանցութեամբ եւ գերիրական, անզբիրական նկարագրութիւններով։ Կարծէք պարզ, բնական մարդկային աշխարհը չի բաւեր իրեն. պէտք կը զգայ մեզ տպաւորելու մտացածին աշխարհով մը, ուր ամէն երեւոյթ ջերմի բռնուած է, եւ իր բառերը կը ցատկեն ամենայն դիւրութեամբ ամենաբուռն վերջնագոյն արտայայտութիւններու։

Պիտի առարկուի թէ գրական ընթացիկ մեթոտ մըն է այլաբանութիւնը, չափազանցութիւնը։ Հակառակը չեմ պնդեր, բայց ընդունինք վերջապէս որ բնութիւնը եւ կեանքը տրամաբանութիւն մը ունին, զոր արուեստը չի կրնար անտեսել։

Չափազանց շատ արուեստ, տարապայման պաճուճանք, ահա Պէշիկթաշլեանի թերութիւնը։ Անիկա կը շլացնէ բայց կը յոգնեցնէ մեր ճաշակը. անիկա նոյնիսկ կասկածի տակ կը դնէ հեղինակի մը զգացումներու անկեղծութիւնը։

Թերութիւն մը զոր ռոմանթիզմը մշակեց առաւելապէս եւ զոր այլանդակեցին բոլոր այն գրական անպարարները որոնց համար արուեստը խաղ մը, սնափառութիւն մը եղած էր։

Արուեստ, արուեստի՜ համար. ես, ափսոս, զուրկ եմ այդքան նրբենի ըմբռնումներէ։ Կը հաւատամ սակայն որ արուեստը այնքան կը ծառայէ արուեստին որքան գիտէ ծառայէ բնութեան եւ կեանքին։

Պէշիկթաշլեանի գրական արժանիքները ոչ միայն քնարերգակ, այլ իբրեւ երգիծաբան անուրանալի են։ Բայց ինչ որ կը սիրենք ու կը ներենք երգիծաբանին քով, քնարերգակին քով շատ կը տեսնենք։ Եթէ առաջինը իրաւունք ունի իրականութիւնը դիտելու ոսպնեակներու ընդմէջէն, երկրորդը պարտաւոր է աշխարհի պատկերը տեսնել եւ տալ պարզ եւ մարդկային աչքերով։

Փ. ՍԵՆԱՍԱՐ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ
ԵՒ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ
ՔՐՏԱԿԱՆ ՇԱՐԺՄԱՆ ՀԱՆԴԷՊ

ԽՄԲ.— Օգոստոս 1ին ծրատարակեցինք Թուրքեւպարսիկ սահմանագլուխի պարսիկ ներկայացուցիչ Գնդ. Քեազիմ պէյի յայտարարութիւնները՝ քրտական շարժման մասին: Ստորեւ՝ այդ յայտարարութեանց վերջին մասը.—

Թուրք կառավարութեան ցանկութիւնն է իր տիրապետութիւնը տարածել պարսկական հողամասին այն ճանապարհի վրայ, որ Ղուզլուի հովիտէն սկսելով կ'ուղղուի դէպի Արարատ։ Այս հողաշերտը սահմանէն 6-7 քիլոմեթրի վրայ Պարսից երկրամասին մէջ կը գտնուի։ Իբրեւ փոխարինութիւն Թուրքիան պատրաստ է ուրիշ հողամաս յանձնել Պարսից կառավարութեան։ Վերջինս նկատի՝ ունենալով՝ երկու կողմի շահերը եւ առաջնորդուած Թուրքիոյ օգնելու ցանկութեամբ, սկզբունքով ընդունած է այս առաջարկը այն պայմանով սակայն, որ հողամասերու վերոյիշեալ փոխանակութեան մէջ, սահմանագծի մասին կողմերը համաձայնութեան յանգին։ Ներկայիս երկու պետութիւններու միջեւ այդ մասին բանակցութիւնները կը շարունակուին։ Եւ որպէսզի մինչեւ այդ բանակցութեանց վերջը, անհրաժեշտ զգուշութիւնները ձեռք առնուած ըլլան, վերոյիշեալ ուղին երկու կառավարութեանց ուժերու հսկողութեան եւ ազդեցութեան տակ կը մնայ։

Ի հարկէ Պարսից կառավարութեան համաձայնութիւնն այն ժամանակ վերջնական կ'ըլլայ, երբ եղած առաջարկը կը մնայ իր որոշուած սահմաններուն մէջ եւ դէպի Արարատ տանող ճանապարհէն եւ զինուորական տեսակէտով այդ ուղին պահող բարձունքներէն զատ, ուրիշ պահանջ չըլլայ եւ միաժամանակ փոխանակութիւնը բաւարար ըլլայ. հակառակ պարագային դժուար թէ պարսիկ կառավարութիւնը հողամասերու փոխանակութեան համաձայնի։

«Արարատի ճնշումէն յետոյ տեղի ունեցած դէպքերու մասին կարգ մը ցեղապետներ Պարսից ուժերուն անձնատուր ըլլալով, ներկայիս ալ Պարսից իշխանութեան հսկողութեան եւ հովանաւորութեան տակ են։ Գալով խռովութիւնները շարունակող տարրերուն, եթէ Պարսից զօրքի հետապնդումը չըլլար, անկասկած, որ ներկայիս պատկառելի ույժ մը կը ներկայացնէին։ Երբ Արարատէն խռովարար խումբերը սահմանն անցնելով, Աղ Գոլի. Ղումի եւ Ղըշլաղի շրջաններն էին կեդրոնացեր, Պարսից զօրքը 28 Էսֆանդ 1309 (1931 մարտի 19ին) ընդհարման կը բռնուի անոնց հետ եւ այդ շրջաններէն հեռացնելով մինչեւ սահմանը կը հալածէ։

Հակառակ այն հանգամանքին որ խռովարարները ճնշելու համար Թուրք զօրքի աջակցութեան դիմում էր եղած, սակայն սահմանը բաց էր մնացած։ Այսպիսով խռովարարները յաջողեցան թրքական հողն անցնիլ եւ Սարիհան, Քարաչի Բալաղ եւ Ղըշլաղաթ գիւղերու շրջանները ապաստանիլ։

Այդ շրջանի Քիւրտերէն աջակցութիւն ստանալով, նոյն խռովարարները սոյն թուի Ֆարւարդինին (ապրիլ 1931) պարսկական Ղարա-Հասանի կայարանի վրայ գիշերային յարձակում կատարեցին։ Ոստիկանաւոր մը սպանելէ, քանի մը զինուոր վիրաւորելէ յետոյ, անոնք մտան պարսկական հողը եւ կեդրոնացան Ղալա-Ջուղի եւ Իլ Թիլ խանի լեռներու եւ բարձունքներու վրայ։

«Որդիբէհեշտին (այս մայիսին) զանոնք ընկճելու համար զօրք ուղարկուեցաւ. միաժամանակ թրքական իշխանութեան աջակցութիւնը խնդրուեցաւ։ Սակայն նախ քան անոնց աջակցութեան հասնիլը, Խորդադի 5ին (մայիսի 26ին) մեր զօրքը իր գործողութիւններն աւարտեց։ Խռովարարները ցրուեցան եւ բազմաթիւ զոհերով Արաքսի ափը եւ սահմանի աջ մասը գտնուող Ղըշլաղ-Փանջարլու հասան։

«Ստացուած տեղեկութիւններու համաձայն անոնք Թանդուրեգ լեռն են ապաստանած։

«Խորդադի 10ին (յունիսի 1ին) լուր եկաւ թէ նոյն խռովարարներէն խումբ մը երեւցած է Զալդրանի շրջանը։ Իսկոյն Ղարաէյնի շրջանը զօրախումբ մը ուղարկելով, թրքական հրամանատարին լուր տրուեցաւ եւ աջակցութիւն խնդրուեցաւ։ Վերջինս պատասխանեց, որ Բայազէդի հրամանատարը եւ զօրամասը Խորդադի 17ին (յունիս 7ին) սահմանագլուխ պիտի գան։

«Պարսկական զօրքը, նոյն օրը Շէյխ-Սալու շրջանում խռովարարներուն վրայ յարձակելով, զանոնք մինչեւ թրքական սահմանը հալածեց։ Եւ որովհետեւ, այդ ժամանակ թրքական ույժեր չկային, խռովարարները յաջողեցան փախուստ տալ եւ իրենց ույժերը կեդրոնացնելով, Խորդադի 18ին (յունիս 8) Շէյխ-Սալուի հարաւային գիւղերը գրաւեցին։ Այդպիսով մեր ույժերն ստիպուեցան նորէն կռուի բռնուիլ անոնց հետ։ Գրաւելով անոնց դիրքերը, խռովարարները Բէքալէի հարաւային բարձունքները մղեցին։

«Խռովարարներու հանդէպ թրքական ուժերու այս անգործութեան պատճառը, կարծիքս այն է որ թրքական իշխանութիւնները հակառակ անցեալի գործունէութեան, այժմ ցանկութիւն ունին Քիւրտերու դժգոհութիւնները վերցնելով, սիրաշահիլ եւ անդորրութիւնը վերահաստատել այդ շրջաններուն մէջ։

Ինչպէս կը հաստատեն նանշուած մանրամասնութիւն Արարատի ըմբոստութիւնը ճնշ գործին մէջ մեր՝ Թուրքիոյ բ աջակցութիւնը մեզ նիւթական ֆիզիքական խոշոր կորուս պատճառեց եւ սպասելի էր, անոնց հանդէպ Թուրքիոյ կ բարեացակամ վերաբերմունք տ Բայց որովհետեւ մեր խնդրական ն տակն է սահմանի վրայ կատա խաղաղութիւն հաստատել եւ ւան Թուրքիոյ եւ Քիւրտերու քարը վերցնել, ուստի մենք զանց ուրախ կ'ըլլանք եթէ իշխանութիւնները յաջողին Քիւրտ րու վստահութիւնը գրաւելով սիրա հիլ և զանոնք հնազանդեցնել։ հանդերձ, պէտք է յուսալ որ Քիւր րուն սահմանի մեր շրջանէն հե բնակութեան տեղ տալով, Թուր անոնց վրայ բաւարար ուշադրութ կը դարձնեն, որպէս զի պարսկ հողը չանցնին եւ պարսիկ գի ցիութեան միասներ չպատճառ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԲԱՆՈՒՈՐ Կ'ՈՒԶԷՆ

«Խորհրդ. Հայաստան»ի 26 լիսի թիւը կարծես նուիրուած է բողջովին բանուորներու պահ թեան հարցին։

Նախ խմբագրական մը, որ բողիչ քաղանայի մը պէս «ըն առնելով Ստալինի մէկ խօս քննադատութեանց դէմ ինքնապ պանութեան եղանակ — կը թե կազմակերպուած ձեւով բան հաւաքելու քաղաքականութիւն մշակել, եւ արգիլել բանուոր ինքնակամ տեղափոխութիւնը, չհիկերելով՝ «ինքնահոսը»։

Բանուորական ուժերու պա «չափազանց վատ դրութիւն է ծել»։ Արդիւնաբերութեան ճիւղերուն մէջ,— պղինձ, ուամեղէն, չէշաքար, մեքենաշին շինարարութիւն,— աչացին հանջ կայ բանուորներու։ Եւ ա արդիւնաբերական ծրագիրներու ժումը։ Միայն ներկայ եղան համար, շինարարական ձեռն վարիչները կը պահանջեն 15,0 բանուոր։

Եւ սակայն նոյն թերթը նկա է, որ գիւղերուն մէջ կ'ապրին մաթիւ բանուորներ, որոնց թէ ինչո՛ւ — չեն պատասխա գործի մասնակցման յայտարարութ ներուն։ Ու կը թելադրէ պայման գիր կնքել այդ ազատ բանուոր րուն հետ։ Անիկա տեսակ մը մանափակում է սակայն բանուոր րու ազատութեան։ Այսինքն պայ նագրութիւններով բանուոր թերցողը կրնայ երեւակայել թէ ձեւով կրնան խմբագրուիլ — բանուորները դամուած պիտի նան աշխատանքի մը, որ գերի տի դարձնէ զիրենք, կամ առ նո հասարակ մեքենայ։ Սակայն Սոա այդ «մեքենայացումն» է, որ կը հանջէ։

Այս ամէնը լաւ։ Ամէն բան խատանքին համար, եւ ոչ թէ ւորին համար։ Այս է եզրակա թիւնը բանուորահաւաքման այ դաքականութեան։ Եւ այս քաղա կանութիւնն է պատճառը, որ, լով բանուորին կեանքի եւ հա տութեան պահանջները, առթիւ դարձեալ կը թելադրենք ընթերցողներուն՝ կարդալ կիրակ եայ մեր քաղուածքը Հայաստան բանուորներուն վիճակին մասին բանուորը կը խուսափի պայման գրութիւն կնքելէ, եւ կը «ինքնահոսը», այսինքն բանուո կը գայթէ գործարանէ գործարան հանքէ հանք, ոչ թէ միայն խատանք փնտռելու, այլ նաեւ մը աւելի «մարդկային պայման Պարզ խօսքով, — անլեզու մեքեն (հայ բանուորը), վախնալով քելէ մարդկային լեզուով, իր քը կը կատարէ մեքենայի պէս խօս՝ խոյս տալով գործարան հեռեւելով աշխատավայրէ աշխա վայր։

Այս առթիւ, կարելի՞ է

— աշխատանքը բանուորի՞ն ր, թէ բանուորը աշխատանքին ր։ Առանց հիւանդ նախադա թիւններու, յստակ եւ պարզ ի՞նչ ի պատասխանէին Հայաստան ազատ խորհուրդներու ազատ իչները։

ՀԵՏԵՒԱՆՔ

ոյն թերթը կը գանգատի, որ քսի գործարանը, չէ կրցած ի անացնել արդիւնաբերական ծրա Օրական 2—4 հոր (տէզկեահ) ապ կը մնայ եւ չեն աշխատիր, նետեւ բանուոր չկայ ու ի մը վարպետներ «չուեր են» եւ տանելու գացեր են ուրիշ գոր աններու մէջ։ Մետաքսի գոր անին տնօրէնը կը գիծէ ձէթ— ւի գործարանին տնօրէնին, րելով որ իր գործարանէն հե ած բանուորները մերժէ ընդու Սակայն պատասխան կը ստա

— Որտեղից ուզում են թող , ինձ բանուոր է պէտք, ես նում եմ։

Այսպէս ձեռքէ ձեռք կը քաշեն ուորները։ Եւ գործը կը տուժէ ալէս։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԳԱԽԷԺ

Ռուսիա մեծ պահանջ ունի խէժի (քաուչու), այնպէս որ րեկան կը ներածէ 90,000 թոնօ, կ՚արժէ 60-70 միլիոն ոսկի լի։

Այս պահանջը երկրին արտա դրութիւններով գոհացնելու հա, ռուս բուսաբանները երկար ա հետազօտութիւն կը կատարէին ն կողմ։ Ի վերջոյ Ղազախստա մէջ գտան երկու բոյսեր, որոնք խէժ կուտան։ Այդ բոյսերը կը ուին «խոնդրիլլա» եւ «տաու ըզ»։ Ձգախէժ կուտայ նաեւ ե ինը, որ մինչեւ այժմ կը մշակուէր ուածեղէնի համար։

ուսաբանականհետազօտութիւնն երկայիս կը շարունակուին Վրաս ի եւ Հայաստանի մէջ։ Այսպաւթիւ ու գիտնական բուսախոյզ մը օգ թեան կը հրաւիրէ ժողովուրդն որ իրենց տեղեկացնէ ձգախէժ ադրող բոյսերու գոյութիւնը ի շրջաններու մէջ։ Եւ դիւրու ն ևս այդպիսի բոյսերը ցնելու համար կուտայ հետեւ տեղեկութիւնները։

Ձգախէժը յաճախ կը գտնուի երու կաթնահիւթին, ինչպէս կեղեւին ու տերեւներուն Բոյսերու մէջ ձգախէժի գո թեան նշան կը համարուի մա ի կաթնահիւթը։ Այդ հիւթը, ցողունը կամ տերեւը կտրուի, հոսի թանձր եւ սպիտակ։ Օդին ցութեան տակ աւելի կը թանձ այ եւ թելի ձեւով կ՚երկարի։ ափին մէջ խմոր թրելու ձեւով ուի եւ գնդիկ պատրաստուի, կը նակէ թէ լաւ ձգախէժ կուտայ բոյսը։

Ժողովուրդը կարգ մը բոյսերու կաթնահիւթը կը գործածէ իբրեւ ծամոն (ձիւթ)։ Այսպէս Հայաստանի մէջ ծանօթ են «սարի ծամոն» եւ «Թուրք Կարապետի ծամոն» անունով ձիւթեր։

Նման այսպիսի բոյսեր կը հաւաքուին ներկայիս Հայաստանի մէջէն, հասկնալու համար թէ Հայաստան իրապէս ունի՞ բոյսեր, որ ձգախէժ կուտան։

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Հ. Ե. Ե. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

Ալֆորվիլի Հ. Ե. Ե. Միութիւնը վերջերս ունեցաւ իր ընդհ. ժողովը, ուր ատենապետ Պ. Յ. Արբճեան պարզեց կատարուած գործերը.—

Ա.— Վարչութիւնը ձեռնարկած է արդէն, գիշերային դասախօսութիւններու։ Շաբաթը երկու անգամ, Բշ. եւ Եշ. գիշերները, ժամը 8ուկէսէն 10ուկէս Հայ Ակումբին մէջ (որ միանգամայն Միութեան ակումբն է) թէ կանոնաւորաբար կ՚աւանդուին հայերէն եւ ֆրանսերէն լեզուները։ Առաջինը կ՚աւանդէ Պ.Յ. Արբճեան, իսկ միւսը Պ. Ե. Պասմաճեան։ Առայժմ հետեւողներուն թիւը քիչ է. յոյս կայ որ հետզհետէ շատնան։

Բ.— Միութիւնը կազմած է, թատերախումբ մը՝ որուն օժանդակ-վարիչ նշանակուած է՝ Պ. Ալէքսը եւ գերասանք՝ դերասան Պ. Կօթիկեան։ Դերասանական խումբը արդէն պատրաստելու վրայ է՝ «Մեծապատիւ մուրացկան»ները, որ շուտով պիտի բեմադրուի։

Գ.— Միութեան նուագախումբն ալ որուն օժանդակ վարիչ նշանակուած է Պ. Դաբրիէլը, իր ուսուցիչին, Պ. Գարեգինին, ղեկավարութեամբը փորձեր կը կատարէ։

Դ.— Երգչախմբին օժանդակ-վարիչն է Պ. Երջակ Մկրեան. բանակցութիւն կը կատարէ ծանօթ երաժիշտ Պ. Սաքօ Ցակոբեանին հետ՝ խումբին ղեկավարութիւնը իրեն յանձնելու համար։

Ե.— Միութիւնը կազմելու վրայ է նաեւ իր գրադարանը։

Զ.— Կիրակնօրեայ դասախօսական եւ վիճաբանական ժողովներուն պիտի ձեռնարկուի սեպտեմբերէն յետոյ քանի որ ներկայիս դժուարութիւններ կան։

Է.— Միութիւնը ներկայիս 53 անդամ ունի։ Դեռ իգական սեռէ ո եւ է մէկը չէ մասնակցած. թէեւ ընդհանուր տրամադրութիւնները լաւ կ՚երեւին։

Ը.— Նախորդ առժամեայ վարչութեան գանձապետ Պ. Երուանդը, որ սոյն ժողովին ներկայ էր, հակառակ ներկայ վարչութեան պաշտօնական դիմումներուն, ցարդ չէ յանձնած իր քով պահ դրուած գումարը։

Այս առթիւ ազդարարութիւններ ուղղուեցան։ Վարչութիւնը մշակելու վրայ է իր պիւտճէն հաւասարակշռելու միջոցները։

Այս բոլոր բացատրութիւններէն յետոյ, Նախագահը խօսք տուաւ տասնեակ մը ժողովականներու, որոնք ամէնն ալ, հաւանութիւն յայտնեցին վարչութեան ընդգրկած ուղեգծին, եւ գնահատեցին՝ ցարդ կատարած աշխատանքները։

Անշուշտ, այս բաւական ծանր աշխատանքներուն առջեւ, Ալֆորվիլի գիտակից երիտասարդութիւնը ամէն աջակցութիւն պիտի ընծայէ Միութեան։

Տեղեկատու

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿՐԹԱԿԱՆ ՃՐԱԳ ՄԸ

ՏԷՍԻՆ, 8 Օգոստոս.— Նոր սերունդի հայեցի դաստիարակութեան հարցը ստիպողական պահանջ դարձած է։ Արտասահմանի մէջ հայը հայ պահելու կարեւորագոյն ազդակն է համախումբ աշխատանք եւ զոհաբերութիւն։

Վերջերս «Հայրենիք» եւ «Յառաջ» թերթերը «Նոր սերունդի փրկութեան համար» սիւնակներ բացին, որոնք թէեւ սպասուած արդիւնքը չտուին, սակայն եւ այնպէս որոշ գաղութներու եւ քաղաքներու մէջ իրենց բարերար հետքերը ձգեցին, բանալով մանկապարտէզներ և ծաղկոցներ։

Այդ ահազանգին ձայնէն էր որ Տէսինն ալ ազդուեցաւ եւ այսօր ունի իր կրթական փոքրիկ վառարանը։

Ամիսէ մը ի վեր — յուլիսի սկիզբէն — Տէսինի հովիւ Եսայի քահանայ Ալթունեանի ջանքերով՝ Մանկապարտէզը ունի 70ի մօտ երկսեռ աշակերտներ։ Նկատի ունենալով իր գոյութեան կարճ շրջանը, անշուշտ ասիկա մեծ առաւելութիւն մըն է։ Հետզհետէ նորեր կու գան։ Կրթական տուրքը 10 ֆրանք է ամսական, երկու պզտիկ ունեցողին աւելի աժան։ Մանկապարտէզը կը գտնուի Rue Branly-ի մէջ (Հ. Յ. Դ. Ակումբին մօտ)։ Դպրոցին դիրքը լաւ է։ Շաբաթը հինգ օր դասաւանդութիւն կ՚ըլլայ։

Աշակերտութիւնը երեք կարգի բաժնուած է. Ա.— Անոնք որ նոր Ա. Բ. կը սորվին Բ.— անոնք որ Ա. Բ.ին ծանօթ են մասամբ։ Հայերէնի դասաւանդութենէ զատ հոգեւոր հովիւը կը սորվեցնէ մանկական աղօթքներ, ոտանաւորներ, երգեր ու հայկական խաղեր։ Անցորդ մը երբ դասի ժամանակ պատահաբար մանկապարտէզին առջեւէն անցնի, պիտի լսէ «Մեր Հայրենիք», «Իբրեւ Արծիւ», «Լուսին չկար», եւ այլ հայկական քաղցրախօս երգեր ու ոտանաւորներ, որոնց ձայնին տակ պահ մը զգացուած՝ հայրենիքի մէջ ըլլալ կը կարծենք։ Կ՚արժէ հրապարակաւ քաջալերել այս ձեռնարկը։ Կը թելադրենք ծնողներուն, որ իրենց զաւակները ղրկէին մանկապարտէզը։

Պիտի ջանամ յաջորդաբար տեղեկութիւններ տալ «Յառաջ»ի նորաբաց մանկապարտէզի մասին։

Լ. Գայաճանեան

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԲԱԺԱԿԻ ՄՐՑՈՒՄ

ՎԻԷՆ.— Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղի ֆութպոլի յանձնախումբը այս տարի եւս կազմակերպած է բաժակի մրցումներ, օգոստոս 16ին, կիրակի օր, շրջանի եւ գաւառի հայ խումբերու միջեւ։

Այս առթիւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Վարչութիւնը հրաւիրեց հետեւեալ հայ խումբերը.— Փարիզի, Մարսէյլի, Վալանսի եւ Ֆլավիաքի Հ. Մ. Ը. Մ.ի խումբերը։ Լիոնի Ֆութպոլ Քլիւպը, Մոնշա Մարզականը, Արծիւ Մարզական, Տէսինի Հ. Մ. Ը. Մ.ը եւ ուրիշ խումբեր։ Կը յուսանք որ մեր հրաւիրած խումբերը իրենց մասնակցութիւնը պիտի բերեն։

Մրցումները պիտի վարեն Լիոնի Լիկի պաշտօնական դատաւորները։ Յաղթական խումբը կը ստանայ արժէքաւոր 200 ֆրանքնոց պրոնզէ բաժակ մը, իսկ «ֆինալիստները» շքանշաններ։

Այս առթիւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Վարչութիւնը կը հրաւիրէ Վիէնի հայ հասարակութիւնը ներկայ ըլլալ, քաջալերելու համար հայ ֆութպոլիստները։

Իսկ դուք, հայ երիտասարդներ, փոխանակ սրճարաններու մութ անկիւնը կծկուելու, փութացէք դէպի դաշտ ձախ պիւֆէ։

Մարտիկ Փափազեան

ՍԿԱՈՒՏՆԵՐԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Իմանալով Հ. Մ. Ը. Մ.ի Փարիզի սկաուտներուն գալուստը, օգոստոս 2ի առաւօտեան ժամը 10ին, Մարսէյլի Սէն Շարլի կայարանը կազմ ու պատրաստ դիմաւորելու գացած էին Մարսէյլի շրջանի սկաուտները իրենց խմբապետ ու վարիչներով։ Առաջնորդ Գալըճեան եպիսկոպոսն ալ իր կողմէ ղրկած էր ներկայացուցիչ մը, Մեսրոպ քահանայ։

Մեծ խանդավառութիւն կը տիրէր։ Բայց կատախումբը երկու ժամ ուշացաւ։ Եւ վերջապէս վագոններու պատուհաններէն երեւցան սկաուտական գլխարկներ։ Շատ յուզիչ էր հանդիպումը։ Կարծես թէ հին բարեկամներ էին բոլորը. «սկաուտը եղբայր է ամէնուն»։

Մարսէյլի սկաուտները կ՚առաջնորդեն Փարիզի իրենց եղբայրները հաւաքավայր։ Կէս ժամ հանգիստ, յետոյ կը հիւրասիրուին Գալըճեան եպիսկոպոսի օդասուն վիլլան, ուր առաջնորդը բարի գալուստ կը մաղթէ, կ՚օրհնէ ու կը քաջալերէ տղաքը։ Իրիկուան ճաշը պատրաստ էր արդէն։ Գիշերը հոն կ՚անցնեն ու յաջորդ օրը կը մեկնին իրենց բանակատեղին, Մարսէյլէն 8 քիլոմեթր հեռու հովիտ մը, շրջապատուած անտառներով։

ՕՐՈՒԱՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՌՈՒՍ ԳՈՐԾԱՒՈՐՆԵՐ ԵՒՐՈՊԱ Կ՚ԱՅՑԵԼԵՆ

Երեք հարիւր հոգինոց ռուս գործաւորներու խումբ մը, խորհրդային կառավարութեան ծախքով, սկսած է պտոյտներ կատարել Եւրոպայի մէջ։ Արդէն գործաւորները հասած են Լոնտոն, ուր մէկ քանի օր պիտի մնան, այցելելով գործարանները։ Լոնտոնի խորհրդային դեսպանատան պաշտօնատարներէն մէկը յայտարարեց մամուլի ներկայացուցիչներուն թէ գործաւորներու այս պտոյտը որեւէ քաղաքական բնոյթ չունի։

ՄԻՇՏ ԱՒԵԼԻ ՄԵԾ

Ամերիկա վերջացուց աշխարհի ամէնէն մեծ օդանաւուն շինութիւնը, որ արժած է 4 միլիոն տոլար։ Աւելի մեծ է քան գերմանական ցէփլինը։ Օդանաւը կը բանի 8 շարժիչ մեքենաներով եւ ունի 4500 ձիու ուժ։ Պիտի կրնայ ժամական 130 քիլոմեթր արագութեամբ թռչիլ. իր հսկայ փորին մէջ, յատկապէս պատրաստուած անկիւն մը պիտի կրնայ բովանդակել 5 փոքր սաւառնակներ, որոնք պիտի կրնան սաւառնիլ եւ իրենց տեղը վերադառնալ, օդանաւուն թռիչքի իսկ ընթացքին։

Պիտի կրնայ 100 ճամբորդ փոխադրել, ամէնէն հանգիստ պայմաններու մէջ։

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐԸ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Օգոստոս մէկի ցոյցերը, ինչպէս յայտնի է, Յունաստանի մէջ վերջ գտան մարդասպանութեամբ։ Համայնավարներու գնդակին զոհ գնաց ոստիկան մը։

Այդ օրէն ի վեր հարցաքննութիւնները եւ փնտռտուքները կը շարունակուին, յանցաւորները եւ սպանութեան մանրամասնութիւնները երեւան հանելու համար։ Այդ յանցանքով ձերբակալուած են հինգ հոգի եւ գտնուած բազմաթիւ կարեւոր վաւերաթուղթեր։

Ոստիկանութեան համար ոչ մէկ մութ կէտ մնացած է։ Վերջնականապէս հաստատուած է որ Պիրէոսի մէջ կազմուած էր հինգ հոգինոց Չեկա մը, որ օրեր առաջ ժողովներ գումարած եւ որոշած է մէկ ոստիկան սպաննել Օգոստոս մէկի օրը։ Սպանութիւնը յաջողցնելու համար նախապէս ծրագիր պատրաստուած էր։

Չեկայի անդամներէն զատ ձերբակալուած են նաեւ Տրափէզոնայի համայնավարներէն շատերը, որոնք հեռուէն մեղսակցութիւն ունենալ կը կարծուին։

Առանձին առանձին հարցաքննուած են ձերբակալուածները, որոնք պատիպատ եւ հակասական խոստովանութիւններ եւ արդարացումներ ըրած են, փոխադարձաբար զիրար մատնելով։

Հաւաքուած տեղեկութիւնները ցոյց կուտան թէ Չեկան շաբաթը անգամ մը գաղտնի նիստ կը գումարէր։ Կանոնաւոր յարաբերութեան մէջ մտած է Մոսկուայի կեդրոնական մարմին հետ, որմէ կը ստանար հրահանգներ։ Կը կարծուի թէ Չեկայի ղեկավարը եւ կազմակերպիչը եղած է օտար եւ փորձ ղեկավար մը, որուն ոչ անունը յայտնի է, ոչ ալ բնակութեան վայրը։

Չեկան կը կատարէր հետախուզութիւններ, կը հսկէր կուսակցութեան անդամներուն քայլերուն, գիծէն շեղողներուն կը սպառնար եւ ի հարկին, կուսակցական դաւաճանները ձերբակալելով կը ղրկէր Ռուսիա։

ՊԱՏԵՐԱԶՄԱԿԱՆ ՊԱՐՏՔԵՐՈՒ ՇՈՒՐՋ

Անգլիական թերթ մը կը գրէ թէ Անգլիոյ վարչապետը Մաքտոնալտ եւ ամերիկեան նախարարը Սթիմսըն, Սկովտիոյ մէջ իրենց տեսակցութեան ընթացքին, ուսումնասիրած են ծրագիր մը, որ պիտի ծառայէ ջնջելու պատերազմական պարտքերու մէկ մասը, մօտ կէսը։

Սթիմսըն, այս հարցին շուրջ, պիտի տեսակցի նաեւ ուրիշ պետական մարդոց հետ, որպէս զի Ամերիկա վերադարձին, կարենայ լիակատար զեկոյց մը տալ նախագահ Հուվըրի, Եւրոպայի իրական կացութեան մասին։

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

Կանտի խորապէս ազդուած է Հնդկաստանի ներկայ կացութենէն, տեսնելով որ հնդկական բազմաթիւ շրջաններ կ՚ուզեն իրենց քաղաքական պահանջները իրականացնել բռնի ուժով։ Գրեթէ ամէն տեղ նոյն համայնքին ծոցին մէջ հակամարտութիւններ կան, որոնք կը յանգին արիւնահեղ կռիւներու։ Կանտի վհատած ըլլալ կը թուի եւ յայտնած է թէ Հնդկաստանի ներկայ կացութեամբ, քանի կը շարունակուին տեղական հակամարտութիւնները ու հականգլիական պայքարները, աւելորդ է դէպի Անգլիա իր ճամբորդութիւնը։

Հնդիկ Ազգ. Խորհուրդի Գործադիր Կոմիտէն հանրութեան ծանօթացուց այն իրաւունքները զորս քաղաքացիները պիտի վայելեն ինքնավար վարչաձեւի տակ, — տիտղոսներու ջնջում, պաշտօնատարներու թոշակներուն վրայ կարեւոր զեղչ մը, հողերու եւ երկաթուղիներու ազգայնացում եւայլն։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (30)

ԿԱՐՄԻՐ ԺԱՄՈՒՑ

— Հէ՛յ, հէ՛յ, ըսաւ էֆէնտին, ք ալ հա՛յ ենք եղեր, մենք բա՞ն գիտենք եղեր, իբր թէ ին մէջ կարեւոր դե՛ր մը ինք։ Ժողովուրդը ինքը իր ուն, մենէ աւելի աղէկ գի թէ խոհեմութիւնը ի՛նչ ը կը պահանջէ։

Ազդեցիկ այդ հայը իրեն տահած դէպքէն ի վեր ջղա գրգռման մէջ էր։ Իր դառ ցած սիրտը բանալու եւ խօսակցելու անդիմադրելի պէտք կը զգար։ Հոգին տանջող ը դուրս տուաւ։ Տէր Ցոլակ ննելով ջախջախուած մե տուռին հոգեբանական վիճա ջուզեց զանիկա ջլատել հակառակը՝ ջանաց զօրա լ այդ հոգին, կազդուրել, տուամէ փրկել։ Հայրապետ էնտին ուժ մըն էր, զոր չէ ցման վտանգէն հարկ էր կել։ Ապագային պիտի կրնար իրենց օգտակար ըլլալ։ Տէրտէրը իր նախկին հակառակորդը իր խուցը, տարինքն իր տեղը տեսնելէ ի վեր՝ այս մտածութիւնը ունեցած էր ու ըստ այնմ կը խօսէր։ Ուստի անոր յուսահատական վերջին յայտարարութիւններուն պատասխանեց.

— Էֆէնտի, այդպէս մի՛ ըսէք։ Այն բոլոր հայերը որ իրենց ազգը կը սիրեն ու անոր օգուտը կը փափաքին, անոնք ամէնքն ալ միեւնոյն կերպով չեն կրնար մտածել։ Ո՞վ կրնայ ապագան ճիշդ նախատեսել։ Ու յետոյ, ազգերնիս անանկ վիճակի մը մէջ է որ տեղ մը օգտակար սեպուած գործը ուրիշ տեղի համար կրնայ փաստակար ըլլալ։ Ու ինչ որ քաղքի մը կործանման պատճառ կը դառնայ՝ ուրիշ քաղքի մէ փրկութիւնը կ՚ըլլայ։ Իրաւ է որ մեր գեղը տ՚աւէ աղէտ չպատահեցաւ, շնորհիւ ժողովուրդին զէնքերուն, բայց լսեցինք որ հոս Օրթագեղ ալ բան մը չէ պատահած։

— Չէ՛, փա՛ռք Աստուծոյ, հոս ալ մէկուն քիթը չարիւնեցաւ, պատասխանեց Օրթագեղի խընամակալը զգածեալ համեստութեամբ։

— Բայց Օրթագեղ ալ զէնք չգործածեցիք. շարունակեց տէրտէրը։ Այդ թաղն ալ հրամանքներնուդ զգուշաւոր հեռատեսութեամբը փրկուեցաւ։ Կը տեսնենք թէ տեղ մը քաղաքագիտական վարմունքը կրնայ օգտակար ըլլալ, ուրիշ տեղ մըն ալ զէնքի վարմունքը։ Ամէն միջավայրի հայերը իրենց իրենց կացութեանը համեմատ հոգալու են ինքզինքնին։

Հայրապետ էֆէնտին որքան աւելի մոտիկ՚ընէր տէր Ցոլակը այնքան աւելի կը սիրէր զանիկա։ Կը հասկնար թէ այդ հայաստանցին ալ միայն զօրաւոր նկարագրի տէր խելացի մէկն էր, այլ եւ շա՛տ փափկանկատ։ Անոր խօսքերը թեթեւցուցին սրտին վրայ ծանրացած բեռը։ «Ա՛խ, կը մտածէր ինքնիրենը, եթէ ասանկ շատ տէրտէր ունենայինք, ազգը ա՛լ ի՛նչ կ՚ուզէր»։ Ու նոյն րոպէին։ տէրտէրոջ խօսքերուն տպաւորութեանը ներքեւ, որոշեց ազգին տէր Ցոլակին պէս քահանաներ պատրաստելու համար ամէն ջանք ընել։ Այս որոշումը հոգի տուաւ իրեն, մէկէնիմէկ զինքը նոր մարդ ըրաւ։ Իր կեանքը մեծ նպատակ մը ունէր։ Անցեալը անցած էր, նայելու էր ապագային։ Իր խորհուրդները բոցէռբար ցոլացեր էին տէրտէրին խօսքերուն՝ իր մտքին տուած զարկերէն։

Մութը կը կոխէր։ Հիւրը ոտքի ելաւ մեկնելու։

— Տէր հայր, ըսաւ, թերեւս երկար տանն ա՛լ չտեսնուինք։ Աստուած բարի համբորդութիւն տայ։ Երկիրդ եթէ բանի մը պէտք ունենաս, Պատրիարքարանին միջոցաւ ինծի հաղորդէ, պէտք եղածը ընեմ։

— Աստուած պակաս չընէ, էֆէնտի։

Ու էֆէնտին յառաջացաւ դէպի տէրտէրը եւ անոր ձեռքերը համբուրելու համար քաշած տանը, իր գրպանէն պզտիկ քսակ մը հանեց, մէջը լեցուն ոսկի, եւ քահանային ձեռքը դնել ուզեց։ Անիկա ետ ետ գնաց։

— Կ՚աղաչեմ, էֆէնտի, ներողութիւն մի կրէք։ Ես բանի մը պէտքութիւն չունիմ։ Ուրիշ աւելի նեղութիւն ունեցողներ կան։

— Չէ, տէր հայր, չէ՛, ա՛ռ, առ քեզի համար չէ։

Ու ծանր, խորհրդաւոր ձայնով մը ցածկեկ, աւելցուց.

— Ժողովուրդիդ համար վառօդ, հրացան գնէ։ Խոհեմութիւնը զէնքին մէջն է։ «Որ ո՛չ սուր տացէ, որով անկցի»։

Տէրտէրը նուէրն ընդունեց, եւ էֆէնտիին երեսը նայելով.

— Ա՛ս կարմիր ժամուց է, ըսաւ.

Ու երկուքին աչքերն իրարու հանդիպեցան։ Անոնց մէջ կը վառէր հայ ազգասէրն ու հայ հարուստին հազար տարուան ատելութիւնը մահմետական թշնամիին դէմ։

Ե. ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

ՎԵՐՋ

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԶԳՈՒՇՈՒԹԻՒՆ

Վարշաւայէն (Լեհաստան) մեզի կը գրեն Օգոստոս 8 թուականով.—

Կը հրաւիրենք մեր հայրենակիցները զգուշանալ հայկ Վարդանեանցէն որ շատերը խաբելէ յետոյ անհետացաւ։ Կ՚ըսուի թէ Փարիզ անցած է եւ կը փնտռուի։

ՀԱՅ ՄԸ ԽԵՆԴԻ ՄԸ ՀԵՏ

Անցեալ օր ձերբակալուեցաւ Ֆրանսացի մը, որ իր ծիծաղաշարժ անունը փոխելով՝ ինքզինք թագաւոր կը կարծէր Ֆրանսայի։ Կ՚ապրէր կնոջ մը հետ, զոր սպաննեց։ Միասին կ՚ապրէր ուրիշ կին մըն ալ, որուն բարեկամը կը կոչուէր Թուրեան, այժմ անյայտ։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԶՈՒԱՐԹՆՈՑ, Կիսամսեայ հանդէս գրականութեան եւ գեղարուեստի։ Բ. տարի, թիւ 3։ Զեռքէ հատը 2.50 ֆր.։ Արտասահման 4 ֆրանք։ Հասցէ՝ H. Palouian, B. P. No. 50, Paris.

ՀԱՆԴԷՍ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Խանասորի Տարեդարձի առթիւ Հ. Յ. Դ. Տէսինի Գաւ. Միութեան կողմէ եւ հովանաւորութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. Տէսինի կոմիտէին։ Այս Շաբաթ իրիկուն։ Երգ, արտասանութիւն, բանախօսութիւն եւ զուեշտ։

Կը խօսի՝ Ռ Է Ն

Մ ո ւ տ ք ը   ա զ ա տ   է

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

Ուրֆայի Հայր. Միութեան կողմէ

Օգոստ. 16ին Բլամառի անտառին մէջ

կը խօսին՝ Գ. Գ. Ն. ԳԷՈՐԳՋԱՆԵԱՆ և ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

Եւրոպական եւ հայկական ամբազով հայկական պարեր, մասնակցութեամբ «ԵՓՐԱՏ» նուագախումբի, արտասանութիւններ, եւն.։ Ճոխ պիւֆէ։

Հաղորդ. միջոցներ.— Hôtel de Ville կամ Porte de Versaillesէն առնել Թիւ 89 ծանրակառքը եւ իջնել վերջաւորութիւն, ուր ուղեցոյցներ պիտի սպասեն։

. Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

կազմակերպուած Մարսէյլի Ջառա քաղաքի Հայր. միութեան կողմէ։ Այս կիրակի առաւօտեան ժամը 9էն մինչեւ իրիկուն, Maison Blanche Terminus du Canet No 221 գեղեցիկ պարտէզին մէջ։

Բանախօսութիւն, երգ, խմբերգ, զուեշտ, հայկական եւ եւրոպական պարեր։ Ճոխ պիւֆէ։ կարելի է ճաշը միասին բերել։ Մուտքը ազատ է։

Քանըպիէռէն առնել ծանրակառք Թիւ 29 եւ իջնել վերջաւորութիւն, ուր ուղեցոյցներ պիտի սպասեն։

ԼԵՌՆԵՐ եւ ՀՈՎԻՏՆԵՐ

ՏԱՐԵԳՐՔԻ Բ. ՏԱՐԻՆ 1932

Լոյս պիտի տեսնէ Հոկտեմբերի սկիզբը՝ հետաքրքիր բովանդակութեամբ եւ բազմաթիւ նկարներով։

Գին՝ 30 ֆրանք, 1.50 տոլար։

Դիմեցէք այժմէն M. et M. BARSAMIAN, 94 Rue Lafayette, Paris (10).

Հ. Յ. Դ.

Գ Ա Ւ Ա Ռ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ճաշնոց ծաւաքատեղին։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

Ց. Ռ. Միութեան փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը վաղը Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին Ֆլորիայի վերնայարկը։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Եոզկատցի Միսաք Օտապաշեան, որ 1925ին Գավալայէն (Յունաստան) եկած է Ֆրանսա եւ կը բնակէր Salin de Giraud (B. d. Rhône)։ Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել M. Tachdjianի, 16 Rue Wilson, Saint Chamond (Loire).

— կը փնտռուի Խալովայի Գրլրճ գիւղէն Առաքել Գէյլազեան, 1923—1924ին կը գտնուէր Լա Սէյն (Մարսէյլի շրջան)։ Լուր կայ թէ փարիզ մեկնած է եւ այժմ կ'ապրի իր մօրը Արմենուհիի եւ իր քոյրերը Արշալոյսի եւ Բնրուզի մօտ։ Կ'ենթադրուի թէ իրենց բնակարանը կը գտնուի Ալֆորվիլ, իմացնել՝ Vahram Simonianի, epicerie, 169 Rue Duguesclin, Lyon. (Rhône).

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Զարուհի Լուսիկեան եւ զաւակունք, Գ. Գ. Նորայր եւ Բաղայր Լուսպարոնեան եւ իրենց պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց, որոնք անձամբ, գրաւոր, եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին՝

ՊԵՏՐՈՍ ԼՈՒՍԻԿԵԱՆԻ

զառնաղէտ մահուան առթիւ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՈՐ ԳԻՒՂ

ՄԱՐՍԻԼԱՀԱՅԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ԾԱԽՈՒ ՀՈՂԱԲԱԺԻՆՆԵՐ

1.— Կը հիմնուի Փլաս տ'Էքսէն (Place d'Aix) մինչեւ Սէն Լուի (St. Louis) երկարող գծին վրայ հայկական 250 տունով առաջին գիւղը։ Ծախուած են արդէն 50էն աւելի հողաբաժիններ։ Այս հողաբաժինները կը գտնուին Գանըպիէռէն միայն 12 վայրկեան հեռու եւ մինչեւ կէս գիշեր Թիւ 29 Թրամուէյի երթեւեկութիւն ունեցող շրջանի մէջ, (նոյնպէս Թիւ 31 եւ 32 Թրամուէյներու եւ պուրսին քովէն 10 Թիւ օթօպիւսի երթեւեկութիւն ճիշդ հողամասերու քով)։

Կը ծախուին հողաբաժիններ 140 մէթրօէն սկսեալ՝

Առանց կանխավճարի, միայն ամսական 300 ֆր. վճարում, ջուր, կազ, ելեկտր. եւ կոյուղիները պատրաստ։

ԾԱԽՈՒ ԵՆ ՆԱԵՒ

2.— Փօն-տը-Վիվօ (Pont-de-Vivaux) Թրամվ. 13, ձիարձակարանին դիմացը, 225 մէթրոնոց հողաբաժիններ, նպաստաւոր պայմաններով։

3.— Սէն Լու (St.Loup) գիւղին մէջ, Թրամուէյի գծին վրայ, 400 մէթրոնոց հողաբաժիններ, նպաստաւոր պայմաններ։

4.— Թիւ 2 (Plan-des Cuques) Թրամուէյի վերջաւորութեանը եւ գծին վրայ 425 մէթրոնոց հողաբաժիններ, ջուր, ելեկտր., պուլըվառները շինուած են, նպաստաւոր պայմաններ։

5.— Սէն-Մարսէլ (St. Marcel) Թրամուէյի գծին վրայ 1540 մէթրոնոց հողամաս մը։

6.— Լէ զ'Օլիվ (Les Olives) Թրամուէյի գծին վրայ 637 մէթրոնոց հողամաս մը։

Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ Գ. Գ. Լուսվիկ Տիարպէքիրլեանի կամ Մելքոնեանի, ամէն օր, Պառ տէ Լիոն, Գուռ Պելզօնս (Bar des Lions, Cours Belsunce), Marseille.

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H STEPHAN

ՆԱԶԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՀԱՅՈՑ ԴԱՀԻՃԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ...

31 —ԱՅԺՄ ԱԼ ՍԱՅԻՏ ՓԱՇԱՆ ԿԱՍԿԱԾԵԼԻ...

Իզզէթ փաշա դուրս ելաւ։ Ցասը վայրկեան յետոյ վերադարձաւ եւ Լէպլիպ էֆէնտիին ըսաւ.

— Վեհափառը կ'ըսէ թէ դէպքերէն առաջ Սայիտ փաշա բնաւ կարեւորութիւն չտուաւ այս խնդրին եւ աւելորդ գրութիւններով ժամանակ անցուց։ Ի՞նչ կը նշանակէ այս։ Առիկա ապացոյց մը չէ՞, որ Սայիտ փաշայի մատը կայ այս դէպքերուն մէջ։ Օրէնքով պատասխանատու չի՞ համարուիր։

— Եթէ Սայիտ փաշա դէպքերէն առաջ խնդրին կարեւորութիւն չտուաւ եւ Պապը Ալիէն պահանջուած միջոցներու գործադրութեան մէջ անփոյթ գտնուեցաւ, պատճառը իր անվստահութիւնն էր այն նշաններուն մասին, զորս ոստիկանական նախարարութիւնը ներկայացուցած էր իրեն։ Առիկա սխալ մըն է միայն եւ օրինական պատասխանատուութեան խնդիր չի կրնար ըլլալ։

Ես ալ անհրաժեշտ. պաշտպանողականը խօսեցայ, փարատելու համար կասկածը, որուն տակ դրուեցաւ Սայիտ փաշա։ Ետքոյ աւելցուցի.

— Սայիտ փաշա կը դրուէ պետութեան ամենամեծ աթոռը։ Իրականին մէջ, Սայիտ փաշա այնպիսի նկարագիր մը ունի, որ, յանուն ո'րեւէ շահի, չի մտներ նման գաղտնի ու աղտոտ գործերու մէջ։ Ի՞նչ շահ կրնայ սպասել հայկական դէպքերու կրկնումէն։ Մեծ համարձակութիւն պէտք է խառնուելու համար այդ դէպքերուն, որոնց մասին սխալ կարծիք ունի Վեհափառը։ Նկատի ունենալով Սայիտ փաշայի բնաւորութիւնը, կարելի է ըսել թէ երբեք ընդունելի չէ այդ կարծիքը։

Այսպէս պալատին թշնամութենէն ազատեցի Սայիտ փաշան։

Երբ գերմարդկային ծիգեր կը թափէի եւ, ընդհակառակն, իմ անկեղծութիւնս սխալ կը մեկնաբանուէր ու դաւաճանութիւն կը համարուէր, ինծի կը մնար գրել հրաժարականս ու քաշուիլ երթալ։ Ամէն մարդ պիտի ըսէ. «Քանի որ այսքան կասկածի ենթարկուեցայ, ամէն պաշտօնէի պէս քաշուէ եւ ազատէ»։ Սա՛ռ, ինծի համար անկարելի էր այդ եղանակով ազատումը։

32.— ՀԱՅՐԵՆԻՔԸ ՎՏԱՆԳԻ ՄԷՋ ԷՐ

Աշխարհի վրայ ամէն բանէ եւ ապարէզէ աւելի ոստիկանական գործերէն էր, որ կը պժգայի։ Մանօթ է թէ ի՞նչպէս եւ ինչո՞ւ ստիպուեցայ ընդունիլ ոստիկանական նախարարութիւնը։ Այնուհետեւ հայկական դէպքերը աւելի շատ տարածուեցան եւ ծաւալեցան։ Յեղափոխութեան բուն խմորը եւ պատճառները հասկցուեցան, տեղեկացանք կոմիտէականներուն ծրագրած բոլոր միջոցներուն։ Հայրենիքը իրական վտանգի մը առջեւ կը գտնուէր։ Միեւնոյն ատեն կոմիտէն ինծի սպառնագիր կը ղրկէր՝ պահանջելով հրաժարականս, հակառակ պարագայ պիտի սպաննէին զիս։ Երբ ականջ չըրի իրենց սպառնալիքներուն, մահափորձ կատարեցին ինծի դէմ։ Քանի մը անգամ կրկնուեցան այդ մահափորձերը, բայց ազատուեցայ վիրաւորուելով կամ ճակատագիրով։ Ձերբակալեցի այդ մահափորձի հեղինակները եւ դատի յանձնեցի։ Անոնք խոստովանեցան իրենց ոճիրը եւ դատապարտուեցան պատիժի։ Սակայն իմ արժանապատուութիւնս չի թոյլատրեր, որ այս յուշերուս մէջ մանրամասն պատմեմ սոսկ իմ անձիս վերաբերող այդ խնդիրները։ Ուստի կան չհամարեցի հրաժարիլ, տեղի տալով այսպիսի սպառնալիքներու։ Եւ ամուր կեցայ իմ պաշտօնիս գլուխը։

33.— ՔԻՉ ՄԸ ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆ

Ինծի կը պակսէին միջոցները մարդկային իրաւունքները պա[շտպա]նելու ընկերային արդարութեան իրաւունքներուն՝ իմ նախարար[ութեանս] մէջ։ Պալատին մէջ, սատանային խելքէն վեր խարդաւանանքներ [ով] ու գրպարտութիւններ յօրինելով, զուլումներ կազմակերպուեցան, ես ականատես եղայ,— եւ դպրոցականներն իսկ չխնայուեցան։ Ես [...] բաւոր երիտասարդներ ազատեցի։ Բնականաբար ամբաստանուածներ[ու] մասը զոհ գնաց։ Ես ազատեցի այնքան, որքան կրնայի, մինչ խ[...] ոչ ոք ունէր ինծի օգնական կամ ընկեր։ Մէկ կողմէ պալատին մէջ բաստուած ապրանքներուն, միւս կողմէ հայկական ապստամբութ[եան] պատճառով, որոնք երկիրը գլխովին վտանգի մէջ կը նետէին, [...] կը կորսնցնէի խելքս, սակայն ապագային երկրին ապահովութեան մէջ քաղաքակրթական եղանակ մը մտցնելու նպատակով եւ աւելի լուրջ շարժելու համար՝ ստեղծեցի ոստիկանական դպրոց մը։ Իրր [...] սուցիչ Մանիասի Զատէ Րէֆիք պէյը այդ դպրոցին կարգեցի, մինչ[...] լատին մէջ մեծ կասկածներ կը ծանրային այս մարդուն վրայ։ [...] եւ ետքէն, 10 յուլիս 324ին (1908) կատարուած յեղաշրջման կարեւոր[ա]գոյն դէմքերէն մէկը դարձաւ։ Զայն քիչ յետոյ ալ ոստիկանական խորհուրդ[ի ան]դամ նշանակելով, յաջողեցայ ոստիկանական նախարարութեան հ[...] բունական հաղորդակցութեան մէջ պահել։

Թուրքիոյ մէջ պատահած հայկական դէպքերուն առթիւ, հա[յկական] շրջանակները, ինչպէս նաեւ Ամերիկայի եւ Եւրոպայի քաղաք[...] այն կարծիքը կազմեր էին թէ Սուլթան Համիտի հրամանով ես [...] խլած ժողովուրդը եւ յարձակման մղեր հայ ժողովուրդին վրայ։ [...] պնդէին թէ յօյցերը չափաւորութեամբ արգիլել կարելի ըլլալով ես զէնքի դիմեր եւ Հայերը ջարդել տուեր եմ։

(Շար[ունակելի])

'LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺԱՆՈՐԴԻՆ			
	3 ամս.	6 ամս.	Տարի
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵԻՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone: NORD 67-23
R. C. SEINE 276 286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 13 ՕԳՈՍՏՈՍ 1931
13 AOUT 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1645 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

ՍՈՒՐԻԱ – ԼԻԲԱՆԱՆ

Առջի օր հրատարակեցինք պաշտօնական տեղեկութիւն մը, ...ն համաձայն գրեթէ կ'արգիլուի Հայերու մուտքը Սուրիա Լիբանան։

Սուրիոյ Ապահովութեան տեսչութեան որոշումը կ'ըսէ.

— Արգիլուած է Հայերու մուտքը, բացի այն պարագայէն երբ ...ոնք հարուստ ազգականներ ունին եւ արտօնութիւն առած են ...պահովութեան տեսչութենէն։

Արգիլուած է, նաեւ, մուտքը անոնց—հայ թէ օտար—որ կ'եր...ն գործ փնտռելու յոյսով։ Իսկ «բացարձակապէս արգիլուած ...մուտքը բոլշեւիկներու, անիշխանականներու եւ կասկածելի ...արդոց»։

Դժուար չէ թափանցել այս արտակարգ կարգադրութեան ...րժառիթներուն։

Նախ կա՛յ տնտեսական տեսակէտը։

Հոգատարութեան ենթակայ երկիրներն ալ ազդուած են ...միայն համաշխարհային տնտեսական տագնապէն, այլեւ ...աքան տեղական հոգերու ծանրութեան տակ։

Արդէն աղքատ եւ կտրուած ներքնաշխարհէ, եւ գտնուե...լ անանց պետութեան մը — Թուրքիոյ — սահմանին վրայ, ...րանան եւ Սուրիա չեն կրնար դիմանալ յարաճուն բնակ...ութեան մը պահանջներուն։

Ամէնէն բարգաւաճ շրջաններուն ալ, տարիներով արտա...ղթի հոսանք մը տիրած է այդ երկու երկիրներուն մէջ, ...անաւորապէս դէպի Հարաւ. Ամերիկա։ Այդ հոսանքը վարա...ծ է նոյնիսկ մեր հայրենակիցները, որոնք հարիւրներով ...ւ կը կապէին դեռ քանի մը տարի առաջ, միշտ նոյն ուղղու...թեամբ։

Հոգատար իշխանութիւնը զանազան ծրագիրներ ունի, ...կրին տնտեսութիւնը բարձրացնելու համար։ Բայց մինչ այդ՝ ...ը վարանի լայն բանալ դուռները եւ սաստկացնել տեղացի...րու դժգոհութիւնը։

Երկրորդ պատճառը քաղաքական է։

Իբրեւ նորակազմ պետութիւններ, Սուրիան եւ Լիբանանը ...ակաւին չեն գտած ամուր խարիսխ մը։ Ազգայնական բուռն ...րտայայտութիւններուն հետ զուգընթաց, մարզանքներ կը ...փորձէ նաեւ կարմիր հոսանքը։ Ցաճախ այս երկու ծայ...րը կը դիմաւորեն իրար— ինչպէս շատ մը երկիրներու մէջ— ...առանալու համար օտար տիրապետութեան դէմ։ Հոգատար ...իշխանութիւնն ալ դեռ իր վերջին խօսքը չէ ըսած, պետական ...արչաձեւի մասին։ Սուրիոյ համար մշակուած սահմանադրու...թիւնը կը մնայ առկախ։

Իրողութիւն է որ, ինչպէս առհասարակ արեւելեան երկիր...ներու մէջ, այստեղ ալ Մոսկուան կը ճգնի իւր լեցնել կրակին ...րայ, զանազան գործակալներու եւ գործիքներու միջոցաւ։

Մոսկուան — եւ անոր պոչին կապուելով Երեւանը — կը ...ահագործէ նոյնիսկ հայ գաղթականներու տեղաւորման խն...դիրը, «հայկական օջախ»ի գնդակ մը գլորելով։

Կարգ մը գործակալներ այն կասկածը ներշնչեր են Արաբ...ներուն՝ թէ Ֆրանսան ալ Սուրիոյ մէջ կը հետապնդէ այն ...քաղաքականութիւնը ինչ որ Անգլիան Պաղեստինի մէջ։

Եւ այս է պատճառը որ, արաբական թերթերը պարբերա...բար թունաւոր սլաքներ կ'արձակեն հայ գաղթականութեան ...մէջ։ Կը տպեն ու կը ճոխացնեն ինչ որ կը լսեն, առանց պրպ...տումի։ Առանց զանազանելու սուտն ու իրաւը, կարելին եւ ան...կարելին։

Մինչդեռ չափազանց պարզ խնդիր է հայ գաղթականնե...րու տեղաւորման ծրագիրը, որ կը գործադրուի Ազգերու Դաշ...նակցութեան կողմէ եւ պիտի վերջանայ մինչեւ 1933։

Իրականին մէջ, դուրսէն գաղթական տանելու խնդիր չկայ, ...յլ կայանները պարպելու։ 1921ին ընդունուած գաղթական...ներն են որ կը տեղաւորուին գիւղերու կամ քաղաքներու մէջ, ...ծեծ մասով արտաքին աջակցութեամբ։

Այս ծրագրին իրագործումը եթէ բարիք մըն է մեր թա...փառական բազմութիւններուն համար, նոյնքան եւ աւելի մեծ ...բարիք է Սուրիոյ և Լիբանանի կամ Ալէվիներու երկրին համար։

Տեղաւորումը մեծապէս պիտի նպաստէ երկու երկիրներու ...տնտեսական զարգացման։ Մինչդեռ կայաններու թշուառու...թիւնը միշտ պատրաստ գետին մը կը ներկայացնէ զանազան ...որձութիւններու համար։ Ամէն մէկ շինութիւն որ կը կա...ռուցուի, իւրաքանչիւր գիւղ որ կը հաստատուի Լիբանանի ...ովափը կամ Հալէպի շրջակաները, բա՛ն մը կ'աւելցնէ հիւ...րընկալ երկրին հարստութեան վրայ։ Մեր գաղթականները բնա...ւ ...ն եղած ոչ մէկ պետութեան վրայ, եւ մասնաւորապէս այս ...երկիրներուն մէջ։

Մնաց որ, հոգատար իշխանութիւնը ինք չափազանց ...զգուշութեամբ կը շարժի այս հարցին մէջ ալ։ Վերջին կար...գադրութիւնը, առանձնապէս Հայերու մուտքին դէմ դրուած ...րգելքն ալ այդ կ'ապացուցանէ։

Հաւանաբար այս քաղաքականութիւնը շարունակուի մին...չեւ 1933, երբ Ազգերու Դաշնակցութիւնը հաշուեյարդարի ...պիտի ենթարկէ գաղթականներու տեղաւորման խնդիրը, ամէն ...ող եւ պատասխանատուութիւն ձգելով միայն հոգատար իշ...խանութեան վրայ։

Շ.

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐԸ ԿԸ ԿՌՈՒԻՆ ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

Այն պահէն ի վեր որ Պերլինի Պիւլովփլաց Թաղին մէջ, մասնակի պատերազմական վիճակ է յայտարարուած, համայնավարները իրենց դիմադրութեան կեդրոնները փոխադրած են քաղաքին ուրիշ վայրերը։ Նախապէս, համայնավարներու կեդրոնը կը գտնուէր Պիւլովփլացի մէջ։

Երէկ գիշեր ոստիկաններու խումբ մը յարձակման ենթարկուեցաւ համայնավարներու կողմէ, որոնք կրակ բացին, երբ կը փորձէին հաւաքուած բազմութիւն մը ցրուել։ Փողոցներուն մէջ, կարճ կռիւէ մը յետոյ, ցուցարարները ցրուեցան եւ ապաստանեցան մօտակայ տուները։ •

ՅՈՅՆԵՒԻՏԱԼԱԿԱՆ ՄԻՋԱԴԷՊ ՄԸ

Աթէնք, 11 օգոստոս.— Մէկ քանի Իտալացիներու եւ յոյն ոստիկաններու միջեւ, միջադէպ մը ծագեցաւ։

Այս միջադէպին հետեւանքով Փաթրասի իտալական հիւպատոսը՝ Փաթրասի նահանգապետին բողոքեց այն տեսակ լեզուով մը, որ այս վերջինը նկատեց անընդունելի։

Փաթրասի նահանգապետը հիւպատոսին վերադարձուց իր բողոքագիրը, Հիւպատոսը իր կարգին դիմեց Աթէնքի դեսպանին։

Հարցը ենթարկուած է Ներքին Նախարարին քննութեան։

ՆԱՒԹԱՀՈՐ ՄԸ ԿԸ ԲՌՆԿԻ ՊԱՔՈՒԻ ՄԷՋ

Թէհրանէն տրուած տեղեկութեան մը համաձայն, 12 օրէ ի վեր, Պաքուի մէջ նաւթահոր մը կը բռնկի։ Կրակը մարելու ամէն ջանք անօգուտ մնացած է։ Երեք անձեր մեռած են այս աղէտին հետեւանքով եւ կը կարծուի թէ բազմաթիւ վիրաւորներ կան։

Կ'ըսուի թէ այս հրդեհին հետեւանքով օրական վնասը պէտք է գնահատել 800 թոնօ քարիւղ։

ԱՆՕՐԻՆԱԿ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ ՄԸ

Իրարմէ շատ հեռու գտնուող երկիրներու մէջ, ինչպէս Աւստրալիա, Շուէտ, Գերմանիա, Պելճիքա, Անգլիա, շարժագիր գործիքները արձանագրեցին երկրաշարժի ցնցումներ, որ պէտք է տեղի ունեցած ըլլան Արեւելքի մէջ։ Համաձայն գիտնականի մը յայտարարութեան, երկրաշարժը պէտք է տեղի ունեցած ըլլայ Անգլիայէն 7400 քիլոմեդր հեռու տեղ մը, Հիւսիսային Հնդկաստանի, Ափղանստանի կամ Անդիլեաններու մէջ։

Սթրազպուրկի բնագիտական կայանն ալ օգոստոս 10ին արձանագրած է վերջին 10 տարիներու ընթացքին նմանը չտեսնուած սաստկութեամբ երկրաշարժ մը։ Այս կայանին ենթադրութեամբ, երկրաշարժը պէտք է տեղի ունեցած ըլլայ Չինաստանի Քան-Սու նահանգին մէջ։

ՀԵՏԱՔՐՔՐԱԿԱՆ ԵՐԵՒՈՅԹ ՄԸ

Շաթլըյեանի ծովեզերքը (Շարանթ Էնֆէրիէօր) հետաքրքրական երեւոյթ մը նշմարուեցաւ։ Երկինքը յանկարծ ծածկուեցաւ թուխ ամպերով, շանթի հարուած մը զարկ եւ ամպերէն սկսաւ իջնալ դեղնորակ սիւն մը դէպի ծով, ուրկէ սկսաւ բարձրանալ ջուրի սիւն մը։ Թաթառ սկսաւ շարժիլ ծովեզրին զուգընթաց եւ աներեւութացաւ։ Այս երեւոյթը տեւեց 10 վայրկեանի չափ։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹՈՒՐՔԵՒՊԱՐՍԻԿ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ ԱՐԱՐԱՏԻ ՔԻՒՐՏԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

Մասնաւոր աղբիւրէ կ'իմանանք թէ Պարսիկները եւ Թուրքերը համաձայնութեան եկած են, որպէսզի Արարատի շրջանը մաքրեն քիւրտ բնակիչներէն եւ զանոնք տեղափոխեն ուրիշ վայրեր։ Քիւրտերը չեն ուզեր համակերպիլ եւ ստիպուած են կռուիլ թէ Պարսիկներուն եւ թէ Թուրքերուն դէմ։

Յուլիս 25ին բուռն կռիւ մը ծագած է։ Երկու կողմերն ալ մեծ կորուստներ ունեցած են։ Պարսիկները զոհ են տուած, Նախիջեւանցի գնդապետ Քարլալի Խանը, Հասան Խանը եւ վեց սպաներ։

Յուլիս 29ին Մակուէն սուրհանդակով Թաւրիզ փոխադրուած է Քարլալի Խանի մարմինը եւ այնտեղ թաղուած։

ՀՈՒՎԸՐԻ ԾՐԱԳԻՐԸ ԿԸ ԳՈՐԾԱԴՐՈՒԻ

Ֆրանսայի, Ամերիկայի, Գերմանիոյ, Իտալիոյ, Ճափոնի, Պելճիքայի եւ Անգլիոյ ներկայացուցիչներէն կազմուած մասնագէտներու ժողովը որ կը գումարուէր Լոնտոնի մէջ, վերջացուց իր աշխատանքները։ Այս յանձնախումբը կազմուած էր քննելու համար թէ ի՛նչ կերպով կարելի է գործադրել Հուվըրի առաջարկը, մէկ տարի յետաձգելու համար միջազգային պարտքերու վճարումը՝ սկսեալ 1931 յուլիս 1էն։

Մասնագէտներուն միջեւ կատարեալ համաձայնութիւն գոյացած է Գերմանիոյ վճարումներուն մասին՝ Հուվըրի առաջարկին գործադրութեան եղանակներուն շուրջ։

Համաձայնութիւն գոյացաւ նաեւ միջդաշնակցային պատերազմական պարտքերու գլուխէն՝ Ֆրանսայի, Անգլիոյ եւ Իտալիոյ վճարելի գումարներուն մասին, ինչպէս նաեւ Չեխօսլովաքիոյ այն վճարումներուն մասին, որոնք մտած են 1930 յունուար 20ի Լահէյի համաձայնագրին մէջ։

Հունգարիա եւ Պուլկարիա եւս կ'օգտուին այս համաձայնութենէն, մէկ տարի յետաձգելով իրենց վճարումները։

Անգլիոյ տնտեսական կացութիւնը

Անգլիոյ տնտեսական կացութիւնը խորապէս կը մտահոգէ կառավարական շրջանակները։ Վարչապետ Մաքտոնալտ, որ օդափոխութեան էր մեկներ, վերադարձաւ Լոնտոն եւ անմիջապէս խորհրդակցութեան նստաւ ելմտական նախարարին Սնօտընի հետ։ Խորհրդակցութիւնը որուն կը մասնակցէին նաեւ ելմտական գլխաւոր հաստատութեանց վարիչները, տեւեց 6 ժամու չափ։ Թէեւ խօսակցութիւնները գաղտնի կը պահուին, սակայն կը կարծուի թէ հարցը գլխաւորաբար դարձած է տնտեսական յանձնախումբի տեղեկագրին վրայ որ կրկին խորհրդակցութեան նիւթ պիտի դառնայ։

Քաղաքական շրջանակները կը կարծեն թէ այս խորհրդակցութիւններէն վերջ, խորհրդակցութիւն մըն ալ պիտի կատարուի քաղաքական միւս երկու կուսակցութեանց պետերուն հետ։ Անգլիոյ ելմտական բարելաւման հարցը այս կերպով պիտի քննուի ոչ-քաղաքական ծրագրով մը, որպէսզի կարելի ըլլայ որդեգրել յարմարագոյն միջոցները։

Գրուեցաւ թէ տնտեսագէտներու տեղեկագրին հետեւանքով, անհամաձայնութիւն ծագած է դահլիճին մէջ։ Այս լուրը կը հերքուի։ Իրողութիւնն այն է որ տեղեկագրի եզրակացութեանց գործադրութիւնը պիտի պահանջէ հիմնական փոփոխութիւններ ներկայ օրէնքի կարգ մը տրամադրութեանց մէջ, ինչ որ կրնայ տեղի տալ բուռն վէճերու։

Անգլիոյ պետական ելեւմուտքին բացը կը կարծուի 120 միլիոն սթերլին, մօտ 15 միլիառ ֆրանք։

Իպրահիմ Թալի Արարատ կ'այցելէ

Թրքական թերթերը կը գրեն թէ ընդհ. քննիչ-իպրահիմ Թալի, Պայազիտի կուսակալ Մուխթար, ապահովութեան տնօրէն Շիւքրի եւ մասնաւոր դիւանի տնօրէն Հաշիմ պէյերու ընկերակցութեամբ Իկտիր հասաւ եւ մեծ պատիւներով ընդունուեցաւ։ Թալի պէյ իր հետեւորդներուն եւ շրջանի զին. հրամանատար Րիֆաթ պէյի հետ Արարատ լեռը բարձրացան եւ քննական պտոյտ կատարեցին։ Սահմանագլուխի պահականոցները այցելելով, զինուորներուն վիճակով հետաքրքրուեցաւ եւ ուշ ատեն քաղաք վերադարձան։

Հրապարակներ՝ Անատոլուի մէջ

Թրքական թերթերը կը գրեն.— Մարտինէն կը հաղորդեն թէ կուսակալութիւնը ցեկոյցով մը անպայման անձնատուութեան հրաւէր ըրած է Սէյիթ Խան հրոսախումբին, որ աւազակային բազմաթիւ գործեր կատարած է։

Ցեկոյցին մէջ աւելցուած է նաեւ թէ յիշեալ աւազակախումբին անդամները Մուշի, Էրզրումի, Պայազիտի եւ Վանի կուսակալութիւններուն մէջ տարիէ մը ի վեր աւազակութիւններ կ'ընեն։

Ցեկոյցին կցուած ցանկի մը մէջ 50.60 աւազակներու անունները կան։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ...

Ականատես մը կը պատմէ.

— Կիրակի օր, Փարիզի ժամուն մէջ, երբ խելագար մը, Ալեքսանդր Աբրահամեան մէկ ձեռքը տորճանակ, միւս ձեռքը դաշոյն՝ աջ ու ձախ կը սպառնար, ամէնը սարսափի մատնուած, պատէ պատ կը զարնուէին։

Ոստիկանները եկան եւ ըրդան բռնեցին։ Եւ ահա բոլորը տրիւծ դարձած, խուժեցին կալանաւորին վրայ։ Եւ տո՛ւր թէ կռուաս։ Բռունցքով, գաւազանով, ոտքով։ Ոստիկանները հազիւ յաջողեցան փրկել տղան։

×

Ուրիշ ժողովուրդներու մէջ ալ այսպէ՞ս է։ Չեմ գիտեր։

Բայց իրականութիւն է, որ մեր մէջ, երբ մէկը ուժով է եւ տիրապետող, բոլորը կը քաշուին, կը քծնին կամ... կը փախչին։ Իսկ երբ տկարացաւ, ընկճուեցաւ կամ ինկաւ, վա՛յ իր գլխուն։

Մանաւանդ երբ աւելի զօրաւոր մը կը շչկանդեց զայն, սպառնալով իր կարգին, վա՛յ անկեալին։

Ցարձակման ուժը ոչ թէ ներսէն է որ կու գայ, այլ դուրսէն։ Ո՛չ թէ գիտակցօրէն եւ առնաբար, այլ ընդ հովանեաւ հաւաքականին, թնդանօթին կամ խարազանին...։

ՄՂՁԱՒԱՆՋԸ

Պոլսոյ «Ճիւմհիւրիէթ»ը հետեւեալ «զգայացունց» լուրը ստացած է Պէյրութէն.

— Երիտ. Քրիստ. ընկերակցութիւնը (Y. M. C. A.) եւ Դաշնակցական կուսակցութիւնը միացած են։ Այս լուրը լաւ ազդեցութիւն չէ գործած հոս, որովհետեւ այդ ընկերակցութիւնը Պոլսոյ մէջ ալ մասնաճիւղեր ունի։

Այս ահաւո՛ր գոյժը հրատարակուած ըլլալով Արիֆ Օրուճ պէյի մենամարտի հրաւէրէն անմիջապէս յետոյ, անշուշտ սերտ կապ ունի անոր հետ։

Խանգարուա՛ծ է քաջարի Օրուճ Նասի պէյին քունը։

Եւ չպիտի զարմանանք, եթէ տասը մըն ալ կարդանք.

— Ամերիկեան Փորտը, Ղըպտիներու Պատրիարքարանը եւ Դաշնակցութիւնը զինակցութիւն կնքած են... կուամէնմալայի մէջ։

ԱՐՇԱՒԻՐ

ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒ ՎԱՏԻԿԱՆ

Պոլսոյ Թուրք թերթերը կը գրեն թէ ելմտական գործավարը հրահանգ տուաւ հարկահաւաքներուն որ Պապական նուիրակութենէն գանձեն բոլոր տուրքերը։

Ելմտական գործավարը կը նկատէ ուրեմն թէ Պապական նուիրակը չի վայելեր դիւանագիտական իրաւասութիւններ։

ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ ԿԸ ՄԱՔՐԱԳՈՐԾԷ

Սոֆիայի մէջ, եւ գաւառներ, ոստիկանութիւնը ձերբակալեց քառասունի չափ Մակեդոնացի գաղթականներ։

Ձերբակալեց նաեւ խրուած լրագրող մը, որ վերջերս Սոֆիայի մէջ սկսեր էր հրատարակել խռովութերէն թերթ մը՝ ընդդէմ Եուկոսլաւիոյ։

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ԱՆԳՈՐԾՆԵՐԸ

Ամերիկայի յատուկ յանձնախումբը 2 միլիոն տոլարի նպաստ մը քուէարկեց, օգնելու համար անգործներուն։

ԲԱՑՑ ԵՒ ԱՅՆՊԷՍ ՄԻԱԿ ԵԼՔԸ

Նախորդ յօդուածովս բացատրեցի Ներգաղթի բուն իմաստը։ Որկնենք անգամ մը եւս, որ եղած ձեռնարկը արդիւնք է երկրի տնտեսական ներկայ պահանջներուն։

Պ. Ս. Տէր Գաբրիէլեանն ալ բացորոշապէս կը շեշտէ այս պարագան.

— «Խորհ. Հայաստանի կառավարութիւնը հնարաւոր է գտնում յառաջիկայ ամիսներում Խորհ. Հայաստանում բընակութեան ընդունել արտասահմանում գտնուող որոշ թիւով հայ աշխատաւորներ։

Դրա անմիջական դրդապատճառը հանդիսանում է այն բուռն տնտեսական վերելքը եւ բարգաւաճումը, որն ապրում է մեր երկիրը»։

Հայաստանի «բարեկամներ»ը շատ գէշ ծառայութիւն մը կը կատարեն, երբ կը փորձեն Հայաստանի կառավարութեան զանազան բարեխառնութիւններու գովքը հիւսել այս առթիւ։ Գէշ ծառայութիւն է ծածկանել այն ուղիղը ծիրը, որով այս ձարդիկ կ'աշխատին քարոզական շարժառիթներ ալ մտցնել — այս գիրապանցապէս տնտեսական հաշիւներէն յառաջ եկած գործին մէջ։

Այս ուղղութեամբ եղած քարոզչութիւնը սկիզբէն իսկ կրնայ ձնասել ներգաղթին։ Ու ծանուանդ ներգաղթող այնքան չարչրկուած այն աշխատաւոր տարրերուն,որոնք այնքան ալ տեղեակ չեն այս կարգի «նուրբ» հաշիւներուն։

Վնասակար է անուշ եւ օրօրող երազներով ոգեւորել Հայաստան մեկնիլ պատրաստուողները։ Այլ ընդհակառակն, պէտք է աւելի քան լըջութեամբ ցոյց տալ երկրի իրականութիւնը, աշխատանքի ընկերային նոր կարգերն ու պայմանները։

Ըսել՝ ու հայրենիք, այնպէս ինչպէս կ'ըմբռնենք արտասահմանի մէջ գոյութիւն չունի ,խորհրդային իշխանութեան համար։

Պէտք է ընդգծել Պ. Ս. Տէր Գաբրիէլեանի այն յայտարարութիւնը թէ «խորհրդային իշխանութիւնը աշխատանքի իշխանութիւնն է. խորհրդային Միութիւնը միջազգային աշխատաւորութեան ծայրենիքը»։

Դիտակցաբար վերլուծենք այս բառերու իմաստը այսօր,չհիասթափուելու ու չընկճուելու համար վաղը։

Խորհրդային Միութիւնը, որու մէկ ծամնիկն է մեր հայրենիքը, կը մերժէ հայրենիքը ըլլալ որեւէ ազգի։ Այս կարեկցութեամբ ալ Հայաստանի իշխանութիւնը չընդունիր, որ Հայաստանը հայրենիքը կրնայ ըլլալ բովանդակ հայութեան, կամ հայ ժողովուրդին։

Խորհրդային Հայաստանը այսօր անվիճելիօրէն պէտք ունի աշխատող ձեռքերու։ Այս պահանջը ժամանակին կը բոնաբարուէր մասամբ՝ Թուսաստանէն, դրացի երկիրներէն եւ նոյնիսկ Պարսկաստանէն փոխադրուած աշխատաւորներով։ Հիմա երբ այլեւս Միութեան ենթակայ բոլոր երկիրներու մէջ աշխատաւորի պակասը զգալի է դարձեր, բնական է որ աւելի հեռուներ պիտի նայէր Հայաստանի կառավարութիւնը։

Այս կոչը բոլորին չէ անշուշտ։

Դիտենք որ դաշնակցական աշխատաւորութիւնը չի կրնար օգտուիլ այս հրաւէրէն,եւ ոչ ալ այն աշխատաւորները, որոնք տակաւին «շուռ չեն տւած իրենց երեսը հայ աշխատաւորութեան պահիծին Դաշնակցութենէն»

Այս գաղտնի արտայայտութիւնը, որ այնքան գղտունակութեամբ կը կրկնուի հոս բուն քարոզական դահիճներու կողմէ, պէտք է ըմբռնել աւելի լայն եւ գուցէ բոլորովին տարբեր բացատրութեամբ մը։

«Դաշնակցութեան երես շուռ տալ» չի նշանակեր միայն խզել բոլոր կապերը —եթէ կան— Դաշնակցութեան հետ։ Այլ ինչպէս ռաջորդութիւն է, մինչեւ խորհրդային հայաստան մեկնիլը դաղութներու մէջ անհատաբար կամ հաւաքաբար անարգել, պարսաւել Դաշնակցութիւնը։ Եւ այս գործողութեան համար օգտուիլ խորհրդահայ մամուլէն, եւ իրենց արտասահմանեան տպագրութիւններու բառարաններէն։

Ասիկա տուրք մըն է, անպայման գանձելի տուրք մը, որու համար խորհրդային օրէնսդրութիւնը բացատութիւն չի ճանչնար։ Եւ լաւ չէ որ ոեւէ մէկը փորձէ խուսափիլ այս տուրքէն, իր իսկ բարիքին համար։

Բուն բանադրուածներէն դուրս, սակայն Հայաստանի «հօգատար» կառավարութիւնը արտօնած է մուտքը անոնց

«Որոնք իրենց առաջ ազնուօրէն նպատակ կը դնեն ծուլնել մեր երկրիաշխատաւորութեանը ընդունելով եւ գործադրելով արտադրութեան հաւաքական եղանակը. որոնք կը ցանկան իրենց գիտելիքը եւ փորձը ի սպաս դնել սոցիալիստական կարգերու կառուցման»։

Գաղթահայ աշխատաւորութիւնը ճիշդ է թէ այնքան ալ վարժ չէ, եւ ո՛չ ալ պատրաստ գործելու միջբեւ հիմնուած պայմաններու մէջ։ Իր սեփականութեան եւ անհատական գործի ըմբռնումը, կրնայ մասամբ դժուարացնել իւրացումը նոր ըմբռնումներու։

Հաւաքական տնտեսութիւններու եւ առհասարակ «արտադրութեան հաւաքական եղանակը» առաջին առիթով կրնայ հիասթափեցնել զինքը։

Եւ վերջապէս կան ուրիշ անակնկալներ ալ, ընկերային, ընտանեկան, դաւանական եւ պետական կարգ ու սարքի մէջ։

Այս բոլորը ընդունելով իբրեւ անխուսափելի դժուարութիւններ, նորէն առաւելութիւն մը, նպաստաւոր պատեհութիւն մը պէտք է համարել ծանակի այս Ներգաղթը։ Տնտեսական այս ջղայնացնող ռազնապը, ո՞ր կը սպառնայ տակաւին երկարատեւ և ծանր անստուգութեան մէջ պահել աշխարհը, պէտք է մղէ մեր աշխատաւորութիւնը ինքնապաշտպանութեան բոլոր միջոցներուն։

Ներկայ պայմաններուն մէջ, միակ եւ լաւագոյն միջոցը ներկայացուց ներգաղթ դէպի Հայաստան։

Ցաղնապը եւ յետագայ դժբախտութիւնները կը թելադրեն գիտակցաբար գնահատել այս առթիւ եկած ձայնը։ Պէտք է լսել այդ ձայնը, իր իսկ եղանակներով, առանց փոխանցող գործիքներու։

Այս պարագային, անձնապէս ես այն համոզումն ունիմ, որ մեր վըտանգուած աշխատաւորութիւնը կ'ապահովէ գոնէ իր գոյութեան հարցը։ Լաւ է ըլլալ Հայաստանի մէջ, կապուած հողին եւ գործարաններին — հայ գիւղացիի ու քաղաքցիի հետ, նոյնիսկ համայնավար բոլոր քմահաճ փորձերուն ենթակայ, քան միալ օտար միջավայրի մէջ, աշխատանքի եւ քաղաքական բարդութիւններու սպառնալիքին տակ։

Եւ ի վերջոյ ինչո՞ւ չըսել նաեւ այն ճշմարտութիւնը թէ անկախ մարդոց կամքէն, ինչ անունով ալ ծկրտեն — միջազգային թէ ազգային — Հայաստանը եղած է, այսօր ալ է եւ վաղն ալ պիտի մնայ հայ հայրենիք։

ԱՆՏԻՐԴ

ՊԱՐՈՆԵԱՆԻ ԳՈՐԾԵՐԸ ԿԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԻՆ

Կ'իմանանք թէ Հայաստանի պետական հրատարակչականը որոշած է հրատարակել տաղանդաւոր երգիծաբան Յակոբ Պարոնեանի գործերուն ամբողջական հաւաքածոն։ Առաջին հատորը մամուլի տակ է և շուտով լոյս կը տեսնէ.

Միւս հատորներն ալ հետզհետէ պիտի հրատարակուին։ Այժմ ձեռնարկներ կը կատարուին բոլոր երկերը ձեռք անցընելու համար։

Հրատարակչականը որոշած է հեղինակի իրաւունք վճարել հանգուցեալին զաւկին։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼԻԲԱՆԱՆԷՆ

ԱՐՀԵՍՏԱԳԻՏԱԿԱՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ ԵՒ ՀԱՅԿ. ԱՐՏԱԴՐՈՒԹԵԱՆՑ ՑԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

«ՈՒՐԱԽ ԵՄ ՈՐ ՀԱՅԵՐԸ ԼԻԲԱՆԱՆՑԻ ԵՆ»

ՍԱՒՏ ՆԷՅԼ.— Ստեղծագործող ժողովուրդ է հայոց ժողովուրդը, ամէն գետնի վրայ, ու ամէն վայրի մէջ։

Հեռու բնաշխարհէն, հիւրընկալ այս ափերուն վրայ, հազիւ տասնեակ մը տարիներու ընթացքին, այսօր հայը կանգնած է Արհեստագիտական Ցուցահանդէսին մէջ, կողք - կողքի բնիկներուն հետ։ Ու պատիւ մեզ համար որ առաջին տեղը հայուն կը պատկանի։

Պ. Մորիս Զուէն, տնօրէնը արուեստներու եւ արհեստներու վարժարանի, փափաք յայտնած էր կազմակերպելու սոյն ցուցահանդէսը, աւելի զարկ տալու համար տեղական արհեստներու։

Լիբանանի ելմտական եւ տնտեսական վարչութիւնները յառաջավեցին Պ. Մորիս Զուէնի այս առաջարկը, եւ կազմակերպեցին «Լիբանանի Արհեստագիտական Ցուցահանդէսը», արուեստի եւ արհեստից վարժարանի սրահներուն եւ նրբանցքներուն մէջ, նախագահութեամբ Լիբանանի հանրապետութեան նախագահ Պ. Շարլ Տէպպասի տիկնոջ։

Հայերու մասնակցութիւնը կազմակերպելու հոգը՝ստանձնեց Պէյրութի հայ գեղարուեստասիրաց Միութիւնը, որուն անդամներէն երկուքը, մինչեւ ցուցահանդէսի վերջաւորութեան կը հսկէին հայկական բաժնին ու բացատրութիւններ կուտային բոլոր այն այցելուներուն որոնց հետաքրքրութիւնը կը շարժէին հայերու ձեռակերտները։

Հայկական բաժինը կը գտնուէր՝ մուտքին առջեւ, առաջին իսկ ակնարկով։ Ու ինքս երկու ժամ անընդհատ պտտեցայ հայկական բաժինը, եւ տես ալ ստեղծագործ ձեռքը։

Հայը ոչ թէ «հայրենիքը» ստեղծելու եկած է այս երկրին մէջ, ինչպէս կը բարբառին հայեանց ու Թուրք զործակալներ, այլ բարձրացնելու արհեստագիտական զարգացումը այս երկրին, ու զարկ տալու անոր տնտեսութեան։

Ցիշենք այս երկրի պետական մեծ մարդոց կարգ մը խօսքերը, որոնք արտասանուեցան իրենց այցելութեան առթիւ, ի պատիւ հայկական բաժնին։

Լիբանանի հանրապետութեան նախագահ Պ. Շարլ Տէպպաս երբ կը մտնէ հայկական բաժինը, կը յայտարարէ.

— «Ուրախ եմ որ հայերը լիբանանցիացած են, պէտք է խոստովանիմ, թէ ամենալաւագոյն բաժինը որ տեսայ հայերունն է»։

Արժանի գովասանքներ ըրաւ նաեւ վարչապետ Օկիւստ Էտիպ փաշա։

Մամուլը սիւնակներ նուիրեց հայկական բաժնին, ուր սքանչելիքներ տեսած են։

«Լ'Օրիան» օրաթերթը որ չի քաշուիր հայերը հարուածելէ իբրեւ «անօգտակարներ», անս թէ ի՛նչ կը գրէ իր գովք խմբագիրներու բերնով։

Առաջինը Պ. Մարսէլ Տարնիլ, Ֆրանսացի խմբագիրը, գրեց թէ սքանչելիքներ տեսած է ցուցահանդէսին հայկական բաժնին մէջ։

Իսկ երկրորդը, «Լ'Օրիան»ի տնօրէնը, Պ. Կապրիէլ Բապպավ, իր թերթի ճակտէն յայտարարեց թէ տեղացի ժողովուրդը դեռ շատ բան ունի սորվելիք հայոց ժողովուրդէն։

Արաբական մամուլի կարեւոր դէմքերէն ազգայնական Պ. Յուսէֆ Մէյտանիթ պտտելէ յետոյ ցուցահանդէսի բոլոր բաժինները, կը հարցնէ հայ ցուցադրիչներուն, թէ ո՞րն է արաբական բաժինը։

Երբ իրեն կը պատասխանեն, կը շարունակէ.

— «Տեսայ, անոնք բոլորը տեսայ։ Ինքզինքս ձեր առջեւ շատ ամօթով կը զգամ։ Մեր Արաբները, ձեզի հետ բաղդատելով, ոչինչ ըրեր են ցուցահանդէսին մէջ տեղ մը գրաւելու համար»։

Դեռ կան կարգ մը կարեւոր կարծիքներ օտար դէմքերու, ինչպէս ամերիկեան եւ ֆրանսական համալսարաններու փրոֆէսէօրներու պետական անձնաւորութիւններու եւ յայտնի արուեստագէտներու, որոնք բոլորն ալ անխտիր գովքը կ'ընեն մեր ժողովուրդի կարողութեան։

Հարուստ էր հայկական բաժինը, ու մենք հնարաւորութիւն չունինք հոս մի առ մի թուելու բոլոր ցուցադրութիւնները, մեր հեղինակ գլխաւորագոյնները։

Սկսելով գորգի բաժնէն, Հայերը այս բաժնին մէջ կրցած էին ցուցադրել լաւագոյն գորգեր, զորս կարելի է դասել եւրոպական ու պարսկական ամենընտիր գորգերու կարգին։Այս պէս նուրբ մետաքսէ եւ բուրդէ ներդաշնակ գոյներով համադրուած գորգեր ունէին՝ Պ. Պ. Յովհաննէս Թաշճեան, Խոփճեան եղբայրներ, արեւելեան գորգերու վաճառատան տէր Պ. Թահան, ու Պ. Սիլահեան։

Բոլորն ալ ունէին իրենց գործարանները ուր տեղական միջոցներով կը պատրաստեն այդ գորգերը։

Ճոխ է նաեւ ձեռագործի բաժինը, որ գնահատուած է մինչեւ հեռաւոր Ամերիկայէն,ուրկէ միշտ ապսպրանքներ կ'ըլլան հայկական եւ արեւելեան ձեռագործներ։ Այս բաժնին մէջ, ընդհանրապէս կ'աշխատին հայ աղջիկները։

Յիշենք քանի մը հատը.— Քէլէկեան որբանոց, Սանոսեան, Պէզճեան, Լիւլէճեան, Յէվրնա և Գարաճեան վաճառատուները։

Զարգարանեան եղբայրները որոնք՝ ամէն ցուցմունք առաջացած էին Նիսի ցուցահանդէսին, ցուցադրած էին դրամարկղ մը, վերաբուժական սեղան մը, պահարան մը եւ մանհաւկալ մը։ Ասոնք կարելի է ըսել թէ հայկական բաժնի ամէնէն ընտիր առարկաներն էին։ Այս եղբայրները կը մրցին եւրոպական բոլոր ընկերութիւններու հետ, որոնք այս տեսակի գործի վերաբերեալ առարկաներկընելու ձեն Սուրիայէն ներս։

Լուսանկարչական բաժնի կը մասնակցէին Պ. Պ. Ապէլ եւ Լեւոն Թիւֆէնկճեան։ Յանձնախումբը առաջնութեան արտօնագիր տուաւ Պ. Թիւֆէնկճեանի։ Ան դեռ երիտասարդ է, հազիւ 21 տարեկան, մեծ նուաճում ունեցած է այս բաժնին մէջ։

Վարդապետեան եղբայրները որոնք գործարան ունին Լիբանանի մէջ, ցուցադրած էին կզմինարի տեսակներ, ծաղկամաններ եւ հողէ զանազան տեսակի ամաններ։

Չէլէպեան եղբայրներու «Չէլէպի» ղդմախ (մաքառօնի) հաւասար կը դասուի իտալական ղդմախին, ու վերջերս զգալի կերպով նուազած է ներածումը իտալական հրապարակէն։ Անոնք այժմ կ'արտադրեն 10 տեսակ մաքարոնի։

Պ. Վահրամ Գալուճեան ցուցադրած է սուրճի աղօրիքներ։ Պ. Պ. Միհրան Թովմաչեան եւ Մելքոն Զաքրեան գաւնաւոր կաշիներ։ Պ. Փօյաճեանի շինած ինքնաշխատ ձայնագիրը շատ գեղեցիկ գործ մըն էր։ Տիկին Եղճագեանի նկարները արուեստի գործեր էին։ Քանդակագործ Պ. Անդրանիկ, որ աշխատակցեցաւ շինելու համար «Գասլըպէգը (եւ որ այժմ կը ցուցադրուի Exposition Colonialeի մէջ) պատրաստած էր փայտի վրայ քանդակուած քանի մը գործեր որոնք ուշադրութեան արժանի էին։ Պ. Աշոտ Ապրոյեանի գուլպայի գործարանը, ուր բացառաբար հայ որբուհիները կ'աշխատին, ցուցադրած էր զանազան տեսակի գուլպաներ։ Պ. Գապիկեան ցուցադրած էր իր գործարանի օճառները։

Առանձին բաժին մը տրամադրուած է Ղազիրի կոյրերու արտադրութեանց։ Արհաւիրքէն ազատած այդ բեկորներու աշխատանքը հիացումի առարկայ է օտար այցելուներուն։ Պ. Ալեհայրայեան որ հսկիչն է կոյրերու բաժնին,մեզի բացատրութիւններ կուտայ անոնց կեանքին։ Հիւսուած աթոռներու,կողովներ, զանազան տեսակի խաղալիքներ ու նաեւ առարկաներ (վրձին, գաւաթի ապսա) միշտ հիւսուած գործերն են այս որբերուն։ Անոնք անցեալ տարուան Դամասկոսի ցուցահանդէսին ոսկէ շքանշանի արժանացան։

«Աւետարան բառ Մա՛ութէուսին» կոյրերու մեքենայով մը գրուած ցուցահանդէսին մաս կը կազմէր։

∴ Յառաջիկայ տարի Պէյրութի մէջ տեղի պիտի ունենայ մեծ ցուցահանդէս մը,որուն պիտի մասնակցին Սուրիա,Պաղեստին եւ Իրաք։

Սոյն ցուցահանդէսին մասնակցելու համար Հայ Գեղարուեստասէր Միութիւնը այժմէն հրաւէր ստացած է։

Վստահ ենք թէ այս անգամ աւելի լաւ կազմակերպուած հրապարակ կուգայ հայկական բաժինը, ուր անգամ մը եւս պէտք է փայլի հայու ստեղծագործ ձեռքը։

ԳԱՐ.ՍԱՄԷԼ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊՈՒԼԿԱՐԻԱՅԷՆ

ԱՐԻՆԵՐՈՒ ԸՆԴՀ. ԲԱՆԱԿՈՒՄ

ՖԻԼԻՊԷԻ ՊՈՒԼԿԱՐ ՇՐՋԱՆԱՊԵՏԻՆ ՑՈՒՑԻՉ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

ՊՈՒՐԿԱԶ, 6 Օգոստոս.— Հ. Մ. Ը. Մ.ի Պուլկարիոյ շրջանի կազմը, որ ունի կենսունակ ու արդիւնաւոր գործունէութիւն եւ 10-12 քաղաքներու մէջ մասնաճիւղեր, երկար ատենէ ի վեր կ'ուզէր սարքել արիներու ընդհ. բանակում մը։ Զանազան պատճառներ արգելք եղան, ցարդ իրագործելու այդ փափաքը։ Ասկէ առաջ տեղի ունեցան քանի մը մասնաճիւղերու միջեւ միայն մասնակի բանակումներ։

Այս տարի, Ֆիլիպէի մէջ տեղի ունեցած Հ. Մ. Ը. Մ.ի Շրջ. Պատգմ. Ժողովին մէջ, որոշուեցաւ անպատճառ յաջողցնել զայն ու շնորհիւ թափուած ճիգաջանքերու եւ անխոնջ ջանքերուն՝ կարելի եղաւ Յուլիս 23 — Օգոստոս 3 Քազանլըքի (Պուլկարիոյ վարդաստանը) մէջ կատարել Ընդհ. Բանակումը։

Դեռ ամիսներ առաջ Հ. Մ. Ը. Մ.ի բոլոր շրջանակներուն մէջ ոգեւոր կաուցեռ մը կը տիրէր։ Ամէն տեղ աշխատանք կը թափուէր նիւթապէս թէ բարոյապէս սատարելու համար այս ընդհանուր ձեռնարկին։ Բանակումին ծախսերը հոգալու համար բացուեցաւ ժողովրդական հանգանակութիւն մը, որու ցանկը «Նոր Արաքս»ի մէջ 15,000 լէվան անցաւ։

Այս նախնական պատրաստութիւններէն յետոյ, Յուլիս 25ին սկսաւ բանակումը։

Բանակումի համար վայր ընտրուած էր Քազանլըքի շրջակայ Հիւմիթլի գիւղին մօտակայ բլրակը, որ Պալքաններուն մաս կը կազմէ։

Բանակումին իրենց մասնակցութիւնները բերին Ֆիլիպէի, Պուրկազի, Սլիվէնի, Սօֆիայի, Խասքովոյի, Սթ. Զակորայի, Շումէնի, Ռուսճուքի, Վառնայի եւ Թաթար-Փազարճըքի սկաուտները, թիւով մօտաւորապէս 130 հոգի, որոնք բոլորն ալ Յուլիս 26ին արդէն հասած էին, նախավայր եւ իրենց վրաններ[ը] ...ած։

Բանակումի պաշտօնական բացումը կատարուեցաւ Յուլիս ... կիրակի օր, կէս օրէ յետոյ 4ին։ Բանակավայրին մէջ կանգ[նած] էին 15է աւելի մեծ ու փոքր [վրա]ններ, պայտաձեւ։ Մէջտեղը կը [բա]րձրանար հսկայ սիւն մը, որուն պիտի ծածանէին հոյակապ պուլկարական դրօշները։

Որոշեալ ժամուն, բոլոր ...ուները շարքով եկան ու բոլոր...ցան սիւնին շուրջը։ Եկան եւ ...հիւրերը։

Հրեթապաշ խմբապետի ... հրամանին վրայ՝ «Պատրա՛ստ»,... չին պատուի առ», բոլոր սկ[աուտ]ները քաշուեցան իրենց տեղեր[ը] ... իրենց նայուածքը ուղղեցին ... սիւնը։ Նոյն պահուն չափահա[ս] ... ուս մը, առոյգ ու վստահ ... բով մօտեցաւ սիւնին եւ ... օրէն սկսաւ պարզել հայկական ... պուլկարական դրօշները։ Մինչ ... պահուն՝ անդին, 150է աւելի ... կորդներէ սլացիկ ու բարձր ... կը թռէր «Յառաջ Նահատակ», ... Ը. Մ.ի քայլերգը։

Օրուան վարիչներէն մէկուն ... նի մը խօսքերէն վերջ, խօսք ա[ռ]... ցաւ Պուլկար սկաուտներու Ֆի[լիպէի] շրջանի ընդհ. պետ Պ. Անտոն[ով] ...լիէվի, որ գրաւոր գեղեցիկ ու ... բովանդակ ճառ մը կարդաց։

Ճառին մեծ հաշակնաւոր... համար, անոր ամփոփ թարգմանու... թիւնը կը ներկայացնեմ «Յառա[ջ]»ի ընթերցողներուն.

«Սկաուտնե՛ր,

«Երբ այս առտու արթնցաք ... վրաններուն տակ, լսեցի՞ք ... առաւօտեան ղօղանջը՝ Արարա[տ]... սարոտը գտնուող գիւղական ... գակներուն։

Ձեր հայրենի հովիկը անուշ ... բա՞ւ յեղափոխական երգը ձեր ... բոսներու կուրծքերուն եւ փայփա... ձեր ճակատները...։

Հասա՞ւ մինչեւ ձեզ՝ կրգը ... մօր՝ որ առաւօտեան մթնշաղին ... կ'օրհնէր իր տեղին տխուր ... խալը, արիւնալի պայքարները ... անթաղ ու անխոնջ գերեզմաննե[րը]...

Զգացի՞ք կանչը այն հայ ... որուն ամէն մէկ շեշտը ու ... ուայբ ցաւ ու ցասում է չարչար[ուած]...

Եւ վերջապէս հասկցա՞ք ... ձանքը ձեր մեծ անմահներուն՝ ... բոնք առօրեայ զարթումին հետ մ... սին՝ կ'ուզէին ձեզմէ «Արթու՛ն» ... պիտի շարունակէք անոնց դժուա... րին այլ հաճելի գործը .

... Ես կը կարդամ ձեր դէմք[եր]... րու արտայայտութեանց մէջ ... բոլորին պատասխանը։

Այո՛, դուք լսեցիք այս բոլո[րը] ... եւ գանոնք քանդակեցիք ձեր հոգի... ներուն խորը։

∴

Հեռու էք հայկական լեռներ[էն] ... սակայն դուք կորսնցնել անչափ... տարածութիւնները այս առաւօ... ձեր երեւակայութեանց շնորհիւ, ... մթնշաղը եւ մառախուղը կը բա... ձրանային շրջակայ գագաթներէ[ն] ... վեր...

Դուք տեսաք գաղթական կար[ա]... ւաններու անցքը, որոնց եւեւը ... հրդեհուէին գիւղեր եւ աւաններ[։] Դուք տեսաք ճամբաները լեցուած ... դիակներով, անվերջ դիակներով...

Դուք վկաներն էիք այն մեծ ... բարբարոս ջարդին, անօրինակել[ի] ... անպատուութիւններուն ու սարսափ[ի]... ներուն— վերջապէս այն բոլորին, ... ինչ որ ծնաւ բարբարոսութիւնը ...

...Բայց դուք տեսաք ուրիշ բան... մըն ալ...

Մթնշաղ ու մառախուղով պա[տ]... տած բլուրներուն վրայ, գլուխներ[ը] ... հակած գագաթներուն վերեւ կ'[ի]... նային ճառագայթները ծագող ա... րեւին։

Ճառագայթները, իրենց կուրա... ցնող լոյսով սկսան ցրուել թանձ[ր] ... մառախուղը— խաւարը—, եւ հրդեհ... ուած վայրերուն, ու աւերակներուն

վրայ սկսաւ գծուիլ ու ձեւաւոր-ուիլ ազատութեան գեղածիծաղ ար-շալոյսը…։

Հայ կոյսին երգած տխուր եր-գին մէջէն, որով ան կը դիմաւո-րէր նոր օրը, ընթռնեցինք ցօղար-կուած յոյսի ձայնը։

Դուք հաւատացիք ձեր ազգին վերազարթնումին՝ եւ տուիք ձեր որ-դիական խոստումը, ձեր հայրենի-քին, Հայաստանի, որ պիտի ծա-ռայէք անոր։

Ցետոյ խօսքը ուղղելով սկաուտ. վարիչներուն, յարգելի Գ. Ս. Իլիէվ կարգ մը խրախուսական խօսքեր ըրաւ։ Բացատրեց սկաուտիզմի նպա-տակը եւ առաւելութիւնները ու. թուեց անոր ապագայ բարիքները։

Ապա, ցաւ յայտնեց, որ պուլ-կար. սկտ. ընդհ. պետ. զօրավար Լազարով (որ մեծ հայասէր մըն է) եւ ընդհ. քարտուղարը, կը բացա-կային երկրէն, գացած ըլլալով մաս-նակցելու միջազգային սկտ. ընդհ. համաժողովին, եւ չեն կրնար բերել իրենց մասնակցութիւնը մեր այս անդրանիկ ընդհ. բանակումին։ Հա-ւաստեց անոնց ողջոյնները հայ սկաուտներուն, անոնց յոյսն ու հաւատքը անոնց փայլուն ապագա-յին մասին եւ մանաւանդ անոնց մեծ համակրանքը հայ ազգին։

Գ. Իլիէվ վերջացուց իր ճառը հետեւեալ գեղեցիկ խօսքերով.

—«Երկու քոյր սկաուտական կազմակերպութիւնները (հայկ.ը եւ պուլկ.ը) սկաուտ՝ եղբայրական շատ ամուր եւ անքակտելի կապերով կապ-ուած են իրարու, առաջնորդուած ընդհ. ձգտումով դէպի լաւը, դէպի բարին, դէպի գեղեցիկը ու ազնիւը, եւ ներ-շնչուած անընկճելի կորովով ու կամքով, կը քալեն յառաջ, մի՛շտ յառաջ, գիտակից ու վստահ՝ թէ կը նպաստեն իրենց հովանիին ներ-քեւ գտնուող պատանիներուն եւ ե-րիտասարդներուն ֆիզիքական, իմա-ցական ու բարոյական զարգաց-ման…»։

Գ. Իլիեվէն յետոյ, խօսեցաւ Թոքթ. Ցովհ. Մանուկեան։ Դրաւոր ողերձ մը կարդաց՝ Սթ. Զակոֆայի Եղբայրը Գ. Երիցեան.

Այս արարողութենէն յետոյ, սկա-ուտներուն մէջէն զատուեցան 34 հոգի (բոլոր ծանածիւղերէն), որոնք պիտի հետեւին բանակումին հետ համընթաց տեղի ունենալիք սկաուտ-ական Բանակում-Դպրոցին (լակէր ուչիլիշտէ)։

Այս Բանակում-դպրոցը, տասը օրուան դասընթացք մըն է, ուր կը պատրաստուին խմբակային առաջ-նորդներ։ Որպէս վարիչ-դաստիա-րակ բերուած էր Ֆիլիպէի շրջանէն հրչ. սկաուտ. պետ Գ. Անտոն Ի-լիէվ, որ իբրեւ օգնական ունէր եր-կու պուլկար վարիչներ եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ֆիլիպէի նոր խմբապետնե-րէն՝ Գ. Ս. Ճամճեան եւ Գ. Թ. ...ալկճեան։

ԳՐԻԳՈՐԻԿ

Ի ՊԵՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

ՀՕՆՈԼՈՒԼՈՒՅԱՀԱՅԵ՞Ր. ՈՒՆԿՆ ԴՐԷՔ…

Մեր թերթը երբեմն կը «սըր-բագրէ» հասած յօդուածներու լե-զուն։ Երկու նպատակ կը հե-տապնդէ այդ սրբագրութիւններով։ 1.— Ընթերցողին աւել չի-տակ լեզու մը։ 2.— Գրողին ալ տալ շիտակ գրելու դաս մը։ Դժբախտաբար մեր գաւառի թղթակիցները ձայն ունին, բայց ակ՛ջ չունին։ Ուշադրու-թիւն իսկ չեն ըներ թէ ի՛նչ բառ փոխուած է իրենց թղթակ-ցութեան մէջ։ Եւ յաջորդ ան-գամ նորէն կը գրեն նոյն սխա-լը, «սրբագրուելու» համար խըմ-բագրատան մէջ։

Ա՛յ դուք, գաւառի ձայներ, քիչ մը մտիկ ըրէք խմբագրու-թեան ձայնին ալ։

1.— Սխա՛լ է, ագե՛ղ է, հրէ-շայի՛ն է գրել, օրինակի հա-մար, Պերլինահայ գաղութը. Գուէնոս-Այրէսահայ գաղութը. Հօնոլուլուահայ գաղութը…։ *Ը-սէք պարզապէս,— Պերլինի հայ գաղութը, Պուէնոս-Այրէսի հայ գաղութը…։ Տեսա՞ք, ի՛նչ յստակ է բացատրութիւնը այսպէս։ Մի՛ չարաչար գործածէք հայ լեզուին բառակազմութեան ճկուն ու դիւրին ձեւերը, այլապէս գրա-ղին խելքին առողջութեան մա-սին կասկած կը ծագի մեր մէջ։ Դիտէ՞ք, Եղիա Տէմիրճիպաշ-եան ալ այդպէս յիմարաբար իրարու կը միացնէր երկու բա-ռեր, որոնք երբեք* affinité *չու-նէին։ Եւ կ'ըսէր «Յաւատաշէյթա-փիրեան…»։ Ո՛չ, բառերն ալ ազգականութիւններ ունին իրա-րու հետ, եւ չեն կրնար գրկել ու ողջագուրել իրար, երբ իրենց միջեւ* affinité *չկայ։*

2.— Եղան մարդիկ, որ գրե-ցին —օ՛ հրէշութիւն.— վիէնա-հայութիւն… փամչաթքայահա-յութիւն…։ *Արդէն առաջուց կ'ազդէր մեզի* վիէնահայ բա-*ցատրութիւնը, եւ ահա* վիէնա-հայութի՛ւն…։ *Բայց, բարեկամ-ներ, գիտէ՞ք թէ ի՛նչ կը նշա-նակէ* հայութիւն: *Թերեւս* arménisme։ *Ձեզ գիտեր, ո՞վ բերաւ մեզի այս նուէրը, — Թուրքե՞րը տուին, (անոնք ալ* Թիւրքլիք *բա-ցատրութիւնն ունին)։*

Ցանուն մաքրամաքուր հայ լեզուին, կը խնդրեմ, մի՛ գրէք «հայութիւն», այլ գրեցէք «հայ ժողովուրդ»։ Ու փոխանակ գրե-լու Վիէնի հայութիւնը, *գրեցէք* Վիէնի հայ ժողովուրդը *կամ* գաղութը, *կամ* Վիէնի Հայերը,*— ի՛նչքան յստակ է այս եւ ան-նախան։*

3.— Ցանկս կը կարդամ մեծ յօդուածագիրներու գրիչէն …*ահա, —* համամարդկային։ *Ի՞նչ կը նշանակէ այս։ Ուրիշ լեզու-նե՞ր այս բառին թարգմանու-թիւնը։ Ապահովաբար գրողը չի գիտեր թէ ի՞նչ բառ կը գործա-ծէ։ Ան կը սիրէ բառերը անձան-ցել։ քիչ մը մշուշով համեմատել, որովհետեւ իր միտքը մշուշի մէջ է։ Արդ, պարո՛ններ, համա-մարդկային բառը կը նշանակէ* … կուլուկուլու *կամ* խուլուխու-լու։ *Այսինքն յիմարութիւն։ Մարդկային ըսելը չէ՞ բաւեր։ Եւ մի՞թէ աւելի յստակ չէ այս վերջինը. ու ճիշդ. ու պարզ։*

ԱՄՈՂԻԿ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՑԻՐՈՒՑԱՆ ՀԱՅԵՐ

Լիոն.— 12,000 բնակիչով քա-ղաք մըն է Թարարը, շրջապատ-ուած գեղեցիկ սարերով, որոնց շա-տերու գլխին կը նշմարուին եկեղե-ցիներ, վանքեր։ Տեսակ մը պատմա-կան քաղաք։ Ունի մետաքսի գոր-ծարաններ, որոնց կապուած է տե-ղացի ժողովուրդին մեծ մասին ապ-րուստը։ Իսկ շատեր ալ երկրագոր-ծութեամբ կը զբաղին։

Այս 12,000նոց քաղաքին մէջ ունինք 30-40 հայութիւն մը։ Տե-ղացիները առհասարակ համակիր են Հայերու։ Այս միջոցին գործերը թոյլ են, այնպէս որ ոչ գործաւոր կ'առ-նեն, եւ ոչ ալ կ'արձակեն մեր հայ-րենակիցները բոլորն ալ կ'աշխա-տին ու գոհ են իրենց վիճակէն…

Ամբերիէօ.— Թարարէն 16 քիլոմեթր հեռու եւ նոյնքան բնակ-չութիւն ունեցող քաղաք մը, հոս ալ այգի, պարտէզ, ծառաստան, մշակ-ուած գեղեցիկ դաշտեր, սարեր եւ գործարաններ (մետաքսի)։— 4 — 5 հայ ընտանիք ալ այս քաղաքին մէջ կը բնակին, եւ շատ համերաշխ կ'ապրին իրարու հետ։ Հոս ալ գոր-ծերը թոյլ են, բայց բոլորն ալ կ'աշ-խատին, իրենց առօրեայ ապրուստը ճարելու չափ։

Պուր տը Թիզի եւ Թիզի (Bourg de Thizy et Thizy).— Զատ զատ գիւղեր, ուր ունինք , տասնեակ մը Հայեր։ Այս երկու գիւղերը մեծնալով իրարու միացած են եւ հեռուէն գիտողին վրայ, քա-ղաքի մը տպաւորութիւնը կը ձգեն։ Գործարանները միջա մետաքսի վե-րաբերեալ գործերը կը բանին։ Բաղ-դատմամբ միւս երկու քաղաքներուն, գործերը աւելի թոյլ են, շատ ան-գամ պակաս օրեր կամ ժամեր կ'աշ-խատցնեն։ Տեղացիները կը կարծեն թէ այս թուլութիւնը երկար չպիտի տեւէ։ Մեր հայրենակիցներուն խը-րատ տալու յաւակնութիւն չունինք. բայց նկատի առնելով մեր փափուկ դիրքը, մանաւանդ սա տնտեսական օրերուն պիտի թելադրէինք որ ջա-նան աւելի դգոյշ ըլլալ եւ չխառ-նուիլ տեղացիներու ներքին գործե-րուն։

Մ. ՑԷՐ ԳԷՈՐԳԵԱՆ

Կարդացէք և Տարածեցէք

ՅԱՌԱՋ ը

ԽԱՂԱՂՈՒԹԻ՞ՒՆ ԹԷ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

Համաձայն համաշխարհային խաղաղութեան հիմնարկութեան վեր-ջին տեղեկագրին, պետութիւնները անցեալ եկեղական շրջանին «ազ-գային պաշտպանութեան» համար ծախսած են 4,158,000,000 տոլար կամ 820,000,000 անգլ. ոսկի։ Այս թուանշանները առնուած են պաշ-տօնական պետութիւններու կողմէ, Ազգե-րու Դաշնակցութեան սպառազինու-թեանց տարեգրքին համար հաղոր-դուած տեղեկութիւններէն։ Եւ կը ներ-կայացնեն 20,000,000 ոսկիի յա-ւելուած մը անցեալ տարուան վրայ։

Այս վիթխարի գումարին մէջ Մ. Նահանգներուն բաժինն է 144 մի-լիոն ոսկին, կլորիկ հաշուով ամ-բողջին մէկ վեցերորդը։ Երկրորդ տեղը կը բռնէ խորհրդային իշխա-նութիւնը, — 118,000,000 անգլ. ոսկի։ Ցետոյ կուգան Ֆրանսա,— 95,500,000 ոսկի, անգլիա՝ 95 մի-լիոն ոսկի, Իտալիա 49,000,000, Ճափոն՝ 47,000,000, Հնդկաստան՝ 42,000,000, Գերմանիա՝ 34,000,000, Լեհաստան՝ 18,000,000 ոսկի։

Երդարեւ, հսկայաքայլ յառաջ կ'երթայ խաղաղութեան դատը…

ՀԱՄԱՑՆԱՎԱՐՆԵՐԸ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

Սուրիոյ ոստիկանութիւնը ձեր-բակալած է համայնավար գործակալ մը, երբ Դամասկոս կ'երթար Պէյ-րութէն, Թուղթիկներ տպել տա-լու համար։ Այս առթիւ հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ «Ազ-դակ»։

Ցուլիս 28ին ժողով մը տեղի ունեցած է Պէյրութի համայնավար-ներէն մէկուն տունը։ Ներկայ եղած են շարժումին գլխաւոր պետերը։ Այս ժողովի ընթացքին հետեւեալ որոշումները տրուեցան.

1.— Նարունակել համայնավար քարոզչութիւնը եւ անհրաժեշտ մի-ջոցներ ձեռք առնել հասարակու-թեան մէջ քաղաքականութեան սկզ-բունքները տարածելու համար։

2.— Օգոստոս 1ի տարեդարձը տօնել շքեղօրէն եւ օրուան նշանա-կութիւնը պարզող թուղթիկներ ցը-րուել։

3.— Փառաւոր ընդունելութիւն մը կազմակերպել ֆրանսացի երես-փոխան Անտրէ Պրըթօնին։

4.—Ամէն միջոցներով ապահովել պաշտպանութիւնը համայնավար գոր-ծակալներուն որոնք պիտի դատ-ուին օգոստոս 21ին։

Ընդհ. ապահովութիւնը այս ժո-ղովի մասին տեղեկութիւն առած ըլլալով, ծանօթացաւ տրուած որո-շումներուն եւ դիւրաւ ձերբակալեց համայնավարը։

Ուրիշ միջոցներ ձեռք առնուած են ձերբակալելու համար շարժումին միւս պետերը։

ՕՐՈՒԱՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԱՆՁՐԵՒ, ԿԱՐԿՈՒՏ ԵՒ ՆՈՅՆԻՍԿ ՁԻՒՆ

Նախորդ օր, անակնկալ ու բուռն փոթորիկ մը պայթեցաւ Միջերկրա-կանի եզերքներուն վրայ, ու նիւթական մեծ աւերներ գործեց մանաւանդ բար Թուլոնի շրջանին մէջ։ Կէս օրէն առաջ դեռ փոթորիկի որեւէ նշան չկար, երբ երկինքն սկսաւ ծածկուիլ թանձր ու մռայլ ամպերով։ Ու յան-կարծ, տեղատարափ անձրեւը ծայր տուաւ, փայլակներով, որոտումով ու կայծակներով։ Պահ մը, կարծիք մեծութեամբ, կարկուտ ալ տեղաց։ Ու կէս օրուան այդ պահուն, թանձր մութ մը կոխեց։

Բարեբախտաբար, փոթորիկը կարճ տեւեց։ Յաջորդ օրը միայն կարելի եղաւ մօտաւոր գաղափար մը կազմել փոթորիկին պատճառած վնասներուն մասին։ Թուլոնի շրջանին մէջ, բերքը մեծ վնասներու ենթարկուած է, նոյնպէս այգիները։ Հեռագրական եւ հեռաձայնական թելերը խզուեցան։ Իսկ այդ շրջանին շոգեկառքի երթեւեկը մէկ քանի ժամ յապաղում կրեց։ Փոթորիկի պահուն ծովուն վրայ գտնուող 7 անձեր խեղդուեցան։

Ամէն օր անձրեւ, քանի մը օրը անգամ մը փոթորիկ, անընդհատ խո-նաւութիւն, ահա այս տարուան ամառը։

Եւրոպայի մեծագոյն մասը կ'անցնէ գէշ օդի «տագնապ» մը…։ Լոն-տոնի մէջ նոյնիսկ ձիւն տեղացած է եւ ամբողջ Անգլիոյ մէջ կը տիրէ անհաճոյ ցուրտ մը, անսովորին այս գեղեցիկ եղանակին…։

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

Ռանկունէն տրուած լուրի մը համաձայն, Պիրմանիոյ անջատողական-ները խորհրդակցութեան մը ընթացքին, քուէարկեցին որոշումներ, որոնք շատ կը մօտենան ազգայնական կուսակցութեան բաղձանքներուն։

Այս որոշումներուն համաձայն, անջատողականներու գործադիր կոմի-տէն պիտի կարենայ կրկին ծայր տալ պոյքոթի եւ կրաւորական ընդդի-մութեան շարժման մը։ Եթէ կարելի չըլլայ այս որոշումները կիրարկել, այն ատեն Պիրմանիոյ համար պիտի պահանջուի անջատ վարչաձեւ մը։

ՊԱԼՔԱՆԵԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

Պալքանեան խորհրդաժողովը այս տարի պիտի գումարուի հոկտեմբերին, Պոլսոյ մէջ, ինչպէս կը յիշուի։

Պատրաստութիւններ կը տեսնուին արդէն։ Պալքանեան պետութեանց պատ-ուիրակութիւնները պալքանեան միութեան մը հարցին մասին իրենց տեղե-կագրերը պէտք է յանձնեն խորհրդաժողովի դիւանին, մինչեւ սեպտ. 15։

Կարգ մը շրջանակներու մէջ մտադրութիւն կայ նախ քան խորհրդա-ժողովի գումարումը, առաջարկելու պալքանեան պետութեանց արտաքին նախարարներու ժողով մը։

ՆՈՐԷՆ ԳՆԴԱՊԵՏ ԼՕՐԷՆՍ

Ամէնը մէկ մը, յարութիւն կ'առնէ այս խորհրդաւոր մարդը։ Գնդա-պետ Լօրէնս որ շատերուն կողմէ յորջորջուած էր Արաբիոյ անթագ թա-գաւորը, պատերազմէն յետոյ, երբ պարզ զինուոր մտեր էր, Անգլիոյ օդա-նաւային ուժերուն մէջ, վերջերս, պաշտօն առացած է կարգի դնելու եւ փորձի ենթարկելու ինքնաշարժ նաւերու տարմիղ մը, որ Ենայտէրի բաժա-կի մրցման պէտք է պատրաստ ըլլայ օգնութիւն փութացնելու համար մրցորդներուն երբ արկած մը հանդիպին։

Անցեալ շաբթու կը գրէ «Տէյլի Էքսփրէս», այս մարդը ամէն օր կ'երթար Փլիմութի ջրասաւառնակներու կայանը, ուրկէ թեթեւ նավակներ-ով կը սուրար անհաւատալի արագութեամբ։ Ինչ որ, կը գրէ անգլիական թերթը, Նոր յայտնութիւն մը երեւան կը բերէ այս անօրինակ մարդուն մէջ, որ քաջ հելլենագէտ-եւ արեւելագէտ Օքսֆորտէն, պատերազմին եւ պե-տական մարդ. յաջողեցաւ դաշնակիցներու կողքին՝ Արաբիան մղել պատե-րազմի։ Կ'ըսեն թէ մեքենագիտական հանճար մըն է։ Շարժիչ մեքենայի մը որ եւ է մէկ թերութիւնը չի խուսափիր իր ձեռքէն եւ չկայ նման որ եւ է թերութիւն որ չկարենայ դարմանել։

Իր քննական պաշտօնը վերջացուցած ըլլալով, գնդապետ Լօրէնս կը ձեռնի արձակուրդով, լրացնելու համար «Ոդիսականի» թարգմանութիւնը, որուն ձեռնարկած էր քանի մը ամիս առաջ։

ՍԵՒՑԱՒԻ ՀԱՄԱՃԱՐԱԿ ՊԱՍՐԱՑԻ ՄԷՋ

Տասն օրէ ի վեր սեւցաւի (քօլերա) համաճարակը աւեր կը գործէ Պասրայի մէջ։ 16 հոգի արդէն մեռած են եւ 24 անձեր կը դարմանուին հիւանդանոցի մէջ։ Օրական աւելի քան 3000 անձեր կը պատուաստուին։

ԱՆԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ

Ամերիկայի անգործութեան յանձնախումբին տեղեկագիրը կը հաստատէ թէ, առանց նկատի առնելու անգործներու թիւը կ'աւելնա՞յ թէ կը պակսի, նպաստի խնդրանքները կը կրկնապատկուին, որովհետեւ անհատական խնա-յողութիւնները սպառած են։

ԻՍԿ ՍԵՐՊԻԱ ՏԱՔԷՆ ԿԸ ՆԵՂՈՒԻ

Ամենէ մը ի վեր, սաստիկ տաք կը տիրէ Սերպիոյ մէջ, մինչ մենք հոս մէկ քանի ժամ արեւու կարօտէն կ'այրինք…։ Նախորդ օր Պելկրատի մէջ ջերմաչափը ցոյց կուտար 40 աստիճան։

Շատեր արեւահար եղած են։ Հանրային լողարանները խռնուած են բազմութեամբ։ Դանուբի եւ Սավի նաւային ընկերութիւնները ստիպուեցան մասնաւոր 8 նաւեր յատկացնել, բազմութիւններ փոխադրելու համար գե-տեզրի զանազան վայրերը։

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՆՈՐԷՆ ԴԱՇՆԱԿ-ՀՕՅՊՈՒՆ

ԽՄԲ.— Թուրքերէն «Միլլիյէթ» լրագիրը, որ ծանօթ է «Դաշնակ-Հոյպուն» խորագրին տակ հրատարակած «յայտնութիւններով», որ շարք մը սկսած է «Հայերը» խորագրին տակ, եւ միեւնոյն ստորագրութեամբ (Ա. Հ.)։ — Անփոփոխ ծգած ենք հայերէն թերթե-րէն եղած մէջբերումներու անծանօթ թարգմանութիւնները.—

«Էֆէնտիներ, մաքսային հա-մաձայնագիրը մեր ազգային-ան կառավարութեան կողմէ վաւերացուած առաջին համաձայնա-գիրն է։ Այս համաձայնութեամբ մեր թշնամիներուն երեւակա-յութեան մէջ մինչեւ հարշիթի տարածուող տարածուող Հայաս-տան մեզի կը թողու 93ի պա-տերազմով մեր կորսնցուցած հողերը եւ կը գրկուի ամէն ի-րաւունքէն»։

Այս խօսքերը առնուած են օրագրի մէկ բանախօսութենէն, որուն իւրաքանչիւր մէկ բառն խօսքը, որպէս պատգամ ընդունինք։ 336 դեկտեմբեր եւ 337 մարտ 16 թուակիր համաձայնագրերով, Հայաստա-նի դատը արժանէն հանուելով, ատեանէն վերջ, այս սեւեռակ-ներուն մէջ, քանի մը անգամ, մեր ըրած մերկացումները աւե-լորդ կրնան համարուիլ։

Բայց մենք Հայաստանի դա-տի մասին չպիտի խօսինք հոս եւ ոչ ալ ցարդ մեր հայրենիքին մէջ բնակող, թուրք կառավա-րութեան շնորհներն ու երջան-կութիւնը վայելող, թուրք քա-ղաքացիութեան արժէքը գնահա-տող եւ հաւատարապէս թուրք հայրենակցութիւնը ընդունող քաղաքացի Հայերու մասին, այլ արտասահմանի մէջ գըտ-նուող եւ հայութեան ճշմարիտ շահերուն ծառայողներուն առե-լութեան արժանացող, անձնա-կան շահէն ուրիշ բան չհետա-պնդող կարգ մը ստրկահոգի Հայերու շուրջ պիտի գրենք մեր այս յօդուածաշարքը։

Նախապէս, նորէն այս սիւ-նակներուն մէջ, «Դաշնակ-Հոյ-պուն» վերնագիրը կրող յօդուած-ներով եւ քիչեր դատի առնու-նով մէջտեղ ելլողներուն ներ-քին երեսը կարելի եղածին չափ աշխատած էինք մերկացնել։ Այդ յօդուածները մեր յուսա-ցածէն շատ աւելի մեծ ար-դիւնքներ առտեղծեցին։ Դաւա-ճանները կատղեցան իրենց ներ-կերուն հրապարակումէն։ Սիւ-նակներ եւ յօդուածներ անոնց արձակած փրփուրներով լեցուե-ցան։

Իսկ հայութեան բուն օգտին եւ շահերուն աշխատող Հայերը ճիշդ մեզի պէս կը խորհէին եւ կը մասնակցէին մեր զգացում-ներուն. ամէն կողմէ շնորհակա-լութեան հեռագիրներ գրկուե-ցան։

«Դաշնակ-Հօյպուն» յօդուած-ներուն հայ ժողովուրդին քով յառաջ բերած տպաւորութիւնը երեք մասերու կրնանք բաժնել։

1.— Բարկութիւն եւ կիրք։

2.— Փրփուրանք։

3.— Մեր մտածումներուն հա-մակերպիլ եւ թուրքերու հետ եղբօր պէս ապրելու անհրա-ժեշտութեան հասկցուիլ։

Իմ առաջուան յօդուածներուս մէջ ալ, տեղը գալուն պէս ըսած էի թէ՝ փոքր ազգերու համար ամենամեծ դժբախտութիւնը օ-տար քաղաքականութեան խա-ղալիք դառնալն ու չար խառ-տումներու պոչին կապուիլն է։

Ահա, Հայերը, 40 տարի է ի վեր այս անուշ երազին մէջ կը տապլտկին։ Ասոնք մօտ կէս դար փութկալի գնդակ մը եղան։ Ցարերու ոտքէն ազատուող այս գնդակը յանկարծ անցաւ Ֆրան-սացիներու ոտքը։ Հետաքրքիր խաղարկութիւն մը… բայց գնդա՞կը…։

Մեր Քիւրտ եղբայրներն ալ միեւնոյն դժբախտութենէն վա-րակելու համար աշխատող սեւ երեսներ կան։ Մեզի հետ ազ-գային եւ ցեղային կապերով միացած երկու ժողովուրդներու լուսաւորութեան եւ անդորր քաղաքականութեան հարուած-ներէն ազատուելուն համար է որ, յօդուածաշարքով մը նորէն պէտք տեսայ անդրադառնալ այն խնդրին։

*

Ըսած էինք թէ «Դաշնակ-Հօյպուն» հերոսներուն Արարատ վերջին դաւէն յետոյ, այլեւս նոր խաղի մը սկսելու եւ իրենց մեղքերը խոստովանելու կարե-լիութիւն չունին։ Անոնց համար լռելն ու խոստովանիլը կէս դա-րէ ի վեր թափուած հայու, Քիւրտի եւ Թուրքի արեան եւ հազարաւոր նահատակուած հայ ընտանիքներու վրէժէն հրաժա-րիլ կը նշանակէր։

Անոնք առեւտրականներու պէս իրենց հին տետրակներուն մէջ մխիթարութիւն փնտռելով, Մինտան Տէրտէրեան կ'ըսէ.

— 8 ապրիլ 1914, Քուլինի հետ Սայիտ Հալիմ փաշայի մի-ջեւ ստորագրուող համաձայնու-թեան մէջ արեւելեան նահանգ-ներէ եօթը հատը մեզի կը ձգուէր։ Ունթերորդ Դաշնակ հա-մագումարին մէջ ալ Իթթիհատ Թէրաքքը կուսակցութեան պե-տերը արեւելեան նահանգներու ինքնավարութիւն մը ընդունած էին։ Վանի նկեղեցիին տեղ հա-յակող տաճար մը չյարմարա-ցուցած հանգիստ պիտի չըլլանք։ Պարսիկ կառավարութեան օգ-նութեամբ եւ Քիւրտերու մաս-նակցութեամբ մեր ծրագիրնե-րու եւ բաղձանքներու յաջո-ղութեան պիտի աշխատինք։

Տէրտէրեան էֆէնտի երեւի մոռցած է Շամիրամի առկախ-եալ պարտէզներուն ալ Վանի լճին վրայ հաստատուիլը։ Ոչ մէկ Թուրք, ընդդիմադիր կամ ոչ, մեր արեւելեան նահանգնե-րուն համար տարբեր վարչա-ձեւ մը կրնայ ընդունիլ։ Երեք տարի առաջ տխրահռչակ Մէհ-մէտ Ալիի եւ Կիւմիւշխանացիի Փարիզէն Պէյրութ տարած հա-կական առաջարկը Ջէնէլ Ապի-տին էֆէնտին անգամ չատ-րագրեց։

Մեզի համար ամենակարճ խօսքը մեր յօդուածին սկիզբը զարդարող տողերն են.

— «Հայաստան, ազգային կառավարութեան 93ի պատե-րազմին կորսնցուցած հողերը մեզի՝ ազգայնական կառավա-րութեան ձեռքով, դարձ իրա-ւունքէն զրկուած է»։ (1)

Լիոնի մէջ «ՅԱՌԱՋ»ի գործակալն է
Խ. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

«Յառաջ» ստանալ փափաքողները կը խնդրուի իրենց հասցէն շուտով յայտնել Պ. Խ. Մուրատեանի, 191 Cours Lafayette, Պ. Ն. Յակոբեանի գրատունը կամ 202 Rue Boileau, Պ. Թիրեաքեանի ճաշարանը:

ՀԱՆԴԷՍ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Ծնանւորի Տարեդարձի առթիւ Հ. Յ. Դ. Տէսինի Պատ. Միութեան կողմէ եւ հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. Տէսինի կոմիտէին։ Այս Շաբաթ իրիկուն։ Երգ, արտասանութիւն, բանախօսութիւն եւ զաւեշտ։

Կը խօսի՝ Ռ Է Ն

Մ ո ւ տ ք ը   ա զ ա տ   է

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

Ուրֆայի Հայր. Միութեան կողմէ

Օգոստ. 16ին Քլամարի անտառին մէջ

Կը խօսին՝ Պ. Պ. Կ. ԳԷՈՐԳՋԱՆԵԱՆ և ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

Եւրոպական եւ հայկական տարազով հայկական պարեր, մասնակցութեամբ «ԵՓՐԱՏ» Նուագախումբի, արտասանութիւններ, եւն.։ Ճոխ պիւֆէ։

Հաղորդ. միջոցներ. Hôtel de Ville կամ Porte de Versaillesէն առնել Թիւ 89 հանրակառքը եւ իջնել վերջաւորութիւն, ուր ուղեցոյցներ պիտի սպասեն:

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

կազմակերպուած Մարսէյլի Ջառա քաղաքի Հայր. միութեան կողմէ, Այս կիրակի առաւօտեան ժամը 9էն մինչեւ իրիկուն, Maison Blanche Terminus du Canet No 321 գեղեցիկ պարտէզին մէջ,

Բանախօսութիւն, երգ, խմբերգ, զաւեշտ, հայկական եւ եւրոպական պարեր: ճոխ պիւֆէ: կարելի է ճաշը միասին բերել, Մուտքը ազատ է:

Քանըպիէռէն առնել հանրակառք Թիւ 29 եւ իջնել վերջաւորութիւն, ուր ուղեցոյցներ պիտի սպասեն:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

''ՆԱՀԱՏԱԿ ԳՐԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐ,, ՀԱՏՈՐ ԹԻՒ 3
ԳԵՂԱՄ ՏԷՐ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆԻ
(ՄՇՈՑ ԳԵՂԱՄ)

ՏԱՐՕՆԻ ԱՇԽԱՐՀ (340 ԷՋ)

Ֆրանսա, գաղութներ եւ Պալքաններ 30 ֆրանք, Մնացեալ երկիրներ 1 տոլար 50:

դիմել՝ L. Kévonianի, 235 Fbg. St. Martin. Paris (10)

1932Ի ԱՄԵՆՈՒՆ ՏԱՑԵՆ

Պատրաստութեան մէջ է 1932ի ԱՄԷՆՈՒՆ ՏԱՑԷՆ, որ պիտի ունենայ անցեալ տարուան գիրքին կրկին ծաւալը։ Տուէք ձեր անուն հասցէն, Հրատարակութիւնը ձրի է։ Սկսած ենք ընդունիլ ծանուցումներ Փարիզէն եւ գաւառներէն։ Պահանջել մեզմէ ծանուցումներու նոր սակագինը։

Լիոնի մէջ ներկայացուցիչն է Պ. Սահաթճեան, 11 Rue Claude-Boyer. Lyon.

Գրել հետեւեալ հասցէին.— L. Mozian, 5 rue Champlain, Paris (20)

ՀԱՅԵ՛Ր, ԵԹԷ Կ'ՈՒԶԷՔ ՁԵՐ ԺԱՄԱՆԱԿԸ ՈՒՐԱԽՈՒԹԵԱՄԲ ԱՆՑԸՆԵԼ, ԳՆԵՑԷՔ

ԱՄԵՆԱՎԵՐՋԻՆ ՓԼԱՔՆԵՐԸ ԱՄԵՆԱԺԱՆ ԳԻՆԵՐՈՎ

L. NICHANIAN

56 Rue Piat, Paris (20) — Մէթրօ Պէլվիլ

Ամառուան եղանակին ֆօնօները կը ծախուին ամենազեղչեալ գիներով

8, RUE CHATEAUDUNի
MÉRIDIONAL ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆԸ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒԱԾ Է

MÉTRO CADET, LE PELETIER ET N. D. DE LORETTE

Հ. Յ. Դ.

Գ Ա Ւ Ա Ռ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ԼԻՈՆԻ կոմիտէն ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ Պատանեկան միութեան բոլոր անդամները, վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Հ. Յ. Դ. Ակումբին մէջ: Բացակաները նկատի պիտի առնուին:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ռ. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը վաղը Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին Ֆլորիայի վերնայարկը: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՖԷՍԻՆԻՀ-Մ.Ը.Մ.ի ընդհ.ժողովը վաղը ուրբաթ իրիկուն ժամը 7ին Միութեան ժողովատեղիին մէջ, կը հրաւիրուին անդամ-անդամուհիները եւ սքաուտները իրենց խմբապետով, կարեւոր օրակարգ: Ա. հանդէսի եւ մարզանքի հաշուետուութիւն, Բ. կազմակերպութիւն միջազգային թաժակի մրցման, Գ. ֆութպոլի խմբապետի ընտրութիւն, Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի համարուի:

ՓԱՐԻԶԻ Կիլիկեան Հայրենակցական միութեան մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին Cafe Petite Source*ի մէջ, Մէթրօ Օտէոնի դիմաց։*

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին կարապետ Մուլատեան եւ իրենց պարագաները խորին շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, հեռագրով եւ նամակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրելի փոքրիկն ՋԱԳԷԼԻ դառնաղէտ մահուան առթիւ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Եոզկատցի Միսաք Օտապաշեան, որ 1925ին Գավալայէն (Յունաստան) եկած է Ֆրանսա եւ կը բնակէր Salin de Giraud (B. d. Rhône): Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել M. Tachdjianի, 16 Rue Wilson, Saint Chamond (Loire).

— Կը փնտռուի Խալֆայի Գրլըթ գիւղէն Առաքել Գէյագեան, 1923—1924ին կը գտնուէր Լա Սէյն (Մարսէյլի շրջան), Լուր կայ թէ փարիզ մեկնած է եւ այժմ կ'ապրի՞իր մօրը Արմենուհիի եւ իր քոյրերը Արշալոյսի եւ Թեբուզի մօտ՝ կ'ենթադրուի թէ իրենց բնակարանը կը գտնուի Այֆորվիլ, իմացնել՝ Vahram Simonianի, epicerie, 169 Rue Duguesclin, Lyon. (Rhône.

Ա. Ե. Հ. Կ. ԽԱՉԻ 20ԱՄԵԱԿԸ

Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի Կուրպովլի մասնաճիւղը կը տօնէ իր 20ամեակը 23 Օգոստոս կիրակի ժամը 2ին Sacré Coeurի սրահին մէջ,

Ղեկավարութեամբ դերասան ՄԱՐՈՒԹԵԱՆԻ, կը ներկայացուի

«ՋԱՐ ՈԳԻՆ»

ՀԱՅ պատուաւոր օրիորդ մը գործ կը փնտռէ գրասենեակի մէջ աշխատելու համար, Դիմել «Յառաջ»ի վարչութեան:

34, RUE JOUBERT
PARIS

Գին՝ Փարիզ-Արուարձան 4 ֆր. 50, 250 կրամը։ Գաւառներ՝ 4.75 ֆրանք։

Café Martin*ը մի միայն մէկ տեսակ է եւ վստահ եղէք թէ զայն գործածելով, կը ստանաք ամէնէն լաւ սուրճը՝ ամէնէն արդար գինով։*

34 Rue Joubert, PARIS

ՏՕՔԹ. ԽՈՒՊԷՍԵՐԵԱՆ

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՆԵՐՔԻՆ, ՄՈՐԹԱՅԻՆ ԵՒ ՎԵՆԵՐԱԿԱՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ

Varicesի (վառիս) եւ hémorroidesի (էմոռոյիտ) արմատական դարմանում առանց գործողութեան, գիտական վերջին մեթոտներով:

Տիադէռմի (diathermie), (իւլթրա-վիօլէ) ultra-violets.

ԴԱՐՄԱՆՈՒՄ ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՄԱՍՆԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԱՇԽԱՏԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

Ընդունելութեան ժամեր ամէն օր 4—7.30, կիրակի եւ տօն օրեր 10—12: 142 Fbg. St. DÉNIS Tél. Nord 31-49

(կառ. տիւ Նօռի եւ կառ տը լ'էսդի մէջտեղը)

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ
ՃԱՇԱՐԱՆ ՖԼՕՐԻԱ

61 Rue Monsieur le Prince, PARIS (6e)

Մէթրօ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ — Հեռաձայն Littré 38—43

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

Վ Ա Ր Ձ Ո Ւ Տ Ո Ւ Ն Վիլլիէ-լը-Պէլ-Կօնէս կայարանին դիմացը քարուկիր շէնք

4 սենեակ, խոհանոց եւ լոգարան պարտէզ՝ ծառերով եւ ծաղիկներով, օդաւէտ, ջուր, ելեկտրականութիւն, կազ, հանոց եւայլն տարեկան վարձք 4200 ֆր.:

Այս տունը նաեւ ծախու է, 70,000 ֆր. որուն 20,000ը կանխիկ մնացեալը մաս առ մաս վճարելի գնողին փափաքանաց համաձայն պայմանաժամով, դիմել ուղղակի տիրոջը՝ իրաւագէտ Պ. Վա... 18 Rue Dauphine, Paris (6), Tél. Danton 73—97:

ԴՊՐՈՑԱՍԵՐԻ ԱՐՀԵՍՏԱՆՈՑՆԵՐԸ

1 Bld. du Nord, Le Raincy (S. et O.) Tél. Raincy 172

Կը գոհացնեն ամէնէն դժուարահաճ յաճախորդները, դիւրամատչելի պայմաններով:

Հագուստեղէններ եւ ճերմակեղէններ, նուրբ ձեռագործի աշխատանքներ, օժիտի պատրաստութիւն: Վարիչ խնամակալուհին այցելութիւններ կ'ընդունի երեքշաբթի օրերը,

Օգտուեցէք առիթէն,

CORDONNERIE «AKAP»

Maison A. KAPIKIAN

17 Ave. Philippe Auguste, PARIS (11) Tél. Roq. 39-89

Մէթրօ՝ ԱՎՐՈՆ կամ ՆԱՍԻՕՆ

Չափու վրայ տոկուն եւ ճաշակաւոր կօշիկ ունենալու համար ոտքի կազմախօսական ձեւը ուսումնասիրած կօշկակարը միայն գոհացում կրնայ տալ ձեզի՝ Մասնագիտութիւն *Թօլէփ* *ու Շինի*, Հեռաձայնով իսկ կրնաք խորհրդակցիլ, ժամադրութեամբ չափ առնելու կուգայ:

Մասնաւոր արհեստանոց կօշիկներու նորոգութեան

ԳԱՐԵԳԻՆ ԱԻԱԳԵԱՆ

12 Rue Elie, Gentilly, (Sei...

ԿԱՀԱԳՈՐԾ ԵՒ ԶՆԱՐԱԿԻՉ

Կը ստանձնէ ամէն տեսակ բաներներու նորոգութիւն եւ ... ութիւն, Մատչելի գին։

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 R. Rivoli, *մէթ. Շաթլէ, Արմատ. եւ նոր մեթոտ, դարմ. ... բանց եւ կանանց մորթի, արեան, վէներ. հիւանդ. եւ փորխի։ Ամէն օր 9-12, 2-8, Կիր. 9-12.*

IMPRIMERIE - MASSIS - EDITIO...
208bis, Rue Lafayette Paris (...

Le Gérant H. STEPHAN...

ՆԱՋԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՀԱՅՈՑ ԴԱՀԻՃԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ...

33.— ՔԻՉ ՄԸ ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆ

Այս ժամին ոխալ են թէ, ներքին եւ թէ, արտաքին շրջանակներու կարծիքները ժամանակակից օտար դեսպանները, որոնք Թուրքիա կը գտնուէին, շա՛տ լաւ գիտեն հետեւեալ պարագան. - Սուլթանը չափազանց կը վախնար օտար պետութեանց միջամտութենէն։ Եւ կը կարծէր թէ հայկական դէպքերը ստեղծուած են Երիտասարդ Թուրքերու Ընկերակցութեան եւ Դաշնակցութեան կողմէ ընդդէմ իրեն։ Այդ պատճառով, առանց աղմուկի եւ խրախուսանքի կ'ուզէր նախ ձեռք անցընել խռովարարներուն վարիչները, յետոյ ճզմել Դաշնակցութիւնը։ Ան երբեք չէր հասկցած հայկական դէպքերուն նպատակն ու ծրագիրը։ Այս պատճառով, կը մտածէր ոչ թէ ժողովուրդը ջնջել, այլ նոյն իսկ ցրուել 5-10 հոգինոց հարսանեկան խումբերը։ Արդարեւ, հայկական դէպքերէն առաջ եւ դէպքերու ընթացքին, պալատէն շարունակ հրաման կուգար ինծի արգիլել ժողովրդային հաւաքոյթները, խրախուսանքները, արհեստակցութիւնները։ Եւ ես օրը օրին համապատասխան ծարմինններուն հաղորդած եմ այդ հրամանները։ Բոլոր այդ վաւերաթուղթերը պահած եմ։

Այսուհանդերձ, հայկական խռովութիւններուն մէջ մեծ յանցանք մը ունի Ապտիւլ Համիտ։ Որովհետեւ ինծի գլացաւ զինուորական օգնութիւնը։ Եթէ այդ օգնութիւնը շնորհուած ըլլար, շուտով կը զսպէի Պալը Աւրի վրայ յարձակումը, շարժման ծաւալումին առջեւ կը հանդիսանայի, եւ այսպէս Անատոլուի մէջ ալ շարք մը ողբերգութիւններ չէին ծագեր։ Նոյն իսկ այն ատեն, երբ հայկական խռովութիւնները զսպելու համար, բացարձակ անհրաժեշտութիւն ներկայացած ըլլալով, զինուորական օգնութիւնը շնորհուեցաւ, ինծի պայման դրուեցաւ, որ զինուորներուն թոյլ չտամ զէնքի դիմել՝ եթէ անհրաժեշտութիւն իսկ ծագի։ Հետեւաբար բացարձակ սուտ է թէ Ապտիւլ Համիտ հրաման տուած է ջարդել Հայերը։

34.— ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Այս խօսքերը կը գրեմ ոչ թէ պաշտպանելու նպատակով յանցաւոր եւ չարագործ թագաւոր մը, այլ հաստատելու համար պատմական ճշմարտութիւն մը

Արդէն Ապտիւլ Համիտի պաշտպանութիւնը — եթէ նոյնիսկ փափաքիմ ընել — իմ ուժերէս վեր է։

Ինչպէս յուշերուս սկիզբն ալ ըսի, ծանօթ հասակէս սկսեալ յարաբերութեան մտած ըլլալով Ապտիւլ Համիտի վարչաձեւին, անոր մերթ ողբերգական, մերթ ծիծաղաշարժ արտայայտութիւններուն հետ, շատ լաւ կը ճանչնայի այս մարդը, իր ինքնութիւնն ու ձգտումները։ Նոյնիսկ այս մասին հանդուցեալ Նամըք Քէմալի հետ երկար վիճաբանութիւն մը ունեցանք, ինչպէս պիտի պատմեմ եաքէն։ Եղաւ ժամանակ մը, երբ Նամըք Քէմալ կը հաւատար Ապտիւլ Համիտի ուղղամտութեան, անկեղծութեան եւ ազատասիրութեանն։ Իմ փորձառութիւնս ու քննութիւններս երբեք այդ տեսակէտին չյանգեցան։ Եւ բոլոր դէպքերն ալ հաստատեցին իմ տեսակէտներս։

Ըստ օգտակար է հրահանգիչ են այդ դէպքերը, ապագային համար, եթէ չմոռցուին։ Ես ազգային պարտականութիւն մը կը համարեմ զանոնք ներկայացնել պատմութեան։ Այս պատճառով, քանի որ խօսքին կարգն եկաւ, կ'ուզեմ անդրադառնալ հայկական արիւնոտ յեղափոխական շարժումներուն, որոնք գրեթէ միաժամանակ տեղի ունեցան Պոլսոյ, Տրապիզոնի, Էրզրումի, Մարաշի, Հալէպի, Սասունի, Զէյթունի եւ երկրին զանազան մասերուն մէջ։ Իրենց բոլոր ծանրածանութիւններով պիտի պատմեմ զանոնք և յուշերուս ... պիտի տամ Ապտիւլ Համիտի շրջանին ներքին երեսը, ամբողջ ազատութիւն եւ գործչանքը։

35.— ՈՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ԵՂԵՐԱԿԱՆ ԴԷՊՔԵՐ

Ինչպէս համառօտակի նկարագրած էի յուշերուս սկիզբը, կը փո... գտնուած 1283 Թուականի դէպքերուն (1867)։

Մեր տունը կը գտնուէր Պոլսոյ Քէօթահիայի Մուհիէտտին Էֆէնտի... ամէն երեկոյ մեր տան մէջ եւ ամէն ցերեկ Պալատի ծղկիթին մէջ ... կուտար ինծի։ Երբեւ ունկնդիր, մեր պասերուն ներկայ կ'ըլլար նաեւ ... սուֆ փաշա զատէ Նուրի պէյ։ Այս երիտասարդը Նամըք Քէմալի բարեկամներէն էր։

Հայրս, որ Նուրի պէյի հօրը պաշտպանութեամբ կրթութիւնը ... էր Պոլսոյ մէջ, բազմաթիւ պաշտօններ վարած էր Պոլսոյ եւ Ռումէլի... ինչպէս նաեւ բանակի քննիչ մարմնին մէջ։ Եւ ամէն առթիւ հայրս, ... գուցեալ Եուսուֆ փաշայի ցոյց տուած բարիքներուն փոխարէն, կ'ա... տէր իր երախտագիտական պարտքն հատուցանել որդւոյն Նուրի պէյի, ... ինծմէ աւելի կը սիրէր։

Երբ այսպէս հոգ կը տանէր մեր կրթութեան, իրիկուն մը, Նուրի ... որ կը կարծէինք թէ դաս առնելու համար եկած է, խուճապով բանե... ըսաւ հօրս եւ չմնաց ու մեկնեցաւ։ Հայրս յանկարծակի գունատեցաւ։ ... որ աղէտ մը պատահած է մեզի, եւ սաստ կեցեր էի։ Հայրս ... հասկցաւ որ սարսափի մատնուած եմ, ուստի ծածկելով իր տխրութիւնը՝ խօսեցաւ ժպտիլ եւ ըսաւ .

— Տղա՛ս, բարեկամներս ճաշի հրաւիրած են զիս։ Ուսուցիչդ ալ ... միասին պիտի գայ։ Դուն մինակդ հին դասերդ սերտէ։

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
[illegible]		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St-Martin
PARIS (10°)

MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone: NORD 67-23
R. C. SEINE 276 886

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՈՒՐԲԱԹ 14 ՕԳՈՍՏՈՍ 1931

14 AOUT 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1646

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՎԱՂՈՒԱՆ ԵՐԿԻՒՂԸ

Զափազանց նեղ է մեր շրջագիծը։

Տարիներ ու տարիներ վարժուած ենք դէպքերը դիտել մեր ակնոցով։ Չափել մեր հասկացողութեան կամ բաղձանքներուն վրայ։

Այս ունակութիւնը չէ՞ մէկ պատճառը, մեր զարմանազան յարգանքներուն։

Թերեւս ոչ մէկ ժողովուրդ այնքան քաղաքագէտ և քաղաքագիտական ծրագիր ունեցած է, որքան մենք։

Մենք մեզի համար շիներ ենք շրջանակ մը, ուրկէ անդին դժուար կ'ըմբռնենք ո՛ր և է բան։ Եւ կը շարունակենք հնչեցնել մեր կոչնակը, զարմանալով որ անոր ձայնը չեն լսեր ուրիշները, — «քրիստոնեայ», «բարեկամ» կամ «հայասէր» հասարակութիւններ։

Այս միամտութիւնը ատեն մը հասկնալի էր երէկ, երբ կը գտնուէինք խաւարակուռ երկրի մը մէջ։ Կամ «աշխարհքի բաները» կ'իմանայինք աշխարհէն կտրուած մարդոց միջոցաւ։

Իսկ այսօ՞ր։ Չկայ քաղաքակիրթ, ամենազօր, ամենակարող ժողովուրդ մը որուն հետ շփում չունենանք։

Չկայ երկրամաս մը որ անմատչելի մնացած ըլլայ մեր աչքերուն։

Եւ չկայ գաղտնիք մը որուն թափանցելու հնարաւորութիւն չունենանք։

Եւ սակայն, դիտեցէք ձեր շուրջը։ Հետեւեցէք միայն հայկական մամուլին եւ խօսուած ճառերուն։ Քրքրեցէք սա վերջին տասնամեակի պատմութիւնը։

Փոխուա՞ծ է ո՛ր եւ է բան։ Սթափա՞ծ ենք։ Ցուցատու նշաններ կա՞ն աշխարհը տեսնելու այնպէս ինչպէս որ է։ Կա՞յ ձգտում, տրամաբանութիւն քննական աչքով դատելու իրերը...

Անհաւատալի աննախընթաց խմորումներ տեղի կ'ունենան մեր շուրջը։ Մեր աչքերուն առջեւ, մեր ոտքերուն տակ։

Յաղթական թէ պարտեալ՝ կը գալարուին անօրինակ, անպատմելի տագնապի մը մէջ։ Մեծէն մինչեւ փոքրը մատնուած են զարհուրելի ջղաձգութեան մը։ Ամէնէն հզօրն ալ, օգնութիւն կ'աղաղակէ ուրիշներէն, անմիջական դրացիներէն կամ հեռաւորներէն։ Մէկուն ցնցումը, երկունքը մտահոգութեան կը մատնէ միւսը։ Ոչ թէ զոհին, այլ ինքն իրեն համար։

Գերմանիան սնանկութեան սեմը հասաւ, եւ բոլորը շշմեցան։ Պարտքերու վճարման յետաձգում, տրտակարգ խորհրդակցութիւններ, նոր վարկ,— որպէս զի փրկուի սնանկը։ Որպէս զի փրկուին իրենց առնելիքները։

Գերմանիան ինքն իր մէջ պարտկուեցաւ, եւ կամաց-կամաց կը շտկէ իր մէջքը։ Կարելի եղաւ անցընել փորձութեան ժամը։ Եւ ահա Մեծն Բրիտանիան իր կարգին մատնուած դժնդակ անելի մը։

Ի հարկէ միեւնոյն բաները չեն գերմանական տագնապը եւ անգլիականը։ Գերմանիան՝ պատժուած, ջախջախուած, վզէն երկանաքար մը կապուած, հազիւ կրնայ ոտքի վրայ մնալ։ Ոչ գաղթավայր՝ շահաստան ունի, ոչ առեւտրական տորմիղ։ Ոչ իսկ շարժելու, զարգանալու հնարաւորութիւն։

Իսկ իբրեւ յաղթական, այդ բոլոր առաւելութիւնները լիուլի կը վայելէ Մեծն Բրիտանիան։ Կը շարունակէ իշխել, տիրապետել, միջազգային ոստիկանութեան դեր կատարել։

Եւ սակայն, ահա տասը տարի է որ չի կրնար ելք մը գտնել գործազրկութեան քրոնիկ, յարաճուն տագնապին դէմ։

Շուրջ երեք միլիոնի կը մօտենայ անգործներուն թիւը։ Եւ ոչ միայն որեւէ հեռանկար չկայ բարուոքման, այլեւ նոր տագնապներ երեւան կուգան։ Բրիտանական դրամը երկիւղալի ելեւէջներ ունեցաւ անցեալ շաբթու։ 1932ի ելմտացոյցը 120 միլիոն ոսկիի բաց մը կը ցուցնէ։ Խնայողութիւն, խնայողութի՛ւն կ'աղաղակէ ելմտական նախարարը, զուտ Սնօտընը, որ ընկրկիլ չէր գիտեր։

Կարճատես մարդիկ աշխատաւորական դահլիճին ապիկարութեան պիտի վերագրէին այս զարհուրելի տագնապները։ Մինչդեռ Անգլիոյ ամէնէն թթու պահպանողականներն ալ կ'ըմբռնեն թէ չարիքը ուրիշ տեղ է։ Թէ բան մը փոխուած է— խորապէս փոխուած — յետ-պատերազմեան աշխարհին մէջ։ Թէ չարիքը վեր է մարդոց ուժէն, անոնց բարի կամքէն։

Անքակտելի հանգոյց մը կապած է պետութիւններու ձեռքերն ու ոտքերը։ Այլեւս անօգուտ են միջին ճամբաները, սպեղանիներն ու ամոքիչները։ Իսկ ո՛ր եւ է ցնցում սարսափ կ'ազդէ ամէնէն հզօրին ալ։

Աշխատաւորական վերջին համագումարին մէջ, Վիեննա, մարդիկ հազիւ կրցան արտասանել դաշնագիրներու վերաքննութեան խօսքը, եւ մռլտուքներ ծայր տուին։ — Այո՛, ճիշդ է... Սկզբունքով համաձայն ենք... Եւ սակայն...

Եւ խնդիրը թաղուեցաւ անորոշութեան մշուշին մէջ։ Անցաւ բանաձեւ մը, որ չունի գործնական արժէք։ Խմորումները պիտի շարունակուին, անշուշտ, յանգելու համար միակ ելքին։ Բայց մինչեւ ա՞յդ։

Իրենց կարգին, քաղքենի աշխարհակալները երբեմն կը փսփսան պատերազմական պարտքերու վերաքննութեան մասին։ Փսփսուքներ որ ժամանակի նշան են։ Բայց, նորէն, չունին գործնական, անմիջական արժէք։

Անստուգութիւնը կը մնայ տիրապետող։ Մարդիկ հազիւ կարողութիւն ունին իրենց դուներէն եւ պատուհաններէն դուրս նայելու։

Վաղուան երկիւղն է որ կը չլատէ միտքերը։ Շ.

ՊԱՂԵՍՏԻՆ ԿԸ ԽԱՂԱՂԻ

Երուսաղէմի ամբողջ հրէական մամուլը կ'ընդունի որ այլեւս մտահոգութեան ոեւէ պատճառ չկայ Պաղեստինի Հրեաներուն ապահովութեան համար։

Կառավարութիւնը ծայրայեղ զգուշութեամբ կը հետեւի կացութեան։ Շարժավարները 24 ժամուան գործադուլ յուշակեցին։ Հրեաները միացան Արաբներուն, հակառակ անոնց հակահրեայ զգացումներուն։

Գործադուլը խաղաղօրէն կը շարունակուի եւ կը տարածուի Անդրյորդանան, պատճառ հանդիսանալով որ հաղորդակցութիւնները կտրուին Երուսաղէմի եւ Ամմանի միջեւ։

ԹՐՔԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԻ ՆՈՐ ՕՐԷՆՔԻՆ ՋՈՀԵՐԸ

Թուրքիոյ մամուլի նոր օրէնքը որ Մուսթաֆա Քէմալի կողմէ վաւերացուած ըլլալով, մէկ քանի օրէ ի վեր ի զօրու է, սկսած է արդէն տալ իր անմիջական հետեւանքները։

Կարգ մը թերթեր որոնց անօրէններու կրթական ու ընկերային պայմանները չէին համապատասխաներ նոր օրէնքի տրամադրութեանց, դադրեցան հրատարակուելէ։

ՄԱԿԵԴՈՆԱՅԻ ՔՈՄԻԹԷՃԻՆԵՐԸ

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ԶԵՐԲԱԿԱԼՈՒՄՆԵՐԸ

Սերպիական «Փոլիթիքա» թերթը տրամադրութիւններ կատարելով Սոֆիայի թերթերէն, կը հաստատէ թէ պուլկար շրջանակները նախապէս տեղեկութիւն ունէին պուլկար-մակեդոնական քոմիթէի դէպքերէն։ «Այսպէս, երկու պուլկարական թերթեր գրած էին 24 յուլիսի թուականով, թէ Նիշի երկաթուղագծին վրայ պայթում մը տեղի ունեցած էր եւ հեռագրած էին նաեւ «Էջնովէլին»։ Մինչդեռ փորձը ձախողած է, որովհետեւ քոմիթաճիները սերպ պահակախումբի մը կողմէ բռնուած էին։ Տպագրուած դէպքը, Պուլկարներու կողմէ իբրեւ պատահած տեղեկացուիլը ցոյց կուտայ թէ ռումբերը այս անգամ ալ ղրկուած էին Պուլկարիայէն»։

Այս առթիւ Պուլկարիոյ վարչապետը Մալինոֆ, Մակեդոնացիներու ձերբակալման մասին յայտնեց թէ, ասով պուլկար կառավարութիւնը ցոյց կուտայ իր կամքը թէ չի հանդուրժեր որ հայրենասիրական պատրուակներով որեւէ մէկը, խանգարէ երկրին անդորրութիւնը եւ կառավարութիւնը դնէ գէշ դիրքի մէջ։

ՊԱՏԵՐԱԶՄԱԿԱՆ ՊԱՐՏՔԵՐԸ ԵՒ ԱՄԵՐԻԿԱ

Ամերիկացի Նախարարը Սթիմսըն, տակաւին կը գտնուի Եւրոպա, քննելու համար տնտեսական եւ ելեւմտական կացութիւնը։ Անոր Ամերիկա վերադարձին, այսինքն յառաջիկայ ամսու, սեղանի վրայ պիտի դրուի պատերազմական պարտքերու վերաքննութեան հարցը, համաձայն Ուաշինկթընէն տրուած լուրերու։ Այս առթիւ խորհրդակցութիւն պիտի կատարեն Նախագահ Հուվըր, Քոնկրէսին Նախագահը եւ Սթիմսըն։

Հուվըր արդէն զգացուցած է թէ ուշ կանուխ պէտք է անդրադառնալ պարտքերու այս հարցին եւ թէ Ամերիկայի վճարելի գումարները պէտք է նուազեցնել, հիմ բռնելով տոլարի ներկայ արժէքը։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՔԵՒԳԵՐՄԱՆ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Փարիզի գերման դեսպանը պաշտօն ստացաւ յարաբերութեան մտնելու Ֆրանսայի վարչապետին Պ. Լավալի հետ, անոր հաղորդելու համար գերման կառավարութեան հրաւէրը՝ Պերլին այցելելու եւ շարունակելու Լոնտոնի Նախարարներու խորհրդաժողովի մէջ՝ ընդհատուած բանակցութիւնները։

Գերման դեսպանը որ հրաւէրը պիտի փոխանցէ այսօր կամ վաղը, պիտի հարցնէ նաեւ Ֆրանսայի վարչապետին ճամբորդութեան թուականը։

Գերմանական թերթ մը այս առթիւ կը յայտնէ թէ գերման կառավարութիւնը կը փափաքի գլխաւորաբար որ ֆրանքեւգերման տեսակցութիւնը տայ շօշափելի արդիւնքներ։

Ֆրանսայի վարչապետին պիտի ընկերակցի արտաքին նախարարը Պ. Պրիան։

ՖՐԱՆՔԵՒԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱ ՎԱՐԿ ՊԻՏԻ ԲԱՆԱՑ ՌՈՒՍԻՈՅ

Յայտնի է թէ ժամանակէ մը ի վեր, բանակցութիւններ կը կատարուին Ֆրանսայի եւ Ռուսիոյ միջեւ առեւտրական համաձայնութեան մը կնքման համար։ Յիշենք այս առթիւ թէ խորհրդային վաճառամարտին վատ հետեւանքները խափանելու համար, ֆրանսական կառավարութիւնը գործադրութեան դրեր էր 1930, հոկտ. 3ի հրովարտակը, որուն անմիջապէս պատասխաներ էր Խորհրդ. Միութիւնը հոկտ. 20ի արգելիչ հրովարտակով մը։ Այս կերպով երկու կողմերու առեւտրական փոխանակութիւնները նուազեր էին զգալի չափերով։

Այս էր որ երկու կողմերը մղեց փոխադարձ համաձայնութեան մը եզրերը փնտռելու եւ բանակցութիւնները սկսան որոնք կը շարունակուին։ Առաջին պատեհութեամբ իսկ, Ֆրանսա եւ Ռուսիա ջնջուած յայտարարեցին արգելիչ հրովարտակները։ Սակայն ֆրանսական կառավարութիւնը նախ քան այդ, աւելցուցեր էր արդէն ռուսական ներածումներու վրայ՝ մաքսատուրքը։

Այս բանակցութեան առթիւ կասկածներ կան թէ Ռուսիա կը ձգտի նոր վարկեր ստանալ Ֆրանսայէ եւ թունդ հակաբոլշեւիկ «լ'Ամի տիւ Փէօփլը» կը հարցնէ իր երէկուան թիւով թէ արդի դրամով Ֆրանսայի 300 միլիառին վրայ նստելէ յետոյ, Ռուսիա պիտի կրնա՞յ տակաւին ազատօրէն փճացնել ֆրանսական արտադրութիւնը։

Այս առթիւ, Ֆրանսայի առեւտրական նախարար Պ. Ռոլէն վճռապէս յայտարարեց թէ որքան ատեն որ պարտքերու հարցը չկարգադրուի, նոր վարկի մասին կարելի չէ խօսիլ ոչ կառավարական, ոչ ալ անհատական։

Անգլիոյ խնայողութիւնները

Անգլիոյ վարչապետին կողմէ կազմուած նախարարական յանձնախումբը որ կը քննէ մասնագէտներու ներկայացուցած տեղեկագիրը, իր աշխատանքները պիտի շարունակէ մինչեւ երկուշաբթի, որմէ վերջ ընդդիմադիր երկու կուսակցութիւնները պիտի հրաւիրուին խորհրդակցութեան։

Կառավարութիւնը ինքզինքը անկարող կը նկատէ առաջքն առնելու ելեւմտական տագնապին եւ մանաւանդ նուազեցնելու ելեւմուտքին բացը, առանց Ազատականներու եւ Պահպանողականներու գործակցութեան։

Կը մտածուի փոփոխութիւն մը մտցնել պատերազմական փոխառութեան մէջ, նուազեցնելով տոկոսը։ Այս փոխառութիւնը վճարելի է 1947ին եւ մնացեալ 16 տարիներու ընթացքին, դժուար կը նկատուի պահել 100ին 5 տոկը։

Այս կերպով ստացուելիք խնայողութիւնը պիտի կազմէ 30 միլիոն ստերլինի գումար մը, որ մէկ քառորդն է յառաջիկայ տարուան ելեւմտական բացին։

Կ'ըսուի նաեւ Անգլիոյ կառավարութիւնը մտադիր է ընդհանուր կերպով նուազեցնելու բոլոր նախարարութեանց, մասնաւորաբար պատերազմական բոլոր ճիւղերու ծախքերը։

Ժանտատենդի համաճարակը Պոլսոյ մէջ

ՄԻՆՉԵՒ ՀԻՄԱ 10 ՎԱՐԱԿԵԱԼ

Վերջին օրերս ժանտատենդը (թիֆօ) սկսած է տարածուիլ Պոլսոյ մէջ, Նշանթաշի, Շիշլիի եւ Գուրթուլուշի կողմերը, եւ բազմաթիւ վարակեալներ հիւանդանոց կը փոխադրուին։ Քաղաքապետութեան առողջապահական տնօրէնը այս առթիւ հետեւեալը յայտարարեց լրագրողներու.

— Ժանտատենդի համաճարակ կայ Նշանթաշէն եւ Շիշլիէն Պէշիքթաշ երկարող շրջանակներուն մէջ ինչպէս նաեւ Գուրթուլուշի կողմերը։ Քաղաքապետութիւնը հարկ եղած կարեւորութիւնը տուած է, եւ արագօրէն պատուաստ կը կատարէ։ Համաճարակին պատճառ՝ կոյուղիներուն բաց մնալն է։ Քաղաքապետական ժողովը որոշած էր առժամապէս գոցել կոյուղիները, բայց գիտական մարմինը դեռ գործի չսկսաւ։

Հիւանդութիւնը օգոստոս մէկին է որ համաճարակի ձեւ առաւ։ Ցարդ պաշտօնապէս 10 դէպք արձանագրուած է։

ՀՕՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐԸ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Գրեր էինք թէ պայքարելու համար համայնավար գրգռութիւններուն դէմ, յոյն կառավարութիւնը որոշած է իւրաքանչիւր կեդրոնի մէջ հաստատել յանձնախումբ մը, որ պիտի կրնայ վտարել երկրին անդորրութիւնը խանգարողները։ Այս յանձնախումբերը բաղկացած պիտի ըլլան իւրաքանչիւր կեդրոնի նահանգապետէն, ընդհ. դատախազէն եւ ոստիկանութեան տնօրէնէն։ Իսկ վերաքննիչ յանձնախումբին անդամները պիտի նշանակուին ուղղակի ներքին նախարարին կողմէ։

Նախարարական խորհրդակցութեան մը ընթացքին որոշուեցաւ լուծուած յայտարարել բոլոր այն կազմակերպութիւններն ու միութիւնները, որոնք մարզական կամ գրական պիտակներով համայնավարական քարոզչութիւն կը կատարեն։

Որոշուած է նաեւ կղզի մը աքսորել բոլոր այն համայնավարները որոնք բանտարկութեան դատապարտուած են։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԴԱՏԱՐԱՆԸ ԱՆՊԱՐՏ Կ'ԱՐՁԱԿԷ

Բոլշեւիկեան «Թաս» գործակալութիւնը կը հաղորդէ թէ Մոսկուայի դատարանը քննեց «Ցոսֆորիդ» թրըսթին 6 ղեկավարներու գործը։

Տասնեւմէկ օր տեւող դատավարութենէ վերջ, դատարանը հաստատեց թէ ամբաստանութիւնը հիմնաւոր չէր եւ անպարտ արձակեց մեղադրեալները։ Միեւնոյն ատեն հաստատեց նաեւ թէ անոնցմէ շատերը ընդունակ են օգտակար աշխատանք մը կատարելու եւ պէտք է մասնակցին ընկերվարական շինարարութեան աշխատանքներուն»...

Ստալինի նահանջի ճառէն վերջ, առաջին շնորհն է որ կը վայելեն մասնագէտները։ Լուր կայ նոյնիսկ թէ, վերջերս պատուանշան եւ պարգեւ ստացող մասնագէտներուն մէջ կան որ դատապարտուած էին Ռամզինի դատի ընթացքին, դիտել կուտայ «Փօփիւլէռ»։

ՄԻՋԱԴԷՊ ՄԸ ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ ԵՒ ՉԵԽՕՍԼՕՎԱՔԻՈՅ ՄԻՋԵՒ

Փրակայէն տրուած տեղեկութեան մը համաձայն, հունգար-չեխօսլովաք սահմանագլուխին մէկ փոքր կայարանին մէջ, միջադէպ մը տեղի ունեցաւ։ Հունգար զինուորական իշխանութիւնները ձերբակալեցին չեխօսլովաք մաքսային պաշտօնեայ մը։

Այս ձերբակալումներուն պատրուակ ցոյց կը տրուի թէ չեխ պաշտօնեաները անարգած են հունգարական ազգը։

Միջադէպի վայրը մեկնած է չեխօսլովաք քննիչ յանձնախումբ մը, քննութիւն կատարելու։

Հունգարական գործակալութիւն մը կը յայտնէ թէ ձերբակալուած երկու պաշտօնեաները գինով ըլլալով, անարգած են Հունգարիան եւ անոնց անարգանքները մեծ իրարանցումի մատնած են տեղւոյն բնակչութիւնը։

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏ ՄԸ

Սթրազպուրկի քաղաքապետը որ համայնավար կուսակցութեան կը պատկանի, կամուրջի մը բացման հանդէսին առթիւ, վերցնել տուաւ ֆրանսական եռագոյն դրօշները եւ ազդ. զարդանշանները։

"ԱՊՐՈՒՄՆԵՐ,,Ը

(Տպաւորութիւններ)

Դառն ճակատագիր է ունեցած Հայ Յեղափոխական Շարժումը։

Զոհե՛ր, զոհե՛ր ու զոհե՛ր…

Մեր վերջին քառորդ դարու պատմութիւնը, արիւնաշաղախվկայաբան մըն է։

Աչա եւ բացէ՛ք Մալխասի «Ապրումներ»ը, զոր «Հայրենիք»ի մէջ պարբերաբար առիթ ունեցանք կարդալու։

Մալխասի գրքին կարելի չէ մօտենալ ո՛չ գրական և ոչ ալ գեղարուեստական չափանիշով։ Այս գիրքը ցանդիպումներու տպաւորութիւններու, ենթակայական խորհրդածութիւններու գեղեցիկ հաւաքածոյ մըն է, պատմական արժէքով։ Մալխաս հաճելի պատմող է, անսեթեւեթ նկարագրող եւ մանաւանդ լաւ դիտող։ Իր շրջապատի բոլոր երեւոյթները ինկեր են իր թեւաւոր գրչին տակ, այնպէս ինչպէս ներկայացեր են ինքն։ Ան իր հատուածը գիրքը գրած չէ «գրող» դառնալու համար, այլ գրեր է այն, ինչ որ տեսեր է։ Եւ այնքա՛ն հարազատ է, եւ այնքա՛ն բնական, որ երբ կը սկսիս կարդալ, գիրքը ձեռքէդ չես ուզեր վար ձգել։ Անկասկած, Մալխասի «Ապրումներ»ը մեր յեղափոխական շարժման պատմութիւնը ուսումնասիրելու համար, մեծ ծառայութիւն պիտի մատուցանէ։

Մենք հպարտ ենք հայ յեղափոխական շարժումով, մենք հպարտ ենք անոր պատմութեամբ, որովհետեւ այդ շարժումը մեծագոյն տուրքն էր հայոց ազատագրութեան դատի եւ հայոց պատմութեան երփներանգ շրջանի մը։

Շարժումը, ինքնաբուխ բռնկումը կուսպար վարէն, ժողովուրդի անբիծ ծոցէն, ատոր համար պաշտպան էր գետինը, ատոր համար զանգուածային էր հոգեբանութիւնը։

Երկի՛ր, ծայրենի՛ք եւ ազատութի՛ւն… Մոգական բառեր էին, որ մեր ժողովուրդի բոլոր լաւագոյն զաւակները կը դիւթէին եւ կը նետէին ռազմադաշտ։ Վեհօրհրդաւոր, երկիւղածօրէն ծաւատաւոր, բոցակէզ, ցնցող ուժ մը կար անոնց մէջ։ Իսկ մեր ազատագրութեան մարտիկները, ա՜խ, որքա՜ն քիչ էին անոնք, բայց այդ քիչով անոնք զանգուածներու մէջ ժողովրդականացուցին ազատութեան չարչարուած գաղափարը…

Մալխասի «Ապրումներ»ը մեզ քառասուն տարի ետ կը տանի եւ երեւոյթներուն կուտայ իր ժամանակի դրոշմ ու մտահոգութիւնը։

Անձնուիրութեան ու մոռացումի հոյակապ տիպարները՝ ծուլաւ կալուածներէն մինչեւ անծանօթ ցամեսուններ չարան չարան կ'անցնին աչքիդ առջեւէն։

Ահա Շառոն, երիտասարդ ու կրթուած ծեծարանէն ու Ներսիսեան դպրոցէն վերջ, «գնում է ծեռնելու» յանուն հայրենիքի, դրան եռեւ ձգած իր երեք տարեկան զաւակը, իր ծերունի մայրն ու կինը եւ չհետեւող յուզիչ նամակ-կտակը կ'ընէ իր զաւակին.—

«Սիրելի ու պաշտելի Ցակոբիկս,

«Վերջին անգամ քեզ, իմ սրբազան կտակն եմ անում։ Դու միշտ աչքի ունեցիր, որ ես քեզ՝ քո Զէյթունցի պապի, իմ ծօր Ցակոբի անունն եմ տուել։ Քո պապը եւ քո ծայրը գնացին միեւնոյն ճանապարհով։ Եւ դու, իբրեւ արժանի յաջորդ՝ պարտաւոր ես նոյն ճանապարհով գնալ։ Այդ ճանապարհը փշոտ է եւ դառն, այնտեղ երբեք վարդեր չեն բուսնում։ Քո պապը եւ ծայրը երբեք վարդերի վրայով չեն անցել, այնպէս որ դու էլ չես անցնի։

«Իբրեւ նուիրական յիշատակ, քեզ եմ ուղարկում, որ անպատճառ ծագնիս այս չերքէզկին, կապես ծօրդ գօտին եւ այս մաճացու նուրն էլ վրադ կրես։ Թող իմ ծայրական օրհնութիւնը քեզ վրայ լինի։ Թող այդ սրբազան դաշոյնը քո մէջ բորբոքի վրէժխնդրութեան ազատարար Թոյնը, որ դու կարողանաս, քո ծօր վրէժն առնել։

«Ես գնում եմ մեռնելու եւ կտակում եմ քեզ, անգին զաւակս, որ դու նոյնպէս գնաս արիւնի եւ արտասուքի երկիրը, վրէժխնդիր լինիս, քո ծօր, սպանուած մայրերի, բռնաբարուած անծամար քոյրերի պատուի ծամար»։

Իր վիպական ձեւին տակ, որքա՛ն հարազատ է եւ որքա՛ն յուզիչ, երբ կը փոխադրուիս այդ օրերու մտայնութեան մէջ։

Ծւս առաւել յուզիչ է Բալա-Ջանը, որ Ջորեպանի տարազին տակ եղերական ողիսական մըն էր ապրած։

Ընլալով Կուկունեանի անդրանիկ արշաւախումբի անդամներէն, ան ալ կ'աքսորուի Սիպիրի տաւնանիքները։

Սակայն Բալա-Ջանը, իր լուռ մեծութեամբ եւ հերոսութեամբ ներկայացնելու համար, խօսքը տանք Մալխասին։

— «Աքսորականի տանելի կեանք մըն էր սկսեր Ստեփանի (Բալա-Ջանի) համար, մինչդեռ իր ընկերները առաւուն կանուխ հսկողութեան տակ անտառը կը տարուէին՝ աշագին ծառեր կտրելու եւ քաշ տալու դէպի գիւղը։ Ու այս ամբողջը սեւ հացի մը փոխարէն։

«Սակայն մեր՝ Ստեփանի ուշքն ու միտքը փախչելու վրա էր։ Հայրենիք վերադարձը դարձեր էր այնքան հրամայական, որ վերջ ի վերջոյ մի քանի աքսորականներու հետ գլուխ գլխի տալով կը ծրագրեն առասպելական փախուստ մը։

«Իր ընկերները, որոնք անտառի փայտ կտրողներն էին, նոյնպէս քաղաքական աքսորեալներ, իրենց աշխատանքի ժամանակ երբ արդէն հսկողութիւն չկար վրանին, ծովի մօտերը, հետզհետէ գերաններէ լաստ մը կը պատրաստեն, ճկուն ճիւղերով ամուր մը իրար կապելով։

«Ամէն օր անտառ հասնելուն, երբ խումբ խումբ կը ծնկէին գանազան ուղղութեամբ օրական աշխատանքի, հաւաքատեղին կը միային զինուորներն ու պահապանները, որոնց անհրկայ էին, թէ մութը կոխելուն, բանտարկեալները կամայ ակամայ պիտի վերադառնան, եթէ չեն ուզեր գազաններու հետ լինել։ Եւ որ աւելի վատն է, անոնք կարող էին հանդիպիլ քիչ կիսավայրենիներուն, որոնք շատ նման հոտառութիւն ունէին փախստականներ հետապնդելու եւ սպաննելու, եթէ չէին կրնար ձերբակալել։ Ու այդ կ'ընէին որովհետեւ կառավարութիւնը երեք ռուբլի նուէր կուտար։

«Ամէն օր Բալաջանի ընկերները իրենց բաժին հացէն ժայռի մը խառոչին մէջ ծառ մը կը պահէին, փախուստի համար։

«Վերջապէս լաստը պատրաստ է եւ հացի պաշարը բաւարար։ Եւ օր մը, երբ ծովը ազատ կը լինի արդէն սառոյցներէ, լաստը կը ձգեն ծովը, իրենք ալ վրան կը պլլուին, կը բանան ոզորմելի առագաստ մը, որ մեծամասնաբար իրենց վարտիքներէն ու շապիկներէն էր կազմուած, ու ճամբայ կ'իյնան՝ իրենց գիրենք յանձնելով բախտին, որ ընդհանրապէս չի ժպտար խեղճերուն, եւս առաւել աքսորեալներուն։

«Օրերով լաստը ովկիանոսի ալիքներուն խաղալիք կը դառնայ։ Մ՛ուր կ'ուզէին երթալ, ո՞ւր կրնային երթալ, շիտակը իրենք ալ չէին գիտեր։ Բայց հաստատ որոշած էին, թէկուզ մահ, բայց հեռու Սախալինէն։ Այսքանը բաւական էր արդէն, որ այդ յանդուգն փախստականները արշամարհէին ովկիանոսը եւ կուրէ յայտարարէին անոր դէմ իրենց ողորմելի լաստով։

«Թէ ի՞նչ կերպով անոնք բաւական հեռացան կղզիէն, դէպի հարաւ, դժուար թէ կարելի լինի բացատրել։

«Ամէն բան լաւ։ Սակայն չորս-հինգ օրէն հացի պաշարը կը վերջանայ. անօթի փորով լաստին վրայ երկնցած, անոնք կը մատնուին յուսահատական կացութեան մը, ուր ամէն արիւթիւն կը ոգէի ընկրկել, տեղի տալով հանդէպ մահուան սարսափին։ Պարապ խօսք չէ, սոված էին երկու օրէ ի վեր, անբան առաձօքսր անդիմադրելի պահանջ ունէր, աղիքները կը գալարուէին։ Ու վե՞րջը, պէտք էր քանով մը լեցնել անկուշտ փորը։ Իսկ ինչո՞վ… լաստի փայտերը չէին ուտուեր, շատ էր կարօտ … բայց օ՜ հօ՜ օ՜ օ՜… իրենց վրացի փախստական ընկերը ի՛չ չաղ էր եւ ի՛նչ մսոտ… Ու մալյլ յուսահատ աչքերը նաւորդներուն կը սկսին խոժոռ-խոժոռ նայել դէպի իրենց երէկի սիրելի ընկերը, որու միակ յանցանքը մսոտ լինելն էր… ի մեծ դժբախտութիւն իրեն։ Զօրս կողմէն արդէն անախորժ ակնարկներ եւ սառամերու կրճտուածներ կը լսէ սարսափած Վրացին։

«Բարեբախտաբար, գարնան եղանակին, երբ ճափոնական առագաստանաւերը կը տարածուին ամբողջ Սախալինի եւ մայր ցամաքի երկայնքը, ձկնորսութեան… սովալլուկ փախստականները խելագար նշաններով կը հասկցնեն անոնց ու կ'ազատին եւ կը կերակրուին բարի ձկնորսներէն…»։

Այնուհետեւ Բալաջանը կ'անցնի Պարսկաստան, ուր եւ կը մնայ ու կը գործէ եւ մեծ պատերազմին կը սպաննուի Արճէշ։

Մալխասի «Ապրումներ»ը յեղափոխական կեանքէ առնուած տարրական դասագրքի մը աղապատութիւնը կը ձգէ վրադ, մոռանելի ամէնքին. ծանխադ հարազատ լուսանկարներով ճոխացուած, եւ գիւրըմբռնելի ու խանդավառ։

Առաջին հատորն է տակաւին 511 մեծադիր էջերու մէջ, որ կուտայ Կովկասի, Սալմաստ-Խոյ-Մինասու դժի, բոլո՛ր դէպքերը, յաճախ ծիծաղաշարժ ու քրքջալի…

Պէտք է տարածել սայնօրինակ հատորները, որպէս պատմական վաւերագրեր, սատարելու համար մեր բոլոր յուշագիրներուն, որ հնարաւորութիւն ունենան արժանագրելու մեր պատմութիւնը։

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ԶՈՒԻՑԵՐԻՈՅ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԿԸ ՏՕՆԵՆ

ԺԸՆԵՒ.— 1291ի ամառը, երբ դեռ Զուիցերիան գոյութիւն չունէր, Հէլվէտիոյ կեդրոնական երեք «քանթոն»ները Ուռի, Շվից, Ունթերվալտ, կը վճռեն ապստամբիլ Հապսպուրկեան իշխանութեան եւ իր մարզպաններու քմահաճ բռնակալութեան դէմ։

Սակայն գիտնալով որ ինքնաքանչիւրը առանձին անկարող են յաղթել թշնամին՝ անոնց ներկայացուցիչները հանդիսաւոր բողէի մը կ'ուխտեն միահամուռ ուժերով կռուիլ մինչեւ իրենց կատարեալ ազատագրումը։ Ու վերջապէս կը յաջողին իրենց երկրի սահմաններէն դուրս վտարել աւստրիական ջոկատները։

Վերոյիշեալ երեք քանթոններու դաշնակցութեան ուխտն է որ սատարեց այս երկրի անկախութեան ու հիմքը դրաւ Զուիցերիոյ դաշնակցական հանրապետութեան։ Ու բոլորեւեւ ժամանակի ընթացքին հետզհետէ նոր նահանգներ միացան երեք նախկին նահանգներուն (քանթօն) որոնք հիմերը դրին Զուիցերիական Դաշնակցութեան, բաղկացած այսօրուան 22 նահանգներէն։ Բանից ի մէջի այլոց, որ զուիցերիական իւրաքանչիւր քանթօն ինքնավար հանրապետութիւն մըն է, ռամկավարական լայն բերումով։

Ի յիշատակ 1291ի Օգոստոսի անկախութեան ուխտին, դարերէ ի վեր ամէն տարի Օգոստոս 1ին Զուիցերիոյ ժողովուրդը խանդավառօրէն կը տօնէ ազգային անկախութեան տօնը որ այնքան նուիրական թուական մըն է իրեն համար։ Նուիրական՝ ոչ միայն անոր համար որ այդ թուականը կը յիշեցնէ ազատագրումը թշնամիի լուծէն, այլ և հիմնադրութիւնը Զուիցերիական Դաշնակցութեան։ Անվիճելի իրողութիւն է որ այս երկիրը իր ազատութիւնն ու անկախութիւնը կը պարտի 22 նահանգներու Միութեան։ Օգոստոս 1ի տօնակատարութիւնները նախադրդումն են ուրեմն համերաշխ այն ոգիին որ կը տիրէ ու պէտք է տիրէ ի սէր այս ժողովուրդի ազատութեան։

Աչա թէ ինչու հակառակ երեք տարբեր մշակոյթի (գերմանական, ֆրանսական եւ իտալական) 3-4 տարբեր լեզուներու, հակառակ կրօնական զանազան յարանուանութեանց ու այլազան բարքերու, այս երկրի ազատ բնակիչները կը մնան միացած, պահպանելու համար իրենց սուրբ ու նուիրական անկախութիւնը։

Tous pour un, un pour tous.— Այսպէս ուխտեցին Զուիցերիոյ ազատութեան հիմնադիրները։ Այս նշանաբանն է որ կը ժայթքէ բոլոր ճառախօսներու բերնէն ու կը կրկնէ ծառուղը անդադար։

Անկախութեան սիրահար այս ժողովուրդը գիտակից այն մեծ բարիքին որ կը վայելէ, եւ որու վրայ այնքան խնամքով կը դողդղայ, գիտէ պահել ու պաշտպանել զայն ի գին ամէն զոհողութեան։

Աչա թէ ինչու խանդավառ ու հպարտ, բայց զգաստ ու համեստ կը տօնէ Օգոստոս 1ը։ Այդ օրը մեծ ու փոքր քաղաքներու և գիւղերու զանգակներու ղօղանջը կ'աւետէ Մեծ Տօնը ու ժողովուրդը կը հրաւիրէ դէպի հրապարակ, դէպի հասարակաց հաւաքատեղիներ։ Ամենուրեք կը ծածանին ազգային դրօշը եւ 22 քանթօններու դրօշակները։

* *

Քաղաքներու կեդրոնէն հեռու, բարձր Ալպեաններու սարերը ձօրին մէջ հանգչող առ համեստ գիւղն ալ կը տօնէ այս երկնոյ իր անկախութեան տօնը.

Հակառակ առօրեական վիճակիս, դողդոջ քայլերով դէպի գիւղ կը փութած, մօտէն տեսնելու առ խանդավառ ժողովուրդը։

Երեկոյեան զանգերու ղօղանջէն վերջ աչա հետզհետէ կը կազմուի «քորթէժ»ը Թափօր) ու կը յառաջանայ գիւղին հրապարակը ուր ճառեր պիտի խօսուին։ Երկսեռ խուռն բազմութիւն, հաւաքուեր են մեծ ու պզտիկ, քաղքենին, գիւղացին ու լեռնցին. չկայ ոչ լեզուի, ոչ դասակարգի եւ ոչ ալ կրօնի խտրութիւն, բոլորը նոյն զգացումով առգորուած եկեր են իրենց պաշտամունքի զգացումը արտայայտել ազգային դրօշին առջեւ։

Ու նուագախումբը կը հնչեցնէ ազգային քայլերգը.

O monts indépendants
Répétez nos accents, nos libres
chants.
A toi, patrie, Suisse chérie,
Le sang, la vie de tes enfants,
Ո՛վ անկախ լեռներ
Արձագանգ տուէք մեր ազատ
երգերուն,
Քեզի՛ ծայրենիք, սիրելի Զուիցերիա,
Արիւնն ու կեանքը քու զաւակներուդ։

Ու բոլոր կուրծքերէն հայրենաշունչ այս երգը կը պոռթկայ, լեռները արձագանգ կուտան իբրեւ յանկերգ։

Երգէն յետոյ ակնարկները դէպի լեռները կը յածին։ Սրտապնդիչ տեսարան։ Սարալանջերուն վրայ հոս ու հոն ցրուած հովիւներու խրճիթներուն առջեւ կրակի կարմիր լոյսեր. ու մինչեւ վերը լեռան կատարը մօտ 3300 մեթր բարձրութեամբ կը պլպլայ կարմիր լոյսը։ Երկու երեք քաջարի երիտասարդներ հակառակ օրուան անձրեւին ու փոթորիկին ժամերով դէպի լեռ մագլցած են, «ազգային կրակ»ը վառելու համար։

Ըստ աւանդութեան՝ անկախութեան հիմնադիրներու ապստամբութեան առաջին ազդանշանն էր այդ կրակը վառուած բլուրներու եւ լեռներու կատարէն. տեսակ մը խորհուրդ թէ ազատութիւնը այդ լեռներէն պիտի գար…

Ու դարձեալ ժողովուրդը մագնիսացած ինքնաբուխ ու միաբերան.

Sur nos monts quands le soleil
Annonce un brillant réveil…

Երբ արեւը մեր լեռներունվրայ
Պայծառ զարթօնք մը կ'աւետէ..

Ու գիշերը մինչեւ ուշ՝ հրթիռները դէպի երկինք կը սլանան պատռելով մթութիւնը եւ լեռներու լռութիւնը։

Աչա այսպէս կը տօնեն ազգային անկախութեան տօնը Զուիցերիացիները, խանդավառ եւ՝ ուրախ կ'երգեն ու կը պարեն։ Անխառն ըզգացում մը սակայն որ կը համակէ զիս ի տես այս բազմութեան. ու հիացումէս մնունդ կ'առնէ դառնութեան եւ քիչ մըն ալ, ինչո՞ւ պահեմ, նախանձի զգացում։

Մեզմէ յետոյ եկած ժողովուրդ մը կը վայելէ ազատութեան բոլոր բարիքները այս առանձնաշնորհեալ երկրին մէջ. միակ մե՞նք, ի՞նչ է մեր մեղքը։ Ու կը խորհիմ։ Այն պահուն երբ այս փոքրիկ ժողովուրդը հիմը կը դնէր իր անկախութեան ու կը կազմակերպուէր, անդին՝ Փոքր Ասիոյ մէկ անկիւնը։ Միջերկրականէն ոչ հեռու ազատութեան սիրատենչ ուրիշ փոքրիկ ժողովուրդ մը ազատութեան պայքարին մէջ խոշտանգուած ու խորտակուած, անգամ մը եւս կ'իյնար իր պայքարին մէջ՝ կորսնցնելով իր ազատութիւնը երկար ժամանակի համար։

Գ. ԼՈՒՍԻՆԵԱՆ

ԴԷՊԻ ԷՆԿԻՒՐԻ

ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔ ԱՔՍՈՐԻ

Ռընէ Վանլանտ կը շարունակէ Թուրքիոյ մասին իր պատումները «Էգօ տը Փարիզ մէջ։ Նկարագրելէ վերջ դէպի Էնկիւրի իր ճամբորդութիւնը, կը խորհրդածէ.—

Էնկիւրի-Փալասի մէջ, պարեր էին ամբողջ գիշերը։ Անոր պերճաշուք սրահները դեռ կը ներկայանէին հանդէսի վաղորդայնի մը մռայլ անկարգութիւնը…

Թերթերը կարդալով իմացայ թէ Ազգ. Մեծ Ժողովին նախագահը եւ իր կինը իրենց ներկայութեամբ պատուեր էին Սփորթինկ— Քլիւպի տարեկան պարահանդէսը։ Կ'երեւի, պրիճի սեղաններու շուրջ, մեծ ոգեւորութիւն տիրեր էր։ Այս տեղեկութեանց կը հետեւէր յայտնի անձնաւորութեանց ցանկը, արդուզարդի նկարագրութիւններով, վերջին բատեծագործութիւնները Լոնտոնի, Վիեննայի եւ Փարիզի մեծ դերձակներուն։

Անմիջապէս, երկու մտածումներ, երկու հակադրական պատկերներ բռնեցին զիս, — այս փայլուն հանդէսը եւ ճամբու ընթացքին նշմարուած մարդկային թշուառութիւնը։ «Էնկիւրի, հրաշալի տեղ» յիշեցի։ Գարեր են հրաշալի մը վրայ, բայց բնութեան մարած ազմուկներէն աւելի, քաղաքականութեան որոտումներին էին որ կը թնդային մտքիս մէջ,— Մէնէմէնի յեղափոխական միջադէպեր, տէրվիշներու եւ յետադիմականներու կախուիլը, քրտական անդուսպ ըմբոստութիւնը, անհատոյց եւ սովլլուկ Թուրքիա մը, օտար պղտոր դաւեր, տխրատեսիլ Եւրոպա մը…

Նոր քաղաքին տրուած այցելութիւն մը, մէկ վայրկեանի համար միայն կը փարատէ այս առաջին խորհրդածութեան պատճառած վրդովանքը։ Անշուշտ, ճիշդ մեծ եղաւ և Թափը՝ խանդավառ։ Կազիին արձաններուն շուրջը, ամբողջ առեւտրական, պաշտօնական կամ վայելքի թաղեր երեւան ելած են։ Երեւան ելած են այս գրկուած հողէն, որ ճակատագրօրէն նշանակուած բլլալ կը թուէր իր վրայ կրելու ապագայ աւան մը, ուր միայն յունական եւ հայկական հնարամտութիւնը լոկ կրնար քիչ մը կեանք դնել։ Արդ, «փոխանակեցին» Ցոյները, ջարդեցին կամ աքսորեցին Հայերը։ Ի՞նչ ալ ըլլայ, արեւմտեան կերտիչներու մեծամասնաթունութեամբը, բարձրացած է արդիական մայրաքաղաքի մը սադմը։ Հին քաղաքին եկեր[…] այն քաղաքին որ մեր կոտ[…] Գուլեանի պարտութենէն իվեր[…] արժէքանդ չունէր պատմութ[…] Էնկիւրին կը տարածուի. օր[…] երկրաչափական։ Լայն պող[…] պատկառազդու չէնքեր, կա[…] պէս յօրինուած թատրոններ, [...] նատունեններու թաղ, որ շատ [...] պիտի զարդարուի անտառ[...] եւ պարտէզներու։ Ձոխութեա[ն] վերը, Կազիին սիրած Զան [...] բնակարանը, ուրկէ, մայր[...] պահուն, կը նշմարուի [...] ամայութեան մը հորիզոնն[...] յետոյ, զօրանոցներ, օդան[...] կայաններ, մօտակայ գիւղի [...] մեկուսացած երկսեռ ուսու[...] մը, ճաշարաններ ռուսական [...] զախումբով որոնք իրենց [...] ները կը խառնեն մուէզզ[...] սկարացող շեշտերուն։ Գ[...] բոլոր կէտերուն համար հա[...] ուած են օթոպիւսի սպաս[...] թիւններ։

Ըլլայ զինուորական հրա[...] տարութեան, կառավարական [...] չութեան կամ դիւանագիտա[...] համար, առաջին ակնարկով կը [...] թէ Գոլէն մինչեւ Անատոլու[...] տը՝ լայն յեղափոխութիւն [...] տարուածէ, վերջնական, առանց [...] խոսի, առանց պակասի։

Բայց, շուտով կը նշ[...] յղացման մը ամբողջ արուես[...] նութիւնը որ զանց կ'առնէ [...] բնական կարգը։ Մայրաքաղաք[...] կիւրին, կարելի է ըսել թէ բա[...] ներու վրայ փոխադրուած է [...] պութեան մէջ։ Ցարաբերութեա[ն] առեւտուրի հոսանքներէն [...] զետեղուած, հոն կը տարուի [...] միայն սպառման յատուկ է։ [...] թուիր որ Ընճէթ փաշայի [...] թուղային մեծամասնու քաղաք[...] նութիւնը, ամէն բանէ առաջ [...] տի առնուած ռազմական օգ[...] տեսակէտէն, կարեւոյ պար[...] ապաշնորհ կացութիւն մը։ [...] կայքը անմշակ է, որովհետեւ [...] բերիի։ Պէտք եղաւ որ կազին [...] բողջ յամառութիւնը ի գործ [...] իր տիպար ագարակին շուրջը [...] նանցնելու համար տունկերով [...] րոնց չէին կրնար սնանիլ [...] հողի մը վրայ։

Այս աղքատ շրջանին [...] անձրեւն իսկ անկանոն կը գա[...] այն օրէն ի վեր որ տենդին [...] պայքարելու համար, ցամքեցա[ն] լճակները։ Դալով քաղաքին, [...] բողջութեան մէջ գէշ է։ Առ[...] օրերու խանդավառութեամբ, հ[...] եղած էր որ Էնկիւրիի 30[...] բնակչութիւնը արագօրէն [...] բազմապատկուէր 10ով։

Հաշիւէն շատ հեռու են [...] րեմն, քանիցս, պէտք եղաւ [...] յատակագծերը եւ այս յաջորդ[...] փոփոխութիւնները կը մնան [...] դաշնակութեան։ Վերջապէս, [...] մաթիւ շինութիւններ զաղրա[...] դրամ չըլլալուն։ Եւ պարապ հո[...] լքուած արհեստանոցները կը կա[...] տգեղութեան պարապութիւններ, [...] հովը կը բարձրացնէ փոշիի [...] ձանքներ։

Եթէ բանակ եւ վարչա[...] կրնան զգալ թէ իրենց սիրա[...] գարնե, աքսորի այս քաղաքին [...] չի թուիր սակայն թէ դիւան[...] տական մարմինը հոն գտած [...] «կլիման»։ Բացի Խորհրդային [...] թեան եւ Վերսալլի դաշնա[...] ծնած ազգերու ներկայացուցիչն[...] դիւանագէտները դեռ Էնկիւրին [...] ունին ոտնադադարի վայր մը, [...] կամ նուազ ընդարձակ եւ նկար[...]

Դժուար է հեռանալ բարեկ[...] եւ փոզփուն Վոսփորէն, երթալ [...] գելափակուելու համար տափա[...] նի մը այս անկիւնը, որ ճամ[...] չկայ, ձմեռը սառնային է, ամ[...] տաք կրակ։

Անիական եւ ռազմագիտակ[...] յղացում մը ծնած, Էնկիւրի [...] տի կրնայ մնալ նոր Թուրքիոյ հ[...] ծանաոտարութեան կեդրոնը։ Բայց [...] տով չէ որ պիտի կրնայ «մայր[...] քաղաք» դառնալ։ Երկար վար[...] թիւն պէտք է մինչեւ որ ան [...] հոգին դառնայ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԿԱՐԿՈՒՏ ՈՒ ԿԱՅԾԱԿ

Հայաստանի մէջ եւս յուլիս ամսուան սկիզբէն ի վեր անձրեւային եղանակ մը կ'ընէ։ Եւ պակաս չեն եղեղները, որոնք, ինչպէս իրենց ժամանակին տեղեկագրած ենք այս սիւնակներուն մէջ, մեծ վնաս հասուցին դաշտերուն ու գիւղերուն։

«Խորհ. Հայաստան»ի կը հեռագրեն Դիլիջանէն թէ յուլիս 27ին կարճատեւ տեղատարափ անձրեւէ մը ետքը հեղեղը արշաւեց դաշտերուն մէջէն, մեծ վնաս հասցնելով ցանքերուն։ Նոյն ժամանակ կարկուտն ալ աւերեց պտղատու ծառերը։

Անձրեւային այս եղանակին պատճառով Դիլիջանի շրջանին մէջ դադրած են դաշտային աշխատանքները, մասնաւորապէս մարգագետնի հնձումը։

Նոր Բայազիտէն եւս նոյն թուականով կը հեռագրեն թէ տեղատարափ անձրեւի մը ընթացքին կայծակ իյնալ Քէօսա Մահմադ գիւղին վրայ։ Հեռագիրը կ'ըսէ թէ կայծակը իյնալ տան մը վրայ, ուր հաւաքուած էին քանի մը կոմունիստներ։ Կայծակը մարդ չսպաննեց, սակայն մեծ յուզում պատճառեց։ Բժշկական դարմաններ տրուեցան անոնց։ Այս դէպքը պատճառ դարձաւ, որ ժողովուրդին մէջ զանազան զրոյցներ շրջին։ Անմիջապէս յանձնախումբ մը ղրկուեցաւ Քէօսա Մահմադ, հակակրօնական պայքար մը սկսելու եւ կայծակին մասին գիտական տեղեկութիւններ տալու համար։

ԿՈՄՈՒՆԻՍՏՆԵՐԸ ԺՈՂՈՎԻ ՆՍՏԱՆ

Յուլիս 28ին Հայաստանի կոմունիստ կուսակցութեան կեդրոնական կոմիտէն եւ կեդրոնական վերստուգիչ յանձնախումբը միասնաբար ժողով գումարեցին նախագահութեամբ Ա. Խանջեանի, օրակարգի հարց ունենալով։

1. Արդիւնաբերութեան առաջին կիսամեակի ծրագիրներուն արդիւնքը։
2. Հերթական խնդիրներ։

Նախ զեկոյց մը կարդաց Ս. Կարդանեան, յետոյ կարգով խօսեցան Մ. Սարգսեան, Բ. Ներսիսեան, Համարեան, Կ. Մարտինեան, Վ. Մխիթարեան, Ազարեկով, Դէմիրճեան, Իսրայէլեան, Աթանէսեան, Մուկացեան, Ս. Մարտիկեան, Գ. Մկրտիչեան, Աղաբաբեան, Ս. Գրիգորեան, Ադամալեան, Բաղիկեան, Բ. Յովսէփեան, Վ. Խաչիկօղլեան, Ս. Գոգունց, Գողթունի, Խ. Յովսէփեան, Ջալաթեան եւ Ճամշեան։

Այդ վիճաբանութիւններուն մասին առանձին։ Ժողովը առաջին անգամ կուսակցութենէն վտարեց «մատմօղկօմի տեղակալ» Միրաքեանը, որ չէր հնազանդած Կեդր. Կոմիտէի քարտուղարութեան։ Կեդր. Կոմիտէն զինքը վարիչ նշանակած էր Աղբաբայի խորհրդային գիւղատնտեսութեան։

Միրաքեան ոչ միայն կը մերժէր ընդունիլ այդ պաշտօնը, այլ նոյնիսկ կը համարձակէր իր պատճառաբանութիւններուն տալ «խուճապային տրամադրութիւն», որովհետեւ «խորհրդային գիւղատնտեսութեան բոլոր ճիւղերը լիակատար քայքայման են հասած»։

ՊԵՏՐՈՍ ԼՈՒՍԻԿԵԱՆ
(ԳՕՏՕ)

Ինն երկար ամիսներ, կրծող հիւանդութեամբ մը անկողնի ծառայ ըլլալէ յետոյ, շաբաթ օր, 8 օգոստոսին Ռօմանվիլի իր բնակարանին մէջ մեռաւ Հ. Յ. Դ. Ռօստոմի մեր սիրելի ընկերներէն՝ Գօտօն։

Ծնած էր Կարնոյ Ոգնի գիւղը 1892ին։ Համեստ արհեստաւորի մը զաւակն էր։ Պզտիկ տարիքէն արհեստի մեծ փափաք ունէր։ Այդ իսկ պատճառով առանց վերջացնելու Կարնոյ ազգային վարժարանի ընթացքը, մտաւ կօշկակարի մը քով։ Իր անհատական ձիրքին ու աշխատանքին շնորհիւ, ժամանակէն առաջ դարձաւ կօշկակար վարպետ։ 22 տարեկան հասակին արդէն տէրն էր արհեստին։

Կարնոյ մէջ հազիւ գործի ձեռնարկած էր, երբ ստիպուեցաւ ամէն ինչ լքել։ Մեզ նման ան եւս ան անցաւ տարագրութեան ճամբաներէն ու ճաշակեց բոլոր դառնութիւնները։ Կէս ճամբան որպէս արհեստաւոր մնաց Ատիեաման, ուր եւ ամուսնացաւ Կարնեցի աղջկան մը հետ։ Զինադադարին ընտանիքով փոխադրուեցաւ Պէյրութ, անկէ Պոլիս։ Հակառակ իր նիւթական անձախանձելի վիճակին չուզեց բեռ ըլլալ Ազգ. Խնամատարութեան վրայ, ու աշխատանքի ձեռնարկելով, ապրեցուց իր ընտանիքը։ Այդ նեղ օրերուն, չմոռցաւ կատարել իր պարտականութիւնները հանդէպ իր կուսակցութեան։

Իզմիրի աղէտի ժամանակ եկաւ Ֆրանսա ու հաստատուեցաւ Փարիզ։ Նախապէս իբրեւ կօշկակարի պարզ բանուոր աշխատեցաւ Մ. Գադասարեան եւ Վ. Փաստրմաճեան կօշկակարի արհեստանոցը, սիրուած բոլորէն։

Երկու տարի վերջը, արդէն Գօտօն կը տեսնենք կօշկակարի արհեստանոցի տէր։ Գործի ձեռնարկեց միայն 5000 ֆրանքով, վստահ իր յարատեւ աշխատանքին ու աննկուն կամքին վրայ, կարճ ժամանակէն տիրացաւ կոկիկ դրամագլխի մը, ընդարձակեց իր արհեստանոցը արդիական ձեւով եւ յաջողութեամբ տարաւ այդ գործը մինչեւ անկողին իյնալը։

Գօտօն մէկն էր մեր ոչ զարգացած ընկերներէն, որ գիտակցաբար կ'ընէր ամէն ինչ ե՛ւ գործը ե՛ւ զոհողութիւնը։

Կօշկակարութեան վերաբերեալ բոլոր գործերու ժամանակ անոր կը դիմէինք, առանց տրտունջի։ Սիրայօժար բոլորին ընթացք կուտար։ Ընկերներ ու հայրենակիցներ արհեստանոցին մէջ արհեստ կը սորվէին։ Անոնց համար ամէն զոհողութիւն կ'ընէր։ Շատերը նոյնիսկ իրեն հետ կը ճաշէին ու իրեն տունը կը պառկէին, մինչեւ որ արհեստ սորվէին ու առանց փոխադարձութեան։

Բոլոր օգնութեան կոչերուն սիրով եւ լիաբուռն կը պատասխանէր։ Բոլոր նեղը մնացողներուն օժանդակութիւն ցոյց կուտար։

Պարագաներ պատահած են երբ կլորիկ գումար նուէր տուած է, ուրիշներէն պարտք առնելով։

Վերջին ծայր կարգապահ ու պարտաճանաչ մարդ էր։

Կիրակի օր, մահէն հազիւ 24 ժամ վերջը յանձնեցինք հողին ընկերներու եւ հայրենակիցներու կոկիկ բազմութեան մը ներկայութեան։ Կը թողու այրի մը եւ երկու զաւակներ։

Հանգի՛ստ, ոսկորներուդ, Գօտօ՛։

Երանի է թէ քու յաջորդներդ ալ քեզի չափ զոհողութեան ոգի ունենային եւ քեզի չափ ընկերասէր ու հայրենասէր ըլլային։

Ծաղկեպսակներ ղրկած էին Բարձր-Հայքի Հայրենակցական Միութիւնը, իր այրին, եղբայրը՝ Մ. Լուսիկեան, Գ. Գարաքէհեաեան, Յ. Խաչիկեան, Գ. Խաչատուրեան, այրի Տիկ. Գ. Լուսպարոնեան, երկու ֆրանսացի ընտանիքներ եւայլն։

ԱՐԻՍ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԽԱՆԱՍՈՐ

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ.— Խանասորի տարեդարձին առթիւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան ենթակոմիտէն այս տարի եւս կազմակերպած էր ընտանեկան մեծ դաշտահանդէս մը, որ տեղի ունեցաւ կիրակի օր, Վարիզէլի դաշտին մէջ։ Պտղատու ծառերու գագաթները կը ծածանէին Հ. Յ. Դ. արիւնազանգ զինանշանը եւ հայկական եռագոյնը ֆրանսականին հետ։

Հայ ընտանիքները իրենց կերակուրներով խումբ խումբ կը դիմէին դաշտը, զարմանք պատճառելով տեղացիներուն։ Գրեթէ ամբողջ գաղութը հոն էր։ Անվերջ կ'երգէին ու կը նուագէին ազգային եւ յեղափոխական երգեր։

Նախագահ ընկեր Թ. Մարգարեան հանդէսը բացուած յայտարարեց երգիչ խումբի «Կարկուտ տեղաց»ով, եւ յետոյ ամփոփ կերպով բացատրեց օրուան տօնին նշանակութիւնը։ Ըրաւ յարգանքի խօսքեր, անոնց որ կռուեցան Խանասորի դաշտին մէջ, ապացուցնելով թէ այս ժողովուրդը յաղթել ալ գիտէ։

Յետոյ, նուագի ընկերակցութեամբ երգիչ խումբի կողմէ երգուեցաւ «Դուք զոհ գնացիք կռուի մէջ յուսահատ»։ Ընկեր Գր. Ցօնիկեան արտասանեց Ուխտաւորը, փոքրիկ Հրաչ Գասպարեան «Նոր սերունդը»։ Ընկեր Սահակ Խանզատեան «Էլ մի աղօթիր»ը արտասանելէ յետոյ, բուռն ծափերու վրայ մեկնեց Կոմիտաս վարդապետէն կտոր մը։ Գ. Գազազեան արտասանեց «Յարգանք քեզ»ը։ Ընկեր Մանուէլ Թաշճեան կարդաց գրաւոր բանախօսութիւն մը, որ կը պարզէր Խանասորի արշաւանքին մանրամասնութիւնները։ «Խանասորի արշաւանքը հերոսական պատուաւոր յաղթանակը, եկաւ ցնցելու բոլորը, Թիւրքերու ոգի, եւ անհաւատներուն յոյս ներշնչելով»։

Հանդէսին գեղարուեստական բաժինը փակուեցաւ «Մեր հայրենիք»ով։ Ժամը 7ին տեղատարափ անձրեւ մը խանգարեց ուրախութիւնը։

Մ. Ազատ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԱՂՋԻԿՆԵՐՈՒՆ ԲԱՆԱԿՈՒՄԸ

Երբ անցին Միջերկրականի եզերքը, Հ. Մ. Ը. Մ.ի Փարիզի սկաուտական շրջաններէն 50ի չափ պատանիներ, իրենց արձակուրդի բանակումը կը կատարեն, աղին, Ֆրանսայի բոլորովին տարբեր մէկ կողմը, Ատլանտեանի ափունքին, Ռօնս-լէ-Պէնի ծառախիտ մէկ բլուրին վրայ, Հ. Մ. Ը. Մ.ի Փարիզի աղջիկ սկաուտներն են որ, իրենց խմբապետուհիին առաջնորդութեամբ կանգնած են իրենց վրանները։

Հակառակ Ֆրանսայի զանազան կողմերէն եկած ֆրանսացի աղջիկ սկաուտներու դրացնութեան, մեր աղջիկները կրցած են իրենց բանակատեղին տալ հայ տոհմիկ մթնոլորտը, եւ հայ տանտիկնոջ մը վայել կոկիկութեամբ զարդարել իրենց վրանները։

Ֆրանսացի աղջիկ սկաուտ մը կը հարցնէ մեր այցելութեան նպատակը. անմիջապէս որ կը յայտնենք, կը բացագանչէ «Ա՜հ Արմէնի կ'ուզենք երթալ» (որովհետեւ մեր բանակետղը «Հայաստան» կը կոչեն անոնք) «Այս կողմէն եկէք խնդրեմ»։ 50 քայլ հեռու հիանալի դիրքի մը վրայ թառած կը գտնենք «Հայաստան»ը։ Վրանները թափուր են։ Պահակ աղջիկը սուլիչի կանչ մը կ'արձակէ, ու ահա մեր աղջիկները երագուն թռչնիկներու պէս չորս կողմէն կը թափին։ Ուրախութեան կանչեր, հուռռաներ, ողջոյններ։ Բոլորը կ'ոգեւորուին։ Ամէն մարդ կ'ուզէ իր շինարար աշխատանքը ցոյց տալ այցելուներուն։ Հետզհետէ կ'այցելենք վրանները հոս խոհանոց, հոն խմբապետուհիին վրանը, հոս ննջարան, զովելի կանոնաւորութեամբ մը դասաւորուած։ Կը լուսանկարուինք։ Մեզ ցոյց կուտան պզտիկ այգի մը զոր անուանած են «Հայաստանի այգի», եւ որուն ածուները անհետացած են մեր չարաճճի աղջիկներուն յարձակումներուն տակ։

Վերջին պահուն երբ մեկնումի նշանը կուտանք, քանի մը պզտիկներ հեւ ի հեւ կը հասնին կաթսայով մը, ու մեզ կը ստիպեն ճաշակել իրենց պատրաստած հայկական կաթնապուրէն։ Եւ մեր մեկնումը առիթ կուտայ մեզ համոզուելու որ հայը ուր որ ալ երթայ բան մը կը սորվեցնէ օտարին, քանի որ ափ մը հայ աղջիկներ կրցած էին սորվեցնել հայ սկաուտական քայլերգը իրենց ֆրանսացի քոյրերուն, որոնք միաձայն, հայերէն լեզուով ի պատիւ մեզ կ'երգէին «Յառաջ անսասան, յառաջ անվեհեր, դէպի յաղթանակ, յաղթանա՛կ»։ Փ.

ՕՐՈՒԱՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՌՈՒՄԱՆԻԱ ԸՆԴԴԷՄ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐՈՒՆ

Օգոստոս 1ի ցոյցերուն առթիւ կատարուած ձերբակալութեանց հետեւանքով, մեծ դատ մը պիտի սկսի Պուքրէշի մէջ։ Ընդհ. ապահովութեան տնօրէնութիւնը սկսած է զտել այս ձերբակալուածները եւ նշանակել անոնք որ պիտի մնան ձերբակալման վիճակի մէջ ու յանձնուին դատարան։ Ձերբակալուածներու թիւն է 1000ի չափ։ Կը կարծուի թէ 100ի չափ անձեր վար պիտի դրուին իբր համայնավար, երկրին անդորրութեան դէմ գործած ըլլալու յանցանքով։ Դատավարութիւնը պիտի սկսի նոյեմբերին։

ՅՈՅՆ ԵՐԿՐԱԳՈՐԾԱԿԱՆՆԵՐԸ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԵՆ

Յունաստանի երկրագործական կուսակցութեան ընդհ. ժողովը՝ որ կը գումարուէր Սելանիկի մէջ, հրատարակեց յայտարարութիւն մը որ ամփոփումն է ժողովի որոշումներուն։

Այս յայտարարութեամբ, երկրագործականները կը պահանջեն դահլիճին հրաժարումը, խորհրդարանին լուծումը եւ նոր դահլիճի մը ձեռքով կատարուած համեմատական ընտրութիւններ։ Այս կուսակցութիւնը որ յոյն կուսակցութիւններուն մէջ ամէնէն նորն է, ուժեղ է մանաւանդ Մակեդոնիոյ եւ Թեսալիոյ մէջ։

ՄԻ՛ՇՏ ՊԱՏՐԱՍՏ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ

Խորհրդային Միութեան պատերազմական գործավարը Վորոշիլոֆ որ ձեռնարկեր էր դէպի Ծայրագոյն-Արեւելք քննական ճամբորդութեան մը, վերադարձաւ Մոսկուա, աչքէ անցընելէ յետոյ կարմիր բանակը։

Զանազան վայրերու մէջ, Վորոշիլոֆ խօսք առնելով, յորդորեց զինուորներն ու գործաւորները որ միշտ պատրաստ ըլլան պատերազմի։

Իր այս ճամբորդութեան ընթացքին, Վորոշիլոֆ իր ձեռքով իսկ Լէնինի պատուանշանը կախեց Պլիւխէրի կուրծքէն, ռուս արեւելեան բանակին հրամանատարը, որ ինչպէս կը յիշուի, Մոսկուայի վերջին դատավարութենէն առաջ, ընդդէմ Ստալինի՝ Միրզովի հետ դաւած ըլլալու մեղադրանքով շնորհազուրկ եղած էր։

ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ ՈՂՈՂՈՒՄՆԵՐԸ

Չինաստանի մէջ պատահած ողողումներուն հետեւանքով, Եանկ-Ձէի հովտին մէջ կացութիւնը զարհուրելի է։ Գարնան նպաստաւոր եղանակները թոյլ կուտային յուսալու որ երկրագործ ժողովուրդը առատ բերք պիտի ստանայ։ Սակայն աննախընթաց ջրհեղեղը, մէկ քանի օրուան մէջ, փճացուց բերքերը 45,000 քառ. քիլոմեդր տարածութեան վրայ։ Մօտ 25 միլիոն բնակչութիւն, մատնուած է սովի եւ թշուառութեան սպառնալիքներուն։

ԱՒՍՏՐԻԱ ԵՒ ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարութիւնը ստացաւ Աւստրիոյ կառավարութեան մէկ նամակը, որով յիշելէ յետոյ վերջին ամիսներու դժուարութիւնները, կ'առաջարկէ որ Ազգերու Դաշնակցութիւնը քննէ Աւստրիոյ ելեւմտական եւ տնտեսական կացութիւնը եւ միջոցներ կիրարկէ։ Աւստրիոյ կառավարութիւնը խնդրած է որ Ազգերու Դաշնակցութիւնը միջոց մը գտնէ մեծ փոխ մը բանալու իրեն։

Աւստրիա Ազգերու Դաշնակցութենէն խնդրած է 800 միլիոն ֆրանքի փոխատուութիւն մը։

ՌՈՒՍԻԱ ԵՒ ԶԻՆԱԹԱՓՈՒԹԻՒՆԸ

Յայտնի է թէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը հրաւէր ուղղած էր պետութեանց որ մանրամասն տեղեկագիր մը ներկայացնեն իրենց զինուորական ու պատերազմական ուժերուն մասին, նկատի ունենալով զինաթափութեան յառաջիկայ համագումարը։ Շատ մը պետութեանց կարգին, Ռուսիա եւս իր տեղեկագիրը ղրկեց զինաթափութեան համաժողովի նախագահութեան։ Բայց, Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարն էր որ յայտնեց թէ տեղեկագիրը ստացուած է եւ թէ պիտի հրատարակուի ինչպէս ուրիշ պետութեանց տեղեկագրերը։

Ասոր վրայ, Ռուսիոյ արտաքին նախարարը հեռագրով մերժեց խորհրդային տեղեկագրին հրապարակումը, յայտնելով թէ ան ուղղուած է զինաթափութեան համագումարին եւ թէ անոր գումարումէն առաջ պէտք չէ բացուի։

Այս միջադէպին հետեւանքով, Լեհաստան եւս որոշած ըլլալով հետեւիլ Ռուսիոյ օրինակին, իր մտադրութիւնը յայտնեց Ազգերու Դաշնակցութեան քարտուղարութեան։

Այժմ, Ռուսիոյ եւ Լեհաստանի միջեւ բանակցութիւններ կը կատարուին, փոխադարձ համաձայնութեամբ հաւանելու համար որ իրենց տեղեկագրերը հրատարակութեան տրուին։

ՊՐԻՒՆԻՆԿԻ ԴԷՄ ՌՃՐԱՓՈՐՁԷՆ ՅԵՏՈՅ

Ֆրանքֆորթ-Պերլին ճեպընթացին դէմ կատարուած ոճրափորձին հեղինակները գտնելու համար, քննութիւնները առաջ կը տարուին։ Ոճրին գործուած վայրին մօտերը, գտնուեցաւ ելեկտրական թելի ծախարակ մը, որ փաթթուած էր ծրարի թուղթի մը մէջ։ Թուղթին վրայէն գտնուեցաւ հասցէն այն վաճառատան, ուրկէ գնուեր էր ելեկտրական թելը։ Այս կերպով կարելի եղաւ տեղեկութիւններ քաղել գնողներուն մասին, որոնք կը կարծուի թէ գործած են ոճիրը։

Ոստիկանութիւնը հիմա փութով քննութիւններ կը կատարէ երեւան հանելու համար գնորդները, որոնցմէ մէկը 35 տարու անձ մըն է, օտարական շեշտով։

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՆՈՐԷՆ ԴԱՇՆԱԿ-ՀՕՅՊՈՒՆ

Դաշնակներէն մեր առնելիք ամէն խօսքին վերջաւորութեան այս պատմական խօսքը եթէ կարդացուի, որպէս պատասխան, երկար եզրակացութիւններու տողատակէն ազատուած կ'ըլլանք։

Դաշնակ սկզբին մէջ Ուզունեան կը խօսի.

— «Հէլպէ, Տրիպի մէջ Ֆրանսէ Տէֆրէ չէրքէզ Էտհէմը հրաւիրելով՝ տեսակցեցաւ անոր հետ։ Շատ մը գաղտնի պատրաստութիւններ կը տեսնուին։ Պարսիկ կառավարութիւնը իրականին մէջ Դաշնակցութեան ձեռքն է։ Քիւրտերը Դաժանսըֆ Սալահէտտին Էյուպիի Թիւրպէին մէջ՝ Մէվլուտ կարդալ տալին։ Սալահէտտին Էյուպին Քիւրտ է եղեր»։

Յարութիւն Տէյիրմէնճեան կ'ըսէ.

— «Թուրքերը համոզել դիւրին է մեզ համար։ Եւ համաշխարհային պատերազմի միջոցին Անդրանիկի հետ միասին գտնուած եմ եւ Թուրքերէն պէտք եղածին չափ վրէժ լուծած եմ, բայց չեմ կշտացած դեռ։ Դաշնակները Ռուսերուն դէմ նորէն յարձակման պիտի սկսին։ Թուրքերէն մեր առնելիք հողերուն վրայ տաճարներ պիտի կառուցանենք»։

Փանչէնիքեցի Լեւոն.

— «Չէրքէզներն ու չէյխերն ալ մեզի հետ են։ Շատ մը Հայեր խոյսած անուանով խառնուած են Քիւրտերու։ Ռուսերը եւ Գերմաններն ալ մեր թշնամիներն են»։

«Ցուսաբեր» թերթի 2 դեկտ. 1930 թիւէն.

— «Թուրքիա եւ Ռուսիա արտասահման գտնուող Հայերու իրաւունքներուն դէմ համաձայնութիւն մը գոյացուցած ըլլալով, Դաշնակցութիւնը որոշած է այս երկու կառավարութեանց դէմ պայքարիլ»։

Դաշնակ շէֆերէն Լեւոն Շանթ.

— «Ինչպէս չուները իրենց ակռաներով, եզները իրենց կոտոշներով, եւ էշերը իրենց ոտքերով կը պաշտպանուին, Հայերն ալ կը 'պաշտպանուին Դաշնակցութեամբ»։

Եթէ մեզի մնայ Հայերը, ընդհանրապէս, ինքնապաշտպանութեան համար մարդկային ու քաղաքակրթական միջոցները որդեգրելով է որ Դաշնակներու ակռայէն, կոտոշէն եւ ոտքերէն հեռու կը մնան։

«Ցուսաբերի» 1931 յունուար 26ի թիւէն.

Մենք եւ մեր դատը.— «Արտաքին հարցերը բոլշեւիկ ըլլալու պէս, Ռուսահայաստանի դռները փակուեցան։ Տարագրութեան մէջ գտնուող Հայերը անհայրենիք ժողովուրդ մը դարձան։ Մեր գտնուած դարուն մէջ ժողովուրդները իրենց քաղաքական կուսակցութեանց հետ կ'ապրին։ 1920էն սկսած Հայ քաղաքական կուսակցութիւնները ի՞նչ ըրին։ Ասոր հաշիւը Ռամկավարներէն, Հնչակեաններէն եւ Դաշնակներէն պէտք է հարցնել։ Ասոնցմէ ռամկավարները ու հնչակները ոչ մէկ գործունէութիւն ունեցած են։ Գործօն կուսակցութիւնը միայն Դաշնակցութիւնն է։ Եւ 1931էն սկսեալ իր բոլոր պատրաստութիւնները լրացուցած ըլլալով...»

Սելանիկի «Հորիզոն» թերթէն.

— «Երբ Իտալացիները հաշտութեան համաձայնագիրները կը ստորագրեն, ինչո՞ւ ուրիշ համաձայնագիր մը կը ճանչնան։ Իտալիոյ այսօրուան ընթացքին նայելով, կարելի է ենթադրել որ ան այս խնդրին երբեք պիտի չանդրադառնայ։ Գործուած անիրաւութեանց դէմ բոլորին սիրտը կը բզքտուի։ Թուրքիա հին Թուրքիան չէ։ Ամէնուն հետ բարեկամ եղած է։ Բոլոր պետութեանց հաւասար դիրք մը ունի։ Անկախ հեղինակութեան տէր է։ Այդ է պատճառը որ մեծերակալի մը վերածուած Լօզանը խառնել չի ձգեր ոչ ոք։ Բայց մենք պիտի չարունակենք եւ օրին մէկը Լօզանի ամօթը պատմութեան էջերէն պիտի ջնջենք...»։

Լօզանի դաշնագիրը ամօթ եւ անիրաւութիւն նկատող Դաշնակ խմբագիրներուն պատասխանելու համար նորէն Կազի փաշայի մեծ ճառէն քանի մը տող պատմել բաւական է, լռեցնելու համար այդ հատած ֆոնոգրաֆները։

Ճառ, էջ 304.

— «Գիտէք որ Մուտրոսի զինադադարէն ի վեր, Հայերը, ըլլայ Հայաստանի մէջ եւ ըլլայ սահմանամերձ շրջաններու մէջ, Թուրքերը սպաննելէ չէին դադրեր։ 336ի աշնան հայկական զօրամասերը անհանդուրժելի դարձած էին... 336 յունիսին, Հայերը, Օլթիի մէջ կազմուած Թուրք տեղական կառավարութեան դէմ ըմբոստանալով այդ շրջանները գրաւեցին... վերջապէս Քէօթէքի եւ Բարդուզի շրջաններուն մէջ հաւաքուած մեր ուժերը Հայերու կողմէ սկսած յարձակման վրայ, սկսան պատերազմի»։

Մենք չենք ուզեր բան մը աւելցնել ասոր վրայ։ Սակայն այդ առնուած արեւելեան ճակատի մեր հրամանատարը, հայկական ուժերու հրամանատարին իր գրած մէկ յիշատակագիրի մը մէջ, յիշելէ վերջ Հայերու կողմէ ի գործ դրուած զուլումներն ու բռնութիւնները, կ'աւելցնէր. «Գիւղերէն Թուրք կիներ լեռները կը տարուին եւ Հայերու կիրքերուն կը յանձնուին...»։

Ամէն բան կրնայ սուտ ըլլալ։ Բայց բան մը կայ ճիշդ եւ իրական, ան ալ Հայերու հետ պաշտօնապէս կնքուած համաձայնութիւնն է։ 336ին, առաւօտ մը, հայ բանակի կատարած յարձակման միջոցին, անոնց մէջ կը գտնուէին անշուշտ այսօրուան Դաշնակ հերոսները։ Այդ առաւօտ յաջողութիւն գտնող եւ յարձակման մասնակցողներէն ոմանք կը գտնուէին նաեւ մեր քէմալական կառավարութենէն հաշտութիւն ուզողներու մէջ։

(2)

Հ. Յ. Դ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԿՈՄԻՏԷԻ
ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ - ՎԻՃԱԲԱՆԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ՍԷՆ ԼՈՒ.— Վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, Պատանեկան Միութեան հիմնութեան տարելիցին առթիւ

Կը խօսի՝ Ընկ. ԱԶԳԻՆ

ՍԷՆ ՄԱՐԿՐԻԹ.— Այս Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին.

Կը խօսի՝ Ընկ. ԱԶԳԻՆ

ՍԱԼԷՆ ՏԸ ԺԻՌՕ.— Այս Կիրակի կէսօրէ յետոյ ժամը 3ին։ Այս ժողովներուն կը հրաւիրուին ընկերներն եւ համակիրները

Կը խօսի՝ Ընկ. Օ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

ՅԱՌԱՋ կը ծախուի Իսի-լէ-Մուլինօի մէջ

A l'Ecritoire գրատունը 63 Bld. Gallieni

ԴԱՇՏԱՅԻՆ ՊՏՈՅՏ

Կազմակերպուած Մարսէյլի Պէօթանիոյ Հայրենակցական երկսեռ միութեան կողմէ այս Կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն Սէնթ Անթուանի մայրիներու անտառին մէջ։ Կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները։

Place d'Aix*էն առնել հանրակառք թիւ 27 եւ իջնել վերջաւորութենէն մէկ կայարան առաջ, ուր կը սպասեն ուղեցոյցներ։*

ՀԱՆԴԷՍ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Խանասորի Տարեդարձի առթիւ։ Հ. Յ. Դ. Տէսինի Պատ. Միութեան կողմէ եւ հովանաւորութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. Տէսինի կոմիտէին։ Վաղը Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Սօսիէթէ Լիոնէզի սրահը։ Երգ, արտասանութիւն, բանախօսութիւն եւ զաւեշտ։

Կը խօսի՝ Ռ Ե Ն

Մ ո ւ տ ք ը ա զ ա տ է

Փ Ա Ր Ի Զ Ի

*ՓԱՐԻԶԻ Կիլիկեան Հայրենակցական միութեան ժամանաճիւղի ընդհ. ժողովը վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին Café Petite Source*ի մէջ, Մէթրօ 0 տէօնի դիմաց։*

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

գոնսթանցա, գործ.— 1200 Ֆր., կարգադրեցինք։
Պէլֆոռ, Ս. Ա.— 35։
Անտիոք, Գ. Թ.— 140։
Մարսէյլ, Յ. Յ.— 100

Կ'ուզուի *կնոջ հագուստ ձեւել ու կարել* (haute couture) *սորվիլ փափաքող հայ լուրջ օրիորդ մը, ներկայացուածիր ծնողքին կողմէ։ Ապահով գործ։ Դիմել ամէն օր ժամը 9—12 եւ 2—7,* Madame Barouvartian*ի*. Maison Adrine, 16 rue de Cotte. Metro Ledru Rollin.

ԾԱԽՈՒ Է ՍԱՓՐԻԶԻ ԽԱՆՈՒԹ ՄԸ

Վալանսի հայաշատ կեդրոնին մէջ լաւ կահաւորուած սափրիչի խանութ մը ծախու է մեկնումի պատճառով։ Նպաստաւոր գին։ Պայմաններու մասին գրել կամ անձամբ դիմել հետեւեալ հասցէին. Գ. Եսրկանճեան, Rue 14, Cantons No 12, Valence (Drôme)։

ՀԱՅ պատուաւոր օրիորդ մը գործ կը փնտռէ գրասենեակի մէջ աշխատելու համար։ Դիմել «Յառաջ»ի վարչութեան։

EMPIRE մեքենաշինութիւն 37 Av. Wagram

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 R. Rivoli, մէթ. Շաթլէ։ Արմատ. եւ նոր մէթոտ, գարմ. արանց եւ կանանց մորթի, արեան, վէներ. հիւանդ. եւ վարակ։ Ամէն օր 9-12, 2-8, Կիր. 9-12։

IMPRIMERIE - **MASSIS** - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H. STEPHAN

Ատամները մաքրելու համար խիւս, փոշի եւ հեղուկ

E S K A

Պատրաստուած ռուսիոյ կայսեր նախկին ատամնաբոյժ S. S. KOSTRITZKY*ի դեղագրին համաձայն*

Կը ծախուի միմիայն դեղարաններու մէջ։ Դիմել՝ Laboratoire E... R. Hobschette, Dr. en Pharmacie, 76 Rue Orfila. Paris (2...

ETUDE DE Me BERNARD WAHÉ (ՊԷՕՐԷԿՃԵԱՆ)

(11e année)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris
Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales

J U R I S C O N S U L T E

Conseil juridique à la Défense Automobile et Sportive de Paris et à la Mutuelle Militaire

18, Rue Dauphine, Parie (6e) Tél. Danton 73 97

Կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, ինչպէս նաեւ փողոցի արկածներ, անձամբ կը պաշտպանէ առեւտրական եւ հաշտարար դատարաններու առջեւ, կուտայ certificats de coutumes*ներ*. կը կատարէ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ բոլոր գործողութիւնները. կուտայ խորհրդակցութիւններ ֆրանսական եւ միջազգային օրէնքներու մասին—ամէն օր, բացի կիրակի եւ տօն օրերէ, երեկոյեան ժամը 6—7 եւ անկէ դուրս ժամադրութեամբ։

ԾԱՆՕԹ.— Նկատի առնելով ներկայ տնտեսական հանգամանքները, հայերու համար խիստ դիւրամատչելի պայմաններ կ'ընծայուին.

ՏՕՔԹ. ԽՈՒՊԷՍԷՐԵԱՆ

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՆԵՐՔԻՆ, ՄՈՐԹԱՅԻՆ ԵՒ ՎԵՆԵՐԱԿԱՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ

Varices*ի (փառիս) եւ* hémorroides*ի (էմոռոյիտ) արմատական դարմանում առանց գործողութեան, գիտական վերջին մեթոտներով։*

Ցիադէրմի (diathermie), (իւլթրա-վիօլէ) ultra-violets.

ԴԱՐՄԱՆՈՒՄ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԱՍՆԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԱՇԽԱՏԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

Ընդունելութեան ժամեր ամէն օր 4—7.30, կիրակի եւ տօն օրեր 10—12։ 142 Fbg. St. DÉNIS Tél. Nord 31-4...

(կառ. տիւ Նոռի եւ կառ. տը լ'էսդի մէջտեղը)

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Ուրֆայի Հայր. Միութեան կողմէ

Այս կիրակի Բլամառի անտառին մէջ

Կը խօսին՝ Պ. Պ. Կ. ԳԷՈՐԳԶԱՆԵԱՆ և ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

Եւրոպական եւ հայկական տարազով հայկական պարեր, մասնակցութեամբ «ԵՓՐԱՏ» նուագախումբի, արտասանութիւններ, եւն.։ Ճոխ պիւֆէ։

Հաղորդ. միջոցներ.— Hôtel de Ville կամ Porte de Versailles*էն* առնել թիւ 89 հանրակառքը եւ իջնել վերջաւորութիւն, ուր ուղեցոյցներ պիտի սպասեն։

ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ
CONSTANTINOPLE
ԹԻՒԹԻՒՆՃԵԱՆ ՓԱՆՈՍԵԱՆ

37 RUE TRÉVISE, 37 մէթրօ՝ Cadet Tél. Taitbout 56—96

Ամէն տեսակ արեւելեան եւ եւրոպական թարմ եւ մաքուր նպարեղէններ.

ԱՌԱՋՆԱԿԱՐԳ եւ ՅԱՆԽԱՐԴԱԽ ՍՈՒՐՃ

Ապսպրանքները անմիջապէս կը յանձնուին բնակարան

Գնումներու համար կը տրուի փրիմ

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Մարսէյլի Զառա քաղաքի Հայր. միութեան կողմէ, Այս կիրակի առաւօտեան ժամը 9էն մինչեւ իրիկուն, Maison Blanche Terminus du Canet No 221 գեղեցիկ պարտէզին մէջ։

Բանախօսութիւն, երգ, խմբերգ, զաւեշտ, հայկական եւ եւրոպական պարեր։ ճոխ պիւֆէ։ կարելի է ճաշը միասին բերել։ Մուտքը ազատ է։

Քանըպիէռէն առնել հանրակառք թիւ 29 եւ իջնել վերջաւորութիւն, ուր ուղեցոյցներ պիտի սպասեն։

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ԱՐՀԵՍՏԱՆՈՑՆԵՐԸ

1 Bld. du Nord, Le Raincy (S. et O.) Tél. Raincy 172

կը գոհացնեն ամէնէն դժուարահաճ յաճախորդները, դիւրամատչելի պայմաններով։

Հագուստեղէններ եւ ճերմակեղէններ, նուրբ ձեռագործի աշխատանքներ, օժիտի պատրաստութիւն։ Վարժ խնամակալուհին այցելութիւններ կ'ընդունի երեքշաբթի օրերը։

Օգտուեցէք առիթէն։

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ
ՃԱՇԱՐԱՆ ՖԼՈՐԻԱ

61 Rue Monsieur le Prince, PARIS (6e)

Մէթրօ Օտէոն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Littré 38—48

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

Հ. Յ. Դ.

Գ Ա Ր Ա Ռ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամի 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ԼԻՈՆԻ կոմիտէն ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ Պատանեկան միութեան բոլոր անդամները, այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Հ. Յ. Դ. Ակումբին մէջ։ Բացակաները նկատի պիտի առնուին։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՑԷՍԻՆԻՀ. Մ. Ը. Մ.ի ընդհ. ժողովը այսօր ուրբաթ իրիկուն ժամը 7ին միութեան ժողովատեղիին մէջ, կը հրաւիրուին անդամ-անդամուհիները եւ սքաուտները իրենց խմբապետով, կարեւոր օրակարգ։ Ա. հանդէսի եւ մարզատօնի հաշուետուութիւն։ Բ. կազմակերպութիւն միջազգային բաժակի մրցման. Գ. ֆութպոլի խմբապետի ընտրութիւն, ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի համարուի։

Agence exclusive

REGISTERED TRADE MARK

H. ARTINIAN, 26 rue Lessage, Paris XX. Tél. Ménil. 61-85

1931ի հայերէն, յունարէն եւ թուրքերէն ամէնավերջին փլաքները հասած են, նուագուած եւ երգուած նշանաւոր արուեստագէտներու կողմէ։ Գին 18, 20, 24, 27, 36, 39 ֆր.։ Ունինք նաեւ ամենաժեծ գործարաններու ֆոնօները (երաշխաւորուած) 300—2000 ֆր.։ Կրնանք հայթայթել նաեւ La Voix de son Maître*ի* Courant continu*ն, գին՝ 478 ֆր. 75։ Մեր գիները գործարաններէն նշանակուած են։ Մախուած ները ետ չենք առներ։ Բաց է ամէն օր ժ. 8էն իրիկուան 9։*

ՀԱՅԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ
ALIMENTATION TURENNE
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

112 Rue de Turenne. Փարիզ (3) Թելէֆոն՝ Archive 50—61

Մէթրօ՝ République եւ Filles du Calvaire

Այցելեցէք մեր խանութը եւ բաղդատեցէք մեր գիները

Ապսպրանքները շուտով կը յանձնուին բնակարան

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (21)

ՆԱԶԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՀԱՅՈՑ ԴԱՀԻՃԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ...

35.— ՈՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ԵՂԵՐԱԿԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

Ու գիս դրկեց կանանոցը՝ 10—15 վայրկեան յետոյ, ուսուցիչիս հետ ծեծնեցաւ։

Հայրս այդ գիշեր առտուան դէմ միայն վերադարձաւ։ Ուժաթափ կը թուէր։ Սակայն կ'աշխատէր ժպտիլ՝ մեզմէ ծածկելու համար իր վիշտը։

Երբ յաջորդ առաւօտ մեկնեցաւ գացի դասս առնելու, տեսայ որ ուսուցիչս ալ նոյն վիճակին մատնուած է։ Դէմքէն յայտնի էր, որ մտահոգ էր եւ խռովահար։

Նոյն օրը երեկոյեան, ոստիկանական հրամանատարին կողմէ գրկուած քանի մը պաշտօնեաներ հայրս առին տարին, միւս օրն ալ՝ ուսուցիչս։

Նոյն գիշերին իսկ լուր առինք թէ արգելափակուած են հին բանտը, առանձին սենեակներու մէջ։ Սակայն չկրցանք հասկնալ ձերբակալութեան պատճառը։ Կէս գիշերէն ետքը, գացի արթնցուցի հօրս հին բարեկամներէն Սաըմ պէյը, որ Հալէպի ծոտերը կը բնակէր։ Բացատրեցի աղէտը, որ մեր գլխուն իջեր էր եւ հարցուցի թէ ինչո՞ւ ձերբակալուած էին։ Այս անձը զատական բարձր պաշտօնեաներէն մէկն էր։ Մտատանջութիւնը ծածկելով ուզեց մխիթարել զիս.

—Հոգ մի ըներ, տղաս, զրպարտութեան մը զոհ գացած են, Աստուծով ազատ կ'արձակուին։ Այսօր իմացայ որ ձերբակալուեր է նաեւ բարեկամս Իզզէթ պէյը, որ հօրդ ծանօթներէն է եւ Պալը Ալիի զինանի բարձր պաշտօնեաներէն։ Ոչ ոք գիտէ թէ ինչո՛ւ ձերբակալուած է։ Դուն վաղը հայրդ տեսնելու համար բանտի տնօրէնութեան դիմէ։ Եթէ արտօնութիւն չտան, ոստիկանական հրամանատարին աղերսագիր մը կը գրես։

Շնորհակալութիւն յայտնեցի, եւ վերադարձայ տուն, երբ սկսեր էր երկինքը ճերմկիլ։

36.— ՔԱՐՍԻՐՏ ՄԱՐԴԻԿ

Բանտ գացինք ընկերակցութեամբ Ահմէտ աղային, որ ծանօթ հասակէս ի վեր իմ ոլլալաս էր (սպասաւոր մը՝ որուն կը յանձնուի երախաներուն հոգածութիւնը Թուրք ընտանիքներու մէջ)։ Բանտին մեծ դուռը բացուած չէր դեռ։ Դրան երկու կողմը կանգնած էին զինեալ երկու ոստիկաններ։ Հերթապահներ էին։ Վախն ի վախ պահակներուն հարցուցի թէ ե՞րբ կը բացուի դուռը։ Մէկը պատասխան իսկ չտուաւ։ Միւսն ալ ըսաւ. «Ձեն գիտեր եա»։

Ի՜նչ քարսիրտ մարդիկ, Աստուա՜ծ իմ։

Դրան առջեւէն հեռանալով, գացի դիմացի շէնքին պատին կռթնեցայ։ Աւելի քան մէկ ժամ ոտքի վրայ սպասեցի։ Վերջապէս մեծ դրան վրայ դռնակ մը բացուեցաւ։ Դուրս ելաւ մարդ մը, որուն թեւերուն վրայ կը տեսնուէին դեղին ժապաւէններով խաչաձեւ հիւսուած երկու բանալի-նշաններ։ Վազեց դէպի ոստիկանական նախարարութեան դուռը։ Մինչեւ այդ ատեն, այսպիսի նշաններով մարդ տեսած չէի։ Հալալիս հարցուցի։ Ահմէտ աղա պատասխանեց.

— Բանտապահ է, առանց ծոտ կը գտնուին գնտաններուն բանալիները։

Զնտան բառը նետի պէս խոցեց սիրտս։ Այլեւս կորսնցուցի քաջութիւնս, որ մինչեւ այն ատեն կը զգայի։ Սիրտս կը բաբախէր պայթելու աստիճան։ Աչքերս մթնեցան։ Գլուխս սկսաւ դառնալ։ Ծանր զանգուածի մը պէս գետին ինկայ։ Ուշաթափ չէի, բայց նուազուն վիճակի մը մատնուած էի։ Ենաւ միտքէս չելլեր խեղճ Ահմէտ աղայի խուճապն ու յուզումը... նէն վեր բարձրացուց զիս, թաշկինակովը սրբեց արցունքներս, ու մինչ... դուտներս կը թօթվէր՝ ինք ալ կուլար ինծի հետ։

Մինչեւ այդ ատեն, կը կարծէի թէ բանտ ու զնտանը տարբեր [illegible] քեր են, թէ զնտանը այն շէնքն է, առանց պատուհանի, խաւարա[illegible] չարչարանքի տուն մը, ուր միայն եղեռնագործները կը նետուին։ Նոյն[illegible] լսեր էի թէ զնտան նետուած մարդիկը շղթաներով կը կապուին, [illegible] ներն ալ քունէ զրկելու համար զանոնք՝ խարազանով կը ծեծեն [illegible] դար։ Երբ կը յիշէի այդ պատմութիւնները, որոնք ինծի կը յիշեցնէին [illegible] Նազարեան չարչարանքները, չափազանց կը յուզուէի։ Այնպէս որ այդ [illegible] հուն ալ, մտածելով թէ հայրս, զոր աշխարհիս վրայ ամէն բանէ աւելի [illegible] սիրէի, զնտանի այդ չարչարանքներուն չպիտի դիմանայ եւ ապահովա[illegible] այնտեղ պիտի մեռնի, չարունակ կուլայի։

37.— ՉԱՐՉԱՐԱՆՔԻ ՏՈՒՆԸ

Քիչ յետոյ դուռը բացուեցաւ։ Անմիջապէս դռնէն ներս նետուե[illegible] Ընդարձակ բակ մըն էր։ Աջ ու ձախ կողմերը՝ երկաթապատ դռներով [illegible] սենեակներ։ Իսկ ճիշդ դիմացս, բանտին բուն մուտքը երկաթէ [illegible] մը գոցուած, որուն ետին կը տեսնուէին բազմաթիւ մարդիկ թշուառ [illegible] պարանքով, աղտոտ ու պատռտուած զգեստներով, ֆէսով ու թաղիքէ [illegible] լաշ»ներով։ Ասոնք բանտարկեալներն էին, որ իրարու հետ խօսելու [illegible] նակ կը պոռային ու կը կանչէին՝ կարծես կռիւ կ'ընէին, եւ իրարու [illegible] հայհոյէին։ Մերթ ընդ մերթ կը լսուէր բանտապահներուն բարձր ձայ[illegible]

— Թուլումպաճի Մուհսի՛ն։

— Խանքէսէճի Նիքոլա՜։

— Փարմաքսըզ Խաչի՛կ։

(Հար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ			
	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
[illegible]			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire
SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝
Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO LOUIS BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
C. C. SEINE 270 256

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՇԱԲԱԹ
15
ՕԳՈՍՏՈՍ
1931

15 AOUT 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1647

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՑՈՒՑԱԿՆԵՐԸ ԿԱԶՄԱԾ ԱՏԵՆ

— Մեր կը սկսի Ներգաղթը, կը հարցնեն մեզի։

Առաջին անգամ լսելով մենք տուինք, անցեալ յուլիս 10ին, «Թայմզ»ի հեռագրով։ Անուղղակիօրէն հասան մանրամասնութիւնները, Հայաստանի «վարչապետ»ին բերնով։

Լուրը հաստատուեցաւ, ուրեմն։ Բայց գործին կազմակերպութեան մասին ո՛ր եւ է տեղեկութիւն չունինք մինչեւ այսօր։ Արդեօք ուրիշները ունին եւ կը պահե՞ն։

Այդպիսի նշան մըն ալ չենք տեսներ։ Երեւանցիներու «թաբեկաննները» աւելի բան մը չկրցան գրել բացի սովորական փառաբանութենէ եւ մաղթանքներէ։ Ընդհակառակն, Փարիզի ամէկավար պաշտօնաթերթը տեսակ մը անհամբերութիւն կը ցուցնէր, դեռ անցեալ օր.

— «Այս առիթով անգամ մը եւս անհրաժեշտ կը համարենք շեշտել թէ՝ ժամանակը կարճ է, հոկտեմբերը կը մօտենայ, պէտք է փութացնել Ներգաղթի պատրաստութիւնները։

... Հայաստանի կառավարութիւնը ասկէ ամիս մը առաջ արդէն ձեռնարկած է գաղթականներ ընդունելու պատրաստութեանց. անտարակոյս դժուարագոյն աշխատութիւնները Հայաստանի մէջ է որ կը կատարուին, բայց օտար երկիրներէ ցուցակագրել երթալիք գաղթականները, անոնց հաւաքական վիզայի գործողութիւնները կատարելը եւ հազարաւորները շոգենաւ մտցնելը աշխատանքներ են որ դիւրութեամբ եւ կարճ ժամանակի մէջ չեն կատարուիր»։

Արդարեւ, մէկ ամիսը անցած է արդէն եւ հաւանաբար ամիսներ պիտի անցնին տակաւին, մինչեւ որ ճամբայ ելլեն առաջին կարաւանները։

Մեր տեղեկութեանց համաձայն, Փարիզ կը սպասուի Հօկին Նախագահը, հաշւակալ Տրապզոնցին, որ երեւցաւ քանի մը տարի առաջ։

Ընթերցողները գիտեն թէ ի՛նչպէս կը կատարուի Ներգաղթը մեր աշխարհին մէջ։ — Գործը վստահուած է Հօկին, և առաւել ալ Թարգմանիչին։ Հօկն է որ պիտի կազմէ «արժանաւոր» գաղթականներուն ցանկերը։ Պիտի քննէ մինչեւ երեւելի պորտը։ Պիտի զատէ ու մաղէ։

Միայն այս գործողութիւնը՝ անշուշտ ամիսներ պիտի տեւէ։ Այն ալ ենթադրելով որ ամէն ինչ կանոնաւոր ընթանայ։ Նախընթաց փորձերէն գիտենք թէ ի՛նչ կը նշանակէ այս ցուցակագրումը, մանաւանդ այն գաղութներուն մէջ ուր մարդիկ մէկ օրէն միւսը բռնեալ հարկադրանքին տակ են։ Օրինակ՝ Յունաստան։

Ներգաղթը— դէպի երկիր— բոլորովին ուրիշ բան է ամէն տեղ, բացի խորհրդային աշխարհէն։ Հազարաւորներ կը գիմեն իրենց հիւպատոսարանը, կը ստանան անցագիրը եւ կը մտնեն շոգենաւ կամ շոգեկառք։

Խ. Հայաստանը ոչ հիւպատոսարան ունի, ոչ ալ անոր համապատասխան օրկան մը։ Եղած-չեղածը՝ սա խեղճ ու կրակ Հօկն է, որուն անդամներուն բարեհաճութենէն կախուած ունի անցագիրը.— հայրենիք երթալու իրաւունքը։

Պէտք չէ պատրանքներ ունենալ, այս մասին, բոլոր անոնք որ կ'ուզեն օգտուիլ Ներգաղթի պատեհութենէն։

Եւ որովհետեւ տասը հազար հոգի նախատեսուած է— գաղթական երկիրներէ— պէտք չէ զարմանալ, եթէ տասը ամիս տեւէ ոչ թէ տասը հազարին, այլ գոնէ հինգ հազարին մեկնումը։

Ըսելիք չունինք, եթէ Երեւանի պատգամաւորը կուգայ այնպիսի իրաւասութիւններով, որ պիտի կրնայ անմիջապէս շոգենաւ դնել հազարաւորներ, եւ Երեւան հասցնել ձմեռէն առաջ։

Իսկ այդ ալ հաւասար է հրաշքի մը, որուն դժուար կը հաւատանք, ճանչնալով մարդիկը, կարմիր գիծէն ներս թէ դուրս։ Մանաւանդ գիտնալով տիրող կարգ ու սարքը՝ իր ամբողջ յօրինուածքով։

Ամէն պարագայի մէջ, քար դրած իրենց սիրտերուն վրայ, պէտք է պատեհութենէն օգտուին անոնք որ այլեւս չեն գիտեր պանդխտութեան տառապանքներուն։ Լաւ է պատառ մը չոր հաց ունենալ հայրենի հողին վրայ, քան օրն ի բուն լուծել վիթխարի ծխնելոյզներու մխուրին տակ, ի խնդիր օրական հացին։

Կը գտնուինք այնպիսի կացութեան մը մէջ, ուր մեր բաղձանքներն ու նախասիրութիւնները չեն որ արժէք ունին, այլ ռւագագոյն չարիքը։

Այստեղ չպիտի փորձենք ո՛րեւէ թելադրութիւն ընել ոչ Ներգաղթի թեկնածուներուն, ոչ ալ գործը կազմակերպողներուն։

Թող կարելի եղածին չափ շատ մարդ երթայ։ Բայց երթայ գիտակցաբար։ Հասկնալով տրուած արտօնութեան տառաւոր իմաստը, եւ մէկդի դնելով որեւէ միամտութիւն։

Գացողները պիտի երթան իբրեւ աշխատաւոր, եւ պիտի ունենան հաւաքական տնտեսութեանց, ինչպէս Հայաստանի հազարաւոր գիւղացիները։ Չպիտի ունենան ո՛ր եւ է քաղաքական դաւանանք, բացի անայլայլ հաւատարմութենէ։ ...րքէ չպիտի անցընեն որ եւ է ազատ առեւտուր, այնպէս ինչպէս քաղքենի երկիրներու մէջ։ Եւ չպիտի մտածեն վերադարձի մասին։

Շ.

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ԺԱՆ-ԿՈՒԺՈՆԻ ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑԻԻ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԵԱՆ

Բարեթող քահանայ Թագըմեհեան որ քիչ մնաց զոհ երթար անցեալ կիրակի, Փարիզի հայոց եկեղեցիին մէջ գործուած ոճրին, ստացած է ֆրանսերէն գրուած անստորագիր նամակ մը, որուն թարգմանութիւնը նոյնութեամբ կուտանք ստորեւ.

Արժանապատիւ հա՛յր,

Ֆրանսերէն թերթերէն մեծ ցաւով իմացայ տրամը որ այս առտու տեղի ունեցած է ձեր եկեղեցիին մէջ:

Առողջութիւն կը մաղթեմ ձեզ եւ կրնաք դուք ձեզ բարեբախտ համարել որ խուսափած էք այս ոճրափորձէն.

Բայց, իմ սիրելի քահանաս, ձեզմէ չէ որ դրամ պիտի ուզէր. Այլ հայ պուրժուաներէն որոնք եկեղեցի կուգան իրենց համազգեստաւոր կառավարներուն քշած իրենց անհատական ինքնաշարժներով:

Ահա, առաջքն առնելու համար այս գայթակղութիւններուն, որոնք գրեթէ յաճախ տեղի կ'ունենան, ձեր պարտականութիւնն է զգուշացնել հարուստ հաւատացեալները որոնք աւելի կամ նուազ ապրուստի միջոցներ ունին, որ բարեհաճին օգնութիւն հասնելու դժբախտներուն, տկարներուն, որոնք ֆրանսական կառավարութենէն զատ, ուրիշ նեցուկ, ուրիշ պաշտպանութիւն չունին.

Կը կարծեմ թէ Ֆրանսա շատ վեհանձն եղած է հանդէպ բոլոր օտարականներուն, որոնք եկած են ապաստանելու Ֆրանսա եւ զանոնք ընդունած է իր բազուկներուն մէջ, իբրեւ իր հայրենիքին զաւակները.

Այսօր, բարեգութ Ֆրանսան շատ դժբախտներ փրկած է թշուառութենէ. շատ օգնած է հայ գաղթականներուն. ինչո՞ւ ձերիններն նոյնը չեն ըներ. ինքզինքիս թոյլ կուտամ ձեզ դիտել տալու թէ այս անձերը փոխանակ խորհելու, մտածելու իրենց հաճոյքին, շատ լաւ կրնային քիչ մը մտածել դժբախտներուն, որոնք մայրաքաղաքին մէջ տիրող անգործութեան զոհերն են.

Ո՛չ, գոյութիւն ունենալու չէին այս եսասիրութիւնները, որովհետեւ այս դէպքերը որ գրեթէ յաճախ կը տեսնուին, օտար երկրի մէջ, պատիւ չեն բերեր ձեր ժողովուրդին:

Հաճեցէ՛ք ընդունիլ, պարոն, անձնուէր յարգանքիս հաւաստիքը»

Այս նամակը զոր պէտք է ընդունիլ իբրեւ տեսակ մը ազդարարութիւն ուղղուած Փարիզի Հայոց Հոգաբարձութեան, ինչպէս ըսինք, գրուած է ֆրանսերէն, բայց հայու ֆրանսերէնով եւ բնականաբար, ստորագրութիւն չի կրեր.

Կը լսենք թէ Բարեթող քահանայ զայն յանձնած է Հոգաբարձութեան ուշադրութեան։

ԳԱՌԼՕ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

Մեծ ցաւով լսեցինք մահը Գ. Գառլօ Պետրոսեանի, որ ամիսներէ ի վեր կը տառապէր ծանր հիւանդութենէ մը.

Ծնած էր 1882ին, Պոլիս, ուր իր եռանդուն մասնակցութիւնը կը բերէր ազգային կեանքին.

Եղած է Հ. Յ. Դ. Ս.ի հիմնադիրներէն եւ ամէնէն կորովի անդամներէն, ու մինչեւ իր հիւանդութիւնը իբր անդամ Հ. Յ. Դ. Ս.ի Փարիզի Երջ. Վարչութեան, կ'աշխատէր զարկ տալ Միութեան:

Մեր ցաւակցութիւնները իր ընտանեկան պարագաներուն.

ԱՆՕՐԻՆԱԿ ԱՆԿՈՒՄ ԲԱՄՊԱԿԻ ԳԻՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Վերջին յիսուն տարուան ընթացքին նմանը չտեսնուած անկում մը տեղի ունեցաւ ամերիկեան բամպակի հրապարակին վրայ, երբ հրատարակուեցան վերջին հունձքին հաշիւները. Մանչեսթրի մէջ անկումը եղաւ մէկ փեննիէն մինչեւ յուկես փեննի, մէկ փաունտի վրայ.

Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը այս տարուան արտադրութիւնը կը հաշուէ 15,584,000 հակ, որ ճիշդ 1,500,000 հակ աւելի է սպառածէն եւ որ 9 միլիոն հակի մթերքով աշխարհի պէտք ունեցած քանակէն 12,000,000 հակ աւելի է: Գիներու անկումը կը հաշուեն 31 միլիոն ոսկիի. Նախապէս ալ բամպակի գինը ինկած է մէկ փեննի մէկ օրուան մէջ, բայց այդ քանի մը տարի առաջ էր, երբ մէկ փաունտ բամպակը կ'արժէր մօտ 20 փեննի, երբեք այսքան խոշոր անկում չէր եղած, երբ բամպակը այնքան աժան էր որքան այսօր. 1900ի եղանակին էր որ, վերջին անգամ, բամպակը 4 փեննի կորսնցուց մէկ փաունտի վրայ, բայց այն ատեն միջին գինը բոլորովին տարբեր էր. Ամէնէն աժան գինը եղած է 1895 յունուար 31ին.

Աւելորդ է ըսել որ այս անկումը մեծապէս պիտի սարսէ Մանչեսթրի եւ Լիվրփուլի հրապարակները. Եգիպտոսի մէջ ալ ծանր մտահոգութիւն կը տիրէ. կառավարութիւնը տիրող մտահոգութիւնը փարատելու համար պաշտօնապէս հաղորդեց թէ Եւրոպայի ծախուած եգիպտական բամպակին միակ մթերքն է 5000 հակ, որ վերջերս Լիվրփուլ ղրկուեցաւ, եւ թէ նոր վաճառում չպիտի ըլլայ, բացի Ռուսիայէն.

Ամերիկեան 14 կառավարութիւններ դիմում ստացած են ագարակապաններու սէնտիքայէն, որ հրահանգեն բամպակի մշակներուն այրել բամպակի մթերքին մէկ քառորդը.

ԵՐԿՐՈՐԴ ՀՆԳԱՄԵԱՅ ԾՐԱԳԻՐ ՄԸ

Ռիկայէն տրուած լուրի մը համաձայն, Մոսկուայի համայնավար կուսակցութեանց քարտուղարներու մէկ հաւաքոյթին, Ստալին, երկար ճառով մը յայտնեց թէ հնգամեայ ծրագրի իրագործման դժուարութեանց մասին շրջող զրոյցները անհիմն են:

«Խորհրդային կառավարութիւնը, ըսաւ Ստալին, պիտի շարունակէ իրականացնել տնտեսական ծրագիրը, առանց որ եւ է զիջում ընելու ընդդիմադիրներուն. ըլլան աջ թէ ձախ: Խորհրդային կառավարութիւնը մտադիր է իրականացնելու երկրորդ հնգամեայ ծրագիր մը որ պիտի բարելաւէ ժողովուրդին ապրուստը, աւելցնելով սպառման անհրաժեշտ նիւթերու արտադրութիւնը»,

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԼԱՎԱԼ ԵՒ ՊՐԻԱՆ ՊԵՐԼԻՆ Կ'ԵՐԹԱՆ

Ինչպէս երէկ հաղորդեր էինք, Փարիզի գերման դեսպանը Ֆրանսայի վարչապետին Պ. Լավալի հաղորդեց գերման կառավարութեան հրաւէրը՝ Պերլին այցելելու։ Հրաւէրը ուղղուած էր վարչապետին եւ արտաքին նախարարին Պ. Պրիանի որ այս միջոցին կը բացակայի Փարիզէն եւ այդ պատճառով ալ, մեկնումի թուականը կարելի չեղաւ ճշդել։ Այցելութիւնը պիտի տեւէ երկու օր եւ կը կարծուի թէ տեղի պիտի ունենայ օգոստոսի վերջերը 26ին կամ 27ին։

Գերման կառավարութեան այս հրաւէրը տեղի տուած է զանազան մեկնաբանութեանց ֆրանսական մամուլին մէջ, թէեւ անսպասելի բան մը չէր։

Անգլիոյ նշմտական տագնապը

Անգլիոյ նախարարները շարունակեցին իրենց խորհրդակցութիւնները երկրին ելեւմտական եւ տնտեսական կացութեան մասին։

Նախարարները որոշեցին կառավարութեան գործունէութիւնը յարմարցնել հիմնական երկու սկզբունքներու, — իրականացնել ելեւմտացոյցի հաւասարակշռումը եւ բոլոր դասակարգերուն վրայ արդարութեամբ բաշխել պարտադրելի զոհողութիւնները։

Գահպանողական երկու պետերը Պալտուին եւ Չէմպըրլէյն արդէն հարցին շուրջ խորհրդակցութիւն մը ունեցան։ Պալտուին յայտնեց թէ ձեռք առնուելիք միջոցներու սոփիստականութիւնն ու կարեւորութիւնը անհրաժեշտ կը դարձնեն խորհրդարանի գումարումը։

Հաւանական կը նկատուի որ խորհրդարանը հրաւիրուի սեպտեմբերին, այսինքն աշխատաւորականներու տարեկան համագումարէն առաջ։ Որով Աշխատաւորներու համագումարը պիտի գտնուի կատարուած գործերու առջեւ։

Կանտի կը մերժէ Լոնտոն երթալ

Պոմպէյէն հեռագիր մը կը հաղորդէ թէ հնդիկ ազգ. խորհուրդի գործադիրը որոշած է չմասնակցիլ Լոնտոնի Կլոր Սեղանի խորհրդաժողովին եւ հետեւաբար Կանտի չպիտի երթայ Լոնտոն։

Այս որոշման պատճառն է Կանտիի հեռագրին՝ Հնդկաստանի փոխարքային կողմէ տրուած պատասխանը։ Այդ հեռագրով, Կանտի կը բողոքէր թէ Պոմպէյի իշխանութիւնները չեն յարգեր Տէլհիի զինադադարին պայմանները։

Առեւտրական սենեակներու սէնտիքան եւս որոշած է պոյքոթի ենթարկել Լոնտոնի խորհրդաժողովը։ Եթէ ուրեմն, հնդիկ ազգ. խորհուրդի գործադիրը յամառի իր որոշման վրայ, եւ մահմետականներն ալ շարունակեն իրենց անհաշտ վերաբերումը, յոյս չկայ որ Լոնտոնի Կլոր Սեղանը կարենայ կարգադրել հնդկական հարցը։

Սերպիա կը մնայ իր վիճակին մէջ

Անգլիական թերթ մը կը հաղորդէ թէ իր գահակալութեան 10րդ տարեդարձին առթիւ, Սերպիոյ թագաւորը որոշած է Սահմանադրութիւն յայտարարել երկրին մէջ։

Թագաւորը խստօրէն հերքեց այս լուրը եւ յայտնեց թէ երկիրը վերջնապէս գտած ըլլալով իր քաղաքականութիւնն ու ուղղութիւնը, որ եւ է փոփոխութեան չի կարօտիր։

Մակեդոնացիները իրար կը սպաննեն

Սոֆիայի մէջ, Ներքին Նախարարին բնակարանին առջեւ, յարձակման ենթարկուեցաւ մակեդոնական Փրոթոկէրոֆ խմբակցութեան անդամներէն Լեւ Գլավինչէֆ։ Յարձակողներն են Իվան Միխայլոֆի խմբակցութեան պատկանող երեք անձեր։ Գլավինչէֆ ատրճանակի երկու գնդակներով վիրաւորուեցաւ և յայտնեց թէ յարձակողներէն մէկը որ կը ճանչնայ, անցեալ տարի եւս փորձեր էր զինքը սպաննել։

Յարձակումը գործողները յաջողած են փախուստ տալ։

Յարձակում յոյն նախարարի մը վրայ

Յունաստանի դատական նախարարը, այն միջոցին որ դուրս պիտի ելլէր իր պաշտօնատեղիէն, գաւազանով յարձակում կրեց մէկու մը կողմէ։ Անցորդները այնքան արագութեամբ օգնութեան հասան, որ նախարարը միայն գաւազանի մէկ հարուած ստացաւ ոտքէն։ Ամբոխը ուզեց Լինչի օրէնքին ենթարկել յարձակողը, որ փրկուեցաւ ոստիկաններու միջամտութեամբը։

Յարձակողը ծանօթ էր արդէն իբրեւ փախուստ, որ անցեալ տարի, Աթէնքի մէկ հրապարակին վրայ, յեղափոխութիւն յայտարարել ուզեր էր։

Պարսկաստանի սեւ ցաւի համաճարակը

Պարսկաստանի մէջ տիրող սեւ ցաւի (քոլերա) համաճարակին պատճառով, որ միայն մէկ օրուան մէջ 18 զոհեր խլեց, պարսիկ կառավարութիւնը զինեց զգուշական միջոցներու սահմանագլուխին վրայ։ Բոլոր ճամբաները փակուած են, բացի Մուհամմէրայէն, ուր հասնող ճամբորդները բժշկական քննութեան եւ առողջապահական հսկողութեան կ'ենթարկուին։

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

ՀԵՏԵՒԱՆՔ ՄԵԾԵՐՈՒՆ ՀԱԿԱՄԱՐՏՈՒԹԵԱՆՑ

Մինչեւ Ֆրանսական յեղափոխութիւնը, «պատիւը» աւանդական շնորհ մըն էր, որով կրնային պարծենալ միայն ազնուականները։ Աւատապետական շրջանի այդ առաքինութիւնը, իբրեւ աւանդութիւն սահմանուած ըլլալով, ազնուականները գրեթէ միշտ կ'ուրանային կամ կը մերժէին քաղքենիներուն «պատիւը»։ Քաղքենին «պատիւ» չունէր, եւ ազնուականը կը մերժէր կռուիլ քաղքենիին հետ։ Նըվէրի դուքսը գանահարութեամբ կը սպառնար Ռասինին, որ զինք վիրաւորած էր պարսաւագիրով մը։ Ռոհանի ասպետը Պասթիյլ նետեց Վոլթէրը, որ յանդգնած էր մենամարտի հրաւիրել զինք։

Յեղափոխութենէն յետոյ, քաղքենի դասակարգը ջնջելով հանդերձ բոլոր ազնուապետական գերադասութիւնները, պահեց սակայն «պատիւի» ըմբռնումը։ Սակայն այդ «պատիւը» տուաւ ազգին։ Յեղափոխութենէն առաջ, Թագաւորը, իբրեւ ամենամեծ անձը ազնուապետական դասակարգին, կրնար պատերազմիլ յանուն ոչ միայն երկրին շահերուն, այլ նաեւ յանուն իր «պատիւին»։ Քաղքենիները Թագաւորը փոխարինեցին ազգով, որ կրնար պատերազմ յայտարարել՝ պաշտպանելու համար ոչ միայն իր շահերը, այլ եւ «պատիւը»։ Ազգին այդ «պատիւը» կը խորհրդանշէին դեսպանները եւ դրօշակները։ Անարգել դեսպան մը, պատռել դրօշակ մը, կը նշանակէր պատերազմ կարդալ երկրի մը պատւոյն։ Եւ որքա՛ն պատերազմներ ծագեցան այդպիսի պատուական պատճառներու համար միայն։

Ի՞նչպէս ծագեցաւ ընդհանուր պատերազմը։

Արքայական պատասխանատւութեան հարց դրուեցաւ նախ։ Սարաեւոյի Գահաժառանգ մը սպանուած էր։ Ուրեմն, պէտք էր հատուցանել այս ոճրային նախատինքը։ Բայց դիտել կու տային թէ ոճիրը կատարուած չէր այն երկրին մէջ, ուրկէ հատուցում կը պահանջուէր։ Այսպէս յայտարարուեցա՛ւ պատերազմը։ Արդէն ուրիշ երկիրներու մէջ եւս ժողովուրդը պատրաստուած էր, նման պատասխանատուական «ազգային արժանապատուութեան» զգացումով։ Գերմանիոյ մէջ ժողովուրդը կը հաւատար թէ Դաշնակիցները առանձնակ պիտի ընեն իր երկիրը, Ֆրանսայի մէջ ժողովուրդը համոզուած էր թէ Գերմանացին կը պատրաստուի ջնջել ֆրանսական դրօշակն ու լեզուն։ Եւ ժողովուրդները սահման նետուեցան, ջերմեռանդ երգելով.

— ցէօյչլանտ իւպեր ալլէս..

— Ալօ՛ն, զ'անֆան տը լա փաթրի...

Բայց այսպէս չէ՛ր, որ ծագեցաւ պատերազմը։

Երկար ատենէ ի վեր, «ազգային պատիւը» փոխարինուեր էր «ազգային տնտեսութիւնով»։ Եւ պետութիւնները, պաշտպանելու համար իրենց «ազգային» ճարտարարուեստը, շուկայ ապահովելու համար իրենց «ազգային» տնտեսութեան, պատերազմի կը պատրաստուէին առանձին տենդով։ Զինակցութիւն կը կազմէին, իրենց ճակատին ետեւ ուժեր կը համախմբէին։ Ֆրանսա կը դաշնակցէր Ռուսիոյ հետ, Գերմանիա՝ Աւստրիոյ հետ, Անգլիա՝ Ռուսիոյ հետ, իսկ Իտալիա «Թուր տը վալս» կը խաղար։ Ի վերջոյ, Եւրոպա երկու ճակատ կազմած էր, Եռեակ Համաձայնութիւն եւ Եռեակ Զինակցութիւն։ Փոքր ազգերը խանգարած էին հաւասարակշռութիւնը։ Մեծերը այլ եւս պարտաւոր էին, յանուն իրենց շուկային պաշտպանութեան, այս անգամ չափուիլ դէմ առ դէմ։

Եւ առաջին օրէն եօթը ճարտարարուեստական պետութիւն ճակատ ճակատի եկան։ Յետոյ իրենց միացան բազմաթիւ ուրիշ պետութիւններ, որոնք նոյնպէս տնտեսական շահերով կապուած էին պատերազմիկներուն։

Պետութիւնները կռուէին յանուն իրենց ճարտարարուեստին։ Երկար ատենէ ի վեր քաղաքականութիւնը «կը ծառայէր» տնտեսագիտութեան։ Երկար ատենէ ի վեր դիւանագէտները դարձած էին ազգային ճարտարարուեստի ներկայացուցիչներ։ Վաճառականներն ու ճարտարարուեստի վարիչներն էին, որ կը թելադրէին ու կը ներշնչէին քաղաքական աշխարհի մէջ։

Առեւտուրի կռիւ էր այս։ Համ թէ ինչո՛ւ աշխարհի կէսը բռնկեցաւ մասնակցիլ այդ կռիւին։ 1915 մայիսին կռիւի մէջ մտաւ Իտալիա, որ չէր կրնար աշխատիլ առանց անգլ. ածուխին։ 1916 մայիսին Անգլիա կռիւի մէջ նետեց Փորթուկալը, որուն անկախութիւնը Անգլիոյ շնորհն է պարզապէս։ 1916 օգոստոսին Ռուսիա պատերազմի քշեց Ռումանիան, որուն դէմ ելաւ Պուլկարիա՝ շնորհիւ Գերմանիոյ ճնշումին։

Նոր աշխարհը առաջին [illegible] չէզոք մնաց, որովհետեւ մեծ շահ ունէր, շարունակ կը բանէին իր գործարանները՝ պարէնաւորելու համար երկու ճակատները։ 1917ին գերմանական սուզանաւերու պատերազմը պատճառ դարձաւ, որ ապրանքները դադրին։ Գործարանները չէին բանիր այլեւս, գիւղացիները չէին կրնար իրենց ցորենը ծախել, ոչ ալ կենդանի՝ պահածոյ միս պատրաստելու համար։ Գործազրկութեան սպառնալիք կար։ Յանկարծ հանրային կարծիքը առարկեց թէ Գերմանիա անհանդուրժելի պահանջներ դրած է։ Եւ ահա Նոր աշխարհն ալ պատերազմի մէջ մտաւ։ Չէզոք մնացին միայն անոնք, որ շահ չունէին։

Ընդհանուր պատերազմին պատճառը տնտեսական է։

Զէնքն ալ եղաւ տնտեսական։ Նախ, կեդրոնական պետութիւնները, շնորհիւ իրենց կատարելագործեալ ճարտարարուեստին, եւ հետեւելով Նափոլէոնեան պատերազմներու աւանդութեան, փորձեցին քալել թշնամիին ամէնէն զօրաւոր ճակատին վրայ, ջախջախելու եւ խորտակելու համար անոր կենսական ուժը։ Թշնամին եւս, ֆրանսական եւ անգլիական բանակները, հետեւեցան նոյն մեթոտին։ Ահաւոր բախում մը։ Բոլորը կը կարծէին թէ այդ բախումէն յետոյ շուտով պիտի վերահաստատուէր խաղաղութիւնը։

Անակնկալ արհեստագիտական կէտ մը ջուրը ձգեց բոլոր այդ ծրագիրները։ Հասարակ փոս մը հողին մէջ, առջեւը երկաթեայ փուշերու ցանց մը, կը խորտակէր բոլոր յարձակումները։ Ահագին տարրակի դէզերուն՝ կա՛նգ առաւ ռազմական արշաւանքը։ Ռազմաճակատը անխորտակելի պատ մը դարձած էր այլեւս։ Ռազմագէտներու ամբողջ հոգը այդ պատին պաշտպանութիւնը դարձաւ այնուհետեւ։ Խրամատը սպաննեց հին ռազմարշաւը։ Ցամաքին վրայ կռիւը վերածուեցաւ տաղտկալից պաշարումի մը։ Ծովուն վրայ ալ, Եութլանտի նաւամարտը ցոյց տուաւ որ խոհեմութիւն է դուրս չելլելը նաւահանգիստներէն։ Բանակները անդամալուծուեցան։

Այն ատեն ասպարէզ եկաւ տնտեսական զէնքը, այն որ պատճառ դարձեր էր պատերազմին։

Անգլիա եւ Ֆրանսա ծրագրեցին խիստ պաշարման ենթարկել թշնամին։ Գերմանիա ճարտարարուեստական երկիր մըն էր, ուրեմն չպիտի կրնար երկար տոկալ, եթէ պակսէին իր նախանիւթերը։ Հետեւաբար կը կարծէին թէ կրնան շահիլ պատերազմը... «մեղրանուշ կարկանդակով» մը։ Սակայն Գերմանիա մինակ չէր, ան ցորեն ու կենդանի կը ստանար իր դաշնակիցներէն։ Շուտով հասաւ այդ շուկաներուն պաշարն ալ։ Նոյն իսկ գրաւեց Ռումանիոյ ցորենն ու քարիւղը։ Գերմանիա ճնշեց Զուիցերիան, որ կաթ, միս ու ածուխ հայթայթէ իրեն։ Սկսաւ քամել Հոլանտան։ Ռազմագիտութիւնը կը կայանար... ցորենի ու քարիւղ հայթայթելուն մէջ։

Յանկարծ Գերմանիա տնտեսական նոյն զէնքը փորձեց իր թշնամիներուն դէմ, երբ յուսախաբ եղաւ պարտուած Ռուսիայէն, որ ոչինչ կրցաւ հայթայթել իրեն, ինք եւս յաղթուած ըլլալով տնտեսական այդ պատերազմէն։ Գերմանիա սկսաւ ամէնէն անգութ կռիւին։ Սուզանաւերով կտրեց ճամբան բոլոր այն նաւերուն, որոնք ուտեստ ու ռազմանիւթ կը տանէին իր թշնամիներուն։ Երեւակայեցէք, որ 1917ին, միայն ապրիլ ամսուն մէջ, ընկղմեց 471 նաւ։ Յուսահատութիւնը տիրեց թշնամի ճակատին վրայ։ Միացեալ-Նահանգները եւս նեղուեցան, որ գերման սուզանաւերը կը զրկէին զիրենք յաճախորդներէն։ Ասպարէզ եկաւ Ուիլսըն, որ իբրեւ իրաւաբանութեան տաղանդաւոր դասախօս, լաւ գիտէր թէ ի՛նչ զէնքով պէտք էր մասնակցիլ կռիւին։ «Թողէք, որ բոլոր ժողովուրդները ազատօրէն կառավարեն իրենք զիրենք»։ Միթէ՞ Սմոլնեան նոյն խոստումը չէր դիմած։

Գերմանիա զրկուած էր քարիւղէ։ Հատած էր հացը, կերակուրը, ձգախէժը (քաուչուք), մեքենայի հասարակ իւղը։ Շոգեկառքերը չէին լաւ բանիր, մաշած էին անիւները, առանց իւղի մնալով։ Գերմանացին նիզ մը ըրաւ, ճեղքեց թշնամի ճակատը, բայց Միացեալ Նահանգները թարմ ուժ կը բերէին, եւ առատ քարիւղ, այնպէս որ ինքնաշարժները արագութեամբ ճակատէ ճակատ կը հասցնէին զինուորները։ Ի վերջոյ, Գերմանիա սպառեցաւ։ Հաշտութիւն խնդրել, թէեւ երբեք յաղթուած չէր իր բանակը, պատերազմական իր հնաւոր ձեւերով։

Այսպէս Գերմանիոյ թշնամիները հասան յաղթանակին՝ քալելով «քարիւղի ալիքներուն վրայէն»։

Ընդհանուր պատերազմը առեւտուրի կռիւ մըն էր, մեծ պետութիւնները կռուեցան շուկայ գտնելու, տնտեսական աղբիւր ճարելու համար իրենց երկրին։ Իսկ մենք կը կռուէինք հասարակ ու չոր հողի մը համար, որպէսզի վրան մեր տունը շինէինք։ Անոնք, յանուն իրենց առեւտուրին, խաբեցին մեզ եւ թիզ մը հող չտուին մեզի, ոչ իսկ մեր մեռելներուն։

Սակայն այսօր վերջացա՞ծ է պատերազմը։ Այո՛, լռած են թնդանօթները։ Սակայն կը բանին, գիշեր ցերեկ կը բանին գործարանները։ Կը նշանակէ թէ քաղաքական կռիւները դադրած են այլեւս, բայց տնտեսական կռիւները ոչ։ Չկայ խաղաղութիւն, քանի գոհացուած չեն ժողովուրդներու ապրելու պայմանները հաւասարապէս։

Վերջին տագնապը, որ պահ մը սարսեց Միացեալ-Նահանգները ու Գերմանիան, ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ հետեւանքը այդ տնտեսական պայքարին։ Պատերազմի ընթացքին կը բանէին գործարանները ռազմանիւթ հայթայթելու համար պատերազմին։ Հիմա անհրաժեշտ է հսկայ գործարաններու բանուորներուն գործ տալ ու կշտացնել զանոնք։ Այսպէս տնտեսական պայքարը կը շարունակուի ոչ միայն պետութիւններու միջեւ, այլ նաեւ իւրաքանչիւր երկրի մէջ ճարտարարուեստի վարիչներուն ու աշխատաւոր դասակարգին միջեւ։

Ո՞վ կրնայ ըսել թէ խաղաղութեան մէջ կ'ապրինք։

ՔԱՂՀԱՆ

ԱՐԻՆԵՐՈՒ ԲԱՆԱԿՈՒՄԸ ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՄԷՋ

ՊՈՒՐԿԱԶ.— Անցեալ օր նկարագրած էի Հ. Մ. Ը. Մ.ի արիներու բանակումը Քազանլըքի մէջ։ Կը փութամ լրացնել տեղեկութիւններս։

Բանակումը տեւեց տասն օր, եւ անցաւ շատ խանդավառ եւ դաստիարակիչ։ Տասը քաղաքներու 130ի մօտ սկաուտները իրարու բով հաւաքուելով վայելեցին բնութեան գեղեցկութիւնները եւ հրաշալիքները, ստացեցին իրենց ֆիզիքական, իմացական եւ բարոյական զարգացման և մանաւանդ գեղեցիկ պատեհութիւնը ունեցան իրարու հետ ծանօթանալու եւ եղբայրանալու։

Բանակումին ժամանակացոյցը բաւական ճոխ էր ու այլազան։

Ամէն առաւօտ, ժամը 9ին, սկաուտները կը հաւաքուէին բանակավայրի կեդրոնը եւ «Մեր Հայրենիք»ը ու «Շումի Մարիցա»ն (Պուլ. Ազգ. քայլերգ) լիաթոք ու միահամուռ երգելով՝ կ'ողջունէին հայկական եւ պուլկարական դրօշներու պարզումը՝ հսկայ Պալքանի կողերուն վրայ։ Յետոյ, իրենց առօրեայ աղօթքը ընելով՝ կը լծուէին աշխատանքի։ Երեկոյեան նոյն արարողութիւններով վար կ'առնէին դրօշները։

Տասը օրուան ընթացքին եղան զանազան խաղեր, փորձեր, մրցումներ, գնացքներ եւլն., որոնք մեծապէս խանդավառեցին մեր տղաքը։

Մեր մինուճար, առոյգ եւ վառվռուն սկաուտները կը կատարէին երկարութիւն, լայնութիւն եւ ծանրութիւն չափելու փորձեր, բաւական մեծ ճշտութեամբ, կը շինէին տեսակ-տեսակ կամուրջներ եւ գետերու վրայէն կ'անցնէին, վիրաւորներ կը դարմանէին, գիւղերու մասին տեղեկագիրներ կը պատրաստէին, գիւղերուն փողոցներու, յատակագիծները կը գծէին եւլն., բոլորը ալ մեծ յաջողութեամբ։

Շրջ. Սկաւ. Յանձնախումբը խորհած էր տղոց ֆիզիքականին հետ, հոգ տանիլ նաեւ իմացականին, եւ այս առթիւ հրաւիրած էր դասախօսելու Տոքթ. Յովհաննէս Մանուկեանը եւ Հայր Ռ. Քոսեանը (Ֆիլիպէի Մխիթարեաններէն)։

Գրեթէ ամէն օր տեղի կ'ունենային դասախօսութիւններ։ Տոքթ. Յովհ. Մանուկեան կատարեց 5-6 դասախօսութիւններ, հետեւեալ նիւթերուն շուրջ.— Արեւահարութիւն, Անարիւնութիւն, Կարմիր Խաչ, Բուսականութիւն եւ կենդանաբանութիւն, Բարոյականի արժէքը։ Յարգելի Տոքթ.ին բանախօսութիւնները հասկնալի եւ շատ շահեկան էին ու մեծ հետաքրքրութեամբ ունկնդրուեցան։

Հ. Ռափայէլ Քոսեան կատարեց շահեկան դասախօսութիւն՝ «Մարմնակրթանք»ի շուրջ։ Դասախօսութիւն մըն ալ ըրաւ Շումէնի սկաւ. խմբապետը՝ Գ. Եփրեմեան «Կարգապահութեան» մասին։

Բանակումի ընթացքին, սկաուտներուն համար ամէնէն հաճելի պահը՝ «Կրակի շուրջ»ն էր։ Գրեթէ ամէն գիշեր, սկաուտները եւ հիւրերը կը հաւաքուէին խոշոր խարոյկի մը շուրջ եւ հոն ազգային երգերով, արտասանութիւններով, զուարճախօսութիւններով, մեներգներով, հայկական և պուլկարական պարերով, ծաղրանքներով, կատակերգութիւններով, շատ հաճելի և զուարթ ժամանցներ կ'անցընէին։

«Կրակի շուրջ»երուն մէջէն ամէնէն աւելի հաճելի եւ տպաւորիչն էր օգոստոս 2ի, կիրակի գիշերուանը, որու ընթացքին ունեցանք նաեւ Ֆիլիպէէն նոր հիւրեր։ Անոնցմէ Գ. Թ. Արզումանեան (Շրջ. Քննիչ Յանձնախումբի անդամ) եւ Գ. Ներսէս Աստուածատուրեան (Հ. Մ. Ը. Մ.ի Շրջ. Վարչութեան անդամ և եռանդուն Հ. Մ. Ը. Մ.ական) շատ գեղեցիկ բանախօսութիւններ և թելադրանքներ ըրին։

Այդ գիշեր, ընդհանուրի փափաքին վրայ, Պուլկար ընդհ. վարիչ Գ. Իլիեվ շատ զգայուն եւ յաջող կերպով արտասանեց Եաւորոֆի «Հայերը» (Արմէնցի) հայերուն ձօնուած սքանչելի բանաստեղծութիւնը։

Բանակում-Դպրոցը, որ ընդհ. բանակավայրէն քիչ հեռու կը գտնուէր, մեծ կանոնաւորութեամբ աւարտեց իր տասնօրեայ դասընթացքը։ Դասընթացքին մասնակցող սկաուտները առաւօտ-իրիկուն զբաղեցան իրենց դասերով եւ բազմաթիւ գործնական փորձերով։ Անոնք երկու գիշեր, ժամը 3ին (կէս գիշերէն յետոյ) ունեցան «ժամանէվրա» (գնացք)։ Մէկ անգամին, լեռներուն մէջ գտնուած վիրաւոր մը դարմանեցին եւ փոխադրեցին եւ անգամ մըն ալ հեռու վայրի մը մէջ պահուած գանձ մը գտան։ Ընդհ. վարիչը շատ գոհ մնաց մեր տղոց գիշերային այս փորձերէն։

Սկաուտները, յուլիս 31ին, ուրբաթ օր ունեցան ընդհանուր արշաւ մը դէպի Շիփքա պատմական գիւղը։ Հոն այցելեցին ռուսական Ս. Կոստանդին հսկայ եկեղեցին եւ անոր բոլոր կողմերը պտտեցան։ Այս եկեղեցին ունի 17 զանգակներ, որոնց մէկը այնքան մեծ է, որ՝ կ'ըսեն թէ՝ ձայնը մինչեւ 3 ժամ հեռուները կը լսուի։ Եկեղեցիի պատերուն վրայ գրուած են ռուս եւ Թուրք կռիւներու ընթացքին ինկող Ռուսերուն անունները։ Ի մէջ այլոց կը հանդիպինք նաեւ ոսկեզօծ գրուած 3-4 Հայ զինուորականներու անունները։ Եկեղեցիէն ոչ շատ հեռու, լեռան վրայ կայ հսկայ յիշատակարան մը։

Բանակումի ընթացքին, չորեքշաբթի օր, ունեցանք տեղատարափ անձրեւ մը։ Սոսկալի հովը եւ սոսկալի անձրեւը քանդեցին շատ մը վրաններ և պատսպարանները դուրս թափեցին։ Հոս մեր քաջարի ու անվախ տղաքը, անձնուիրաբար աշխատեցան, անձրեւին եւ կարկուտին տակ օգնութեան հասնելով փոքրիկներու եւ հիւրերուն ու զանոնք ապահով վրաններ փոխադրելով։ Ինչպէս մեր աչքերուն առջեւ անձնազոհութեան եւ ուրիշի օգնելու պատրաստակամութեան շատ գեղեցիկ օրինակներ պարզուեցան...։

Բանակում-Դպրոցի 34 սկաուտները, իրենց վարիչներով օգոստոս 4ին, մեկնեցան բանակավայրէն եւ հանդիպեցան Շիփքա գիւղը եւ Ս. Կոստանդին վանքը, զոր աւելի առաջ տեսնելու առիթը չէին ունեցած, իրենց դասերով զբաղած ըլլալով։ Անոնք պտտելէ յետոյ վանքը և շրջակայքը, երեկոյեան շարքով վերադարձան Քազանլըք, ուր տպաւորիչ անցք մը կատարեցին։

Մնացեալ սկաուտները եւ հիւրերը նոյն օրը, կէս օրէ վերջ, մեկնեցան բանակավայրէն եւ նոյնպէս եկան Քազանլըք։

Հոս, երեկոյեան, տեղի ունեցաւ վերջին հրաժեշտի «Կրակի շուրջ»ը, որ բացուեցաւ ընդհ. սկաուտական երգերով։

Սկաուտներէն եւ հիւրերէն զատ ներկայ էր նաեւ Քազանլըքէն երկսեռ բազմութիւն մը։ Եղան երգեր, հայկական պարեր, զուարճախօսութիւններ, արտասանութիւններ եւլն., որոնք շատ խանդավառ շրջանակ մը ստեղծեցին։ Ի մէջ այլոց, Գ. Անտոն Իլիեվ բաժնեց Բանակում-Դպրոցի տասնօրեայ դասընթացքը աւարտող սկաուտներու վկայականները։

Բանակում-Դպրոցի շրջանը լաւագոյն յաջողութեամբ աւարտեցին միայն չորս հոգի, Օր. Մ. Սուլթանեան՝ Պուրկազէն, Օր. Մ. Գարտիզպանեան՝ Ֆիլիպէէն, Գ. Գր. Զիլինկիրեան՝ Պուրկազէն, Գ. Գ. Դանիէլեան՝ Պուրկազէն, որոնք ստացան «Վկայեալ Սկաուտներու» աստիճան եւ «Վարիչներու» պաշտօն։

10 սկաուտներ ստացան Ա. կարգի աստիճան, շատ լաւ նիշով աւարտած ըլլալով դասընթացքը։

Իսկ Մնացեալները ստացան Բ. կարգի եւ Գ. կարգի աստիճաններ։

Յետոյ, կէտերու առաւելութեամբ Ա. Բ. Գ. եղող մասնաճիւղերուն բաժնուեցան մրցանակներ։

Ա) Ֆիլիպէ 97 կէտով, (կը ստանայ կողմնացոյց մը), Բ) Ք. Փազարճըք 88 կէտով (կը ստանայ սկաւ. դանակ մը), Գ) Պուրկազ 82 կէ (կը ստանայ սկաւ. [illegible] մը)։

Աղջիկներէն Ա. կը հանդիպ Ֆիլիպէ, Բ.՝ Սլիվէն, Գ.՝ Պուր

Ամէնէն վերջ, Տոքթ. Յ. Մ նուկեան ընդհ. խմբապետութե կողմէ շնորհակալութիւններ յայտ բանակումին նիւթապէս թէ բար յապէս աջակցողներուն, եւ քանի թելադրանքներ ըրաւ։

Մեր տղաքը շարքով վերադ ձան քաղաք եւ գիշերեցին իր տրամադրուած հայկ. վարժարա մէջ։

Միւս օր, առաւօտ բոլորս այցելեցինք օդանաւերու կայա տեսանք օդանաւերու բարձրա եւ վար իջնելը։ Հոն լուսանկար ցանք։ Պուլկար սպայ մը օդայ կի կազմածքի մասին ծանօ թիւններ տուաւ մեզի։ Նոյն ժամը 10ին շոգեկառքով սկաուտ վերադարձաւ իր քաղա

ԳՐԻԳՈՐ

ՓՐԿԵՆՔ ՀԱՅ ԵՐԳ

Օտար հորիզոնների տակ ա յին կեանքով ապրելու եւ հայ սերունդը օտարացումից պահելու համար պէտք է լուրջ կազմակերպուած աշխատանք մեր ազգային եւ ժողովրդական գիրն ու նուագը բոլոր խաւեր տարածել։ Մանկոցից, դպր պատանեկան, մարզական, ար կուսակցական, հայրենակցա փոքր ու մեծ գաղութներից մի հայ եկեղեցիներն ու հայ ու ների ապարանքները։

Մեր տարագրութեան տասնամեակում այս ուղղութ աշխատանք շատ քիչ է կատա Գլխաւոր պատճառը բացակա թիւնն է Կարա-Մուրզայի եւ ռատի պէս տաղանդաւոր երաժ գէտների, որոնք «փաղաղեթ» Շրջագայելով՝ աշխատ՝ գործ էին կատարել։

Ներկայումս զանազան հա գութներում ցրուած մեր աչքի երաժշտագէտները զբաղուած դժբախտաբար իրենց առօրեայ հոգերով։ Չկան յատուկ կազմ պութիւններ, որոնց նիւթակա բարոյական աջակցութեան մեր երաժշտագէտները ի լինէին զբաղելու միայն մեր յին, եկեղեցական ու ժողովրդ երգերն ու նուագը սովորեցնելու բեւոր աշխատանքով։

Առանձնապէս կանգ առ փարիզահայ իրականութեան դժբախտաբար պէտք է նկատել աշխարհիս այս ամէնէն լու կեդրոնում, հակառակ քսան հա նոց բազմութեան, բազմազան գոյնզգոյն միութիւններու եւ սակցութիւններու, բազմաթիւ դասաւոր եւ ունեւոր հայրենակ րու, այս ուղղութեամբ, մինչեւ մա կատարուած աշխատանքը բելի բաւարար համարել։

Փարիզի հայոց եկեղեցին իր երգեցիկ խումբը, որ կը լուրջ ուշադրութեան եւ քաջ լութեան։ Գ. Սերգոյեան ան չի անգիտանում որ երբեմն կաններ ալ յաճախում են մեր ցեցին, երգեցողութիւնները համար։

Ի դէպս ասեմ, որ օփերայի խմբից մի հայ երգ հրաշալի ձայն ունի եւ սիրում է հայ եկեղեցական գրուած պատարագի երգերն կանները, անհնայն սիրով յայտնեց մասնել երգեցողական մէջ, եթէ խումբը որոշ չափով ընկարգուի։

Փարիզում մի քանի տարի ասպարէզ եկաւ երաժշտագէ Գասմազրեանը իր երգեցիկ եւ տուեց ընդամէնը 2-3 հա ասպարէզից քաշուեց։

Գ. Ա. Գասմազրեանը բաժշտագէտ է եւ հմուտ խմբի ղեկավար, իսկ իր իբրեւ երգչուհի, հայկական

կամարի փայլուն աստղերից մէկը կարելի է համարել։

Փարիզի անհնարեցինեաւոր երաժշտագէտը վերջին 5-6 տարիների ընթացքում եղել է Սաքօ Ցակոբեանը որ գործարաններում շատ յաճախ երեկան 10ժամեայ ծանր աշխատանքից յետոյ, առանց մի որեւէ կազմակերպութեան նիւթական օժանդակութեան, իր շուրջը հաւաքելով մեծ մասամբ բանւոր-բանւորուհիներ, վառ է պահում հայկական երգը։

«Սիփան» երգչախմբի անդամներն ու անդամուհիները, որոնցից շատերը ապրում են Փարիզի արուարձաններում, ֆիզիքական ծանր աշխատանքից յետոյ, շաբաթը մի քանի անգամ երեկոները հաւաքւելով սրճարանների որեւէ ծխոտ անկիւն, աղմուկի եւ ժխորի մէջ կատարում են իրենց պարտականութիւնը եւ հազիւ կէս գիշերին վերադառնում իրենց տները։

Այս երգչախումբը մեծ ոգեւորութիւն պատճառեց «Կոմիտաս» երգախումբին հետ, վերջին համերգում։ Բայց բոլորս էլ ծառանում, անգիտանում ենք, որ այդ երգեցիկ խումբի հանդէպ մենք էլ պարտականութիւններ ունենք։ Ու այսպիսի երգախումբեր մենք պարտաւոր ենք կազմակերպել նաեւ Փարիզի հայաշատ արուարձաններում Իսի-լէ-Մուլինօ, Շավիլ, Գուա Քոլոմպ, Ալֆօրվիլ, Առնուվիլ, Սարսել, Անիէն, Դաշան եւայլն։ Ինչպէս նաեւ Հ. Մ. Ը. Մ.-ի եւ Հայ Արիների միջից։

Իմ կարծիքով, «Սիփան» խումբը պէտք է լինի մայր խումբ, իսկ Փարիզի եւ արուարձանների երգեցիկ խումբերը կը կազմեն նորա մասնաճիւղերը։ Բոլորը միացնելով թէ Փարիզում եւ թէ արուարձաններում կարելի կը լինի տարին մէկ քանի անգամ կազմակերպել 2-300 հոգուց բաղկացած երգահանդէսներ, որոնք մեծ ոգեւորութիւն պիտի պատճառեն թէ մեզ եւ թէ լուրջ ուշադրութեան առարկայ պիտի դառնան ֆրանսիացիներին եւ օտարազգիներին։

Այս աշխատանքի եւ յոյժ կարեւոր գործը իրագործելու համար առանց տատանման եւ սեռի խտրութեան, պէտք է հաւաքել «Սիփան» երգչախումբի շուրջը եւ կազմել մի օժանդակ մարմին Փարիզի եւ արուարձանների միութիւններից եւ անհատներից, փոքրիկ անդամավճարներով հաւաքել որոշ ֆոնտ եւ որոշ վարչութեամբ հնարաւորութիւն տալ Փարիզում եւ հայաշատ արուարձաններում երգեցիկ խմբեր պատրաստելու եւ երգահանդէսներ կազմակերպելու։

Այս միջոցով մենք հնարաւորութիւն տուած կը լինենք մեր հայրենակիցներին, մանաւանդ մատաղ սերունդին հայ ազգային եւ ժողովրդական երգեր սովորելու, իրենց իսկական բառերով եւ եղանակներով,

Այսպիսի մի շատ կարեւոր ձեռնարկ գլուխ հանելու համար, ցանկալի է որ մեր հեղինակաւոր մտաւորականները եւ նախաձեռնողիր հայրենակիցները Փարիզի հայ թերթերի միջոցով մտքերի փոխանակութիւն կատարէին եւ անմիջապէս անցնէին գործի, հրաւիրելով խորհրդակցական ժողովի։

Այդ ժողովից ընտրուած վարչութիւնը երգեցիկ խմբերի գործը կազմակերպելուց յետոյ, նոյն ոգեւորութեամբ կը սկսի կազմակերպել հայկական նուագախումբ։

ԲԵՆՕ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԶՈՒԻՑԵՐԻԱՅԷՆ

ՄԵՐ ԿԵԱՆՔԸ

Հայ աշակերտներու յաջողութիւնը.— Ի պատիւ Կոմիտաս վարդապետի.— Վերելք դէպի Ալպեանները.— Նկարահանդէս

Ժնեւի «Հայաստան»ի աշակերտութեան դպրոցական տարեշրջանը, նախկին տարիներուն նման, յաջողութեամբ վերջացաւ։ Կարելի է մինչեւ իսկ ըսել թէ, ամբողջութեանը մէջ, միջինէն ալ աւելի բարձր էր տղոց աշխատանքը։ Առանց բացառութեան, ամէն դպրոցներու մէջ ալ, երկրորդական վարժարաններէն մինչեւ գեղարուեստից դպրոցները, Հայերը պատուաբեր կարգ մը ունէին։ Մասնաւորաբար յաջողութիւնը ուշագրաւ էր «Էքօլ փրոֆէսիոնէլ»ի մէջ, ուր դասարանի մը մէջ Հայերը առաջին հինգ դիրքերը կը գրաւէին, անցնելով իրենց դասընկեր քանի չափ Զուիցերիացիները։

Այսպէս, տեղական տասը տեսակ վարժարաններու մէջ, «Հայաստան»ի սաները ստացած էին երեսունի չափ վկայագիրներ, որոնց արժանանալու համար պէտք է տասնեակ բարձրագոյն թիւին առնուազն 3/4ը։

Վկայական ստացողն վեց աշակերտներ։ Չորս աշակերտուհիներ շրջանաւարտ եղան Ժնեւին Աշխատանքներու (Ecole Ménagère) դպրոցէն, մէկ հոգի. Առեւտրական վարժարանէն, եւ մէկ մանչ Ոսկերչական դպրոցէն։

Այս վերջինը, Կ. Քէշիշեան, որ յառաջիկային սահմանուած է ըլլալու նշանաւոր ոսկերիչ մը, ստացաւ մրցանակով առաջին վկայական, արժանանալով դասատուներու մասնաւոր գնահատանքներուն։

∴ «Հայաստան»ի սաները, որ հիմա իրենց արձակուրդը անցնելու համար կը գտնուին Ալպեաններու վրայ, գեղեցիկ գաղափարը ունեցան տօնելու հանճարեղ երաժիշտ Կ. Վարդապետի վաթսունամեակը օտար շրջանակներու մէջ։ Այս առթիւ կազմակերպուած էր երկու նուագահանդէս, պտոյտի կարեւոր կեդրոններու մէջ։ Առաջինը` Մարէքօթ, երկրորդը` Սալվան։ «Հայաստան»ի երգչախումբը մեծ յաջողութեամբ երգեց Կոմիտասի քառաձայն խմբերգները, որոնք այնքան անուշ հնչեցին Ալպեաններու կողերուն վրայ թափառող օտարներու սրտերին։ Արտասովոր ծափերու արժանացան Գութաներգը, Ճողը ջանը ու Սարերի վրովը, Անգլիացի, Շուէտացի, Գերմանացի ուկընգիրներ, յուզումով եւ անձկութեամբ հետեւեցան հայ գեղջուկ երգերուն, որոնք այնքան չնաշխարհիկ երկրի արձագանգն էին լոկ, եւ որոնք աւելի ծնխացած ու զօրացած կը պայթէին ուրիշ երկիրներու տակ, իբրեւ բողոք մը ճնշամղձոռ դէպի մարդկութիւն ու Աստուած։

Ջութակահար-երաժիշտ մը որ կը գտնուէր ունկնդիրներու մէջ, զանոնք «դիւթիչ եւ երկնային» կը կոչէր։ Ուրիշ մը զարմանքով կ'ըսէր ինծի թէ, այսքան խորունկ եւ ինքնատիպ երաժշտութիւն մը գրեթէ անծանօթ մնացած է Եւրոպայի մէջ։ Երկու նուագահանդէսներն ալ յարգանքի արժանի ցոյցեր եղան եւ պանծացումը հանճարեղ Կոմիտասին ու արուեստագէտի հայկական զգացումներուն։

∴ Օգոստոս 10ին «Հայաստան»ի երեք արփներէն Վ. Զաքարեան, Ս. Կարապետեան եւ Կարօ Գումրուեան դժուարին վերելք մը կատարեցին Ալպեաններու վրայ։ Փլանեժէօրի ժայռը, որ մինչեւ հիմա գրեթէ անպարտելի մնացած է, յաղթուեցաւ մեր երեք հայ տղոց մարմնամարզական անվիճելի կարողութեան առջեւ։ Մէկ ժամուան մէջ վտանգաւոր վերելքը կատարած էին արդէն քաջութեամբ։

Մեր երեք ընկերները ամբողջ գիւղին հիացման արժանացան։

∴ Վերջին երկու շաբաթներուն մեր տղոցմէն երկու հոգի, Գ. Նազարէթեան եւ Կ. Քէշիշեան, տեղւոյն մեծագոյն պանդոկին սալոններուն մէջ ջրանկարներու ցուցահանդէս մը սարքին։ Երկուքին ալ նկարչական կարողութիւնը անվիճելի կը մնայ։ Երկուքն ալ ապագայ խոստացող երիտասարդ դէմքեր են։

Կ. Քէշիշեան, ոսկերիչ-նկարիչ, գնահատելի էր մասնաւորաբար վրձինի հարուածներով որոնք քանի մը նկարներու վրայ վարպետի տարողութիւնն ունէին։ Ալպեան տեսարաններ, ջրվէժներ, դաշտանկարներ, տեսնուած ու գծուած արեւելցիի գոյներով եւ զգացումներով շատ սիրուեցան։ Երկու նկար, մէկը Ալպեան շղթայ մը անհուն ծաղգաշտով, միւսը` գաւառական եկեղեցի մը փլատակ մուտքը ներկայացնող խիստ յաջող էին ու հաւնուեցան արուեստագէտներուն կողմէ։

Գ. Նազարէթեան, աշակերտ Գեղարուեստից վարժարանի, ուսանող ճարտարապետութեան որ այս տարեշրջանին երկու մրցանակներ խլեց ցուցադրած էր 30ի մօտ ջրանկարներ։ Այս մատաղ արուեստագէտը որու մօտ զգացումը զարգացած է նրբութեան, սրտակարգ ճոխութիւնը կայ, փայլուն ապագայ մը կը խոստանայ, կրնայ աշխատանքով առաջնակարգ նկարիչ մը ըլլալ։ Իր մէկ նկարը` որ Յիսուսի խաչելութիւնը կը ներկայացնէր Ալպեաններու մէջ փոթորիկի մը ընթացքին, գլուխ գործոց էր։

Շնորհաւորանքներ։

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԵՐ ՊԱՏԱՆԻՆԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 10 օգոստոս.— Հ. Յ. Դաշնակցութեան Պատանեկան Միութիւնը այս տարի եւս տօնեց իր կազմութեան եօթներորդ տարեդարձը, օգոստոս 9ին St. André Bar Bélvédéreի օդասուն պարտէզին մէջ։

Անբախտ են մեր հայ պատանիները գաղութներու մէջ։ Շատերը Մեծ Եղեռնին զոհ են տուեր իրենց ծնողներն ու հայրերը եւ չունին կուռան մը ուր կարենան հասակ նետել, զարգանալ ու զարգացնել իրենց նմանները, մինչեւ որ ազատ հայրենիքի արեւուն տակ ապրին իբրեւ հարազատ հայ քաղաքացիներ։ Եւ սակայն կը տոկան ու կը ծգնին։

Անձրեւոտ օրէ մը յետոյ, կէսօրէն վերջ ժպտեցաւ արեւը եւ պատանիներու խումբեր իրարու ետեւէ սկսան չուել դէպի հանրակառք։ Հանդիսավայրը լեցուեցաւ երկսեռ երիտասարդութիւնով։

Բացումը տեղի ունեցաւ «Բամ Փորոտան»ով զոր նուագեց երկսեռ նուագախումբը։ Բացման խօսքն ըրաւ ընկեր Ատանալեան, որ ծանրացաւ հայ պատանիներու ազգայնացման դէմ Միութեան տարած աշխատանքներուն վրայ։ Յայտնեց թէ Միութիւնը իր գոյութիւնն ու անկախութիւնը կը պարտի այն մեծ կուսակցութեան որ եղաւ յենարանը եւ իր յառաջացման ռահվիրան։ Եղան յաջող արտասանութիւններ ընկերներ Մ. Դարբինեանի, Հ. Սահակեանի, Կ. Մանուկեանի, Յ. Ալեքսանեանի եւ Վ. Ճէմճեմեանի կողմէ։ Ընկեր Ատոյեանի գեղջկական երգերը ոգեւորեցին հանդիսականները, իսկ փոքրիկն Յ. Ուզունեանի անակնկալները խնդական վայրկեան մը եղան։

Հանդէսի առաջին մասէն վերջ, Վարչութեան անդամներէն մէկը տուաւ պատանիներու եօթը տարուան աշխատանքին ամփոփ պատկերացումը որուն կարեւոր մասերը կու տամ ստորեւ.—

1924 յուլիս 15ին Մարսէյլի մէջ հիմը կը դրուի Պատանեկան Միութեան։ Մէկուկէս տարի դժուարին պայմաններու մէջ գործելէ վերջ, 1925 դեկտեմբեր 26ին պաշտօնապէս ինքզինքը կը հռչակէ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Պատանեկան Միութիւն։ Այս թուականէն ետքն է որ Միութեան գործունէութիւնը լայն հիմերու վրայ դրուեցաւ. ամէն կողմ կազմուեցան մասնաճիւղեր.— Լիոն, Տէսին, Վիէն եւ Մարսէյլի արուարձանները, — Սէն Լու, Պուլվար Օտտօ, ինչպէս նաեւ Տիթրոյտ եւ Քուպա։

Միութիւնը մասնաւոր զարկ տուած է պատանիներու մտաւոր եւ բարոյական կրթութեան։ Ունեցած են դաստիարակական եւ վիճաբանական ժողովներ եւ կը շարունակեն մինչեւ այսօր։ Կ'ունենան նաեւ գրական պզտիկ սալոններ։ Երկու ընկերներու յանձնուած գրուածք մը կը կարդացուի եւ յետոյ վիճաբանութեան կը տրուի։ Այսպէս ամէն ընկեր պարտաւոր է իրեն տրուած նիւթը ուսումնասիրել եւ պատրաստել։

Սոյն աշխատանքներու համար գլխաւոր տեղ կը բռնէ Գրադարանը որ հիմնուած է 1926ի վերջերը եւ նախանձելի գիրք մը դրուած է։ Գրադարանը ունեցած է հետեւեալ պատկերը։

1927ին 80 ընթերցող կարդացած են 1320 գիրք, 1928ին 100 ընթերցող կարդացած են 1450 գիրք, 1929ին 120 ընթերցող կարդացած են 1570 գիրք, 1930ին 132 ընթերցող կարդացած են 1720 գիրք, 1931ին 150 ընթերցող վեց ամիսէն կարդացած են 950 գիրք։ Ուրեմն 590 ընթերցող 4ուկէս տարուան մէջ 7010 գիրք կարդացած են։

Գրադարանը ճոխացնելու համար բոլոր եկամուտները յատկացուած են գիրք գնելու։ Այսպէս.—

1927ին գնած են 160 գիրք 3019 ֆրանքով, 1928ին գնած են 82 գիրք 1574 ֆր., 1929ին գնած են 200 գիրք 2586 ֆր., 1930ին գնած են 285 գիրք 4193 ֆր., 1931ին նոր ապսպրած 80 գիրք 3000 ֆր.։

Չորսուկէս տարուան մէջ գնուած 807 գիրք, 14,372 ֆր. արժէքով։

Վերոյիշեալ ժամանակաշրջանին ունեցած են իբր նուէր 250 գիրք, որով այժմ գրադարանին մէջ ունին 1057 հատոր։

Սէն Լուի մասնաճիւղը ունի 85 գիրք իսկ պուլվար Օտտօն 110 գիրք։ Ընդհ. գնուած գիրքերուն փոխարժէքէն զատ, 850 գիրքերու կազմութեան համար ծախսուած է 5500 ֆրանք։ Որով չորս ու կէս տարուան մէջ գրադարանի համար ծախսուած է 21852 ֆր.։

Նուագախումբը քանի մը հայրենաշունչ կտորներ նուագելէ վերջ, բեմ հրաւիրուեցաւ ընկ. Փ. Հիւսեան, նիւթն էր` «Պատանեկան կազմակերպութիւնները հայրենիքէն ներս եւ հայրենիքին դուրս»։ Ծեշտելով հայրենիքէն դուրս երիտասարդական եւ պատանեկան կազմակերպութիւններու անհրաժեշտութիւնը, ընկերը յորդորեց քաջալերել այսպիսի միութիւնները։ Գնահատեց եօթը տարուան արդիւնաւոր գործունէութիւնը եւ իր խօսքերը վերջացուց «Կեցցէ հայ պատանիները եւ կեցցէ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը» գոչելով։

Հանդէսը վերջ գտաւ քրքջալից զաւեշտով մը, ընկեր Ուզունեանի ու Թորոսեանի գեղեցիկ բեմադրութեամբ։

Ս. Միլտոնեան

Ի՞ՆՉ ՏԵՍԱԿ ՄԱՐԴ Է ՍՏԱԼԻՆ

Պուտափէշտէն կը տեղեկացնեն թէ նախկին հունգարացի զինուոր մը, Սթէֆան Պանիած որ Ռուսաստանի մէջ գերութեան ընթացքին, սպասաւոր եղած է Ստալինի մօտ, հետեւեալ հետաքրքրական տեղեկութիւնները կու տայ։

— Ռուսաստանէն փախչելով Հունգարիա վերադարձայ։ Ծնողքի կողմը յաջողած էի գետին մը առնել, բայց համայնական տնտեսութեան գործադրութեամբ ձեռքէս առին զայն։ Եթէ պոլշեւիկները իրենց ծրագրութիւնը 1917ին յայտնած ըլլային, գիւղացիները անոնց չպիտի օգնէին։

Յետոյ, Պանիած կ'ըսէ թէ 1920ին ծառայած էր բանակին մէջ, կռուելով լեհական ճակատը, ուր Ստալին մեծ դեր մը խաղաց։ Այդ ատեն է որ նախկին գերին, իբրեւ սպասաւոր կ'առնուի կարմիր դիկտատորէն։ Իր ամբողջ ծառայութեան ընթացքին կ'ըսէ ան, երբեք տեսած չէ Ստալինի խնդալը, հաճոյակատար ոչ մէկ նախադասութիւն կ'արտասանէ եւ յաճախ կռիւներ ունեցած է բանակի հրամանատարներուն հետ, Վրանկէլի պարտութենէն յետոյ, Ստալին քաղաքական գետնի վրայ փոխադրած է իր գործունէութիւնը։

ԹՐՔԱԿԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՒ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Տեղական ապրանքներու ցուցահանդէսը օգոստոս 11ին բացուեցաւ Կալաթա Սարայի շէնքին մէջ։ Այս տարուան ցուցահանդէսը աւելի ճոխ է։ Դպրոցի բակին մէջ ալ տաղաւարներ հաստատուած են։

Իզմիրէն, Էսկիշէհիրէն, Պրուսայէն կարգ մը հաստատութիւններ ալ կը մասնակցին ցուցահանդէսին։ Այսպէս Իզմիրէն ձէթի գործարանէր մը մասնաւոր տաղաւար մը ունի։ Միւս կողմէ Սանայի դրամատունն ալ մեծ տաղաւար մը ունի, որ կը գրաւէ ցուցահանդէսին մեծ մասը, ուր ցուցադրուած են Տէֆթէրի հիւսուածեղէնները, Պէյքոզի կօշիկները, եւ Կարամուսալի գործարաններուն արտադրութիւնները։

Ըմպելիներու մենաշնորհի վարչութիւնն ալ մեծ տաղաւար մը շինած է, ուր կը ցուցադրուին զանազան օղիներ, գինի եւ լիքէօր։ Ցուցահանդէսը ունի նաեւ նամակատուն մը, ոստիկանական պահականոց մը եւ հրշէջ գունդի կազմակերպութիւն մը։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

«ԱՐԱՐԱՏ»

Հ. Ռ. Մ.-ի «Արարատ» ֆութպոլի Ա. խումբը, 1932—32 եղանակին համար, հետեւեալ կազմը կը ներկայացնէ.

Հ. Սալմաստեան, Մ. Սիսակեան, Խ. Մովսէսեան, Մ. Մելքոնեան, Յ. Թէյեան, Գ. Գուշագճեան, Ֆ. Լօրանեան, Ս, Տոլմաճեան, Կ. Նալպանտեան, Մ. Երանեան, Ի. Տէրվիշեան, Ա. Տիրիկէրեան, Յ. Փիլիկեան, Գ. Ջէնկիրեան, Օննիկ։

Խումբին վարիչ
Հ. Ակոնայեան

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՆՈՐԷՆ ԴԱՇՆԱԿ - ՀՕՑՊՈՒՆ

Պոլսոյ, Ատանայի, Սասունի եւ Վանի մէջ Հայերու, իսկ Արարատի ստորոտները Քիւրտերու արիւնը թափող եւ դեռ թերթերու սիւնակներու մէջ իրաւունք եւ վրէժ ճառող այս ֆէտայիները ո՞ւր էին Արփա Չայի ռազմաճակատներուն վրայ երբ իրաւունք ու վրէժը կը լուծուէր... Եթէ ստորագրութենէ վերջ, իրաւունք եւ վրէժ առնելով մահափորձեր կատարել, տուներու կատարներուն վրայ և թերթերու սիւնակներուն մէջ խօսել եւ կանչել քաղաքակրթութեան վայել բան մը ըլլար, Թուրքիա այդ շարժման ամէնէն կիրքը կը գտնուէր, որովհետեւ հոն կորսնցուցած հոգերը մեծ հայաստանի հոգերուն 5-6 անգամն են։

Գահիրէ հրատարակուող եւ իր րոկոտ գրութիւններով ծանօթ Դաշնակ օրկան «Յուսաբեր» 3 փետր. 1931ին, մեր Գահիրէի դեսպանատան մէկ հերքումը հերքելու առթիւ կ'ըսէ.

— «Մինչեւ 24 Ապրիլ 1915 թուականը, Արեւելքի մէջ խաղաղ ու լուռ ապրող Հայերու հիմա ո՞ւր գտնուիլը կրնա՞յ մեզի իմացնել դեսպանատունը. անոնց հոգիները որմէ՞ պէտք է հարցնել։ Շատ կը փափաքինք որ Էնկիւրին մեզի պատասխան տայ եւ մեր հայրենիք մը եւ ազգ մը չունենալը հերքէ»։

Յուսաբերի այս պատասխանին եւ փափաքին վրայ քիչ մը պէտք է կենալ։ Արեւելքի մէջ խաղաղ եւ լուռ ապրողները միայն Հայերը չէն։ Հոն Թուրքեր եւ Քիւրտեր ալ կային։ Անոնց օճախները մարող եւ զոհ մարելու աշխատողները որո՞նք են։ Ընդհ. պատերազմի միջոցին ռուս բանակներու հետ միանալով այդ խաղաղ բոյներուն կրակ տեղացողներուն, սեւակնօրէն մահափորձեր ընողներուն, մեծ քաղաքականութեանց խաբուելով «Հայաստան» կամ «Հայրենիք» անուններու տակ հանգիստ լեռնցիները խաբելու եւ մեր սահմաններու ապահովութեամբ խաղցողներուն հանդէպ Թուրք կառավարութեան ձեռքերը ծալլելով կենա՞լը կ'ուզէիք։

Յուսաբեր Էնկիւրիէն պատասխան կը սպասէ։ Ես Էնկիւրի չեմ, բայց Էնկիւրիի յաւիտենական եւ անփոփոխ ձայնը անգամ մըն ալ կը կրկնեմ.

— «Էֆէնտիներ, Ալեքսանդրապէլի համաձայնագիրը...Հայերը դատէ եւ իրաւունքէ դուրս հանած է։ Ի վերջոյ 16 մարտ 337 թուակիր Մոսկուայի եւ 13 հոկտեմբեր 337 թուակիր Կարսի դաշնագիրները անոր տեղ ի զօրու եղած են»

Այս բոլոր դաշնագիրներու վրայ, աշխարհի ամէնէն մեծ պետութիւններուն կողմէ ընդունուած եւ ստորագրուած Լօզանի դաշնագիրն ալ եթէ աւելցուի, դժուար է հասկնալ թէ «Յուսաբերճի»ները «որոնց մէ՞» եւ ի՞նչ տեսակ պատասխան մը կը սպասեն։

Այո, Ռամկավարները Ազգերու Դաշնակցութեան դիմելէ զատ աւելի բան չեն ըրած. իսկ Հնչակները իրենց գոյութիւնն անգամ զգալի չեն ըրած։ Գործ տեսնող միայն Դաշնակները մնացած են։ Անոնց ի՞նչ գործ տեսած ըլլալը բացատրել աւելորդ է մեզ համար. այդ, առաւելապէս Հայերու կը վերաբերի։ Բայց ի՞նչ գործ տեսնել, ուղիղը գիտնալ, ամէն պարագայի տակ օգտակար է։

Ըսի թէ, Դաշնակ կուսակցութիւնը հայ ժողովուրդը ֆութպոլի գնդակի մը նման ուրիշներու ոտքին տակ կը ձգէ։ Իբրեւ ցարերու հարուածներէն այս գնդակը ազատելով, այժմ Ֆրանսացիները թէ Սուրիացիներու միութեան արգելք ըլլալու եւ թէ ալ Թիւրք սահմանին վրայ տեւական պատուար մը կանգնելու համար մտածեցին օգտուիլ Դաշնակ քաղաքականութենէն։

Դաշնակները Յունաստանէն, Մաճարիստանէն, Ռումանիայէն եւ Թուրքիայէն գժգոհ հայ ընտանիքները սկսան փոխադրել Սուրիա։ Մեր հիւսիսային սահմանին վրայ, ամէն տարի քիչ մը աւելի հայկական շղթայ մը երկարել սկսաւ։ Ասոր բացատրութեան չմտած, Սուրիոյ մէջ տիրող վարչականութեան մասին քիչ մը խօսելու ստիպուած ենք։

Հայերու Սուրիոյ մէջ ինչո՞ւ բազմանալը փաստելու համար, ամենամեծ եւ որոշ վկան Ֆրանսացիներու Սուրիոյ մէջ գործադրութեան դրած իրար հակառակ օրէնքներն են։ Առանցաէ գլխաւորները անմիջապէս աչքէ անցընենք։

Հրատարակուած 25 մարտ 1930ին։

1.— Սուրիան անկախ պետութիւն մըն է. իր հողէն ոչ մէկ մաս կրնայ բաժնուիլ։

2.— Կառավարական ձեւը հանրապետական է եւ կեդրոնը Դամասկոս։

24.— Իշխանութիւնը ժողովուրդինն է։

30.— Օրէնսդիր Իշխանութիւնը Երեսփոխանական Ժողովին է։

31.— Հաստատելու իրաւունքը հանրապետութեան նախագահին իրաւունքն է։

104.— Հանրապետութեան նախագահը սովորական շրջանին հիմնական օրէնքի փոփոխութիւնը կրնայ պահանջել. փոփոխութեան համար երեսփոխաններու երկու երրորդին եւ նախարարներու հաւանութիւնը պայման է։

108.— Վարչական շրջաններու սահմանը եւ կարգադրութիւնները եւ այդ տեղեր տրուելիք արտօնութիւնները մասնաւոր կանոնով մը կը հաստատուի։

Այս կանոնը Ֆրանսացիներու հետապնդած արդիւնքին բոլորովին հակառակ էր։ Ֆրանսական մարզպան Պ. Փօնսօ, այս կանոնը առնելուն պէս իսկոյն Փարիզ մեկնեցաւ։

(3) («Միլլիյէթ»)

Հ. Յ. Դ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԿՈՄԻՏԷԻ
ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ - ՎԻՃԱԲԱՆԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ՍԷՆ ԼՈՒ.— Այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին, Պատանեկան Միութեան հիմնութեան տարեդարձին առթիւ

կը խօսի՝ Ընկ. ԱԶԳԻՆ

ՍԷՆ ՄԱՐԿՐԻԹ.—Վաղը Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին

կը խօսի՝ Ընկ. ԱԶԳԻՆ

ՍԱԼԷՆ ՏԸ ԺԻՌՕ.—Վաղը Կիրակի կէսօրէ յետոյ ժամը 3ին։ Այս ժողովներուն կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները

կը խօսի՝ Ընկ. Օ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

ԴԱՇՏԱՅԻՆ ՊՏՈՅՏ

Կազմակերպուած Մարսէյլի Գէօթահիայ Հայրենակցական երկսեռ միութեան կողմէ վաղը Կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն Սէնթ Անթուանի մայրիներու անտառին մէջ։ Կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները։

Place d'Aix*էն առնել հանրակառք թիւ 27 եւ իջնել վերջաւորութենէն մէկ կայարան առաջ, ուր կը սպասեն ուղեցոյցներ։*

ՀԱՆԴԷՍ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Խանասորի Տարեդարձի առթիւ Հ. Յ. Դ. Տէսինի Պատ. Միութեան կողմէ եւ հովանաւորութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. Տէսինի կոմիտէին։ Այսօր Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Սօսիէ-թէ Լիոնէզի սրահը։ Երգ, արտասանութիւն, բանախօսութիւն եւ զաւեշտ։

կը խօսի՝ Ռ Է Ն

Մ ո ւ տ ք ը ա զ ա տ է

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

Ուրֆայի Հայր. Միութեան կողմէ

Այս կիրակի Քլամարի անտառին մէջ

կը խօսին՝ Գ. Գ. Կ. ԳԷՈՐԳՋԱՆԵԱՆ Ա ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

Եւրոպական եւ հայկական տարազով հայկական պարեր, մասնակցութեամբ «ԵՓՐԱՏ» Նուագախումբի, արտասանութիւններ, եւն.։ Ձրի պիւֆէ (լեհմ-էճին)։

Ընծրեւի պարագային ապաստարան։

Հաղորդ. միջոցներ.— Hôtel de Ville կամ Porte de Versailles*էն* առնել Թիւ 89 հանրակառքը եւ իջնել վերջաւորութիւն, ուր ուղեցոյցներ պիտի սպասեն։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Կիւրինի Հայր. միութեան կողմէ։ 22 Օգոստ. Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Էմիլ-Զոլայի շքեղ սրահին մէջ։

Ղեկավարութեամբ գերասան ԹՐԱԳՕՇի կը Ներկայացուի

ՇԻԼԼԷՐԻ ԱՒԱԶԱԿՆԵՐԸ

Միջնարարներուն Լիոնահայ Նուագախումբը կը Նուագէ հայկական եւ եւրոպական եղանակներ՝ ղեկավարութեամբ երաժիշտ Գ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆի։

Տոմսակները կը ծախուին Թիրեաքեանի, Նիկողոսեանի Ցաշաբաններ, յանձնախումբի անդամներուն մօտ եւ հանդէսին օրը կիշէն։

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է

«ՄԵՆՔ» մամուլի տակ է երիտասարդ պարբերաթերթի բ. թիւը ճոխ բովանդակութիւնով։

Ֆրանսա, գաղութները եւ ամբողջ Պալքանները տարեկան 40 ֆրանք, Մնացեալ երկիրներու համար՝ 2 տոլար։

Դիմել՝ *ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆի*, 261 Rue du Fbg. St. Martin, Paris *(10)*։

Հ. Յ. Դ.

Գ Ա Ւ Ա Ռ

ՊԷՔՕՆԻ «Մասիս» խումբի ժողովը այս երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին։

ԼԻՈՆԻ Համազասպ խումբի ժողովը երեքշաբթի ժամը 8.30ին ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Իշխան Ենթակոմիտէն ընկ. ԱՐԵԱԿ ՆԱԽԱՍԱՐԴԵԱՆԻ դառնաղէտ մահուան առթիւ իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկերոջ ընտանիքին եւ պարագաներուն։

ՀԱՅ պատուաւոր օրիորդ մը գործ կը փնտռէ գրասենեակի մէջ աշխատելու համար։ Դիմել «Յառաջ»ի վարչութեան։

Այրի Տիկ. Զարուհի Գ. Պետրոսեան եւ զաւակները՝ Անգինէ, Վահան, Սիրարփի եւ Նուպար, Այրի Տիկ. Մաննիկ Պետրոսեան, Այրի Տիկ. Մարիծա Տիրատուրեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Պաղճեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Պետրոս Պաղճեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Գապաեան եւ զաւակները (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկ. Նշան Քէօլէեան (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Դաւիթ Մանիշակեան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկ. Գարակիւզելեան, Տէր եւ Տիկ. Նշան Գայսէրլեան եւ զաւակները (Եգիպտոս), Գ. Գրիգոր Գայսէրլեան (Եգիպտոս), Այրի Տիկ. Եպրաքսէ Տիրատուրեան եւ զաւակները (Պոլիս) սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի ամուսնոյն, հօր, որդւոյն, քեռայրին, հօրեղբօրորդւոյն եւ ազգականին

ԳԱՌՆԻԿ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը, որ տեղի ունեցաւ 13 Օգոստ. Հինգշաբթի առաւօտ, 49 տարեկան հասակին։

Յուղարկաւորութիւնը տեղի պիտի ունենայ այսօր, Շաբաթ, առաւօտեան ժամը 10.30ին իր բնակարանին մէջ, 3 rue Marcelin Berthelot, Rosny sous Bois.

Հանգուցեալին մարմինը պիտի ամփոփուի Ռօնի սու Պուաի գերեզմանատունը։

Շոգեկառքը կը մեկնի Gare de l'Est*էն* առաւօտեան ժամը 9.30ին։

ԾԱՆ.— Մասնաւոր մահազդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբր այն նկատել։

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է

Խաթ-լէ-Մուլինօի Զ. Ռ. Միութեան ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԵԹԷ *ամսավճարով հող գնած էք եւ կ'ուզէք ամսավճարով տուն շինել, կը ստանձնենք շինութիւնը հեռաւոր պայմաններով։ Տան Ներսի մասը՝ փլաթր, իսկ դուրսի կողմը՝ ֆիպրօսիման, որ քարաշէն տան տոկունութիւնն ունի եւ արտօնուած է քաղաքապետութենէն։*

Մէկ սենեակ 3×4 մ. 4995 ֆրանք, 2 սենեակ 2×3 եւ 3×3 մ. 6395 ֆր., 3 սենեակ 3×3 մ. 9900 ֆր.։

Ունինք նաեւ ծախու փոքր եւ մեծ հողաբաժիններ Փարիզի արուարձաններուն մէջ, կայարանի մօտ, ամսական 150 ֆր. ամսավճար։ Մանրամասնութիւններու համար գրել՝ H. Hampartzoumian, Maison Maurice, 40 Bld. Bonne Nouvelle, Paris(10)։

Թաթուղթները կը ղրկուին ձրի։

ՑՈՒՇԱՏԵՍՏ

ՓԱՐԻԶԻ Կիլիկեան Հայրենակցական միութեան ժամանցի ընդհ. ժողովը վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին Café Petite Source*ի մէջ, Մէթրօ Օտէոնի դիմաց։*

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Մարսէյլ. գործ.— 881.60
Ժուայնեօզ Ս. Մ.— 70
Սէնթ Արօման Ա. Թ.— 35
Սէն Վալիէ Ա. Փ.— 70
Լա Պեսէ Ա. Մ.— 100

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՈՐ ԳԻՒՂ

ՄԱՐՍԻԼԱՀԱՅԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ԾԱԽՈՒ ՀՈՂԱԲԱԺԻՆՆԵՐ

1.— Կը հիմնուի Փլաս տ'Էքսէն (Place d'Aix) *մինչեւ Սէն Լուի* (St. Louis) *երկարող գծին վրայ հայկական 250 տուններ առաջին գիւղը։ Ծախուած են արդէն 50էն աւելի հողաբաժիններ։ Այս հողաբաժինները կը գտնուին Գանըպիէռէն միայն 12 վայրկեան հեռու եւ մինչեւ կէս գիշեր Թիւ 29 Թրամուէյի երթեւեկութիւն ունեցող շրջանի մէջ։ (Նոյնպէս Թիւ 31 եւ 32 Թրամուէյներու եւ պասին քովէն 10 Թիւ օթօպիւսի երթեւեկութիւն ճիշդ հողամասերուքով)։*

Կը ծախուին հողաբաժիններ 140 մէթրօէն սկսեալ։

Առանց կանխավճարի, միայն ամսական 300 ֆր. վճարում, ջուր, կազ, ելեկտր. եւ կոյուղիները պատրաստ։

ԾԱԽՈՒ ԵՆ ՆԱԵՒ

2.— Փոն-տը-Վիվօ (Pont-de-Vivaux) *Թրամվ. 13, ձիարձակարանին դիմացը, 225 մէթրօնոց հողաբաժիններ, Նպաստաւոր պայմաններով։*

3.— Ճիշդ Սէն Լու (St. Loup) *գիւղին մէջ, Թրամուէյի գծին վրայ, 400 մէթրօնոց հողաբաժիններ, Նպաստաւոր պայմաններ։*

4.— Թիւ 2 (Plan-des Cuques) *Թրամուէյի վերջաւորութեանը եւ գծին վրայ 425 մէթրօնոց հողաբաժիններ, Ջուր, ելեկտր., պուլըվառները շինուած են, Նպաստաւոր պայմաններ։*

5.— Սէն-Մարսէլ (St. Marcel) *Թրամուէյի գծին վրայ 1540 մէթրօնոց հողամաս մը։*

6.— Լէ զ'Օլիվ (Les Olives) *Թրամուէյի գծին վրայ 637 մէթրօնոց հողամաս մը։*

Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ Գ. Գ. Լուտվիկ Տիարպէքիրլեանի կամ Մելքոնեանի, ամէն օր, Պառ տէ Լիօն, Գուր Պէլզէօնս (Bar des Lions, Cours Belsunce)*,* Marseille.

Ատամները մաքրելու համար խիւս, փոշի եւ հեղուկ

E S K A

Պատրաստուած Ռուսիոյ կայսեր Նախկին ատամնաբոյժ S. S. KOSTRITZKYի դեղագրին համաձայն

Կը ծախուի միմիայն դեղարաններու մէջ։ Դիմել՝ Laboratoire Eska R. Hobschette, Dr. en Pharmacie, 76 Rue Orfila. Paris (20)

ՏՕՔԹ. ԽՈՒՊԷՍԷՐԵԱՆ

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՆԵՐՔԻՆ, ՄՈՐԹԱՅԻՆ ԵՒ ՎԵՆԵՐԱԿԱՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆ

Varices*ի (վառիս) եւ* hémorroides*ի (էմոռոյիտ) արմատական դարմանում առանց գործողութեան, գիտական վերջին միջոցներով*:

Ցիադէռմի (diathermie), (իւլթրա-վիօլէ) ultra-violets.

ԴԱՐՄԱՆՈՒՄ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԱՍՆԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԱՇԽԱՏԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

Ընդունելութեան ժամեր ամէն օր 4—7.30, կիրակի եւ տօն օրեր 10—12։ 142 Fbg. St. DÉNIS Tél. Nord 31-4...

(Գառ տիւ Նօռի եւ Գառ տը լ'Էսդի մէջտեղը)

Վ Ա Ր Ձ Ո Ւ Տ Ո Ւ Ն

Վիլիէ-լը-Պէլ-Կօնէս կայարանին դիմացը քարուկիր 4 սենեակ, խոհանոց եւ լոգարան պարտէզ՝ ծառերով եւ ծաղիկներով, օդաւէտ, ջուր, ելեկտրականութիւն, կազ, հաւնոց եւն. տարեկան վարձք 4200 ֆր.։

Այս տունը Նաեւ ծախու է, 70,000 ֆր. որուն 20,000ը կանխիկ, Մնացեալը մաս առ մաս վճարելի գնողին փափաքանաց համեմատ պայմանաժամով, դիմել ուղղակի տիրոջը՝ իրաւագէտ Գ. Վ... 18 Rue Dauphine, Paris (6), Tél. Danton 73—97։

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ
ՃԱՇԱՐԱՆ ՖԼՕՐԻԱ

61 Rue Monsieur le Prince, PARIS (6e)

Մէթրօ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ — Հեռաձայն Littré 38—48

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

Դ Ի Մ Ե Լ՝

Վ. Ս. ԹԷՄՈՒՐՃԵԱՆԻ

ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ՝ ՎԿԱՅԵԱԼ ԷՔՍԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ
ԵՐԴՈՒԵԱԼ ԹԱՐԳՄԱՆ՝ ՆԱՀԱՆԳԱՅԻՆ ԴԱՏԱՐԱՆ...

76, RUE BERNARD-DU-BOIS, 76 — MARSEILLE

Ժամը 11—12 եւ 5—7. ձրի խորհրդակցութիւն կառավարական բոլոր գործերու համար։

Կ'ուզուի *հնոց հագուստ ձեւել ու կարել* (haute couture, *սորվիլ փափաքող հայ լուրջ օրիորդ մը, Ներկայացուածքը ծնողքին կողմէ։ Ապահով գործ։ Դիմել ամէն օր ժամը 9—12 եւ 2—7,* Madame Barouvartian*ի*. Maison Adrine, 16 rue de Cotte, Metro Ledru Rollin.

ԾԱԽՈՒ Է ՓԱՓՐԻԶԻ ԽԱՆՈՒԹ ՄԸ

Վալանսի հայաշատ կեդրոնին մէջ լաւ կահաւորուած սափրիչի խանութ մը ծախու է մեկնումի պատճառով։ Նպաստաւոր գին։ Պայմաններու մասին գրել կամ անձամբ դիմել հետեւեալ հասցէին. Գ. Եարկանճեան, Rue 14, Cantons No 12, Valence (Drôme)։

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Դերձակ Գօղոս Գորգիկեան ծանուցանէ իր յարգելի յա... խորդներուն թէ իր գործա... ղին փոխադրած է 13 Route Choisy, Ivry S/Seine: Մ... Porte de Choisy.

EMPIRE Սինեմա-Հոլ՝ 37 Av. W...

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵ...

96 R. Rivoli, մէթ. Շաթլէ։ ... եւ նոր մէթոտ, դարմ. արանց ... նանց մորթի, արեան, վեներ. ... եւ վարիսի։ Ամէն օր 9-12, 2-8, կիր...

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDIT...
308bis, Rue Lafayette Paris

Le Gérant H. STEPH...

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (22)

ՆԱՀԱՏԱԿ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՀԱՅՈՑ ԴԱՀԻՃԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ...

37.— ԶԱՐՉԱՐԱՆՔԻ ՏՈՒՆԸ

Այս ձեւով կը կանչէին բանտարկեալները։ Շատերը մտածած իսկ չունէին իրենց պատասխանատուութեան մասին, այլ ընդհակառակն կային որ ուրախ զուարթ կ'երգէին, «տէսթան»ներ կ'ըսէին։

Բանտին տնօրէնը եկած չէր դեռ։ Մարդ մը, որ իր բանտարկուած ազգականը տեսնելու եկած էր, ձեզի ըսաւ թէ բանտապահներուն պետէն կարելի է արտօնութիւն առնել։ Վազեցի բանտապահներու պետին սենեակը, Ներսը երկու հոգի կար, մէկը 40-45 տարեկան, յաղթանդամ, փառապերխ, խոշոր աչուի, պահճաղեմ, սեւորակ մարդ մըն էր(*), որ աթոռակի մը վրայ նստած՝ կը խօսէր միւսին հետ, ճիշդ իրեն նմանակ։

Երբ զիս տեսաւ, յօնքերն իրարու փակցնելով, խիստ ձայնով մը ըսաւ.

— Ի՞նչ կ'ուզես, տղա՛յ։

Պատասխանելու ուժ մնացած չէր վրաս։ Լալայս պատասխանեց.

— Հայրիկը տեսնելու եկած է։ Ձեզմէ արտօնութիւն կը խնդրէ։ Հայրիկը եւ ուսուցիչը միասին երէկ գիշեր բանտարկեր են։

Դժոխաղէմ այս մարդը խոժոռ Նայուածքով մը ըսաւ.

- Հօրդ հետ բանտարկուած վեց հոգի. որոնք դրագիրի կերպարանք ունին, մարդու հետ չեն կրնար տեսնուիլ։

Ցետոյ դառնալով բանտապահին, աւելցուց.

— Այդ բանտարկեալները առանձնախուցերու մէջ դրուած չե՞ն։

Երբ դրական պատասխան ստացաւ, Նորէն դարձաւ ինծի.

— Չես կրնար տեսնել, չես կրնար, դուրս է սպասել, գնա՛։

Մօտեցայ բանտապահներու այս պետին,

—Մեծայարգ աղա, խղճացէք, գէթ մէկերկու վայրկեան տեսնեմ հայրիկս։

Աղաչեցի, խնդրեցի, բայց ծուռ ընող չեղաւ, և դուրը զացուեցաւ առջեւս։

Երբեք այսպիսի չար ու կոշտ ընթացքի հանդիպած չէի կեանքիս մէջ, ուստի խորապէս ազդուեցայ, ինչ որ տեսաւ ու զգաց իմ լալաս ալ։ Զանաց մխիթարել զիս եւ թելադրեց խնդրագիրով մը դիմել ոստիկանական հրամանատարին։

8.— ՄԱՐԴԻԿ, ՈՐ ՍԻՐՏ ՉՈՒՆԻՆ

Ցրտում տխուր հեռացայ։ Լալայիս հետ գացի ոստիկանական Նախարարութեան դուռը։ Հին շէնքին սանդուղներուն եռեւը «արզուհալճի»ներ կը գտնուէին։ Մօտեցայ մէկուն եւ խնդիրս հաղորդեցի։ Խնդրագիր պատրաստեց եւ ինծի տուաւ։ Ելայ ոստիկանական հրամանատարին սենեակը։ Դրան առջեւ կը սպասէին քանի մը թիկնապահներ։

-- Հրամանատար փաշան տեսնել կ'ուզեմ, խնդրագիր ունիմ, ըսի։

— Արգիլուած է ներս մտնել, խնդրագիրը ինծի տուր, ես իրեն կը յանձնեմ, պատասխանեց մէկը։

— Ժամանակը կարճ է, կը խնդրեմ շուտ յանձնեցէք, ըսի։

Թիկնապահը առաւ խնդրագիրս եւ դրաւ քովի աթոռին վրայ, յետոյ սկսաւ խօսիլ իր ընկերոջ հետ։ Վախնալով որ կը չքանայ ինծի դէմ, զգուշացայ խնդրանքս կրկնելէ։ Կէս ժամ սպասեցի ոտքի վրայ։ Հոգն իսկ չէր թիկնապահին։ Քանի մը անգամ մեր Նայուածքները իրարու հանդիպեցան, բայց մարդը տեղէն չշարժեցաւ։ Համբերութիւնս հատաւ։ Մօտեցայ թիկնապահին. — Ժամանակը կ'անցնի, խնդրագիրս եթէ հիմա չպիտի յանձնէք, ես տուէք, ես անձամբ տամ, ըսէ՛ յ էֆէնտի։

Այս խօսքերս կատաղութիւն պատճառեցին մարդուն, որ աթոռին յէն առնելով խնդրագիրս՝ երեսիս Նետեց։ Դիմադարձելու յարմար չէր։ Առանց բառ մը արտասանելու՝ գետնէն վերցուցի խնդրագիրս ... տեցայ ոստիկանական հրամանատարին դրան։ Արգիլեցի։ Այս կոշտ ... սիրտ մարդը խիղճի բերել անկարելի էր այլեւս։ Հեռացայ։ Մտածեցի ... րագիրս՝ յանձնել այն պահուն՝ երբ հրամանատարը դուրս ելլէ։ ... գացի սպասեցի սրահին մէկ անկիւնը։ Իրիկուն եղաւ։ Ոստիկանական ... ծանատարին սենեակին առջեւ եռուզեռ մը սկսաւ։ Թիկնապահներ... ները, սպասաւորները իրար կ'անցէին։ Այդ պահուն դրան վարագոյրը ... ուեցաւ եւ հրամանատար փաշան դուրս ելաւ սենեակէն։ Հօրս փրկու... ամբողջ յոյսը այս մարդուն կապուած էր։ Առջեւը գացի։ Թիկնապահ... վազեց եկաւ, ձեռքէս առնելու համար խնդրագիրը։ Չտուի։ Հրամանատար փաշան ձեռքէս առաւ խնդրագիրը, բայց առանց կարդալու եւ ... բառ մը արտասանելու՝ թիկնապահին յանձնեց ու ինք ելաւ գնաց։

Բոլոր յոյսերս օդը ցնդեցան։ Ցուարած, հրամանատարին ետեւէն ... Նայէի։ Ոստիկանական բարձր հրամանատարութեան հասարակ սպա... րէն, բանտապահներէն, թիկնապահներէն մինչեւ հրամանատարը ինչ ... գութեան ու կոշտ ընթացքը ցոյց տուին, մէջս արթնցնելով զզուանքի ... ցում մը։ Եւ երբ, երկար ժամանակ յետոյ, ստիպուեցայ ընդունիլ ... նական Նախարարի աթոռը, Նոյնիսկ մինչեւ հիմա, զզուանքի զգացում ... րելի չեղաւ սրբել իմ մէջէս։

(Շար...

(*).— *Խ Մ Բ.* — Հետաքրքրութեան համար կուտանք այս այս Նկարագրականին Թուրքերէնը.— *«Իրի եափըլը, փօս պըյըգլը, եէլլաա եուզլու, իրի կէօզլու եամէրիմսի...»։*

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			350 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տոլ.	10 տոլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone: NORD 67-23
R. C. SEINE 276 286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ԿԻՐԱԿԻ 16 ՕԳՈՍՏՈՍ 1931
16 AOUT 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1648

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԳԵՂԱՄ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ

Ծնած է 1883ին Կէտիկ փաշայի մէջ (Կ. Պոլիս): Ծնողքը ակնէն գաղթած էր: Նախնական կրթութիւնը կը ստանայ Կէտիկ փաշա Թաղին Մեսրոպեան վարժարանին մէջ, ուր իր ուսուցիչներն էին Լեւոն Շանթ, Վարդգէս, Գնունի, Արտաշէս Անդրէասեան: Դեռ աշակերտ, մասնաւոր հակում ցոյց կուտայ գրականութեան: Յետոյ կը յաճախէ Պէզճեան մայր վարժարանը, զոր կ'աւարտէ եւ յաջող քննութենէ մը յետոյ կը մտնէ կեդրոնական վարժարան: 1896ի դէպքերուն պատճառով, կը լքէ վարժարանը եւ կը մտնէ գրավաճառի մը մօտ: Յետոյ հոգը փնտռելու խանութը։ Գրական առաջին փորձերը կը տպուին *Մասիս*ի մէջ (1900) եւ յետոյ յաջորդաբար կ'աշխատակցի *Ազդակ*, *Մանզումէի Էֆքեար*, *Բիւզանդիոն* թերթերուն, իբրեւ խմբագիր: 1909ին կը մտնէ *Ազատամարտ*ի խմբագրութեան մէջ: 1915ին հայ մտաւորականներուն հետ զոհ կ'երթայ Թրքական սպանդին:

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Ճառագայթ մը՝ որ եկաւ ու անցաւ։ Երազանք մը՝ խորտակուած կէս ճամբու վրայ: Եւ խռովք ամբողջ էութեամբ:

Ահա՛ Գեղամ Բարսեղեանը, քանի մը բառով:

Իր եղերական վախճանէն տասնըվեց տարի յետոյ ալ, գրիչը կը դողայ ձեռքերուս մէջ, ամէն անգամ որ կը փորձեմ թուղթին յանձնել տող մը գիր՝ իր մասին:

Ներէ՛, աննման Գեղամ, որ ամէնէն անճարակը ես եղած ըլլամ, քեզի նուիրուած այս համարին մէջ:

Թո՛ղ տուր քանի մը նախադասութիւններ միայն կարկտել, յիշատակիդ համար, այնքան պայծառ ու սարսռուն:

Եւ թող պարտք հնայ բոլոր բացականներուն վրայ, անգամ մը եւս ուշադրութեան յանձնել Տառապանքը որ բզքտեց քեզ, եւ Երկունքը որուն վկաներն եղանք մենք:

Զորս երիտասարդներ քու վաստակդ կ'երգեն այսօր, եւ չորսէն երեքը ոչ իսկ տեսած են քեզ:

Կը նշանակէ թէ, սարսուռը որուն մարմնացումն էիր, եւ երկունքը որ կը բոցավառէր աչքերդ, կը տեւէ։ Կը տեւէ՛ ի սփիւռս աշխարհի, սերունդի մը մէջ որ ափէ ափ, թաղարէ թաղար նետուեցաւ:

Եւ այս թող ըլլայ գերագոյն սփոփանքը քեզի, ինչպէս բոլոր միւսներուն համար:

Կանգո՛ւն է Շատրուանը, հեքարձակ եւ յորդահոսան, եւ աւելի խրոխտ ու ծաւալուն.

— «Շատրուանը կը սերմանէ, իր պսպղուն հունտերը կը յանձնէ աւազանին ջուրին մէջ, որ կ'ակօսուի ու կը խռովի. վայրկեան մը չի կրնար իր միապաղաղ անդորրութիւնը գտնել, վասն զի մշտապէս կը հարուածուի այն պզտիկ սարափէն որ չընդհատիր բնաւ»:

Ինչ որ ամէնէն աւելի կը յատկանշէ Գեղամը, սլացքն էր գաղափարին եւ անսահման սէրը, պաշտամունքը արուեստին:

Բառերը, անոր գրչին տակ, կը թօթուէին իրենց բոլոր պայմանադրական փոշիները, դառնալու համար իրական կերպարանքներ, պատկերներ, խորհուրդներ: Ժամերով եւ ժամերով կը տքնէր, կը խազխզէր թուղթին վրայ, գտնելու համար լաւագոյնը, գերընտիրը, ամենանուրբը:

Տեսիլք, այո՛, ինչպէս իրերուն, նոյնպէս բառերուն մէջ:

Համիտեան ամէնէն գաժան շրջանին էր, եւ գիշերները կը լուսցնէինք, երազներ հիւսելով: Երազելով Արշալոյսը, որ ուրիշ բան չէր, եթէ ոչ կարենալ ազատ արտայայտուիլ: կարենալ մեր խօսքն ըսել, առանց գրաքննութեան եւ առանց վերապահութեան:

Պիտի ուզէի յիշել այնքան կենդանի զրուցներ:

Բայց, ներեցէք, ընկերներ, կը սարսափիմ բոլոր տեսակի Յուշերէն: Ասղնտուքներ են անոնք եւ վկայութիւններ, որ կրնան արժէք ունենալ միայն յետ մահու:

Ուրիշ գիծ մը, Գեղամէն, պայծառութիւնն էր: Պայծառութիւն մտքի եւ սրտի:

Բոյս մը, որ թաղարներու մէջ կ'աճի այժմ: Եւ թաղարներու մէջ ալ կը չորնայ:

Նայեցէք իր աչքերուն: Իր վճիտ նայուածքին, եւ դատեցէք սերունդը որ կը հեւար այդ օրերուն...

Աչքի առջեւ է Գեղամին խռովայոյզ ցասումը բոլոր ծամծուն դիրքերուն, բոլոր «եկամուտ» մարզանքներուն եւ գեբաղանութիւններուն հանդէպ:

Եւ ահաւասիկ իր ազնուական հոգին է որ ուժ կուտայ, նորէն, չեշտակի նայելու բոլոր ծպտումներուն, եւ քանդելու կարգագինէն:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹՈՒՐՔԻԱ ԿԸ ԲՈՂՈՔԷ ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՏԵՂԱՒՈՐՄԱՆ ԴԷՄ

Պոլսէն կը հեռագրեն *Թայմզ*ի օգոստոս 13 թուականով.—

Թուրքիոյ պաշտօնական շրջանակները իրար անցած են իմանալով որ Ֆրանսական կառավարութիւնը կը խորհի Սուրիոյ հայ գաղթականները տեղաւորել Թրքական սահմանին վրայ: Այս առթիւ «Վագըթ», խմբագրականով մը կը յանձնարարէ կառավարութեան ամէն անհրաժեշտ զգուշութիւն ձեռք առնել, կանխելու համար անհաճոյ միջադէպեր սահմանին վրայ:

Ֆրանսայի նախարարները Պերլին կ'երթան

Գրեր էինք թէ Ֆրանսայի վարչապետը Պերլին այցելելու հրաւէր էր ստացեր Փարիզի գերման դեսպանին միջոցով եւ թէ հրաւէրը ընդունուած ըլլալով մէկտեղ այցելութեան թուականը դեռ չէր ճշդուած վերջնապէս, արտաքին նախարարին Պ. Պրիանի Փարիզէն բացակայութեան պատճառով:

Պ. Լավալ կրկին ընդունեց գերման դեսպանը եւ յայտնեց թէ բժիշկները քննելով Պ. Պրիանի առողջական վիճակը, թոյլ չեն տուած որ ճամբորդէ այս օրերս: Բժիշկները հանգիստ յանձնարարած են անոր, որպէսզի կարենայ մասնակցիլ Ազգերու Դաշնակցութեան ժողովին, որ կը բացուի այս ամսու վերջերը:

Այս պայմաններու տակ ուրեմն, Ֆրանսայի նախարարներու Պերլին այցելութիւնը կը յետաձգուի, մինչեւ Ազգ. Դաշնակցութեան ժողովը:

Անգլիոյ տնտեսական կացութիւնը

Լոնտոնի ելեւմտական շրջանակները, որոնք գոհունակութիւն յայտներ էին անգլ. կառավարութեան ելեւմտական բարւոքման ձեռնարկներուն համար, սկսած են վերապահութիւն ցոյց տալ, յաջողութեան մասին:

Տնտեսագէտներու տեղեկագիրը նկատի ունեցած է միայն 95 միլիոն անգլ. ոսկիի բաց մը: Մինչ բուն ելեւմուտքի բացը կը հասնի 120 միլիոնի: Այս պատճառով ալ տեղեկագրին եզրակացութիւնները անբաւարար կը նկատուին: Իսկ կառավարութիւնը պաշտօնապէս գոհ է առիպուած է նկատի առնել տնտեսագէտներու յանձնախումբին տեղեկագիրը եւ անոր եզրակացութիւնները:

Տնտեսագէտները խնայողութիւն կը յանձնարարեն մանաւանդ ընկերային հաստատութեանց եւ սպասարկութեանց վրայ, ոստիկանութեան, հանրային կրթութեան եւ ընկերային ապահովագրութեան վրայ, մասնաւորաբար: Ուրիշ խօսքով, գոհողութիւնը աւելի կը պարտադրուի միջակ եւ աղքատ դասակարգերուն: Այս պատճառով ալ կառավարութիւնը կը փնտռէ նոր տուրքեր հաստատելու միջոցը, պարտադրուած զոհողութիւնը հաւասարապէս բաժնելու համար բոլոր դասակարգերուն վրայ:

Գերմանիոյ տրուած վարկերը

Դրամատուններու ներկայացուցիչներու ժողովը որ կը գումարուէր Պալի Միջազգային Դրամատան մէջ, համաձայնութեան եկաւ Գերմանիոյ յատկացուած վարկերուն շուրջ: Գերմանիոյ տրուած կարճատեւ վարկերը պիտի երկարաձգուին: Այս նկատումով ալ մշակուած է ծրագիր մը, որ ներկայացուեցաւ Գերմանիոյ պատուիրակներուն: Բանակցութիւնները սկսան անոնց հետ: Պիտի շարունակուին նաեւ այսօր:

Խորհրդային նաւատորմին ռազմափորձերը

Հէլսինկֆորսէն տրուած տեղեկութեանց համաձայն, Ֆինլանտական մամուլը գիտել կուտայ որ 4 ամիսէ ի վեր, խորհրդային նաւատորմը, խորհրդաւոր ռազմափորձեր կը կատարէ, պատերազմի ընթացքին ընկղմած ընդծովեաներ փնտռելու պատրուակով: Թերթերը կը գրեն թէ ընդծովեայ փնտռելու խօսք չի կրնար ըլլալ, քանի որ պոլշեւիկներն իրենք իսկ յայտարարած են թէ լոյս չկայ:

Ֆինլանտական թերթերը կը կարծեն թէ խորհրդային նաւատորմը այս կերպով կը փնտռէ նաւային կայան մը՝ Ֆինլանտայի կամ Պալթեան պետութեանց դէմ՝ ապագայ պատերազմի մը հաւանականութեամբ:

Մեքենաները կասեցնելու համար

Պերլինէն կը հաղորդեն թէ Արհեստագիտական համալսարանի ընտրած ուսուցիչը, Հոֆման, գտած է կազ մը, որ կրնայ կասեցնել եւ անշարժութեան մատնել բոլոր մեքենաները: Այսպէս, քանի մը ռումբ նետելով դէպի երկինք, այս կազը կը ստիպէ վար իջնել բոլոր այն օդանաւերը, որոնց կը հասնի կազային այդ ամպը: Դարձեալ այս կազը կրնայ անշարժութեան մատնել հրասայլերը (թանք): Գերման զինուորական իշխանութիւնները փորձեր կատարած են եւ հաստատած այս տեղեկութիւնները: Այնպէս որ ծրագրած են գործարան մը շինել, կազ արտադրելու համար:

Փրոֆ. Հոֆման յայտարարած է նաեւ թէ գտած է «արուեստական ամպ» առաջծելու միջոց մը, ծածկելու եւ պաշտպանելու համար քաղաքները թշնամի օդանաւերու յարձակման դէմ:

30,000 բանուոր խալքի մէջ

Իզմիրէն կը հաղորդեն թէ տեղւոյն խալքի նախագահ Հաճի Մուհիտտին պէյ թուղի գործարաններուն եւ նաւահանգիստի ընկերութեան բանուորներուն հետ շփում ունենալով, կուսակցութեան ծրագիրը կարդացած եւ անոնց փափաքները մտիկ ըրած է:

Այս շփումին հետեւանքով, շուրջ 30.000 բանուորներ խալք կուսակցութեան մէջ մտած են:

Ցորենի արտածումը Ռուսիայէն

Պոլսոյ առեւտրական սակարանին եկած լուրերու համաձայն, այս տարի ցորեն արտածող երկիրներուն մէջ երկրորդ պիտի ըլլայ Ռուսիան, Ամերիկայէն վերջ: Խորհրդային կառավարութիւնը միայն Իտալիոյ 200.000 թոնօ ցորեն պիտի ղրկէ: Միւս կողմէ, 20.000 թոնօ տրուած է արդէն Անգլիա:

Ռուսիա բազմաթիւ նաւեր վարձած է Իտալիայէն, 800.000 թոնօ ապրանք փոխադրելու համար:

∴ Թուրքիոյ երկրագործական դրամատունը սկսած է ցորեն գնել գիւղացիներէն, բայց այս գնումը տակ ազդեցութիւն չէ ըրած ցորենի գիներուն վրայ: Հաւանական է որ գինները բարձրանան, եթէ գնումը քիչ մը աւելի առաջանայ:

ՀԱՅԵՐ ՁԵՆ ԳՏՆՈՒԻՐ ՍՈՒՐԻՈՅ ՍԱՀՄԱՆԻՆ ՎՐԱՅ

«Էլ Ահրամ» կը գրէ.—

Թուրքօ-սուրիական սահմանին վրայ կացութիւնը բնականոն է: Եթէ երբեք երբեմն աւազակային դէպքեր պատահին եւ փորձեն խանգարել սահմանին անդորրութիւնը, անոնք Սուրիացիներ չեն: Քէմալիստ քաղաքականութենէն եւ վարչաձեւէն փախչողներն ու վտարուողներն են անոնք, որոնք անտուն մնացած են: Անոնք կողոպուտի եւ աւարի համար կը յարձակին սահմանի վրայ:

Երկրորդ պարագայ մըն ալ՝ մաքսանենգութեամբ պարապողները բոլորն ալ թուրքեր են, որոնք Գամըշլըէն Թուրքիա ապրանքներ կը փախցնեն.

Այս սահմաններու վրայ, եւ գլխաւորաբար Գամըշլըի շրջանները, Հայերու տեղաւորման եւ բնակութեան զրոյցները բոլորովին սուտ են: Հազիւ երեք հարիւր Հայեր կը գտնուին Թէլ Պրաքի մէջ, որ 40 քիլոմեթր հեռու կը գտնուի Գամըշլըէն: Իսկ Թիւրքմէները շատ են, մօտ 250 գիւղեր, որոնք կը գտնուին վերին Ճէզիրէի մեծ մասը:

Ներում Ռուսիոյ մէջ

Խորհրդային Միութեան ներման յանձնախումբին նախագահը կեդր. գործ. կոմիտէի նախագահութեան յանձնեց դատապարտուած պատիժներու ենթարկուած գիւղացիներու եւ բանուորներու ցանկ մը: Ասոնք իրենց վարքով եւ աշխատանքով, արժանի եղած են մասնակի ներման մը: Այս կարգի անձերէն 700 հոգի ներման պիտի արժանանան:

Կլոր-սեղանի համաժողովը

Պոմպէյէն կը հեռագրեն թէ ձախողեցան բոլոր ճիգերը, զորս կառավարութիւնը փորձեց՝ համոզելու համար Կանտին, որ մեկնի Լոնտոն: Զախողութեան պատճառ կը նկատուի այն, որ փոխ-արքան հակառակած էր իրաւարարական յանձնախումբի մը կազմութեան: Փոխ արքան գիտել տուած էր, որ նման յանձնախումբ մը օրինապէս չի կրնար պաշտօնի կոչուիլ գնահատելու իրաւասութեամբ կառավարական գործերը: Հակառակորդ կողմն ալ, պնդելով որ Տէլհիի դաշնագիրը նուիրական հանգամանք ունի, կ'աւելցնէր թէ կառավարութիւնը չի կրնար դատաւոր ու դատախազ ըլլալ միանգամայն: Յետոյ կ'ամբաստանէ անգլիական կառավարութեան ներկայացուցիչները, որոնք իրականին մէջ չեն ուզեր Կանտիի Լոնտոն մեկնիլը, եւ այդ նպատակով շարունակ արգելքներ կը յարուցանէ:

Այսուհանդերձ Կանտի թելադրած է բոլոր ազգային կազմակերպութիւններուն չխանգարել զինադադարը: Երկար խորհրդակցութիւն մը ունեցաւ իր երկու օգնականներուն հետ: Այս խորհրդակցութենէն յետոյ, Կանտի հեռագիր մը ղրկեց փոխարքային: Խիստ գաղտնապահութիւն կը տիրէ հեռագրին բովանդակութեան մասին: Հնդկական Համաժողովին Դիւանը կարեւոր յայտարարութիւն մը ըրաւ եւ հաղորդեց որոշում մը, որուն համաձայն երբ, բացառիկ պարագաներու տակ, Դիւանը չկարենայ ժողով գումարել, իր նախագահը իրաւունք կը ստանայ գործելու յանուն դիւանին: Դարձեալ, ուրիշ յայտարարութեան մը համաձայն, հնդկական համաժողովը կը պնդէ Կլոր Սեղանի համաժողովին չմասնակցելու որոշման վրայ, առանց մերժելու Տէլհիի համաձայնութիւնը:

Թուրքիոյ մամուլի օրէնքը

Մամուլի նոր օրէնքը հրատարակուեցաւ պաշտօնաթերթին մէջ, եւ պաշտօնաթերթին այս թիւերէն մէկ մէկ հատ ղրկուեցաւ կուսակալներուն եւ ընդհ. դատախազներուն.

15 օրուան ընթացքին, թերթերը պարտաւոր են լրացնել նոր օրէնքին պահանջները, թերթի տէր եւ խմբագրական տնօրէն չեն կրնար ըլլալ անոնք, որոնք զբաւման շրջանին հրատարակութիւն ըրած են ի նպաստ թշնամիին: Իսկ օրէնքին մասնաւոր յօդուածին մէջ յիշուած յանցանքներէն մէկով դատապարտուածները չեն կրնար խմբագիր ըլլալ:

Զինադադարին, Պոլսոյ մէջ թշնամիին ի նպաստ հրատարակութիւն ընող ֆրանսերէն, յունարէն եւ հայերէն թերթերուն տէրերը եւ խմբագիրներն ալ պիտի արգիլուին լրագրութիւն ընելէ:

∴ Պոլսոյ ոստիկանական տնօրէնութեան Ա. Բիւրոյին (քաղաքական) մէջ նոր դիւան մը կազմուած է, Պոլսոյ թերթերուն հրատարակութիւնները քննելու համար:

Դիւանը կը բաղկանայ երկու պաշտօնեաներէ որոնք պիտի քննեն թէ թերթերը օրէնքին համաձայն կը գրե՞ն ոստիկանական դէպքերը: Այս օրէնքին հակառակ բան մը եթէ տեսնուի, ընդհ. դատախազութեան պիտի հաղորդուի:

ՄԱՐԴԸ ԵՒ ԳՐԱԳԷՏԸ ԳԵՂԱՄ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆԻ ՄԷՋ

Ուխտաւորի մը պէս, ինչպէս այդ կը պատահէր գաւառներէն Պոլիս եկող մտաւորականներուն, ամառնային օր մը 1912ին, «Ազատամարտ»ի խմբագրութիւնը կը բարձրանայի: Խմբագրութենէն Ռուբէն Զարդարեանը կը ճանչնայի միայն: Օգնական խմբագիրներէն ոչ մէկը ծանօթ էր ինծի անձնապէս: Բայց ես համարձակ կը մտնէի անոնց մօտ, իբրեւ մէկը, որ Բարձր-Հայքեան նամակներով, մտաւորական այդ ընտանիքին համեստ մէկ աշխատակիցը կը ներկայանար: Առաջին անգամ հոն ճանչցայ Գեղամ Բարսեղեանը:

Խմբագիրներու սրահին մէջն էր, սեւեր հագած, սեւ փողկապով այդ երիտասարդը, որուն սեւ մազերը պատրոյգի պէս կը կախուէին ճակտէն ակնոցներուն վրայ, եւ ինքը՝ գրեթէ ամէն վայրկեան, ձեռքի միօրինակ շարժումով, ետեւ կը փորձէր մազերու այդ ըմբոստ փունջերը: Հակառակ գլուխը հակած վիճակին, ընդհանուր այդ մութ գոյնին մէջ, աչքի կը զարնէր դէմքին գունատութիւնը, մեղրամոմի պէս, որ հակապատկերը կը կազմէր սեւերով այդ տղուն: Շա՛տ քիչ անգամ կ'ընդհատէր իր աշխատութիւնը: Խօսակցութեան չէր մասնակցեր եւ մատները կը սահէին թուղթին վրայ, հոն ցանելով մեծ մեծ գիրերով բառեր ու նախադասութիւններ, որոնց գրաճանաչի մը կողմէ խոր վերլուծման ենթարկուելով, պիտի մատնէին անոր հոգիին փոթորիկները: Երբեմն միայն վեր կ'առնէր յոգնած գլուխը, բառ մը կը փոխանակէր, իբր թէ երազէ մը արթնցած ըլլար. մեքենական այդ շարժումին կ'ընկերանար, հազուագիւտ կերպով աչքերուն խորէն, առեղծուածային ժպիտ մը:

Այսպէս տեսայ ու ճանչցայ զինքը: Ճանչնալու համար սակայն ներքին մարդը եւ գրագէտը իր փոթորիկներուն, զգայութիւններուն ու երազներուն մէջ, պէտք էր թափանցել զօր ծին, զօր ան տուած էր, հոգ չէ նոյնիսկ չափ սահմանափակ տարածութեան վրայ:

Մարդը Գեղամ Բարսեղեանի մէջ, կը յայտնուէր բոլոր այն առաքինութիւններով, որոնք յատկանիշը պիտի մնան. Երազող եւ բանաստեղծ սերունդներուն,— զգօն ժամանակակից ընկերային կարգերէն, գրականութեան եւ արուեստի վարդապետութիւններէն. յանդուգն՝ մտածումի եւ արտայայտութեան մէջ, սիրահար՝ նոր զգայութիւններու եւ յոյզերու, հաւատացեալ՝ ճըշմարտութեան և գեղեցկութեան, ուժին եւ յեղափոխական մտածումին փրկարար դերին. երկրպագու՝ արուեստի տաճարին. խենթ՝ բոլոր կարելիութիւններուն համար, առելավառ զգայութեամբ տարուած բոլոր այն երեւոյթներուն եւ մարդոց հանդէպ, որոնք զուրկ են երիտասարդական կորովէ եւ խիզախութենէ: Մէկ խօսքով սերունդ մը, որ իր ուսերուն վրայ եւ հոգիին մէջ կը զգայ պատասխանատուութիւնը ընկերային յեղափոխութեան մը, գրականութեան, արուեստի եւ իմաստասիրութեան մարզերուն մէջ:

Դժգոհութեան այդ ցաւը, համաճարակ թոյլանի մը պէս, ժամանակակից հայ երիտասարդութեան մէկ մասին միացին ալ կ... Գեղամ Բարսեղեան այդ սերունդին յատկանշական դէմքն էր, ո՛չ այնքան իր ստեղծագործութեան ծաւալով, որքան այն թափով, ներշնչումով, երազով ու տրամութեամբ, որոնք անոր գրականութեան վրայ կնիք մը դրին:

Տրամութիւնը մանաւանդ անբաժան էր իր հոգիէն ու խոհերէն: Կանխահաս երազողներուն պէս, աչքերը կը բանար մեր սովորական իրականութեան մէջ, ուր մարդիկ, ըսելու համար գրագէտներ, գերին էին սովորամոլութեան եւ գրական նախապաշարումներու: Իր յանդգնութիւնները կը ձգտէին բարեշրջել գրականութիւնը, լեզուն եւ ոճը:

Կանուխէն զգաց անդարձ կորուստը զուարթութեան եւ պահեստականութեան պաշտելի ու անմեղ վայրկեաններուն, որոնց կարօտը ուղիղ չէր համեմատեր իր հոգեկան տրամադրութիւններուն: Կեանքի մէջ իրեն վիճակուած ասպարէզին անորոշութիւնը եւ հոգերը, (լրագրութիւն եւ հրապարակագրական աշխատանքներ) կը խորացնէին անոր տրտմութիւնը: Բայց ինքը ասպարէզին գերին դարձեր էր, սիրելով զայն, եւ չէր կրնար ազատիլ անոր օղակներէն: Ընկերներու շրջանակին մէջ միայն, երբեմն, փարատելու համար հոգիին մշտարթուն մելամաղձոտութիւնը, ինքնաբուխ եւ պայթող զուարթութիւն մը կը կայծկլտար անոր աչքերուն խորը: Գեղամ գիտակցութիւնն ունէր իր ներքին հոգեկան այդ վիճակին ու կրակին, եւ ինքզինքը կեանքի բաքիկներէն անժամանց կը նկատէր: Կը զարմանար որ գաւառացի տղաքը Պոլիս հասնելուն պէս մէկ մէկ գործի տէր կ'ըլլան, մինչդեռ շինուածքը որ ինքը ունէր, ինչպէս զառնօրէն կը խոստովանէր նամակի մը մէջ, զինքը անընդունակ կը դարձնէր դրական յաջողութիւններու:

Թափուր խորհուրդ մը կը կրէր իր լռութիւնը ոչ միայն առօրեայ զբաղումներու միջոցին, այլ մանաւանդ գիշերները: Կը խուսափէր ընտանեկան հաւաքոյթներէ, ինչպէս կը վկայէր իր եղբայրը: Ժամերով կ'առանձնանար գիրքերու ամբոխութեան մէջ: Ընդհանրապէս գիշերները կ'աշխատէր լապտերի լոյսով. ժամերով կը գրէր, եւ երբ այլեւս քունէն յոգնած, մտացիր, կ'ընդհատէր գիրը, լոյսը կը մարէր ու կը փորձէր պառկիլ. հազիւ հինգ վայրկեան կ'անցնէր, դարձեալ կ'ելլէր անկողնէն կիսատ ձգած գրութիւնը ամբողջացնելու համար, եւ ասիկա գրեթէ ամէն գիշեր:

Միշտ վերապահ էր խօսակցութեան մէջ: (Այս գիծը ընդհանուր էր սերունդին բոլոր տղոց մօտ գրեթէ): Կասկածի զգայութիւնը զինքը կը դարձնէր զգուշաւոր, լռակեաց, կնքուած բերնով, իբր թէ յեղափոխական ծանր առաքելութեան մը տառապանքն ապրէր: Բնաւորութեամբ մեղմ թուող Գեղամը, բուռն կը դառնար, երբ գաղափարով հակառակորդի մը դէմ արտայայտուէր: Այս էր պատճառը, որ իր գաղափարներուն մէջ, իբրեւ մոլեռանդ աղանդաւոր, ծայրայեղութիւններու մէջ կ'իյնար:

∴

Քանի մը խուսափուկ գիծերով տալէ յետոյ Գեղամին դիմագիծը, աւելի դժուար կը թուի անոր դերին սահմանումը մեր գրականութեան մէջ: Անցնալ օր գրագէտ բարեկամ մը, առանց յետին մտքի, կը հարցնէր, թէ կարեւորութիւն ունեցող գործ մը տուա՞ծ է, որ Նահատակ Գրագէտներու Բարեկամներու հրատարակութիւններու շարքին մէջ, ուրիշ աւելի՛ կարեւոր ու ծանօթ դէմքերէ առաջ այդ տարաբախտ երիտասարդին հատորը լոյս կ'ընծայէք: Հարկ եղաւ բացատրել իրեն, որ գրականութեան մէջ քանակը չէ անուան արժանիքը: Մենք կը ճանչնանք բազմաթիւ գրողներ, որոնք Գեղամ Բարսեղեանի գրական արտադրութեան թերթերու թուով անգամ ձեռնակիր գրքեր են, եւ կրնան տասն անգամն ալ արտադրել, սակայն չպիտի յաջողին ունենալ մեր գրականութեան մէջ այն տեղը, որ Գեղամին վիճակուեցաւ, որովհետեւ այն քիչը, որ տուաւ հաւատքով, խանդավառութեամբ ու սիրով տուաւ. որովհետեւ խնամք, հոգածութիւն ու աշխատանք դրաւ թէ՛ իր ձգտումներուն եւ թէ՛ իր լեզուին ու արուեստին մէջ. որովհետեւ իր հետ տարաւ խորհո՜ւրդ այն տրամութիւնը, որ դրուագ էր իր հոգին, եւ որ ժամանակէն առաջ թախիծով ու կարօտով կը համակէր իր գրականութիւնը. որովհետեւ, եւ մանաւանդ, սովորական ճամբաներէ չերթալով, եւ անկախ գրագէտի ինքնուրոյն գիծը բերաւ մեր գրականութեան մէջ:

Շա՛տ քիչ ընթերցող ունեցաւ: Եթէ խիստ դատաստանով մը մօտենանք իր գործին, պիտի տեսնենք որ հազիւ հատոր մը լեցնելու էջեր ստորագրած է: (Դուրս ձգելով առօրեայ հրապարակագրական յօդուածները եւ ճամբորդի յուշերը): Բայց այդ էջերուն մէջ տաժանելի հաւատարմութեամբ, ջանացեր է ցոլացնել իր ներքին եսը, արտայայտել զայն բիւրեղացած ձեւով, նախ իբրեւ բովանդակութիւն.

Գաղտամունք եւ արտայայտութիւն հայ հոգւոյն...

Կ'երեւակայէր ապառնի քաղաքը եւ անոր վաղուան Հայը, մեր ցեղին հոգեկան բոլո՛ր մասնայատկութիւններով, որոնք մեր ներքին լռութեան մէջ թաքուն կը մնան, եւ կը սպասեն արուեստի մոգական ուժին արտայայտուելու համար: Կը բաղձար որ վաղուան Հայը հետը բերէր անցեալը ապրուած ու յիշատակ դարձած, ֆիզիքական ու գեղարուեստական առաքինութիւններ.— պաշտամունք ուժի, գեղեցկութեան ու ճշմարտութեան, առեղծուածային աշխատանքի ու արդարասէր սիրոյ: Այս կոչումին մէջ խուզարկիչ մըն էր, որ գլուխը հակած հառաչանքոտ արտի մը հասկերուն վրայ, կ'ընտրէր ամէնէն յաւիթենները, որովհետեւ կը հաւատար սերունդին բեղմնաւորութեան՝ շնորհիւ ընտրողական օրէնքին: Ցեղայ՝

Մշակած՝ կենսանորոգ պատուաստումով մը՝ հայ լեզուին...

Հոն արդէն Գեղամ Բարսեղեան վարպետ ճարտարապետն էր, վարպետ ոսկերիչը: Հայ լեզուն կը պատուաստէր բառերով, ցնցող, գեղեցիկ ու նորանոր բառերով, որոնք կենսանորոգ դեր մը խաղալու պիտի ձգտէին մեր լեզուին մէջ: Կը տառապէր լեզուի եւ բառերու մտահոգութիւնով: Հաստատակէն զգացէ էր միշտ: Բովանդակութենէ աւելի, լեզուին տարրերուն կը ձգէր արտայայտել իր երազին պատկերները, երեւակայութեան խաղերը: Անոր լեզուն եւ ոճը միայն պիտի թովէին իր յիշատակին սրբեցուցումը: Անոր հիւղը պիտի ուզէր նմանցնել այն սուզակին որ կեանքի գնով կը թափանցէ ովկիանոսին խորութիւնները, անէէ կուրս բերելու համար ստորէն խեցին մէջ պահուած մարգարիտը: Ձեռք բերելէ յետոյ կը սկսէր զայն մաքրելու, յղկելու աշխատանքը, կարելի փայլունութեամբ դուրս ճառագայթելու համար անոր գեղեցկութիւնը:

Ոսկերիչէն փնտռուածն էր անոր, թանկագին քարերով ստեղծել ինքնուրոյն զարդեղէններ: Նախ Դժգոհ էր մեր լեզուին բառերէն, որոնք ուժը չունէին արտայայտելու իր միտքին պատկերները: Հիւանդագին բծախնդրութեամբ անկասկած, կը ծռէր անէկա թուղթին վրայ, կը կռուէր բառերուն հետ, գաղափարի եւ զգայութեան արժանը կերտելու համար:

Քանի մը Բարեկամներ անոր գրքին անուն մը տալ ուզեցինք: Դիւէինք որ ան պաշտամունքն ունէր բառերուն, պէտք էր ներկայացնել իր հատորը գաղափարով մը, որ խտացնէր իր նըկարագիրը, գրականութիւնը, ոճն ու լեզուն: Ընտրուած ու պատկերալից բառեր եկան մեր շրթներուն վրայ. ղատրուան, տենդեր, փոթորիկներ, յոյզեր: Անգիտակից այդ փորձով, Գեղամին գրականութեան ու ոճին սահմանումը կ'ընէինք. աւելի քան պերճախօս անհանգալերը:

Ու վերջապէս՝ ինքնուրոյնութիւն եւ անկախութիւն ձեւին մէջ (*)...

Ձեր միտքը շա՛տ քիչ բան պիտի մնայ անոր ընթերցումէն, չպիտի կրնաք գտնել սեւէ յստակ միտք կամ զգայութիւն, բայց ինչպէս պատկերն է գեղեցիկ երազի մը, որ պիտի յամառի կենդանի մնալ հոն: Գեղամ այն գրագէտներէն էր, որոնց համար երկրորդական նշանակութիւն ունին գաղափարները, իմաստն ու բովանդակութիւնը: Անոնց մտահոգութեան առարկան, բառերու ընտրութեան հետ, մտահոգութիւնն է ձեւին ու արտայայտութեան, որուն համար հպարտ են պահելով իրենց ինքնուրոյնութիւնն ու անկախութիւնը: Գեղամ զիջումի մարդը չէր: Անողոք ու տարտամ իր յառաջխաղացքով, գրական սեւէ սեռի դժուար էր պատշաճեցնել իր գրականութիւնը. արձակ քերթուածներու հերարձակութիւնն ունէին անհամէ չափերը, նոյնիսկ մանկական ոգիով խմբագրուած քանի մը արձակ էջերը կը մատնէին իր մէջ ձեւապաշտը, որ արուեստին համար միայն գրել կը չարժէր: Աւելի ճիշդ էր իր ճիգը նմանցնել գրական-ճարտարապետի դերին, կամ ղատրուանի մը, որ ներքին անսահման մղումով, հակառակ արտաքին հանդարտութեան, յանկարծ ջուրի ցայտք մը դուրս կը պոռթկար, վայրի գեղեցկութեամբ. յետոյ արեւուն ճառագայթները կը մաղուէին անոր մէջէն, ծիածանի գոյնզգոյն խաղը պատկերացնելու համար:

Անկախութեան եւ ինքնուրոյնութեան այս հոգեբանութիւնը շա՛տ բնական էր իրեն պէս հոգիի մը, որ իրեն համար միայն կը մտածէր, եւ ոչ թէ դուրսի աշխարհին ու ընթերցողներուն համար: Այս էր պատճառը, որ Գեղամ ազնուական գրագէտը մնաց ան անմատչելի ամբոխին, նոյն իսկ միջին մտաւորականին: Զօրակարկեց իր արուեստը, գրիչը, լեզուն ու գաղափարները: Որովհետեւ Գեղամ ունեցաւ նաեւ իր գաղափարները, թէեւ տարտամ, ընկերային անարդարութիւններու դէմ բողոքող յեղափոխական խառնուածքով:

Այն պատճառները, որ Գեղամի գրական եւ անհատական դիմագիծը սահմանափակ շրջանակի մը մէջ սիրելի կը դարձնէին զինքը, իր նահատակութենէն տասնեւվեց տարիներ վերջն ալ, կը հաստատեն, կը պահեն իրենց ուժը, մեր յիշատակութիւններուն մէջ թարմացնելու յիշատակն անոր, որ երազին գիրկը ինկաւ, չկրցաւ տալ իր սրտին ու հոգիին ծաղիկները մեր գրականութեան, եւ փուշէ պսակով մը քալեց դէպի Գողգոթա...:

ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐՍԱՄԵԱՆ

(*) Բովանդակութեան, լեզուի ու ձեւի այս երրորդութիւնը հանգամանքը կը կազմէր նախ «Մեհեան»ի, արուեստի եւ գրականութեան պարբերականին, (1914) որուն խմբագրութեան մէջ, կարեւոր ու պատասխանատու դեր ունէր, ինքը՝ Գեղամ Բարսեղեան:

Մ. Գ.

ԳԵՂԱՄ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ
ՔԱՂԱՔԱՑԻ, ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ ՈՒ ՏԵՍԼԱՊԱՐ

... Ու ահա՛ լուռ ու աժգոյն քնարակիրը որ կը յառնէ մեր ծոցածուծին մէջ: Ինքնուս, բայց գեղարձակ, իր տաղանդին ուժգին եւ աղուոր ցայտքովը, նայուածքին խաղաղ ջրերուն տակ ծածկելով ներքին ալեկոծութիւնը ու ադամանդի պէս կարծր ու ծաքուր, երբ իր տեսիլքներու ծրրիկը կը թողնէ զինքը: Ան այսպէս կ'երեւայ մեզ երբ տող առ տող ու էջ առ էջ, երկիւղած ու քաղցր խանդավառութեամբ մը, փնտռելէ յետոյ զայն իր սրաշխու, գիտուն ու տենդագար արձակին մէջ, կը կազմենք կամաց կամաց, գիծ առ գիծ իր ծեւեալ ու վաւերականօրէն ազնուական երիտասարդի դէմքը:

Տրտում իր ամբողջ անձովը, բայց տրտմութեամբ մը՝ որ կուգայ կեանքի լուրջ ու օրցա՜ն վաեծ ու ողբերգական ըմբռնումէ մը, անընդհատ հրկիզուելով այս մեծ ու սքանչելի հրդեհէն որ կեանքն է, արշաւանոյր անցնելով իր տենչանքներու քառուղիներէն ու ինչպէս ինք կ'ըսէ խարտակելով իր հաճերութեան հովանոցը, բարձրանալով հերձամը ձուկ իր շրջապատէն՝ սեղեծելու համար տեսիլքներու ու ներշնչեալ արշաւանքի երկրորդ կեանք մը,-բայց չվախնալով խուժանէն՝ թշուկ ու սովորական մարդոց եւ ծամծմուռ կլափով հալածիչներու, որ այնքան շատ էին այդ գէշ օրերուն եւ որ այնքան լիրբ են այսօր եւս,— երբ պատմութիւնը մեզ կ'ենթարկէ վերջնական փորձի մը:

Բայց այսօր, հարկ է ձգել ուրիշներուն,— իր անմիջական ընկերներուն, որ անմիջական երկչաներն են այսօր — իր այնքան սիրած լռութեան մէջէն եւ յիշատակի ճառախուղէն՝ իր անազարտ ու տրտում պատկերը դուրս հանելու քաղցր հոգը: Ու հարկ է որ երկրորդ կեանքով մը շողայ ան, այդ տեսլաճար ու ազնուական տղու դէմքը, այս մութին մէջ, ուր աղօտ մարդիկ անընդհատ կը խանգարեն մեր եղերական գնացքը:

Ու մենք, հարկ է որ առանց յաւզուծի ծանօթացնենք քաղաքացին, որ ինք եղաւ, բանաստեղծը՝ որ պիտի մնայ, հակառակ մարդոց տգիտութեան, իր զգայուն արժանին մէջ, մերթ գրեթէ ծոլեկան ու մերթ կարկաչուն եւ ալուժինուշ լեզուով,-ուր մտքի... անհուն զայտուածներու գեղեցկութեան կը միանայ, քնարական քաղցրաբերթիւ շունչ մը եւ տեսլաշարը՝ որ ծինակ է իր հոգին լուսաւէս դաշտերուն մէջ, հենած իր անհանգիստ ու հըպարտ երեւակայութեան նժոյգին վրայ, որ կը զրդէ ինչպէս առասպելական պարմանի կարծիր ու սպիտակ երազներուն հեռաւոր քառուղիներուն վրայ:

Ու յետոյ կայ մարդը վերջապէս որ կ'ունկնդրէ վրիժառիք ազատութեան յաղթական ձայնը եւ որ երբեք, մտքի մարզին մէջ, չի յապաղիր «աջին ու ձախին դաւաճանութեան աղջեւ» ինչպէս ինք կ'ըսէ: Մէկը՝ որ շրջապատի աղտեղի ու հողակլլիկ աւերէն կը բարձրանայ ստեղծելու համար իր մթնոլորտը: Ու երկրի կեղեւին վրայ ապրող ամէ՜ն արարածի և ամէ՜ն աղծկարարի տրուած չէ ասիկա: Որովհետեւ, հակառակ ընթացիկ կարծիքին, բացառապէս հազուագիւտ են անոնք որոնց կեանքը յարատեւ ստեղծագործութեան մը նման կը շողայ մութին մէջ, կամ ինչպէս կապոյտ կիզի՝ կը ցցուի ալեկոծ տարերքին դէմ:

Թուրէ ոմանք շատ պայծառ ու շատ անիրական գտնեն այս տղան որ մեր ծոցածուծէն կը յառնէ, մեր կեանքին մէջ իսկ, երկրորդ ու աւելի ուժգին կեանքով մը ապրելու համար: Թուրէ իր ընկերները ծառածեն, որ մտքի բնական խանդավառութեամբ մը զայն կը վերածենք քաղցրաղէծ ու հոլարծակ հերոսի մը ինք որ մտքի ազնիւ, բծախնդիր ու ծշգրապահ աշխատաւոր մը եղած է միշտ: Բայց ո՞վ է ճեղծէ ան, որ կրնայ առօրեայ ընտանի յարաբերութիւններուն, հպումներուն եւ դժնդակ հոգերուն ատեն յղկուելէն լրիւ կերպով ազատիլ՝ դիտելու ու զգալու համար ամբողջ շքեղ հըպարտութիւնը այսպէս գունատ տղու մը կեանքին: Անհրաժեշտ էր տարածութիւնը որ կը լռայ մեր աչնարկը ու ժամանակը՝ որ արձաններուն իսկ կուտայ իրենց հանդարտ եղելութիւնը, որպէսզի կարելի ըլլար դիտել զայն,
հպարտութեանը մէջ: Ու
մեր սերունդին տրտում
ամէն օր զարանակալ
սպասէ մեզ, զուցէ անհ
կ'ըսենք, նաեւ մեր
բարձրը հայրենի արժ
ղաշտա կորուստը մեր
տառապութեան, որպէս
ամբողջ սառոյց շնորհը
որ կը հնչէ աղնիւ ծեսա

Հետեւաբար, մենք կը
ան կոյսած է ամբողջ
ինչպէս կը տեսնենք մենք
ո՛չ թէ իր ծիւս կեանքով
ականատեսները այսու հա
զգացանքով ու սիրով
տրտում ու վէս գեղեցկու
կը ցայտէ մեր ծոցածուծէն
իր շատրուանը, ալոպէս
ղահար, նայելով ամբոխ
յաղթանակներուն, գլխու
սպասումը կախաղանին
յանելով, վազելով, հրեշ
անձկութիւնները, իր շատ
կայութեան ափունքներէն
գեղ բարձրացող տղուն
վարսերը հովին ու լափել
ծութեան աղի բուրումը
սպառնի քաղաքը խուժ

∴

Ու ահաւասիկ անընդ
թացքի մէջ եղող, բարձրա
ձունք խոյացող, բայց ո՛չ
վերջացող, միշտ ծովա
ներքին ալեկոծութեան
պարզած իր ազատասէր
առագաստները, սուրալով
երիտասարդ կեանքին մէջ
գտնենք խանդավառութեան
ծաթիւ պատճառներ
հարկ կը զգանք թուումը

Ու նախ, խորունկը իր
հպարտութիւնը՝ որ չախորժ
րութենէն, եւ չի գարդառոր
զին: Ահա՛ ծտաւորական
կեցուածք մը, որ ամբողջ
գրուէ՝ այսուհանդերձ փա
գարծուն ու զարմանալի
սիրող մեր հոգին: Երբ
իրենց խարխուլ ու քանիօն
ւեր փառքը կը բարձրացնեն
ու թացիկ շուայտութեամբ
պատելով այս արիւնածն
բախտ բազմութեանց,
ներէ ի վեր իրենց սուտ
զավիճ բառերուն գէշ
հեզուն մեր վրայ, երբ իրե
սուտ ու ծուռ բերնով կը
ձայնին բոլորին հետ, որպէ
ուան տառապանքներուն մէջ
— ծուրիկնե՜ր— իրենց
կիւնը,— որ չպիտի ունենան
կարծր ու անծխատելի ստ
ծրն է որ կը ցցուէ իր
տեղծ-քաղաքացիի արծաթ
դէպի Հայոց երկիրն ու
տուած ժողովուրդը:

Եւ ո՛չ մէկ սուտ
ո՛չ մէկ ընթացիկ զրոյցին,
ինքնակոչ մարգարէի
կանք իր սիրոյ մէջ: Կարդացէ
տղայաձը», որ ցո
կը հարցաքննէ պատմութիւ
ժողովուրդը կը հրաւիրէ բ
ու զինազարձութեան: Ու այ
յօդուածին մէջ կը զգաք իր
բուռը հպարտութիւնը, որ կը
բացնի եւ որ չուզեր արտ

Այսպէս է Գեղամ Բարսե
Քաղաքացի»,— բայց
անտարակոյս: Ու ո՛չ թէ
թիւ ուրիշներու նման
ծութեամբ մը, հաճութիւն
կը սողայ իշխող գաղափ
դարշապարին տակ, այլ
գիտակցութեամբ մը որ կը
րէ իր նախադասութիւնը,
կը ձգէ գաղափարական բ
րու, մտքի բռնութեանց ու
րական սիրոյ, որ սկիզբն
չութեան:

Քաղաքացի, նաեւ
կը զգայ որ քաղաքական
ուրիշ բաներ ըլլալէ առաջ
ուսեալն է կառավարելու ծ
ւալ բազմութեանց արշաւ
առաւելագոյն ազատութիւն,
ծազգործութիւն ու գեղեցկ
Որ իր մեծ ու աղնիւ ձեռքերուն
կը վարէ ազգերն, իրենց զալ

ներով ու հունի մէջ կը հեւէ գաղափարներու սանձարձակ հեղեղը։ Ու հոն, ան արագ, գրեթէ բիրտ հատուածականութեամբ մը, դեռ սկիզբէն իսկ, վիրք կը բանէ խրամատին այս կողմը, ընդդէմ բոլոր ապիրատ բռնութիւններուն։ Ու ինչպիսի՜ յանդուգն երիտասարդութեամբ մը։

Ու բացարձակապէս ոչինչ կը նշանակէ, իր միւս կեանքի ընթացքին, խմբագրական սեղաններու վրայ, հասարակ լրագրողներու հետ, իր հանդէս բերած դուցէ բարեհամ, բայց արհամարհական լռութիւնը։ Իր շարժուձեւերու հեզութիւնը ու խաղաղութիւնը իր առօրեայ բառերուն։ Ուրիշ են խառնուածքները որ կը տական ամենօրեայ փառնուածի, անձուկ գետնի վրայ շռայլօրէն թափուած անվկանդ քարոզչութեան։ Ատոնք առաջին շարքայիններն են ու զինուորեալները յեղափոխական ալեկոծութեանց։ Մինչդեռ ինչ որ զինքը կը յատկանշէ՝ հպարտ ու յառաջընթաց մտաւորականի ազնուապետական կեցուածք մըն է, որ ոչինչ ունի նուիրապետական, այլ պարզապէս արտայայտութիւնն է հոգեկան ազնիւ ու տոհմիկ վիճակի մը։ Եւ որ խոտելի չէ։

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԳԵՂԱՄ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ

«Բայց այդ ջրգին (ջալ) կիսամերկ է եւ ուրացուած, ինչպէս առաքելական մեծութիւնները։ Ատենն է ուրեմն, անոր դառնալու զայն ճանչնալու, եւ երբ ճանչնանք զայն՝ պիտի սիրենք զայն»։ (ԳԵՂԱՄ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ, էջ 16)

Սրբազան ու տարօրինակ լոյսի մը նման անթափանցելի մնաց Գեղամի համբաւը ու անխոցելի հետեւաբար, մեր այս վերջի տարիներու գրական սանձարձակ ասպատակութեան մէջ։ Անոր ընկերները անգամ գովելով հանդերձ զայն, կը սահեին շարունակ, խորհրդաւոր լռութեամբ մը։ Արծուաթիռ փայլակի մը տակ տեսնուող հոյակապ ու սարսռեցուցիչ շէնքի մը պէս կը տեսնէինք Գեղամը՝ մերթ ընդ մերթ։ Ամէնէն գեղեցիկ լոյսը եկաւ ինծի «Բարձրավանք»էն։ Ոտանաւոր մըն էր ան գրուած՝ Գեղամով հմայուած եւ անով աւիշաւորուած ընկերոջ մը կողմէ, որ բացառապէս հասած է հող սերերուն տէնէն վսեմին։ Իսր էր անոր եւ անոր սերունդին պատկանող տղոց յարգանքը Գեղամի հանդէպ, որուն մտքի եւ սրտի ուժերուն հազուադէպ միացումը կ'արթնցնէր բարի ու չար նախանձներ։

Դիրքը սակայն, որ հրապարակ կուգայ վերջապէս, մեզ կը դնէ դէմ դիմաց՝ Գեղամին հետ, ցրուելով վերջնապէս՝ ան որ հատուածական, ցանուցիր եւ անձատչելի գործերուն շուրջ ունեցած մեր սահմանափակ կամ վերապահ հաճոյքները։ Կը հրաւիրեմ սերունդս դառնալու զայն, տղաք որ առիթ չունեցան մեր գրականութիւնը ճանչնալու։ Եւ անոնք մանաւանդ որ կը գրեն աջին ու ձախին, քայքայելով ամէն բան, տարուած իմաստակ ախտէ մը։ Ես. ինքս կը բերեմ ահա այստեղ իմ զղջումներուս էն մեծը։

Թռուչք, ազնուական եւ անկեղծ այդ տղան, որ նոր է ինծի համար, կը բացուի տեսիլներուս հեղուկին մէջ, երերավետ փարդի մը պէս, որուն չոր, ծրարուած, թեծուկի մը, կմախքի մը, նիհար մատներուն պէս կծկուած ոստերը կը ջղապրկուին ջուրին հանդիպումէն ու կը բերեն յաւերժական կանաչութիւն մը։ Յաւերժական՝ դարձեալ, ինչպէս շատրուանը զոր զմայլելիօրէն երգած է Գեղամ՝ բնութիւնը արուեստականօրէն ընդօրինակող ջուրի այդ ցայտքը, որ կը բարձրանայ ու կ'իյնայ, կը փշրուի, կը թափի կէս ճամբէն՝ քայքայուելով ցանցնուելով իր շուրջը, եւ որ պիտի բարձրանայ ու թափի ու քայքայուի շարունակ, այն վեհութեամբ եւ աղամանդի նոյն գունաւոր փայփլուքով, որքան որ ալ փոխուի իր մարմնին կամ կեցուածքին ճարտարապետական կառուցուածքը, դարերու ընթացքէն։

Բանաստեղծ է Գեղամ ու մտաւորական։ Այս երկու մարդերը քիչ անգամ կը գտնեն իրար նոյն մորթին տակ, համահաւասար կերպով։ Ու քիչ անգամ կը պատահի որ այդ երկուքին համերաշխութիւնը աճի ու մեծնայ հոգեկան ազնուական խմորի մը վրայ, որով կը յատկանշուի Գեղամը։ Տենդոտ ու մաքուր, յորդ ու խրոխտ, անկեղծ ու ազնուական ուղեւոր մըն էր ան՝ մեծ ու մթին ուղիներու, որոնց վրայ քիչերը գացած են։ Մտնաղնի իր երազները կ'արծարծէ ան՝ անապատ մը մէջ որ մութ է ու ցուրտ՝ կը սպառէ ու կը յուսայ լաւ օրեր, յաղթանակ մը՝ ինքզինքին վրայ։ Փառքը զոր կը սպասէր ան ամէնէն արդարներէն եւ ամէնէն սուղերէն էր։ Անոր աչքերը կը տառապէին առաւելապէս հոյակապ տեսիլքներու եւ իրական բարձրացման մը կարօտէն։ Որովհետեւ չափազանց գիտակից իր եւ ուրիշներու ուժերուն՝ իր եւ ուրիշներու յաւակնութեանց, չէ յանձնած ան՝ ինքզինքը, պզտիկ գովեստներուն եւ պզտիկ աշխատանքներուն, շուրջի ճղճիմ ու խլրդային դաւաճանութիւններուն։ Հսկայական քաղաքներ կ'երկարէ ան, դէպի իր տենչանքներու քառուղին որ նոյն ատեն կ'երկարէ հոյակապ քաղաքներ, ընդունելու համար բանաստեղծը, իր այդ երազին եւ առնական ամուսինը, որուն ծարաւը մեծ է եւ ողբերգական, որուն քալուածքը շփոթ՝ բայց շատ անվախ։

Ըմբոստ մըն է ան՝ իր ու շուրջի ճղճիմութեանց դէմ եւ երբեմն երկփեղկ հաւատացեալ մը արեւմուտքի վեհութեան, Կուստոնի, Մալարմէի, Ռոտէնպախի եւ Վէրհառնի... յառաջապահ մտաւորականներու ընկերութեան եւ մարդկային ազնուականութեան։ Ու յառաջապահ մըն է ան՝ նոր, գալիք հայերուն եւ ազատ մարդկութեան համար քրիստոնէականօրէն զոհաբերուող եւ հեթանոսօրէն փառքապետող։ Ու գիտակից՝ իր արհաւիրքի օրերուն ու իր մեծ կոչումէն կը տառապէր ան՝ հազար ու մէկ խորհուրդներով, հպարտութեամբ մը որ կը պղուշանայ նոյնիսկ զբաղեցնել մեզ՝ իր ցաւերով, զարնուելով շարունակ ազգային նեղ շրջապատին եւ իր ներքին տկարութիւններուն, կառչած առնական ու վսեմ յոյսի մը, որ կը հակի գիտակցաբար թերեւս՝ դէպի անքնական իրականութիւն մը։

Թելացի այս անկեղծութիւնը կը տանի հոգին, կը հասցնէ զայն բազմաթիւ ներքին անկարգութիւններու եւ փլուզումներու։ Եթէ ողջ մնար Գեղամ քանի մը տարի եւս, մենք պիտի ունենայինք հաւանաբար մեր գրականութեան մէջ զմայլելի, երեւոյթ մը։

Ասոր համար է որ նկատուած է ան՝ իրաւացիօրէն կիսատ մնացած գործ մը եւ ոչ թէ անոր համար որ տկար են մինչեւ մահը իր այդ տուածները։ Մենք քիչ անգամ հանդիպած ենք ընդհանրապէս մեր մէջ «Անդրադարձում»ին «Ծննդանքներու Թառուղինծին» հաւասար էջերու։ Առաջինին մէջ, զարմանալիօրէն տղեկական, Գեղամ կը մատնէ մեզի իր ներքին թնճուկը, այն որ կ'ուզէ ապրիլ եւ չուզեր, որ մեղք մը կը համարի փարդապետելը, բաղդատելով պատանեկութեան մը հետ որ վսեմ էր, մաքուր ու աւելի բանաստեղծ՝ իր չարտայայտուած վիճակով իսկ։ Ցխաւր ենթադրութիւններու կրնայ տանիլ մեզ այս կտորը որ կը յիշեցնէ իր խորքով Ինարան։ Երկրորդին մէջ կը վերածնի ան իր մոխիրներուն մէջէն, կը կանգնի դարձեալ խրոխտ դարձեալ քաջ, քաջերու բազմութեան մը կողքին։ Կ'արշաւէ նորէն, (կը նախակարապետէ յետպատերազմեան հոգեբանութիւն մը)։ Հակառակ իր բոլոր յուսախաբութիւններուն, անարժան գտնելով հանդերձ իր շրջապատը իր այդ զոհաբերումներուն, տարուած՝ անգութ ու անծանօթ կանչէ մը, իբրեւ մեծ ներշնչեալ մը՝ որուն համար գրականութենէն աւելի ներքին ապրումներն են կարեւորը եւ որուն համար արտաքին իրականութենէն աւելի ներքին գերիրականութիւնն է կարեւորը։

Այսպէս է ուրեմն որ ան՝ փըրցուցած է բոլոր իրական պատկերները իրենց արմատներէն եւ տարած տարածած է զանոնք ներաշխարհի մը մէջ, ուր ընթերցողը զգացական սրող փորձառութենէ մը յետոյ է միայն որ կրնայ հասնիլ։

Զի առաջին նայուածքով մը Գեղամ կ'երեւայ մեզի տարուած՝ քիչ մը Զարդարեանի պտտոտ ոճէն, իբրեւ սիրահար մը՝ խոշոր, հին ու վերացական բառերու։ Առաջին դատումով մը կը տեսնենք զայն միայն իբրեւ լեզուի վարպետ մը, որ է արդարեւ, բծախնդիր ու խղճամիտ, ճշգրիտ ու տեղ տեղ նիւթերուն համապատասխան «փոնէթիքով» մը, որ կը զգացնէ մեզի շատրուանին ցայտքը, տարաշէկ դամբարան կայծկլտումը, ձիւներուն ծուէն ծուէն իյնալը ու ձիերուն վազքը։

Աշխատած է Գեղամ արդարեւ եւ շա՛տ ոճին համար, բայց ասիկա չէ եղած նպատակ ու մեկնակէտ ինչպէս տեսանք շատերու մէջ, որոնք գոհցեր շատ անգամ, խեղդեցին մտածում մը չըստւած ձեւով եւ [illegible] բռելու համար։

Կան անտարակոյս աւելորդ ու փրփրուն մասեր, ինչպէս կան մեր ամէնէն սիրուած եւ վաւերական բանաստեղծին 'Վարուժանին մէջ։ Կան անտարակոյս տկար ու թոյլ կտորներ ալ։

Բայց դատաստանը կը հակի միշտ դէպի անոր առաւելութիւնները, որովհետեւ կը զարմացնէ ան զիս, իր կանխահասութեամբ, իր անխոնջ աշխատանքով եւ իր ծաւալուն մտքով։

Իր արեւելքի ու արեւմուտքի հաւասարակշիռ խառնուրդով, մէկուն եւ միւսին մէջ տարածած իր ազգային ու միջազգային արժաններով (բացառիկ երեւոյթ մեր մէջ), իր տեսիլքներուն թաւշութեամբ, իր պայծառ խաւարով որ աղամանդներ կը կերտէ եւ այդ բոլորին հետ, արուեստագէտի այդ վսեմ խառնուածքին հետ քալող քաղաքական ու գրական քննադատի ճշգրիտ եւ ազդու դատաստաններով։

Տարիներով փնտռելէ վերջ արձակ բանաստեղծութիւնը, որուն տարրական ըմբռնումն իսկ չունինք, կը հանդիպիմ ահա Գեղամին ու կը տարուիմ անով, անոր «Երգեր Ցայգերէն»ով, անոր հեռաւոր ու առասպելական շունչով որ կը բխի անզգօրէն ու անսպառօրէն մինչեւ ոսկորներուն ծուծը քամուող յորդառատ, ռեմպոյական հոգիէ մը։

ՆԻԿՈՂՈՍ ՍԱՐԱՖԵԱՆ

ԱՄԵՐԻԿԱ ԲԱՄՊԱԿ ԿԸ ՓՃԱՑՆԷ

Մինչ ամերիկեան բամպակի սպառումը ամբողջ աշխարհի մէջ չանցնիր 13—14 միլիոն հակը, այս տարի հին մթերքով եւ անոր բերքով Ամերիկա պիտի ունենայ 24,5 միլիոն հակ բամպակ։ Այս գերարտադրութեան վնասները սահմանափակելու համար, ագարակներու սէնտիքան խնդրեց ամերիկեան 14 կառավարութիւններէ որ բամպակի մշակներուն յանձնարարեն փճացնել բերքին քառորդը։

ԳԵՂԱՄ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ
ԻՐ ԱՐՈՒԵՍՏԸ.ԻՐ ԼԵԶՈՒՆ

Մեր գրողներուն մեծամասնութիւնը կը բնակի թերթերու խմբագրութեանց մէջ։ Գեղամ Բարսեղեան ամէնուն դուրս չէ ելած այդ տունէն։ Ու կը զարմանաս, որ այս օժտուած տղան ինչո՞ւ երբեք տանիք չելաւ քիչ մը։ Մանաւանդ հուրիչէթէն յետոյ, երբ խանդավառութիւններու, խենդութիւններու եւ խոյանքի այդ շրջանին անհրաժեշտ էր մեզի առաջնալը, որ գար նստած՝ ալիքի մը վրայ, մազերը հովին, աչքերը վարդով լեցուն։

Գեղամ Բարսեղեան հէքեաթին այն տղան է, որ կը կենայ դրան ետին, երկչոտ, դողահար, համեստանակ։

* *

Մեր գրականութիւնը աճեր է միշտ թերթի մը հովանիին տակ։ Ա. Արփիարեանի սերունդը, ուրիշ անունով մեր իրապաշտ դպրոցը, հասակ առաւ «Հայրենիք»ի քղանցքին տակ։ Գեղամ Բարսեղեանի սերունդն ալ՝ «Ազատամարտ»ի շուրջը։ Կարգ մը աւանդութիւններ «Հայրենիք»էն փոխանցուեր էին «Ազատամարտ»ի։ Նախ սէրը գաւառին, յետոյ՝ կենդանի լեզուին։ «Մուրհանդակ» փոխանցման գիծ մը եղաւ միայն։

Նորութիւնը, զոր կը բերէին Գեղամ Բարսեղեան եւ իր ընկերները «սէնպոլիզմ»ն էր, պարզապէս Mercure de Franceի գրականութիւնը, կամ Կուստոնի շունչը։

Սէնպոլիզմը սխալ հասկցուած է մեր մէջ։ Ֆրանսայի մէջ սէնպոլիզմը կը համարէին «հոգեվարք ռոմանթիզմին վերջին ագահարութիւնը»։ Արդարեւ, սէնպոլիզմը գրական այն դպրոցն էր, ուր անհատը ներշնչման կը մտնէր՝ պարպելու համար իր ենթագիտակցական հարստութիւնն ու շնորհքը։ Երաժշտական խորհրդապաշտութիւն (mysticisme) որ թաթխուած էր տխրութեամբ։ Եւ ինչպէս ռոմանթիզմը, սէնպոլիզմն ալ իր տխրութիւնը կ'առնէր անդրմանշեան եւ անդրհռենոսեան երկիրներու մշուշէն եւ աստուածաշնչական հոգիէն, մինչեւ իսկ սլաւ երկրին ունայնապաշտութենէն (folie nihiliste)։ Սէնպոլիսթները բնազանցական գրականութիւն կ'ընէին պարզապէս։

Հայ սէնպոլիսթները հետեւեցան միայն անոնց թէքնիքին, որ լեզուական երաժշտութիւնով մը կը փորձէր տալ ու թելադրել խորհրդաւոր պատկերներ։ Ի վերջոյ պատկերներու սէրը վերածուեցաւ խորհրդանշաններու հանդէսի մը։ Բառերն իսկ դարձան խորհրդանշաններ։ Այդ այն շրջանն է, երբ սկսան բառերը գրել գլխագիրով։ Արեւելեան հին սէնպոլիզմն էր այդ, որ մուտք կը գործէր մեր գրականութենէն ներս։ Ընդհանրապէս, եւրոպական սէնպոլիզմը բոլորովին կը ջնջէր գլխագիրն ու կէտադրութիւնը, որովհետեւ իրեն համար լեզուն սանդղաշար մըն էր միայն։

Գեղամ Բարսեղեանի գրականութեան մէջ՝ ձայնական կամ երաժշտական արուեստը տեղի կու տայ խորհրդապատկերային արուեստին։ Եւ այս՝ երկու պատճառով։ Նախ, — Գեղամ Բարսեղեան, իբրեւ արեւելքցի, չէր կրնար սիրել եւրոպական ձեւով ստեղծուած պատկերը, որ արդիւնք է զգայախաբութեան, մինչ արեւելքի մէջ պատկերը լոյսի խաղ մըն է անպայման։ Երկրորդ, — ինչպէս բոլոր ճնշուած ժողովուրդներուն մէջ կը կատարուի, ազատութենէ զրկուած հոգին ինքզինք կ'արտայայտէ խորհրդանշաններով։ Ահա թէ ինչո՞ւ Գեղամ Բարսեղեանի լեզուն գեղապաշտ գրքի մը կը նմանի, եւ իր արուեստը թիւր կուտայ նախ նկարչութեան, յետոյ միայն երաժշտութեան։

Պէտք չէ մոռնալ, այստեղ, թէ այդ լեզուին մէջ կը պակսի աղուոր ռունականութիւն մը։ Մանչու լեզու մըն է գործածած անիկա, մանաւանդ իր հրապարակագրութեան մէջ, որ գիտէ կռուիլ, խարազանել, նոյն իսկ հայհոյել։ Կը կարծեմ թէ Գեղամ Բարսեղեանի հետ երիտասարդութի՛ւնն է, որ կը մտնէ գրի ասպարէզ։ Առաջ, պէտք էր ծորուք ունենալ [illegible]։ Սովորութիւն էր, պէտք էր ծանօթ ըլլալ շողոքորթելու, ամէն-չամէնը օրհնելու, մանաւանդ հարուստները պանծացնելու եւ անտաղանդ մարդիկը գովելու արհեստին բոլոր նրբութեանց։ Գեղամ Բարսեղեանի լեզուն հեգնել ու խայթել չի գիտեր, բայց լաւ կը ծեծէ իր զոհը։ Երբեմն այնպիսի տիտղոս մը կուտայ, որ հայհոյութենէ մը աւելին կ'արժէ, պարզապէս կը սպաննէ։

Իր սերունդով կը սկսի [illegible] հայհոյելու Փշրտացիներուն։

Երիտասարդնե՛ր, ծանօթացէ՛ք.—

Գեղամ Բարսեղեան, բիւրեղ երիտասարդ մը մեր գրական տունէն։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՊԷՐՆԸՐՏ ՇՕ

Խորհրդային թերթերը այս օրերուս լեցուն են աղմուկով եւ աղակներով։ Ուրախութի՛ւն, ուրախութի՛ւն։ Որովհետեւ Պէրնըրտ Շօ կարմիր երկիր է գացեր եւ գովեր փառաբաներ է բոլշեւիկեան բաները։ Կը ճանչնանք Պէրնըրտ Շօն.— տաղանդաւոր գրող է, բայց մանաւանդ ապուշները զարմացնելու եւ այլշեցնելու գաղտնիքին ալ տէր է։ Յաճախ մարդ չի գիտեր թէ իր գովեստը ծա՞ղր է, կամ իր ծաղրը գովե՞ստ է։ Անշուշտ բոլոր բաները չեն արժանագրեր խորհրդային թերթերը։ Ֆրանսացի օրագրող մըն է, այս անգամ, որ կը պատմէ թէ, այցելութեան մը ընթացքին, Պէրնըրտ Շօյի կը ներկայացնեն, ինչպէս միշտ, այցելուներու տումարը, ըէքլամ մուրալով Պէրնըրտ Շօ կը գրէ. «Փա՛ռք տուէք Աստուծոյ համեղ ճաշէ մը ետք»։

Ի՛նչ, այդքան դժուա՞ր է համեղ ճաշ մը ընել Ռուսիոյ մէջ։

Ուրիշ առթիւ մը կը գրէ.— «Հայրս շատ կը խմէր, իսկ ես շատ կ'աշխատիմ. երբ հնգամեայ ծրագիրը վերջացնէք, լաւ մը հանգչեցէք»։

Պէրնըրտ Շօյի հեգնութեան ուժն ու իմաստը հաճելի՞ է արդեօք Ռուսերուն։ Լունաչարսկի «Իզվեստիա»յի մէջ կը վերլուծէ իրլանտացի վիպագրին ոչ միայն կարողութիւնն ու վայելած համակրանքը, այլ նաեւ անոր հեգնանքին խաղերը, եւ, քիչ մը սկեպտիկ, կ'աւելցնէ թէ Պէրնըրտ Շօյի այս դիւրին գովեստները, բոլշեւիկեան բաներուն մասին, վաղը կրնան նոյնքան դիւրութեամբ խիստ քննադատութիւններու փոխուիլ դարձեալ այդ նոյն բոլշեւիկեան բաներուն մասին, բայց այս բացատրութիւնն իսկ չի՞ նշանակեր միթէ, որ Պէրնըրտ Շօյի կարծիքները երկդիմի են, այնպէս որ կարելի է վիպագրին գովեստներուն տալ դառն քննադատութեան մը իմաստը։

Մի՛ ուրախանաք, բոլշեւիկներ։ Եսապաշտ Պէրնըրտ Շօյի համար հաճոյք է երգիծել միամիտները։

ՇԱՏՐՈՒԱՆԸ

ԽՄԲ.— Այսօր լոյս կը տեսնէ նախատակ Գրողներու Բարեկամներու Հրատարակութեանց դ. հատորը, ողբացեալ Գեղամ Բարսեղեանի ամբողջական գործը։ Ստորեւ՝ հատուած մը Գեղամի գրականութենէն, որուն նուիրուած է «Յառաջ»ի այս թիւը.—

Ջուրի վճիտ ցայտքը կը բարձրանայ խրոխտանքով։ Ծաղկեթաղարներով շրջանակուած բոլորշի աւազանին գոգը՝ վերամբարձ ծորակէն դուրս կը փախչի շատրուանին ջուրը, եւ, վէս ու անվեհեր, կը բարձրանայ։ Ու կը զգուի, կը ցրցնուի յետոյ. երբ անծանօթ ուժէ մը մղուած ջուրի նուրբ ու սեղմ ցայտքը կը բզկտի ու չեշտակի կը ճեղքէ օդը, արծուաթիռ արագութեամբ կը սլանայ դէպի վեր՝ յանկարծ կը յոգնի իր թափին մէջ, կը թուլնայ, կը ճիւղաւորուի, կը տարածուի. այն ատեն ահա բարակ, քնքուշ անձրեւ մըն է որ կը տեղայ՝ դէպի վար այս անգամ. Ջուրը այդ ամենաբարձր կատարին վրայ անօրացած՝ վասն զի կը տարտղնի խոլոյն, կը քակուի թել առ թել, բիւրաթել՝ անհամար կաթիլներ, ծաղկիկ, քաղցրիկ, թեթեւ կայլակներ, հեղուկ ու թափանցիկ զանակներ կ'իյնան՝ կը թափին, կը թափթփին շարունակ, անվերջ։

Շատրուանը կը սերմանէ. իր պզպզուն հունտերը կը ցանցնէ աւազանին ջուրին մէջ, որ կ'ակօսի ու կը խռովի. վայրկեան մը չի կրնար իր միապաղաղ անդորրութիւնը գտնել, վասն զի մշտապէս կը հարուածուի այն պզտիկ սարսափէն որ չընդհատիր բնաւ։ Իր դէմքը հազարումէկ կնճռոտութիւններ կ'ուրուագծէ, հազար ու մէկ արտայայտութիւններով կը փոփոխուի ընդմիշտ. իւրաքանչիւր կայլակի հպումին տակ՝ փոքր շրջանակներ կը կազմուին, որոնք կը լայնան՝ անմիջապէս, մինչեւ անորոշ ըլլալու եւ սրբուելու աստիճան. ու այսպէս՝ իրարու ետեւ, անդադրում։

Ու ջուրի այս թարմ բողբոջման, ջուրի այս մշտառոյգ, կենդանի ու յարաշարժ ծաղկեւորման մէջէն՝ ահա հիմա արեւու շառայլ մը՝ ծառին սաղարթներէն սպրդելով մուտ կը գործէ՝ կը պրիսմակուի. ու այն ատեն կենսաշխարհային մթնոլորտ մը կը ստեղծուի շատրուանին մէջտեղ. իրարու ընդելուզուած, գրեթէ միաւորուած բազմազան գոյներ կ'ընդնշմարուին ջուրի խուրձին մէջ, ծիածան մը կը դողդղայ, եօթնգունեան հիրիկը կը փթթի տժգունօրէն ու բիւրեղներ, բիւրեղացումներ թռչուն ժայթքերով կը փայփլին՝ ջուրի, արեւու ու ծիածանի այդ մոգական հրաշալիքին մէջ։

∴

Անապակ եւ ուժգին տաղանդ իսկ չէ՞ թուիր ըլլալ շատրուանի այս ժայթքը. չէ՞ որ ան ալ կը բխի միեւնոյն ինքնաշարժ մղումով, կը բարձրանայ միեւնոյն թափով, ու յետոյ իր բարերար ներգործութիւնը կը տարածէ, կը համասփռէ չորս բոլորքը։ Ա՛ն ալ, ինչպէս շատրուանին ցայտքը՝ նախ սեղմ ու ինքնամփոփ՝ երբ փայլակնային արագութեամբ կը յայտնուի, ու սիգապանծ թռիչքով մը իր գագաթնակէտը կը հասնի՝ չէ՞ որ ա՛լ իր դերին մէջ կ'ըլլայ. սերմնացանի դեր, որ կը կայանայ մտքի հունտերը ցանցնելու շարժումին մէջ։

Ա՛ն՝ ճշմարիտ տաղանդն ալ չէ՞ որ մինչեւ իր բարձրանալը՝ միեւնոյն սարսուռները կ'ապրի, բայց այդ սարսուռներով կ'ոգեւորուի, ու յետոյ կը տեղայ իր արգասիքին մէջ յղացուած տարրերը, կը ցանէ զանոնք իր շուրջը — սերմեր՝ որ կը վրդովեն իր շուրջի մարդիկը, կը ցնցեն զանոնք, ինչպէս շատրուանին ջրացայտքը կը վրդովէ աւազանին ջուրը։

Ու այդ դիրքին, այդ բարձրութեան մէջ չէ՞ որ փառքի ծիածանը կը շրջապատէ տաղանդն ալ, ինչպէս ահա զարդարած է շատրուանին ջուրը։

∴

Ահա անիկա՝ այդ ջուրի ցայտքը՝ կը բարձրանայ միշտ, համայք պանծառող ալացքով մը թափ կու տայ ու կը բարձրանայ։ Իր տենդը, իր յուզմունքը ունի ան, այդ ջուրը. անվկանդ ու մշտանորոգ կենսունակութիւն մը կը խայտացնէ զայն. կ'արհամարհէ ան ամէն բան. իր հպարտ եսին գիտակցութեամբը կը խանդավառուի. իր գոհացումը կը գտնէ, հո՛ն՝ ուր իր ամէնաբարձր զէնիթին հասած ըլլալ կը կարծէ, եւ երբ կը հասնի այդ կատարին՝ իր ոյժերուն փթթիւագեղ ծաղիկները կը թօթուէ, կը ցրցնէ։

Շատրուանին ջուրին ցայտքը վեր կը սլանայ միշտ, ջինջ ու անապակ՝ ինչպէս ստոյգ տաղանդը, եւ սէգ ու հպարտ՝ ինչպէս արծիւը։

(Մուրհանդակ, 1905)

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԼԵՌՆԵՐՈՒՆ ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ, Գրեց՝ Սուրէն Բաբախեան, Պատկերազարդ, Հրատ. Սահակ-Մեսրոպ տպարանի, Գահիրէ, 1931, գին 12 ֆրանք։ Հասցէ Imp. Sahag-Mesrob, 25 Chareb Tevfik, Le Caire (Egypte)։

«ՆԱՀԱՏԱԿ ԳՐԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐ»
Լոյս տեսաւ Ն. Գ. Բ.ի առաջին շարքին չորրորդ հատորը
ԳԵՂԱՄ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆԻ ամբողջական գործը
Արծակ էջեր, պատմուածքներ ու զանազանք

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ
Ուրֆայի Հայր. Միութեան կողմէ
Այսօր Կիրակի Գլամառի անտառին մէջ
կը խօսին՝ Գ. Գ. Կ. ԳԷՈՐԳՋԱՆԵԱՆ և ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ
Ընծրեւի պարագային ապաստարան:
Հաղորդ. միջոցներ.— Hôtel de Ville կամ Porte de Versaillesէն առնել Թիւ 89 ճանրակառքը եւ իջնել վերջաւորութիւն, ուր ուղեցոյցներ պիտի սպասեն:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Կիւրինի Հայր. միութեան կողմէ: 22 Օգոստ. Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Էմիլ-Զոլայի շքեղ սրահին մէջ:
Ղեկավարութեամբ դերասան ԹՐԱԳՕՇի կը ներկայացուի
ՇԻԼԼԷՐԻ ԱՒԱԶԱԿՆԵՐԸ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (23)

ՆԱՋԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՀԱՅՈՑ ԴԱՀԻՃԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ...

39.— ԽՆԴՐԱԳԻՐՍ ԱՇԽԱՐՀԻ ՇՐՋԱՆԸ Կ'ԸՆԷՐ...

Յաջորդ օրը դարձեալ բանտ գացի, բանտապահներու պետին մօտեցայ, եւ հարցուցի թէ ո՞ւր է հայրս, կ'ուզեմ անպայման տեսնել: Նոյն կոպտութեամբ պատասխանեց:

— Հայրդ ոստիկանատունն է, անկէ դուրս չելած՝ չես կրնար տեսնել:

Եւ իր սենեակը մտաւ:

Առաջին անգամ էր, որ կը լսէի ոստիկանատուն բառը: Այդ թուականին մեր մէջ ոստիկանական կազմակերպութիւն չկար տակաւին: Իմաստը հասկնալու համար՝ դիմեցի բանտապահի մը, որ բացատրեց ինծի: Ոստիկանատունը փոքրիկ սենեակ մըն է, ըսաւ, ուր կ'արգիլափակեն ամէն կարգի յարաբերութենէ զրկուած մարդիկ, որպէս զի մարդ չկարենայ տեսնել զանոնք: Այս տեղեկութիւնը ստանալէ յետոյ, անօգուտ համարեցի այլ եւս սպասել: Սկսայ լրտեսել ոստիկանական հրամանատարը: Երկու ժամ անցաւ, հրամանատար փաշան չերեւցաւ: Յանկարծ վարի յարկէն փողի ձայն մը լսուեցաւ: Եռուզեռ մը սկսաւ: Ամէն մարդ, իրենց ձեռքին մէջ մէկ մէկ խնդրագիր, պատրաստուեցան դիմաւորելու հրամանատար փաշան: Վերջապէս փաշան, գոռոզ քայլերով ու շարժումներով վեր բարձրացաւ սանդուղներէն: Ժամբուն վրայ, սրահին մէջ հաւաքուած մարդոց ձեռքէն թիկնապահ մը մէկիկ մէկիկ սկսաւ հաւաքել խնդրագիրները: Երբ բազմութիւնը ցրուեցաւ, մօտեցայ այն թիկնապահին, որ առջի օր խնդրագիրս առեր էր: Հարցուցի թէ ի՞նչ եղաւ խնդրագիրս:

— Խնդրագիրներուն պատասխանը կու տայ միայն դիւանապետը, գնա՛ անոր հարցուր, ըսաւ:

Փնտռելով փնտռելով գտայ Դիւանատունը: Ըսին թէ խնդրագիրս երկու ժամ առաջ ճամբայ հաներ էին դէպի հարցաքննութեան դիւանը: Վազեցի հարցաքննութեան դիւանը, ներս մտայ: Մօտ 40 տարեկան, սեւ մօրուքով, թարմ դէմքով մարդ մըն էր հարցաքննիչը, որ կը կոչուէր Արիֆ պէյ: Հարցումս դեռ չէի աւարտած, երբ կատարեալ քաղաքավարութեամբ ընդմիջեց զիս.

— Հասկցայ թէ ի՛նչ կ'ուզես, նստէ նայինք, տղա՛ս, ըսաւ եւ աթոռ մը ցոյց տուաւ:

40.— ՖԷՍԵՐՈՒՆ ՍՈՊԸ ԻՆՉՈ՞Ւ ԿԸ ՓՐԹՆԵՆ

Ինչպէս անապատներուն մէջ ծարաւէն ուշաթափ, մահուան ստուծանին հասած ղժբախտ մէկը, որ յոյսով եւ ուժով կը լեցուի ի տես զով ու կանանչ ովասիսին եւ ի լուր աղբիւրի մը բխրբող խոխոջիւնին, այնպէս ալ հաճոյք զգացի եւ ծայրայեղ յուզումէս աչքերս թրջեցան: Ոստիկանական հրամանատարութեան շէնքին մէջ այն կոպիտ ընթացքը, որ կը կրկնուէր երկու օրէ ի վեր, բաղդատելով այս մարդկային ու քաղաքավար ընդունելութեան հետ, զարմանքի մէջ էի ինկեր: Շնորհակալութիւն յայտնելով, նստայ:

Քսան վայրկեան չանցած, երեք ոստիկաններու հսկողութեան տակ ներս մտաւ հայրիկս: Հարցաքննիչը հրամայեց, որ ոստիկանները դուրսը սպասեն: Ցետոյ բարեացակամ ընդունելութիւն մը ըրաւ հօրս, անոր ցոյց տալով աթոռ մը իր մօտիկը: Բացատրելէ ետքը իմ տառապանքս ու նեղութիւններս, ըսաւ.

— Փա՛ռք Աստուծոյ, հոգ ընելու բան մնացած չէ, Աստուծով մը օրէն ազատ կ'արձակուի:

Հօրս ֆէսին վրայ ծոպ (փիւսկիւլ) չկար: Ցետոյ միտքս ինկաւ որ հայրս մերժած էր մեր տունի կերակուրը, զոր ղրկած էինք ա... Հարցուցի ատոնց պատճառը:

Հայրս խնդաց դառնօրէն:

— Տղուս հարցումներուն կրնա՞մ պատասխանել, ըսաւ հարցա...

— Ինչո՞ւ չէ: Սենեակին մէջ մեզմէ զատ ոչ ոք կայ: Կրնաք...

Հայրս սկսաւ խօսիլ.

— Ֆէսին ծոպը կը փրցնեն անարգելու համար: Թէեւ կ'... ծոպն ու պարօշը (սարըք) կը խլեն, որպէսզի բանտարկեալներ... ձուին անձնասպան ըլլալ, բայց մենք չենք հաւատար այդ պատճառներուն: Վասնզի հիմա երկրին վարիչներուն միակ նպատակն է բոլոր անոնց, որ դաւաճան կը համարուին՝ հայրենիքին համար ... տարած ծառայութեան պատճառով միայն: Ինչո՞ւ մերժեցի կերակուրը ղրկեր էիք տունէն: Ձեր կերակուրը բանտին մէջ գետինը թափած... յետոյ գետնէն առնելով, հողով խառն դրած էին ամաններուն մէջ... ցուցի բանտապահին, որ կերակուրը կը բերէր, թէ ինչո՞ւ հող ... են կերակուրին: Ըսաւ թէ ամաններուն տակ մուկ փնտռելու ... ուած են թափելու կերակուրը, եւ քննութենէ յետոյ՝ նորէն ամաններու լեցնելու: Միթէ կարելի՞ է ուտել կերակուրը, այդ քննութենէն ... Ահա թէ ինչո՛ւ ետ ղրկեցի: Դուն ալ եթէ երբեմն գաս զիս տեսնելու ... քանը կը բաւէ, տղաս:

Մէկ շաբթուան ընթացքին, երկու օրը մէկ անգամ, ուրեմն ... տեսնուեցայ հօրս հետ, միշտ հարցաքննիչին սենեակին մէջ:

(Շար....)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տարե.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ	20 շլ.	40 շլ.	
ԵԳԻՊՏՈՍ	»	»	
ԻՏԱԼԻԱ	250 ֆրանք		
ԱՄԵՐԻԿԱ	6 տլ.	10 տլ.	
ԵՒՐՈՊԱ	100 ֆ.	200ֆ.	

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 574 220

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 18 ՕԳՈՍՏՈՍ 1931
18 AOUT 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1649

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԷԿ ԵՐՐՈՐԴԸ ՊԱՏՐԱՍՏ

Ահա եւ չորրորդ հատորը.— «Ամբողջական գործեր»՝ Գեղամ Բարսեղեանի։

Կազմուած՝ 1929 սեպտեմբերին. «Ն. Գ. Բ.»ը արդէն կատարած է իր յանձնառութեանց մէկ երրորդը.— Սեղանի վրայ են խոստացուած 12 հատորին չորսը։

Անցեալ աշնան հրապարակ ելաւ առաջին հատորը.— «Արևակ էջեր»՝ Ռուբէն Զարդարեանի (215 էջ)։

1931 մարտին լոյս տեսաւ երկրորդ հատորը.— «Նամակներ Անդունդի կեանքէն», Մելքոն Կիւրճեանի (216 էջ)։

Յուլիսին՝ երրորդը «Տարօնի Աշխարհ», Գեղամ Տէր Կարապետեանի (340 էջ)։

Իսկ օգոստոս 15ին՝ չորրորդ հատորը. «Ամբողջական Գործեր» Գեղամ Բարսեղեանի (254 էջ)։

Արդէն մամուլին յանձնուած է հինգերորդ հատորը — Ա. Արփիարեանի գործերու ժողովածուն։

Մէկ խօսքով, լրջօրէն հիմնաւորուած է գործը։ Եւ այս ընթացքով, կարճ ժամանակէն պատրաստ պիտի գտնենք 12 հատորին կէսը։ Աշխատանք մը, որ արդար հպարտութիւն կրնայ պատճառել Նահատակ Գրողներու Բարեկամներուն, Փարիզէն մինչեւ Ամերիկա։

×

Եւ հիմա, անխուսափելի, տաղտկալի յորդորը.— Պէտք է ծախել այս գիրքերը։

Արդարեւ, ի՞նչ օգուտ ունի հատոր հատորի վրայ շարել, եւ դիզել մթերանոցներու մէջ։

Որքան գիտենք, գոհացուցիչ է սպառումը, բաղդատելով ուրիշ հրատարակութեանց հետ։

Բայց, ինչո՞ւ չըլլայ աւելի քան գոհացուցիչ։

Ինչո՞ւ մատենադարանի փոշիներէն, թերթերու դեղնած էջերէն աքնութեամբ, գուրգուրանքով հաւաքուած այս ոսկեհատները աւելի շուտ եւ աւելի շատ չսպառին, չտարածուին բոլոր տուներուն մէջ։ Այլ մանաւանդ երիտասարդութեան մէջ։

Ամբողջ անցեալ մըն է որ կը պատկերանայ մեր աչքին առջեւ, մարմին կ'առնէ մեր սեղաններուն վրայ, գեղեցիկ տպագրութեամբ եւ նոյնքան գեղեցիկ ու միաձեւ հատորներով։

Անդարձ կորսուած փաղանգի մը երկունքն է որ, հատորէ հատոր, կը պատմէ մեզի ճիգը՝ հայկական մտքին ու արուեստին։ Ստեղծագործ ճիգ՝ ամէնէն դժխեմ պայմաններուն տակ։ Առօրեայ հինհնուքներու եւ ընթացիկ հոգերու ճախճախուտքին մէջ։

Թանկագին վաւերական մը՝ որ կը սկսի ութսունական թուականներէն, երբ աւելի շատ օտար թարգմանութիւններով զբաղած էին մարդիկ։ Երբ տակաւին նոր էր արթնցած գիտակցութիւնը՝ ազգային արժէքներու։

×

Հրատարակուած հատորներէն վերջին երեքը առաջին անգամ է որ կ'երեւան գրքի ձեւով։ Իսկ ամբողջութիւնը նորութիւն է այն սերունդին համար որ հասակ նետեց օտար ափերու վրայ։

Բայց, չափազանցութիւն չպիտի ըլլար ըսել թէ՝ նոյն իսկ անոնք որ ժամանակին տեսած եւ կարդացած են այդ արտադրութիւնները, առօրեայ թերթերու կամ պարբերականներու մէջ, անոնք ալ հաւանաբար նոր կ'անդրադառնան կատարուած ճիգին խորութեանն ու շքեղութեանը։ Ուրիշ բան է թղթատել հատոր մը, նկատի ունենալ իբրեւ ամբողջութիւն, եւ բոլորովին ուրիշ բան՝ օրը օրին կարդացած ըլլալ այսինչ հատուածը, այնինչ արձակը։

×

Այս առթիւ, պիտի թելադրէինք հրատարակիչներուն, ըլլալ աւելի բծախնդիր՝ ընտրութեանց մէջ։ Նոյնիսկ հեղինակներու բարիքին համար։

Ուրիշ թելադրութիւն մը եւս, որ պարզապէս առեւտրական է։

Հարկ է միջոց մը գտնել, քիչ մը աւելի մատչելի դարձնելու համար գիրքերու գինը։ Առ հասարակ մեր մէջ մանր-մանր կը հաշուեն թերթի եւ գրքի գինները։ Ժառանգական ունակութիւն։ Բայց այն խաւերը որ ամէնէն աւելի պէտք ունին այս գիրքերուն, հիմքեր կը գտնեն վարանելու։ Մանաւանդ անճար գաղութներու մէջ։

Առեւտրական ձեռնարկ մը չըլլալով այս գործը, կը կարծենք թէ մասնաւոր դժուարութիւններ չկան, աւելի ժողովրդական գին մը սահմանելու։

Յաջորդ հատորներու հրատարակութեան առթին, հրատարակիչները անշուշտ նկատի կ'ունենան նաեւ շարք մը տաղանդաւոր նահատակներ — երիտասարդներ — որոնք իրենց կարգին կայծեր ցանեցին թերթերու մէջ, եւ որոնց անունն իսկ մոռցուած կը թուի։

Այդ շարքէն կը յիշենք ողբացեալ Գագիկ Տէվէճեանը, որմէ ընտիր արձակ մը լոյս տեսաւ Մոսկուայի «Բանբեր»ին մէջ,— «Լճակին Ջամբիկը»։ Աւելի թանկագին են ձեռագիրները։

Ունինք Գրիգոր Եսայեանը, Արմէն Տօրեանը (դժբախտաբար ֆրանսերէն), Տիգրան Գասպարեանը, Խորայէլ Տիրունին (Արիս Խորայէլեան), Սարգիս Մինասեանը։ Մասնաւոր պրպտումներով, թերեւս կարելի ըլլայ գտնել բաւական նիւթ՝ հատոր մը կազմելու այսպիսի խումբէ մը։

Շ.

ԹՈՒՐՔՓՐԱՆՍԱԿԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Գաչիրէի «Մաքաթթամ» թերթը կը գրէ.—

Սահմանագլուխէն ստացուած լուրերուն համաձայն, Թուրք եւ Ֆրանսական յարաբերութիւնները կնճռոտ կերպարանք մը ստացած են, ֆրանսական իշխանութիւնները կ'ամբաստանուին Թուրքերու կողմէ, թէ իրենց դէմ դաւադրութիւններ կը սարքեն այն վայրերուն մէջ, ուր քիւրտեր կը բնակին, այսինքն՝ Սուրիոյ սահմաններուն վրայ թուրքիոյ սահմանամերձ շրջաններուն մէջ:

Վերջին անգամ, Դամասկոսի մէջ ի պատիւ Հաճոյի եւ միւս քիւրտ պէյերուն սարքուած հանդէսները եւ հոն խօսուած ճառերը, մասնաւորաբար քիւրտ ղամբին ղային տղուն կողմէ տրուած պատուասեղանները, ի պատիւ նոյնքիւրտերու, քրտաբնակ վայրերու մէջ. Թրքական շրջանակներու վրայ մեծ ազդեցութիւն գործած եւ անոնց ուշադրութիւնը գրաւած են։

Ցիարպէքիրէն վերջին օրերս տասը վաշտ գինուորներ ամբողջական կազմածներով Նուսէպին գալով՝ հոն հաստատուած են. այսչափ ուժի մը հոն հաստատուիլը կը նշանակէ թէ՝ Թուրքեւ ֆրանսական յարաբերութիւնները խանգարուած են եւ նորանոր բարդութիւններու կը սպասուին:

Սահմանագլուխէն եկողներու պատմածին համաձայն՝ քիւրտ աւազակներու եւ Թուրք պահակախումբերու միջեւ տեղի ունեցած են արիւնահեղ ընդհարումներ, որոնք վերջացած են աւազակներու պարտութեամբ։ Այս վերջիններս... ապաստանած են ֆրանսական սահմանը։

Լուրերը Թրքական աղբիւրէ են։ Կ'ըսուի թէ ֆրանսական գծին վրայ է որ այդ ապստամբները կը կազմակերպուին ու կը ճամբուին Թրքական հողը։

Վերջին օրերս, ի մասնաւորի Թուրք զօրքերու կողմէ, ձեռք ձգուեցան քանի մը տասնեակ Հայեր ի, որոնք ֆրանսական զէնքեր կը կրէին եւ կ'աշխատէին Թրքական հողը անցնիլ սահմանէն, կ'եզրէ գծէն։

Կը վախցուի որ նոր խռովութիւնները սկսին. եթէ երբեք ֆրանքեւթուրք յարաբերութիւնները չճշդուին եւ ֆրանսական իշխանութիւնները Թուրքերուն վճռական ազդարարութիւններ չընեն եւ կտրուկ միջոցներ ձեռք չառնեն ոտնձգութիւններուն առաջքը առնելու համար։

ՄԱՀԱՓՈՐՁ ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ ՓՈԽԱՐՔԱՅԻՆ ԴԷՄ

Պոմպէյէն հեռագիր մը կը հաղորդէ թէ տեղին ոստիկանութիւնը բռնեց ինքնաշարժ մը, որուն մէջ պայթուցիկ նիւթեր կային։

Կասկած կայ թէ այս պայթուցիկները պիտի ծառայէին մահափորձի մը ընդդէմ Հնդկաստանի նոր փոխարքային, որ պաշտօնական ճամբորդութիւն մը պիտի կատարէր դէպի Քաունփոր։ Կասկածելի չորս անձեր ձերբակալուեցան։

ՎՐԻՊԱԿ.— Ուրբաթ օրուան «Ցառաջ»ի մէջ, Ը. յօդուած, 11րդ հատուած, «Շառքօ» — պիտի ըլլայ Շաւրօ։

Կիրակի օրուան թիւին մէջ, Նազըմ փաշայի Յուշերը, վերջին սիւնակ, վարէն վեր 7րդ տող — «մուկ փնտռելու» — պիտի ըլլայ — նամակ փնտռելու։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՐԱՐԱՏԻ ՔԻՒՐՏԵՐԸ ՄԱՔՐՈՒԱԾ ?

Թրքական «Վագըթ» թերթը կը գրէ թէ Արարատի անցեալ տարուան զսպումէն ազատուած սահմանափակ թիւով Քիւրտերը պարսիկ հողը անցած եւ Մասիսէն 30 քիլոմեթր դէպի արեւելք գտնուող Ագկէօլի շրջանակը ապաստանած էին։ Պարսիկ զօրքերը փորձած են զինաթափել զանոնք եւ այս պատճառով արիւնոտ կռիւներ տեղի ունեցած են նախ Գարաայնի եւ յետոյ Կիւլլիւ Ձէմէն լեռներու մէջ, մեծ կորուստ կրելէ յետոյ, աւազակները երեք մասի բաժնուած եւ ցրուած են։ Մասերէն մէկը, Բրօ Հասօի հրամանին տակ, պարսկական հողը փախած է։ Երրորդը, Ֆէրզանտէի ղեկավարութեամբ, Ագկէօլի ուղղութեամբ փախած է, իսկ Ֆարսի հրամանին տակ գտնուողներն ալ Եկմալ ապաստանած են։

Բրօ Հասօ, եղբայրը եւ քանի մը ընկերները սպաննուած են Պարսիկներու կողմէ։

Մ. Քեմալի խորհրդակցութիւնը

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԴԵՍՊԱՆԻՆ ՀԵՏ

Մուսթաֆա Քէմալ, երկարատեւ խօսակցութիւն մը ունեցաւ խորհրդային դեսպանին հետ, որ կը վերադառնար Ռուսիայէն։ Տեսակցութիւնը շատ երկար տեւեց։ Կը հաստատուի թէ Ռուսիոյ արտաքին գործավարը Լիտվինոֆ պաշտօնական այցելութեան պիտի երթայ Էնկիւրի, այս հոկտեմբերին։

Մակեդոնացիները զէնք կը ջարդեն

Մակեդոնական կազմակերպութիւնները — Միխայլովիստներ եւ Փրոթոկէրովիստներ — կրկին սկսած են իրարու դէմ դառնալ եւ զիրար ջարդել։ Շաբաթ օր, կարգ մը փրոթոկէրովիստ պետեր հաւաքուած էին իրենցմէ մէկուն տունը։ Երիտասարդ մը բերաւ յանձնեց ծրար մը, որ ղրկուած էր տանտիրոջ համար։ Այս վերջինը, երբ ծրարը բացաւ, զարհուրելի պայթում մը տեղի ունեցաւ։ Տանտէրը Թոտորոֆ գետին փռուեցաւ, մարմինը ծակծակ եղած էր եւ մէկ աչքը վիրաւորուած։ Անոր հայրը, քահանայ մը՝ նոյնպէս վիրաւորուեցաւ ծանրօրէն։ Ուրիշ պետի մը Թրայքոֆի երկու բազուկները կտրուեցան, իսկ երրորդ մը Տիմօֆ բազմաթիւ երկաթի կտորներ ստացեր էր մարմինին զանազան կողմերէն։

Ոճրին հեղինակները երեւան հանելու համար բացուած քննութիւնը հաստատեց թէ, ծրարը որ կը պարունակէր դժոխային մեքենայ մը տանտիրոջ յանձնուած էր մօտակայ կաթնավաճառի մը աշկերտին կողմէ։ Աշկերտը յայտնեց թէ ծրարը իրեն տուած էր անծանօթ մը, եւ առանց կասկածելու, ինքն ալ յանձն առած էր զայն տանիլ մակեդոնական պետին տունը։

Ոստիկանութիւնը հաստատած է թէ ոճիրը պատրաստուած էր Վանչօ Միխայլոֆի կուսակիցներուն կողմէ, որոնք այս կերպով յաջողեցան գիծէն դուրս ձգել երեք ուժեղ հակառակորդներ։

Անգլիոյ ելեւմտական տագնապը

Անգլիոյ նախարարական մասնախումբը կրկին կը շարունակէ իր խորհրդակցութիւնները տնտեսագէտներու տեղեկագրին վրայ։

Կը կարծուի թէ կարելի պիտի ըլլայ համաձայնութիւն գոյացնել տնտեսագէտներու եզրակացութեանց ընդհանուր գիծերուն վրայ, յետոյ քննելու համար նախարարներու լիակատար նիստին մէջ։

Անգամ մը որ նախարարները համաձայնին գործադրելի ծրագրին մասին, բանակցութիւնները պիտի սկսին ընդդիմադիր կուսակցութեանց հետ։ Անգլիոյ վարչապետը խորհրդակցութեան պիտի հրաւիրէ նաեւ աշխատաւորական երեսփոխանները։

Անգլիոյ նախարարները ամէնէն աւելի կը վախնան որ իրենց կուսակցական ընկերները աւելի շատ ընդդիմութիւն ցոյց տան տնտեսական-ելեւմտական ծրագրին, քան թէ հակառակորդ կուսակցութիւնները։

Լոնտոնի Կլոր Սեղանը

Հնդիկ 27 պատգամաւորներ, որոնք պիտի մասնակցին Լոնտոնի խորհրդակցութեան, հասան Պոմպէյ։ Սակայն, վախ կայ որ Կանտիի եւ իր կուսակիցներուն մերժումը ձախողեցնէ Կլոր Սեղանը։

Անգլիոյ աջակողմեան շրջանակները այս առթիւ կը դատապարտեն Հնդկաստանի նախորդ փոխարքային լորտ Իրվինի մեղմ ու հաշտարար քաղաքականութիւնը՝ հանդէպ Կանտիի։ Այս քաղաքականութիւնը, կը կարծեն թէ քաջալերած է զայն եւ իր կուսակիցները աւելի պահանջկոտ եւ անհաշտ դառնալու։

Իսկ ազատական, չափաւոր եւ աշխատաւորական շրջանակները որոնք ուժ տուեր էին Լորտ Իրվինի քաղաքականութեան, հիասթափ եղած են Կանտիի բռնած դիրքէն։ Անոնք կը նկատեն թէ Կանտիի մերժումը յաղթանակն է ծայրայեղ տարրերուն, որոնք անողոք թշնամիներն են Անգլիոյ։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԿԵՑՑԷ՛ ԱԽՈՌԸ

Հետեւեալ տողերը կը կարդամ «Բանուոր»ի մէջ — «օրկան Միացեալ Նահանգաց կոմունիստ կուսակցութեան» (8 օգոստ 1931).

Հարցում.— (Բանուոր մըն է հարցնողը).— Թուրքերը Հայերու եկեղեցիները ինչի՞ վերածեցին:

Պատասխան.— Թուրքերը Հայերու եկեղեցիները մեծ մասով ախոռի վերածեցին եւ լաւ ըրին, որովհետեւ եկեղեցիները մարդկային հաչիշատուն ըլլալէ դադրելով, դարձան կենդանիները պահէն, տաքէն ու անձրեւէն պատսպարող շէնքեր:

Վիրաւորուեցա՞ն ձեր զգացումները։ Թշուառնե՛ր։

Նո՛ր կ'իմանաք որ փոխուա՛ծ է աշխարհը։ Մանաւանդ մեր աշխարհը։ Եւ ընթացք կ'երթան փոփոխութիւնները։

Փոխուա՛ծ է ամէն բան, բացի հայկական կապիկէն, չիմփանզէ կամ օրանկութան, որ կը նախընտրէ Թուրքիոյ բոլոր հայկական եկեղեցիները վերածուած տեսնել ախոռի։

Անշուշտ ինքնապաշտպանութեան բնազդն է որ կը խօսի այստեղ ալ։

Ախոռի վերածուած այդ եկեղեցիները, որոնք սահմանուած են կենդանիները պատսպարելու «պաղէն, տաքէն ու անձրեւէն», առաւ մըն ալ կրնան պատսպարան դառնալ այս կարմրատտուն կենդանիներուն։

Ուրեմն, կեցցէ՛ ախոռը, իր առուն եւ անասուն բնակիչներով, Երեւանէն մինչեւ Նիւ Եորք։

ԱՐՇԱԻՐ

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ԲՆԱԿՉՈՒԹԻՒՆԸ

Ուաշինկթընէն տրուած լուրի մը համաձայն, վերջին վիճակագրութիւնը Ամերիկայի բնակչութեան թիւը ցոյց կուտայ 122 միլիոն 775 հազար, որուն հարիւրին 56,2ը քաղաքներու մէջ, հարիւրին 43,8ը գիւղական շրջաններու մէջ։

ԱՐԱԳՈՒԹԵԱՆ ԶՈՀԵՐԸ

Շաբաթ եւ կիրակի, տօնին առթիւ, Փարիզ պարպուեցաւ ու բնակչութիւնը խուժեց դէպի գիւղերը։ Այս առթիւ պատահած արկածներ երթեւեկի ճամբուն վրայ, կը ներկայացնեն կանոնաւոր ճակատամարտի մը արիւնահեղ արդիւնքը։ 36 մահ, 100 վիրաւոր, երկու օրուան մէջ։ Կան դեռ 6 վիրաւորներ, որոնք հոգեվարքի մէջ են։

ՄԱՀ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՅՈՅՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ

Երուսաղէմի Յոյն Պատրիարքը Կոստանդին Դամիանոս մեռաւ 83 տարեկանին, Պատրիարքական գահը բարձրացեր էր 1897ին: 1917ին, երբ Ալէնպիի բանակը կը մօտենար Երուսաղէմի, Թուրքերը զայն բանտարկեցին եւ երկու տարի իբրեւ գերի պահեցին։

Երուսաղէմ վերադարձին, իր եկեղեցին գտաւ կազմալուծուած եւ նիւթապէս քայքայուած, 62 միլիոն ֆրանք պարտքի մը տակ ճնշուած:

Շնորհիւ անգլիական իշխանութեան օժանդակութեան, յաջողեցաւ վերակազմել իր կրօնական իշխանութիւնը։

∴ Երուսաղէմի օրթոտոքս պատրիարքութեան հաւանական թեկնածուն կը նկատուի Մելետիոս եպիսկոպոսը, նախկին պատրիարք Պոլսոյ, որ Լօզանի դաշնագրէն վերջ, երկրէն վտարուեր էր Թուրքերուն կողմէ, իր հայրենասիրութեան պատճառով:

ԳԵՂԱՄ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ
ՔԱՂԱՔԱՑԻ, ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ ՈՒ ՏԵՍԼԱՀԱՐ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Քաղաքացի՛, այո՛, — ու առիկա կը տեսնուի նաեւ իր զայրագին արշաւին մէջ կղերին ու անոր դժպհի իշխանութեան դէմ, տարածուած սեւ կափարիչի պէս, ժողովուրդ հոգիներուն վրայ։ Ու եթէ կարելի է ենթադրել որ ծառուրականի սոտացական ու առարամուտ խանդավառութիւնն է որ զինքը կը հրէ առաջ, երբ կը գրէ Ֆրանչիսկօ Ֆերրերի մասին ցաւի խոր զգացումով, մէկը իր շատ երիտասարդ էջերէն, այդ ենթադրութիւնը կը փլի՝ երբ կը կարդանք իր վրիժառու արձակը որ կը խարազանէ հայ եկեղեցիին չարագործ պաշտօնէութիւնը։ Ու իր գրեթէ ցուրտ ու պաղարիւն գնացքին տակ՝ վը զգանք անդառնալի համոզման կարմիր կրակը։ Նաեւ [illegible]ր կը պահանջէ իր «Հերոսներուն Օրը» գրուածքին մէջ բոլոր ազատութեան համար մեռնող զինուորներուն ի յիշատակ, երկիւղածութեան օր մը, որ ունինք այսօր եւ զոր հարկ է վերածել վրիժառութեան օրուան մը։

Ու դեռ քաղաքացի, — ու այդ կը հաւատանք մեզ, իր հրացայտ հաւատքին մէջ, որ ունի ազատութեան յաղթանակին համար։ «Այսպէս Պատմեց Վրիժարիր Ազատութիւնը» կտորին մէջ, ուր տեղ տեղ իր ոճը կ'ընդունի վսեմ տրտմութիւն մը, այդ հաւատքը գեղեցիկ է իրապէս շքեղ ու երկրական գեղեցկութեամբ մը։ Ըղխտանջ տարիքի պէս կը հոսի բառը՝ մեզ ցոյց տալով անսահման տխրութիւնը գերութեան ու աղէտ ստրկութեան։ Ու յետոյ իր ամբողջ գրականութիւնը տեսակ մը աստիճանական վերելք է դէպի տառապոց ազատութիւն, ամէն կտոր՝ ձերբազատման արարք մը, ուր կը յայտնուի, իր յուզիչ այլ Յայունց փափաքը բարձրացնելու գրականութիւնը քաղքենի ցեխուտէն, կնոջ շապիկէն եւ ժանեկազարդ չփակներէն դէպի ընկերային արուեստը, որուն մասին կը խօսի տեղ մը, անկեղծ խանդավառանքով մը։

Ու չի գոհանար խօսելով միայն, այլ յուսահատական ու որտառուչ ճիգով մը կ'աշխատի սեւեռել իր գաղափարները էջերու մէջ, որոնց միջակութենէն յանկարծ կը ցատկէ իր անմոռանալի, իր զարմանալի, իր արագընթաց Գամ Շինողներուն որ կը թնդայ մուրճերու հարուածով եւ զոր մենք չենք փոխեր արեւելահայ գրականութեան շեղջակուտակ էջերուն հետ՝ որ վերէն արհամարհանքով վար իջնող ուռուցիկ " ու կեղծ զրախօսութիւնը միայն բերին, այդ կալուածին մէջ։

Ու տակաւին եւ միշտ՝ քաղաքացի անշուշտ, իր յեղափոխական խոյանքովը, առէ՛ք «Գերագոյն Ցեղամարութեան Ցայգերգը» օրինակ, իր քաղցր գորովովը որ կը տածէր դէպի խոնարհ մարդիկը եւ որ իրապաշտներուն վերամբարձ հետաքրքրութիւնը չէր, իր ատելութեամբը քաղքենի դասուն եւ յետադիմութեան դէմ, — տեսէ՛ք «Հին Պատմութիւնը»։ Ու վերջապէս հարկ կա՞յ ըսել որ կը պատկանէր Հ. Յ. Դաշնակցութեան մեծ ընտանիքին, որուն մէջ կը մնայ իր յիշատակովը ամէնէն մեծ մեզի մեռեալներէն ամէնէն երիտասարդը, կը կարծենք։

* * *

Եւ արդ, որքա՞ն յաճախ ու որքան շատերը մեզմէ կրնայ ամչցնել, իր մտաւորական յուռթի եւ ներքին [illegible]անքին, իր իմացական որոնումներուն, անձկագին տառապանքներուն եւ անյագ ծարաւին պատճառաւ, ի խնդիր աւելի հերոսական ու գեղեցիկ կեանքի մը, որուն ցոլքը, [illegible] հաւատանք, կը շողար իր աչքերուն խորը։

Արդարեւ քիչ անգամ հայոց իրականութիւնը տեսած է էջեր ուր երգը, նուագը յաւիտենական սիրոյ, [illegible] գգենու այլքան մտաւորական [illegible]րագ մը։ Նախատիպարը, իրական [illegible] ապառնի հայ մտաւորականին (միւս սքանչելի ինքնուրոյն պէս, որ Արտաշէս Յարութիւնեանն էր եւ որուն տուրքերուն ամէնէն գեղեցիկը տուաւ հանդիսաւոր ու քաղցրաբարբառ իր «Ռամկահանդէսին մէջ») զգայարանքներու թրթռացումներն իսկ կը յաջողէր վերածել մաքի խնջոյքներու, հեշտութեան մածուկ մարմիններն իսկ կը բարձրացնէր արձանական ու կայուն հաճոյքի։

Ու հոս է որ կարելի է անվիճելիօրէն պնդել իր բանաստեղծական խառնուածքին հետ՝ մտաւորական կազմութեան վրայ, ցոյց տալով տեղը կնոջ ու իր սպիտակ մարմնին, իր յղի գործին մէջ։ Որքեք, բայց երբեք իր երգը չիջներ խլութեան մեղկ ու հասարակ մարմնին։ Ահա՛ աղջիկ մը Մաննան, որ կը բղխի սափորի մը վայելչութեամբը ու արձանի մը պիրկ այլ թրթռուն մերկութեամբը, վեր՝ առօրեայ կեանքէն վերածուելու համար իմացական ուրախութեան մը «որ բնական երակով մը կ'երթայ, — ու ինչ շքեղ երթով — խառնուիլ Հայոց աղջիկներու ցաւին։ Ու ամբողջ գործին մէջ չի մեղանչեր իր այս հպարտ կեցուածքին դէմ։ Կինը կը մնայ անանձնական, մէկ մասնիկը միայն տիեզերական գեղեցկութեան, ներդաշնակ արարչութեան մը մէջ։ Ու ո՛չ մէկ բացուկ թաց խենէշութեամբ չի գրկեր անոր նրբին մէջքը։

Ու ժայթքին հետ իր ընդարձակ երեւակայութեան որ մերթ Ազատութիւնը կը քալեցնէ բռնութեան երկիրներէն, մերթ ապատումը կը բարձրացնէ կախաղան, բնական վսեմութեան մը հետ՝ որ իր ազնուական հպարտութեան հետ, գլխաւոր գիծերէն մէկը պիտի մնայ իր բանաստեղծական երկին, կը ամփոփ քնարական ճշգրտութիւնը՝ որ միշտ կը մնայ վճիտ ու ճիշդ, նոյնիսկ ընթացիկ յօդուածներու մէջ եւ նոյն իսկ կը հասնի քաղցր պարզութեան մը, հակառակ Ներքին կշռոյթի մը, օրինակ «Որդեր Ցայգերէն» խորագիրը կրող արձակ էջերուն մէջ, միշտ նոյն հպարտ մարդն է որ կ'անցնի երգը շրթունքին ու յաղթութիւնը ձեռքերուն վրայ, — բանաստեղծը։

Ու կրկին կրնայ ամչցնել մեզմէ շատերը, կրնայ այսօր իսկ բարախուն, հրատոչոր, ճկուն իր լեզուովը մեզ կարգի կանչել։ Արդարեւ ի՞նչ գիտութեամբ է որ կը նորակերտէ, հակառակ իր Ներքին ալեկոծութեան նախադասութիւնը որ կը սուրայ։ Ու ի՞նչ ապապատանք եւ ի՞նչ գորով ունի դէպի Հայոց լեզուն։ Բուզարկելով գրաբարը, որ աղբիւրն է ու պէտք է լեզուական ամէն նորոգութեան շտեմարանը ըլլայ, կը մաքրէ բառը կարծէք իր աղտերէն ու քաւրայէն դուրս ցայտած մետաղէ հեղուկի պէս կը նետէ մեր զգայնութեան։

Ու քիչ անգամ կը վրիպի։ Վասն զի քնարակիր ու քաղաքացի, ան ունի ճակտին վրայ, ինչ որ շատերը չունին ապրող մեռելներուն, արարչագործ կնիքը յաւիտենական երգին ու իր արիւնին մէջ՝ սրբազան տենդը գեղեցկութեան, որ թրթռուն մարդը կը զատէ սրիկայէն, անասուններէն եւ ծոյլերէն։

* * *

Բայց ի՛նչ որ իր անձնական ու մասնաւոր տուրքն է Հայոց գրականութեան, ի՛նչ որ երկար ատեն զինքը պիտի պահէ գեղեցիկ ու դէմքը անարատ՝ ժամանակի մոռացումին դէմ, առիկա տեսիլքն է, որ իր մեռնիլ աղու յիշատակը կապոյտ լոյսի մը դէմ, ահա՛ ցոյց կուտայ մեզ, երկինքին եւ երկրին միջեւ։

Երկինքին եւ երկրին միջեւ ու մահուան քաղցր կարօտը ձայնին մէջ, մահուան անուշ դողանջը երգերուն վրայ՝ ու երգերուն վրայ՝ անդայտ կառուցումը երկրորդ կեանքի մը, ուր կարելի պիտի ըլլան բոլոր սպիտակ խոլադութիւնները, այսպէս է Ապառնի քաղաքին խուզարկիչը։

Միթէ կարելի՞ է գտնել մեր սահմանափակ գրականութեան մէջ ուրիշ էջեր, ուր այնքան անձկայրեաց ու տխրանուշ նուագով մը մահը թափառի եւ ուր մահը, ո՛չ թէ երեւայ որպէս ծամածռուն ու ճակատագրական ծանդաղակիրը, այլ սպիտակ հագած պատանուհին, որ տրտում սիրով մը կը մերձենայ մեզ եւ որ կը գեղեցկացնէ կեանքը, իր հեռաւոր ներկայութեամբը։ Ու ո՞վ է այն բանաստեղծը որ չունի մահուան ծփանքը աչքերուն մէջ ու անոր համը բերնին վրայ ու կրնայ յաւակնիլ դողացնել մեր հոգին ապառնիին անստուգութեամբը։

Տեսլահա՞ր,— անտարակոյս է՛ր ինքը։ Բայց մահուան տեսիլքը չէր միայն որ կը հրկիզէր իր հոգին։ Բոլոր անկարելի ու շքեղ բաներուն հրդեհը կար, իր մարմնին մէջ, որ ազնիւ անօթ մը եղաւ արարչութեան։ Ու որքան որ տգեղ ու խեղանդամ էին մարդիկ իր շուրջը, բռնակալութեան ընթացքին ու յետոյ, երբ ծաղրանկար ազատութիւն մը աւելի խեղաթիւրեց զանոնք, այնքան իր կեանքին վրայ բացուեցաւ ծլարձակ փթթումով մը միւս տեսիլքը,— գեղեցկութիւնը։

Ցեղայ միւս անկարելի կոթողացումը մարդուն, մարդուն՝ որ անընդհատ կը յառնէ իր աճիւնէն,— հերոսութիւնը, որքան պայծառ ու անհասանելի կ'երեւար իրեն։ Առիկա մարմնաբացայտ յաղթանակն էր, առիկա նուաճումն էր անհնարինութեան, [illegible]ու քառուղիներուն, առիկա վախճանն էր բոլո՛ր հրկիզումներուն ու կախաղան բարձրացումը իր գուր տառամանի։

Տեսլահա՞ր,— անտարակոյս է՛ր ինքը, այլապէս ի՞նչպէս բացատրել գրեթէ անիրական ու չքնաղ գեղեցկութիւնը իր Հայաստանեայց գրականութեան երազին, որ յեղափոխութեան արեան մէջէն դուրս պիտի բխէր օր մը, վսեմ ու զողահար ցայտումով մը, բայց որ տեսիլք մըն է լոկ հիմա, որքան ատեն որ այսպէս անկարելիօրէն հեռու ըլլայ Հայոց երկրին ու տեսիլքը յեղափոխութեան՝ մարդոց հոգիներէն, որքան ատեն որ հրապարակին տիրեն նեղսրտական սրիկաներն ու սակաւարիւն քաղքենիները։

Բայց վկայ մեռեալի իր սպիտակ հոգին՝ մենք պէտք է յաղթենք այս դաժան իրականութեան։

ՎԱՀԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

ՏԱՍԸ ՀԱԶԱՐԻ ՆԵՐԳԱՂԹԸ

«Աշխատանքի մսի պահանջը» Մոսկուայի եւ անոր կամակատար Երեւանի եւս յիշել տուած է որ կարմիր գծէն դուրս Թրքահայ անտիրական աշխատաւորութիւն մը փռուած է։ ...Հետեւաբար շահագործումի նիւթ ...»։

Այսպէս կը տողագրէ ընկ. Շահրունի, արձանագրելով մանրամասնօրէն որ, 10,000 բազմութեան մը արիւնով ու քրտինքով, «մսով»,

Ա.— Ուժ պիտի տան Հայաստանի մէջ, հնգամեայ ծրագրի արագ գործադրութեան, Հայաստանի ճարտարարուեստացումին, եւ հաւաքական անտեսութեան.

Բ.— Այս պատրուակով, Հայաստանի վարիչները, «հրամանաւ» պիտի վերակենդանացնեն քայքայուած «Հօկ»երը, պիտի հրատարակեն Փաշիբիզի մէջ թերթի մը տեղ ուրիշ մը, պիտի վրդովեն գաղթահայ խաղաղութիւնը, արձանագրութիւններու պահուն պիտի կրկնուին «մերձաւոր խայտառակութիւնները» եւ պիտի փորձեն «կորած եւ անյայտ» մարդիկ ջուրին երեսը բերելու.

Գ.— Հրէի եւ հեթանոսի խնդիր պիտի յարուցանեն, մուտքի տոմսերուն համար։

Կը յիշէ ընկերը նաեւ այն երկար սպասումները, հիասթափութիւնները, որ կրեցին անանք կէս ճամբան. ուրիշներ արտասահմանի մէջ սկսան կազդուրուիլ, Բարեգործական յուսահատ իր հրաւիրակներէն, Յունաստանի եւ Սուրիոյ գաղթականներուն կ'օժանդակէ։ Դեռ որքեր կան որ խոտ կը ճարակին։ Այսպիսի բոպէի մը մէջ է որ Մոսկուա կը հրամայէ ութ տարուան լռութենէ յետոյ։

Այս էին մօտերը ընկերոջ յօդուածին, «Շահագործում» վերնագրով («Յառաջ». 2 օգոստոս)։

Պարզ եւ յստակ՝ ընկ. Շահրունին կը շեշտէ որ այս թշուառ ու անտէր բեկորները երկիր պիտի մտցնեն շահագործելու համար, իբրեւ «մեքենայի միս»։

Ձգելով ընկ. Շահրունի խոշորացոյց-հետազօտակը, կ'աշխատիմ քիչ մը առարկայական ըլլալ, իրապաշտ, առանց իրերուն մէջ նուրբ ոսկեթելեր փնտռելու։

Անարժանաբար կը մօտենամ հարցին, առաւելապէս ընկերոջ արտայայտութեան եղանակին եւ ձեւերուն։

Եղածը ոչ հեկայ թիւ մըն է եւ ոչ ալ խոշոր աղմուկի պէտք կայ։ Սակայն այդ «շնորհ»ը ավժէտական է եւ կարեւոր։

Ի հարկէ, ինչպէ՞ս որեւէ հայ մարդ, նոյնպէս ընկերը դէմ չէ Ներգաղթին, չի կրնար ըլլալ, իր կորդն ալ ցամքած է յաճախ արտ- ցեք զանոնք» աղաղակելէն. Ցեղայ՝ ի խորոց սրտի կը փափաքի որ Հայաստանը «Արմէններու» երկիրը դառնայ, կազդուրուի եւ կազդուրէ. յանուն Հայաստանի Հանրապետութեան։

Ամէն հայ իր ուժէն կաթիլ մը պիտի տայ, հայրենի հողին, ծառին ու ջուրին համար։

Գիտենք սակայն որ գաղթահայ դանդաղումը, յիշատակելի օժանդակութիւն մը չառաւ։

Հատ ու կտոր, մանրուք դրամի պէս, այո՛, երբեմն բաներ մը հասան Երկիր։

Աշխեններու տեսն ձայներ լսուեցան, ու յետոյ բոլորը գացին անկողին։

Իբրեւ կարկառուն եւ շօշափելի՝ գաղթահայը Հայաստանին տուաւ, աղմուկ, պառչուաց, պաղատանք ու երկրպագութիւն։

Գիտենք փաստերով, թիւերով, արձանագրութիւններով ու փճակով, որ գաղթահայ տարրալոյծ բազմութիւնը, որակով ի՞նչ արժէք ունի, ինչպիսի կազմակերպական քաոս, անտեսական որքան սուր տագնապ ունի հաստատուն։ Եւ ամէնէն կարեւորը որքա՞ն անկում, հոգեկան քայքայում անճրկած, յուսակտուր ու մանաւանդ քաղաքականօրէն անարժէք, իբրեւ հաւաքականութիւն։

Անձակատ, անկազմակերպ ու անդէպ։

Մէկ ցցուն յատկանիշ ունի այս ամբոխը,— յարմարիլ, տեղ սութիւն չընել։

Հայրենիքի գաղափարը, ազգային ոգիի մշակումը, զգայնութիւնը ներքին, մաշած լարեր են։

Փաստերը շատ են, սիրտ խոցոտող, աւերիչ, սակայն չոր իրողութիւն։ Նոյնիսկ համեմատաբար աւելի «կազդուրուած» շրջաններու մէջ։

Այսօր կազդուրուած, վաղը կրնան մուխի վրայ նստիլ։ Ու նորէն քալել ճամբաներէն։

Ներկայացնենք պզտիկ գծերով, հասարակութեան հոգեկան կառուցուածքը։ Ի՞նչպէս կ'ապրին։

Գաղթը հինէն ի վեր եղած է, սակայն հաւաքական գաղթը կատարուեցաւ մեծ պատերազմին, Անկախութեան անկումին եւ Իզմիրի հրդեհումին առթիւ։ Միջենք նաեւ Կիլիկիոյ անկումը։

Ու ժողովուրդը, խեղաթար ու հեւասպառ մտաւ հոն ուր արգիլուած չէր։ Սուրիա, Յունաստան, Ֆրանսա, Վերջինը, Հիւսիսային Ամերիկա, աշխատանք ճարելու յոյսերով։

Սուրիա եւ Յունաստան կառավարութիւն ու Նոր վարչաձեւ ունեցան, սակաւին անկայուն։ Մէկը թէեւ հին, սակայն շատ ակարացած, տնտեսական ճնշող տագնապի մէջ է յարատեւ։

Աշխատանք չկայ, ճարտարարուեստի հակայ կարելիութիւններ չունին ու իր տեղացի ժողովուրդին հետ՝ մանրութեան տակ կ'երթան ,սրընթաց՝ առաջին առթիւ մեր անպաշտպան թշուառ ու կիսաքաղց բեկորները։

Ոչ մէկ ինքնայատուկ դիծ զարգացուցած արտասահմանի աւանդապաշտ սակաւ անտիրական ու անդէմ բազմութիւնը։

Շուկայէ շուկայ ինկաւ, հրապարակէ հրապարակ՝ հլու, կամակատար բայց աշխատունակ այս ժողովուրդը, միայն հացի մը համար փշրելի երգերի մը տակ իր գլուխը ծռելու։

Մատ ամէն սեւ ու ճնշող աշխատանքի, կորաքամակ, շահագործուեցաւ սարսափելի ձեւերով ու այլազան պայմաններով, պարզ ի խնդիր պարզ օրապահիկի։

Փճացաւ տնտեսութիւնով, մտայն եւ ձեռնտու աշխատանքի սակաւութենէն, փճացաւ ֆիզիքապէս, օրը օրին մեռնելով ու հաւնելով։ Դառնալով հեզահեա՛կ պառեհապաշտ ու վատ։

Դարձաւ անարի ու նիւթապաշտ ժողովուրդ անընդունակ ամփոփուելու, սեղմուելու, քալելու։

Իր հողէն դուրս, իր երկրէն հեռու, քրտինքը եւ բազուկը տուաւ օտար ճարտարարուեստի ու տնտեսութեան ու զարգացումին օտար հողի մշակումին, օտարին վերելքին միշտ արտասովոր շահագործումով։

Առաւելապէս հոս, մեր աչքերուն տակ։ Կը յիշենք, տակաւին շատ թարմ են. Սուրիայէն 300—500 որբերու՛ փոխադրութիւնը, երկրագործական շրջաններու մէջ ցրուած՝ կանխորոշ ծրագրով։

Քանի՞ն մեր հաւաքականութեան մէջ վերադարձան։ Յունաստանէն Նոր հասած կարաւանն ալ նոյն ճամբէն պիտի քալէ։ Ծիրուցան բոլոր անկիւնները, հեռու ընկերային կեանքէ, կորուած հայ շրջապատէ։ Ցանոտ ինչի՞, Ցանուն աշխատանքի ու առօրեայ հացի պահանջին։

Պայմանագրերով կը սահէին այս կամ այն հաստատութենէն ներս, սեւ ու չորքոտ աշխատող, խաղող ու անջիր բանուորներ, անլեզու ու անգիտակից։

Կը լծուէին անասնական աշխատանքի չեղչեալ զիներով։ Ցանուն իրենց հասարակ սնունդին ու պարտաւոր դատակարգի մը յանձնելու շահերուն։ Մեզը չէ թիւերով խօսիլ։

Այսպէս, տասը տարի, այս ժողովուրդը վեճը տուաւ ամէն օտար կապի, յարատեւ և հաստատուն աշխատանքի համար, անշահախնդիր գալիքէն։

Այս ընդհանուր երեւոյթը դարձաւ տիրական, ցեղը։ Գնաց ու կ'երթայ ամէն օր, կամաց-կամաց թօթփելով իր աւանդական սովորութիւնները, բարքերը, իր ձգտումները ու արիւնը։ Դառնալով անդիմադրեւ։ Այս մտայնութիւնն կը շարունակուի քաղաքացէնէն վեր սերունդին մէջ։

Իսկ նորերը, որ հասակ կը ձգեն մշակոյթի կեդրոններու մէջ, տկար ու անջիղ ոգի, տարտամ զգացումներ ունենալով հայ մշակոյթին ու հայ հողի մասին, արդէն սրարշաւ կը վազեն ու կ'երթան մեզմէ դուրս, անօգուտ ու անարժէք մեր հայրենիքին համար։

Ձեն տեսած հայրենի տունն ու ծուխը, հողն ու ծառը վերացական, ու անշօշափելի ըմբռնումներ ունին հայրենիքի մասին, որ տեղ մը կը գտնուի, հեռո՜ւ, հեռո՜ւ հեքեաթի պէս։

Ու եթէ երկար տեւէ այս երթալը, մաշիլ, հինով ու նորով, դառնալով միշտ օտար մեքենայի միս, օտար մշակոյթին ու տնտեսութեան՝ ուղեղ ու բազուկ։

Խոշոր ըլլանք քիչ մը, [illegible] պատշաճն ու լուրջը։ Սահմ[illegible] քաշենք մեր բազուկներուն առջ[illegible]

Ուշքունենք գոնէ տասը [illegible] Ներգաղթը, մենք Դաշնակ[illegible] ները, ինչ ատենի ալ զուգադ[illegible] ինչ ձեւի ալ ըլլայ ան։ [illegible] մեծ տառերով կ'արձան[illegible] 15,000ի, 50,000-100,000 [illegible] տուութիւն մը, օտար ափի [illegible] հանրօգուտ գործի մը համար [illegible]

Գիտենք թէ ինչ տարրեր [illegible] պիտի մտնեն։ Սակայն այս գա[illegible] ներու մէջ շինարարական [illegible] գայլին ճիգերու համար [illegible] զանգուածը, պիտի երթ[illegible] հողին վրայ, հայ երկրին [illegible] տարարուեստին, հայ վեր[illegible] հում միս դառնայ։

Հոս պիտի շահագործ[illegible] թող հոն, մեր երգի[illegible] տակ, մեր երկնքին խնկարկեր[illegible] հարերուն, յանուն գալիքին [illegible] րի տնտեսական աճումին։

Տարբեր իրաւակարգի տակ[illegible]

Լաւ գիտնալով որ, հ[illegible] սակայն միշտ աշխատանք [illegible] ունենան, պիտի ապրին գոնէ [illegible] միմատաբար տանելի հոգեկան [illegible] րումներով, հեռու հայի մշ[illegible] տագնապէն։

Անոնք կրնան մէկ թեթ[illegible] տողձը կազմել շէնքի մը վեր[illegible] նութեան որ միյն է, իսկ [illegible] սահմանի մէջ ուրիշներ։

Բաւական է որքան ուրիշ[illegible] շահագործեցին, կաթիլ կաթիլ [illegible] մելով մեզ, յուսադրելով, աճր[illegible] դելով, տագնապներու ատեն ալ[illegible] նէն դուրս հանելով ցեխ [illegible] Մոսկուայի հրամանով հայանա[illegible] րիչները թող օգտագործեն։

Ահա թէ ինչո՞ւ ընկեր Շա[illegible] րունիի «մսի պահանջը» ուրի[illegible] բուն հետ ես եւս կը գտնեմ [illegible] եւ վրդովիչ, մանաւանդ նկատի [illegible] նելով իր հիմնաւորումները։

Զլրացուցի խօսքս։

Գ. ՄԻՆԱՍ[illegible]

ՅԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹ[illegible]

ԺԱ.

ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

— Դուն ո՞ր մէկը պիտի [illegible] տրես քու քաղցի համար [illegible] «ոսպէ ապո՞ւրը»,թէ «առն[illegible] կութիւնը»...

Կան՝ որ շօշափելին ու իր[illegible] կանը կը նախընտրեն, հրա[illegible] րելով անդրանկութենէն...

Եւ ո՞ր է իրականութիւն[illegible]

— Ինչպէ՞ս կը վախնաս [illegible] դուն, ո՛վ իմ սիրական, իրա[illegible] նութիւնը նախընտրելով [illegible] ւտոն՝ս քու սաւառնող [illegible] ժակները եւ սպանն՝ս [illegible] քաղցը...

— Ինչպէ՞ս կը վախնաս [illegible] դուն, ո՛վ իմ սիրական, իրա[illegible] նութիւնը նախընտրելով՝ [illegible] տապէս քաղցած մնաս ու [illegible] նար...

— Ինչպէ՞ս կը վախնաս [illegible] դուն, ո՛վ իմ սիրական, բո[illegible] հասարակներու պէս, հաւատա[illegible] ու փարի՛ս իրականութեան...

Սարդարապատի անշէ[illegible] տարածութիւնն է իրականու[illegible] թիւնը... Այնտեղ մոզէգներ միա[illegible] կ'ապրին, արգահատելի կրծ[illegible] ները եւ թշուառական բայղ[illegible] հետ՝ որոնց անունն է Մեռան[illegible]

Հաճելի՞ է քեզ բնակակ[illegible] ու հաւասարիլ մողէզներու, կր[illegible] ճաններու եւ քարշարայր խռա[illegible] բու հետ, որոնց կը կոչո[illegible] Մեռան...

Պէտք է սուգե՛լ, պէտք [illegible] նոր կարելիութիւններով օժտ[illegible] իրականութիւնը, որ կը կոչ[illegible] Սարդարապատ...

Սարդարապատի ճահճուտ[illegible] նե՛րն են իրականութիւնը, [illegible] դորտե՛րն կ'ապրին եւ անոր յ[illegible] ւերժութիւնը կը քաղձեն, [illegible] չերեփուկներու յաւերժութեան[illegible] ի խնդիր...

Հաճելի՞ է քեզ բնակակցել [illegible] հաւասարիլ շերեփուկներու հե[illegible] եւ տառապիլ անդերու ամէ[illegible] տարրինովը...

Պէտք է ցամքեցնել, պէտք [illegible] է նո՛ր կարելիութիւններով օժ[illegible] տել իրականութիւնը, որ Սա[illegible] դարապատի ճահճուտն է...

Աւելի կատարելել ու բարե[illegible]

...ն՝ որոնք չե՞ն իրականացած, ...որոնց հասնելու համար պէտք ...պատնէն՝ Սարդարապատի ...ոսքին տենդերը...

Ճշմարիտ որ, իրականութիւ...ն, երբեմն օգտնչելի տեսարան...երու իր հարստութիւնը ցոյց ...ւտայ Սարդարապատէն, բայց ...յէ որ չխաբուի՛ս...

— Բոլոր վեհափառ բարբ...ւնքները եւ տենչալի ու անձանձրոյթ տարածութիւնները, ...րդարապատի եւ իրականու...եան սահմաններէն դուրս են...

— Դուն կարո՞ղ ես տենչալ ...սիրահարիլ անոր, որ գո՛ւցա Սարդարապատի ու իրակա...ւթեան սահմաններէն...

Վատ բանաստեղծներն ու ...արիչները միայն գողտղալով ...մոտենան իրականութեան ու ...րդարապատին, եւ կ՚ընդօրի...կեն զանոնք ամէն սխալի ...րմարելով...

— Դուն կարո՞ղ ես ընտիր ...զմիկի ու երկրագործի ու բա...ստեղծի պէս սրբագրե՛լ իրա...նութիւնն ու Սարդարապատը։

— Դուն կարո՞ղ ես նկատել ...ց կատարեալ կոչուած վար...տի արտասոց թերութիւննե...ը...

Ընդօրինակութեան ի՞նչ ար...անի բան կայ այս Ղուրդու...ւլի, Դամիրչիօղլի, կամ Ցո...անքեաթա բառերուն մէջ...

Իրականութիւնը լեցուն է ...մալուբ խօսքերով, զորս ...ետք է ջնջե՛լ, յանուն այս ...րկրի վրայ Թողնելիք գեղեցիկ ...րահիւսութեան ու երգի...

Եւ ինչ որ քիչ ու շատ տա...ի կը դարձնէ իրականութիւնն ...Սարդարապատը, այն է որ ...չուած է անիրականութենէն...

Ո՛վ դու, որ կը տենչաս փե...յութեան կամ պսակի, այս ...կու հարմնացուներէն ո՛ր մէ...ն համար կը տաչուրուի քու ...րահարութիւնը։..

ՄՈՒՍԱՄԻՐ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԵՐԼԻՆԷՆ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԻՆՔՆ ԻՐ ԳԼԽՈՒՆ

Նախարարներու երթեւեկը ...արիզ, Լոնտոն, Հռոմ, ս՛չ մէկ ...եմին վճռական բարելաւում կրցաւ ...ցնել երկրի իրական կացու...եան մէջ։ Ամերիկա Թեաց նոյն ...ջանուոր դիտողը։ Անգլիա ...ըքինք Գերմանիոյ ձեռ ցոյց ...ալով յաջողեցաւ իր փոխա...ութիւնը ստանալ, բայց Ֆրան...անխախտ Թեաց իմաքին գեր...ան փոխատուութեան մը, որ իբր ...իակը կրնար իր տեսակէտին ...էջ դարմանել վերջին չարաթ. ...երու տնտեսական խոշոր վէր...ը... Սիրալիր այլ կերպ ըլլա...ու չափ քաղաքավար տեսու...իւններէն արդիւնք մը չեղաւ։ ...նաց պաղ իրականութիւնը — ...երմանիա ինք իր գլխուն ճարը ...ետք էր նայեր, եթէ կ՚ուզէր ...նկախ տնտեսական կեանք մը ...ահել։ Ու թէեւ Ֆրանսա որեւէ ...աշտօնական պայման դրած ...է, բայց փափաքներն ալ ան...ակաս են։ Օրինակ թէ Ֆրան...ա պատրաստ է ամէն վայր...եան, եթէ Գերմանիա, անմի...ապէս յանձնէ Թղթադրամ եւ ...աքսի հսկողութիւնը կամ որ...իէ Գաղղիական Սաղաւարտ...երու գոյութիւնը — Հինտէն...ուրկի պատերազմիկները — ...ւ կամ հրաժարի ծրագրուած ...րահապատի շինութենէն եւն. ...ւն.։

Ինչպէս գրեր էին, արդէն ...ամաւլի ազատութիւնը կերպով ...ը կապտուած է։ Հակառակ ա...որ, գտնուեցաւ նոյնիսկ առա...ավար թերթ մը B. Z. Am Mittag որ ուզեց Թելադրել Թէ ...նդունելու է Ֆրանսայի առա...արկները, որովհետեւ կացու...թիւնը անտանելի է... Բայց ա...ա յաջորդ օրն իսկ, կառավա...ութիւնը պարտադրեց իրեն, ...ալ առաջին էջին վրայ պե...ական յայտարարութիւն մը այն ...րաչ իմաստով թէ՝ Գերմանիա ...յդպիսի առաջարկ ընդունած ...է Ֆրանսական կառավարու...ենէն, իսկ եթէ ընդունած ալ ...ըլլար, պիտի մերժէր, որովհե...տեւ բուն սահմանադրութեան ...ը հակասէ...։

Ուրեմն կացութիւնը այսպէս է։ Պետութիւն եւ ժողովուրդ յանձն առած են տանիլ անտեսական ծանր տագնապը, որքան որ կարելի է։ (Հոգ չէ թէ երկրէն դուրս մարքին գինը հակառական անկումներ կրէ)։ Իսկ Ռայխսպանքը բաժէն միջոց ձեռք առած է դուրսի հետ առեւտուրը զսպելու։ Եւ աւելին ալ պէտք չէ հիմակուհիմա, գէթ մինչեւ Ֆրանսայի նախարարներու փոխադարձ այցելութիւնը Պերլին, որուն շատ յոյսեր կապուած են։

Հանրաքուէի խնդիրը իսկապէս մասնաւոր նշանակութիւն ունի։ Գաղղական Սաղաւարտաւորներու, այսինքն նախկին պատերազմիկներու, հետեւաբար եւ աջակողմի փափաքն էր սկիզբէն Փրուսիոյ դէմ հուժկու քաղաք բարձրացնել, որովհետեւ գիտէին թէ դժուար էր հանրաքուէ յաջողցնելը։ Բայց Stahlhelm (Պողպատէ Սաղաւարտ) այս հսկայ կազմակերպութեան առաջարկին իրենց ձայնը եկան միացնել շատ մը ուրիշ տարրեր, մանաւանդ ազգայնական, ծայրայեղ ազգայնական, յետոյ ալ Ճամայնավար կուսակցութիւնները։ Առնոց 14 սեպտ. 1930ի ընտրութիւններէն քաջալերուած, կը խորհէին թէ նոյն քուէներով նախ 12ուկէս միլիոնը ապահով էր, իսկ անհրաժեշտ 13ուկէսը լրացնելու համար պակսած մէկ միլիոնն ալ շատ մը դժգոհ տարրերէ կրնայ գոյանալ։ Թիւերու լեզուն ուրիշ էր։ Իրականութիւնը ուրիշ։ 26,399,885 ընտրողներու մէջէն 9,793,603ը կրմիայն տալա՛ս ըսին։ Մինչդեռ, ըստ օրինի, պէտք էր ընտրողներու թիւին կէսէն աւելին։

Այսպէս, անյաջողութեան մատնուեցաւ ծայրայեղ կողմերու փայփայած հանրաքուէն։ Մարդիկ կ՚ուզէին Փրուսիոյ երեսփոխանական ժողովը լուծել, անկէ անցնիլ պետութեան գլուխ եւ ազդել ընդհանուր հանրապետական կառավարութեան վրայ։ Պրիւնինկի մտամբ չափաւոր քաղաքական ուղղութիւնը փոխել կամ վերջապէս դէպքերուն յանձնել ամբողջ երկրին հակատագիրը։ Դէպքեր որոնք պիտի կրնային Թերեւս առիթել պահանջատէրերը ուրիշ կերպ վարուելու։ Ապա թէ ո՛չ...։ Այս էր հաւայնավարներուն, այս էր նաեւ ծայրայեղ ազգայնականներուն ըմբռնումը «գործ»ին մասին։

Կրնա՞ր ըլլալ որ յաջողէին։ Ո՛վ գիտէ բախտին խաղերը։ Իրականութիւնը սակայն վերջիվերջոյ եկաւ ապացուցանել թէ գերման ազգը դեռ համբերութիւն ունի վերջին ճիգ մըն ալ ընելու եւ կը նախընտրէ բարեշրջութեան ճամբան։

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՊԵՐԼԻՆԻ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ԿԵԴՐՈՆԸ ՊԱՇԱՐՈՒԱԾ

Պաշարման վիճակը կը շարունակուի Պերլինի Պիւլովփլաց Թաղին մէջ, ուր կը գտնուի համայնավարներու կեդրոնատեղին։ Անցորդները հրաւէր կը ստանան ձեռքերը վեր առած քալելու, արգիլուած է փողոցներուն մէջ կանգ առնել եւ խմբուիլ։ Ո՛չ ոք կրնայ մօտենալ համայնավար կեդրոնատեղիին, որ պաշարուած է ոստիկանական շղթայով մը։ Մօտակայ տան մը մէջ կատարուած խուզարկութեան մը ընթացքին, ոստիկանները երեւան հանեցին երեք յեցուն ատրճանակներ, ինչպէս նաեւ 100ի չափ փամփուշտ պարունակող սնտուկ մը։

Նախորդ գիշեր, համայնավարները փորձեցին Թափօրներ կազմել Պերլինի զանազան Թաղերուն մէջ։ Թաղի մը մէջ ոստիկանութիւնն ստիպուեցաւ զէնքի դիմել։ Ցունէ մը կրակ բացին ոստիկաններուն վրայ։ Բազմաթիւ ձերբակալումներ կատարուեցան։

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԼՎԷԳԸ Կ՚ԱԶԴԷ՞ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻՆ ՎՐԱՅ

Փարիզեան Թերթ մը այս հարցարանն է բացած, եւ հրատարակութեան կուտայ Ֆրանսացի գրագէտներու կարծիքը այդ առթիւ։

Վիպագիր Ռաշիլտ կը գրէ. — «Շարժանկարը արուեստ մըն է, որուն համար անհրաժեշտութիւն մը չէ որեւէ բան փոխառնել վէպէն։ Անոնք, որ Թիւրիմացութեամբ մը իրարու կը միացնեն վէպն ու շարժանկարը։ կը ստեղծեն հրէշներ, որոնք երբեք չպիտի դիմանան։

Թոյլատրուած է որ վիպագիրներն ու բանաստեղծները պատկերներով մեզի ներկայացնեն որեւէ նիւթ, որ փորձութեան կ՚ենթարկէ զիրենք, սակայն անհրաժեշտ է, որ հրաժարին հոգեվերլուծական ուսումնասիրութիւններ տալու ամփոփութենէն, որ կը հետաքրքրէ միայն զիրենք։ Էջ լեցնելու այդ միջոցը արդէն անհանգուրժելիէ վէպերու մէջ, իսկ մապուէնի՛ վրայ,— վտանգաւոր։ Արդէն ամէն շարժում, որ իր հետ չի բերեր իր բացատրութիւնը, իր Թափանցիկ հոգեբանութիւնը, գէշ է յօրինուած կամ ներկայացուած։ Եւ կարելի չէ վէպէն քանի մը էջ պակսեցնելով շարժանկարի վերածել, որովհետեւ ծակ մը կը ստեղծուի։ Աւելի գէշ, երբ հիմա վիպագիրները իրենց տէքօրին մէջ կը դնեն արագութիւն մը։ Զգեցէք շարժանկարը, որ գոնէ ի՛ր միջոցները»։

Իվէթ Կիլպէր կը պատասխանէ.— «Այո՛», կը կարծեմ թէ բազմաթիւ վիպագիրներ, ապառնելու համար իրենց գործերը, պիտի ուզեն հնարել գրական նոր ձեւի մը (écriture), կառուցման նոր եղանակի մը, որ կը միացնէ գրականութիւնը ըմբռնողութեան։ Նկարագրականներն պիտի խառնուի գործողութիւնը։ Հոգեկան վիճակներու ուսուցանութիւնը չպիտի այլեւս նկարագրուի, այլ միայն պիտի փորագրուի։ Վաղուան գրողները պիտի սիրեն հարթօրինակել։ շուքէն դուրս ցայտեցնելու եւ կարկառելու համար իրենց հերոսներուն հոգին։

Եւ սակայն ինչո՞ւ խուճապ ցոյց տալ գրական այս նոր եղանակին համար։ Գրելու արուեստը միշտ կը հետեւի ապրելու այն եղանակին, զոր դարերը կը Թելադրեն։ Արդի մեր դարը աւելի տեսողական է, քան ուղեղային։

Այլեւս մեռած է խորհրդապաշտութիւնը։ Նկարչութեան, քանդակագործութեան, երաժշտութեան մէջ ձեռնածումը չի կենար հիմա, այլ կը վազէ, կը հետեւի դարուս արագութեան կշռոյթին։ Ու մեր ուղեղն ալ, տողոց պէս, պատկեր կ՚ուզէ, շարունակ պատկեր, որպէս զի արագութեամբ ըմբռնէ ինչ որ իմացական ուժերու զանգաղութիւնը կը զլանայ իրեն։

Այսուհետեւ ունինք եւ պիտի ունենանք գրողներ, որոնք պիտի ուզեն հաւատարիմ մնալ գրելու հին աւանդական ձեւերուն։

Ցաւերով ուրիշ գրողներու պատասխանները։

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ԿԻԼԻԿԵՑԻՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ամիսներէ ի վեր վերակազմուած է Կիլիկեան Հայր. Միութիւնը։ Տակաւին բոլոր փարիզաբնակ Կիլիկեցիները չեն պատասխանած Վարչութեան կոչին եւ չեն համախմբուած Միութեան դրօշին տակ։ Մինչդեռ այնպիսի գործեր ու ձեռնարկներ կան որ կը կարօտին բոլոր Կիլիկեցիներու միահամուռ ճիգերուն։

Միութեան ընդհ. ժողովները կանոնաւորապէս կը գումարուին։ Այդ ժողովները բացի առաջադրուած հարցերէ, կը ծառայեն վառ պահել փոխադարձ կապը։

Սուրիոյ մէջ մեր հայրենակիցները մեծ մասամբ համախմբուած կ՚ապրին եւ իրենց կրթական, բարեսիրական գործերը ունին։ Բացի մշակութային աշխատանքներէ, գաղթականներու վերջնական տեղաւորման կեդրոնական գործը կայ։

Մեր Միութեան նպատակն է հոգին կապել Հալէպի եւ Պէյրութի կոյաններու գաղթականներուն։ Հոգը միայն վերջնապէս կը լուծէ Սուրիոյ գաղթականութեան տեղաւորման հարցը։

Փարիզի Միութեան մեծ նպատակն է ստեղծել միջոցներ քանի մը նոր գիւղեր եւս հաստատելու համար։

Ուրիշ պարագայ մը եւս, մեր Միութիւնը հայրենի բնագաւառի անունով մկրտած ենք իբրեւ Կիլիկեան Հայր. Միութեան։ Այս Միութեան մէջ մէջ պէտք է ձուլուին բոլոր այն Միութիւնները որոնք կազմուած են տարիներէ ի վեր, Կիլիկիոյ այս ու այն քաղաքի անունով։ Վերջին մեր ընդհ. ժողովը ուզելով պահել իւրաքանչիւրին ինքնուրոյնութիւնը, գտաւ նպատակայարմար բանաձեւ մը։ Բոլոր Միութիւնները պիտի կոչուին «Կիլիկեան Ընդհ. Հայ. Միութիւն», տակը Հաճընի, Զէյթունի, Մարաշի, Այնթապի, Ատանայի եւն. մասնաճիւղ։ Անոնք որ նոր պիտի կազմուին, խառն ու մէկ կազմակերպութեան մէջ պիտի համախմբուին Ցեղագային Վարչութիւնը շըրջաբերականով մը պիտի բացատրէ այս պարագան։

Յովհ. ՍԷՄԷՐՃԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

«ԿՈՄԻՏԱՍԵԱՆ ՀԱՄԵՐԳ»

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ, 13 Օգոստ.— Շաբաթ իրիկուն տեղի ունեցաւ Կոմիտասեան համերգը, տեղւոյս նորակառոյց մատուռին մէջ։ Ժամանակէն առաջ խուռն բազմութիւն մը լեցուցած էր մատուռը, եւ անհամբեր՝ հանդէսի բացման։ Եւ ահա օրուան նախագահը Յով. վարդապետ Թէրհատեան, բացաւ հանդէսը։ Երեք երիտասարդ ջութակահարներ նուագեցին «Տէր կեցօ»։ Յետոյ նախագահը ներկայացուց Կոմիտաս Վարդապետի կեանքը։

Նորակազմ երկսեռ երգչախումբը երգեց «Ալագեազը», որ շատ լաւ տպաւորութիւն ձգեց։ Իսկ Ց. Ցավուշեան երգեց «Կանչէ Կռունկը մեծ յաջողութեամբ։ Գ. Սարաֆեան թէեւ կարճ, բայց իր ժողովրդական ոճով իր կարգին բացատրեց հայ երգին արժէքը։ «Ս. Էթիէնի մէջ պակաս մը կար, եւ ահա այսօր այդ պակասը լրացուց երգչախումբը»։ Ցոյց տուաւ հայ երգի ներդաշնակութիւնն ու քաղցրութիւնը եւ հրաւիրեց ձգել Թրքական ամօթալի երգերն ու շարքինները, որպէսզի մեր սրտերը հրճուին Կոմիտասեան քաղցր երգերով։

Երգչախումբը երգեց «Պէլէ, քէլէն», «Սարերի վըրով», «Սարէն կուգայի», «Հոյ արա, եզը», խոր հրճուանք պատճառելով բոլորին։ Փոքրիկն Յ. Պուրուեան երգեց յաջողութեամբ «Ով ծիծեռնակը»։ Մ. Պէպաբեան եւ Բ. Ներսէսեան նուագեցին «Հառաչանք բուլուա», «Ծաղկեցի», իսկ Ա. Ե. Տէմիրճեան պարզ կերպով բացատրեց Կոմիտաս վարդապետի գործը, որով կորուստէ փրկուեցաւ հայ երգը, եւ տարածուեցաւ համայն աշխարհ։ Յետոյ երգուեցաւ «Ալ այլուղս եւ «Էս գիշեր», որոնք մեծ տպաւորութիւն ձգեցին։ Բ. Ներսէսեան նուագեց «Սեւ խաւարը» եւ Ա. Ե. Տէմիրճեան երգեց «Դարդս լացէք»։ Երեք ջութակահարներ Բ. Ներսէսեան, Մ. Պէպաբեան եւ Տ. Գարատաղեան նուագեցին «Մայր Արաքսին», մասնակցութեամբ երգչախումբին, եւ հանդէսը փակուեցաւ։ Ժողովուրդը գոհունակ կը բաժնուէր այդ անուշ մթնոլորտէ, տանելով իր հետ եւ սրտին խորը Կոմիտաս վրդ.ի յիշատակը, եւ անոր երգերուն ներդաշնակութիւնը։

Հանդէսէն գոյացաւ 205 ֆր. 25 սանթիմ, որ պիտի ղրկուի կարգադիր յանձնախումբին։

Ազատ կամք

ԱՒՍՏՐԻԱ

ՁՈՒԶԵՐ ՀՐԱԺԱՐԻԼ ՄԱՔՍԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆԾՐԱԳՐԷՆ

Երէկ հաղորդեր էինք թէ աւստրիական կառավարութիւնը՝ դիմելով Ազգերու Դաշնակցութեան, պարզած է իր նկատական օգտակար կացութիւնը եւ խնդրած է որ վարկեր յատկացուին իրեն։ Այս լուրը մեծ տպաւորութիւն գործած է Վիեննայի քաղաքական շրջանակներուն մէջ եւ տեղի տուած է լրագրական բուռն վէճերու։

Թերթերը կը պնդեն թէ երկրին ելեւմտական վիճակը այնքան գէշ չէ, որքան ցոյց կը տրուի պաշտօնապէս։

Աւստրիական թերթ մը, բուռն յարձակում մը կը գործէ Շօպէրի քաղաքականութեան դէմ, «վերջապէս պէտք է լքել մաքսային միութիւնը» խորագրով յօդուածի մը մէջ։ Թերթը կը մեղադրէ Աւստրիոյ վարչապետը թէ դարձեալ խոովքի կը մատնէ Եւրոպան եւ կը պահանջէ որ հրաժարի իր պաշտօնէն, եթէ կ՚ուզէ որ Աւստրիա վերականգնի եւ Եւրոպայի խաղաղութիւնը չվրդովի։

Այս առթիւ, հարցումի մը պատասխանելով Շօպէր յայտնեց թէ կառավարութիւնը երբեք մտքէն չանցըներ լքել աւստրօ-գերման մաքսային համաձայնութիւնը եւ թէ այս հարցին մասին խօսելու համար, պէտք է սպասել Լահէյի Ատեանին որոշման։

Շօպէր աւելցուց թէ, ինքն անձնապէս, աւելի կը նախընտրէ հեռանալ կառավարութենէն, քան թէ հրաժարիլ այս ծրագրի իրականացման հետապնդումէն։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՀԱՅՈՑ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԹՐՔԱԿԱՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԻՆ

Գրած էինք թէ օգոստոս 10ին Պոլսոյ մէջ բացուեցաւ Արհեստակցական Միութեան նախաձեռնութեամբ կազմակերպուած տեղական ապրանքներու Գ. ցուցահանդէսը, որուն կազմակերպիչ մարմինը հրաւէր ղրկած էր Պոլսոյ ճաճուլին, որոնց կարգին նաեւ «Նպպարարսի Ցուցահանդէսի բոծխսէր Նազմի Նուրի պէյ, ի պատիւ լրագրողներուն տրուած թէյասեղանի ընթացքին, կարճ ճառ մը խօսեցաւ տեղական ցուցահանդէսի կարեւորութեան եւ յառաջդիմութեան մասին։ Մասնաւորաբար շեշտեց թէ Արհեստակցական Միութիւնը իր իսկ ճիգերով և առանց որեւէ օժանդակութեան, կը յաջողի երրորդ անգամ ըլլալով բանալ այս ցուցահանդէսը աւելի լայն սահմանի մէջ։ 9 հոգինոց կարգադիր յանձնախումբը իր կարելին ըրած է, ներկայանալի ընելու համար ցուցահանդէսը։ Թերայի գայմագամութիւնը իր տրամադրութեան տակ դրած է 8 ոստիկանէ բաղկացած հսկիչ մարմին մը եւ հրշէջ գունդ մը։ Եսկէ զատ շէնքը ցուցահանդէսի առթիւ ապահովագրուած է 250,000 ոսկիի։

«Երկրին ճարտարուեստը, բսաւ Նազմի Նուրի պէյ, ամէն քաջալերութեան արժանի է, իր ունեցած յառաջդիմութիւնն ու զարգացումը քիչ վերջ պիտի տեսնէք երբ այցելէք տաղաւարները»։

Եւ կոչ ուղղեց լրագրողներուն, որ չխնայեն իրենց քարոզութիւնը ի նպաստ տեղական արտադրութիւններուն, որոնք եւրոպականներուն կը հաւասարին ու գրեթէ կէս առկէս աժան են, բաղդատմամբ անոնց։

Այս տարի, մասնաւոր կարգադրութեան մը համաձայն, ցուցահանդէսին մէջ կարելի պիտի ըլլայ ապրանք ծախել։ Եսկէ զատ, նուէրներ պիտի տրուին մասնակցողներուն։

Անցեալ տարի կարելի եղած էր երկարաձգել ցուցահանդէսը, այս տարի սակայն օգոստոս 26ին պիտի փակուի վերջնականապէս։ Թէյասեղանէն վերջ լրագրողները լուսանկարուեցան ու սինէմա քաշուեցան։ Յետոյ առաջնորդութեամբ Նազմի Նուրի պէյի եւ Առեւտրական Սենեակի կարգ մը անդամներու եւ վաճառականներու, պտըտեցան տաղաւարները, որոնց մէկ մասին յարդարումը դեռ չէ վերջացած։

Անցեալ տարուան բաղդատմամբ, տաղաւարները առ. հասարակ լաւագոյն ճաշակով մը յարդարուած են։ Բացի Պոլսոյ մեծ հաստատութիւններէն, Իզմիրէն եւ Պրուսայէն ալ կարգ մը տուներ իրենց մասնակցութիւնը բերած են։ Իրենց ապրանքներուն ճոխութեամբը աչքի կը զարնեն Հասան Փաշի պէյի և Գասըմ Փաշաի ձեռագործեները։

Առափնարդի կտաւի գործարանը չափազանց աժան կտաւ, անձեռոց սեղանի ծածկոցներ ցուցադրած է։ Եսկէ զատ, տաղաւարներ ունին Գաքրըքէօյի, Պէյքօզի, Ֆէռահնէի եւ Հէրէքէի գործարանները, Թօփհանէի Մաճառ առաղձագործարանը, Իզմիրէն Թուրան վաճառատունը, Աճէմ Զարուքի (արդուզարդի վերաբերեալ նիւթեր) Իպրահիմ Զիա տունը։

Կան նաեւ պիսքիւիի, շաքարեղէնի, իւղի գլխարկի, խաղալիքներու, ռատիօյի, Գօնիթեի բաժիններ։

Հայերէն կը մասնակցին Արիս օճառի գործարանը, Իսթիքլալ Գուլուձճը Փազարի տէր Օննիկ Աղիգեան, ռակերիչ Խաչիկ Երուանդ Մէսթեան եւ Յարութիւն Այվազեան (ձեռագործեղէն) եւ Դիւլեան ու Քէշեան։

Կալաթա Սարայի լիսէն ուր կը տրուի ցուցահանդէսը կրթական գործավարութեան հաշւոյն 250 հազար ոսկիի ապահովագրուած է։

ԺԱՆՏԱՏԵՆԴԻ ԴԷՊՔԵՐԸ

Ժանտատենդի (թիֆօ) դէպքերը մտահոգիչ բնոյթ մը առած են, ինչպէս գրած էինք։ Կուսակալութեան առողջապահական տնօրէն Ալի Րիզա պէյ յայտարարած է թէ այս մասին գրուած թիւերը չափազանցութիւններ են, բայց ինչպէս քաղաքապետութեան առողջապահական բաժնի տնօրէն, Նէշէթ Օսման պէյ, կարգ մը բժիշկներ ալ հաստատեցին թէ ժանտատենդի դէպքերը աւելցած են Գուրթուլուշի, Նշանթաշի, Շիշլիի, Գասըմ Փաշայի եւ Պեշիկթաշի կողմերը։

Սիւրէյա պէյ անուն բժիշկ մը յայտարարած է թէ միայն ինք ժանտատենդէ բռնուած վեց հիւանդներ ունի։

Ժանտատենդի դէմ պաշտպանուելու ամէնէն ապահով միջոցը պատուաստ ըլլալով, հաւանական է որ Քաղաքապետութեան առողջապահական պաշտօնեաները վարակուած շրջանակներու բնակիչները պատուաստելու երթեն։

Քաղաքապետութիւնը ջանք կ՚ընէ այս կոյուղիները գոցելու համար անհրաժեշտ գումարը հայթայթելու։

Որոշուած է փութով տարրալուծել այն ջուրերը որոնց Գուրթուլուշի կողմերու ժողովուրդին կողմէ կողմէ կը գործածուին։

ՊՐԻՆԻՆԿԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Գերմանիոյ ներքին եւ արտաքին կացութեան մասին, վարչապետը Պրիւնինկ, զեկոյց մը տուաւ նախարարաց խորհուրդին։ Վարչապետին զեկոյցըրդաղտնի կը պահուի։ Սակայն գերմանական թերթ մը կուտայ կարգ մը տեղեկութիւններ։ Պրիւնինկ յայտնած է թէ Գերմանիոյ համար անկարելի ստանալ երկար պայմանաժամով վարկեր՝ այս պահուս, եւ հետեւաբար, առանց արտաքին օժանդակութեան, ծեդմացնել երկրին տնտեսական եւ ելեւմտական ներկայ կացութիւնը։

Գալով դրամատուներու վրայ կատարուելիք հսկողութեան, նոր սպասարկութեանց հաստատումը չէ նախատեսուած։ Հսկողութիւնը պիտի յանձնուի արդէն գոյութիւն ունեցող սպասարկութեանց։ Գալով խնայողական սնտուկներուն, անհրաժեշտ կը դառնայ անոնց կանոնագրութիւնը փոփոխութեան ենթարկել։

Գերմանական պետութիւնները կը դժգոհին որ կեդր. կառավարութիւնը որ միջոցը գտած էր օժանդակելու դրամատուներուն, չատ խիստ կը գտնուի հանդէպ իրենց եւ համայնքներուն, որոնց նիւթական դժուարութեանց մատնուած են։ Կարգ մը շրջանակներ առաջարկած են նոր գեղչ մը կատարել թոշակներու եւ օրավարձերու վրայ։

Գերմանական քաղաքներու բացը կը գնահատուի 800 միլիոն մարք։

Լիոնի մէջ «ՑԱՌԱՋ»ի գործակալն է
Խ. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

«Ցառաջ» ստանալ փափաքողները կը խնդրուի իրենց հասցէն շուտով յայտնել Պ. Խ. Մուրատեանի, 19ì Cours Lafayette, Պ. Ն. Յակոբեանի գրատունը կամ 202 Rue Boileau, Պ. Թիրեաքեանի ճաշարանը։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Կիւրինի Հայր. միութեան կողմէ, 22 Օգոստ. Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Էմիլ-Զոլայի շքեղ սրահին մէջ, Ղեկավարութեամբ դերասան ԹՐԱԳՕՇի կը ներկայացուի

ՇԻԼԼԷՐԻ ԱՒԱԶԱԿՆԵՐԸ

Միջնարարներուն Լիոնահայ նուագախումբը կը նուագէ հայկական եւ եւրոպական եղանակներ՝ ղեկավարութեամբ երաժիշտ Պ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆի։

Տոմսակները կը ծախուին Թիրեաքեանի, Նիկողոսեանի ճաշարանները, յանձնախումբի անդամներուն մօտ եւ հանդէսին օրը կիշէն։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Տարօն-Տուրուբերանի Հայր. միութեան կողմէ
Այս կիրակի ժամը 2.30ին Սոսիէթէ Լիոնէզի սրահին մէջ
Ղեկավարութեամբ՝ դերասան ԹՐԱԳՕՇի
ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ «... ՓԱՇԱՆ»
Տոմսերու գին 5 ֆրանք

Հ. Յ. Դ.

Փ Ա Ր Ի Զ

ՊԻԲՈՆԻ Մասիս խումբի ժողովը այսօր երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին։

Գ Ա Ւ Ա Ռ

ԼԻՈՆԻ Համազասպ խումբի ժողովը այսօրերեքշաբթի ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

ԼԻՈՆԻ Կայծակ խումբի ժողովը վաղը երեկոյ ժամը 8ին, Հ. Յ. Դ. Ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— կը փնտռուի Ակնցի Մինաս Եէմէրճեան, հօր անունը՝ Առաքել. մօր անունը՝ Ցիրուհի։ Ընդհ. պատերազմին կը գտնուէր պուլկար բանակին մէջ, ուր հետքը կորսուած է։ Իմացնել իր քրոջը Մարիա Գըլլըրեանի, 4 Rue Jouye-Rouve Paris (2)։ Գտնողին 200 ֆր. նուէր։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Սէն Շամոն, Զ. Փ.— 100։
Վիէն, Մ. Ն.— 53։
Սէն Կրաթէն, Ա. Վ.— 120։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՈՐ ԳԻՒՂ

ՄԱՐՍԻԼԱՀԱՅԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ԾԱԽՈՒ ՀՈՂԱԲԱԺԻՆՆԵՐ

1.— Կը հիմնուի Փլաս տ'Էքսէն (Place d'Aix) մինչեւ Սէն Լուի (St. Louis) երկարող գծին վրայ հայկական 250 տուներէ առաջին գիւղը։ Ծախուած են արդէն 50էն աւելի հողաբաժիններ։ Այս հողաբաժինները կը գտնուին Գանըպիէռէն միայն 12 վայրկեան հեռու եւ մինչեւ կէս գիշեր թիւ 29 թրամուէյի երթեւեկութիւն ունեցող շրջանի մէջ. (նոյնպէս թիւ 31 եւ 32 թրամուէյներու եւ պուրսին քովէն 10 թիւ օթօպիւսի երթեւեկութիւն ճիշդ հողամասերու քով)։

Կը ծախուին հողաբաժիններ 140 մէթրօէն սկսեալ։

Առանց կանխավճարի, միայն ամսական 300 ֆր. վճարում, ջուր, կազ, ելեկտր. եւ կոյուղիները պատրաստ։

ԾԱԽՈՒ ԵՆ ՆԱԵՒ

2.— Փոն-տը-Վիվօ (Pont-de-Vivaux) թրամվ. 13, ծխարանին դիմացը, 225 մէթրօնոց հողաբաժիններ, նպաստաւոր պայմաններով։

3.— Ճիշդ Սէն Լու (St. Loup) գիւղին մէջ, թրամուէյի գծին վրայ, 400 մէթրօնոց հողաբաժիններ, նպաստաւոր պայմաններ։

4.— Թիւ 2 (Plan-des Cuques) թրամուէյի վերջաւորութեանը եւ գծին վրայ 425 մէթրօնոց հողաբաժիններ, ջուր, ելեկտր., պուլըվարները շինուած են, նպաստաւոր պայմաններ։

5.— Սէն-Մարսէլ (St. Marcel) թրամուէյի գծին վրայ 1540 մէթրօնոց հողամաս մը։

6.— Լէ զ'Օլիվ (Les Olives) թրամուէյի գծին վրայ 637 մէթրօնոց հողամաս մը։

Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ Պ. Պ. Լեւոնիկ Տիգրանեանի կամ Մելքոնեանի, ամէն օր, Պառ տէ Լիոն, Գուռ Պէլզէօնս (Bar des Lions, Cours Belsunce), Marseille.

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Դերձակ Թօրոս Գորգիկեան կը ծանուցանէ իր յարգելի յաճախորդներուն թէ իր գործատեղին փոխադրած է 13 Route de Choisy, Ivry S/Seine: Մէթրօ Porte de Choisy.

IMPRIMERIE - MASSIS - EDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H. STEPHAN

«ՑԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (24)

ՆԱՋԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՀԱՅՈՑ ԴԱՀԻՃԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ...

40.— ՖԷՍԵՐՈՒՆ ԾՈՂԸ ԻՆՉՈ՞Ւ ԿԸ ՓՐՑՆԵՆ

Գանտիլ Կիւձէսին անցեր էր։ Ուրիշ շատ օրեր ալ անցան։ Հայրս տակաւին բանտը կը մնար։ Արդեօք խաբե՞ց զիս հարցաքննիչը։ Բայց ի՞նչ պէտք ունէր սուտ խօսելու։

41.— ՀԱՅՐԻԿՍ ԻՆՉՈ՞Ւ ԲԱՆՏԱՐԿԵՐ ԷԻՆ

Այլ եւս բոլորովին կորեր յոյսս հօրս փրկութեան մասին։ Այսուհանդերձ քանի մը օր յետոյ հարցաքննիչը ինծի լսաւ թէ կրնայի հայրս տեսնել ո՛ր օրը որ ուզէի։ Այսպէս հրաման տուած էր բանտին տնօրէնը։

Բարի լուր մըն էր այս, որ կարծես ցոյց կուտար թէ բախտաւոր փոփոխութիւն մը տեղի կ'ունենար։ Շատ ուրախացայ այս լուրով, եւ այնուհետեւ ամէն առտու նախ հօրս այցելութեան կ'երթայի, յետոյ դաս առնելու։

Իրիկուն մը, երբ տուն դարձայ, տեսայ որ Նուրի պէյին քոյրը, Թաթմա հանըմ, այցելութեան եկած էր մեզի։ Այս տիկինը մայրն էր տոքթ. Էսատ փաշայի, որ նշանաւոր էր իբրեւ ակնաբոյժ։ Խուռվալից շարժումներով կը պատմէր թէ ի՛նչպէս եղբայրը Եւրոպա փախեր էր Նամըք Քէմալ պէյի հետ, թէ ինչո՛ւ ձերբակալեր էին հայրս։ «Նոր Օսմանցիներու Միութեան մասին լուր առեր էր կառավարութիւնը։ Եպարքոս Ալի փաշա կը հրամայէ բանտարկել այդ միութեան անդամները։ Թաթմա հանըմի եղբայրը, Նուրի պէյ, կը փութայ հօրս մօտ, առաջարկելով միասին փախչիլ։

Սակայն հայրս կը նախընտրէ բանտարկուիլ, քան թէ անտէր ձգել իր զաւակները, որոնք դեռ շատ փոքր էին։ Կը ձերբակալուին բազմաթիւ անձեր, որոնք կը գործէին Պապը Ալիի եւ տարբեր բարձր պաշտօնատուններու մէջ, իբրեւ անդամ այդ միութեան։ Այսպէս մէկ օրուան մէջ բանտարկուեցան Պապը Ալիի գործակատար Ազմի, արտաքին նախարարութեան թարգմանապետ Նուրի եւ Իզզէթ, ապարապետութեան դիւանադպիր Սալիտ, Աքսարայցի Չէլէ Հասան, ուսուցիչ Քէօթահիացի Մուհիտտին։ Մանիշէն ալ Միութեան անդամներէն Սուպհի փաշա զատէ Այէթուլլահ պէյն էր։ Բոլոր անոնք որ լաւ կը ճանչնային Այէթուլլահը, երբեք չէին հաւատար թէ կրնար մասնած ըլլալ։ Զրպարտութիւն կը համարէին։

Բոլոր այս տեղեկութիւնները խոր ուշադրութեամբ մտիկ ըրի։ Ուրեմն երբ Նուրի պէյ մեր տունը եկաւ, խուճապահար բաներ մը ըսաւ հօրս ականջին, յետոյ առանց կենալու մեկնեցաւ, ու քիչ յետոյ հայրս ալ ուսուցիչս հետ տունէն հեռացաւ եւ առտուն միայն վերադարձաւ, բոլոր այդ տագնապը կապ ունէր իրենց միութեան մասին եղած մատնութեան հետ։

42.— ԿԻՆԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎ

Քանի մը օր յետոյ, քաղաքական բոլոր բանտարկեալներուն կիները հաւաքուեցան մեր տան մէջ։ Որոշուեցաւ, որ այս կիները, իրենց զաւակները միասին առնելով՝ ներկայանան Պապը Ալի, աղերսագիր տալու համար եպարքոս Ալի փաշային։ Տղոց մէջ ամէնէն մեծը ես էի, ուստի որոշեցին, որ աղերսագիրը ես ներկայացնեմ ձեռքովս։

Եպարքոսին ուղղուելիք աղերսագիրը գրելը ամէնուն գործը չէ, բնին։ Պէտք էր երթալ գտնել Սուլթան Պայազիտի մզկիթին դրանը մօտ կեցած խրճիթին բնակիչներէն աղերսագրող Թէվֆիք էֆէնտին, որուն գրիչէն, կ'ըսէին թէ, արիւն կը կաթի եւ գրած բանը շատ կը յուզէ։

Ու Թէվֆիք էֆէնտիին մօտ գացինք ու գրել տուինք աղերսագիրը։ Տիկինները կարգով կնիք զարկին աղերսագրին տակ։ Յաջորդ օր խումբով գացինք Պապը Ալի։ Երբ եպարքոս Ալի փաշա ...ոտքը ... դուրս իջնելով իր կառքէն, ներկայացուցի աղերսագիրը։ Յետոյ ամէն ... բաթ աղերսագիր ներկայացուցինք այսպէս։ Ոչ առաջին աղերսագիրը ... ալ միւսները որ եւ է ազդեցութիւն չգործեցին, եւ 71 օր բանտարկ... մնալէ յետոյ, հայրս, Ազմի, Նուրի պէյ, Չէլէ Հասան աքսորուեցան ...րոս, իսկ ուսուցիչս, Սալիտ պէյ եւ ուրիշ ընկերներ աքսորուեցան ...գոս, առանց դատուելու։

43. — ՄԵՐ ԿԵԱՆՔԸ ԿԻՊՐՈՍԻ ՄԷՋ

Գլխաւոր հաշուակալ Թէվֆիք պէյին մեծ տղան երբեմն կը ...ցէր աքսորական «Նոր Օսմանցի»ներու ժողովին։ Ու մեզի կը տեղ... ինչ որ կը կարդար այն ազատական թերթերուն մէջ, զորս կը ... տար թըթթաբարով։ Թէվֆիք պէյ երկու եղբայր ունէր, որոնք կը կոչ... Բէշիր եւ Ալի, միասին կը շարունակէինք մեր ուսումը։ Կէսօրէն վերջ ամէն օր, կառավարչատան մէջ դիւանին գործերուն օգնելու կ'երթայ...

Երկու տարի անցաւ։ Տարիքս բաւական յառաջացած էր, ուսմանց... թեան տէր դարձած էի։ Երբ հայրս տեսաւ, որ այլեւս կրնայի ... զանազանել Եանիան ու Գոնիան, արտօնութիւն տուաւ կարդալու ... կան թերթերը։ Այդ թուականին մեզի նուէր ղրկուեցան Զիա պէյի ... նասահմանութեանց գրքոյկները, 100 օրինակ։ Այդ գրքոյկներէն ի... տուին մէկ մէկ օրինակ։ Կարծես զանձ գտած էի։ Ամբողջ ժամանակ... ցուցեր էի ընթերցման։ Երբ այսպիսի անուշ զգացումներով կը փոր... ծառնալ պանդխտութեան եւ աքսորի դառնութիւնները, «Նոր Օսմանցի... րու միութեան ամէնէն անձնուէր անդամը, Չէլէ Հասան, մեռաւ կ... ւանդութենէ մը յետոյ։ Այս մեծ հայրենասէրին մահը ոչ միայն բա... ներուն, այլ նոյնիսկ Նիկիսիոյ ամբողջ ժողովուրդին մեծ ցաւ պատճառ...

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տարե.
ՖՐԱՆՍԱ	40ֆ.	75ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
...			
ԻՏԱԼԻԱ		250 ֆրանք	
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
...		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN

Խմբագրապետ՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration

Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն

235, Faub St.-Martin PARIS (10e)

MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS

Téléphone: NORD 67-23

R. C. SEINE 376 260

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 19 ՕԳՈՍՏՈՍ 1931

19 AOUT 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1650

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

ՆՈՐԷՆ ԲԱԽՏԻՆ ՁԳՈՒԱԾ

Կը թուի թէ անուրդ մը տեղի կ'ունենայ մեր տարագիր ազգութիւններու գլխուն վրայ։

Անուրդ կամ նուաճում, — ամէն պարագայի մէջ խաղ մը, որուն խըզը անծանօթ է։

Ճիշդ այն պահուն որ Երեւանէն լուր եկաւ թէ տասը հազար գաղթականներ պիտի փոխադրուին Հայաստան, Ազգերու Դաշնակցութեան համապատասխան գրասենեակին պատուիրակը ղրկուեր մը կատարեց Սելանիկէն Աթէնք։

Պատուիրակը երկու քաղաքներուն մէջ ալ հետաքրքրուեցաւ գաղթականներու կացութեամբ, տեղեկութիւններ քաղեց պաշտօնական շրջանակներէ։ Եւ ահա զարմանալի լուր մը։

Աթէնքի «Նոր Օր»ն է որ կը գրէ թէ՝ վերջնապէս որոշուած քանի մը հազար գաղթականներու տեղափոխութիւնը։

— «փոխադրութեան վայրի մասին թէեւ լռութիւն կը տիրէ, բայց կ'ենթադրուի թէ Ալճերիան է։ Նոյն տեղեկութեանց համաձայն, ստիպում կամ բռնադատում չպիտի ըլլայ»։

Ու մեր պաշտօնակիցը կ'ողբայ.

— «Շատ ցաւալի է որ ներկայ դժուարութիւններուն կուրծք տալու եւ ժողովուրդը պադարին պահելու համար ազգային վերին իշխանութիւն գոյութիւն չունի, եւ գործերը մնացած են երեսի վրայ»։ (14 օգոստոս)։

Այսպէս ուրեմն, մինչ Երեւան կը խոստանայ տասը հազար հոգի ներս առնել, Ազգերու Դաշնակցութիւնն ալ իր կողմէն ձեռնարկներ կը կատարէ, քանի մը հազար գաղթականներու այլուր փոխադրութեան համար։ (Թուրքերն ալ այս բառը կը գործածէին — «այլուր փոխադրութիւն» — երբ տեղահանութեան օրէնքը հանեցին, 1915 մայիսին)։

Եւ երկու պարագաներուն մէջ ալ, չկայ «ազգային վերին իշխանութիւն մը», որ հետաքրքրուի թէ՛ հարցով թէ ո՛ր կը տանին, կամ ինչպէ՞ս պիտի տանին...

Եւ տասը տարիէ ի վեր կը շարունակուի այս «պրիքա»- ... կը ցուցակագրեն, կը ղրկեն, կը տանին, — մինչ ա... ...

Առեւտրական ապրանք իսկ ըլլար, բուռ մը մարդիկ պիտի հետաքրքրուէին։

Հազարներ ու հազարներ են որ քիչ կը կապեն աուրէն հրաւէրին, առանց կանուխ արծնցողին աղեկ — իսկ «աղբ» լուրերը կը կարդայ ու կ'անցնի։ Լաւագոյն պարագային, հառաչանք մը, — եւ ամէն ինչ կը մոռցուի։

Եթէ համերաշխութեան, գործակցութեան բոլոր հարկերուն պատճառները երկարօրական հակառակէին, միայն այս հիմնական խնդիրը բաւական էր, ջամ ջամի բերելու զանազան հոսանքները, քաղաքական թէ հոգեւոր։ Սակայն Բարեգործականին։

Եթէ ունենայինք «վերին իշխանութիւն», կամ պատասխանատու օրկան մը, անշուշտ պիտի հարցնէր.

— Զ. Զ. Իշխանութիւնը Հայաստանի, ահա անհրաժեշտ հանդէս են մեր անձեր, անոնց բազմութիւններ։ Տասը հազարի ընդունելութեան ակնարկ ուրիշ մէկ տեղ, — եւ ո՞ւրկէ։ Ի՞նչ կը բացուի «դռներն յանձի»։ Պիտի բացուի՞ն արդեօք։ Զարգ հայերէնով — ո՞ր օրուան կը ապասէք տանելու համար։ Պիտի տանի՞ք վերջապէս։

Եւ տարցուած պատասխանին համաձայն, այդ օրկանը պիտի յայտարարէր Ազգերու Դաշնակցութեան պատուիրակին.

— Պարոն, շնորհակալ ենք ձեր բարեկամութենէն։ Մենք ալ ունինք մեր գաղթականներուն համար։ Հիմա է ինչպէս ցուցակեր մեր, բուռ մը պատելու փորձութեամբ։

Ըսինք — տարցուած պատասխանին համաձայն։

Արդարեւ, եթէ յուսաւոր չըլլար Երեւանցիներու պատասխանը, այդ «վերին մարմինը» պարտականութիւն պիտի սեպէր զլուխ գլխի տալ, եւ գտնել լաւագոյն ելքը։

Այն ատեն էր որ, պիտի կրնայինք հանգիստ սրտով ըսել — Ալճերիա՞ պիտի տանին, Թունիզ թէ Տրիպոլի։

Ուրիշ խօսքով, առանձնած պիտի ըլլայինք պատասխանատուութեան մեր բաժինը, փոխանակ լալկան կանչեր արձակելու, կամ հեշտիւ պատժելու։

Մինչդեռ, ներկայ պայմաններուն մէջ, ամէն ինչ կը կատարուի մեր կամքէն անկախ, մեր գլխուն վերեւ, եւ մեզի կը թայ միայն հետեւանքները արձանագրել, կատարուած իրողութեանց մէջ յետոյ։

Ո՞վ ըսաւ Ալճերիան։ (Կայ և Հալէպ, Կիլիկիա ինչպէս կը հաղորդէ «Նիւ Եորք Թայմզ»)։ Ալճերիայ ո՞ր մասը։ Եւ ի՞նչ պայմաններով, — հանգամանքն ի՞նչ է։ Իրմէ վերջը աշխատանքն, թէ բոլորովին ազատ, Սահմանի՞ն քաղաքի մէջ թէ երկրին խորքը։

Ո՞վ պիտի տայ այս հարցերուն պատասխանը, գաղթականը թէ Ազգերու Դաշնակցութեան պատուիրակը։

Ահա թէ ի՛նչ կը սանէ մեզ ամէն ինչ երեւան հանելու, անոր բարեհաճութեան վստահելու «ինքնատուութիւնը»։

Զնայելով որ, Երեւանը մէկ անգամ միայն, լրագրական տեղեկութիւններէ մը ընծայեցին, իր «վարչապետն»ն ընծայեց յայտարարեց թէ «հնարաւոր է համարուած յառաջիկայ ամիսներու ընթացքին ընդունիլ տասը հազար» ... Իսկ այնուհետեւ լռութիւն։

Աւելի ճիշդ, անկէ ի վեր միթէ, եւ նոր ձեռնարկներ՝ Յունաստանի գաղթականները Ալճերիա կամ Հալէպ փոխադրելու...

Շ.

ՄԵՐՍԻՆԻ ՓԻՐՏ

ՁԻԹԷՆԻՆԵՐՈՒՆ ՇՐՋ

Դիրք էրէք թէ («Թաւաքիւ», 7 օգոստոս) Մերսինի առեւտրականներն երեւան հաներ էր Փիւրտեր, որոնք իբր բնակիչներ կը ծպտուէին, բայց Թուրքիոյ դէմ կը գործէին. ... Այս մասին սուրհանդակ «Ոճս իւլ Ճէֆիա» թերթը կը գրէ խմբագրական մը մէջ.

—Թուրքիայէն առնուած լաւ տեղեկութիւններ լուրերու եւ ճեռագիրներու համաձայն, քրտական ապստամբութիւնները խորը արժանի են ձգած եւ հետզհետէ ընդարձակուած է։ Նոյնիսկ Թուրքիոյ արեւելեան նահանգներուն մէջ տարածուած ըլլալով փարախուած է քրտական ապստամբական շարժումներով։

Այդ լուրերու մէջ ամենէն ուշագրաւն է Մերսինի մէջ գործած քիւրտ կէթէակումբի մը գոյութիւնը, որուն անդամները, ըստ Թուրքական վերջին տեղեկութեանց ձերբակալուած են։ Այս կէթէակումբի բոլոր անդամները բռնակելի տարաց կը կըեն։

Կառավարութիւնը Մերսինի մէջ իսկոյն քննութիւն եւ խուզարկութեան ձեռնարկեց։ Խուզարկութիւն ... քիւրտեր ձերբակալած է եւ անոնց տուներէն գտած մեծ զանգած զէնքեր եւ ռումբեր։ Միայն մէկուն բնակարանէն գտնուած է 46 ... եւ 40 ռումբեր։

Թրքական ակումբները մեծ իրարանցման մատնուած են այս երեւոյթով. կը զարմանան թէ կառավարութիւնը ինչպէ՞ս չէ կրցած Թաթանցել նման գաղտնի ղաւադրութեան մը։ Մերսինի թերթերը սկսած են յարձակիլ կառավարութեան վրայ, որ լաւ ծակողութիւն չէ կրցած տանիլ։

Քիւրտերը Թէպէտ բոլորովին ուրացած են իրենց վերագրուած դաւադրութիւնները, սակայն ճակկցուած է որ անոնք քիւրտ ապստամբական պետերուն կողմէ կազմակերպուած են եւ կը պատրաստուէին դաւադրական մեծ ռեխը մը պատրաստելու։ Բացի այդ, Թուրք կառավարութիւնը ճակկցած է որ Քիւրտերը բաղկացած լրտեսական զօրաւոր կազմակերպութիւն մը գոյութիւն ունի Թուրքիոյ մէջ։

Եթէ այս լուրը ըլլար միայն Թուրքիոյ մասին շրջող զրոյցը, այնքան կարեւորութիւն պիտի չունենար, սակայն զանազան աղբիւրներն բխող շատ մը լուրեր կը հաստատեն որ Քիւրտերը լրջօրէն աշխատանքի լծուած են եւ Թուրքիոյ բոլոր կողմերը տարածած իրենց ապստամբական շարժումները։

ԹՐՔԱԿԱՆ ԱՐԳԵԼՔ

ՀԱՅԵՐԷՆ ԵՒ ՅՈՒՆԱՐԷՆ ԹԵՐԹԵՐՈՒ ԴԷՄ

Պոլսէն կը տեղեկացնեն.—

Պոլսոյ կուսակալութիւնը կ'ուսումնասիրէ մամուլի նոր օրէնքին հիւրթը գործադրելու ձեւերը։

Տանըրհեկը օրուան պաշտօնական մը տրուած է օրէնքին տրամադրութիւնը գործադրելու։ Ասկէ զատ, կան կարգ մը հրահանգներ, որոնց կը կարծուի թէ ամփոփէլու գործադրութեան պիտի դրուին եւ պիտի արգիլուի շատ մը խմբագիրներու իրենց արհեստը ի գործ դնել։

Նոյնպէս արգիլք պիտի դրուի կարգ մը յունարէն, հայերէն եւ ֆրանսերէն թերթերու հրատարակչիներուն խմբագրութեան, որոնք զինուորական ընթացքին Թուրքիոյ շահերուն դէմ գործեցին։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԷՆ ՄԱՍ ՄԸ ՀԱՅԵՐ ՊԻՏԻ ՓՈԽԱԴՐՈՒԻՆ ԵՂԵՐ ԱԼՃԵՐԻԱ

Աթէնքի Նոր Օրը կը գրէ.—

Կառավարական շրջանակներէ առնուած մեր տեղեկութեանց համաձայն, Ազգերու Դաշնակցութեան նախաձեռնութեամբ, քանի մը հազար հայ գաղթականներու այլուր տեղափոխութիւնը վերջնականապէս որոշուած է։ Փոխադրութեան վայրի մասին թէեւ լռութիւն կը պահուի, բայց կ'ենթադրուի թէ Ալճերիան է։ Նոյն տեղեկութեանց համաձայն, ստիպում կամ բռնադատում չպիտի ըլլայ։

Ազգերու Դաշնակցութեան պատկան մարմինը հայ գաղթականներու այլուր փոխադրութեան որոշումը առած է Հելլէն կառավարութեան դիմումներուն վրայ։

Ցոյցերը կը վտարուին Պուլկարիայէն

ՍՕՖԻԱ, 17 օգոստոս.— Ներքին նախարարը ստորագրեց հրովարտակ մը, որուն համաձայն, Նահանգապետները պարտաւոր են հրաւիրել յունական հպատակները որ մինչեւ մէկ ամիս հեռանան Պուլկարիայէն։

Ասկից առաջ արդէն, յոյն կառավարութիւնը իր կողմէ հրաւիրած էր պուլկար կառավարութեան հպատակները որ հեռանան յունական հողերէն, տալով թոյլ տալու անոնց որ օգտուին երեք ամսուան պայմանաժամէ մը իրաւունքէն։ Այս երեք ամսուան պայմանաժամը նախատեսուած էր այս ...թիւ կնքուած ժամանակ համաձայնութեամբ մը։

Կանցի կը վերսկսի պայքարը

Գանտէյէն արուած հեռագիր մը համաձայն, Կանտի ձերբակալուած է վերջին ...

... շրջանի մէջ ... կանցէն ... ոչ-բռնութեան ... Չինական ... կեդրոնական ... պայմաններ ... Ղեկավարութիւն ... ազգային ... հաղորդագրութեան ... եւ այս կերպով, երկու կողմերն ազատ ըլլան պայքարելու։

Ազգերու Դաշնակցութեան օրակարգը

Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդի յառաջիկայ նիստը կը բացուի սեպտ. 1ին։ Օրակարգին վրայ անցած են մէկ քանի նոր հարցեր եւս։ Ա.) Աւստրիոյ առաջարկը, քննելու երկրին նիւթական եւ տնտեսական կացութիւնը։ Բ.) Ցեղնեւուելու կար գաղթականութեան հարցը, որ բխած է Քոֆանսապրա-Մոլրաֆ համաձայնութենէն։ Օգոստոս 7ին նամակով մը, ... կառավարութիւնը կը յայտնէ թէ յոյն կառավարութիւնը կը կատարած յուլիս 31ին իր վճարումը ըստ վերեւի համաձայնութեան, որ կնքուած ըլլալով Ազգերու Դաշնակցութեան հովանաւորութեամբ, Պուլկարիա հարցը կ'ենթարկէ անոր քննութեան։

Ռուսական ցորենի արտածումը

ՌՈՒՍԻԱ ԿԸ ՎԵՐՑՆԷ ՀԱՑԻ ՔԱՐՏԸ

Համազարծակցականներու ընկեր. ժողովին աղեկ խօսք առնելով, Սթալին յայտնեց թէ, յառաջիկայ տարիէն սկսեալ հացի քարտերը պիտի վերնան ինչպէս նաեւ պարենաւորման վերաբերեալ կարգ մը սահմանափակումներ։ Սթալին յայտնեց նաեւ թէ նոյն թուականէն սկսեալ ռուսական ցորենի արտածման քանակը պիտի նուազեցնեն։

Մոսկուայի մէջ արդէն կը նախատեսեն պարենաւորման յատուկ 200 նոր վաճառատուներու բացումը, ամենքնպէս որ Սթալինի յայտարարած միջոցները իրագործուին։

Կ'ըսուի թէ այս որոշումներուն տուն տուած են միջազգային հրապարակին վրայ արտաքին մեծ մթնոլորտը։ Սակայն կը կարծուի նաեւ թէ ուրիշ նկատառումներ եւս տուն տուած են այս կարգադրութեանց։ Խորհրդ. Միութեան բազմաթիւ շրջաններուն մէջ, տեղական ապառնման յառաջացուած ցորենը չափազանց քիչ է. միւս կողմէ այս տարի բերքը առատ չպիտի ըլլայ։

Ցունաստանի արտաքին քաղաքականութիւնը

Ցունաստանի արտաքին նախարարը, ճառ մը խօսելով Սելանիկի մէջ, ուր պարզեց վերջ Ցունաստանի արտաքին քաղաքականութեան ընդհանուր գիծերը, շեշտեց մանաւանդ թէ յունեւթուրքը դաշինքը, համաձայնելով յունական հողին է. Թոյլ տալու Պոլսոյ յոյն փոքրամասնութեան որ խաղաղ ապրի։

— Այս դաշինքն բառ, նոյնպէս, բարեկրացուց յոյն պարտիզացքին համայքը եւ Ցունաստանի ելեւմտական վրայ, Թոյլ տալու որ կատարուի 200 միլիոն տրամի, խնայողութիւն մը, զանազան մը, զոր յոյն կառավարութիւնը կրնայ տրամադրել գաղթականներու տեղաւորման եւ ադցանութեան մեծապէս բարելաւման։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ

ՄԱԿԵԴՈՆԻՈՅ ՈՐԲԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Ստացած ենք հետեւեալ գումարները.—

Հալեպէսիստանէն	500.—
օգոստ. 12ի գումարը	11,957.—
Ընդհ. գումար	12,457.—

* *

... Խմբագիր,

ՀԻՐՆԱ (Հալէպէսիստան), 29 յուլիս.— Ներփակ պիտի գտնէք 500 ֆրանքնոց չէք մը, ձեր անուան, ի նպաստ Մակեդոնիոյ որբերուն։— Հաճեցէք ընդունիլ զայն, ու «Յառաջ»ի մէջ բարի եղէք հրատարակել նուիրատուներուն անունները, որոնց մէջ կան նաեւ մեզի ցաւակից երկու յոյն բարեկամներ։ Նուիրատուներն են.—

Ժոռժ Զ. Գաղանճեան 165, Աղամեան եղբարք 111. Տէր եւ Տիկին Գուլպաճեան 56, Փանոսեան Ժողովուրդ 56, Վանկէնի Ըգոնսաս 56, Օհաննէս Թեքմենեան 56 ֆրանք։ Գումար 500 ֆրանք։

Ժոռժ

ՀԱԿԱԹՐՔԱՍՊԱՆԱՆՆԵՐՈՒ ԴԷՄ

Սօֆիայէն կը տեղեկացնեն.—

Սօֆիայի Թրքական գլխաւոր ... կը պահանջէ է գտնուած յանձնել Շումենի եւ Ֆիլիպէի մէջ լոյս տեսնող կարգ մը Թուրքերէն թերթեր, որոնք լոյս կը տեսնեն Փարիզի «Ռէֆիւ»իյերը Անդէնէէ հակաքեմալական թերթին աղդեցութեան ներքեւ եւ Մ. Քէմալի անձին դէմ յարձակումներ հրատարակած են։

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԻՋԵՒ

Ցունաստանի պատուիրակական նախարարը եւ Աթէնքի ֆրանսական դեսպանը կնքեցին համաձայնութիւն մը Ցունաստանի մէջ ֆրանսացի զինուորական պատուիրակութեան մասին։ Այս պատուիրակութեան պետը պիտի ըլլայ զօրավար մը եւ բաղկացած պիտի ըլլայ 4 զօրավարէ եւ երկու օգնականներէ սպաներէ։ Համաձայնութիւնը կնքուած է երկու տարուան համար։

ԱՆԳԼԻՈՅ ԵԼԵՒՄՏԱԿԱՆ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

Անգլիական «Տէյլի Մէյլ» թերթը հետեւեալ մանրամասնութիւնները կուտայ, երկրին ելեւմտական կացութիւնը բարելաւելու համար կառավարութեան մշակած ծրագրին մասին։

Այս ծրագրին համաձայն, կարելի պիտի ըլլայ կարգ մը խնայողութիւններ մէջ ընել հանգստեան թոշակներու, ուսուցիչներու թոշակներէն, երեսփոխաններու ռոճիկներէն եւայլն եւայլն ...

Իսկ գործազուրկներու նպաստներու կրճատումն ... պիտի պարտադրուի։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ՏՈՐՄԻՂԸ

Մոսկուայէն Թուրքիա հասած ծանօթ կը յայտնէ թէ, Ռուսիան կոյտ կուտայ օդանաւերու ... Այս միջոցին Մոսկուայի մէջ շինուած վրայ են մեծ օդանաւ մը որ պիտի կրէ Լէնինի անունը։ Լէնինկրատի մէջ եւս, շինուելու վրայ են ուրիշ օդանաւ մը։ Սիրիոյ ալ Թէֆլիսի գործարանը կը շինուէին եւ պիտի զբաղի պատրաստել գործարանին տրամադրութեան տակ։ Գործական ... երեք նոր օդանաւեր կը հասնին շինուելու։ Նոյն Թուրքիոյ փորձերը յաջողին, նման 5 օդանաւեր եւս պիտի շինուին։

ՄԵՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔԷՆ ՆԵՐՍ ԵՒ ԴՈՒՐՍ

"ԹԵՐԱԿԱՏԱՐՄԱՆ,, ՏԵՒԱԿԱՆ ԱԽՏԸ

Երեւանի մէջ յուլիսի վերջին տասնօրեակին տեղի ունեցան մէկէ աւելի խորհրդակցութիւններ, երկրի տնտեսական ձեռնարկներու ընդհանուր գնահատութեան մասին։

Համահայաստանեան տնտեսական վարիչներու խորհրդակցութեանը յաջորդեցին Հայաստանի եւ Երեւանի կոմիտէներու եւ ապա Կեդր. Կոմիտէի եւ Կեդր. վերահսկիչ յանձնախումբի միացեալ գիւմնոլներու ժողովները։

Տարբեր անուններով տեղի ունեցած այս գումարումներու արձանագրութիւնները հնարաւորութիւն կուտան ծանօթանալու Հայաստանի տնտեսական ընդհանուր վիճակին։ Մանաւորապէս թիւերով կը ներկայացուի այս տարուան առաջին կիսամեակի պատկերը, Հայաստանի Ժողովրդական Տնտեսութեան Խորհուրդին ենթակայ՝ արդիւնաբերական բոլոր ձեռնարկներուն։

Ներկայացուած թուական տեղեկութիւններէն առաջ, հարկ է յիշեցնել մեր ընթերցողներուն, որ ներկայ տարեշրջանը համայնավարներու կողմէ կը համարուի բախտորոշ տարի՝ հնգամեայ ծրագրի յաջողութեան տեսակէտէն։ Ինչ որ Մոսկուայէն մինչեւ Երեւան որ նպատակ ունէր այս տարուան ընթացքին կրկնապատկուած, եռապատկուած աշխատանքով իրականացնել «Հնգամեակը չորս տարուան» կարգախօսը։ Աւելի խօսքով 1931-32ին իրականացնել այն բոլոր նախատեսուած ծրագիրները, որոնց համար նմանապէս ժամանակ էր սահմանուած մինչեւ 1933ի վերջը։ Այս առաջադրութեամբ, բնականաբար կրկնապատկուեցան ո՛չ միայն այս տարուան համար եղած ձեռնարկները, այլ եւ «հարուածային» եղանակով լծուեցան աշխատանքներուն։ Հայաստանի համար առանձնապէս տարին անյաջողութեամբ սկսաւ իր առաջին ամիսներէն իսկ։

«Խորհրդ. Հայաստան» իր մարտ 10ի թիւով կը գրէր.

«Մենք արդէն բոլորեցինք հնգամեակի 3րդ վճռական տարուայ երկու ամիս ու մէկ ալ աշխատանքի այնպիսի խայտառակ արդիւնքներ է տուել, որ անյապաղ պէտք է ահազանգ տանք»։

Այս ահազանգը որքան էր խորհրդային վիճակագրական տեսակէտներուն, որոնցմով յայտնի կ'ըլլայ թէ Խորհրդ. Հայաստանի Ժողովրդային Տնտեսութեան բոլոր ձեռնարկները իրենց հաշուեփակը (երկու ամսուան) կատարեր են հարիւրին 20.5 թերակատարումով։

Եւ մինչ այս պատճառով ալ ամբողջ ճեղքուածներու վերացման ամիս» յայտարարուեցաւ, որու ընթացքին պէտք էր ո՛չ միայն փակուէին յանուար եւ փետրուար ամիսներու ճեղքուածները, այլեւ պէտք էր առաջին եռամսեակի ծրագիրը ամբողջութեամբ կատարել։

Մարտը սպասուած յաջողութիւնը չբերաւ մեր երկրին տնտեսութեանը։ ընդհանուր բացը մնաց բաց, անշուշտ բարելաւումով մը միայն։

Թողունք հիմա այդ օրերուն եղած պատճառաբանութիւնները, որոնք կը նկատուէին գլխաւոր արգելքը ծրագրերու լրիւ կատարման համար, որովհետեւ աւելի յետոյ պիտի ունենանք նոյն պատճառաբանութիւնները լսելու առաջին կիսամեակի արդիւնքներու քննութեան առթիւ։

Առաջին կիսամեակի բացերը ցուցնելու վճռական տրամադրութիւններն ու քայլերը յետագային ալ մնացին առանց շօշափելի արդիւնքի։

Մայիսին եւ յունիսին արդէն կը պարզուէր տարուան առաջին կիսամեակի պատկերը, գերակատարման անկարողութեան փաստերով։ Բայց հարկ էր կռուիլ այս անգամ ալ ուրուականին դէմ, կռուիլ «բոլշեւիկներու» եւ «հարուածային» կարգով։

Առանձին հրահանգով եւ «մարտական» կարգադրութիւններով, կիսամեակի վերջին ամիսը յայտարարուեցաւ «հարուածային ամիս», որու ընթացքին «սոցմրցման եւ հարուածային թափով մեր աշխատաւորները իրենց նուիրուած «բրանաձեւերով» կը խոստանային «կատարել եւ գերակատարել» կիսամեակի ծրագիրները։

Տնտեսավարներու համահայաստանեան խորհրդակցութեան մէջ, այս հարցին նուիրուած իր զեկուցման ընթացքին, Գ. Ստեփանեանը կիսամեակը կը ներկայացնէ ո՛չ յուսադրական հաշուեփակով.

- «Ժողովրդային տնտեսութեան խորհուրդին ենթակայ ձեռնարկները, առաջին կիսամեակի ծրագիրը կատարել են 80.8 տոկոսով»։

Հոս եւս թերակատարում մօտ հարիւրին 29։

Այս չոր թուական տեղեկութիւնը, այնքան ալ ծանր կարելի չէ նկատել, քան զեկուցաբերին, աչքի առջեւ ունենալով առ հասարակ Հայաստանի արդիւնաբերութեան ընդհանուր վիճակը։ Մանաւանդ համեմատելով ձեռք բերուած արդիւնքը, նախորդ տարուան հետ։

— «Եթէ համեմատութեան մէջ դնենք այս կիսամեակի եւ 80 թուի առաջին կիսամեակի պլանների կատարումը, ապա այս տարուայ կիսամեակում կ'ունենանք 24.7 տոկոսի աճում»։

Համայնավար կոմիսարին այս առկամայ ազնուութիւնը, որ կրնայ ապշել նաեւ մեր վրայ, դժբախտաբար շատ հեռու է փոխելու այս իրատես կացութիւնը, որ կրնայ կասեցնել Հայաստանի արդիւնաբերութեան վերելքը։

Հարիւրին 24ի աճումը, 1930ի առաջին կիսամեակի հետ համեմատելով, իրապէս աճում այլ չէ։ Որովհետեւ 1930ի առաջին կիսամեակին հաւաքական տնտեսութիւններու հետեւանքով երկրի մէջ տեսակ մը անիշխանական վիճակ էր ստեղծուած։ Այդ օրերուն հազիւ էր առած ո՛չ միայն արդիւնաբերութեան վերելքը, այլ եւ կը տիրէր ընդհանուր շփոթ մը, անտիրութիւն բոլոր ձեռնարկներու մէջ։

Դեռ չըսինք որ, երկրի բոլոր գիւղերը եւ կենդանի ուժերը այդ օրերուն լծուած էին կառուցելու ընդհանուր քայքայումը, իբրեւ անհատական պայման տնտեսական կեանքը իր սովորական ընթացքին մէջ դնելու համար։

Գ. Ստեփանեան զուր ջանքեր կ'ընէ, այս տարուան համար հարիւրին 24 աճում յայտարարելով, երբ իրականութեան մէջ անցեալ տարուան արդիւնքները արդէն իսկ հեռու էին բուն նախատեսուած ծրագրի սահմաններէն.

Եթէ այս կարեւոր պարագայէն անկախ, ընդունինք որ այս տարուան կիսամեակին արդիւնքները հարիւրին 24 աւելի բարձր են անցեալ տարուան համեմատութեամբ. ապա ուրիշ սխալուած ենք խոստովանիլ թէ, Հայաստանի արդիւնաբերութեան ընթացքը այս տարի հազիւ թէ կրցեր է պահել անցեալ տարուան վիճակը։

Ուրիշ պարագայ մը եւս, որ առանձնապէս կարեւոր է Հայաստանի տնտեսական զարգացման տեսակէտէն։

Ինչպէս ըսի, տրուած տեղեկութիւնները կը վերաբերին միայն Հայաստանի Ժողովրդ. Տնտեսութեան Խորհուրդին ենթակայ ձեռնարկներուն. ուրիշ խօսքով՝ հարիւրին 29 թերակատարումին ենթակայ են Հայաստանի կառավարութեան ձեռնարկները։ Կան նաեւ համամիութենական ձեռնարկները, հանքային խոշոր արտադրութիւններն ու յարակից գործարանները, որոնց նոյնպէս իրենց կիսամեակը վերջացուցած են թերակատարումով։

Իշխանութիւնները, Թիֆլիսէն ու Մոսկուայէն մտահոգուած են ամէնէն աւելի համամիութենական ձեռնարկներու «ճեղքուածները» ցուցնելու խնդրով. նոյն տրամադրութիւնը ուժեղ է նաեւ Երեւանի մէջ։

Եւ որովհետեւ ներկայ պայմաններու մէջ դժուար թէ կարելի ըլլայ լրացնել բոլոր ճիւղերու մէջ ծառանուցուած թերակատարումները, կը տարուինք ենթադրելու, որ առաջին առթիւ բարւոքուին հաւանաբար համամիութենական ձեռնարկները։ Թէ ինչ վիճակի պիտի մատնուին այդ պարագային Հայաստանեան ձեռնարկները, իրենց արդէն հարուստ ճեղքուածներով, այդ ցոյց պիտի տայ ապագան։

Ռուսաստանի «նուէրը» Հայաստանի հանդէպ, այնքան ալ զգալի չէ դժբախտաբար ստեղծուած այս կացութեան մէջ։ Եւ ընդհակառակն, մեր «մեծ բարեկամ»ը երկրի արդիւնաբերութեան այս ակներեւ ճեղքուածներու օրերուն, կը թելադրէ ամէնէն առաջ վերականգնացնել պղնձի արդիւնաբերութիւնը, որուն այնքան պէտք ունի Ռուսաստան։

Հայաստանի պղինձը շատ աւելի մեծ արժէք է Ռուսաստանի համար, քան ընդհանուր տնտեսութեան զարգացումը։

Ս. ԹՕԹՈՒԼ

"ՄԻԱՑԵԱԼ ԵՒ ԱՆԿԱԽ,, ՀԱՅԵՐԷՆ

I.— ՎՏԱՆԳԻՆ ՀԱՆԴԷՊ

Պատմական վայրկեանի մը, երբ հայ ժողովուրդը ցիրուցան եղած է աշխարհի երեսը իր զարաւոր երազը պահ մը մարմին առած կարծելէ յետոյ, երբ, գիտակցութեան պահէն մը ետքը՝ հիմա դարձեալ աշխարհներով կը թափառի յուսախաբ, մարդիկ պէտք ունին կարծես տեսիլքի մը, որուն դարձեալ փարէին տառապելէ, վերելքը ցալելու համար։

Ո՛ր մը, հաւատքի լաստը, որուն կառչի դարձեալ հայ ժողովուրդը։

Հայրենիք մը՝ ուր երթայ հանգչեցնել գլուխը։

Հեռուն, ափ մը հող ունի որ իրն է ու իրը չէ։ Դարերուն խորէն եկած է ան իրեն, պահ մը ժպտած, պահ մը կանչած զինքը, բայց որ օրի կը հեռանայ ան իրմէ։ Բանի տարիները ընդունեց կ'անցնին, այնքան մշուշը կը պատէ զանիկա։ Ան կը սկսի խորթ գալ իրեն։

Այսպիսի օրերու մարդիկ պէտք ունին յոյսի։ Որպէս զի մշուշը ցրուի ու հայրենի հողը դարձեալ գայ մեր հոգին գտնել. Պէտք է նոր աւիշ մտնէ մեր երակներէն որպէս զի դարերուն երազը դարձեալ անուշ մը ժպտի մեզի, ու մեր սրտերը կապենք հողի այն աղուոր կտորին, որ կծկտեր է Արարատին ոտքը։

Դարութիւններու մէջ մենք բոլորս պէտք ունինք, ամէն օր, հաւատքի նոր կաթիլի մը։ Զախզախեց զարհուրելի էր մեր տառապանքը ու շա՛տ ահաւոր մեր յուսախաբութիւնը՝ որպէս զի կարենայինք անտարբեր սպասել։ Կարենալ վաղուան սպասելու համար, մեր հոգիները պէտք ունին անձանօթ ուժի մը։

Երգերն ու ճառերը՝ որոնք երբեմն ամբոխներուն մէջ տեսիլքը վառ կը պահէին՝ անզօր են հիմա։ Երէկուան ամէնէն հաւատացեալն անգամ սկեպտիկ է դարձեր այսօր, ու չի հաւատար դարերուն պատռած հէքեաթին։

Նո՛ր յաւուք պէտք է. նո՛ր թալիսման մը։

Նո՛ր երգ մը որ մեր սրտերուն մէջ անշէջ պահէր ծրագը։ Որ վա՛ռ պահէր Անկախ եւ Միացեալ Հայաստանը մեր հոգիներուն մէջ։

Ա՛հա թէ, ինչու ամէն մէկս ծիգի պէտք ունինք ամուր մնալու համար։ Սպասել կարենալու համար վաղուանին։

Լոյսի պէտք ունինք որպէս զի հեռուն մեզ անդառնալի չըլլայ։

Յոյսի՛ մը որ մեզ բոլորս իրարու կապէր, ու չխռովէինք փոթորիկներէն։ Միացնէր մեր հոգիները որ օր օրի կը պայծի իրարմէ։ Ամբողջ կապը զոր աշխարհի դառնութիւնները կը թուլցնեն ամէն օր։

Արդար բան է եթէ մեր հոգիները իրարու զօդուած մնան այս ահաւոր փորձութիւններուն մէջ, ու միացած, զրկուած սպասեն։ Որպէս զի տակաւին, եթէ, նոյնիսկ վաղը ուշանայ։

Որոնք բաժնեց մեզ իրարմէ, ու ամէնքս տարբեր Աստուծոյ կը հաւատանք։ Մեր ազգային խմբակը ալ նոյն ջերմութեամբ չի ջեռուցաներ բոլորը, ու ամէն մէկս իր նմանը ունի զայն չափելու համար։ Մեզ իրարմէ կը բաժնեն մեր մաքերն գոյնը, ու ծաւալը մեր փորձերուն։

Ա՞հ, գոնէ մեզ միացնէր Արուեստը, Գիրը։

Ա՞հ, գոնէ միակ լեզու մը ունենայինք։

Այս միջն է որ հիմա կը թուի շատերուն սրտէն։

Միացեալ լեզու, որպէս զի մեր հոգիները աւելի մօտ զգան իրար։ Որպէս զի իրարու աւելի լաւ հասկնային։

Աղուոր է մտահոգութիւնը, եթէ նոյն իսկ ան չգործէ ափունք տանելու։

Լա՛ւ մը։

Եթէ նոյն իսկ ան չվերինայ մինակը ալիքներուն կուրծք տալու։

Աղուոր է սրտացաւութիւնը երբ խորունկէն կը բխի, նոյն իսկ եթէ միամտութիւն կայ խառնուած անոր։

Ես հաւատքը կը սիրեմ։ Ինչ փոյթ թէ ան արդարութիւն չառնի ընդհուպ։

Ինչ փոյթ թէ կարելի ըլլայ հետը վիճիլ։

* *

Հետզհետէ կ'որդենար մեր գրական լեզուն։ Ամէն անգամ որ հայերէն թերթ մը ձեռք կ'առնէ մարդ՝ [illegible] լեզուն որով՝ հիմա կը խմբագրուին հայ թերթերէն շատերը։ Մեր գրական լեզուն ամէն օր կը նահանջէ անոնց մէջ, ու մէկը չկայ որ ուզէ պաշտպան կանգնիլ խեղճ զոհին։ Ընդհակառակն Մեզմէ ամէն մէկը դաշինքի մը դերը կը կատարէ։ Մէկը ինքը կացինը շարժելով, մէկը արիւնով ուրիշին զանակը։ Խորշ գաղութներուն մասին է անշուշտ Հայաստանի սահմաններուն մէջ շատ հիւանդ է հայ լեզուն։ Բայց անոնք որ անոր մաքր կ'ոգեան հեռուէն, չեն կրնար թեթեւցնել իրենց խղճմտանքը։ Նոյնպէս հանգիւրը է, հայերէնը զոր մեր գաղութները կը գործածեն։ Ամէն օր կ'աղաւաղուի հայ լեզուին դիմագիծը, ու անիշխանութիւն մը գլուխն առած կ'երթայ։ Որ հայ գրողն էր որ թեթեւ խղճմտանքով պիտի դիտէր այս գարշութելի պատկերը։

Երբեք տարի առաջ այս թերթին մէջ յօդուածներու շարք մը գրեր էի հայ գրական լեզուի մասին։ Այդ յօդուածներէն մէկուն մէջ փորձեր էի ձայն տալ վէրքի մը վրայ, որ հակառակ միշտ կսկծալուն մէկը սիրտ չէր ըներ նշմարել մօտենալու։ Կը փորձէի մատնանշել թէ արեւմտահայ բարբառը գաղութներու մէջ հետզհետէ կը կորսնցնէ իր դիմագիծը, երթալով կ'աղճատի ու կը հիւծի։ Այս առթիւ յիշեր էի հին մտահոգութիւն մը. հնարաւո՞ր էր մեր գրական զոյգ բարբառներուն ձուլումը, գոնէ մերձեցումը, եւ յիշեր էի նաեւ որ հայ ժողովուրդին ճակատագիրը թող չէր տար որ այդ մտահոգութիւնը իր լուծումը գտնէ, այն ատեն, որովհետեւ բաղձանքներով լեզու չէր ստեղծուեր ու բանի կարելի չէր միացնել մեր զոյգ մը բարբառը՝ որքան ալ սիրելի ըլլար գրական միակ լեզու մը եւ հետեւաբար միակ գրականութիւն մը ունենալ, - քանի հայ ժողովուրդը տէր չդառնար հայրենիքի մը՝ ուր գային իրարու խառնուիլ իր բոլոր զաւակները, քանի սահմանները չվերնային։

Ունեցուցեր էի որ հայրենիք մը առեղծուեցաւ, բայց դէպքերը առեղծեցին տարբեր պատկեր մը Պաւաու, մայր երկիր ո՛չ չկար, ու հիւծած էր Պոլիսը. արեւմտահայ գրականութիւնը նետուած էր գաղթականները, խաչ արեւելահայ լեզուն՝ որ ինք ալ կը հիւծէր ներսէն՝ անկարող էր ինքզինք պարտադրելու ամբողջ հայ ժողովուրդին։

Ու կ'եզրակացնէի.

— «Այս պայմաններուն մէջ, դեռ պիտի ապրին մեր զոյգ մը բարբառները՝ մինչեւ որ իսկապէս միանայ մեր բովանդակ ժողովուրդին ճակատագիրը։ Ու մինչեւ այն ատեն պիտի զարգանան եւ թերեւս պէտք է զարգանան անոնք առանձին, որովհետեւ մէ՛կը չի գիտեր թէ ի՛նչ վերապահուած է վաղը մեր ցեղին։ Ահա թէ ինչո՛ւ գաղութներու մէջ տեղաւորուած ենք պահպանել բարբառը, որ երէկ կը գործածէր Պոլսոյ ու [illegible] գաղութները տարագրեալ։ Ահա թէ ինչո՛ւ տոկալուած ենք մաքրագործել անոր պարագայութիւնը, աղճատումէ, որ ան մաքուր, անաղարտ մնայ, չխեղուի ու ապականուի, աղաւաղուի։ Այդ պարագային է որ պիտի պահպանէ մեր ժողովրդային պատմութեան մը, երբ վաղը հասունցածները իսկապէս միանան։ Ան իսկապէս պիտի կարենայ կատարել թթխմորի մը դերը»։

Տարբեր չէր կրնար ըլլալ հայ գրողի մը մտահոգութիւնը, երբ իր աչքովը կը տեսնէր թէ, լեզուն կը հիւծի ներսէն, երթալով ներսը որպ կը կոտրի։ Ու այնպէս կը հաւատայի թէ ուրիշներն ալ պիտի փարէին այս մտահոգութեան։

«Յառաջ»ի խմբագիրը, ձայնակցելով ինծի գիտել կուտար իր մէկ խմբագրականին մէջ.

— «Մեր սերունդը չափազանց մօտիկ է արեւմտեան բարբառի ներկայ վիճակէն։ Հայրենիքը ունի մէկ լեզու, ռուսահայերէն։ Մեր բարբառը, ինչպէս ժողովուրդին ջախջախիչ մեծամասնութիւնը, կը գտնուի հայրենիքի սահմաններէն դուրս։ Մեր ծրոյն պարտքն է թող չտալ որ մեռնի արեւմտահայերէնը, այնքան գեղեցիկ, ու այնքան ճոխ ու ճկուն։ Մենք մասունքի մը պէս կը գուրգուրանք անոր վրայ, ու թող շատ չտեսնուի, եթէ կ'ուզենք որ պատեհ ալ մեր լեզուն լուսի ու կարգացուի Գաղութներէն, թէ ո՛ըր պիտի ըլլայ վերջնական լեզուն։ Բայց անիր պիտի ըլլար, լքել զայն մը պէս, երեսի վրայ ձգել մեր լեզուն, ու թող տալ որ հասնողը պատառատ մը փակցնէ անոր։ Այս գիտակցութիւնը կ'ուզենք մասնաւորապէս շարք մը թերթային գրողներու, որոնք բառ մը ռուսահայերէն բառ ժողված, կը ցանեն աջ ու ձախ, տեսակ մը անհոգութեամբ, ողորմելի խառնիճաղանճ մը ստեղծելով»։

Ձայնակից՝ ուրիշներ՛ն ալ ունեցայ։ Կ'երեւի շատերուն սրտէն էի խօսեր։ Վէրքը այնքան էր ծաւալած՝ որ կսկիծը անշուշտ պիտի կտոր ամէնուն ալ սրտին մէջ։

Բա՞յց...

ՕՐՐՈՒՆԻ

ՃԱՆՉՆԱՆՔ ՎՏԱՆԳԸ

Ժամանակէ մը ի վեր, մեր մամուլին մէջ յաճախ կը հանդիպինք «այլասերում», «ձուլման վտանգ» եւ նման բացատրութիւններու, որոնց չշեշտուած այժմէութիւն մը տուած են։

Իրարու յաջորդեցին յօդուածներ ու կարծիքներ որոնք դարման մը կ'առաջարկէին, մինչ մը ցոյց կուտային չարիքը չէզոքացնելու։ Անշուշտ իւրաքանչիւրն առաջնորդուելով իր հայեցակէտէն։

Այդ կարծիքները, սակայն, երբեմն հակասական էին եւ առաջարկուած միջոցները յաճախ իրար ժխտող։

Թէ այլասերումը կայ, թէ ձուլումը կը սպառնայ — չի կրնար տարակուսելի ըլլալ, շնորհիւ ամենօրեայ բազմաթիւ ու ակներեւ փաստերու։

Բայց որեւէ դարմանի վրայ մտածելէ, առաջ, անհրաժեշտ է նախ ցաւին տեսակը ճշդել, անոր դարձման ձեւն ուսումնասիրել... մա միայն, պայքարի եղանակ... մանել, որպէսզի այդ... արմատական եւ արդիւնաւէտ... ու իր նպատակին հասնի... պէս անիմաստ աշխատանք... ւելորդ յոգնութիւն կը... Ցանկարծածին ծրագիրներով... տահական միջոցներով ազգ... կոյթ չեն փրկուիր։

Խօսքս կը վերաբերի ա... Ի. Հայաստանի կամ խոր... երկիրներու սահմանէն դուրս... նուող հայութեան միայն, ... գիտենք թէ երկրի ժողովուրդ... մատնուած է աղէտի մը, որ... երեւոյթ է եւ կապ չունի... հայութեան սպառնացող... հետ։

Այլասերման հարցը քննել... տեն, եթէ աչքի առջեւ... գաղթահայութեան աշխարհագ... գիրքը, պիտի տեսնենք որ... ուած է աւելի կամ նուազ... խմբաւորումներով, անհաւասար... բաժնութեան մը վրայ, այլազան... կիրներու մէջ՝ որոնց բարքեր... զարգացումը, մշակոյթը... տնտեսական պայմանները ոչ... տարբեր մակարդակներու վրայ... այլ եւ շատ անգամ նման... երբ իսկ չունին։

Եւ քանի որ գաղթահայութ... իւրաքանչիւր հատուած մասնա... պէս կ'ազդուի ուղղակի զինք... պատող տարրէն, պարզ է որ այ... ցեցութիւնը ա՛յն չափով միայն... բաւոր եւ արագ կ'ըլլայ՝ ինչ չա... որ բարձր է իր ապրած... բնիկներու մակարդակը։

Օրինակ, արեւմտեան Եւրոպ... կամ հիւսիսային Ամերիկայի... թիւնը շատ աւելի՝ զգալի... կ'ենթարկուի ու շատ աւելի... կը, նոյնանայ իր երկրի... հետ, քան Պալքանեան գաղթ... յութիւնը՝ որ անշուշտ իր... աւելի կ'ազդուի քան մերձաւոր... բեւելեան երկիրներու գաղութ...

Այս հիման վրայ, ստոյգ... դէմ մեր մղելիք պայքարը չի... նոյնը ըլլալ այդ զանազան երկ... ներուն մէջ։ Պայքարի այն ձեւ... թափը որ պիտի կարենայ... արդիւնքներ տալ եւ խոշոր հա... մատութեամբ վտանգը չէզոքացն... արեւելեան երկիրներներու մէջ... գրեթէ անզօր ու անիմաստ պիտի ըլլար արեւմտեան գաղութներ... մօտ, որոնք աւելի ուժեղ ու արագ... տական միջոցներու կը կարօտին։

Աշխարհագրական այս տար... ները ճշդելէ վերջ, պէտք է նկատ... ունենալ նաեւ իւրաքանչիւր... ղութի ներքին բաժանումները՝... ծաձայն տարիքի եւ դասակարգ... Իւրաքանչիւրը « կ'օտարանայ» այլ... բայց ոչ միեւնոյն պատճառներ... բերումով եւ միեւնոյն նկատումներ... րէն առաջնորդուած։

Օրինակի համար հոս, Ֆրան... սայի մէջ, հայ մանուկը, պատանի... թէ երիտասարդը, երեքն ալ կ'օտ... րանան, բայց ոչ նոյն ձեւով։

Մանուկը կ'օտարանայ որովհե... տեւ իր աչքերը բացած եւ իր բա... նականութիւնը հազիւ արթնցած... այս շրջանակին ու միջոցին... ան։ Իր ճանչցած ու գիտցած միակ... աշխարհը այս է. եւ իրեն հարազատ... Այս պայմանները բնականոն են... իրեն համար։ Ան կիրթով մը նախա... սահմանեալ եւ անհրաժեշտ դիրքն է...

«Պատանին անցեալէն աղօտ յի... շատակ մը ունի։ Մտքին մէջ քանի... մը դէմքեր ու դէպքեր կան երկրէն... զորս կը յիշէ երբեմն, կամայ թէ... ակամայ, եթէ ուզէ յիշեցնել... բեն։ Կը զգայ որ վերջապէս բան... մը կապուած է հայութեան, բայց... գիծագրելու գիտակցութիւնը չունի... եւ ինք եւս կ'երթայ հոսանքն ի... վար։

Երիտասարդը շատ բան կը յիշէ... եւ յստակ պատկերն ունի մօտաւոր... անցեալին։ Յաճախ մտքովը կը վե... րապրի այդ յիշատակները եւ սրտ... խանդաղատանքով կը յիշէ զանոնք... Բայց վերջապէս հասեր է տարիքի... մը ուր ինք եւս պիտի խառնուի... կեանքի պայքարին իր անհատական...

...ջողութիւնն ապահովէ, կը կարծէ թէ նոյնանալով տիրող տարրին հետ, աւելի գինուած պիտի ըլլայ այդ պայքարին համար եւ հետեւաբար յաջողութիւնն ալ աւելի դիւրին։ Ս... համայ ինք ալ կ'օտարանայ։

Այս բոլորը եւ այլատեսակ ...ն գործ պէտք է նկատի առնել, ...արձան խորհելու համար,

Ձեմ անդրադառնար գաղութներու ներքին նկարագրին։ Անոնց ամէն ...էկը առանձնական բաղկացած է ...անազան գաւառներու եւ շրջան...ներու բնիկներէ, ինչ որ ծնունդ ...տուած է տարբերութեանց, բնաւորու...թիւններու եւ սովորութիւններու ...առնիճաղանճի մը։ Այս պարա...գան զգալի չափով կը դժուարացնէ ...գործը։

Ձեմ յիշեր նաեւ օտար «հիւրա...սէրիչ» գեղեցկութիւններու «հմայքը» որոնց մասին կը խօսուի սովոր, ...այլ որոնց ազդեցութիւնը այնքան ...ալ ճակատագրական չեմ նկատեր եւ ...ան դրէ զանազան երկիրներու ...ներքին օրէնքները որոնց հարկա...դրաբար պիտի յարմարցնենք մեր ...պայքարի ձեւը։ Գիտենք որ ամէն ...երկիր նոյն օրէնքներն եւ նոյն ...թոյլատուութիւնները չունի։

Արդ, կը տեսնուի որ այլասեր...ման դէմ պայքարելու գործը հսկայ ...աշխատանք է եւ մանրամասնօրէն ...մշակուած ծրագիր կը պահանջէ։

Ի՞նչ յաջողութիւն կրնայ գտնել ...այդ պայքարը, եթէ համազգային ...համագամանք չունենայ եւ գործակ...ցաբար ըլլայ։

Ո՞վ աւելի առաջ պիտի ըլլար ...այս գործին, եթէ ոչ համազգային ...ինչպէս հեղինակաւոր կեդրոնական ...մարմին մը, որ քններ, գրեր, գծեր ...ու գործեր իւրաքանչիւրին մէջ՝ իր ...պահանջին համաձայն, բայց բոլորն ...ալ իր ձեռքին մէջ։ Ո՞վ կրնայ ...ժխտել այս անհրաժեշտութիւնը։

Միտողներ կան թէեւ, պաշտօ...նական թէ անպաշտօն հայ համայ...նավարները, որոնք կը կարծեն թէ ...ներկայացուցիչներ ազգութեանց վե...րջացումով միայն կրնայ տալ իր ...տարիքները եւ Գալէն աւելի պա...շտօնական՝ այդ ուղղութեամբ կը ճգնին։

Բայց պէտք է ընդունիլ վերջապէս ...որ ժամանակ է խօսքէն գործի անց...նելու, եթէ կը հետաքրքրուինք այս ...ողողումի ճակատագրով։ Ամէն օր ...այլ մը աւելի կը դժուարանայ գոր...ծը եւ ամէն օր վտանգն աւելի եւս ...կը ... Եթէ կրցանք այս ...գործը գլուխ հանել, Պագեալն ամ...բողջ պարագայ տակաւին աղմուկ է։

Գիտի նմանինք եղբամայրերուն ...որոնց աչքին արցունքը իրենց ...որդին եւ զգացումներուն հետ կապ ...ունէր։

Գիտի ըլլանք եղբամայրեր հա...ւատքին դազարին վրայ։

ԲԱԲԳԷՆ ԳԱՎԼԷՋ

Կարդացէք և Տարածեցէք
ՅԱՌԱՋը

ՀԱՅ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՄԸ ՍԽՐԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Պոլսոյ մէջ հայ եւ թուրք լրագիրները շաբաթէ մը ի վեր կը զբաղին գայթակղութեան մը պատմութիւնով, որուն հերոսը, ինչպէս պիտի յիշեն մեր ընթերցողները, Լոնտոնի նոյն հերոսն է։ Այն ատեն, «Յառաջ»ի ներկայացուցիչներուն պատասխանելով, Պոլսոյ հայ թերթերը, որ հիմա մեծ յարմարութիւն ցոյց կուտան գայթակղութիւնը ամէնէն իրապաշտ ձեւով ներկայացնելու, բողոքեցին եւ զրպարտութիւն համարեցին դէպքը։ Երեւի, Գուսան վարդապետ իր բարեկամները համոզելու համար ուզեր է նոյն գայթագութիւնը կրկնել Պոլսոյ մէջ։

Արդարեւ անուշ ձայնով վարդապետը, Պոլսոյ մէջ կը ծուլորեցնէ 15—16 տարեկան մանչուկ մը, Մագաք, եւ վեց ամիսէ ի վեր մեղապարտ բարեկամութիւն մը կը մշակեն Վոսփորի ազուոր բլուրներուն վրայ։ Դպրաց դասու տղաքը կը հետապնդեն այս երջանիկ զոյգը եւ կը յաջողին նոյնիսկ լուսանկարել Գուսան վարդապետն ու իր սիրականը Վոսփորի անտառներուն մէջ։

Տղայկատաղութիւնը չի հանդուրժեր այս ծուլութեան, որ կը շարունակուի Լոնտոնէն մինչեւ Պոլիս։ Այս անգամ սակայն թուրք լրագիրներն ալ կը խառնուին եւ օրերով կը պատմեն, նոր մանրամասնութիւններ կուտան այս գուսաներգութեան զանազան դրուագներուն մասին։

Այսպէս, «Ենի Կիւն» կը պատմէ թէ, վերջերս, հետապնդող տղաքը լուր կ'առնեն, որ վարդապետն ու տղան տուն մը քաշուեր են։ Բոլորը միասին կը պաշարեն տունը։ Ու կը զարնեն դուռը։ Ի վերջոյ վարդապետը կը բանայ դուռը, յանցապարտ կերպարանքով մը։

Գայթակղութեան այս խնդիրը, այնքան կը ծեծուի, որ կարծես կծիկ կը քակուի, ուրիշ նման գործեր ալ երեւան կ'ելլեն։ Եւ դարձեալ թուրք թերթերը կը պատմեն թէ հայ եպիսկոպոս մը վերջերս գողցուեր է իր եպիսկոպոսական մատնին։ Գողցողը կ'ըսեն թէ պատանի մըն է, բայց որովհետեւ գողութիւնը տեղի ունեցած է եպիսկոպոսին մէկ մեղաւոր պահուն, կարելի չէ եղած հոն առնել մատանին։

Դարձեալ թուրք թերթերը կը պատմեն թէ Պէտիկ Փաշայի քահանաներէն մէկը վերջերս Եիւքսէք Գալտըրըմի վրայ «փախել» կը խաղայ ու կը ձերբակալուի։ Երբ այսպիսի պատմութիւններ կան մէջտեղը, ինչպէ՞ս կրնան պատժել Գուսան վարդապետը առանձին, կը հարցնէ «Ենի Կիւն»։

Կը ԽՆԴՐՈՒԻ թղթակիցներէ եւ յօդուածագիրներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ էջին վրայ, եւ մելանով։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՆԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 14 օգոստ.— Քանի մը ամիս առաջ, «Յառաջ»ի մէջ երեւցան այս վերնագիրը շօշափող թղթակցութիւններ, որոնք մանրամասնօրէն կը պարզէին տագնապը։

Սկզբնական շրջանին, գործազրկութեան նշանները զգալապէս տնտեսութեան մասնացին բանուոր դասակարգը, բայց տագնապը աստիճանաբար մեղմացաւ, ու մենք խափանուած համարեցինք զայն։ Այս իրական փաստերուն վրայ յենելով, լռեցինք մենք. եւ հայ աշխատաւորներու պաշտպան «Յառաջ»ը։ Եւ սակայն, տաժանակ նիւթական անդամ մեջացնները չկրցան բոլորովին խափանել չարիքը։

Տագնապը կամաց կամաց աճեցաւ գաղտնօրէն ու հրապարակ ելաւ աւելի ուժեղ ու աղդու։ Ու այսօր Մարսէյլի գործաւորական հրապարակը, տարրներու շրջանակին մէջ, կը ներկայացնէ անտանելի շրջան մը։

Մարսէյլի կարգ մը գործարանները այնքան ազդուեցան տագնապէն որ, փակեցին իրենց դռները, դուրս թափելով հարիւրաւոր գործաւորներ, մեծ մասով հայեր։ Ահա իւղի գործարանները. իսկ միւս գործարաններէն շատերը «զօտէ»ը ու «թափելէ»ը որոնց մէջ կ'աշխատին 5000—6000 գործաւորներ, սկսան թուլացնել իրենց գործերը։

Օրական տասնեակ գործաւորներ, բոլորն ալ հինգ վեց տարուան աշխատաւորներ, արձակուեցան առանց պատճառի։ Բաւական չհամարելով աշխատողներուն ժամերու կրճատումը, 500է աւելի գործաւորներու համբայ տուին անորոշ ժամանակով։

Մէկ խօսքով, տագնապը հետզհետէ կը սաստկանայ, փախանակ մեղմանալու։

Բանուորութիւնը, որհետը, ճարտարարուեստը՝ առեւտրական շուկան, բոլորն ալ վարակուած են տնտեսական տագնապէն։ Բոլորն ալ կոյսուն վիճակ մը ունին։ Տասնեակ մը վաճառատուններ գոցուեցան տակով սկսան ծախել իրենց ապրանքները, իսկ հարիւրաւոր արհեստաւոր գլխիկոր կը թափառին արհեստանոցէ գործարան եւ գործարանէ նաւահանգիստ։ Իսկ բանուորներու բանակ մը աչքերն յառած են ագարակներն ու այգիները, որոնց աշխատանքները կըսկսին օգոստոսի վերջերը։ Օրհնութիւն մը պիտի ըլլար այս գործը մեր դժբախտ եղբայրներուն համար։ Գոնէ ամիս մը կ'ազատուին անգործութեան մղձաւանջէն։

Բայց այդ ալ բաւական չէ, մանաւանդ ընտանիք ունեցող անհատներուն համար։ Հոս ձմրան անգործութեան սարսափը դամոկլեան սուրի մը պէս կախուած կը մնայ գործաւոր դասակարգին գլխուն։

Տագնապին առաջին զոհերը կրնան ըլլալ օտարազգին, ինչպէս ներկայիս, հայերը։ Տեղացիները արդէն ապահով միջոցներ ունին տագնապէն պաշտպանուելու, իսկ միւս օտարականներուն համար տագնապը այնքան ճնշիչ չէ, քանի որ հայրենիք ու պետութիւն ունին ու իրենց հիւպատոսներու շնորհիւ կ'օգտուին թէ տեղական եւ թէ իրենց կառավարական օժանդակութենէն։ Ի՞նչ պիտի ըլլայ անհայրենիք, ու անպաշտպան ժողովուրդի ցիր ու ցան բեկորներուն վիճակը, աւելի վերջը։ Անհրաժեշտ է որ հիմակուընէ բոլորս առանց քաղաքական ու յարանուանական խտրութեան, միասնաբար հետաքրքրուինք, բարոյական ու նիւթական օժանդակութեան համար։ Պարտականութեան մեծ բաժինը կ'իյնայ մեր բարեսիրական հաստատութիւններուն, Բարեգործականին եւ անոնց միլիոնատէր աղա–էֆէնտի ղեկավարներուն վրայ։

Հակառակ այս բոլոր դժբախտութիւններուն ազգային կեանքը ազդուած չէ, ներկայացում, ու դաշտահանդէսները իրար կը յաջորդեն։

Ն. Արծրունի

ԺԱՆՏԱՏԵՆԴԸ ԿԸ ՆՈՒԱԶԻ

Գրեր էինք թէ Պոլսոյ մէջ ժանտատենդ կայ։ Ժանտատենդի դէպքերը նուազիլ սկսած են, ձեռք առնուած միջոցներու շնորհիւ։ Վարակուած շրջաններուն մէջ առողջապահական պաշտօնեաները սկսած են բնակիչները պատուաստել տուները այցելելով։ Կարգ մը տեղերու մէջ ալ մարդիկ ինքնաբերաբար դիմում կը կատարեն պատուաստուելու համար։

Պատուաստող պաշտօնեաները միեւնոյն ատեն նախազգուշական միջոցներ կը թելադրեն վարակուած շրջաններու բնակչութեան, մանաւանդ զգուշացնելով զանոնք խմելիք ջուրերուն եւ հում ուտելիք բանջարեղէններուն համար։ Ճիհլի եւ Գուրթուլուշի շրջաններուն մէջ ծախուած բանջարեղէնները առհասարակ կոյուղիներէն վազող ջուրով կ'ոռոգուին, այսպէս վտանգ մը կազմելով։

ՎՐԻՊԱԿ.— Մկրտիչ Պարսամեանի կիրակի օրուան յօդուածին մէջ ծիտուեալ վրիպակները սպրդած են. բ. սիւնակ բ. պարբերութիւն, պիտի ըլլայ *թաքուն խորհուրդ մը կը կրծէր իր էութիւնը*, փոխանակ՝ Թափուր խորհուրդ մը կը կրէր իր լռութիւնը: գ. սիւնակ գ. պարբերութիւն, պիտի ըլլայ *մշակուած* փոխանակ՝ մշակածի, նոյն պարբերութեան մէջ պիտի *բանան*, փոխանակ՝ պիտի *թողնեն*:

ՕՐՈՒԱՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՌՈՒՍ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ ՊԱՐԷՆԱՒՈՐՈՒՄԸ

Հակառակ խորհրդային իշխանութեանց բազմաթիւ խոստումներուն, բանուորներու պարէնաւորումը կը շարունակէ մնալ անկանոն։ Այնքան որ բոլշեւիկեան մամուլն անգամ, ստիպուած է մերթ ընդ մերթ բողոքի ձայն բարձրացնել։

Մոսկուայի «Փրավտա» թերթը իր օգոստոս 10ի թիւին մէջ կը յիշէ կարգ մը իրողութիւններ, որոնք յատկանշական են։

Այս թերթը կը գրէ թէ Սթալինոյի մէջ, Ռիկովի անունը կրող գործակցական վաճառատունները ոչինչ կ'ընեն երկար սպասումներու առաջքն առնելու համար։ «Բանջարեղէնի վաճառատուններուն, ինչպէս նաեւ կաթնավաճառներու եւ ձաւարավաճառներու խանութներուն առջեւ, կը գրէ թերթը, գնորդները կարգի կը կենան եւ կը սպասեն յաճախ, նախորդ իրիկուընէ մինչեւ առտու։ Մանուկներուն լիդրա մը կաթ հայթայթելու համար (կաթը միայն մանուկներուն յատկացուած է եւ այն ալ քիչ քանակութեամբ), գործաւորը պէտք է 5—6 ժամ կորսնցնէ սպասելով։»

Մինչեւ այս վերջերս, կը գրէ թերթը, գետնախնձորը կը ծախուէր մարդ գլուխ երկու քիլօ հաշուով, պայմանաւ որ յաճախորդը միեւնոյն ատեն գնէ մէկ երկու քիլօ կաղամբ։

«Փրավտա» այս կարգի ուրիշ օրինակներ ալ կը յիշէ։ Յաճախորդներու բողոքները որեւէ օգուտ չեն ունեցած։

Օտեսայի մէջ, կը գրէ, համագործակցական թերթ մը, խանութներու առջեւ յաճախորդներու թիւը կը սկսի նուազագոյն 100ով, բարձրանալու համար մինչեւ 400։

Ամէն տեղ, կ'երեւի, նոյնն է պատկերը։

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Հնդկաստանի մէջ, նոր կծռոտութիւններէ կը վախցուի։ Փաթիալայի մահարաճան կը յայտնէ թէ հնդկական 30 պետութեանց պետերը կը պահանջեն Սէնքէյի սահմանադրական նախագծին վերաքննութիւնը։ Այդ նախագիծը կը նկատեն անբաւարար՝ ապահովելու համար հնդիկ պետութեանց ներքին գերիշխանութիւնը եւ իշխաններու իրաւունքները։ Կը պահանջեն որ հնդիկ պետութիւնները մնան իբրեւ անջատ միութիւններ։

Իսկ Քաունփորի ոստիկանութիւնը երեւան հանած է դաւադիրներու խումբ մը, որ Հնդկաստանի փոխարքային դէմ դաւ մը սարքած էր։

ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ ՈՂՈՂՈՒՄՆԵՐԸ

Հանքէուի ողողումներուն հետեւանքով, իշխանութիւններն ստիպուեցան պարպել քաղաքին անգլ. թաղամասը։ Քաղաքին ամէնէն բանուկ եւ գեղեցիկ թաղերուն մէջ, մեծ շէնքեր փլան։ Ողողուած շրջաններու մէջ ամէն յարաբերութիւն անկարելի դարձած է։ Խեղդուածներու եւ փլուզման զոհերու թիւը հազարներու կը հասնի։

Ջուրերը կը շարունակեն բարձրանալ։ Բազմաթիւ Չինացիներ խեղդուելու վտանգէն փրկուելու համար, ապաստանած են ծառներու վրայ, ուր այս անգամ ենթարկուած են սովի սպառնալիքին։

Շրջակայքի վտանգուած վայրերէն հազարաւորներ կը շարունակեն ապաստանիլ Հանքէու, ուր սակայն, աւելի ապահովութիւն չկայ, քան ուրիշ ողողուած շրջաններու մէջ։

ԱՆԳՈՐԾՆԵՐՈՒՆ ԱՐԳԻԼՈՒԱԾ Է ԿԱՐԳՈՒԻԼ

Պերլինի մէջ, երիտասարդ մը, որ անգործութեան նպաստ խնդրած էր, հետեւեալ պատասխանն ստացաւ վարչութենէն.— Ձենք կրնար հետեւանք տալ ձեր խնդրանքին։ Կարդուած էք ամսոյս 4ին, երբ երկար ատենէ ի վեր անգործ էիք։ Այս պայմաններու տակ, որեւէ մտնաւոր պատճառ չունէիք ամուսնութիւն կնքելու։ Այս շրջանի կոմիտէին որոշման համաձայն, նկատի ունենալով ներկայիս տնտեսական տագնապալի պայմանները, նպաստի գումարները միայն կրնան յատկացուիլ ծայրայեղ թշուառութեան համար, բայց ո՛չ քաջալերելու համար դիրք չունեցող երիտասարդներու ամուսնութիւնը։»

Եթէ ուրեմն երիտասարդը պէտք ունի անպատճառ նպաստ ստանալու, իրեն կը մնայ կնոջմէն բաժնուիլ։

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ԱՆԳՈՐԾՈՒԹԵԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Անգործութեան տագնապը մեղմացնելու համար, նախագահ Հուվըրի առաջարկներուն մէջ կայ հետեւեալ թելադրութիւնը,— Աշխատանքի շաբաթը իջեցնել 5 օրուան. ինչ որ ամենէն աւելի ուշադրութիւն կը գրաւէ։ Քաղաքական կարգ մը շրջանակներ կը կարծեն թէ այս կերպով խորհրդարանը պիտի կրնայ խուսափիլ ընկերվարական կարգ մը առաջարկներ քուէարկելու պարտաւորութենէն։

ԵՈՒԿՕՍԼԱՒԻԱ ԵՒ ՀՈՒՎԸՐԻ ԾՐԱԳԻՐԸ

Եուկօսլաւիոյ կառավարութիւնը տեղեկացուց ամերիկեան կառավարութեան թէ չպիտի կրնայ ընդունիլ պարտքերու յետաձգման իր առաջարկը, որովհետեւ, առով, 16 միլիոն տոլարի վնասի մը պիտի ենթարկուի։

Ամերիկեան կառավարութիւնը կը կարծէ սակայն թէ կարելի պիտի ըլլայ Եուկօսլաւիան փրկել իր վնասներէն, մասնաւոր փոխառութիւններով, որպէսզի կարենայ մասնակցիլ Հուվըրի առաջարկին իրականացման։

ԱՐԳԱՆԴԻ ՃԱՄԲՈՎ

ԽՄԲ.— Գրագէտ Յ. Օշական պատրաստած է եռաշատոր վէպ մը, որ իբրեւ թերթօն պիտի հրատարակուի «Յուսաբեր»ի մէջ։ Ստորեւ հատուած մը՝ առաջին հատորէն.—

— Խնամի՛...

Բարձր, ինքնավստահ այս կանչը անակնկալի չի բերեր ժամուորները։ Ամէն ինչ հոն, գեղին մէջ, կը քալէ ...յաւիտենական քայլը։ Այսպէս է ...ր, իր ներքին պէտքերուն համար, ...անք սահղմած ըլլայ ձեւ ու սարուած, կեդրոններ, որոնց իմաստը ...կընար մեկնել, ինչպէս բացատրել համբաւն ալ, ստուգաբանել։ Բայց անոնք եղած են ու են։ Այդ ...նշանաւոր կէտին, անոնք բոլորն ալ — բացառաբար կիներ — ով գիտէ ...րքան ատեններէ ի վեր վարժուած են այդ շեշտին։ Բոլորն ալ քրած ...են կամ պիտի ընեն իրենց կարգին, իրենց բերանը, այսքան մը բաց ու հպարտ ինչպէս հիմա ...այպանուեց ...Հաճի Աննան, ու ունեցեր են կամ ունենան պիտի՝ այս առատութենէն։ Օրէ՛ր ուր անոնց մէջ ձայնելու՝ է գործին, ծանր ու լուրջ գործին կրակուած անդը։ Ի՞նչ փոյթ որ պառաւներ ցամաք հաց ուտեն, երբեմն նոյնիսկ տարիներով։ Անոնք ուրախ են որ կը հասնին վերջապէս իրենց ծուրատին ու փառքին։ Անոնք կը փոխուին ժամուն փողոցը ու կ'ելլեն, կը քակուին իրենց գրկանքներէն ու կը խօսին շե՛շտ, տիրական, խարելու աստիճան գիւղին ամենահաս խղճմտանքը, իմաստութիւնը։

Այս է պատճառը որ կանչողին ու կանչուողին հետ, անոնք անվրդով կը հետեւին նման ընդմիջումներու։ Կը փնտռեն ալ զանոնք, չինելու համար տունի, գանուաշքի հաւաքումները ու անոնց «աղօնք»ը։ Իրաւ է որ քառորդ դարէ ասդին, մեծ գիւղը հետզհետէ իր նորութիւնները, լուրերը, ոճիրներն ու եղերական երգերը կը ծարէ արձարաններէն, այրերու խոզովակով։ Բայց գիւղին բուն իրականութիւնը չինողները միշտ ալ կիները եղած են. անյիշատակ օրերէ ի վեր, ու անոնց համար լուրերուն ամէնէն հարազատ, «իրաւատու» ժամուն փողոցն է։ Անշուշտ մանենտիկ չէ որ կը ձայնէ այդ նեղուկ անցքն ի վար։

Բայց հասկնալու ձեւերը բազմազան են այնքան ու մարդ չարհամարհեր մեծաւ անգամ երբ կը կասի հնապրբրութեան ...։ Մնաց որ օրերը, պահերը, դէմքերը այնքան նման ու ծանօթ են։ Ու անոնցմէ զարտուղամը է որ նոր պատահարը կը թելադրէ, կը մեկնէ, կը տարածէ։

Ու ժամուորները կը նեղուին, տեսակ մը կէս ու չփոթ հոգիով կը շտկեն իրենց տուները երբ այս կարգէ հարուստ աղմուկ մը կը պակսի իրենց կռնակին, ամէն անգամ որ ժամուն հարաւը, բակի սկանանց գնէին ելլել, յետոյ, կը մտնէն նշանաւոր խողովակ փողոցը, հաստատ շարուած իրարու եռեւէ, ակնոջ լարելով ամէն շշուկի, ամէն կեցուածքի, ու զուշակօրէն ծանբացած, կը դառնան իրենց օրուան հոգերուն, տունին ու օճախին անսպառ պահանջին։

Քանի մը հարիւր քայլ հասակի մը վրայ, բայց լայնքով մը որ հազիւ անցքը կ'արտօնէ գէր յետոյքով կիներուն. այդ փողոցը, սարսափելի ու նեղ Փողոցը ժամուն, տիրացած է բացառապէս դաժան ու լուրջ համբաւի։ Բայց այս առացումի չի նմանիր ուրիշներու որոնք պատմական իրողութիւններ կը դիմացնեն, ու կը պահեն յիշատակը օճրին որ կատարուեցաւ երբ իրենք տակաւին պարտէզ էին, մաս չկազմելով գեղին մարմնին։ Ի՞նչպէս ու ինչո՞ւ այս մասնաւոր ու խորհրդաւոր անունը։ Հոս չէ էականը իմ օրերուս, առաջը ան էր որ անկէ աւելի ծանրահիշէն ու բարեացակամ ճամբայ մըն էր կիներուն համար քան նոյն գիծէ ու շինուածքէ ուրիշ նշանաւոր փողոց մը.— Բաղնիքինը՝ ուր կիները, մանաւանդ տաք ջուրէն կարմրած հարսներն ու հարսնցուները չէին կրնար լայննալ, յամենալ, հակառակ բամբասանքի ու խօսք կապի սարսպողական պէտքերուն (քաղնիքը աղջիկներուն պազարն է ամէն բանէ առաջ ուր կը ճշդուին անոնց արժէքները), կճռւելով այրերուն նայուածքին, ու, շուարուն ամապաթանքի մը մէջ, ամօթխած, դողդոջուն յուսակտուր, կը սուղուէին դէպի բակերն ու անկիւնները, աչքերնին չբաժնելով գետնի քարերէն։ Արգիլուած էր հոն խօսքի կենալը, խօսք լսելու գինով։

Բայց ժամուն փողոցը զերազանց էր դարձնալ ու իր կարգադրութեանց ծաւալովը աւելի ուշագրաւ քան դառաւոր միւս կեդրոնը, եկեղեցիի բակին հնադարեան արիշը որուն տակ տերտէր, դեռ թաղական խորհրդարանի շինուելէն առաջ, ծերերուն հետ խորհուրդի կը նստէր բայց անկար ու ջրոտ բամբասանքը միայն կը յաջողէր լարել կցակէ կցակ ու գործ շինելու «եփելու» տեղ, խանգարել գիւղը։ Այս էր պատճառը որ գեղին մէջ բոլոր կարեւոր կարգադրութիւնները (ու դուք կը հասկնաք, հարկաւ որ սահմանափակ է անոնց թիւը) հոնկէ կ'առնէին իրենց ծագումը, քանի որ կարելի չէ եղած հերքել կիներուն կամքն ու հեղինակութիւնը աշխարհի որեւէ գործին մէջ։

Մեծ ու դժուա՛ր բախտը այդ դպրոցին. գրեթէ նման այն կեանքերուն, որոնք կը սկսին ամէնէն վարերէն, հասնելու համար մեծ գագաթումին։ Պէտք է անմիջապէս աւելցնել որ անհիկա տարիներով ու տարիներով ուրիշ բան չէ եղած եթէ ոչ փակ անցք մը, անձրեւկաթի սովորական կանգուննոց ուրը՝ քանի մը հակադիր ու գրեթէ իրար կպած տանիքի քիւերուն։ Մերերը, որոնց շատին՝ տարիները աւելի հին են քան եկեղեցին, կը յիշեն յստակ՝ անցքին այդ օրերը, կը թքնեն ու կը հայհոյեն բախտին որ նոյնն է մարդոց ինչպէս իրերուն գիծոց. ու գլուխ կը թօթուեն, դարձնալով «աշխարհքի» բանին, Խոչէնենց հակայ քարքարումին, ինչպէս «Սարըենց» սկսող ատողին։ Ու խեղճերը գիտեն թէ ի հեճուկս իրենց անգիտող արհամարհանքին որով կ'օծեն ամէն նոր յաջողում ու անուն, այսօր անհիկա ամէնէն բանուկ նրբուղին է, յատկացուած բացառապէս կիներու երթեւեկին։

Յ. ՕՇԱԿԱՆ

Յոյն արտաքին նախարարը պարզելէ յետոյ Յունաստանի տեսակէտը Քաֆանտարիս - Մոլոֆ համաձայնութեան եւ նախագահ Հուվըրի առաջարկին մասին, անդրադարձաւ Յունաստան բնակող Հրեաներուն եւ յայտնեց թէ «Հրեաները ազնիւ եւ աշխատող ցեղ են։ Արժանի են սիրուելու եւ յարգուելու ամէն տեղ, ինչպէս Յունաստանի մէջ»։

Գերմանիոյ յանկացուած վարկերը

Ելեւմտագէտներու յանձնախումբը որ Պալի մէջ կը գումարուէր քննելու համար Գերմանիոյ կացութիւնը, վերջացուց իր աշխատանքները եւ պատրաստեց տեղեկագիր մը որ քննելով Գերմանիոյ ելեւմտական կացութեան զանազան երեւոյթները, կը յանձնարարէ 6 ամիս երկարաձգել կարճատեւ վարկերը։ Ասոնց գումարը կը հասնի 100 միլիոն տոլարի։ Այս երկարաձգումը պիտի կատարուի պայմանաւ որ ֆրանսական, անգլիական եւ ամերիկեան դրամատուները, որ 100 միլիոն տոլարի վարկ մը բացած են Գերմանիոյ, վճարման պայմանաժամերը երկարաձգեն իրենք ալ, իրենց կարգին։

Անգլիոյ խորհրդարանին բացումը

Անգլիոյ ելեւմտական կացութիւնը բարւոքելու ժամադրութեամբ մշակուած ծրագրին առթիւ, պահպանողականներու պետը յայտարարեց թէ անհրաժեշտ է հրաւիրել խորհրդարանը։

Կը հաստատուի թէ անգլ. խորհրդարանը նիստի պիտի հրաւիրուի սեպտեմբերի առաջին օրերը։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Կիւրինի Հայր. միութեան կողմէ։ Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Էմիլ-Զոլայի շքեղ սրահին մէջ։

Ղեկավարութեամբ դերասան ԹՐԱԳՕՇի կը ներկայացուի

ՇԻԼԼԷՐԻ ԱՒԱԶԱԿՆԵՐԸ

Միջնարարներուն Լիոնահայ նուագախումբը կը նուագէ հայկական եւ եւրոպական եղանակներ՝ ղեկավարութեամբ երաժիշտ Պ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆի։

Տոմսակները կը ծախուին Թիրեաքեանի, Նիկողոսեանի ճաշարանները, յանձնախումբի անդամներուն մօտեւ դահլիճն ալ, որ կը գտնուին.

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Տարօն-Տուրուբերանի Հայր. միութեան կողմէ

Այս կիրակի ժամը 2.30ին Մոսիէթէ Լիոնէզի սրահին մէջ

Ղեկավարութեամբ՝ դերասան ԹՐԱԳՕՇի

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ «. . . ՓԱՇԱՆ»

Տոմսերու գին 5 ֆրանք

ԱՅՑ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԸ

Եապին Գարաճիսարի եւ Չըչ. Ռազմիկ Հայր. միութեան կողմէ Օգոստ. 30 կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին։ Մուտք գերեզմանատան Gambettaի դուռէն։

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Հ. Մ. Ը. Մ-ի Մարսէյլի մասնաճիւղին կողմէ, մասնակցութեամբ փարիզի 80 սկաուտներուն։ Այս կիրակի ժամը 2ին Stade Virabianի մէջ St. Antoine.

Կը նախագահէ՝ ՊԱԼԱՔԵԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ

Place d'Aixէն առնել 27 թիւ հանրակառքը եւ իջնել վերջաւորութիւն։ Մուտքը ազատ է

Կը հրաւիրուին Մարսէյլի եւ շրջանի հայրենակիցները։

ՅԱՌԱՋ կը ծախուի Իսի-լէ-Մուլինօի մէջ

A l'Ecritoire գրատունը 63 Bld. Gallieni

Լիոնի մէջ «ՅԱՌԱՋ»ի գործակալն է

Խ. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

«Յառաջ» ստանալ փափաքողներէ կը խնդրուի իրենց հասցէն շուտով յայտնել Պ. Խ. Մուրատեանի, 19՝ Cours Lafayette, Պ. Ն. Յակոբեանի գրատունը կամ 202 Rue Boileau, Պ. Թիրեաքեանի ճաշարանը։

«ՄԵՆՔ» Մամուլի տակ է երիտասարդ պարբերաթերթի բ. թիւը ծոխ բովանդակութիւնով։

Ֆրանսա, գաղութները եւ ամբողջ Պալքանները տարեկան 40 ֆրանք, մնացեալ երկիրներու համար՝ 2 տոլար։

Դիմել՝ ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆի, 261 Rue du Fbg. St. Martin, Paris (10).

Հ. Յ. Դ.

ԳԱՒԱՌ

ԼԻՈՆԻ Կայծակ խումբի ժողովը վաղը երեկոյ ժամը 8ին, Հ. Յ. Դ. Ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

ԼԻՈՆԻ Պատ. միութեան ընդհ. ժողովը վաղը իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարանի սրահը։

ԼԻՈՆԻ Կուկունեան խումբի ժողովը այս իրիկուն ժամը 8.80ին Դաշնակցութեան Ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Ներկայանալ անդամատետրով։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Մ. Ը. Մ-ի Մարսէյլի մասնաճիւղի վարչութիւնը իր անդամները բացառիկ ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ այս կիրակի առաւօտ ժամը 8.30ին իր հաւաքատեղիին մէջ, Bar de la Poste, 2 rue Colbert.

Մասնաւոր հրաւիրագիր ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի այս յայտարարութիւնը իբր այն նկատել։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՕՏԱՑԱՆՔ

Ժիւվիզի, Տիկ. Թ.— 100 Ֆր.,
Էթուլի, Պ. Ց.— 35,
Մազական, Ց. Գ.— 240,
Վալանս, Քէ.— 40,

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Ակնցի Սինաս Սէմէրճեան, հօր անունը՝ Առաքել, մօր անունը՝ Ցիրուհի։ Ընդհ. պատերազմին կը գտնուէր պուլկար բանակին մէջ, ուր հետքը կորսուած է։ Իմացնել իր քրոջը Մարիամ Գըլլըրըեանի, 4 Rue Jouye-Rouve Paris (2)։ Գտնողին 200 Ֆր. նուէր։

5000 ՖՐԱՆՔ ՆՈՒԷՐ

Քէմախի վերի Բագառիճէն խոսրով Էլպիզեան կը փնտռէ իր զաւակները՝ Ղազարոս, Կաթիկ եւ Ազատուհի, նաեւ իր հօրեղբօրորդւոյն զաւակները՝ Աւագ, Մաթէոս եւ Մարիկ։ Իմմիրի դէպքէն առաջ Կաթիկէն լուր առնուած է Մալաթիայէն։

Կը խնդրուի Հալէպի հայրենակիցներու բարի օժանդակութիւնը։ Ասոնց մասին ստոյգ տեղեկութիւն տուողին (5000) Ֆր. նուէր եւ մէկ տարուան «Յառաջ»։ Իմացնել H. Ghougassian, 7 Rue Sanginelle, Mazagan, (Maroc).

IMPRIMERIE - MASSIS-ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (25)

ՆԱԶԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՀԱՅՈՑ ԴԱՀԻՃԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ...

43. —ՄԵՐ ԿԵԱՆՔԸ ԿԻՊՐՈՍԻ ՄԷՋ

Խանութները փակեցին, մեծ, պզտիկ, հարուստ, աղքատ, բոլորը միասին յուղարկաւորութեան փութացին։ Ապտիւլ Համիտի դէմ եւ իր վարչաձեւին հանդէպ անհնազանդութեան ի՛նչ լաւ ապացոյց, ճշմարտասիրութեան եւ բարեխղճութեան մասին անկեղծ կապակցութեան ի՛նչ լաւ նշան։ Ափսո՜ս, որ ազգին ճակատագրին վարիչները արթնամտութիւնը չունէին հասկնալու համար այդ ընդհանրական զգացման արտայայտութիւնները։ Ըզատութեան այս նահատակին մարմինը արցունքով թաղեցինք Նիկոսիոյ գերեզմանոցին մէջ։ Երբեք չպիտի մոռնամ այն մարդկային եւ համակրական վերաբերումը, զոր ցոյց տուին Կիպրոսցիները աքսորականներուն, մեռեալ կամ կենդանի։

Ժամանակ մը յետոյ, Եպարքոսը մեռաւ, եւ իրեն յաջորդեց Մահմուտ Նէտիմ փաշան։ Նոր Եպարքոսը, ազատելու համար իր բարեկամը, նշանաւոր խուլ Աճէմ պէյը, որ, իբրեւ «Նոր Օսմանցիներ»ու Միութեան անդամ, կը գտնուէր աքսորեալներուն մէջ, յաջողեցաւ ընդհանուր ներում շնորհել տալ բոլոր աքսորականներուն ու փախստականներուն։ Թէ հիւանդութենէ մը ապաքինումը, կամ տառապանքէ մը ազատումը ի՛նչ հրճուանք եւ ուրախութիւն կը պատճառէ, ըզգալու համար պէտք է նախ կրել չարչարանքն այդ աղէտներուն։ Ո՜հ, ի՛նչ հրճուանք, ի՛նչ ուրախութիւն էր, որ զգացինք։

1288ին (1872), Ռամազան ամսուն սկիզբը, Նիկոսիայէն հեռացանք եւ ձիաւոր բիւրուց բազմութիւն մը ողջերթի եկած էր մեզի, երբ մեկնեցանք քաղաքէն։ Զօրաւկէս ժամ հեռու, Քաթըրճի գիւղին մէջ անցուցինք առաջին գիշերը, եւ յաջորդ օրը հասանք Թուզլա նաւահանգիստը։ Ամբողջ ժողովուրդը ուրախութեամբ գիմաւորեց մեզ։

44. — ՔԱՆԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐ ԿԻՊՐՈՍԷՆ

1284ին (1868) աւարտեցի Նախակրթարանը, եօթը ամիս յաճախեցի զինուորական երկրորդական վարժարանը։ Այդ թուականին հայրս Կիպրոս հրաւիրեց մեզ։ Ընտանիքով Կիպրոս գացինք։ Հիճրէթի 1285 տարւոյն վերջերն էր, երբ Կիպրոս հասանք։

Երեք տարի մնացինք Նիկոսիոյ մէջ, որ կառավարչութեան կեդրոնն էր։ Այնտեղ ֆրանսերէն սորվեցայ եւ բարձրագոյն կրթութիւնս ստացայ։

Կիպրոսի կառավարիչն էր քիւրտ Սայիտ փաշան, որ բնութեամբ քաղաքավար մարդ մըն էր, սակայն թէ հօրս եւ թէ միւս աքսորականներուն լաւ չէր նայեր։ Պաշտօնական տեսակցութիւններէն իսկ խոյս կուտար։ Անշուշտ պատճառը այն էր, որ կ'ուզէր իր աթոռը պահել եւ եպարքոս Ալի փաշային հաճելի ըլլալ։ Երբ այս կառավարիչը իր բնակարանէն կառավարչատուն երթար, առջեւէն կը քալէին 4 զինեալ յիսնապետներ եւ «Նաթաղանով ու ազարապինաւ հրացանով սպառազէն 4 Արնավուտներ, իսկ ետեւէն կը քալէին իշխանութեան քանի մը բարձր պաշտօնատարներ։

Ու մինչ կառավարիչը այսքան կը սիրէր շուքն ու պերճանքը, կառավարչութեան կարեւոր պաշտօնատարներէն, հաշուակալը չափազանց խղճամիտ, պարզասէր եւ խոնարհասիրտ մէկն էր։ Ամէն բարեք չէր պլանար աքսորականներուն, անոնց տունը կ'երթար, որպիսութիւնը կը հարցնէր. շարունակ ճաշասեղան կուտար եւ դրամներ կը սարքէր, այսպէսով ծանօթանալու համար անոնց վիճակին, որ հին գրականութիւնը շատ կը սիրէր, ոչ մէկ գիշեր մինակ կը մնար, հաշուակալը իր մատենադարանէն եւ բարեկամներէն գիրք կ'առնէր եւ հօրս կուտար՝ զբաղեցնելու համար զայն։

45.— ԱՍՏՈՒԱԾԱՅԻՆ ԱՐԴԱՐՈՒԹԻՒՆ

Երբ Թուզլա հասանք, ամէն ընտանիք տեղաւորուեցաւ տան մը իբրեւ հիւր։ Մեր ժամանումէն երկու օր վերջ, լսեցինք որ Պոլսոյ կանոնական հրամանատարը, Հիւսնի փաշան, աստիճանազրկուելով աքսորուեր է Հիւսնի, ինքն այ Նաւահանգիստը կ'ելլէ, եւ զինուորներու «քիւլահը» անցընելով ուղղակի Թուզլայի ծովեզերքը կ'երթայ։

Մեր տանտէրը հօրս ըսաւ.

— Աստուածային արդարութիւնը կատարուեցաւ։

Եւ հրաւիրեց, որ հայրս երթայ տեսակցի Հիւսնի փաշային հետ։ Կայն հայրս մերժեց, շուզելով ամօթապարտ եւ շատ ծանր վիճակի մը դնել տարիկանական նախկին հրամանատարը։ Յաջորդ օրը հասանք առագաստանաւ մը, որ խարիսխ ձգեր էր ծովուն բացը եւ այսպէս բաժնուեցանք Թուզլայի հիւրասէր ժողովուրդէն։ Իրիկուան դէմ նաւը ճամբայ ելաւ, ծագման ամսուն 15ին Պոլիս հասանք։ Ժամանակ մը յետոյ Եւրոպայէն վերադարձան նաեւ Նամըք Քէմալ, Զիա եւ Րէշատ պէյերը եւ իրենց ընկերները։

46.— ԴԻՒԱՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑ

Երբ Նուրի պէյ վերադարձաւ Եւրոպայէն, «Հուրիէթ» թերթին բողջական հաւաքածոն փառակազմ նուէր տուաւ ինծի։ Միեւնոյն ժամանակ դասս կուտար կուտար Մոնթէսքիոյի գործերէն։

Ցետոյ ինծի կը բացատրէր իրաւաբանութեան փիլիսոփայութեան (Հիքմէթը հուգուգ) իր նօթերը, զորս գրի առած էր Փարիզի մէջ, երբ համալսարանի դասախօսութեանց կը հետեւէր։ Բոլոր այս ծանօթութիւնները բաւական ընդարձակեցին մտային պաշարս։

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 Ֆ.	70Ֆ.	140Ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 Ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 Ֆ.	200Ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone: NORD 67-23
R. C. SEINE 374 380

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
20
ՕԳՈՍՏՈՍ
1931

20 AOUT 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1651

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԵՌԱՒՈՐԷՆ ՄՕՏԱՒՈՐԸ

Վերջերս ուշագրաւ փոփոխութիւն մը կը նշմարուի Մոսկուայի արտաքին՝ յեղափոխական քաղաքականութեան մէջ։

Քանի մը տարի յաջորդաբար ամբողջ ուշադրութիւնը Ծայր. Արեւելքի վրայ կեդրոնացնելէ յետոյ, տեսակ մը դարձ կը փորձէ Գ. Միջազգայինը։

Դարձ՝ դէպի անմիջական սահմանները և դէպի արեւմտեան Եւրոպա։

Արդարեւ, կարգ մը երեւոյթներ կ'ապացուցանեն թէ երկրորդական գծի վրայ նետուած է Ծայր. Արեւելքը եւ բոլշեւիկները այսօր աւելի շատ կը զբաղին Միջին Ասիայով եւ Եւրոպայով։

Անոնք յաջողեցան տակն ու վրայ ընել անծայրածիր Չինաստանը։ Եւ յաճախ կը պարծենան թէ յաջողած են կարմիր իշխանութիւններ հաստատել զանազան վայրերու մէջ։

Բայց, Չինաստանը ովկիանոս մըն է։ Չորս հարիւր միլիոն ազգութեան մը մէջ հինգ-տասը խարխուներ չեն կրնար փութացնել համաշխարհային յեղափոխութիւնը։ Չինաստանը շատ հեռու է դրամատիրական միջնաբերդերէն, և այնտեղ սարքուած խռովութիւնները չեն կրնար ունենալ անմիջական հետեւանք։

Եւ ահա կը տեսնենք որ, անցեալ գարունէն ի վեր, Գ. Միջազգայինը արտակարգ հիգեր կը թափէ Պարսկաստանի մէջ։

Վերջին ամիսներու ընթացքին, կարմիր գործակալները յաջողեր էին հարիւրաւոր միամիտներ հրապուրել, եւ զէնք ու զինուորներ մթերել Ատրպատականի նահանգին մէջ։ Բայց կառավարութիւնը ժամանակին լուր առած ըլլալով, երեւան հանեց դաւադրութիւնը։ Այս առթիւ բանտարկուեցան հարիւրաւոր մարդիկ, — մեծ մասով Թուրք-Թաթար։ Զոհերուն մէջ կային էին նաեւ 40-50 հայ արհեստաւորներ (կօշկակար եւն.)։

Աւելորդ է ըսել, որ օտար գործակալներու այս գործունէութիւնը եթէ յաջողութիւն կը գտնէ երբեմն, պատճառը պարզապէս տնտեսական է. Հացի խնդիր։ Ատրպատականն ալ, ինչպէս ամբողջ Պարսկաստանը, այս միջոցին մատնուած է ծանր տագնապի մը, եւ շատեր կը խաբուին զանազան խայծերէ եւ շոյող խոստումներէ։

Այլապէս, չափազանց միամիտ պէտք է ըլլալ, հաւատալու համար թէ համայնավարութիւնը կրնայ արմատ բռնել Պարսկաստանի, մանաւանդ Ատրպատականի մէջ։ Երկրին ժողովուրդը շատ լաւ գիտէ խորհրդային արքայութեան իրական վիճակը, իբրեւ սահմանամերձ շրջան։

Թեհրանի կառավարութիւնը, իբրեւ անմիջական դրացի, բաւագոյն յարաբերութիւններ մշակելով հանդերձ Մոսկուայի հետ, խստութեամբ կը հսկէ կարմիր վտանգին վրայ։ Օրէնքով ալ արգիլուած է ո՛ր եւ է գործունէութիւն՝ այդ ուղղութեամբ։

Պարսկաստանէն յետոյ, Գ. Միջազգայինը իր աչքերը յառած է դէպի Իրաք եւ Սուրիա։ Աչքեր ունի այդ երկիրներու բոլոր կարեւոր կեդրոններուն մէջ։

Այս ձեռնարկները, անշուշտ, ուղղուած են բրիտանական եւ ֆրանսական աշխարհակալութեանց դէմ։ Բոլշեւիկները կ'օգտուին ամէն պատեհ առիթէ, ազգային կիրքերը բորբոքելու եւ օտար լուծը թօթափելու համար։

Այդպէս ըրին Թուրքիոյ մէջ ալ, երբ նոր սկսած էր քեմալական շարժումը։

Մոսկուայի համար հիմնական քաղաքականութիւն է Արեւելքը ոտքի հանել նախ ազգային անկախութեան գետնին վրայ, յետոյ յանգելու համար բուն յեղափոխական շարժման։

Այս նպատակին հասնելու համար, խտիր չեն դներ միջոցներու մէջ։ Կը գործակցին ու կը զինակցին ամէնէն վարկաբեկ եւ յետադիմական ուժերուն հետ։ Մոլլաներ, հօճաներ եւ ջարդարարներ (Էնվէր, Նուրի եւն.) չէ՞ին որ պատուոյ տեղերը գրաւեցին Բագուի արեւելեան համագումարին մէջ։ Եւ դեռ այսօր ալ, չեն վարանիր շահագործել Պարսկաստանի կղերը։

Հեռաւորէն մօտաւորը վերադարձի մը ակներեւ նշանները կը տեսնենք նաեւ Թուրքիոյ մէջ, ուր շարաթը անգամ մը համայնավարներ կը ձերբակալուին (Պոլիս, Իզմիր, Ատանա եւ աւելի խորերը)։ Մ. Քէմալ սիրակցորդ բարեկամն ու զինակիցն է Մոսկուայի, բայց աչքէ չի վրիպեցներ անոր կասկածելի խաղերն ալ՝ ի վնաս՛իր իշխանութեան։

Իսկ ինչ որ տեղի կ'ունենայ Գերմանիոյ մէջ, ամիսներէ ի վեր, չի կարօտիր ո՛ր եւ է մեկնութեան։ Կարմիրները իրենց գերագոյն ռազմախաղը կը փորձեն, բոցավառելու համար Գերմանիան, որ կը դիմադրէ, կը դիմանայ շնորհիւ ընկերվարական եւ արմատական հոսանքներու գերակշռութեան։

Ու վերջապէս, Մոսկուան ահա նորէն բանակցութիւններ կը վարէ Ֆրանսայի հետ, աւելի լայն հիման մը վրայ։ Նոյնիսկ ձեռնարկմար վարկեր ստանալու առաջադրութեամբ։

Ո՛ր կողմէն ալ դիտենք, պիտի համոզուինք որ Գ. Միջազգայինը եւ խորհրդային կառավարութիւնը նորէն իրենց ուշադրութիւնը դարձուցած են դէպի անմիջական շրջապատը, ու դէպի Եւրոպա։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԿԱԶՄԻՆ ՄԷՋ

կարգ մը կարեւոր փոփոխութիւններ կատարուեցան վերջերս Հայաստանի կառավարական կազմին մէջ։

Արթական գործավար նշանակուած է Դրաստամատ Տէր Սիմոնեան (փարիզի ծանգուցեալ «Երեւան» Թերթին նախկին խմբագիրը)։ Այդ գործավարութենէն «ազատուած է» Արտօ Եղիազարեան, «իր դիմումի համաձայն»։

Առողջապահական գործավար նշանակուած է Գէորգ Ղեւոնդեան։ Այդ գործավարութենէն «ազատուած է» Գարեգին Գարդաշեան, «շրջանում աշխատանքի անցնելու պատճառով»։

Եւ դարձեալ, «շրջանում աշխատանքի անցնելու պատճառով» Լեւոն Վարդապետեան «ազատուած է» Հայաստանի Գերագոյն դատարանի նախագահութենէն, Յուսաննա Շահվերդովա՝ բանւորագիւղացիական տեսչութեան գործավարութենէն, (իրեն յաջորդ նշանակուած է Արշակ Գալոյեան), Վահան Մելքումեան՝ մատակարարութեան գործավարութենէն (իրեն յաջորդ նշանակուած է Լեւոն Ղազարոսեան, եւ փոխ-գործավար Վահան Մալխասեան), Խորէն Յովսէփեան՝ պետական նախագիծերու յանձնաժողովի նախագահութենէն։ Ելմտական գործավարութեան պաշտօնատարներէն հրաժարեցուած են Գուլամիրեան եւ Բայեան, «թոյլ տրուած սխալների համար»։ Հրաժարեցուած է նոյնպէս Ելմտական փոխ-գործավար Պետրոսեանը։

Իսկ Հայաստանի կոմունիստ կուսակցութեան կեդր. կոմիտէի եւ վերստուգիչ յանձնաժողովի միացեալ վերջին Նիստին մէջ, որ փակուեցաւ 30 յուլիսին, կեդր. կոմիտէի Բիւրոյի անդամ ընտրուեցան Գ. Գումեդին եւ փոխ-անդամ՝ Լ. Բարսեղեան։ Կեդր. կոմիտէի մէջ մտան Դեմիրճեան, Ղարիբեան, Եսայեան, Յովհաննիսեան, Կուրղինեան, Արզումանեան, Դր. Սիմոնեան, Դ. Շահվերդեան, Ս. Գրիգորեան, Վ. Աւագեան եւ Գ. Թորոսեան։

Կեդր. վերստուգիչ յանձնաժողովի մէջ մտան Մուղդիսին, Ա. Յովսէփեան, Ե. Խոջամիրեան եւ Ե. Յարութիւնեան։

Օտար նախակրթութիւնը արգիլուած

Կ. ՊՈԼԻՍ, 19 օգոստ.— Կրթական գործավարը հրատարակութեան տուաւ հրահանգ մը, որ իրարանցում պատճառեց օտար դպրոցներուն մէջ։ Համաձայն այս հրահանգին, ազգային ամէն Թուրք աշակերտ պարտաւոր է Թուրքերէն լեզուով եւ Թուրք ուսուցիչներէ առնել դրականութեան, պատմութեան եւ աշխարհագրութեան դասերը, ինչպէս կը պատմադրէ Թուրք պաշտօնական դպրոցներու ծրագիրը։

Թուրք իշխանութիւնը, հրատարակելով այս օրէնքը, կը կարծէ իր իրաւունքին մէջ ըլլալ։ Սակայն, նկատի ունենալով որ այս որոշումը յանկարծական ձեւով առնուած է, այն ալ դպրոցներու վերամուտէն հազիւ ամիս մը առաջ, առանց հաշուի առնելու այն պայմանագրութիւնները զորս կնքած են ուսուցիչները, իրապէս ծանր կացութեան մը կը մատնէ օտար դպրոցները։

Անկարելի կը համարուի պաշտօնական որեւէ միջամտութիւն։ Եւ սակայն, կ'ըսեն թէ, Անգլիոյ դեսպանը, անձնական դիմում մը կատարելով, կը խորհի Թուրք կառավարութենէն խնդրել, որ մէկ տարի յետաձգուի հրովարտակին գործադրութիւնը։ Ներկայ հրովարտակը ամէնէն աւելի կը վնասէ ֆրանսական միաբանութեանց դպրոցներուն, ինչ որ կը նախատեսէին կանուխէն։

Երեսուն միլիոն մարդ անօթի

Չինաստանի ողողումները տհաւոր եւ տխուր պատկեր մը՛ համեմատութիւններն առած են։ Ցորդած գետերու ալիքներէն 4 միլիոնի չափ տուներ փլած ու քշուած են տեղէն։ Աւելի քան 30 միլիոն բնակչութիւն մնացած է անօթեւան եւ կը գտնուի յուսահատական վիճակի մէջ։

Կացութիւնը կը ծանրանայ հետզհետէ, որովհետեւ ջուրը երթալով կը բարձրանայ։ Նիւթական վնասները կը գնահատուին մէկ քանի միլիառ ֆրանք։ Զոհերու մասին, պաշտօնական ո եւ է տեղեկութիւն չկայ։ Կառավարութիւնը միջոցներ ձեռք կ'առնէ համաճարակը սահմանափակելու համար։

Երկրին մէջ, շատ տեղեր, ամբողջ ցանքերը փճացած են։

Սպանիոյ խռովութիւնները

Պարչելոնայի մէջ, թէեւ հանդարտութիւն կը տիրէ այս օրերս, սակայն բնակիչները մտահոգ են։ Թարասոնա կոչուած վայրին հանքերուն շուրջ, ամբողջ գիշերը հրացանի պայթիւններ լսուեցան, վրդովւումի մատնելով բնակչութիւնը։ Առնէ մը ի վեր արդէն, հանքագործները գործադուլի մէջ են եւ զինուորներ կը հսկեն հանքերուն վրայ։ Սակայն, նկատի առնելով բնակչութեան գերագրգիռ վիճակը, օգնական ուժեր ղրկուած են։

Գերմանիոյ առեւտրական կացութիւնը

Գերմանիոյ արտաքին առեւտուրը երթալով կը բարւոքի, ինչպէս նախատեսուած էր։ Ներածումները հետզհետէ կը նուազին, իսկ արտածումները գանգաղ բայց անւտարծ կերպով կ'աւելնան։

Օտար դրամներու գործածութեան վրայ դրուած արգելքին հետեւանքով, ներածումները իջած են 562 միլիոն մարքի։ Ամէնէն փոքր գումարն է որ արձանագրուած է 1929էն ի վեր, երբ ներածումներու միջինն էր 1120 միլիոն մարք, իսկ 1930ին 866 միլիոն։ Ներածման նուազումը աւելի ուշագրաւ է սննդեղէնի և հումկեղէնի վերաբերեալ նախանիւթերու վրայ։

Վարկի չգոյութեան հետեւանքով, գործատէրերն ստիպուած են ապրանքի իրենց մթերքները արտածել կտրած գիներով։ Այս կերպով, յուլիս ամսուան արտածումը բարձրացած է 827 միլիոն մարքի, ինչ որ ցոյց կուտայ 79 միլիոնի յաւելում մը յունիսի վրայ։

Սուրիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ

Արեւելեան նահանգներու մարզպան Իպրահիմ Թալի պէյ տեղեկագիր մը յանձնեց կառավարութեան, որով կը յայտնէ թէ Սուրիայէն Թուրքիա մաքսանենգութեամբ պարապողները գլխաւորաբար Ուրֆա, Մերսին եւ Այնթապ քաղաքները իրենց կեդրոն ընտրած են։ Անոնք սուրիական սահմաններէն ներս կը մտնեն, մեծաքանակ ապրանքներ՝ մետաքս, բուրդ եւն. կը գնեն եւ առանց մաքս վճարելու կը բերեն Թուրքիա։

Սահմանապահ ժանտարմները չեն կրնար հետապնդել զանոնք, որովհետեւ սահմանը ընդարձակ է, բայց սահմանապահները անբաւական։

Իպրահիմ Թալի պէյ կը վերջացնէ իր տեղեկագիրը, հրաւիրելով կառավարութիւնը որ Սուրիոյ հետ կնքելիք մաքսային համաձայնութիւնը փութացնէ, որովհետեւ այդ է միակ դարմանը վերջ տալու համար զանազան սահմանային տգեղ դէպքերու, և մաքսանենգութեանց։

Մտահոգութիւն յունահայ գաղութին մէջ

Աթէնքի «Նոր Օր»ը կը գրէ (15 օգոստոս).—

Գաւառներու մէջ շաբաթներ առաջ, տեղական իշխանութիւնները մանրամասնօրէն արձանագրած էին Հայերու անունները, բնակութեան վայրը, արհեստը։ Այս անգամ միեւնոյն արձանագրութիւնը կատարուած է Աթէնքի եւ Պիրէօսի գաղթակայաններուն մէջ։ Վարչութեան շրջանակներէն կը տեղեկանանք թէ Ազգերու Դաշնակցութեան Ներկայացուցիչը եկած է զբաղելու Հայերը Յունաստանէն հեռացնելու ծրագրով։

Ցաւալի է ըսել թէ Վարչութիւնը շաբաթներէ ի վեր նիստ գումարած չունի, շնորհիւ ռամկավարներու կազմալուծման քաղաքականութեան։ Ժողովուրդի ճակատագրին հետ այսքան թեթեւօրէն վերաբերումը պէտք է վերջ գտնէ եւ Վարչութիւնը եթէ գոյութիւն ունի, պարտաւոր է լուսաբանել հանրութիւնը։

Ամերիկուհի մը կը լողայ Վոսփորի մէջ

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ Օր. Անիթա Կրու, աղջիկը ամերիկեան դեսպանին, լողալով անցաւ Վոսփորը երկայնքէն, Սեւ ծովէն մինչեւ Մարմարա, հինգ ժամուան մէջ։

Օրիորդ Կրու 22 տարեկան է։ Առտուան ժամը 4.50ին ջուրը նետուեցաւ երկու փարոսներուն մօտ, որոնք կը գտնուին եւրոպական եւ ասիական եզերքներուն վրայ, եւ ժամը 9.50ին հասաւ Մարմարա։ Հեռաւորութիւնը մօտ 30 քիլոմեթր է։ Ապահովաբար առաջին փորձն է այս։ Թէեւ լողորդը օգտուեցաւ Վոսփորի հոսանքէն, որ քիչ մը ուժեղ է Սեւ ծովէն Մարմարա ուղղութեամբ, բայց եւ այնպէս գնահատելի է յաջողութիւնը։ Ամերիկեան դեսպանը նաւու մը մէջ նստած, կը հետեւէր իր աղջկան, ու «կրամաֆոն» կը նուագէր։

Արաբական միութեան փորձեր

«ԻՆՉ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՅ ՀԱՅԵՐՈՒ ՎԻՃԱԿԸ...»

Դամասկոսէն կը հեռագրեն Պոլսոյ Թուրք Թերթերուն.—

Շատ յամառօրէն շրջող զրոյցի մը համաձայն, Հիճազի եւ Նէճտի Թագաւոր ԻպնիՍուուտ եւ կարգ մը իսլամ աշիրէթներու պետերը ձեռնարկներ կը կատարեն, արաբական միութիւն մը կազմելու համար։ Եթէ այս ձեռնարկը դրական արդիւնք մը տայ, ամբողջ Արաբիան, մէջն ըլլալով նաեւ Սուրիան եւ Պաղեստինը, միակ մեծ պետութիւն մը պիտի կազմէ, մէկ Թագաւորի իշխանութեան տակ։

Կը կարծուի թէ այս նոր ձեռնարկին մէջ կարեւոր դեր մը պիտի կատարեն արաբ զանազան աշիրէթները, որոնք միլիոնաւոր անձերէ կը բաղկանան։

Կ'ըսուի նաեւ թէ միութեան նախաձեռնողները պիտի ուզեն որ Իրաքի Ֆէյսալ Թագաւորը իրենց գլուխը կանգնի։

Եթէ ձեռնարկը յաջողի, այն ատեն ծարկ պիտի ըլլայ խորհիլ Արաբիոյ Հայերուն եւ ճոգատար պետութեանց կացութեան մասին։

Կրակուբաց համանավարին ձերբակալումը

Շանկայէն կը տեղեկացնեն թէ միջազգային Թաղի իշխանութիւնները յաջողեցան ձերբակալել համայնավար պետ մը, Նուլէնս, որ Խաղաղականի գաղութներուն եւ Ծայրագոյն Արեւելքի մէջ կը վարէր քարոզչական լայն գործունէութիւն մը ընդդէմ մեծ պետութեանց։

Շանկայի եւրոպական շրջանակներուն մէջ այն համոզումը կը տիրէ թէ Չինաստան այսպէսով կ'ազատի յեղափոխութեան մը վտանգէն։ Կ'ըսուի թէ միջազգային Թաղի իշխանութեանց այս ձեռնարկը այնքան կարեւոր է, որքան խուզարկութիւնը, որ կատարուեցաւ 1926ին, Լոնտոնի Արգոսի գրասենեակներուն մէջ, յանգելով անգլօ-ռուս դիւանագիտական յարաբերութեանց խզման։

Նուլէնս, որ Գ. Միջազգայինի Գործադիր Կոմիտէին անդամներէն մէկն է, յանձնուեցաւ, կնոջը հետ, չինական կառավարութեան։

Համայնավար պետը, որ 5 բնակարան ունէր Շանկայի մէջ, 8 թղթատարական եւ 4 հեռագրական հասցէ, ու բազմաթիւ կեղծանուններ եւ կեղծ անցագիրներ, ուզած ատեն Պելճիքացի կը դառնար, կամ Զուիցերիացի, նոյնիսկ Անգլիացի։ Գրաւուած վաւերաթուղթերէն կը հասկցուի թէ Նուլէնսի ձեռնով կատարուած քարոզչութիւնը կը տարածուէր Ասիոյ բոլոր երկրամասերուն վրայ։ Վերջին ամիսներուն, անոնք բաշխած էին 80.000 տոլարին (10 միլիոն ֆրանք), յանուն Լենինի։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԱՄԵՐԻԿԱՅԷՆ

ԴԺՆԴԱԿ ՀԵՌԱՆԿԱՐԸ

Բոլոր նշանները կը ցուցնեն որ ընկերային փոթորիկի մը սարսափը սկսեր է բռնել մեծ պետութիւններու վարիչ շրջանակները։ Այդ սարսափի օրէ օր մեծնալուն ամէնէն աւելի կը նպաստէ աշխարհի տնտեսական վիճակին աւելի ու աւելի վատթարացումը։ Գերմանիոյ սնանկանալու սպառնալիքին թողած ընդհանուր տպաւորութիւնը դեռ թարմ է ամէնքիս մտքին մէջ։ Անգլիոյ ելեւմտական հաւասարակշռութիւնը պահելու առաջադրութեամբ՝ այդ երկրի աշխատաւորական կառավարութեան ճիգերու մասին կը կարդանք ամէն օր։ Տարբեր չեն Միացեալ Նահանգներու վարիչներուն մտահոգութիւնները։

Կասկած չկայ, որ մթնոլորտը աւելի քան խառնուած է։ Ընդհանուր կացութեան մասին հաւաքաբար մտածելու հետ միասին, եթէ ոչ աւելի առաջ, իւրաքանչիւր կառավարութիւն բնականօրէն պիտի խորհի իր երկրի մասին։ Հասկնալի է, ուրեմն, նախագահ Հուվըրի հետաքրքրութիւնը հանդէպ այս երկրի ընկերային մեծագոյն չարիքին՝ որ գործազրկութիւն կը կոչուի։

«Յառաջ»ի ընթերցողները ծանօթ են այս երկրի գործադիր իշխանութեան պետին այն կարգադրութիւններուն, որոնցմով պետական պաշտօնատուններու խնայողութեան ճամբան բռնել ստիպուեցան՝ կրճատուած պիւտճէներու դէմ յանդիման գտնելով իրենք զիրենք։ Այս հարկադրանքը բացատրուեցաւ տնտեսական տագնապով, որուն մեծագոյն պատճառն ու միանգամայն արդիւնքն է գործազրկութիւնը։

«Յառաջ»ի ընթերցողներուն ծանօթ են նաեւ այն կարգ մը խորհրդակցութիւնները, որ տեղի ունեցան նախագահին հրաւէրով, արդիւնաբերող — դրամատէրերու եւ աշխատաւոր զանգուածներու ներկայացուցիչներու մասնակցութեամբ։

Կիսամիջոցներ էին բոլորն ալ, բայց ունեցան իրենց գինը։ Այժմ կացութիւնն այնպէս է որ, նախագահը կը խորհի յառաջիկայ ձմրան ընթացքին գործազուրկներուն հասցուելիք օգնութիւնը հիմակուընէ ապահովելու մասին։ Այս կը նշանակէ որ, հակառակ «գործերը կենդանութեան նշաններ կը ցուցնեն, շուտով պիտի բացուին» նման արտայայտութիւններուն, տագնապը պիտի շարունակուի յառաջիկայ ձմեռ եւս։ Այսքանն իսկ չի կրնար անտարբեր ձգել ամէն մէկ քաղաքացի, ո՛ւր մնաց այս երկրի առաջին քաղաքացին, որ անշուշտ շատ աւելի մօտէն տեղեակ է իրերու կացութեան՝ քան կը պարզեն այս մասին եղած հատուկտոր հրապարակութիւնները։

Կարգ մը պաշտօնական զեկոյցներ կը բաւականանան ընդհանուր խօսքերով միայն։ Այսպէս, նախագահը կը տեսակցի Ամերիկեան Կարմիր Խաչի ատենապետ Փէյնի հետ։ Այս առթիւ եղած հրապարակութիւններուն մէջ կը պարզին «մասնաւոր եւ պաշտօնական աղբիւրներէ բխած տեղեկութիւնները մխիթարական չեն, թէեւ ճիշդ են չափազանց վրդովիչ ըլլալէ» նման դարձուածքներ, որոնց բուն իմաստին թափանցելու համար այնքան ալ սուր աչք պէտք չէ։

Աւելի պարզ են Աշխատանքի Ամերիկ. Դաշնակ. Նախագահ Կրինի հրապարակած տեղեկութիւնները, որոնք յառաջիկայ ձմրան համար նախորդէն աւելի մեծ համեմատութիւններով գործազրկութիւն կը գուշակեն։ Համաձայն այս քննութիւններուն, որ կատարուած են Միացեալ Նահանգներու 184 քաղաքներուն մէջ, Աշխատանքի Ամերիկեան Դաշնակցութեան նախագահը կ'ենթադրէ որ օգնութեան պահանջը յառաջիկայ ձմեռ պիտի ըլլայ նախորդին կրկինը։

Գաղափար մը տալու համար նախորդ տարուան ընթացքին գործազուրկներուն բաշխուած գումարի մասին, առնենք քանի մը թիւեր Մէսէչուսէցի Նահանգային պաշտօնատան հանրային բարեկեցութեան բաժնին տեղեկատուութիւնէն, որ հրատարակուեցաւ Պոստոնի թերթերուն մէջ, օգոստոս 4ին։ Ըստ այդ տեղեկատուութեան, 1931 մարտ 31ին վերջացող ելեւմտական տարուան ընթացքին Մէսէչուսէցի կարօտ ընտանիքներուն բաժնուած է 12 միլիոն 750,112 տոլար։ Նախորդ տարին այդ գումարը եղած է 9,267,407 տոլար։ Այսպիսով, վերջին տարին կը ցուցնէ մօտաւորապէս երեքուկէս միլիոն տոլարէ աւելի ծախք մը՝ յատկացուած օգնութեան նպատակին։

Գործերը գէշ էին 1929-1330 տարեշրջանին։ Աւելի գէշցան անցած տարի։ Պարզ է որ նախորդներէն աւելի գէշ պիտի ըլլան յառաջիկային։

Հիմնուելով նախորդ ամառուն հաւաքուած տեղեկութիւններու վրայ, Աշխատանքի Ամերիկեան Դաշնակցութեան նախագահը կը յայտարարէ դարձեալ թէ՝ յուլիսի ընթացքին գործազուրկներու թիւը հասած է 5 միլիոն 200 հազարի եւ այս ընթացքով անոնց թիւը յառաջիկայ ձմրան կը բարձրանայ եօթը միլիոնի։

Նկատի պէտք է առնել թէ այս թիւերուն մէջ չեն մտներ այն բազմութիւնները, որոնք թէեւ բանուոր չեն, բայց տնտեսապէս աւելի լաւ վիճակ մը չեն ունեցած եւ չունին։ Ասոնք կը վերաբերին պետական ու մասնաւոր հաստատութիւններու այն պաշտօնեաներուն, որոնք նոյնպէս զրկուած են աշխատելու և օրապահիկ մը ճարելու կարելիութենէն՝ իբր հետեւանք տնտեսական տագնապին։

Գործազուրկներու աճում մէկ կողմէն, աշխատավարձերու կրճատում միւս կողմէն, կը պարզեն դժնդակ հեռանկար մը, որուն ազդած սարսափէն ոչինչ կը պակսեցնեն պաշտօնական շրջանակներուն այն յայտարարութիւնները թէ՛ իրենք ըստ առաջնոյն կը շարունակեն հակառակ մնալ աշխատավարձերու կրճատումին։

Կեանքը կ'երթայ իր ճամբով։ Ոսկեդէզերը անշարժ կը մնան դրամատուներու, աներեւակայելի ճոխութիւններով ու առատութեամբ արտադրուած ապրանքները՝ վաճառատուններու եւ պահեստներու մէջ։ Արդիւնաբերողն ու մեծ առեւտրականը կը խորհին պահել իրենց շահերը. իսկ օրը օրին ապրող բազմութիւնները հարկադրուած կ'ըլլան աչք առնել բարեսիրական հիմնարկներու դռները՝ իրենց ընտանիքի անդամներուն անհրաժեշտ սնունդը գնել կարենալու համար։

Ճիշդ է որ օրէ օր աճող կարօտ ընտանիքներուն բաշխուած նպաստի գումարները կը հաւաքուին փոքրաթիւ հարուստներէն, որոնք այս կերպ կատարած ըլլալ կը կարծեն իրենց մարդկային պարտականութիւնները. բայց ճիշդ է նաեւ այն որ այս կացութիւնը չի կրնար երկար տեւել, այլապէս անտանելի կը դառնայ թէ՛ տուողին եւ թէ ստացողին համար։

Այս հեռանկարը չէր կրնար անտարբեր թողուլ այս մեծ երկրին վարիչ շրջանակները։ Թէ ի՛նչ կը խորհին ու կը փորձեն ընել անոնք, այդ կը կազմէ մեր յաջորդ յօդուածին նիւթը։

ԴՈԿՏ. Ա. ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ

ՆՈՒԱԶԱԳՈՅՆ ՉԱՐԻՔԸ

Առաջին յօդուածով պարզեցի մեր գաղութներուն եւ մասնաւորապէս Ֆրանսայի ընդհանուր վիճակը, տասը հազարի ներգաղթին առթիւ։

Քիչ մըն ալ չէնցած ու կ'ազդուած շրջաններու մասին։

Ընկ. Շահպունին, կարծես կարեւոր չի գտներ ներգաղթի լուրը, այս բաղէին, երբ Նահր էլ Օմարի գաղթականները յուսահատ Երեւանէն, իրենց բոյները շինած են Մասսայլի հիւսիսային մասին վրայ.— Օտար հող։

Գուրկավի գաղթականները, որոնք արձանագրուեցան «Նուպարաշէն»ի համար «սրտանց եւ սպառիչ» գործողութիւններու տակ են տակաւին։

Արաբկիրցիներն ու Մալաթիացիները, արտաքսումներու մէջ են։ Սուրիոյ մէջ սկսած են Սահակաշէնի եւ Մեսրոպաշէնի մէջ կազդուրուիլ, իսկ Բարեգործականը, արդէն սկսած է օժանդակել գաղթականներու տեղաւորման։

Ուրեմն այսպիսի հոգեպարա՞ր եւ ուժերու լարուած շրջանին այնքան ալ արժէք չունի եղածը։ Կարծես Մոսկուան ի տես այս երեւոյթներուն կ'ուզէ շահագործել 10,000 հայ գաղթականները։

Ես չեմ խանդավառուիր գանէ, բոլոր շինարար եւ ժողովուրդը հողին ու աշխատանքին կապող ա՛յն ձեռնարկներէն, որոնք մեր ծողին վրայ չեն։

Ու եղածը կը նկատեմ, երկու չարեաց փոքրագոյնը։ Տեսակ մը վտանգաւոր բարիք։ Հոն ուր հողին ու տնտեսութեան կապուած ենք, առեւտուրի եւ ընկերային կեանքի հետ յարաբերութիւններ ստեղծած, մնացած ենք հոն։ Մեր կապը հայրենիքին հետ, թուլցած է, ու աստիճանաբար կորսուած, ընիկ ժողովուրդին հետ։

Ընկ. Շահպունին եւս լաւ գիտէ, որ այսօր Ֆրանսայի շատ մը շրջաններուն մէջ, բազմաթիւ հաղատեղեր, տուն տեղ եղածներ ունինք, որոնք գիծ քաշած են իրենց եւ իրենց անցեալին վրայ, եւ հողին վրայ եւ ազգին։ Այս քանդող ու վտանգաւոր հոգեբանութիւնը, հետզհետէ կը դառնայ ծաւալուն, նոյն իսկ, զոհաբերուած եւ հայրենիք տեսածներուն քով։

Այսօր մեկուսացած են իրենց շինած նոր տուներուն եւ ծառերուն հետ։ Հոն է իրենց հայրենիքը։

Ինքը քաշուելէ վերջ, կը քաշէ նաեւ իր զաւակը, վարակիչ դառնալով իր շրջանին։ Շատ է թիւը այս ըմբռնումները կրողներուն, որոնց վրայ տախտակ կամ քար պէտք է քաշել։

Սուրիոյ եւ Յունաստանի մէջ միայն մշակոյթով կրնան տուն մը եւս դիմանալ, պահել հայ հոգին ու դիմագիծը. սակայն վախճանը նոյնն է։

Շինուած բոյնը դժուար կը քանդեն, մանաւանդ երբ լքուած են, անկազմակերպ ու ենթակայ տկարացման։

Ժողովուրդի հոգիէն շատ բան կը պակսի, ըլլան Սուրիոյ թէ Ֆրանսայի, Յունաստանի թէ Ամերիկայի մէջ, քիչ մը ուշ կամ քիչ մը կանուխ, համաձայն տեղերու տարբերութեան եւ պայմաններու դասաւորման։

Հողն է, երկրի հողը միայն որ կը փրկէ հաւաքական ուծացումէ եւ փճացումէ։

Արտասահմանի բոլոր «կազդուրուելու» փորձերը, շինարարական ձեռնարկները, հաւաքական ճիգերը թէեւ այժմէական, սակայն խաբուսիկ են եւ ոչ հիմնական բարելաւում եւ փրկութեան ազդակ։

Զարմանալի է նաեւ ընկ. Շահպունիի մտահոգութիւնը. — ՈրԴաշնակցականները եւ իրենց հետ հեռուէն կամ մօտէն կապ ունեցողները ներս չեն կրնար մտնել։

Լաւ. բաժնենք իր միտքերը պահ մը։ Սակայն կ'ընդունի՞ որ արտասահմանի մէջ ուժեղ եւ ծաւալուն արժէք ներկայացնող կազմակերպութիւնը Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն է։

Անպայման, չի կրնար մերժել։

Անսահման խանդավառութիւն կա՞յ, իր շուրջը, հանդէսներ, ընկերական-հանրային հաւաքոյթներ, ձեռնարկներ, ներկայացումներ, ու հաւատք, այո՛։

Իր մամուլը եւ հրատարակութիւնները ամէնէն շատ կը սպառի՞ն, տարածուա՞ծ են, այո՛։ Իր դրօշը կը դնէ՞ որ եւ է երեւոյթի եւ ձեռնարկի առթիւ։ Անպայման։

Ուրեմն հաւաքականութիւն մը կայ ամուր հեռանկարներով, ջղուտ եւ աշխատող, որ չունենար որոշ տուն մը, միշտ կապուած մնալով այս կուսակցութեան մեքենային եւ գաղափարին, իր շրջանակով — համակիրներ եւ «կապ ունեցող»ներ։

Թող երթան անոնք որ չեն դիմանար։ Աշխատինք այս տարրը ներս մտցնել ու մենք մնանք դուրս, որովհետեւ տակաւին կրնանք տեսնել եւ շարունակել։

Կարեւոր է հսկենք որ ներս երթան աշխատասէր, ընդունակ եւ հայ մարդիկ, հսկենք որ անհարակ, խաբեբայ, ծոյլ ու աղխեղծ տարրերը չնախընտրուին։

Թող իրականանայ լուրը, թող գաղթեն երկիր, որու ձեռքով ալ ըլլայ ան։ Ինծի համար ձեւը չէ կարեւորը, նիւթն է, բովանդակութիւնը որ կը հետաքրքրէ։

Ընկ. Շահպունին, շատ լաւ գիտէ որ Ֆրանսայի մէջ զանազան ու այլազան բազմաթիւ կազմակերպութիւններ կան, եւ ամէնէն տկարն ու դեղնածը, անարժէքը, Հօկն է։

Գիտենք թէ ի՞նչ տարրերէ կազմուած է, ո՞րքան անդամ ունի, ի՞նչ շրջապատ, ու իր կողքին ի՞նչ հաւաքականութիւն։

Ու այս ներգաղթի լուրին վրայ, թերթի մը երեւումով, «յառաջադիմական երեւոյթներ» փնտռել՝ կը կարծեմ սխալ է։ Հօտ մը կար տան մը որ չէր սպառէր, հող ու հուն չունէր։ Դադրեցուցին։

Մարդիկ շնորհազրկուեցան։ Այժմ ալ տարբեր ձեւով երեւան կուգան, եւ շատ բնական է, նորէն պիտի դադրի քիչ մը դիմանալէ վերջ, որովհետեւ արդիւնք չի տար, չեն կրնար իրենց գոյութիւնը ապացուցանել Երեւանին։

Համոզումը, հաւատքը, ինքնանուիրումը չէ որ զիրենք կը մղէ, այլ ռոճիկը։ Վստահութիւն չունին իրենց ըրածին ու գրածին վրայ։

Տեսանք Ալ. Բոռհանեանը հոս Մարսէյլի մէջ, երկու հոգի ներկայութեան, Բոստանեանցի իր հովանաւորեան գացած էին չառաքը։ Հօկի անդամներն իսկ հիասթափեցան ըսուածներէն, որոնք դատարկութիւններ, մինչդեռ տեսած են նոյն սրահը լեփ-լեցուն, մեր համեստ գործիչներէն մէկուն ներկայութեան։

Թող Հօկը կատարէ ձեւակերպութիւնները, միայն հայ ողջմիտները ու հայրենասէրները, ու մենք, հսկենք եւ արգիլենք «մերձաւոր խայտառակութիւններ»ը։

Այո, այս կրնան ընել։

Թոյլ չենք տար որ այս անգամ, մարդիկ շահագործեն, այս քրտնած, ցիրուցան ու արիւնոտ ցեղի մը փշրուած բեկորները։

Ներգաղթի աշխատանքներն ու ցուցակագրումը չեն որ հիւթ պիտի ներարկեն չորցած եւ կքած ծառի մը արմատներուն, վերակենդանացնելու համար Հօկը։

Կազմակերպութեան մը ուժը իր բարոյական արժէքն է, ազդեցութիւնը, գաղափարական յստակութիւնը եւ գործելակերպը։

Հօկերը չունին այս նիշերը։

Անոնք անփոփոխ եւ նեխած պիտի մնան որքան ատեն որ ծառային մութ ու անյայտ, վարձուած ձեռքերու։ Որքան ատեն որ ան մնայ կայարանը՝ վոնտուածներու, սնանկացածներու, խարդախներու եւ ապիկարներու։

Մենք արժէք չենք տեսներ Հօկերու եւ անոնց շուքին տակ ապաւինած «կոյր երգեցիկներ»ու։ Նշանակութիւն ալ չենք տար կոյրերուն, անոնց առջեւէն անցնելով մեր երգչախումբով։

Մենք կ'անցնինք... «Կորած եւ անյայտ մարդիկ թող երեւան գան»։

Կորածները կորած են, անոնք անժամանակ են եւ անզօր. կը քալեն շարունակ յանուն Նիւթին, խնկարկելով ու ծափելով երբեմն, փողոց իջած։

Երեւանի եւ Մոսկուայի շա՞հն է որ մեռածը պիտի կենդանացնէ, թէ քանի մը ամսականները։

Միայն սեղմենք ինքզինքնիս ու իրերը տեսնենք յա անաչառ ոգիով։ Երբ դա ցական ենք եւ կը խանդա մեզ մեր երկրին շինար թիւնն ու աճումը։

Լաւ է ուշ քան երբեք։ Մ երթան երկիր, 10,000 տումը իրագործուի։ Մենք կը կասկածինք եւ կը վախն

Մեր հողին վրայ, մեր տարրաբուեստին ու մշակոյթ համար, ապագային ի այս անգամ ալ դառնանք ւանի «մեքենաներու միա կուսակի հրամանով։

Միայն ունենանք ա տանք, յարատեւ ու խո Վաղը, փճացումին, անկ ու տագնապին աղաղակը ականջներուն վրայ դաղրի չելէ, նոյն ուժգնութեամբ։

Հոն գոնէ հայուն ու վա հողը (տնտեսական) շա այժմ, աշխատելու կ'եր

Իսկ հոս, անակնկալ մը կրնայ նստեցնել մախիրի կրակի վրայ։

Գ. ՄԻՆԱՍԵ

ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆ

(Թղթակցութիւն Եգիպտոսէն)

Հայ որբերու եւ մանաւանդ որբուկներու վիճակը շա՛տ վրդովիչ է Եգիպտոսի մէջ։ Իսկ որբուհիներունը՝ ողբալի...։

Անոնք որ չափահաս դարձած են այլ եւս եւ ինքնապահ, անոնք, կըծկուած սափրիչի մը, կօշկակարի մը խանութին անկիւնը — իբրեւ աշկերտ կամ պաշտօնեայ — շատ քիչ կը հետաքրքրուին, նոյն իսկ չեն հետաքրքրուիր նախ իրենց ճակատագրով, երկրորդ իրենց եղբայրներուն, իրենց փոքր ու անչափահաս եղբայրներուն վիճակով։ Արտառոց ոխ մը՝ իրենց ազգին ու ազգակիցներուն դէմ՝ ծնած է իրենց մէջ։

Այս տղաքը, որոնց վրայ պէտք է դնենք մեր յոյսը, ոչ միայն չեն ուզեր կարդալ, սորվիլ իրենց ազգին պատմութիւնը եւ իրենց ծընողքին եղեռնագործութիւնը, այլ կը մերժեն ամէն ինչ, նոյն իսկ Հայերու հետ ո եւ է յարաբերութիւն, նոյն իսկ հայ անունը։ Յանցաւորները իրենք չեն անշուշտ, այդ գիտենք։ Եւ երբ վաղը հակահայ գործեր ալ ունենան, — և բնականաբար պիտի ունենան եթէ այսպէս երթայ — դարձեալ յանցաւոր պիտի չըլլան, որովհետեւ այնքան անտարբեր ենք մենք, երջանիկներս անոնց հանդէպ։

Չափահասները, որոնք ինքնապահ դարձած են, այսպէս են աչա՜ւ. Քիչ է թիւը անոնց, որոնք կը հետաքրքրուին։ Կրկնեմ՝ եթէ միւսները այդպէս ձգած են ամէն ինչ՝ յանցաւորութեամբ՝ արդիւնքն է ազգականներու բացակայութեան։

Երկրորդ դասակարգ մը, որ ընդհանրապէս փոքր պատանիներէ բաղկացած է, կը մնայ Boys-Home կոչուած բանտերուն մէջ։ Միտս չունիմ խօսելու տեսածներուս, լսածներուս (որբերու բերնէն) եւ զգացածիս մասին։ Այսքան բռնապետութիւն տեսնուած չէ։ Ամէն որբուկ, ո եւ է խանութի մը մէջ (ինչ խանութ ալ ըլլայ, որու որ պատկանի) աւելածու, ծառայ կամ «աշկերտ» է։ Առտուն ժամը 6ին կ'ելլէ, քալելով՝ Շուպրայէն մինչեւ Գապ-էլ-Լուք (10 քիլոմեթր) կամ Մաթոսեանի գործարանը՝ Կիզէ (15 քլմ.է աւելի) կ'երթայ, ջորիի պէս՝ կշտամբուելով՝ ծեծուելով՝ կ'աշխատի անընդհատ, փոխան առ առաւելն 7 դահեկան օրավարձի (9 ֆրանս. ֆր.), որմէ մէկ մեծ մասը կը պահուի «Տնօրէնութեան» կողմէ՝ միշտ որբի կամքին հակառակ, շաբաթական մէկուկէս դահեկան «խաշլըխ» տըրուելու համար։ Կէս օրուան ճաշի համար ալ երկու երեք դահեկան «չի խնայուիր», այդ գիտենք։

Խօսեցնելու էք այս տղաքը, միշտ վիշտ պատճառելով իրենց, խօսեցնելու էք եւ պիտի տեսնէք թէ ի՛նչ սոսկալի մանրամասնութիւններ ունի որբուկին կեանքը այդ «Տուն»ի մէջ։ Զրկա՛նք, զրկանք։

Որբը իրաւունք չունի կէսօրերուն ճաշի դրամը խնայելով բան մը գնելու։ Որբը իրա չունի... որբը իրաւունք չունի... իրաւունք չունի... ա՛յնքան շա յօդուածները այն բերանացի բեւ գրաւոր) օրէնքին, զոր վիտօրն կոչուած «ծարգասէր» է։ Վա՛յ այն որբին, որ գլխա նուէր կը ստանայ իր դուրսի ծանօթէն եւ այդ գլխարկը չի տանիր յանձնել տնօրէնու

Որբը իրաւունք չունի... տանքէն երբ յոգնած է եւ քիչ մը կարդալ, դասագիրք բան (թերթ ու վէպ), որը տաւոր է իրեն տրուած անգ դասագիրքը միայն կարդալ այն Ս. Գիրքը, որ կը քնանայ դարանին մէջ։ Ես դարի տեսա ցի տեսայ թիւով շատ Ս. Գ նոր-նոր, եւ երբ հարցուցի կարդա՞ք, կասկածամտութեամբ բառեր դուրս տուին եւ ակնարկներ նետեցին, որ մի՛ լրտես մը ըլլար։ Եւ յետոյ, չէ տեր թէ ինչ ձեւակերպութիւն ընդունուեցանք ներս, այդ ալ հիւ մէկ որբ ծանօթի մը, որ պաշտօնի վրայ էր։

Կ'ըսէի՝ որբը իրաւունք չունի կամ ուրիշ գիրք կարդալու տարեր»ը «թոյն է» այդ ա րուն համար։ «Համասպրամը» տասարդական ձեռնարկ է, ծակը» նոյնպէս։ Լաւ է որ « ալ չկարդան։

Խանիկեան կոչուած «բըխա եան» Ցունաստան գրկուեցա ամսուն, որովհետեւ Որբերու կամաց կամաց ցրուելու կ'աշ Միսթըր Տէյվիտսընը 12—1 րեկան տղաք, 5—6 հոգի դուրս կ'ելլեն եւ սենեակ կը ձեն։ Այս սենեակը «անօթի րերուն համար եղնիկներով տառ մըն է։ Վանդակը կո է, ազատութի՜ւն։ Պէտք է գր ծունալ ասով։ Փոքր արճարան, սիկար, ըմպելի եւ նոյ...։

*

Շաբաթ մը առաջ հինգ որ հետ Աթապա հրապարակէն, Շուպրա՝ իրենց սենեակը գացի սելով։ Այդ օրը շատ գէշ եղա

Կը քալէի արագ արագ, երբ այս հինգ փոքրիկ պատանիները բոնք պտոյտալով կը յառաջա քսաբէթը «ալա ափաչ» գրած սիկարէթը շրթերնուն։ Կարծեցի անոնք յոյն լակոտներ են։ լսեցի հայերէն կոշտ արտայայ թիւն մը։ Մօտեցայ իրենց։ բացի եւ ըսի թէ կ'ուզէի՞ն մը կերակուրի իրենց։ Ընդունեցի քալեցինք։ Կ'ուզէի խօսք բանալ սել ինչ որ ունիմ մէջս, գի տացնել զիրենք։ Հետաքրքիր իրենցմով։ Homeը ձգած եւ հինգ ընկեր՝ սենեակ մը

...ծամ։ Ամէն մէկը մէկ տեղ կ'աշխատէր։ Լաւ։

— Ո՞ւրկէ կուգաք, երբ հարցուցի, պատասխանեցին անկեղծօրէն.

— Սինէմայէն։

Միջա հարցումներ ըրի։ Հարցուցի թէ թերթ կը կարդա՞ն։ Ո՛չ։ Գի՞րք։ Ո՛չ։ Հայկական որեւէ ակումբ կը յաճախե՞ն։ Ո՛չ։ Ի՞նչ կ'ընեն իրենց ազատ ժամերուն։ Կը թափառին ...ւ սինէմա կ'երթան։

— Ինչո՞ւ չէք կարդար, կարդա՞լ չէք գիտեր։

— Գիտենք, բայց ո՞վ «խափան» ...ենի յոգնեցնելիք։

.. Կը հետաքրքրուի՞ք ձեր ազգով։

— Այո՛։

— Ի՞նչպէս։

— Ի՞նչպէս պիտի ըլլայ, հայ մնալով։

— Ո՞վ էք դուք։

— Որբեր։

— Գիտէք թէ ի՞նչ ըսել է որբ։

— Գիտենք այնպէս եւ այնչափ ինչպէս եւ որչափ ձեզի սորվեցուցած են պատուելիները։

Հայհոյանք՝ անոնց հասցէին։ ...ուն արտայայտութիւններ։ Կը պղծամ։ "

— Ցայ, քու ծնողքդ ո՞ւր է։

— Ո՞ւր պիտի ըլլայ, գերեզմանին մէջ։

— Կը խորհի՞ս երբեմն։

— Ետ՞ու խորհելով բան չըլլեր։ ...Անոնք գացեր են, գալիքնե...րուն նայէ՛... խորհելով չպիտի երթամ նիւ չպիտի ըսեմ եա՛..։

— ... Հաչիւ չպահանջե՞ս...

— վազ անցէք պարոն, այդ ...ւսելքը ինցաւ, ես հիմա կը նա...իմ կոր քի վարպետս ի՛րբշոքա... Թականս պիտի աւելցնէ։ Ցետոյ, ...ծաչիւ պահանջես ինչ պիտի ...ընես, մնզմէ մեծերը շատ պահանջեր են, պահանջեր են եւ... ...եղեր են։

Դաշոյնը զոր կը մխեն այս վաւ...ւշքերով տղաքը՝ սրտիս, պահելով ...հանդերձ կը փորձեմ, ծիգ կ'ընեմ ...պարտաւորի դերը թօթափել, բայց ...անկարելի կ'ըլլայ։ Հինգը մէկ խօսք ...կ'առնեն ու կը խօսին կրքով։ Կը ...կարծեմ թէ անոնց եւ իմ միջեւ ...դանուող տարիքի տասը տարին գոնէ ...ւանձ ընել պիտի հրամայէ անոնց ...եզուին։ Անկարելի։ Կը գնահատեմ ...իմ զգացումներս, բայց աւելորդ է։ ...Կը պոռան։ «Որբը մէկ նպատակ ...ունի — աշխատանք ու հաճոյք»։

— Ո՞րն է ձեր հաճոյքը...

— Թաղ, պար, սիկար, գինի եւ ...ուրիշ բաներ...

Խորտակուած, զսպելով յուզումս ...որ կը զարգանայ, «գիշեր բարի» ...կ'ըսեմ անոնց, ու կը հեռանամ։ ...Կուլա՞մ թէ ոչ, ոչ ոք իրաւունք ...ունի գիտնալու այդ, բացի սա տղ...ղէն, որ բժշկութիւն ու գրականու...թիւն գոչեց որբին համար։ Այո՛, ...կուլամ։ Լացիս մէջ կը ծռնամ ...որբը։ Անխտիր մէկ կողմ միայն ...դարձած է — հարո՛ւստ «Հայերուն»։ ...Կը տեսնեմ մէկը, ատամնաբոյժ մը, ...երջանիկ մը, որ բարիք կ'ընէ որ...բուհի մը առնելով իր տունը եւ ...··պղծելու՛վ զայն։

Պէտք չունիմ այլեւս խօսելու։ ...Կը հասկնաք։ Անօգուտ կ'ըլլայ ա...ղաղակը որ կը զարնուի սենեակիս ...առաստաղին։ Թուղթ կը խանգարուի ...այն անարգանքէն, զոր ամէնէն ...կոշտը այդ հինգէն՝ նետեց Րաֆֆիին ...վրայ, երբ անոնց կ'առաջարկէի ...սինէմայի տրուած դրամը «Խենթը» ...գիրքին տալ։

Որբը կ'ըսէ՝

— Ազգին անունով ու ազգին համար խօսողները ամէնէն «փիս» մարդիկն են։ Որբին ալ խրատ տուող ...րքան շա՛տ են։

— Ի՞նչ պիտի ըլլայ երբ սովրինք մեր ազգին պատմութիւնը, մե՛ր պատմութիւնը, ի՞նչ պիտի ըլլայ, ...պատառ մը հաց ատա՞նկ ալ պիտի ...ուտենք՝ ատա՞նկ ալ։

— Ես կը նայիմ որ ե՞րբ խանութի տէր պիտի ըլլամ եւ հանգիստ կեանք վարեմ։ Ինծի ի՞նչ կարդալը։ Փիլիսոփաներ կան որոնց «նէֆէս»ը կը հոտի։

Որբը ծեզմէ զնեց առանք, ահա այսօր ձեզի կը ծախէ զանոնք։ Արժանի ենք։ Հա՛, ըրին երբ այդ իրիկուն ինծի այս դասը տուին։ Լաւ ըրին։ Սակայն մի՞նչը...։

— Մինչեւ ե՞րբ այսպէս պիտի շարունակուի։

— Ես խաֆա չունիմ, կ'ըսէ որբը։

Մե՛նք զործեցինք այս ոճիրը Մենք ձգեցինք որ ալ որբը «խաֆա» չունենայ։ Մե՛նք, մենք։ Հիմա խղճի խայթ ալ չունինք, խղճի խա՞յթ ալ չունինք։ Կ'ուտենք, կը խմենք, օթոյով կը պտտինք, տուն շինել կուտանք, ազգասիրութիւն կը ծախենք, երեսփոխան կ'ըլլանք ե՛ւ... Եւ կը շարունակե՞նք մեր ոճիրը, մեր ոճիրը...։

Ահա մեր որբերը։

Կա՛ն որ ծաղիկ, վարդի հունտով վարդ բուսած են, բայց փուշերու մէջ փուշի գիծագիծ կը ստանան։ Կան ալ որ վարդի հունտ էին, բայց այսպէս փուշ պիտի բուսնին...։ Պէտք է փրկել, պէտք է շուտ վազել Ա...կայն պէ՞տք է ամաչարել։

ՀԱՅԿՈՒ ՏԻԼԵՑ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԲՈԼՇԵՒԻԿԵԱՆ ԲՌՆԱԳՐԱՒՈՒՄ

«Խոր. Հայաստան» կը գրէ 21 յուլիս).—

Ալի Օսմանլու արտադրավայրին կեդրոնը, ուր ապիտակ վրանի գլխին բարձր կը փողփողի կարմիր դրօշակը, խռնուեր էր գիւղացիներու խանդավառ բազմութիւնը։ Քոչուորները բերեր էին թարմ պանիր, ամբողջ դօղին կարագ, մաքուր լուացուած բուրդ, մեծաքանակ աշխարներ։ Ժամանակ առ ժամանակ վրանէն մէկ մէկ դուրս կ'ելլէին քոչուորները, իրենց ուսին վրայ բեռցած նոր հագուստեղէն եւ այլ ապրանքներ։ Մթերման կոյանը, թէեւ օրն արդէն ուշ էր, աշխոյժ առեւտուրի մէջ էր, փոխանակելով արօրներու բարիքը ճարտարարուեստական ապրանքներու հետ։

Ցանկարծ հեռուէն լսուեցաւ ձիու սմբակներու դոփիւնը։ Բոլորին աչքը ուղղուեցաւ այդ կողմը։ 11 զինուած ձիաւորներ, կը սլանային դարվեր, դէպի վրանները։ Լուռ ու մունջ հեծնելով սմբակը, մօտեցան ապրանքներ մթերիչներուն։ Ցանձնեցին կարգ մը թուղթեր եւ կարճ ու կտրուկ, քանի խօսք փոխանակեցին, յետոյ, քոչուորներուն տրտունջին ու բողոքին անտարբեր, սկսան վրանէն դուրս նետել հագուստեղէնները, կերպասները, օճառը, դերձանը, ծխախոտը։

Մէկուկէս ժամուան մէջ, մարտական այս աշխատանքէն յետոյ, մթերման կոյանէն հետք մը չմնաց։ Ձիաւորները իրենց բերած սայլերուն վրայ բեռցուցին ոչ միայն վրաններուն ամբողջ ապրանքը, այլ նաեւ վրանները, կէլոքը, ամէն բան։

Ի՞նչ կը նշանակէ այս ամէնը։

Թալինի նախագահը հրահանգ կը գրէ բռնագրաւելու Ղուրդուղուլու շրջանի մթերման կոյանին ապրանքները, որովհետեւ Ղուրդուղուլուն յանցանք էր վրան զարնել Թալինի շրջանին մէջ։

— Եթէ շատ խօսելու լինէք, բոլորովին կը վռնտենք ձեզ մեր արտավայրերից։

Այս սպառնալիքը կ'ընեն թալինցիները։ Նոյն իսկ բռնագրաւիչներէն մէկը կ'ըսէ.

— Դու ինձ 4 մեթր չաղկացու չտուեցիր, երբ խնդրում էի, հիմա բոլորը կը վերցնենք։

Ես ու դուն, մեր ու ձեր, եւ հրաշալի կարգապահութիւն բոլշեւիկեան գրախտին մէջ, ուր սակայն բռնագրաւումները տեղի կ'ունենան ցարական օրէնքու կոպտութեամբ։

ԲԺԻՇԿՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ ԿԱՏԱՐՈՒԱԾ ՃՆՇՈՒՄԸ

Ժամանակին գրեցինք թէ Հայաստանի բոլշեւիկները ի՞նչ պահանջներ կը ներկայացնեն բժիշկներուն, — աւելի կուսակցական քաղաքչութիւն քան թէ հիւանդներու դարմանում։ Այս առթիւ բանաձեւ մըն ալ ստորագրել տուին անոնց։

Եւ ահա փրոֆ. Լ. Ցավհաննիսեան, «Նամակ խմբագրութեան» սիւնակին մէջ, «Խորհրդ. Հայաստան»ի էջերէն կը բողոքէ.

— «Մարտնչող մատերիալիստներու ընկերութեան բժշկական հատուածը իր մէկ նիստին մէջ քննադատեց իմ մէկ քանի բժշկական աշխատանքներս։ Այդ առթիւ կը յայտնեմ, որ.

— Բժիշկներու մօտ զրոյց կը շրջի թէ Դարդաշեանի նիւթը ինծի դէմ կը կրէ անձնական հակառակութեան դրոշմ։ Ես անձնական հակառակութեան հետք չեմ գտներ անոր քննադատութիւններուն մէջ։

2.— Համաձայն եմ Դարդաշեանի հետ, որ անհրաժեշտ կը գտնէ գիտական գործնական աշխատանքներու մէջ բժիշկներու ուշադրութիւնը նախ եւ առաջ բեւեռել այն հիւանդութիւններուն վրայ, որոնք ամէնէն աւելի կ'անդրադառնան արդիւնաբերութեանց, ընկերային կեանքի վրայ։

—3. Դալով մանկամտութեան (infantilisme) *հարցին, որ ինչպէս գիտել տրուեցաւ նիստին մէջ, 1928ին նիւթ ծառայեց իմ մէկ գիտական փոքրիկ աշխատութեանս, այնքան կարեւոր չեմ համարած, նկատի ունենալով. որ հիւանդանոցին մէջ այնպիսի նիւթեր կային, որոնց ուսումնասիրութեան համար ոչ ժամանակը կը պակսէր, ոչ ալ մասնաւոր աշխատանք կը պահանջուէր։*

4.— Իսկ ինչ որ կը վերաբերի ճանճատենդի մասին կարդացած դասախօսութեանս, երբ ներկայացուցի Ֆիզիքական թերազարգացման երեւոյթները (իմ այս գիտողութիւններս կը պատահին այն առեն, երբ մանուկին մարմինը շատ կը տառապի ճանճատենդէն), ոչ անձի անուն տուի, ոչ ալ հիւանդանոցի, թէեւ յայտնեցի որ կարգ մը բժիշկներ համաձայն չեն»։

Այս "յայտարարութեան կը պատասխանէ անմիջապէս խորհրդային Հայաստանը, եւ կ'ըսէ թէ փրոֆ. Լ. Ցավհաննէսեան այս բացատրութեամբ կ'աշխատի նուազեցնել գործնականին մէջ կատարած իր սխալները։ Եւ մասնաւորապէս կը քննադատէ փրոֆ. Լ. Ցավհաննէսեանի ղեկավարութեան տակ գտնուած հիւանդանոցը։ Ի՞նչ են այդ սխալները,— պարզապէս այն, որ փրոֆէսօրը եւ բոլոր բժիշկները շատ զբաղած են գիտական խնդիրներով, կամ, ինչ որ բուն ցաւն է, քիչ զբաղած են կամաւոր կուսակցութեան քաղաքութեան հարցերով։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՀԱՅԵՐՈՒ ՏԵՂԱՒՈՐՈՒՄԸ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

Վազգէթի խմբագրապետ եւ Արդունին երեսփոխան Մէհմէտ Ասըմ պէյ, այս վերնագրով առաջնորդողի մը մէջ դիտել կուտայ.—

Գիտենք թէ ֆրանսական կառավարութիւնը, Սուրիոյ մէջ Հայեր զետեղելու քաղաքականութեան մը կը հետեւի։ Ասկէ բաւական առաջ, երբ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ խնդրոյ առարկայ եղաւ Պալքաններու եւ Թուրքաստանի հայ գաղթականներուն խնդիրը, որպէս թէ մեղքնալով անոնց, ֆրանսական կառավարութիւնը խոստացաւ Սուրիա ընդունիլ զանոնք։ Անկէ յետոյ ամէն կողմէ Հայեր սկսան գաղթել Սուրիա։ Այնպէս որ, անցեալ տարի այս ձեւով Սուրիա ղրկուած գաղթականներուն թիւը հարիւր հազարի կը հասնէր։

Այժմ Ֆրանսա նոր թափ մը տուած է Հայ զետեղելու իր քաղաքականութեան։ Սուրիոյ ֆրանսական բարձր մարզպանը, Փարիզի արտաքին նախարարութեան պաշտօնատան մէջ երկարօրէն տեսակցած է Բարեգործական նախագահ Պ. Գ. Կիւլպէնկեանի հետ։

Հոն փոխադարձ հացկերոյթներ տրուած են, բազմաթիւ ժողովներ գումարուած են, եւ որոշուած է 8-9 նոր գիւղեր ալ շինել։

Այս քաղաքականութեան հետեւելով, Ֆրանսա կը հաստատէ թէ չէ յաջողած իր հոգատարութեան մէջ։ Հայերը ամէն կողմէ հաւաքելով եւ Սուրիա տանելով, Ֆրանսա կ'ուզէ ֆրանսացած տարր մը ունենալ, որպէս զի կարենայ պահել հոգատարութիւնը, որ անհաճոյ է Սուրիացիներուն։

Եւ որպէս զի այս քաղաքականութիւնը ուշադրութիւն չգրաւէ, Ֆրանսա շատ ճարպիկ խաղ մը խաղաց։ Այսպէս, մինչեռ ինք քաղաքական նպատակներով է որ Հայերը Սուրիա կը փոխադրէ, յաջողեցաւ ցուցնել թէ այս գործը կ'ընէ իբրեւ մարդասիրական պարտականութիւնմը։

Եթէ Հայեր տեղաւորելու այս քաղաքականութիւնը զուտ սուրիական խնդիր մը ըլլար, բնականաբար չպիտի ուզէինք միջամտել անոր։ Մինչդեռ, սուրիական ըլլալու չափ եւ նոյնիսկ անկէ աւելի, Թուրքիոյ սահմանային խնդիր մըն է ան։ Արովհետեւ փոխադրուած գաղթականներուն մէկ մասը սահմանամերձ շրջաններու մէջ կը տեղաւորուի, իսկ ասիկա կը սպառնայ մեր սահմաններու ապահովութեան։ Ֆրանսա երկրորդ Հայաստա՞ն մը կ'ուզէ հաստատել Սուրիոյ մէջ։ Մասնաւորաբար ի՞նչ նպատակ կը հետապնդէ, երբ Սուրիա փոխադրուած Հայերը կը տեղաւորէ Թուրքիոյ հարաւային սահմաններուն մէջ։

Որպէս թէ Ազգերու Դաշնակցութեան հանդէպ եղած յանձնառութեան մը հետեւանքով, Ֆրանսա կրնայ հայկ. գաղութ մը ստեղծել Սուրիոյ կեդրոնը կամ հարաւային սահմանին վրայ։ Ատոնք չեն շահագրգռեր Թուրքիան։ Միայն խնդիրը կը փոխուի, երբ Ֆրանսա հայ գաղթականները կը բերէ ու կը տեղաւորէ մեր սահմաններուն մօտիկ շրջաններուն մէջ։ Այն ատեն խնդիրը ընդհ. ապահովութեան հարց մը կը դառնայ մեզի համար, եւ հարկ կը դառնայ որ կառավարութիւնն ալ ուշադրութիւն դարձնէ անոր։ Հետեւաբար կ'ուզենք որ կառավարութիւնը այս մասին շատ զգայուն չարժի։

ԾԽԱԽՈՏԻ ԲԵՐՔԻՆ ՈՒՎԱՃԱՌՈՒՄԸ ՊԱԼՔԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Պալքանեան առեւտրական համաժողովին համար պատրաստութիւններ կը տեսնուին։ Այս համաժողովին կարեւոր խնդիրներէն մէկը պիտի ըլլայ ծխատոի մշակութեան հարցը։ Յոյները կ'առաջարկեն որ ծխախոտի մշակութիւնը սահմանափակուի, իսկ Պուլկարները համաձայն չեն երեւիր այս առաջարկին, ինչպէս կը տեսնուի իրենց թերթերուն մէջ եղած հրատարակութիւններէն։ Դալով Թուրքիոյ, ասկէ առաջ այս տեսակ սահմանափակում մը եղած է արդէն եւ յատուկ օրէնք հրատարակուած է, այնպէս որ նոր սահմանափակումին պէտք չի տեսնուիր։

.·. Պաշտօնական վիճակագրութեան մը համաձայն, արեւելեան Մակեդոնիոյ 930ի ծխախոտի բերքը 16,214,250 քիլօ եղած է որոնցմէ 11,508,115 քիլօն ծախուած է մինչեւ 1931 յուլիս 1931 Այս հաշուով, 4766,632 քիլօ ծխախոտը կը մնայ դեռ։

Արեւմտեան Թրակիոյ մէջ կացութիւնը քիչ մը լաւ է։ Այս շրջանին մէջ անցեալ տարի եղած 3,928,000 քիլօ ծխախոտէն միայն 833,000 քիլօ մնացած է։

ԴԱՇՏԱՄՈՒԿԵՐՈՒ ՄԵԾ ԱՒԵՐ

Քըրքլարիէէն կը հաղորդեն թէ դաշտամուկերը խիստ բազմացած են վերջերս եւ բուսականութիւնը ոչնչացնելէ վերջ սկսած են տուներէն ներս խուժել։ Մուկերու առաւելութեան ենթարկուած են Գաւարքէօյ, Աչձէտմէ, Եաւեօղլան գիւղերը, որոնց ծեծ ֆիաններու ենթարկուած են։

Փընար Հիսար, եւ Լիւլէպուրկազ շրջանակներուն մէջ մուկերու ջնջումի գործը լրացած է։ Այս վայրերուն մէջ կարգ մը տեղեր մինչեւ հարիւրին 70-80 եւ մինչեւ իսկ հարիւր վնասի ենթարկուած գիւղեր կան։ Բայց եւ այնպէս վնասը ընդհանուր չէ։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՕՐՈՒԱՆՑԱԳՆԱՊԸ ԵՒ ԼԹՈՒԹԻՒՆ

ԼԻՈՆ, 16 օգոստոս.— Գործազրկութեան տագնապը գրեթէ նոյնն է ինչ որ ամիսներ առաջ։

Անոնք, որոնք երկու-երեք գաւակներու տէր էին եւ տարիներու աշխատանքի փոխարէն քանի մը հազար ֆրանք աւելցուցած էին, նեղ օրուան համար, այդ պահեստն ալ սպառեցին եւ ծառնեցան թշուառութեան, իրենց երախաներով միասին։ Կը ճանչնամ հայ մարդիկ որոնք աւելի քան չորս-հինգ ամիսէ ի վեր սենեակներու վարձքը չեն վճարեր, որովհետեւ գործ չկայ եւ նախ իրենք, սենեակի մէջ ապրողները անօթի են։ Կառավարութեան յատկացուցած չնչին նպաստը չի կրնար ապրեցնել 6-7 անձերէ բաղկացած ընտանիք մը։

Թշուառութեան անկիլ մը ծառնեցած են առաջին առթիւ Հայերը, որովհետեւ չունին ազգային կառավարութիւն մը, որ խորհէր կա՛մ հայրենիք տանելու եւ կամ պետական սնուկէն ամսէ ամիս որոշ գումար յատկացնէր այս ցիրուցան բազմութեանց։

Իսկ գոյութիւն ունեցող հայկական կազմակերպութեանց վարչութիւններն ու վերին մարմինները բոլորն ալ անզօր են դարմանելու այս թշուառութիւնը, որովհետեւ մե՛ր է իրենց կամքէն ու ուժէն «Լռութիւն» ըրինք, ո՛չ թէ անոր համար որ Լիոնի Հայերը ասկէ առաջ լաւ էին իրենց համերաշխութեամբ, ղըղբոցներով... եւ երեք տեսակ «ազգային» վարչութիւններով, այլ գէթ այսօրուան անօթութիւնը, յուսախաբութիւնը չկար, կը գործէին ու կ'ապրէին։ Ձենք կրնար մեղադրել բոլոր կազմակերպութիւնները, բացի անոնցմէ, որոնց նպաստընկեալ պաշտօնեաներ կը պահեն տարեկան տասնեակ հազար ֆրանքի հասնող ամսականներով։

Ցուսահատութեան այս օրերուն բոլորին աչքը եւ մտածումը ուղղուած է սեփական հայրենիքի մը գաղափարին, որովհետեւ առանց անոր չկայ ո՛չ մէկ միջոց, ո՛չ մէկ միջավայր, որպէսզի հայ մարդը տեղ «գաղթելու» պէտքչունենայ իր օրուան ապրուստին համար։

Լռած են մեծ ու փոքր կազմակերպութիւնները։ Երբ միութեան մը անդամները անգործ են, նախ կը խորհին իրե՞նց սեփական մարմնի թշուառութիւնը ամոքել, յետոյ ուրիշ համայնքներուն։ Կամաց կամաց կը լուծուին նաեւ այն միութիւնները, որոնք Հալէպի կամ Թունատանի իրենց կարօտ հայրենակիցներու կ'օգնէին տարեկան որոշ գումարով մը։

Գործ չկայ, հաց չկայ, ահա մեր հայրենակիցներու վիճակը։

Թ. ՀԵՐՈՅԵԱՆ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԸ

ՏԷՍԻՆ, 17 Օգոստ.— Շաբաթ օր Հ. Յ. Դ. Գառնեկեան Միութեան նախաձեռնութեամբ եւ հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. Կոմիտէին, տօնուեցաւ Խանասորի արշաւանքի 34րդ տարեդարձը, Սօսիէթէ Լիօնէզի որահին մէջ։

Հակառակ օդին անյարմարութեան խուռն բազմութիւն մը եկած էր լսելու Խանասորի հերոսական դրուագները։ Մ․ուտքի դրան վրայ կը ծածանէին հայկական եւ ֆրանսական եռագոյնները, նոյնպէս բեմին աջ ու ձախ կողմերը։ Նախագահ ընկ. Ա. Միքայէլեան բացուած յայտարարեց հանդէսը «Կարկուտ տեղաց»ով, զոր երգեց պատանիներու խումբը, յետոյ, Նախագահը քանի կարճ ու ամփոփ գիծերու մէջ ներկայացուց Խանասորի արշաւանքին պատճառները, ըսաւ թէ Խանասորը եկաւ սփոփելու հոգեբանութիւնը վերցնել եւ վարժեցնել ճակատ առ ճակատ կռուիլ թշնամիին դէմ։ Նոյնպէս կարդաց Խանասորի արշաւանքին պետական գերման Թղթակիցի մը գրութիւնը, գրուած գերմանական թերթին մէջ։

Գեղարուեստական բաժինին մասնակցեր էին ընկերներ՝ Յ. Գայաճեան արտասանութեամբ մը, «Հայ մայրերուն» Մ. Գինոսեան, «Ցարդանք քեզ հայ դրօշ» ընկ. Դատեմեան «Աչ մը մոխիր», Ն. Խաչատուրեան, «Դարերու վրէժ»ը։ Փոքրիկն օր. Հիւսեան արտասանեց «Միրուն զարունը։ Մեներգեց ընկ. Ն. Խաչատուրեան «Ես լսեցի», Ա. Դանիէլեան «Մրինգը եւ ժողովուրդի փափաքին համաձայն երգեց «Տըլէ եաման»ը։

Ցետոյ բանաստեղծ ընկ. Ա. Գառնէ արտասանեց Գ. Դուրեանի «Տրտունջք»ը։

Գեղարուեստական բաժնէն վերջ, նախագահը խօսքը տուաւ օրուան բանախօս ընկ. Ռէնի, որ փաստացի վերլուծումներով պարզեց Խանասորի արշաւանքի շարժառիթները։ Մանրամասն տեղեկութիւններ տուաւ Դաշնակցութեան կատարած քաջագործութիւններու մասին։

Ցետոյ պատանի ընկերներ ներկայացուցին «Նախացի Սաւրիչը», հանդէսը փակուեցաւ «Ցառաջ Նահատակ»ով։

Հանդէսէն վերջ ունեցանք ընկերահամախմբական թէյասեղան մը Գ. Սարոյեանի սրճարանին մէջ։ Հոս եւս կոկիկ ու երիտասարդ բազմութիւն մը եկած էր։ Սեղանապետ ընտրուեցաւ ընկ. Ռէն, որ իր սրամիտ խօսքերով ուրախ ու խանդավառ տրամադրութիւն ստեղծեց։ Տեղի ունեցան մեներգներ, խմբերգներ, կատակաբանութիւններ, հաճելի պատմուածքներ, եւ բաժակաճառեր։ Ցատկապէս նշանակելի էին ընկ. Ա. Գառնէի խօսքերը, որ ուղղեց պատանիներու, խանդավառելով զանոնք։

Աճուրդի դրուեցաւ խորված հաւ մը, որ բարձրացաւ 161 ֆր.ի։ Շահեցաւ Գօքօն, կրկին տալով իր նուէրը։

Ընկերահամախմբական ուրախութիւնը տեւեց մինչեւ կէս գիշեր։

.·. Ցաջորդ օրը կիրակի Ա. Ե. Հ. Կարմիր Խաչը տուաւ եղանակի վերջին դաշտահանդէսը, ծանօթ պաղ աղբիւրին քով։ Ժամանակէն առաջ հասարակութիւնը հաւաքուած էր դաշտահանդէսը,— Լիոնէն եւ շրջաններէն։

Ծառերու վրայ կը ծածանէին հայկական եւ ֆրանսական դրօշակները, իսկ ծառի կատարին վրայ տնկուած էր հայկական եռագոյնը, որ կը փայփլէր արեգակի շողերուն տակ։

Կարմիր Խաչը ամէն աշխատանք թափած էր, դաշտահանդէսը փայլուն անցընելու համար։ Կը մասնակցեր ֆրանսական ժաղ-պանտը՝ առաջնորդութեամբ Պ. Ժ. Խօրիկեանի։

Եղան ֆրանսական պարեր, հասարակութեան կողմէ։ Ընկ. Ռէն, որ ներկայ էր հանդէսին, համառօտակի բացատրեց կնոջ դերը մարդկութեան մէջ, շեշտեց անոնց օգտակարութիւնը պատերազմին եւ զանազան աղէտներու, կրթական ու որբախնամական գործերու ընթացքին։ Ապա թելադրեց ներկաներուն որ թեւ ու թիկունք հանդիսանան Կարմիր Խաչի եւ անոր բոլոր ձեռնարկներուն։ Աճուրդի դրուեցաւ ձեռքուկ մը եւ մէկ շիշ շամբանեայ որ բարձրացաւ 347 ֆր, դրամը հաշուելու կենքահայր եղաւ եւ շահեցաւ Տարօն-Տուրուբերանիհայր. Միութիւնը, նուիրելով 10 ֆր. եւս։

Կարմիր Խաչը պատրաստած էր պիւֆէ մը խմելիքներու, որմէ օգտուեցաւ հասարակութիւնը։ Կ. Խաչի այս ձեռնարկը տուաւ բաւական շօշափելի գումար մը։ Նուագախումբի «Զէյթունցի ենք»ով ցրուեցաւ հասարակութիւնը դաշտավայրէն, իրիկուան դէմ։

Լ. ԳԱՅԱՃԵԱՆԵԱՆ

ԲԱԽՏԱՒՈՐ ԱՇԱԿԵՐՏ ՄԸ

Մեզի կը հաղորդեն թէ Գույումճեան Վէհանի 12 տարեկան Ֆոյօմ-պի պետական վարժարանին մէջ, բոլոր դասերուն՝ ամենալաւ նիշը առած ըլլալով՝ շրջանին բոլոր վարժարաններուն Առաջինը հռչակուած է։ Այս ուշիմ տղան ստացած է պետական ռոճիկ՝ յաճախելու համար բարձրագոյն վարժարան մը։

Հ. Յ. Դ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՍԷՆ ԼՈՒ, ՕԷՆ ՄԱՐԿՐԻԹ.— Այս շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Ակումբին մէջ

կը խօսի՝ Ընկ. Գ. ՀԻՒՍԵԱՆ

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՕՆ. ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ.— Այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 5ին սովորական ճաւաքատեղին։

կը խօսի՝ Ընկ. Գ. ՀԻՒՍԵԱՆ

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ.— Այս երկուշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին ընկ. Վարոյեանի բնակարանը։

կը խօսի՝ Ընկ. Գ. ՀԻՒՍԵԱՆ

Այս ժողովներուն կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ԿԱՐՅԱՆԻ ՄԷՋ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին Հ. Յ. Դ. Տան մէջ

կը խօսի՝ Ընկ. ՀԱՅԿ ՍԷՐԷՆԿՈՒԼԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Տարօն-Տուրուբերանի Հայր. Միութեան կողմէ

Այս կիրակի ժամը 2.30ին Սոսիէթէ Լիոնէզի սրահին մէջ

Ղեկավարութեամբ՝ դերասան ԹՐԱԳՕՇի

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ «...ՓԱՇԱՆ»

Տոմսերու գին 5 ֆրանք

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Հ. Մ. Ը. Մ-ի Մարսէյլի մասնաճիւղին կողմէ, մասնակցութեամբ Փարիզի 80 սկաուտներուն։ Այս կիրակի ժամը 2ին Stade Virabianի մէջ St. Antoine.

կը Նախագահէ՝ ՊԱԼԱՔԵԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ

Place d'Aixէն առնել 27 թիւ հանրակառքը եւ իջնել վերջաւորութիւն։ Մուտքը ազատ է

կը հրաւիրուին Մարսէյլի եւ շրջանի հայրենակիցները։

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

ԼԻՈՆԻ Կայծակ խումբի ժողովը այսօր երեկոյ ժամը 8ին, Հ. Յ. Դ. Ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

ԼԻՕՆԻ Պատ. Միութեան ընդհ. ժողովը այսօր իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարանի սրահը։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Քրիստափոր ենթակոմիտէի ժողովը վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտադիր է։

ԼԻՈՆԻ Կուկունեան խումբի ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 9ին ընկ. Նիկողոսեանի ճաշարանը։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Օրակարգ՝ պատգամաւորի ընտրութիւն։

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 R. Rivoli, *մէթ. Շաթլէ։ Արմատ. եւ նոր մէթոտ, ղարմ. արանց եւ կանանց մորթի, արեան, վեներ. հիւանդ. եւ վարխափ։ Ամէն օր՝ 1-12, 2-8, կիր 9-12.*

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H STEPHAN

Այրի Տիկին Նայիմզար Համբարձումեան, Այրի Տիկ. Աղաւնի Սամուէլեան, Այրի Տիկին Արմենուհի Քէօսէեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Վահրամ Սամուէլեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկ. Մինըգաս Համբարձումեան (Պերլին), Այրի Տիկ. Տիրուհի Մաղաքեան, Տիար Գաբրիէլ Համբարձումեան, Այրի Տիկ. Սաթենիկ Գաբրիէլեան (Պոլիս), ինչպէս նաեւ Ճէզմաճեան, Աստուածատուրեան, Մաղաքեան ընտանիքները ցաւոք սրտի կը ծանուցանեն իրենց եղբօր, մօրեղբօր, եւ ազգականին՝

ՏԻԱՐ ՄԿՐՏԻՉ ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆԻ

ղառնաղէտ մահը՝ որ տեղի ունեցաւ Երկուշաբթի, 17 Օգոստ. լեռ երկարատեւ հիւանդութեան։

Յուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի այսօր, Հինգշաբթի առաւօտեան ժամը 10.30ին հանգուցեալին բնակարանը, 10 Place Carnot. Rosny-sous-Bois. *եւ մարմինը պիտի փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը։*

Մասնաւոր մահազդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբր այն նկատել։

Gare de l'Estէն շոգեկառքը կը մեկնի ժամը 9.30ին, Porte de Vincennesէն առնել հանրակառք թիւ 118 եւ 121։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Պուէնոս Այրէս, Ս. Թ.— 5 տոլ. Բաշան, Փող.— 165 ֆր.։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Մ. Ը. Մ-ի Մարսէյլի մասնաճիւղի վարչութիւնը իր անդամները բացառիկ ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ այս կիրակի առաւօտ ժամը 8.30ին իր հաւաքատեղիին մէջ, Bar de la Poste, 2 rue Colbert.

Մասնաւոր հրաւիրագիր ղըրկուած չըլլալով կը խնդրուի այս յայտարարութիւնը իբր այն նկատել։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղը Օգոստ. 17էն սկսեալ բացած է հայերէնի դասընթացք մը ձրի, վեց տարեկանէն վեր տղոց համար, շաբաթը չորս օր հինգական ժամ։ 9—11 եւ 2—5։ Փափաքողներու կը տրուի ջութակի եւ մանտոլինի դասեր փոքրիկ վճարումով։

ՏԱՐՕՆ-Տուրուբերանի Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը այս կիրակի ժամը 2ին, 121 Rue J. J. Rousseau. Իսի լէ Մուլինօ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

5000 ՖՐԱՆՔ ՆՈՒԷՐ

Քէմախի Վերի Բագառիճէն Խոսրով Էլպիզեան կը փնտռէ իր զաւակները՝ Ղազարոս, Կաթիկ եւ Ազատուհի, նաեւ իր հօրեղբօրորդւոյն զաւակները՝ Աւագ, Մաթէոս եւ Մաղիկ։ Իզմիրի դէպքէն առաջ Կաթիկէն լուր առնուած է Մալաթիայէն։

Կը խնդրուի Հալէպի հայրենակիցներու բարի օժանդակութիւնը։ Ասոնց մասին ստոյգ տեղեկութիւն տուողին 5000 ֆր. նուէր եւ մէկ տարուան «Յառաջ»։ Իմացնել H. Ghougassianի, 7 Rue Sanginelle, Mazagan, (Maroc).

ԵԹԷ *ամսավճարով հող գնած էք եւ կ'ուզէք ամսավճարով տուն շինել, կը ստանձնենք շինութիւնը հեռաւոր պայմաններով։ Տան ներսի մասը՝ փլաթր, իսկ դուրսի կողմը՝ ֆիպրոսիման, որ քարաշէն տան տոկունութիւն ունի եւ արտօնուած է քաղաքապետութենէն։*

Մէկ սենեակ 3×4 մ. 4995 ֆրանք, 2 սենեակ 2×3 եւ 3×3 մ. 6395 ֆր., 3 սենեակ 3×3 մ. 9900 ֆր.։

Ունինք նաեւ ծախու փոքր եւ մեծ հողաբաժիններ Փարիզի արուարձաններուն մէջ, կայարանի մօտ, ամսական 150 ֆր. ամսավճար։ Մանրամասնութիւններու համար գրել՝ H. Hampartzoumian. Maison Maurice. 40 Bld. Bonne Nouvelle, Paris(10).

Թաթալակները կը ղրկուին ձրի։

EMPIRE միւզիք-հօլ՝ 37 Av. Wagram

Կ'ուզուին ժէռսէ ռոպ կարող վարժ գործաւորուհիներ։ Դիմել Ե. Պոտուրեանի, 41 թիւ սենեակ, 11 Rue Sénégal. Paris (20). Մէթրօ Քուրօն կամ Պէլվիլ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (26)

ՆԱԶԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՀԱՅՈՑ ԴԱՀԻՃԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ...

46.— ԴԻՒԱՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑ

Մէկ ամիսէ ի վեր Պոլիս հասած էինք, երբ հայրս ինծի յանձնարարեց յաճախել դիւանագիտական դպրոց («Մախրէճի աքլամ մէքթէպի»)։

Այս դպրոցը մեծ դեմքեր տուած է մեր երկրին, այդ պատճառով կ'ուզեմ կարգ մը տեղեկութիւններ տալ այդ դպրոցի ուսուցիչներուն մասին։

Այդ շրջանին դիւանագիտական դպրոցը կը գտնուէր Սիւլէյմանիէ ճակիթին մօտ, դէպի Տէօքմէճիլէր երկարող պողոտային վրայ։ Ժամանակ մը յետոյ փոխադրուեցաւ Սուլթան Մահմուտի դամբարանին դիմացի շէնքին մէջ։ Այս շէնքը կառուցուած էր իբրեւ համալսարան։ Յետոյ կրթական նախարարութեան շէնք դարձաւ։

Այս դպրոցին մէջ չափագիտական եւ բնագիտական առարկաներէ աւելի, մեծ կարեւորութիւն կը տրուէր լեզուներու եւ գրականութեան։ Դասաւանդութեանց ցուցակը կը լեցնէին մասնաւորապէս արաբերէն եւ թուրքերէն գրականութիւնները, ինչպէս նաեւ ֆրանսերէնը։

Արաբական գրականութեան ուսուցիչն էր Նշանաւոր Հոճա Տաքիր էֆէնտին, որ կարող մէկն էր ուսումով եւ հմտութեամբ, ինչպէս ծանօթ իր արդիականութեամբ։ Օր մը դասընկերներէս Շէմսէտտին էֆէնտի,— որ յետոյ Թէհրանի դեսպան անուանուեցաւ եւ ժամանակ մըն ալ Էվգաֆի նախարարութեան մէջ մնաց,— քառորդ ժամ ուշ եկաւ։ Դասախօս Տաքիր էֆէնտի հարցուց թէ ինչո՞ւ ուշացեր էր։ Շէմսէտտին, որ չափազանց կրօնասէր էր, ըսաւ թէ «Նամազ»ի պատճառով ուշ մնացեր էր։ Դասախօսին դէմքը բոլորովին փոխուեցաւ բարկութենէն եւ ջղայնութենէն, բոլորովին կարմրեցաւ եւ պոռաց.

— Էֆէնտի՛, իսլամական պարտականութիւն մըն է, զոր կարելի է կատարել դասէն առաջ ալ, դասէն վերջն ալ։ Կարելի է ուրիշ օր մըն ալ աղօթել։ Մենք հիմա կ'ապրինք աշխարհի վրայ, դասը աշխարհիկ պարտականութիւն մըն է, այնպէս որ անդրաշխարհի գործերէն առաջ պէտք է կատարել զայն։ Եթէ անգամ մըն ալ կրկնէք, ձեզ դասի չեմ կրնար ընդունիլ։

Դասախօս Տաքիր էֆէնտի դասաժամերը կը յորդէր ծայրայեղ կարեւորութեամբ։ Ճիշդ ժամուն դասի կուգար եւ ճիշդ ժամուն կը մեկնէր։

Ուրբաթ օրերը հրացանը կ'առնէր, որսի կ'երթար։ Եթէ օդը աւրուած ըլլար, կը նստէր տունը եւ թարգմանութիւն կը կատարէր։ Ֆրանսերէն գիտէր, ու Լամարթինի եւ Հիւկոյի բանաստեղծութիւններէն իր հաւնած կտորները արաբերէնի կը թարգմանէր։ Կամ արաբերէն գրականութենէն ֆրանսերէնի կը թարգմանէր։ Ամէն ձմեռ, երկու անգամ Բերա կ'անցնէր, ֆրանսական թատրոն երթալու համար։ Երբ թատրոն երթար, ապարօշը կը հանէր, գտակի պէս ձեռքին կը փաթթէր։

Պատմութեան դասախօսն ալ, Հիլմի էֆէնտի, իր քննադատական վերլուծումներով կը լուսաւորէր մեր միտքը։ Յետոյ հրաժարեցաւ այս դասախօսը, որուն յաջորդեց պատմաբան Ապտուրրահման Շէրէֆ պէյ։ Այս դասախօսը իր նախորդէն աւելի լաւ կ'աւանդէր պատմութիւնը, սակայն կը խուսափէր զանազան փորձանքներու մասին պատմական դատաստան կատարելէ։

Դասընկերներուս մէջէն կը յիշեմ անոնց, որ անուն ու դիրք շինեցին, —Երեսփ. Ժողովի նախկին նախագահը, Ահմէտ Րիզա, Փարիզի նախկին դեսպան Սալիհ Մունիր, Վիեննայի նախկին դեսպան Մահմուտ Նէտիմ, կայսերական արարողապետ Կալիպ, Սելանիկի նախկին կուսակալ Էնիս եւ պետական խորհուրդի դիւանապետ Ֆուատ։ Այս ընկերներէս, ինծի ամէնէն աւելի մտերիմ կը զգայի Ահմէտ Րիզան։ Իր ամէն թաքուն մտածումներն իսկ չէր ծածկեր ինձմէ։ Երբեմն իրեն կը նուիրէի Նամըք Քէմալի որեւէ մէկ գործը, զարմանքի մատնելով զինք։ Ամէն գամ կ'ըսէր ինծի.

— Երբ ուսումս աւարտեմ, Եւրոպա պիտի երթամ։ Այնտեղ ես Նամըք Քէմալի պէս գործեր պիտի հրատարակեմ։ Պիտի աշխատիմ ընկերս ազատել գերութենէ եւ տգիտութենէ։ Ուրիշ իտէալ չունիմ։

Այսպէս դիւանագիտական դպրոցին մէջ ուսման ու զարգացման միջոցներէ յետոյ, վկայականս առայ եւ 1291ին (1875) մտայ արտաքին խարարութեան արտաքին թղթակցութեանց դիւանը։ Այդ թուականին արտաքին նախարարն էր Սաֆվէթ փաշա, իսկ արտաքին դիւանապետն էր Համտի պէյ, որ վերջը եղբ Թանզարանի տնօրէն էր, մինչ Փարիզի նախկին դեսպան Նուման փաշան ալ դիւանի լրաբեր պետն էր։

Այս դիւանին մէջ հազիւ 4 ամիս մնացի։ Այն տարին, որոշուած դիւանագիտական դպրոցի «քաջալաւ» նիշով վկայական ստացած շրջանաւարտներէն 12 հոգի Փարիզ ղրկել, իբրեւ ուսանող իրաւաբանութեան չափողիտութեան։ Ես ալ անոնցմէ էի։

47.— Ի՞ՆՉՊԷՍ ԾԱՆՕԹԱՑԱՅ ՆԱՄԸՔ ՔԷՄԱԼԻ ՀԵՏ

Նամըք Քէմալ պէյ, որ մէկն էր Կիպրոսի աքսորականներէն, տարկուած էր Քամուսա բերդին մէջ։ Նամակով մը իրեն խորհուրդ ցուցի եւ խնդրեցի, որ, եթէ Եւրոպա մեկնիլս յարմար կը նկատէ, յանձնարարական մը տայ Փարիզի իր ծանօթներէն մէկուն համար։

Քէմալ պէյ պատասխանեց թէ մեր ազգային օրէնսգիտութիւնը ուսումնասիրած եւրոպական իրաւագիտութիւն ուսանիլը օգտակար չի ըլլար, այսուհանդերձ Փարիզի մէկ կողմէն մտնելով եւ միւս կողմէն ելլելով իսկ կարելի է բան մը սորվիլ։ Եւ յետոյ գրեր էր թէ Նամակ ղրկեր է իր բարեկամներէն Հաշիմ փաշայի, որպէսզի ինծի համար Նախարարութենէն մը գրէ Հիւսնի պէյի, որ այդ ատեն կը հսկէր Փարիզի ուսանողներուն վրայ։

(Շար.)

ՅԱՌԱՋ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԻՐԱՔԸ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO LOUIS BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 270 296

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՈՒՐԲԱԹ 21 ՕԳՈՍՏՈՍ 1931
21 AOUT 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1652 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԻՇՏ ՀԵՏԵՒՈՂԱԿԱՆ

Էնկիւրի նոր ծրագիր մը պատրաստած է, որուն համաձայն հարիւր հազար Թուրքեր պիտի տեղաւորուին Արեւելեան Նահանգներուն մէջ։

«Ճիւմհուրիյէթ»ն է որ կը գրէ.

— «Թուրքիոյ բնակչութիւնը խիստ քիչ է բաղդատմամբ երկրին տարածութեան, որով աւելի մեծ բնակչութեան պէտք ունինք, իսկ Պուլկարիոյ եւ Սերպիոյ մէջ կան բազմաթիւ անգործ եղբայրներ։

«... Նոյն գաղթականները առաւելապէս պիտի տեղաւորուին երկաթուղիներու ուղղութեամբ, եւ մասնաւորապէս դէպի Վան երկարող շրջանակին մէջ»։

Ձեռնարկը գլուխ հանելու համար, կը նախատեսեն հինգ միլիոն ոսկի ծախք։

Ցետոյ, կը խորհին գործը յանձնել ամերիկեան ընկերութեան մը, համաձայնութեամբ Յունաստանի, որ յաջողապէս գլուխ հանեց մէկ միլիոն գաղթականներու տեղաւորումը։

Այս լուրերուն հետ մէկտեղ, Թուրք թերթերը կը շարունակեն վայրենի կանչեր արձակել, Սուրիա եւ Լիբանան ապաստանած հայ գաղթականներու տեղաւորման մասին, որ ոչ գաղտնիք է, ոչ ալ մաս կը կազմէ բարձր քաղաքականութեան։

Կը նշանակէ թէ՝ Թուրքերը յամառ հետեւողականութեամբ կը շարունակեն իրենց քաղաքականութիւնը, հայկական ո՛րեւէ դատ, ո՛րեւէ պահանջ միանգամ ընդ միշտ խափանելու համար։

Արդարեւ, «Վագըթ» այնքան յառաջ կը տանի լրբութիւնը, որ կ'առաջարկէ Ֆրանսայի՝ Թունուզ եւ Ալժերիա փոխադրել հայ գաղթականները, փոխանակ զանոնք տեղաւորելու Սուրիոյ մէջ։ «Թունուզի եւ Ալժերիոյ պէս գաղթավայրեր աւելի նպատակայարմար են այս Հայերու ներկային եւ ապագային համար»։

Նոր չէ «արեւելեան նահանգները» Թուրքերով ծաղկեցնելու այս ծրագիրը։

Դեռ Համիտեան շրջանէն, Թուրք իշխանութիւնը բռնած էր այնպիսի քաղաքականութիւն մը, որ կը ստիպէր Հայը՝ ձգել փախչելու, եւ իր անհետացած-չքացածը թողլու Թուրք մուհաճիրներու։ Այս էր որ «հողային հարց» կը կոչուէր Օսմ. Սահմանադրութեան շրջանին։ Հայկական բազմաթիւ գիւղեր, ամբողջ շրջաններ՝ կողոպտուած կամ լքուած, դարձեր էին Թրքական սեփականութիւն։

Իթթիհատը աւելի արմատական եղաւ։ Եւ 1915էն ի վեր չէ թէ գիւղեր, ու ոչ միայն ամբողջ Թրքահայաստանը, այլ բոլոր հայաբնակ վայրերը, իրենց շարժուն եւ անշարժ հարստութիւններով դարձած են «լքեալ գոյք»։ հասարակ աւար։

Տուն եւ հարստութիւն չմնաց այլեւս. եւ հիմա հողերն են, պարապ ժառանգութիւններն են որ աւարի կը տրուին։ Որովհետեւ «Թուրքիոյ բնակչութիւնը խիստ քիչ է բաղդատմամբ երկրին տարածութեան, որով աւելի մեծ բնակչութեան պէտք ունինք»։

Ահմէտ Աղայեւները տարիներէ ի վեր ծրագիրներ կ'որոճան, 150,000 քառ. քիլոմեթր տարածութեան վրայ 25—30 միլիոն Թուրք տեղաւորելու համար։

Այնպէս որ, պէտք չէ զարմանալ, հարիւր հազարի նոր ծրագրին համար։

Այս ծրագիրը թերեւս հինգ-վեց տարի առաջ գործադրուած ըլլար, առանց քրտական շարժման։ Շէյխ Սայիտը եւ յետոյ Արարատն ու Զիլանը վեր ի վայր շրջեցին տեղաւորման ձեռնարկները։ Գոնէ յետաձգեցին եւ դժուարացուցին։

Ինչ որ «արեւելեան նահանգներ» կը կոչենք, փլատակներու ցուցահանդէս մըն էր Մեծ Պատերազմէն յետոյ։ Քրտական [illegible] եկան քար քարի վրայ չձգելու, միեւնոյն ատեն տեւականացնելով անապահովութիւնը, թշուառութիւնը եւ գաղթը։

Հիմա կը թուի թէ պայմանները նպաստաւոր կը համարեն, ծրագիրները նորէն ձեռք առնելու, եւ Հայաստանն ու Քիւրտիստանը վերջնապէս Թրքացնելու համար։

Չէ՞ որ Արարատը լուռ է արդէն, խորհրդային իշխանութիւնը միշտ Թուրքիոյ կողքին, իսկ Պարսկաստանն ալ՝ հակական դիրք բռնած քրտական շարժման դէմ։

— Հասէք, Թուրք եղբայրներ Սերպիոյ եւ Պուլկարիոյ, հսկայածաւալ անսահման տարածութիւններ ձեր տրամադրութեան տակ։ Ձեզի կը սպասեն Վանն ու Մուշը, Ալաշկերտն ու Պասէնը, Երզնկան, Էրզրումը, Բաղէշը, Տիգրանակերտը, Խարբերդը։ Գացէք եւ շէնցուցէք։ Ո՛չ Հայ մնաց, ոչ Քիւրտ...։

×

Իսկ մե՞նք։ — Կեցցէ՛ բանկալը։ Կեցցե՛ն թերթերն ու ճառերը, խելքի տոպրակներն ու զարմանազան մարգարէները։ «Ես այսպէս, դուն այնպէս»։

Կարծես գիտակցութիւնը չունինք մեր իրական վիճակին։ Ահա տասը տարիէ ի վեր կը խօսինք ու կը վիճինք ճիշդ այնպէս ինչպէս երբ աւելի քան երկու միլիոն հայ ժողովուրդ ունէինք Թուրքիոյ մէջ, երբ ողջ էր Կովկասը, իսկ արտասահմանի մէջ նորէն լրագրողներ եւ ճառախօսներ բռնած էին հրապարակը։

Ու, ոչ մէկը պատասխանատու է ինքն իր աչքին՝ Միշտ ուրիշն է պատասխանատուն։ Միշտ ուրիշը։

Մեր բոլոր մարգարէները կը յանդգին Թուրքի սրտէն ջուր խմելու։ Անոր հաճոյք պատճառելու։ Անոր հացին իւղ քսելու։

Ի՛նչ փոյթ։ Կը բաւէ որ խօսքի տակ չմնանք... Շ.

ՅՈՅՆԵՐՈՒ ԿԱԼՈՒԱԾՆԵՐԸ ԵՏ Կ'ԱՌՆՈՒԻՆ

Ոչ փոխանակելի Յոյներուն գրաւուած կալուածները ետ դարձնելու մասին հրատարակուած օրէնքը գործադրուիլ սկսած է։ Պոլսոյ կուսակալութեան հաղորդուած է ցանկը այն շէնքերուն, որոնք իրենց տէրերուն պիտի վերադարձուին։ Այս շէնքերուն մեծ մասը փոխանակուած Թուրքերու տրուած են, բայց ետ պիտի առնուին, օրէնքի տրամադրութեան համաձայն։

Փոխանակեալները, այս օրէնքին գործադրութենէն չվնասուելու համար, խնդրագիրներ տուած են Ղազի եւ վարչապետ փաշաներուն, Ազգ. Ժողովի նախագահութեան, եւ մէկ պատճէնն ալ խալքի ընդհ. քարտուղարութեան ղրկած են։ Փոխանակեալ Թուրքերը իրենց խնդրագրին մէջ կը պարզեն այն կացութիւնը որուն պիտի ենթարկուին օրէնքի գործադրուելուն վրայ, եւ կը խնդրեն որ երկու կողմերը գոհացնող միջոց մը խորհուի։ Այս առթիւ, իրենք կ'առաջարկեն որ փոխանակութեան խառն Յանձնաժողովին մօտ գտնուած գումարները շէնքերու տէրերուն տրուին եւ իրենք մնան իրենց տեղերը։

ԱՄՈՒՍՆԱԼՈՒԾՈՒՄԸ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Համաձայն նոր օրէնքի մը, որ հաստատուեցաւ Պարսկաստանի խորհրդարանի կողմէ, կիները իրաւունք պիտի ունենան ամուսնալուծում պահանջելու իրենց ամուսիններէն։

Ամուսնութեան նուազագոյն տարիք սահմանուած է, այրերուն համար՝ 18, կիներուն համար՝ 16։ Օրէնքը գործադրելի է սեպտեմբեր 24էն։

ՀԱՑԱՀԱՏԻԿԻ ԲԱՇԽՈՒՄԸ ՌՈՒՍԻՈՅ ՄԷՋ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ հաւաքական տնտեսութեան կեդրոնը հրահանգներ տուած է որպէս զի շուտով հաւաքեն ցորենի հունձքը։ «Հարուածային» վաշտերը հրահանգ ստացած են աշխատիլ գիշեր ցերեկ։ Հաւաքուած հացահատիկը պիտի յանձնուի կառավարութեան։ Բացարձակապէս արգիլուած է հաւաքական տնտեսութեան անդամներուն միջեւ բաժնել համաձայն իւրաքանչիւր ընտանիքի սպառողներու թիւին։ Բաժանումը պիտի կատարուի համաձայն աշխատանքի օրերու թիւին։

Այս հրահանգները տրուած են, նկատի առնելով որ հաւաքական տնտեսութիւնները անբաւական քանակութեամբ ցորեն կը յանձնեն կառավարութեան։ Այս վերջինը կը ձգնի իր հսկողութեան տակ առնել ամէն բան։

Ցորենի մթերման ծրագրին գործադրութիւնը մասնաւորապէս անգոհացուցիչ եղած է Հիւսիսային Կովկասի եւ Ուրալի շրջաններուն մէջ։

ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ՀՐԱԺԱՐԱԾ

Կոմս Պէթլէն, որ տարիներէ ի վեր տիրաբար կը վարէր Հունգարիոյ ճակատագիրը, յանկարծ հրաժարական տուաւ առջի օր։

Հունգարիոյ միապետականները ոգեւորուած են նորէն, թէեւ յաջորդ վարչապետը աւելի յետադիմական չի կրնար ըլլալ քան կոմս Պէթլէնը։

ԸՆԴՀԱՐՈՒՄ ՊՈՒԼԿԱՐՆԵՐՈՒ ԵՒ ՍԵՐՊԵՐՈՒ ՄԻՋԵՒ

Պելկրատէն կը հեռագրեն թէ Մակեդոնացի յեղափոխականներ փորձեցին անցնիլ սահմանը, եւ այս առթիւ ահեղ ընդհարում մը տեղի ունեցաւ։

Ուրիշ կէտի մը վրայ եւս հրացանաձգութիւններ տեղի ունեցան։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Բրիտանական տագնապը

Անգլիոյ նախարարները հինգ ժամ անընդհատ ժողով գումարեցին առջի օր, անտեսական տագնապին դարման մը գտնելու եւ մասնաւորապէս ելմտացոյցին բացը գոցելու համար, Պատերազմէն ի վեր, նախարարական ամէնէն կարեւոր ժողովն է այս։ Ներկայ էին գահլիճին 21 անդամները։

Ինչպէս յայտնի է, ելմտացոյցը բաց կը ցուցնէ 120 միլիոն ոսկիի (14,880 միլիոն ֆրանք)։ Խորհրդակցութեան ընթացքին, նախարարները մէկ ժամ միայն դադար ունեցան, ճաշի համար։ Համաձայնութեան ծրագիրներուն մէջ կան նախարարներուն թոշակները կրճատելու, ապահովագրական մուտքերու տուրքերը աւելցնելու առաջարկներ։ Իսկ ամէնէն փշոտ առաջարկն է մաքսային տուրքերը հարիւրին 10 աւելցնելու ծրագիրը։ Կ'առաջարկուի նաեւ հարիւրին 10 տուրք հաստատել դրամագլուխի վրայ, տասը միլիոն ոսկի շահելու համար։ Անգործներու սնտուկին ելքի եւ մուտքի տարբերութիւնն է 90 միլիոն ոսկի, որուն 35 միլիոնը կը հարուի 1929ին քուէարկուած օրէնքի մը շնորհիւ։ Կը խորհին շաբաթը երկու փէննի աւելցնել բանուորներուն, գործատէրերուն եւ պետութեան ապահովագրական վճարքը, հինգ միլիոնի նոր հասոյթ մը ապահովելու համար։

Ֆրանսեւռուս բանակցութիւնները

Ամերիկեան թերթ մը ծանուցած էր թէ չյարձակման դաշնագիր մը կնքուած է Խորհրդային Միութեան եւ Ֆրանսայի միջեւ, նոր բանակցութիւններու ընթացքին։

Փարիզի քաղաքական շրջանակներուն մէջ կանխահաս կը համարեն այս լուրը։ Ճիշդ է որ առեւտրական բանակցութիւններուն հետ զուգընթաց, խորհրդակցութիւններ կը կատարուին քաղաքական գետնի վրայ եւս, Պ. Պերթըլոյի եւ խորհրդային պատգամաւորին միջեւ։ Բայց այդ խորհրդակցութիւնները հազիւ քանի մը ամիսէն առաջ ձեւ կրնան առնել, եթէ երբեք առնեն։

.˙. Աջակողմեան թերթերը ուժգնօրէն կը քննադատեն այս խորհրդակցութիւնները։ «Տէպա» կը գրէ.

— «Ոչ-յարձակման դաշինք մը չափազանց վտանգաւոր պայմաններով պիտի կապէ մեզ խորհրդային իշխանութեան եւ իրաւամբ դաւաճանութիւն պիտի համարուի Լեհաստանի մէջ։ Արդարեւ, եթէ օր մը պոլշեւիկները վէճ ունենան Լեհաստանի (կամ ուրիշ հարեւանի մը հետ), մենք չպիտի կրնանք միջամտել»։

Ապստամբութիւն Քուպայի մէջ

Բուռն ապստամբութիւն մը ծագած է Քուպայի մէջ (ուր նմանապէս հայկական գաղութ մը ունինք)։ Խիստ գրաքննութիւն հաստատուած ըլլալով, դժուար է ստոյգ լուրեր առնել։ Ամերիկեան հեռագրի մը համաձայն, այս միջոցին կատաղի կռիւներ կը մղուին Սանթա Քլարայի մէջ, կառավարական ուժերուն եւ ապստամբներուն միջեւ։ Դաշտի զինուորները կ'աւելնան։ Երկու օտար նաւեր, որոնց մէկը գերմանական, ռազմանիւթ փոխադրած են ապստամբներուն համար։ Կառավարական շրջանակներու մէջ կը կարծեն թէ ապստամբները մեծ ուժեր ունին։

Միշտ աւելի բարձր եւ աւելի հեռու

Ֆրանսայի ամէնէն ճարտար օդաչուները որոշած են նոր փորձ մը կատարել, կոտրելու համար ուղիղ գծով թռիչքի մրցանիշը, զոր շահեցան ամերիկացի օդաչուներ Փոլանտօ եւ Պորտմէն։

Այս երկու սաւառնորդները Ամերիկայէն Պոլիս թռան առանց կանգ առնելու, կտրելով 8044 քիլոմեթր եւ 233 մեթր։ Ֆրանսայի օդանաւային նախարարութիւնը 800,000 ֆրանք պարգեւ սահմանած է նոր յաղթանակին համար։ Նոր օդանաւին անունն է «Միութեան գիծ No. 2»։ Պիտի մասնակցին Պ.Պ. Տօաէ, Մէրմոզ եւ Քոտոս։ Օդանաւը ունի 650 ձիու ուժ եւ աւելի քան 10,000 քիլոմեթր կտրած է փակ շրջագծի մէջ։

1600 նաւթահորեր փակուած

Թեքսասի (Մ. Նահանգներ) կառավարիչը պաշարման վիճակ հրատարակեց եւ հրամայեց փակել 1600 նաւթահորերը, որոնք ամենամեծ տարածութիւնը կը բռնեն Մ. Նահանգներուն մէջ, — 2800 քառ. մղոն։

Պաշարման վիճակի յայտարարութենէն անմիջապէս յետոյ, զինուորներ շարժեցան դէպի նաւթահորերը, կառավարիչին հրամանները գործադրելու համար։ Զինուորները հազիւ երեւցած, սկսան փախչիլ բազմաթիւ ոճրագործներ, խաբեբաներ եւ պոռնիկներ։

Կառավարիչը կը յայտարարէ թէ բազմաթիւ շահագործողներ կան, որոնք կ'անտեսեն քարիւղի օրէնքին եւ եթէ ինք չշարժէր, ժողովուրդը ոտքի պիտի ելլէր։

ԱՄԱՆՈՒԼԼԱՀ ԿԸ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԻ... ԻԲՐԵՒ ԳՈՂ

Աֆղանիստանի գահընկէց արքան, որ Ժընեւ կը բնակի, առջի գիշեր իր ամարանոցը դարձած ատեն, կը տեսնէ որ բանալիները մոռցեր է։ Առանց պաղարիւնը կորսնցնելու, պատուհանէն ներս կը սողոսկի։ Դրացիները տեսնելով, ոստիկանութեան լուր կու տան թէ գող մտաւ դիմացի տունը։ Ոստիկանները կը վազեն, կը խուժեն ներս, եւ կը ձերբակալեն Ամանուլլահը, որ երկար վիճաբանութենէ յետոյ, կը յաջողի ապացուցանել իր ինքնութիւնը...

ԸՆԿ. ԹՈՐՈՍ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

Ահա՛ ուրիշ մըն ալ յանկարծամահ։

Անբա՛խտ ընկեր։ Ամիսէ մը ի վեր եկած էր Ամերիկայէն, եւ կը պատրաստուէր վերադառնալու, Մարսէյլի հայրենակիցներն ալ տեսնելէ յետոյ։ Եւ ահա անակնկալ գոյժը..

Երէկ գիշեր ժամը 1ին, Թաքսի մը կը նստի, եւ ալ դուրս չելլեր։ Շարժավարը ի զուր կը սպասէ որ դրամը վճարուի։ Ցանկարծ դուռը բանալով կը գտնէ անշունչ մարմին մը։ Եւ կը տանի շիտակ հիւանդանոց — Օթէլ Տիէօ։

.˙. 45 տարեկան է ընկ. Տիգրանակերտցի. ընկեր Թորոս Յակոբեան 1912էն ի վեր հաստատուած էր Ամերիկա։ Հացագործութեամբ կը զբաղէր Փրովիտէնսի մէջ։ Երիտասարդ տարիքէն մտած էր Հ. Յ. Դաշնակցութեան մէջ եւ միշտ խանդավառութեամբ կը հետաքրքրուէր կուսակցական աշխատանքներով։ Միտք ունէր գործերը կարգադրելէ յետոյ անցնելու Սուրիա։ 1915ի սարսափներուն կորսնցուցած է կինը եւ զաւակները։ Ունի եղբայր մը եւ ազգականներ՝ Ամերիկայի մէջ։

Ամերիկեան հպատակ ըլլալով, մահուան լուրը անմիջապէս հաղորդուեցաւ ամերիկեան հիւպատոսարան։

.˙. Մահուան պարագաները խորհրդաւոր ըլլալով, ոստիկանութիւնը քննութիւն բացած է։

Հ. Յ. Դ. Եւրոպայի Կեդր. Կոմիտէն ցաւով կը ծանուցանէ Փրովիտէնսի (Ամերիկա) ընկերներէն

ԹՈՐՈՍ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ

յանկարծական մահը, որ տեղի ունեցաւ Հինգշաբթի գիշեր ժամը 1ին, Փարիզի մէջ։

ՓՈԹՈՐԻԿ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՕԴԱՆԱՒ ՄԸ ՋԱՐԴՈՒՓՇՈՒԻ

Առջի օր, իրիկուան դէմ, բուռն փոթորիկ մը պայթեցաւ Փարիզի վրայ, ծանր վնասներ պատճառելով։ Թէեւ կարճատեւ, բայց իրարու յաջորդեցին տեղատարափ անձրեւ մը, կայծակ եւ որոտում։

Զինուորական օդանաւ մը, որ Տիժոնէն ճամբայ ելած եւ Պուռժէ իջած էր, ժամը 4ին նորէն սաւառնեցաւ։ Կայծակն ու անձրեւը մթացնեցին հորիզոնը, եւ օդանաւորդը զգալով վտանգը, հրամայեց մեքենավարին՝ վար իջնել անկարգելով մը։ Այս վերջինը քանի մը վայրկեան յետոյ, Օպիտան փողոցին մէջ, կառչեցաւ շէնքի մը տանիքին։ Մեքենավարը օդին մէջ առկախ, օգնութիւն պոռաց։ Տունը մարդ չկար։ Դրացիները դուռը խորտակելով, ներս մտան եւ տեսան որ մեքենավարը պատուհանէ մը ներս նետուած է, եւ փռուած սենեակին մէջ։ Մէկ ոտքը կոտրած էր։

Իսկ օդանաւը երկար մաքառելէ յետոյ, գնաց ինկաւ Նէօյյի պարտէզի մը մէջ, եւ ջարդուփշուր եղաւ։ Օդանաւորդը հրաշքով ողջ մնաց, զանազան վէրքեր ստանալէ յետոյ։

60.000 ՀՈԳԻ ԿԸ ԴԻՄԱՒՈՐԵՆ «ԿՈՄՍ ՑԷՓԼԻՆ»Ը

Հռչակաւոր օդապարիկը, կոմս Ցէփլին, Լոնտոն հասաւ առջի օր եւ հրամանատարը ընդունուեցաւ մեծ պատիւներով։ Օդապարիկը վար իջած ատեն դիմաւորելու գացած էին 60,000 հոգի։

"ՄԻԱՑԵԱԼ ԵՒ ԱՆԿԱԽ„ ՀԱՅԵՐԷՆ

2.— ԹԻՒՐԻՄԱՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

«Յառաջ»ի միջոցաւ տպած յօդուածներուս մէջ կ'ընդունէի որ քիչ մը դժուար է արեւմտահայ բարբառը մաքուր պահել գաղութներու մէջ. կ'ըսէի թէ մեր դպրոցներն ու մամուլը, դժբախտաբար, բաղձալի տարրերու ձեռքը չեն, որովհետեւ հա՛ռնողը սպրդած է ներս։ Ու այս առթիւ ուշադրութեան կը յանձնէի աւելի մեծ անպատեհութիւն մը, որուն ձայնակցեցաւ «Յառաջ»ն ալ։

Եւ ահա մեղադրանքները սկսան տեղալ բոլոր անոնց վրայ որ գրուած գաղթահայ գրականութեան մէջ տիրող քաոսէն, քաջութիւնը ունեցեր էին նշդրակի մը պէտքը շեշտելու։ Գայթակղեցան նոյն իսկ մեր շատ մը լուրջ և փորձառու ընկերները։

Ըսենք, արդարութեան համար, որ եթէ այդ մեղադրանքներուն մէջ յաճախ հեգնութիւն կար, երբեմն կար նաեւ ազնիւ մտահոգութիւն մը՝ հոգ չէ թէ աւելորդ։ Երբ մենք ձայն բարձրացուցինք յանուն արեւմտահայ բարբառի մաքրութեան՝ մեղադրողներէն քիչերը միայն հասկցան մեր նախանձախնդրութիւնը։ Ոմանք ալ վրտանգ մը նշմարեցին մեր առաջարկին մէջ։ կարծեցին թէ երբ արեւմտահայ լեզուն առանձինն զարգանայ՝ խրամատը աւելի՛ լայն կը բացուի երկու հայ բարբառներուն, եւ հայութեան երկու մայր հատուածներուն միջեւ։

Երկու խօսք միայն բոլոր անոնց որ, այս առթիւ, ուզեցին տեղական հայրենասիրութիւն վերագրել մեզի։

Նոյն իսկ այնպիսի օրերու երբ յանուն Միացեալ և Անկախ Հայաստանի այսօր երդում ընողներէն շատերը Քարլ Մարքս կը հոլովէին, «հաւհո՛ւս» Պոլսոյ մէջ սերունդ մը կար որ իր հոգիին մէջ վաղուց փըլցուցած էր սահմանները, եւ ունաձայնը կ'առնէր ազատութեան,՝ հըրաշքին։

Այդ սերունդին համար սահմաններ չկային արդէն։ Կովկասէն եկած ժպիտը, ծիծը, երգի մը յետին բըրդումը նուիրական էր անոր համար։ Յաճախ իր արժէքները մոռցած՝ ան Կովկասէն մարգարէի, սուրբի կը սպասէր. ու իր հոգին լա՛յն կը բանար հեռաւոր եզերքներէ եկող ձայնին։

«Տեղական հայրենասիրութիւն» չէ մեր ըրածը, երբ կը սոսկանք մեր լեզուին այսօրուան վիճակէն, ու կը պոռանք թէ ճշմարիտ Պրոպատիկէ մը դարձեր է հայ մամուլը այսօր, ուր ժողվուեր են բոլոր կաղերն ու հաշմանդամները, բոլոր անոնք որ վիժեր են ուրիշ ասպարէզներու մէջ ու իրենց շունչը հայ թերթերուն մէջ են եկեր առեր, ամէնէն տափակ վարժապետներէն մինչեւ տիրացուն, պատուելին, սնանկ խանութպանը, մինչեւ վաշխառուն։ Տեղական հայրենասիրութիւն չէ պոռալ թէ հասնողը գրի՛չ կը շարժէ, թէ հիմա հայ խմբագրատունները ա՛լ գամբիռ չունին։ Թէ պէտք է զտուի ցորենը կորեկէն, ու մաքրուի արեւմտահայ բարբառը։

Այո՛, կ'ուզենք որ մեր բարբառը մաքրուի։

Յանուն հա՛յ լեզուին, հա՛յ գրականութեան,

Եթէ մաքրուի արեւմտահայ բարբառը՝ շահողը հայ գրականութիւնը կ'ըլլայ։

Այս նախանձախնդրութեան «տեղական հայրենասիրութիւն» չեն ըսեր։ Ուրիշ բան է այդ հայրենասիրութիւնը։ Երբ Կովկասի մէջ «հաւհո՛ւս» կանչեն մեզ, ու Պոլսեցին չախորժի «հէնցումէնց»ներէն, երբ Վանեցին Վանէն դատ ուրիշ հայրենիք չճանչնայ, ու Հայաստանի մէջ մեզ գաղթականի տեղ դնեն, հո՛ն փնտռենք տեղական հայրենասիրութիւնը։ Երբ Պոլիսը խօրշի գաւառացիէն, ու գաւառը Պոլսոյ չհաւնի, երբ նոյն իսկ Պոլսոյ թաղերը իրար քամահրեն, Խասգիւղցին ինքզինքը ազնուական հաշւէ, ու Սկիւտարցին միակ ազգասէրը, — հո՛ն փնտռենք տեղական հայրենասիրութիւնը։

Ու դեռ գիտէ՞ք ո՛ւր է «տեղական հայրենասիրութիւնը»։ Երբ Մալաթիացին ուրիշ երազ չունի բայց եթէ իր Նոր Մալաթիան, Խարբերդցին իր Նոր Խարբերդէն դուրս ուրիշ Հայաստան չըմբռներ, ու Հայաստանի ամէն նահանգը, ու այդ նահանգներուն ամէն մէկ գիւղը իրմէ դուրս հայ չի ճանչնար։ Պէտք է ա՛յդ հայրենասիրութիւնը ողբալ։

Արեւմտահայ բարբառը զտել ուզելը մեղք չէ. տեղական հայրենասիրութիւնը երբեք դեր չունի հոս։ Մեզ մեղադրողները կը սխալին եթէ կը կարծեն որ Պոլիսը մեզ կախարդած է ու անոր ստեղծած բարբառը կաշկանդած է մեզ։ Արեւմտահայ բարբառով գրիչ շարժող մեր գրողներէն քանի՞ հատը բուն Պոլսեցի են։ Երկրէ՛ն կու գան մեր այսօրուան արեւմտահայ գրողներուն մե՛ծ մասը։ Թող մեղադրէին մեզ եթէ ամէն մէկս մեր ծնած տեղին բարբառովը գրէինք։ Ա՛տ կ'ըլլար տեղական հայրենասիրութիւնը։ Ու ա՛տ կ'ըլլար ողբալին։

.:.

Չկայ մէկը որ չըմբռնէ երկուութեան չարիքը։

Բայց, ի՞նչպէս ծագեցաւ այդ չարիքը։

Մեր հին բարի օրերուն, երբ ուրկեղա՛ր ունէինք, միակ բարբա՛ռ մը կար լոկ, թէ գրաբար կոչուած այդ լեզուին կողքին կար եւ ուրիշ մը։

Կամ թէ մեր այսօրուան աշխարհաբարը արդեօք գրաբարի ուղղակի՞ն յառաջ եկած է։

Կէտ մը կայ, սակայն, որուն շուրջը համաձայն են մեր բոլոր բանասէրները։ Երբ Մեսրոպ հայ տառերուն գիւտը ըրաւ եւ գրական հայերէնով առաջին թարգմանութիւնները եւ հեղինակութիւնները երեւան եկան, գրուած լեզուն այն լեզուն էր զոր կը գործածէին Այրարատեան աշխարհին մէջ ժողովուրդին բարձրագոյն դասերը, եկեղեցականները եւ աւագանին։

Այս մասին վէճ չկայ։ Բանասիրութիւնը տուած է արդէն իր վերջնական կարծիքը։ Նոյն իսկ արդէն դար մըն է որ բանասէրները համաձայն են։

Երկրորդ եւ երրորդ դարերու մէջ, կ'ըսէր՝ օրինակի համար՝ Քերոբէ Պատկանեան, Հայաստանի զանազան գաւառական լեզուներէն մէկը՝ գերիշխանութիւն մը առաջաւ միւսներուն վրայ, եւ խիկոյն պաշտօնական ու դասական լեզու եղաւ։ Արարատեան նահանգի այս արքունի լեզուն Ոստանիկ կը կոչուէր, ինչպէս Պարսկաստանի արքունի լեզուն ալ Տէրի։ Երբ Հայերը քրիստոնէութիւնը ընդունեցին Դ. Դարու մէջ, ու հինգերորդին մէջ յօրինուեցաւ հայ այբուբենը, արքունի լեզուն եղաւ միակ գրական լեզու եւ գիտական բարբառ։ Աստուածաշունչի թարգմանութիւնը ընդհանրացուց անոր գործածութիւնը։ Հայկական գրականութեան երկասիրութիւնները ճոխացուցին զայն խակոյն, որ աւելի կատարելագործուեցաւ տարբ եւ մանաւանդ յոյն գրականութեան ազդեցութեամբը։

Դժուար չէ բացատրել թէ ինչո՛ւ Հայաստանի բարբառներէն մէկը, Արարատեանը, ինքզինքը հարկադրեց բոլորին, գրական լեզու դառնալով։ Նախ անշուշտ կար աշխարհագրական դիրքի գերազանցութիւնը։ Արարատեան նահանգը Մեծ Հայքի 15 նահանգներէն ամէնէն ընդարձակն էր եւ ամէնէն կեդրոնականը. իր բարբառը ամէնէն աւելի մատչելին էր բոլոր նահանգներուն ալ։ Արարատեան նահանգը ունէր եւ պատմական հմայք. հոն էին եղած Հայաստանի հին մայրաքաղաքները՝ Արմաւիր, Արտաշատ, Դուին, Վաղարշապատ, եւայլն. հոն էր եղած ուրեմն արքունիքն ու աւագանին։ Այդ նահանգին մէջ էր Հայոց կաթողիկոսական աթոռը եւս, եւ հոն կը սնէր կղերական ընտրանին։ Անկէ զատ, Արարատեան բարբառը աւելի անաղարտ կը մնար քան սահմանային նահանգներուն բարբառները՝ որոնք միշտ ենթակայ էին օտար լեզուներու ազդեցութեան։ Չմոռնանք նաեւ որ Արարատեան նահանգին մէջ ապրող ընտրանին մեծապէս պէտք է զգար տեղական ըլլար բարբառին զարգացման։ Եւ վերջապէս Սահակն ու Մեսրոպը հոն էին սնած ու գործի լծուած։

.:.

Բանասէրները սկսած են համաձայնիլ նաեւ ուրիշ կէտի մը մասին։ Թէ, գրաբարին հետ, ռամկօրէն մըն ալ կար։ Թէեւ չէր գրուեր ան, բայց կը խօսուէր։

Կը կարծուէր նախապէս որ մտաւոր աշխարհիկ լեզու մը ունեցած չենք եւ որ մեր միակ լեզուն մեր նախնիքներուն գրած եւ նաեւ խօսած գրաբարն է։ Կը կարծուէր դարձեալ որ մեր աշխարհիկ լեզուն աղաւաղումն է գրաբարին եւ սկսած է կազմուիլ երբ Հայերը դարձեալ ինկան գերութեան ու խաւարին մէջ, ուկի ու արծաթ դարեր սահղմելէ յետոյ գրաբարի օրով։

Բայց շատ չդիմացաւ այս տեսութիւնը։ Աւելի մանրազնին պրպտումներ երեւան հանեցին որ մեր նախնիքը ունէին գրաւոր եւ խօսուած լեզուներ, իրարմէ բոլորովին անկախ, եւ որ ժամանակը երկուքին վրայ իր դերը խաղաց՝ մէկը զարգացնելով հետզհետէ եւ գրական լեզու դարձնելով, իսկ միւսը թաւալելով մեռեալ լեզուներու ծոցը։

Նոյնիսկ անցեալ դարու կէսերէն մեր բանասէրները սկսան գալ այդ եզրակացութեան։

Չի հաստատուիր այն կարծիքը թէ, կ'ըսէր Հախվերդեան, Հայաստանի մէջ եղած ըլլայ ատեն մը կամ երկիր մը՝ ուր խօսուած ըլլայ հինգերորդ դարու Թարգմանչաց ու անոնց հայացուցած Աստուածաշունչին լեզուովը։ Կարելի է որ հինգերորդ դարու Հայերը մեզմէ հարիւրապատիկ աւելի դիւրութեամբ կը հասկնային այդ լեզուն, բայց երբեք խօսած չեն զայն։

Բանասէրները անշուշտ չոր վճիռներով չբաւականացան։ Անոնք իսկապէս պրպտեցին եւ գտան հայ բարբառներու հետքերը նոյնիսկ մեր գրաբարին օրով։ Այնպէս որ, այլեւս վէճի չի դիմանար պնդել թէ նոր դարերու պտուղ է ռամկօրէնը, որ մեր այսօրուան աշխարհաբարին ծնունդ տուաւ։

Գաւառաբարբառներու գոյութիւնը Հայոց մէջ ամէնէն աւելի դիւրաւ բացատրելի հարցն է, մատենագրութեան պատմութեամբ զբաղողի մը համար։ Երկիր մը որ ինքնավար նահանգներու բաժնուած՝ աւատական դրութիւն մը կ'ապրի, որ հաղորդակցութեան միջոցներ չունի իր հեռաւոր շրջանները իրարու կապելու համար, որ յաճախ բաժնուած է բարքերով, մտայնութեամբ եւ քաղաքական ուղեգիծով, եւ որուն զանազան շրջանները տարբեր ժողովուրդներէ մտաւոր սնունդ կ'ընդունէին, չէր կրնար ծնունդ չտալ շատ մը տեղական բարբառներու։ Երբ, մինչեւ վերջերս մեր ժողովուրդը իր ծոցին մէջ կրցաւ պահպանել բազմաթիւ գաւառաբարբառներ, անոնց սնունդ տալ եւ ապրեցնել նոյնիսկ երկու գրական բարբառներու առընթեր, զարմանալի թող չթուի, երբ մեր նախնիքը իրենք ալ ունէին իրենց գաւառաբարբառները

Չգենք սակայն ենթադրութիւնները, եւ փաստերուն դիմենք։ Դիմենք նոյն իսկ մեր ոսկեդարու մատենագիրներուն։

Կորիւն, Մ՚աշտոց սահմանակից շրջաններու բնակիչներու մասին խօսելով, կ'ըսէ թէ անոնք կրթութեան եւ ուսման դժուարընտել էին իրենց խեցբեկագոյն եւ խոշորագոյն լեզուին համար։

«Հրաման առեալ ի թագաւորէն՝ սկիզբն առնելոյ վարդապետ կոչման Մ՚աշտոց, որք վասն խեցբեկագոյն եւ խոշորագոյն լեզուին դժուարամատոյցք էին. առեալ պարգեւս, հաւատարմաւոր կրթեալ... կացուցանէին... մինչեւ բնաւ տըտացայ իւրեանց բնակութեանս գերծանել։ Եւ ի ձեռն առեալ այնուհետեւ... գաւառապանական արուեստ ի թարգմանել, ի գրել եւ յուսուցանել.»

Կորիւնի խեցբեկագոյն եւ խոշորագոյն լեզու բառերը անշուշտ կոշտ գաւառաբարբառ մըն էր. զոր կը խօսէին Մ՚աշտոց սահմանակից շրջանները։

Կորիւն անհրապոյր գոյներով կը ներկայացնէ նաեւ Սիւնեաց գաւառին Հայերը՝ «գազանամիտ, վայրենացեալ եւ ճիւաղաբարոյ» կոչելով զանոնք, ինչպէս նաեւ Փայտակարանի եւ Գուգարաց բնակիչները։

Ուրիշ մատենագիրներ ալ ակնարկներ ունին՝ ձգենք հետքերը որ կը վխտան անոնց մէջ։

Յիշենք այս առթիւ որ վէճի նիւթ է Խորենացիի «Հասարակաց խօսիւք» (Գ. Ա.) բացատրութիւնը, երբ կ'ըսէ թէ իր պատմութեան երրորդ մասը պիտի գրէ «Հասարակաց խօսիւք»։ Կ'ակնարկէ՞ր արդեօք ռամկական բարբառի մը։ Բայց Խորենացիի պատմութեան այդ երրորդ մասը լեզուական տեսակէտով տարբերութիւն մը չունի առաջին երկու մասերէն։ Կամ այն է որ ի վերջոյ հրաժարած է «հասարակաց խօսիւք» գրելու իր մտադրութենէն, եւ կամ այդ բացատրութեամբ կ'ուզէ հասկցնել թէ «պարզ լեզուով» պիտի գրէ, այսինքն առանց հռետորական ձեւերու։ Կարծողներ ալ կան թէ այդ բացատրութեամբ կ'ուզէ իմացնել թէ իր պատմութեան այդ մասը պիտի շարադրէ «Ներսէսի աւանդութեանց» վրայ հիմնուելով։

Բանասէրները դժուար կը մեկնեն նաեւ Խորենացիի ակնարկը հայ լեզուներու («հոյակապնացս լեզուաց» Գ. Ար.) մասին։ Որքան ալ համոզուած ըլլան Խորենացիի օրով հայ բարբառներու գոյութեանը՝ կը դժուարանան Խորենացիի ակնարկը վերագրել այդ բարբառներուն։

Բայց եթէ մատենագրութիւնները ժլատ են ակնարկութեանց մէջ՝ մեզի կուտան այլապէս զօրաւոր փաստեր, Այդ փաստերը կը քաղենք նոյնիսկ իրենց գործածած լեզուէն, որ շատ բան կը մատնէ իրենց ծածկած հարցերուն մասին։

ՍԻՐՈՒՆԻ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱՅԷՆ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԵՒ ԱԶԳԱՅԻՆ ՏԱԳՆԱՊ

ՍՈՒՐ ՏԱԳՆԱՊ ՔԱՂԱՔՆԵՐՈՒ ՄԷՋ.— ՕՏԱՐՆԵՐՈՒՆ ԾԱՆՐ ՎԻՃԱԿԸ.— ԴԷՊԻ ԳԻՒՂ.— ՌՈՒՍ ՏԱՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒՆ ՁԵՌՆԱՐԿԸ.— ԳԻՒՂԱՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԳԱՂՈՒԹ.— ԻՍԿ ՄԵ՛ՆՔ.— ՇՐՋԱՆՆԵՐԸ ՄՈՌԱՑՈՒԹԵԱՆ ՏՐՈՒԱԾ.— ԴԺԲԱԽՏ ԱՐԿԱԾՆԵՐ.— ՊԱՏԱՆԻՆԵՐՆ ԱԼ ԼՔՈՒԱԾ։

ՊՈՒԷՆՈՍ-ԱՅՐԷՍ, 23 յուլիս— Տնտեսական տագնապը կապարի մը ծանրութեամբ ինկած է Արժանթինի հանրապետութեան բնակչութեան վրայ։ Գիւղը քաղաքէն գէշ, քաղաքը գիւղէն աւելի յուսահատական։ Անգործներու յարաճուն թիւը վտանգաւոր կացութեան մը կը մատնէ երկիրը լուրջ մտահոգութիւն պատճառելով օրուան փորիչներուն։

Տնտեսականին հետ զուգընթաց, Արժանթինի քաղաքական կեանքն ալ բնական ընթացք չունի։ Հակառակ անցեալ տարուան սեպտեմբերեան յեղափոխութեան՝ զոր այնքան խանդավառօրէն դիմաւորեցին ուսանողութիւնը, զինուորական դասը, ու ժողովրդի լայն խաւերը, այսօր շատ շատերը յուսախաբութեան մատնուած են։ Շատերու վարդագոյն երազները օդն եղած են։

Անցեալները տեղի ունեցած ընտրութիւնները, հակառակ բոլոր օրինական ձեւերուն, անվաւեր հրատարակեցին ժամանակաւոր կառավարութեան կազմը։

Ապագայ ընտրութիւններուն մէջ բախտորոշ նշանակութիւն պիտի ունենայ Արժանթինի ընկերվարական կուսակցութեան դիրքը։ Վերջին տարիներուն ընկերվարականներու ազդեցութիւնն ու գաղափարը շատ աւելի ծաւալուն ու խոր արմատներ է նետած աշխատաւոր խաւերու մէջ քան ուրիշ որեւէ կուսակցութիւն։ Բոլոր քաղաքական կուսակցութիւններն ալ այս կամ այն ձեւով կ'աշխատին միրալիր յարաբերութիւն մը ստեղծել իրենց եւ ընկերվարականներու միջեւ։ Նոյնիսկ առժամեայ կառավարութիւնը, հակառակ զինուորական կացութեան ու խիստ դրաքննութեան, կը զգուշանայ նոյն ձեւերը գործադրել ընկերվարականներու հանդէպ։ Ընկերվարական երեսփոխան Նիքոլա Ռէփիթօն իր ընդդիմադիր ճառերու պատճառաւ թէեւ քանիցս ձերբակալուեցաւ, բայց հազիւ քանի մը ժամեր տեւեց բանտարկութիւնը, մինչդեռ ուրիշները ամիսներով ներսը կը մնան։

Ընկերվարականները բունած են ծայրագաւառներէն մինչեւ մայրաքաղաք Պուէնոս-Այրէսը, ուր կեդրոնացած է գրաւոր ու բանաւոր գործունէութեան ուղն ու ծուծը։ Ժողովրդային Տունը (Casa del Pueblo) հսկայական ժամադրավայրն է բոլոր անոնց, որոնք հոն կը դիմեն այս կամ այն պատճառաւ։ Ոչ մէկ խտրութիւն օտարի ու տեղացիի միջեւ։ Ընդհակառակն աւելի սիրալիր վերաբերում օտարին հանդէպ որ աւելի պէտք ունի օժանդակութեան եւ խորհուրդի։

Ցաւալի է որ մենք Հայերս մինչեւ հիմա չենք կրցած օգտուիլ այս բարենպաստ պարագաներէն։ Այսօր երբ արդէն մէջտեղ է դրուած տեղացիի ու օտարի խնդիրը, երբ որեւէ պարագային գործի կ'ընդունին առաջին առթիւ տեղացիներն ու տեղական հպատակները, այս կապը աւելի քան անհրաժեշտ է։ Շատ մը հայ երիտասարդներ հարիւրներով կը մախսեն տեղական վկայական մը ստանալու համար, մինչդեռ այս ծախքն ու ժամանակի սպառումն անգամ կարելի կ'ըլլայ խնայել, եթէ ցանկալի կապը ստեղծուի։ Ազգային շահի տեսակէտով այս մերձեցումը կարեւոր է մանաւանդ անոր համար, որ ընկերվարականներու գլխաւոր օրկան La Vanguardiaի հէջ-րը պիտի սիրայօժար տրամադրութիւն մեզի, պէտք եղած փրոփականտը ընելու։ Իսկ այս կարեւոր պահանջ մըն է, քանի որ տեղացին ու ընդհանրապէս Արժանթինի ժողովուրդը գրեթէ գաղափար չունին մեր մասին, կամ ունին շատ այլանդակ տպաւորութիւններ։

.:.

Մայրաքաղաքը արդէն նեղ կու գայ օտարներուն, որոնք ստիպուած են դէպի գիւղերն ու հեռուները մեկնելու, հողին ու գիւղատնտեսութեան համար։ Ազգային փոքրամասնութիւններն ալ իրենց կարգին լրջօրէն կը խորհին այս առթիւ, ամէն մէկը իրեն նպաստաւոր ծրագիրներ մշակելով։

Մեզի բախտակից Ռուսերը որոնք թուով մեզմէ շատ աւելի քիչ են, իսկ որակով աւելի քան բարձր, մտաւոր մարմին ստեղծած են, որ պիտի գրաղի յարմարագոյն վայրի մը ուսումնասիրութեամբ, տեղին վրայ ռուսական ամփոփ գաղութ մը կազմելու, եւ ամբողջապէս գիւղատնտեսութեան կապուելու համար։

Թէ ինչքան պիտի յաջողի այս ծրագիրը, դժուար է նախատեսել։ Բայց փաստը այն է, որ այս ուղղութեամբ կ'աշխատին ռուս գաղութի լաւագոյն ուժերը՝ գիւղատընտեսը, ճարտարագէտը ու մտաւորականը։ Ռուսական մամուլն ալ սկսած է մանրամասնօրէն ուսումնասիրել այս կամ այն գիւղատնտեսական շրջանները, գլխաւոր ուշադրութիւնը կեդրոնացնելով վայրերուն վրայ ուր տաքութին ... հողեր կան ու կարելի կ'ըլլայ ... զաւորուիլ համեմատաբար նպաստաւոր պայմաններով։

Մենք Հայերս, որ կարեւոր մասնիկ մը ունինք Արժանթինի ... րապետութեան մէջ, չունեցանք ... կեդրոնական մարմին, որու ... կարելի ըլլար մայրաքաղաք ... շրջաններու ցրուած հայութեան ... ջեւ ընդհանուր կապ մը ստե... Չկայ կեդրոնական այնպիսի ... ուժ մը որ կարենար որոշ ... կութիւն վայելել ընդհանուրի ... Պուէնոս-Այրէսի հայ Ա... եայ հոգաբարձութիւնը թէեւ ... ժանի տեղն ունի, բայց անոր ... ծունէութիւնը ամփոփուած է ... քաղաքին մէջ ու եկեղեցւոյ ... Շրջանները օրուան բերմ... կլանուած ու կեդրոններէն ... ցուած, կամաց կամաց կը ... Տակաւին անցեալ տարիներուն ... բունանի փոքրաթիւ հայութիւն ... բամի կենդանութեան նշաններ ... կուտար։ Նոյարիօն կ'ապրէր ... շնչէր։ Քաղաքին մօտիկ հայ ... ղութ մը՝ Պէրիսօն ամէն ... խանդավառ կը տօնէր ... տօները։ Բայց ներկայիս բո... կարծեք թմրած են։ Ոչ մէկ շ...

Մինչեւ այսօր ամբողջ ... ւային Ամերիկայի մէջ կ... եղած գոնէ Կարմիր Խաչ մը ... ծել, հակառակ այնքան նպաս... տրամադրութեանց։ Լաւիկ Յուշի... բեցաւ Պուէնոս-Այրէսի հայ ... դաց Միութիւնը, որմէ շատ ... կը սպասուէր։ Հայ եկեղեցւոյ ... նանց օժանդակ յանձնախումբ ... րանց մէջ կան գործունեայ ... զունակ տիկիններ եւ օրի... գրեթէ ոչինչ կ'ընէ բացի ... հանդէսներուն մասնակցութենէ։

Եւ դժբախտութիւններ ... չեն։ Հայ երիտասարդ մը ... տարի առաջ դժբախտ արկա... պատճառաւ մահուան ճիր... ազատուեցաւ, այսօր այդ ... վերջ երբ առողջանալու ... կան, գրեթէ կիսաքաղց վիճ... մէջ փոքր եղբօր չարաչար ... տանքի հնչին վաստակովը ... Հայ ընտանիքի մը հայրը, ... յին արկածի մը զոհ կ'ըլլ... մարմինը, երեք որ տուն... մալէն վերջ, դրացիներն ու ... ներ ստիպուած կ'ըլլան ... կարգադրութիւնները ընել։ ... րիորդ մը կը հիւծի։ Կարելի ... եթէ հոգացող մը ունենայ։ ... միայն պատահական, իսկ ... քանի՛ երիտասարդ կեանք ... խամբին աչքէ ու սրտէ հեռ...

Պարագայ մը եւս։

Պուէնոս Այրէսի մէջ ... կերպուած բոլոր հանդէսներ... մանաւանդ ազգային տօներու ... կայ կ'ըլլան բազմաթիւ հայ ... նիներ։ Առաջին իսկ հայացք... րելի է բնորոշել, որ այս ... նիները տեսակ մը շփոթ ու ... րոշ կացութեան մը մէջ կը ... ինչպէս կ'ըսեն «իրենց պնակի... չեն»։ Ու մինչդեռ բոլոր ... ղութներու մէջ մեր պատ... մասնաւոր ուշադրութեան ... նանան, եւ հանրային կեանք... իրենց արժանի տեղը կը ... այստեղ բոլորովին անուշա... են մատնուած։

Լքուա՞ծ է վաղուան ... որ պիտի գայ մեր կեանք... դառնալու։

Ս. ԹՈՒ...

ՊՈՒԼԿԱՐ ՊԱՐԵՆԱՒՈՐ... ԳՈՐԾԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ...

Ազրուսար ազութեան ... ընդունուած 1924ի ... համաձայն, Պուլկարիոյ ... բարական խորհուրդը ... ներքին նախարարութեան ... ստեղծել պարենաւորման ... ծավարութիւն մը։

Կէօրկի Նիկոլով, ն... նախարարութեան ... ընդհանուր քարտուղար ... ծավար նշանակուեցաւ ... նաւորման։

Այս գործավարութիւն ... տի աշխատի ապահով... բուատի աժանութիւնը։

ԹՈՒՐՔԻԱ

100.000 ԹՈՒՐՔԵՐ ՊԻՏԻ ԶԵՏԵՂՈՒԻՆ ԱՐԵՒԵԼ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

«Ճիւմհուրիէթ» կը գրէ.— Ներքին գործավարութիւնը, յետագային գործադրուելու համար, գաղթականներու զետեղման ծրագիր մը պատրաստած է։ Ինչպէս յայտնի է, մեր բնակչութիւնը շատ քիչ է մեր հողերու ընդարձակութեան հետ բաղդատմամբ, եւ աւելի մեծ բնակչութեան պէտք ունինք։ Իսկ Պուլկարիոյ եւ Ռումանիոյ մէջ ունինք բազմաթիւ անգործ արենակիցներ։

Նոր ծրագիրը այնպէս մը պատրաստուած է, որ այդ արենակիցներէն 100.000 հոգի Թուրքիա բերուին եւ կանոնաւոր կերպով տեղաւորուին։ Կառավարութիւնը նախ նոր շէնքեր պիտի շինէ գալիք գաղթականներուն համար, գործելու եւ ապրելու հնարաւորութիւն պիտի պատրաստէ եւ յետոյ պաշտօնեաներ ղրկելով, գիւղերը, կարաւան կարաւան պիտի փոխադրէ զանոնք։ Գաղթականներուն անմիջապէս հող եւ լծկան պիտի տրուի։ Անոնք պիտի զետեղուին երկաթուղիի անցքերուն եւ մասնաւորապէս դէպի Վան երկարող շրջանակին մէջ։

Հինգ միլիոն ոսկի ծախք կը նախատեսուի այս աճապին ծրագրին համար։ Նախկին բարունապետ Թայիծ Նաումի ներկայացուցած ամերիկեան խմբակը, որ տակէ առաջ կ'ուզէր փոխանակելի գաղթականները զետեղել, այս ծրագրին գործադրութեան ալ թեկնածու ներկայացած է։

ԹՐՔԱԿԱՆ ԾԽԱԽՈՏԸ ԿԸ ՔՇՈՒԻ ՀՐԱՊԱՐԱԿԷՆ

Թուրք թերթերը կը գրեն թէ Պոլսոյ Առեւտրական Սենեակը քննութիւններ կը կատարէ Եգիպտոսի ծխախոտի առեւտուրին, եւ Թուրքիայէն Եգիպտոս ներածուած ծխախոտի մասին։

Քննութեանց համաձայն, Եգիպտոս ներածուած է 1930ին 6,723,000 քիլօ ծխախոտ տեսակ։ Ասոր 2,694,000 քիլօն թրքական ծխախոտ է։

Նախորդ տարուան հետ բաղդատմամբ, 1930ի ներածումը 516,000 քիլօ պակաս է։ Պատճառը այն է որ, մէկ կողմէ առեւտրական տագնապ կայ Եգիպտոսի մէջ, եւ միւս կողմէ ներածման տուրքը 90 եգիպտական ղրուշէն 100ի բարձրացած է։ Թուրքիայէն 1930ի ընթացքին Եգիպտոս ներածուած ծխախոտը, 1929ի հետ բաղդատմամբ, 700,000 քիլօ պակաս է։ Ասիկա շատ ուշագրաւ պարագայ մըն է, երբ նկատի առնենք քարշինական, ճափոնական եւ ամերիկեան ծխախոտներուն ներածումը ընդհանրապէս աւելցած է։

Այս նուազումին պատճառը այս է։ Եգիպտոսի սիկարի գործարանները աւելի չինական եւ ճափոնական ծխախոտ կը գործածեն։ Յետոյ, ընդհ. պատերազմէն վերջ, Վիրճինիայի ծխախոտները շատ յարգ գտան Եգիպտոսի մէջ։

Եգիպտացի ծխողները վարժուած են այս ծխախոտներու համին, իսկ միւս կողմէ համբուրին 30է աւելի է անոնց արգինքը։

Բայց այս պատճառաւ, այս տարի Եգիպտոսի մաքսային հասոյթը մէկ միլիոն եգիպտական ոսկի պակսած է։ Ասոր համար, եգիպտական կառավարութիւնը մտադրած է աւելի մաքսի ենթարկել ճափոնական ծխախոտը։

Առեւտրական Սենեակը եւ Ծխախոտի Մենաշնորհի Վարչութիւնը յարմար գտած են որ Ճափոնի եւ Վիրճինիայի ծխախոտներուն տեսակները մշակուին Թուրքիոյ մէջ։ Այս ձեւով կարելի է ապահովել թրքական ծխախոտին մրցակցութիւնը օտար հրապարակներու վրայ։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՑԻՐՈՒՑԱՆ ՀԱՅԵՐ

ՄԱՐԹԻԿ (Մարսէյլ) 14 Օգոստոս.— Հոս հաստատուած 15-20 ընտանիք հայրենակիցներու մէկ մասը իր անձնական գործը ունի։ Կան երկու սափրիչ, երկու կօշկակար (հնակարկատ), մէկ դերձակ՝ որոնք իրենց խանութները ունին։ Կան նաեւ երկու շրջուն առեւտրականներ։

Իսկ գաղութին մնացեալ մասը որ բանուորներէ կը բաղկանայ, բոլորն ալ կ'աշխատին Vermideck հաստատութեան իւղի բաժինին մէջ եւ քանի մը հոգի ալ համանուն հաստատութեան նաւահանգիստը։ Գործերու առատութեան ժամանակ, երբ աշխատաւորի տագնապ ալ ունենայ այս գործարանը, ընդունած էր բաւական [illegible] կարգին հայրենակից մը, Պ. Սարգիս Տէյրմէնճեանը (Ուրֆացի)։ Ասոնց ինքնութեան թուղթերը անկանոն էին, այսինքն 100 ֆրանքնոց։ Սակայն գործազրկութեան տագնապը հոս ալ իր անդրադարձումը ունեցած ըլլալով, կամ կառավարութեան տուած խիստ հրահանգին պատճառով, վերջերս գործարանի տնօրինութիւնը բոլոր օտարականներու ինքնութեան թուղթերը քննութեան ենթարկեց, եւ անկանոն թուղթ ունեցողներուն յայտնեց թէ, պէտք է քանի մը օրէն կանոնաւորեն, հակառակ պարագային պիտի հանուին։ Տնօրինութիւնը միամիտ չէ անշուշտ, երբ կ'ըսէ թէ՛ քանի մը օրէն թուղթերը կանոնաւորեցէք։ Անոնք լաւ գիտեն որ կարելի չէ քանի մը օրուան, կամ քանի մը ամսուան ընթացքին այդ թուղթերը կանոնաւորել։ Մանաւանդ որ, միեւնոյն տնօրինութիւնը բացարձակապէս կը մերժէ աշխատանքի պայմանագրութիւն տրամադրել, ինչ որ միակ միջոցն է թուղթերը կանոնաւորելու։ Գործէ արձակուելիք Յոյներուն հոգը անգամ չէ։ Անոնք նախ տասնի երկու-տարօրներէն եւ երկրորդ, եթէ նեղուին, կրնան իրենց երկիրը դառնալ։ Մեր հայրենակիցներուն խնդիրը տարբեր է դժբախտաբար։ Անոնք չունին դիւրութիւն հայրենիք երթալու համար։ Իսկ եթէ ըսէք Սուրիա երթալ կարելի ըլլայ, (երբ Սուրիոյ հպատակ է) զաւակներու հոգը թոյլ չի տար։ Ուրկէ՛ ճարէ ճանապարհածախսը։

Այս կարգի հայրենակիցները կ'անիծեն այն օրերը, որոնք Սուրիայէն հոս բերին վարդագոյն յոյսերով, եւ անկանոն անցագիրով։

Անցեալները առիթը ունեցայ կարդալու Հայաստանէն գրուած նամակ մը։ Գրողը տակէ գացած կոմսոմոլ մըն է որ կ'ըսէ.«Մինչ ձեր կապիտալիստական երկիրներու բանուորը գոյնընտրած է կրիզիսի (տագնապ) ճիրաններուն։ Խ. Հայաստանի ինդուստրիան (ճարտարարուեստ) հսկայական յառաջդիմութիւն ունենալով աշխատող ձեռների կարիքն է զգում։ Եւ այդ կարիքին գոհացում տալու նպատակաւ Հայաստանի խորհրդային կառավարութիւնը պայմանագրութեամբ բանուոր է բերում Պարսկաստանից»։

Այսպէս ուրեմն, թող Հայաստանը բանուոր բերէ Պարսկաստանէն իսկ արտասահմանի ընչազուրկ, չուառած հայ բանուորը երթալիք տեղ չունենայ, գոց գտնելով բոլորի կարգին եւ աւելի ամուր նաեւ իր հայրենիքին դռները։ Այս առթիւ հայրենակից մը որդար գայլայթով գիտել կուտար անցեալ օր.—Ո՞ւր երթանք եղբայր, որեւէ երկիր մեզ չընդունիր. իսկ Հայաստանի վարիչները Թուրքէն ալ կարծրասիրտ են, Թաթարը, Պարսիկը, Քրդը, Չերքէզը կը տանին հոն աշխատցնելու համար, իսկ Հայերը կը ստէպրեն, այն Հայերը, որոնք տասնեակ տարիներ մարտնչեր են եւ այս վիճակին են հասեր Հայաստանի համար...»։

Գաղութիս մէջ հանրային կեանք բացարձակապէս գոյութիւն չունի։ Չկայ որեւէ միութիւն կամ կազմակերպութիւն, եւ խորհող ալ չկայ այդ մասին։ Ամէն մարդ իր հացուիր շահը կը խորհի։ Դժբախտաբար այս անտարբերութեան աւմաղը նոր աներանքն է։ Նախ տեղական դպրոցները չեն ընդունիր։ Եթէ հաւաքական ճիգ մը փորձուի, կը յուսանք թէ կարելի կ'ըլլայ օրական քանի մը ժամ տեղ մը հաւաքելով մայրենի տառերը սորվեցնել օրն իրենց փողոցները թափառող տղոց։

Ի. Արթինեան

ՍԿԱՈՒՏՆԵՐՈՒ ԿԵԱՆՔԷՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Ինչպէս գրած էր «Յառաջ»ը, օգոստոս 8ին Փարիզ-Մարսէյլ ճեպընթացով, Մարսէյլ հասան 60ի մօտ հայ սկաուտներ, մէկ ամսուան բանակումի մը համար։ Նախապէս Հ. Մ. Ը. Մ.ի վարչութեան դիմումով, ծանօթ հողատէր Պ. Ֆոռէսթա սիրայօժար տրամադրեց իր Սէնթ-Անթուանի ծառաստանը, հայ սկաուտներուն։ Ծառաստանը ունի բանակումի բոլոր յարմարութիւնները։ Մեր տղաքը շատ գոհ կ'երեւին այս բանակավայրէն, մանաւանդ որ շրջապատուած է հայկական թաղերով, եւ իր առջեւ փռուած են Մարսէյլը իր ամբողջ տարածութեամբ եւ կապոյտ ծովը։

Կիրակի օր, Մարսէյլի Հ. Մ. Ը. Մ.ի բոլոր անդամները սկաուտներն ու բազմաթիւ պատանիներ փութացած էին բանակավայրը, Փարիզի սկաուտ եղբայրներուն բարի գալուստ մաղթելու։ Ծառաստանը տեսակ մը զբօսավայր է տեղացիներուն համար եւ այդ օրն ալ շատեր հաւաքուած, հայ սկաուտներուն տասնեակ մը համեստ վրաններուն շուրջ, հիացումով կը դիտէին։ Սկաուտները իրենց կարգապահութեամբ, ամէնուն գնահատանքին կ'արժանանային ու օտարները գովեստով կը խօսէին անոնց համեստութեան մասին։

Կամաց-կամաց արեւը իր ճառագայթները կը մօտենար, ձորերէն հաւաքելով իր ոսկեգոյն սաւանը, սակայն արեւուն վերջին ճառագայթները դեռ կը շողային ծառերուն կատարներուն վրայ որոնց բարձրութեան հետ, հայկական եռագոյնը կը ծածանէր ծալ ի ծալ։ Դրօշակը վար առնելու ժամը հասած էր և ահա, խմբապետ Արէլեանի սուլիչին կանչին տակ, ամէն անկիւնէ սկաուտները հապճեպով կը փութան դրօշակի ձողին շուրջ, ու «դրօշակի պատուի առ»ի հրամանին վրայ ամէնը արձանացած, աչքերը սեւեռած դրօշին եւ ձեռքերը դէպի դրօշ երկարած՝ յարգանքով բարեւի կը կենան։ Հանգիստի հրամանին վրայ սկաուտները ուրախ զուարթ ցրուեցան, գացին հրաժեշտ տալու իրենց այցելու եղբայրներուն։

Ապրին հայ սկաուտները, որ իրենց կարգապահութեամբ բարձր կը պահեն մեր ազգային նկարագիրը՝ կը մաղթենք որ այսպիսի շարժաններ կրկնուին ամէն տարի։

Վարդան Քիւփէլեան

ՄԵՐ ՊՏՈՅՏԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.—Քէօթահիայի Հայր. Միութիւնը կազմակերպած էր դաշտային հանդէս մը օգոստոս 16ին, Սէնթ Անթուանի մայրիներու անտառին մէջ, Փարիզէն հասած հայ արիներու բանակատեղիի կողքին։

Բաց ծննդավայրի սովորութեան, առաւօտեան ժամը 6ին ճամբայ ինկած էին խումբ խումբ հայրենակիցներ, ծրարներով, կողովներով ու գորգերով։ Կէս օրէ վերջ ընտանիքներու թիւը հասած էր մօտ երեսունի։ Ճաշի ժամանակ աւանդական «Հայր մեր»ը կ'երգուէր երիտասարդներու կողմէ։

Աթոռներ չունէինք եւ ոչ ալ սեղան, այլ կապերտներու եւ գորգերու վրայ ծալապատիկ շրջանակ կազմած, ամէն ընտանիք կ'ուտէր ու կը խմէր։

Բոլոր հայրենակիցները, հաւաքուեցան ընդարձակ տեղ մը եւ տեղի ունեցաւ պզտիկ հանդէս մը։ Բոլոր հայրենակիցները երգեցին «Մեր Հայրենիք»ը։ Ճառով խօսեցան Միութեան ատենապետը, Մարտիրոս Առաքելեան եւ այս տողերը գրողը։ Այս առթիւ հրաւէր եղաւ նախ Քէօթահիացի եւ ապա բոլոր հայրենակից երիտասարդներուն արձանագրուիլ ծրագրուած Կոմիտասեան երգչախումբին։

Խօսք տրուեցաւ նաեւ վաստակաւոր ուսուցիչ Պ. Վ. Գույումճեանի որ ըսաւ — «Հոմերոս փառքն է աշխարհին, բայց մասնաւորապէս փառքն է Յունաստանի, իսկ միեւնոյն երկրի 7 մեծ քաղաքները դարերէ ի վեր կը վիճին Հոմերոսի ծննդավայրը ճշդելու համար եւ դեռ վէճը վերջ չէ գտած, որովհետեւ 7 քաղաքներն ալ կը բաղձան այդ մեծ մարդուն հայրենակից անուանուիլ։ Կոմիտաս վարդապետի ծննդավայրը Քէօթահիան է ու այս ոչ ոք կրնայ ժխտել։ Մեծ երաժշտագէտով կը պարծենայ համայն հայութիւնը ու մասնաւորապէս պէտք է պարծենայ Քէօթահիացի հայը»։

Բանախօսը Կոմիտասի ամփոփ կենսագրականը ընելէ վերջ, յաջողութեան մաղթանքներով վերջացուց իր խօսքերը։

Օր. Զ. Այըքկէօզեան յաջողութեամբ մեներգեց «Հայաստան երկիր դրախտավայր»ը, Պ. Հ. Համբարձումեան արտասանեց Ա. Իսահակեանի «Հին օրհնութիւն»ը եւ երգեց «Կիլիկիան»։ Հայ արիներու կողմէ եղան հայրենաշունչ արտասանութիւններ եւ ֆանթեզիներ։

Ամվերջ խնդուքներ պատճառեցին Պ. Ուսանեանի գեղեցիկ անակնկալները։ Տեղի ունեցան նաեւ եւրոպական պարեր ու դաշտային հաճելի խաղեր։ 13 օրիորդներ անդամ արձանագրուեցան կոմիտասեան երգչախումբին։

Ս. Միլտոնեան

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ. Մ. Ը. Մ.

Հ. Մ. Ը. Մ.ի ֆութպոլի յանձնախումբը եռանդուն գործունէութեան մէջ է, կազմելու իր խումբերը յառաջիկայ տարեշրջանին համար։

Նկատի ունենալով անցեալ տարեշրջանի յաջողութիւնները եւ սոյն տարեշրջանին համար Ֆրանսայի զանազան գաւառներէն եկած հրաւէրները, յանձնախումբը ձեռնարկած է զօրաւոր Ա. խումբի մը կազմութեան, Արդէն միայն Ա. խումբին համար 17 խաղացողներ արձանագրուած են։ Լաւագոյն հայ խաղացողներ եկած են ֆրանսական խումբերէ, իսկ մասնաւորապէս Իտալիայէն բերուած են ֆութպոլական խումբերու մէջ համբաւ առած հայ խաղացող մը։

Այս առթիւ անցեալ կիրակի, Ա. խումբը եւ ոչ կատարեալ կազմով, իր նախափորձը կատարեց Խուլ-համրերու Ֆրանսական ազգ. խումբին դէմ եւ յաղթեց 2ի դէմ 5ով։ Խուլ-համրերու ազգ. խումբը այս մրցումէն յետոյ գնաց Գերմանիա, ուր պիտի մրցի ուրիշ ազգերու ազգ. խումբերու դէմ։

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Փարիզի մասնաճիւղը 1930—31 շրջանին ունեցած է 4 կանոնաւոր խումբեր, որոնց 2ը, Փարիզի եւ արուարձաններու մէջ մրցած են գոհացուցիչ արդիւնքներ ձեռք բերելով։ Ա. խումբը կատարած է 24 մրցումներ, որոնց 7 Փարիզի մէջ իսկ 17ը գաւառներու։ Նշանակած է 56 կոլի դէմ 52 կոլ։ Ճամբորդած է 10,060 քիլոմեթր տեղ, եւ ծախքերու համար ստացած է 31,280 ֆր., որոնք ամբողջութեամբ ծախսուած են խաղացողներու ճամբորդութեան, պանդոկի, ճաշի եւ խումբին զոյքերու գնման։

Բ. խումբը կատարած է 14 մրցումներ որոնց 3ը Փարիզ եւ 11ը գաւառի Ա. խումբին դէմ։ Նշանակած է 28ի կոլի դէմ 19 կոլ. Ճամբորդած է 3255 քիլոմեթր տեղ եւ ստացած է ծախքերու համար 3822 ֆրանք։ Որով Հ. Մ. Ը. Մ.ի երկու խումբերը միասին կատարած են 13315 քիլոմեթր ճամբորդութիւն։

Թղթակից

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԱՄԲՈՂՋ ԸՆՏԱՆԻՔ ՄԸ ԱՆՕԹԻ

ԼԻՈՆ.— Յատերու մէջէն, աչքովս տեսայ ընտանիք մը՝ նեւ թշուառութեան մատնուած։

Պ. Փօլոս Ատուրեան, Դատնձցի (Խարբերդի շրջան) 9 ամիս է անգործ է։ Ունի երկու փոքրիկներ, մէկը մանչ 3 տարեկան եւ միւսը աղջիկ 5 տարեկան։ Տիկնոջ կուրծքը տկար ըլլալով, դատապարտուած է երկար ատեն հիւանդանոց մնալու։

Քանի անգամներ դիմում կատարուեցաւ Կառավարութեան (Assistance des enfants)։ Յանձն կ'առնեն ընդունիլ պզտիկները, պայմանաւ որ իրենց մնան ընդմիշտ։

Ո՞ւր են Հ. Կ. Խաչերը, որոնց նպատակն է պաշտպան դառնալ հայ հիւանդին եւ անոր որբ զաւակներուն։

Ինչո՞ւ լուռ կը մնան Բարեգործական կամ հայրենակցական եւ ուրիշ ընկերութիւնները։

Դիմումներ կատարուեցան գրեթէ բոլոր հայ ընկերութիւններուն, որոնք իրենց ցաւակցութիւնները յայտնեցին, առանց մտածելու թէ փողոցը մնացած մանուկները ինչո՞վ կ'ապրին։

Ճիշդ է որ ինկած մարդը տէր չունենար։

Բ. Աբրահամեան

ԽՄԲ.— Ի՞նչ կը բանին Խարբերդի Հայր. Միութիւնները, մեծ թէ փոքր։

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՆՈՐԷՆ ԴԱՇՆԱԿ - ՀՕՑՊՈՒՆ

Այդ միջոցին կարգ մը ֆրանսացի երեսփոխաններու հոգատարութեան դէմ ճառեր արտասանելը յուսադրած էր Սուրիացիները։ Եւ մինչ սուրիացի ազգայնականները մեծ յոյսով կը սպասէին Մարզպանի վերադարձին, տարօրինակ առաջարկ մը առջեւ գտնուեցան։ Հետեւեալ զարմանալի առաջարկը ներկայացուց Պ. Փօնսօ.—

«Հիմնական օրէնքը ֆրանսական կառավարութեան կողմէ ընդունուած է։ Միայն թէ Սուրիոյ անկախութեան, սահմանին եւ միութեան ծրագիրներուն վերաբերեալ 6րդ յօդուածը պիտի վերցուի եւ հոգատար պետութեան անունով օրէնքին երաշխաւորութեան յօդուած մը պիտի աւելցուի։ Այդ յօդուածը հետեւեալն է.

116 Յօդ.— Այս կանոնի ոչ մէկ յօդուածը կրնայ Ֆրանսայի Ազգերու Դաշնակցութեան հանդէպ ստանձնած պարտականութիւններուն հակառակ։

Այս յօդուածը ի հարկէ հիմնական օրէնքի 115րդ յօդուածը բոլորովին կը լեզուքացնէ եւ հոգատարութենէ մը աւելի, իշխանութեան մը գոյութիւնը կը զգացնէ։

Ժողովը խոկալ մերժեց այս առաջարկը։ Ասոր վրայ մարզպանը լուծեց ժողովը։

Սահմանադիր ժողովը Ֆրանսայի փափաքներուն իրականացման պաշտօնը ստանձնած էր։ Պ. Փօնսօ Արեւելքցիներու մասին գէշ գաղափար մը կազմած եւ Սուրիացիներուն այն գաղափարը տուած էր թէ ժողովը չէ լուծուած։

Պ. Փօնսօ թէ՛ ազգայնականներու բաղձանքներէն ու դիմումներէն ազատուելու եւ գրգռութիւնները մեղմելու համար Նորէն Ֆրանսա գնաց։ Ժողովի վերաբացումը կամ նոր ընտրութեան ձեռնարկութիւնը յետաձգուեցաւ Մարզպանի վերադարձին։ Մարզպանը Փարիզ գնաց եւ ամիսներ չեկաւ։ Իբր թէ սահմաններու հերոս զօրավար Էրնէսթի ընկերակցութեամբ Անգլիացիներու հետ սահմանային խնդիրներ կը լուծէր։

Սուրիացիները շատոնց հասկցած էին մարզպանին նպատակը։ Երբ Փօնսօ վերադարձաւ, Սուրիոյ Սահմանադիր ժողովի նախագահ եւ ազգայնական վարիչ Հաշիմ Աթասի 11 յունուար 1930ին հետեւեալ յուշագիրը հրատարակեց.

—«Մարզպան Պ. Փօնսօ երկու անգամ Փարիզ գնաց եկաւ։ Իրեն հետ տեսակցելու համար կատարած դիմումներուս պատասխան չտուաւ։ Վերջապէս նամակով մը իմացուցի սահմանուած արտառոց կացութիւնը եւ հաշտութեան մը գալու կարելիութիւնը յիշեցնելով տեսակցութիւն ուզեցի։

11 ապրիլ 1930ին տեսակցեցանք։ Մօտերս տարբեր քաղաքականութեան մը հաւանականութիւնը յայտնեց։

Հիմա, ո՛վ հայրենակիցներ. Մեր արեւելքի եղբայրները կ'ընթանան դէպի իրենց ազատութիւնն ու անկախութիւնը։ Դուք տասը տարի է ձեռնհասութեամբ առանձին մնացիք։ Մինչ մեր Պաղտատի եղբայրներուն տրուած խոստումներուն եւ իրաւունքներուն ալ յօժարեցանք։ Բայց դեռ մեր պետական հասկացողութեան եւ ըմբռնումներուն տեսա ըլլալը յայտնեցին։ Ֆրանսական ժողովուրդը իր քրտինքով շահած դրամը չուզեր Սուրիոյ համար վատնել։ Ֆրանսացի ժողովուրդը խաղաղ ժողովուրդի մը իրաւունքները կոպտել եւ անոր երակները ծծել կ'ուզէ։

Հայրենակիցներ,

Միանալ չկրցող ժողովուրդները կը ցրուին, ազգային շահերու տեղ անձնական շահեր կը հետապնդուին եւ մահը կը սպառնայ։ Միացէք եւ ձեր վրայ կատարուած յարձակումներուն դէմ բերդ մը կազմեցէք։ Նահատակներու արիւնով ողողուած ձեր հայրենիքը, ձեր միութեան կը հրաւիրէ»։

Ազգայնական վարիչին այս հրաւէրը, Ֆրանսացիները բոլորովին տարբեր ուղղութեամբ առաջնորդեց։

14 մայիս 1930ին յայտարարուեցաւ որ Սուրիան հինգ անկախ կառավարութիւններու բաժնուած է եւ Ազգերու Դաշնակցութիւնը իւրաքանչիւրին համար առանձին սահմանադրութիւն պիտի մշակէ, որով այլեւս Սուրիոյ Սահմանադիր ժողովին պէտք չի մնար եւ կը լուծուի։

Ազգայնականները պատմութեան մէջ շատ հազուագիւտ անակնկալի մը առջեւ գտնուեցան։ Մանաւանդ հինգ տարբեր հիմնական օրէնքներու հրատարակութենէն առաջ, Ազգերու Դաշնակցութեան հաստատել տալով, կատարուած իրողութեան առջեւ մնալը, անհանդուրժելի վիճակ մըն էր։

Ֆրանսացիներու Սուրիոյ համար ընդունուած հիմնական օրէնքին մէջ, հետեւեալ կէտերը գլխաւորաբար աչքի կը զարնեն —

«Սուրիան հանրապետական վարչութեամբ կը կառավարուի։ Ճէպէլ Տրիւզի եւ Լաթաքիոյ կառավարութիւնները մարզպանին կողմէ նշանակուած կառավարիչներով պիտի կառավարուին։ Ալէքսանտրէթ Սուրիոյ կապուած ըլլալով հանդերձ, մարզպանին կողմէ նշանակուելիք միւթէսարրըֆի մը միջոցաւ պիտի կառավարուի»։

Սուրիոյ համար հիմնական օրէնք մը մշակուած, սակայն Սուրիա բառուն մեծ անունին եւ ընդարձակ տարածութեան մէջ պզտիկ եւ կեանքի հնարաւորութիւններէն զրկուած հողամասեր բաժնուած են։ Մինչեւ անգամ կարգ մը Ֆրանսացիներ չկրցան հանդուրժել այսչափ զգալի մահափորձի մը։

Փիէրլա Մազիէր իր հրատարակութեան մէջ կ'ըսէ.

«Մենք 1861էն ի վեր Լիբանանցիները Թուրքերու եւ իսլամներու ճնշումներէն ազատել կ'ուզենք։

(4) («Միւլիէթ»)

Հ. Յ. Դ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՍԷՆ ԼՈՒ, ՍԷՆ ՄԱՐԿՐԻԹ.— վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Ակումբին մէջ

Կը խօսի՝ Ընկ. Գ. ՀԻՒՍԵԱՆ

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՕՆ, ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ.— Այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 5ին սովորական հաւաքատեղին։

Կը խօսի՝ Ընկ. Գ. ՀԻՒՍԵԱՆ

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ.— Այս երկուշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին ընկ. Վարոյեանի բնակարանը։

Կը խօսի՝ Ընկ. Գ. ՀԻՒՍԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ (քաղաք).— վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին։

Կը խօսի՝ Ընկ. ՀԱՅԿ ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

ՍԱԼԷՆ ՏԸ ԺԻՌՕ.— Այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին։

Կը խօսի՝ Ընկ. ՕՆՆԻԿ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

ՍԷՆ ԺԷՌՈՄ.— վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, ծանօթ հաւաքատեղին։

Կը խօսի՝ Ընկ. ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

Այս ժողովներուն կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները։

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

Խանասորի արշաւանքին առթիւ

Հ. Յ. Դ. Ռազմիկ խումբին կողմէ

Այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին Առնուվիլի զօրանոցին մօտիկ անտառին մէջ։

Կը խօսի՝ Մ. ԳՈՒՑՈՒՄՃԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին։ Ճոխ պիւֆէ։

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած Ս. Մինասեան ենթակոմիտէի կողմէ, այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30էն Հայ Ակումբին մէջ, կը խօսի Տոքթ. ՔԻԹԻՐՃԵԱՆ, նիւթ՝ «Ստամոքսի հիւանդութիւնները»։ Կը հրաւիրուի Ալֆորվիլի հայ հասարակութիւնը։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ԿԱՐՏԱՆԻ ՄԷՋ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին Հ. Յ. Դ. Տան մէջ

Կը խօսի՝ Ընկ. ՀԱՅԿ ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Տարօն-Տուրուբերանի Հայր. միութեան կողմէ

Այս կիրակի ժամը 2.30ին Սոսիէթէ Լիոնէզի սրահին մէջ

Ղեկավարութեամբ դերասան ԹՐԱԳՕՇի

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ «...ՓԱՇԱՆ»

Տոմսերու գին 5 ֆրանք

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Մարսէյլի մասնաճիւղին կողմէ, մասնակցութեամբ Փարիզի 80 սկաուտներուն։ Այս կիրակի ժամը 2ին Stade Virabianի մէջ St. Antoine

Կը նախագահէ՝ ՊԱԼԱՔԵԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ

Place d'Aixէն առնել 27 թիւ հանրակառքը եւ իջնել վերջաւորութիւն։ Մուտքը ազատ է

Կը հրաւիրուին Մարսէյլի եւ շրջանի հայրենակիցները։

Յ Ե Ր Ե Կ Ո Յ Թ

ՍԻՓԱՆ երկսեռ երգչախումբի կողմէ, այս կիրակի ժամը 3ին, Salle Mutualitéի սրահին մէջ, 24 Rue St. Victor, Métro Mobert Mutualité. Կը խօսի՝ Գ. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ, Ադամեանի մասին։

Խմբերգ. մեներգ. նուագ. եւայլն։ Տախքերու մասնակցութեան համար՝ կը գանձուի 2 ֆրանք։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Կիւրինի Հայր. միութեան կողմէ։ Վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Էմիլ-Զոլայի շքեղ սրահին մէջ։

Ղեկավարութեամբ դերասան ԹՐԱԳՕՇի կը ներկայացուի

ՇԻԼԼԷՐԻ ԱՒԱԶԱԿՆԵՐԸ

Միջնարարներուն Լիոնահայ Նուագախումբը կը նուագէ հայկական եւ եւրոպական եղանակներ՝ ղեկավարութեամբ երաժիշտ Գ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆի։

Յոմսակները կը ծախուին Թիրեաքեանի, Նիկողոսեանի ճաշարաններ, յանձնախումբի անդամներուն մօտեւ հանդէսին օրը կիշէն։

Հ. Յ. Դ.

Փ Ա Ր Ի Զ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ջաւարեան կոմիտէն ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Ջաւարեան Ակումբին մէջ։ Ջեկոյց պատգամաւորի։

Գ Ա Ւ Ա Ռ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Քրիստափոր ենթակոմիտէի ժողովը այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտադիր է։

ԼԻՈՆԻ Կուկունեան խումբի ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 9ին ընկ. Նիկողոսեանի ճաշարանը։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Օրակարգ՝ պատգամաւորի ընտրութիւն

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՕՆի (Մարսէյլ) Գատ. միութեան ընդհ. ժողովը վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին, Միութեան Գրադարանին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Ցէսին, Ա. Թ.— 35։

Քուպըլվուա, Յ. Թ.— 10.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Մարսէյլի մասնաճիւղի վարչութիւնը իր անդամները բացառիկ ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ այս կիրակի առաւօտ ժամը 8.30ին իր հաւաքատեղիին մէջ, Bar de la Poste, 2 rue Colbert.

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղը Օգոստ. 17էն սկսեալ բացած է հայերէնի դասընթացք մը ձրի, վեց տարեկանէն վեր տղոց համար, շաբաթը չորս օր հինգական ժամ։ 9—11 եւ 2—5։ Փափաքողները կը տրուի ջութակի եւ մանտոլինի դասեր փոքրիկ վճարումով։

ՏԱՐՕՆ-Տուրուբերանի Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը այս կիրակի ժամը 2ին, 241 Rue J. J. Rousseau, Իսի լէ Մուլինօ։

Ալըի Ցիկին նոյեմզար Համբարձումեան, Ալըի Ցիկ. Ադանի Սամուէլեան, ինչպէս նաեւ Սամուէլեան եւ Համբարձումեան ընտանիքները շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, նամակով եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին ՄԻՔԱՅԷԼ ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆԻ դառնաղէտ մահուան առթիւ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

5000 ՖՐԱՆՔ ՆՈՒԷՐ

Քէմախի վերի Բագառիճէն Խոսրով Էլպիզեան կը փնտռէ իր զաւակները՝ Լազարոս, Կաթիկ եւ Ազատուհի, նաեւ իր հօրեղբօրորդւոյն զաւակները՝ Աւագ, Մաթէոս եւ Յաղիկ։ Իզմիրի դէպքէն առաջ Կաթիկէն լուր առնուած է Մալաթիայէն։

Կը խնդրուի Հալէպի հայրենակիցներու բարի օժանդակութիւնը։ Ասոնց մասին ստոյգ տեղեկութիւն տուողին 5000 ֆրանք նուէր եւ մէկ տարուան «Յառաջ»։ Իմացնել H. Ghougassianի, 7 Rue Sanginelle, Mazagan, (Maroc).

IMPRIMERIE - MASSIS - EDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (27)

ՆԱԶԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՀԱՅՈՑ ԴԱՀԻՃԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ...

47.— Ի՞ՆՉՊԷՍ ԾԱՆՕԹԱՑԱՅ ՆԱՄԸՔ ՔԵՄԱԼԻ ՀԵՏ

Փարիզ մեկնելէս 25 օր առաջ, Կիպրոսէն ստացայ Քէմալ պէյի մէկ գիրքը, «Թախրիպը Խարապաթ» (Քանդենք Գինետուները)։ Շատ կը հպարտանայի եւ կ'ուրախանայի ստանալով Քէմալ պէյի նուէրները, իր ձեռագիր ձօնով ու ստորագրութիւնով։ Այս գիրքը քննադատական մըն էր Զիա փաշայի «Խարապաթ» (Գինետուներ) գիրքին մասին։ Օրինակեցի եւ յանձնեցի «Խարապաթ»ի հեղինակին, որ տակաւին փաշա չէր...

Այդ շրջանին Զիա պէյ կը բնակէր Պէշիկթաշ, Եըլտըզի պողոտային վրայ։ Գրքին քանի մը էջը կարդաց, նիւթը հասկցաւ եւ անտարբերութեամբ րսաւ.

—Կը տեսնեմ, որ Քէմալ պէյ բարկացեր է ինծի և բարկութիւնը այս ձեւով է յայտներ։ Ապահովաբար սրդողած է, երբ տեսած է որ «Խարապաթ» գրքիս մէջ չեմ խօսած իր անձին ու գործերուն մասին։ Անտրդար է։ «Խարապաթ»ի մէջ խօսած եմ միայն բանաստեղծներու եւ անոնց ստեղծագործութեանց մասին։ Քաղաքականութեան գործերու մասին չեմ խօսած։ Քէմալ պէյի բոլոր բանաստեղծութիւնները չեմ կրցած գտնել, փոքրիկ մաս մը միայն կարդացեր եմ, այդ մասին ալ խօսած եմ «Խարապաթ»ի մէջ։ Անձամբ գրող մըն է, որոշ է։ Սակայն չէի գիտեր թէ բանաստեղծ մըն է։ Եթէ բանաստեղծութիւն ալ գրած էր, ինծի պէտք էր ցոյց տար։

Զիա պէյ «Թախրիպը Խարապաթ»ի յարձակման խօսութիւնը կը թուէր թէ մոռցած է, բայց ազդեցութիւնը որոշ էր որ չէր կրնար ծածկել։ Այդ ազդեցութեան տակ, աւելցուց.

— Փարիզ պիտի երթաս, ամէն բանէ առաջ կը յանձնարարեմ որ ուսումնասիրէք ֆրանսական գրականութիւնը։ Որպէս զի կատարելապէս տիրանաք լեզուին, եւ ծայր աստիճան լաւ գրէք՝ բոլորին հասնելու չափ, պէտք է որ խորապէս ուսումնասիրէք եւ ճանչէք ֆրանսական գրականութիւնը։ Քէմալ պէյի բոլոր այն գեղեցիկ գրուածքները, զորս կարդացեր ու սիրեր էք, ֆրանսացի գրողներու գործերէն քաղուած են, աւելի ճիշդը՝ բառացի թարգմանուած են։ Նամըք Քէմալ պէյ լաւ թարգմանիչ մըն է։

Հրաժեշտ առի Զիա պէյէն։ 12 օր յետոյ ստացայ Քէմալ պէյի մէկ գործը, «Սազընամէ» (բամակաձառ), որ կը բովանդակէր 49 քերթուած, եւ կը հաստատէր հեղինակին կարողութիւնը արձակ եւ չափածոյ գրականութեան մէջ։

Քէմալ պէյ կը կարծէր թէ Զիա պէյ իր «Խարապաթ»ը լեցուցեր էր գինետուներու յատուկ տաղերով ու երգերով, զորս կը համարէր երիտասարդութեան համար վնասակար եւ առողջ ու ճշմարիտ գրականութեան հակառակ։ Այդ պատճառով «Թախրիպը Խարապաթ»ը գրեր եւ քննադատեր էր, սակայն աչա իր թշնամիին կը յանձնէր «Սազընամէ» մը, գինետուներու յատուկ «քուռ-քաճամա» գիներգութիւն մը, ինչ որ հաճելի չթուեցաւ ինծի։ Այդ գիներգութիւնը յանձնեցի Զիա պէյի, արձանգ-զարմանքի եկաւ, բայց երբեք չարտայայտեց այն քննադատութիւնը որ՝ է վախ ունէի։

48.— ՊՈԼՍԷՆ ՓԱՐԻԶ, ՓԱՐԻԶԷՆ ՊՈԼԻՍ

Հրաժեշտ առի Զիա պէյէն։ Երեք օր յետոյ հեռացանք Պոլիսէն եւ մէկ շաբաթէն հասանք Փարիզ։ Ափսո՜ս, որ շուտով ծագեցաւ Հերսէգի, Գարադաղի եւ Սերպիոյ ապստամբութիւնը, եւ պատերազմ ծագելու հաւանականութիւն կենալով՝ բոլորս ալ Պոլիս դառնալու ստիպուեցանք։ Հայրս ծեբացած էր, տառապանքները զօրս կրած էր, աշխատելու ուժ չէր մնացած վրան, այնպէս որ հանգստեան կոչուած էր։ Անկարելի էր մեր օրական ծախքերը հոգալ իր դոյզն թոշակով։ Անհրաժեշտ էր այլեւս, որ պաշտօն գտնէի եւ ննջուկ հանգչեցնէի զինք։ Այդ նպատակով, 450 ղրշ. կանոնով ստանձնեցի պաշտօն մը Հանրօգուտ շինութեանց նախարարութեան թարգմանչական դրասենեակին մէջ։ Այդ շրջանին, Թոփ գափուի մէջ կայքը իրաւաբանական դասընթացք մը բացուած էր։ Նոյն ատեն սկսայ ճախել այդ դասընթացքներուն։

Մակուսա քերդին աքսորականը, Նամըք Քէմալ պէյ 15 օրը անգամ ընդարձակ նամակ մը կը գրէր ինծի, եւ Հերսէգի, Գարադաղի, Սերպիոյ Պուլկարիոյ շարժումներուն առթիւ Փիգմարքի, կամ Անտրաշիի, Կորչագոֆի դանազան քաղաքական տեսակէտներուն մասին իր կարծիքը յայտնէր ինծի՝ առանց ծածկելու։ Եւ իբրեւ եզրակացութիւն այդ հրգածութիւններուն կը գրէր... թէ Պիզմարք, անկարելի է որ բանական ճշգրտութեամբ որոշել վախճանը, կամ հետեւանքը, դատապաշտական...

49.— ՀՐԱՊԱՐԱԿԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ ՄՏԱՅ

Մայր աստիճան զգուանք կը զգայի պաշտօնական ծառայութենէ։ Արդէն առած ամսականս ալ չէր բաւեր ինծի։ Հրաժարելէ յետոյ Հանրօգուտ շինութեանց նախարարութեան թարգմանչական դիւանէն, սկսայ տպագրել «Խիւլասայի Էֆքեար» օրաթերթը։

Գրեթէ ամէն օր անզգայման տոմս մը կը գրէի ոստիկանութեան ուզելով լուծել վրէժը այն ծանր ազդեցութեան, զոր վրաս թողած էր բանտարկութեան ժամանակ ինծի ցոյց տրուած ընթացքը։ Սուլթան ծուտի զաչակալութենէն յետոյ, երկիրին մէջ ազատութեան փոքրիկ ներ կը տեսնուէին։

(Շար.)

ՅԱՌԱՋ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

"HARATCH"

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ			
	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO : LOUIS BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 674 388

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՇԱԲԱԹ 22 ՕԳՈՍՏՈՍ 1931

22 AOUT 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1653 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀՆԴԿԱԿԱՆ ՀՐԱԲՈՒԽԸ

Աւելի քան քսան տարի բրիտանական կառավարութիւնը գրաղեցնելէ, աքսորուելէ եւ բանտարկուելէ յետոյ, Կանտի արգէն դարձած է կեդրոնական դէմք, հաւասարէ հաւասար բանակցելու ատոիճան։

Դեռ անցեալ տարի էր որ բանտէն ելաւ, միշտ պատրաստ շարունակելու «անհնազանդութեան պատերազմը»։ Ոչինչ պակսած էր իր հմայքէն, ինչպէս իր կորովէն։ Եւ Հնդկաստանի փոխարքան «բարեւոք համարեց» նորէն ախրաշահիլ, դէմ դիմաց խօսիլ ու ելք մը գտնել։

Այսպէս եղած է միշտ բրիտանական աշխարհակալութիւնը։ Կապարէն կը լքէ. քուրջի մը պէս մէկդի կը նետէ բարեկամը։ Իսկ թշնամին ախրաշահելու, զայն անվնաս դարձնելու համար կը դառնայ խոնարհամիտ, գիջող. բարեացակամ։ Կանտիէն առաջ, աքսորական եւ հալածական Զաղլուլ փաշան էր որ անցաւ նոյն ճամբէն, Եգիպտոսի դէպքերուն առթիւ։

Բրիտանական աշխարհակալութեան համար «աւազակապետ» մըն էր Մ. Քէմալն ալ։ Եւ պաշտօնապէս արտասանուեցաւ այս բառը, Խորհրդարանին մէջ։ Բայց ահա, ոչ միայն ծովակալներ, ու զօրավարներ կ'երթեւեկեն Լոնտոնէն Էնկիւրի. այլ եւ իշխանազուն մը, դեռ վերջերս, պատիւ համարեց ճաշել եւ լուսանկարուիլ «աւազակապետին» հետ…

×

Հնդիկ փիլիսոփան չլքեց իր ժողովուրդին դատը։ Համայնավար թերթերն ու ճառախօսները ի զուր կը մեղադրեն զայն իբրեւ «դաւաճան»։

Զարին չարով չդիմադրելու աւետարանը ափին մէջ ունենալով հանդերձ, հնդիկ փիլիսոփան կը շարունակէ պայքարը նոյնքան ուժգնութեամբ եւ յարատեւութեամբ, որքան կարելի չէր եթէ բուռն ապստամբութիւն մը սարքէր Հնդկաստանը։ Կրաւորական դիմադրութիւնը կամ անհնազանդութեան պատերազմը՝ արդէն շարժման մէջ դրած է միլիոնները։ Խուլ, ստորերկրեայ "որոտում" մըն է որ կը ծաւալի այդ անսահման երկրին մէկ ծայրէն միւսը։ Եւ Լոնտոնը իրապէս կ'ըմբռնէր վտանգը, երբ անհապաղ սահմանադրութեան ծրագիր մը պատրաստել Հնդկաստանի համար, ու սարքել «Կլոր Սեղան»ի խորհրդաժողովը։ (Խորհրդակցութիւն հաւասարէ հաւասար)։

Կանտի հաւանեցաւ առժամապէս դադրեցնել պայքարը, եւ մասնակցիլ սարքուած ժողովին։ Նոյնիսկ պատրաստած էր իր ինքնավար հագուստ-կապուստը, որ կը մնար անփոփոխ։

Եւ սակայն, Հնդկաստանի ոստիկանութիւնը կարգ մը բռնութիւններ գործադրած ըլլալով, ըմբոստ փիլիսոփան բանաբարուած հռչակեց դաշինքը, եւ հիմա կը մերժէ Լոնտոնի հրաւէրը։ Ու ոչ միայն կը պնդէ իր տեսակէտին վրայ, այլեւ նոր ամբաստանութիւններ կը հրատարակէ, ապարէզ կարդալով նոր փոխարքային։ (Տես Վերջին Ժամը)։

Անշուշտ Լոնտոնի մէջ հաճութեամբ չեն դիտեր այս անակնկալը, որ կը սպառնայ խանգարել ծրագրուած ժողովը։ Մանաւանդ որ Կանտիի հեղինակութիւնը աւելի բարձրացած է այժմ, շնորհիւ համահնդկական ընդհ. ժողովին։

Ինչպէս կ'երեւայ, այդ ժողովին մէջ տրուած են շատ վճռական որոշումներ,եւ բրիտանական կառավարութիւնը տակաւին չէ կրցած հասկնալ ամբողջ գաղտնիքը։ Ծշգուած է նոյն իսկ անկախ Հնդկաստանի ազգային դրօշը։

Տասը տարի առաջ, ծրագրուած էր եռագոյն դրօշ մը.— կարմիրը՝ Հնդիկներուն համար, ճերմակը՝ փոքրամասնութեանց համար եւ կանաչը՝ Իսլամներուն համար։ Այս անգամ բոլորովին փոխած են։

Վերջին լուրերու համաձայն, Հնդկաստանի փոխարքան նոր փորձ մը պիտի կատարէ, Կանտին համոզելու, կամ անոր հետ չափուելու համար։

Անշուշտ կացութիւնը կը բարդանայ, եթէ Կանտի տեղի չտայ։

Լոնտոն իր յոյսը դրած է հնդիկ իշխաններուն վրայ, որոնք իրենց շահերուն բերումով, հակառակ են ազգային պահանջներուն։ Եւ մէկ ալ՝ Հնդկաստանի իսլամներուն վրայ, որոնք փոքրամասնութիւն ըլլալով (70 միլիոն), կը վախնան թէ պիտի կլանուին հնդկական ծովուն մէջ.

Այսպէս կամ այնպէս, հրաբուխի վրայ է նստած Հնդկաստանը, ուրիշ խօսքով՝ բրիտանական աշխարհակալութիւնը։ Թէեւ աշխատաւորական, բայց Մաքտոնըլտը աւելի հաշտաբար չի կրնար ըլլալ քան Պոլտուինը։ 1924ին, իր առաջին իշխանութեան օրով, Մաքտոնըլտն էր որ խիստ ազդարարութիւն մը ուղղեց Հնդկաստանի ապստամբներուն։

Երէկուան եւ այսօրուան մէջ տարբերութիւնը այն է, որ մինչ պահպանողականները քարացած, ամուր կառչած են իրենց աւանդութեանց, նոր ուժերը կ'ըմբռնեն կացութեան ծանրութիւնը։ Գիտե՛ն որ, կարելի չէ անմէջ բռնաձեւերով ճնշել ու կառավարել ժողովուրդները։

Արթնցա՛ծ է բովանդակ Արեւելքը։ Տեղ մը բուռն միջոցներով, ուրիշ տեղ՝ անհնազանդութեամբ կամ կրաւորական դիմադրութեամբ, բոլորը կը ձգտին միեւնոյն նպատակին — թօթափել օտար լուծը եւ տէր դառնալ իրենց ճակատագրին։

Շ.

70 ՈՐԲԵՐ ԵԽՕ ԿՈՒԳԱՆ

Սելանիկէն 40 «ափաճաս որբեր «Ալեթօս» շոգենաւով Ֆրանսա ղրկուած են օգոստոս 15ին։ Այս որբերուն 23ը առնուած են Տրամայի շրջանէն, իսկ 17ը՝ Սէրէզի գիւղերէն, գիրեանի մէջ ասոնց պիտի ընկերակցին 30 ուրիշ որբեր եւս եւ բոլորը մէկ Ֆրանսայի մէջ պիտի յանձնուին ագարակներու, հոն աշխատելու համար։

Ըստ պայմանագրութեան,որբերուն, բացի սնունդէ եւ բնակարանէ, պիտի տրուի 150ական ֆրանք ամսական եւ չորս ամիս յետոյ իրենց ամսաթոշակներուն 100էն 10ը վար պիտի դրուի, ճանապարհի եւ այլ ծախսերուն համար։

Որբերու փոխադրութիւնը կը կատարէ Բարեգործականը։

ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴԸ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱՒ

Աֆղանիստանի Առաջնորդ Նեբուէս արք. որ Թէհրան հրաւիրուած էր երկու աշխարհականներու հետ, վերադարձած է Թաւրիզ։ Առաջնորդը սիրալիր ընդունելութիւն գտած է պալատական նախարար Թիմուրթաշի եւ միւս նախարարներուն կողմէ, որոնք ուշադրութեամբ լսած են իր բաղձանքները։

10,000 ՇՐՋԻԿՆԵՐ ԴԷՊԻ ՌՈՒՍԻԱ

Ամառը ամէնէն բանուկ եղանակն է պտոյտի՝ դէպի խորհրդային արքայութիւն։ Մոսկուայի կեդրոնական պանդոկները կը լեցուին անգլիախօս շրջիկներով։ Առաջին տեղը կը բռնեն Ամերիկացիները։ Անցեալ տարի 5000 շրջիկներ կը համրէին, իսկ այս տարի կրկինը կը սպասուի։ Մինչեւ 20000ի յոյս կար, բայց տնտեսական տագնապը յուրջ արգելք մը կը կազմէ։

Շրջիկները երեք մասի կը բաժնուին. կան ուսանողները, ուսուցիչները, մտաւորականները, ազատ ասպարէզներու հետեւող այրեր եւ կիներ։ Յետոյ կուգան ռուսածին օտարականներ՝ վերջապէս կան բուն շրջիկները, որոնք նորութիւն եւ զուարճութիւն կը փնտռեն։

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ ԱՆԳԼԻՈՅ ՄԷՋ

Համաձայն վերջին պաշտօնական տեղեկագրին, 1931 օգոստոս 10ին Անգլիոյ գործազուրկներուն թիւն էր 2,714 360։ Բացարձակապէս անգործ են 1,916,813 հոգի, առժամապէս՝ 686,688, իսկ պատահական գործեր ունին 110,860 հոգի։

Այս թիւը անցեալ տարուան վրայ կը ցուցնէ 663.622 յաւելում։

Անգործներուն 1.456,390ը այրեր են, 58,686ը պատանիներ, 483,750ը կիներ, 451,910ը աղջիկներ։

ԿԻՆ ՄԸ ԻՆԿԱՒ ՕԴԱՆԱՒԷՆ

Նախընթաց օրուան փոթորիկին հետեւանքով, օդանաւի արկած մը եւս պատահեցաւ Լանի մէջ։ Օդանաւորդ մը կը մաքառէր մրրիկին դէմ, որ վերիվայր շրջած էր օդանաւը։ Իրեն ընկերացող տիկինը —ազգականուհի մը— փորձեց վար իջնել անկարգելով։ Գործիքը բացուեցաւ յանկարծ եւ կինը 800 մեդր քաշքշուելով, նետուեցաւ ծառի մը վրայ։ Գանկը ջախջախուած ըլլալով, մահը վայրկենական եղաւ։

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԻ ՄԸ ԱՐԿԱԾԸ

Հինգշաբթի կէսօրէն յետոյ Իսի-լէ-Մուլինոյի մէջ, Լեւոն անուն հայ որբ մը երբ հեծանիւով կ'անցնէր, գետին փռուեցաւ սուրացող ինքնաշարժի մը ընդհարումէն։ Գանկը ճեղքուած ըլլալով, հիւանդանոց փոխադրուեցաւ։ Խօսելու կարողութիւնը կորսնցուցած էր, իսկ ողջ կամ մեռած ըլլալու մասին լուր չունինք տակաւին։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԿԱՆՏԻ Կ'ԱՄԲԱՍՏԱՆԷ

Հնդիկ փիլիսոփան, որ մերժեց մասնակցիլ Լոնտոնի խորհրդաժողովին, երկար ամբաստանագիր մը յանձնեց մամուլին, բրիտանական կառավարութեան դէմ։

«Անհնազանդութեան» պատերազմին հրամանատարը կը մեղադրէ թէ Հնդկաստանի փոխարքան խախտած է Տէլհիի դաշինքը, թէ բազմաթիւ այրեր եւ կիներ խոշտանգուած են ոստիկանութեան կողմէ։ Ամբաստանագիրը կ'ըսէ թէ չարչարանքները հրամայուած են հարկահաւաքներուն կողմէ, կառավարութեան մեղսակցութեամբ։ Հարկահաւաք մը, ոստիկանի մը ընկերակցութեամբ պիծակներով լեցուն սենեակ մը նետած է վեց «կարմիր շապիկաւորներ», որոնք կը մերժէին վճարել տուրքերը։ Խեղճ մարդիկը չարաչար խայթուելով, ստիպուեցան հրամայել իրենց կիներուն որ վճարեն տուրքերը։ Ուրիշ վայրի մը մէջ կամաւորներ խաշեցան արեւուն տակ եւ ծեծ կերան։ Վերջապէս, կամաւոր մը մերժած ըլլալով յայտնել համահնդկական ժողովին գաղտնիքները, ծառի մը կապուեցաւ հրավառ արեւուն տակ։

Անգլիական թերթերը կ'ըսեն թէ՝ այս ծանրակշիռ ամբաստանագրին հրատարակութենէն յետոյ, անհիմաստ է սպասել որ Կանտի Լոնտոն գայ եւ մասնակցի խորհրդաժողովին.

∴ Հնդկաստանի փոխարքան որոշած է վերջին փորձ մը կատարել եւ համոզել Կանտին, միեւնոյնատեն կէտ առ կէտ մերժելով անոր ամբաստանագիրը։

Պաղեստինը զարգացնելու համար

Համաձայն Սիոնական վերջին համագումարի որոշման, վարչական խորհուրդը որոշեց Ամերիկա ղրկել պատգամաւորութիւն մը, առաջնորդութեամբ իր նախագահին, խոշոր դրամագլուխ մը հաւաքելու եւ հողերու գնման ու զարգացման յատկացնելու համար։

Աւելորդ է ըսել թէ՝ այս ձեռնարկը նոր զարկ պիտի տայ Հրեաներու տեղաւորման՝ Պաղեստինի մէջ։

Կառմիրները Սուրիոյ մէջ

Սուրիոյ մարզպանութիւնը, առանձին հրամանագրով մը արգիլեց հովանաւորեալ երկիրներ մուտքը՝ իտալերէն«Իլ Նինոէ Սարտ» եւ Փարիզ հրատարակուող «Թառ Գրայի» համայնավար թերթերու։

Անցեալ շաբթու, Պէյրութի եւ Ճիւնիի միջեւ հեռագրական թելերու վրայ կախուած համայնավարական դրօշակներ տեսնուելով, իսկոյն վար առնուեցան։

Հակառակ Ընդհ. Ապահովութեան կողմէ համայնավարներու հանդէպ ցոյց տրուած զօրաւոր դիրքին, այս վերջիններուն գործունէութիւնը չի թուլնար։

Աքքարի գիւղերէն Ռասալի, Մոպրէյճի, Պէյտոյի եւ Այն Եազուպի մէջ գրաւուած են յեղափոխական թռուցիկներ։

Համայնավարները կը հրաւիրէին ժողովուրդը խորհրդային վարչաձեւը ընդունիլ եւ ըմբոստանալ հանրային իշխանութիւններուն եւ գրամատէրներուն դէմ։

Գործազրկութիւնը կ'աւելնայ Գերմանիոյ մէջ

Զորս ամիս նուազման նշաններ ցուցնելէ յետոյ, գործազրկութիւնը աւելնալ սկսաւ Գերմանիոյ մէջ։ Յունիսի վերջերը անգործներուն թիւն էր 3,960,000։ Յուլիս 31ին բարձրացած էր 3,980,000ի։ Գործազրկութեան մէկ պատճառը այն է որ թուլութիւն կը տիրէ շէնքերու շինութեանց ասպարէզին մէջ։

Միւս կողմէ, ճարտարագործական շատ մը մեծ հաստատութիւններ կը պատրաստուին արձակել բանուորները։ Միայն Տիւսէլտորֆի մէջ մեծ հաստատութիւն մը մօտերս պիտի ճամբէ 1300 բանուորներ։ Խոշոր հանք մը սեպտեմբերին պիտի փակուի, եւայլն։

∴ Պերլինի մէջ մտահոգութիւն պատճառեց այն լուրը թէ Անգլիա կը խորհի 10 առ հարիւր աւելցնել մաքսատուրքը, ելմտացոյցին բացը գոցելու համար։ Վախ կայ որ այդպիսի յաւելում մը ծանր վնաս հասցնէ գերմանական արտածման, սաստկացնելով տնտեսական տագնապը եւ գործազրկութիւնը։

Ֆրանկօ-ռուս դաշինք ?

Երէկ ծանուցած էինք թէ խորհրդակցութիւններ կը կատարուին Փարիզի մէջ, առեւտրական համաձայնութենէն զատ, չյարձակման դաշնագիր մը կնքելու համար Ֆրանսայի եւ Ռուսիոյ միջեւ։

Վերջին լուրի մը համաձայն, Փարիզի խորհրդային դեսպանը անցեալ շաբթու Մոսկուա հաղորդած է առաջարկուած դաշնագրին նախագիծը։ Խորհրդային շրջանակներու մէջ կ'ըսեն թէ դաշնագիրը ո'չ մէկ ակնարկ չպիտի պարունակէ Լեհաստանի արեւմտեան սահմաններու մասին և անոնց հանդէպ երաշխաւորութիւն չպիտի առանձնէ։ Ռուսիոյ արտաքին գործավարը օրը օրին տեղեկութիւններ տուած է Գերմանիոյ, կատարուած բանակցութեանց մասին։ Յայտնի չէ թէ երբ պիտի ստորագրուի համաձայնութիւնը, եթէ գոյանայ։ Խորհրդային շրջանակները գաղտնի կը պահեն ամէն բան։

ՊԷՏՔ Է ԵՐԹԱՆ…

ԻՆՉՄԷ ՀԵՌՈՒ, ԱՅՆՔԱՆ ԱՂԷԿ

Դամասկոսի «Էլիֆպա» թերթին խմբագիրներէն Պ. Օմար Թըպպի, Հայաստանի ներգաղթի լուրին առթիւ կը գրէ (11 օգոստ)։

— Այս լուրը պէտք է շատ գոհ ձգէ Հայերը։ Հեռաւոր հայրենիքէ մը եկած հիւրերը, խակայէս գոհունակութիւն կը պատճառէ մարդուն։ Եւ քանի որ հոն իրենց հող եւ գործ պիտի տրուի եւ ամէն հանգիստ պիտի ապահովուի, պէտք է երթան։

Հայերը կրնա՞ն գոհ մնալ հոս տեղացի ժողովուրդէն բռնութեամբ առնուած հողերու իրենց տրուելէն։ Եւ, եթէ ժամանակը փոխուի, Հայերը կրնա՞ն վստահ ըլլալ որ այս բռնութեամբ առնուած հողերը իրենց պիտի ըլլայ միշտ։

Հոգատարութիւնը Հայերը իբրեւ խաղալիք կը գործածէ։

Հայ կուսակցութիւնները կ'ըսեն թէ անկախութիւն եւ ազատութիւն կ'ուզեն. շատ լաւ, ահա՛ իրենց հայրենիքը զիրենք կը կանչէ։ Թող հրամմեն. եթէ չերթան, կը նշանակէ ուրեմն որ անկեղծ չեն իրենց արտայայտութեանց մէջ։

Մենք կը քաջալերենք Հայերը, եւ կը սիրենք անոնց յառաջդիմութիւնը, բայց ոչ թէ մեր հայրենիքին մէջ, այլ իրենց հայրենիքի մէջ։ Աստուծմէ կը խնդրենք որ երջանիկ ընէ Հայերը, սակայն մեզմէ հեռու… եւ իրենց հայրենիքի ծառայութեանց մէջ յաջողութիւն գտնեն։

Եթէ անոնք կարգ մը արեւելեան ժողովուրդներէ վրէժ լուծել ուզեն, աւելի կը յաջողին իրենց այդ զգացումներուն մէջ երբ իրենց բուն հայրենիքին մէջ ըլլան։

ԲԱԶՄԱԿՆՈՒԹԻՒՆԸ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Երէկ հաղորդած էինք թէ Պարսկաստանի խորհրդարանը օրէնք մը քուէարկած է, որով կիներուն ալ իրաւունք կը տրուի ամուսնալուծում պահանջելու։ (Մինչեւ հիմա այդ իրաւունքը կը վայելէին միայն այրերը)։ Միեւնոյն ատեն, ամուսնութեան տարիքը 14էն 18ի բարձրացած է այրերուն, եւ 9էն 15ի՝ կիներուն համար։ Նոր օրէնքով, բազմակնութիւնը պիտի շարունակուի։ Բայց մամուլը կը պահանջէ որ գոնէ զեղչուի իւրաքանչիւր էրիկ մարդու տրուած կիներուն թիւը։

ՊԱՐՏՔԵՐՈՒ ՎԵՐԱՔՆՆՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Ամերիկեան շրջանակներու մէջ տեսներեւ չկամութիւն մը կը տիրէ, պատերազմական պարտքերու վերաքննութեան հարցին առթիւ, որ հրապարակ դրուած է նորէն։ Պաշտօնապէս հերքուեցաւ այն լուրը թէ Մ. Նուհանցները պիտի զեղչեն պատերազմական պարտքերը եւ հատուցումները, արտաքին նախարարին նախարարին վերադարձէն յետոյ։

Իսկ Լոնտոնի մէջ կը կարծուի թէ՝ բրիտանական դրամատան տնօրէնը Ամերիկա գացած ատեն, պիտի լաջողի համոզել եւ ընդունիլ տալ պարտքերու վերաքննութեան խնդիրը։

Միւս կողմէ ծերակուտական Պօրահ որ կը սիրէ միշտ աղմուկ հանել, կը պահանջէ դաշնագիրներու վերաքննութիւնը։ «Մինչեւ որ Եւրոպա չազատագրուի հաշտութեան դաշնագիրներու գերութենէն եւ անոնց պարտադրած ապառազինութիւններէն, անօգուտ է պատերազմական պարտքերու ջնջում առաջարկել»։

ՈՍՏԻԿԱՆՆԵՐԸ ԿԸ ՀՍԿԵՆ

Հինգշաբթի գիշեր ոստիկանները շրջան մը կատարելով Անիէռի եւ Լէվալուայի մէջ, քննութենէ անցուցին 150 հոգի։ Ձերբակալուեցան 25 հոգի, կանոնաւոր թուղթեր չունենալով։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԱՄԵՐԻԿԱՅԷՆ

ՓՈԹՈՐԻԿԸ ԿԱՆԽԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Այն դժնդակ հեռանկարը, զոր փորձեցինք պարզել նախորդ յօդուածով, վերջին շաբթուան ընթացքին, սկսած յուլիս 30էն, երեւան բերաւ կենդանութեան նոր նշաններ։ Գլխաւոր դերակատարներն են Նախագահ Հուվըր, աշխատանքի Նախարար Տօք եւ Աշխատանքի Ամերիկեան Դաշնակցութեան Նախագահ Գրին։ Երեքն ալ կը զգան ելեկտրականացած մթնոլորտին անխուսափելի հետեւանք փոթորիկը եւ կը խորհին հակազդելու միջոցներու մասին։

Նախագահ Հուվըր կը շարունակէ միայ զգոյշ եւ վերապահ։ Ան խորհրդակցութեան կը կանչէ Ամերիկեան Կարմիր Խաչին ատենապետը, կը յուզէ յառաջիկայ ձմեռ գործազուրկներուն օգնելու կարելիութեանց հարցը եւ կը համաձայնի անոր հետ որ՝ գործազուրկներուն օգնութեան հասնելու ձեռնարկի կազմակերպութեան մէջ մեծ դեր մը չի կրնար կատարել ՙիր՚ մանաւանդ մեծ յանձնառութեան մը տակ չի կրնար մտնել Ա. Կ. Խաչը, քանի որ անոր նպատակն է օգնել անոնց՝ որ պատուհասուած են բնութեան գործած աւերներէն,— հրդեհ, հեղեղում, երաշտ եւայլն։ Ըստ երեւոյթին երկուքին համար ալ հաճելի կուգայ մոռացումը պատերազմին, որմէ աղէտեալներուն օգնելու պարտականութիւնն ալ ունի Ա. Կ. Խաչը եւ որ «աստուածային» պատուհասներու շարքէն դուրս կը մնայ։ Տողերու տակէն միայն կարելի է կարդալ, որ Ա. Կ. Խաչի ատենապետը յանձն առած է օգնութեան գործը կազմակերպել միայն այն փոքր վայրերուն մէջ, ուր բարեսիրական ուրիշ ընկերակցութիւն չկայ։

Այս մեծ հնարամտութեան Նախագահը հակառակ է, նաեւ գործազրկութեան դէմ պետական ապահովագրութեան դրութիւնը որդեգրելուն, քանի որ այս դրութեան հիմնական թերութիւնները երեւան եկած են Գերմանիոյ, մանաւանդ Անգլիոյ օրինակներէն։ Մարդ արարածը, հարկաւ երբ առողջ է, ոչ միայն ապրելու, այլ եւ աշխատելու պահանջն ունի։ Այս տեսակէտէն պետական ապահովագրութիւնը իմաստ կ'ունենայ այն ատեն միայն, երբ առողջ քաղաքացիին համար աշխատանք ապահովէ։ Չենք կրնար ըսել որ Նախագահ Հուվըր այս ըմբռնումով հակառակ է գործազրկութեան դէմ պետական ապահովագրութեան, քանի որ այս մասին որեւէ բացատրութիւն չկայ։ Անշուշտ ան ունի իր պատճառները, որոնց յայտնի ըլլալը հիմք չի կրնար ծառայել պարսաւանքի։

Ինչ որ կը փորձէ այժմ Հուվըր, ուրիշ բան չէ բայց եթէ կրկնութիւնը մինչեւ այժմ իր ըրածներուն, այսինքն կանոնաւորում նպաստաբաշխութեան։

Պէտք է յիշել որ այս երկրի դաշնակցային իւրաքանչիւր միաւոր — Նահանգ — ունի մէկէ աւելի ընկերակցութիւններ, որոնք սովորական ժամանակ մէկ մէկ բարեսիրական հիմնարկութիւններ են, բայց այսպիսի տագնապի շրջաններուն իրենց գործունէութիւնը կը տարածեն նաեւ գործազրկութենէ ազդուածներու վրայ։

Նախագահ Հուվըր ամէ առաջ փորձեց կապ մը հաստատել զանազան նահանգներու մէջ աշխատող այս կարգի ընկերակցութիւններու միջեւ։ Այս նպատակով կազմուեցաւ աշխատանքի նախարարութեան կից յանձնախումբ մը, որուն գործը վիճակագրական տեղեկութիւններ հաւաքել է եւ նահանգներու բարեսիրական ընկերակցութեանց կեդրոններուն շրջաբերականներ ղրկել։ Այս կոչը չանցաւ։ Ուրիշ կերպ ալ չէր կրնար ըլլալ ապակեդրոնացած այս մեծ երկրին մէջ։

Պէտք է նկատի առնել նաեւ այն որ անցած տարի, Նիւ Եորք նահանգի կառավարիչին հրաւէրով, Արեւելքի նահանգներու կառավարիչները հաւաքուեցան եւ խորհրդակցեցան գործազրկութեան դէմ պայքարելու միջոցներու մասին։ Երբ նման խորհրդակցութիւններ հրաւիրուած են ամէն ատեն՝ իրարու մօտիկ եւ նման պայմաններ ունեցող նահանգներու վարիչներուն միջեւ, երկրին գրեթէ մէկ ծայրը ինկած մայրաքաղաքին մէջ կազմուած յանձնախումբէ մը կարելի չէ շատ արդիւնք սպասել, կենդանի գործի տեսակէտէն։

Հուվըր հաստատած էր նաեւ գործ հայթայթող դաշնակցային մարմին մը, նոյնպէս կից Աշխատանքի նախարարութեան։ Այս պարագան որ օգտատու չին աշխատանքի Նախարար Տօքի հետ ունեցած իր խորհրդակցութեան միջոցին՝ Նախագահը կը խօսի ի միջի այլոց այդ մարմնի վերակազմութեան անհրաժեշտութեան մասին, ցոյց կուտայ թէ ո՛ր աստիճան արդարացուցած է ան իր գոյութիւնը։

Մինչ Նախագահը կը դառնար այսպէս նոյն շրջանակին բոլորտիքը, ուշագրաւ յայտարարութիւններ ըրաւ այս մարզին մէջ Հուվըրի գլխաւոր գործակիցը, աշխատանքի Նախարար Տօք, որ ամբողջ երկրին մէջ աշխատանքի տեւողութիւնը կրճատելու ծրագիրը պաշտպանեց։

Նկատի ունենալով Միացեալ Նահանգներու կառավարութեան անդամներուն եւ իրենց պետ-Նախագահին իրական յարաբերութիւնները, պէտք է ենթադրել որ Տօքի այս ելոյթը որոշ չափով կ'արտայայտէ նաեւ ժողովրդի նոր տրամադրութիւնները։ Այս ենթադրութիւնը կը զօրանայ անով՝ որ, հակառակ անցնող քանի մը օրերուն եւ այդ միջոցին երկու պետական անձերու հանդիպումին ու խորհրդակցութեան, Նախագահը որեւէ կերպով դէմ չարտայայտուեցաւ աշխատանքի նախարարին միտքերուն, մանաւանդ որ անոնք հիմնովին կը հակասեն հրապարակաւ իր հետեւած քաղաքականութեան։

Աւելի ուշագրաւն այն է որ աշխատանքի նախարարին պարզած ծրագիրը չի սահմանափակուիր միայն բանուոր դասակարգի աշխատանքի օրերն ու ժամերը կրճատելու առաջադրութեամբ, այլ կը տարածուի նաեւ գրասենեակային աշխատանք կատարողներու եւ պետական պաշտօնէութեան, ուրիշ խօսքով ո՛չ միայն բազուկի, այլեւ մտքի աշխատաւորներուն վրայ։

«Յառաջ»ի ընթերցողները գիտեն որ այս հիմնական պահանջը քանի մը ամիս առաջ հրապարակ դրած ու պաշտպանած էր Աշխատանքի Ամերիկեան Դաշնակցութեան նախագահ Գրին, որ կը թուի թէ իր փաստերով յաջողած է շահիլ Աշխատանքի քարտուղարին համամտութիւնը։

Օգտուելով գործազրկութեան հանդէպ երեւան եկած վերջին օրերու կենդանի հետաքրքրութենէն, եւ իրեն ներկայացող նոր պատեհութիւններէն, Աշխատանքի Ամերիկեան Դաշնակցութեան նախագահը կրկին հրապարակ իջած է եւ ուժգնօրէն կը պաշտպանէ իր տեսակէտները։

Խօսելով Աշխատանքի Մէտալ յունէցի Դաշնակցութեան տարեկան ժողովին, Գրին Ներկայ կացութեան իբր հիմնական դարման կը հռչակէ աշխատանքի տեւչութեան կրճատումը։ Ան կը պահանջէ որ իւրաքանչիւր մարդ աշխատի ո՛չ թէ վեց, այլ հինգ օր, շաբաթական ո՛չ թէ 45, այլ 30 ժամ։ Եթէ այս ձեւով գործի ընդունակ բոլոր մարդոց համար աշխատանք չապահովուի, ապա ամէն անձ պէտք է աշխատի շաբթուան մէջ ո՛չ թէ հինգ, այլ չորս կամ երեք օր։ Է ակամն այն է որ ամէն մարդու համար աշխատանք ապահովուի։

Ասոր համար անհրաժեշտ կը գտնէ Գրին, որ պետական թէ մասնաւոր արդիւնաբերութեան տէրերն ու վարիչները հիմակուընէ վստահցնեն դեռ գործ ունեցող 20 միլիոն բանուորները թէ՝ ինչ ալ պատահի, իրենք պիտի շարունակեն իրենց գործը, ինչպէս նաեւ երաշխաւորութիւն տան որ՝ ինչ ալ պատահի, վեց միլիոնի հասնող գործազուրկները շուտով պիտի ունենան իրենց աշխատանքը։ Այս կերպով նախ, գործի վրայ եղողները ապագայի նկատմամբ կասկածներ չեն ունենար ու կը ծախսեն լաւ օրերու նման, երկրորդ՝ գործազուրկները կը փրկուին աղքատութեամբ ապրելէ։

Իր այս հիմնական տեսակէտը պարզելէ յետոյ՝ Գրին կը պահանջէ որ Մ. Նահանգներու Նախագահը մայրաքաղաքին մէջ գումարէ խորհրդաժողով մը, որուն մասնակցին կառավարութեան, արդիւնաբերող-դրամատէրերու եւ աշխատաւորութեան ներկայացուցիչները, ինչպէս նաեւ տնտեսագէտներ ու դրամատուներու վարիչներ։

Գրին կը յայտարարէ որ այս պահանջները ձեւակերպուած են կազմակերպուած աշխատաւորութեան կողմէ եւ արդիւնք են դրական տուեալներու եւ լուրջ քննութեանց։

Նման պահանջներ դրած էր Գրին ամէ քանի մը ամիս առաջ եւս, բայց այժմ իր ձայնը աւելի բարձր կը հնչէ ու աւելի հեռուները կ'արձագանգէ։

Կրկնենք անգամ մըն ալ որ Միացեալ Նահանգներու Աշխատանքի նախարարին վերոյիշեալ յայտարարութիւնները կը ցուցնեն որոշապէս թէ՝ Գրին եւ իրեն պէս մտածողներու արդար պահանջները ի՛նչ ճամբայ կտրած են, համեմատաբար կարճ ժամանակամիջոցի մը։

Այս մեծ երկիրը պիտի գիտնա՞յ ձեռք առնել անհրաժեշտ միջոցները՝ կանխելու համար մեծ փոթորիկ մը։

Այդ ցոյց պիտի տայ մօտիկ ապագան։

ԴՈԿՏ. Ա. ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ

"ԱՄԵՆՈՎԵԽԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ„

Յօդուածով մը ներկայացուցեր էինք Արտ. Կարինեանի գրքին— Նացիոնալիզմի «նոր դիրքերը» — առաջին մասը, ուր ծանր քննադատութեան կ'ենթարկուէին մեր Ռամկավարները։ Երկրորդ մասին մէջ, Կարինեան կը յարձակի Հ. Յ. Դաշնակցութեան նախկին «հաւատաւոր» դէմքերէն Յ. Քաջազնունիի, Գ. Ջալխուշեանի, Մ. Բաղդասարեանի, եւ Ա. Ղազարեանի վրայ։ Այստեղ Կարինեան իր յարձակումը կը բաժնէ երկու մասի,— նախ կ'առնէ Քաջազնունին ու Ջալխուշեանը։ Մենք ալ այդպէս կ'ընենք։

Կարինեան կը գրէ թէ դեռ 1924ին քննադատութեան ենթարկեր է Ջալխուշեանի գրքոյկը,— տեսնել *իր Հայ ազգականակաների ուղին* աշխատութիւնը, տպուած Մոսկուա։ Եւ ընդունելով, որ Ջալխուշեան համեմատաբար աւելի սուր կերպով է խարազանած Դաշնակցիզմի «ողջ գործունէութիւնը», կարծես կը հաւատայ անոր մեղայականին ու կ'անցնի Քաջազնունիի, որ լոյս է ընծայեր Հայաստան եւ Թիֆլիսյան *խորագրերով գրքոյկ մը։*

Ինչպէս կը տեսնուի, յարձակումը Քաջազնունիի դէմ կը սկսի հինէն, շատ կանուխ, ու կը շարունակուի ամէն օր, մինչեւ հիմա։ ՅԱՌԱՋի ընթերցողները կը յիշեն այն ծանր քննադատութիւնները, որոնց ենթարկուեցաւ վերջերս այս դժբախտ ծերունին։ Հրաժարեցնելէ յետոյ զայն իր պաշտօնէն, տակաւին քանի մը օր առաջ ալ յարձակողական յօդուած մը գրեր էին խորհ. Հայաստանի մէջ անոր դէմ, որ գրեր թէ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը անելիք չունի.

Ի՞նչ կը նշանակէ այս պարագան։

Ստիպուած ենք պահ մը ձգել Կարինեանի յօդուածը եւ խորհրդածել այն երեւոյթին մասին, զոր «ամենովեխականութիւն» կ'անուանեն Երեւանի քաղաքագէտները։

Քանի մը մտաւորականներ, որոնք ազգային հանրապետութեան անկումէն յետոյ տարասահման իյնակեր էին, հոգեկան տարօրինակ քայքայման մը ենթարկուեցան եւ յանկարծ ուրանալով իրենց հին երազները, այն համոզումն ունեցան թէ «Հայաստանը կարող է ապրել միմիայն Ռուսաստանին կառչած», թէ ներկայ քաղաքական դրավիճակը ժամանակաւոր հանգրուան մըն է, ուր հայ ժողովուրդը ամփոփելով իր ուժերը՝ պիտի կարենայ ապագայ նպաստաւոր շրջանի մը մէջ լուծել հայկական հարցը։ Այս համոզքը հետզհետէ դառնալով միամտութիւն, անոնք կարծեցին թէ հայ բոլշեւիկները միեւնոյն Դաշնակցականներն են, որ կը շարունակեն հին «գործը»։

Թէ որքա՞ն դառն յուսախաբութեան մը յանգեցաւ այս միամտութիւնը, մեզ չի հետաքրքրեր։ Թող քաշե՞ն Քաջազնունիները։ Սակայն կարեւոր է պարզել սա հարցը, թէ տակաւին մարդիկ կան տարասահմանի մէջ, որ առաւել կամ նուազ չափով կը նման ին Քաջազնունիներուն։ Չեն գիտեր թէ երկրին մէջ մեր գիւղացիները կրաւորական դիմադրութիւն մը կը փորձեն, մինչեւ որ ազատութիւն ըլլայ։

(Մեր յօդուածին նիւթ չի կազմեր Ներգաղթի հարցը եւ անոր բուն իմաստը։ Նոյն լաւ գիտենք թէ Սթալին խաղ մը խաղաց եւ հեռաւոր Մոսկուայէն քար մը ուղեց նետել մինչեւ Սուրիա, տասը հազար հոգի ընդունելու աւետիս մը տալով։ Արդարեւ Թուրքիա եւ Ռուսիա նոյն շահագրգռութեամբ կը հետեւին Սուրիոյ տեղաւորման աշխատանքներուն։ Երկու երկիրներն ալ կը կարծեն թէ Ֆրանսա [illegible] Սուրիան, իր արեւելեան աշխարհակալութեան ապագայ գործողութիւններուն համար։ Եւ ժամանակէ մը ի վեր «Զարիա Վաստոկա» եւ «Պրավդա», եւ վերջերս «Վագըթ» եւ ուրիշ թուրք թերթեր կը գանգատին թէ հայ գաղթականները կը խռնուին Սուրիոյ հարաւային սահմաններուն վրայ։ Յանկարծ Մոսկուա յայտարարեց թէ 10.000 հայ գաղթական պիտի ընդունի Հայաստանի փակ դռներէն ներս։ Քարը ճիշդ տեղին նետուած էր։ Թրքահայ գաղթականները յոյսով մը կ'անշարժանան այլ եւս, կ'ագուորուին պահ մը։ Եւ կը խանգարուի տեղաւորումը։ Փարիզի ռամկավար պաշտօնաթերթը եւս ահա, ոտքերը գետնէն կտրած, կ'ոռայ թէ ներգաղթի այս բարի լուրէն յետոյ, այլ եւս աւելորդ է գաղթական տանիլ կամ տեղաւորել ուրիշ տեղ։ Տասը հազար գաղթականի տրուած արտօնութեան լուրով, — պարզապէս լուրով — մասամբ անշարժութեան կը մատնուէին միւս հարիւր հազարներն ալ։ Թրքահայ գաղթը, յանուն որուն այնքա՞ն յեղափոխական կազմակերպութիւններ են ծնունդ առեր հայ ժողովուրդին ծոցէն, ահա այսքան լքնուած է եւ մենք բոլորս կարծես մէկ հոգ ունինք, — թաղել այդ դատը, ցրուելով, հովին նետելով թրքահայ գաղթական ժողովուրդը)։

Բայց ահա երեւոյթ մը եւս, որ դարձեալ «ամենովեխականութիւն» է։ Հայ ժողովուրդը, երբ կարծեց թէ անելիք չունի Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, դաւաճանեց։ Եւ այսօր բոլշեւիկեան վարչաձեւին տակ, կ'ուզէ ժամանակ շահիլ, մինչեւ որ գայ «նպաստաւոր շրջանը», առանց երբեք հրաժարելու անհատական հողատիրութեան իր սկզբունքներէն։ Ահա թէ ինչո՞ւ «Խորհրդ. Հայաստան»ի թղթակիցները շարունակ գիւղերուն մէջ երեւան կը հանեն... Հ. Յ. Դաշնակցութեան սառերը։ Եւ գիւղացիները կը դատապարտուին իրենց Դաշնակցական հոգեբանութեամբ։ Վերջերս Հայաստանի կոմունիստ կուսակցութեան կեդրոնական կոմիտէն եւս գրեց կուսակից, որ գիւղերուն մէջ տակաւի՛ն — տասը տարի յետոյ — չէ ամբողջ կոմունիստ կուսակցութիւնը, եւ հին գաղափարները՝ գիւղատնտեսութեան մասին։ Հ. Յ. Դաշնակցութեան տեսակէտները՝ օրուան զանազան հարցերուն մասին, պատանեկի պէս կը դիմադրեն բոլշեւիկներուն։ Աքսորները եւ կալուածի գրաւումները ոչ մէկ օգուտ ըրին։ Սիպերիոյ վախն իսկ չազդեց։ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը չէ՛, որ կը գործէ այնտեղ, այլ բոլորին միտքին մէջ կը ծփայ Հ. Յ. Դաշնակցութեան գաղափարը։ Երբ այսպէս է պարագան, ամենովեխականները միայն Քաջազնունիները չեն, այլ բուն իսկ հայ գիւղացիները։ Այնպէս որ ծիծաղելի է յարձակիլ Քաջազնունիի վրայ, «ընկե՛ր» Կարինեան։ Կ'ընդունինք, որ աւելի ծիծաղելի է Քաջազնունիի միամտութիւնը, որ բոլշեւիկներն ալ կը համարի... դաշնակցական։ Եւ այդ միամտութեամբը, Երեւան նստած, առանց հայ գիւղացիներուն չափ քաղաքագիտութիւն կամ առնուազն խոհեմութիւն ցոյց տալու, դաս կուտայ արտասահմանի Դաշնակցականներուն, բացատրելով թէ հայ բոլշեւիկները «լաւ» Հայեր են, որ կը նախընտրեն Ռուսիան, քան թէ Թուրքիան «ժամանակաւոր այս հանգրուանին մէջ»։ Ընդհակառակն, կ'ըսէ Քաջազնունի իր տրամախօսական բացատրութեանց ընթացքին, դուն, ո՛վ Դաշնակցական, կը նախընտրես Թուրքիան, քան թէ Ռուսիան, առանց գիտնալու թէ՝

1 — Թուրքիա երբեք հաշիւ չպիտի առնէ Դաշնակցականներին։ որովհետեւ ռէալական ոչ մի ուժ չեն ներկայացնում դրանք։ 2— Թուրքիան չի հաւատում եւ չի էլ հաւատայ երբեք Դաշնակցականներին։ 3 — Եթէ Թուրքիան կարողացաւ խլել Ռուսների ձեռքից կարսը, ինչո՞ւ պիտի տայ դաշնակցականներին այդ թանկարժէք ամրութիւնը (դեռ Վանն ու Մուշը վրան աւելացրած), քանի որ Հայաստանն այդ պարագայում պիտի դառնայ պատնէշ Թուրքիայի եւ Ռուսաստանի միջեւ։ Եւ վերջապէս «Թուրքերի հետ համաձայնութեան գալու որեւէ փորձ անելու համար, ամէնից առաջ դու, ո՛վ Դաշնակցական, պիտի հրաժարուես Միացեալ Հայաստանից»։

Ուրեմն, միացէք Ռուսիոյ [illegible] «գայլ գարուն»։

Կարինեան քննելով Քաջազնունիի այս տրամախօսական պատճառաբանութիւնները, կը համոզուի, ուրացող Դաշնակցականները, ամենովեխականները, երբեք չեն [illegible] ցած իրենց ազգային երազները [illegible] թէ ինչո՞ւ 1924էն ի վեր [illegible] տարի է, շարունակ յարձակ[illegible] կ'ենթարկուի Քաջազնունին [illegible] կայն կայ նաեւ երկրորդ պատ[illegible] մըն ալ, որ կը բացատրէ այս [illegible] ձակման երկարումը։ Երկրին [illegible] ինչպէս ըսի, հայ գիւղացին [illegible] վին ամենովեխական է, ան [illegible] կը քշէ՝ հակառակ բոլոր [illegible] թիւններուն, կը բռնադատուի [illegible] «ուռճացած» գիւղացի, կ'անուանուի իբրեւ «սեփականատէր» գիւղացի, հողազրկուի իբրեւ հակայեղափոխ «թշնամի», բայց եւ այնպէս [illegible] չի հրաժարիր ազգային [illegible] թեան աւանդութիւններէն։

Գիւղացի հաճոյելու համար [illegible] հրաժեշտ է mytheեր [illegible] գանոնք ծեծել յօրինակ այլոց [illegible] ջազնունին Հայաստանի մէջ [illegible] մըն է այն յանաստութեան, որ [illegible] ւատուրացութենէ յետոյ իր [illegible] հաւատուրացութեան քողին [illegible] ազգային անկախութիւն կ'[illegible] Ահա թէ ինչո՞ւ Քաջազնունի[illegible] չեղ այդ երեւոյթը «Խորհ. Հայաստան»ի յօդուածագիրներէն [illegible] ամէն օր կը ծեծեն զայն [illegible] պզտիկ։

Այդ «Քաջազնունիզմ»ը, [illegible] նովեխականութիւնը, սակայն [illegible] թէ քանդեն բոլշեւիկները։ Մ[illegible] նե՛րն անցան իրենց հորդան[illegible] Թուրքե՛րն անցան իրենց եաթա[illegible] ներով, քանի՛ քանի՛ աշխարհակալ[illegible] ներ անցան իրենց ձիերով [illegible] բախտ Հայու հոգիին վրայէն [illegible] կեցած հաւատարմութեամբ մը [illegible] նովեխականութեամբ, դիմացաւ [illegible] լորին։

Անցէ՛ք Ռուսեր, դուք ալ [illegible] կարգին։

ՌԱԶԻ[illegible]

ԹՈՒՐՔ ԹԵՐԹԵՐՈՒ ՎԱՅՆԱՍՈՒՆԸ

ՍՈՒՐԻՈՅ ՏԵՂԱՒՈՐՄԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿԻՆ ԱՌԹԻ[illegible]

«ՎԱԳԸԹ» Կ'ԱՌԱՋԱՐԿԷ

ԱԼԺԵՐԻԱ ԵՒ ԹՈՒՆՈՒԶ ՓՈԽԱԴՐԵԼ ՀԱՅԵՐԸ

Առջի օր թրատարակեր էինք Պոլսոյ «Վագըթ» լրագրին գր[illegible] յօդուածը՝ Սուրիոյ եւ Լիբանանի Հայերու տեղաւորման առթիւ։

Թուրք թերթը կը շարունակէ յուզել ծանրային կարծիքը, [illegible] իրաւ իրար խառնելով։

Թերթին խմբագրապետը, Մեհմէտ Ասըմ, կը գրէ Օգոստոս[illegible] խմբագրականին մէջ.—

— Երէկուան յօդուածովս խօսելով Ֆրանսայի հետեւած այն քաղաքականութեան մասին՝ որ հայ գաղթականները Սուրիոյ մէջ գետեղելու ձեւով սկսած է եւ վերջին օրերս նոր թափով կը շարունակուի, արձանագրած էի թէ՝ այս քաղաքականութեան ետին գաղտնի եւ եւ քաղաքական երեւոյթներ կան։ Եւ ակնարկելով այն վտանգին, որ կրնայ առաջ գալ Սուրիա բերուած հայ գաղթականները մեր հարաւային սահմաններուն մօտ գտնուող վայրերու մէջ գետեղելէն, ուշադրութիւն հրաւիրած էի այն կէտին վրայ՝ թէ ասիկա մեզի համար ապահովութեան խնդիր մըն է։

Նկատելով որ այս խնդիրը մասնաւոր եւ կենսական կարեւորութիւն մը ունի, այսօր դարձեալ կ'ուզեմ անդրադառնալ։ Անցեալ տարի ծագած եւ Թուրք բանակին հերոս զինուորներուն կողմէ արագօրէն զսպուած Արարատի դէպքին մասին կատարուած քննութիւններով կարեւոր ճշմարտութիւն մը երեւան ելած էր։ Հաստատուած էր թէ՝ ապստամբութեան հեղինակներուն կողմէ մեր արեւելեան նահանգներուն դէմ շատ խորհուած եւ աշխատուած եղեռնափորձի ծրագիր մը գոյութիւն ունի։

Մեր Արեւելեան նահանգներու ապէտ եւ ամէն բանէ անտեղեակ կարգ մը քիւրտ ցեղախումբեր ապստամբութեան մղուած ատեն, ուզուած էր ասոնց անոնց [illegible] Հայերն ալ մասնակից ընել շարժումներուն, եւ երեւան եկած որ ամէնէն աւելի Սուրիոյ [illegible] մաններուն մէջէն էր որ [illegible] կանոն կատարուած էր Քիւրտ[illegible] եւ Հայերու միջեւ այսպիսի [illegible] վարարական գործակցութեան [illegible] գիր մը կազմելու համար։

Հետեւաբար Ֆրանսացի[illegible] կողմէ Թրքական սահման[illegible] մօտ վայրերու մէջ գաղթական[illegible] գետեղելու համար տակաւին [illegible] րունակուող գործունէութիւնը [illegible] նած եւ ուսումնասիրած ատեն, կարելի է չյիշել դեռ շատ մօտ[illegible] ւոր անցեալի մը մէջ կատար[illegible] ապստամբութեան եւ յեղափոխ[illegible] թեան դէպքերը։

Ըսել կ'ուզեմ թէ՝ մէկ կող[illegible] մեր Արեւելեան նահանգներու ո[illegible] մէկ անկիւնին մէջ յեղափոխու[illegible] եւ կամ ապստամբութեան [illegible] դէպք մը ծագելուն պէս, ասոր կը տեսնուի Հայերն ու Քիւրտ[illegible] միացնելով, զանոնք գրգռել՝ [illegible] արտաքին դաւադիր կազմակերպ[illegible] թեանց մասը։ Միւս կողմէ՝ [illegible] հաստցուի թէ Սուրիոյ մէջ գաղթականներ հաւաքելու քաղաք[illegible] կանութիւնը հետապնդող Ֆրանս[illegible] նպատակն է՝ այդ գաղթական[illegible] գետեղել մասնաւորաբար Թրքա[illegible] սահմաններու մօտ վայրերու [illegible] Այս պարագային, սա անհրաժ[illegible] հարցումը կը ծագի միտքերու [illegible]

— Արդեօք ասնչութիւն մը [illegible]

...րեւելեան Նահանգներու սահ... ման շրջակայ տեղերու Քիւրտ ...ուծմերը Հայոց հետ միացնե... անոնք Թուրքիոյ դէմ հանելու ...ին՝ եւ մեր հարաւային սահ... մանը մօտակայ տեղերու մէջ գաղթականներ բնակեցնելու, Ֆրանսայի հետեւած ծրագրին ...

...ու է որ շատ դառն եւ նե... ինչ է այսպիսի կասկածելի ... մը ընել՝ քաղաքական կեան... մէջ միշտ Թուրքիոյ մասին իր ...ցականութենէն ձառող երկրի ...ծար։ Բայց, ի՞նչ ընենք որ մեր ...ուն աչքեւ տեղի ունեցող կարգ ...ներ, կը ստիպեն մեզ այսօր ... հարցումը ուղղել։ Եւ այնպէս կը ...ինք որ եթէ, Ֆրանսացիները ...ին մեր հարաւային սահմա... խին շրջակաները հաւաքել ...անոգլուխին ապահովութիւնն ...որդութիւնը խանգարելիք ... մը կասկածելի եւ վտանգաւոր ...եւ կամ՝ եթէ օրին մէկը ...իոյ հիւսիսային շրջաններուն ... փոքր Հայաստան մը կազմելու ...ականութեան հետեւին, պէտք ...ժմէն իսկ ընել այս հարցումը, ... ալ դառն ու նեղացուցիչ ըլ... հեռացնելու համար յետագային ... երկիրներու միջեւ հաւանական ...րիմացութիւնները։

Հաւանական է որ Ֆրանսացի... ժամանակին ցարական Ռուս... կողմէ Մակեդոնիոյ մէջ հե...ուած խառնաշփոթութեան և ...ութեան քաղաքականութիւնը ... արեւելեան սահմաններուն վրայ ...ծայրելու գաղափար մը եւ նմա... մը չունին։ Սակայն որչափ ա... որ Սուրիա բերուած Հայերու ...նչուիմը ներկայ ձեւով շարու...կուի, հարկ է ընդունիլ թէ այս ...ակ ընթացք մը ուրիշ արդիւնք ...ոչ տայ, բայց եթէ քաջալերել ... արեւելեան սահմաններու ...ութեան դէմ շարժող կազմա...ութիւնները եւ դիւրացնել ա... գործը։

Եթէ Ֆրանսա իրապէս կը մտայ... ...քաններու, Յունաստանի եւ կամ ... տեղերու մէջ ցրուած փախստական... ազգը Հայոց վրայ, եւ կ'ուզէ ... անոնց, իբր մարդասիրական ...ութիւն, կրնայ զանոնք Սու...էն ուրիշ տանելիք տեղ գտնել ... մէջ այլեւս Թունուզի եւ Ալ...իոյ նման գաղթավայրեր աւելի ...ակայարմար են այս Հայերուն ...ային ու ապագային համար ... Թունուզի ու Ալժերիոյ նման ... գաղթականներու զետեղման ...ար ուրիշ շատ գաղթավայրեր ... կը գտնուին տակաւին, ասոնք ...ենք մէկդի ձգելով, Սուրիոյ նա...ապատութիւն տալեան, եւ վեր... ալ այս գաղթականները Սու...իոյ Թրքական սահմանագլուխին ...ակայ վայրերուն մէջ զետեղե... ...ն պատճառները ի՞նչ կրնան ըլ... Այս հարցումներուն պատասխա...ին անհամբերութեամբ պիտի սպա... Թուրքերը՝ որ միշտ ուղղամիտ ... անկեղծ բարեկամի քաղաքակա...ութեան մը հետեւած են Ֆրանսայի ...անդէպ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆՈՐ ԱՆՈՒԱՆՈՒՄՆԵՐ

Հայաստանի Չեկայի փոխ-նախագահ կարգուած է Խաչիկ Մուղդուսին։

Դարձեալ, Հայաստանի բանուորագիւղացիական տեսչութեան փոխ-գործավար նշանակուած է Արամ Վարդապետեան։ Այժմ բանուորագիւղացիական տեսչութեան բուն գործավարն է Արամ Գալոյեան, որ, ինչպէս գրեցինք հինգշաբթիի թիւով, յաջորդեց Սուսաննա Շահվերդովայի։ Արամ Գալոյեանի մասին հետեւեալ կենսագրական տեղեկութիւնները կուտայ «Խորհրդային Հայաստան».—

Ծնած է 1899ին Կարսի շրջանին Գորախան գիւղը։ Ծնողքը հողագործ էր։ 11 տարեկանին կը մտնէ Կարսի Արհեստաւորական Դպրոցը։ 1914ին, երբ կը պայթի պատերազմը, կառավար կը նշանակուի Կարսի խճուղիին վարչութեան կողմէ։ Ծնողք Մերանէկ կը գրկուի, դարձնելու համար քար ջարդող մեքենան, յետոյ Օլթի՝ դառնալ իբրեւ մեքենավար։ 1917ին՝ դարձեալ կառավար Սարըղամիշի Կովկասեան առաջին վաշտին մէջ։ 1918ին Երեւան կ'երթայ։ 1919ին կը յարի համայնավարներուն, երբ դեռ կ'աշխատէր կառատան մը մէջ։ Այնուհետեւ կը վարէ կուսակցական աշխատանքներ։ Ներկայիս Գալոյեանի յանձնուած է ոչ միայն բանուորագիւղացիական տեսչութեան գործավարութիւնը, այլ նաեւ Կեդր. Վերստուգիչ յանձնաժողովի նախագահութիւնը։ Իր ուսման աստիճանին մասին տեղեկութիւններ չկան կենսագրականին մէջ։

Կեդր. Վերստուգիչ Յանձնաժողովը վտարեց կուսակցութեան շարքերէն Վարսեան Ծարութիւնը, որ չէր ուզեր հնազանդիլ Կեդր. Կոմիտէին եւ խոյս կուտար գիւղական աշխատանքէ։

ԴԷՊԻ ԳԻՒՂ

Այս տարի, Հայաստանի կոմունիստ կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէին եւ Վերստուգիչ Յանձնաժողովին միացեալ նիստին մէջ վճռաբանութիւնները այն եզրակացութեան հասան— ինչպէս ամէն տարի — որ գիւղերուն մէջ ամրացած չէ կարմիր կուսակցութիւնը։ Եւ դարձեալ ինչպէս ամէն տարի, որոշուեցաւ զօրաշարժի ենթարկել բոլոր կոմունիստները՝ «գրաւելու համար» գիւղերը։ Շատեր չուզեցին հնազանդիլ այդ զօրաշարժին, եւ վտարուեցան շարքերէն։ Այս առթիւ «Խորհ. Հայաստան» (11 օգոստոս) սպառնական հրաւէր մը ուղղած է բոլորին՝ —«Զօրաշարժի ենթարկուած շարք մը ընկերներ տակաւին մեկնած չեն իրենց շրջանները։ Կը հրաւիրենք այդ ընկերները, որ մէկ օրուան ընթացքին վերջացնեն իրենց բոլոր գործերը եւ մեկնին նշանակուած շրջանները։ Բոլոր շրջաններուն հրահանգ գրկուած է, որ տեղեկացնեն նշանակուած ընկերներու ժամանումը։ Պատասխանատուները պիտի պատժուին»։

ԿՈՒԳԱՆ ՈՒ Կ'ԵՐԹԱՆ... ՄԱՔՈՒՐԻ ՊԷՍ

Կը պարծենա՜ն, այնտեղ, պարծանքի եւ պարծենքոտներու երկրին մէջ թէ, լուծուած է գործազրկութեան տագնապը։ Այդ բացատրութեան իմաստն ալ մոռցած են մարդիկը։ Ոչ թէ գործազուրկ չկայ, այլ բանուորն է որ կը պակսի։ Եւ ահա ուրիշ տագնապ մը.— Բանուորները, որոնց ձեռքի վրայ են այնտեղ, կը ձգեն իրենց գործը, կը ճամբորդեն գործարանէ գործարան, գիւղէն քաղաք եւ քաղաքէն գիւղ, ճիշդ մաքուրի պէս։ Այնպէս որ գործարանները ամէն օր կը դատարկուին եւ աշխատանքները կը յապաղին։

Ահա թէ ի՛նչ կը գրեն Լենինականէն «Խորհրդ. Հայաստան» թերթին.—

Վերջերս բանուորական ուժերու շարունակական տեղափոխութիւնը Լենինականի մանարաններուն մէջ սպառնալի չափերու հասաւ։ Առաջին կիսամեակին բանուորներու տեղափոխութեան համեմատութիւնը հարիւրին 27,5 էր, մինչ անցեալ տարի՝ հարիւրին 1,2 միայն։

Այսպիսի զանգուածային տեղափոխութեանց պատճառներէն գլխաւորն է բնակարանի տագնապը։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՃԱՄԲԱՅ ՏՐԱՊԻԶՈՆԷՆ ԻՐԱՆ

«Եւնի կիւն» կը տեղեկանայ թէ Լոնտոնի մէջ կարեւոր խորհրդակցութիւններ տեղի կ'ունենան նշանակութեանը մասին այն խճուղիին, որ Տրապիզոնէն պիտի երկարի մինչեւ Իրան։ Անգլիացիները կը կարծեն թէ Պարսկաստանի քաղաքական եւ անտեսական անկախութիւնը մեծ կարեւորութիւն ունի արեւելեան քաղաքականութեան մէջ։

Հիւսիսային Պարսկաստան պաշարուած է ռուսական հողամասերով, այնպէս որ այդ հարուա՜ծ երկրամասը համաշխարհային առեւտրական շուկաներուն կապող ճամբաները ալ նոյնպէս կ'անցին ռուսական հողէն։

Այս հարցին առթիւ Լորտերու Ժողովին մէջ երբ կարեւոր վիճաբանութիւններ տեղի կ'ունենային, Լորտ Լէմինկթըն տեղեկութիւն ուզեց կառավարութենէն, յանուն որուն Լորտ Փալմուր ըսաւ.

— Բրիտանական կառավարութեան առած տեղեկութիւններուն համաձայն, Թուրք կառավարութիւնը որոշած է նորոգել այն ճամբան, որ Տրապիզոնը կը միացնէ պարսկական սահմաններուն։ Այս ճամբուն շինութիւնը պիտի աւարտի երկու տարիէն, ըստ տրուած որոշման։ Եւ երբ ճամբան պատրաստ ըլլայ ինքնաշարժով փոխադրութեանց համար, Պարսկաստանի հիւսիսային արեւմտեան հողամասերը կարեւոր եւ նոր ճամբով մը, անմիջական կապով մը կը միանան Եւրոպայի, ինչ որ մեծ դիւրութիւն ու զարգացում պիտի շնորհէ պարսկական վաճառականութեան։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Այս կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն, Մարսէյլէն կէս ժամ հեռու, Լը Քանէ կոչուած հայաշատ, թիրուն արուարձանի օդասուն եւ ծառախիտ պարտէզին մէջ Սեբաստիոյ Զարա քաղաքի Հայր. Միութիւնը, սարքած էր դաշտահանդէս մը, իր կազմութեան երրորդ տարելիցին առթիւ։

Կէսօրուան մօտ, հոծ թիւով հանդիսականները իրենց ընտանիքներով եւ ուտելիքներով արդէն գրաւած էին իրենց սեղանները դալար եւ բարձրադիր ծառերու զով շուքին տակ։ Պարտէզին մէջտեղը շինուած էր կոկիկ բեմ մը որու երկու եզերքները եւ ճակատին վրայ կը ծածանէին հայկական եւ ֆրանսական զոյգ եռագոյնները։

Հանդէսը բացուեցաւ «Բամ Փորոտանով» եւ «Լա Մարսէյեզ»ով, որոնք ունկնդրուեցան յոտնկայս։ Նախագահ Գ. Հ. Ճէրահեան երկու խօսքով պարզեց հանդէսին նպատակը։ Զարացիներու պզտիկներուն կողմէ եղան հայրենասիրական երգեր եւ արտասանութիւններ։ Գուլվար Օտոյի՝ ազգային վարժարանի սկաուտ աշակերտներէն Վահան Թոսկարեանի արտասանութենէն յետոյ, օրուան բանախօս, Պ. Եղիշէ Թոսաեան բացատրեց Հայր. Միութիւններու կատարելիք պարտականութիւնները այս օտար ափերուն վրայ։ Պ. Ս. Ավոյեան երգեց Կոմիտաս վարդապետի «Երեւան բաղ եմ արել»ը եւ Յ. Թումանեանի «Բարձր Սարերը», Գ. Մ. Գաբրիէլեան արտասանեց Ե. Չարենցի «Հայաստան»ը։ Փոքրիկն Մարի Արապեան յաջողութեամբ պարեց «Նամիրամ»ը։ Դաւարին՝ պարի ուսուցիչ Գ. Յովհաննէս Դէմիրճեանի ղեկավարութեամբ եւ մասնակցութեամբ փանփարին՝ տեղի ունեցան եւրոպական պարեր։ Կատակերգակ դերասան Գ. Ս. Պէքմէզեանի կողմէ եղան [illegible] ֆանթեզիներ։ Գ. Գ. Քէնտիրեան արտասանեց Ա. Ահարոնեանի «Մասիս»ը։ Ֆրանսացի դերասանուհի մը երգեց ֆրանսական եւ եւրոպական երգեր։ Հայաստանէն նոր եկած Գ. Եդուարդ Դարագաշեան հայկական եւ կովկասեան պարերով ոգեւորեց ներկաները։ Խումբ մը օրիորդներու կողմէ եղան հայ գեղջկական պարեր։ Նուագախումբը մէջընդմէջ նուագեց հայկական եւ միջազգային գեղեցիկ կտորներ։ Սէն Լուի ազգային վարժարանի աշակերտներէն Վրէժ Նշանեան յաջողութեամբ արտասանեց «Աղէգ մերիկ»ը եւ ֆրանսերէն կտոր մը։

Միութեան կողմէ ամերիկեան ձեւով աճուրդի դրուեցաւ խորոված ոչխար մը որմէ ապահովուեցաւ 800 ֆրանքի մօտ գումար մը։

Գ. Ս. Պէքմէզեանի ղեկավարութեամբ եւ Միհրան Գաբրիէլեան մասնակցութեամբ ներկայացուեցաւ խիստ ծիծաղաշարժ զաւեշտ մը, «Զորս Ծալոնները» եւ փակուեցաւ հանդէսը։ Հասարակութիւնը ցրուեցաւ գոհ տպաւորութեամբ։

Գր. Քէնտիրեան

ՄԵՐ ՊԱՏԱՆԻՆԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ, Օգոստոս 15.— Հ. Յ. Դաշնակցութեան Պատանեկան Միութեան Մարսէյլի շրջանի մասնաճիւղերը իրենց գործունէութեան մէջ նոր եռանդ ու ոգի մը դրած են այս օրերս եւ հանդէսը ու ներկայացումները իրարու կը յաջորդեն։

Շարժման ազդանշանը տուաւ Մարսէյլի մասնաճիւղը «Խանասորի» առթիւ դաշտահանդէս մը սարքելով, եւ հետզհետէ շարժումը տարածուեցաւ, բոլոր քոյր մասնաճիւղերուն մէջ։ Երէկ Մարսէյլն ու Գուլվար Օտոյն ու այսօր ալ Սէն Լուին։

Սէն Լուի Պատ. Միութիւնը օրէ օր նորանոր նուաճումներ կ'ընէ թէ մշակութային եւ թէ ազգային գետնի վրայ, շնորհիւ տասնեակ մը անձնուէր պատանիներու, որոնք երէկ հազիւ թէ հայկական քանի մը բառեր կ'արտասանէին։

Միութեան հիմնադրութեան տարեդարձի հանդէսը տեղի ունեցաւ Կիլիկեան թատերասրահի մէջ, օգոստոս 15ին, հովանաւորութեամբ Մարսէյլի Հ. Յ. Շրջանային կոմիտէին, հսկողութեամբ՝ տեղական ենթակոմիտէին։

Սրահը լիքն էր երկսեռ բազմութեամբ։ Բեմին ճակատը կը ծածանէին ֆրանսական եւ հայկական դրօշները որոնց շուրջը կը զարդարէին Անդրանիկի, Սերոբի, Հրայրի եւ ուրիշ յեղափոխական նահատակներու մեծադիր նկարները։ Հանդէսին բացումը տեղի ունեցաւ «Մեր Հայրենիք»ով որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս։ Բացման խօսքը ըրաւ ընկ. Գ. Փիլիկեան պարզելով մասնաճիւղին երկու տարուան գործունէութիւնը։

Օր. Սրբուհի Արսլանեանը արտասանեց «Դրօշակին շուրջ», Պ. Վրէժ Նշանեան «Աղէգ Մեր»ը, Գ. Գ. Յովսէփեան ներկայացուց ֆանթեզի մը, «Սէնլուի Քեռին», պահ մը հանդիսականները տարաւ Հայաստանի գիւղերը իր գեղջկական երգերով, «Քէլէ քէլէ» եւ «Այսօր Ուրբաթ է»ով։ Ընկեր Ս. Իշխանեան որ գրաւոր արտասութիւն ալ ըրաւ, զգացումը արթնցուց հանդիսականներուն մէջ, Գ. Յակոբ Թորոսեան Մարսէյլի իր զաւեշտներով զուարթացուց սրահը։

Խմբերգ մասնաճիւղի երգչախումբին կողմէ, ու անոր յաջորդեց Օր. Մարտիրոսեանի մեներգները։

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. կոմիտէի կողմէ բանախօսեց ընկ. Օգդին Մարտիրոսեան, պարզելով Պատանեկան Միութիւններուն կեանքն ու գործունէութիւնը։

Բանախօսութենէ վերջ աճուրդի դրուեցաւ Անդրանիկի ձիաւոր մեծադիր նկարը։ Բոլոր ներկաները իրենց կարողութեամբ մասնակցեցան աճուրդին, որմէ գոյացաւ 165 ֆրանք։ Ընդհանուր հանդէսէն գոյացաւ մօտ 275 ֆրանք։

Ն. Արծրունի

ՄԱՅՍՈՒՐԵԱՆ

Օգոստոս 2ին Թիֆլիսի մէջ մեռաւ վաստակաւոր դերասանուհի Մայսուրեան։

Աշակերտական դրամախմբերէն սկսեալ, Մայսուրեան կը մասնակցէր ընտանեկան եւ բարեգործական ներկայացումներուն, այնպէս իր մէջ զարգացնելով սէրը եւ արուեստը դերասանութեան։

Մասնակցած է ռուսական Թատերասիրաց խումբին (1894 1900), յետոյ, թէեւ հայերէն չէր գիտեր, 1900ին կը մտնէ Բագուի թատերախումբին մէջ եւ արտակարգ ճիգեր թափելով հայերէն կը սորվի։ Այնուհետեւ կը մասնակցի հայկական ներկայացումներուն։

Մայսուրեան հետզհետէ ուշադրութիւն գրաւեց թէ լեզուի եւ թէ արուեստի իր յառաջդիմութիւններով։ Կարեւոր դերեր ստանձնեց, եւ գնահատութեան արժանացաւ։

Այս ներկայացումներուն ընթացքին ճամբորդեց Անդրկովկասի բոլոր քաղաքները, ինչպէս նաեւ Թուրքիա։ 1930ին Թիֆլիսի մէջ կատարուեցաւ իր 35 ամեայ բեմական գործունէութեան յոբելեանը եւ արժանացաւ վաստակաւոր դերասանուհիի տիտղոսին։

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՌՈՒՍԻՈՅ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ

Կոմունիստ կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէն որոշած է գրել Ռուսիոյ քաղաքացիական պատերազմներու պատմութիւնը (1917-1921), որ պիտի բաղկանայ 10-15 հատորէ, ուր պիտի հաւաքուին պատմական յօդուածներ եւ վաւերաթուղթեր։ Իւրաքանչիւր հատոր պիտի զարդարուի գեղարուեստական ձեթաներով։ Խմբագրութիւնը կազմուած է այսպէս.— Գորքի՝ խմբագրապետ, պատմագիտական խմբագրութիւն՝ Պոկրովսկի, Բուբնով, Եարոսլավսկի, Սկրիպնիկ, Գամարնիկ, Եակովլեւ, Ախունդով, Ստեցկի, Գուսով, Էյդէման։ Գեղարուեստական խմբագրութիւն՝ Դէյմեան Բէտնի, Ֆադեեւ, Վսեվոլոդ Իվանով, Լեոնով, Նիկիտինկո, Զարատ, Կիրշոն, Դէման, Ֆէդին, Պանֆերով եւ Մ. Կոլցով։

Այս առթիւ Մաքսիմ Գորքի երկար կոչ մը ուղղեց մամուլին, օժանդակութիւն խնդրելով իր գործին մէջ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (109)

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՏԱՍՆԸՄԵԿԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

ԽՄԲ.— Վերջին մաս հրատարակուած է «Յառաջ»ի Յունուար ...ի թիւին մէջ:

ԿՌԻՒՆԵՐԸ ՍԱՍՆՈՅ ԵՒ ՄՇՈՅ ԴԱՇՏԻՆ ՄԷՋ

Հեղինի կռիւը. -1904ի յունուար 10ին, Տաղուըրնի հասար... կեան Իշխանաձորէն՝ թէ միւ... Քէօռ-Սլօն 15 ասկեարներով ... իր աշիրէթով եկեր է Հեղին, Արաքանք, Ընկուզնակ եւ Իշխանաձորը թալանելու։

Վահանի եւ իմ կարգադրութեամբ, խմբի անդամներէն մի քանիսը, Գէորգ Չաւուշի եւ Մուրատի ղեկավարութեամբ, հոն օգնութեան ուղարկեցինք։ Տղաք կը հասնին, ուր փախեր, եկեր էր Հեղնցի հարուստ հայ մը, Վարդան անունով եւ օգնութիւն կ'ուզէր հայ զինուորներէն, իր պատիւն ու կայքը պաշտպանելու։ Այս Վարդանը ոչ մի հաւատք չունէր յեղափոխութեան վրայ եւ կը ժառէր Սուլթանի հաւատարիմ հպատակ մնալով՝ պաշտպանել ինքզինք։ Նա մի ժամանակ, նոյնիսկ, մատնիչ ճանչցուեցաւ յեղափոխականներու կողմէն, որոնք պիտի սպանէին զինք։

Անգամ մը, Քէօռ Սլօ, յայտնի աւազակ, Հեղին գալով, կը յափշտակէ իրմէ Վարդանի 60 ոչխարը, 3 ձին եւ 20 ոսկի դրամը: Այդ ժամանակ միայն կը հասկնայ Սուլթանի հաւատարիմ հպատակը, որ խաբուեր էր իր հաւատքին մէջ, որ հաստն ու բարակը մէկ գին ունին։ Եւ միակ միջոցը կը գտնէ՝ յեղափոխականներուն դիմել եւ անոնց պաշտպանութիւնը խնդրել։ Ատոր համար էր, որ նա Իշխնձոր եկած էր։

Տղաքը, առանց ի նկատի առնելու Վարդանի հակայեղափոխական անցեալը, վեր կը կենան գնալու Հեղին, աւազակը պատժելու համար։

Երբ տղաքը ճանապարհ կ'իյնան, Քիւրտերը կ'իմանան անոնց շարժումը եւ անմիջապէս կ'իմացնեն Քէօռ Սլօյին։ Սա Փասուր կը փախչի՝ կառավարութենէն ուժ ստանալու համար, որովհետեւ այդ առեններ Տիգրանակերտէն Փասուր էր եկեր 800 հոգիէ բաղկացած մի գունդ զօրք։

Տղաք Հեղին հասնելուն՝ կը գրեն Քէօռ Սլօյին, որ տարած թալանը՝ ետ դարձնէ։ Նա կը մերժէ թալանը դարձնել եւ Բաղրանցի աշիրաթն ալ օգնութեան կը կանչէ։ Միեւնոյն ժամանակ նամակ կը գրէ տղայոց, թէ ինքը նպատակ չունի Հայերու հետ թշնամանալու, այլ կառավարութիւնն է, որ այդ ընել կուտայ։

Ճիշդ այդ ժամանակները Հեղին կ'երթան նաեւ մի քանի Ահրոնքցիներ, որոնք նոյնպէս օգնութիւն կ'ուզէին տղաքներէն։ Մի քանի օր առաջ Քիւրտերը Ահրոնքի վրայ էին յարձակեր եւ սպաններ էին ինն հոգի Հայերէն եւ փախցուցեր եօթ տարեկան մի աղջիկ։ Չարագործները բոլորովին ազատ էին, բայց կառավարութիւնը հաւիտական արդարադատութեամբ եղած ոճրագործութեան համար, երբ յանցաւոր, ձերբակալած էր Հայերէն 8 հոգի։ Քէօռ Սլօն զօրքով ու Քիւրտերով կուգար։ Զօրքը մնաց Ահրոնք, իսկ Քէօռ Սլօն 50-60 Քիւրտով եկաւ Հեղինի վրայ։ Կռիւ եղաւ, Բայց թշնամին տապալուած նահանջեց, յեղափոխականների մօսինների կրակի տակ։

Այս տեղի ունեցաւ յունուար 17ին։

Երբ թշնամիները քաշուեցան, տղայքն ալ չմնացին գիւղի մէջ։ Իրենց հետ վերցնելով գիւղացիներուն եւ անոնց շարժական կայքը, անցան Արաքանք։ Զինուորներէն Գօզօսը, քանի մը ընկերներով, մնաց Մէգրէ՝ Հեղինի գիւղը պաշտպանելու, Քրտերի յանկարծական յարձակման պարագային։

Մի օր Մէգրէի մօտերը կ'երեւին մի քանի Քրտեր, լրտեսելու համար այդ կողմերը։ Ատոնցմէ մէկն էր Սէլիմ անուն յայտնի ոճրագործը, որ սպաններ էր չորս Հայեր եւ Սերոբի մատնիչներուն միացած՝ մեծ դեր էր խաղացեր մատնութեան գործին մէջ։ Գօզօսը կ'իմանայ այդ Քիւրտերու ներկայութիւնը եւ յանկարծակիի բերելով, կը բռնէ երեքն ալ, կը սպաննէ Սէլիմը, իսկ միւսները ազատ կ'արձակէ։ Այդտեղէն Գօզօսը կ'անցնի Ընկուզնակ, ուր եկեր էին նաեւ Մուրատն ու Գէորգ Չաւուշը։

Վարդան իր գիւղից փոխադրել տուաւ 1500 կոտ ցորեն, կլէկ ելն, Իշխնձոր, իրեն տան մէջ ունեցած մեծ քանակութեամբ կահկարասիքը, մօտ 100 փեթակ մեղու։ Տունը, որ հազիւ 2000 ոսկիով կը շինուէր, իր ձեռքովը վառեց։ Մի հոր ցորեն միայն մնաց վառուած տան տակ։ Այդպիսով, Վարդանը հետեւեցաւ տղայոց, եկաւ Իշխնձոր։

Մարտի մէջ ունեցանք ժողով մը։ Առաջարկեցի, որ Հեղին, Արաքանք, Իշխնձոր, Ընկուզնակ դատարկեն ու գան Տալուորիկի 8 թաղերը, որովհետեւ աչքի առաջ ունէի կառավարութեան յանկարծակի յարձակումը այն կողմի վրայ։ Վահանն ու Հրայրը կ'ըսէին.—

— Ոչինչ չկայ կցուէն, ուղղակի Կէփին կ'երթան։

Ըսի.

— Եղբայրներ, Սուլթանը մեր հօրեղբօր տղան չէ, որ անցեալ տարուան պէս մեզ հանգիստ թողնի, վերջ տայ։ Զինով պիտի գայ եւ մեր բոլոր պաշարները հոն պիտի մնան։

Նոյն օրերը Գէորգէն նամակ ստացուեց թէ՝ «17 ընկերով եւ 40 չախմախլիով էշշափ Քրտերի եւ զօրքի դէմ չեմ կրնար դիմանալ։ Հարկաւոր է, ինչ կայ, չկայ, ամբողջ հարստութիւնը փոխադրել Տալուորիկ»։ Բայց Հրայրն ու Վահանը նորէն խորհուրդ չտուին եւ Գէորգը հոն մնաց։

(Շար.)

Հ. Յ. Դ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՍԷՆ ԼՈՒ, ՍԷՆ ՄԱՐԿՐԻԹ.— Այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Ակումբին մէջ

Կը խօսի՝ Ընկ. Գ. ՀԻՒՍԵԱՆ

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՍՍՕ, ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ.— վաղը կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 5ին սովորական ցաւաքատեղին.

Կը խօսի՝ Ընկ. Գ. ՀԻՒՍԵԱՆ

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ.— Այս երկուշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին ընկ. Վարոյեանի բնակարանը:

Կը խօսի՝ Ընկ. Գ. ՀԻՒՍԵԱՆ

ՄԱՐՕԷՅԼ (քաղաք).— Այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ծանօթ ցաւաքատեղին.

Կը խօսի՝ Ընկ. ՀԱՅԿ ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

ՍԱԼԷՆ ՏԸ ԺԻՌՕ.— վաղը կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին.

Կը խօսի՝ Ընկ. ՕՆՆԻԿ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

ՍԷՆ ԺԷՌՈՄ.— Այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, ծանօթ ցաւաքատեղին:

Կը խօսի՝ Ընկ. ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

Այս ժողովներուն կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ԿԱՐՏԱՆԻ ՄԷՋ

Վաղըկիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին Հ. Յ. Դ. Տան մէջ

Կը խօսի՝ Ընկ. ՀԱՅԿ ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

Խանասօրի արշաւանքին առթիւ

Հ. Յ. Դ. Ռազմիկ խումբին կողմէ

վաղըկիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Առնուվիլի զօրանոցին մօտիկ անտառին մէջ:

Կը խօսի՝ Մ. ԳՈՒՑՈՒՄՃԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին: ճոխ պիւֆէ.

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Տարօն-Տուրուբերանի Հայր. միութեան կողմէ

Վաղը կիրակի ժամը 2.30ին Սոսիէթէ Լիոնէզի սրահին մէջ

Ղեկավարութեամբ՝ դերասան ԹՐԱԳՕՇի

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ «... ՓԱՇԱՆ»

Տոմսերու գին 5 ֆրանք

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Մարսէյլի մասնաճիւղին կողմէ, մասնակցութեամբ Փարիզի 80 սկաուտներուն վաղըկիրակի ժամը 2ին Stade Virabiani մէջ St. Antoine.

Կը նախագահէ՝ ԳԱԼԱՔԵԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ

Place d'Aixէն առնել 27 թիւ հանրակառքը եւ իջնել վերջաւորութիւն. Մուտքը ազատ է

Կը հրաւիրուին Մարսէյլի եւ շրջանի հայրենակիցները.

Ց Ե Ր Ե Կ Ո Յ Թ

ՍԻՓԱՆ երկսեռ երգչախումբի կողմէ, վաղը կիրակի ժամը 3ին, Salle Mutualitéի սրահին մէջ, 24 Rue St. Victor, Métro Mobert Mutualité. կը խօսի՝ Գ. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ, Ադամեանի մասին:

Խմբերգ. մեներգ. նուագ. եւայլն: Տախտերու մասնակցութեան համար՝ կը գանձուի 2 ֆրանք.

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Կիւրինի Հայր. միութեան կողմէ: ԱյսօրՇաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Էմիլ-Զոլայի շքեղ սրահին մէջ.

Ղեկավարութեամբ դերասան ԹՐԱԳՕՇի կը ներկայացուի

ՇԻԼԼԷՐԻ ԱՒԱԶԱԿՆԵՐԸ

«ՄԵՆՔ» Ամսուլի տակ է երիտասարդ պարբերաթերթի բ. թիւը ճոխ բովանդակութիւնով.

Ֆրանսա, գաղութները եւ ամբողջ Պալքանները տարեկան 40 ֆրանք. Մնացեալ երկիրներու համար՝ 2 տոլար.

Դիմել՝ ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆի, 261 Rue du Fbg. St. Martin, Paris (10).

Հ. Յ. Դ.

Փ Ա Ր Ի Զ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէն ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Զաւարեան Ակումբին մէջ: Զեկոյց պատգամաւորի:

Գ Ա Ր Ա Ռ

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՍՍՕԻ (Մարսէյլ)Պատ. միութեան ընդհ. ժողովը այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին, Միութեան Գրադարանին մէջ. կարեւոր օրակարգ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Բարթող Ա. քահանայ Թագըմճեան կը փութայ խորին շնորհակալութիւններ յայտնել ամէն անոնց որոնք բարեհաճեցան գրաւոր՝ կամ անձամբ համակրութիւն եւ ցաւակցութիւն յայտնել եկեղեցւոյ մէջ իր կրած յարձակման առթիւ.

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Լիոն, Կ. Հայր. Մի.— 40.

ՑՈՒՑԱՏԵՍ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ա. Ե. Հ. Կ. խաչի մասնաճիւղը Օգոստ. 17էն սկսեալ բացած է հայերէնի դասընթացք մը ձրի, վեց տարեկանէն վեր տղոց համար, շաբաթը չորս օր հինգական ժամ: Փ—11 եւ 2—5. փափաքողներու կը տրուի քուէթակի եւ մանտոլինի դասեր փոքրիկ վճարումով.

ՏԱՐՕՆ. Տուրուբերանի Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը վաղը կիրակի ժամը 2ին, 241 Rue J. J. Rousseau, Իսի լէ Մուլինօ.

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

5000 ՖՐԱՆՔ ՆՈՒԷՐ

Քէմախի վերի Բագառիճէն խոսրով էլպիզեան կը փնտռէ իր զաւակները՝ Ղազարոս, կաթիկ եւ Ազատուհի, նաեւ իր հօրեղբօրորդւոյն զաւակները՝ Աւագ, Մաթէոս եւ Մարիկ իզմիրի դէպքէն առաջ կաթիկէն յուր առնուած է Մալաթիայէն.

Կը խնդրուի Հալէպի հայրենակիցներու բարի օժանդակութիւնը: Ասոնց մասին ստոյգ տեղեկութիւն տուողին 5000 Ֆր. նուէր եւ մէկ տարուան «Յառաջ»: իմացնել H. Ghougassiani, 7 Rue Sanginelle, Mazagan, (Maroc).

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Պօլուի եւ Երզ. երկսեռ երիտ. միութեան կողմէ: վաղը կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն, Գուէփիէօ Լա-Բափ գեղեցիկ վայրին մէջ. Արեւել. եւ եւրոպ. պարեր, եւն.: ընտիր ճաշ պատ.

ՄԱՆ.— Պրօթօ կայարանէն առնել շոգեկառք առաւօտեան ժամը 7, 7.30, 11 եւ 13ին.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՈՐ ԳԻՒՂ

ՄԱՐՍԻԼԱՀԱՅԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ԾԱԽՈՒ ՀՈՂԱԲԱԺԻՆՆԵՐ

1.— Կը հիմնուի Փլաս տ'Էքսէն (Place d'Aix) մինչեւ Սէն Լուի (St. Louis) երկարող գծին վրայ հայկական 250 տուներէ առաջին գիւղը. Ծախուած են արդէն 50էն աւելի հողաբաժիններ. Այս հողաբաժինները կը գտնուին Գանըպիէռէն միայն 12 վայրկեան հեռու եւ մինչեւ կէս գիշեր թիւ 29 թրամուէյի երթեւեկութիւն ունեցող շրջանի մէջ. (Նոյնպէս թիւ 31 եւ 32 թրամուէյներու եւ պուլըվարին քովէն 10 թիւ օթօպիւսի երթեւեկութիւն ճիշդ հողամասերուքով).

Կը ծախուին հողաբաժիններ 140 մէթրօէն սկսեալ.

Առանց կանխավճարի, միայն ամսական 300 Ֆր. վճարում, ջուր, կազ, ելեկտր. եւ կոյուղիները պատրաստ.

ԾԱԽՈՒ ԵՆ ՆԱԵՒ

2.— Փոն-տը-Վիվօ (Pont-de-Vivaux) թրամվ. 13, ձեռքձակարանին գիծացը. 225 մէթրօնոց հողաբաժիններ, նպաստաւոր պայմաններով.

3.— Ճիշդ Սէն Լու (St.Loup) գիւղին մէջ, թրամուէյի գծին վրայ, 400 մէթրօնոց հողաբաժիններ, նպաստաւոր պայմաններ.

4.— Թիւ 2 (Plan-des Cuques) թրամուէյի վերջաւորութեանը եւ գծին վրայ 425 մէթրօնոց հողաբաժիններ, ջուր, ելեկտր., պուլըվարները շինուած են, նպաստաւոր պայմաններ.

5.— Սէն-Մարսէլ (St. Marcel) թրամուէյի գծին վրայ 1540 մէթրօնոց հողամաս մը.

6.— Լէ զ'Օլիվ (Les Olives) թրամուէյի գծին վրայ 637 մէթրօնոց հողամաս մը.

Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ Պ. Պ. Լուտվիկ Տիգրանեանի կամ Մելքոնեանի, ամէն օր, Պար տէ Լիոն, Գուռ Պէլզէօնս (Bar des Lions, Cours Belsunce), Marseille

ԵԹԷ *ամսավճարով հող գնած էք եւ կ'ուզէք ամսավճարով տուն շինել, կը ստանձնենք շինութիւնը հեշտ պայմաններով: Տուն ներսի մասը՝ փլաթր. իսկ դուրսի կողմը՝ ֆիպրօսիման, որ քարաշէն տան տոկունութիւն ունի եւ արտօնուած է քաղաքապետութենէն,*

Մէկ սենեակ 3×4 մ. 4995 ֆրանք, 2 սենեակ 2×3 եւ 3×3 մ. 6395 Ֆր., 3 սենեակ 3×3 մ. 9900 Ֆր.:

Ունինք նաեւ ծախու փոքր եւ մեծ հողաբաժիններ արուարձաններուն մէջ. բանի մօտ, ամսական 150 ամսավճար. Մանրամասնութեանց համար գրել՝ H. partzoumian, Maison M.. 40 Bld. Bonne Nouvelle, Paris

Բաթալոգները կը ղրկուին ձրի.

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDIT
208bis, Rue Lafayette Paris
Le Gérant H STEPH..

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (28)

ՆԱԶԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՀԱՅՈՑ ԴԱՀԻՃԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ...

49.— ՀՐԱՊԱՐԱԿԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ ՄՏԱՅ

Օգտուելով այդ ազատութենէն, գրեցի Նոր Օսմանցիներու Միութեան պատմութիւնը, ներկայացուցի հիմնադիրները, ձեւանայն առեն ցոյց տալով անունները անոնց, որ իրենց անձնական շահերուն համար, Ալի փաշային ծառնեցին կարգ մը անդամներու անունները: Բացատրեցի թէ միութեան կազմութեան բուն նպատակն էր սահմանադրական վարչաձեւ առաջնել, եւ այս առթիւ չքաշուեցայ գրել. «Նոր Թագաւորին հանրօգուտ ջանքերով, կը յուսամ թէ կ'իրագործուի այս նպատակը». Այսուհանդերձ, կ'աւելցնէի, եթէ տեւէ այս կամայական վարչաձեւը, որ գարերէ ի վեր կը քամէ ազգին ամբողջ ուժն ու կը կրծէ ժողովուրդին կեանքը, այն առեն պէտք է բոլորովին կորսել մեր յոյսը պետութեան ապագային մասին.

Այս յօդուածներս լաւ ազդեցութիւն կը ձգէին ժողովուրդին վրայ.

Սակայն հաճելի չթուեցաւ Պալատին, նոյնիսկ սահմանադրական նախարարներուն, որոնք «անժամանակ» կը համարէին այդ յօդուածներս: Զարմանալին այն էր, որ Հազըը Էֆէնտի, կայսերական ընդհանուր ներման շնորհիւ Հռոդոսէն, Աքքայէն ու Կիպրոսէն վերադարձած աքսորականներէն մէկն ըլլալով հանդերձ, օր մը Նամըք Քէմալի եւ Նուրի պէյի ներկայութեան, ժողովի մը մէջ, սաստիկ յանդիմանեց զիս՝ խօսելով այդ յօդուածներուս մասին: Բարկութիւնով ու արտմութիւնով կ'ըսէր ինծի.

—Այդ յօդուածները կարդացի Իզմիրի մէջ, երբ կը վերադառնայի Աքքայէն.

Այդ յօդուածները գէշ ազդեցութիւն մը պիտի թողուն պալատին եւ Պապը Ալիին վրայ: Ես ալ տառապեցայ ու ճաշեցայ, վախնալով որ Պոլիսը չտեսած, դարձեալ աքսորավայրս դառնալու պիտի ստիպուիմ.

Անօթապարտ մնացեր էի, երբ Նամըք Քէմալ պէյ այդ ազդեցութիւնը փարատելու համար ըսաւ.

— Դուն այդքան կասկածամտութեամբ որ մըն ալ կը թողնես խելքդ: Քիչ մը աներ կեցիր նայինք: Ժողովուրդն ու կառավարութիւնը դէպի սահմանադրութիւն մղելու նպատակով, Նագըմ ուզեր է օգտուիլ ժամանակի ազատութենէն: Այսպէսով ան կատարեց իր ազգային ու բարոյական պարտականութիւնը: Ես կը շնորհաւորեմ զինքը եւ կը գնահատեմ.

Նուրի պէյ ինծի կապուած էր խոր համակրութեամբ եւ սէրով: Նամըք Քէմալի միտքերը ինք ալ յայտնեց եւ լռեցուց Հազըըն.

50.— ԵՒ ԱՀԱ ՍՈՒԼԹԱՆ ՀԱՄԻՏ ԳԱՀ ԲԱՐՁՐԱՑԱՒ

Ժամանակ մը յետոյ, Սուլթան Մուրատ ուղեղային հիւանդութեան պատճառով գահէն իջաւ: Ու Ապտիւլ Համիտ այսպէս գահ բարձրացաւ.

Նամըք Քէմալ, նոր Թագաւորին գահակալութենէն 12 օր յետոյ, զիս հրաւիրեց իր տունը, որ կը գտնուէր Վէֆայի գաւիճայրին վրայ Գացի: Ապտիւլհագ Համիտ պէյն ալ ներկայ էր: Նամըք Քէմալ պէյ ըսաւ ինծի.

— Ալի Շէֆքաթի չուզեր խմբագրութիւն ընել «Իպթիգպալ» թերթին մէջ: Թերթին տէրը, ծառայական Թէատր Էֆէնտի, խմբագիր կը փնտռէ: Եթէ ստանձնես խմբագրութիւնը, գոհ կ'ըլլամ: Երբեմն ես ալ յօդուած կուտամ եւ կ'օգնեմ քեզի.

Նամըք Քէմալի մասին խոր յարգանք եւ համակրանք կը զգայի: Անձնուէր համաձայնութիւն յայտնեցի: Ետեւ գաց Ձաֆէր Թերայի անգլիական պանդոկին մէջ ճաշի հրաւիրեց զիս եւ քննայթս, Միւնիր պէյ, որ ազատականները ազատելու համար «Հէվրէթ Հէրրա»ի մէջ բազմաթիւ յօդուածներ գրած էր:

Ճաշէն յետոյ եկաւ Պէտրի պէյ, որ, Ապտիւլ Ազիզի գահընկէց ժամանակ մեծ ծառայութիւն մատուցած էր Սիւլէյման փաշայի եւ սպայակոյտի արժէքաւոր ղեկերէն մէկն էր, յետոյ եկաւ Եգիպտացի տարդ մը, որ Նամըք Քէմալի հետ բարեկամացած էր Եւրոպայի մէջ: մինչեւ կէս գիշեր վիճեցանք թէ նոր վեհապետը լրջութեամբ եւ անկեղծութեամբ կ'ընդունէ՞ր թէ ոչ սահմանադրութիւնը.

Նամըք Քէմալ պէյ կ'ըսէր.

— Ապտիւլ Համիտ կը սիրէ սահմանադրութիւնը: Այդ մասին համոզուած եմ այնքան, որքան Միտհաթ փաշա: Միայն թէ կը վախնայ ռուսական փոփոխակներ կը գինէ «փուլէճասներու կրօնամոլ դասակարգին» սահմանադրութեան դէմ.

Անշուշտ ժամանակ մը յետոյ Նամըք Քէմալ դառնալէս պիտի հաւատար թէ որքա՛ն սխալ էր իր կարծիքը Ապտիւլ Համիտի մասին: Քանի մը շաբաթ յետոյ, ամէն մարդ իր տունը դարձաւ: Յաջորդ առտու գործի «Իպթիգպալ»ի խմբագրատան մէջ: Նուրի պէյ կայսերական դիւանին Գ. քարտուղար նշանակուած էր: Այս անուանումը այնպէս կարծել տուաւ շատերուն թէ Թագաւորը համակիր է ազատութեան եւ սահմանադրութեան եւ ժողովուրդին վրայ ալ լաւ տպաւորութիւն թողուց: Այդ շրջանին ամէն մարդ կը կարծուէր թէ շուտով պիտի յայտարարուի սահմանադրութիւնը, որ ամէն կողմ օրհնաբեր կը ծխաէին: Արգելք մը չտեսայ այլեւս թերթին մէջ գրել բոլոր այդ հարցերուն մասին: Ու գրեցի թէ անհրաժեշտ է յօդուածներով պարզաբանել այդ հարցերը, որպէսզի որ առաջ հարցերը իրենց լուծումը, որուն անհամբերութեամբ կը սպասէ ժողովուրդը.

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տարի
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
[illegible]		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 274 236

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ԿԻՐԱԿԻ 23 ՕԳՈՍՏՈՍ 1931
23 AOUT 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1654 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԵԹԷ ՈՉ ՈՒՐԻՇ ԲԱՆ...

Եթէ ոչ ուրիշ բան, գոնէ Թուրքիոյ յարատեւ զօրաւորութիւնը պիտի ստիպէր մեզ քով քովի գալու: Գործակցելու եւ գործելու:

Հայկական մամուլը օրը օրին կ'արձանագրէ քէմալական պետութեան արտաքին եւ ներքին կեանքը: Անոր ճիգերն ու յեղաշրջումը: Անոր հետեւողական, անսասան քաղաքականութիւնը:

Բայց, կ'արձանագրէ ու կ'անցնի: Լաւագոյն պարագային, կը գոհանայ հարեւանցի դիտողութիւններով: Կամ հաճելի գուշակութիւններով:

Մեր մէջ իսկ, դեռ շատերը կան, որ չեն ընդունիր թէ այսօրուան Թուրքիան երէկուանը չէ, թէ լեռ ու ձոր կայ երէկուան եւ այսօրուան միջեւ,— միշտ ի վնաս մեզի:

Թուրքը քաղաքակրթուա՞ծ է թէ ոչ.— այդ չէ որ կը հետաքրքրէ մեզ: Բայց Թուրքը նորոգուելու, երիտասարդանալու, ամրանալու ճիգեր կը թափէ ամէն ճակատի վրայ: Հոլովոյթ մը տեղի կ'ունենայ արդի Թուրքիոյ մէջ: Լուրջ, լայն հոլովոյթ մը, —Թուրքի բարիքին համար:

Որքան ալ ճարտարօրէնք վկայութեան կանչել պատմութիւնը, գունաւորել ապագայ, ընթացիկ երեւոյթները, բան չի փոխուիր կացութենէն: Թուրքը սկսաւ քալել: Կը քալէ առանց աջ ու ձախ նայելու: Իսկ մենք օրօր կը կարդանք: Կանգնած՝ մնալ կէտի մը վրայ, գուշակութիւններ կը կատարենք:

Ոչ ոք ուրացաւ Թուրքիոյ տնտեսական տագնապը, որ երթալով կը խորանայ, եւ կրնայ անակնկալի մը, աղէտի մը յանգիլ:

Եւ սակայն, կը շարժի՛: Թուրքն է որ կը շարժի, կը խմորուի, նոր պատուաստ եւ աւիշ կը ստանայ:

×

Այսքանը միայն, բաւական էր, որպէսզի հայկական բոլոր հոսանքները մէկդի դնէին ամէն վէճ ու քէն, եւ խմբուէին կլոր սեղանի մը շուրջը, իրենց կարգին գործելու, հակազդելու համար: Գործունէութեան նոր ձեւեր գտնելու, եղածները կատարելագործելու գործելու համար:

Գիտենք մեր ուժերը, եւ հրաշքներ գործելու միամտութիւնը չունինք: Չունինք մանաւանդ հիմա, երբ այնքան բարդ է քաղաքական կացութիւնը եւ այնքան աննպաստ՝ յատկապէս մեզ համար:

Բայց, մարդիկ ե՞րբ կրցեր են դատ շահիլ, ամէն ինչ սեւ տեսնելով: Հառաչելով ու յօրանջելով:

Ո՞վ, ո՛ր իմաստունը կրնար պնդել, թէ չունինք «անելիք», եւ պէտք է սպասենք որ տանձն ու խնձորը հասնին:

Ահաւասիկ վերջին լուրը —Թուրքիա կը պատրաստուի հարիւր հազար գաղթական տեղաւորել «արեւելեան նահանգներուն», յատկապէս Վասպուրականի շրջանին մէջ: Ծրագիր մը, որ կը խանգարուի տասը տարիէ ի վեր, զարնուելով զանազան արգելքներու:

Ահաւասիկ Թուրք մամուլը զրգռիչ կանչեր կ'արձակէ, 1921ին Սուրիա եւ Լիբանան ապաստանած տարագիրներու տեղաւորման առթիւ:

Թուրքեր կամ Թրքաբարոյ գործակալներ կը վխտան ամէն տեղ, Նախիջեւանէն մինչեւ Սուրիա:

Չունի՞նք ո՛րեւէ «անելիք»: Երեւա՞ն է տէր ու պաշտպանը այս հարցին մէջ ալ — Երեւանը՝ բարեկամ եւ զինակից Թուրքիոյ: Երեւանը՝ գլխիվայր խրած զարմանազան մարզանքներու մէջ: Եւ բոլորովին երես դարձուցած՝ Հայկական Դատին...

Մեծն Բրիտանիոյ աշխատաւորական դահլիճը ծանր տագնապի մը մատնուած է, տնտեսական պատճառներով: Եւ ահա գիշերներ կը լուսցնեն բոլոր հոսանքներու, երեք կուսակցութեանց վարիչները, ելք մը գտնելու համար:

Երկրորդակա՞ն է մեր տագնապը: Կամ արդեօք այնքա՞ն անդարմանելի է ներքին հակամարտութիւնը, որ թրքական վտանգին հանդէպ իսկ ձեռք ձեռքի չենք տար:

Հարցեր, հարցումներ որոնք պատասխանի կը սպասեն: Որոնք լրջութեան կը հրաւիրեն բոլորը, նոյնիսկ անհաւանները:

Անցեալ օր կը յիշէինք Ցունաստանի տարագիրներու գլխուն սարքուած նոր խաղը,—անոնց տեղափոխութիւնը դէպի Ալժերիա կամ Թունուզ:

Վաղը միեւնոյն խնդիրը կրնայ յուզուիլ Պուլկարիոյ, Սուրիոյ կամ Լիբանանի մէջ:

Լա՞ւ կ'ընեն թէ գէշ, — ամէն բան վերջանալէ յետոյ միայն պիտի հասկնանք: Ինչպէս միշտ:

Եթէ այս բոլոր հարցերը չեն հետաքրքրեր մեզ, եթէ անոնք բաւական չեն զգաստութեան կանչելու մեզ, յանուն տարագիր բազմութիւններու փրկութեան, ի՞նչ յաւակնութեամբ ժողովուրդէն աւելի իմաստուն, եւ անկէ աւելի բարձր խօսելու իրաւունքներ կուտանք մենք մեզի, հաւաքաբար թէ անհատապէս, մեծէն մինչեւ փոքրը:

Եղա՞ծ է, մեր պատմութեան մէջ, աւելի չարաբաստիկ շրջան: Եւ տասն անգամ աւելի անկերպարան, ընդվզեցուցիչ վիճակ:

Եթէ 1860էն ի վեր եկած-գացած սերունդները բան չեն խօսիր մեզի, Թուրքիոյ պատկե՞րն ալ անզօր է սթափեցնելու մեզ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԲՐԻՏԱՆԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Աշխատաւորական դահլիճը չկրցաւ ելք մը գտնել ելմտական տագնապին, հակառակ գիշերաջան տքնութեանց: Արհեստակցական միութիւնները, որոնք խոշոր ուժ մը կը ներկայացնեն թէ դուրսը եւ թէ խորհրդարանին մէջ, կ'ընդդիմանան Մաքտոնըլտի ծրագրին: Վարչապետը ստիպուած է լեզու գտնել իր հակառակորդներուն, պահպանողականներուն հետ:

Եթէ վէճը չհարթուի, հաւանական է որ կամ դահլիճը հրաժարի, եւ կամ խորհրդարանը լուծուի: Կը նախատեսուի նաեւ խառն դահլիճ մը, բաղկացած՝ Ազատականներէ եւ Պահպանողականներէ:

Խնայողութեան ծրագրին մէջ կայ թելադրութիւն մը՝ հարիւրին տասը զեղչելու նախարարներու թոշակը (5000 ստեռլին):

«... որոնց ամէնէն շատը Հայեր են»

Պէյրութէն կը հեռագրեն «Թայմզ»ի օգոստ. 19 թուականով.—

Համայնավար երեսփոխան Պ. Անտրէ Պէրթօն Ֆրանսա մեկնեցաւ այսօր, իբրեւ փաստաբան պաշտպանելէ յետոյ համայնավար բանտարկեալները, որոնց ամէնէն շատը Հայեր են: Ասոնք դատի քաշուած էին զինուորական ատեանին առջեւ, հանրային անդորրութիւնը խանգարել փորձած ըլլալու ամբաստանութեամբ: Գլխաւոր խռովարարները դատապարտուեցան 2-3 տարի բանտարկութեան, բայց վճիռները կախ կը մնան, մինչեւ որ երկրորդ յանցանք մը գործեն, հինգ տարուան ընթացքին:

ՅԱՌԱՋ.— «Թայմզ»ի թղթակիցը ուրկէ՞ իմացաւ որ «ամէնէն շատը Հայեր են» եւ ինչո՞ւ միայն Հայերու անունը կուտայ: Դեռ վերջերս «Լիւմանիթէ» պարզելով այս խնդիրը, միայն երեք Հայերու անուններ կուտար,— երեք ողորմելիներ որոնք չեն գիտեր ինչ կ'ընեն:

Արաբները եւ Հրեաները Պաղեստինի մէջ

Պաղեստինի արաբական գործադիր կոմիտէն յայտարարութիւն մը հրատարակելով Օգոստոս 19ին, կը ծանուցանէ թէ ընդհանուր գործադուլ պիտի ըլլայ կիրակի օր (այսօր),— 1929ի դէպքերու տարեդարձին առթիւ:

Գործադիր կոմիտէն իր ժողովին մէջ որոշեց չեղեալ համարել իր պատուիրակներուն խօսակցութիւնը՝ բրիտանական մարզպանին հետ, ինչպէս եւ նկատի չառնել կառավարութեան ազդարարութիւնը՝ անկարգութեանց դէմ:

Արաբական կոմիտէին այս ընթացքը մեծ ջղագրգռութիւն պատճառած է Հրեաներուն, որոնք հազիւ հանդարտած էին:

∴ Արաբները իրենց յայտարարութեան մէջ կը պնդեն թէ հրեայ գաղթականները կը սպառազինուին եւ զինուորական մարզանք կը ստանան ինքնապաշտպանութեան պատրուակով, թէեւ կառավարութիւնը տասն անգամ աւելի պաշտպանողական միջոցներ ունի քան դրացիները: Այս քաղաքականութիւնը, կ'ըսեն, կը ստիպէ Արաբները որ իրենք ալ զինուին եւ այսպէս ծանրօրէն կը վտանգուի խաղաղութիւնը: Վերջապէս կ'աւելցնեն թէ կառավարութիւնը կ'ուզէ օրինականացնել 25,000 Հրեաներու ներկայութիւնը,— մարդիկ որոնք Պաղեստին մտած են անկանոն միջոցներով:

Համայնավարները Ցունաստանի մէջ

Աթէնքէն կը հեռագրեն թէ ոստիկանութիւնը հրամայեց ազատել վեց «վտանգաւոր» համայնավարներ, որոնց մէջ են կուսակցութեան կեդր. օրկանին խմբագիրները:

Կը շարունակեն իրար կոտորել

Ներքին կռիւները սաստկօրէն կը շարունակուին մակեդոնական կազմակերպութեան մէջ: Օգոստոս 20ին երկու անծանօթներ ատրճանակներով յարձակեցան Փրոթոկէրօֆի խմբակէն երեք անձերու վրայ, որոնք տուն մը վարձած էին Սոֆիայի մէջ: Երկուքը ծանրապէս վիրաւորուեցան, իսկ երրորդը գերի բռնուեցաւ յարձակողներուն կողմէ, որոնք փախան ինքնաշարժով մը: Երկու վիրաւորներն են Մաթէվ եւ Զէնով.

Գործազրկութիւնը Պուլկարիոյ մէջ

Աշխատանքի Նախարարութեան վերջին տեղեկագրին համաձայն, տնտեսական գործունէութիւնը թուլցած է վերջերս եւ գործազուրկներու թիւը մեծապէս աւելցած է յուլիս ամսուան ընթացքին: Մինչեւ յուլիսի վերջը արձանագրուած գործազուրկներուն թիւն է 12.400, մինչ յունիսին 10.713 էր:

Աւելորդ է ըսել թէ այս թիւը իրականէն շատ պակաս է: Աշխատանքի նախարարութիւնը 90.000 կը հաշուէ գործազուրկներուն թիւը:

∴ Համայնավարները, որ աշխատաւորական կուսակցութիւն անունով կը գործեն Պուլկարիոյ մէջ, արտօնութիւն խնդրեցին միթինկ մը գումարելու եւ իրենց ակումբները վերաբանալու: Արտօնուեցաւ միայն միթինկը:

Դրամով երկիր կը գնեն

Լեթոնիոյ ականաւոր տնտեսագէտներէն Յոքթ. Կրինպէրկ ուշագրաւ ծրագիր մը պատրաստած է, թէ իր երկրին ելմտացոյցի բացը գոցելու եւ թէ Լեհաստանի հետ եղած վէճ մը հարթելու համար:

Այդ ծրագրին համաձայն, Լեթոնիա Լեհաստանի պիտի ծախէ Լաթկալիայի շրջանը, փոխարէն ստանալով յիսուն միլիոն տոլար:

Ո՛ւր էր որ այսպէս կարգադրուէին ուրիշ «վէճեր» ալ...

Հնդիկները կը վերսկսին կռիւը

Լոնտոնէն կը հեռագրեն թէ հնդիկ ազգային համագումարին նախագահը ազդարարած է իր հետեւորդներուն՝ պատրաստուիլ վերսկսելու պայքարը, որ անխուսափելի կը համարուի, իբրեւ հետեւանք Հնդկաստանի կառավարութեան բռնած ընթացքին:

Անգլիացի ոստիկանապետ մը յարձակման ենթարկուելով Հնդիկի մը կողմէ, վիրաւորուեցաւ կողէն:

Սպանիոյ կղերը կը դաւադրէ

Փախստական կղերական մը, կարտինալ Սէկուռա, հովուական թուղթ մը հրատարակեց Սպանիոյ հանրապետական կառավարութեան դէմ, լի ծանր լուտանքներով: «Այն ամօթալի գործերը որոնց ականատես եղանք երկրին մէջ, կ'ապացուցանեն թէ Սպանիա արագօրէն դէպի հեթանոսութիւն կ'երթայ: Եկեղեցին երկու զէնքեր ունի ինքնապաշտպանութեան համար. մէկը՝ Աստուծոյ ձեռքն է, միւսը՝ որ կանոնական պատիժներէ կը բաղկանայ, հոգեւոր պատիժներու ամէնէն ծանրն է (բանադրանք):

Կառավարութիւնը արտակարգ միջոցներ ձեռք առած է կղերական դաւադրութեան դէմ: Նոր ուժեր ղրկուեցան վտանգուած շրջանները:

Վախ կայ որ այս դաւադրութեան հետեւանքով խզուին Սպանիոյ եւ Վատիկանի յարաբերութիւնները:

Ես ցորեն տամ, դուն սուրճ տուր

Փոխանակութեան հնօրեայ դրութիւնը ի պատուի է նորէն:

Ուաշինկթընէն կը հեռագրեն թէ՝ պայմանագիր մը կնքուեցաւ, որուն համաձայն Պրազիլիա 1275 միլիոն պարկ սուրճ պիտի յանձնէ Միաց. Նահանգներուն, իսկ այս վերջինը փոխարէն պիտի տայ 25 միլիոն գրիւ ցորեն:

Կը թուի թէ այս դրութիւնը պիտի ընդհանրանայ այն երկիրներուն միջեւ որոնք աւելորդ արտադրութիւն ունին:

Ցոյնեւպուլկար համաձայնութիւն մը

Ցոյնեւպուլկար խառն յանձնաժողովը, որ կը զբաղի բնակիչներու եւ սահմանամերձ կալուածներու փոխանակութեան խնդիրներով, վերջացուց իր պաշտօնը, գոհացնելով երկու կողմերն ալ: Յանձնաժողովը մեծապէս կրճատած է այն հատուցումները զորս Ցունաստանի պիտի վճարէ անհատական կալուածներու փոխարէն:

Կարմիր փրկիչները կը փլցնեն Ս. Փրկիչը

«Փրավտա» կը գրէ թէ ձեռնարկուած է փլցնելու Մոսկուայի Ս. Փրկիչ եկեղեցին, որ փառաւոր շէնք մըն է: Անոր գետնին վրայ պիտի շինուի խորհուրդներու պալատը: Եկեղեցիէն հանուած գեղարուեստական առարկաները յանձնուած են անաստուածներու թանգարանին:

Եգիպտոսն ալ սկսաւ խնայել

Իբրեւ հետեւանք տիրող տագնապին, եւ գոցելու համար ելմտացոյցին բացը, եգիպտական կառավարութիւնը որոշեց.— Ա. հարիւրին 10 զեղչել ընդհանուր ծախքերը, Բ. դադրեցնել ո՛րեւէ նոր անուանում պետական պաշտօնէութեան մէջ, Գ. յետաձգել այն նոր շինութիւնները որոնք ստիպողական չեն կամ երկրորդական կը համարուին:

Կառավարութիւնը չէ ուզած կրճատել պաշտօնեաներու թոշակը, նկատի առնելով որ այդ բացառիկ միջոցը կրնայ արդարանալ այն ատեն միայն, երբ ելմտական կացութիւնը ծանրապէս վտանգուի:

Ֆուատ թագաւորը հրամայեց լուսավառութիւններ չկատարել իր տարեդարձին առթիւ, իբրեւ խնայողութիւն: Միայն Աղեքսանդրիոյ քաղաքապետութիւնը 9000 ստերլին վարկ բացած էր, այս նպատակով:

Թուրքիա եւ Եգիպտոս

Պայմանագրութիւն մը կնքուեցաւ Եգիպտոսի եւ Թուրքիոյ միջեւ, երկու երկիրներու հպատակներու կացութեան մասին:

Համաձայն այդ պայմանագրին, Թուրքիա կ'ընդունի որ իր հպատակները ենթակայ ըլլան եգիպտական դատարաններուն, եւ չվայելեն աւելի առանձնաշնորհներ քան ունին Եգիպտացիները իրենք:

Նկատի առնելով որ Թուրքիա ջնջած է «Կապիտիւլասիոն»ները, զարմանալի պիտի ըլլար, եթէ պահանջէր որ իր հպատակներն ալ վայելեն այն իրաւունքները ինչ որ ունին Եւրոպացիները Եգիպտոսի մէջ:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ԻՐԱՔԻ ԹԱԳԱՒՈՐԸ, ՖԷՅՍԱԼ, որ Փարիզ կը գտնուի քանի մը օրէ ի վեր, Գաղթային Ցուցահանդէսը այցելեց առջի օր: Թագաւորը կառքով պտտեցաւ ցուցահանդէսը, ընկերակցութեամբ ալժերիացի զինուորներու: Այցելեց նաեւ մզկիթը:

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ տագնապը մեղմացնելու համար, Մ. Նահանգներու Նախագահը Օգնութեան Յանձնախումբ մը կազմեց, ինչպէս նախատեսած էր Ամերիկայի մեր աշխատակիցը:

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ բազմաթիւ ընկերութիւններ սնանկութեան դուռը հասած են, մասնաւորապէս ճարտարագործական եւ երկրագործական մեքենաներու ճիւղերուն մէջ: Պերլինի Էվայցէր եւ Օփլէր երկաթեղէնի ընկերութիւնը 12 միլիոնի բաց մը ունի, այսինքն վեց անգամ աւելի քան իր դրամագլուխը:

ԸՆԹԵՐՑՈՂԻՆ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԸ

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԿՈՒՆՔԷՆ ՅԵՏՈՅ ՃԱԿԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՅՈՒՍԱԽԱԲՈՒԹԻՒՆ

Մեր վերջին յուշատետրը այսպէս կը վերջացնէինք. «Ընթերցող հասարակութիւնը ի՞նչ կը պահանջէ գրողէն, եւ այս վերջինը ի՞նչպիսի պահանջներու մէջ կ'արտադրէ իր գործը»։

Գրագէտները, գրական ո՛ր սեռին ալ լծուին, (բանաստեղծութիւն, վէպ, պատմուածք, թատերգութիւն եւ գրական քննադատութիւն,) ստիպուած են հաշուի առնել ընթերցողներուն տրամադրութիւնները, եւ ակամայ։ (Մի՛շտ նկատի ունենալ գրական գործերու հանդէպ հայ ընթերցողներուն հինգ հարիւրի խի՛ստ սահմանափակ թիւը)։ Ընթերցողներն իրաւունք ունենալ կը կարծեն, որ հեղինակը նկատի առնէ իրենց ցանկութիւնները, մտքի մակարդակը, հոգեկան պահանջները։ Կը կարծեն, թէ գրողը մեքենայ մըն է, եւ պէտք է դադրի իրեն համար մտածելէ, զգալէ ու արտադրելէ, դառնալու համար տեսակ մը միջնորդ դուրսի աշխարհի անհատներուն եւ իր միջեւ։ Անոնք չեն կրնար հաշտուիլ արուեստագէտի հոգիին՝ անկախութեան եւ մտքի թռիչքներու ազատութեան հետ։ Այս է եղեր պատճառը, որ ամէն ժամանակներու մէջ, ճշմարիտ գրագէտին ու ընթերցողին միջեւ միշտ խրամատ մը բացուած է։ Գրագէտն ուրեմն, եթէ կ'արտադրէ, ստիպուած է նկատի առնել՝ վարէն եկող այդ պահանջը, որ անզգալաբար, ընթերցողներու սահմանափակ շրջանակի մը մէջ կը ձեւակերպուի։

Ստիպուած է իր ստեղծագործութեան տալ այնպիսի դրոշմ եւ բովանդակութիւն, որ միջակէն ալ վար ըլլայ, հաճելի ըլլալու համար։ Հեղինակներու անձին կապուած այս թերիմացութիւնը անխուսափելիօրէն կ'անդրադառնայ անոր գործին վրայ, խորքին եւ անոր միջոցներուն վրայ, — ոճ, լեզու եւ ճարտարապետութիւն, — որոնցմով կերպարանք ու մարմին կ'առնէ ան։

Մեր մէջ նոյն իսկ ամէնէն ժողովրդական հեղինակին գիրքերն իսկ սահմանուած են ծըրարներու մէջ մնալու, ա՛լ չեմ խօսիր անոնց մասին, որոնք բանի գրող ու հեղինակ դառնալ կ'ուզեն, ա՛լ չեմ խօսիր այն մտաւորական անկախներուն մասին, որոնք կ'արհամարհեն ընթերցող սովորական դասակարգին մտայնութիւնը։ Այս վերջինները եթէ փորձեն հատոր մը հանել հրապարակ՝ տխուր թեամբ պիտի դիտեն կապոցները, իրարու վրայ դիզուած, առանց վաճառուելու։

Եթէ կ'ուզէք հարցուցէք կարծիքը բոլոր հեղինակներուն, անոնց որ գիրքեր լոյս ընծայած են, եւ ենթարկուած յուսախաբութեան։ Այս է պատճառը, որ շատերը կը նախընտրեն իրենց ձեռագիրները պահել։

Մեր մտաւորականները, որոնք առ հասարակ վճարող ընթերցող չեն, իրենց պահանջն ունին գրական արտադրութիւններէն։ Վճարող ընթերցողն ալ իրն ունի։ Կը ստեղծուի քաոս մը, որուն մէջէն հեղինակին կ'իյնայ դուրս գալ, իր ձեռքին բռնած Արիադնէի կծիկը։ Եւ հեղինակը դուրս կու գայ միշտ ի վնաս իր գործին, ի վնաս իր քսակին։ Ու պէտք է ողողակել ճշմարտութիւնը. — Հայ հեղինակին գիրքերը չեն փնտռուիր, չեն վճարուիր, չեն կարդացուիր։

Կենդանի նահատակութեան մը բոլոր փուլերէն կ'անցնի ան։ Գիրքին լոյս ընծայումը վաղանցուկ ուրախութիւն եւ հպարտութիւն կը պատճառէ անոր, եւ անմիջապէս կը յաջորդէ նիւթական տագնապը. — Պէտք է դրամ հասցնել տպարանատիրոջ, մինչ հատորները կը քնանան փաթեթներու մէջ…։

Տեսնենք սակայն թէ ի՛նչ պայմաններու տակ տեղի կ'ունենան երկունքն ու ծնունդը գրական ստեղծագործութիւններուն։

Մեր մէջ գիրք ու թերթ հըրատարակող հայ մտաւորականները նիւթական աննախանձելի պայմաններու մէջ կը գըտնուին։ Հինէն ի վեր շարունակուող այս աննպաստ վիճակը այսօր աւելի քան կը շարունակուի։ Հոգիի աչքերով հետեւեցէ՛ք մշակոյթի եւ գրականութեան մեր յոգնավաստակ մշակներուն։

Աճապարիկ մեղրամոմի գոյնով երիտասարդներ, կարծես արիւնը ցամքեր է իրենց երակներուն մէջ, դալուկ ճակատով, մառայլ աչքերով։ Ամէնէն անշուք սենեակը վիճակուած է իրենց իբրեւ բնակարան. կթոտ քայլերով, օրը չորս եւ աւելի անգամներ, կը բարձրանան սանդուղները։ Ուսանող չեն, (մեր իրականութեան համար աւելորդ պերճանք մը դառնալ կը սկսի երիտասարդութեան այս ծաղիկը, դժբախտաբար, քանի՛ ազգային եւ քաղաքական անորոշութեան մէջ կը տատանինք հաւաքաբար), բայց նա՛յնքան տխուր է անոնց վիճակը։ Շէնքերուն հօթներորդ կամ ութերորդ յարկերը, առաստաղներուն աւելի մօտ… մարդոց տեսողութենէն աւելի հեռու… միշտ մոռցուած ու լքուած կ'ապրին մեր վաղուան յոյսերը, յաճախ անկիւնի մը օրհնութիւնը փնտռելով այսպէս մեր մտաւորական ծաղիկները…

Ընկերական լայնի խնայողութեան համար մուտլ լապտեր մը կը շողայ յաճախ, ցուրտ սենեակի մը առանձնութեան մէջ, ուր հիւանդկախ երիտասարդներ, իրենց շունչով տաքցնել կը փորձեն սառած մատները, եւ որոնք կը սահին թուղթին վրայ։ Յաճախ սուր հազ մը կը գալարէ զիրենք, վտանգաւոր կարմիրի մը փայլը շողացնելով հոն։ Կան որ սրճարաններու մէջ կը գիշերեն, սեւ սուրճով մը առտուան շողերուն սպասելով, մեկնելու համար քիչ վճարուած աշխատութեան մը, որ չի խանգարեր զիրենք։ Եւ զոր տանելու հարկադրուած են, կարենալ վըճարելու համար արդէն դիզուած պարտքերը։ Կարելի է անոնցմէ ոմանք նմանցնել թիթեռնիկներու, որոնք լոյսերուն շուրջ կը դեգերին, լոյսով գինովնալու եւ յոգնած մարմիններով հատնելու համար…

Տխուր է պատկերը եւ իրական հազար ինն հարիւր երեսուն եւ մէկ թուականներուն, երբ արտաքին նշաններով, ապագայ պատմագէտն ու ընկերաբանը, աչքերը ակնոցներ անցուցած, այսօրուան մեր գրական ոսկեդարուն եւ մշակոյթի փառքերուն պատմութիւնը գրի պիտի առնեն հարիւր տարիներ վերջ…։

Իսկ ցերե՞կը…։ Շա՛տ մի հետաքրքրուիք. ինչպէս որ չէք հետաքրքրուած մինչեւ հիմա։ Լաւ է որ չքրքրենք ժամանակակից այդ հիւանդութեան վէրքը, մեր երիտասարդ մտաւորականներու հետզհետէ հասնող գրական սերունդներու նիւթական պայմաններու թշուառութիւնը եւ ապրելու մտահոգութիւնը։ Հանգիստ ձգենք զիրենք, տարիքնին առած այդ որբերը, որոնք ո՛չ տէր, ո՛չ տիրական ունին, եւ որոնք կանխահասօրէն, վաղուան անստուգութիւնն ունին, լքուած են բոլորէն եւ չեն գիտեր թէ ո՛ւր կ'երթան, ո՛ւր պիտի երթան…։

Ոչ ոք հարցուց, ոչ ոք ալ պիտի հարցնէ։

Շա՛տ լաւ, նիւթական այս աննպաստ պայմաններուն մէջ, որ այս երիտասարդները կ'արտադրեն ու յաճախ արժէքաւոր գործեր կը հրատարակեն, մտքի խաղաղութիւն, հոգիի ներդաշնակութիւն ունի՞ն։ Յաճախ կը խօսուի անոնց տկարութեանց ու մեղքերուն վրայ, բայց անդրադարձե՞ր էք մեղքերուն վրայ բոլոր անոնց, որոնք կենսային բան մը ընել եւ չըրին, չհետաքրքրուեցան անոնցմով, կը զգա՞ք ձեր սիրտերուն մէջ դողը անոնց մատներուն, որոնցմով գրի առին ու կ'առնեն տակաւին իրենց հոգին. ողբերգութիւնը, կը զգա՞ք որբութեան, անմխիթար անտարբերութեան ցաւը, որով թաթաւուեր են անոնց երգն ու խօսքը…

Անհաւատի նախ երէց սերունդը հայ մտաւորականին ու գրագէտին։ Լաւագոյն պարագային սաստկանութիւնն է անոր վիճակուածը։ Այդ տաղաբերքին բոլոր հոգերը, անորոշութիւնները, արժանապատուութեան վիրաւորանքները կը ճնշեն անոր ուղեղը, մարմինը, հոգին ու սիրտը։ Անորոշութիւն ներկային, մանաւանդ ապագային։ Իր աչքերուն առջեւ կը տեսնէ արտի հատորիկներու գալարուիլը, որոնց աչքերուն փայլը կանխահաս կերպով մարիլ կը սկսի։ Անիկա ալ չծնուած է ստեղծագործ աշխատանքի, յոգնած ուղեղով ու մարմինով կ'անցնի գրասեղանին առջեւ թուղթին յանձնելու համար իր հոգիին կրակն ու մտքին թռիչքները։ Պատրաստ ունի անտիպ ձեռագիրներ. թարգմանութիւններ, ուսումնասիրութիւններ։ Անցեալի փորձը չուզեր կրկնել։ Կը զգուշանայ սփ առնել խմբագրութիւններուն դուռները։ Սակարկել չի սիրեր։ Բայց կը սիրէ հրատարակուած տեսնել իր գործերը։ Խմբագիրները, իրենք ալ զրկուածներ յաճախ, անոգ են, չեն կրնար վճարել, չեն ուզեր վճարել, կը սակարկեն, եւ լոյս կ'ընծայեն մրի յօդուածներ, անվճար գրութիւններ, թերթին էջերը սեւ է ձեւով լեցնելու մտահոգութեամբ։

Տարէց ու փորձառու գրագէտը վճարուած չէ այնպէս ինչպէս երիտասարդը։ Մտաւորական-գրական աշխատակցութեան վարձատրութիւնը, մեր իրականութեան համար, պերճանք է։ Ինչ որ տեղի կ'ունենայ այդ կալուածին մէջ, անպարագաութիւն, խանութպանութիւն է, շուկայի հաշիւ է, չըսելու համար շահագործում։ Մեր մէջ անունի, համբաւի հմայքն ալ արժէք ու կշիռ չունի։ Գրագէտը, երիտասարդ կամ տարէց, տաղանդի երկունքներէ վերջ, պատրաստ ունի ձեռագիրը։ Որտեղ խնդիրը ուրիշ հարց է. որով ունեցող գիրքերը նոյնքան դժուար կը ծախուին որքան անփէ գուրկերը։ Դժուարութիւնը կապուած է ամէնուն։ Դժբախտութիւնը պատրաստ ձեռագիր մը ունենալն է, գրագէտ ծնած ու՝ արտադրելն է։ Տարիքդ առա՞ծ ես, գրական անցեա՞լ ունիս, բազմաթիւ գործերու հեղինա՞կ ես, համբա՞ւ ունիս, գրականութեան մէջ որոշ տե՞ղ… նոյնն է։ Կրունկիդ կապուած են բոլոր դժուարութիւնները, այնպէս ինչպէս երիտասարդ գրողին, առանց տարբերութեան։ Ձեռագիրդ կախում ունի նախ հրատարակիչէ մը, եթէ գտնես. քսակէդ՝ եթէ ունիս, ընթերցողներու այն խիստ սահմանափակ թիւէն՝ (հինգ հարիւր), որոնց դուռը զարնել ստիպուած ես, գրական գործդ տարածելու համար. որովհետեւ մեր մէջ գրքին ետեւէն չեն վազեր. ընդհակառակն, գիրքերն են, որ կը հալածեն ընթերցողները։

Գիրքը ձեռագիր վիճակի մէջ պատրաստ է ուրեմն։ Հիմա ձեզի հետ մտնենք հրատարակիչի մը կամ տպարանատիրոջ մը գրասենեակը։

ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐՍԱՄԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ թղթակիցներէ եւ յօդուածագիրներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ էջին վրայ, եւ մելանով։

ԳԵՂԱՄԸ ԻՐ ՄՏԵՐՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

ԽՄԲ. — Այս գրութիւնը սահմանուած էր ան՛ցեալ կիրակի օրուան բացառիկ թիւին, բայց յետաձգուեցաւ, տեղի անձկութեան պատճառով։

Ինչ տաժանելի է ու կսկծալի՝ յիշել Գեղամը, քրքրել անոր յիշատակները, եւ անգամ մը եւս զգալ որ անդարձ կորսուած է մէկը այն չափազանց հազուագիւտ հոգիներէն, որ ինքնատուր արուեստ ունէր հոգիները լեցնելու բարութեամբ ու գեղեցկութեամբ։ Բարի ու ազնուական հոգի, բարին բարձրագոյն եւ ուղիղ ըմբռնումով, հեզահամբոյր, պարզ ու անկեղծ նկարագիր, ըմբոստութեան ընդհատ ցայտքերով սակայն, ու անխոնջ խուզարկու եւ բծախնդիր՝ արուեստի նրբութիւններուն ու գեղեցկութեանց։

Դժնդակ է այս վերյիշումը, բայց միեւնոյն ատեն որքա՜ն հոգեպարար է ետ երթալ քսան տարի, երիտասարդանալ Գեղամով ու եղբայրանալ անոր քաղցր յիշատակներուն հետ։ Թարմացնել այն բոլոր պահերը, որոնք օծուն էին Գեղամէն բըխած անհուն բարութեամբ, զգալ որ մթնոլորտը՝ ուր կը շնչես, Գեղամի գերզգայուն հոգին կը սաւառնի եւ անոր մշտակայ ժպիտը կը ծփայ անոր վրայ։

⁂

Գեղամը խմբագրական քարտուղարն էր «Ազատամարտ»ի, ուր մնաց մինչեւ իր վերջին օրը, երբ անողոք խորշակը եկաւ ան ալ տանելու ամբողջ փաղանգին հետ։ Իբրեւ խմբագրական քարտուղար, ուրիշ բաժիններու հետ, առանձնած էր նաեւ մամուլի բաժինը, ուր երեւան կը բերէր, մանաւանդ նոյն օրերու պայքարի տենդոտ շրջանին, ճարպիկ ու ջղուտ պայքարողի յատկանիշներ։ Պէտք էր կարդալ մանաւանդ իր մեկնութիւնները, կծու, խիստ եւ հատու, եւ երբեմն չափազանց վիրաւորական, այն բոլոր յարձակումներուն առթիւ, որ նոյն օրերու հակառակորդ թերթերը կը կատարէին։ Գիտէր հակառակորդին յարձակողականը պաշտպանողականի փոխել, այնքան տեղին ու ժամանակին կը հասցնէր հարուածը եւ լաւ կը ճանչնար տկար կողմերը հակառակորդին։ Բայց ինչ որ կ'ուզէինք վեր առնել հոս, այն է որ, հակառակորդ թերթերու խմբագիրներուն բոլորին ալ ծանօթ էր այդ կծու մեկնաբանութեանց հեղինակը, այսուհանդերձ, ոչ մէկը անոնցմէ անձնական ոխ եւ ատ չէր պահեր, չէ՛ր կրնար պահել այդ տղոյն՝ դրտող Գեղամին հանդէպ, այլ ընդհակառակն, տեսակ մը անբացատրելի գուրգուրանք ու յարգանք ունէր անոր հանդէպ։

Ինչպէս բացատրել ասիկա. — ինծի կը թուի թէ միայն Գեղամով, անոր անսահման բարութեամբ, որուն հանդէպ ամէն քէն ու ատելութիւն զինաթափ կ'ըլլար։

⁂

Քիչեր միայն Գեղամին մտերմութեան մէջ մտած էին, բայց, տարօրինա՞կ երեւոյթ, բոլոր անոնք որ այդ սեղմ շրջանակէն դուրս կը մնային, նուազ յարգանք ու սէր չունէին անոր հանդէպ։ Առաջին տեսակցութեան իսկ, ինքզինքդ մտերմացած կը զգայիր անոր, հակառակ անոր որ ո՛չ շատ կը խօսէր, յաճախ գրեթէ բնաւ չէր խօսեր, եւ ոչ ալ ծեքծեքուն ու ձեւ ունէին շարժումները։

Սակաւախօս մըն էր, ու աւելին՝ ծայրայեղ վերապահ մը։ Ուրիշները համոզելու, իր մտածումներուն համախոհներ ճարելու ո՛չ մտահոգութիւնն ունէր եւ ոչ ալ ճիգ գործ կը դնէր։ Յաճախ, նոյնիսկ մտերմական խօսակցութեանց ընթացքին, երբ համաձայն չըլլար քու խօսքերուդ, երկար սպասումէ վերջ միայն, կարծես համբերութիւնը սպառած, ըմբոստ շարժում մը կը կատարէր եւ երկու խօսքով, կարճ, կտրուկ եւ բուռն, կը յայտնէր իր տեսակէտը։ Ողջամիտ էր եւ իրապաշտ՝ քաղաքական խնդիրներու մէջ։ Զինքը կը չարչարէր առաւելապէս ազգային ազատագրութեան հարցը, իր բոլոր դժուարութիւններով ու դժնդակութիւններով։ Ուրիշ ելք եւ ուրիշ միջոց չէր ճանչնար. — յեղափոխութի՛ւն միայն։ Յեղափոխական էր, չըսի՞նք դեռ թէ կատաղի Դաշնակցական մըն էր։ Բայց չէր կրնար հաշտեցնել հայ քաղաքական դատին հետապնդութիւնը՝ ընկերվարութեան հետ, որու հոգիով հաւատացող մըն էր թէեւ, բայց չէր դադրեր զայն «գեղեցիկ ցնորք» մը նկատելէ գոնէ մեզի՝ Հայերուս համար։ Ուրեմն ազգայնական Դաշնակցական մը պարզապէս, համոզուած եւ խորապէս հաւատար իր ըմբռնումներուն մէջ։ Ջերմեռանդ հաւատացող մըն էր մեր ցեղային առաւելութիւններուն, եւ խանդավառ հիացող մը հայ մշակութային ամէն ձեռնարկի։ Այսուհանդերձ, մեծ արհամարհանք ունէր ամէն միջակութիւններու հանդէպ, մանաւանդ գրական կալուածի մէջ։ Ու իբր նրբազգաց գրող, խորունկ ատելութիւն կը զգար նաեւ քաղաքական ճամարտակութիւններու հանդէպ, եւ չէր ներեր որ ճարպիկ՝ գոց եղած բառերու եւ «ֆորմիւլ»ներու ղեկ միայն արտաբերեն հանրային ցաւերու հանդէպ, եւ ասիկա մեծագոյն անարգանքը կը նկատէր մեր մեծ ցաւին։

Օրուան մէջ յաճախակի էին իր վերացումի պահերը։ Ու ամէն անգամ որ երազանքի պահէ մը կը սթափէր եւ կ'անդրադառնար բիրտ կացութեան, կը հառաչէր ու կ'ափսոսար Պօլսէն պէս որ երազները իրականութիւն չէին։ Այսուհանդերձ, իր լաւագոյն պահերը, երջանկութեան քաղցր րոպէները կը պարտէր իր այդ երազներուն, երբ գլուխը ձեռքին մէջ, անուշ՝ ու ինքնագոհ ժպիտով մը կը գիծուըրէր, [illegible] նասուութեամբ մը կ'օրօրուէր անոնցմով։ Վերացումի այդ գերագոյն պահերուն էր որ, գրիչը ձեռքը՝ թուղթին վրայ իրար խաչաձեւող զուգահեռ սեղմ գիծեր կը քաշէր, կերպարանք հիւսուած թելերուն պէս։ Եւ գիծերու այդ խաչաձեւումին մէջ, ինչպէս բոլոր ճամբաները կեանքին, կը ջանար փնտռել իր ճամբան, ու անոր հետ նաեւ ցեղինը, որուն պաշտամունքը իր նուիրական տեսլականը դարձած էր միշտ։

⁂

«Մեհեան» գրական ըմբոստ պարբերականը՝ որ հրատարակուեցաւ պատերազմի նախօրէին, արգիւնք էր առաւելապէս իր ճիգերուն, ու ինքն էր որ կեդրոնական շաղախն ու օղակը եղաւ անոր շուրջը հաւաքուած գրողներուն միջեւ։ Գեղամի շունչն էր որ կար անոր մէջ, բաբախուն հայ արուեստին սէրովը։ Անոր մէջ իր վերջին գործը եղաւ «Վաղուան Հայերը», որ սակայն կիսատ մնաց «Մեհեան»ի դժբախտ դադարումով։ «Վաղուան Հայերը» կարելի է նկատել Գեղամի ամէնէն յատկանշական գրուածքը, իր գրական ու հանրային ըմբռնումներու տեսակէտէն։

Ու եթէ պէտք ըլլայ բնորոշել Գեղամը, անհրաժեշտ է ըսել թէ, անոր մէջ ամէն ուժ ու արտայայտութեան գումարը երեւան կուգար ձգտումով, տենչանքով։ Գեղամին միտքը, կամքն ու բոլոր զգացումները ուրիշ բան չէին, այլ միայն իր հոգին խռովող այլազան ձգտումներուն գործիքը։ Անսահման ձըգտումներ ունէր, անկարելի բաղձանքներ, իր հոգին եւ ապա բոլոր հոգիները լիացնելու երազով թէ իրականութեամբ, միեւնոյնն է։ Որովհետեւ չէ՞ որ երազը՝ վաղուան իրականութիւնն էր։ Ու հոգեկան այս քաղցր երանութեան տիրանալու եւ երազներու լիաշուրթն ըմբոշխնում ունենալու համար, ան իր հոգիին մէջ անչափելի ուժ կը զգար, «տենչանքներու բոլոր քառուղիներէն միանգամայն արշաւելու»։

Լ. ՄՕՁԵԱՆ

ՅԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ

ԺԹ.

ԱՆԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

— Ո՛վ դու, որ կը տենչաս փառայսութեան կամ պսակի, ո՞րն է քու նշանաբը…

Անտարակոյս դուն պիտի կարողանաս հրապարակին վրայ քու խանութն ունենալ, եթէ, նշանաւոր իրականութեանը հետ…— Ան պզտիկ խնայողութիւն մը ունի պահած իր ապագայ փառացուին…

Ճշմարիտ է, որ ան երբեմն յամառ կ'երեւի, բայց ընդհանրապէս հաճոյակատար է զինք սիրողներուն հանդէպ… Ան անտեսող է եւ լաւ տեսակի «չարթանէ ճաշ» ու «փշրո՛ւկ» կարող է պատրաստել…

Նա երազուած կին կրնայ դառնալ քեզ, եթէ դուն սակաւապէտ ես ու նուա՛զ խստապահանջ, որովհետեւ անհաշիւ վատնումներու պէտք չունի, քանի որ տարիքն առած մէկն է…

— Դուն վշտացա՞ր… — Ներողութիւն կը խնդրեմ, որովհետեւ բնաւ տեղեկութիւն չունէի թէ դուն ազնուական ես ու նաեւ խստապահանջ…

Ուրեմն այն երիտասարդն ես դուն, որ սիրահարած է ու կ'ուզէ ամուսնանալ անիրականութեանը հետ…

Այդպէ՛ս ուրեմն, բաւական չէ որ դուն տեսած ես զայն, այլեւ կը սիրե՛ս… Այստեղ հարցը բոլորովին կը փոխուի…

Կը նշանակէ թէ դուն բաւականաչափ հարուստ ես, ու նաեւ յամառօրէն բծախնդիր…

Օ՛, սիրելիս, բայց այս բաւական չէ կարենալ տիրանալու համար Անիրականութեան՝ սիրոյն…

Պարզապէս քու հմայքիդ առաքինութիւնները բարձրացնելու եւ աւելի արագ հասնելու՞, թէ միայն բաւարարելու եւ ուրախանալու համար է որ կը սիրես Անիրականութիւնը…

Եթէ առանց տրտունջի դուն կարող ես բաւարարուիլ ու լիանալ իրականութեան հրամցուած ճաշերով, ամէնեւին պէտք չկա՛յ համտեսել նաեւ Անիրականութեան մատուցածը, հետաքրքրութիւնը միայն լիա-

Քու երկրիդ աղջիկները չմըտեցա՞ն քեզի եւ ա՛յս պատճառով է որ դուն յուսահատ նետուեցիր դէպի այդ տարերկրեայ հարսնցուն…

Թէ դժգոհելով հանրային ու դիւրամատչելի կիներէ, դժուարամատչելին կը տենչայ քու հոգին, յաղթահարելու եւ հանգստանալու համար…

Բայց խանդոտ է Անիրականութիւնը. — Դու կարո՞ղ ես հրաժարիլ քու պզտիկ հաճոյքներէդ, ամբողջովին նուիրուելով անոր…

Օ՛, սիրելիս, բայց այս բաւական չէ կարենալ տիրանալու համար Անիրականութեան..

Պարզապէս քու լիացումը լրացնելու եւ բոլոր յագեցածներու պէս յօրանջել ու ննջել կարենալու համա՞ր է որ կը հետապնդես զինքը…

Թէ քու տենչն է իր ցաւալի մեկուսացումէն ու անտարբերութենէն արտաքսել զինք. եւ առաջնորդելով աշխարհի փողոցներու եւ հանրային պարտէզներու մէջէն մէկ նոր երթ ու մէկ նոր շուրջ տալ աշխարհի փողոցներուն ու հանրային պարտէզներուն…

Արդեօ՞ք դուն Անիրականութեան կը տենչաս իր անծայրածիր կալուածներու եւ անհաշուելի հարստութեան համար, որ կարենաս բազմապատկել քու հարստութիւնը եւ առանձնացած ապրիլ, ինչպէս բոլոր ծերացած առեւտրականները…

Թէ դուն դժգոհ ես մինակութեանդ եւ քու արտադրած անբաւականութենէն, ու կ'ուզես ներկայանալ կրկնապատկուա՞ծ, բազմապատկուա՞ծ…

Երբեմն տենչացին եւ աստուածներ ծնան անիրականութիւններէն… Արդ՝ ես կ'օրհնեմ քու պսակն ու փառայսութիւնը՝ կը տենչամ որ գերիրականութիւն մը ծնի քու հարսն Անիրականութիւնը…

ՄՈՒՍԱՍԻՐ

ՆՈՐԷՆ ՍՈՒՐԻՈՅ ՏԵՂԱՒՈՐՄԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

ԹՈՒՐՔ ԺԱՄԲՈՐԴԻ ՄԸ ԳՐԳՌԻՉ ՀԷՔԵԱԹՆԵՐԸ

«Վագըթ» կը շարունակէ քրքրել Սուրիոյ տեղաւորման խնդիրը, որ աչքի փուշ է դարձեր։

Թուրք թերթը իր վերջին թիւին մէջ կը հրատարակէ հետեւեալ հէքեաթները, իբրեւ թէ քաղելով «Սուրիայէն Պոլիս եկած եւ այնտեղի գործերուն քաջածանօթ անձէ» մը.

— Սուրիոյ մէջ յեղափոխութիւն ծագեցաւ 1925ին եւ այդ միջոցին Ֆրանսացիները օգտուեցան Հայերէն ընդդէմ Արաբներուն եւ Իսլամներուն։ Անկէ ետքը աւելի եւս ուժ տուին Սուրիոյ մէջ հայ տեղաւորելու քաղաքականութեան։ Անգլերու Դաշնակցութիւնը Պալքանեան երկիրներ եւ Յունաստան ցրուած Հայերուն վրայ խորհրդակցեցաւ եւ Ֆրանսացիները խոստացան զանոնք տեղաւորել Սուրիա։ Առով պարզապէս կ'ուզեն իրենց քաղաքական դիրքը ամրապնդել այնտեղ։ Ֆրանսացիները արտասահմանէն շատ Հայեր բերին Սուրիա եւ տեղաւորեցին այլ եւ այլ տեղեր։ Միայն Պէյրութի մէջ այժմ 50—60.000 Հայ կայ։ Ճէպէլի կողմն ալ շատ Հայեր ցրուած են։ Ֆրանսացիները անոնց հող տուին։ Հալէպի մէջ Հայերուն թիւը 20-30,000 գնահատողներ կան։ Անոնց մեծագոյն մասը թափառականներ են. բայց յաճախ անոնց մէջ կը տեսնուին մարդիկ որ փոքր գործերէ սկսելով հետզհետէ կ'ընդարձակեն իրենց գործառնութիւնները եւ տեղական առեւտրական հրապարակին վրայ կարեւոր դիրքերու կը հասնին։ Բովանդակ Սուրիոյ մէջ Հայերուն թիւը 100.000էն շատ աւելի է։ Սուրիոյ ընդհանուր բնակչութեան թիւը 2ուկէս միլիոն է, որով կարելի է դիւրաւ ըմբռնել թէ Սուրիոյ ընդհ. եւ քաղաքական կեանքին վրայ ի՛նչ կարեւոր ազդեցութիւն պիտի գործեն Հայերը որոնք բնականաբար կողմնակից են Ֆրանսացիներուն։ Սուրիոյ ամէն կողմերու [illegible] չեն շարժիր տակաւին։ Պէյրութի Հայերը ազատօրէն կը գործածեն իրենց ազգային անունները եւ չեն ծածկեր իրենց ինքնութիւնը, բայց Ալէպի կողմը գտնուող Հայերը Փօ… եւ Աբրահամի նման անունները կը փոխեն Իպրահիմի եւ Ալիի նման իսլամական անուններու։

Բնական է, սակայն, որ այս վիճակը երկար ատեն չպիտի տեւէ։ Երբ իրենց թիւը աւելնայ, դարձեալ իրենց բուն անունները գործածելու պիտի սկսին այժմ զգուշաւոր եւ … մը սքօղել ապրող Հայերը։ Կը կարծեմ թէ Սուրիոյ մէջ Լիբանան այն վայրն, ուր ամէնէն աւելի …կար է Հայերու թիւը։ Այսօր Լիբանանի մէջ մէկ տարր կայ միայն որ կ'ուզէ Ֆրանսացիները, այսինքն Ֆրանսացի կղերականներու կողմէ …թուած Մարոնիները։ Հիմա մեծամասնութիւնը հակառակ է ֆրանս. …ւսուրութեան։ Եթէ, ազատ …րօրէն տեղի ունենայ, ֆրանս. …րլութեան հակառակորդները մեծամասնութիւն կը շահին։ Բայց … Լիբանանի մէջ ալ բազմանան Հայերը, այն ատեն հաւանական կը դառնայ որ Ֆրանսացիները մեծամասնութիւն շահին։ Այս է պատճառը որ Սուրիոյ ազգայնականները խիստ կ'ընդդիմանան հայ տեղաւորելու ֆրանս. քաղաքականութեան։ Բայց տնտեսական կացութիւնը աննպաստ է Լիբանանի։ Եթէ Լիբանանի Արաբները Ֆրանսացիներուն հետ աղէկ չըլլան, չեն կրնար ապրիլ։ Կարդացի «Վագըթ»ի գանգատը որ Հայերը կը տեղաւորեն սահմանագլխուն մօտ վայրեր։ Իմ գիտցածս այն է որ Հայերը չեն ուզեր արդէն սահմանագլխուն մօտ բնակիլ, որովհետեւ երկրագործութիւնը անոնց գործին չի գար։ Անոնք կը նախընտրեն մեծ քաղաքները։ Բայց իրաւ է նաեւ որ Հայեր կը տեղաւորեն սահմանագլխուն մօտ վայրեր, Հայերուն փափաքին հակառակ։ Բայց Հայերուն մէջ կան դատարկապորտներ որ կը նախընտրեն մաքսանենգութիւն եւ աւազակութիւն, եւ հետեւաբար կը փափաքին Թուրքիոյ հարաւային սահմանին մօտիկ վայրեր երթալ այդպիսի գործերով զբաղելու համար։

Սահմանագլուխի ապահովութեան տեսակէտով, Թուրքերը իրաւունք ունէին զգոյշ շարժելու Սուրիա հայ տեղաւորելու ֆր. քաղաքականութեան հանդէպ։ Գալով հայ-քիւրտ գործակցութեան, Սուրիոյ մէջ զանգուածային քիւրտ կարեւոր բնակչութիւն չկայ։ Միայն Դամասկոսի մէջ կայ քրտական թաղ մը, իսկ անկէ դուրս Քիւրտերը կ'ապրին ցիրուցան։ Բայց կարգ մը գրգռիչներ կ'ուզեն գործակցութիւն յառաջ բերել Հայերուն եւ Քիւրտերուն միջեւ։ Անցեալ տարի Հայերը համաժողով մը գումարեցին Լիբանանի մէջ։ Ամէն պարագայի, Սուրիոյ մէջ գոյութիւն ունի հայկական խնդիր մը եւ անոր հոգին Լիբանանի մէջ է։ Թուրքիոյ հարաւային սահմանին վերաբերեալ հայկական խնդիրը կարելի է մէկ մասը նկատել Սուրիոյ մէջ գոյութիւն ունեցող ընդհանուր հայկական հարցին։

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ԱԿՈՒՄԲՆԵՐԸ ՓԱԿՈՒԵՑԱՆ

Սոֆիայէն կը հեռագրեն թէ Աշխատաւորական կուսակցութեան գրասենեակները, որ իբրեւ նախազգուշութիւն պատահական հաւաքոյթներու դէմ, մինչեւ հիմա փակուած էին եւ ոստիկաններու հսկողութեան տակ կը մնային, հսկողութիւնը աւելի սաստկացնելով ոստիկանական իշխանութիւնը կնքեց բոլոր համայնավարական ակումբներուն դուռները, առանց վերցնելու ոստիկանական հսկողութիւնը։

ՁԱՅՆ ՄԸ ԱՆԱՊԱՏԷՆ

ՍԵՓԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ ԵՒ ԴՊՐՈՑ ՏԷՐ-ԶՕՐԻ ՄԷՋ

ՄԻ ՄԻԱՅՆ 150 ՈՍԿԻ ԿԸ ՊԱԿՍԻ

ՏԷՐ-ԶՕՐ, 10 Օգոստ.— Երկու տարի է որ սկսած էինք աշխատանքի, եղան սրտառուչ կոչեր, դիմումներ, մասնաւոր մեծահարուստներու ղրկուեցան նամակներ եւ խնդրանքներ։

Այս բոլորին ի պատասխան եւ ամէնուն մէջէն, միայն մէկ հոգի, սրտցաւ հայրենակից մը, Գ. Բարսեղ Պալըզեան լսեց մեզ, ու իր առաջին 25 եգիպտական ոսկի նուէրով մասնակցիլ ուզեց նահատակներու անուան բարձրանալիք եկեղեցի-դպրոցի շէնքին։ Այն ալ «Ոմն» անունով, խորհելով թէ՝ անշուշտ հարուստներ աւելի լայն չափով ընդառաջ պիտի երթան այս ձեռնարկին։

Ու մենք, երկար եւ յուսալից սպասեցինք։ Եկեղեցիի, դպրոցի եւ յուշարձանի համար «Յուսաբեր» եւ «Յառաջ» լայն տեղ տուին մեր տողերուն եւ մասնաւոր խմբագրականներով անդրադարձան մեր կոչերուն։ Սակայն անոնք մնացին «Ձայն բարբառոյ յանապատի»։

Զօրաւոր սուրբ չունեցանք մեծ արծաթաւորներու մօտ։ Մէկ միլիոնը, հայ ցեղին ամբողջ մէկ երրորդին յիշատակը անզօր մնացին շարժելու անոնց սիրտը։ Անոնք ձիարշաւներու համար հազարներ տուին, Մոնաքոյի-Մոնթէ-Քարլոյի մէջ տասնեակ հազարներ թափեցին։ Մենք ցաւով գիտցինք այս մեղաւոր եւ ըմբոստացուցիչ անտարբերութիւնը հայ հարուստին, բոլոր հայրենակցական եւ այլ բազմապիսի Միութիւններուն։

Ինկապէս պատմանցով կը գրէր Գ. Պալըզեան իր մէկ նամակով, թէ «… չյօժարեցան իրենց պատրաստ ունեցածէն» նպաստել մեր կոչին։ Զգածուեցաւ մէկը որ նախաձեռնէր այս շարժումին, մարտիրոսները միլիոն էին, գոնէ քանի մը տասնեակ հազարներ ըլլալու չէի՞ն անոնց յիշատակը յարգողները։

Ու Գ. Պալըզեան, 250 եգիպտական ոսկի եւս յատկացուց մեր այս գործին։ Ու շնորհիւ այդ համեստ նիւթականով հայրենակցին, Տէր-Զօրի մէջ ունեցանք ընդարձակ շէնք մը ութ տասը սենեակներով եւ երկու բակերով։ Ապրիլ 24ի ուխտավայրը իրականութիւն է այլեւս։

Շէնքը 550 Թրք. ոսկիի գնած ենք, եւ Գ. Պալըզեանի ղրկած եւ ղրկելիք գումարները նկատի ունենալով փոխատուութիւնով եւ մասամբ ալ տեղական նուէրներով վճարած ենք 400 ոսկին։ Պարտք ունինք 150 Թրք. ոսկի։

Անհրաժեշտ նորոգութիւնք կ'ըլլան հայ համայնքին գործօն մասնակցութեամբ, որպէս արհեստիւ, հիւսն, քարակոփ եւ գործաւոր տարուած աշխատանքներով եւ մասնակի փոքրիկ նուէրներով։

Թերեւս բոլոր՝ տնտեսական տագնապ կայ։ Սա իրականէն աւելի երեւակայական, հոգեբանական «քրիզ» է։ Մեր ժողովուրդէն ո՛չ մէկ անհատ կամ ընտանիք, ըլլայ հարուստ կամ համեստ գործաւոր, ո՞ր մէկը իր ունէ, նոյնիսկ երրորդական պէտքէն ինքը զրկեց տագնապին պատճառով։ Եւ ո՛չ մէկը։ Ու երբ որ հայ գաղթաշխարհը ուզէ, հրաշք կը կատարուի տնտեսական, քաղաքական, կրթական եւ ամէն շրջանակի մէջ, ո՛չ Մակեդոնիոյ տողքը կը տեւայ եւ ո՛չ Զանգեզուրի աղէտալները այդ ատեն։

Անգամ մը եւս կ'ուղղենք մեր աչքերը դէպի մեր ունեւոր հայրենակիցները, բարեկեցիկ գաղութներն ու Միութիւնները, դէպի Ապրիլեան սերունդը ու կը ձգենք մեր ձայնը յանուն եւ ի յիշատակ մեր բոլոր նահատակներու, յուսալով թէ՝ անոնց իւրաքանչիւրը պիտի կանխէ իր քոյր Միութիւնը կամ հայրենակիցը ու մրցման մը մէջ եղածի պէս պիտի շարժի ու գոցէ այս բացը։

Կը սպասենք որ գոնէ Տէր-Զօրի յիշատակը ցնցէ մեր հարուստները եւ անոնք դողան իրենց սիրելիներուն ոսկորներուն առջեւ։

Մ. Ս.

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԿԻՆԸ ՑԱՐԲԵ՞Ր Է ԱՂՋԻԿԷՆ

Կոմսուհի Լէոն Թոլսթոյ իր օրագրութեան մէջ, զոր կը հրատարակէ «Լա Ռըվիւ տը Փարի», կը քննադատէ իր ամուսինին գործերը, մանաւանդ Sona eàKreutzerը։

— «.. Այս գործին մէջ բոլորովին անճիշտ են ինչ որ գրուած է կիներուն մասին, երբ անոնք տակաւին աղջիկ են կամ ծանկամարդ։ Երիտասարդ կինը, այսինքն այն որ զաւակ կը բերէ աշխարհ եւ կը սնուցանէ իր կաթով, անտեղեակ է գրեթէ զգայական կիրքերուն։ Մնաց որ, ան իսկական կին կը դառնայ ամէն երկուտարին մէկ անգամ։ Երեսունէն յետոյ է, որ կնոջ մէջ կ'արթննայ կիրքը»։

Այս հարցը, զոր կոմսուհին Թոլսթոյ կը յուզէ, չափազանց հետաքրքրական է, մանաւանդ հոգեբնախօսական վերլուծման մը համար։ Որոշ է թէ իգական սեռը իր կեանքի ընթացքին կը կրէ երեք հոգեբնախօսական շրջափոխութիւններ, 1— երբ աղջիկ է, 2— երբ կին է եւ 3 — երբ մայր է։

Այսինքն երեք էակ մէկ մարդու մէջ։ Այրերը կարծես միայն երկու ձեւափոխութիւն կը կրեն, արբունքէն առաջ եւ յետոյ։

ԳԵՐՄԱՆ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԵԱՆ ՀՈԳԵԲԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Գերմանիոյ հոգեբանական վերլուծման մասին լոյս տեսած են, մանաւանդ այս վերջին տարիներուն, բազմաթիւ ուսումնասիրութիւններ, երբեմն իբրեւ վէպ, երբեմն իբրեւ փորձագրութիւն եւ երբեմն իբրեւ օրագրութիւն։ Այս հարցին մասին ֆրանսերէն թերթ մը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ.—

Գերմանիոյ մասին պատրաստուած բոլոր ուսումնասիրութիւններէն դուրս կը մնայ այն սերունդը որ 10 տարեկան չկար տակաւին՝ երբ ծագեցաւ ընդհ. պատերազմը։

Այսօր այդ սերունդը կը հասնի իր երեսնակին։

Գերմանիոյ մէջ, քսան տարեկան ըլլալ կը նշանակէ աշկերտ երթալ գործատան մը մէջ։ Գործատէրը դաժան մարդ մըն է, խստաբարոյ եւ ծանրաղեմ, որուն համար աշկերտը ոչ մէկ արժէք կը ներկայացնէ։ Անկէ կը պահանջէ կատարեալ եւ կոյր հնազանդութիւն մը։ Տնօղքը եւս կը տիրէ այդ քսան տարեկան աշկերտին վրայ։

Պատերազմը եւ իր աղետալի վախճանը թօթուեց լուծն այս երիտասարդութեան, որուն անհատական կեանքը հետզհետէ աւելի կը խեղդուէր դժնդակ կարգապահութեան մը մէջ։ Եւ ահա ազատագրուեցաւ յանկարծակի։ Քսան տարեկանին իրաւունք ստացաւ ընտրելու եւ իր ձեռքը դրաւ կառավարութեան ու Գերմանիոյ ճակատագրին վրայ։

Անյուսալի առիթ մըն էր այս, եթէ ոչ եզական, ազատագրուելու համար բոլորովին։ Պատերազմի տարիներու սովի վախին, յեղափոխութեան խռովքին եւ աղէտներու մրրձաւանջին մէջէն, իր հոգին փնտռեց անօր խարիսխ մը՝ վերանորոգելու համար երկրին ընկերային շէնքը։

Բայց շատերու համար յուսախաբութիւն մը եղաւ տեսնել, որ այս սերունդը գլուխ դարձուցած է չափաւոր հանրապետութեան մը փափրին [illegible] ազատագրուելէ յետոյ, ան գլխիվայր նետուեցաւ ձախ կուսակցութեանց գիրկը։ Համայնավար եւ ազգային —ընկերվարական, այդ կուսակցութիւնները իրենց շարքերուն մէջ գտան ջերմ մարտիկներ այս սերունդէն։ Այս երիտասարդութիւնը, փորձելէ յետոյ ազատել իր անհատականութիւնը այն շղթայակապութիւններէն, որոնք կը սարսէին իր երկիրը, խանդավառութեամբ նետուեցաւ այն ճամբուն մէջ (Հիտլէր կամ Մոսկուա), ուր,— զարմանալի չէ՞,— անհատական ազատութիւններու մասին երբեք չի խօսուիր։

Ֆրանսացիները կը կարծեն թէ նախապատերազմեան 10 տարեկան գերման սերունդը, գտնելէ յետոյ իր անհատական անկախութիւնը, գոհեց զայն փորձերու, որոնք վրէժխնդրական բան մը ունին իրենց մէջ իբրեւ յատկանիշ։

«ՋՀԱՑ ՄԵՐ ՀԱՆԱՊԱԶՕՐ»

Անրի Փուլայլ, որ կը վարէ Le Nouvel Age պարբերականը, քանի մը հատուածներ տուաւ այնտեղ իր մէկ նոր վէպէն, Le pain quotidien, չուզելով — ինչպէս ինքզինք կ'արդարացնէ — իր գրականութեամբ խճողել պարբերականը։ Նուստով լոյս կը տեսնէ այդ վէպը առանձին հատորով։ Այդ վէպին մասին, սակայն, հեղինակը ինք հետեւեալ տեսակէտները կը հրատարակէ պարբերականին մէջ.

— Ուզեցի ճշգրիտ դիմաստուերը տալ ժողովուրդին, որ բազմաթիւ երեսներ ունի, ուզեցի ցոյց տալ իր հոգին, որ միագանգ ամբողջութիւն մը չէ երբեք, միշտ հետեւելով իրականութեան։ Իմ հերոսներս ապրած են, եւ շատերը կ'ապրին տակաւին։

Վերջապէս, բանուորական կեանքը, որ աշխատեցայ ներկայացնել, առնելով իրականը, ճշգրիտը, քան թէ արուեստագիտականը։

Ջանացի տալ ժողովուրդին խօսելու եղանակը իր ամէնէն ժուժկալ մերկութեամբ։ Գրականութի՞ւն է այս, գրականութիւն չէ՞, — չեմ գիտեր, հոգս անգամ չէ։ Ես ուզեցի նկարագրել կեանքը, դիտելով զայն փոփոխութեանց մէջէն զորս կրած էին հայրս, մայրս, ազգականներս, բարեկամներս։ Հայրս տաղձագործ էր, մայրս աթոռ կը հիւսէր, հայրս վիրաւորուեցաւ եւ վերքին հետեւանքով մեռաւ, մայրս մինակը պայքարեցաւ՝ կերակրելու համար իր երեք լաճերը։ Ի վերջոյ մահը զինքն ալ տարաւ, զրկանքի եւ խոնջէնքի մէջ չարչարելէ յետոյ։

Երեք լաճեր էինք մենք, դեռ շատ պզտիկ, որ անօգնական մնացինք։ Այս ամէնը, այո՛, գրականութիւն չէ։ Մնաց որ, ես գրագէտ մարդ չեմ, հետեւաբար գրագէտներուն կարծիքին տասնոց չեմ տար, զիս կը շահագրգռեն կեանքի մարդոց կարծիքները»

ՄԱՍՆԱԳԷՏՆԵՐ ՊԱՏՐԱՍՏԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Մոսկուայի մէջ հրատարակուեցաւ շէնգալից ծրագիր մը, որ կը ձգտի վերջ տալ արհեստագիտական տգիտութեան։ Ծրագրին նախաձեռնութիւնն ստանձնած է Բուխարին, Լոնտոնէն վերադառնալէ յետոյ այս առթիւ գրած զեկոյցին մէջ, Բուխարին դիտել կուտայ թէ խորհրդային զանգուածը նոյնիսկ «որակեալ» բանուորներն ու վարիչները բոլորովին անտեղեակ են ելեկտրականութեան, քիմիագիտութեան եւ մեքենագիտութեան, որոնց վրայ դրուած են ճարտարագործութեան հիմերը։

Ընդունելով այս իրողութիւնը, Կեդր. Կոմիտէն որոշեց շարժման մէջ դնել անթելները, շարժանկարները, թանգարանները, հրատարակիչները եւ դպրոցները, նոյն իսկ մանկապարտէզները, արհեստագիտական կրթութիւն տարածելու համար։ Յանձնարարուած է պետական հրատարակչականին՝ իր թուղթին եւ տպագրական միջոցներուն մէկ չորրորդը յատկացնել արհեստագիտական գիրքերու եւ թերթերու, հովանաւորութեամբ տնտեսական գերագոյն խորհուրդին։

Այս ձեռնարկն ալ կ'ապացուցանէ թէ խորհրդային իշխանութիւնը կը ձգտի փոխել երկրին ոչ միայն ֆիզիքական հիմերը, այլեւ հոգեբանութիւնը հողագործականէն դարձնել ճարտարագործական։ Այն ալ կարճ ժամանակաշրջանի մէջ։ Ծրագրին ուժ տալու համար, վերջերս պատուանշաններ եւ պարգեւներ սահմանուեցան հին դպրոցի մասնագէտներուն։ Այս վերջինները պիտի վայելեն նաեւ հաւասար իրաւունք բանուորներու հետ՝ պարէնի, բնակարանի, կրթութեան եւ ընկերային ապահովագրութեան առանձնաշնորհներու տեսակէտով։

ԵՐԿՈՒ ԱՂՋԻԿՆԵՐՈՒ ՄԵՆԱՄԱՐՏԸ

Պոլկրատէն կը գրեն թէ երկու գիւղացի աղջիկներ, որոնք սիրահարուած էին միեւնոյն երիտասարդին, անտառ մը քաշուեցան եւ մենամարտեցան ծոցի դանակներով: Մէկը ծանրապէս վիրաւորուեցաւ, իսկ միւսը փախաւ եւ կը փնտռուի:

Դէպքին ամէնէն եղերական դրուագը այն է որ, երիտասարդը դեռ մէկ օր առաջ երկուքին ալ խօսք տուած էր ամուսնանալ, իսկ իրականին մէջ նշանուած էր ուրիշ աղջկան մը...

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (110)

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՅԱՍՆԸՄԷԿԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Ապրիլ 13ին, երբ թնդանօթներով Սէմալի վրայ յարձակում …ուաւ, լուր ղրկեցինք Գէորգին …է շուտ գայ։ Գէորգը շուտով …կաւ։ Անոր գալուն՝ Քիւրտերը …ուցան Իշխնձորի վրայ, ուր …ուզցոց ամբողջ հարստութիւ… հաւաքուած էր։

Արտըկոնք գիւղացիք եւ …ս մը հեղինցի փախան Քիւրտերու մէջ, ո՛չ չեկան։ Իսկ …ղինցի Վարդանը, Ընկուզնակ… Իշխնձորցիք եկան Կելիէգուզան. ճանապարհին երկու …Իշխնձորցի երեխայ բուքէն …եղուան։ Բոլոր հարստութիւ… …մաց զօքի [?] եւ ջիւրտի [?] …ամադրութեան տակ։

…Յունուար ամսին Հրայրը եւ …աքէլը իրենց զինուորներով …ցան էին իջնել, գործերը կարգադրելու եւ զինուորական խարագ [?] կազմելու համար։

Կառավարութիւնը, իմանալով անոնց ներկայութիւնը, կը սկսի հետամուտ լինել զերենք բռնելու։ Սուրբ Սարգսի պահոց առաջին օրերը, Առաքելը կը բաժանուի Հրայրէն եւ Յունան կ'երթայ չորս ընկերներով։ Այնտեղ մէկ-մէկ, երկու-երկու կ'ապրին Հայոց տուները մի քանի օր։

Փետրուարի սկզբին լուր կը բերեն Առաքելին, թէ զինուորները պաշարեր են զինուոր Գրիգորը եւ Ջնտոն։ Իսօն դուրս կուգայ իմանալու համար, թէ ի՛նչ կ'անցնի կը դառնայ։ Դուրսը կը նկատէ, որ զինուորները խառը վերցուցած՝ կը տանեն տղայոց գտնուած տունը այրելու։ Իսօն կը կրակէ հրացանը, որուն ձայնէն Առաքելն ու ընկերներն ալ դուրս կը նետուին տուներէն եւ կը յարձակին զինուորներուն վրայ։ Զինուորները փախչելով կը մտնեն Մեղրագետի թմբերուն տակ։ Առաքելը երկու հոգու դիրք պահել կուտայ գիւղի ազայի տունը, որ գիւղի մէջ ամենաբարձր շինութիւնն է, իսկ ինքն միւս ընկերներու հետ, Թուրք զինուորներու ձիերը կը բերէ. քէօշկի տակ պատրաստ կը պահէ։ Թուրք զինուորները արդէն հաւար ձգեր են ամէն կողմ։ Շուտով օգնութեան կը հասնի Նորաշէնի զօրքը։

Կռիւը բաւական սաստիկ կերպարանք կը ստանայ։ Կռուի ժամանակ մի զինուոր, նեղ մնալով տղայոց արձակած գնդակներէն, կը փախչի եւ կը մտնէ տուն մը։ Իսօն կը նկատէ զայն եւ խառ կը բերէ այրելու զանիկա տան մէջ։ Տան տէրը, որ կնիկ մըն էր, կը միջնորդէ եւ չուզեր թոյլ տալ, որ Իսօն իր դիտաւորութիւնը կատարէ։ Ճիշդ այդ ժամանակ, երբ Առաքելի ձայնն ալ միւս կողմէ կը կանչէ Իսօին, գնդակ մը կը պահպանուի, բայց կինը չի մոռնար զինուորին հրացանն ու փամփուշտը տանելէ յետոյ միայն արձակել։

Հրացաններու բերնէն արձակուող կրակը եւ վառօդի հոտը կ'արծարծէ կռուի եռանդը։ Առաքելը, հեգնելով թշնամիներու ուժը, պոռալով կ'ըսէր.

— Այդպէս 100ով, 200՞վ կ'ուզէք մեզ հետ գլուխ ելնել, անիծածնե՛ր, լաւ գիտցէք, որ խաբուած էք,

Իսկ կարիճ Իսօն, արծուի պէս, կտուրէ կտուր կը թռչէր կռուելու ժամանակ, զէնքերը պահելու համար։

Երեկոյեան ժամը 5ին կռիւը կը վերջանայ։ Տղաներուն ոչ մէկ վնաս։ Թուրքերէն կը սպաննուի մէկը եւ մէկ ալ կը վիրաւորուի։ Երբ մութը կը թանձրանայ դաշտին վրայ եւ մութը կամաց-կամաց կը տիրէ, մեր քաջերը կը նստին զօրքերէն խլած ձիերու վրայ եւ կը հեռանան գիւղէն։

Կռուի ձայնէն՝ շրջակայ գիւղացիները եւ Հրայրը կը պատրաստուին օգնութեան հասնիլ, բայց տղաքը արդէն հեռացած էին։

Մարտի 30ի իրիկուն, ժամը 6ին, Կելիէկուզան կը հասնի Պասրկանցի Արթինի եղբօրտղան՝ Մանօն, որոնց ընտանիքը, տունն ու տեղը կը գտնուէր Քիւրտերու մէջ։ Քիւրտերը արդէն անցուցեր ամբողջ ընտանիքը եւ կողոպտեր ամբողջ տունն ու տեղը։ Մանօն միայն կրցեր էր մի կերպ ազատիլ։ Քիւրտերը անոր ալ ետեւէն եկեր էին մինչեւ Կելիէկուզան։

Մերոնք. Մանոյի պատմութիւնը լսելէ յետոյ, կը վազեն գիւղէն դուրս, դէպի դիրքերը։ Քիւրտերու հրացաններու ձայնը զնալով կը շատնար։ Դիրքերէն կը լսուէր մերոնց պատասխանը, մութը կամաց-կամաց կը կոխէր, ցուրտն ալ կը սաստկանար։ Երկու կողմէն բաւական հրացանաձգութիւնէն յետոյ, Քիւրտերը քաշուեցան։

Առաւօտը բացուեցաւ, բերելով իր հետ արեւն եւ վրէժի օրը։ Լուսաբացէն, Սէմալցի զինուորներու մէջէն, քրտացած Սելիմը կը յաջողի մի կերպ փախչիլ։

(Շար.)

EMPIRE Միւզիք-Հոլ՝ 37 Av. Wagram
IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)
Le Gérant H STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (29)

ՆԱՃԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՀԱՅՈՑ ԴԱՀԻՃԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ...

51.— ՊԱԼԱՏԸ ԽՌՈՎՔԻ ՄԷՋ

Ցոլուածս ջղայնութիւն պատճառեց պալատին մէջ: Պաշտօնապէս ու բերանացի հաղորդուեցաւ թէ արգիլուած է այսուհետեւ որեւէ բան գրել թերթերուն մէջ այդ հարցերուն մասին: Մենք ալ սկսանք «Իսթիքլալ» թերթը լեցնել, առաջուան պէս, զանազան թարգմանութիւններով եւ քրոնիկներով, որոնք պալատին համար վնասակար չէին համարուեր:

Այդ թուականին «Իթթիհատ» թերթը կը գտնուէր Ահմէտ Միտհաթի քեռորդիին՝ Մէվլուտ պէյի տնօրէնութեան եւ պատասխանատուութեան տակ: Մէվլուտ պէյ դիմելով Նամըք Քէմալի, կը խնդրէր, որ ընդունէ իր թերթին խմբագրութիւնը: Ընդունելով Նամըք Քէմալի միջնորդութիւնը, խմբագրապետ դարձայ «Իթթիհատ» թերթին: Թարգմանիչէ մը զատ ուրիշ օգնական չունէի: Թերթը լեցնելու համար, ստիպուած էի մինչեւ ուշ ժամանակ աշխատիլ տպարանին մէջ: Ցածախ ալ, վերարկուովս փաթթուած, սեղանի մը վրայ կ'երկննայի ու կը լուսցնէի: Այդ շրջանին խռովութիւնները, որոնք սկսած էին Պոսնայի եւ Հերսէքի մէջ, տարածուեցան Պուլկարիոյ, Գարատաղի եւ Սերպիոյ մէջ, յետոյ տեղի ունեցան պատերազմներ: Համաոսլաւականութեան քաղաքականութիւնը յաջողութեամբ ամէն կողմ պարտադրութիւններ ծնաւ: Եպարքոս Միտհաթ փաշա մէկ կողմէն կ'աշխատէր Սերպիոյ եւ Պուլկարիոյ հետ համաձայնութեան մը գալ, միւս կողմէ երեսփոխանական ժողովին բացման հրամանն ստանալ: Կարճ ժամանակ մը յետոյ բացուեցաւ խորհրդարանը: Խորհրդարանի վիճաբանութիւնները գրի առնելու համար, գիս խմբագիր նշանակեցին «Թագվիմը Վագայի» թերթին: Այս թերթին մէջ իբրեւ սրբագրիչ կ'աշխատէին Զիհնի եւ Սայիտ, որոնք նշանաւոր էին ոչ միայն իբրեւ ուսուցիչ, այլ եւ իբրեւ արաբական գրականութեան լաւագոյն դէմքերը:

Խորհրդարանի վիճաբանութիւնները գրի կ'առնուէին տառացի եւ կը հրատարակուէին պաշտօնապէս:

Ուստի կ'աշխատէի, որ սխալ կամ պակաս բան մը տեղի չունենար նօթագրութեանց մէջ: Բայց եւ այնպէս, քանի մը երեսփոխաններ, նիստէն վերջը, քովս կուգային եւ կ'ուզէին հասկնալ թէ իրենց խօսքերը ճշգրտութեամբ ու ամբողջութեամբ նօթագրուա՞ծ են: Եւ այս առթիւ կ'աշխատէին արձանագրութեանց մէջ խօթել խօսքեր, զորս չէին արտասանած նիստերու ընթացքին: Նոյնիսկ երբեմն ինծի կ'ըսէին. — «Ինչպէս եղաւ մոռցայ խորհրդարանին մէջ ըսել, կը խնդրեմ, վրդովուան թիւով սա խօսքերս ալ աւելցուր»: Եւ այսպիսի զարմանալի առաջարկներ:

52.— «ԻԹԹԻՀԱՏ»Ը ԴԱՐՁԱՒ «ԹԵՐՃԻՄԱՆԸ ՀԱԳԻԳԱԹ

Եւ ահա ռազմական նախարար Րէտիֆ Ֆէյզի փաշային դրկուեցաւ երկու պատրաստ «ժուրնալ», այն ամբաստանութեամբ թէ եպարքոս Միտհաթ փաշա, իր վայելած ընդհ. յարգանքին ու վստահութեան շնորհիւ երկտասարդութիւնը իր կողմը շահելով, կ'ուզէ շուտով դիկտատուրա յայտարարել:

Այս լուրին վրայ, 24 յունուար 1294ին (1878), երկուշաբթի օր մը, Տոլմա Պաղչէի պալատը հրաւիրեցին Միտհաթ փաշան եւ հրաժարեցնելէ յետոյ սահմանադրութեան 113րդ յօդուածին համաձայն, Թուրքիայէն վտարման որոշում տուին եւ «Իզզէտտին» շոգենաւը դնելով Պրենտիզի դրկեցին:

Ժողովուրդը խոր վիշտի մը մատնուեցաւ: Եւ ահա յանկարծ Նամըք Քէմալ պէյն ալ աքսորուեցաւ Միտիլլի: Կարելի չէ երեւակայել վիշտը յուզումը, զորս զգաց ժողովուրդը այն առեն: Այսպիսի շրջանի մը, մտածելով վտանգին մասին կը նշանակէ միայն վախկոտութիւն:

Բնականաբար չլռեցի, եւ իմ զգայարանքներովս զգալով այն վիշտը, զոր պատճառեց Նամըք Քէմալի եւ Միտհաթ փաշայի աքսորը, խիստ յօդուած մը գրեցի: Պահանջեցի պարզել աքսորման պատճառները հրաւիրեցի կառավարութիւնը, որ ժողովուրդը լուսաբանէ եւ հանդարտեցնէ:

Կայծակի ազդեցութիւն գործեց այս յօդուածս Պապը Ալիին ու դաւոռի դիւանին մէջ: Ամէն կողմ սկսան քննութիւն կատարել իմ մասին: Յաջորդ օրը քիչ մը ուշ գացեր էի տպարան: Թերթին տէրը, Մէվլուտ պէյ, որ մինչեւ այդ՝ քաղաքավար վերաբերում մը ցոյց կուտար ինծի, պատճառեց՝ երբ խոժոռադէմ ըսաւ.

— Հրամմեցէք, պէյ էֆէնտի, տեսնենք ի՞նչ պիտի ընէք հիմա: Տուրքէ ի վեր, Պապը Ալիի քարտուղարը երեք անգամ եկաւ եւ ձեզ հարցուց: Եպարքոսը կ'ամպարէ, ձեզ տեսնել կ'ուզէ: Դժուար չէ հասկնալ թէ ինչ: Ձեր այդ յօդուածովը խորտակեցիք թէ՛ զե՛զ, թէ՛ էֆէնտին (Ահմէտ Միտհաթ), թէ՛ մեր օրաթերթը: Հրամմեցէք Եպարքոսին մօտ:

Այդ վայրկեանին, ինչ որ ամէն բանէ աւելի վրաս գէշ ազդեց, Մէվլուտ պէյի ընթացքն էր: Խիստ պատասխան մը տուի: Քիչ մը ինքզինքս ժողվեց, բայց ըսաւ.

— Ցոլուածը գրած պահուդ, չմտածեցի՞ր թէ գործը մինչեւ ո՛ւր կը հասնի: Ահմէտ Միտհաթ, որ աքսորավայրէն նոր ազատած վերադարձեր էր, այս անգամ պիտի տեսնես թէ որքան հեռու պիտի քշուի: Այդ կասկած մի ունենար: Ան գիտցաւ որ մեծ վտանգի մը առջեւ է եւ պաշտպանեցաւ: Թագաւորին դիւանը կը փնտռէ զինք, բայց չի կրնար գտնել: Կ'ըսուէր թէ կը կարծուեցաւ որ վախէն տեղ մը պահուըտած է:

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone: NORD 67-23
R. C. SEINE 376 260

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 25 ՕԳՈՍՏՈՍ 1931

25 AOUT 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1655 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԱՆԳԼԻՈՅ ԴԱՀԼԻՃԻՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

ԳԻՇԵՐ ՑԵՐԵԿ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԱՆԳԼԻԿԱՆ ՈՍԿԻՆ ՊԻՏԻ ԻՅՆԱՅ

Բրիտանական տագնապը տակաւին չդադրեցաւ իր ելքը, հակառակ վարչապետ Մաքտոնըլտի բուռն ջանքերուն։ Բոլոր թերթերը պէտքը կը շեշտեն արագ եւ սարսափական միջոցներու կիրարկման։ Պահպանողականներու եւ ազատականներու հետ գործակցութեան եզրեր գտնելու փորձերը տակաւին չեն յանգած։ Մաքտոնըլտի առաջարկին վրայ, ազատականներու եւ պահպանողականներու պետերը հրաւէր ստացան տեսակցելու Թագաւորին հետ։ Թագաւորին հետ տեսակցութենէն անմիջապէս վերջ, երկու պետերը խորհրդակցութիւններ ունեցան իրենց կուսակցութեան գործադիր խորհուրդին հետ։ Այս խորհրդակցութեանց արդիւնքը տակաւին յայտնի չէ։

Նոյն գիշերը դահլիճը, մինչեւ ուշ ատեն ժողով ունեցաւ։ Կէս գիշերէն վերջ, ժամը 2,30ի ատեն, վարչապետ Մաքտոնըլտ կարճ տեսակցութիւն մը եւս ունեցաւ Թագաւորին հետ։

Այս յաճախակի տեսակցութիւնները եւ գիշերային խորհրդակցութիւնները ցոյց կուտան թէ ի՛նչ տագնապի մատնուած է Անգլիա որ ելքը կը փնտռէ երեք կուսակցութեանց համերաշխութեան եւ գործակցութեան մէջ։ Թագաւորը անշուշտ իր ազդեցութիւնը բանեցուցած է որպէս զի երեք կուսակցութիւնները գտնեն համաձայնութեան եզրեր եւ արագօրէն փնտռեն տնտեսական ու ելմտական տագնապին լուծումը։

Ակնարկ մը այդ տագնապին զարգացման վրայ։

Անգլիոյ տագնապը ինչպէս կը յիշուի, իր ներկայ սաստկութեամբ երեւան եկաւ գերման տագնապին հետեւանքով։ Գերմանիոյ սնանկութեան սպառնալիքին տակ, անգլիական դրամը սկսաւ իյնալ։ Անգլ. դրամատուները մեծ գումարներ մտցուցեր էին Գերմանիա։ Այդ օրէն ասդին, անգլիականը դեռ չէ գտած ինքզինքը, թէեւ գերման տագնապը ժամանակաւոր կերպով մեղմացած է։ Հակառակ առոր, վստահութիւնը որ խախտած էր, չվերականգնեցաւ։ Պէտք եղաւ դիմել Ֆրանսայի եւ Միացեալ-Նահանգներու պետական դրամատուններուն։ Այս միջոցն ալ օգուտ չունեցաւ։ Որովհետեւ տագնապին պատճառը աւելի խոր էր եւ գերման տագնապը առիթ մըն էր անգլիականին սաստկացման։ Որովհետեւ, անգլիական դրամը չէր կրնար ամուր մնալ, քանի որ կռթնած էր մեծ բաց ունեցող ելմտացոյցի մը վրայ։

Տագնապը մեղմացնելու համար, պէտք էր բացը գոցել։ Այդ է որ օրէրէ ի վեր անգլիական կառավարութիւնը կը փորձէ ընել, երկրին պարտադրելով զոհողութիւններ եւ խնայողութիւններ։ Իսկ այս ճամբուն վրայ, Մաքտոնըլտ ամէնէն աւելի կը հանդիպի իր կուսակիցներուն եւ արհեստակցական ոչնտիքներուն ընդդիմութեան։ Այս վերջինները ընդհանրապէս կը պնդեն թէ տագնապը զուտ ելմտական է եւ տրամադիր չեն ընդունելու անգործութեան նպաստի վրայ առաջարկուած խնայողութիւնները, զորս Մաքտոնըլտ եւ Սնօտըն կ՚ընդունին իբր անխուսափելի։

Պահպանողական թերթերը կը փորձեն դասեր հանել Անգլիոյ այս տագնապէն։ «Էքօ տը Փարի» քննելով տագնապը կը հանէ հետեւեալ եզրակացութիւնը.— Անվիճելի կերպով, աշխատաւորական կառավարութիւնը ժամամբ մը նպաստած էր որ ելմտացոյցը անհաւասարակշռութեան մատնուի, կիրարկելով իր ռամկավարական սկզբունքները։» Եւ Անգլիոյ ներկայ տագնապը բաղդատելով Ֆրանսայի 1926ի տագնապին, կը շարունակէ.— Երկու պարագաներուն ալ, հարցը կը դառնայ կուսակցական կառավարութեան մը վրայ, որ հաւատարիմ մնացած ըլլալով իր կուսակցութեան խոր ձգտումներուն, մատնուած է ելեւմտական անլոյծ դժուարութիւններու ու չի կըրնար անոնց առաջքն առնել, առանց ծրագրի կատարեալ փոփոխութեան։ Իր երկիրը փրկելու համար, պէտք է որ ուրանայ իր տեսաբանութիւնը։

Իսկ «Ժուռնալ» կը գրէ.— Հիմակուհիմա այս վերջին եղերական օրերէն կրնանք գոնէ քաղել եզրակացութիւն մը.— որ հակառակ Մաքտոնըլտի եւ իր աշխատակիցներուն իրական յատկութիւններուն եւ ջանքերուն, Անգլիոյ մէջ աշխատաւորական երկրորդ փորձը հիմա վերջացած է։

«Բոլոր ժողովուրդներուն համար, այդպեսզ կայ դաս մը, որմէ կրնան օգուտ քաղել, ըլլայ բժշկուելու, ըլլայ զգուշանալու համար»։

ԴԱՀԼԻՃԸ ՀՐԱԺԱՐԵՑԱՒ

Նախորդ գիշեր Մաքտոնըլտ տեսակցութիւններ ունեցեր էր Թագաւորին եւ ընդդիմադիր պետերուն հետ։ Կ՚երեւի բանակցութիւնները ձախողեր էին որ, կէս գիշերին, զրոյց կը շրջէր թէ դահլիճը պիտի հրաժարի։ Լուրը քանիցս հերքուեցաւ։ Սակայն առաւուան դէմ, ժամը 4ին, «Տէյլի Հէրալտ» որ կը նկատուի կէս պաշտօնաթերթ, մասնաւոր տպագրութեամբ մը կը հաստատէր հրաժարականի լուրը, թէ դահլիճը պիտի տայ հրաժարականը, բոլոր բանակցութիւնները ձախողած ըլլալով։ Ուրիշ թերթեր եւս հաստատեցին այս լուրը, որ դեռ պաշտօնական չէ։

Թագաւորը իր մօտ կանչեց պահպանողականներու պետը, Պոլտուինը եւ ազատականներու պետը, Հէրպըրթ Սամուէլ։ Կը կարծուի թէ նոր դահլիճը կազմելու հոգը պիտի յանձնուի Պոլտուինին։

ԿՌԻՒ ՔԻՒՐՏԵՐՈՒ ԵՒ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒ ՄԻՋԵՒ

Թուրքեւսուրիական սահմանին վրայ ճարճապի շրջանակները բնակող քիւրտ Մուլլա աշիրէթին պատկանող ոչխարի հօտեր կ՚անցնին Թրք. սահմանը եւ կ՚արածեն անոր հողերուն վրայ։

Թիւրք կառավարութիւնը կ՚արգիլէ անոնց արածումը իր հողերուն վրայ, սակայն նկատի չառնուիր քիւրտերու կողմէ։ Վերջին անգամ, ամսոյս 6ին, Թուրք կառավարութիւնը կը գրաւէ աշիրէթի բոլոր հօտերը, երբ անոնք ըստ իրենց սովորութեան գացած էին Թրքական սահմանը՝ արածելու համար։ Ասոր վրայ Մուլլա աշիրէթին պատկանող մարդիկը իրենց զէնքերը առնելով կը յարձակին Թրք. սահմանին վրայ։ Արատի պահականոցի ուժերը կ՚ուզեն արգիլել, սակայն բուռն ընդհարում մը տեղի կ՚ունենայ քիւրտերու եւ պահակ զինուորներու միջեւ։ Երկար կը տեւէ կռիւը եւ որու միջոցին կը վիրաւորուին հարիւրապետ Արիֆ պէյ եւ կը սպաննուին երեք զինուորներ։

Քիւրտերու կողմէ երեք հոգի սպաննուեցան, սակայն անոնք յաջողեցան իրենց հօտերը վերագրաւել եւ բերել սուրիական սահման։

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԱՊՍՊՐԱՆՔՆԵՐ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ

Յունուար 1էն մինչեւ 14 օգոստոս, Ռուսիոյ կողմէն գերման գործարաններու տրուած ապսպրանքներու գումարը կը հասնի 684 միլիոն մարքի։ Օգոստոսի սկիզբը գործերը դանդաղեցան, այն պատճառով որ գերման պետական դրամատունը զեղչի սակը բարձրացուցեր էր 15 առ հարիւրի, մինչ, երբ ապրիլի սկիզբը, Պերլինի ռուս առեւտրական ներկայացուցիչներուն եւ գերման գործարաններու միջեւ պայմանագրութիւնը կը կնքուէր, սակը տակաւին 5 առ հարիւր էր։

Սակի բարձրացման վրայ, նոր բանակցութիւններ կատարուեցան երկու կողմերու միջեւ, որոնք համաձայնեցան սակի միջինին վրայ, 10 առ հարիւր։

ԻՏԱԼԻՈՅ ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ՌԱԶՄԱՓՈՐՁԵՐԸ

Վաղը, Իտալիոյ մէջ պիտի սկսին օդանաւային ռազմափորձերը։ Այս ռազմափորձերուն պիտի մասնակցին 894 օդանաւեր, հետեւեալ բաժանումներով.— 88 հետապնդման յատուկ օդանաւեր, 48 ցամաքային յարձակման, 20 ռազմագիտական հետախուզութեան, 128 ցերեկնային եւ 120 գիշերային ռմբակոծման, 13 ռմբակոծման փորձերու յատուկ օդանաւեր, եւ 48 ջրատաւառնակներ, նաեւ 153 օդանաւեր յատկացուած են կայքը պահպանելու։

ՎԵՆԻԶԵԼՈՍ ՊՈԼԻՍ ԳՆԱՑ

Յունաստանի վարչապետը Վենիզելոս Պուքրէշէն յետոյ, անցաւ Պոլիս, ուր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Թուրքիոյ վարչապետին Ըսմէթ փաշայի եւ արտաքին գործոց վարին Թէվֆիք Րիւշտիի հետ։ Մէկ օր մնալէ վերջ, մեկնեցաւ Անգարա։

ԺԱՆՏԱՏԵՆԴԸ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

Պոլսոյ մէջ ժանտատենդի դէմ նախազգուշութեան համար պատուաստի կայաններ հաստատուած են զանազան վայրեր։

Միւս կողմէ, շրջան պատուաստողներ ալ թաղերը պտտելով տուները կ՚այցելեն եւ պատուաստ կ՚ընեն։

Համաճարակը մեղմացած է օգոստոսի առաջին շաբաթէն սկսեալ եւ սովորական չափին իջած է։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ՓԱՐԻԶ ԵԿԱՒ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ՊԻՏԻ ԱՌՆԵՆ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐԸ

Խորհրդային Հայաստանի Գործավարներու Խորհուրդին նախագահ Պ. Սահակ Տէր Գաբրիէլեան Պերլինէն Փարիզ հասաւ շաբաթ օր։

Մեր տեղեկութեանց համաձայն, Պ. Ս. Գաբրիէլեան Փարիզ պիտի մնայ մօտ երկու շաբաթ, այս առթիւ այցելելով Գաղթային ցուցահանդէսը։

Նախատեսուած տասը հազար գաղթականները պիտի առնուին Յունաստանէն, Սուրիայէն, Ֆրանսայէն եւ ուրիշ երկիրներէ։ 3—4 հազարը պիտի ղրկուին այս աշնան, իսկ մնացեալը պիտի ամբողջացուի մէկ տարուան ընթացքին։ Ծրագիր մը պատրաստուած է, որուն համաձայն եօթը տարուան ընթացքին Հայաստան պիտի փոխադրեն հարիւր հազար հոգի։ Հայաստանի ներկայ պայմաններուն մէջ անկարելի կը համարուի հարիւր հազարէն աւելի գաղթական փոխադրել։

Կռիւներ Կովկասի մէջ

«Թայմզ»ի Թղթակիցը կը հեռագրէ Ռիկայէն (21 օգոստոս).—

Կովկասի մէջ ապստամբ հրոսախումբեր սպաննեցին Մուսա Խունդուքովը, որ տեղական վարիչ մըն էր եւ հաւաքական տնտեսութեան գլխաւոր կազմակերպիչը Չէչնայի շրջանին մէջ։ Խունդուքով, որ «Կարմիր գրօշ»ի պատուանշանը ստացած էր եւ «Երկաթէ մարդը» կը յորջորջուէր, կարեւոր դեր մը կատարեց Վրաստանի հանրապետութեան դէմ մղուած կռիւներուն մէջ։ Անցեալ տարի յատկապէս Կովկաս ղրկուեցաւ, հաւաքական տնտեսութիւնը գործադրելու համար լեռնային ցեղերուն մէջ։ Իր անողորմ գործունէութիւնը պատճառ եղաւ գիւղական ապստամբութիւններու եւ հրոսակային կռիւներու, որոնց ընթացքին սպաննուեցաւ։

Կարմիր զինուորը՝ խաղաղական ճտակէտով

Կարմիր բանակին համար արձանագրուած նորագիր զինուորները խիստ քննութեան կ՚ենթարկուին քաղաքական տեսակէտով։ Այս քննութիւնը արդէն սկսած է Մոսկուայի շըրջանին մէջ։ Իբր 700 վաշտ երիտասարդ համայնավարներ՝ եւ տեղական խորհուրդներու անդամները պաշտօն ստանձնած են քննել իւրաքանչիւր զինուորի քաղաքական տեսակէտները։ Նորագիրներու ցանկերը կախուած են գործարաններու եւ համայնավարական հաստատութիւններու պատերուն վրայ, որպէսզի տեղեկութիւններ քաղուին անոնց մասին։ Մասնաւոր տուփեր զետեղուած են, անստորագիր տեղեկութիւններու համար։ Պատերազմական գործավարը հրամայած է քննութիւնը շարունակել նորագիրներուն ընդունելութենէն վերջն ալ, որովհետեւ շատ մը զինուորներ անվստահելի համարուած են գիւղացիներու ապստամբութեանց դէմ կատարուած գործողութիւններու ընթացքին։

Խռովութիւններ Պաղեստինի մէջ

Երուսաղէմէն տրուած հեռագրի մը համաձայն, երկու արաբ պետեր ձերբակալուեցան, հակառակ դրուած արգելքին, ճառեր արտասանած ըլլալու մեղադրանքով։ Այս ձերբակալութեանց հետեւանքով, երկու օր յաջորդաբար խռովութիւններ ծագեցան Նապլուսի մէջ։

Պաշտօնական զեկոյցի մը համաձայն, մարդ չէ վիրաւորուած կամ սպաննուած այս խռովութեանց ընթացքին։ Սակայն արաբական թերթերը կը հաւաստեն թէ բազմաթիւ ցուցարարներ եւ ոստիկաններ վիրաւորուած են եւ թէ կացութիւնը ծանր է։

Յոյն-պուլկար նաւային միջադէպ մը

Յոյն առեւտրական նաւ մը երբ դուրս կ՚ելլէր Պուրկազի նաւահանգիստէն, բախում մը ունեցաւ պուլկարական նաւու մը հետ, որ ծանր վնասներ կրեց։

Առանց նկատի առնելու արկածը եւ անոր հետեւանքները, յունական նաւը շարունակեց իր ճամբան։ Սակայն նաւահանգիստի պուլկար իշխանութիւնները ազդարարեցին որ կանգ առնէ։ Յունական նաւը ընդհակառակն, աւելի արագացուց իր ընթացքը դէպի բաց ծով։ Այն ատեն, պուլկարական երկու եզերապահ նաւեր, հրաման ստացան հետապնդելու յունական նաւը, որ արդէն բաց ծովը մտած էր։ Եզերապահ նաւերը ստիպուեցան վերադառնալ։

Պուլկար ծովային իշխանութիւնները տեղեկագիր մը պատրաստած են եւ պիտի բողոքեն յոյն կառավարութեան։

Կանտի պիտի երթա՞յ Լոնտոն

Պոմպէյէն կը հեռագրեն թէ Կանտի պիտի ճամբորդէ դէպի Սիմլա, ուր տեսակցութիւն մը պիտի ունենայ Հնդկաստանի փոխարքային հետ։

Մեծ յոյսեր դրուած են այս տեսակցութեան վրայ, որուն հետեւանքը պիտի ըլլայ կը կարծուի, Կանտիի մասնակցութիւնը Լոնտոնի խորհրդաժողովին։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԸՆԿ. ԹՈՐՈՍ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Մեր Ամերիկայի ընկերներէն տարաբախտ Թորոս Յակոբեանի դիազննութիւնը վերջացած ըլլալով, յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի չորեքշաբթի օր, ժամը 11ին։

Մանրամասնութիւնները կարդալ Դ. էջ։

.˙. Ինչպէս կը յիշուի, ընկերը յանկարծամահ եղած էր ինքնաշարժին մէջ, գիշերը պանդոկ դարձած ատեն։

ՄԻՋԱԴԷՊ ՄԸ ԱԹԷՆՔԻ ՄԷԿ ԹԱՏՐՈՆԻ ՄԷՋ

Աթէնքի ժողովրդական մէկ թատրոնին մէջ, զաւեշտի մը ներկայացման ընթացքին, հետեւեալ միջադէպը պատահեցաւ։ Այն պահուն որ դերասան մը երգիծական կտոր մը կ՚արտասանէր ընդդէմ կառավարութեան անդամներուն, ատրճանակներով զինուած 3 անձեր բեմ բարձրացան եւ կրակեցին։ Դերասանը յաջողեցաւ փախուստ տալ անվտանգ, սակայն թատրոնին երեք սպասարկուները վիրաւորուեցան։ Մէկը մեռաւ իր ստացած վէրքին հետեւանքով՝ երբ հիւանդանոց կը փոխադրուէր։

ԻՆՔԶԻՆՔԸ ԿԸ ՊԱՅԹԵՑՆԷ

Արժանթէօյլ բնակող իտալացի գործաւոր մը 50 տարուր որ կը բնակէր տնակի մը մէջ, անձնասպան եղաւ եղերական կերպով։ Բերնին մէջ զետեղեց պայթուցիկի գնդակ մը, զոր թելով մը հաղորդակցութեան դրաւ ելեկտրական գործիքին հետ ու կոխեց կոճակը։ Զարհուրելի պայթիւն մը լսուեցաւ։ Տնակը քանդուեր էր, փլատակներուն տակ թաղելով զինքը։ Գլուխը ջախջախուած էր։

ՃԱՓՈՆԵՒԹՈՒՐՔ ՄՐՑԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Գրած էինք թէ Թրքական մանիֆաթուրայի հրապարակին վրայ խիստ մրցակցութիւն կ՚ընեն ճափոնական ապրանքները։ Թուրք հարստարարուեստական միութիւնը այս խնդրին մասին տեղեկագիր մը ղրկած է տնտեսական գործավարութեան։ Առեւտրական Սենեակն ալ իր կարգին քննութիւն կը կատարէ այս մասին։

Կատարուած քննութեանց համաձայն, Ճափոնի գծաւոր կտաւները ու բամպակէ կերպասները մեծ ազդեցութիւն ըրած են տեղական կերպասներու վաճառման վրայ։

ԵԳԻՊՏՈՍԸ ԳԵՐԵԶՄԱՆ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ

Եգիպտական կառավարութիւնը հրատարակեց Գահիրէ քաղաքին առողջապահական վարչութեան տեղեկագիրը, որ վրդովիչ պատկեր մը կը ներկայացնէ։

Համաձայն այդ տեղեկագրին, 1928ի ընթացքին մեռած են 11,626 մանուկներ՝ մէկ տարեկանէն վար, ինչ որ կը ներկայացնէ հազարին 253։ 1927ին այս համեմատութիւնն է հազարին 221, իսկ 1926ին՝ 220. Նախընթաց հինգ տարիներու ընթացքին տարեկան միջինը կը կազմէր հազարին 253։

Գահիրէի բնակչութեան թիւն է 1,099,700, որոնց 74,490ը օտարականներ եւ 1,025,208ը եգիպտացիներ։ Մահերու գլխաւոր պատճառներն են աղետապը եւ փորքշուքը։

ՄԵՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔԷՆ ՆԵՐՍ ԵՒ ԴՈՒՐՍ

ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԵՆ ԱՆԿԱՐԵԼԻՆ ՓՈՐՁԵԼ

Ներկայ տարուան առաջին կիսամեակի տնտեսական ծրագրերու թերակատարման փաստը, լուրջ մտահոգութեան է մատնած Հայաստանի համապատասխան կազմակերպութիւնները։

Առաջին անգամ չէ, որ մեր օրուան վարիչները կը հանդիպին այդպիսի կացութեան։ Վերջերս մանաւանդ, սովորական է դարձած արդիւնաբերութեան այս կամ այն ճիւղին մէջ յառաջ եկած «ճեղքուածքներ»ը։

Բայց ինչպէս միշտ, այս անգամ եւս համաձայն պաշտօնական կարծիքներուն, այս կացութեան բուն պատճառը ներքին է, տեղական եւ ո՛չ թէ արտաքին եւ առարկայական։

Կարդացուած զեկոյցները կ'եզրակացնեն՝

«Որ նախ՝ մենք ունինք բոլոր ճնարաւորութիւնները պլանները (ծրագիր) կատարելու համար, որ այդ պլանները ռէալ (իրական) են...»։ («Խորհրդ. Հայաստան», 26 յուլիս)։

Թէ որչափո՞վ արդար է, եւ իրականութեան համապատասխան այս պնդումը, մեզի չէ որ կ'ուզենք առարկել։ Բայց կան լրջօրէն առարկողներ իրենց իսկ շարքերէն, որոնք մինչեւ վերջ կը պնդեն թէ՝

«Պլանները ռէալ չեն, երկրի պայմաններին անհամապատասխան եւ անիրագործելի...»։

Ո՞րն է այս երկու տեսակէտներէն իրականը։ Աւելորդ է ճշդել, երբ իրականութիւնը միշտ վերջիններուն ի նպաստ կը խօսի։

Իրենց ներքին այս վէճերէն, սակայն, ակներեւ է այն զօրաւոր ճիգը, որ կը գործադրուի մեծամասնութեան, կամ աւելի ճիշդ ղեկավարութեան կողմէ՝ համոզելու իրենց հետեւորդները, հրաւիրելու ամբողջական գործադրութեան համար։

Այս ուղղութեամբ անոնք չեն մոռնար հրապարակէն քշելու բոլոր լուրջ եւ բանաւոր քննադատները, իբրեւ «աջ ու ձախ օպորտունիստներ, հաշտուողականներ, ծպտեալ թշնամիներ»։

Մեծամասնութիւնը կը փորձէ խնամով ծածկել մեր արդիւնաբերութեան վրայ ազդող, այն անտարբեր եւ անփոյթ վերաբերմունքը, որ երեւան կուգայ խորհրդային միւս կեդրոններու մէջ, Հայաստանի պահանջներու մասին։ Մինչդեռ իրականութիւն է, որ յաճախ գործարանի մը մէկ կարեւոր մասը անգործութեան կը դատապարտուի Բագուէն ստացուելու մեքենայի մէկ մասի յապաղման հետեւանքով (Լենինականի հիւսուածեղէնի գործարանը)։

Երեւանի օդանաւային կայանի շինութիւնը ամիսներէ ի վեր կը ձգձգուի Թիֆլիսի համապատասխան իշխանութեան կողմէ, Երեւանի քաղաքային վարչութենէն «հող տրամադրուած չը լինելու» պատրուակով, մինչ վերջինս շատոնց է որ «ներկայացրել է հողի տեղն եւ պլանը»։ («Խորհրդ. Հայաստան»ը իր կողմէ ալ արձանագրած է այս կարգի փաստեր, իր «Բաց նամակ»ներով, ուղղուած կեդրոնական օրկաններուն եւ տնտեսական կազմակերպութիւններուն, դժգոհելով Հայաստանի ապսպրանքներու «հանդէպ ցոյց տրուած անհոգութեան» մասին։

Ասոնք սակայն լուրջ պատճառներ չեն նկատուիր «համահայաստանեան տնտեսավարների խորհրդակցութեան» ընթացքին։

«Թերակատարումների հիմնական պատճառը հանդիսանում ենք մենք արդիւնաբերութեան ասպարէզում աշխատողներս, գործարանների վարչութիւններ եւ կուսակցական եւ պրոֆէսիոնալ կազմակերպութիւնները»։

Ձենք վիճիր այս պնդումներուն դէմ. ընդհակառակն մէկէ աւելի առիթներով Հայաստանի արդիւնաբերութեան մէջ կատարուած սխալները վերագրած ենք բուն ղեկավար եւ վարիչ տարրերուն։ Բայց սակայն պատճառ մը չէ ընդունելու նոյնպէս որ առ հասարակ Հայաստանի պարտադրուած տնտեսական ծրագիրները յաճախ չափազանց վեր են երկրին հնարաւորութիւններէն։

Դեռ ուրիշ հարց է թէ, առ հասարակ այդ ծրագրերու կազմութեան մէջ Հայաստանէն աւելի Մոսկուան եւ Թիֆլիսն են իրական դերակատարները։

Կուսակցական բարձրագոյն օրկաններու հրամաններուն անպայմանօրէն հնազանդելու հոգեբանութիւնը, շատոնց է որ մոռցնել է տուեր հայ համայնավարներուն, իրենց ինքնայայտնութիւնը, Հայաստանի «անկախ հանրապետութեան» իրենց ներկայացուցչական հանգամանքը։

Հայ համայնավար ղեկավարութեան ճիգերը եւ անոնց արտադրութիւնները սակայն կը մղեն ակամայ մերձեցնելու այս անախորժ հարցին խորքերը։

Գէշ տպաւորութիւն մը, անախորժ հով մը կը վրդովէ ամէն մէկ պրպտող միտք, որ փորձ կ'ընէ վերլուծելու Հայաստանի վարիչներու վճիռները, իրենց այս կամ այն անյաջող ձեռնարկներուն առթիւ։

Տարիներէ ի վեր ո՛չ մէկ փաստ կրցանք գտնել, որ Մոսկուան եւ Թիֆլիս սխալած ըլլան իրենց նախահաշիւներու եւ դիւրատես գնահատութիւններու մէջ։ Եւ սակայն նոյն իսկ թերակատարումներու այս շարունակական սխալէն յետոյ ալ, երբ դրեթէ անհնար է ամբողջութեամբ կատարել տնտեսական այն բոլոր ծրագիրները, որոնք ինչպէս ըսինք, կազմուեր են վերոյիշեալ կեդրոններու մէջ, եւ պարտադրուեր Հայաստանի իրենց գործակալներուն։ Բանականութիւնն եւ տրամաբանութիւնը անգամ իրենց կուսակցական շահին պիտի թելադրէին լուրջ գնահատութիւնը տալ բոլոր թերագնահատումներուն։

— Ո՛չ, կ'ըսեն եւ կը կրկնեն մեր հերոսները, Հայաստանը կրնայ եւ ի վիճակի է իրականացնելու բոլոր պլանները։ Եւ պէտք է իրականացնել «բոլշեւիկեան վճռականութեամբ հարուածելու աջ եւ ձախ բոլոր տատանումներին»։ Եւ տարիներով անընդհատ կը լսենք այս պատառ ու անբովանդակ արտայայտութիւնները, կ'արձանագրենք հարուածի ենթարկուած «տատանուողների» գարշանքան ու յաճախ ընդվզեցուցիչ պատմութիւնները։ Եւ սակայն խուլ եւ անաստուածի, հակառակ այս կարգի «արգելքների վերացման» ծրագիրը կը մնայ անկատար, կամ ինչպէս կ'ըսեն իրենք «պլանը կատարուեց թերակատարումով»։

Կը թուի թէ այս ուղղութեամբ ալ համայնավարութիւնը ունի իր Լենինեան պատգամը,— վերէն տրըուած անկարելի հրահանգներու դէմ, մխիթարուիլ սեփական խարազանումի քաղաքականութեամբ։

Օրինապահութի՞ւն, հաւատքի՞ թէ սարկաւագութեան արդիւնք է այս «սեփական խարազանումի քաղաքականութիւնը» — դժուար է գնահատել։

Փաստը այն է որ մեր վարիչները որոշեր են երբեք եւ ո՛չ մէկ առիթով ընդդիմանալ իրենց պարտադրուած այն բոլոր ծրագիրներուն, թէեւ անհնար է գործադրել զանոնք զէթ առայժմ մեր երկրին մէջ։ Որոշեր են չառարկել նոյնպէս այն իրողութեան դէմ, որ դարձեալ շնորհիւ այդ չիրականացած ծրագիրներուն, Հայաստանի տնտեսական զարգացման ընթացքն ալ կը մնայ միշտ շրջանակուած սպառիչ փորձնական ցանցի մէջ։

Փա՛ռք անսխալական Ստալինին, որու կամքը սուրբ է եւ նուիրական, պատգամը՝ անքննելի, անառարկելի, մանաւանդ հաւատարիմ հայ համայնավարին համար...

Ս. ԽՕԽՈՒԼ

ՓԱՐԻԶԻ ԳԱՂԹԱՅԻՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՊԱՏԿԵՐ ԵՒ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Փարիզի հարաւային արեւելեան կողմն է Ցուցահանդէսը, Վէնսէնի անտառին մէջ։ Փռուած է Դօմէնիլ լիճին շուրջ եւ կը գրաւէ ընդամէնը՝ 110 հեքթար տարածութիւն։

Վէնսէնի Անտառը։ Դօմէնիլ լիճ եւ յետոյ՝ երկու կղզեակներ լիճին մէջ։ Պարսի եւ Բէօյի։ Այս բոլորը, ժամանակ մը Ֆրանսայի արքաներուն զբօսավայրն էր։ Մանաւանդ Սէն-Լուի թագաւորին։

Լիճ, անտառ եւ կղզեակներ։ Այս բոլորը յեղափոխութենէն առջին Փարիզի եւ Փարիզաբնակ սիրահար զոյգերու հեւքին ու հծծիւնին թանկարժէք թաքստոցն էր։

«Լատինական թաղ»ի յարաշարժ երիտասարդութիւնը հո՛ն կ'երթար, իրեն պարապոյ ժամերուն, անտառին մէջէն՝ սպիտակ թերթիկներով մանիշակներ գտնելու յոյսով...։

Այժմ, սակայն, ահա այս արքայաբոյր անտառն է, որ իր լիճով եւ կղզեակներով վերածուած է հսկայական քաղաքի մը։

Ցուցահանդէսը՝ ամբողջ քաղաք մըն է՝ գունագե՛ղ եւ արդիական։

Ո՛չ, նախշուն փունջ մըն է ան, նիկա, արեւելքի վայրի եւ կուսահած ծաղիկներէն կազմուած։

Արեւին ցուցադրութիւնը՝ այս մշուշափառ քաղաքին մէջ։

Ի՜նչ հոգ, որ միշտ անձրե՛ւ կայ։ Միշտ տեղատարա՛փ կը թափի։ Դուք կրնաք երեւակայել արեւը՝ անոր անհամար բարիքներուն եւ բոյրերուն ընդմէջէն որ կը ցուցադրուին։

Կարդացա՞ծ էք Լըքոնթ տը Լիլի «Փիղերը»։ Ինչպէ՞ս կիզիչ արեւը կը զգաք ձեր ուսերուն եւ կռնակին վրայ։ Ահա այսպէս ալ, Մարոքի, Հնդկաչինի, Սենեկալի տաղաւարները կը տաքցնեն հոգին։

Արեւելքը իր հի՜ն հի՜ն ցեղերով եկած է իր միսթիք իմաստութիւնը ցուցադրել արեւմուտքի ամենակուլ շահագիտութեան առջեւ։

Եւ փունջը՝ եւրոպական ճաշակով։ Մանաւանդ ֆրանսական։

Փորթ-Տորէէն դուրս կ'ելլեմ՝ Սուտանէն եկած ընկերոջ մը հետ։ Մուտքի գլխաւոր դուռը մեր ետեւ մնաց է։ Պատուոյ դուռ։ Դրան առջեւ, պայտաձեւ հրապարակին վրայ՝ անակնկալ յարձակումներ։ Աջէն ու ձախէն։ Թշնամին՝ երկու սեռէն ալ։ Տոմսակներ կ'երկարեն, տոմսակներ կը պահանջեն։ Պիտի ծախեն կամ պիտի գնեն։ Ետքը, յայտագրեր, գրքոյկներ, քարտէսներ։ Իւրաքանչիւրը ինքնիրեն պաշտօնական հանգամանք մը կուտայ։ Եւ անոնք, իրենց թեւերուն վրայ կարմիր ժապաւէններ ունին որ աւելի իրենց կը ներարկէ իշխանական հով քան թէ կը ծառայէ իբրեւ նշանատախտակ guide officiel (պաշտօնական ուղեցոյց)։

Հրապարակին կեդրոնէն կը ծառանայ՝ հսկայական կոթող մը, որ ըստ երեւոյթին ձօնուած է ցուցահանդէսի նուիրատուներուն։ Միլիոնաւոր ծարոյր եւ կամ իշխանուհիներու անուններ կան վրան։

Բարձրէն, կոթողին մէջէն ջուր կը ցայտէ եւ կ'իյնայ ինքն իր ոտքերուն տակ՝ աւազանի մը մէջ։ Եւ, ո՛վ զարմանք, կոթողը շինուած է խաւափարտէ մինչ կուտայ ապառաժի պատրանք։

Պատուոյ դրան մէջ բազմաթիւ մուտքեր կան։ Որ մէկէն մտնել։ Կ'ուզես ամէնքէն ալ անցնիլ, կարծելով որ ստորագրած մուտքդ կրնայ կորուստ մը ըլլալ հանդէսին։ Ասոր համար ալ պահ մը կը թափառիս։ Կը դիտես բոլորը եւ յետոյ՝ կեդրոնէն։ Մի՛շտ կեդրոնէն։ Բայց, անմիջապէս, որ ներս մտնես, դուրսի հաշուականութիւնդ եւ ճարպիկութիւնդ տեղն ու տեղը կը փշրուի, որովհետեւ, բոլոր մուտքերը, մեծ ու փոքր՝ լոյն կամ նեղ, կը տանին՝ ցուցահանդէսին։

Իւրաքանչիւր մուտքին խաչաձեւ ու զարձզարձիկ երկաթը՝ որուն մէջէն պիտի անցնիս՝ կ'արձանագրէ այցելուներուն համրանքը։

Յուլիսի մէջ, երեք օր իրարու յաջորդող նպաստաւոր օդի առիթով, ցուցահանդէսը կերած ու փախած էր մօտ մէկ միլիոն այցելուներ։

Եւ ահա՛ ցուցահանդէսը։

Կառք, հանրակառք, սուլիչ։ Փողոց, փայտուղի, մայթեր։ Շուկայ, պողոտայ։ Հրապարակ, արձաններ։ Աղբիւրներ, աւազաններ, վիլլաներ, ծառեր, ծաղիկներ։ Հսկայանիստ շէնքեր, աշտարակներ, թանգարանուն, նկեղեցի։ Տաճար, մեհեան։ Եւ յետոյ՝ զամբան։

Այլազան տաղաւարներու տակ՝ բազմաթիւ տօնավաճառներ։ Ճաշարաններ, սրճարաններ, գործարաններ։

Դարմանատուն եւ դեղարան՝ ամէն կեդրոնի մօտ։ Հեռագրատուն, նամակատուն, ստրիկանատուն, դրամատուն եւ յետոյ բազմութիւն, բազմութի՜ւն։

Ի՜նչ հապճեպ եւ ի՜նչ իրարանցում, որուն մէջ դուն ալ կը ձուլուիս։

— Charming, charming, charming...

Ալաշէկ եւ ժպտադէմ Ամերիկուհիներ են որ եղնիկի տպաւորութիւն կուտան վրադ՝ երբ տաղաւարէ տաղաւար՝ կը սլանան՝ «քոտաք» մը իրենց սափնքն ի վար։

Խումբ մը Գերմաններ՝ հաստափոր, իրենց սափրուած գլուխները կը դարձնեն օդին մէջ՝ Անգորի մեհեանին աշտարակները դիտելու համար։

Գաւառներէն հասած զանազան պատգամաւորութիւններ, գաղթավայրերու ներկայացուցիչներ, Արաբներ, Հնդիկներ, սեւամորթ կամ պղնձագոյն դէմքեր, բոլորը, բոլորը մեծ անհանգստութեան մը ենթարկուած կը թուին ըլլալ։ Ցուցահանդէսին վազքն է որ փարակած է բոլորը։ Կը կարծես, որ ժամ մը յետոյ ցուցահանդէսը պիտի վերջանայ։

*

Ո՞ւրկէ սկսիլ եւ ո՞ւր վերջացնել։ Կ'ուզես մէկ անգամէն լափել ամբողջութիւնը։

Նախ՝ ընդհ. գաղափար մը, որպէս զի բաց այնմ որոշես ծանրանալ նախասիրած տաղաւարներուն վրայ։

Բայց, արտաքնապէս հմայիչ են բոլորը եւ ինքնատիպ։

Կարծես իւրաքանչիւր գաղթավայր հրաշքով մը Վէնսէնի անտառին մէջ փոխադրուած է իր իսկութիւնով։

Հոս են՝ Մարոք, Ալճերի, Թունուզ, Սուրիա, Մեծն-Լիբանան, Պաղեստին։ Ասոնք արաբական աշխարհի մը հոգին ու հոտն ունին։ Բուրմունք եւ «եա լէյլի»։ Լիահագագ զրոյց, հրաւէր եւ ուղտերու բոժոժ։

Հոս են՝ Հնդկաչին, Մատակասքար, Արեւմտեան եւ Հասարակածային Ափրիկէներ։ Հոս են՝ Ովկիանիա, Ֆրանսական-Հնդկաստան Սոմալի, Նոր-Գալէտոնիա, Մարթինիք, Կույանա, կղզիներ։ Մէկ խօսքով ֆրանսական բոլոր գաղթավայրերը։

Եկած են ցուցադրելու իրենց բարքերը, կենցաղը, ճարտարապետութիւնը, գեղարուեստը եւ վաճառականութիւնը։ Իրենց կրօնքը, երգը, պարը եւ փիլիսոփայութիւնը։

Ֆրանսայէն զատ կը մասնակցին նաեւ՝ Պելճիքա, Տանըմարքա, Հոլանտա, Իտալիա, Փորթուկալ, Միացեալ-Նահանգներ։

Գաղթային մեծ պետութիւնը՝ Անգլիան — բացակայ է։ Միայն Cité Information-ի մէջ կրպակ մը ունի, ուր այցելուներուն կը հրամցնեն գրքոյկներ եւ քարտէսներ իրենց գաղթավայրերու մասին գրուած։

Այցելուները կարելի է բաժնել երկու կարգի։

Ասոնք՝ եկած են պարզապէս տեսած ըլլալու հետաքրքրութենէն խարազանուած։ Ընդհանրապէս երիտասարդներ են։ Արձակուրդ ստացած՝ գիւղացականներ կամ պաշտօնեաններ։

Երկրորդ խումբը անոնք՝ որ եկած են առեւտրական ուսումնասիրութեան համար, ճաղատ եւ ատամնաթափ վաճառականներ։

Այս վերջինները՝ աւելի ցորեկն է որ կը խռնուին։ Իւրաքանչիւր կրպակին առջեւ անոնք կը քարանան՝ աչքաչար ու նենգ խորշոմներով։ Թանկագին քարերու անյարգար կտորներու վրայ դիւրին է նշմարել անոնց ընչաքաղցութիւնը։ Ցորենի եւ կամ եգիպտացորենի իւրաքանչիւր ասկեհատիկը՝ իրենց համար իրականացած ոսկի մը կը թուի ըլլալ։ Սուրճի եւ քաքաոյի նմոյշներուն վրայ անոնց ամենակալ երեւակայութիւնը թեւ կ'առնէ, ու կը հեռանա՛ն միայն՝ երբ երազէ արթնցածի պէս հառա՛չ մը կը փրթի իրենց հոգիին խորքերէն։ Ետքոյ նօթեր կ'առնեն, գրքոյկներ կը հաւաքեն։ Թիւեր, գործողութիւններ եւ կը քալեն։

Երրորդ դասակարգը՝ շէն եւ թեւթեւասիրտ՝ աւելի գիշերն է, որ լեցուի ցուցահանդէսին մայթերուն վրայ։

Ցուցահանդէսը՝ Փարիզին պէս գեղեցիկ է լոյսերուն մէջ։

Դօմէնիլը իր երկու կղզեակներով վիպաշունչ գեղեցկութիւն մը կ'ընծայէ ընդհանուր տեսարանին վրայ։ Այս երկու կղզեակները գիշեր ատեն ջուրի թատրոններ են։ Իսկ ցորեկ ժամանակ նազելաճեմ կարապներու նման կը ծփան։

Լուսազարդութիւնը եւ ջուրերուն խաղը իր կատարելութեան կը հասնի ամէն ուրբաթ եւ տօնական գիշերները։

Պալթի եւ Վէնսէնի ցամաքներուն վրայ կառուցուած ջուրի կոթողներէն բազմահազար ցայտաղբիւրներ եւ շատրուաններ՝ լոյսէ թափանցիկ կերպասներու պէս կը տարածուին լիճին վրայ։ Եւ զով եւ յանկուցիչ անձրեւ մը՝ ջուրի փրփուրներէն գոյացած՝ կը յանձնուի հովին թեւերուն եւ կ'երթայ թռչիլ այցելուներու հիացկոտ ու երազուն թարթիչներուն։

Ջուրը՝ ոսկի եւ արծաթ փոշիներու վերածուած՝ կը քսուի հանդիսականներու դէմքին վրայ։

Ջուրերը՝ բանտէն արձակուած սիրահարներու պէս՝ երկու կողմէն թեւերը բաց՝ կը գիրկընդխառնուին, կը համբուրուին եւ յետոյ երկնային պատմուճաններ զգեցած՝ ջրանոյշներու նման կը պարեն՝ կամա՛ր, կամա՛ր, երազի՛ պէս...

Այդ գոյներով կը փորձեն ջուրերուն հագցնել զանազան ազգերու դրօշակներ։

Ահա՛, ֆրանսականը։ Ետքոյ դեղին, կանաչ, վարդագոյն։ Գոյներ՝ որ կրօնքի պէս կը պաշտուին Ասիոյ եւ Ափրիկէի խորերը։

Եւ չես գիտեր գիտակցաբար թէ անգիտակցաբար Հայաստանի հանրապետութեան դրօշն ալ կը պարզուի մերթ ընդ մերթ՝ ազա՛տ եւ հեշտագին ներդաշնակութեամբ։

Կարմի՛ր, կապո՛յտ, նարնջագոյն...

Նարնջափա՛ռ է Պալթիի եզերքը Միջերկրականի նիլիկեան ափերուն պէս...

Տրամանո՞յլ պարի՛կ՝ մեր դրօշը, որ կը ծնի՛, կը մեծնա՛յ, կը մարի՛... Ետքոյ նորէն փիւնիկի պէս՝ ջուրի մոխիրներէն՝ կը տարածէ իր լուսաբաղձ թեւերը...

Երբեմն, յորդող բոլոր ջուրերը ադամանդի կը վերածուին եւ գօտիի պէս կը կամարեն՝ լիճին մէջքը։ Երբեմն, բոլոր եզերքներէն կարծես մանիշակ կը բուսնի։ Եւ ահա՝ վարդագոյն աղջիկներ կ'իջնեն հաւաքելու զանոնք եւ կը մնայ գլումրիւթի մարգագետին մը։

Այսպէս, ջուրերը կը պարեն անխոնջ, հարո՛ւստ եւ շնորհալի հասակներով։ Ու մինչեւ կէս գիշեր, ոտքի բթամատերու վրայ, յաջողաբար խաղալէ յետոյ իրենց դերը՝ հանդիսութեամբ կը հեռանան այդ բոլոր գոյնզգոյն ծաղկեփունջերը իրենց թեւերուն մէջ։

Գիշեր ժամանակ, իւրաքանչիւր ճաշարան կամ սրճարան՝ մէկ առանձին երկիր կը ներկայացնէ։ Ն կիր մը հեռա՛ւոր եւ քաղցրանու

Ահա Ալճերիան, Մարոք, Թ նուզ։

Զովասո՛ւն եւ ասուպազարդ գի շեր։ Հանդա՛րտ՝ լիճի մը պէ Բացօթեայ սրճարանի մը կեդրոն տաղաւարի մը մէջ նստած է ն գախումբը։ Բոլորն ալ ծալապատ Գորգերու վրայ։ Ծնծղայ եւ թմբուկ ջութակ եւ ուտ։ Մէջտեղը կը պար ծ'երմակ կիներ՝ սեւաչեայ

— «Էյ ճէլնա՛, էյ ճէլնա, աթրիւ նիտա...»

Եւ լեցուն բազմութիւն՝ սրճա րանին մէջ եւ սրճարանէն դուրս Յաճախորդները սուրճ կը խմ արեւելեան գաւաթիկներու մէջ ջուր կը սպասարկեն սլաներկ մանչեր։

— «Եա վէյէ՛տ...»

Հնդկաչին ճաշարանը։ Մետաք տեղական տարազներով՝ սպասաւ ներ՝ հանդարտ խոնարհութիւն կ' նեն՝ այս 400 հոգինոց սրահին մէջ

Եւ յախճապակէ պնակներ մէջ կը ճաշակես՝ համադամ ձ թաչուն, անուշեղէն։

Ետքոյ՝ ներկայացուած տեղակ կեանքէ եւ պորտի-պար։

Հնդկաչինը՝ իրեն միամտութեամբ եւ իմաստութեամբ։

Մարոքի հրապարակին վր տէրվիշ մը վիզին շուրջ օձեր փա թած՝ խորհրդաւոր նայուածքներ նետէ երկինք եւ գետին։ Հազարաւոր հետաքրքիրներ կը շրջապատեն զինք։ Անկիւնէ մը երկու հոգի զուռ կուգան խնկամաններ բռնած։ Մէկն տէրվիշին թոյլտուութեամբ աթոռի վրայ կը բարձրանայ եւ կը յայտա րարէ ժողովուրդին.

— Պարոններ, տիկիններ, կը ներկայացնեմ աշխարհի ամէնա մեծ հաճի-պապան, որ կը օձերուն եւ հուրիներուն հետ։ Բայ դադուշակ է. փութացէք օգտուիլ ներկայութենէն։

Ետքոյ՝ երեքը մէկ, խունկ ծխե լով ներս կը մտնեն, սպասելով յաճախորդներ հետեւին իրենց։

Միշտ դիմացը, ծառերու կորած անկիւն մը, ուր պարտէզ աւազան կայ։ Ահա «տիվան»ը մէջ՝ թրքական նուագ։

Հայեր են նուագողները։

— «Չարէսիզ տէրտլէրէ տիւ տիւմ.»

Ետքոյ ուտը առանձին աղօ մը կը հծծէ եւ մարդ մը՝ դէմ ձախ ափին մէջ առած «զազէլ» կարդայ։

Ձեմ գիտեր, ասոնք ո՞ր ազգը տաղաւարը կը ներկայացնեն։

ՌՈՒՍՏԱՄ

ՏԽՐՈՒՆԻ

Ցաւով կը տեղեկանանք թը ընկեր Կարապետ Մուշլեան որ Ռուսիայէն աքսորուած ուրիշ ընկերներու հետ, եւ պարտուած տաժանակիր աշխա տանքի։

Կարապ'տ Մուշլեան, Էրզրումցի, երիտասարդ հաս կին մէջ եղած է յայտնի հայր նասէր եւ բանուորներու պաշտ պան։

Երկար տարիներ իր շուրջ ժողված ունէր 150—200 հայր նակիցներ Նիքոլայէվի մէջ, մասամբ Ցարոնցիներ։ Ընդհա նուր պատերազմին երբ կամա ւորական խումբեր Հայաստան Ճակատը կ'երթային, օգնած շատերուն։

Օտէսայի ու Նիքոլայէվի երբ մեծամասնականները եկա Մուշլեան դաշնակցութեան միտէին կազմը փոխեց գաղ կանական կոմիտէի ու փախչիլ ու բաժնուիլ հայ կիրներէն ու բանուորներէն։ տոյ, դաւաճանի մը մատնու թեամբ կ'աքսորուի եւ կը դատա պարտուի տաժանակիր աշխա տանքի եւ իր հայրենիքի կը մեռնի, առանց իր նպատա կին հասնելու։

Հանգիստ ոսկորներուդ, րելի Կարապետ։ Մշեցին չպիտի մոռնայ քու անձնուիրութիւնդ։

Ս. Սանոսեան

ՏՕՔԹ. ՊԱՐՈՆԻԿԵԱՆԻ ՆՈՐ ՃԱՀԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԷՆ ԲԵՐՈՒԱԾ ՏՂԱՅ ՄԸ …ՆԸ ԱՄԻՍ ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ԿԸ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԻ

Մէկ անգամ ընդ միշտ պէտք է գիտցուի թէ ո՞վ է եւ ի՛նչ կընէ Փարոնիկեան — պատերազմէն առաջ Վանէն ղրկուած է բարեսիրական ընկերութեան մը միջոցով Գերմանիա, ուսանելու: Տօքթ. Փարոնիկեան տիտղոսին համար երկար տարին պէտք եղած է ուսանիլ եւ մինչ այդ՝ ամուսնացած է Գերմանուհիի մը հետ եւ հաստատուած Տրէզտըն Նիթկրոէնտ։ Պատերազմէն ետքերը՝ դրամական անկումը քանդած է Փարոնիկեանի ընտանեկան տիրացած հարստութեան հիմը։ Փարոնիկեան բաւ աշխատանք թափած է միւս գիտնականական հաստատութիւններէն, Տօքթ. Հէփսիւսի, Անուխարդի, տարբեր ուղղութեամբ նոր գերմանահայ բարեսիրական միութիւն մը կազմելու Շնորհիւ միւսներու Թայլ ...ումներուն եւ մանաւանդ իր խօսելու կարողութեան, յաջողած է նիւթական հողի վրայ եւ անուս ձեռնունայն չէ վերադարձած իր համբորդութիւններէն, որոս ըրած է զանազան դաւառներ քարոզելով բարի գործակցութիւն եւ հայ Թշուառութեան օգնելու անհրաժեշտութիւնը հայու ձեռքով, այսինքն իր ձեռքով։ Նոր ուղղութիւնը այս էր. ինչո՞ւ որ Հայը աւելի լաւ շահաւորուած ըլլայ. կամ օրինակ՝ Մատթէոսի Աւետարանը լաւ հասկնայ, պէտք է ընել այդ՝ Հայու միջոցով։ Հայաստանի օգնեցէք Հայու ձեռքով, որ այդ Հայը կայ ու չկայ ինքն է...։

Տօքթ. Արմէնակ Փարոնիկեան պէտք եղածէն աւելի զբաղեցուցած է Գերմանիոյ հայ ազգային շրջանակը։ Դեռ երկու տարի առաջ, պաշտօնական յայտարարութիւնով Գաղթային Միութիւնը կը զգուշացնէր որեւէր յանձնել անոր։ Սակայն Փարոնիկեանի յաճախակի երթեւեկը դէպի Պալքաններ եւ վերջին անգամ մինչեւ Երուսաղէմ, ապահովեցին իրեն «բարեկամներու» շարք մը, որոնց մէջ կային բարձրաստիճան հոգեւորականներ Մազլըմեաններ, Թուշակեաններ եւն. Թող մեծամասնութիւնը այս «բարեկամ»ներուն, միամտօրէն ինկած ըլլայ Փարոնիկեանի անուն շահագործելու թակարդը, բայց չէ՞թ մէկ հոգի չկա՞ր անոնց մէջ, որ խնդիրը լրջօրէն նկատի առնէր եւ Փարոնիկեանի թուղթերներուն գովասանք եւ «...մէն» ընելէ առաջ, հարցնէր թէ ուղղէր Գերմանիոյ Հայոց Թեմին վարող իշխանութեան, Պէրլինի Հայ Գաղթային Միութեան, կամ նոյնիսկ տեղին հոգեւոր հովիւ Գրիգոր Ծ. վրդ. Շահլամեանի, որ — պատի՛ւ իրեն— Փարոնիկեանի խասսուաները իրենց բուն արժէքով, այսինքն «զէրօ»ով նկատի առաւ, եւ յորդորեց հոն կենալ իր առաջադրութիւններէն, որովհետեւ ուղղութիւնը խափանել ոխոլ էր։ Որքեր կամ անկափոխոս տղաք բերել Գերմանիա, կը նշանակէ ձեռք հանել զանոնք։ Հոգեւոր ճեմարան հաստատել Գերմանիա,— կը նշանակէ Ջուրը պատէն վեր հանել։ Երուսաղէմի ընծայանը լեցուի կը բաւէ մեզի, ով որ կ'ուզէ իրապէս օգնել այդ ուղղութեամբ, կրնայ այդ հաստատութեան, արդէն եղածին բարգաւաճման աշխատիլ եւ տրամադրել իր միջոցները։

Բայց տեսնենք Փարոնիկեանի բուն նպատակը ո՞րն է. Թէ ո՛չ 1) որբեր անչափահասներ կ'ուզէ մօտը ունենալ իբրեւ կենդանի օրինակներ հայ իրականութեան, 2) առանց դպրոցի դպրոցականներ իր տան մէջ, որպէս զի դպրոցի պիւտճէ բացուի, 3) Հոգեւոր ճեմարան, իր խօսքով «Խրիմեան ճեմարան», որպէս զի Հայերը գիտնան թէ իրենց «Խայրիկ»ին անունով այս ճեմարանը, ուղղակի լուսաւորչական հաստատութիւն մը եւ հայ նոր հոգեւորականներ պիտի պատրաստէ որ եկեղեցին բարեկարգական օրէնքով պիտի բարեկարգեն, իրենք իրենց, ոչ թէ դուրսէն, իսկ գերմանացի բարեխօսներն ալ պիտի գիտնան թէ Հայերը ամենատարբեր նոր ուղղութեամբ, բռնած շիտակ, բողոքական ոգւով կը կարդան ու կը սորվին իրենց իսկ հաստատութեան մէջ։ 4) Այս բոլորին մէջէն պիտի փայլի Փարոնիկեանի անունը, որ հայկական օգնութեան կոմիտէին (Armenisches Hilfs Komitee) հիմնադիր տնօրէն-նախագահն է ցկեանս և մանաւանդ գանձապահն է։

Ուրեմն թէ՛ բարեգործութիւն, թէ՛ մտաւոր աշխատանք, թէ՛ հայ եկեղեցիի բարեկարգութիւն, ո՛վ չուզեր սատնկ բան... բայց, ինչպէս ըսի, Գերմանիոյ մէջ ապրող քիչ մը ամէն Հայ լաւ կը ճանչնայ Փարոնիկեանը, որուն գործունէութեան բազմաթիւ ծալքերը գիրք մը կրնան լեցնել. գործունէութիւն որ յանուն բազմաչարչար հայ ազգին եւ անոր դժբախտութեան կատարուած է առանց շօշափելի արդիւնքի։ Ինքնագլուխ եւ անձնարձակ առանց հաշիւ տալու։ Վերջապէս դեռ մինչեւ ե՞րբ պիտի համարձակին մարդիկ իրենց ուզած կերպով շահագործել հայ անունը։ Բայց չմեղադրենք այս կամ այն, խոստովանինք միայն որ մեղաւորը մենք իսկ ենք. ո՛չ թէ մէկը՝ այլ ամէնքս։ Ցաւինք իրաւամբ եւ պատասխանատու մարմին մը որ կարենար ժողովուրդին անունով խօսիլ եւ հետեւաբար զգուշացնել չէ, երբ հանդէպը այս կամ այն մարթը կը հագնի եւ կը շահագործէ այս դժբախտ ազգը։

Վերջին օրինակ.— Դեռ անցեալ տարի, Փարոնիկեան յաջողեցաւ քանի մը տղաք բերել իբրեւ աշակերտ իր «Խրիմեան ճեմարան»ին, որուն տնօրէնութիւնն ալ էր վերայ ամենայնի առաջարկած էր, չեմ գիտեր քանի անգլիականով Գուշակեան եպիսկոպոսի, որ սակայն —զգոյշ մարդ — կամ տեսած, յետոյ, ըրած էր։ Այսպէս ղրկուեցին անունը եղաւ, Թորգոմ արք. Երուսաղէմի պատրիարք ընտրուեցաւ, Պէրլինի հոգեւոր հովիւը արդէն մերժած էր,բայց տղաքը եկած մնացին։ Միայն Փարոնիկեան երբեմն Աւետարանէն դասեր կուտար։ Անոր ակադեմիան։

Այսօր այդ աշակերտներէն, 19 տարեկան Յակոբ Պետրոսեանն (Յունաստանէն) է որ դատարանի առջեւ իր դժբախտ Հայու պատմութիւնը պատմելու ստիպուած է Փարոնիկեանի տունը այրելու ամբաստանութեան տակ։

Տրէզտընի թերթերէն մէկը, «Dresduer neuests Nachrichten» մանրամասնօրէն կը գրէ դատավարութեան մասին, որ երեք ամսուան կանխարգել բանտարկութենէ յետոյ, տեղի ունեցած է օգոստոս 13ին եւ 14ին։ Երկար պատմութենէն կ'անհոն այն որ Պետրոսեան ուսումնատենչ տղայ մըն է, ծանօթ յունարէն, իտալերէն եւ ֆրանսերէն լեզուներուն, ուզած է Փարոնիկեանի մօտ գալ իր ուսումը կատարելագործելու, մինչդեռ տրուած են իրեն պարտէզի աշխատանք, փայտ կոտրել եւ ուրիշ գռեհ-նկուր։

Ցաւախառութիւնը ծանր աստիճան ըլլալով։ զգայուն տղան ուզած է վրէժ լուծել տունը կրակի տալով. «Կը խորհէի թէ, ըսած է, այսպէս ընելով փրկած կ'ըլլայի նաեւ վիրաւորեալ արժանապատուութիւնը ազգիս եւ երկու շաբաթ բանտարկուելէ յետոյ կ'ազատէի՝ արատ մը որքան»։ Եւ վերջացուցած է.

— «Ըն մոխիր դարձուց իմ սիրտս, ե՛ս ալ մոխրացնել ուզեցի իր գործը»։

Փարոնիկեանի պաշտպանողականը պատիպառ բան մը ըղած է։ Դատարանը լաւ տպաւորութիւն կրած չէ իրմէ եւ դատապարտեալին ըրած յայտնութիւնը թէ հաւաքուած դրամները կ'իւրացնէ՝ մասնաւոր նկատողութեան առած է, մանաւանդ որ ուրիշ անգամ մըն ալ նոյն հարցին համար դատ ունեցած է, բայց յաջողած է ազատիլ պատասխանատուութենէ։

Դատարանը Յակոբ Պետրոսեանի անկեղծութիւնը լիովին ընդունելով եւ իր կացութիւնը հասկնալով հանդերձ, չէր կրնար առանց պատիժի ձգել զայն։ Եւ դատապարտեց ինը ամսուան բանտարկութեան, որմէ երեքը արդէն անցած ըլլալուն, դեռ վեց ամիս բանտը պիտի մնայ։

Մեկնութիւնները կը թողում «Հայոց ազգին».— Կեցցէ՛ ազգը։

ԻՐԱԶԵԿ

Յ. Գ.— Յաջորդով՝ գերմանարէն թերթին պատմութիւնը։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՆՈՐ ԵԿԵՂԵՑԻՆ ԵՒ ՀԱՅ ԵՐԳԸ

Թղթակից մը կը գրէ.—

Դեռ չէ մոռցուած այն խանդավառ գնահատութիւնը որ երեւցաւ պէտ. մամուլին մէջ, «Արմէնիա» երաժշտական ընկերութեան սարքած համերգներուն առթիւ, (Ուրախ ենք ըսելու որ, քաշքշուած անցեալ փոտորուերու յաջող նախափորձէն, Տիկ. Ն. Մարեան նախաձեռնած է վերակազմել այդ ընկերութիւնը։)

Իսկ սակայն այդ համերգներու յաջողութիւնը կը պարտինք երաժշտագէտ Վարդան Սարգսեանի անվիճելի ձեռնհասութեան, պէտք չէ մոռնալ որ «Արմենիա»ի առաջին հիմնադիրը եղաւ ողբացեալ Տիկին Մելանի Վ. Խորասանճեան, որուն յիշատակին կառուցուած է Մարսիլիոյ Նոր Եկեղեցին։

Ստոյգ աղբիւրէ կ'իմանանք որ, Վ. Սարգսեան հրաւիրուած է Մարսէյլի մէջ պատրաստել հոգեւոր խումբ մը, բազմաձայն երգեցողութեամբ, աւելցնելու համար բոցման հանդիսութիւններուն փայլը։ Անիկա արդար պատիւ մըն է որ կ'ընծայուի «Արմէնիա»ի ղեկավարին, հաւաքելու համար իր նուիրական պարտքը, իր ասպարէզին մէջ զինքը քաջալերող ... Տիկնոջ մը յիշատակին։

Օգտուելով այս պատեհութենէն, Վ. Սարգսեան ձեռնիր է կազմակերպել նաեւ աշխարհիկ երգչախումբ մը եւ սարքել մեծ համերգ մը Մարսիլիոյ գաղութին մէջ, որ անշուշտ միւս բոլոր գաղութներուն պէս կարօտն ունի լսելու հայ երգը, հրամցուած՝ փորձ ու խղճամիտ արուեստագետի մը խնամքով։

Կը սիրենք յուսալ որ անիկա սկիզբ մը ըլլայ Վ. Սարգսեանի համար, հրապարակ իջնելու տիրաբար, եւ ընդլայնելու իր գործունէութեան շրջանակը ամբողջ արտասահմանի մէջ այնպիսի ատեն մը, երբ մամուլի մէջ արծարծուելու վրայ է հայ երգը վերապրեցնելու հարցը, եւ երբ աւելի քան երբեք զգալի է անոր պահանջը՝ իբրեւ կարեւոր ազդակ ազգային միութեան եւ ազգապահպանման։

Ներկայիս մասի վրայ կը հաւաքուին լուրջ պատրաստութիւն ունեցող երաժշտագէտները, որոնց մէջ անկասկած առաջին գծի վրայ կը գտնուի Վ. Սարգսեան, երբ յաջողագոյն աշակերտը Կոմիտաս Վարդապետի եւ հաւատարիմ հետեւորդը անոր ուսուցանելու միթոտին եւ արտայայտութեան ոճին։ Փայլուն կերպով աւարտած է Փրիւսէլի Արքունի երաժշտանոցը եւ օտար շրջանակներու մէջ գնահատուած՝ իբրեւ առաջնակարգ ղեկավար։

Ինքն էր որ, տարի մը առաջ, Կոմիտասեան Խնամատար Յանձնաժողովին գաղափարը տուաւ կազմակերպելու մեծ երգատօն մը, պանծացնելու համար վարպետին գործը եւ հիմնելու այդ առթիւ միացեալ երգչախումբ մը, Փրիւսէլի «Արմենիա»յին նման ուժեղ ընկերակցութեան մը ձեւով։ Խնամատար Յանձնաժողովը իւրացնելով հանդերձ գաղափարը, զայն հաւաքել չուզեց։ Ծրագրին իրականացման մասին, կամ ժամանակաւ բնաւ մը տակ մտնելու վախէն ունեցաւ եւ նախընտրեց շատ աւելի համեստ ուժերով եւ նեղ սահմանի մէջ գործադրել թելադրուած գաղափարը։ Փորձը, սակայն, ցոյց տուաւ թէ ժողովուրդը ինչ մեծ չափով ծարաւն ունէր լսելու մայրենի երգը, եւ ի՛նչ զուրգուրանքով յայտնեց իր համակրանքը տարուած աշխատանքին։

Փարիզէն աւելի բախտաւոր է աւա Մարսիլիոյ գաղութը, որ անշուշտ պիտի գիտնայ գնահատել հայ երաժշտութեան տաղանդաւոր մշակի մը ներկայութիւնը իր մէջ, եւ պիտի ուզէ մանաւանդ տեւականապէս մը ապահովել կրկնակ երգչախումբերուն, հոգեւոր թէ աշխարհիկ։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԹՈՒՐՔ ԼԵԶՈՒԻ ԽՆԴԻՐԸ

«Սոն Փօսթա» հարցարան մը բացած է թրքերէն լեզուն եւ այբենը բարեփոխելու խնդրին մասին։ Լեզուական յանձնաժողովի անդամներէն Փաշա պէյ, պատասխանելով հարցումներուն, կ'ըսէ.

— Այբուբենի մէջ ամենափոքր փոփոխութիւն մը կատարելու չէ։ Ռաշիկային ուղղագրութիւնը կրնայ քիչ մը փոխուիլ։ Օրինակ, յի վրայ դրուած նշանը այնքան անհրաժեշտ չէ։

Գալով քերականութեան, ակներեւ է փոփոխութեան պէտքը։ Արաբական եւ պարսկական կանոնները նետելու է։ Առավ ըսել չեմ ուզեր թէ նետելու է արաբերէն եւ պարսկերէն բառերը։ Անոնք այլեւս մեր սեփականութիւնը եղած են, եւ զանոնք նետել՝ կը նշանակէ թուրքերէնը անդամալուծել։

Իսկ եթէ չենք բնտելցած այդ բառերուն, յանցանքը մերն է որ զանոնք եղածին պէս առած ենք, փոխանակ թուրք տոհմէ հագցնելու անոնց։ «Մէշրէպէ» բառը ժողովրդական լեզուի մէջ «մաշրապա» եղած է եւ «սաթուրթը»՝ «սաթըր» (սող)։ Այսպէս ըլլալու է նաեւ միւս բառերուն համար, պէտք է զանոնք յարմարցնել մեր առոգանութեան։

Գալով Ույկուր եւ Ջաղաթա լեզուներէն օգտուելուն, առաջինը շատ հին է, եւ երկրորդն ալ հետզհետէ կը կորսնցնէ իր կարեւորութիւնը։ Հետեւաբար, անոնցմէ ի՛նչ բառ կրնանք առնել այժմ։

Գիտական բացատրութիւններուն մէջ ալ, պէտք է ընդունիլ եւրոպական բացատրութիւնները, միայն քիչ շատ յարմարցնելով մեր հնչումին եւ ուղղագրութեան։ Բայց անիկա միայն այն սառւթիւններուն համար, որոնց համապատասխան թուրքերէնները չկան։

ԺԱՆՏԱՑԵՆԴԻՆ ԴԷՄ

Ժանտատենդին դէպքերուն առթիւ, առողջապահական գործավարութիւնը հրահանգած է որ հիւանդութիւն գտնուած քաղերուն մէջ պատուաստի կայաններ հաստատուին, ինչպէս կ'ըլլայ Էնկիւրիի մէջ։

Առողջապահական տնօրէնութիւնը, այս հրահանգին վրայ, Ռեբայի կողմը վեց տեղեր պատուաստի կայան հաստատած է։

ՄԵՏԱՔՍԻ ԳՈՐԾԸ ՊՐՈՒՍԱՅԻ ՄԷՋ

Ֆրանսական կառավարութիւնը Պրուսայի հիւպատոսութիւնը ջնջելու որոշում առած է։ Հիւպատոսութիւնը ներկայիս իր կարեւորութիւնը կորսնցուցած է Պրուսայի մէջ ուր նախապէս բազմաթիւ Ֆրանսացիներ կ'ապրէին մետաքս թելի ու խոզակի առուտուրին պատճառով։ Ֆրանսացիները հեռացնել ծեկնած են Պրուսայէն, որովհետեւ մետաքս թելն ու խոզակը արտածելու փոխարէն տեղական գործարաններու մէջ կը ծախուին եւ Ֆրանսացիները այլեւս գործ մը չեն ունեցած։

.·. Թաց խոզակի վաճառումը, վերջացած է Պրուսայի մէջ։ Այս տարի բերքը 523,000 քիլոյէն աւելի չէ եղած, մինչդեռ անցեալ տարի 720,000 քիլօ էր։

ԱՒԱԶԱԿՈՒԹԻՒՆ ՈՒՐՖԱՅԻ ՄԷՋ

Ուրֆայէն կը հաղորդեն թէ ոստիկան զինուորները երկար հետապնդումէ վերջ յաջողած են ձեռք անցընել երեք աւազակներ որոնք Սեվերէկ-Ուրֆա ճամբուն վրայ կողոպուտներ կ'ընէին։

Օգոստոս 9ին, երեք զինեալ անձեր յարձակած են իմամ Կիւլլիւ անուն մէկուն եւ իր երեք ընկերներուն վրայ որոնք Սեվերէկէն Ուրֆա կուգային։ Աւազակները յափշտակած են այս մարդոց ապրանքները, չորս ուղտեր եւ էշ մը ու երկու ուղտապաններն ալ բռնելով անյայտ ուղղութեամբ տարած են։

Ոստիկան զինուորները, գիւղացիներու աժանդակութեամբ յաջողած են բռնել երեք աւազակները որոնք Սիալէ աշիրէթին պետերէն Հիւսէյին Իւսաալիհին մարդիկն են։ Ոստիկան զինուորները յաջողած են հօ առնել նաեւ գողցուած ապրանքներն ու կենդանիները։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (111)

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՏԱՍՆԸՄԷԿԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Իսօն, մի քանի զինուորներու հետ, վեր կը կանգնի լոյն փնտռելու։ Երբ գիւղէն դուրս կուգայ, կը նկատէ, որ Քիւրտերը արդէն եկեր են գիւղին մօտ, Թփերի ետեւ, դիրք են բռներ։ Անմիջապէս կը կրակէ հրացանը եւ կռիւ կը սկսուի երկու կողմէն։

Հրացաններու ձայնէն՝ Մուրատը, գիւղի մէջ թողնելով Շէնըքի իշխանը, ինքը զինուորներով կռուի վայրը կը թռչի։ Անոր նպատակն էր՝ առաջին անգամ մի կերպ կռուի առաջն առնել։ Բայց երբ կը տեսնէ, որ Քրտերը արդէն դիրքերանց պատրաստուած են եղեր յարձակման, Գալօն ալ թուրը ձեռք բռնած, սալլամաթ տալով, Քիւրտերուն սիրտ կուտար եւ յառաջ կը քշէր, եւ մանաւանդ երբ կը տեսնէ Իսոյի մարմինը արեան մէջ շաղախուած եւ անկենդան գետին ինկած, ա՛լ կրակ կը կտրի եւ «վրէժ, ընկերնե՛ր, վրէ՛ժ», կանչելով առաջ կ'իյնայ։

Անոր ինքնամոռացութեան եւ արիութեան օրինակը շուտով կը վարակէ բոլոր ընկերները եւ կը սկսի կատաղի կռիւ։ Ձորյած, որ Քիւրտերու բռնած դիրքերը աւելի լաւ էին, քան մերոնցը, այսուհանդերձ Քիւրտերը մէկիկ մէկիկ գետին կը գլորուէին։

Գալօ տղան ալ, որ Հայերը ջնջելու երազ կը տեսնէր, մուրազին չհասած՝ զոհ գնաց Ֆէտայիներու վրէժառու գնդակին։ Շէնի Քիւրտերը անձապարած էին Գալոյին օգնութեան հասնիլ։ Շուտով կռուի տեղը կը հասնին նաեւ Իսօն, որ Սէմալէն կուգար, եւ Շէնըքցի Ղազար։

Տղայքներ թափով մը կը յարձակին, կը քշեն Քիւրտերը իրենց դիրքերէն եւ գնդակներու կարկուտի տակ կը փախցնեն։ Քիւրտերը գիւղ կ'ապաստանին։ Տղաքը դէպի Գալոյի գիւղը կ'առաջանան։ Կռիւը այժմ փոխադրուած էր մի ձորի մէջ։ Սէմալի իշխան Մանուկ եւ Գալըքանցի Արթին կը բռնեն երկու կողմի կածերը (Սասնոյ բարբառով՝ զաղաթ, բլուրի կամ լերան), որպէսզի Քիւրտերու այդ կողմէն յարձակումը արգիլեն։ Իսկ Մուրատը, կռուելով դէպի գիւղ կը յառաջանար։ Երբ նա արդէն գիւղն էր, կռուրներու վրայ ձայն տուաւ ընկերներուն խոտ բերելու եւ գիւղը բնակիչներով հրդեհելու համար։

Քիւրտերը, տներու մէջ փակուած, կը պոռային, կ'աղաչէին, որ իրենք անձնատուր կը լինեն, իրենց խնայեն։ Անոր վրայ հայ զինուորները կ'ուզեն գիւղը մտնել՝ զինաթափ ընելու զանոնք։ Բայց Քիւրտերը ատելով, իրենց խոստման հակառակ, կրակ կ'ընեն, որմէ կ'ընկնին երկու տղայ։ Այն ատեն, Մուրատը, առանց ժամանակ տալու Քիւրտերուն, զինուորներով տներէն ներս կը մտնէ եւ կը կոտորէ, իսկ Կոտուի Հաճին, միւս կողմէն, կ'այրէ գիւղը։

Այս կռուին մէջ Քիւրտերէն կը կոտորուի 41 մարդ, իսկ մերիններէն անոնք, որոնց մասին յիշուեցաւ արդէն։

Քիւրտերէն վերցուեցաւ 17 հրացան։

Պէտք էր տեսնել այս կռուի ժամանակ Սասունցի կիներու սխրագործութիւնը։ Անոնք հաց, ուտելիք, ռազմամթերք շալկած, կռուի տեղը կը տանէին եւ իրենց քաջալերական խօսքերով կը խրախուսէին կռուողները։ Կռուէն յետոյ, հէլիէկըման պարպելով, բնակչութիւնն ալ իր շարժական կայքով զինուորներու հետ կը քշուի Շէնըք։

.·.

Այս կռուէն երկու օր վերջ, Քիւրտերը յարձակեցան Սեմալոքի, Արտխու եւ Քարախու գիւղերու Հայերու վրայ, տները այրեցին եւ կողոպտեցին, Տալուորիկէն Սեմալը օգնութեան հասաւ, բայց Թալանի մի մասը միայն կարողացաւ վերադարձնել։

Այդ կռուին ժողովրդից մասնակցեցին նաեւ 140 հրացան (կանոնաւոր, անկանոն)։ Քիւրտերուց բերած հրացանի, ոչխարի եւայլն թալանի մասին Սէմալցիք, Ալիանցիք եւ Շէնըքցիք կռուեցին։ Ալիանցոց քիչ տուին, կինոք բարկացան, թողին իրենց մասը եւ գնացին։ Յետոյ աւելացրին եւ յետեւից ուղարկեցին։ Հրայրը գնաց եւ կերպ մը հաշտեցուց։

Քրտացած Սէլիմը ընիկ Սէմալցի էր եւ ունէր հայ ազգականներ։ Կարծիքատար ենք թէ անոնք փախցուցած ըլլան։

Ապրիլի 6ի գիշերը դայմադամ Սալէ աղայէն լուր մը ստացայ։

«Սիրելի բարեկամ,— կը գրէր անիկա,— մինչեւ հիմա ես քեզի եղբայր կ'ըսէի, հիմա ալ եղբայր պիտի ըսեմ։ Ինծնից այսչափ բարիք կուզայ քեզ ըսելու, որ ամէն բան վճռուած է, վրանիդ գալու է 18,000 զօրք, մաս մը Շէնըք-Սէմալի վրայ, միւս մասը Տափըկի վրայ, 8 թնդանօթներով։ Զգո՛յշ կաց, ինչ կարող ես՝ ըրէ՛»։

Մինչեւ այդ ատեն՝ ես վառած էի Քօփ, Զէյնիքցիք եւ Աւզիտմը՝ ուժերը ամփոփելու համար։

Այդ իմանալով, լուրը անմիջապէս հաղորդեցի Հրայրին, որ Սէմալ կը գտնուէր։ Նա հոն Մուշի Հայերից խմացեր էր, թէ զօրքը դուրս եկած էր Մուշէն։ Հաղորդածս իրեն համար հաստատութիւնն էր։ Նոյն գիշեր գնաց Շէնըք, զատարկեց Շէնըքը եւ բոլոր ժողովրդի հետ եկաւ Սէմալ։

Շէնըքը ունէր բազմաթիւ դիրքեր։ Ամբողջ թշնամին կրնար լաւ դիրքեր ունենալ Շէնըքի մէջ։ Իսկ Սէմալը ունէր միայն Սէմալ գիւղի դիրքը. առաջը մեծ տարածութեամբ դաշտ էր։ Մենք պէտք է օգտուէինք այդ դիրքերէն, իսկ թշնամին առանց դիրքի պիտի մնար։ Մուշի զօրքերը գացած էին Ղըզըլ-Աղաճ եւ շրջակայ գիւղերը, որ այնտեղից բարձրանային Շէնըք։

(Շար.)

Ֆրանսիուռուս բանակցութիւններ

Ֆրանքօ-ռուս բանակցութեանց մասին, պոլշեւիկեան «Իզվեստիա» թերթը կը գրէ.— Կարգ մը երկիրներու մէջ, Խորհրդային Միութիւնը կը վայելէ վարկի նպաստաւոր պայմաններ, ապրանքներու յանձնարարութեան եւ գնման համար։ Եթէ Ֆրանսա իրօք կը փափաքի զարգացնել իր առեւտրական յարաբերութիւնները Ռուսիոյ հետ եւ հոն գտնել իր ապրանքներուն համար շուկայ մը, նոյն նպաստաւոր պայմանները պէտք է Ռուսիոյ ապահովուին ֆրանսական շուկային վրայ։ Վարկերու հարցը ուրեմն, լրացուցիչ մասը կը կազմէ Ֆրանսայի հետ կատարուող անտեսական բանակցութեանց։

Ռուսլեհական բանակցութիւններ

Լեհական թերթերը կը հրատարակեն գերման գործակալութեան մը հեռագիրը, որուն համաձայն, լեհ կառավարութիւնը արդէն բանակցութիւններ կը կատարէ Ռուսիոյ հետ, չեզոքութեան դաշինքի մը կնքման համար։ Այս դաշինքը պիտի կազմէ լրացուցիչ մասը ֆրանքօ-ռուս դաշինքին, որուն մասին շատ կը խօսուի այս օրերս։

Լաւատեղեակ շրջանակներ կը հաւաստեն թէ մինչեւ օրս, ոչ մէկ բանակցութիւն տեղի ունեցած է Լեհաստանի եւ Ռուսիոյ միջեւ եւ կը յայտնեն թէ լեհական կառավարութիւնը պիտի սպասէ որ Ֆրանսա իրեն հաղորդէ ֆրանքօ-ռուս բանակցութեանց արդիւնքը։ Ըստ Լեհաստան չէ նախատեսած Ռուսիոյ հետ չէզոքութեան դաշինքի մը կնքման պէտքը։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Նռագոյն խումբի

Սեպտ. 13ին, կը ներկայացուի՝ ղեկավարութեամբ ՄԱՐՈՒԹԵԱՆի

«ՊԱՆՔ ՕԹՕՄԱՆԻ ԳՐԱՒՈՒՄԸ»

Նկատի ունենալ այդ թուականը

Հ. Յ. Դ. Եւրոպայի Կեդր. Կոմիտէն կը ծանուցանէ թէ ընկեր **ԹՈՐՈՍ ՅԱԿՈԲԵԱՆի** յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ վաղը, Չորեքշաբթի առաւօտ, ժամը 11ին Institut Médico-Légal, Place Mazas, մէթրօ Quai de la Rapée: Մարմինը պիտի փոխադրուի Thiaisի գերեզմանատունը։ Կը հրաւիրուին ընկերները։ կը խնդրուի ներկայ ըլլալ ժամը 10.45ին:

Հ. Յ. Դ.

ԳԱՒԱՌ

Տէսինի Նռագոյն խումբի ժողովը վաղը Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8ին, սովորական ճաշաւ քատեղին: կարեւոր օրակարգ:

ՕՐ. ՎԱՐԴԵՆԻ ՄՕՎՍԷՍԵԱՆ

ԵՒ

ԽՈՐԷՆ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

ՆՇԱՆՈՒԱԾ

Լիոն 23 Օգոստ. 931

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղը Օգոստ. 17էն սկսեալ բացած է հայերէնի դասընթացք մը՝ ձրի, վեց տարեկանէն վեր տղոց համար, շաբաթը չորս օր հինգշաբթի ժամ: 9—11 եւ 2—5: փափաքողներու կը տրուի ջութակի եւ մանտոլինի դասեր փոքրիկ վճարումով։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

5000 ՖՐԱՆՔ ՆՈՒԷՐ

Քէմախի վերի Թագաւորէն Խոսրով Էլպիզեան կը փնտռէ իր զաւակները՝ Ղազարոս, Կաթիկ եւ Ազատուհի, նաեւ իր հօրեղբօրորդւոյն զաւակները՝ Աւագ, Մաթէոս եւ Ծաղիկ: Իզմիրի դէպքէն առաջ Կաթիկէն լուր առնուած է Մալաթիայէն։

Կը խնդրուի Հայէպի հայրենակիցներու բարի օժանդակութիւնը: Ասոնց մասին ստոյգ տեղեկութիւն տուողին 5000 Ֆր. նուէր եւ մէկ տարուան «Յառաջ»: Իմացնել H. Ghougassianի, 7 Rue Sanginelle, Mazagan, Maroc).

— Կը փնտռուի Ականցի Մինաս Սէմէրճեան, հօր անունը՝ Առաքել, մօր անունը՝ Տիրուհի: Ընդհ. պատերազմին կը գտնուէր Պուլկար բանակին մէջ, ուր հետքը կորսուած է, իմացնել իր քրոջ Մարիամ Գրլլերեանի, 4 Rue Jouye-Rouve Paris (2), Գտնողին 200 Ֆր. նուէր։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Սէն փիէռ տը քոր, Թոմ.—70 Ֆր.:
Պասրա, Գործ.— 1 անգլ.:
Զահլէ, Բ. Փ.— 25 Ֆր.:
Լա Սիօթա, Գործ.— 90,

EMPIRE Միւզիք-Հոլ՝ 37 Av. Wagram

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (30)

ՆԱԶԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՀԱՅՈՑ ԴԱՀԻՃԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ...

52.— «ԻԹԹԻՀԱՏ»Ը ԴԱՐՁԱՒ «ԹԵՐՃԻՄԱՆԸ ՀԱԳԻԳԱԹ

Յօդուածիս պատասխանատուութիւնը ինծի կը վերաբերէր։ Հաւանաբար կարճ ժամանակի մը համար թերթը դադրեցնելու հրաման տրուէր. ուրիշի վնաս չէր կրնար պատճառել։ Ճէվտէթի խռովալից ընթացքը անտեղի էր։ Որոշեցի այլեւս չվերադառնալ այդ տպարանը եւ մեկնեցայ ուղղակի Պապը Ալի։ Ծառայի մը միջոցաւ, Եպարքոսին տեղեկացուցի ժամանումս։ Եպարքոս էտհէմ փաշա, առանց վայրկեան մը սպասցնելու, ընդունեց։ Կայսերական թղթակցութեանց դիւանի պաշտօնեաներէն Մահմուտ պէյ ալ ներկայ էր։ Եպարքոսը հասակիս նայեցաւ։ Արհամարհական ձեւով, կարեւորութիւն չտալու պէս, հարցուց թէ ո՞վ եմ։

– Ես Նազըմն եմ, ուզեր էիք, եկայ։

Զարմանքով եւ ուշադրութեամբ վրաս նայեցաւ, վիզէն վար քննեց զիս եւ ըսաւ.

— Դո՞ւն գրեցիր այդ բաները։

Մահմուտ պէյ միջամտեց.

— Սորգեկի տ'էր, դեռ շատ երիտասարդ է, գէշն ու աղէկը չէ կըրցած զանազանել կամ խաբուած է։ Ներեցէք իրեն եւ կայսերական ներում ստանալու համար դիմում կատարեցէք։ Իրեն հետ ես ալ կը խնդրեմ։

Եպարքոսը պատասխանեց.

— Ներումը կամ գթութիւնը վերջը։ Նախ ես պէտք է գիտնամ թէ, ի՞նչ է գրած այդ յօդուածները։

Եւ դառնալով ինծի.

— Շիտակ խօսէ՛։ Դուն քու խելքո՞վդ գրեցիր թէ ուրիշը թելադրեց քեզի։

Զիս մարդու տեղ չէր դներ։ Սակէ տարբեր իմաստ չունէր այդ հարցումը։ Մայր սարսափ ջղայնացայ եւ պոռացի.

— Ես գրեցի, շարունակութիւնն ալ լոյս կը տեսնէ վաղը...։

Եպարքոսը փոխեց իր շեշտը եւ մեծ փափկութեամբ ըսաւ.

— Զինչո՞ւ, օղլում (զաւակս) (չըլլա՛յ թէ այդ բանը ընես, տղաս)։ Մեղք է քեզի։ Անգամ մըն ալ յօդուած չպիտի գրես թերթի մէջ։ Աճող երիտասարդի կը նմանիս, եւ եթէ նպատակդ ապրելու միջոց մը գտնել է, կը խոստանամ քեզի յարմար գործ մը գտնել։

Յետոյ դառնալով Մահմուտ պէյի, ըսաւ.

— Պօնայի կուսակալական դիւանապետութիւնը թափուր է կարծեմ, երէկուընէ ի վեր բազմաթիւ աղերսագիրներ եկան։ Հասկցէք, եթէ թափուր է այդ պաշտօնը, ուրիշի տալ չեմ ուզեր։

Վստահ էի, որ հայրս չպիտի յօժարէր։ Այսուհանդերձ բերանս չբացի դուրս ելլայ։ Ետեւէս կը պոռար Եպարքոսը.

— Այսուհետեւ լրագրի հետ կապ չունիս. այս օրուընէ սկսեալ դիւանական պաշտօնեայ ես։ Քեզ երկար ատեն Պօնա չեմ թողուր, սարսափանի բարձրացուած շնորհելով Պապը Ալի պիտի բերեմ։

— Շնորհակալ եմ, վաղը պատասխանը կուտամ, ըսի, ինչպէս սովորութիւն է եւ մեկնեցայ։

Իրիկունը խնդիրը բացատրեցի հօրս։ Ինչպէս գուշակեր էի, հայրս երբեք չէր յօժարեր, որ գաւառը կամ Պոլսոյ մէջ պաշտօնական, կառավարական ծառայութիւն մը ստանձնեմ։ Միայն թէ յանձնարարեց որ Եպարքոսին խօսք տամ թէ այլեւս նման յօդուածներ չպիտի գրեմ։ Յաջորդը օրը գացի Պապը Ալի եւ յարմար լեզուով մը Եպարքոսը ապահովցուցի թէ այլ չպիտի գրեմ նման յօդուածներ։

Աճէմ Միւտհաթ էֆէնտի, «Իթթիհատ» թերթին մէջ լոյս տեսնող յօդուածս վրան բաց ձեւով սրբագրելով հանդերձ՝ զօրութեամբ հաստատեր էր Միւտհաթ փաշայի աքսորման պատճառները։ Արդէն յաջորդ օր այդ պատճառները պարզուեցան եւ պաշտօնապէս հաղորդուեցան։

Ինծի զօհացուած տալու նպատակով, Ճէվտէթ տունս եկաւ եւ ըսաւ՝

— Վտանգէն ազատեցանք։ Աճէմ Միւտհաթ էֆէնտի քեզի հաւնած, այսուհետեւ նման յօդուածներ գրել չտալու խոստացած է։ Եւ յետոյ կը խնդրէ, որ տպարան դառնաս։

Ուրեմն, միասին տպարան գացինք։ Աճէմ Միւտհաթ էֆէնտի ժպտուն դէմքով մը դիմաւորեց զիս։ Եւ բացատրեց թէ ի՛նչպէս Թագաւորին կաթէ կեր Ըամէթ պէյի միջոցաւ պալատ հրաւիրուելով, յաջողեցան խաղաղեցնել վեհափառին ցասումը, եւ ինք ու Ապտիւլհագ Համիտ երաշխաւոր կեցեր ինծի։ Երբեք չհասկցայ թէ ի՛նչպէս Ապտիւլհագ Համիտ եկաւ խառնուեցաւ իմ յօդուածիս խնդրին։

Այդ գիշեր մեր Նուրի պէյը նամակ մը գրեր էր հօրս։ Կ'իմացնէր թէ եպարքոսն ու Ըամէթ պէյը իրարու հետ խօսեր են իմ մասիս, թէ այլ հոգ ընելու բան մնացած չէ։

Այս խնդիրներէն յետոյ անցեր էր քանի մը օր, երբ յանկարծ Միւտհաթ էֆէնտի ըսաւ.

— «Իթթիհատ» այսուհետեւ «Թերճիմանը Հագիգաթ» պիտի կոչուի։

— Ինչպէս։

— Ի՞նչ ընենք, այսպէս է հրամանը։

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺԱՆՈՐԴԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տարի
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		30 շլ.	60 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone: NORD 67-23
R. C. SEINE 879 394

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 26 ՕԳՈՍՏՈՍ 1931

26 AOUT 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1656

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՑՈ՛ ԵՐԹԱՍ, ԲՐԻՏԱՆԻԱ

Իսկապէս անօրինակ է այն տագնապը որ կերաւ Մաքտոնըլտի դահլիճին գլուխը։

Պատերազմական վիճակ՝ առանց պատերազմի։ Եւ այնպիսի առեն մը երբ մեծ յոյսեր դրուած են Մեծն Բրիտանիոյ վրայ, ուրիշ երկիրներու տագնապը փարատելու համար...

Միայն մեծ պատերազմին էր որ, ազգային միութեան դահլիճ կազմուեցաւ, մասնակցութեամբ երեք հոսանքներուն։ Եւ այն առեն հասկնալի էր այս բացառիկ միջոցը, որուն հետեւեցան ուրիշ երկիրներ ալ։ Եթէ ոչ գոյութեան, գոնէ ամէն գնով յաղթանակը շահելու կռիւն էր որ կը մղուէր այն առեն։

Իսկ այսօ՞ր։ Ինչո՞ւ այս խրարանցումը։— Արքայական միջամտութիւն, անընդհատ, գլուխ գլխի խորհրդակցութիւն ընդդիմադիր պետերուն հետ, եւ յետոյ անփառունակ նահանջ, որպէսզի ազգային դահլիճ կազմուի։ Որպէսզի պատասխանատուութիւնը բաժնուի բոլոր հոսանքներուն վրայ։

×

Նոր չէ որ տագնապի կը մատնուի Մաքտոնըլտի դահլիճը։ Բայց այս անգամ իրապէս ծանր էր փորձութիւնը։

Տագնապը կոչուեցաւ ելմտական, իսկ իրականին մէջ պայքարն է դրամատիրութեան եւ աշխատաւորութեան։

Ելմտացոյցին մէջ նախատեսուած 100—120 միլիոն սթերլինի բացը գոցելու համար, աշխատաւորական դահլիճը դիմեց ամէն տեսակ միջոցներու։ Պատրաստել տուաւ խնայողութեան, նպաստներու եւ թոշակներու կրճատման, նոր տուրքերու ծրագիր մը։

Մինչ այս մինչ այն, վրդովուեցաւ Լոնտոնի սեղանաւորական ոստանը։ Անգլիական ոսկին սկսաւ իյնալ։ Թաղքենիդրամատէր դասակարգը չէր ուզեր ո՛րեւէ նոր զոհողութիւն ընել։ Եւ սկսան հրապարակը աղմկել, սակարան խաղալ, դրամագլուխ փախցնել եւն.։

Ելքը պարզ էր, — կամ դահլիճին կուսակիցները պիտի կրէին նոր զոհողութիւնները, ելմտացոյցը հաւասարակշռելու համար։ Եւ կամ, դահլիճը կանգնած՝ դասակարգային տեսակէտին վրայ, պիտի պարտադրէր իր ծրագիրը, ստանձնելով բովանդակ պատասխանատուութիւնը։

Մաքտոնըլտ եւ Սնօտըն, ելմտական նախարարը, ընտրեցին առաջին ելքը, տեղի տալով պահպանողական եւ ազատական կուսակցապետներու ազդարարութեանց։

Եւ առաւ իսկ, խախտեցին իրենց կուսակցութեան ծրագիրն ու համերաշխութիւնը։

Արդէն ընդդիմադիր դիրք են բռնած դահլիճին ինը անդամները, առաջնորդութեամբ Հէնտըրսընի (արտաքին նախարար), որ մեծ հեղինակութիւն կը վայելէ աշխատաւորական ընտանիքին մէջ։ Հաւանական է որ, կուսակցութեան ընդհ. ժողովին մէջ, կարգապահական պատիժ, եթէ ոչ արտաքսում ստանան Մաքտոնըլտ, Սնօտըն եւ ուրիշներ, իբրեւ դասալիք։ Սակարկութեան եւ հրաժարման լուրը մեծ վրդովում պատճառած է արդէն, եւ նոյնիսկ պառակտումէ վախցողներ կան։

«Ազգային դահլիճ»ին առաջին գործը պիտի ըլլայ կրճատել գործադրկութեան նպաստը, ինչ որ աւելի պիտի սաստկացնէ յուզումը։ Բայց դահլիճը կը յուսայ ամուր մեծամասնութիւն մը ապահովել գոնէ քանի մը ամիս, փոթորիկը անցընելու համար։ Երեսփ. ժողովին այսօրուան կազմն է,— 280 աշխատաւորական, 261 պահպանողական, 55 ազատական եւ 18 անկախ։ Գումար՝ 614։ Եթէ աշխատաւորականները բուռն պայքար մղեն, նոր դահլիճը կը յուսայ նորէն 40—50 ձայնի մեծամասնութիւն մը ունենալ, եւ քուէարկել տալ իր ծրագիրները։ Այսինքն ելմտացոյցին բացը գոցել՝ ի վնաս աշխատաւոր բազմութեանց։ Եւ այս, որպէսզի կարենայ ապահովութիւն ներշնչել քաղքենի—դրամատէր դասակարգին, եւ փրկել սթերլինը։

Երկարատեւ խորհրդակցութեանց ընթացքին, կարելի եղած էր 60 միլիոն սթերլինի հասոյթ ճարել զանազան եկամուտներով, որոնց բեռը ամէնէն աւելի կը ծանրանար չունեւոր զանգուածին վրայ։

Աշխատաւորական դահլիճը մերժեց այդ ծրագիրը. Արհեստակցական միութեանց ճնշումին վրայ։ Հիմա որ Մաքտոնըլտ լքեց իր կուսակցութեան դատը եւ միացաւ ընդդիմադիրներուն, անշուշտ քաղքենի դասակարգին տեսակէտն է որ պիտի գերակշռէ։

Ինչպէս կը տեսնուի, բրիտանական ընկերվարութիւնը, որ իր ուժը եւ ներշնչումը առաւելապէս կը ստանայ արհեստակցական միութիւններէն, չի նմանիր ուրիշ երկիրներու ընկերվարութեան։ Միշտ ալ տիրապետող է բարեշրջման գիծը, եւ ամենախոր ցնցումներն իսկ տեղի կ'ունենան խաղաղ եւ օրինական միջոցներով, ոչ թէ բուռն պոռթկումներով։

Ամէն պարագայի մէջ, Մեծն Բրիտանիան կ'անցնէ ամենասուր ճգնաժամը, վերջին պատերազմէն ի վեր։ Այս անգամ ընկերային եւ տնտեսական գետնի վրայ։

Համաշխարհային տագնապին մէջ երեւան է անգլիականը, սերտօրէն կապուած՝ միւս դրամատիրական երկիրներու գիրքին հետ։

Ոչ միայն Եւրոպայի, այլ եւ Ամերիկայի մէջ տիրող դասերը մէկ բերան հարց կուտան.

— Ցո՛ երթաս, Բրիտանիա...

Շ.

ԱՆԳԼԻՈՅ ՏԱԳՆԱՊԸ

Անգլիոյ տագնապը իր քաղաքական տարրին հետեւանքն ունեցաւ. Աշխատաւորական դահլիճի հրաժարումով։ 120 միլիոն ոսկիի բացի մը պատճառով սպառնուած կացութիւնը դարմանելու համար, անհրաժեշտ էր արագ եւ կտրուկ միջոցներու գործադրումը։ Նախատեսուած պայմաններէն ներածումներու վրայ 10 առ հարիւր տուրք (պահպանողականներու առաջարկ), անգործներու ապահովագրութեան հաշւոյն, գործատէրերու եւ գործաւորներու վրայ դրուած տուրքին յաւելումը, եւ անգործութեան նպաստի նուազումը։ Ասոնք էին նախատեսուած գլխաւոր միջոցները, ելեւմտական զանազան գլուխներու վրայ՝ կարեւոր խնայողութիւններով։ Կառավարական ծրագիրը կը նախատեսէր հետեւեալ խնայողութիւնները, ելմտացոյցի զանազան գլուխներէն,— 12 միլիոն հանրային կրթութենէն, 9 միլիոն պատերազմականէն, 8 միլիոն հանրօգուտ աշխատութիւններէն։

Այս խնայողութիւնները ընդունուած էին, բայց ներածումներու վրայ առաջարկուած տուրքը կը մերժուէր Ազատականներու եւ կարգ մը Աշխատաւորականներու կողմէ, իսկ անգործութեան նպաստի նուազումը (շաբաթական 2 շիլին) կը հանդիպէր Արհեստակցականներու բուռն ընդդիմութեան։ Ասկէ՝ ձախողումը Մաքտոնըլտի բուռն ճիգերուն։

Այս կերպով, Մաքտոնըլտի աշխատաւորական դահլիճը գործի գլուխ մնացած կ'ըլլայ աւելի քան 26 ամիս։ 1929ի ընտրութիւնները խորհրդարան մտցուցած էին 287 աշխատաւորականներ, 260 պահպանողականներ, 59 ազատականներ եւ 9 անկախներ։ Մեծամասնութիւն ապահովելու համար, աշխատաւորական դահլիճն ուրեմն ընտրպուած էր ապահովել ազատականներու գործակցութիւնը իշխանութիւնը կարենալ պահպանելու համար։ Բայց տագնապը իր սաստկութեամբ կըրցաւ բաժանումներ ստեղծել նոյնիսկ Մաքտոնըլտի կուսակիցներուն մէջ եւ այսպէս, կորսնցուց անոր ուժը։

Աշխատաւորական դահլիճը, թէեւ յաջողեցաւ միջազգային գետնի վրայ յաջողութիւններ ունենալ, սակայն ներքնապէս ձախողեցաւ։ Երբ գործի գլուխ կուգար անգործութիւնը նուազեցնելու խոստումներով, անգործներու թիւն էր մօտ մէկ միլիոն 1929ին։ Այսօր այդ թիւը բարձրացած է 2 միլիոն 700,000ի, եւ շնորհիւ ստեղծուած աննպաստ կացութեան, յատեսներ կան որ կը դուշակեն թէ ձմեռը, Անգլիոյ անգործներու թիւը պիտի բարձրանայ 3 միլիոնի.

Իսկ ներկայ ելեւմտական կացութիւնն ալ աւելի վատ է։ Ամերիկեան եւ ֆրանսական դրամատուններէն առնուած յիսուն միլիոն սթերլինը արդէն սպառած է եւ անշուշտ, Անգլիա նոր վարկերու պէտք պիտի ունենայ, իր դրամին արժէքը պահպանել կարենալու համար։

Սակայն Անգլիա որ տարեկան 3600 միլիոնի հասոյթ մը ունի, պիտի կրնայ անշուշտ մեծ չափով մեղմել տագնապը, եթէ նախատեսուած միջոցները գործադրուին, շնորհիւ երեք կուսակցութիւններու գործակցութեան։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԻՈՅ ԴԱՀԼԻՃԻՆ ՀՐԱԺԱՐՈՒՄԸ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԴԱՀԼԻՃ

Երէկ հաղորդեր էինք Անգլիոյ դահլիճին հրաժարումը։ Վարչապետը իր հրաժարականը ներկայացուցեր էր թագաւորին, յայտնելով թէ իրեն համար անկարելի պիտի ըլլայ գործադրել խնայողութեան ծրագիրը, զոր անհրաժեշտ կը նկատէր։

Թագաւորը ընդունեց Մաքտոնըլտի հրաժարականը, սակայն կրկին իրեն յանձնեց նոր կառավարութեան կազմութիւնը, ազգային աւելի լայն հիմերու վրայ։

Հին դահլիճէն մէկ քանի նախարարներ, որոնց մէջ Հէնտըրսըն, մերժեցին մտնել կառավարական նոր կազմին մէջ։

Պաշտօնական զեկոյցի մը համաձայն, Մաքտոնըլտ բանակցութեան մտած է պահպանողականներու պետին Պոլտուինի եւ ազատական ղեկավարներէն Հէրպըրթ Սամուէլի հետ։ Երկուքն ալ պիտի աջակցին Մաքտոնըլտի նոր դահլիճին կազմութեան համար։ Կը կարծուի արդէն թէ բանակցութիւնները այնքան յաջող անցած են որ, հաւանաբար այսօր, նոր դահլիճը՝ Մաքտոնըլտի վարչութեամբ գործի ձեռնարկէ։

Հաւանական կը նկատուի որ նոր դահլիճը բաղկանայ 12 անդամներէ, 4ական առնելով երեք կուսակցութիւններէն։

ՄԱՔՏՈՆԸԼՏԻ ՊԱՐԱԳԱՆ

Աշխատաւորական կուսակցութեան գործադիրը եւ սէնտիքաներու ընդհ. խորհուրդը, այսօր նիստի հրաւիրուած են, քննելու համար Մաքտոնըլտի պարագան, ինչպէս նաեւ այն աշխատաւորական նախարարներունը, որոնք նոր դահլիճին մէջ պիտի մտնեն։ Պիտի քննուի թէ աշխատաւորական նախարարները ի՛նչ հանգամանք կրնան ներկայացնել՝ գործելու համար յանուն աշխատաւորական կառավարութեան։

Աշխատաւորական շրջանակները դիտել կուտան թէ Մաքտոնըլտ եւ աշխատաւորական միւս նախարարները որոնք կը մտնեն կառավարական նոր կազմին մէջ, գործած են ինքնագլուխ, առանց խորհուրդ հարցնելու իրենց կուսակցութեան գործադիր մարմնին՝ նոր դահլիճին մէջ մտնելէ առաջ, թէ աշխատաւորականները երբեք չեն կրնար յանձն առնել ուժ տալու ազգային միութեան կառավարութեան մը, եւ թէ այս պայմաններու տակ, աշխատաւորական նախարարները նոր դահլիճին մէջ կը գործեն իրենց անձնական պատասխանատուութեամբ։

ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻ ԲԱՑՈՒՄԸ

Քաղաքական տագնապի ծագումէն ի վեր, առաջին անգամ ըլլալով, մամուլին յանձնուեցաւ պաշտօնական զեկոյց մը, որ կը նկատուի նոր դահլիճին գործունէութեան ծրագրին կարեւոր մէկ մասը։ Զեկոյցը կը յայտնէ թէ նոր դահլիճին գլխաւոր գործը պիտի ըլլայ կիրարկել բոլոր այն միջոցները, որոնք պիտի նպաստեն պայքարելու տագնապին դէմ։ Այս նպատակին հասնելէ վերջ է միայն, որ դահլիճին մասնակցող կուսակցութիւնները պիտի վերստանան իրենց կուսակցական անջատ գործունէութեան ազատութիւնը։

Խորհրդարանը պիտի հրաւիրուի սեպտ. 8ին, իր խօսքը ըսելու համար դահլիճին ծրագրին մասին, ինչպէս նաեւ համապատասխան օրէնքներ քուէարկելու համար։

Ամերիկեան դրամատուններու վերջնագիրը Անգլիոյ

Անգլիոյ աշխատաւորական թերթը «Տէյլի Հէրալտ» երեւան կը հանէ ամերիկացի դրամատէրներու ազդեցութիւնը Անգլիոյ վերջին քաղաքական տագնապին վրայ։ Ամերիկացի դրամատէրները իբր թէ, վերջնագրով մը սպառնացած են ո՛չ մէկ վարկ բանալ անգլիական կառավարութեան, եթէ խստիւ չկիրարկէ խնայողութիւններու ծրագիրը, որուն կ'ընդդիմանան Անգլիոյ արհեստակցականները։ Այս վերջնագրին հետեւանքով է եղեր որ պառակտում ծագեր է աշխատաւորական դահլիճին մէջ։

Մամուլի ազատութիւնը? Թուրքիոյ մէջ

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ համաձայն մամուլի նոր օրէնքի տրամադրութեան, ընդդիմադիրներու գլխաւոր բերանը «Եարըն» գադրեցաւ հրատարակուելէ։ Դադրեցաւ նաեւ յունական օրաթերթ մը։

Բացի Թրքերէն անկախ թերթէ մը որուն օրերը համրուած ըլլալ կը թուին, Պոլսոյ մէջ ներկայիս 5 թրքերէն թերթեր կը հրատարակուին։ Այս թերթերը կը պատկանին Խալքի եւ կառավարութեան։

Պաղեստինի խռովութիւնները

Նապլուսի մէջ նոր խռովութիւններ ծագեցան։ Անգլիացի ոստիկանապետ մը որ կ'անցնէր փողոցէն, քարկոծուեցաւ եւ վիրաւորուեցաւ։ Ոստիկանները ստիպուեցան զէնքի դիմել, յարձակողները կարգի բերելու համար։ Վեց ցուցարարներ վիրաւորուեցան։ Տեղական իշխանութիւնները խիստ միջոցներու դիմեցին եւ օգնական ուժ ու զրահապատ ինքնաշարժներ ուղղեցին կեդրոնէն։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՊԱԼՔԱՆԵԱՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

Պոլսոյ մէջ պալքանեան համաժողովի գումարման առթիւ, որոշուած է պալքանեան ցուցահանդէս մը բանալ։ Մօտերս յանձնախումբ մը պիտի կազմուի այս գործին համար, ցուցահանդէսի մասնագէտ անձեր հրաւիրելով։

Յայտնի չէ թէ ինչ շէնք պիտի յատկացուի ցուցահանդէսին։

ԱՆՁՐԵՒ ԵՒ ՓՈԹՈՐԻԿ

Ենկու օրէ, Փարիզ, ինչպէս նաեւ կեդրոնական եւ հիւսիսային Ֆրանսա, անընդհատ կը թրջուին։ Անհատնում անձրեւ, կարճ ընդհատումներով, կարգ մը վայրերու մէջ, ողողումներէ կը վախցուի.

Նախորդ օր, երեք հարիւրի չափ նաւեր ծկնորսութեան ելեր էին Տուարնընէզի եւ Քամարէյի բացերը, գիշերը, զարհուրելի փոթորիկ մը պայթեցաւ։ Առտուան դէմ, նաւերէն շատերն ստիպուեցան ապաստան փնտռել։ Սակայն փոթորիկը կը շարունակէր սաստկօրէն։ Վիթխարի ալիքներ ողողեցին երեք նաւեր, ծով քշելով ութ ձկնորսներ։

ՅՈՅՆ ԴԵՐԱՍԱՆՆԵՐՈՒ ԲՈՂՈՔԸ

Յունաստանի ներքին նախարարութիւնը ունկնդրութեան ընդունեց թատրոնի տնօրէններէ եւ դերասաններէ բաղկացած պատուիրակութիւն մը, որ բողոքեց մէկ քանի օր առաջ, Աթէնքի մէկ թատրոնին մէջ դերասանի մը վրայ կատարուած յարձակման առթիւ։

Նախարարը յայտնեց թէ ոստիկանութիւնը հրահանգ ստացած է խիստ միջոցներ ձեռք առնելու, պաշտպանելու համար թատրոնի ազատութիւնը. սակայն յորդորեց թատրոնի տնօրէնները որ զգուշանան ներկայացնելէ այդ տեսակ երգիծական կտորներ, որոնք կրնան միջադէպերու տեղի տալ։

ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ ՄՆԱՆԿՈՒԹԻՒՆ ՀՌՉԱԿԵԼ

Պուլկար մամուլը երկարօրէն կ'զբաղի պետական պիւտճէի բացով։ Ելեւմտական շրջանակներու կարծիքով, եթէ կառավարութիւնը մըննէի մէջ, հանրային պարտքի ի նպաստ թեթեւացումներ ձեռք չբերէ, քանի մը ամսուան ընթացքին անխուսափելի է Պուլկար պետութեան սնանկութիւնը։

Ընդդիմադիր մամուլը խստօրէն կը քննադատէ վարչապետ Մալինոֆը թէ պարզ պաշտօնատար մը ղրկեց Լոնտոն, մինչդեռ Պ. Վէնիզէլոս անձնապէս հոն ներկայ ըլլալով, յաջողեցաւ ի նպաստ Յունաստանի կարգադրութիւններ ձեռք բերել։

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐԸ ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Լեհ ոստիկանութիւնը, վերջերս կարգ մը տեղեկութիւններ էր հաւաքեր Լեհաստանի Երիտասարդ Համայնավարական կազմակերպութեանց գործունէութեան մասին։

Այս տեղեկութեանց հետեւանքով, ոստիկանութիւնը կատարեց 180 խուզարկութիւններ, զանազան վայրերու մէջ, ուր համայնավարները գործունէութիւն ցոյց կուտային։ Այս խուզարկութիւնները յանգեցան հարիւր ձերբակալումներու։

ՔԱՌԱՍՈՒՆ ՀՈԳԻ ԿԸ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԻՆ

Սօֆիայէն կը տեղեկացնեն.— Պուլկար խորհրդարանի բացման առթիւ, նախատեսուած ըլլալով որ սրահ տարրերու կողմէ խռովութիւններ կրնան պատահիլ, ոստիկանութիւնը գիշեր առեն ձերբակալած է 40 հոգի։

"ՄԻԱՑԵԱԼ ԵՒ ԱՆԿԱԽ,, ՀԱՅԵՐԷՆ

3.— ՌԱՄԿՕՐԷՆԻ ԱՆՑԵԱԼԸ

Նոյնիսկ հինգերորդ դարէն կուգան մեզի հայ ռամկօրէնի մը գոյութեան փաստերը։

Այո՛, հինգերորդ դարն իսկ զոր Ոսկեդար կը կոչենք, զերծ մնացած չէ ռամկօրէնի ազդեցութեննէն։ Բիւզանդ Փաւստոսի մէջ բազմաթիւ են հետքերը։ Մեղանչած են նաեւ Կորիւն եւ Ղազար։ Խստաբարոյ Եզնիկն անգամ իր մեղքերը ունի։

Ու շատ բնական են այս «մեղքերը»։ Մատենագիր մը որքան ալ բծախնդիր ըլլայ իր ոճին ու լեզուին, որքան ալ ձերբազատէ իր գրիչը ռամիկին ազդեցութեննէն, չի կրնար ամբողջովին կեանքէն, միջավայրէն անջատուիլ։ Իր շրջապատը անպատճառ հետք մը կը ձգէ վրան։ Ան չի կրնար խցել ականջը, եւ զսպել բառը որ լեզուին ծայրը կուգայ ակամայ։ Նոյնիսկ հիմա ալ չկա՞ն մեր մէջ մաքրակրօն գրողները՝ որոնց գրչին տակ յաճախ կը սպրդին ռամկական ասութիւնները։

Մեր Ոսկեդարու գրագէտներուն մեղքը ակամայ է ուրեմն։ Բայց կա՛յ։

Ռամկօրէն բառեր չե՞ն, օրինակի համար, ստորագծուած ձեւերը, քաղուած մեր հինգերորդ դարու հեղինակներէն.—

Զամէն *մնացեալս*, ուր *պատիւ գլխոց*, շատ անգամ *ըմբռնեալ է զիս*. աւելի *զօրքն պատուի*. ի տեղաց *իշխանութեան իւրեանց*. ի վանք *մի*. *լնոյր զերկիրն* վանորայցն *գանձիւք բազմօք* եւ թարստացան. ի ձեռն քոյ. ի մարդոյ *խօսելոյ*. *թէ կամիք եւ թէ ոչ կամիք* բայց թէ *մտանեմ*. եկ առաջեմ *զքեզ*. *որ ի տեղւոջն* շինած *քաղաք*. բարի եկիք. *այսպէս արարից քեզ* որ *ասես* շատ է։

«Ո՞ր ուշադիր բանասէրն է որ, կը հարցնէ Հայր Գարեգին Զարպհանալեան, յայտնի չի տեսներ (ասոնց մէջ) մեր աշխարհիկ լեզուն, ոճերովն, առումներովը, ու քերականական զատուածութեամբը» Արդարեւ ո՞ր գրաբարեանն է որ խէթով չպիտի նայէր ամէնին, ուխն, աւելիին, ջատին *եւայլն։*

Եւ ահա ուրիշ բառեր որոնք մեր մաքրակրօն մատենագիրներուն կողմէ գործածուած են եւ որոնք ռամիկ կը հոտին.—

Ճուռ *(ստուեր)*. իրիկուն *(երեկոյ)*. ծուռ *(թիւր)*. տաք *(ջերմ)*. յոգնիլ *(վաստակել)*. ուժաւոր *(զօրաւոր)*. կարդացմունք *(ընթերցումն)*. թրամել *(հրամայել)*. կողմակալ *(կուսակալ)*. խելացի *(իմաստուն)*. թերիք *(բաւական)* երբ *(յորժամ)*. չէ *(ոչ)*. *եւայլն։*

Առանց սոյն յօդակապի սա բարդութիւնները ռամկօրէնը չե՞ն մատներ.— Բանբեր *(բանաբեր)*, արքակաղին *(արքայակաղին)*, չարկամ *(չարակամ)*, վատտոհմիկ *(վատատոհմիկ)*, *եւայլն։ Կամ սա բառերը որոնց ծայրէն թլփատուած է արմատական «ն» բառը.—* Հետիոտ *(հետիոտն)*, կողմ *(կողմն)*, ինք *(ինքն)*, շուինդ *(շուինդն)*, *եւայլն։ Կամ ի՞նչ աւելի ռամիկ քան «եր» մասնիկով յոգնակին, ինչպէս* զձեռներն *(զձեռս)*, զշայերն *(զհայս)*, զհարկերն *(զհարկս)* զքաններդ *(զքանս)*, *եւայլն.*

Դեռ խօսքը չենք ըներ ուրիշ շատ մը զարտուղութեանց՝ հոլովումներու, խնդրառութեանց, նախդիրներու ջնջման, յօդի գործածութեան, խոնարհմանց, համաձայնական շարքի տեսակէտով։

Զարպհանալեան կը յիշատակէ ռամկեդարեան շարք մը մեղանչումներ քերականական եւ համաձայնական կարգի մէջ.— ցորմանէ. *ի վերայ* բարձկներոյդ. *թէ քեզ* պէտք է. *մատամբ մի* չկամիք *շարժել*. քանի անգամ. վասն ինձ. գիշերքն *որ եղեւ նա ի մէջ մեռելոց*. ելէք քալէք *անդր լեռնային կողմանն*. եկ երթամք շրջիմք *ի դաշտ*. *մի անգամ* մտանեմ տեսանեմ եւ ելանեմ գնամ *առաջի*. *մեք զմեր թոզաւորն* որո՞վ *երեսօք տեսանեմք* միմիանց *առաջեցին*. *մեք* որ *այն ամենայն վասն մեր եղեւ*. ձեր *ուխտաւորք ընդէ՞ր են մտահատք*. *մեթէ շա՞տ գլուխ* եմ. *եւայլն։*

Այսպէ՛ս էր մեր Ոսկեդարը։

∴

Ճիշդ է որ ռամկօրէնը կար՝ բայց ամբողջական անով գրուած երկեր չունինք։ Անոր հետքերն է, ազդեցութիւնն է որ կը գտնենք մեր հին մատենագիրներուն քով մինչեւ ԺԴ. դար։ Բայց անկէ առաջ ալ մատենագիրներ ունեցած ենք որոնք շատ լայն չափով պղծուած են անկէ։ Օրինակ Յովհան Մամիկոնեանը, հեղինակ Է. դարու Տարօնի եպիսկոպոս էր երբ Ներսէս Շինող կաթողիկոսին հրամանով գրած է Տարօնի պատմութիւնը, առաջին ուխտ գլուխը հաւանաբար թարգմանելով Զենոբ Գլակէն, եւ մնացեալ երեքն ալ ինք շարադրելով։

Արդ Մամիկոնեանը իր գրաբար երկրին մէջ կը գործածէ շատ մը ռամկօրէն նոր բառեր— Հալաւ *(զգեստ)*, պապ *(հաւ)*, սապոն) *(օճառ)*: *Ուրիշ բառեր կը գործածէ գրաբարէն տարբեր իմաստով.—* ծտրել *(հատանել)*, ծգեաց *(էարկ)*, վճարել *(հատուցանել)*։ *Կը կիրարկէ ռամկօրէն հոլովներ,—* ի մջանէն *(ի մէջէ)*, այսց *(սոցա)* *կամ ձեւեր,—* (սեւ *(սեաւ)*։ Ալ *կը գործածէ մեր այսօրուան «ալ» շաղկապին տեղ։ Մամիկոնեանի մօտ կը հանդիպինք նաեւ ողումներու եւ ամփոփումներու որոնք ռամկօրէնի յատուկ են, գրաբարի դէմ քերականական մեղանչումներու համաձայնական խառնրդումներու*

Թ. դարն ալ ռամկօրէնին գիրկ կը բանայ։ Հոն կը հանդիպինք նորանոր բառերու եւ նշանակութեանց . (համիմաղ— զատախազ—նեպակ — հրամանագիր. հայրենիք — կալուած. ձեռնաւոր—արհեստաւոր) բառերու նոր ձեւերու (ջաղաց—ջրաղաց. էգի— այգի. կարմունջ— կամուրջ). քերականական նորութեանց, նախդիրներու ջնջման, բայերու ռամկօրէն խոնարհումին, համաձայնութեան եւ խնդրառութեան նոր ձեւերու, նորամուտ այլազգի բառերու եւայլն։

Այս դարուն մէջ է որ կը յիշուի Շապուհ Բագրատունի պատմիչը, որուն գործը մեր ձեռքը հասած չէ։ Յովհաննէս կաթողիկոս կը վկայէ անոր համար թէ գրած է «Գեղջուկ բանիւ եւ ոչ ըստ քերթողական հրահանգաց»։ Շապուհ Բագրատունիի պատմութիւնը կորած է, թէեւ անոր վերագրուեցաւ պահ մը վերջերս գտնուած ձեռագիր մը եւ երբ այն ալ հրատարակուեցաւ։ Կարծողներ ալ կան թէ Յովհան կաթողիկոսի «գեղջուկ բանիւ» բացատրութիւնը ոչ թէ լեզուին այլ գաղափարներուն կ'ակնարկէ։

Ռամկօրէն ասութիւններ կը կը գտնենք նոյն իսկ Ժ. Դարու մեծ վանականին Գրիգոր Նարեկացիի մօտ։ «Ցարութեան տաղ»ին մէջ ան կը գործածէ փոկեր շարած, ու, ամէն, ճռընչաւոր. *եւայլն։*

ԺԲ. դարուն արդէն կ'ընդհանրանան ռամկօրէն ձեւերը. կը գտնենք կու—կը, նա—նէ մասնիկներու գործածութիւնը, ողումներու եւ ամփոփումներու յաճախութիւն, նախդիրներու ջնջում կամ մասնաւոր գործածութիւն, քանի մը նոր հոլովներու բազմութիւն, բացառական բայերու նոր ձեւ, նորելուկ բառեր, նշանակութիւններ եւ խնդրառութիւններ, օտար բառեր ընիկ ածանցումներով հայացած, եւայլն։

Նոյն դարուն Մատթէոս Ուռհայեցի ռամկօրէնով խառն գրաբար մը կը գործածէ։ Բայց ինչ որ աւելի յատկանշական է Ներսէս Շնորհալիի իր հանելուկները ռամկախառն գրած է։ Այսօր անճառ հեղինակը տարբեր բարբառներ գործածած է իր Աստուծոյն ու իր ժողովուրդին հետ խօսած ատեն։

Աւելորդ է ըսել թէ այս եւ նախորդ դարէն մնացած հարիւրաւոր վիմագրական արձանագրութիւններ եւս կը կրեն ռամկօրէնի հետքերը։

Դիոնիսիոս Թրակացիի քերականութիւնը իր հայերէն հին թարգմանութեան համեմատելով, Յովհաննէս Երզնկացին, ԺԳ. դարուն յանկական գաւառական բարբառներով յիշատակութիւնը կ'ընէ եւ իր կողմէ կը շեշտէ գաւառաբարբառներու կարեւորութիւնը լեզուի մը հըմտութեան համար, ու այս առթիւ կը վկայէ մեր հին գաւառական բարբառներուն գոյութիւնը, յականէ անուանէ իսկ յիշելով զանոնք, — Եգերական, Կորճային, Տայեցի, Խութայեցի, Չորրորդ-հայեցի, Սպերացի, Սիւնի, Արցախային, Միջերկրեայ եւ Ոստանիկ։ Կը մէջբերեմ իր իսկ ըսածը։

«Եւ դարձեալ զգա լեզուից գիտելն բովանդակ զբառսն Եգերական, որպէս զԿորճայն եւ զՏայեցին, զԽութային եւ զՉորրորդ հայեցին, եւ զՍպերացին եւ զՍիւնիս եւ զԱրցախայինն, այլ մի միայն զՄիջերկրեայն եւ զՈստանիկսն, վասն զի պիտանիք այսոքիկ են ի տաղաչափութիւն, այլ եւ օգտակարդ ի պատմութեան, զի մի վրիպեսցի անընթել գալով լեզուացն»։

Մեր նպատակը չէր աշխարհաբարի պատմութիւնը գրել։ Ուզեցինք ցոյց տալ միայն որ ԺԳ. դարը սկիզբը չէ մեր այսօրուան աշխարհաբարին։

Թէ ինչպէս քալեց մեր լեզուն ԺԳ. դարէն յետոյ, տեղը չէ քննել հոս։ Ըսենք միայն որ ռամկօրէնը տակաւ դարձաւ գրաւոր լեզու՝ հասնելու ուրեմն վերածուելու համար գրական բարբառի։

Մխիթար Հերացի բժշկապետն էր որ 1184ին բացաւ ռամկալեզու երկերուն շարքը իր Ջերմանց Մխիթարութիւն *գործով։*

Անկէ յետոյ կուգան Գիրք վաստակոց *անուղղակի թարգմանութիւն մը երկրագործութեան մասին, Սմբատ Գունդստաբլի (1208—1276)* օրինամատեանը *Վարդան Արեւելցիի (մեռած 1271ին)* Առակները, *եւայլն։*

Ու յետոյ կուգայ զմայլելի շարքը միջնադարեան հայ երգիչներուն, սկսելով Յովհաննէս Երզնկացիէն, Ֆրիկէն եւ Կոստանդին Երզնկացիէն, որոնք բացին ռամկօրէնի յաղթութեան ճամբան։

Այնպէս որ դար մը առաջ երբ արդէն կը տատանէին գրաբարին հիմերը, ռամկօրէնը քիչ մը ճակատաբաց կուգար ասպարէզ, անոր աթոռը պահանջելու համար։

ՍԻՐՈՒՆԻ

ՁԱՅՆ ՄԸ ՀԵՌԱՒՈՐ ՋՈՒՂԱՅԷՆ

ԳՆԱՀԱՏԵԼԻ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ԹԱՆԿԱԳԻՆ ՀՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՓՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

ՆՈՐ ՋՈՒՂԱ, 21 Յուլիս.— Հաճոյքով եմ հաղորդում, որ վերջապէս Նոր-Ջուղայի ազգային ու կրթական պայքարը դադարել է, որ կեանքը բնական ճամբու մէջ է։

Դաւալիր Մագիստրոսի հեռանալուց յետոյ, տարիներ շարունակ պայքարող կողմերը համերաշխութեան եկած, ձեռք-ձեռքի տուած, լծուել են շինարար աշխատանքի։

Ընկ. Ե. Յորդանանեանը, իր հնգամեայ ու Ջաւա կատարած պտոյտից վերադառնալուց յետոյ, հրապարակային ժողովներում պարզեց, որ հնդկահայութիւնը զզուել է Ջուղայի պայքարներից, որ շուտով հիմնարկութիւնները կը զրկուեն նիւթական օժանդակութիւնից, եթէ պայքարի արդի վիճակը շարունակուի։ Բայց խաղաղութեան և համերաշխութեան պարագային, խոստանում են խոշոր օգնութիւն։ Առաջին հերթին հէնց Յորդանանեանի միջնորդութեամբ Ջաւայի հայութիւնը տրամադրում է 10,000 գիլտեր ազգային դպրոցներին, եթէ համերաշխութիւն լինի։ Ընկ. Յորդանանեանը կոչ արաւ մոռացութեան տալ անցեալը եւ նուիրուել շինարար աշխատանքի, փրկելով համայնքի պատիւը։ Առաջարկն ընդունեց սիրով։ Համաձայնութեամբ կազմուեց համայնական խորհրդի ցանկը։ Նոյն ձեւով կազմուեց եւ Թաղական վարչութիւնը։ Մինչդեռ Մագիստրոսը ուղիղ երկու տարի փորձեց ու չը թողեց, որ այդ մարմինները կազմուեն ու գործի անցնեն, որպէս զի միահեծան իշխողն ինքը լինի։

Մինչեւ օրս Համայնականը յաջողութեամբ կարգադրել է ու վերջացրել կալուածական խնդիրը, պետական ընդհանուր սանի (Նոտարական հիմնարկութեան վաւերացուած) ենթարկելով։ Այժմ Համայնականը զբաղուած է դաւաճան վիճակով։ Յոյս կայ, որ դպրոցական խնդիրը լուրջ բարեփոխութեան կ'ենթարկուի։ Միացրուած են հիմնել Փէրիայում եւ Չիարմահալում կենտրոնական դպրոցներ, կանոնաւոր ուսուցչական խմբերով, ինչպէս եւ գիւղատնտեսական դպրոցներ։

Այդ խնդիրներին կ'անդրադառնամ ապագային, երբ ծրագիրն իրականութիւն կը դառնայ, գիւղերում կը բացուեն օրինակելի դպրոցներ ու շրջիկ դիդատներ բժիշկներով։ Ես այժմ ուշադրութեան առարկան մատենադարան-թանգարանն է։ Տարիներ շարունակ առաջնորդների ու ու անհատների ապիկարութեան շնորհիւ, բոլորովին լքուած էին ազգային-եկեղեցական բոլոր հնութիւններն ու ձեռագրերը։ Յատկապէս Մեսրոպ եպիսկոպոսի օրով անտէրութիւն էր, ոչ մի բանի վրայ ուշադրութիւն չէր դարձնում, թէեւ պարծենում էր, որ Էջմիածնի մատենադարանի հոյակապ շէնքի կառուցանողն է եղել, սակայն Ջուղայում ծաղկաչափ օգտակար չեղաւ, որովհետեւ ամբողջ Պարսկահայութիւնը այլասերուած ու կորած էր համարում հայութեան համար, ուստի մտածում էր ու աշխատում ձեռքն ընկածը տեղափոխել «կարմիր դրախտը», այն առնի իշխողներին դուր գալու համար։ Ժողովուրդը շատ ճիշտ էր բնորոշում ասելով՝ եթէ հնարաւորութիւն ունենայ, վանքի հողը կը մաղի ու կը տեղափոխի...։ Ո՞վ չը գիտէ, որ առաջնորդարանի ու ազգային հիմնարկութիւնների դիւանաթղթերը, եկեղեցական հնութիւնները միանգամայն անուշադրութեան մատնուած են եղել։ Կամ փոշիների մէջ փտել են ու ոչնչացել, կամ վաճառուել են չնչին արժէքներով։

Նոր Համայնականի գործի անցնելուց յետոյ տեղի ունեցաւ շատ գնահատելի աշխատանք։ Այդ աշխատանքի ու ձեռնարկութեան պատիւը պատկանում է Գ. Ստեփան Կիրակոսեանին, որ իր կրթութիւնն ստացել է Էջմիածնի Գէորգեան ճեմարանում։ Գ. Կիրակոսեանի շնորհիւ մատենադարանի շէնքը ենթարկուեց փոփոխութեան ու նորոգութեան։ Շէնքի ամբողջ յատակը պատած է ջնարած աղիւսներով, որ փոշու դէմ առնելու ջնջելու միջոցն է։ Ցածուկ պահարանների մէջ կնքուած են կրկնակի կնիքներով բոլոր ձեռագիրները ու արժէքաւոր հնութիւնները։ Բոլոր եկեղեցիներից մատենադարան տեղափոխեցին հին նկարներ ձեռագրեր, գորգեր, բանդակագործութիւններ, արձաններ, քարտէսներ եւ այլ իրեր։ Ուշադրութեան արժանի են Պարսից վեհապետների, կրօնապետների եւ Հայոց կաթողիկոսների հրովարտակներն ու կոնդակները, որոնք զետեղուած են շրջանակների մէջ։

Ուշագրաւ է Շահ Աբբասի հրովարտակներից մէկը։ Որքան իր ցաւն է յայտնում պարսիկ ժողովուրդին, որ ոտքի տակ տալով հիւրասիրութեան ազնիւ եւ սրբազան սովորութիւնը՝ նեղացնում են Հայերին, որոնք թողնելով իրենց հայրենիքը՝ իրենց շէն ու ճոխ օջախները, հազարներ արժող տները, եկել են Պարսկաստանը շէնցնելու իրենց աշխատասիրութեամբ, արհեստներով ու առեւտրով։ Ով Հային է զարնում, անպատուում՝ իրեն, Շահն Շահին է զարնում։

Առանց չափազանցութեան պէտք ասել, որ այդ ձեռնարկը Պարսկաստանում հայութեան պարծանքն է կազմում։ Թէեւ դեռ աշխատանքը չի վերջացել, դեռ շատ հնութիւններ կան եկեղեցիներում ու մասնաւոր բնակարաններում, որոնք պէտք տեղափոխուեն, բայց դարձեալ թանգարան ծանոթը համակուում է յարգանքի, երախտագիտութեան զգացումով, խանդաղելով ժողովրդի գեղարուեստական ստեղծագործութեան առաջ։

Պարսկական ճաշակը մի շարք յօղուածներ նւիրեց Հայ հնագիտութեան ու գեղարուեստին, վեր հանելով հիմնարկութեան պատմական-գեղարուեստական արժէքը։ Թէհրանից Խորհրդարանի անդամներ, նախարարներ, շրջիկներ եւ այլ անհատներ այցելութեան են գալիս Ջուղայի թանգարանը տեսնելու համար։ Այցելուների մէջ կան պարսկուհիներ, որոնք հաճոյքով իրենց համակրանքն արտայայտել են նւէրներով։ Նւիրել են նկարներ, տարազներ, ասեղնագործ եւ այլ իրեր։ Մեր հարուստները թող օրինակ վերցնեն գեղարուեստասէր պարսկուհիներից։

Հնութիւնների դասաւորման, հին նկարների նորոգութեան աշխատանքը յանձնուած էր նկարիչ Գ. Խաչատրեանին, որ շատ խնամքով կատարել է։

Մատենադարանին նախկին վիճակի մասին յատուկ զեկուցում է պատրաստած Համայնականին անդամ Գ. Կիրակոսեանը, որ հաւանօրէն վերջացնելուց յետոյ հասարակութեան սեփականութիւն կը դարձնի։ Նոյն Գ. Ս. Կիրակոսեանի աջակցութեամբ բացուեց Գ. Խաչատրեանի նկարչական դպրոցը, որ մի քանի ամսուայ դասընթացքով զբաղեց քառասունի չափ ուսանողներ։ Սրանց կազմակերպած նկարների ցուցահանդէսը շատ հաճելի տպաւորութիւն թողեց ու գնահատութեան արժանացաւ։ Յատկապէս ուսանողների մէջ առաջ էր եկել բուռն ոգեւորութիւն ու սէր դէպի նկարչութիւնը։

Ձեռագիրների ու թանգարանի հնութիւնների ծանօթագիտական արժեւորումը թողնում եմ հնագէտներին։

Իմ նպատակն է փաստ արձանագրել եւ գնահատանքի ու քաջալերութեան խօսք ասել։ Ու հասարակ մեր իրականութեան մէջ աշխատանքն ու արժանիքը չեն գնահատւում. Նախանձ ու հակամարտութիւնը մեռցնում են աշխատելու ցանկութիւնը, բայց աշխատողները չպիտի յուսահատուեն։

Վերջացնելով երկտողս, նորից շեշտում եմ, որ եթէ խաղաղութիւն եւ համերաշխութիւն չլինէր, նման աշխատանքներ, ազգային հպարտութեան կոթողներ չպիտի կանգնէին։ Համերաշխութեամբ կազմուած Համայնականը սիրով ընդառաջ է գնացել այդ աշխատանքներին, չխնայելով նիւթական ու բարոյական լայն աջակցութիւն։

ԺԱՆ - ՎԱՂԺԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ թղթակիցներէ եւ յօդուածագիրներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ էջին վրայ, եւ մելանով։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՍՈՒՐԻԱՅԷՆ

ԳՆԱՀԱՏԵԼԻ ՁԵՌՆԱՐԿ

ՀԱԼԷՊ, 13 օգոստ.— 4—5 … րիներէ ի վեր Հալէպի վրանաքաղ… քին մէջ կազմուած էր «Վաս… րական միութիւն»ը, որ կը գոր… քաշուած իր պատեանին մէջ, … բերաբար տալով ներկայացու… Մինչեւ 6—7 ամիս առաջ իր … ծունէութեան սահմանը անկէ ան… չէր անցներ, իսկ այդ թուական… ատրին կարգ մը հայրենասէր … րաշցիներ, 300 հոգի, սթափելով … րենց թմբիրէն, կազմած են «Մ… րաշի երիտ. միութիւն» մը, բաղ… ցած բոլոր յարանուանութեանց … կայացուցիչներէն։ Իրենց … չկայ խնդիր հրեայի եւ հեթանո… կուսակցականի եւ անկուսակցա… նի։ Անոնք լաւ հասկցեր են, … մինչեւ հիմա հայուն տունը … դած են անմիաբանութիւնը, … նական խտրութիւնը։ Այսօր, չնա… 300ի հասնող այս կազմակերպ… թեան ջանքերուն, հետ… չքանալու վրայ է հին հակառակ… թիւնը եւ նեղմտութիւնը, որու… յաջորդէ «եղբայր ենք մենք» … մատուն քաղաքականութիւնը։

Մարաշի Երիտ. միութեան … գիր-կանոնագիրը խստօրէն պա… կը դնէ, որ իր անդամները … «յարատեւող, պարկեշտ, … վար, իրենց առողջութեան … պանման հոգածու եւ իրարու … պէս նաեւ ուրիշներու հանդէպ … ծեն յարգանքա։ Միութեան … չեն կրնար անդամագրուիլ … յանցանքով դատապարտուած… խաղամոլներ, գինեմոլներ եւն.։

Միութիւնը իր նպատակներ… հասնելու համար որդեգրած է … մը սկզբունքներ. իր հաւաքատեղ… մէջ բանախօսութիւն, թատերա… ներկայացումներ, մարզական … (որ արդէն գոյութիւն ունի), ի… նաեւ ի նորոյ կառուցուած … ծաղկազարդը Հ. Մ. Ը. Մ.ի … տին կողքին, ամէն յարմարութ… ներով։ Ունի նաեւ նուագախումբ … կը նուագէ ազգային եւ եւրոպակ… կտորներ։

Կարգ մը հին-գլուխ մարդիկ … ռացան այս համեստ առաջադ… թեամբ հրապարակ իջած երիտ… սարդներուն դէմ, ամէն գնով … քայլելու համար դայն, սակայն … տասարդներուն արհամարհանք… արժանացան անոնք, որ «Իթթիհ… Թէրագգը ճէմիյէթի» կը կոչ… դայն։

Միութեան մէջ կան փրթ… կան եւ տեղական իշխանութ… մէջ կարեւոր դիրքեր ունեցող … րենասէր երիտասարդներ, բարձր… գոյն վարժարանի ուսանողներ, … կեշտ արհեստաւորներ։ Մէկ … քով, ինչպէս վերը կ'ըսէինք, … մէջ ո՛չ մէկ կէտի շուրջ տարա… ծութիւն չկայ, ամէնն ալ եղբա… կան տաք շունչով իրարու հետ … ղախուած հասկցող երիտասարդ… են ։

Իր ծրագրին մաս կը կազմէ … շրջային դասընթացքներ … սորվեցնել մայրենի լեզուն, … սերէն, եւ տեղական լեզուն … թուարանութիւն, եւայլ կարգ … կարեւոր դասեր։ Ծրագիրը պի… գործադրուին յառաջիկայ դպրոցա… շրջանին. արդէն իսկ իրենց … թիւնը տեղական եւ հոգատար … ռավարութեննէն վաւերացնելու … քեր կ'ընեն, յուսալի է որ … ստանան արտօնութիւնը։

Այս բոլորը լաւ եւ արժանի … մէն քաջալերութեան եւ գն… տանքի։ Կը մնայ անդին կար… պարագայ մը, որ ազգապահպան… ամէնէն զօրաւոր ազդակն է, — … կան սեռին դաստիարակութ… Դժբախտաբար այս կէտը վրիպ… Միութեան ծրագիրը մշակող… աչքէն։ Եթէ հայ իգական … րունդին մասին ալ խորհ… եւ լայն տեղ տրուէր անոնց … բարձրացման գործին, պէտք ծա… հարէինք գիրենք։ Կը յուսանք … վարիչ մարմինները այս կէտը … նկատողութեան կ'առնեն, մեծ…

...ծառայութիւնը մատուցանելով ի... ազգական սեռին բարձրացման։

Մեր ամենադոյն բաղձանքը, այս ...միութեան մասին այն է, որ անոնք ...ընկերին ո՛չ մէկ խոչընդոտ առաջ... ...տեւականացնեն զայն, այլ իրեն ...ալքեցնեն հայրենանուէր այս ...գործը յօգուտ իրենց եւ պատկանած համայնքին։ Դժբախտաբար ամէն ...տեղ կը կազմուին բարի առաջնորդութեամբ միութիւններ, կը խմբագրեն գեղեցիկ նշանաբանով ծրագիրներ, որ մը ծառայութեան տալու համար ճղճիմ եւ աննշան վէճի մը ...ութիւ։

Մարաշի Երիտ. Միութեան առաջին եւ կենսական գործը պիտի ...ըլլայ, արմատապէս վերցնել, իրենց հայրենակից Նոր սերունդին ծոցէն հանել Թրքախօսութեան ախտը, որմէ ...կերպով վարակուած են։ Եթէ ...միայն այս գործին մէջ յաջողին, ...մեծագոյն ծառայութիւնը մատուցած պիտի ըլլան։

Շա՜տ ցաւալի է այս տեսակէտէն կիլիկեցի հայուն վիճակը։ Երկա՜ր տարիներու դառն փորձը ցոյց տուաւ, որ իրաւասու ո՛չ մէկ ազգային մարմին լրջօրէն կը հետաքրքրուէր այս կենսական խնդրով։ ...հակայ բաղձութիւններ իրենց ...լսին, պէտք եղած կարեւորութիւնը եւ գուրգուրանքը չտրուեցաւ հայ լեզուի մասին եւ մեր ժողովուրդը ...մէջ տեսակի Թրքախօս մը, մինչեւ իր ուղն ու ծուծը։ Եւ մինչեւ այսօր ալ կը շարունակուի նոյն անտարբերութիւնը եւ անարգանքը հայ լեզուին հանդէպ։ Շատերուն կարծիքով Թրքախօս տղան պէտք է յանձնել հայախօս գաւառացի ուսուցչի խնամքին։ Թող ներեն ինծ Թրքախօս գաւառացի ուսուցիչները, դժբախտաբար անոնք չկրցան դրոշմել հայ տղուն մէջ ճշմարիտ հայախօսութիւնը, որովհետեւ այդ ուսուցիչներու տուներուն մէջ իսկ խօսակցութեան լեզուն Թուրքերէնն է...

...Ալ ինչպէ՞ս կրնանք պահանջել, որ ...հոգ տանի հայախօսութեան։ Հանդիպած եմ ես ուսուցիչներու, որոնց ...ընտանիքին մէջ իսկ հոգ չեն տանիր ...աշակերտներու հայերէն խօսակցութեան։

Մենք շա՜տ երկար ճամբայ ունինք քալելիք այս ուղղութեամբ. ...ջանք պէտք է թափենք հասնելու համար մեր նպատակին։ Կրթական ճակատին վրայ պէտք է ...ն բոլոր կիրքերը եւ տարաձայնութիւնները։ Մէկ նպատակի պէտք է յառենք մեր ճիգերը։ Պէտք ...վարժեցնել Թրքախօս նորահաս ...սերունդը հայերէն խօսելու ...հայերէն մտածելու, եւ հայու վայել ...անք մը ապրելու. Եթէ կրցանք ...այս գործին մէջ գոնէ կիսով չափ ...յաջողիլ, այդ մեր լաւագոյն յաղթանակն է։ Եւ սակայն այդ բանին ...համար բաւական չէ պանիր հացով ...ուսուցիչ պահելը։

Ընդունելով օտար լեզուի կարեւորութիւնը հայ դպրոցներէն ներս, չենք կրնար անտարբեր մնալ մեր լեզուի վաստակաւորներուն հանդէպ. անոնք շատ դէշ կը վարձատրուին։ Մինչ օտար լեզուներու այցելու ուսուցիչը կրկնապատիկ կը վարձատրուի, մնայուն հայ ուսուցիչը անտեսուած է, ձգուած իր բախտին, ոչ ոք կը հետաքրքրուի իրմով։ Իսկ ուսուցչութիւնն ալ ձգած է, որ ուրիշներ հետաքրքրուին իրմով։ Վարժապետի ճիւաղութիւն։

ՄՇԵԱԿ

«ՎԱՀԱՆ ՉԵՐԱԶ» ՄԱՐԶԱՐԱՆ

Նիւ Եորքի մէջ կազմուած է կեդր. յանձնախումբ մը, որ պիտի շինէ «Վահան Չերազ» անուն մարզարան մը, Պէյրութի Հայ Ճեմարանին կից։

Այս առթիւ հրատարակուած կոչին մէջ կը կարդանք.

— Վահան Չերազի արտակից քանի մը ընկերներ, իրենց այդ անմոռանալի ու նահատակ ընկերոջ բարձր ու ամբասիր յիշատակը յաւերժացնելու համար, որոշած են, իր անունով մարզարան մը հիմնել։

Մարզարան մը՝ օժտուած ամենավերջին կատարելութիւններով, որ կարենայ անշէջ փարոս մը դառնալ հայ Նոր սերունդի ֆիզիքական դաստիարակութեան։ Մարզարան մը, այնպիսի մթնոլորտով, որուն մէջ շնչող հայ տղան, ընդմիշտ պատուաստուի, Չերազի ամէն կերպով առողջ ու գերազանցապէս մաքուր մարզիկի ու հայ մարդու գաղափարականով։

Մարզարանը պիտի հիմնուի Պէյրութի մէջ, Համազգային Ճեմարանի կողքին։

Պէյրութին է տրուած նախընտրութիւնը, իբրեւ ամենակարեւորներէն մէկը մեր գաղութներուն եւ ամէնէն աւելի պէտք ունեցողը այդպիսի կեդրոնի մը։

Համազգային Ճեմարանին սեփականութիւն դարձնել որոշուած է զայն, որովհետեւ, ֆիզիքական դաստիարակութիւնը, [illegible] մէկ ճիւղը ընդհանուր դաստիարակութեան, անհրաժեշտ է, որ գտնուի հսկողութեան տակ, այնպիսի կարող դաստիարակներու, որպիսիք են Հայ Ճեմարանի տնօրէնները։ Անկէ զատ, Նախաձեռնարկները, այս՝ առիթով Հայ Ճեմարանին որոշ չափով օգնած ըլլալու հոգեկան բարձր գոհացումը կ'ուզեն պարգեւել իրենց եւ բոլոր անոնց, որո՛նք պիտի փութան պատասխանել այս կոչին։

Իսկ ի՞նչ՝ անուն՝ աւելի պիտի պատշաճէր, հիմնուելիք մարզարանի ճակատին, քան եթէ «Վահան Չերազ»ը, որուն ալեկոծ կեանքը եղաւ, համակ սէր՝ բնութեան, ազնիւ ու առողջ կեանքի եւ քաջ ու խրոխտ նկարագրի. առաւ իսկ դառնալով օրինակելի ու ոգեւորիչ, իր՝ այնքա՜ն անկեղծօրէն սիրած հայ նոր սերունդին համար։ Անուն մը՝ որ հայ մարմնակրթական պատմութեան մէջ, արժանաւոր առաջնորդներու շարքին է արձանագրուած ոսկի տառերով եւ որ, դեռ վերջերս արժանացաւ, պարտականութեան ճամբուն վրայ հպարտօրէն մարտիրոսացած հերոսներու լուսաւոր փաղանգին։

Գործին նախաձեռնութիւնն ստանձնած են Չերազի ընկերները՝ Տոքթ. Մ. Գարակէօզեան, Արշաւիր Շիրակեան, Եղիշէ Քաջունի, Գաբրիէլ Մաճառեան, Տիգրան Խոյեան։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

«ՆԵԽԻԱԾ ԴԻԱԿԸ» ԵՒ ...ԿԱՐՄԻՐ ԱԳՌԱՒՆԵՐԸ

Թիֆլիսի «Պրոլետար» թերթին մէջ (1 յուլիս), Ս. Ն. ստորագրութեամբ յօդուած մը, որ «նեխւած դիակը» խորագիրն ունէր, կը խօսէր հիւանդագին մղձաւանջի մը մասին — Հ. Յ. Դաշնակցութեան պատերազմի պատրաստութիւնը? ընդդէմ Ռուսիոյ?? — թէ քիչ մը չափազանցուած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան ռազմական նախապատրաստութիւններու տառապելը եւ կ'ըսէր.

— «Այժմ Դաշնակները մեզ հետաքրքրում են այն չափով, ինչ չափով նրանք հանդիսանում են իմպերիալիզմի՝ խորհրդային Ռուսիոյ վրայ յարձակւելու համար ռազմական նախապատրաստութեան պատւանդաններից մէկը։ Բուրժուական տեսակէտից Դաշնակցութիւնը դիակ է։ Հանգիստ թողնենք այդ դիակը»։

Այսուհանդերձ Ս. Ն. կը կարծէ թէ այդ՝ մեռած դիակը... մեռած չէ, եւ կը գործէ՛։

— Մեր հայեացքները դարձնել Դաշնակների կողմը ստիպւած՝ է մեզ նրանց այն ակտիւութիւնը, որը կապ ունի թիւրքական Քիւրդստանի վերջին դէպքերի հետ։ Քիւրդ ժողովուրդի պայքարը սոցիալական եւ ազգային ճնշման դէմ նորից հրապարակ է հանել Դաշնակների [illegible] դագաղը»։

Այս ի՛նչ հայերէն, ի՛նչ բացատրութիւն, բոլշեւիկ պէտք է ըլլալ՝ հասկնալու համար «Նեխւած դիակը յանկարծ կը դառնայ «չթըռած»... «դագաղ»։

Բայց եւ այնպէս յաջողեր է հասկնալ հայ բոլշեւիկ մը, Եղիա Զուբար, որ ծանր, խիստ ծանր յարձակում մը կը կատարէ Ս. Ն.ի դէմ, Խորհ. Հայաստանի էջերէն (6 օգոստ.)։ Նախ ըսենք, որ Զուբարի ամբողջ նպատակն է քաւել իր հին մեղքը։ Մեր ընթերցողները կը յիշեն վէճը որ ծագեցաւ հայ բոլշեւիկի մը յօդուածէն, ուր քննութեան կ'առնուէր այն հարցը թէ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը որո՞ւ դէմ կը կռուի. — Ռուսիո՞յ թէ Թուրքիոյ։ Պէտք չէ հաւատալ, Երեւանի մէջ, թէ Դաշնակցութիւնը կը կռուի միայն ու միայն Թուրքիոյ դէմ։ Այդ ոճիրին համար պատժուեցան Զուբարն ու իր ընկերը։ Ռուսիկ անցեալ ամառ էր։ Այս ամառ Զուբար, քաւելով իր մեղքը, կ'ըսէ թէ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը նեխած չէ, այլ իր բոլոր ուժերովը կը կռուի ոչ թէ միայն Թուրքիոյ, այլ նաեւ Ռուսիոյ դէմ։ Եւ կատաղութիւն կը յայտնէ, որ Ս. Ն. «նեխած դիակ» կը համարի Դաշնակցութիւնը։ Ո՞ւր է այդ «նեխած դիակը» կը հարցնէ Զուբար։ Ս. Ն.ի քթի՞ն տակ։

— «Հազիւ թէ դիւրեկան լինէր ապրել նեխւած դիակի հարեւանութեամբ։ Սակայն Ս. Ն.երն ապրում են։

Ինչո՞ւ։

Բայց երեւի, կարմիր ագռաւները (Ս. Ն.) տեսեր են, «որ այդ նեխւած դիակը գտնւում է կարմիր գծից դուրս, զանազան Փարիզներում եւ Պոսթոններում»։

Ո՛չ, կ'ըսէ, Զուբար, ներսն է այդ «նեխած դիակը»։

ԶՈՒԲԱՐԻ ՄՂՁԱՒԱՆՋԸ

Ու Զուբար, իր մղձաւանջէն տարւած, կ'արթնցնէ «ընկեր» Ս. Ն. «նացիոնալ ուկլոնիստը», որ փոխանակ «ապշօրէն ինքնագոհ» ննջելու, բանայ «անրջոտ աչքերը» եւ տեսնէ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը խորհրդային սահմաններէն ներս։ Տեսէք թէ ի՛նչպէս կը նկարագրէ Հ. Յ. Դաշնակցութեան հասակը երկրին մէջ,— տեսէք, կ'ըսէ, «դաւադրած կուլակին, քաղաքի նեպմաններին, կոնտրռեւոլիւցիոներին, հակայեղափոխական նացիոնալիստ ռէակցիոն պրոֆեսորներին»։ Ասոնք բոլորը դաշնակցականներ են կամ Դաշնակցութեան «ագենտ»ները։ Ուրեմն չէ մեռած Դաշնակցութիւնը, կ'ըսէ Զուբար, եւ կը դաւադրէ խորհրդային իշխանութեան դէմ։

Զուբար չի բաւականանար իր դայրոյթով ընդդէմ Ս. Ն.ին, այլ կը յարձակի նաեւ Թիֆլիսի «Պրոլետար» թերթին վրայ, իբրեւ բուն յանցաւորին, որ «նացիոնալ ուկլոնիստական ծուռեցման, փայլուն այդ նմոյշը դրսեւորեց» հրատարակելով այդ յօդուածը։ Ան կը կարծէ թէ Ս. Ն. առանձին չէ, այլ բազմաթիւ են անոնք, «Պրոլետար»ի խմբագրութիւնն ալ միասին, որոնք, «կոոպերատիվի թէյը խմելով» եւ «անրջոտ աչքերով» դագաղի մէջ կը դնեն օ... Փարիզում գտնւող Դաշնակցութիւնը», առանց նկատի առնելու որ, «ամենայն Հայոց սիրելի երկրում» կը գործեն «Դաշնակցութեան գաղափարական ու քաղաքական ղեկավարութեան տակ, ոչ միայն կուլակները, ոչ միայն կոնտրռեւոլիւցիոները եւ ինտելիգենցիայի ռէակցիոն նացիոնալիստական ներկայացուցիչները, այլեւ նրա ծրագրերին նպաստում են ալ օպորտունիստները.նացիոնալ-ուկլոնիստները, դասակարգային թշնամու ագենտները» եւ բոլշեւիկներու «շարքերո՛ւմ»։

Հանգիստ թողուլ այդ «դաշնակցական տարրերը», ինչպէս կը թելադրեն «Պրոլետար» եւ Ս. Ն., գործ մըն է, որուն համար, կ'ըսէ Զուբար, «Դաշնակցութեան Բիւրոն մեծապէս շնորհակալ է լինում» կամ նման յօդուածի տակ «հանգիստ սրտով կարող է ստորագրել մի Բաշագնունու ձախ վարիանտը՝ Արշակ Ղազարեան»։

Այս կրքոտ յարձակման,— որ ծանր ամբաստանութեան մը հանգամանքն ունի, տեղ տեղ գործածուած ըլլալով նոյնիսկ «դաւաճանական եւ հակակուսակցական գիրքաւորում» բառերը, կը պատասխանէ «Պրոլետար» թերթը իր կարգին։

«ՊՐՈԼԵՏԱՐ»Ի ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ

«Պրոլետար» թերթը զգոյշ կը շարժի՝ պատասխանելու առեն այդ յարձակողականին, որ կը կրէ «Նացիոնալ—ուկլոնիստի հակադաշնակցական դիակաբանութիւնը» խորագիրը։

Նախ կ'ընդունի, որ Ս. Ն.ի բացատրութիւնը թէ Դաշնակցութիւնը «նեխւած դիակ» է, «կոպիտ քաղաքական սխալ է, որ թմրեցնում է Խորհրդ. Հայաստանի աշխատաւորների աչալրջութիւնը»։ Վերջապէս կ'ընդունի, որ գիշեր ցերեկ պէտք է խօսիլ պէս պառալ թէ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը պատերազմի կը պատրաստուի արտասահմանի մէջ, իսկ սահմաններէն ներս դաւադրական ցանց կը լարէ։

Այս պաշտպանութիւնը կը համարի օգտակար, բայց ըսել թէ Դաշնակցութիւնը ոչ մէկ գործ ունի ներսը կամ դուրսը, կը համարի «քաղաքական տխմարութիւն»։ Որովհետեւ երբ մղձաւանջ մը գոյութիւն ունի իրենց ուղեղին մէջ, թշնամին կը զօրանայ։ Այս առթիւ «պլեմիլլաճի» ձեւով, խմբագրութիւնը կ'արտասանէ մոգական տարազները դաշնակցական դեւին դէմ, —մոբիլիզացիա՛, մերկացնե՛նք, անցի՛ տեղական նացիոնալիզմը, վելիկոդերժաւ շովինիզմը, կուլակութիւնը՝ ինտերվենցիան, պա՛ռծ պա՛ռծ,— եւ յանկարծ կը սողոսկի եւ կ'ըսէ թէ «չի կարող Զուբարի յօդուածի առանձին քաղաքականապէս անփոյթ ձեւակերպումների կողքից անցնել»... Ու դիտել կուտայ թէ Զուբարի «թեթեւ բնտով բոլշեւիկները ագրարային կապիտալիզմի շրջանն են ապրում»։

Յետոյ կ'աւելցնէ թէ Զուբար ճիշտ չէ գործածած կոմունիստ տարազը, փոխանակ «երկու ֆրոնտի» վրայ պայքարելու, «մէկ ֆրոնտի» վրայ պայքարն է թելադրած, մլլութեամբ է անցել ազգային հարցում երկու ֆրոնտով պայքարի խնդիրների կողքից։

Ասոնք մութ բացատրութիւններ են, բացատրութեանց մէջ խճճանք, բայց հասկցողին համար յայտնի է թէ սպառնալիք մըն է պատասխանին այդ վերջաբանը։ «Մի ամբաստաներ մեզ, մենք ալ կ'ամբաստանենք քեզ»,— այս է ամբողջ իմաստը։ Եւ բոլշեւիկեան գործերու ծանօթ մարդիկ միայն գիտեն թէ ի՛նչ դիւրին է ամբաստանութիւնը կարմիր դրախտին մէջ, դէպքի կամ յանցանքի հարկ չկայ, կը բաւէ բառ մը միայն՝ տապալելու համար մէկը։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԱՐԶԱՀԱՆԴԷՍԸ

Այս տարի, Ֆրանսայի հայ տարեկան մեծ մարզահանդէսը, կազմակերպուած Հ. Մ. Ը. Մ.ի կեդրոնական մարզական յանձնախումբին կողմէ, տեղի պիտի ունենայ կիրակի 13 սեպտեմբերին Փարիզի ոստիկաններու մարզարանին մէջ, որ կը գտնուի Փանթէն, Փորթ տը լա Վիլէթէն տասը վայրկեան հեռու։

Մասնակցիլ փափաքող մարզիկները պէտք է իրենց դիմումը ընեն, անձամբ կամ գրաւոր, ամէնէն ուշը մինչեւ յառաջիկայ օգոստոս 31, հետեւեալ հասցէին.—

Mr. Gibdouny, 12 Passage du Caire. Par s (2), յայտնելով իրենց անուն - մականունը, որոշ հասցէն եւ ի՛նչ մրցումներու մասնակցիլը։

Հ. Մ. Ը. Մ.ի գաւառի մասնաճիւղերը հրաւէր ստացած են մասնակցելու այն մարզատօնին, որուն վերջնական յայտագիրը պիտի տրուի մօտ օրէն։

Փարիզի շրջանին մարզիկները կրնան երթալ փորձեր ընելու C. A. Montrouge ի մարզարանը, Ըթատ Պիւֆալօի եաին, Բորթ տ'Օրլէան։

Մարզ. յանձնախումբ

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԵՐԿՈՒՔԻՆ ՄԷԿ ՊԱՏԱՍԽԱՆ

«Յառաջ»ի մէջ Ք. Կ. (Սէն Շամոն) եւ (Լա Սիօթա), կարգ մը թելադրութիւններ ըրեր էին։ Մենք մեր կողմէ կը թելադրենք որ այդ փորձերը կատարեն իրենց շրջաններու մէջ։ Եթէ լաւ արդիւնք տուաւ մենք ալ պիտի հետեւինք իրենց օրինակին։

«Մ՚շիկ»ին ցաւ կը յայտնէ որ գոյութիւն չունի հաշուետու եւ հաշուեքննիչ մարմին» եւն., եւայլն։ Յանուն մեր սրբազան անցեալին, չենք ուզեր հրապարակաւ վէճի բռնուիլ իրեն հետ։ Ունինք մեր ընդհ. ժողովը որ ի վիճակի է ամէն բան քննելու։

Վարչութիւն
Յ. Տ. Հայր. Միութեան

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԷՆ

Մարսէյլի Աղքատախնամ Տիկնանց Վարչութիւնը կը յայտարարէ թէ՝ խնամատարութեան կանոնագրի տրամադրութիւններէն դուրս է ճամբորդներու ճամբու ծախքը հոգալ։

Ըստ կանոնագրի, կ'օգնէ տեղւոյն աղքատներուն, անտէր հիւանդներուն ու անկարող ծերերուն։

Կը խնդրուի Փարիզի, Լիոնի եւ այլ տեղերու ազգային վարչութիւններէն եւ Աղքատախնամներէն որ Մարսէյլի Աղքատախնամի վրայ յոյս դնելով յանձնարարականով մը մեզի ճամբորդ չղրկեն. ընդ հակառակն այդպիսիները Մարսէյլ գալով աւելի դժբախտ կ'ըլլան։

Վարչութիւն

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (112)

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՅԱՍՆԸՄԷԿԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Ապրիլ 11ին կուսակալը ղրկեց ...00 ձիաւոր ջան բէզարներ եւ ...300 Քիւրտեր։ Այդ օրը ...յրը Սէմալ կը գտնուէր։ ...տուարապէս 200 հրացանով։ ...ը ջան բէզարներն ու Քիւրտերը կը հասնին Շէնըքի կողքը, ...ս մը ժողովուրդ կը վազէ ...ըքը կռիւ ընելու։ Փոխանակ ...թշնամին յաղթելու, առաջ գա... ձիերի միջոցով, որ պիտի ...անց ղրկէր մնար, մերոնք ...ն գնացեր. բոլորը մէկ 200 ...ցան, ...այրուած Շէնըքը ...պաշտպանելու։ Այլեւս միտք ...որ Շէնըքը գնալու, քանի որ ...ենքը, ինքը, այրուած էր։ ...կռուի ձայնը ինծ հասաւ։ Ես ...զինուոր հետս առնելով՝ անմիջապէս գնացի Սէմալ։ Երբ ես ...ն հասայ, կռուողները արդէն ...փոխադրային Շէնըքէն. ...իւր դադրած էր։ Բոլորը հոն ...հաւաքուեցան։

Զինուորներու մէջքերնին նայեցայ։ Ցուցակը քով էր, իւրաքանչիւրի քով ինչ փամփուշտ կար, գիտէի։ Մի ժամուան մէջ 7000էն աւելի փամփուշտ ծախսուած էր, մի մասը՝ 2 կարգ, մի մասը՝ մի կարգ։ Բոլորը մէջքերնին դատարկած էին։ Այդչափ փամփուշտ ծախսելնին, այրուած Շէնըքի մէջ ինծ վրայ շատ վատ տպաւորութիւն թողուց։ Մեր ամբողջ ունեցածն էր, աւելցնելով 35 հազար փամփուշտ (թէ՛ մաուզ, թէ՛ բերդանկա)։ Ես կը մտածէի, որ եթէ այս փոքրիկ կռուին, 600 հոգու դէմ, այդչափ փամփուշտ է ծախսուեր, ապա՝ վաղը, եթէ մեծ յարձակում ըլլայ, մեզի կը մնայ միայն մէկ օրուան պաշար։

Ես Հրայրին հարցուցի, թէ ի՞նչ կարիք, միտք կար այսանգին Շէնըքը գնալու եւ բացի չախմախլիից 7000 փամփուշտ ծախսելու։

Նա բսաւ.

—Ժողովուրդը գնաց, չկրցանք առաջքն առնել։ Կատաղեցանք, թէ կ'երթան կը սպաննուին, մենք ալ գնացինք։ Ինչ որ է, բան մըն է, եղաւ։

Երբ Ապրիլի 11ին այդ կռուին ես օգնութեան կ'երթայի՝ ճանապարհին ինծի պատահեցին Սէմալցոց [illegible], որ պիտի կ'երթէին բարձրացնէին։ Լուսացաւ, եղաւ ապրիլ 12. Առաջարկեցի Հրայրին.

—Դու հոս եկի՛ր, [illegible] է, այլեւ. իսկ ես պիտի [illegible], իսկ այսօր երեկոյեան փոխադրուենք Գելիէգուզան։ Որոշ կամք (դազաթ)։ որու վրայ մենք պիտի կռուինք եւ պաշտպանենք Գելիէգուզանը եւ հոն հաւաքուած ամբողջ ժողովուրդը։ Կը հաւաքենք 5000 հոգի, ձիերը կը բանանք, հոգէ պատնէշներ կը շինենք զանազան տեղեր, գերեզմե կը կազմենք։ Կամք մէկ գլուխը զուն կը եռենք, միւսը՝ մեր ժողովուրդը, մեր զինուորներն ու առանձ... պետները կը կարգադրենք զերեքերու վրայ։ Թշնամին ձակերէն վեր պիտի բարձրանայ դէպի մեզ։ Շնորհիւ մեր դիրքերուն՝ մեր մէկ գնդակը նրանց 200ին պիտի պատասխանի։

Մինչեւ կէսօրը վիճաբանութիւն տեղի ունեցաւ այդ մասին իմ ու Հրայրի միջեւ։ Բայց նա ալ մի որոշում չկրցաւ տալ, որովհետեւ կը լսէր անմիտ ժողովուրդին։ Ժողովուրդը կ'առաջարկէր.

—Մինչեւ որ մի 10 մարդ սպաննել չտանք մենք դուրս չենք գար։

Ես ըսի ժողովրդին.

—Մենք աշխարհի դէմ չէ որ պիտի կռուինք։ Անհոգին քանակութեամբ զօրք կուգայ, թնդանօթ կը բերեն։ Լսեցէ՛ք՝ հեռանանք այստեղից։

Հրայրը որոշեր էր, որ Սպաղանաց Մակարը Սէմալու գիւղը Դաշտօքը բռնած պահեր այրէ։ Ժողովրդի մի մասը յարձակեր էր Մակարի վրայ բռնելով։

—Մենք չենք թող տայ, որ փախես։

Այդ նոյն օրն եկաւ Առաքել վարդապետը հետը բերելով Սուլթանի իրատէն եւ պատրիարքի կոնդակը, որով կը խոստացուէր ընդհանուր ներում յեղափոխականներուն, օտարներուն ազատ ճանապարհ։ Առաքել վարդապետը կ'առաջարկէր, որ 50 հոգի օտարական եւ 350 հոգի տաճկահայ զանազան տեղերէց հաւաքուած անձնատուր լինեն։

Առաքել վարդապետը ղրկուած էր կուսակալի կողմէն, որ բանակին հետ կը գտնուէր Լաչկանցիկ։ Հոն էին նաեւ Մշոյ Քաղաքական Ժողովի անդամները, Մշոյ իշխանները, Մշոյ Առաջնորդ Գնէլ վարդապետը, Բաղէշին՝ Եղնիկ վարդապետը, Սուրբ Կարապետի վանահայր Վարդան վարդապետը եւ Ս. Կարապետէն եկած Ստեփան վարդապետը։

Ինչ որ ձեռնտու էր կառավարութեան՝ կուսակալը կը գրէր եւ գրանց ստորագրել կուտար Առաքել վարդապետին մեր քով ուղարկելու առեն՝ կուսակալը պատուիրած էր, որ անպատճառ երեկոյեան ժամը 12ին վերադարձած ըլլայ։

Առաքել վարդապետը ըսած էր.

—Գացէք նրանց Սէմալ չգտնեմ, այլ Գելիէգուզան կամ Տալուորիկ։ Զգիտեմ, գուցէ ուշանամ։

Կուսակալը պատասխանած էր,

— Եթէ մինչեւ իրիկուն չգաս միրուքդ կը կտրեմ։ Հրայրը Սէմալ է, Անդրանիկը Տափիկ, Վահանը՝ Տալորիկ։ Դրանք բոլորը մէկ են։ Որ մէկին պատահես, պատասխան կ'առնես ու կուգաս։

Վարդապետը ղրկեցինք մի ուրիշ տեղ։ 30 հոգի զինուոր, ես ու Հրայրը նստանք խորհրդի։ Ես առաջարկեցի Հրայրին.

— Անմիջապէս գրէ՛, պատասխանէ, որ մենք անձնատուր չենք լինի։ Մայիսեան ռէֆորմների համար է, որ կը կռուինք։ Կը գործադրե՞ն՝ հա՛, չէ ոչ՝ մենք պատրաստ ենք կռուելու։

(Նար.)

Երուսաղէմի գործադուլը

Երուսաղէմէն կ'իմացնեն թէ տեղին արաբական համայնքներուն տրուած ընդհանուր գործադուլի հրամանը գործադրուած է հաւատարմօրէն։ Այս գործադուլին նպատակն է բողոքել հրէական բնակավայրերու մօտ, զէնքի եւ ռազմանիւթի պահեստներու հաստատման դէմ։

Գործադուլը խիկալէս ընդհանուր էր Երուսաղէմի մէջ եւ շրջակայքը, ուր ոստիկանութիւնը զգուշական միջոցներու դիմած էր, կանխելու համար անկարգութիւններ եւ խռովութիւններ։ Բայց Արաբներու խումբ մը մերժեց ցրուիլ ու քարկոծեց ոստիկանները, որոնք ստիպուեցան զէնքի դիմել։ 10 ցուցարարներ վիրաւորուեցան։

Լենեւռուսական դաշնագիր

Մոսկուայի լեհական դեսպանը մեկնեցաւ խորհրդային մայրաքաղաքէն, երթալու համար Վարշաւիա։

Իր մեկնումէն առաջ, լեհ դեսպանը տեսակցութիւն մը ունեցաւ խորհրդային արտաքին գործավարին Լիտվինոֆի հետ, որուն յանձնեց Ռուսիոյ եւ Լեհաստանի միջեւ կնքուելիք չէզոքութեան դաշնագրի մը նախագիծը։

Այս նախագիծը մշակուած է, նկատի առնելով Քէլլոկի դաշնագրին գործադրութեան հետեւանքով ստեղծուած միջազգային կացութիւնը։ Այս նախագծով գործնական քայլեր առնուած կ'ըլլան, յաջողցնելու համար բանակցութիւնները որոնք երկու երկիրներու միջեւ տեղի կ'ունենային 1926էն ի վեր։

ԱՅՑ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԻՆ

Ճապին Գարաճիսարի եւ շրջ. Բազմիկ Հայր. միութեան կողմէ Օգոստ. 30, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին։ Մուտք գերեզմանատան Gambettaի դուռէն, 96 division.

կը խօսին քաղաքական կուսակցութեանց ներկայացուցիչները։

կը հրաւիրուին հայրենակիցները։

Հ. Յ. Դ.

Փ Ա Ր Ի Զ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. Մինասեան ենթակոմիտէի ընկերաճամակրական դասախօսութիւնը այս Ուրբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին Հայ Ակումբին մէջ։ կը խօսին ընկերներ *Մեսրոպ Գույումճեան* եւ *Վազգէն Շուշանեան*։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕՑԻ Ա. Ե. Հ. Կ. խաչի մանկամսուրը Օգոստ. 17էն սկսեալ բացած է հայերէնի դասընթացք մը՝ ձրի, վեց տարեկանէն վեր տղոց համար, շաբաթը չորս օր հինգական ժամ։ 9—11 եւ 2—5։ փափաքողներու կը տրուի ջութակի եւ մանտոլինի դասեր փոքրիկ վճարումով։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Լիոն, Մ.— 20 ֆրանք։
Վալանս, Գործ.— 361։

EMPIRE մեւկիթ-Հօ.՝ 37 Av. Wagram

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

5000 ՖՐԱՆՔ ՆՈՒԷՐ

Քէմախի վերի Բագառիճէն Խոսրով Էլպիզեան կը փնտռէ իր զաւակները՝ Ղազարոս, Կաթիկ եւ Ազատուհի, նաեւ իր Ֆօրեղբօրորդւոյն զաւակները՝ Աւագ, Մաթէոս եւ Մարիկ։ Իզմիրի դէպքէն առաջ Կաթիկէն լուր առնուած է Մալաթիայէն։

Կը խնդրուի Հալէպի հայրենակիցներու բարի օժանդակութիւնը։ Ասոնց մասին ստոյգ տեղեկութիւն տուողին 5000 Ֆր. նուէր եւ մէկ տարուան «Յառաջ»։ Իմացնել H. Ghougassian, 7 Rue Sanginelle, Mazagan, Maroc).

— Կը փնտռուի Ականցի Մինաս Սէմէրճեան, հօր անունը՝ Առաքել, մօր անունը՝ Ֆիրուզէ։ Ընդհ. պատերազմին կը գտնուէր պուլկար բանակին մէջ, ուր հետքը կորսուած է։ Իմացնել իր քրոջը Մարիամ Գըլլըրըեանի, 4 Rue Jouye Rouve Paris(2). Գտնողին 200 Ֆր. նուէր։

ՌՈՍՏԱՄ ԳՐԱԴԱՐԱՆԸ

131 Fbg. du Temple

Մէթրօ՝ Belleville

Բաց է Երեքշաբթի երեկոները ժամը 8.30—10։ Գրադարանը հարստացած է ծանօթ հեղինակներու թատերական, վէպական, առողջապահական եւ գիտական արժէքաւոր գիրքերով։

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 R. Rivoli, *մէթ. Շաթլէ։ Արմատ. եւ նոր մեթոտ, դարմ. արտաց եւ կանանց մորթի, արեան, վեներ. հիւդ. եւ փարիսի։ Ամէն օր 9-12 2-8, Կիր. 9-12*

IMPRIMERIE - MASSIS - EDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ 31

ՆԱԶԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՀԱՅՈՑ ԴԱՀԻՃԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ...

52.— «ԻԹԹԻՀԱՏ»Ը ԴԱՐՁԱՒ «ԹԷՐՃԻՄԱՆԸ ՀԱԳԻԳԱԹ»

— Լաւ, բայց ժողովուրդը կը խնդայ մեր վրայ։ Երկար խորհրդակցեցանք։ Թող մնայ «Թէրճիման» բառը, զոր Սուլթանն էր ընտրեր։ «Իսթանպուլ» անունին տեղ դնենք «Հագիգաթ» բառը։ Թերթին անունը թող ըլլայ «Թէրճիմանը Հագիգաթ», ըսի։

Այսպէս ջնջեցինք «Իթթիհատ» հնասակար բառը։

53.— ԵՐԿՈՒ ԹԱՏԵՐԳՈՒԹԻՒՆ ԳՐԵՑԻ

Երբ ամէն մարդ կը հրճուէր 1293 տարուան (1877) յունուար ամսուն շնորհուած ազատութիւնով, Ռուսիա պատերազմ յայտարարեց Թուրքիոյ դէմ։

Թերթերը ու թատրոնները կ'աշխատէին թարգման հանդիսանալ գերայոյզ ժողովուրդին հայրենասիրական զգացումներուն։ Ես ալ, նիւթը Սոխումի ճակատամարտներէն քաղելով, երկու թատերգութիւն գրեցի։ Ցաւացածէս աւելի յաջողութիւն գտան այդ թատերգութիւնները։ Կէտիկ փաշայի եւ Բերայի թատրոններուն մէջ գրեթէ երեք օրը մէկ անգամ, երբեմն ամէն գիշեր այդ թատերգութիւններս կը ներկայացնէին։ Վերջին թատերգութիւնս ներկայացուեցաւ Օսմանիէ թատրոնին մէջ, երբ դեռ Նամըք Քէմալ պէյ Միտիլլի ղրկուած չէր։ Նամըք Քէմալ պէյ ամէն ներկայացման կուգար եւ կը շնորհաւորէր զիս։

54.— ՀԻԼԱԼԸ ԱՀՄԵՐԻՆ ԿԱԶՄՈՒԹԻՒՆԸ

Ռուսեւթուրք պատերազմին առթիւ, Միջազգային Կարմիր Խաչի համաժողովին որոշումներուն համաձայն, կազմուեցաւ Հիլալը Ահմէր ընկերութիւնը։ Ընդհանուր քարտուղար անուանուեցաւ Նուրի պէյ, որուն շնորհիւ թղթակցութեանց պաշտօնը ինծի յանձնուեցաւ։ Մինչեւ պատերազմին վախճանը, շարունակեցի պարտականութիւնս։ Այս ընկերութեան կ'անդամակցէին նաեւ դեսպանատանց օտար բժիշկները։ Շաբաթը երկու օր ժողով կը գումարէին Տոլմա Պաղչէի պալատին մէջ։ Կէսօրուան ճաշը այնտեղ կ'ընէին։ Ճաշի պահուն, անոնց կը հրամցուէր Պորտոյի ամէնէն ընտիր գինին, եւ ուրիշ ազնիւ ըմպելիներ։ Ճաշէն յետոյ, ժողովի ընթացքին, ոգելից ըմպելիներու ազդեցութեան տակ, պարզ խորհրդակցութիւնները վէճի եւ կռիւի կը վերածուէին։

55.— ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ԴԻՒԱՆԱՏԱՆ ՄԷՋ

Նուրի պէյ, կայսերական դիւանը մտնելէն ի վեր, շարունակ ինծի գործ կը հայթայթէր եւ իր պաշտպանութեան տակն էր առեր։ Օր մը գրութիւնով մը կայսերական դիւան հրաւիրուեցայ։ Այնտեղ ներկայացուեցայ Սուլթանին առաջին քարտուղարին՝ Սայիտ փաշայի, եւ Սուլթանին կաթընկեր Ըսմէթ պէյի։

Առաջին այցելութիւնս էր այս, պալատին մէջ։ Սայիտ փաշա լաւ ընդունելութիւն մը ցոյց տուաւ ինծի։ Բայց բան մը չհասկցայ Սուլթանին կաթընկեր Ըսմէթ պէյի շարժումներէն ու խօսուածքէն։ Աչուըներու եւ տեմարաններու յատուկ բոլոր այն նշանները զորս դիմագէտները կը կարդան, կը տեսնուէին անոր ազնիւ դէմքին վրայ։ Այս մարդը միշտ աջինը կը նայէր եւ երբեք չէր խօսեր։ Երբ պատահէր, որ աչքերը բարձրացուցած առեն քովի նստողին դէմքին հանդիպէր, խուսափելու ձեւով դէմքը ուրիշ կողմ կը դարձնէր։

Ըսմէթ պէյի դէմը, պատուհանին առջեւ նստած էր մէկը, որ կը հասկցուէր թէ շատ ջղային մարդ մըն է։ Այս մարդն ալ, առանց երբեք երեսը նայելու, առջեւի սեղանին վրայէն կը վերցնէր թուղթերը, կը առնէր, յետոյ նորէն իրենց տեղերը կը դնէր, կարծես ժամանցութիւն երթալ ուզէր՝ ոտքի կ'ելլէր, եւ յանկարծ հրաժարելու ձեւով մը խոր հօր տեղը կը նստէր։ Վերջապէս ինչ ընելը չէր կրնար որոշել, [illegible] նալի մարդ մըն էր։

Պայթելու առթիճան նեղուեցայ։ Նուրի պէյի նայելով, հասկցնել կ'ուզէի մեկնիլ։ Նուրի պէյ կարեւորութիւն չտուաւ։

— Սպասէ՛, քեզ պիտի ներկայացնեմ դեռ մեր մեծին, ի՞նչ [illegible] պարես։

Ետոյ ոտքի ելաւ եւ արտասովոր մարդուն դառնալով ըսաւ.

— Տէ՛ր, ահա ձեր մեծութեան ներկայացնեմ Նազըմը, որ կը [illegible] ձեր համակրանքը։

Եւ ինծի ծանօթացուց այդ մարդը, որ Ապտիւլ Համիտի գրագիր պետը, Թէվֆիք պէյն էր։

Գրագրապետը ինծի դարձաւ.

— Վա՜յ էֆէնտիմ, մաշալլա՜հ, պէշէրիւֆ էթթիք, ինշալլահ [illegible] ալինիզ քէմալինտէ տիր (օ՜, ուրախ եմ ծանօթանալուս, կը յուսամ [illegible]

Այսպիսի պաղ երգով մը ուզեց կարծ կապել։ Այնպէս կը հասկցուէր որ կ'ուզէր վայրկեան մը առաջ ազատիլ մեզմէ, ինք որ մինակ իր [illegible] հին մէջ, իր գործերովը կը սիրէր ապրիլ։

Վերջապէս ոտքի ելանք Նուրի պէյի հետ։ Մեկնումի արտօնութիւն խնդրեցինք։ Եւ այսպէս բաժնուեցանք Ըսմէթ եւ Թէվֆիք պէյէն։ Վայրկեան մը առաջ կ'ուզէի դուրս նետուիլ այս մութ եւ ահաւոր [illegible] տեղէն։ Նուրի պէյ ըսաւ.

(Շար.)

ՅԱՌԱՋ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ	20 շլ.	40 շլ.	
ԵԳԻՊՏՈՍ	»	»	
[illegible]	250 ֆրանք		
ԱՄԵՐԻԿԱ	6 տլ.	10 տլ.	
ԵՒՐՈՊԱ	100 ֆ.	200ֆ.	

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone: NORD 67-23

R. C. SEINE 275.259

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 27 ՕԳՈՍՏՈՍ 1931

27 AOUT 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1657 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԵՐԵՒՈՅԹՆԵՐ

«Գիլտիրիշ» շաբաթաթերթը, որ կը հրատարակուի Պոլսոյ մէջ, իբրեւ օրկանը Ազրպէյճանի ազգայնականներուն, իր վերջին թիւով կ'ողբայ թէ Ռուսաստանը սիրտաբար կ'իշխէ իրենց հայրենիքին վրայ։

Այս առթիւ կը յիշէ թուանշաններ, որոնք իսկապէս շատ պերճախօս են։ (20 օգոստոս)։

«Գիլտիրիշ» կ'ըսէ թէ այս թիւերը քաղած է «Պագինսկի Ռապոչի» 1931 յուլիս 22ի թիւէն, իսկ խորհրդային թերթը իր կարգին զանոնք առած է Ազրպէյճանի բանուոր-գիւղացիական տեսչութեան եւ վիճակագրական վարչութեան պաշտօնական տեղեկագրէն։

Եզրակացութիւնը — Թուրքերը (Թաթարները) տարուէ տարի կը քշուին ասպարէզէն, իսկ Ռուսերը տարուէ տարի կ'աւելնան, գրաւելով երկրին վարչական մեքենան։

Քանի մը թուանշաններ իբրեւ ապացոյց.—

Ազրպէյճանի Տնտեսական Գերագոյն Խորհուրդին մէջ 1928ին Թուրքերու համեմատութիւնն էր 100ին 72, 1929ին՝ 100ին 31, իսկ 1931ին՝ 100ին 22։

Ջուրի վարչութեան մէջ, — 1928ին՝ 100ին 21, 1929ին՝ 100ին 23, 1931ին՝ 100ին 11։

Ընկերային ապահովագրութեան ճիւղին մէջ, — 1928ին՝ 100ին 12, 1929ին՝ 100ին 16, 1931ին՝ 100ին 14։

Գարեջուրի(?) գործավարութեան մէջ, — 1928ին՝ 100ին 21, 1929ին՝ 100ին 23, 1931ին՝ 100ին 12։

Քաղաքի վարչութեան մէջ, — 1928ին՝ 100ին 9, 1929ին՝ 100ին 7, 1931ին՝ 100ին 5։

Բանուորական բնակարաններու ճիւղին մէջ, — 1928ին՝ 100ին 8, 1929ին՝ 100ին 6, 1931ին՝ 100ին 4։

Պետական ծրագրին (Պետպլան) վարչութեան մէջ, — 1928ին՝ 100ին 67, 1931ին՝ 100ին 39։

Գերագոյն դատարանին մէջ, — 1928ին՝ 100ին 66, 1931ին՝ 100ին 46։

Հասարակական տնտեսութեան մէջ, — 1928ին՝ 100ին 50, 1931ին՝ 100ին 14։

Կրթական գործավարութեան մէջ, — 1928ին՝ 100ին 65 էր, իսկ այսօր 104 պաշտօնեաներէն 50ը միայն Թուրք են։

Բժշկական վարչութեան մէջ, — 1928ին՝ 100ին 80ը 1931ին՝ 100ին 41։

Արհեստակցական Միութեանց մէջ, — 1928ին՝ 100ին 65, 1931ին՝ 100ին 39։

«Գիլտիրիշ» կը զանգատի որ վիճակագրութիւնը լռութիւն կը պահէ կեդր. Գործադիր Կոմիտէի, գործավարներու խորհուրդին, հողագործական, ելմտական, առողջապահական, դատական, փոխադրութեանց, պատերազմական գործավարութեան եւ պետական դրամատան մէջ եղած Թուրքերու համեմատութեան մասին։

Եւ տակէ տակ շարելով ու ամփոփելով թուանշանները, կը յանգի հետեւեալ եզրակացութեան.— Միջին հաստատութեանց մէջ, Թուրքերու համեմատութիւնն է հարիւրին 41, արհեստակցական, տնտեսական, վարկի եւն. հաստատութեանց մէջ՝ հարիւրին 17, կեդրոնական հաստատութեանց մէջ՝ հարիւրին 22։ Իսկ տարբեր բաղդատութեամբ մը, կ'ուզէ համոզել թէ միջին հաշուով Ռուսերու համեմատութիւնն է հարիւրին 60, առնուազն հարիւրին 72, եւ շատ մը ճակատներու վրայ՝ 95, նոյնիսկ հարիւրին 100։

Ուրիշ պատկեր մը.— «Պրոմեթէ», կովկասեան անկախութեան կոմիտէին օրկանը, իր վերջին թիւին մէջ ատենօրէն կը զանգատի թէ՝ Թուրք-Թաթարական շրջաններու խորհրդային թերթերը (Թուրքերէն) բուռն պայքար կը մղեն Քէմալի եւ Թուրքիոյ դէմ... Եւ իր կարգին թարգմանութիւններ կը կատարէ մասնաւորապէս «Գըզըլ Ուզպէկիստան» թերթէն։ «Պրոմեթէ» այս պայքարին իբրեւ պատրուակ ցոյց կու տայ Թուրանական շարժումը, որ, իր կարծիքով, գոյութիւն չունի։

Իբրեւ թունդ ազգայնականներ եւ ջերմօրէն կուսակից՝ Կովկասի անջատման, բնական է որ բոլոր «Գիլտիրիշ»ները եւ «Պրոմեթէ»ները պիտի ուզէին իրենց սեփական հայեացքով տեսնել իրերը։ Ամբողջական գաղափար կազմելու համար, կ'արժէր աչքի առջեւ ունենալ նաեւ Հայաստանի, Վրաստանի եւ Դաղստանի պատկերը։

Բայց անվիճելի է մէկ բան,— Խորհրդ. իշխանութիւնը ամուր բռնած է իր թաթը ամբողջ Կովկասի, եւ մասնաւորապէս Ազրպէյճանի վրայ։ Աշխարհակալութիւն մը, որ կը բխի տնտեսական եւ քաղաքական պատճառներէ։

Արդարեւ, Մոսկուան Բագուի վրայ կը նայի ճիշդ այնպէս ինչպէս նախկին Պետրոկրատը։ Եւ թերեւս աւելի ճանապ ալ աւելի։

Ռուսերը հետզհետէ կը տիրապետեն ոչ միայն վարչական, տնտեսական եւ զինուորական կազմակերպութեան ճակատին վրայ, այլ եւ ռուս ժողովուրդ կը տեղաւորեն Ազրպէյճանի մէջ։ Մոսկուան տիրաբար տուն-տեղ է եղած Անդրկովկասի մէջ, իր ճնշումը զգացնելով տեղ մը այսպէս, տեղ մը այնպէս։

Եւ պարապ տեղը չէ որ, առ մինուճար եւ թշուառ Հայաստանի ներգաղթին անգամ Մոսկուան է որ կը վարէ, ոչ թէ Երեւանը։

Գալով Ազրպէյճանի, եւ ընդհանրապէս Կովկասեան Միութեան, զարմանալի է որ անոնք տակաւին կը յամառին իրենց ախտը կապել Թուրքիոյ հետ։ Շ.

ԱՒԱԶԱԿՈՒԹԵԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ ԿԸ ՇԱՏՆԱՆ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Մալկարայէն կը հաղորդեն թէ, Ռոտոսթոյի ճամբուն վրայ, քանի մը աւազակներ դէմը կ'ելլեն հաւ ծախող Իպրահիմի եւ կը յափշտակեն անոր ունեցած դրամները։

Լուրը հասնելու առնուած, ոստիկան-զինուորները հետապնդումի կ'ելլեն եւ 36 ժամէն կը ձերբակալեն աւազակները։

.·. Պրուսայի կուսակալը անձամբ կը հետապնդէ այն աւազակները, որոնք մարդ կողոպտեցին Եալովայի ճամբուն վրայ։ Աւազակներուն պետը, Ճէլալէտտին օղլու Ճալիլն ալ ձեռք անցած է։

.·. Սալիհլիէն Աղհիսար գացած միջոցին, երկու ուղեւորներ յարձակում կրած են երեք հոգիէ։ Աւազակները 800 ոսկի յափշտակած են ճամբորդներէն։

ԵԳԻՊՏՈՍ՝ ԿԱՐՄԻՐՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

Գահիրէէն կը հեռագրեն թէ ոստիկանութիւնը հրաման առած է ամենախիստ միջոցներ ձեռք առնել, արգիլելու համար համայնավարներու մուտքը Եգիպտական նաւահանգիստ մը։ Արքայական հրամանագիր մը հպատակութենէ զրկեց վեց եգիպտացիներ իբրեւ համայնավար։

ՏԱՆԿԻ ՀԱՄԱՃԱՐԱԿ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Օգոստոսի 10էն 17, տանկի 20 դէպքեր արձանագրուած են Յունաստանի մէջ։ Շնորհիւ ձեռք առնուած առողջապահական միջոցներուն, համաճարակը չէ տարածուած։

Համաճարակին տարածումը արգիլելու համար, Ներքին Նախարարութիւնը որոշած է մեկուսացնել Սիրա կղզին, որ ամենէն աւելի վարակուած է, կղզիին եւ երկրին մնացեալ մասերուն միջեւ, երթեւեկը բոլորովին պիտի դադրի, մինչեւ որ համաճարակը վերջ գտնէ։

Առողջապահական մարմին մը ղրկուած է Սիրա կղզին, բնաջնջելու համար «Սթեկոմիա» կոչուած մժեղը, որ վարակման ամենէն գլխաւոր միջոցը կը նկատուի։

ՎԵՆԻԶԵԼՈՍ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

Գրած էինք թէ Յունաստանի վարչապետը Վենիզելոս Պուքրէշէն անցեր է Պոլիս։ Վենիզելոս Պոլսէն Աթէնք մեկնած է երկուշաբթի օր, տեսակցելէ վերջ Թուրքիոյ վարչապետին Ըսմէթի եւ արտաքին գործավարին Թէվֆիք Րիւշտիի հետ։ Այս տեսակցութեան մասին՝ հրատարակուած զեկոյց մը կը յայտնէ թէ երկու կառավարութեանց պետերը անգամ մը եւս, գոհունակութեամբ հաստատեցին թէ երկու երկիրները միացնող բարեկամական կապերը կ'ամրանան, ու կը զարգանան։

20-30,000 ՓԱՅՏԱՌՆԵՐ եւ աղջիկներ, կապոյտ շապիկներով եւ պլուզներով եւ կարմիր վզնոցներով, բազմաթիւ դրօշներով եւ իրենց մասնաւոր նուագախումբերով, Ֆրանքֆորթ հասան Գերմանիոյ բոլոր կողմերէն, ներկայ ըլլալու համար Գերմանիոյ երիտասարդ ընկերվարական աշխատաւորութեան համագումարին։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄԱՔՏՈՆԸԼՏԻ ՆՈՐ ԴԱՀԼԻՃԸ

Անգլիական երեք կուսակցութիւններ մէկ օր տեւող խորհրդակցութիւններէ եւ բանակցութիւններէ յետոյ, համաձայնեցան նոր դահլիճի կազմին շուրջ՝ Մաքտոնըլտի գլխաւորութեամբ։ Մաքտոնըլտ թագաւորին ներկայացուց ազգային միութեան դահլիճին կազմը։

Նոր կառավարութիւնը կը բաղկանայ 10 գլխաւոր նախարարներէ, չորսական առնուած՝ պահպանողականներէն, եւ աշխատաւորականներէն, իսկ երկու հոգի՝ ազատականներէն։ Աշխատաւորականներէն կան Մաքտոնըլտ վարչապետ, Սնօտըն ելեւմտական, Թոմաս գաղութներ եւ լորտ Սէնքի։

Պահպանողականներէն Պալտուին, Չէմպըրլէն եւ ուրիշ երկու անձեր, իսկ ազատականներէն Հէրպըրթ Սամուէլ ներքին եւ լորտ Րիտինկ արտաքին։

Իշխանութեան փոխանցումը կատարուած ըլլալով, նոր դահլիճը գործի ձեռնարկած է արդէն։

Դահլիճին կազմութենէն վերջ, Մաքտոնըլտ անթելով տարածուած ճառի մը մէջ, անդրադարձաւ ներկայ կացութեան եւ հետեւեալ բացատրութիւնները տուաւ վերջին տագնապին կարգ մը կէտերուն մասին.— Օտար դրամագլուխի փախուստը Անգլիայէն, կարելի է բացատրել այսպէս։ Անգլիոյ մէջ դրամագլուխ մտցուցած կարգ մը օտար հաստատութիւններ՝ քաշեցին իրենց դրամին մէկ մասը, որովհետեւ անոնց վստահութիւնը խախտեցաւ։ Արդէն համաշխարհային տագնապը ծանրացած էր նաեւ Անգլիոյ վրայ հասաւ գերմանական տագնապը։ Ցայտնի էր թէ Անգլիա մեծ գումարներ մտցուցած էր Գերմանիա, ուրկէ չէր կրնար իր դրամը քաշել։ Բայց մանաւանդ օտար հանրային կարծիքը վրդոված էր Անգլիոյ ելեւմտական բացով։ Այն համոզումը գոյացած էր թէ Անգլիոյ դժուարութիւնները տեւական էին եւ վերջապէս, օտարները որ դաղափար մը չունէին Անգլիոյ նիւթական ուժին վրայ, չափազանց մտահոգ էին։ Սխալ է սակայն թէ օտար երկիրները փորձած են դիտակցօրէն վնասել Անգլիոյ։ Ընդհակառակն, անոնք մեծ օժանդակութիւն ցոյց տուած են եւ պատրաստ են նոյնը ընելու, պայմանաւ անշուշտ որ վստահութիւն ունենան։

Պաշտօնական զեկոյց մը

ՖՐԱՆՍԵՒՌՈՒՍ ԵՒ ԼԵՀԵՒՌՈՒՍ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆՑ ՇՈՒՐՋ

Ցայտնի է թէ այս միջոցիս բանակցութիւններ կը կատարուին Ֆրանսայի եւ Ռուսիոյ միջեւ։ Իսկ լեհեւխորհրդային բանակցութիւններու մասին հակասական լուրեր հաղորդուեցան։ Այս առթիւ Ֆրանսայի արտաքին նախարարութիւնը մամուլին հաղորդեց հետեւեալ զեկոյցը.— Կարգ մը թերթեր այս վերջերս տեղեկութիւն մը հաղորդեցին, թէ որեւէ բանակցութիւն չի կատարուիր Լեհաստանի եւ Խորհրդ. Միութեան միջեւ, ոչ-յարձակման դաշինքի մը կնքման համար։ Ի վիճակի ենք յայտնելու թէ այս լուրը ճիշդ չէ։ Իրօք, 1930 հոկտեմբերին իսկ, Լեհաստան ստացած էր խորհրդային առաջարկ մը ոչ-յարձակման դաշինքի մը կնքման ձգտումով, ինչպէս յայտնուած էր ֆրանսական կառավարութեան։ Դեկտեմբերի ընթացքին, լեհական կառավարութիւնը յայտնած էր թէ սկզբունքով՝ պատրաստ էր նպաստաւոր կերպով ուսումնասիրելու Մոսկուայի կառավարութեան թելադրութիւնը եւ 1931 փետր. 12ին, Պ. Զալեսքի այս իմաստով յայտարարութիւն մը կ'ընէր լեհական Ծերակոյտի արտաքին գործերու յանձնախումբին առջեւ։

«Հետեւաբար, այս մասին, վստահութիւն գոյացնելէ վերջ. թէ ամիսներէ ի վեր Մոսկուայի եւ Վարշաւիոյ միջեւ բանակցութիւններ կը կատարուին, ֆրանսական կառավարութիւնը, իր կարգին սկսաւ անցեալ ապրիլէն քննել նոյն կարգի առաջարկ մը, զոր քանիցս իրեն ներկայացուցեր էր խորհրդային կառավարութիւնը։

Զեկոյցը կը յայտնէ նաեւ թէ ֆրանսական կառավարութիւնը, խորհրդային առաջարկի քննութեան մէջ նկատի ունեցած է իր միջազգային յանձնառութիւնները եւ պարտաւորութիւնները որոնք կը բխին Ազգերու Դաշնակցութեան իր մասնակցութենէն եւ այդ առաջարկին քննութիւնը կապուած է նաեւ տնտեսական կչիռի հաստատման մտադրութեամբ կատարուած բանակցութեան։

«Վարշաւիայէն ստացուած վերջին տեղեկութիւններ, կը շարունակէ զեկոյցը, ցոյց կու տան թէ Լեհաստանի եւ Խորհրդային Միութեան միջեւ, դաշնագրի մը կնքման մասին խօսակցութիւնները որոնք ժամանակաւոր կերպով ուշացած էին, մօտերս պիտի վերսկսին Մոսկուայի մէջ»։

Ռումէն մը կը վիրաւորէ Հայ մը

Մարսէյլէն կ'իմացնեն թէ Օրիոլի մօտերը Հայ մը Յովհաննէս Չիլինկիրեան վիրաւորուած է հետեւեալ պարագաներուն տակ։ Իր զաւակը եւ դրացի ռումանացիի մը զաւակը իրարու հետ կը կռուէին։ Հայերը կը խառնուին գործին,— փոխանակելով կծու խօսքեր ու հայհոյութիւններ։ Գիշերը սակայն, երկու հայերը իրարու կը հանդիպին եւ կռուի կը բռնուին փողոցը։ Ռումանացին կը քաշէ ատրճանակը եւ դէմքէն կը վիրաւորէ Հայը։

Յովհաննէս Չիլինկիրեան փոխադրուած է հիւանդանոց։ Իսկ Ռումանացին բանտարկուած է։

ՑՈՐԵՆԻ ԿՌԻՒԸ ՌՈՒՍԻՈՅ ՄԷՋ

ԱՐԻՒՆԱՀԵՂ ԸՄԲՈՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Աւստրիական մամուլը կը հրատարակէ Մոսկուայէն ստացուած կարգ մը լուրեր, որոնց համաձայն, կառավարութեան ներկայացուցիչներու կողմէ՝ ցորենի բերքին գրաւումները, զանազան վայրերու մէջ եւ առաջին օրէն իսկ, տեղի տուած են ըմբոստացումներու եւ թէ շատ մը տեղերու մէջ, գիւղացիները հրաժարելով գիմաւորած են հէփէուի(?) ջոկատները, որոնք ցորենի բռնագրաւման կ'երթային։

Կարմիր բանակի նորակոչները որոնք արձակուրդով գիւղերը կը գտնուէին, միացած են գիւղացիներուն, ընդդէմ կառավարութեան պաշտօնեաներուն։

Բռնագրաւման բազմաթիւ խումբեր ջարդուած են եւ փոխադրութեան համար յատկացուած բեռնատար բոլոր ինքնաշարժները քանդուած։ Միեւնոյն ատեն, կարգ մը գիւղերու մէջ, տեղացիները սպաննած են կառավարութեան ներկայացուցիչները։

Խարքովի բոլշեւիկները ըմբոստները զսպելու համար, գործածած են օդանաւեր, գիւղերուն վրայ նետելով հրձիգ ռումբեր։ Ձերբակալուած ըմբոստները անմիջապէս հրացանի բռնուած են առանց դատի ու դատաստանի եւ բազմաթիւ ձերբակալումներ կատարուած են։

Տոնի շրջանին մէջ եւս, նման բազմաթիւ դէպքեր պատահած են։

Բոլշեւիկ կառավարութիւնը ներկայիս շատ խիստ միջոցներու կը դիմէ։ Բռնագրաւման ջոկատներուն պիտի ընկերակցին թեթեւ հրետանիներ եւ ջոկատներու պետերը ամէն իրաւասութիւն պիտի վայելեն զսպելու համար ըմբոստութիւնները։

ՆԱՒԹ ԽԱՆԻ ՄԷՋ

Անգլիացի ճանքաբան Գ. Ջոմս որ 8 տարիներէ ի վեր Գաճրէյն կղզիին մէջ զբաղած էր ճետազօտութիւններ կատարելով, յաջողած է վերջապէս նաւթ գտնել ճէպէլ Լազոխանի շրջանին մէջ (Պարսկաստան)։

Հանքաբանը վերադարձած է Անգլիա եւ այնտեղէն չորս ամերիկացի երկրաչափներու հետ, նորէն դարձած է Գաճրէյն, ուր անոնք ձեռնարկած են շահագործման աշխատանքներու։

Միւս կողմէն գերմանական նաւ մը Գաճրէյնի մէջ ցամաք իջեցուցած է որոշ քանակութեամբ անհրաժեշտ մեքենաներ եւ գործիքներ՝ այս տեսակի շահագործման համար։

«Սէթարէ Ջեհան» կը գրէ որ հաւանական է վէճ ծագի Անգլօ-պարսկական նաւթի ընկերութեան եւ Ֆերոյիշեալ խումբին միջեւ, որովհետեւ Գաճրէյն կղզին Պարսկաստանի լրացուցիչ մասը կը կազմէ, բնականաբար այնտեղի նաւթահորերն ալ տ'Արսիի մենաշնորհի շրջանին մէջ կը գտնուին եւ Ջոմսի խմբակը մենաշնորհ մը ձեռք բերած է Գաճրէյնի շէյխէն։

Ցայտնի չէ թէ խնդիրը ինչո՞վ կը վերջանայ, քանի որ Գաճրէյնի շէյխը ոչ մէկ օրինական իրաւունք ունի այդ կղզիին վրայ։

ՓԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ գահաժառանգը Ֆրանսա կուգայ ուսանելու, իրեն կ'ընկերանայ պալատական Պ. Թէմուրթաշ։

ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԹԵՎՖԻՔ ՐՈՒՇՏԻԻ ՀԵՏ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՐՏԱՔԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

«Էքօ տը Փարի»ի աշխատակիցներէն Ռընէ Վանլանտ, որուն Թուրքիոյ մէջ կատարած պըրպըտումներէն, մէկ քանի հատուածներ ներկայացուցինք, տեսակցութիւն մը ունեցած է Թուրք արտաքին գործավարին Թեվֆիք Րիւշտիի հետ: Ստորեւ հատուած մը այդ տեսակցութենէն:

— Սկիզբէն իսկ, Թեվֆիք Րիւշտի պէյ ինծի կը յայտնէ թէ առաջքս կը գտնուի իրապաշտ մը՝ նաեւ պատեհապաշտ մը, քանի որ կը վերջացնէ հետեւեալ հաստատումով.— Ես դէպքերու քաղաքականութիւն կը կատարեմ»:

— Բայց, կ'աւելցնէ Նախարարը, առաջ, այս քաղաքականութիւնը նուազ յստակ եւ կայակից չէ որ կը գտնայ: Արդէն ճշտուած է հրապարակային յայտարարութիւններով եւ նախիրագործուած դաշնագրերով: Ամէնէն առաջ, այդ քաղաքականութիւնը հիմնուած է անկախութեան, ապահովութեան —նաեւ միջազգային վէճերու մէջ չէզոքութեան մեր որոշման վրայ: Կ'ուզենք Թուրքիան զերծ պահել ամէն միջամտութենէ կամ ձաոնակցութենէ որ չի հաշտուիր, մեր ներքին վերակազմութեան ձեռնարկելու համար՝ մեր ինքնափոփման պէտքին հետ:

Ասոր վրայ, Թեվֆիք Րիւշտի պէյ բանաձեւի մը մէջ խտացուց զանազան պետութեանց հետ իր կառավարութեան մշակած յարաբերութեանց բնոյթը,— համաձայնութիւն եւ բարեկամութիւն, առանց խորութեան:

— Հապա՞ Ռուսիոյ հետ:

— Ամէնէն մտերմական եւ ամէնէն ամուր յարաբերութիւնները: Եւ կասկածելի ոչինչ մեր համաձայնութեանց մէջ:

Ասիկա ըսուեցաւ այնքան կորովով, որ վերջակէտ կը դնէր հետաքրքրութեան:

— Իսկ Ֆրանսա՞յի մէջ:

— Ֆրանսայի հետ կնքեցինք բարեկամութեան եւ իրաւարարութեան դաշնագրութիւն մը: Կը մնայ կնքել առեւտրական պայմանագրութիւն մը: Պատրաստ ենք: Առաջարկներ եղած են Ֆրանսայի:

— Բողոքներ եղան թէ կը հակիք դէպի այն կողմը, որ կը կոչուի «գերզօրներու սէնտիքա»:

— Չեմ ճանչնար այդ հաստատութիւնը: Մեր նպատակակէտը պարզ եւ յստակ է: Չմտնել ոչ մէկ խմբակցութեան մէջ եւ լաւագոյն յարաբերութիւնները մշակել բոլոր կառավարութեանց հետ:

Այս լակոնական եւ անորոշ պատասխանները զիս կը յուսալքեն քիչ մը... Անցնելով ուրիշ կարգի գաղափարներու, կ'անդրադառնամ թէ ներկայիս Թուրքիոյ մէջ ֆրանսական ձեռնարկները յարձակման՝ կ'ենթարկուին Թուրք մամուլին կողմէ:

— Այդ մասին, գացէք տեսնելու ազգային տնտեսութեան նախարարը: Գալով ինծի, ես կ'անգիտանամ այդ ձեռնարկները: Անոնց հանդէպ, մենք կը վարուինք համաձայն պայմանագրութեանց եւ ազգային ընկերութեանց վերաբերեալ օրէնքներու (Սկզբունքո՞վ, այո՛, բայց գործնականին մէջ): Գալով մամուլի յարձակումներուն (կէս-պաշտօնական) մեծ բան չեն նշանակեր: «Մամուլը միշտ լուրին կ'ուզէ ունենալ»: Զգենք որ արդէն, ան ամբողջովին ազատ, նոյնիսկ աւելի ազատ է, քան թէ Ֆրանսայի մէջ (օ՛հ, օ՛հ, հապա՞ «ԷՆՆԻ Ատանա» թերթին դէմ հետապնդումները այն ամբաստանութեամբ թէ Ազգ. Մեծ Ժողովին դէմ դիտումնաւոր պայքար կը մղէ: Հապա՞ Իզմիրի շրջանին մէջ՝ գրաքննութիւնը: Ու «Ֆանին»ի, «Թասվիրի Էֆքեար»ի եւ «Սօն փօսթա»յի խափանումները, եւայլն եւայլն...):

Բայց կը բացատրէ Թեվֆիք Րիւշտի պէյ կրնանք ընդունիլ այս ազատութիւնը եւ նոյնիսկ այս չափազանցութիւնները, որովհետեւ, վարչաձեւը կը կայնի անխախտ հիմերու վրայ:

Չկասկածինք: Սակայն, հանրապետութիւնը յայտարարուեցաւ թէ վտանգի մէջ է եւ պատերազմական օրէնքը հաստատուեցաւ. որովհետեւ քանի մը շէյխեր կանանց դրօշը պարզեր էին...:

Գաճ մը խօսակցութիւնը կը դառնայ Թուրքիոյ մէջ ֆրանսական դպրոցներու հարցին, Ուսրիացիներու գրաւեալ կալուածներուն շուրջ, որմէ վերջ «Էքօ տը Փարի»ի թղթակցին պատասխանելով, Թեվֆիք Րիւշտի կը բացատրէ թէ ի՞նչ պայմաններ պէտք են որպէս զի Թուրքիա մտնէ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ:

— Պէտք է որ ամէնէն առաջ, Եւրոպա համոզուի ասոր.— Կ'ուզենք մեկուսանալ չէզոքութեան դիրքի մը մէջ եւ մնալ ազատ (Թուրքը կը սարսափի գրաւոր յանձնառութիւններէն. անոր կը պակսի առանձգականութիւնը): Այս վկայութեան մէջ մի տեսնէք մտածուած մեկուսացում մը, այլ միայն, մեր ձեռքերը չկապելու փափաքը:

«Արդ, եթէ Թուրքիա մտնէ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ, պարզ անդամի հանգամանքով, ազատ չպիտի ըլլայ իր գործունէութեան մէջ: Որովհետեւ Ժընեւի Խորհուրդը կուտայ որոշումներ, որոնց յանձնառութեան տակ կը մնեն Դաշնակցութեան բոլոր անդամները: Միայն խորհուրդին մէջ աթոռ մը պիտի կրնայ մեզ փրկել այս դրութեան անպատեհութիւններէն:

Այդ կերպով գոնէ, ի վիճակի պիտի ըլլայինք ներկայացնելու առարկութիւններ եւ փաստեր, որոնք պիտի յարմարէին մեր տեսակէտին: Այս պահանջը, չի բխիր արժանապատուութեան մտահոգութենէ: Միայն ենթարկուելու փախ է որ տուն կուտայ մեզ: Պիտի ըսէք թէ Թուրքիոյ չափ կարեւոր պետութիւններ ալ ներկայացուցիչ չունին Խորհուրդին մէջ: Անշուշտ, բայց այս պետութիւնները կը պատկանին խմբակցութեան մը, որ՝ այնտեղ ներկայացուցիչ ունի. Կ'ուզեն մեզ ստիպել «որ այս խմբակցութիւններէն մէկո՞ւն յարինք»: (Արդէն չէ՞ ի-ղած..:

Ուրեմն, Խորհուրդին մէջ աթոռ մը կամ ոչինչ: Այս ըսելով մէկտեղ, յայտնենք թէ Ազգերու Դաշնակցութեան հանդէպ միայն համակրանք կը տածենք: Մեր գործակալները հոն կը մշակեն թանկագին յարաբերութիւններ եւ կէս-պաշտօնապէս կը միջամտեն ամէն անգամ որ մեր նախաձեռնութիւնը կրնայ ծառայել ընդհանուրի շահին:

ԳԱԼՈՎ ՊԱՐՏՔԵՐՈՒ ՀԱՐՑԻ

— Թուրքիա 15 տարուան պատերազմական ժամանակաշրջանէ մը դուրս կ'ելլէ: Երկիրը աւերուեցաւ զանազան բանակներու կողմէ, նոյնիսկ թրքական բանակին կողմէ: Յետպատերազմեան գիւղատնտեսական զրաւումը ծանր կշռեց: Ամէն ինչ վերաշինութեան կը կարօտէր ու աղքատ ենք: Մեր 227 միլիոն ոսկիի ելմտացոյցին վրայ (հարիւրին 41 գիւղատնտեսական ծախսեր) որոշեցինք 40 միլիոնի նուազում մը: Ու դեռ, պէտք է որ թեթեւցնենք տուրքերը: Ներկայիս օսմանեան պարտքերը կը վճարենք մէկ երրորդով: Այս թիւն իսկ վեր է մեր միջոցներէն: Պէտք է կարգադրութիւն մը գտնել, պահանջատէրերու ներկայացուցիչներուն հետ համաձայնութեամբ, առանց սակայն դիմելու փոխառութեան:

«Կառավարութիւնը չի կրնար մտնել փոխառութիւններու քաղաքականութեան մը մէջ: (Սակայն արդէն փորձեց, բայց առանց յաջողութեան): Ասոր փոխարէն, կատարելապէս պիտի ընդունինք որ մեր ելեւմտական եւ տնտեսական հաստատութիւնները ինչպէս երկրագործական դրամատունը դիմեն կատարեն օտար դրամագլուխին: Դրամը որ օրինակ պիտի առանային հարիւրին 6 տոկոսով, պիտի կրնային փոխ տալ հարիւրին 9ով (կամ աւելիով) մինչ որ պիտի կազմէր լաւ գործ մը: Բայց պետութեան կողմէ ոչ մէկ երաշխաւորութիւն կամ միջամտութիւն կամ մենաշնորհներու յօժարում: Կ'ուզենք ապրիլ իբր պետութիւն, մենք մեզմով: Մեր ժողովուրդը տառապեցաւ՝ եթէ պիտի ըլլայ դեռ աւելի եւս պիտի տառապի, սակայն դուրս պիտի ելլենք այս կացութենէն»:

Ամփոփելէ յետոյ Թեվֆիք Րիւշտիի յայտարարութիւնները, «Էքօ տը Փարի»ի աշխատակիցը կը խորհրդածէ.— Սահմանափակուելով խախուտ կացութեան մը մասին՝ Թեվֆիք Րիւշտիի վերջին նկատումներով, երբ կը հաւաստէ թէ Թուրքիա պիտի յաղթէ, պէտք է յիշել թէ շատ քիչ են այն մասնագէտները որ կը բաժնեն այս լաւատեսութիւնը: Իրաւ է թէ մասնագէտները երբեմն սխալած են: Այսպէս է որ զանազան նշաններ մեզ զգուշացնել կուտային թրքական լիւրի թաւալումը անկումը: Անոնց հաշիւները թերեւս հոգեբանական ազդակներուն չէին տար արժանի ցուցիչը:

«Արդ, ասոնք, բոլորովին մտանաւոր արժէք մը կը ստանան, երբ հարցը կը դառնայ Թուրք ժողովուրդին վրայ: Անոր տառապանքի եւ համակերպութեան ընդունակութիւնը կը գլէ ամէն երեւակայութիւն: Միստական առաքինութիւն անշուշտ, անընդունակ փայլուն վերականգնումներու, բայց ուրկէ կը բխի գրեթէ անսահման տոկունութեան ուժ մը:

«Դիմանա՞լ», այս է թշուառացած Թուրքիոյ լաւ կարգախօսը: Դիմանալ՝ մինչեւ այն անծանօթ պահը, երբ բարեբախտ դէպք մը պիտի գայ ամէն ինչ կարգադրել:

«Եւրոպայի մէջ կ'ըսեն ժամանակը դրամ է,

«Արեւելքի մէջ՝ լոյս է»:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՀԱՐԱՒ. ԱՄԵՐԻԿԱՅԷՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԿԵԱՆՔԸ

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍ 30 յուլիս.— Հակառակ Արժանթինի ներկայ տնտեսական ու քաղաքական, անմխիթար եւ անորոշ կացութեան, Պուէնոս Այրէսի հայ գաղութը վերջամսեայ գովելի շրջան մը բոլորեց:

Ինչպէս նախորդ տարիները այս տարի եւս ճիշդ իր ժամանակին Վասպուրականի Հայրենակցական Միութեան նախաձեռնութեամբ, հոծ բազմութեան մը ներկայութեան տօնուեցաւ Ապրիլեան հերոսամարտի տարեդարձը. իսկ Այնթապի Հ. Ե. ընկերութեան վարչ. նախաձեռնութեամբ, Այնթապի ինքնապաշտպանութեան 11րդ տարեդարձը: Այս երկու տօնակատարութիւններն ալ սիրալիր ընդունելութիւն գտած են ամէն տարի խուռն բազմութիւն մը կուգայ յարգելու ինկած հերոսներու անմոռանալի յիշատակը:

Ցաւալի է, որ միւս բազմաթիւ Հայրենակցական Միութիւններէն շատ շատերը այս տարի գրեթէ կենդանութեան նշաններ իսկ ցոյց չեն տար, կամ ներքին անմիտ վէճերով են զբաղած:

Միայն Էվէրէկի եւ Սիսի Հայրենակցական Միութիւնները հանդէս-խնջոյք, եւ ներկայացում ու ընտանեկան պարահանդէս մը տալով, կրցած են առիթ ստեղծել այս ընդարձակ գաղութին մէջ ցրուած իրենց հայրենակիցները համախմբելու:

Նմանօրինակ հաւաքոյթներու լաւագոյնը պէտք է համարել Հայ Առաք. Եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան ի նպաստ դպրոցի ու եկեղեցիի շինութեան տրուած տարեկան հանդէսը, որ տեղի ունեցաւ ապրիլ 18ին տեղւոյս գեղեցիկ ու ընդարձակ սրահներէն մէկին մէջ, խուռն բազմութեան մը ներկայութեան:

∴ Այս օրերս տեղի ունեցաւ Հայ Առաք. Եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան տարեկան ընդհ. ժողովը ուր ընտրուեցան հետեւեալները.— Գ. Գ. Խորալէկ Արշամ, Հրանդ Նիգոթեան, Արմէն Պէրկամայի, Գ. Տիրատուրեան, Ց. Բարակեան, Ս. Գասչէնեան, Ա. Գալստեան եւ Ն. Գալեան:

∴ Անցեալ տարուան հաշուետուութիւնը ցոյց կուտայ որ հոգաբարձութիւնը 25,000 փեզոյի մուտք եւ շուրջ 16,000 փեզոյի ելք է ունեցած: Դպրոց-եկեղեցիի շինութեան գործը գրեթէ կէս եղած եւ ժամանակէ մը ի վեր ընդհատուած է, բայց մեծ յոյս կայ, որ վերսկսի:

∴ Ժամանակին տօնուեցաւ նաեւ Ապրիլեան սգատօնը եւ Մայիս 28ը: Հակառակ աւի մը թափթփուքներու աղմուկին, հետզհետէ կը զարգանայ անկախութեան գաղափարը այս յոգնած եւ ուժասպառ ժողովուրդի մէջ որ տարուէ տարի աւելի բազմութեամբ կուգայ իր յարգանքը մատուցանելու:

Բացի այս Մայիս 28էն, Հ. Յ. Դաշնակցութեան «Արարատ» խումբի նախաձեռնութեամբ տօնուեցաւ անկախութեան տարեդարձը Պուէնոս-Այրէսի արուարձաններէն Փուէնթէ-Ալսինայի Խրիմեան Ազգ. վարժարանի սրահին մէջ:

Քաջալերիչ էր մանաւանդ այդ շրջանին ծանօթ բարեկամ Տոքթ. Ժիւան Պրինոյի ճառը, որու մէջ երեւան բերաւ տարիներու ծանօթութիւն մեր հին ազգային պատմութեան եւ մանաւանդ Մայիս 28ին վերաբերեալ խնդիրներուն շուրջ:

Ուրիշ արուարձանի մէջ, որ կը կոչուի Պէնհյրօ, «Սեւրոյ-Աղբիւր» խումբին կողմէ ընկերա-համակրական խնջոյք մը տրուեցաւ:

Առաջին անգամն է, որ Պուէնոս Այրէսի մէջ այս ձեւով կը տօնուի Մայիս 28ը իրեն քաշելով այսքան բազմաթիւ ունկնդիրներ եւ տարածուելով մինչեւ շրջանները: Ցուցադրիչ ու մխիթարական երեւոյթ:

∴ Խանասորի տարեդարձը տօնուեցաւ ճիշդ իր օրին, յուլիս 25ին:

Ինչպէս տօնական օր, երեք շարք սեղաններ: Սրահին ճակատը տկնախոից լոյսերու մէջ, ու բազմաթիւ եռագոյններու շարքերէն կ'երեւին Խանասորի հերոսները: Պատկառելի դէմքեր արոնց եկած է իր յարգանքը տալու «ամերիկեան» երիտասարդութիւնը:

Խանասորի տօնակատարութիւնը ամէն տարի իր շուրջ կը հաւաքէ 20-30 տարեկան խումբ մը երիտասարդութիւն մը: Կուգան համոզուած ըլլալով իսկ, որ «աճուրդը» անպակաս է, եւ այս նեղ օրերուն ստիպուած պիտի ըլլան ծախսելու: Կուգան նոյն իսկ երբ մուտքը վճարովի է:

Հակառակ իր տկարութեան, այս տարի եւս բոլորի խնդրանքով կառավարիչ ընտրուեցաւ մեր աւագ ընկերներէն Արմենակ Մազաքեանը:

Տեղի ունեցան արտասանութիւններ, երգուեցան բազմաթիւ ազգային յեղափոխական երգեր, մէջ ընդ մէջ նուագեց նուագախումբը: Ընկ. Ս. Բարսեղեան պարզեց Խանասորի պատմական արժէքը: Խօսեցաւ նաեւ ընկ. Թորգ.: Աճուրդին մասնակցեցան բացի ընկեր-համակիրներէն, նաեւ «Ցուսաբեր»ի, Զ. Ռ. Մ.ի, «Արմենիա»ի, «Թաթուլ», «Յառաջ», «Արարատ» խումբերու եւ «Յառաջ» օրաթերթի ներկայացուցիչները:

Կէս գիշերին ներկաները մեկնեցան բարձր տրամադրութեամբ:

Ցաւալի է, որ այս գաղութի մէջ մինչեւ հիմա չէ ընդհանրացած մեր օրերու հոյակապ օրերէն մէկը, փետրուար 18ը: Եթէ անգամ մը սկսի վստահ եմ, որ երիտասարդութեան համար նոյնքան ոգեւորութեան աղբիւրը պիտի ըլլայ որքան Խանասորի արշաւանքը:

∴ Հ. Մ. Ը. Մ.ը այս գաղութի լաւագոյն կազմակերպութիւնն է: Միշտ առողջ եւ գործօն: Այս անգամ յիշենք միայն որ Հ. Մ. Ը. Մ.ը գործունէութեան նոր շրջան մը սկսած է մասնաճիւղեր կազմելով զանազան արուարձաններուն մէջ: Կազմակերպած ֆութպոլի խաղերը արդէն սկսած են ուշադրութիւն հրաւիրել: Իսկ ամենայուրջ ձեռնարկը բանախօսութեանց շարքն է, որ աւելի քան կարեւոր է մեր երիտասարդութեան համար: Առաջին բանախօսութիւնը տեղի ունեցաւ Տոքթ. Գ. Տիրատուրեանի կողմէ: Նիւթն էր՝ «Վեներական հիւանդութիւնները»: Հ. Մ. Ը. Մ.ի բռնած ճամբան ուղիղ է եւ օգտակար: Ուրիշ առթիւ մը, կը փափաքիմ աւելի մանրամասնօրէն խօսիլ իրենց մասին: Առայժմ յաջողութիւն:

Ս. ԹՈՒԼԷՆՑ

ՀԱՅ ԳԱՅԼՈՒԿՆԵՐՈՒ ԲԱՆԱԿՈՒՄԸ

Ֆրանսական խորհրդարանի նախկին անդամ եւ խաղաղութեան դատին պաշտպան Պ. Marc Sagnier՝ Bierv lle՝ գիւղը այս տարի եւս իր ծոցին մէջ համախմբեց հայ գայլուկներու խումբը եւ անոնց ծնողները:

Գիւղակին պարզ և «կամաւոր» եկեղեցականը Ս. Պիրքը ձեռքը կ'օրհնէ ժողովուրդը, որ եկած է խաղաղութեան հաւատքով ներշնչուելու:

Ժամերգութենէն ետք կ'ուզենք պտտիլ գիւղակին շուրջ. կը հարցնենք դռնապանին — սխալեցայ գիւղակի տիրոջ աղջկան որ կամաւոր մըն է խաղաղութեան դատին: Քիչ մը հեռուն գետակը կ'անցնի հանդարտ. քանի մը հայ այցելուներ, նաւակ մը կը գտնեն եզերքը՝ կ'իջեցնեն ջուրին մէջ: Ամէն ինչ հիւրերու տրամադրութեան տակ է:

Կը բարձրանանք մայրիներով շրջապատուած Camp de la Paix ընդարձակ դաշտին մէջ. մարմարեայ հոս հոն ցցցնուած քարերու վրայ փորագրուած կը գտնենք Pax լատիներէն բառը (խաղաղութիւն): Այս բառին շուրջ ստեղծուեցաւ 1924ին այն շարժումը որ կը կոչուի «Խաղաղութեան Կամաւորներու Միութիւն»: Նպատակն է համախմբել բոլոր ազգերու երիտասարդ եւ պատանի տարրերը, ներշնչել անոնց համագործակցութեան ոգին, ջնջել ցեղային ատելութեան բնազդները, եւ հաստատել խաղաղութեան, եղբայրական միութեան բարոյական ուժեր: Այս շարժումին մեծ ժողովը 1926 թուականին՝ կը կատարուի այս դաշտին մէջ. հոս եկած են աշխարհի ամէն կողմէ ներկայացուցիչներ թուով 5440: Այդ առթիւ հսկայ վրանաքաղաք մը հաստատուած է եւ կառավարութիւնը զրկած է մասնաւորապէս վրաններ:

Բոլոր կամաւորները բահ ու բրիչով՝ այդ պատմական դարձած գիւղին՝ ճամբաները շինելու գործին լծուած են. ամէն տեղ կանոնաւոր խճուղիներ շինուած են, ամէն մէկ անկիւնի վրայ աղբիւրի ծորակ մը կը հոսի, թաղերը մկրտուած են խաղաղութիւնը յատկանշող անուններով: Չես հանդիպիր ոչ մէկ անունի՝ որ յիշեցնէ պատերազմը եւ եւ անոր զօրավարները: Աշտարակի մը կատարէն կը ծածանի դրօշ մը, վրան՝ խաղաղութիւն:

Հեռուն բլրակի մը գագաթին վրայ կը տեսնենք շարժումներ: Հայ գայլուկներն են: Անոնց երգին արձագանգը կը հասնի մինչեւ մեզ: Կ'անցնինք ոլորապտոյտ ճամբաներէ, կը հանդիպինք անոնց խմբակներուն, հոս հոն ցրուած, ոմանք կը շինեն աւազէ տուներ, իսկ աղջիկ գայլուկները շինած են աղուոր պարտէզ մը շրջապատուած մայրիներու ճիւղերէ, եւ հոն կը սպասեն աչալուրջ՝ որպէս զի չարաճճի տղաներ չսպրդին իրենց սահմաններէն ներս: Իսկ ուրիշ խումբ մը հաւաքուած խոտերէ շինուած հովանիի մը տակ, սեղաններու շուրջ կը շինեն կենդանիներ ու ձեւեր, ձեռագործներ խմորի կտորներէ եւ կը գծագրեն դաշտանկարներ առանց պատկերներ ունենալու իրենց առջեւ:

Վերը՝ բարձունքին վրայ է իրենց ննջարանը. երեք մասերու բաժ- է, «Վեկնիւեկայ», «Միօն» եւ նի»: Պանուխէն արթնցած, են իրենց անկողինները, րած են գետինները: Գիշ- քուեի պահուն, ազդանշանէ մանուկներու աղմուկը կը յանկարծ, ամէնքը ստիպուա- քնանալ անշշուկ. պահակէ- կը ստանան խնամքներ՝ խմբա- հիէն, ցորեկուան վազքերու քին ստացուած վէրքերու

Վարէն խմբապետը հնչեց: Ճաշի պահն է: Մ- ծիւղերու տակէն եւ ամէն կիսնէ մէյմէկ գայլուկ վերէն վար հեւ ի հեւ վազ- աւելի լաւ խնկէք մըն է կուտայ. Խումբերը կը մրցին առաջ անցնելու համար. «Վէ- կան» յաղթական է. են սեղաններ, աթոռներ սրահի մը մէջ: Ամբոխները ուին եւ կը պարպուին, ալ խմբապետուհին» ձայն- բարձրանան ամէն կողմէ, երգերը.

Աճ գայլիկ, գայլի-
Ասկէ աղուոր ինչ կայ

Բոլոր ծնողները եւ րերը՝ որոնք կը ճաշեն հին մէջ, կը լքեն իրենց եւ ներկայ կ'ըլլան այս իսկ երբ համազամ կերակ- կամ պտուղ մը ունին, նոնց երգը աւելի ուժգին չուն է:

Գիշեր մը հայ ի պատիւ հաւաքոյթ մը է գիւղակի սինեմայի Ներկաներու մեծ մասը հեռաւոր երկիրներէ եկած ւորներ ալ փութացած էին իւրաքանչիւրը երգեց իր երգը եւ արտասանեց Տխրութիւն մը կար ամէն քին վրայ, հիւանդ հայ Լեւոնիկը ներկայ չպիտի լար հանդէսին, խմբապետ- քերը վիրաւոր էին. շուարած քան, հունգարացի կամաւոր- ջապէս կը բարձրանայ երկար ճամբայ մը, գիշերու թին մէջէն եւ շալակին վրայ- ցած հայ տղեկը՝ յաղթապա- մտնէ սրահ:

Հայ գայլիկներու խումբը կը ներկայացնէ կտորներ իրենց կողմէ բաստուած. օտարներն գնահատէին անոնց դերասան- եւ ճկուն ձեւերը եւ ընդունակութիւնները:

Հայ արենուշներն ալ հեռու մայրիներու խիտ տակ բանակած են երեք րով. անոնց հիւրասէր բաց էին ամէնուն առջեւ եւ կոկիկ. հոն ամէն իր էր: Գիշեր մը գիւղ ւաքուած էր անոնց կրակին շուրջ: Բոլոր թաց խոտերու վրայ: Նստած բոցավառ կրակը կը դաշտին մէջ, հայերէնով ցին զանազան գերեր մեծ թեամբ: Անձրեւը կը մաղուէր գարտօրէն, ոչ ոք կը տեղէն, կէս գիշերը լորը թրջեր էին: Գիւղի ւոր եւ տեղացի բնակիչները լով բաժնուեցան բանակ- վերջին պահուն միասին պարը կատարեցին կրակին

Երեք շաբաթուան այս կուրղէն ետք գայլուկները դառնալու պատրաստութիւն- տեսնեն: Դուն կանուխէն կապած են գոյքեր եւ նոյնքերափողը վերջին հնչէ, բեռները կապած իրենց նակին կը սկսին իրենց րովի յուզիչ երգերուն, գին եւ գայլուկներուն սիր- հարարուհին, հայ ծնողներ- տուցանելու համար պա- ծաղիկներ ժողված եւ կազմել տուած է. «au Bierville au revoir» եւ անուշ երգը կը հոսի հայ- ներու բերաններէն:

Կամաւորներու խմբակը

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

«ԱԶԳԱԲՆԱԿՉՈՒԹԻՒՆ»

Ընկեր «ազգաբնակչութիւնն» ալ եկաւ դուրսէն։ Վզին թուղթէ փողկապ, ձեռքը գաւազան։ Մտաւ բոլոր գասախօսական ժողովներէն ներս, հրապարակային բանախօսութիւններու մէջ եւ ի վերջոյ թերթերուն ու գիրքերուն էջը։ Քիչ մըն ալ, եւ ահա տեղ պիտի չինէ հայերէն բառարանին մէջ։

Ո՛չ, կը մերժենք ճանչնալ այս ընկեր «ազգաբնակչութիւնը»։ կը մերժենք, որովհետեւ հայ չէ։ Չիուտէ թերեւս։

Ի՞նչ կը նշանակէ «ազգաբնակչութիւն»։ Ո՞ր լեզուէն թարգմանուած է։

Մենք, որ կը սիրենք պարզութիւնը, յստակութիւնը, գեղեցկութիւնը, ճշտութիւնը. մենք որ, կը յարգենք բառերու ներդաշնակութիւնը, բարդութեանց վայելչութիւնը, իմաստներու կենդանութիւնը, մենք կը մերժենք «ազգաբնակչութիւնը» մտցնել հայկական լեզուին մէջ։

Որովհետեւ ազգ եւ բնակիչ բառերը չեն կրնար բարդութիւն կազմել, այլ ծանուանոթ այդ բառերը միանալով՝ չեն կրնար վերացական գոյական մը չինել։ Միայն է, նոյն իսկ բնակչութիւնը, թէեւ կարելի է երբեմն գործածել, բայց իր տեղը։

Ազգաբնակչութիւն բառը կը գործածեն ժողովուրդ բառին տեղ։ Օրինակի համար՝ «Երեւանի ազգաբնակչութիւնը...» կ'ըսեն, բայց միթէ՞ գեղեցիկ չէ ըսել «Երեւանի ժողովուրդը»։ Պոլսոյ մէջ ալ կը գործածեն «բնակչութիւն»։ Օրինակի համար՝ «Փարիզի բնակչութեան թիւն է...»։ Բայց աւելի գեղեցիկ չէ՞ ըսել «Փարիզի բնակիչներուն թիւն է...»։

Ուրեմն, դուրս նետեցէք հայոց բառարանէն այս «դուզանք» բառը, — ազգաբնակչութիւն։

ՍԱՄՎԷԼ

ունենալով Marc Sagnierի տիկինը եւ օրիորդը, կ'ուղեկցի հայ գաղութներուն՝ մինչեւ կայարան։

ՍԵԴՐԱԿ ԳԱՐԱԿԷ-ՕՂԼԵԱՆ

ԹՄԲ.—Ընտանիքի հայր մը, Արտաշէս Շահինեան, խմբագրատուն գալով պանդատեցաւ թէ իր զաւակը, Վարուժան, ծանր արկած մը անցուցած է բանակումին մէջ, իբրեւ հետեւանք անհոգութեան։

Ահա իր պատմութիւնը.—

Նախանցեալ շաբաթ օր, մինչ մանուկները բլուրի մը կուշտը կը փորէին, թունէլ բանալու համար, փլուզում մը տեղի կ'ունենայ։

Երկու մանուկներ կը վիրաւորուին, իսկ իր փոքրիկը, ինը տարու, Վարուժանը կը մնայ քարի մը տակ։ Վիրաւոր վիճակի մէջ, զայն կը տանին մօտակայ դարմանատուն մը, ուրկէ, երկու օր յետոյ միայն, ծնողքին պահանջին վրայ կը փոխադրուի Փարիզ, հիւանդանոց մը։

Տղեկին սրունքը կոտրած է եւ գործողութեան ենթարկուելէ վերջ, բժիշկը յոյս կը յայտնէ թէ պիտի կրնայ առողջանալ 3 4 ամիսէն։

Գիտենք որ մարզական կեանքի մէջ անխուսափելի են արկածները։ Մեր երկու ընկերներու զաւակներն ալ վիրաւորուած են։

Վարիչներուն վրայ պարտականութիւն կ'իյնայ քիչ մը աւելի ուշադրութեամբ հսկել այսպիսի պարագաներու մէջ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆՈՐ ԱՆՈՒԱՆՈՒՄՆԵՐ

Առողջապահական փոխ-գործավար նշանակուեցան Արմենակ Մալխասեան եւ Տիգրան Բունիաթեան։

ՀԱՅ ՊՐՈԼԵՏ ԳՐՈՂՆԵՐԸ ԳՈՐԾԻ

Հայաստանի պրոլետ գրողներու ընկերակցութեան գիւանը որոշեց պրոլետ գրողները ղրկել երկրին արդիւնաբերական կայաններուն, կանոնաւորապէս վարելու համար բանուորներուն գրական-գեղարուեստական աշխատանքները։

Այսպէս վեց պրոլետ գրողներ Երեւանէն մեկնած են հիւսիսային Կովկասի կամ Անդրկովկասի արդիւնաբերական վայրերը.—

Նայիրի Զարեան՝ Դոնբաս, Գեղամ Սարեան՝ Կուզբաս, Գ. Բեա՝ Բագու, Ալազան՝ Ալլահվերդի, Արմ. Թամազեան՝ Ղափան, իրեն կ'ընկերանայ նաեւ Ազնաւուրեան, իսկ Լ. Թարգիւլ՝ Լենինական։

Երեւան մնացած պրոլետ գրողներն ալ բաժնուած են հետեւեալ աշխատանքի վայրերուն մէջ.—

Ա. Վշտունի՝ պահածոյի գործարան, Ե. Չարենց՝ ծխախոտի գործարան, Ա. Բակունց՝ մեքենայական գործարան, Ե. Զուբար՝ տպարան, Աղաւնի՝ մետաքսի գործարան, Ս. Վահունի՝ բամբակի գործարան, Երուանդունի՝ Արարատ գործարան, Ա. Շայբոն՝ ձէթ-օճառի գործարան, Ս. Տարօնցի՝ կարմիր բանակի ճամբայ։

ՄԱՐԴԱՀԱՄԱՐ ԿԱՐԴԱԼ-ԳՐԵԼ ՍՈՐՎԵՑՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Հրամանագիր մը, զոր կը ստորագրէ գործավարներու խորհուրդին փոխ-նախագահը Ա. Երզնկեան, կը հրաւիրէ մարդահամար կատարել՝ արձանագրելու համար երախաները եւ չափահասները, որոնք պարտաւոր են գրել-կարդալ սորվիլ։

Որոշուած է արձանագրել բոլոր այն երախաները, որոնց տարիքը կը հասնի մինչեւ 17։ Նոյն ատեն պիտի արձանագրուին չափահասները, իրենց գրել-կարդալու աստիճանին ճշտումով։

Մարդահամարը, որ տեղի կ'ունենայ սեպտեմբեր 1էն մինչեւ 8, պիտի վարէ կրթական գործավարը։

Այս առթիւ, կրթական գործավար Դրաստամատ Մըմոնեան հետեւեալ կոչը հրատարակած է Երեւանի մամուլին մէջ.—

«Կուսակցական եւ խորհրդային վարիչ մարմիններու կողմէ մեզ յանձնարարուած է առաջիկայ ուսումնական տարուայ սկզբին կատարել 0-17 տարեկաններու մարդահամար եւ 18էն աւելի տարիք ունեցողներու հաշուառում։ Մարդահամարին ու հաշուառման ենթակայ է Խորհրդային Հայաստանի սահմաններուն բնակող մշտական ամբողջ բնակչութիւնը։ Այս մարդահամարը իր բնոյթով ու նպատակներով առաջինն է մեր երկրում։ Նրա արդիւնքները պէտք է հանդիսանան նաեւ այն հիմնաքարը, որի վրայ պէտք է կառուցուի Խորհրդային Հայաստանի մշակութային շինարարութեան երկրորդ հնգամեայ ծրագիրը։ Նկատի ունենալով այն խոշոր ու չափազանց կարեւոր նշանակութիւնը, որ հետապնդում է այս մարդահամարը, լուսաւորութեան գործավարութիւնը արանով յայտարարում է զօրաշարժի ենթարկուած աշխատաւորներին... լինել իրենց աշխատանքի վայրում ոչ ուշ, քան մինչեւ օգոստոսի 25ը, ամէն կերպ աջակցել, որպէսզի ոչ մի երախայ դուրս չմնայ մարդահամարից եւ ոչ մի մեծահասակ հաշուառումից։

Այս առթիւ Կեդր. Հայաստանի Գործադիր Կոմիտէի մէկ որոշումէն կը քաղենք հետեւեալ բացատրական կէտերն ալ.—

1.—Պարտաւորիչ կերպով գրել-կարդալ պիտի սորվին 16—50 տարեկան երկու սեռի բանուորները, որոնք կը բնակին Հայաստան,— մինչեւ 1 յունուար 1932։

2.— Երեւանի եւ Լենինականի երկու սեռի բնակիչները 16—45 տարեկան, որոնք չեն պատկանիր առաջին խումբին,— մինչեւ 1 յունուար 1932։

3.—Բամպակամշակութեան շրջաններու աշխատաւորները, 16—45 տարեկան,— մինչեւ 1 յունուար 1933։

4.— Մնացած բոլոր շրջաններու բնակիչները, երկու սեռէ, 16—40 տարեկան,— մինչեւ 1 յունուար 1933։

5.— Մինչեւ 20 մայիս 1932, գրել-կարդալ պէտք է սորված ըլլան 18 տարին լրացուցած երիտասարդները, որոնք կը մտնեն զինուորական կազմակերպութեան մէջ։

6.— Դատի պիտի ենթարկուին անոնք, որ գրել-կարդալու մասին տրուած այս պարտագիր որոշման չեն հնազանդիր եւ կը խուսափին։

ՄԱՆՍԹ.— Փոքրամասնութիւններուն (թուրք, քիւրտ եւ յոյն) դիւրութեան համար պիտի հրատարակուին մայրենի լեզուով ամսաթերթեր եւ պիտի տրուի մասնելի գրականութիւն։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՕԴԱՅԻՆ ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Ճարտարագէտ Խալատովեան հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ վերջերս «Խորհ. Հայաստանի» մէկ խմբագրին.—

Հայաստան պիտի ունենայ հաճայն հնգամեայ ծրագրին, օդային հաղորդակցութեան երկու գիծ,—

1.— Մէկը պիտի անցնի հիւսիսէն հարաւ,

2.— Միւսը արեւմուտքէն արեւելք։

Առաջին օդային գիծը, անցնելով Սարդարաբադի եւ Լենինականի վրայով, պիտի կապէ Երեւանը Թիֆլիսի հետ, եւ այսպէս պիտի միացնէ Թիֆլիս-Բագու-Խարկով-Մոսկուա գլխաւոր օդային գիծին։ Այս գիծը արագ հաղորդակցութիւն մը պիտի ապահովէ Երեւանի եւ Թիֆլիսի միջեւ թէ վարչական-կառավարական եւ թէ մշակութային-տնտեսական կողմէ։

Երկրորդ օդային գիծն է Պաթում-Լենինական-Երեւան-Նախիջեւան-Բագու։ Այս գիծը, որ պիտի անցնի Անդրկովկասի շարք մը հանրապետութիւններուն վրայէն, պիտի կատարէ Սեւ ծովը Միջերկրականի կապող օդային գլխաւոր գիծի մը դերը։ Ապագային իրարու պիտի կապէ լեռնային շրջաններու կեդրոններն ալ։

Ճամբորդներու, թղթատարի եւ լրագիրներու արագ փոխադրութիւնը մինչեւ ամենահեռաւոր շրջանները, պիտի ապահովէ Հայաստանի եւ միւս հանրապետութիւններուն մշակութային եւ արդիւնաբերական աճումը։

Ապագային պիտի խորհուի օդային հաղորդակցութեան կապ հաստատել նաեւ արտասահմանի հետ։

Երեւան կը հանդիսանայ այն կեդրոնը, ուր կը յանգին կամ իրար կը կտրեն օդային բոլոր գիծերը։ Ուստի անհրաժեշտ է մեծ ուշադրութիւն ցոյց տալ Երեւանի օդային կայանըպարտէզիհիմնաւորելուն(?)։ Երեւանէն 7 քիլոմեթր հեռու, հարթ դաշտի մը վրայ։ Կարելի չէ հիմա անմիջապէս աշխատանքի անցնիլ, որովհետեւ այդ վայրը բամպակ ցանուած է։ Այսուհանդերձ պէտք է պատրաստութիւն տեսնել կառուցման համար։

Պէտք է պատրաստել անհրաժեշտ նիւթերը՝ խայծղանով պատելու համար ճամբան, ջուր հասցնելու համար կայանին, պարիսպ շինելու համար կայանին շուրջը, հեռախօսի ու ելեկտրականութեան գիծեր երկարելու համար մինչեւ կայան։ Անհրաժեշտ է նաեւ շինել պէնզինի մթերանոց և պանդոկ։

Կը խորհուի օդային սպասարկութիւն կատարել երեք շարժանքներով օժտուած օդանաւերով, որոնք մէկ ժամէն կը կտրեն 180 քիլոմեթր։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՌՈՂՋ ԿԵԱՆՔ, ամսագիր բժշկական եւ առողջապահական։ Թիւ 8, Օգոստ.։ Ձեռքէ կը ծախուի հատը 4 ֆրանք։ Հասցէ՝ Տոքթ. Քէչէճեան, 126 Rue Legendre, Paris (17e).

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ՇԱՍԻ ՄԷՋ

ՇԱՍ.— Մարսէյլ-Փարիզ գիծին վրայ, Ռօնի գետափը, բոլորովին առանձնացած, բլրակի մը վրայ, օդասուն գիւղ մըն է Շասը։

Գաղութը բարեկեցիկ վիճակ ունի, 45—50 տնուորներով։ Քսան տունէ աւելի են հաճընցիները։ Գործարանատէրը իւրաքանչիւր ընտանիքի տրամադրած է երկու սենեակնոց յարկաբաժին մը, ինչպէս նաեւ բանջարանոցի չափ հող։ Այս բոլորին փոխարէն հայրենակիցները կը վճարեն 20 ֆրանքի անշան գումար մը։ Գաղութս ունի Հաճընի Հայր. Միութիւն մը 20—25 անդամներով հաստատուած 1927 յունուար 1էն։ Դժբախտաբար նոյ շրջանակի մէջ ըլլալուն, սահմանափակ վիճակ մը ունի։ Կան գիտակից անհատներ որոնք հոգ կը տանին մատաղ սերունդին դաստիարակութեան, դասաւանդելով տուներուն մէջ։ Շատ զգալի է դպրոցի մը պակասը։

Ինչպէս Ֆրանսայի ամէն կողմը, այստեղ ալ մտահոգութիւն կը տիրէ գործազրկութեան պատճառով։ Մեր հայրենակիցներուն 3/4ը մասը անմխացած եւ բազմանդամ ընտանիքի տէր են։ Ձե՞մ գիտեր ուր պիտի յանգի այս վիճակը։

Ինծի ցոյց տուին Սօֆիա հրատարակուած շաբաթաթերթ մը, որ սուտերով լեցուն թղթակցութիւն մը տպած էր Շասէն, «Զալլաթ» ստորագրութեամբ։

Խորհուրդ կուտամ այդ մարդուն (Սարգիս Կոտիկեան) որ նախ իր տունը կառավարէ եւ յետոյ հրապարակ իջնէ։ Զինքը ճանչցողներ չեն պակսիր։

Փօղոս Այվազեան

ԲԱԼԹԻՑԻՆԵՐՈՒ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

ԼԻՈՆ, 23 Օգոստ.— Բալուի Հայր. Միութեան հանդէսը տեղի ունեցաւ շաբաթ իրիկուն, Լիոնի 3րդ թաղապետարանի շքեղ սրահին մէջ։

Ներկայ էր հայրենակիցներու մեծկակ թիւ մը։ Հանդէսը բացուեցաւ «Մեր Հայրենիքով» զոր ժողովուրդը երգեց յոտնկայս։ Նախագահ Գ. Պօղոս Մուրադեան քանի մը խօսքով պարզեց հայրենակցական միութեան ձեռնարկները Բալուցի կարօտեալներու հանդէպ, եւ վերջացուց սիրոյ եւ համերաշխութեան յորդորով մը։

Գեղարուեստական բաժնին իրենց սիրայօժար բաժինը բերած էին Օրդ. Վ. Տօլպաշեան (արտասանութիւն) Տիկ. Մ. Ապամեան (մեներգ), Գ. Ն. Կարմիրեան (Ա. Ահարոնեանի «Ուխտաւոր») Տիկ. Մ. Սէթեան (արտասանութիւն «Խնայողութիւն»)։ Այս տեղի ունեցան հայկական պարեր հայկական տարազով։ Բոլորն ալ յաջող։

Ցետոյ բանախօսեց Գ. Կիւրեղ Խրայեան, ներկայացնելով անցեալ դէմքերն ու դէպքերը, աւանդութիւնները ու սովորութիւնները հեթանոսական շրջանէն մինչեւ մեր օրերը։

Բանախօսութենէն վերջ տեղի ունեցաւ աճուրդ մը որմէ գոյացաւ 225 ֆրանքի գումար մը։ Ցետոյ միութեան անդամներուն կողմէ ներկայացուեցաւ քրքջալից զաւեշտ մը, «Հնարամիտ Վարժապետ»ը։

Ժողովուրդը ցրուեցաւ հայրենի շունչ մը տանելով իր հետ։

Միսաք Ղազարեան

«ԻՆՉՊԷՍ ԱՇՆԱՆ ՏԵՐԵՒՆԵՐ»

ՊՈԼԷՆ, 22 օգոստոս.— Կ'իյնան մէկը միւսին ետեւէն, ծանօթ ընկերէն մինչեւ անծանօթը։ Գործարանային այս կեանքը դեռ շա՛տ ու շատ զլուխներ ունի հնձելիք, քանի՝ աշխատանքի այս պայմանները դեռ չեն կրցած պէտք եղածին պէս բարելաւել։

Ահա եւ մէկը, ընկ. Խաչիկ Աւետիսեանը, առողջ ու կայտառ երիտասարդ մը, շուրջ 35 տարեկան, որ 8-9 ամիսէ ի վեր կը տառապէր այն հիւանդութենէն՝ որուն անունն իսկ կծախքի մը զանկը կը պատկերացնէ բոլորի աչքին...

Թաղումը տեղի ունեցաւ կէսօրէ վերջ ժամը 5ին։ Ստուար բազմութիւն մը կը հետեւէր իր դագաղին։ Բացի իր ընկերներէն ներկայ էր գրեթէ ամբողջ գաղութը։ Ինչպէս եւ ֆրանսացի ծանօթներ ու բարեկամներ։

Ծաղկեպսակներ ղրկած էին Հ. Յ. Դ. Վալանսի եւ Պոլէնի մարմինները, իր բանուոր ընկերները Պէրժէր եւ Քասի գործարանը, ինչպէս նաեւ ծանօթներ ու բարեկամներ։

Վալանսէն եկած էր Պսակ քահանան, որ արարողութիւններէն վերջ՝ խօսեցաւ դամբանական մը, վեր հանելով դժբախտ ընկերոջ արժանիքները։

Եւ մտածել որ՝ «երկաթի» պէս կազմերն իսկ կրնան հալիլ գործարանին մէջ թափուած աղի քրտինքին տակ։

Եւ կարելի է ըսել որ ՚ան զոհը եղաւ այդ քրտինքին։

Ինծի չիյնար իր կենսագրութիւնը տալ հոս։ Այդ պարտքը կ'իյնայ անոնց որ մօտէն ճանչցած են իր կեանքն ու անցեալը։

Ցարգա՛նք քու յիշատակիդ ազնիւ ընկեր։

Գ.

ԿԱՄԾԱԿԻՆ ԽԱՂԵՐԸ

Թուլուզի մօտակայքը, իր արտին մէջ հողը կը վարէր ֆրանսացի երկրագործ մը, Էտուար Սարօթ, երբ յանկարծ փոթորիկն սկսաւ եւ քիչ յետոյ փայլակները իրարու յաջորդեցին։ Ու երբ կայծակ մը ինկաւ մօտիկը, հողագործը տեսաւ որ բոցերով շրջապատուած է։ Բայց յանկարծ կայծակ ինկաւ նորէն եւ զինք 10 մեթր հեռու նետեց։ Գետին ինկած չինկած, դարձեալ գնդակի պէս վեր նետեց զինք եւ երրորդ անգամ ձգեց ծառի մը տակ։ Մեծ դժուարութեամբ բժիշկները յաջողեցան ուշքի բերել հողագործը անվնաս։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (113)

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՏԱՍՆԸՄԷԿԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Սասրագրէ՝ մեր երեքի տունն ալ ու ղրկէ։ Իսկ հիմա, ինչ կայ՝ ինչ չկայ՝ կը փոխադրենք Կէլիէկուզան։ Երեկոյեան մութ ատենը կ'այրենք գիւղերը եւ անմիջապէս կը փոխադրուինք Կէլիէկուզան։ Ես ալ գնամ Շատախ, վերջացնեմ այս գիշեր եւ բոլոր ժողովրդով, կէս գիշերին կը հասնեմ ձեզ։

Նամակ մըն ալ գրեցինք Գէորգին, որ Իշխանձորը բոլոր հաւաքէ, վաղը գայ Կէլիէկուզան։ Կառավարութիւնը կ'ուզէ մեզ յանկարծակիի բերել։ Մեր զէնքերու տարածութիւնը շատ է, իսկ մենք քիչ ենք, չենք կրնար պաշտպանուիլ ու շուտով Կէլիէկուզանը մեր ձեռքէն կ'առնեն։

Նոյն բոպէին Պ. Վահանէն նամակ մը առինք։ Լուր կը պահանջէր մեզմէ, թէ ի՞նչ գրութեան մէջ ենք։ Հրայրը անմիջապէս պատասխանեց նամակով եւ աւելցուց. «Եկուր Գիւղաշէն, ես ու Անդրանիկն ալ հոն կուգանք, կը խորհինք այս հարցի մասին ու կը պատասխանենք»։

Հրայրը որոշեց, որ Սեդրակ, Աւետիս, զինուոր Գրիգոր, Մատօն եւ քանի մը զինուոր հետերնին զատուրկեն Ալիանցիք եւ վառեն։

Այդտեղի ժողովուրդը կ'ընդդիմանայ տղաներուն, նոյնիսկ Վահանին վրայ կը յարձակին ու կ'ըսեն,

— Մենք չենք ուզեր, որ մեր գիւղն այրէք։

Երեկոյեան ժամը 11ն էր։ Հրայրն ըսաւ ինծի.

— Խնդրեմ, դու գնա՛ Տափըկ։ Ես վախենամ որ հոս խառնէ եւ հոն յարձակում ընէ։ Վահանը կանչէ ու Գիւղաշէն, դուն ալ հոն եկուր, խորհրդակցինք եւ պատասխանենք։

Ես ըսի.

— Խնդրեմ, զէնքերը ա՛լ մի վերադարձնէք։ Ես կ'երթամ Տափըկ, դուք խորհրդակցեցէք եւ պատասխանեցէք։

— Դէ՛, լաւ,— ըսաւ,— քու առաջարկութիւնդ ալ կը գնենք եւ այնպէս կը ղրկենք։

Ես վերցուցի մի ձի եւ մի ջորի, գնացի Տափըկ։ Վահանը Տուլընիէն կուգայ Գիւղաշէն, կը տեսնէ որ, որ ոչ Հրայրը կայ, ոչ Անդրանիկը։

Ես վառեցի Իրիցանք ու Քափ, անցայ Տափըկ։ Հոն Վահանէն ստացայ տոմսակ մը. «Կ'երեւի խաբեցիք. ես եկայ Գիւղաշէն. ոչ դուն կաս, ոչ Հրայրը»։

Զանցած հինգ րոպէ, տոմսակ մը եւս առի թէ՝ «Կարեւ է, շուտ գաս, ես Գիւղաշէն եւ Շուշնամերկ այրել կուտամ»։

Անմիջապէս Տափըկը վառեցինք, նախօրօք պատրաստած էինք նաւթ եւ այլն, եւ շտապեցինք Շուշնամերկ։

Հրացաններու ձայնը բարձրացած էր գէպի սարը, Կէլիէկուզանի դիմաց։ Կառավարը իրեն հետ գտնուած զօրքերով ու Քիւրտերով, վարդապետներն ու Քաղաքական ժողովը հետերնին առաւօտ, լուսաբացին, կը հասնի Շէնըքի կողքը։ Շէնըքը այրած ըլլալու համար կը գրի եւ ստորագրել կուտայ։ Լոյսը բացուելուն՝ զօրքը բաժանէ 6 տեղով, թնդանօթով կը սկսի ռմբակոծել Սէմալն ու Ալիանցիքը։

Երբ ժողովուրդը դուրս կը քաշուի, կը սկսի ժողովրդի առաջ ռմբակոծել, որպէսզի առաջ չկրնայ երթալ։

Զօրքն ալ ժողովուրդի ետեւէն կուգայ։ Ուլն ու զառը, ոչխարն ու կովը, մեծ քանակութեամբ, մնացին, որովհետեւ մարդիկ զբաղուած էին իրենց օրօրոցներով, կնոջմով, քուրքերով, որ մի կերպ զրանց Կէլիէկուզան հասցնէին։

Հէնց էդ պատճառով մեր տղայոց քով շատ քիչ կռուողներ մնացին։

Երբ թնդանօթներու ձայնը կուգայ, Հրայրը, ինչպէս ժողովուրդն ու մեր զինուորները ինծի կը պատմէին, քիչ մը կը տատանուի եւ հրացան ճակտին՝ կը սկսի մտածել։

Երբ ես հասայ Շուշնամերկ, հետս կար 30 կանոնաւոր հրացան եւ 30-40 չախմախլը։ Ձեռս շատ հրացան կ'ըլլար, բայց մարդիկ զբաղուած էին ուրիշ բանով։ Շատախի 6 գիւղերու ոչխարը կ'ըլլար մօտ 12-13,000, մօտ 1200 տաւար, եզ եւայլն, Ոչխարներուց շատերը մնած էին։ Իրենք ալ ունէին կին, երեխայ, եւայլն։ Ահա այդ բանով էին զբաղուած, այն մարդիկ, որոնք մեզ հետ պիտի կռուէին։

Ես ուզեցի Շուշնամերկէն անցնել Անթապու հովտով Դաշտօք եւ տանիլ զօրքի յետեւը։ Բայց Պ. Վահանն ու հոն գտնուած Շատախի ժողովուրդը խորհուրդ չտուին։ Այդ բոլորը շատ արագութեամբ կը կատարուէր։

Բարձրացայ Մճէլնոյ աղբրի գագաթը։ Դիրքերէս իբրեւ պոռալով՝ ինծի հասկցուցին, թէ զօրքի առաջը իջեր է Կէլիէկուզանի Զրի եզերքը։ Գիւղը տանելուն մնացել է 400 քայլ։ Երբ իմ հոգ բարձրանալս կը տեսնեն, Մուրատն ու Ֆարհատը քանի մը զինուոր՝ կ'առնեն ու կ'երթան զօրքի դիմաց, Զրի եզերքը։

Մինչեւ զօրքի Զրի եզերքը հասնիլը, Կէլիէկուզանը արդէն դատարկուեր էր, ոչ մարդ, ոչ կին, ոչ կռուող էր մնացեր։ Մնացեր էին միայն Մուրատ, Ֆարհատ, Իսօ, Աւետիս, Համզօ եւ 15 զինուոր։ Քանի մը զինուոր անցեր էին Զրի միւս եզերքը։

Մի տաս-տասնհինգ Սասունցի կին, իմ գտնուած գիւղերուց հաւար կը տանեն Կէլիէկուզան, թէ Անդրանիկը 150 հոգով զօրքի յետեւը առաւ, կը ջարդէ զօրքը։ Ես այդ տանն հասած էի զօրքի կողքը։

Զօրքի մի մասը կը գտնուէր Բերբերու հովտի գլուխը։ Մճէլնոյ աղբիւրէն մինչեւ իմ գտնուած տեղը մի ժամուան ճանապարհ է։

(Շար.)

Հ. Յ. Դ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ (քաղաք).— Այս Շաբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին ատվորական հաւաքատեղին, 63 Rue de la République,

կը խօսի՝ Ընկ. Հ. ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

ՍԷՆ ԺԷՐՈՄ.— Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին։

կը խօսի՝ Ընկ. Ա. ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

ՊՕՄՈՆ—ՍԷՆ ԺՒԼԻԷՆ.— Այս Կիրակի իրիկուն ժամը 8ին, սովորական հաւաքատեղին։

կը խօսի՝ Ընկ. Ա. ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ.— Այս Երկուշաբթի իրիկուն ժամը 7ին, Ընկ. Վարդանեանի բնակարանը։

կը խօսի՝ Ընկ. Ա. ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

ԼԱ ՍԻՈԹԱ.— Այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, սովորական հաւաքատեղին։

կը խօսի՝ Ընկ. Օ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Այս դասախօսական ժողովներուն կը հրաւիրուին համակիրները։

ԱՅՑ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԻՆ

Ֆալին Գարաֆիսարի եւ շրջ. Ռազմիկ Հայր. միութեան կողմէ Օգոստ. 30, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին: Մուտք գերեզմանատան Gambettaի դուռէն, 96 division.

կը խօսին քաղաքական կուսակցութեանց Ներկայացուցիչները:
կը հրաւիրուին հայրենակիցներ:

Լիոնի մէջ «ՅԱՌԱՋ»ի գործակալն է

Խ. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

«Յառաջ» ստանալ փափաքողներէ կը խնդրուի իրենց հասցէն շուտով յայտնել Պ. Խ. Մուրատեանի, 191 Coura Lafayette, Պ. Ն. Յակոբեանի գրատունը կամ 202 Rue Boileau, Պ. Թիրեաքեանի ծաշարանը։

Հ. Յ. Դ.

Փ Ա Ր Ի Զ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. Մինասեան ԿոմիտԷի ընկերահավաքական դասախօսութիւնը վաղը Ուրբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին Հայ Ակումբին մէջ: կը խօսին ընկերներ *Մեսրոպ Գուլաւճեան* եւ *Վազգէն Շուշանեան*։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԼԻՈՆԻ Իգմիտցիներու խնամօգնութեան միութեան Ս. Նշանեան ընդհ. ժողովը՝ այս Կիրակի ժամը 2.30ին, Salle de Bibliothèque*ի մէջ։ Կարեւոր օրակարգ եւ պարտաւորիչ ներկայութիւն։*

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՕ Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 241 Rue J. J. Rousseau. *բոլոր ընկեր-ընկերուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։*

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Լիոնի ժողովրդային Գրադարանը, վարձքով կուտայ վիպական, ազգագրական, եւ ամէն տեսակ գիրքեր։ Ակումբը կը տրամադրուի նաեւ զանազան միութեանց ժողովներուն։ Դիմել Երկուշաբթի, Երեքշաբթի, Չորեքշաբթի, Հինգշաբթի եւ Ուրբաթ իրիկունները ժամը 7—8.30, 206 Rue Duguesclin, Lyon.

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Թարաք, Քէչ.— 35.
Անիէռ, Ճեր.— 20.
Քուրթէզան, Պ. Զ.— 38.

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

5000 ՖՐԱՆՔ ՆՈՒԷՐ

Քէմախի վերի Բագառիճէն Խոսրով Էլպիզեան կը փնտռէ իր զաւակները՝ Ղազարոս, Կաթիկ եւ Ազատուհի, նաեւ իր հօրեղբօրորդւոյն զաւակները՝ Աւագ, Մաթէոս եւ Շաղիկ: Իզմիրի դէպքէն առաջ Կաթիկէն լուր առնուած է Մալաթիայէն։

կը խնդրուի Հալէպի հայրենակիցներու բարի օժանդակութիւնը: Ասոնց մասին ստոյգ տեղեկութիւն տուողին 5000 Ֆր. նուէր եւ մէկ տարուան «Յառաջ»: իմացնել H. Ghougassianի, 7 Rue Sanginelle, Mazagan, Maroc).

— կը փնտռուի Ակնցի Մինաս Սէմէրճեան, հօր անունը՝ Առաքել. մօր անունը՝ Ցիրուհի: Ընդհ. պատերազմին կը գտնուէր պուլկար բանակին մէջ, ուր հետքը կորսուած է, իմացնել իր քրոջը Մարիաի Գըլլըճըեանի, 4 Rue Jouye-Rouve Paris(2). Գրտնողին 200 Ֆր. նուէր։

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 R. Rivoli, մէթ. Շաթըլէ։ Արմատ. եւ նոր մէթոտ, դարմ. արանց եւ կանանց մորթի, արեան, վեներ. հիւդ. եւ վարքիս։ Ամէնօր 9-12, 2-8, Կիր. 9-12.

EMPIRE մինչեւ-հօ՝ 37 Av. Wagram

IMPRIMERIE - **MASSIS** - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (32)

ՆԱԶԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՀԱՅՈՑ ԴԱՀԻՃԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ...

Նուրի պէյ ըսաւ.

— Հիմա կարգը պէյերուն եկաւ. Քեզ պէյերուն ալ ծանօթացնեմ։

— Ո՞ր պէյերուն։

— Սուլթանին սենեկապետներուն։

— Ուրիշ օր մը կը ծանօթանանք անոնց հետ, հիմա կը խնդրեմ որ թոյլ տաք մեկնիմ։

Եւ դուրս նետեցի ինքզինքս։

56.— ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՄԱՍԻՆ

1293 տարուան ռուսեւթուրք պատերազմը սկսաւ Թրքական բանակներուն յաղթական արշաւով։ Սակայն երբ Պալատը ազնուարար միջամտեց զինուորական գործողութիւններուն, հրամանատարներուն մրցակցութիւնը պատճառ դարձաւ որ յաղթանակին փառքը խլէ Ռուսիան։ Արդէն ռուսական բանակը անցեր էր Պալքանները։ Դրաւեալ Պուլկարիոյ Իսլամները, թողլով իրենց երդիքն ու հողերը, կը գաղթէին դէպի Պոլիս։ Ամէն գիշեր Ռումէլիի շոգեկառքով Պոլիս կը հասնէին գաղթականները կատարելապէս թշուառ, հազար հազարներով։ Զանոնք կը զետեղէին խաներու, պարապ տուներու եւ մզկիթներուն մէջ։ Գաղթը չէր վերջանար սակայն։ Միւս կողմէ տուն ու մզկիթ չմնաց, տեղաւորելու համար զանոնք։ Այնպէս որ գաղթականները մնացին Սիրքէճիի նաւամատոյցին մօտ, աւերակներուն մէջ կամ հրապարակներուն վրայ։ Անհրաժեշտ էր լուրջ եւ արագ միջոցներ գտնել, տեղաւորելու համար այս ամէնքը։ Սայիտ փաշայի նախագահութեան տակ կազմուեցաւ յանձնախումբ մը, որուն կը մասնակցէին Նախարարներ եւ աւագանին։ Ձիս ալ քարտուղար նշանակեցին։ Անշուշտ Նուրի պէյին յանձնարարականով։

Այս բարձր յանձնախումբը կը շարունակէր ժողով գումարել հրապարակին վրայ, վրանի մը տակ, Ելտըզի ճաշարանին առջեւ։ Օրը օրին որոշումներ կուտայինք եւ միջոցներ ձեռք կ'առնէինք, գաղթականները տեղաւորելու համար ծառակայ գաւառներուն մէջ։

57.—ՍԱՅԻՏ ՓԱՇԱՅԻ ՀԵՏ

Օր մը յանձնախումբը որոշեց աղերսագիր մը խմբագրել, տպահովելու համար Ռումէլիի գաղթական ժողովուրդին հանգստութիւնն ու փրկութիւնը։ Ձեռագիր օրինակ մը պատրաստեցի եւ Սայիտ փաշային յանձնեցի։ Տեսայ որ ձեռագրիս եզերքը երկու վայրկեանի մէջ ճանճերով գրածէս աւելի երկար յաւելումներ էր ըրեր, կարգ մը սրբագրութիւններ կատարելով բուն որոշումը ճշդեր էր։ Հիանալի բան էր իր լեզուին յստակութեան հետ հաստատամտութիւնը, ինչպէս նաեւ արագ խմբագրելու կարողութիւնը, որ արտակարգ էր։ Այն յոգնախուռն գաղթականները, որոնք խճողուած էին իրենց յատկացուած տուներուն մէջ, կը սպառնային Պոլսոյ հանրային առողջութեան։ Ընդամէնը աւելի քան 100,000 հոգի էին անոնք, որոնք եթէ կարճ ժամանակի մը մէջ տեղաւորուեցան, անիկա կը պարտին Սայիտ փաշայի։

Երբ յանձնախումբը ժողով գումարեր, գրեթէ միշտ Սուլթանը ունկնդրութեան կը կանչէր Սայիտ փաշան, որ անպայման 10 վայրկեանէն կը վերադառնար։ Փաշան իր ծառիս շատ համակրալից վերաբերում մը ցոյց կուտար եւ քաղաքավար կը վարուէր։ Անկէ համարձակութիւն առնելով, իրեն յայտնեցի թէ ձանձրացեր էի իբրեւ գրական գործիք ծառայելէ ուրիշներու. տէրերուն ձեռքը, ուստի կ'ուզէի ինքնագլուխ թերթ մը լոյս ընծայել, եթէ խորհուրդ տար եւ արտօնութիւն ստանալու ճամբին իր միջնորդութիւնը բերէր։ Տարիքս փոքր էր, ըստ ծանօթի օրէնքին։ Բայց ... հաւար տեսակ դժուարութիւն ցոյց կուտային անոնք որ Թերթի կրթութեան համար խնդրագիր կը ներկայացնէին, եւ այս՝ հակառակ նաղրական ակզբունքներու։

Այս պատճառով անկարելի էր բան մը յուսալ, եթէ ուզէի օրինաւոր ձեւով խնդրագիր մը ներկայացնել Պապը Ալիին։

Օր մը, երբ փաշան ունկնդրութեան կ'երթար, դուրս ելայ վրանէն պատրաստած աղերսագիրս յանձնեցի իրեն։ Խնդրեցի որ ուժ տայ արտօնութեան։ Զօրաւոր խոստումներ առի եւ բաժնուեցայ։ Եւ սակայն փաշան վերադարձաւ Սուլթանին քովէն, բան մը չըսաւ ինծի։ Արդեօք աղերսագիրս տալու վարանեցա՞ւ, թէ յանձնեց բայց մերժուեցաւ։

58.— «ԳԱՂԹԻ ԱՂԷՏԸ»

Պատերազմը վերջացած էր։ Թուրք գերիներուն մեծ մասը վերադարձած էր Ռուսիայէն։ Կազի Օսման փաշան եւ Փլէվնայի բանակին ... յակոյտը Պոլիս հասած էին։ Գիշեր ցերեկ կը մտածէի այն աղէտին մասին, զոր այս պարտութիւնը պիտի գործէր երկրին ապագային վրայ։ փազանց կը վշտակրէի։ Ներսէս արիւն կուլայի, տեսնելով այս անտուն գաղթականներուն թշուառութիւնն ու չարչարանքները։

Ուզելով այդ թշուառներուն փոքրիկ ծառայութիւն մը մատուցանել նոյն ատեն [illegible] պարտութեան ազդակներն ու պատճառները թատերգութիւն մը գրեցի, «Մէլաքէթը Հիճրէթ» (Գաղթի Աղէտը) գիրով։ Ծանձէախումբ մըն' ալ կազմեցի, հովանաւորութեամբ Կազի փաշայի, եւ ներկայացման հասոյթը որոշեցի յատկացնել գաղթականներուն

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO: LOUIS BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 376 386

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՈՒՐԲԱԹ
28
ՕԳՈՍՏՈՍ
1931

28 AOUT 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1658

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԳԱՐՇԵԼԻ Է, ՊԱՐՈՆՆԵՐ

Մէկ շաբաթէ ի վեր Փարիզ կը գտնուի քաղաքացի Սահակ Տէր Գաբրիէլեան, նախագահ՝ Հայաստանի գործավարներու խորհուրդին։ Բաղձնի, ընթացիկ բացատութեամբ՝ վարչապետ կամ նախարարապետ։

Եկած օրն իսկ, Հայաստանի ներկայացուցիչը պարտք սեպեց յայտարարութիւններ ընել Փարիզի երեւանեան կոչնակին եւ ռամկավար պաշտօնաթերթին։ Յայտարարութիւններ, որոնք տեղեկութիւններ կուտան ծրագրուած ներգաղթի մասին։

Համաձայն այդ յայտարարութիւններուն, Երեւան պիտի կրնայ անմիջապէս ընդունիլ վեց հազար հոգի, որոնց համար բնակարան պատրաստած են եղեր, «իսկ երկու ամիսէն տեղ պատրաստած կ'ըլլանք չորս հազարի համար եւս»։

Իւրաքանչիւր ընտանիք հինգ հոգի հաշուելով, տասը հազար հոգի պիտի ընդունին։ Իւրաքանչիւր ընտանիքի տեղաւորման ծախքը հազար ռուբլիէն՝ նախատեսած են երկու միլիոն ռուբլի (մէկ միլիոն տոլար)։ Իսկ փոխադրութեան ծախքը պիտի հոգան արտասահմանի կազմակերպութիւնները.— Բարեգործական, Հայր. Միութիւններ եւն.։

Այս հաւաստիքները արդէն թոցուցած են Երեւանի վարձու մունետիկներուն խելքը։ Եւ չտես, գարշելի «ղալմաղալ» մը բռներ է հրապարակը։

Գ. Ս. Տէր Գաբրիէլեան ինքն է որ տուն կուտայ այդ ժխորին, ինչպէս Երեւանի, նոյնպէս եւ Փարիզի մէջ։ Հայաստանի «վարչապետը» ինքն իրեն թոյլ կուտայ քաղաքականութիւն խաղալ գործի մը մէջ, որ ամէն բանէ առաջ լրջութիւն կը պահանջէ։

Երբ տակաւին Երեւան էր, պարտականութիւն սեպեց յայտարարել «Խորհրդային Հայաստան»ի խմբագրին.

— «Միջազգային բանուորութեան հայրենիքին մէջ տեղ չեն կրնար ունենալ Հայաստանի աշխատաւորութեան ու միջազգային բանուորական բանակի թշնամիները, արիւնռուշտ իմպերիալիստներու վարձկան՝ դաշնակցական թափթփուքները»։

Հազիւ Փարիզ հասած, եւ առանց ճանչնալու միջավայրը, նորէն կը յիշեցնէ.

— «Մենք կ'ըսենք որոշակի, թէ նեքս պիտի առնենք աշխատաւորներ, բանուորներ, գիւղացիներ եւ որակեալ մասնագէտ տարրեր. ուրեմն այդ տարրերուն կը մնայ նախօրօք խզել իրենց կապերը խորհրդային Հայաստանի ոխերիմ թշնամի դաշնակցական կուսակցութեան հետ։»

Այսքանը արդէն բաւական է, որ լարուած ճախարակներու պէս ոստոստեն, ճռնչեն Երեւանի զոյնզգոյն բարեկամները ու գործակալները, եւ իրենց կարգին քաղաքականութիւն խաղան։

Քաղաքականութիւն՝ տարագիր բազմութիւններու գլխուն։ Անարգ խեղկատակութիւն մը՝ ի հաշիւ անճար աշխատաւորներու որոնք ուրիշ բան չեն ուզեր, եթէ ոչ հայրենիք, որոնք ուրիշ կարօտ չունին, բայց եթէ կարօտը հողին եւ արդար վաստակին։

Խոստովանեցէ՛ք, պարոններ, որ գարշելի է այս պատկերը։ Աւելի քան գարշելի, Գ. Տէր Գաբրիէլեան։

Ներգաղթի «Ուքա՞զ» էք ստացեր Մոսկուայէն։ Բարի։ Աշխատեցէք իրականացնել։

Աշխատեցէք տանիլ ոչ թէ տասը հազար, այլ հարիւր հազար։

Արժեցուցէք ձեր վարկն ու խելքը՝ ընդարձակելու, զօրացնելու համար հայրենիքը, կարելի եղածին չափ շատ աշխատաւորներ փրկելով օտարութենէ, անտուցութենէ, թշուառութենէ։

Այստե՛ղ է որ երեւան պիտի գայ ձեր արժանիքը։ Մնացեալը՝ ճամարտակութիւն է եւ խուժանավարութիւն։ Քամի, որ կուգայ ու կ'անցնի։

Գ. Տէր Գաբրիէլեանի յայտարարութիւններէն կ'երեւայ որ առաջին պարտականութիւններ կ'իյնան արտասահմանի մարմիններու վրայ, գաղթականներու փոխադրութեան համար։

—«... Բայց միայն շօշափելը բաւական չէ. կան անոնց պարենաւորումը ճամբու ընթացքին եւայլն։ Ասկէ զատ պէտք չէ կարծել նաեւ, որ գաղթականները գաթում հասնելէ ետք այլեւս ամէն ինչ կը վերջանայ։ Հայաստանի կառավարութեան յանձնելով այդ գաղթականները, պէտք չէ վերջացած նկատել արտասահմանեան կազմակերպութեանց պարտքը, անոնք պէտք է օժանդակեն Հայաստանի կառավարութեան, անոր գործը դիւրացնելու համար։»

Կառավարութիւն մը որ այս մտահոգութիւններն ունի և այս ակնկալութիւնները՝ արտասահմանէն, չի կրնար զոհացում գտնել խուժանավարութեամբ։

Ժամանակ է, վերջապէս, որ եկող-գացող «կոմիսարները» բան մը սորվին։ Բա՛ն մը մտնեն իրենց գլուխէն, որ ոչ խմասութեան «ալֆա»ն ու «օմեղա»ն է, ոչ ալ անպատճառ բարիք՝ հայ աշխատաւորութեան համար։

Ներգաղթի դիւրացումը կը պահանջէ հաւաքական, զօրաւոր, ծաւալուն աշխատանք եւ վստահութիւն։

Ներգաղթը չի կրնար դառնալ մենաշնորհ, տատուն կանուխ արթնցողին ձեռքը։ Կամ նիւթ՝ շուկայիկ սակարկութեանց։

Եւ ո՛րեւէ իշխանութիւն, ինչքան ալ յաւակնութիւններ ունենայ, չի կրնար անվերջ պառակտում սերմանել գանգուածներու միջեւ, առանց վնասելու հայրենիքին։

Քիչ կը աւելի լրջութիւն եւ պարկեշտութիւն, երբ անճար եւ անհամբեր բազմութիւններու ճակատագիրն է մէջտեղ դրուած, «հարուածային կարգով»։

Շ.

ՍԵՐՏ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆ
ԴԱՇՆԱԿՑԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԻՋԵՒ...

«ԹԱՅՄԶ»Ի ՀՐԱՇԱԼԻ ՀԷՔԵԱԹՆԵՐԸ

Լոնտոնի «Թայմզ»ը երկար թղթակցութիւն մը հրատարակած էր երէկ (27 օգոստոս), իր Թուրքիոյ թղթակցէն։ Խորագիրը՝ «ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒ ԻՐ ՀԱՐԵՒԱՆՆԵՐԸ— ԵՐԿԻՒՂ՝ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱԶԴԵՑՈՒԹԵՆԷ»։

Տեղի անձկութեան պատճառով, այսօր կուտանք ամէնէն հետաքրքրական մասը, մնացեալը վերապահելով վաղուան.—

Կովկասի վերջին դէպքերը մեծ անձկութիւն կը պատճառեն Էնկիւրիի մէջ։ Զանգեզուրի շրջանին մէջ խոշոր տարածութիւններ բաժնուած են հայ գաղթականներու, եւ հայկական առանձին վարչական շրջան մը ստեղծուած է Ղարաբաղի գաւառին մէջ, որ նմանապէս մաս կը կազմէր Ազրբէյճանի։ Պատճառը թերեւս այն է որ խորհրդային իշխանութիւնը աւելի վստահութիւն ունի հայ գիւղացիներու քան Ազրբէյճանի թուրքերուն վրայ, որոնք առատապէս թշնամի են համայնավարութեան։

Միւս կողմէ, կ'ըսուի թէ Դաշնակ Կոմիտէն, որ հզօր է հայկական հանրապետութեան մէջ, սերտ եւ սիրալիր յարաբերութիւններ կը պահպանէ խորհրդային կառավարութեան հետ, եւ Հայերուն հանդէպ ցոյց տրուած շնորհը կրնայ արդիւնք ըլլալ այս գործակցութեան։ Ինչ որ ալ ըլլայ պատճառը, Թուրքիա երկիւղով կը դիտէ ո՛րեւէ շարժում որ կը ձգտի զօրացնել հայկական ազդեցութիւնը իր սահմաններուն վրայ։

Ունենալով Հայեր՝ Թրքական սահմանագլուխի Կովկասեան եւ Սուրիական տիերուն վրայ եւ գծգծ Պիւրտեր՝ սահմանին թրքական կողմը, Թուրքիա իրաւունք ունի մտատանջուելու արեւելեան նահանգներու ապագայի մասին։ Եւ զգուշական միջոցներ կ'առնուին։ Լայն իրաւասութիւններով մարզպանը նշանակուեցաւ արեւելեան շրջանին մէջ եւ բարենորոգումներու ընդարձակ ծրագիր մը պատրաստուեցաւ 4 տարի առաջ։ Այժմ կը ծանուցուի թէ, արեւելեան նահանգներու թուրք բնակչութիւնը պիտի զօրացուի 100,000 թուրք գիւղացիներ փոխադրելով Պուլկարիայէն եւ Եուկոսլավիայէն։

ՓԱԽՈՒՍՏ ԿԱՐՄԻՐ ԴՐԱԽՏԷՆ

Ֆրանսական ընդհ. ապահովութեան գործակալները Ցեօնքերքի մէջ կը գրաւին Ռուսիայէն փախած լուսով մը, որ Ցեօնքերք հասած է նաւու մը մէջ պահուըտելով։ Փախստականը անցած է Ալճերիայէն, Իտալիայէն, Գերմանիայէն եւ Պելճիքայէն։

Այս անձը որ կը կոչուի Պարգեւիչ, հեղինակած է քանի մը գրքոյկներ, Տասներեք տարի խորհուրդներու ձեռքին տակ» եւ «Ներկայիս ի՞նչպէս կ'ապրին խորհ. Ռուսիոյ, անոր բանտերուն եւ թիարաններուն մէջ»։

.˙. Հինգած մակոյկով մը վեց հոգի Ռուսիայէն փախած եւ Վառնա եկած են ուժասպառ վիճակի մէջ, փախստականները երեք այր, կին մը եւ երկու տղաք են, որոնք տասը օր առաջ ռուսական եզերքներէն մեկնած են քանի մը օրուան պաշարով ու ահաւոր նեղութիւններ կրած են ծովուն վրայ, անօթի ու ծարաւ։

ԺԱՆՏԱՏԵՆԴԸ ԷՆԿԻՒՐԻԻ ՄԷՋ

Էնկիւրիէն կը հաղորդեն թէ ժանտատենդը դարձեալ երեւան ելած է այնտեղ։ Առողջապահական վարչութիւնը հիմնական միջոցներ ձեռք առած է։ Այս առթիւ բոլոր տուներուն կոյուղիները կը զացուին եւ մէջը հակամանրէական բաղադրութիւններ կը լեցուին։

Առ այժմ հիւանդութեան դէպքեր չեն արձանագրուիր։

ՉԷԶՈՔՈՒԹԵԱՆ ԴԱՇԻՆՔՆԵՐ ՌՈՒՍԻՈՅ ՀԵՏ

Ռուսիոյ եւ Լեհաստանի միջեւ, ոչ-յարձակման դաշինքի մը կնքման բանակցութիւնները կը կատարուին գաղտնօրէն։ Ւէեւ հաղորդուեցաւ թէ լեհ կառավարութիւնը Մոսկուայի իր դեսպանին միջոցով դաշնագրի նախագիծ մը ներկայացուցած է Մոսկուա, սակայն դեռ պաշտօնական ո՛չ մէկ զեկոյց հաղորդուեցաւ այս մասին։

Միւս կողմէ, Մոսկուայի գերման դեսպանը վերադարձած է Պերլին, զեկոյց տալու ֆրանքօ-ռուս բանակցութեանց եւ լեհական նախագծի հետեւանքով ստեղծուած կացութեան մասին։ Իսկ Ռուսիոյ արտաքին գործավարը Լիտվինոֆ որ պիտի երթայ Ժընեւ, կանգ պիտի առնէ Պերլին, տեսակցութիւն մը ունենալու համար Քուրցիուսի հետ։

Ռումէն կառավարութիւնը որ տեղեակ է կատարուող բանակցութիւններուն, ուշի ուշով կը հետեւի անցուդարձերուն։

ԿԱՆՏԻ ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ ԿԼՈՐ ՍԵՂԱՆԻՆ

Սիմլայի մէջ Հնդկաստանի փոխարքային հետ տեսակցելէ վերջ, Կանտի յայտարարեց թէ շաբաթ օր կը մեկնի Լոնտոն, մասնակցելու Կլոր Սեղանի խորհրդակցութեան։ Տեսակցութենէն անմիջապէս վերջ, Կանտի վերադարձաւ Պոմպէյ։ Փոխարքային եւ Կանտիի տեսակցութիւնը գոհացուցիչ արդիւնք տուած է։ Այս մասին զեկոյց մը պիտի հրատարակուի։

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Երուսաղէմէն տրուած հեռագրի մը համաձայն, արաբական գործադիր կոմիտէն հրատարակեց զեկոյց մը, որով եւ րեւան կը հանէ կառավարութեան գործադրած «տրակոնական» միջոցները՝ անդորրութիւնը պահպանելու համար Նապլուսի մէջ, ուր անցեալ կիրակի ոստիկանութիւնը զէնք էր գործածեր, ցուցարարները ցրուելու համար եւ վիրաւորեր երեք Արաբներ։ Արաբական գործադիրը կը յայտնէ թէ նման խիստ միջոցներ չպիտի արգիլեն Արաբները որ պաշտպանեն իրենց կեանքը։

Անդրյորդանանեան Արաբներու պատուիրակութիւն մը, ներկայիս կը շրջագայի Պաղեստինի զանազան քաղաքները։

ԻՏԱԼԻԱ ԵՒ ՎԱՏԻԿԱՆ ԿԸ ՀԱՄԱՁԱՅՆԻՆ

Հռոմի մէջ զրոյց կը շրջի թէ իտալական կառավարութեան եւ Վատիկանի միջեւ համաձայնութիւն է գոյացած, կաթոլիկ հաստատութեանց շուրջ ծագած հարցերուն մասին։

Ըստ այս համաձայնութեան, երիտասարդ կաթոլիկ հաստատութիւններն ու անոնց համանուն մարմինները պիտի գտնեն թեմական կազմակերպութիւններ եւ Իտալիա պիտի ընդունի թէ եպիսկոպոսներն իրաւունք ունին նշանակելու այն կղերականները, որոնք պիտի զբաղին ֆաշիստական երիտասարդ կազմակերպութեանց կրօնական դաստիարակութեան հոգածութեամբ։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԲՐԻՏԱՆԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

ՆՈՐ ԴԱՀԼԻՃԸ ԳՈՐԾԻ ՁԵՌՆԱՐԿԵՑ

ԱՇԽԱՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԱՆՀԱՇՏ ՊԱՅՔԱՐԸ ՄԱՔՏՈՆԸԼՏԻ ԴԱՀԼԻՃԻՆ ԴԷՄ

Իշխանութեան փոխանցումը արդէն կատարուած ըլլալով, Անգլիոյ նոր կառավարութիւնը գործի ձեռնարկեց, առաջին առթիւ իսկ, ուսումնասիրելով արտակարգ պիւտճէի ծրագիրը։ Ուսումնասիրուելիք տնտեսական ծրագրին գլխաւոր կէտերուն շուրջ՝ դահլիճին մէջ կատարեալ համաձայնութիւն կը տիրէ, ինչպէս կը հաւաստեն լաւատեղեակ շրջանակներ, շնորհիւ նախորդ դահլիճին հրաժարումէն առաջ, կուսակցութեանց պետերուն միջեւ կատարուած բանակցութիւններուն։

Նոր դահլիճը նշանակեց զանազան յանձնախումբեր, որոնց գործը պիտի ըլլայ քննել ելեւմտական եւ տնտեսական այն հարցերը, որոնք արագ լուծում կը պահանջեն եւ մշակել դարմանի առաջարկներ։ Որոշուած է խորհրդարանի աշխատանքներու ընթացքին, յետաձգել կարգ մը օրէնքներու վճաբանութիւնը եւ ամէնէն առաջ խորհրդարանին ներկայացնել ելմտական եւ տնտեսական այն միջոցները, որոնց վրայ դահլիճը կանգ պիտի առնէ մինչեւ սեպտ. 8։

Կ'ըսուի թէ կառավարութիւնը խորհրդարանի լուծումը պիտի յայտարարէ այն ատեն միայն, երբ երկրին ելմտական կացութիւնը կատարեալ վստահութիւն ներշնչէ արտասահմանի։ Քաղաքական շրջանակները համոզուած են թէ դահլիճը իր առջեւ ունի երկարաշունչ աշխատանք մը, որ կրնայ տեւել մէկ տարի կամ աւելի։ Ասկից զատ, նոյնքան կարեւոր գործ մըն է նաեւ Կլոր Սեղանի խորհրդակցութիւնը եւ նոր կառավարութիւնը որոշած է Հնդկաստանի մէջ վերահաստատել խաղաղութիւնը եւ թոյլ չտալ որ կրկնուին այն դէպքերը, որոնք ծագեցան Կանտիի շարժման հետեւանքով։

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ԸՆԴԴԻՄՈՒԹԻՒՆԸ

ԱՌԱՋԱՐԿ ՄԱՔՏՕՆԸԼՏԸ ՎՏԱՐԵԼՈՒ

Աշխատաւորական դահլիճին հրաժարումէն անմիջապէս յետոյ, Աշխատաւորականները եւ արհեստակցականները առանձին նիստեր ունեցան եւ իրենց խորհրդակցութիւնը վերջացուցին խառն ժողովի մը մէջ։

Այս խառն ժողովին մէջ միաձայնութեամբ տրուեցաւ որոշում մը, որուն համաձայն, ո՛չ մէկ ջանք պիտի խնայուի, խորհրդարանին մէջ թէ երկրին ամէն կողմերը, բուռն պայքար մղելու համար ընդդէմ նոր կառավարութեան։ Այս որոշումը, գնահատելով հրաժարած նախարարներու ընթացքը, կը յայտարարէ թէ խորհրդարանի աշխատաւորականները պաշտօնապէս կը կազմեն ընդդիմադիր տարրը։

Լոնտոնի աշխատաւորական կազմակերպութեան կոմիտէն, առաջարկած էր Մաքտոնըլտի վտարումը ենթարկել Ընդհ. Խորհուրդի որոշման, իբր անհաւատարմութեան պատճառով։ Առաջարկը նկատի չառնուեցաւ։

Այսօր միայն, Մաքտոնըլտի պարագան պիտի քննուի աշխատաւորական Գործադիրին կողմէ, նկատի առնելով անոր կուսակցութեան պետ եւ Գործադիրի անդամի հանգամանքը։

Մաքտոնըլտ անձնական նամակ մը ուղղելով աշխատաւորական երեսփոխաններուն, կը բացատրէ իր ընթացքին տուն տուող պատճառները։

Թուրքիոյ օդանաւային տորմիղը

Պոլսէն, «Թան»ի թղթակիցը կը գրէ թէ թէեւ յառաջիկայ տարուան համար, պատերազմական օդանաւորդութեան յատկացուած վարկը 1,840,031 ոսկի էր, սակայն այդ գումարը բարձրացուցած են 3,456,814 ոսկիի։ Ասով կը հաստատուի թէ հակառակ պատերազմական վարկերու կրճատման, Թուրքիա որոշած է զօրացնել իր օդանաւային տորմիղը։ Թուրքիա ամէնէն աւելի նախընտրութիւն տուած է ֆրանսական օդանաւերու։ 122 պատերազմական օդանաւերուն վրայ, 69ը ֆրանսական են, 20ը չեխօսլովաք եւ 33ը հայթայթուած են զանազան երկիրներէ։

Թուրքիա ներկայիս բանակցութեան մէջ է իտալական գործարաններու հետ, 16 ջրասուզանակներու հայթայթման համար։ Գործը արդէն վերջացած պիտի ըլլար, եթէ թուրք օդանաւային վարչութիւնը եւ նաւորդները չպահանջէին որ սուզանակները օժտուած ըլլան ֆրանսական Իսփանօ-Սուիզա շարժիչ մեքենաներով։ Իտալացիները անոնց տեղ կ'առաջարկեն 750 ձիու ուժով իտալական շարժիչ մեքենաներ։ Թուրքերը կը պնդեն իրենց պահանջին վրայ։

Հրաժարում խորհրդային գործավարներու

Մոսկուայի մէջ զրոյց կը շրջի թէ խորհրդային չորս գործավարներ հրաժարական տուած են։ Անոնց մէջ է, կ'ըսուի, նաեւ Միկոյեան։

ԳՈՂ ՀԱՅ ՄԸ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ

Մարսէյլի մէջ, ոստիկանութիւնը ձերբակալեց հայ մը Ստեփան Շուշանեան, 43 տարու, որ վաճառատունէ մը գողութիւն էր ըրեր։

Ստեփան Շուշանեան որ կը կարծուի թէ Թուրքիացի է, յանձնուած է դատական իշխանութեան, ոստիկանատան մէջ հարցաքննութեան մը ենթարկուելէ վերջ։

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՄԻԱՍՆԻԿԵԱՆ
ՆԱԽԿԻՆ ՎԱՐՉԱՊԵՏ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ

Անոնք, որ կը հետեւին Հայաստանի կառավարական կազմին շարունակական փոփոխութիւններուն, կը տեսնեն թէ պաշտօնի գլուխ կ'անցնին ոչ միայն անոնք որ քիչ մը «ռուսասէր» են, այլ նաեւ անոնք, որ «նոր բոլշեւիկներ» են։ Այսօր «Խ. Հայաստան» թերթին մէջ անունն իսկ չէք գտներ այն «հին բոլշեւիկներուն», որոնք պատրաստուած մարդիկ էին, խոր հմտութիւն ունէին և մտային պաշար։ Ժամանակ մը անհրաժեշտ էր կուսակցական երկար «սթաժ», հիմա ոչ։ Նոր բոլշեւիկները դիւրութեամբ կը գրաւեն այժմ բոլոր դիրքերը, առանց պայմանագրական սթաժի եւ առանց մտաւորական պաշարի։ Երիտասարդներ են անոնք, որ չկրցան դպրոց տեսնել։ Եւ հիմա, երբ պէտք է ցոյց տալ քանուորներուն ու գիւղացիներուն թէ իրենցմէ որ եւ է մէկը կրնայ կառավարական բարձրագոյն դիրքերուն կանչուիլ, երիտասարդները, տակաւին խակ ու անփորձ, դիրքէ կը բարձրացնեն ամէն օր։ Չի բաւեր սակայն փառասէր ըլլալ, գրաւելու համար նման դիրքեր։ Անհրաժեշտ է նաեւ վարել գիտնալ գործերը։ Ի՞նչ դիւրին բան, եւ ի՞նչ հանճարեղ միջոց, — Մոսկուա ամէն մեծ պաշտօնատարի կողքին նշանակած է «մասնագէտ» Ռուս մը, իբրեւ օգնական կամ խորհրդական։ Ուրեմն, գործերը կը վարեն այդ «մասնագէտները», բայց ժողովուրդին ցոյց կը տրուի թէ, սա երիտասարդ քանուորն է, որ կը վարէ գործերը։ Այս հանճարեղ գիւտը, որով Մոսկուա դուրս քշեց հին բոլշեւիկները եւ երիտասարդներ դրաւ անոնց տեղը, մեկնաբանութեան չի կարօտիր Չէ՞ որ երիտասարդները գործէ չեն հասկնար։ Մասնագէտ չեն։

Բայց ո՞ւր են անոնք, որ պատրաստուած էին, պաշար ունէին և կարողութեան տէր էին։

Այսօր փաստ է, որ չկան մէջտեղը, այդ «հին բոլշեւիկները»։

Անոնցմէ էր Ալեքսանդր Միասնիկեան, պատրաստուած, խոր հմտութեան եւ պաշարի տիրացած։ Օդանաւով ճամբորդութեան մը ընթացքին՝ ինկաւ ու մեռաւ (1925)։ Չեմ գիտեր թէ ի՞նչ կը մտածեն իր ընկերները, որոնք ողջ են, կ'ապրին բայց անկիւն մը նետուած։ Ի՞նչ հաւատքով, ի՞նչ յոյսերով. եւ ի՞նչ խանդավառութեամբ ողջունած էին «կարմիր արշալոյսը»։ Կը մտածե՞ն, վերջապէս, թէ հիւսիսային աշխարհակալին ներկն է միայն փոխուած։

Նորերը գիտենք ու կը ճանչնանք։

Ներկայացնենք հիներէն մէկը, Ա. Միասնիկեանը, որուն կեանքին, մտածումներուն ու ցանկութիւններուն առարկայական պարզաբանումն իսկ, բաղդատութիւնով մը Հայաստանի ներկայ կացութեան հետ, կրնայ տիպար դաս մը, թելադրական դաս մը դառնալ շատերուն համար։ Կը հետեւիմ Ծոլակ Խանզադեանի գրքոյկին, «ընոյթագրման փորձին», որ կը ներկայացնէ Միասնիկեանը իր զանազան արտայայտութիւններով։

.*.

Ի սկզբանէ էր Հ. Յ. Դաշնակցութիւն։

Երբ Միասնիկեան, 1904ին, Մոսկուայի Լազարեան Ճեմարանը կը մտնէ, դաշնակցական էր արդէն։ Նախիջեւանէն Մոսկուա կը հասնէր Աւետիք Իսահակեանի յանձնարարականով.

— Շատ լաւ տղայ է, պատրաստուա՜ծ.

Այստեղ կ'ուսանէին Վահան Տէր Գրիգորեան (քանաստեղծ Տէրեան), Պօղոս Մակինցեան, Ծոլակ Խանզադեան եւ ուրիշներ։ Խանդավառ երիտասարդներ բոլորը։ Կը կարդան Րաֆֆի, Աչառեան։ Բոլորին մտածումը կեդրոնացած է թրքական Հայաստանի ազատագրական շարժումներուն վրայ։ 1905ին Վահան Տէրեան եւ Պօղոս Մակինցեան քննութիւն կուտան եւ կը մտնեն Հ. Յ. Դաշնակցութեան շարքերուն մէջ։ Անմիջապէս կը գրկուին Շիրակի շրջանը։ Անօթիի պէս կը կարդան Բելինսկի, Պիսարեւ, Մարքս, Զուպրով, Էնգէլս, Լասսալ։

Թիթեռնիկնե՞ր բոլորը, նոր ծաղիկ են տեսեր։ Եւ ահա կը մտնան հայկական իրականութիւնը։ 1906ին Միասնիկեան կը հրաժարի Հ. Յ. Դաշնակցութենէն եւ կը մտնէ Ռուսաստանի Սոցիալ Դեմոկրատ Բանւորական Կուսակցութեան մէջ։ Այնուհետեւ իր կեանքին լծակն ու միակ խաչալն էր մարքսիզմը։ Տէրեան եւս անդամագրուած էր նոյն կուսակցութեան, բայց չէր կրնար հանդուրժել մարքսիստներու ամէն բան մարքսիզմով բացատրելու յաւակնութիւններուն։ Յուզիչ ձայնով մը, կը կրկնէր շարունակ.

— Ի՞նչ գիտէ մարդը... ի՞նչ գիտէ մարդը...

Վ. Տէրեան անլուծելի կը համարէր կեանքը, որ հարցերու եւ մթին հանելուկներու հանգոյց մը կը թուէր իրեն։ Ու ջղագար, սուր ձայնով մը, երբեմն կոպիտ, երբեմն հանդարտ, հարց կը տեղար Միասնիկեանի գլխուն.

— Կամքի ազատութիւն... ազատութեան թագաւորութիւն... անհատ, բարոյական, գեղեցկագիտութիւն, պատճառապաշտութիւն... ի՞նչպէս լուծել, ի՞նչպէս բացատրել...

Միասնիկեան, ժպիտ անտարբերութեամբ, կը պատասխանէր.

— Կարդացե՞լ ես Մարքսի «Կապիտալը», կարդացե՞լ ես Էնգէլսի «Անտի-Դիւրինգը», այնտեղ ամէն ինչ կայ, պատասխանները քո բոլոր հարցերին...

— Ա՛յ, դու կարդացել, իւրացրել ես, չէ՞, դէ՛, բացատրիր, պարզաբանիր։

Ու վէճի կը բռնուէին։ Տէրեան չէր գոհանար Միասնիկեանի բացատրութիւններով, կը ջղայնանար, ջղայնօրէն եղունգները կը կրծէր. երբեմն ալ կը հայհոյէր։ Քիչ յետոյ կը հաշտուէին թէյասեղանին շուրջ, ցնոր «ճակատամարտ»։

Ամէնէն ծանր վէճը... սիրոյ մասին էր։

Միասնիկեան կը մերժէր զգայավարութիւնը (sent mentalisme)։ Դէմքն իսկ ցոյց կուտար յուզական արտայայտութեանց բացակայութիւնը իր մէջ,— «մի կողմից կիսագանգուր, գեղեցիկ, սեւ մազերի շրջանակում ամուր նստած, արտայայտիչ աչքերը, խիստ եզերագծուած շրթունքները, որոնցից ներքինը Աֆրիկացի էր յիշեցնում, եւ համեմատական յամառ ծնօտը, միւս կողմից թէեւ ոչ խոշոր, բայց ամուր կառուցուած մարմինը, ընդհանուր առմամբ թողնում էին հաստատուն, լաւ կոփուած շէնքի տպաւորութիւն։ Առնլութիւնը դէպի ձգտող նախագասութիւնը, հանգիստ քայլուածքը, խօսելու պարզութիւնը, ինքնազսպութեան մեծ կարողութիւնը դարձնում էին նրան այնպիսի բնաւորութիւն, որի մասին հայ ժողովուրդն ասում է,— ծո՜վ է, ծո՜վ...»։

Եւ այս կամակոր մարդը, խրելով մարքսիզմին մէջ, իր «օրթոտոքսիան» աւելի հեռուները տանելով, գրեթէ կը մերժէր սէրը.

— Մարքսիստը չի կարող սիրել կնոջ եւ ամուսնանալ։

Տէրեանի համար անհանդուրժելի էր այս։ Եւ «հրաշք-աղջկայ» երգիչը իր հոգւոյն բոլոր ուժովը կը յարձակէր Միասնիկեանի վրայ.

— Ի՞նչպէս կարելի է ապրել առանց կնոջ, առանց սիրոյ։ Ի՞նչպէս կարող է մարքսիզմը ժխտել սէրը։

Եւ օր մը, աչքերը պայծառութեամբ եւ ուրախութեամբ շողացին, երբ իմացաւ թէ Կարլ Մարքսն ալ պաշտելու աստիճան սիրե՞ր էր կինը, որուն սիրային ոտանաւորներ ալ նուիրեր էր։

Սակայն սէրը պարտութեան մատնած էր նաեւ Միասնիկեանը։ 1908ին, իր նամակներուն մէջ կը յայտնէր սիրոյ տառապանքը։ Այսպէս կը գրէ բարեկամի մը.

— Իմ դրութիւնս շատ դրութիւն է ուղղակի, ոչ փող, ոչ սենեակ, ոչի՞նչ, թափառում եմ շարունակ, սակայն ամէն օր էլ կանոնաւոր կերպով յաճախում են բալոնները, մեր թէորիան այստեղ չի կիրառւում արդէն, ըստ տնտեսական դրութեան չէ, որ ես այժմ կարողանում եմ աշխատել։ Սակայն ներսումս կատարեալ մի տրագեդիա է տեղի ունենում, առարկայական եւ ենթակայական աշխարհները տարուբերւում են...»։

Օր մը վերջ կը գրէ. «Ես գտնւում եմ անտանելի դրութեան մէջ, ներքինս փոթորկւած է, չեմ իմանում թէ կը մնա՞մ Բագւում, որովհետեւ չեմ կարող տանել»։

Կը սիրէր հրեայ աղջիկ մը, որ սաստիկ կը չարչարէր զինք,— «ուղղակի մեռնում եմ, տրամադրութիւնս դժոխային է» կը գրէր ամիս մը յետոյ։ Եւ կը խոստովանէր, որ լացե՞ր է կարդալով Տէրեանի սիրային սա տողերը.

Դու անհոգ նայեցիր իմ վրայ,
Ու անցար քո խաղով կանացի.
Ես քեզնից դառնացած հեռացայ.
Ես քեզնից հեռացայ ու լացի:

Այսուհանդերձ, կ'ըսէ Ծ. Խանզադեան, Միասնիկեանի կեանքին մէջ միջադէպ մըն էր այս սիրահարութիւնը։ Միշդ է, ասկէ ամուսնացաւ, զաւակ ալ ունեցաւ, բայց ոչ իբրեւ ամուսին եւ ոչ իբրեւ հայր՝ երբեք չփոխեց իր կեանքը եւ նուիրուեցաւ «գործին», նոյն սառնասրտութեամբ եւ նոյն տեւլութեամբ յուզման եւ զգացման հանդէպ։

Յաջորդով կը ներկայացնենք իր «գործը», որպէսզի կարելի ըլլայ եզրակացնել թէ այդ իր «գործին» ներկայ վիճակը որքա՜ն տարբեր է իր երեւակայածէն, յուսախաբ ըլլալու աստիճան։

ՇԱՀԷՆ

ՅԱՒԵՐԺԱՑՆԵՆՔ ԱԴԱՄԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԸ

Հայկական թատրոնի ամէնէն մեծ աստղ՝ Պետրոս Ադամեանի մահից յետոյ քառասուն տարի է ինչ, կցկտուր տեղեկութիւններով միայն գոհացած՝ շարունակ հոլովում ենք Ադամեանի անունը։ Չենք ուզում նեղութիւն կրել մեր ամէնէն տաղանդաւոր արուեստագէտի կեանքի եւ գործունէութեան մասին հայ եւ ռուս մամուլում նշանաւոր արուեստագէտների եւ թատերական քննադատների ուսումնասիրութիւններից մէկ ժողոված կազմել։

Այս մեծ բացը մասամբ գոցելու համար, դերասան Ա. Շահխաթունին քրքրելով Փարիզի ռուսական Տուրգենեւեան ծախ դրադարանը, յաջողել է Ադամեանի Կովկասի եւ մանաւանդ Ռուսաստանի բոլոր մեծ քաղաքներում ունեցած փայլուն յաջողութիւնների մասին, ռուսական թերթերից շատ արժէքաւոր եւ պատմական քաղուածքներ անել։ Իր այս ուսումնասիրութեանց վրայ աւելացնելով հայկական աղբիւրներից եւս մի շարք կարեւոր տեղեկութիւններ, Պ. Շահխաթունին, սրանից մօտ երկու ամիս առաջ, Գրական Ակումբում, Պետրոս Ադամեանի մասին ունեց մի շատ հետաքրքրական բանախօսութիւն, եւ արժանացաւ ներկաների անկեղծ գնահատանքին։

«Սիփան» երգչախումբի Վարչութիւնը, վերջերս սկսել է կազմակերպել իր համեստ ուժերով գրական-գեղարուեստական ցերեկոյթներ, ընդամէնը երկու ֆրանք մուտքով։ Այս պարբերական ցերեկոյթների մէջ, բացի Սիփան երգչախմբի խմբական երգերից, թէ երգչախմբի անդամ-անդամուհիների, հրաւիրուած արուեստագէտների և թէ հանդիսականների կողմից լինում են մեներգ, նուագ, արտասանութիւն, տրամախօսութիւն, ինչպէս նաեւ հայկական, ռուսական եւ եւրոպական պարեր։

Անցեալ կիրակի էլ շատ յաջող անցաւ ցերեկոյթը։ Բացի Սիփանի խմբական երգերից որ ղեկավարեց Սաքօ Յակոբեանը եւ մէկն էլ Նշան Սերգոյեանը, տեղի ունեցան մեներգ, արտասանութիւն, նուագ եւ պարեր։ Իսի-լէ-Մուլինօի Եփրատ նուագախումբը սիրայօժար իր քո՛յր խմբի կազմակերպած ցերեկոյթին բերեց իր մասնակցութիւնը։ Տիկ. Մաշա Սուրաբեանը դաշնակի վրայ նուագելով երգեց «Աչեր սեւորակ»ը եւ «Ա՛յ Սարեր»ը։

Հեռաւոր Ջաւայից եկած Պ. Կարապետեանը, բացի այն որ գնել էր Սիփան երգչախումբի տոմսակներից տասը հատ, հայկական ջերմ մթնոլորտի մէջ գեղարուեստական մեծ հաճոյք ստանալով, Սիփանին նուիրեց հինգ անգլիական ոսկի եւս։

Բայց ինչ որ անջնջելի կը մնայ ներկաների յիշողութեան մէջ, այդ Ա. Շահխաթունիի բանախօսութիւնն էր Պետրոս Ադամեանի մասին։ Իրեն յատուկ պատկերաւոր ոճով եւ մատչելի լեզուով, մօտ 2 ժամ, Պ. Ա. Շահխաթունին կարողացաւ ներկաների ուշադրութիւնը լարուած պահել եւ խորունկ ապրումներ պատճառել, երբեմն ուրախ, երբեմն էլ տխուր։

Կարելի է մէկ երկու սիւնակով «Յառաջ»ի ընթերցողներին տալ Պ. Շահխաթունիի հետաքրքրական բանախօսութեան կարեւոր մասերը, բայց սրանով ոչ Շահխաթունին եւ ոչ մէկը մեզանից կատարած կը լինենք մեր պարտականութիւնը հանդէպ Ադամեանի։

Գոնէ իր մահուան քառասնամեակի առթիւ, պարտք սեպենք միջոցներ ստեղծել եւ կարող անձերի միջոցով ի մի ժողվել նրա մասին գրաւոր եւ անգիր բոլոր տեղեկութիւններն ու աշխատութիւնները եւ առանձին պատկերազարդ գրքով յաւերժացնել Պետրոս Ադամեանի անմահ յիշատակը։

Արդ, կ'առաջարկէի այս տարի մեր Մշակոյթի Օրը նուիրել Պետրոս Ադամեանի մահուան քառասնամեակին։ Լաւ կը լինէր որ ոչ միայն Փարիզում, այլ եւ բոլոր հայկական գաղութներում տօնէին քառասնամեակը, բոլոր հայկական թերթերը տօնի օրը յատուկ էջեր նուիրէին Ադամեանի յիշատակին, անձնական յուշերով, տեղեկութիւններով, ինչպէս նաեւ հայ եւ օտար մամուլում լոյս տեսած նիւթերից օգտուելով։

Բոլոր գաղութներում «Մշակոյթի Օր»ուայ հանդէսից գոյացած հասոյթը պէտք է դնել Փարիզում մի յանձնաժողովի տրամադրութեան տակ, որի պարտականութիւնը պէտք է լինի գործադրել բոլոր հնարաւոր միջոցները եւ Ադամեանի կեանքի ու գործի մասին լոյս ընծայել մի բովանդակալից աշխատութիւն։ Որպէս զի մեր ժողովրդական բոլոր խաւերում մուտք կարողանայ ունենալ, Ադամեանի գրքին պէտք է շատ մատչելի գին նշանակել։ Հայերէն հրատարակելուց յետոյ, ցանկալի է գոյացած հասոյթով ձեռնարկել ֆրանսերէն, անգլիերէն, գերմաներէն կամ ռուսերէն լեզուներով եւս հրատարակել։

Մեր բեմական արուեստագէտների մէջ կարելի է ասել որ Պետրոս Ադամեանը ամէնէն տաղանդաւորն է։ Նոյն իսկ աշխարհիս ամէնէն քաղաքակիրթ ազգերի մէջ մեր Ադամեանը, որպէս արուեստագէտ, եզակի դէմքերից մէկն է, որի մասին դժբախտաբար թէ մենք եւ թէ քաղաքակիրթ ժողովուրդները շատ քիչ բան գիտեն։

Թէեւ քառասուն տարի է ինչ, Պետրոս Ադամեանը թաղուած է Պոլիս. Շիշլիի գերեզմանատանը, բայց եւ այնպէս մեր սրբազան պարտականութիւնն է յաւերժացնել նրա անմահ յիշատակը եւ թոյլ չտալ, որ իրագործուի Ադամեանի Գամառ-Քաթիպայի ասած այն խօսքը, թէ «Դերասաններիս մահից յետոյ, ժողովուրդը մեզ մոռանում է»։

Ի պատիւ Կօմիտաս վարդապետի կազմակերպուած երգահանդէսից յետոյ, հերթը Պետրոս Ադամեանինն է։

ՌԵՆՈ

ԱՆԱՊԱՀՈՎՈՒԹԻՒՆԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ
ԱՒԱԶԱԿՆԵՐԸ ԿԸ ԳՈՐԾԵՆ ՍԱՆՁԱՐՁԱԿ

Հալէպի Թուրքերէն «Թեգատտիւմ» թերթը կը գրէ.—

Դրացի հանրապետութեան մէջ, (Թուրքիա) չէթէները ամէն տեղ աւազակութիւններ կ'ընեն, արիւն կը թափեն, կողոպուտներ կ'ընեն եւ ապստամբական շարժումներ կը հանեն։ Կառավարական շրջանակները շատ կը մտատանջուին այս կացութեամբ։

Այս կացութեան պատճառներն են ժողովուրդին տնտեսական սուր տագնապն ու կառավարութեան հանդէպ սնուցած անվստահութիւնը։ Շատեր անօթութեան հետեւանքով աւազակութիւն կ'ընեն եւ կը գոհացնեն իրենց անօթութեան պահանջները։

Իսկ ամէնէն կարեւորը այն է որ կառավարութեան թշնամիները, որոնք ներկայ գէշ վարչաձեւէն դժգոհ են, չեն կրնար հանգիստ եւ անգործ մնալ եւ միշտ կ'ուզեն խռովութիւն հանել։ Անոնք կ'աշխատին կառավարութեան հանգիստն ու խաղաղութիւնը վրդովել։ Կը ջանան բազմացնել ամէն ապստամբութիւններն ու աւազակութիւնները։

Չէթէները Րէյհան եւ Արարատ լեռներուն, Մանիսայի աւմառանոցներուն եւ Սէվէրէկի եւ Բլանըքի անտառներուն մէջ հետզհետէ զօրացած եւ բազմացած են։ Ատանայի եւ Քիլիսի շրջաններուն մէջ շատ ընդարձակ տարածութիւններ գրաւած են ապստամբական եւ աւազակային դէպքերը։ Գիւղեր եւ քաղաքներ ենթակայ են անոնց յարձակումներուն եւ կողոպուտին։ Շատեր կը մորթուին անխնայ։ Այդ աւազակախումբերէն մէկը շատ յանդգնօրէն մտած է Սէվէրէկ քաղաքը եւ օր ցերեկով շուկաներու մէջ պտտելով, ապառ-

նացած է բոլորին չշաբ
բենց տեղերէն։ Վերջը սրճ
մը մտած են անոնք։ Աւազ
ներէն մէկը տեսած է Ուրֆ
երեսփոխանին տղան, Մուս
Էմին պէյը որ նստած էր ս
մը վրայ։ Իսկոյն կանչել
ընկերները, կը յայտարարէ
— «Տեսէք այս ստորի
բարաթը որ պատճառ եղա
պետերուն ձերբակալման
էր որ լուր տուաւ կառավ
թեան եւ բռնել տուաւ

Վերջը աւազակները
նարար յարձակելով, տե
տեղը սպաննեցին Մուս
Էմին պէյը։

Կառավարական ուժերը
կռուէ շարժման մէջ կը գ
եւ կը գրկուին կռուելու
ներու դէմ. քէմալիստ
թշնամին Ապտիւլրահման
պէյ իր խումբով միասին
խումբ մը կ'ունենայ կառ
րական ուժերու հետ, որու
ջոցին 18 աւազակներ
զինուորներ կը սպան
Կռիւները կ'ընդարձակու
երկարատեւ բախումներ
կ'ունենան հրասակներու եւ
ուորներու միջեւ, մերթ հ
կախումբերու եւ մերթ գիւ
ներու յաղթութեամբ։

Ատանայի եւ Քիլիսի շր
ներու ապստամբութիւ
շատ բուռն եւ սաստիկ ըլլ
կառավարութիւնը կարեւոր
մեր գրկած է եւ ժողովր
հրահանգած է պարպել իր
տուներն ու խանութները,
մէջ պիտի բնակին զինուոր
Այժմ բոլոր մեծ հաստատ
թեանց եւ շէնքերու մէջ
ուորներ լեցուած են այդ շր
ներու մէջ։ Շատ մը տեղեր
տերազմական վիճակ յայ
րարուած է։

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ԽԼԻՐԴԻՆ ԲՈՒԺՈՒՄԸ ԿԱԶԻ ՆԵՐԱՐԿՈՒՄՈՎ.— ԿՈՅՐԵՐԸ ՊԻՏԻ ՏԵՍՆԵ՞Ն.— ՀԱՐԲՈՒԽԻ ԴԷՄ.— ՀՍԿԱՅ ՕԴԱՊԱՐԻԿ ՄԸ.—

Փրոֆ. Նիվիտուսքի կը կարծէ գտած ըլլալ խլիրդը (գանսէրը) բուժելու միջոցը, մասնաւոր կազի մը ներարկումով։ Այս կազը կը գտնուի Ատրպատականի մէջ եւ ծանօթ է Նաֆթալան անունով, որ տեղական լեզուով կը նշանակէ «առողջ նաւթ».—

Տեղացի ժողովուրդը դարերէ ի վեր ծանօթ էր այդ նաւթին բուժիչ յատկութիւններուն, մորթի, վէրքերու ապիացման, յօդացաւերու եւն. համար։

Ընդհ. պատերազմէն առաջ, գերմանացիները հետաքրքրուեցան նաֆթալանով, սակայն միայն վերջերս էր որ փրոֆ. Նիվիտուսքի փորձեց այդ բնական արտադրութիւնը գործածել խլրդային ուռերու դարմանումին մէջ։ Կ'ըսուի թէ իր աշխատանոցին մէջ մուկերու վրայ կատարած փորձերը հրաշալի արդիւնքներ տուած են։

Փրոֆ. Նիվիտուսքի կը խորհէր մօտերս Մոսկուայի մէջ իր աշխատանքներու մասին գիտական զեկոյց մը հրատարակել։

.*. Այս օրերս միջին Եւրոպայի մէջ օրուան հրատապ հարցն է աւստրիացի հռչակաւոր գիտուն փրոֆ. Յ. Կառթըլկրուպէքի բանախօսութիւնը, որուն նիւթն է «Տեսողութիւնը իբր ելեկտրական երեւոյթ».—

Յիշեալ գիտնականը կարգ մը ճշգումներ ընելէ ետք, կը յայտարարէ թէ իր գիւտին շնորհիւ այսուհետեւ կոյրերը պիտի կրնան տեսնել։ Իր տեսութիւնները աւելի ընդարձակ կերպով սահմանելու համար, դիտաւորութիւն ունի մօտերս գիրք մը հրատարակել «Լոյսի ուխտարանը» խորագիրով։

Տրուած բացատրութիւններէն առայժմ առնչակը միայն կա-

րելի եղած է հետեւցնել
լուսաելեկտրական բջիջ
շնորհիւ, լոյսի ճառագայ
րուն ձեւափոխութիւնը կ
գրգռել տեսողական ջիղը.
հետեւանքով այս վերջ
վիճակի պիտի ըլլայ ստ
ընդունելու պատկերը։

Տօքթ. Կարթլկրուպէս
է իր փորձերը կատարել
նայի հիւանդանոցի մը մէջ
բաւար կոյրեր անձկութ
կը սպասեն որ օր առաջ
կանութիւն գտնեն այս
տարածուած լուրերը։

.*. Ամերիկայի մէջ,
կան հիմնարկութիւններու
լագրութեամբ, կարգ մը
բժիշկներ ձեռնարկած են
պայքար մը մղելու հարբ
դէմ։

Ծոն Հօփքինսի քննութ
սովորական հարբուխը արդ
է շատ փոքր մանրէի մը
ցութեան, որ անտեսանելի
մանրադիտակին մէջ։ Ներկ
այս մասին կատարուած
հետազօտութիւն կը ձգտի
նել ա՛յն եղանակը, որով
րելի ըլլայ կռուիլ այդ ան
սանելի մանրէին դէմ եւ
ցնել զայն։

Ամերիկացի բազմաթիւ
սանողներ կամովին ներկա
ցած են, իրենց անձին վրայ
տարել տալու համար փորձ

Իսկ տօքթ. Տօղէս, իր
ձերը կը կատարէ շիմփանզ
րու վրայ, դիտած ըլլալով
այս կապիկները մարդուն
կ'ազդուին ցուրտէն եւ
բուխ կ'ըլլան։

Ինչպէս ըսինք, հարբու
մանրէն չափազանց փոք
այնքան փոքր որ մինչեւ
սօր կարելի չէ եղած բռնել
յախճապակիէ զտոցներու
ջոցաւ։

.*. Ինչպէս ծանուցած էր
առաջ, Օհայոյի մէջ (Միաց
Նահանգներ) աւարտելու
«Էքրըն» կոչուած հսկայ
ւոր օդապարիկը, որ իր
կին մէջ ամէնէն մեծն է ու
կուռ։ Տարողութիւնը

բացչ 200.000 խորանարդ մեթր է, եւ լեցուած հելիօմ կազ-ուած ոչ գիւրավառ կազով։

Ցիշեալ օդապարիկը պիտի կրնայ փոխադրել չորս թնդա-նօթ եւ ամբարձակներու ամբող-ջական կազմած մը։ Իր հակայ փորին վրայ պիտի կրնայ կրել չորս սաւառնակներ, որոնց հե-տազօտութիւններ պիտի կա-տարեն, ի հարկին ռումբեր ար-ձակելէ ետք, իրենց տեղը պի-տի վերադառնան։

Օդապարիկը անտեսանելի ըլլալու համար, պիտի սաւառնի արուեստական ամպերու խաւի վրայէն։ Անկէ դէպի վար պիտի երկարի 400 մեթր երկայնու-թիւն ունեցող պարան մը, որ հաղորդակցութեան մէջ պիտի գտնուի օդապարիկին հետ, եւ անոր ծայրը տպատող դէտը ինք-նին դրեթէ անտեսանելի ըլլա-լով, պիտի կրնայ որոշել թշնա-միին դիրքը։ Եւ հեռաձայնով պէտք եղածը պիտի աղդարարէ օդապարիկին, որպէսզի անկէ ռումբեր եւ հեղձուցիչ կազեր արձակեն։

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐՈՍԿԻ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԹՈՒՐՔԵՐԸ

Աղբաբայի շրջանը, կը գրէ «Խ. Հայաստան» (2 օգոստոս), որ կը բաղկանայ 64 գիւղերէ, 40 առ հարիւր համեմատութեամբ Թուրքեր են, որ կը բնակին։ «Փաստերը ա-ռացանիշած են, որ այդ շրջանում կուսակցութեան հրահանգները միան-գամայն անբաւարար են կիրառւում թէ համայնական դիւզատնտեսու-թեան շարժման եւ թէ մշակութա-յին յեղափոխութեան բնագաւառնե-րում»։

Օրինակի համար։

Գիւղերուն մեծ մասը շրջանա-յին կեդրոնէն հեռու է 30-40 քի-լոմեթր։ Շրջանային կառավարչական պաշտօնները կը գտնուին Հայերու ձեռքը։ Թէեւ դպրոցին ունի թուր-քերէն մեքենայ, սակայն շրջանային մարմինները հայերէն լեզուով գրել կուտան բոլոր շրջաբերականները եւ հրահանգները։ Թուրքերն ալ որ «ոչինչ չեն հասկանում, շատ յաճախ գործածում են որպէս ծխախոտի թուղթ»։

Այս՝ կառավարչական։

Մինչեւ հիմա, կ՚ըսէ նոյն թեր-թը, Աղբաբայի շրջանի Թուրքերը հաւաքական գիւղատնտեսութեան շարժման յարած են 10 առ հարիւր համեմատութեամբ միայն։ Բաղեոխուշ գիւղին մէջ համայնավար մը գացեր ըսեր է թէ «բոլոր նրանք, որ կոլ-տնտեսութեան մէջ չեն, կուլակի հետ են եւ մեր թշնամին»։ Զալաբ գիւղին մէջ ալ ձախ «քեալլագէօզու-թիւններուն» իմաստը դեռ չէ բա-ցատրուած։ Սուլթանաբադի ու Տաշ-քէօրփիի մէջ ժողովուրդին չէ յայ-տարարուած բոլշեւիկեան նշանա-բանը թէ «ով աշխատի, նա ուտի»։ Այսպիսի անկազմակերպ վիճակի մը մէջ, լքուած ու անտեսուած, Թուրք գիւղերը հեռու են Յացեր հաւա-քական գիւղատնտեսութեան թռիչք-ներէն։

Եւ այս՝ տնտեսական։

Կրթական գործավարը երբեք չէ գտաղեր այս թուրք գիւղերուն խեղ-ճական վիճակով։ Այդ մեծ շրջանին համար 12 թուրք ուսուցիչ դրկեր է յունուարին, երբ բացուեր են դպրոց-ները։ Ցետոյ եռ է կանչեր։ Թրքա-քական դպրոցներուն համար ժա-մանակին գիրք չէ դրկեր։ Դպրոցա-կան չէնք ալ չունին Թուրքերը, Տաշքէօրփիի թուրք աղաքը իրենց դասերը կ՚առնեն կոլտնտեսութեան գրասենեակին մէջ։ Ցերեկը դաս կ՚առնեն տղաքը, գիշերն այնտեղ կը տեղաւորուին ոչխարները, ջար-դուփշուր կ՚ընեն նստարանները։ Թափա գիւղին մէջ 25 թուրք ե-րախայ փողոցն են, որովհետեւ դպրոց չկայ։ Շրջանի դպրոցներէն 19ը թրքական են, դպրոց կը յա-ճախեն 1275 թուրք աշակերտ։ Շրջանը ունի 4 բատիօ որոնք չեն բանիր։

Այս ալ՝ մշակութային։

Օխչօղլի, Ղարաբուլաղ, Իլլի գիւ-ղերուն մէջ ոչ ոք կ՚ուզէ մտնել հաւաքական գիւղատնտեսութեան ցանցին մէջ։ Շրջանը ունի միայն մէկ բժիշկ. չկայ հիւանդանոց կամ դեղարան։ Դատարաններուն մէջ միայն հայերէն կը գործածուի եւ Թուրքերը կը նեղուին։

«Խորհրդ. Հայաստան» այսպէս կ՚ողբայ Թուրքերուն վիճակը։ Խե՜ղճ Թուրքեր։

ԵՒ ՔԻՒՐՏԵՐԸ

Օգոստոս 10ին Քիւրտերը Երե-ւանի մէջ գումարեցին անդրկով-կասեան քրտական համագումար մը։ Օրակարգի գլխաւոր նիւթն էր քըր-տական գրականութեան զարգացումը։ Մասնաւորապէս լեզուի հարցը։ Քիւրտ Յաթի այս առթիւ կը գրէ թէ տակաւին Քիւրտերը չունին գրական ազգային բարբառ մը։ Իւրաքանչիւր քիւրտ տարբեր լեզու մը ունի, յաճախ խառնուած՝ թուրքերէն, պարսկերէն բառերով։

Ուրիշ գրող մը կարեւոր կը հա-մարի «Րիա Թազա» քիւրտերէն թերթը, որ ամիսը 3 անգամ միայն լոյս կը տեսնէ, հրատարակել ա-մէն օր։

Եւ սակայն Հայաստանի կոմու-նիստ կուսակցութեան կեդր. կոմի-տէն չափազանց դժգոհ է քիւրտ մտաւորականներէն։ Մասնաւորա-պէս «Րիա Թազա»յէն, որուն մա-սին խիստ դիտողութիւններ ըրած էր մարտ 28ին, սակայն, ինչպէս այս անգամ եւս կը կրկնուի այդ դիտողութիւնը, «Րիա Թազա» կա-րեւորութիւն իսկ չէ տուած այդ դիտողութիւններուն։

Թերթը կը լեցուի միշտ ճառե-րով, որոնք կարծես կը խօսին օդին մէջ, կամ միայն կը թելադրեն որ «Քիւրդը դուրս ելլէ մթութենէն, տգիտութեան խաւարէն, ուրիշ ազ-գերու մէջ տեղ ունենալու համար»։ Ազգայնական տրամադրութիւնները հաճելի չեն Երեւանի կոմունիստնե-րուն։

ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ԸՆԿ. ԹՈՐՈՍ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ

Չորեքշաբթի առաւօտ ժամը 11ին, Institut Médico-Légalի մէջ տեղի ունեցաւ յուղարկաւորու-թիւնը Փրովիտէնսի ընկերներէն Թորոս Յակոբեանի։ Տարաբախտ ըն-կերոջ մարմինը փոխադրուեցաւ Thiaisի գերեզմանատունը։ Եւ-րոպայի Կեդր. Կոմիտէի ներկայա-ցուցիչները, Փարիզի եւ շրջաննե-րու ընկերներէն ոմանք, «Յառաջ»ի խմբագրութիւնը եւ ծանօթներ դա-գաղին հետեւեցան մինչեւ գերեզ-մանատուն։ Թաղման արարողութիւ-նը կատարեց Բարթող քահանայ Թագըճեան։

Ընկեր Թորոս երկարամեայ հա-ւատքէն մնած է Դաշնակցութեան շարքերուն մէջ եւ միշտ եռանդուն եւ ամուր, կը հաւատար վաղուան յաղթանակին։

Մահախօսականներ ղրկած էին Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, իր եղբայրը (Ամերիկա) եւ ծանօթներ։

... Ողբացեալ ընկերը Ամերիկ-եան հպատակ ըլլալով, յուղարկա-ւորութեան կարգադրութիւնները կա-տարած էր Փարիզի ամերիկեան հիւպատոսարանը, որ մինչեւ նոյն ա-տեն պահ դրած է անոր գոյքերը։

Բժշկական քննութիւնը կ՚ապա-ցուցանէ թէ ընկերը մեռած է սրտի կաթուածէ։

Մեր ցաւակցութիւնները իր եղ-բօր եւ պարագաներուն։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՆԳՈՐԾՈՒԹԵԱՆ ՎԱԽ

ՎԻԷՆ, 25 օգոստոս.— Մէկ ամիս առաջ էր գրեթէ, Վիէնի գոր-ծերու մասին տեղեկութիւններ տուած էի «Յառաջ»ի մէջ, եւ ըսած էի որ Փօնթէվէքի շրջանին ամէնէն մեծ գործարանը — կօշիկի— ուր մեր հայրենակիցներէն մօտ 200 հոգի կ՚աշխատին, մինչեւ այսօր չէ ազ-դուած գործերու թմրութենէն եւ շաբաթական կ՚աշխատին շաբաթը 48 ժամ։

Դժբախտաբար այս գործարանն ալ սկսաւ հիմակ ժամերը կրճատել, եւ դէշ երեւոյթներ կը պարզէ 20 օրէ ի վեր։ Այս գործարանը որ ա-ռաջ միայն կօշիկ կը պատրաստէր, այս տարուան յունուարէն ի վեր «սանտալ» ալ կը պատրաստէ, օրա-կան միջին հաշուով 1000 զոյգ։ Այս նոր գործին պատճառաւ էր որ բաւական թիւով անգործներ նորա-առաւ, մօտ 25-30 հոգի, մեծամաս-նութիւնը Հայ։ Այս գործը մինչեւ այսօր շատ լաւ կ՚ընթանար, եւ նոյն ժամանակ մը երբ աւելի ժամ անգամ կ՚աշխատէին մեր հայրենակիցները, բայց ներկայիս շատ թոյլ վիճակ մը ցոյց կուտայ։ Ն՚երեւի ապառուած չկայ առաջուան պէս։ «Սանտալ»ի բաժինը ուր կ՚աշխատին աւելի քան 60 բանուորներ (մեծամասնութեամբ Հայեր) շաբաթը 48 սովորական ժա-մէն 40ի իջաւ։ Մենք 40 ժամէն ալ գո՜հ ենք եթէ աւելի չպակսի։ Նոյնպէս 40 ժամ կը բանին կօ-շիկի երես կարող կիներու բաժին-ները։ Կրնամ ըսել որ այս գործարանի բանուորներուն կէսը, շաբաթը 40 ժամ, իսկ մնացեալ կէսը տակաւին 48 ժամ կ՚աշխատի։ Բայց եթէ դրոյց-ներուն նայինք, հետզհետէ աւելի դէշ պիտի ըլլայ, եւ մնացած կէսին ալ ժամերը պիտի պակսեցնեն յառա-ջիկային։ Մինչեւ անգամ բանուոր հանելու վախ կայ։ Դէթ գործէ չհա-նէին, հոգ չէ թէ շաբաթը 35-40 ժամ աշխատին։

Ինչպէս ծանօթ է «Յառաջ»ի ընթերցողներուն, գործերու թուլու-թեան պատճառաւ, փոքր յանցանքի մը համար օտար բանուորը փողոց կը նետեն։ Պէտք է մեր հայրենա-կիցները զգոյշ ըլլան։

Քանի մը օր առաջ, կօշիկի գոր-ծարանին մէջ, կէս օրէն առաջ, ժամը 10.30ին, «սանտալ»ի բաժնէն մեքենայ մը կը խանգարուի։ Գոր-ծարանատէրը կը հրամայէ, որ գոր-ծաւորները փոխանակ ժամը 11.30ին՝ 10.30ին ձգեն աշխատանքը։ (Այս գործարանը շղթայ ըլլալով եթէ մէկ մեքենայ խանգարուի, բոլոր մեքե-նաները անգործութեան կը մատ-նուին)։ Բանուորները պատասխանե-լով թէ արդէն մէկ ժամ պակաս կ՚աշխատցնէ, եւ հիմակ ոչինչ պատ-ճառաւ մը տուն կը ղրկէ մէկ ժամ առաջ, կ՚որոշեն կէս օրէն յետոյ գործի չգալ։ Այս պատճառաւ «սան-տալ»ի բաժինն շղթան չի բանիր կէս օրէն յետոյ։ Իսկ յաջորդ օրը, երբ գործի կուգան, գործարանատէրը բոլորը միասին տուն կը վերա-դարձնէ 8 օրուան պատիժով։

Ն. Գալէ

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ԲԱՆԱՄԵԱԿԸ

ԿՐԸՆՈՊԼ, 24 օգոստոս.— Ա. Ն. Հ. Կարմիր Խաչի մասնաճիւղը թէեւ ուշ, բայց խիստ գովելի եռանդով տօնեց իր գործունէութեան քսա-նամեակը։ Կիրակի օր, Սաքրէ-Քէօրի ընդարձակ թատերասրահին մէջ։

Երկսեռ բազմութիւն մը փու-թացեր էր, ինչպէս միշտ այս անգամ եւս արտայայտելու իր ջերմ դուր-գուրանքը եւ քաջալերելու Կ. Խաչի վարիչներուն գործունէութիւնը։

Հանդէսը բացուելուն, ներկա-յացուեցաւ Շիրվանզադէի «Զար Ո-գին», ղեկավարութեամբ Գ. Մա-րութեանի։ Գնահատելի էին մաս-նակցող դերակատարներէն՝ Օր. Նուարդի, Օր. Գայեանէի, Օր. Ռո-զոյի եւ Օր. Թագուհիի եւ Տիկ. Թորոսեանի, Սիմոն եւ ընկերներուն խաղարկութիւնը։ Ոգեւորութիւն ստեղծեցին խումբ մը պզտիկներու գոյնզգոյն զգեստներով գարնանային թիթեռնիկներու պէս կատարած պա-րերը եւ ծանուանդ հայկական զուարթ երգերը։

Ներկայացման ընթացքին տեղի ունեցաւ վիճակահանութիւն մը ի նպաստ ճանկապարտէզին։

Կարգադիր մասնախումբը ջանք չէր խնայած հանդէսը փայլեցնելու համար։ Պատրաստուածէր նաեւ ըն-տիր պաղպաղակ։

Բեմադրութիւնը ուշ ատեն վեր-ջացաւ, որով Օր. Միսքճեան ա-ռիթը չկրցաւ ունենալ խօսելու Կար-միր Խաչի բեղմնաւոր գործունէու-թեան շուրջ։

Հոս կարմիր Խաչի մասնաճիւղը գրեթէ ստանձնած է գաղութիս նիւ-թական, բարոյական եւ ծանուանդ կրթական հոգերը։ Իր նախաձեռ-նութեամբ վերջերս կազմուեցաւ սա-նուհիներու միութիւն մը որուն նպատակն է հայ մայրեր պատրաս-տել նորահաս սերունդին, հռոմայեցի կուռնելիայի պէս։

Ցովհ. Կըլըճեան

ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Պուլվար Օտոօ Սէն Լուի Քան Միրապոյի եւ շրջա-կայ թաղերու հոգաբարձութեան պաշտօնավարութեան երկու տարին լրացած ըլլալով, օրինական բոլոր ձեւակերպութիւններու պայմանները գործադրելէ ետք, օգոստոս 13ին Սատոռ-մանկապարտէզի շէնքին մէջ, ներկայութեամբ Մարսէյլի քա-հանաներէն Կարապետ Երեւան-եանի եւ Ազգ. Կեդր. Վարչութեան ներկայացուցիչ Գ. Յ. Շալճեանի, ընտրական յանձնախումբը բարեխղ-ճութեամբ կատարեց իր պարտքը։

Ընտրութիւններուն մասնակցելու համար արձանագրուած էին 209 հոգի։ Հակառակ քանի մը խռովա-րար անձերու անվայել ընթացքին ու հրապարակ նետուած թռուցիկին, Պուլվար Օտոյի եւ շրջակայից Հայերը եկած էին իրենց ազգային պարտականութիւնը կատարելու։ Դաշնակցութեան ցանկը ընտրուե-ցաւ ջախջախիչ մեծամասնութեամբ։

Նորընտիր հոգաբարձական կազմը կը բաղկանայ հետեւեալներէն.— Գ. Գ. Տիգրան Սոսիանեան 185 քուէ (դաշնակցական), Բիւզանդ Քէօսէեան 185 (դաշնակ.), Թովմաս Քէօսէեան 182 (չէզոք), Ղուկաս Սաստուրեան 180 (չէզոք), Բարսեղ Հայրապետեան 180 (դաշնակ). Արամ Արմաղանեան 178 (դաշնակ.) Երուանդ Սաստուր-եան 177 (չէզոք), Մկրտիչ Տէմիրճ-եան 170 (չէզոք) եւ Լեւոն Քէն-տիրեան (չէզոք)։

Ներկայ մը

ԿԵԱՆՔԸ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

ՎԱԼԱՆՍ.— Օգտուելով ընկ. Հայկ Սէրէնկիւլեանի ներկայութե-նէն, Վալանսի ընկերները բանա-խօսութիւն մը սարքեցին ընկ. Խ. Գարաճեանի սրճարանին մէջ։ Սրա-հը բերնէ բերան լեցուած էր։ Բա-նախօսութեան նիւթն էր.— «Կազ-մակերպուիլ ազգովին», երկրորդ՝ «Թուրքիա կ՚արդիանա՞յ, թէ կը քայքայուի»։ Ամբողջ երեք ժամ խօ-սեցաւ ընկ. Սէրէնկիւլեան, պարզե-լով Թուրքիոյ վիճակը։

Ընկերներու խնդրանքին վրայ, ընկ. Սէրէնկիւլեան ուրբաթ օր նո-րէն Վալանս եկաւ, եւ լրացուց իր բանախօսութիւնը Թուրքիոյ մասին։ Պարզեց հայկ.-թուրք վէճին պատ-ճառները եւ մեր պահանջները։ Խօ-սեցաւ նաեւ մեր ներկայ կացու-թեան մասին եւ յորդորեց ուժ տալ մարմնակրթանքի եւ կազմակերպուիլ ազգովին։

«Հայ ժողովուրդը պէտք է վերջ տայ իր քաղաքական եւ անհատա-կան քինախնդրութեան։ Ամէն ուր որ Հայ կայ, պէտք է ի մի հաւաք-ուին եւ կատարեն իրենց ազգային պարտքերը։ Այսպէս ամէն շըր-ջան ընտրուած միութիւններու ներ-կայացուցիչներով կ՚ընտրէ ազգային վերին մարմինը որ այնքան կենսա-կան հարց է այսօր աւելի քան եր-բեք»։ Ետոյ քանի մը հարցումներեղան ընկերոջ որոնց պատասխանեց ։ Կ՚արժէր ամբողջովին հրատարակու-թեան տալ այս բանախօսութիւնները։

Ե. Թէքթէքեան

ՕՐ. ՄԱՐԳՐԻՏ Գ. ԹԼՐՋԵԱՆ ԵՒ ԹԵԹՈՒԼ Գ. ԻՆՃԷԵԱՆ

ԱՄՈՒՍՆԱՑԱՆ

Սօֆիա, 10 օգոստոս 1931

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԿՈՉ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԵՐԱԺՇՏԱՍԷՐՆԵՐՈՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 24 օգոստոս.

Սրբոց Թարգմանչաց Նորաշէն եկե-ղեցւոյ հոգաբարձութիւնս կը փու-թայ ծանուցանել որ, բարերար Գ. Վ. Խորասանճեանի փափաքով եւ հրաւէրով, յայտնի երաժշտագէտ Գ. Վ. Սարգսեան ստանձնած է կազ-մակերպել արական խումբ մը, եկե-ղեցւոյ բացման առթիւ բազմաձայն պատարագի մը պատրաստութեան համար, եւ շուտով Մարսէյլ կը հասնի։

Ցայտնուած ընդհանուր փափաքի մը ընդառաջ երթալով, Գ. Սարգսեան մտադիր է այս առթիւ կազմել նաեւ աշխարհիկ երկսեռ խումբ մը եւ սարքել մեծ համերգ մը, ամբողջո-վին տոհմիկ երգացանկով։

Հոգաբարձութիւնս կը հրաւիրէ գաղութիս բոլոր այն երաժշտասէր-ները (երկու սեռէ), որոնց 18 տա-րին լրացուցած են եւ կը փափաքին սիրայօժար մասնակցիլ վերո-յիշեալ երգչախումբերուն, այժ-մէն արձանագրուիլ Առաջնոր-դարանիս քարտուղարութեան մօտ, 90, Rue Stanislas Torrents.

Ձայներու քննութիւնն ու դա-սակարգութիւնը, ինչպէս նաեւ փոր-ձերու սկզբնաւորութիւնը կը ծա-նուցուի մասնաւոր ազդով։

Հոգաբարձութիւն Ս. Թարգմանչաց Եկեղեցւոյ

×

ԿՐԸՆՈՊԼ, 24 Օգոստ.— Ռօն-տոյի մետաքսի գործատունը ամէն օր երեսուն գործաւոր կ՚առնէ։ Դիմել Société Nacionale de la Viscose։ Օրականներն երկու կարգի կը բաժ-նուին, նոր բանուորներունժամը2.95, եւ 6 ֆրանք պարգեւ։ Իսկ հին գոր-ծաւորին 3.75 եւ 7 ֆրանք պար-գեւ։ Մանարանի ճիւղ («Ֆիլաթուր»)։

Ա. Գլանեան

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՐԳ ՓԱՐԻԶԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԻՆ ՄԷՋ

Օր. Հայկանուշ Թորոսեանի նա-խաձեռնութեամբ «Հայ ժողովրդական երաժշտութեան երեկոյթ» մը պիտի տրուի Գաղթային Ցուցահանդէսի անթելի կայանէն, 5 Սեպտ. Շաբաթ իրիկուն, ժամը 10—11։

Երեկոյթին կը մասնակցի Փարի-զի հայ երգչախումբը (Սիփան եւ Կոմիտաս միացեալ խումբերը), ղե-կավարութեամբ Գ. Գ. Նշան Սեր-գոյեանի եւ Սաքօ Ցակոբեանի։ Այս առթիւ պիտի բանախօսէ Գ. Արշակ Չօպանեան, նիւթ ունենալով «Հայ ժողովրդական երգը»։

Պիտի երգէ Օր. Հայկանուշ Թո-րոսեան Radio-Colonial անթելի կայանէն, որ ունի շատ զօրաւոր ա-լիքներ։ Այսպէս հայ շնորհալի երգ-չուհին անգամ մը եւս առիթ կը ստեղծէ հայ երգը հասցնելու աշ-խարհի հինգ մասերուն։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (114)

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՏԱՍՆԸՄԷԿԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Այդ տարածութեան վրայ, ... հեռաւորութեամբ, մարդ նստեցուցի (նստեցրած-ներս մի քանիսը Շատախցի էին, մի քանիսը՝ մեր զինուոր-ներէն), իսկ ես առաջ անցայ։ Կէլիէկիւզանի Չըր եղերքը ... զօրքերը Գափաէ-Շարիֆ ... կամով (գագաթ) վար ի-... էին։ Դէպի գացած ժամա-նակնին շատ արագ էին գնա-ցեր, իսկ վերադառնալնին շատ ... է եղեր։

Երբ կինները լուր կը տանեն, թէ Անդրանիկը կը Հարդէ զօր-քերը, բոլորը կ՚օգնուրուին, թէ՛ ... թէ՛ տղամարդ, թէ՛ ... Հուռա կուտան, կը ... հովտի մէջ գըտ-... զօրքի վրայ։ Այդպիսով ... Կէլիէկիւզանը կ՚ազատուի։

Երբ Ալիանք եւ Սէմալ կռիւ ... շատ քիչ ժողովուրդ ... Մեր տղերքը, թէեւ քիչ քանակութեամբ, հրաշքներ կը գործեն։

Սէմալէն ու Ալիանքէն մին-չեւ վեր բարձրանալը քար մը չէր երեւար, բոլորը մի սաժէն ձիւնով ծածկուած էր։ Ալեան-ցիքի կռուող տղաները, Բերբե-րի հովտի գլուխը դիրք բռնած՝ քիչ մը կռուած էին։

Երբ կ՚ելլեն Ձայի սարերը, Հրայրը, Մուրատը, Կոտոյի Հա-ճին եւ մօտ 100 կռուող ժար-դիկ հետերնին, Հրայրը կ՚ուզէ, գնալ այդ դուրան դաշտով մաս-նակցելու Բերբերի կռուող խմբին՝ Աւետիսին, Սեպուհին եւայլն, եւայլն։ Իրանց յետե-ւից մեծ քանակութեամբ զօրք կուգար եւ կռուելով կը բարձ-րանային իրենք ալ։ Կոտոյի Հաճին, Մուրատը եւ Սէմալոյ Տէր Կարապետը, Հրայրի թե-ւից կը բռնեն, չեն թողներ, որ հոն գնայ։ Կ՚ըսեն՝ «բարձրա-նանք էս գագաթը»։ Նա կ՚պրո-չէ, որ Կոտօ Հաճին, Մուրատը, Մակարը եւ քանի մը տղայ հոդ մնան; իսկ ինքը կը վերցնէ Տէր Կարապետը, Սէմալոյ Գըր-պօն, եւ քանի մը զինուոր ու կ՚երթայ կը հասնի Բերբերի հովտի գլուխը։

Հոն եղած կռուողներուց մի քանիսը իջած էին ջուրերու միացած տեղը՝ կիրճի բերանը (այդ ջուրերու մի մասը կու-գայ՝ Գափաէ-Շարիֆ խանի կող-մէն, իսկ միւս մասը Ձայի-Դու-րանի կողմէն)։

Ցանկարծ նոր զօրք դուրս կուգայ, որ թուով շատ կ՚ըլլայ։

Տղերքը կը մտնեն Ձայի կողմից եկած հովիտը, որ կիր-ճի բերանը հասնեն։ Մասօն կը զարնուի շուքերնուց, ոսկորները կը կոտրուին։ Կըպօն կը զարնուի մէկ ականջի կողմից, գնդակը միւս կողմից դուրս կուգայ։ Հրայրը կը զարնուի ծոծրակի կողմից, տառերը կը ջարդուին, դուրս կ՚ելնան։ Ախ-պերի Կիրօ Գէվօն Սէմալոյ գլուխը կը զարնուի։

Երեկոյեան ժամը 11էն ա-ռաջ զօրքը սկսեց նահանջել։ Ալ իրարու չէին սպասեր։ Երբ ես ցածրացայ դէպի Բերբերի հովտի վերի գլուխը՝ յետեւանց մնացած էին երկու զինուոր, ո-րոնք քալելու անկարող էին։ Այդ երկու զօրքէն առաջ Ս-տունցի երիտասարդներ բռնած էին, նաեւ 5-6 զինուոր սպան-նած եւ զէնքերնին առած էին։

Այդ զինուորները ըսեր էին. «Մի՛ զիտնաք թէ մենք կռուող չենք, մենք ալ կռուող ենք։ Բայց ինչ ըրած, որ սառ-ւոր մեզի հաց չտուին եւ ու-ժասպառ եղանք հացի պատ-ճառով։ Եղպէս վալիին ալ, էզ-պէս Թագաւորին ալ (ու կը սկսին քֆրել)... Դուք ու ձեր Աստուած, մեզ մի՛ սպաննէք. տարէք Անդրանիկ փաշայի մօտ, մենք ամէն բան կը պատմենք իրեն. Թո՛ղ նա մեզ սպաննէ»։

Բայց տղերքը յուզուած կ՚ըլ-լան, կը սպաննեն։ Բռնուած զինուորներէն մէկը, մինչեւ քովս բերելը՝ սպաններ էին, միւսը փախեր էր։

Իշալ Բերբերի հովիտը, գտայ Սէմալոյ Կրպօյի դիակը, որուն վրայ կար մի շապիկ, մի վար-տիկ։ Իր նոր տրեխները հանած էին, հները քովը նետեր։ Իմ հետս էր Քաֆեցի քեռթիկ Փուրթօն, Մարնիկայ Պօղէն եւ մէկ մը ժողովուրդ։

Շատեր Կրպօյի դիակը չէին ճանչնար՝ դէմքը այլանդակուած ըլլալուն։ Հետզհետէ քովիս բազ-մութիւնը կը շատնար։ Անդրուե-ցաւ, ապաշխեցի, որ Կրպօյի դիա-կը վերցնեն՝ բերեն։ Նրանք չէին ուզեր, որովհետեւ յոգնած, ջար-դուած էին։ Մի 50 քայլ ցած-րացայ, տեսայ Հրայրի դիակը, քարի մը տակ, ձիւնի վրայ ին-կած։ Ամբողջապէս մերկացու-ցած էին ու տարած փամփուշտա-ները, ատրճանակը, խանչալը, ժամա-ցոյցն ու 150 ոսկի փող։ Հրա-ցանը պատառ էր Մշեցի Մու-շօն։ Այդ տղան վերջին տարի-ներն էր զինուոր եկած եւ կռուե-լու ընդունակութիւն չունէր։ Կասէ տուեր իր ամբողջ փամ-փուշտները ծախսեր էր։

(Շար.)

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ (քաղաք).— Այս Շաբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին, 63 Rue de la République,

կը խօսի՝ Ընկ. Հ. ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

ՍԷՆ ԺԷՐՈՄ.— Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին.

կը խօսի՝ Ընկ. Ա. ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

ՊՕՄՈՆ—ՍԷՆ ԺԻՒԼԻԷՆ.— Այս Կիրակի իրիկուն ժամը 8ին սովորական հաւաքատեղին.

կը խօսի՝ Ընկ. Ա. ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ.— Այս Երկուշաբթի իրիկուն ժամը 7ին, Ընկ. Վարդյանի բնակարանը.

կը խօսի՝ Ընկ. Ա. ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

ԼԱ ՍԻՈԹԱ.— Այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, սովորական հաւաքատեղին.

կը խօսի՝ Ընկ. Օ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Այս դասախօսական ժողովներուն կը հրաւիրուին համակիրները.

Հ. Յ. Դ.

Փ Ա Ր Ի Զ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. Մինասեան ենթակոմիտէի ընկերահաւաքական դասախօսութիւնը այսօր Ուրբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին Հայ Ակումբին մէջ: կը խօսին ընկերներ *Մեսրոպ Գուլումճեան* եւ *Վազգէն Շուշանեան.*

Գ Ա Ր Ա Ռ

ՅԷՍԻՆԻ Կարին խումբի ժողովը՝ վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 10էն 12, ընկ. Կ. Օհանեանի արհեստանոցին ներքնայարկին մէջ. Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է. Կարեւոր օրակարգ.

Ս. ՇԱՄՕՆԻ ենթակոմիտէի ընդհանուր ժողովը այս Կիրակի ժամը 2.30ին Place de la Liberté, Café Decousus*ի վերնայարկը. Կարեւոր օրակարգ. Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է.*

ՏԷՍԻՆԻ կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Գրիստափոր, Զաւարեան, Ռոստոմ եւ Կարին խումբի ընկերները այս Կիրակի իրիկուն ժամը 7ին ընկ. Կարօ Օհանեանի արհեստանոցին ներքնայարկը. Կարեւոր օրակարգ. Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԼԻՈՆԻ Իզմիրցիներու Բարեգործական Միութեան Ա. Ընդհանուր ընդհ. ժողովը՝ այս Կիրակի ժամը 2.30ին, Salle de Bibliothèque*ի մէջ. Կարեւոր օրակարգ եւ պարտաւորիչ ներկայութիւն.*

ԻՍԻ-ԼԷ-Մ ՈՒԼԻՆՕԻ Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 241 Rue J. J. Rousseau. Բոլոր ընկեր-ընկերուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է.

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H. STEPHAN

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ-ՊԱՏԱՐԱԳ

Այս Կիրակի Ալֆորվիլի Պօղոս Պետրոս եկեղեցւոյն մէջ, տեղի կ՚ունենայ հոգեհանգիստ եւ պատարագ ի հանգիստ հոգւոյն տիկին ԱՆԺԻԿ ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆԻ (ծնեալ Քիրէճեան), իր մահուան տարելիցին առթիւ եւ համայն Քիրէճեան ընտանեաց ննջեցելոց: Ազգականք եւ բարեկամք կը հրաւիրուին ներկայ գտնուիլ հոգեհանգիստի արարողութեան:

Սկիզբ ժամերգութեան 8.30, պատարագ՝ 10, հոգեհանգիստ՝ 11.30ին:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

5000 ՖՐԱՆՔ ՆՈՒԷՐ

Քէմախի վերի Բագառիճէն Խոսրով Էլպիզեան կը փնտռէ իր զաւակները՝ Ղազարոս, Կաթիկ եւ Ազատուհի, նաեւ իր հօրեղբօրորդւոյն զաւակները՝ Աւագ, Մաթէոս եւ Ծաղիկ: Իզմիրի դէպքէն առաջ Կաթիկէն լուր առնուած է Մալաթիայէն.

Կը խնդրուի Հալէպի հայրենակիցներու բարի օժանդակութիւնը: Ասոնց մասին ստոյգ տեղեկութիւն տուողին 5000 Ֆր. նուէր եւ մէկ տարուան «Յառաջ»: Իմացնել H. Ghougassian, 7 Rue Sanginelle, Mazagan, Maroc).

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Նանթէր, Ա. Մ.— 35.
Պրիւսէլ, Տիկ. Զ.— 60.

Փարիզի *ամէնէն գեղեցիկ գլխարկները* F. Sorbier *մօտ,* 11 rue Lafayette *եւ* 11 Place de la Madeleine. *Գիները անմրցելի.*

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 R. Rivoli, մէթ. Շաթլէ. Արմատ. եւ նոր մէթոտ, դարմ. արանց եւ կանանց մարթի, արեան, վեներ. հիւանդ. եւ մորթի. Ամէն օր 9-12, 2-8, Կիր. 9-12.

EMPIRE միակ հայ-Հոլ՝ 37 Av. Wagram

8, RUE CHATEAUDUN

MÉRIDIONAL ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆԸ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒԱԾ Է

MÉTRO CADET, LE PELETIER ET N. D. DE LORETTE

ԴԵՐԱՍԱՆ Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄՆԵՐԸ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Էմիլ Զոլայի Թատրոնին մէջ

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Վասպ. Հայր. Միութեան, այս Կիրակի ցերեկ ժամը 2.30ին Սոսիէթէ Լիոնէզի սրահին մէջ:

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ Ա. ՇԻՐՎԱՆԶԱԴԷԻ ԱՆԱՌԱԿ ՈՐԴԻՆ

Տոմսերու գիները սովորական են

ԱՅՑ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԻՆ

Ճապին Գարահիսարի եւ Շրջ. Ռազմիկ Հայր. Միութեան կողմէ այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին: Մուտք գերեզմանատան Gambetta դուռէն, 96 division.

Կը խօսին քաղաքական կուսակցութեանց ներկայացուցիչները:
Կը հրաւիրուին հայրենակիցներ:

ՀԱՅԵՐՈՒ ՕԻՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ALIMENTATION TURENNE

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

112 Rue de Turenne. Փարիզ (3) Թելեֆոն՝ Archive 50—61

Մէթրօ՝ République եւ Filles du Calvaire

Այցելեցէք մեր խանութը եւ բաղդատեցէք մեր գիները

Ապսպրանքները շուտով կը յանձնուին բնակարան

ԴՊՐՈՑԱՍԵՐԻ ԱՐՀԵՍՏԱՆՈՑՆԵՐԸ

1 Bld. du Nord, Le Raincy (S. et O.) Tél. Raincy 172

Կը գոհացնեն ամէնէն դժուարահաճ յաճախորդները, դիւրամատչելի պայմաններով:

Հագուստեղէններ եւ ձերմակեղէններ, նուրբ ձեռագործի աշխատանքներ, օժիտի պատրաստութիւն: Վարիչ խնամակալուհին այցելութիւններ կ՚ընդունի երեքշաբթի օրերը.

Օգտուեցէք առիթէն.

Ն Պ Ա Ր Ա Վ Ա Ճ Ա Ռ Ա Տ Ո Ւ Ն

CONSTANTINOPLE

Թ Ի Ւ Թ Ի Ւ Ն Ճ Ե Ա Ն Փ Ա Ն Ո Ս Ե Ա Ն

37 RUE TRÉVISE, 37 Մէթրօ՝ Cadet Tél. Taitbout 56—96

Ամէն տեսակ արեւելեան եւ եւրոպական թարմ եւ մաքուր նպարեղէններ.

Ա Ռ Ա Ջ Ն Ա Կ Ա Ր Գ եւ Ա Ն Խ Ա Ր Դ Ա Խ Ս Ո Ւ Ր Ճ

Ապսպրանքները անմիջապէս կը յանձնուին բնակարան

Գնումներու համար կը տրուի փրիմ

CORDONNERIE «AKAP»

Maison A. KAPIKIAN

17 Ave. Philippe Auguste, PARIS (11) Tél. Roq. 39-89

Մէթրօ՝ ԱՎՐՈՆ կամ ՆԱՍԻՈՆ

Չափու վրայ տոկուն եւ ճաշակաւոր կօշիկ ունենալու համար ոտքի կազմախօսական ձեւը ուսումնասիրած կօշկակարը միայն գոհացում կրնայ տալ ձեզի: Մասնագիտութիւն *Քոէփ* *տը Շինի*. Հեռաձայնով իսկ կրնաք խորհրդակցիլ. Ժամադրութեամբ չափ առնելու կուգայ:

Մասնաւոր արհեստանոց կօշիկներու նորոգութեան

ՏՕՔԹՕՐ Մ. Տ. ՆՈՐԱՅՐ

8 RUE BUFFAULT, PARIS (9e)

Հեռաձայն, PROVENCE 20—37

Կը խնամէ ներքին եւ կիներու հիւանդութիւնները
կ՚ընդունի ամէն օր կէսօրէ վերջ ժամը 2—7 եւ ժամադրութեամբ կիրակի եւ տօն օրեր, առաւօտեան ժամը 10—12.

ՏՕՔԹ. ԽՈՒՊԷՍԷՐԵԱՆ

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՆԵՐՔԻՆ, ՄՈՐԹԱՅԻՆ ԵՒ ՎԵՆԵՐԱԿԱՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆ

Varices*ի (վառիս) եւ* hémorroides*ի (էմոռոյիտ) արմատական դարմանում առանց գործողութեան, գիտական վերջին մեթոտներով:*

Տիադէռմի (diathermie), (իւլթրա-վիօլէ) ultra-violets.

ԴԱՐՄԱՆՈՒՄ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԱՍՆԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԱՇԽԱՏԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

Ընդունելութեան ժամեր ամէն օր 4—7.30, կիրակի եւ տօն օրեր 10—12: 142 Fbg. St. DÉNIS Tél. Nord 31.41

(կառ. տիւ Նօռի եւ կառ. տը լ՚Էսդի միջատեղը)

ՆԵՐԿՍՅԱՑՈՒՑՉԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ՈՒՏԵՍՏԵՂԷՆՆԵՐՈՒ (ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ)

ՄԻՄԻԱՅՆ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

D. STAMBOULIAN, Représentant,
1 Place Notre Dame, Grenoble, Isère

Ունինք առաջին տեսակի մաքուր եւ լաւ պղպեղ, ծեծած, կարմիր եւ խառնուրդի մուխաշեր սեւ սիսեռ, պատրաստուած Վալանսի (Drôme) մեր նոր եւ ընդարձակ գործարանին մէջ:

Նաեւ ունինք արեւելեան ամէն տեսակ ուտեստեղէններ.

Աժան գին եւ արագ գործառնութիւն.

Գահանջեցէք մեր գիները, ընդհ. ցանկը եւ նմոյշները:

Կը ստանձնենք արտասահման. տուներու ներկայացուցչութիւն

Agence exclusive

REGISTERED TRADE MARK

H. ARTINIAN, 26 rue Lessage, Paris XX. Tél. Ménil. 61-85

1931ի հայերէն-ռուսերէն եւ թուրքերէն ամէնավերջին փլաքները հասած են. նուագուած եւ երգուած նշանաւոր արուեստագէտներու կողմէ. Գին 18, 20, 24, 27, 36, 39 Ֆր. Ունինք նաեւ ամենամեծ գործարաններու ֆոնօները (երաշխաւորուած) 300—2000 Ֆր. Կրնանք հայթայթել La Voix de son Maître*ի* Courant continu*ն, գին՝ 478 Ֆր. 75. Մեր գիները գործարաններէն նշանակուած են. Մախսուները ետ չենք առներ. Բաց է ամէն օր ժ. 8էն իրիկուան 9.*

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

ՃԱՇԱՐԱՆ ՖԼՕՐԻԱ

61 Rue Monsieur le Prince, PARIS (6e)

Մէթրօ Օտէոն եւ Սէն Միշել Հեռաձայն Danton 52—73

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (33)

ՆԱՋԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՀԱՅՈՑ ԴԱՀԻՃԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ...

58.— «ԳԱՂԹԻ ԱՂԷՏԸ»

Ներկայացումը պիտի տրուէր Օսմանլը թատրոնին մէջ. Հրաւիրեցի բոլոր նախարարներն ու բարձրաստիճան զինուորականները, ինչպէս նաեւ վաճառականները, մէկ մէկ տոմս ղրկելով. Թերթերն ալ քանի մը օր առաջ յօդուածներ գրեցին, բացատրելով թատերգութեան նիւթը եւ արժէքը. Ներկայացման գիշերը թատրոնը լեցուեր բանուեր էր. Անոնց որ տոմս չէին կրցած առնել առաջուընէ, սփրտուեցան ետ դառնալ.

Խաղին մէջ ցոյց կը տրուէին պատերազմին բոլոր եղերական տեսարանները, մերկ ու թշուառ գաղթականները, որոնք կը սպասէին Սիրքէճիի կայարանին շուրջը, անձրեւին տակ, ցեխին մէջ. Հանդիսատեսներէն շատերը չափազանց յուզուեցան.

— Քա՛նի օյսուն (անկցի՜ն), պոռացին.

Եւ սկսան անէծք կարդալ անոնց, որ պատճառ եղան պարտութեան. Այս աղաղակները հետզհետէ շատցան. Յուզումը խաղաղեցնելու համար, պահ մը յարմար տեսնուեցաւ վարագոյրը իջեցնել. Բարեբախտ հանդիսատեսներու սրտէն արձակուած այս աղաղակները գոհացում չգտան սակայն. Ժողովուրդին մէջէն մէկ քանի հոգի սկսան բարձրաձայն պոռալ անուններն անոնց, որոնք պատճառ դարձած էին աղէտին, եւ աւելի յուզումը սաստկացաւ. Վերջապէս կէս ժամ յետոյ խաղաղեցան, եւ վարագոյրը բացուեցաւ. Սակայն տեսնուեցաւ որ օթեակներէն խո՛յս տուեր էին նախարարներն ու բարձրաստիճան զինուորականները.

Յաջորդ օրը հաղորդուեցաւ, որ արգիլուած է երկրորդ անգամ ներկայացնել այդ թատերգութիւնը. Սուլթանը հրաման ըրած էր արգիլել զայն. Մաճուլի տեսուչը, Մաճիտ պէյ, որ այդ ժամանակները կը խառնուէր նաեւ թատերական ներկայացումներուն, զիս Պապը Ալի հրաւիրեց. Հայրենասէր եւ ծայր աստիճան քաղաքավար այս անձը նրբութեամբ եւ զգածեալ ձեւով մը ըսաւ թէ իր պարտքն է ինծի հաղորդել թատերգութեան ներկայացման վրայ դրուած արգելքի հրամանը. Խօսք տուի թոյլ չտալ որ անգամ մըն ալ ներկայացնեն «Աքէլաքէթը Հիճրէթը», քանի Մաճուլի տեսուչ կը մնայ Մաճիտ պէյ, որ թրքական եւ ֆրանսական գրական շրջանակներու մէջ կարեւոր դիրք մը կը գրաւէր եւ յարգուած ու զարգացած մէկն էր.

Քանի մը օր յետոյ Նուրի պէյ մեր տունը եկաւ, տեսնելու համար իմացանք թէ Պալատը չէր հաւնած «Աքէլաքէթը Հիճրէթ»ին. Ապտիւլ Համիտ, չափազանց բարկացած, ըսեր է Ըսմէթ պէյին.

— Տակաւին երախայ այդ նազըմը, ե՞րբ պիտի մեծնայ եւ խելքի պիտի գայ. Իր գրած բաքքանջանքին հաւնեցա՞ր.

Ըսմէթ պէյ պատասխաներ է.

— Վեհափառ, դեռ շատ երիտասարդ է, երբ գործի մը մտնէ, կը սրբագրուի.

Եւ յաջողեր է Սուլթանին բարկութիւնը խաղաղեցնել.

59.— ՁՈՒՏՈՒՆ ԿԱՆՈՒԽ, ՄԹՆՇԱՂԻՆ ԱՐԹՆՑՈՒՑԻՆ ԶԻՍ...

Գիշեր մը, առտուան մօտ, Նուրի պէյի ծառան մեր տունը եկաւ եւ արթնցուց զիս։ Ըսաւ թէ Նուրի պէյ փութով կը կանչէ զիս իր մօտ։ Անշուշտ բան մը լուր մը չէր որ կը կանչէր զիս այսպէս առտուն կանուխ, մութնշաղին. Սակայն այդ օրերուն ոչ մէկ բան կատարած էի, որ Պալատին հակառակ ըլլար, այնպէս որ չկրցայ հասկնալ թէ ինչո՞ւ կը կանչէին. Անմիջապէս հագուեցայ եւ գացի Պեշիկթաշ, Նուրի պէյին տունը, ուր կը բնակէր. Բայց իր պատուէրին համաձայն՝ արթնցուցին զինք.

Նուրի պէյ ըսաւ.

—Սուլթանին հրամանով, Ըսմէթ կ՚ուզէ քեզ տեսնել անգամ մը. Ապտիւլ Համիտ կ՚ուզէ քեզ իր քարտուղարութեան մէջ առնել եւ առաջ քեզ կը կանչէ Ըսմէթ պէյի միջոցաւ. Ինչ որ է, հիմա միասին երթանք, կը հասկնանք.

Ինծի համար տանջանք մը պիտի ըլլար պաշտօնեայ դառնալ Պալատին մէջ, առաւ իրիկուն տեսնել այդ սոսկալի դէմքով պաշտօնեաները. Պալատին մէջ պաշտօն մը ընդունիլ երբեք չէր պատշաճեր իմ բնաւորութեանս, ոչ ալ յարմար էր ինծի՝ ազատախոհ տեսակէտով. Պաշտօնէութիւն, բարեկրթութիւն անունին տակ պալատական հացկատակներու սովորութիւններուն հետեւիլ անկարելի էր ինծի համար. Եթէ ինծի այսպիսի ծառայութիւն մը ծառուցանել կ՚ուզէին, Նուրի պէյի ըսի, որ անմիջապէս մտածէ.

Իսկ Նուրի պէյ ըսաւ թէ երբ մերժեմ նման ծառայութիւն մը Սուլթանին սրտմտութեան կ՚ենթարկուիմ, հետեւաբար թելադրեց որ մտապէս ընդունիմ, յետոյ անհրաժեշտ կարգադրութիւնը ընելու պիտի

Համաձայնեցայ եւ միասին գացինք Պալատ. Ըսմէթ պէյի գրասենեակին առջեւ, բաժնուեցայ Նուրի պէյէն. Ինծի պիտի սպասէր իր գրասենեակին մէջ. Ներս մտայ. Ըսմէթ պէյ, առաջին օրուան պէս, մեղմ նայելով ըսաւ.

— Սուլթանը կը հարցնէ ձեր այցաքարտը. Եթէ ունիք, տուէք.

Աշխեցուցի՜չ բան. Այսպիսի չնչին բանի մը համար, կ՚արժէ՞ր արթնցնել առտուն կանուխ, եւ անհանգիստ ընել. Թեթեւամտութիւ՜ն...

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

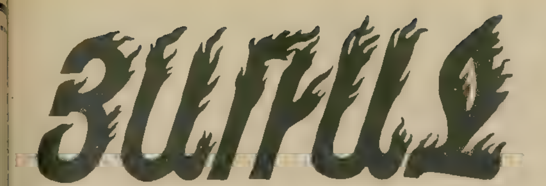

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տոլ.	10 տոլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO: LOUIS BLANC OU JAURÈS
Téléphone: NORD 67-23
R. C. SEINE 278 286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՇԱԲԱԹ 29 ՕԳՈՍՏՈՍ 1931
29 AOUT 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1659 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԴԱՒԱԴԻՐ ԹՈՒՐՔԻԱՆ

Նորութիւններ չկան «Թայմզ»ի թղթակցութեան մէջ. «Թուրքիա եւ իր հարեւանները»,— որուն մէկ հատուածը հրատարակեցինք երէկ, իսկ մնացեալը՝ կը կարդաք այսօր։

Միակ նորութիւնը — այն հրաշագան հէքեաթն է, որուն համաձայն «Դաշնակ կոմիտէն սերտ եւ սիրալիր յարաբերութիւններ կը պահպանէ խորհրդային կառավարութեան հետ, եւ Հայերուն հանդէպ ցոյց տրուած շնորհը կրնայ արդիւնքը ըլլալ այս գործակցութեան»։

Իբրեւ հէքեաթ ալ, այս տեղեկութիւնը աւելորդ կը դարձնէ ո՛րեւէ մեկնութիւն։

Բայց թղթակցութիւնը արժէք ունի այն տեսակէտով որ, աւելորդ անգամ մըն ալ — եւ օտար գրիչով — երեւան կը հանէ Թուրքիոյ դաւադրական գործունէութիւնը՝ հանդէպ Հայաստանի եւ հայ ժողովուրդի ցիրուցան հատուածներուն։

Դաւադրութիւն մը՝ մերթ ծածուկ, մերթ ակներեւ, բայց միշտ արթուն եւ հետեւողական։ Դաւադրութիւն մը, որ կ'անցնի երկրին սահմանները,— դէպի Կովկաս, Պարսկաստան եւ Միջագետք, եւ դէպի Սուրիա-Լիբանան։

Եւ մեզ հետաքրքրող կէտն ալ այս է։

Ուրեմն, «Թայմզ»ի թղթակիցն ալ կը հաստատէ որ,—

1.— Ենկիւրի մտահոգ է արեւելեան սահմաններու ապահովութեան մասին։

2.— Միջոցներ ձեռք առած է, ապահովելու համար Պարսկաստանի եւ Միջագետքի բարեկամութիւնը եւ գործակցութիւնը՝ ընդդէմ քրտական շարժման։

3.— Ուշադրութեամբ կը հետեւի Սուրիա-Լիբանան ապաստանած հայ գաղթականներու տեղաւորման ձեռնարկին։

4.— Այս իսկ պատճառով, կրնայ վէճ ունենալ Ֆրանսայի հետ։

5.— Միջոցներ ձեռք առած է, հարիւր հազար գաղթականներ տեղաւորելու համար արեւելեան նահանգներուն մէջ, փոխադրելով Սերպիայէն եւ Պուլկարիայէն։

×

Այս հարցերու մասին խօսած ենք օրը օրին։ Եւ որքան խօսինք, տեղն է։

Մեր գործունէութեան հիմնական ճակատն ըլլալով Թուրքիան, անոր ամէն մէկ խօսքն ու գործը պէտք չէ վրիպի մեր ուշադրութենէն։

Մեր դատին լուծումը կամ չքացումը կապուած ըլլալով այդ երկրին հետ, մեզի կ'իյնայ ըլլալ աւելի քան երբեք արթուն, եւ գործել կեդրոնաձիգ ուղղութեամբ։

Այստեղ չկան սկզբունքի խնդիրներ, որպէս զի բաժնուինք իրարմէ։ Եւ չի կրնար ըլլալ հիմնական պատճառ՝ իրարու դէմ նիզակ ճօճելու։

Թուրքիան կը դաւադրէ... Կը գործէ ու կը դաւէ։ Մէկ միլիոնը կոտորելէ, մնացեալը չորս հովերուն տարտղնելէ եւ Լօզանի աւարը մարսելէ յետոյ ալ։

Այսքանը, ինքնին, բաւական է ուրիշ ամէն վէճ մոռացութեան տալու, եւ արթուն հսկելու համար։

Հայաստանի մասին, չունինք առանձին ըսելիք։

Այդ ճակատին վրայ պարզ է մեր տեսակէտը.— Ֆիզիքական եւ տնտեսական զօրացում հայրենիքի։ Ներգաղթ եւ վերաշինութիւն։ Ընդարձակում սահմաններու։

Ծրագիր մը, որուն յարատեւօրէն կառչած ենք սկիզբէն ի վեր, հակառակ բոլոր վայրերան կանչերուն։

Մեր ընդդիմադիր պայքարն ալ կը ձգտի այդ նպատակին,— կարճ կապել հայրենաքանդ մարզանքները եւ ձգտիլ հիմնական, քաղաքական գործեր կատարելու։

Կը լսեն, լա՛ւ. Չեն լսեր,— մենք մեր ճամբան կը շարունակենք։

Քրտական ճակատին վրայ,— մեր ձգտումն է, մեր կարողութեան չափով, թոյլ չտալ որ «արեւելեան նահանգները», Թրքական Հայաստանն ու Քիւրտիստանը դառնան կռուան՝ արմատախիլ ոչնչացնելու մեր Դատը, ինչպէս ոչնչացուցին ժողովուրդը։ Եթէ միայն կարենայինք խանգարել «մուհաճիր»ներու տեղաւորումը, կը կարծենք թէ օգուտ է նոյնիսկ այսօրուան Հայաստանի համար։

Դէպի հարաւ, Սուրիա-Լիբանանի եւ Միջագետքի մէջ, մենք չունինք որ եւ է քաղաքական ձգտում։ (Ինչպէս չունինք Պարսկաստանի մէջ)։

Այստեղ աւելորդ անգամ մըն ալ մեր զզուանքը՝ այն հայաստանեան օրկաններուն, որոնք մրցումի ելած են Թուրք թերթերուն հետ, մեզ ներկայացնելով իբրեւ գործիքները ֆրանսական կամ անգլիական աշխարհակալութեան, «Նոր Հայաստան» ստեղծելու համար։

Բայց, ամէն բանէ վեր դասելով հայրենիքի պահպանումը, կ'օգտուինք, պիտի օգտուինք բոլոր պատեհութիւններէն, տեղաւորելու, հողին կապելու համար տարագիր բազմութիւնները՝ արեւելեան այն երկիրներուն մէջ ուր ինկած են մեծ բազմութեամբ։ Տեղաւորման այդ գործը եթէ ամփոփ ապրելու պատառ մը հաց ճարելու շահը կուտայ մեզի, միւս կողմէ նմանապէս կ'օգնէ հիւրընկալ երկիրներու տնտեսական զարգացման։ Այստեղ Թուրքերը խառնուելու իրաւունք չունին. մանաւանդ որ, յատկապէս Լիբանանի մէջ, տեղաւորման վայրերը յաճախ հայկական հողեր են, արիւնով եւ քրտինքով շաղուած։

Դաւադրութիւնը իր հետ կը բերէ դաւադրութիւն։

Իսկ երբ թշնամին սահմանէն դուրս ալ կ'երկարէ իր ձեռքը, մեզի կ'իյնայ ապացուցանել թէ յուսահատած չենք մեր ճակատագրէն։

Շ.

ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒ ԻՐ ԴՐԱՑԻՆՆԵՐԸ

ԵՐԿԻՒՂ՝ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱԶԴԵՑՈՒԹԵՆԷ

Երէկ հրատարակած էինք «Թայմզ»ի թղթակցին կարգ մը տեղեկութիւնները՝ Թուրքիոյ ներքին հոգերու մասին։ Ստորեւ՝ մնացեալ մասը։ Խորագիրներն ալ «Թայմզ»ինն են.—

Յունաստանի հետ իր ունեցած երկարատեւ վէճին կարգադրութենէն յետոյ, Թրքական հանրապետութիւնը կը յուսայ անընդհատ խաղաղութեան շրջան մը բոլորել, որուն մեծապէս պէտք ունի, դարմանելու համար պատերազմներու աւերները եւ ազատելու համար Օսմ. կայսրութեան ձգած ժառանգութենէն։ Այս ակնկալութիւնը չէ իրականացած տակաւին եւ պատճառը պէտք է գտնել իր արեւելեան նահանգներուն մէջ։

Մեծ պատերազմին հաշտութեան դաշնագրին հողերու բաժանումով, Թուրքիա իբրեւ արեւելեան դրացիներ ունեցաւ Կովկասի խորհրդային հանրապետութիւնները, Պարսկաստան, Իրաք եւ Սուրիա։ Թուրքիա վտարեց Հայերը իր արեւելեան նահանգներէն, որով այդ հողերուն վրայ մնաց խառն բնակչութիւն մը Թուրքերու եւ Քիւրտերու, փոքրաթիւ Արաբներով եւ Քաղդէացիներով, բնակչութիւն մը նման անոր որ կ'ապրի սահմանագլուխի պարսկական, իրաքեան եւ սուրիական ափերուն վրայ, ամէնքն ալ աւելի կամ պակաս վաչկատուն։ Ենկիւրը աւելի կը բարդացնէ պարագան որ Կովկասեան սահմանին վրայ կը գտնուի հայկական հզօր տարր մը, եւ Ենկիւրի այժմ իր գլխացն ունի ցեղերու այդ այլազան հաւաքածոյին մէջ խաղաղութիւն պահպանելու հարցը։

Օսմանեան կայսրութեան օրերուն, երբ Հայերն ու Քիւրտերը քով քովի կ'ապրէին արեւելեան նահանգներուն մէջ, Պոլսոյ քաղաքականութիւնն էր մէկը միւսին դէմ հանել եւ ազատիլ զանոնք կարգ կանոնի տակ պահելու հոգէն։ Հայերու վտարումը, սակայն, թոյլ չի տար որ Ենկիւրի միեւնոյն քաղաքականութեան հետեւի եւ Քիւրտերը զրկուած են իրենց աւանդական թշնամիէն։ Զուգելով հրաժարիլ իրենց նախապատմական սովորութիւններէն եւ զայրացած՝ նոր իշխանութեան կատարած փոփոխութիւններէն, Քիւրտերը խռովութիւններ յարուցին եւ հետեւանքը եղաւ շարք մը ապստամբութիւններ վերջին վեց տարիներու ընթացքին, մանաւանդ 1927ինը, («ՅԱՌԱՋ».—պիտի ըլլայ 1925) հրամանատարութեամբ Շէյխ Սայիտի եւ անցեալ տարուան արշաւանքները Արարատի շրջանին մէջ։

Թէեւ քրտական ապստամբութեանց զսպումը մեծ դժուարութիւններ չներկայացուց, բայց երեւան հանեց գործերու վիճակ մը որ բաւական մտահոգութիւն պատճառեց, մանաւանդ որ ապստամբութիւնները կը վարէին հայկական եւ քրտական գաղտնի ընկերութիւններ։ Արդարեւ, նախկին թշնամիները միացեալ ճակատ կազմեր էին Թուրքիոյ դէմ։ Թուրք մամուլը անմիջապէս բացատրեց թէ օտար թշնամիները ջանացեր էին նոր Մակեդոնիա մը ստեղծել արեւելեան նահանգներուն մէջ, եւ փնտռելով բուն յանցաւորը, կասկածը առաջին անգամ ինկաւ Անգլիացիներուն վրայ, որոնք ակներեւ քէնութեան նախադրեր գտան Մուսուլի խնդրով։ Բրիտանական կառավարութիւնը իրապէս կ'ամբաստանուէր թէ գաղտնօրէն կը գործածէ Քիւրտերն ու Հայերը համախմբելու եւ Թրքական կառավարութեան դէմ հանելու համար։ Ժամանակը եւ Իրաքի հետ յարաբերութեանց բարւոքումը, որ յաջորդեց Ֆէյսալ թագաւորին Ենկիւրի այցելութեան, համոզեցին Թուրքերը թէ անհիմն են այդ կասկածները։

Յետոյ Պարսկաստան բացէ ի բաց ամբաստանուեցաւ թէ կ'օգնէ ապստամբներուն եւ Արարատի անցեալ տարուան արշաւանքէն յետոյ, Թրքական կառավարութիւնը պնդեց որ սրբագրուի սահմանագլուխը, Թուրքիոյ ձգելով Արարատը ամբողջութեամբ։ Թէեւ Պարսկաստան դեռ չէ հաւանած տալ, բայց կը թուի թէ համաձայնութեան եղանակ մը գտնուած է սահմանագլուխին վրայ։ Իբրեւ հետեւանք, մեծապէս բարւոքած են Թուրքեւպարսիկ յարաբերութիւնները եւ տարի մը անցած ըլլալով առանց քրտական նոր ապստամբութեան, քրտական սպառնալիքը փարատած է գէթ առժամապէս։

Այժմ Թուրքիոյ ուշադրութիւնը դարձած է սուրիական սահմանին վրայ, լսուած ըլլալով թէ Ֆրանսա, Ազգերու Դաշնակցութեան հաւանութեամբ, կը խորհի հայ գաղթականներ հաստատել Սուրիոյ մէջ, սահմանագլուխին մօտ։ Թուրք մամուլը կը գրէ թէ տեսակցութիւններ տեղի ունեցած են Ֆրանսայի արտաքին գործերու պաշտօնատան մէջ, Սուրիոյ մարզպանին եւ Պ. Գ. Գիւլպէնկեանի միջեւ, նախագահ Հայ Գաղթ. Կոմիտէին (Յառաջ.— Ըսել կ'ուզէ Բարեգործականի) եւ այն կարծիքը կը յայտնէ թէ ֆրանսական քաղաքականութեան անխուսափելի հետեւանքը պիտի ըլլայ հոգեր ստեղծել Թուրքիոյ համար։

Ընդունելով հանդերձ Ֆրանսայի իրաւունքը՝ Հայերուն օգնելու, Թուրք մամուլը կը հարցնէ թէ Ֆրանսա ինչու զանոնք չի կրնար հաստատել ֆրանսական ո՛րեւէ գաղթավայրի մէջ, հեռու՝ Թուրքիայէն։ Մինչ այս մինչ այն, Թրքական կառավարութիւնը մօտէն կը հետեւի կացութեան, եւ անհաւանական չէ որ ֆրանքօ-թուրք յարաբերութիւնները նուազ սիրալիր դառնան, եթէ Ֆրանսա յառաջ տանի իր մտադրութիւնը։

ՊԱՐԶԱՆԻ ՇԷՅԽԸ ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՆՈՐ ԿՐՕՆԻ ՄԸ?

Մոսկուայէն կը հեռագրեն Թուրք թերթերուն.—

Հոս շրջող զրոյցներու համաձայն, Պարզանի շէյխը նոր կրօնքի մը հիմը դրած է, ինքզինքը սուրբ եւ իր եղբայրն ալ մարգարէ հռչակելով։ Շէյխը ջնջած է ծոմապահութիւնը եւ աղօթքը եւ մզկիթներուն վրայ զանգակ դնել տուած է։ Նոր կրօնքը ներելի կը համարէ կիներուն իրենց փափաքած այր մարդոց հետ տեսակցութիւնը։ Շէյխը ստանձնած է ապահովել ապրուստը բոլոր անոնց, որոնք իր կրօնքը կ'ընդունին։ Իսկ սպաննած է 7 այր, 4 կին եւ քանի մը հոճաներ որոնք ընդդիմութիւն կ'ընէին իրեն։

Աշիրէթի հոճաներէն ոմանք վախնալով, շրջակայ աշիրէթները ապաստանած են։ Պարզանի շէյխին գտնուած շրջանին մէջ, մեծ երկիւղ եւ բռնութիւն կը տիրէ։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԻԱ ՎԱՐԿ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

ԱՇԽԱՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԸՆԴԴԻՄՈՒԹԻՒՆԸ

Անգլիոյ դահլիճը իր առաջին նիստին մէջ իսկ, ինչպէս գրեր էինք երէկ, կազմեր էր երկու յանձնախումբեր, որոնց պաշտօնը պիտի ըլլայ ուսումնասիրել տնտեսական եւ ելմտական այն հարցերը, որոնք անմիջական լուծում կը պահանջեն եւ դարմանի միջոցներ փնտռել։ Յանձնախումբերն անմիջապէս գործի սկսան եւ մշակելու վրայ են ազգային բարգաւաճման ծրագիր մը, որ խորհրդարանի նիստէն առաջ պիտի ենթարկուի կառավարութեան քննութեան եւ հաւանութեան։

Անգլիա արդէն սկսած է նոր վարկեր փնտռել Ֆրանսայի եւ Ամերիկայի մէջ։ Այս մտադրութեամբ ալ անգլիական կառավարութեան կողմէ, երկու անձնաւորութիւններ, մէկը իբր ներկայացուցիչ պետական դրամատան, միւսը՝ ելեւմտական նախարարութեան, եկած են Փարիզ, ուր տեսակցութիւններ ունեցան ելմտական եւ պիւտճէի նախարարներուն ու պետական դրամատան տնօրէնին հետ։ Ուզուած վարկի քանակը եւ պայմանները տակաւին յայտնի չեն։ Սակայն ամերիկեան թերթ մը կը յայտնէ թէ Նիւ Եորքի հրապարակին վրայ, 400 միլիոն տոլարի չափ տրամադրելի գումար կայ արդէն։

ԱՇԽԱՏԱՒՈՐԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Աշխատաւորական եւ արհեստակցական ղեկավարները իրենց վերջին նիստին մէջ, յայտարարութիւն մը խմբագրեցին ընկերվարականներու ուղղութեան եւ Մաքտոնըլտի ընթացքին մասին։ Այս յայտարարութիւնը պիտի ենթարկուի խորհրդարանի աշխատաւորական խումբի հաւանութեան։

Յայտարարութիւնը կը հաստատէ թէ աշխատաւորական կուսակցութիւնը որեւէ պատասխանատուութիւն չի ստանձներ հանդէպ նոր կառավարութեան, որուն աշխատաւորական անդամները որեւէ կուսակցական իրաւասութիւն չունին, ու կը մեղադրէ ելմտագէտները որ գիտմամբ տագնապ ստեղծեցին, վերջ դնելու համար վարչաձեւին, որ հարուստներուն վրայ տուրք կը դնէր ի նպաստ աղքատներուն։

Յայտարարութիւնը կը վերջանայ ժողովուրդին ուղղուած կոչով մը, միացեալ ճակատ կազմելու համար ընդդէմ նոր կառավարութեան։ Այս յայտարարութեան հիման վրայ, որոշուած է բազմաթիւ ճառեր արտասանել զանազան կեդրոններու մէջ։

Հանքագործներու սէնտիքան հաւանութիւն տալով Աշխատաւորականներու եւ Արհեստակցականներու ուղղութեան, որոշեց հրահանգել խորհրդարանի իր ներկայացուցիչներուն ուժ տալ անոնց քաղաքականութեան։

Կը կարծուի թէ խորհրդարանին մէջ, աշխատաւորական ընդդիմութիւնը բաւական ուժեղ պիտի ըլլայ, իր հետ ունենալով մաս մը ազատականներ եւ նոյնիսկ պահպանողականներ։ Մաս մը ազատականներ դէմ են կառավարութեան ելմտական ծրագրին։ Իսկ պահպանողականներ կան որ, ընտրուած ըլլալով ճարտարարուեստական կեդրոններու մէջ եւ ոչ-կուսակցական գործաւորներու քուէով, կրնան վտանգել իրենց քաղաքական ասպարէզը, եթէ քուէարկեն ի նպաստ կառավարութեան։

Գերման դահլիճն եւ ազգայնականները

Գերմանիոյ վարչապետը Պրիւնինկ տեսակցութիւն մը ունեցաւ ազգայնականներու պետին Հուկէնպէրկի եւ կաթոլիկ կուսակցութեան պետին Քաասի հետ։ Տեսակցութիւնը տեւեց երեք ժամ, դահլիճին հանդէպ աջ ընդդիմութեան շուրջ։ Պրիւնինկ մտադրութիւն չունի փոփոխութիւններ մտցնելու դահլիճին կազմին մէջ եւ վճռապէս հակելու դէպի ձախ կամ աջ։ Սակայն մօտ ատենէն պիտի հրատարակէ հրովարտակ մը՝ ելմտական բարենորոգումներու ծրագրին վերաբերեալ եւ այս մասին պէտք ունի գիտնալու աջ ընդդիմադիրներու կարծիքը։

Միւս կողմէ, նկատի ունենալով Փրուսիոյ յառաջիկայ խորհրդարանական ընտրութիւնները, ընկերվարականները որոշած են այլեւս չհանդուրժել Պրիւնինկի անորոշ քաղաքականութեան, որ ի նպաստ համայնավարներուն, կը վնասէ ընկերվարականներուն։ Այս հարցն ալ, ստիպած է Պրիւնինկը տեսակցելու ազգայնական պետին հետ։ Եւ վերջապէս, Ֆրանսայի հետ կարենալ բանակցելու համար, գերման վարչապետը պէտք տեսած է ստանալու աջերու հաւանութիւնը։

Կ'ենթադրուի թէ այս հարցերն են որ քննուած են Պրիւնինկ Հուկէնպէրկ տեսակցութեան ընթացքին։

Յարձակում յոյն խմբագրապետի մը վրայ

Աթէնքի մէջ, յոյն թերթի մը տնօրէնը, գիշերը ուշ ատեն, երբ դուրս կ'ելլէր խմբագրատունէն, յարձակման ենթարկուեցաւ մէկու մը կողմէ, որ գաւազանի ուժգին հարուած մը իջեցուց անոր գլխուն։ Յարձակողը գաւազանի այս հարուածէն վերջ, քաշեց ատրճանակը, սակայն խմբագրապետին աղաղակներուն վրայ, փախուստ տուաւ. բայց անցորդներու եւ ոստիկաններու կողմէ հետապնդուելով, բռնուեցաւ։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ԲՐԻՏԱՆԱԿԱՆ ՆՈՐ ԴԱՀԼԻՃԸ
ԵՒ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐԱԿԱՆ ԸՆԴԴԻՄՈՒԹԻՒՆԸ

Ըսենք անմիջապէս թէ Մաքտոնըլտի նոր դահլիճը որ Ազգ. Միութեան պիտակին տակ, կազմուեցաւ կուսակցական գործակցութեան հիմերու վրայ, յաջողի թերեւս խոշոր չափով մեղմացնել ելեւմտական տագնապը, կամ նոյն իսկ բոլորովին զայն փարատել։

Առայժ սակայն, հիմնական ո՛չ մէկ փոփոխութիւն կը մտնէ երկրին տնտեսական կացութեան մէջ։ Մէկը տեղական է, կապուած՝ ընդհանուր, տիեզերական երեւոյթին, միւսը՝ տիեզերական՝ բխած աւելի խոր պատճառներէ։

Պէտք է ըսել նաեւ թէ, Մաքտոնըլտի նոր դահլիճը գործի գլուխ կ'անցնի ո՛չ թէ յայնածաւալ, արտասահմանային յաւակնութիւններով, այլ երկրին անմիջական պէտքէն բխած պահանջներու՝ դոհացման առաջադրութեամբ. — վերահաստատել երկրին հանդէպ արտասահմանի վստահութիւնը, վարկը եւ հաւասարակշռել ելմտացոյցը։

Այդտեղ իսկ, երեք հակամարտ կուսակցութիւններու գործակցութեան ոգին օրինակելի է եւ ինքնին պիտի բաւէր կանխաւ վստահութիւն ներշնչելու անոնց յաջողութեան մասին, նկատի ունենալով մանաւանդ Անգլիոյ հարստութիւնը, եթէ սակայն, իրօք ըլլար կուսակցական համերաշխութիւն եւ գործակցութիւն։

Արդէնեւ, նկատի ունենալով մեծ մաս մը Աշխատաւորականներու եւ Արհեստակցականներու բուռն ըմդդիմութիւնը ընդդէմ ելմտական ծրագրին եւ Մաքտոնըլտի ինքնագլուխ քայլին, հարց կը ծագի թէ ներկայ դահլիճը իրօք կը ներկայացնէ՞ Ազգային միութիւնը՝ կուսակցական գործակցութեան հիմերով, թէ նոր դահլիճին աշխատաւորական չորս անդամները պիտի կրնա՞ն իսկապէս միութեան մէջ ներկայացնել կուսակցութիւնը որուն կը պատկանին եւ որ ներկայ խորհրդարանին մէջ կը համրէ 288 անդամ. թէ վերջապէս, գործակցութիւնը չպիտի՞ ձախողի քաղաքական թէ ընկերային այլազան տեսակէտներու բախումով։

Ըսուեցաւ թէ դահլիճին մասնակցող կուսակցութիւնները առժամաբար պիտի դադրեցնեն իրենց քաղաքական անջատ եւ ուրոյն գործունէութիւնը, մինչեւ որ առաջադրուած ելեւմտական բարւոքումը գլուխ ելլէ, այսինքն՝ մինչեւ դահլիճին կազմութեան նպատակը իրականացած ըլլայ։ Որմէ վերջ է որ կուսակցութիւնները պիտի վերստանան իրենց քաղաքական ազատ եւ հակամարտ գործունէութեան իրաւունքը։

Բայց արդէն, Աշխատաւորական կուսակցութիւնը որ թիւով ու զանգուածով կը ներկայացնէ պատկառելի ուժ մը, գրեթէ կուռայ միութեան դէմ պայքարի ազդանշանը, իր պաշտօնաթերթին՝ «Տէյլի Հէրըլտ»ի միջոցով. — Նոր կառավարութեան մասին, կը գրէ թերթը, բան մը կայ որ պէտք է անմիջապէս ըսուի. — Ազգային կառավարութիւն մը չէ ան։

«Պ. Մաքտոնըլտ եւ հին Նախարարութեան այն անդամները որոնք իրեն միացած են, Նոր կառավարութեան մէջ կը մտնեն իբր սոսկական անհատներ եւ ոչ թէ իբր աշխատաւորական շարժման լիազօր ներկայացուցիչները»։

Եթէ ուրեմն, Անգլիոյ խորհրդարանը պիտի հրաւիրուի իր խօսքն ըսելու կառավարութեան ելմտական ծրագրին մասին եւ քուէարկելու համապատասխան օրէնքներ, պէտք է որ Մաքտոնըլտ եւ իր նախարար ընկերները, մեծամասնութիւն ապահովելու համար, պառակտեն խորհրդարանի աշխատաւորական խումբը, կտրելով իրենց համախոհ կուսակիցներուն վրայ եւ կամ, պէտք է որ աշխատաւորական կուսակցութիւնը ըստ կամս քուէարկելու ազատութիւն տայ իր երեսփոխան անդամներուն։ Այս վերջին պարագային իսկ, դժուար թ Մաքտոնըլտ կարենայ միութեան մէջ ներկայացնել իր կուսակցութիւնը, եւ ապահովել ակնկալուած մեծամասնութիւն մը, քանի որ նախկին դահլիճին 9 անդամները՝ իրենց համախոհներով արդէն՝ զօրեղ ընդդիմութիւն մը կը կազմակերպեն, մօտ երկու հարիւր երեսփոխաններով՝ 288ի վրայ։

Այս պայմաններու տակ, պարզ է թէ Մաքտոնըլտ պիտի փորձուի ժամանակաւոր տիրակալութեամբ (dictature) վարել գործերը, կամ զ չառնելով նոյն իսկ խորհրդարանը լուծելու հարկադրանքին առջեւ։

Եւ արդէն, այդ ձգտումը յստակօրէն կը նշմարուի դահլիճին կազմութեան եղանակին մէջ իսկ։ Տասը հոգինոց իրաւասու եւ լիազօր նախարարներու կողքին, որոնք պիտի վարեն ելմտական ծրագրին հետապնդման գործը, . . մը նախարարներու՝ որոնք կոչուած են միայն վարելու, սովորական, ընթացիկ աշխատանքները։

Առայժ սակայն, պիտի փրկուի՞ կացութիւնը։ Պարզապէս վերջին ելքը պիտի ուշանայ պահ մը եւս, քանի որ ալ պէտք չկայ իսկ փաստելու թէ անգլիական տագնապը, ինքն իրեն, առանձին, անջատ երեւոյթ մը չէ եւ կը կազմէ հասարակ մէկ օղակը տիեզերական տագնապին, որուն լուծումէն կախում ունի, ինչպէս ուրիշ երկիրներու, նոյնպէս եւ Անգլիոյ տնտեսական բարւոքումը։

Ցարդ Անգլիա ուրիշ երկիրներէ կը տարբերէր իր նիւթական տոկունութեան ուժով, եւ թերեւս այդ ուժով ալ, կարենայ ներկայ տագնապը փարատել. քանի որ հարցը կը դառնայ ելմտացոյցի բացի մը շուրջ, 100-120 միլիոն ստերլին՝ յառաջիկայ տարուան համար։

Բայց նոյն իսկ ելմտացոյցի հաւասարակշռումը, դահլիճին գլխաւոր նպատակը, դիւրութեամբ պիտի ընթանա՞յ։

Դժուար է այնքան ալ լաւատեսութեամբ նայիլ՝ հակառակ անգլիական թէ օտար մամուլի հաւաստիքներուն, երբ նկատի ունենանք ուժեղ ընդդիմութիւնը որ կը կազմակերպուի Աշխատաւորականներու եւ Արհեստակցականներու կողմէ, գլխաւորութեամբ փորձ ու վարպետ ղեկավարներու։

Մանաւանդ որ անգործութեան նպաստի 100ին 10 համեմատութեամբ նուազեցումը, զոր վճռապէս գործադրել որոշած է Մաքտոնըլտ, չի գա՞ր աւելի եւս սաստկացնելու աշխատաւոր զանգուածներու դժգոհութիւնը։

Ազգային միութեան դահլիճին գործը աւելի կը բարդանայ նաեւ այն պարզ պատճառով որ ունենալով մէկտեղ հակա-աշխատաւորական ծրագիր մը, իր մէջ կը համրէ չորս գլխաւոր աշխատաւորականներ որոնք արդէն, իրենց կուսակցութեան կողմէ կը նկատուին եթէ ո՛չ դաւաճաններ, գոնէ անհաւատարիմներ...։ Ու դահլիճին մէջ իրենց ներկայութեամբ իսկ, աւելի եւս կը գրգռեն Աշխատաւորականներու եւ Արհեստակցականներու դիմադրական ոգին։

Արդէն, բացի Անգլիացիներէն, գրեթէ օտար բոլոր ընկերվարական կազմակերպութիւնները խոռ աչքով կը նային Մաքտոնըլտի եւ իր ընկերներու քայլին, զոր քաղքենի կազմակերպութիւնները կը գտնեն հայրենասիրական, խելացի եւ կորովի։

Մանաւանդ որ շատեր այդ քայլին անհրաժեշտութիւնն ալ չեն ընդունիր։

Լէոն Պլիւմ Ֆրանսայի ընկերվարականներու խորաթափանց պետը՝ զայրոյթով կը զարմանայ. — «Մաքտոնըլտի տուած որոշումը - կը գրէ, չի կրնար ծածկուիլ ոչ արդարացումով, ոչ իսկ ազգային խիղճին վրդովանքի մը պատրուակով»։ Ու կը բերէ իր փաստերը։

Նոյն զայրոյթէն բռնուած Աշխատաւորականներն ու Արհեստակցականները երբ վճռապէս կը յայտարարեն բուռն պայքար խորհրդարանէն դուրս, և ընդդիմութիւն խորհրդարանին մէջ, դժուար թէ Ազգ. Միութեան դահլիճը կարենայ դիւրութեամբ արժեցնել իր կազմութեան դրդապատճառը։

Մաքտոնըլտի դաւալքումը մեծ հարուած մըն է անգլ. աշխատաւորութեան, որ իր տեսակէտներուն մէջ այս անգամ ալ յամառ ինչպէս միշտ, չպիտի մղուի՞ արդեօք իսկապէս եռաւելու դասակարգային պայքարի ճամբուն վրայ։ Եւ առայժ, աւելի չպիտի՞ դժուարանայ նոր դահլիճին գործը։

Մ. Ն.

ՓԱՐԻԶԻ ԳԱՂԹԱՑԻՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

2.— ԱՐԵՒԵԼՔԸ ԱՐԵՒՄՈՒՏՔԻ ՄԷՋ

Տարաշխարհիկ ճաշարաններ կան Մարոքի, Թունուզի, Ալճէրիի, Հնդկաչինի, Ափրիկեան սեւերու, Մատակասկարի, Քամէրունի և Թոկոյի, Մարթինիկի, Սուրիոյ եւ Լիբանանի՝ բաժիններուն մէջ։

Նշանաւոր ճաշարան մը կայ՝ Պարսի կղզիի վրայ եւ ուրիշ մը՝ կենդանաբանական պարտէզին մէջ։

Այս բոլորէն դուրս՝ ճոխաւորապէս 150-200 տարբեր սրճարաններ, պաներ և գարեջրատուներ՝ մինչեւ կէս գիշեր՝ գոյն եւ շարժում կուտան Ցուցահանդէսին գիշերային կեանքին։

Գիշերուան հմայքը սակայն, չի վերջանար միայն ջուրին խաղերով։ Ցամաքն ալ ունի իր գրաւչութիւնը։

«Աթրաքսիոն»ներու համար պարտէզ մը յատկացուած է՝ Անգօր-Վաթի մեհեանին առջեւէն մինչեւ Միացեալ-Նահանգներու Սպիտակ-Տունը, ուր ճամբուն վրայ, պողոտային երկու կողմերը՝ լոյսէ հրեղէն սիւներու հեթանոսական տեսարան մը կ'ընծայեն մեհեանի պաճուճ աւիւններու՝ խաժոռ նայուածքներուն տակ։

Եւ աղբիւրներ, եւ ձիւնասուն պարտէզներ՝ լոյսի անապակ անձրեւին տակ կ'երգեն ու կը ննջեն։

Ցանկարծ, բոլոր շէնքերը իրենց արձանիներէն՝ վերջալոյսի ամպերուն նման կը սկսին շառագունիլ։

Ահա Անգօր-Վաթի հոյակապ մեհեանը, որ կարծես թէ պատուանդանի մը աժդահական ափին վրայ՝ կամաց-կամաց վեր կը բարձրանայ օդին մէջ։

Մեհեանին կողերը, որ նախապէս մութին հետ նոյնացած էին, հիմա հոլանի՛ կը ցցուին աչքիդ առջեւ։ Մէկ մայր եւ չորս որդի բարձրահասակ աշտարակները ինչքա՞ն գեղեցիկ են մշուշոտ անձայրածիրին մէջ։ Պարծէս մինարէներ կը միայ՝ խունկով եւ աղօթքով։ Եւ աշտարակներուն ամբարձուղէջ հաւքերը՝ Վէնեսի հարսանեան ծառերուն մէջ՝ խարշուրդ եւ ճչակ կը յարուցանեն...

Օ՛, սրբազան Արեւելք։

Ով մեհեաններ եւ աստուածներ հեթանոս...։

Ուրիշ զանազան «աթրաքսիոն»ներ կան ցուցահանդէսին ամէն կողմը։

Գաղութներու աշխարհիկ պարեր, շարժապատկեր, տանկատարութիւններ, «փանթէզի»ներ եւայլն։

Նաւագ, լոյսի եւ շուքի զարմանազան խաղեր՝ որ հրաշալի գոյներով ծնաքսէ զարդերու պէս կը փռուին լիճերու թեանց տախտակամածին վրայ։ Այս՛, քաղաքակրթութիւնը գողցուած է Արեւելքէն։

Վկայ՝ սա սեւերու այնքա՞ն իմաստալից ներկայացումներն ու պարերը։ Անոնց գրականութիւնը, պատմութիւնը, որ այստեղ, հանդէսի մը պատրուակին տակ եկած է իրեն փիլիսոփայական ծիծաղը թքնելու Արեւմուտքի մէկ աչքին, որ Փարիզ կը կոչուի...

Ճամբորդութեան ախորժակը գրգռելու համար, հսկայական երկրագունդի մը վրայ՝ թատերական երկաթուղիով (scenic railway) կը ցուցադրուին ճամբաներ եւ ճամբորդներ։

Ճամբաներ ցամաքին վրայ եւ ջուրերուն։

Եւ կը մտածես՝

— Մահ կամ հարստութիւն։

Այսպէս, հակառակ անձրեւին, որ անպակաս է եւ յաճախ յորդահոսան, միշտ գրաւիչ են ցուցահանդէսին գիշերները։

Ցեռայ կան ժողովրդային հաճոյքներ՝ տոնավաճառներու քով։

Նշանառութիւն, օթօ վարել, կախօրրան, փոթորիկ, նաւաբեկութիւն երբ առագաստները կը դիզուին վրադ՝ ծանկերուն ափիթ տալու համար՝ որ օգտուին յաճախ իրենց պատաշական դրացուհիներու համբոյրներէն։

Երբ նաւաբեկութիւն կայ, պէտք է արժեցնել երիտասարդութիւնը։

Եւ ամէն անգամ, որ Ֆրանսայի զանազան քաղաքներու գիւղերու մէջ հանդիսաւոր կ'ըլլամ՝ նոր սերունդի այս փիլիսոփայութեան, անմիջապէս կը յիշեմ Ալֆրէ Միւսէի փոքրիկ երգի մը առաջին տունը՝

Մէկ մայիս ունիս,
Որդեակ իմ, տարին.
Մէ՛կ է լոկ կեանքի
Գարունդ ալ ծիծաղին:

Ուրեմն, խառնուիլ այս կեանքին եւ այս փիլիսոփայութեան։

Տօնէնիլ լիճը՝ Վենետիկի գիշերներուն եւ եզերքներուն պէս կը ճողփացնէ իր ջուրերը։

Լիճին վրայ 16 մեքենաշարժ նաւակներ կան որ կը պտտցնեն այցելուները։

Առնցմէ զատ, կան նաեւ 30 ուրիշ նաւեր, որոնք յատկացուած են նաւային խաղարկութիւններու։

Ամէն երկիր իր նաւակին եւ նաւորդին տիպարն ունի։ Եւ հանդիսաւոր օրերուն կը ցուցադրեն՝ իրենց ձկնորսութեան մեթոտը, թէ ինչպէս մէկ եզերքէն միւս կ'անցնին կամ ինչպէս կը հաւաքեն ծարգարիտները։

Այժմ, ջանանք ներկայացնել գլխաւոր քանի մը տաղաւարներ՝ առանձին։

. .

Տեղեկատու Ոստան (Cité des Informations)։

Փառաւոր այս շէնքը՝ յղացումն է Ցուցահանդէսի Ընդհ. վարիչ Մարաջախտ Լիօթէյին։ Մարաջախտը ըլլալով միանգամայն՝ Ֆրանսայի մեծագոյն տնտեսագէտներէն մէկը, մտածած է այս Ոստանով դիւրացնել եւ դասաւորել տնտեսագէտ եւ վաճառական այցելուին պրպտումները։

Այցելուները, որ կրնան նախապէս պտտած ըլլալ բոլոր միւս տաղաւարները, գիրենք շահագրգռող նիւթերու մասին լրացուցիչ եւ գործնական տեղեկութիւններու համար կը դիմեն հոս։

Եւ կամ նախապէս կը տեղեկանան իրենց նախատեսած միւղին եւ մանրամասնութիւններով զինուած՝ կ'երթան այդ առարկային բուն տաղաւարը։

Մեծ պարտէզի մը երկու եզերքները շրջապատուած է հարիւրաւոր «օֆիս»ներով։ Տեղեկատու գրասենեակներ։ Այս գրասենեակներուն իւրաքանչիւրը կը ներկայացնէ գաղթավայր մը, ունենալով իր ձեռքին տակ իր արտադրութիւններուն լիակատար մէկ հաւաքածոն։ Անոնց քանակը, գինը, գլխաւոր ներածութեան վայրերը ցուցակագրուած են պատերուն վրայ։

Գրասենեակներուն գլխաւորները՝ քաջահմուտ գաղթագէտներ են եւ յաճախ կը ներկայացնեն՝ գաղթավայրին եւ մայր երկրին մէջ ներածող եւ արտածող մեծ ընկերութիւն մը։

Դրամատիրութիւնը յաղթուեցա՞ւ, կրնաս անմիջապէս ն՛ւ գնել, ն՛ւ ծախել։

Հեռագիր, հեռախօս, դրամատուն, առեւտրական սենեակներ, ամէն դիւրութիւնով օժտուած է այս ոստանը։

Մէջտեղը կայ խոշոր սրահ մը, որ հանգստութեան ամէն յարմարութիւններով օժտուած է։

Կարելի է նաեւ՝ գրելու կամ կարդալու համար։ Կարելի է գաղթային մատենադարանը պրպտել։ Կարելի է գաղութներու մասին՝ կենդանի պատկերներու հաւաքածոներ աչքէ անցնել։ Թաւիշէ օթեակներու մէջ ընկողմանած՝ կարելի է աշխարհի բոլոր լուրերէն տեղեակ ըլլալ՝ դիտելով լուսաւոր լրատուութեան տախտակը որ կազմակերպուած է Ֆրանսական Մամուլի Դաշնակցութեան կողմէ։

Ի՛նչ լաւ է քաղաքական անկախութիւնը։ Ի՛նչքան ստեղծագործ։

Միայն ա՛յսպէսով պիտի կրնայի բացատրել՝ սա մեծ կրծող ցուցակներուն ներկայութիւնը։

Ի՛նչ ցուցակներ, ի՛նչ բաղդատութիւններ։

Դիտեցէք այս քարտէսները, այս տախտակները՝ տնտեսութեան, արտադրութեան, նաւարկութեան, վարչականութեան, հանքերու, շուկաներու, փոխադրութեան, առողջապահութեան, ընկերային կեանքի եւ դաստիարակութեան եւ ի՛նչ գիտնամ դեռ ինչերո՛ւ մասին։

Ու կ'ըմբռնես, թէ գաղթավայրերը ինչ դերը կը ներկայացնեն մայր երկրի համար։

Կ'ըմբռնես թէ՝ Սենեկալի սեւամորթը ինչո՛ւ կրնայ թեւանցուկ պտտտաններէն անցնիլ՝ սպիտակ և ազատ ֆրանսուհիի մը հետ։

Չմոռնանք յիշել, որ կայ նաեւ շարժապատկերի 1500 հոգինոց սրահ մը, որ ձրի է։

Անկողին աթոռներու վրայ կրնաք ժամերով տարուիլ Արեւելքով։

Եւ երբ դուրս գաք, կը թուի ձեզի որ իբրեւ թէ գաւաթացք՝ մը աւարտած էք՝ գաղթավայրերու քաղաքական տնտեսագիտութեան վրայ։

ՈՒԽՏԱՒՈՐ

ՀԱՅ ՏՂՈՒ ՄԸ ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆԸ

ԽՄԲ.— Անցեալ օր ծաղուլ դեր էինք ցօղի. Պարոնիկեանի կողմէ Գերմանիա փոխադրուած հայ տղու մը դատապարտութիւնը իբրեւ ծրծիգ:

Այս առթիւ գերմանական «Dresdner Neueste Nachrichten» թերթը կը գրէ.—

«Ան իմ սիրտս մոխիր դարձուց»... հազուադէպ պատկեր մը արեւելեան վիպականութեան, պարզուեցաւ Տրեզտէնի դատարանին առջեւ, ուր կանխամտածեալ հրաձգութեան համար ամբաստանութեան ենթարկուած էր հայազգի 19 տարեկան Յակոբ Պետրոսեան։ Արտասովոր է իր կեանքի պատմութիւնը, ինչպէս միջի պատճառները իր արարքին, որովհետեւ ան կը հաւատար որ այդ կերպով ծառայութիւն մը մատուցած պիտի ըլլար իր ազգին։ Պատերազմի եւ յետպատերազմեան տակնուվրայութիւնները՝ իր եւ իրեններուն Աւարայր աղաստանիլը այլոց տուներու եւ գիւղերու ապաւորութիւնը շատ մեծ տեղ ունին իր յիշողութեան մէջ։ Երբ պատերազմէն վերջ Յունաստան հաստատուեցան, երեք տարի յաճախեց տեղական վարժարան, յետոյ Վենետիկի Մխիթարեանը ուր սորվեցաւ իտալերէն եւ ֆրանսերէն, պատմութիւն, գրականութիւն, կրօնագիտութիւն։ Տասներեքը տարեկանին արդէն արտաքուստ թէ մտքով հասուն մէկն էր, ինչ որ Արեւելցիներուն մօտ միայն կարելի է։

Վանական բնակութենէն սիրային պատմութիւն մըն ալ ունի մայրապետի մը հետ։ 1929ին կը վերադառնայ Յունաստան փափաքելով գրող ըլլալ։ Տնտեսական պայմանները սակայն ստիպեցին զինք պատկերահանի մը քով ծառայել իբրեւ օգնական. պարապ ժամերուն ալ դաս կուտար հայերէն եւ ֆրանսերէն լեզուի, յունական դպրոցի մը մէջ։ Վերջապէս իր փափաքը իրականացած կը կարծէր, երբ Յունաստանի Հայոց արքեպիսկոպոսին միջամտութեամբ հեռանկար մը պարզուեցաւ իր աչքին։ Այն էր՝ [illegible] կական · Օգնութեան Կոմիտէ[illegible] (Armeniches Hilfskomitee) [illegible] Գերմանիոյ մէջ յաճախել ակադեմ[illegible] մը, որ հաստատուած էր հայ [illegible] ներու եւ ուսուցիչներու համար [illegible] կառակ զանազան գգուշացումներ[illegible] 1930ի ամրան Գերմանիա եկաւ, այդ կոմիտէի տնօրէն մի ոմն [illegible] Պարոնիկեանի քով Լէօսնիցի[illegible] բնակեցաւ։ Գերմանիոյ մէջ իր [illegible] բնակութիւնը որ պիտի ծառայէր [illegible] զարգացման, եղաւ իրեն համար [illegible] յուսախաբութիւն մը... Ինք [illegible] ընկերները դաս չէին առնար [illegible] պարտաւորուած էին կատարել [illegible] եւ պարտէզի բոլոր աշխատանք[illegible] եւ փայտ կտրել։ Մէջընդմէջ [illegible] տարանէն դասախօսութիւն կը[illegible] Այս բոլորը հայ տղոց ճաշակին [illegible] համապատասխաններ եւ հակա[illegible] ռութիւններ տեղի ունեցան տնօ[illegible] նին հետ, որ նոյնպէս դոհ չէր [illegible] աշակերտներուն աշխատանքէն։

Կամաց կամաց ամբաստանեալ[illegible] մէջ կը զարգանար խոր ատել[illegible] թիւն մը հանդէպ իր խնամակալ[illegible] Ան կը նկատէր տնօրէնը [illegible] վնասակար մէկը հայ ազգ[illegible] որովհետեւ կոմիտէին նպատակ[illegible] րուն համար, անձիշդ եւ արժա[illegible] պատութիւն վիրաւորող «ո[illegible] կ'ընէր, տարածելով պատկեր[illegible] որոնք ցոյց կուտային հայ [illegible] վուրը — հակառակ իրակա[illegible] թեան —ցած մակարդակի մը [illegible] Ամբաստանեալը իր ազգային հպ[illegible] տութիւնը վիրաւորուած [illegible] Ասկէ զատ կը կասկածէր թէ [illegible] րէնը հաւաքուած դրամները [illegible] նաւոր չէր յանձներ եւ իր հ[illegible] կը գործածէր։ Եւ կը կարծէր որ [illegible] հայ ազգակիցներուն անունով [illegible] ւաքուած դրամները կը կորսու[illegible] Անիրն պատճառով մը այնքան [illegible] ցաւ իր առելութիւնը որ, որո[illegible] կրակի տալ, այսպէս հանրութ[illegible] ուշադրութիւնը հրաւիրելու համ[illegible]

— «Ան մոխիր դարձուց [illegible] սիրտս, ես ալ կ'ուզէի մ[illegible] վերածել իր գործը. բառա [illegible] բառատանեալը։ Ես շատ [illegible] տեսած եմ. ի՛մ տունս ու գ[illegible] այրեցան. կրակը ինծի համ[illegible] սոսկալի բան մը չէ. ատոր [illegible] մար իբր կը խորհէի թէ 14 [illegible] ոստիկանատունը պիտի [illegible] կրակ ձգելուս համար. յետոյ [illegible] զատ պիտի ձգուիմ եւ երկ[illegible] դառնամ: Բնական համբ[illegible] ա՛յս թուեցաւ իրեն։

Կրակը այնպէս ձգեց որ [illegible] բռնուի, եւ իրաւ ալ անմիջա[illegible] նշմարուեցաւ ու առաջքը առն[illegible] ցաւ, բայց ի՛նք գնաց եւ յանձ[illegible] ինքզինք ոստիկանութեան։

Դատարանին վրայ [illegible] ազդեցութեան չմնացին իր ըսած[illegible] մանաւանդ որ իբրեւ վկայ [illegible] տնօրէնը լաւ տպաւորութիւն չ[illegible] ձգեր։ Ան պաշտպանեց իր [illegible] մեթոտները գորս կը գործա[illegible] պատանի Հայերուն վրայ, [illegible] սակայն ըսել թէ ինչպէս գա[illegible] պիտի հասցնէր առաջադրուած [illegible] ծունքին որ անոնց դալուն նպա[illegible] էր։ Միւսոյ հաւաքուած դրամ[illegible] մասին եղած ամբաստանութ[illegible]

Դատարանը չանտեսեց, [illegible] այն իրողութիւնը, թէ ուրիշ [illegible] մըն ալ նոյն տնօրէնին դէմ [illegible] Օգնութեան Կոմիտէի խնդրով [illegible] բերայութեան ամբաստանութ[illegible] դատ մը տեսնուած էր, որ — [illegible] է ըսել — վերջացաւ ազատ[illegible] ձակումով։

Այսպէս ուրեմն ամբաստ[illegible] բաւական համակրանք [illegible] դատաւորներուն մօտ, բայց [illegible] գերման օրէնքին անպատ[illegible] կրնար մնալ։ Դատարանը [illegible] ունենալով մեղմացուցիչ պարագ[illegible] դատապարտեց ինը ամիս բան[illegible] կութեան, որուն երեք ամիսը [illegible] չած է արդէն եւ որ պիտի [illegible] չուի։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ Թղթակիցներ[illegible] յօդուածագիրներէ իրենց գրու[illegible] ները գրել թուղթին մէկ էջին [illegible] եւ ծեղանով։

ՀԻՆ ՑԱՒ ՄԸ

ՀԱԼԷՊ.— «Յառաջ» երկու խմբագրականներով կը շօշափէր հայ կրթական պաշտօնեաներու թշուառութեան խնդիրը եւ թելադրութիւններ կ'ընէր, որպէսզի բարելաւուի անոնց վիճակը, այլապէս մարգարէօրէն վախ կը յայտնէր, թէ քանի մը տարիէն հայերէն սորվեցնող ալ չպիտի գտնենք։

Արդարեւ, երբ մէկը ծանօթանայ հայ ուսուցիչը կ'աշխատի լոկ պատառ մը ցամաք հացի եւ պանիրի համար, բնական է որ շատ մօտիկ ազգային ուսուցչի սովի առջեւ պիտի գտնուինք։ Եւ այս ընթացքով ալ անխուսափելի է թելադրել մէկուն, որ ուսուցչութիւնը իրեն ասպարէզ ընտրէ, քանի որ կրնայ իր ապրուստը աւելի դիւրին ճարել ուրիշ ասպարէզներու մէջ։ Ուրեմն պիտի դառնանք «անխուսափելին»։

Հոգաբարձու մարմիններուն համաձայնութեամբ, ուսուցիչը ստիպուած է համակերպիլ բոլոր առաջարկութեանց, որովհետեւ անօթի մնալու վախը կայ ու կայ։ Հետեւաբար դիւրին է խաղալ ուսուցչին հետ, ենթարկել զայն վիճակի մը, որ չկարենայ բերանը բանալ, անտրտունջ տանի այդ բոլոր զրկանքները եւ նուաստացումները։ Արդէն խոկական ուսուցիչներու հանդէպ ցոյց տրուած անարդար վերաբերմունքին հետեւանքն է, որ ասպարէզը մնացած է անկոչ հիւրերուն, որոնց սիրայօժար գլուխ կը ծռեն բոլոր տեսակի պայմաններուն առջեւ։

Սուրիոյ Հայ Օգնութեան Խաչը կազմակերպած է ուսուցչ. դասախօսութիւն մը, մանկավարժական նիւթերու շուրջ։ Տեսնենք քանի՞ներ պիտի երթան օգտուելու համար։ Այո՛, հասկնալի է մանկավարժական դասախօսութեանց անվիճելի կարեւորութիւնը, բայց միւս կողմէ, դարձեալ եական պէտք մըն է ուսուցչին նիւթականը բարելաւել, դնել զայն իր ասպարէզին վրայ, կարող ընել զայն, եւ անկէ վերջը պարտադրել, որ հետեւի իր ճիւղին, ընթերցանութիւններ ընէ, սորվի եւ սորվեցնէ, [illegible] ապրի [illegible]։ Այսօր Սուրիոյ մէջ կեանքը շատ դիւրին է, աժանութիւնը հասեր է նախապատերազմեան շրջանի աժանութեան։ Գործերն ալ լաւ են, ամէն մարդ կ'աշխատի, անգործութիւն չկայ։

Դպրոցը կրնայ լաւագոյն պայմանները ստեղծել իր ուսուցիչներուն համար, սակայն ցաւալի է որ մեր ժողովուրդին մեծագոյն մասը վարժուեր է ձրիին։ Երբ բողոքական եւ կաթոլիկ վարժարանը ձրի կ'ընդունի եւ կամ կէս թոշակով, ծնողները տղան հոն կը ղրկէ, առանց մտածելու թէ հայ ոգին կը պահուի միմիայն ազգային վարժարաններու մէջ։

Այս նիւթերուն շուրջ, որքան խօսուի, քիչ է. որովհետեւ ազգապաշտպանման միակ ազդակը հայ դպրոցն է։ Սակայն, գործը ձգուած է բախտին։ Լոկ բաղձանքը օգուտ չունի։ Գործն է կարեւորը, իսկ գործողներն ալ կը գործեն ըստ իրենց ամիրայական հասկացողութեան։ Վճռական միջոցներ են պէտք։ Զոհաբերող եւ սրտցաւ մարմիններն են որ կրնան առաջքը առնել այս գահավէժ ընթացքին, այլապէս հայ ժողովուրդը թող ձեռք քաշէ իր դպրոցներէն եւ զուր տեղը դրամ չմսխէ քանի որ ակնկալուած արդիւնքը ձեռք չպիտի բերէ։

Հայ հարուստը քաշուած է իր պատեանին մէջ. զոհաբերութեան ո՛չ մէկ ծիգ. համեստ դասակարգն ալ կլանուած է առօրեայ հոգերով, «ինչո՞ւ պէտք» ըսելով կը յօրանջէ։ Ո՞վ պիտի մտածէ ուրիշներու մասին։

ՄՇԱԿ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՂԱՓԱՆԻ ՀԱՆՔԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Ղափանի կոմունիստներէն Բագիկեան հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ «Խորհրդ. Հայաստանի»։

Կը յուսացուի, որ Ղափանի երկաթգիծը (տեղավիլ) աւարտի օգոստոսի վերջը։ Հետախուզութիւն կը կատարուի Օխճիի ենթաշրջանին մէջ։ Արագօրէն կը վերանորոգուին երկրաշարժէն վնասուած շէնքերը։ Կարեւոր հարցեր են արհեստաւոր բանուորներու պատրաստութիւնը, բանուորներու շարունակական տեղափոխութեանց պատճառով բանւորական ուժի պակասը, բնակարաններու անհրաժեշտութիւնը, ելեքտրական ուժի ստացումը, եւն։ Մասնաւորաբար այս վերջին հարցին պատճառաւ, պղինձի արդիւնաբերական ծրագիրները չիրագործուեցան վերջին 2-3 ամիսներու ընթացքին։

Ուստի որոշուեցաւ ժամանակաւորապէս դադրեցնել մեքենայական փորումը հանքերուն մէջ, որպէսզի մեքենական ուժը տրուի ամբողջովին ձուլարանին։ Այսպէսով, փորող բանւորներուն մէկ մասը կ'ազատուի եւ կը ղրկուի պղինձ հաւաքելու եւ ծեծելու, իսկ միւս մասը՝ աշխատելու ձեռքի փորող մեքենաներով։

Բանուորի պակասը զգալի չէր ապրիլ ամսուն։ Սակայն յետոյ, Գորիսի, Սիսիանի եւ Մեղրիի շրջաններէն եկած բանուորները վերադարձան իրենց տուները՝ երկրաշարժին պատճառաւ։ Ղափանցի բանւորները միայն 3 օր չաշխատեցան։ Եւ ահա վերջին ամիսներուն, բանթողը վարակեց նաեւ ուրիշ շրջաներէն եկած բանուորները, որոնք շարունակ կը տեղափոխուին այլուր։

Ներկայիս կեդրոնական Լէնինեան հանքերը պահպանուած են բանւորական ուժով միայն 50 առ հարիւր համեմատութեամբ, ձուլարանը՝ 90 առ հարիւր, Շահումեան հանքերը՝ 70 առ հարիւր, շինարարական կազմը՝ 40 առ հարիւր։ Բանւորական ուժի այս պակասը մեղմելու նպատակով, միջոցներ ձեռք առինք մերձակայ շրջաններէն հաւաքելու 400 բանւոր։

Բանուորներու սնունդի մատակարարութիւնը դժբախտաբար կարելի չեղաւ բարելաւել։

Միւս կողմէն, թէեւ ուժգին թափով կը շարունակուի բնակարանային շինարարութիւնը Ղափանի մէջ, սակայն փոխադրութեանց միջոցներու բացակայութեան պատճառով շինութեան նիւթերը կ'ուշանան եւ շինարարութիւնը կը դանդաղի։

Աշխատանք կը թափուի կիներն ալ առնել արդիւնաբերութեան մէջ։ Ունինք առ այժմ 80 բանւորուհի, յուսալի է որ այդ թիւը շուտով բարձրանայ, երբ մանուկներու համար մսուրներ ու մանկապարտէզներ շինուին։

ՄԱՐԴԸ ԵՒ ԿԵՆԴԱՆԻՆ

Ս. Բալազեան հեղինակն է «Դարվինիզմ» աշխատութեան որ լոյս տեսած է 1926ին։ Այդ գրքին մէջ. Ս. Բալազեան կ'ըսէ թէ «անհնարին է որ եւ է սահման դնել մարդու եւ կենդանիներու միջեւ»։ Ս. Բալազեան, 5 տարի յետոյ, երբ կարմիր գրաքննիչները սկսան իրենց քիթը խոթել գիրքերուն մէջն ալ, անգամ մըն ալ կը կարդայ իր գիրքը եւ ահա կը հաստատէ ու կը յայտարարէ թէ սխալ է. այդ կարծիքը։ Կենդանիները, կ'ըսէ ան, ենթարկուած են կենսաբանական օրէնքներու, իսկ մարդը՝ ընկերային օրէնքներու։ Այս է տարբերութիւնը։

Յետոյ սխալ կը գտնէ նաեւ իր կարծիքը մալթուսականութեան մասին։

Այդ երկու կէտերը, կը վերջացնէ, համապատասխան չեն մարքսիզմի սկզբունքներուն, հետեւաբար անընդունելի են։ Թէեւ ուշ մնացած է այս յայտարարութիւնը, բայց գրաքննիչներէն առաջ զղջացած-ըլլալով, կարելի է ներել իրեն։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԲԱՍԵՆՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԷՍԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Թէեւ Պուլվար Օտտոյի մէջ տնտեսական տագնապը խորապէս կը ծանրանայ բոլոր հայ ընտանիքներուն վրայ, սակայն հանդէսներ միշտ անպակաս են այս շէն, ուրախ գաղութին մէջ։

Դրեթէ ամէն շաբաթ խուռներամ բազմութիւններ կ'երթան բարենպատակ հաստատութեանց ներկայացումներուն, դաշտահանդէսներուն, լսելու համար անոնց խօսքը։ Մեզ նման հայրենազուրկ օտարականներ հիացումով կը դիտեն Հայերուն եռանդագին շարժումը եւ կը զարմանան ըսելով թէ այս ժողովուրդը որ դեռ երէկ հազիւ ճողոպրած էր Թըրքական եաթաղանէն, դարձեալ չի թերանար հայրենասիրական պարտականութեանց մէջ։

Այս կիրակի եւս կէսօրէ ետք «Սալոն Վէնսան»ի ընդարձակ թատերասրահին մէջ Կարնոյ Բասէն գաւառակի հայրենակցական միութիւնը տուաւ իր բազմահանդէս հանդէսը, մասնակցութեամբ Պուլվար Օտտոյի Հայ Երիտասարդաց Միութեան։ Սրահը բերնէ բերան լեցուած էր երկսեռ խուռն բազմութեամբ մը։ Բեմը երկու կողմերէն եւ ճակատէն զարդարուած էր հայկական եւ ֆրանսական դրօշակներով։ Միութեան անդամներէն Պ. Աւետիս Թոփալեան հանդէսը բացաւ «Մեր Հայրենիք»ով որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս։ Յետոյ նախագահը քանի մը խօսքերով բացատրեց նորակազմ միութեան նպատակը։ Պուլվար Օտտոյի ազգային դպրոցի սկաուտ աշակերտներէն Վահան Յակոբեան արտասանեց «Հառաչանք Պանդուխտին»։ Պուլվար Օտտոյի Հայ Երիտասարդաց միութեան կողմէ յաջող արտասանութիւններ ըրին, Պ. Պ. Ս. Պօյաճեան՝ «Վանայ Վիթխարին», Արամ Մուրատեան՝ «Մշակ»ը, Խաչատուր Յովհաննէսեան «Տարօն»ը, Եդուարդ Գարագաշեան՝ Սիամանթոյի «Գարուն» եւ ժողովուրդի խնդրանքին համաձայն սուրով պարեց չէրքէզեան եւ խաղախական պարեր։ Պ. Աշոտ Յակոբեան արտասանեց Յ. Թումանեանի «Հայրենի Կարօտը» եւ ըրաւ Գ. Երեցեանի «Ուշ լինի նուշ լինի»ն կատակերգութիւն մը։ Պ. Գր. Քէնտիրեան արտասանեց «Մայր Հայաստանին» եւ երգեց Յ. Թումանեանի «Անուշ»էն կտոր մը։ Պ. Գր. Այտեան մանտոլինով նուագեց ֆրանսական եւ եւրոպական գեղեցիկ երգեր։

Գեղարուեստական բաժինէն վերջ նախագահը բեմ հրաւիրեց Պ. Ազգէն Մարտիրոսեանը որ ոգեւորիչ ճառով մը նկարագրեց Բասէնի կորովի ժողովուրդին անհամար հերոսութիւնները։ Համառօտակի ներկայացուց քանի մը ծանօթ Բասէնցի հայդուկներ, որոնք ինկան պարտականութեան ճամբուն վրայ։ Աւելցուց թէ այս անհարազատ ափերուն վրայ ազգային հաստատութիւններն են որ պիտի թեթեւցնեն մեր դառն վիշտերը, ստեղծելով մտերմիկ շրջանակներ։ Մասնակցութեամբ Տիկին Շ. Ամիրխանեանի ներկայացուեցաւ ժողովրդական տաղանդաւոր բանաստեղծ Ա. Ահարոնեանի «Էլ մի աղօթիր»ը որ անցաւ շատ յաջող։ Միութեան կողմէ ամերիկեան ձեւով աճուրդի դրուեցաւ Անդրանիկի, Գարեգին Նժդեհի եւ պալքանեան պատերազմին իրենց մասնակցութիւնը բերող բոլոր հայ զինուորականներու խմբանկարը. աճուրդը բարձրացաւ հինգ հարիւր (500) ֆրանքի մօտ գումարի մը։ Նկարը շահեցաւ Բարձր Հայքի Երիտասարդաց Միութիւնը, 20 ֆրանք եւս նուիրելով։

Յետոյ խումբ մը՝ երիտասարդներու կազմակերպութեամբ ներկայացուեցաւ Մ. Պէշիկթաշլեանի «Երեք Քաջեր» զաւեշտը որ անցաւ նոյնպէս շատ յաջող։ Հանդէսը փակուեցաւ «Բամբ Որոտան»ով եւ հանդիսականները ցրուեցան մեծ խանդավառութեամբ։ Միութիւնը ունեցաւ շօշափելի հասոյթ մը։

Գր. ՔԷՆՏԻՐԵԱՆ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ՄԱՐԶԱՏՕՆԸ

Ինչպէս գրեցինք, այս տարի Ֆրանսահայ տարեկան մարզահանդէսը տեղի պիտի ունենայ յառաջիկայ Սեպտեմբեր 13ի կիրակի օրը կէսօրէ վերջ. Փարիզի ոստիկաններուն մարզական միութեան մարզարանին մէջ, որ կը գտնուի Փանթէն, Փորթ տը լա Վիլէթէն 10 վայրկեան հեռու։

Կազմակերպիչ յանձնախումբը արդէն ստացած է Մարսիլիոյ Հ. Մ. Ը. Մ.ին չորս անդամներուն արձանագրութիւնը, (Պօղոսիկ Տօտաքեան, Յար. Տէր-Մինասեան, Վարդգէս Քէզէճեան եւ Արամ Մնացականեան)։ Յոյս կայ որ գաւառէն ուրիշ հայ մարզիկներ եւս գան մասնակցելու այս տարուան մարզատօնին, որուն բացի Փարիզի շրջանին բոլոր հայ մարզիկներէն, կը մասնակցին նաեւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի բոլոր սկաուտներն ու կըլ-կայտերը եւ հաւանաբար ֆութպոլիստները։

Արձանագրուելու համար դիմել Ք. Ժպտունիի 12 Passage du Caire, Paris, Tél. Central 73—75։ Մարզիկներու փորձերը տեղի կ'ունենան C. A. Montrougeի սթատը՝ Բօրթ տ'Օրլէան, Սթատ Պիւֆալօի ճիշդ առջեւ։

ՎԷՃ ՄԸ ՀԱՐԹՈՒԱԾ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Մ. Ը. Մ.ի Մարսէյլի Նոր Վարչութեան կազմութենէն ի վեր, ըմբոստներու խումբ մը երեւան եկած էր, թուով 45 հոգի, առաջնորդութեամբ Պ. Հ. Աթարեանի։ Ասոնք հանրագրութեամբ մը կը ներկայանային, Օգոստոս 23ին, Հ. Մ. Ը. Մ.ի բացառիկ Ընդհ. ժողովին, իրենց ցաւերը պատմելու եւ գոհացում ստանալու համար։

Ժողովին կը նախագահէին Պ. Պ. Գ. Յովհաննէսեան եւ Ա. Արեւեան, երկուքն ալ Փարիզէն։

Նախապէս տեղի կ'ունենան կարգ մը հարցումներ Փարիզի Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասին, խնդրոյ առնչակայ ընելով Կեդրոնի գործունէութիւնը։ Բոլորին ալ անհրաժեշտ բացատրութիւնները կը տրուին։ Այդ հարցումներուն ամէնէն ուշագրաւն էր, թէ ինչո՞ւ համար Կեդրոնը չի փութացներ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Նոր Ծրագիր-Կանոնագիրը եւ չի ձեռնարկեր կազմակերպական աշխատանքներու, պահելով կենդանի կապ ցիրուցան մասնաճիւղերուն հետ։ Պ. Գ. Յովհաննէսեան խոստացաւ այս բոլորը յանձնել կեդրոնին լուրջ ուշադրութեան։

Եւ ապա ժողովը կ'անցնի իր օրակարգին, 45երու հանրագրութեան։ Եւ որովհետեւ հանրագրութեան բովանդակութիւնը անորոշ էր, զայն ստորագրողներէն մէկը կը հրաւիրուի պարզաբանելու։

Ոչ ոք տեղէն կը շարժի, որուն վրայ Պ. Հ. Աթարեան ոտքի կանգնելով կը յայտարարէ որ թէեւ ինք ստորագրած չէ զայն, բայց կազմակերպողը ինքն է։ Ու կը պատմէ Հ. Մ. Ը. Մ.ի համար տարած իր աշխատանքները եւ իր ցաւերը։ Թեր ու դէմ արտայայտութիւններէ վերջ իրեն կը տրուի բարոյական անհրաժեշտ վարձատրութիւնն ու գոհացումը։ Ապա տեղի կ'ունենան հաշտարար ու խաղաղիչ ողջագուրումները։ Կ'ունենան երկու նոր անդամներ վարչութեան վրայ յանձին Պ. Պ. Յակոբեանի եւ Աթարեանի։ Կ'ըլլան բարեմաղթական արտառուչ խօսքեր ու գոհ տպաւորութեան տակ կը փակուի ընդհ. ժողովը։ Յառաջիկային պիտի կազմակերպուին սկաուտական մարմինը, մարմնակրթական յանձնախումբը եւ մշակութային կեանքը։

Այսպէս, փրկուած է Մարսէյլի մէջ Հ. Մ. Ը. Մ.ի ամբողջականութիւնն ու միասնականութիւնը, եւ անոր համար բացուած՝ լայն գործունէութեան նոր շրջան մը, որ կը յուսանք թէ արդիւնաւոր պիտի ըլլայ։ Եթէ Հ. Մ. Ը. Մ.ը լրջօրէն կազմակերպէ ու վարէ իր Նախախնամական դերը Մարսէյլի արեւշատ հորիզոնին տակ, այս վերջինը պիտի դառնայ իր ամէնէն մեծ ու ամրակուռ բերդերէն մէկը։

Յաջորդով սկաուտներու հանդէսի մասին։

Մարզիկ

Ե. Ե. Մ. ՇԱՎԻԼ

Շավիլի Երկ. Երիտ. Միութեան գնդախաղի խումբը, այս տարի եւս կը կատարէ իր բարեկամական մրցումները Վիռօֆլէյի դաշտին վրայ։

Եղանակի առաջին մրցումը տեղի կ'ունենայ, դաշտին վրայ ժամը 2,30ին կիրակի կէս օրէ վերջ C. A. S. G. (H. C.) դէմ. Կը կը յուսանք թէ անցեալ տարուան պէս Շավիլի եւ շրջակայքի հայութիւնը պիտի քաջալերէ իր երիտասարդ մարզիկները, որոնք կարելին կ'ընեն միշտ յառաջդիմելու եւ բարձր պահելու հայ անունը, հայ թէ օտար շրջանակներու մէջ։

Կ. Թ.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (115)

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՏԱՍՆԸՄԷԿԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Մենք. հոն գտնուած զինուորները, հրացաններս ուրիշներու տալով, վերցուցինք [illegible]։ Գիշերուան ժամը 1ն էր։ Դիակները հասցուցինք գիւղը։ Մակոյի դիակը չգտանք։ Նրա վիրաւորուած առեն, զինուոր Գրիգոր քովն է եղած։ Ըսեր է. «Այ աղա, ես այլեւս անկարող եմ քալելու։ Զարկ ինծի հրացան մը ու գնա՛»։ Նա չէ զարկեր։ Մենք այնպէս նկատեցինք, որ [illegible] սողալով եկած ինքզինքը ձորը նետած է։

Այդ գիշեր, մինչեւ առաւօտ, [illegible] մօտ 10 աղայ, զարկուած փամփուշտները կը լեցնէինք. անկանոն գործիքներով. Դրեթէ բոլորիս ձեռքերն ուռած։

Գիշերը նամակ մը գրեցի Գէորգին, որ վերցնէ ժողովուրդն ու ընկերները ու Իշխանձորէն գայ։ Գէորգն եկաւ։

Մենք կասկածեցինք, թէ երկրորդ օրը կռուակալը մեզ միջոց չի տար եւ նորէն կը յարձակուի։ Բայց մենք տեղեկութիւն չունէինք, որ կռուակալը Շէնըքէն վրանները բարձեր է կը փախնի եղեր, որովհետեւ փամփուշտնին եւ հացերնին հատեր է եւ կը կարծէր, թէ մենք կը յարձակինք նոյն գիշերը։ Բայց տեսնելով, որ մեր կողմից յարձակում չկայ (հեռուէն մեր շարժումները կը տեսնէր) մարդիկ կը ղրկէ Մուշ եւ հաց ու ռազմամթերք բերել կուտայ։ Մուշէն, սարի գծով կարաւան բանելու համար, չորս ժամ կը տեւէր, իսկ եթէ Դաշտէն պտտցնէր եւ էնպէս բերէր՝ մէկ օր չէր հասներ։

Մուշ գտնուած Թուրք եւ հայ, մօտ 12.000 հոգի, թիակով, փետհատներով աշխատցուց, ճանապարհ բանալ տուաւ, ձիւնը սրբելով, որպէսզի ձիաւորները արագ գնալ գալ կարողանան իր եւ Մուշի միջեւ։

Բոլորը զարմացեր էին այդ քայլի վրայ։ Կարաւանը սկսաւ բանիլ այդ մօտիկ ճանապարհով եւ ձիաւորը գնալ գալ։ Մուշի Կարաւանի քանակութիւնը կ'ըլլար 500-600 ձի ու ջորի թէ՛ հաց եւ թէ՛ ռազմամթերք կբերէր։

Երկրորդ օրը, առաւօտեան, 34 զինուոր գնաց լեցնել տալու։ Նոյնչափ ալ հրացան առնուած էր ձեռքերնէն։ Նմանապէս վերցրինք մօտ 4000 լեք եւ դատարկ փամփուշտ։ Դատարկ փամփուշտները լեցուցինք, իսկ հրացանները տուինք Սասունցի երիտասարդներուն։

Իշխնձորի վրայ յարձակուած զօրքերէն Տիգրանակերտէն եկած զօրքը եւ այն կողմի Խիանի եւ Բոտրկանցի աշիրէթը, Հաճ Գէորգը թողուցած էր 3-4 զինուոր. Ախլաթցի Ազրօն եւ այնտեղի ժողովուրդը։ Տղերքը, չկարողանալով դիմանալ, ժողովուրդը վերցրած, գիւղն արած եկան մեր քովը։ Ճանապարհին երկու երախայ մեռած էին։

Մեր դիրքերու տարածութիւնը կ'անցնէր Ղարիբշանայ գագաթէն, Մխիթարայ Խուտով, Մճլնու Աղբրով։ Կարմիր Քարերի գլխով կը հասնէր Քափրէ-Շէրիֆ խանի գլուխը, այնտեղից կ'անցնէր Մերկերի Խուրը, որ ցամաք առնէն կը տեւէ երկու ժամ։

Ապրիլ 13ի յարձակումին, եթէ կառավարութիւնը էշի քուակ չըլլար, կռուելու ձեռքու ընդունակութիւն ունենար, մաս մը զօրք կ'ուղարկէր Շատախի վրայով իմ վրայ, Իշխնձորի բոլորքը գտնուած զօրքի մի մասը կը ղրկէր Վասիլ, Քիւրտերու մէջ. եւ այդ զօրքերը նոյն գիշերը կը հանէր Շալկայ Մուշէն Խուռը, որ Անտոքի եւ Կէփինի մէջտեղն է։ Երբ առաւօտ լուսաբացին յարձակում գործուեցաւ, այդ երեք տեղերով պէտք է զարկէր։ 150էն մինչեւ 200 զօրք ալ ըլլար, մինչեւ կէսօր չէր անցեր՝ Կէլիէկուզանը մեր ձեռքէն կ'առնէր եւ մեզնից թէ՛ ժողովուրդ եւ թէ՛ զինուոր կը կտորէր, կը տիրանար նաեւ մեր ռազմամթերքին եւ ուտելիքին։

Յիմար ըլլալուն համար՝ կառավարութիւնը Շէնըքէն սկսեց յարձակումն ու ռմբակոծումը։ Իր զօրքը բաժնեց 5-6 մասի եւ սկսեց հալածել հող գտնուողները։ Եթէ Շալկայ Մուշէն, շատ չէ՛ 200 զօրք Ամրանու գլխով իջնէին Կէլիէկուզանի վրայ, մեր զինուորները Սէմալէն չհասած գագաթը, նրանք Կէլիէկուզանը կ'առնէին, որովհետեւ հոն կռուող ուժ չկար, իսկ մեր զինուորները չպէտք է գիտնային, թէ Կէլիէկուզանը առնուած է։

ՄԵՐԿԵՐԻ ԿՌԻՒԸ

Ապրիլ 14ի առաւօտեան, ժամը 10ին, 600-700 Քիւրտեր եւ 2.300 զօրքեր յարձակուեցան Կէլիէկուզանէն երկու ժամ հեռու գտնուող Մերկեր գիւղի վրայ։

Մերոնք այդ օրը զբաղուած էին դատարկ փամփուշտ լեցնելով։ Մուրատը իր հետ վերցուցած մի քանի զինուորներ գնաց Մերկեր։ Բաւական կռուելէ յետոյ՝ Թշնամին թողուց աւարը ու փախաւ։ Այդ օրը կռիւը շատ թեթեւ անցաւ։

Ապրիլ 15ի առաւօտեան, Գէորգ Չաւուշը իր ընկերներով եկաւ Իշխնձորէն։ Գէորգը եւ Խաս գիւղի Փոթորիկ քահանան, երբ նոր կը բացուէր արշալոյսը, բարձրացան Քափրէ-Շէրիֆ խանի գլուխը եւ դիրք բռնեցին ճիշդ այնտեղ, ուր նախորդ օրը դիրք էին բռներ Թուրք զինուորները։

Քիւրտերը, կառավարութենէն նոր ուժ ստանալով, երկրորդ անգամ փորձեցին Մերկերի վրայ գալ։ Մերոնց տեսնելով եւ Թուրք պահապանների տեղ ընդունելով, կը բարեւեն։ Անոնց բարեւի պատասխանը կը լինի Գէորգ Չաւուշի գնդակը։ Թշնամիները յանկարծակիի գալով. կը կրակեն հրացանները։ Կռիւը կը տեւէ երկու ժամ։ Նուռով կը հեռանան Քիւրտերը՝ իրենց հետ տանելով մէկ սպաննուած եւ մէկ վիրաւոր։

(Շար.)

ՌՈՒՍԻՈՅ ՀԵՏ ԴԱՇՆԱԳՐԵՐ

ԼԻՏՎԻՆՈՎ-ՔՈՒՐՑԻՈՒՍ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Պ. ԶԱԼԵՍՔԻ ՓԱՐԻԶ ԿՈՒԳԱՅ

Գրեր էինք թէ Ռուսիոյ արտաքին գործմարը Լիտվինոֆ որ Ժընեւ կ'երթայ ժամանակցելու համեւրոպայի յանձնախումբին աշխատանքներուն, կանգ պիտի առնէ Պերլին, տեսակցելու համար Գերմանիոյ արտաքին նախարարին Քուրցիուսի հետ։ Մոսկուայի գերման դեսպանը արդէն հասած է Պերլին, ուր Ֆրանսայի, Լեհաստանի եւ Ռուսիոյ միջեւ կատարուող բանակցութեանց մասին, զեկոյց տուած է Քուրցիուսի։

Գերման կարգ մը շրջանակներ սկսած են անվստահութեամբ նայիլ Խորհրդ. Միութեան զոր կը մեղադրեն թէ կը գրժէ Պերլինի դաշնագիրը, համաձայնութեան գալով Լեհաստանի հետ։

Գերմաններու կասկածը փարատելու համար, Մոսկուա յայտնած է Պերլինի թէ օգոստոս 23ին, Լեհաստանի կողմէ առաջարկուած ոչ-յարձակման դաշինքի նախագիծը «բոլորովին անընդունելի էր Ռուսիոյ համար, որ ամբողջութեամբ եւ անմիջապէս մերժած է զայն»։

Կ'երեւի, այս կասկածները փարատելու համար է նաեւ որ Լիտվինոֆ դէպի Ժընեւ իր ճամբորդութեան ընթացքին, կը հանդիպի Պերլին։

Միւս կողմէ, պոլշեւիկեան «Թաս» գործակալութիւնը կը հրատարակէ զեկոյց մը որ հերքումն է ֆրանսական պաշտօնական զեկոյցին, հրատարակուած «Յառաջ»ի հինգշաբթիի թիւով։ «Թաս» գործակալութիւնը կը յայտնէ թէ Լեհաստանի դեսպանըրարտաքին գործմարութեան հաղորդած է վաւերաթուղթ մը որ արտագրութիւնն է 1926ին՝ Ռուսիոյ կողմէ Լեհաստանի ներկայացուած ոչ-յարձակման դաշինքի նախագծին, Այս վաւերաթուղթին կցուած է ամփոփումը այն պայմաններուն, զորս 1926-27ին Լեհաստան իր կողմէն ներկայացուցեր էր Ռուսիոյ, որ այն ատեն մերժեր էր։ 1927ին բանակցութիւնները խզուեր էին. իսկ Լեհաստանի նոր առաջարկը կրկնութիւնն է նախորդին։ «Հետեւաբար կ'եզրակացնէ «Թաս»ի զեկոյցը, յիշեալ վաւերաթուղթը որեւէ յառաջդիմութիւն չի ներկայացներ լեհեւխորհրդային բանակցութեանց մէջ, եւ աւելի կը նշանակէ դէպի ետ քայլ մը, Միաց որ Պ. Փաթէք վաւերաթուղթը յանձնած պահուն, չառաջարկեց վերսկսիլ բանակցութիւնները եւ ինքն իսկ վաւերաթուղթը բնորոշեց իբր 1926-27ի բանակցութեանց արդիւնքի ամփոփումը»։

Ինչպէս կը տեսնուի, պոլշեւիկեան «Թաս» գործակալութեան այս զեկոյցը բոլորովին կը հակասէ ֆրանսական զեկոյցին, որ կը հաւաստէ թէ մէկ քանի ամիս առաջ Ռուսիոյ հետ բանակցութիւնները սկսած էին այն համոզումով որ նման բանակցութիւններ արդէն կը կատարուին Ռուսիոյ եւ Լեհաստանի միջեւ։

Ռիկայէն կը հաղորդեն թէ Ռուսիոյ գործմարներու խորհուրդը մասնաւոր նիստ մը ունեցաւ ու լսեց Լիտվինոֆի զեկոյցը Լեհաստանի կողմէ յանձնուած ոչ-յարձակման դաշինքի նախագծի մասին։

Մօտերս, Ստալինի նախագահութեամբ նիստ պիտի գումարէ Քաղաքական Դիւանը այս մասին որոշում մը տալու համար։ Խորհրդային քաղաքական շրջանակները կը կարծեն թէ Լիտվինոֆի յանձնարարուած է շարունակել Լեհաստանի հետ բանակցութիւնները։

Եւ այսպէս, հակասական լուրերը իրարու կը յաջորդեն։ Իսկ Լեհաստանի արտաքին նախարարը Պ. Զալեսքի որ նախորդ օր կարեւոր տեսակցութիւն մը ունեցեր էր Մոսկուայի լեհական դեսպանին Փաթէքի հետ, Փարիզ մեկնած է։ Այստեղ կարեւոր տեսակցութիւններէ վերջ, պիտի մեկնի Ժընեւ, ուր պիտի հանդիպի Լիտվինոֆի։

Ֆրանսա կը զօրացնէ

ԻՐ ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ֆրանսայի օդանաւային նախարարը, հանրապետութեան նախագահին ստորագրել տուաւ հրովարտակ մը՝ օդանաւային գերագոյն խորհուրդի մը կազմութեան մասին։ Օդանաւային գերագոյն խորհուրդը կազմուած է կարգադրութիւններ թելադրելու համար՝ պատերազմի թէ խաղաղութեան ընթացքին՝ օդանաւային ուժերու ընդհանուր կազմակերպութեան, պատերազմական գործողութեանց (ցամաքային թէ ծովային) օդանաւերու ժամանակցութեան, օդանաւային ուժերու ռազմական եղանակներուն, եւայլն մասին։

Եուկօսլաւիոյ բողոքը Աւստրիոյ դէմ

Սերպ կարգ մը շրջանակներ գրգռուած են Աւստրիոյ դէմ, այն պատճառով որ, սերպիական հողին վրայ, ճեպընթացներու դէմ կատարուած ռմբափորձերէն վերջ, Աւստրիա թոյլ կուտայ որ Վիեննայի մէջ բնակին Խրուաթներ, որոնց մեղսակցութիւնը այս ոճիրներուն մէջ՝ հաստատուած է։

Պելկրատի կառավարութիւնը մտադրած է դիմում կատարել Աւստրիոյ կառավարութեան, որ երկրէն վտարէ խրուաթ կարգ մը պետեր։

Եօթը միլիոն անգործ Ամերիկայի մէջ

Միացեալ Նահանգներու Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը, անգործներու թիւը կը գնահատէ եօթը միլիոն։ Ամէն կողմէ կը պահանջուի որ օրինական միջոցներ կիրարկուին նպաստ հասցնելու համար անգործներուն։ Այս ծախքերը կը ներկայացնեն հարիւր միլիոնէն մէկ միլիառ տոլարի գումար մը։

Ճնշում կը բանեցուի Նախագահ Հուվըրի վրայ, որպէս զի ժամանակէն առաջ նիստի հրաւիրէ Խորհրդարանը։

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ (քաղաք).— Այսօր Շաբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին ամփոփական հաւաքատեղին, 63 Rue de la République,

կը խօսի՝ Ընկ. Հ. ՍԵՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

ՍԷՆ ԺԷՐՈՄ.— Այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին։

կը խօսի՝ Ընկ. Ա. ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

ՊՕՄՈՆ—ՍԷՆ ԺԻՒԼԻԷՆ.— Վաղը Կիրակի իրիկուն ժամը 8ին ամփոփական հաւաքատեղին։

կը խօսի՝ Ընկ. Ա. ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ.— Այս Երկուշաբթի իրիկուն ժամը 7ին, Ընկ. Վարդյեանի բնակարանը։

կը խօսի՝ Ընկ. Ա. ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

ԼԱ ՍԻՈԹԱ.— Վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, ամփոփական հաւաքատեղին։

կը խօսի՝ Ընկ. Օ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Այս դասախօսական ժողովներուն կը հրաւիրուին համակիրները։

ԱՅՑ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԻՆ

Շապին Գարահիսարի եւ շրջ. Ռազմիկ Հայր. միութեան կողմէ վաղը կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին։ Մուտք գերեզմանատան Gambettaի դուռէն, 96 division.

Կը խօսին քաղաքական կուսակցութեանց ներկայացուցիչները։

Կը հրաւիրուին հայրենակիցներ։

Լիոնի մէջ «ՅԱՌԱՋ»ի գործակալն է

Խ. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

«Յառաջ» ստանալ փափաքողներէ կը խնդրուի իրենց հասցէն շուտով յայտնել Պ. Խ. Մուրատեանի, 191 Cours Lafayette, Պ. Ն. Յակոբեանի գրատունը կամ 202 Rue Boileau, Պ. Թիրեաքեանի ճաշարանը։

ՅԱՌԱՋ կը ծախուի Իսի-լէ-Մուլինօի մէջ

A l'Ecritoire գրատունը — 63 Bld. Gallieni

Հ. Յ. Դ.

ԳԱՒԱՌ

ՏԷՍԻՆԻ Կարին խումբի ժողովը՝ այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 10էն 12, ընկ. Կ. Օհանեանի սրճարանին ներքնայարկին մէջ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Կարեւոր օրակարգ։

Ս. ՇԱՄՕՆԻ ենթակոմիտէի ընդհանուր ժողովը վաղը Կիրակի ժամը 2.30ին Place de la Liberté, Café Decoususի *վերնայարկը։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։*

ՏԷՍԻՆԻ կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Պրիւտոփար, Զաւարեան, Եռագոյն եւ Կարին խումբի ընկերները վաղը Կիրակի իրիկուն ժամը 7ին ընկ. Կարօ Օհանեանի սրճարանին ներքնայարկը։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԼԻՈՆԻ Իգմիրցիներու բարեօգնութեան միութեան Ա. Ընդհանուր ընդհ. ժողովը՝ վաղը Կիրակի ժամը 2.30ին, Salle de Bibliothèqueի *մէջ։ Կարեւոր օրակարգ եւ պարտաւորիչ ներկայութիւն։*

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՕԻ Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 241 Rue J. J. Rousseau. *Բոլոր ընկեր-ընկերուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։*

ՊԱՏԱՐԱԳ

Ժ. Պէյրութի հայ հռոմէական պատրիարքարանի փոխանորդ Արք. Յովհաննէս եպ. Նազլեան ձայնաւոր պատարագ պիտի մատուցանէ այս կիրակի ժամը 10.30ին St. Gratienի հայ մայրապետարանի վանքին մէջ։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Մարսէյլ, Գարծ— 981.60։ *Կարգադրեցինք։*

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

5000 ՖՐԱՆՔ ՆՈՒԷՐ

Քէմախի վերի Բագառիճէն խոսրով Էլպիզեան կը փնտռէ իր զաւակները՝ Ղազարոս, Կաթիկ եւ Ազատուհի, նաեւ իր հօրեղբօրորդւոյն զաւակները՝ Աւագ, Մաթէոս եւ Մաղիկ։ Իզմիրի դէպքէն առաջ կաթիկէն լուր առնուած է Մալաթիայէն։

Կը խնդրուի Հալէպի հայրենակիցներու բարի օժանդակութիւնը։ Ասոնց մասին ստոյգ տեղեկութիւն տուողին 5000 ֆրանք նուէր եւ մէկ տարուան «Յառաջ»։ Իմացնել H. Ghougassianի, 7 Rue Sanginelle, Mazagan, Maroc).

— Տիկին Մաքրուհի Մանուկեան կը փնտռէ Պիթլիսի Դատվան գիւղացի աւատ Միսաք Յարօեան, հօր անունը Տէրօ, Կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուի Փարիզ կամ շրջակաները։ Իմացնել՝ A. Assadouriaնի Coiffeur, 86 rue Rébéval, Paris (19).

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Լիոնի ժողովրդային Գրադարանը, վարձքով կու տայ վիպական, ազգագրական եւ ամէն տեսակ գիրքեր։ Կումբը կը տրամադրուի նաեւ զանազան միութեանց ժողովներուն։ Դիմել Երկուշաբթի, Չորեքշաբթի, Հինգշաբթի եւ Ուրբաթ իրիկուններ ժամը 7—8.30, 206 Rue Duguesclin, Lyon.

EMPIRE Մեկենա-Զօլ՝ 87 Av. Wagram

IMPRIMERIE - MASSIS - EDITION 208bis, Rue Lafayette Paris

Le Gérant B. STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ		250 ֆրանք	
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire
SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝
Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone: NORD 67-23

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ԿԻՐԱԿԻ
30
ՕԳՈՍՏՈՍ
1931

30 AOUT 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1660

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՔԻՉ ՄԸ ՀԱՄԵՍՏ ԵՒ ԱՒԵԼԻ ԼՈՒՐՋ

Առջի օր ուշադրութեան յանձնեցինք Ներգաղթի աւետաբեր առթիւ յարուցուած «ղալմաղալ»ը, ափ մը մունետիկներու կողմէ։ «Ղալմաղալ» մը, որ առնուազն չտեսութիւն կ'ենթադրէ։

Ընենք աւելորդ անգամ մըն ալ, որ ոչ հայրենիքը, ոչ ալ ներգաղթը չեն կրնար մենաշնորհ դառնալ այս կամ այն խմբակին ձեռքը։ Չեն կրնար դրամագլուխ ծառայել խումբակութեան։

Քիչ մը համեստ եւ աւելի լուրջ, պարոններ, եթէ ձեր նպատակն է գործ տեսնել եւ քանի մը հազար աշխատաւոր փրկել օտարութենէ։

Ներգաղթը մեր պահանջն եղած է և է տասը տարիէ ի վեր։ Ներգաղթը անձեռնմխելի, բնական իրաւունքն է տարագիր բազմութիւններուն։ Եւ չի կրնար վաճառքի նիւթ դառնալ։

Որքան ալ դժնդակ ըլլան պայմանները, Ռընոյի կամ Սիթ-րոէնի ծխնելոյզները չեն որ պիտի փրկեն հայ բանուորն ու գիւղացին, այլ հայրենիքի հողը։ Անոր բուխերիկն ու արօրը, անոր վառակն ու սարը։

Այստեղ, չափազանց մեծ պատիւ պիտի ըլլար վիճիլ այն փետրաթափ անձերուն հետ որոնք մեզ թշնամի հռչակելով Հայաստանի, թշնամի կը համարեն նաեւ Ներգաղթին։

Մենք պահելով հանդերձ մեր տեսակէտները, պատրաստ ենք — միշտ ալ պատրաստ եղած ենք — օժանդակելու Ներգաղթի կազմակերպութեան գործին։ Տակաւին քանի մը տարի առաջ, գործնական առաջարկներ ալ գրած ենք այս մասին, թէ հրապարակաւ եւ թէ մասնաւոր, «հանգամանքաւոր» խօսակցութեանց ընթացքին։

Գիտենք որ շատ մը բաներ վեր են Երեւանցիներու կարողութենէն, եւ կը կարօտին գաղութներու աջակցութեան։

Ծիշդ ատոր համար ալ, աւելի քան անհրաժեշտ կը գտնենք ընդհանուր, կեդրոնական կազմակերպութիւն մը, որ իրաւասութիւնն ունենայ խօսելու դէմ դիմաց, իրաւունքներ արժեցնելու եւ պարտականութիւններ սահմանելու։ Մարմին մը, որ կարենայ համախմբել արտասահմանի բոլոր օրկաններն ու հոսանքները, կեդրոնացնել անոնց բարոյական ու նիւթական ուժերը, եւ տրամադրել թէ' հայրենիքին եւ թէ ցիրուցան, անճար բազմութիւններուն։

Երեւանցիները սրբազան պատերազմ հրատարակեցին այդպիսի ո'րեւէ ձեռնարկի դէմ, եւ բրին ինչ որ կրնային ընել, մթնոլորտը թունաւորելու համար։ Ստեցին, խեղաթիւրեցին, խառնակեցին, իրենց ետեւէն քաշելով զանազան տարրեր։

Այսօր ալ կը շարունակուի այդ փոքրոգի ռազմախաղը։ Կը շարունակուի նոյն տարրերուն ձեռքով եւ նոյն թափով։

Բարի վայելում, եթէ յաջողին ո'ր եւ է բան շահիլ այդ ճամբով։

Խնդիրը այն է որ, Երեւանը պէտք ունի գաղութներու աջակցութեան։ Անոնց համակրութեան եւ մանաւանդ նիւթական մեծագումար օժանդակութեան։

Հայաստանի «վարչապետ»ը ինք, թուաբանական հաշիւներով շեշտեց այդ անհրաժեշտութիւնը, հազիւ Փարիզ հասած։ Եւ կը փորձէ տրամադրութիւն ստեղծել մասնաւոր խօսակցութիւններով։

Արդ, ոչ Վռամշապուհ եպիսկոպոսները, ոչ Գ. Կիւլպէնկեանները, ոչ ալ սա ողորմելի Հօկը պիտի կրնան արդարացնել Գ. Ս. Տէր Գաբրիէլեանի յոյսերը, առանց հաւաքական եւ ծաւալուն կազմակերպութեան մը, առանց համաժողովրդական օրկանի մը։

Ուրիշ խնդիր, թէ Երեւանը ճարուած դրամին համաձայն մարդ պիտի առնէ, եւ ուսերը պիտի թօթուէ, բոլոր մեղքերը ձգելով գաղութներուն վրայ։ Ինչպէս ըրաւ, տարիներ առաջ, հռչակաւոր Զիչէրինը, իր խարդախ եւ խայտառակ ծրագրին առթիւ։

Իշխանութիւն մը որ նախ 6000, յետոյ 4000, եւ տարիներու ընթացքին համագումար 17,000 տարագիր ընդունելու ծրագիր ունի, չի կրնար խարական, խեղկատակ միջոցներով գլուխ հանել գայն։

Չի կրնար կոնակը տալ ամբողջ խմբակի իր, սիրաշահիլ քանի մը ապա-էֆէնտիներ, եւ արհամարհել աշխատաւորներու միլիոնաւոր զանգուածը, որ բոլորովին ուրիշ բան կը սպասէ։

Եթէ Գ. Տէր Գաբրիէլեան Փարիզի մէջ ալ չըմբռնէ այս իրողութիւնը, կը նշանակէ թէ իր ձեռքով պիտի թաղէ Ներգաղթի ծրագիրը։

Թո'ղ Դաշնակցականները զուրս մնան իրենց արձանագրութիւններէն։ Թող անոնք մաս կազմեն «սեւ ցանկ»ին — քանի որ Երեւանը այնքան գռեհկացեր է, այսպիսի խարականութիւն հաստատելու համար։

Բայց թող լաւ կազմակերպուի գործը, որպէս զի զուտ չթողնայ զանազան բախտախնդրութեանց եւ շահագործումներու, ինչպէս տեսանք նախընթաց փոխադրութեանց ընթացքին, մասնաւորապէս Յունաստանի մէջ։

Քիչ մը համեստ եւ աւելի լուրջ, — անա ինչ որ կը պահանջէ գործին կարեւորութիւնն իսկ, եթէ իրապէս կ'ուզեն իրականացնել ոչ թէ 17 կամ տասը հազար, այլ գոնէ հինգ հազարի «վերաբնակում»ը։

Մէկդի՝ ճամարտակութիւններն ու ամուլ յոխորտանքները։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՍԱ ՊԻՏԻ ԼՔԷ?
ՍՈՒՐԻՈՅ ՀՈԳԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

«Հավաս» գործակալութիւնը կը հաղորդէ Ժընեւէն, օգոստ. 28 թուականով.— Ազգերու Դաշնակցութեան «Հաւասի Ներկայացուցիչը կը կարծէ գիտնալ թէ, Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդի յառաջիկայ նիստին եւ հոգատարութեանց կիրարկման մասին Նախատեսուած վիճաբանութեան առթիւ, ֆրանսական կառավարութիւնը մտադրութիւնն ունի յայտարարութիւն մը ընելու, ծանուցանելու համար թէ, հետեւելով Իրաքի հարցին մէջ Անգլիոյ առած օրինակին, Ֆրանսա կ'առաջադրէ մօտերս հրաժարիլ Սուրիոյ իր հոգատարութենէն։ Թէ նախապէս, հոգատարութեան տակ գտնուող երկիրներու իշխանութեանց հետ պիտի բանակցի դաշնակցութեան մը կնքման համար եւ յետոյ պիտի խնդրէ Սուրիոյ ընդունելութիւնը Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ։

Այս լուրը հաղորդելով մէկտեղ, «Փըթի Փարիզիէն» կը յայտնէ թէ պէտք է վերապահութեամբ ընդունիլ զայն։ Թէ ֆրանսական կառավարութիւնը որեւէ կերպով չէ փոխած իր դիրքը սուրիական հոգատարութեան հանդէպ։ Ֆրանսական թերթը պէտք կը տեսնէ նաեւ դիտել տալու թէ նման որոշում մը մէկէն ի մէկ չի տրուիր, ինչպէս ցոյց կուտայ լուրին մէջ յիշուած Իրաքի օրինակը։

ԲՐԻՏԱՆԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ՄԻԱՑԵԱԼ-ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ
ՎԱՐԿ ԿԸ ԲԱՆԱՆ ԱՆԳԼԻՈՅ

Գրեր էինք թէ Անգլիոյ պետական դրամատան և ելեւմտական նախարարութեանններկայացուցիչները Փարիզ են եկած, փոխառութեան մը մասին բանակցութիւններ կատարելու համար։

Այս բանակցութիւններուն կը մասնակցէին նաեւ ֆրանսական գլխաւոր դրամատուններու տնօրէնները։

Բանակցութիւնները վերջացան համաձայնութեամբ եւ ֆրանսական դրամատուները Անգլիոյ պիտի տրամադրեն 5 միլիառ ֆրանք, մաս մը վարկի, մաս մըն ալ մէկ տարիէն վճարելի տոկոսաբեր պարտամուրհակներու ձեւով։

Միեւնոյն ատեն, նման բանակցութիւններ կը կատարուէին նաեւ Ամերիկայի մէջ, ուր նոյնքան գումար մը գտած է Անգլիա։ Որով, 10 միլիառի փոխառութիւն մըն է որ կը կնքէ Անգլիա։

Անգլիոյ երեք կուսակցութիւնները վերջնապէս ճշդեցին իրենց դիրքը

ՀԷՆՏԸՐՍԸՆ ՊԵՏ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ

Անգլիոյ երեք կուսակցութիւնները վերջնապէս ճշդած են իրենց դիրքը, հանդէպ նոր կառավարութեան, որ վստահութեամբ պիտի կրնայ կռթնիլ ազատականներու եւ պահպանողականներու ամբողջութեան վրայ, իր դէմ ունենալով աշխատաւորականները։ Այս կերպով, կառավարութիւնը պիտի կրնայ ապահովել մեծամասնութիւն մը, որով խորհրդարանին ընդունիլ տալ տնտեսական բարենորոգման իր ծրագիրը։ Բայց եթէ արհեստակցականները շարունակեն իրենց թշնամութիւնը կառավարութեան դէմ, կասկած կայ որ խռովութիւններ ծագին, երբ ծրագիրը սկսի գործադրութեան դնել։

Պահպանողականները կազմակերպած էին մեծ հաւաքոյթ մը, ուր իրենց պետը Պոլտուին, պարզեց այն պատճառները որոնք ստիպեր էին զինքը մտնելու ազգային միութեան դահլիճին մէջ։ Ներկաները երեսփոխաններ, լորտեր եւայլն, միաձայնութեամբ հաւանութիւն յայտնեցին Պոլտուինի ընթացքին հանդէպ։

Ազատականներն ալ նման բանաձեւ մը քուէարկեցին։ Իսկ աշխատաւորականներու հաւաքոյթին ներկայ էին 250 երեսփոխաններ՝ 280ի վրայ։ Հաւաքոյթին ներկայ էր նաեւ արհեստակցականներու ընդհ. խորհուրդը։ Ներկայ դահլիճին աշխատաւորական նախարարներէն, այս հաւաքոյթին ներկայ էր միայն Լորտ Սէնքէ, որուն մէկ ճառը ունկնդրուեցաւ հանդարտութեամբ։ Ներկաները, ինչպէս գրեր էինք երէկ, միաձայնութեամբ աշխատաւորականները յայտարարեցին ընդդիմադիր կառավարութեան։

Իսկ երկրորդ քուէարկութեամբ մը, աշխատաւորականները Մաքտոնըլտի տեղ՝ կուսակցութեան պետ ընտրեցին Հէնտըրսընը 6 ձայնի պակասով։

Սնոտըն որոշած է քաղաքական կեանքէ քաշուիլ, անմիջապէս որ ներկայ կառավարութեան գործը վերջ գտնէ։ Իսկ Մաքտոնըլտ կը սպասէ իր ընտրական շրջանակին որոշման, որ հաւանաբար իրեն աննպաստ ըլլայ, քանի որ իր շրջանակը կազմուած է հանքագործներէ։

Անգլիոյ խնայողական ծրագիրը

Թէեւ Անգլիոյ Նոր կառավարութիւնը տակաւին լրիւ չէ մշակած իր նիւթական բարւոքման ծրագիրը, սակայն կը կարծուի թէ մտադրած է զեղչել 300,000 պաշտօնեաններու թոշակը շաբաթական 1-5 շիլինի հաշւով։ Տնտեսագէտներու յանձնախումբը դէմ արտայայտուած էր այս միջոցին, սակայն այդ կերպով, պետական գանձը խնայած պիտի ըլլայ տարեկան 800.000 ոսկի։

Պաշտօնեաներու ընկերակցութիւնները կը բողոքեն այս կարգադրութեան դէմ, դիտել տալով թէ 1921էն ի վեր, թոշակներն արդէն նուազած են զգալի կերպով՝ ցուրքերու յաւելման մէջ, կառավարութիւնը նկատի ունի նաեւ գարեջուրը եւ ծխախոտը:

Երբ խորհրդարանը գումարուի սեպտ. 8ին կառավարութիւնը միեւնոյն ատեն պիտի ներկայացնէ տնտեսական եւ ելմտական օրինագիծերը, որպէսզի երկիրը գիտնայ թէ ինչ չափով հաւասարութեան սկզբունքը յարգուած է։

Լիտվինով-Քուրցիուս տեսակցութիւնը

ՌՈՒՍԵՒԼԵՀԱԿԱՆ ԴԱՇԻՆՔԻՆ ՇՈՒՐՋ

Ռուսիոյ արտաքին գործավարը Լիտվինով, Ժընեւի ռուս պատուիրակութեան անդամներուն հետ, հասաւ Պերլին, ուր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Գերմանիոյ արտաքին նախարարին Քուրցիուսի հետ։

Տեսակցութեան մասին որեւէ ստոյգ տեղեկութիւն չէ հաղորդուած ցարդ, սակայն յայտնի է թէ կապ ունի Ֆրանսայի, Լեհաստանի եւ Ռուսիոյ միջեւ, ոչ-յարձակողական դաշինքի մը կնքման բանակցութիւններուն հետ։

Պերլինի կառավարական շրջանակները բնական կը գտնեն Ֆրանսայի եւ Ռուսիոյ յարաբերութեանց բարելաւման համար, կատարուած ձեռնարկները։ Իսկ ազգայնականները, չեն ծածկեր իրենց մտահոգութիւնը թէ ֆրանքեւռուս դաշինք մը կրնայ արժէքէ զրկել Պերլինի ռուսեւգերման դաշինքը, եւ թէ, եթէ Ռուսիա մօտենայ Ֆրանսայի, գերման ճարտարարուեստին կողմէ Ռուսիոյ ցոյց տրուած դիւրութիւնները պարապ եղած պիտի ըլլան։ Բայց երբ իմացուեցաւ թէ կը կատարուին նաեւ լեհեւռուս բանակցութիւններ ոչ-յարձակման դաշինքի մը կնքման համար, մտատանջութիւնները աւելի սաստկացան, կարծելով թէ Ռուսիա գաղտնի ձեռնարկներ կը կատարէ ընդդէմ Գերմանիոյ։

Բոլշեւիկեան գեկոյց մը «Թաս» գործակալութեան միջոցով, հանդարտեցուց մտքերը։ Հաւանաբար նոյնը ընելու գացած է Լիտվինով Պերլինի մէջ։

Կը կարծուի նաեւ թէ, այս տեսակցութեան ընթացքին, Քուրցիուս անդրադարձած է համայնավարներու Գերմանիոյ մէջ ցոյց տուած գործունէութեան, որ փաստուածէ թէ կը վարէ Մոսկուայի քաղաքերութիւնը։

Լիտվինով, մամուլի ներկայացուցիչներուն կարգ մը յայտարարութիւններ ըրաւ, հերքելու համար Լեհաստանի եւ Ռուսիոյ միջեւ կատարուող բանակցութեանց լուրերը։ 1927ին այս մասին սկսած բանակցութիւնները ընդհատուած են եւ չեն վերսկսած։

«Շիտակ է աւելցուց Լիտվինով, թէ Մոսկուայի լեհ դեսպանը այս օրերս, խորհրդային կառավարութեան յանձնեց դիւանագիտական պաշտօնաթուղթ մը, որ քանի մը տարի առաջ կատարուած բանակցութեանց ամփոփումն է»։

Լիտվինով հերքեց նաեւ այն լուրերը թէ Լեհաստանի եւ Ռուսիոյ յարաբերութիւններուն մասին, բանակցութիւններ կատարուած են երրորդ պետութեան մը հետ։ Խորհրդային կառավարութիւնն ըսաւ, կը փափաքի ոչ-յարձակման դաշինքներ կնքել բոլոր պետութեանց հետ, բայց առանց պայմանի։ Կը յուսամ թէ Ֆրանսայի հետ կատարուող բանակցութիւնները, մօտերս պիտի յանգին գոհացուցիչ արդիւնքի»։

Սեւցաւը Իտալիոյ մէջ

Հռոմէն արուած տեղեկութեան մը համաձայն, Պասրայի մէջ սեւցաւի (քոլէրա) դէպք մը պատահած ըլլալով, այդտեղի առաքումներուն դէմ առողջապահական խիստ միջոցներ ձեռք առնուած են։

ՍԱՅԻՏ ՀԱԼԻՄ ՓԱՇԱՅԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Թրքական «Սօն Փօսթա» թերթը կը գրէ.—

Հինգ տարի առաջ, Հռոմի մէջ խորհրդաւոր պայմաններու տակ սպաննուեցաւ նախկին եպարքոս Սայիտ Հալիմ փաշա։ Այդ ատենէն ի վեր քննութիւն կը կատարուէր, բայց որեւէ արդիւնք ձեռք բերուած չէր։

Կ'իմանամք թէ իտալական կառավարութիւնը, արտաքին գործավարութեան միջոցաւ դիմած է Թուրք դատական իշխանութեան եւ ուզած որ լուսին մէկ երկու անձեր որոնք շատ մօտէն վկայ եղած են դէպքին։

Այս առթիւ տեղեկութիւն առնուած է ծանօթ անձէ մը, որ այժմ Վանիքը կը բնակի։ Պատմուածին համաձայն, իրիկուն մը Սայիտ Հալիմ փաշա կ'անցնի Հռոմի մէկ փողոցէն, իրեն հետ ունենալով այս անձը։ Յանկարծ յարձակում կը գործուի իրենց վրայ եւ քանի մը ձեռք հրացէն կը պարպուի։ Սայիտ Հալիմ փաշա կը ստանայ քանի մը գնդակ եւ կը մեռնի։

Բաւի անձը այդ ժամանակ դատական իշխանութեան չէ հարցուած խնդիրը։ Իտալական ոստիկանութիւնը, հակառակ իր բոլոր ճիգերուն, չկրցաւ ձերբակալել յարձակողները, որովհետեւ քօմիթէճիները շատ զգուշաւոր շարժած էին։

Այն պարագան, որ հինգ տարի յետոյ քննութիւնը կը վերսկսի, ցոյց կուտայ թէ յարձակողներու հետքին վրայ նոր նշաններ գտնուած են։

Անգործութիւնը Ֆրանսայի մէջ

Վերջին վիճակագրութեան մը համաձայն, օգոստոս 22ին, նպաստընկալ անգործներու թիւն էր 36972, որոնց 8562ը կիներ։ Այս

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ

ԱՊՐՈՒՄՆԵՐ

Գրեց՝ ՄԱԼԽԱՍ
Ա. հատոր. Տպգր. «Հայրենիք»:
520 էջ եւ 133 նկար։

Եւ ահիկա տակաւին Ա. հատորն է Ապրումներու այս շարքին, զոր գրի կ'առնէ Մալխաս, խոստանալով յաջորդաբար տալ Բ. եւ Գ. հատորները։

Հայրենիք աւսագրի ընթերցողները Թերեւս մղուին մտածելու, թէ հեղինակը այժմ գրքի ձեւով հրապարակ կը դնէ այն ինչ որ արդէն հրատարակած է ամսագրին մէջ։ Թերթելով գիրքը, սակայն, ընթերցողը պիտի տեսնէ, որ բազմաթիւ նոր գլուխներ աւելցած են արդէն տպագրուածներուն վրայ, որոշ մասեր մեծապէս ընդլայնուած ու ամբողջացուած են եւ գրեթէ նոր գործ մը երեւան է հանուած։

Այս հատորին մէջ առաջին անգամ աչքի կը զարնեն նկարները, Թիւով 133 հատ եւ պատշաճօրէն տեղադրուած զանազան գլուխներու մէջ։ Նկարներու այս անօրինակ ճոխութիւնը գրաւական է, որ հեղինակը ճիգ ու ծախք չէ խնայած իր գործը տպաւորիչ, հաճելի ու խօսուն դարձնելու։

Եւ եթէ այս բազմապիսի նկարներէն շատեր ժամանակի [illegible]

[illegible]

ՄԱՆԿԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԵՐԿՈՒ ԳԱՌՆՈՒԿՆԵՐ

Ագապապա՛, ինծի աղուոր խուզի մ'ա՛ռ,
Պզտիկ ըլլայ, խարակեօզ ու ճերմակ գառ:
Նայէ՛, խոտերն ի՞նչպէս մեծցան, երկրնցան,
Մէջն է մտեր, կը կոխկրտէ Մարիցան։

Մեղքը չէ՞, հա՛յր, պոռա՛, կանչէ՛, գառնուկիս
Համար, բսէ, փէ՞ք շատ փարա պիտի տաս:
Մայիսին կաթ չի՞ տար...: ինչո՞ւ կը խընդաս...:
Շատ խոտ կուտամ, բոլոր օրը Թո՛ղ ուտէ,
Ան մէկդիէն կը բուսնի, ջուրն ալ մօտ է,

Առտու իրկուն ես ջուր կուտամ հաւուզէն:
Գառնուկիս ալ տա՛մ ան ջուրէն, չըլլա՛յ զէն,
Հայրի՛կ, ընտո՞ր ջուրը կաթի կը փոխուի...,

Երկինքէն ալ լուսինն ինտո՞ր կը կախուի...,
Նայէ՛, հայրի՛կ, գիտես քի կաթ են Թափեր...,
Երկինքը, հո՞ն ալ գառներ կա՞ն, Հօնկէ՛ բեր,
Գագի պագի լուսընկան ալ պուլնուզի
Մը կ'ըլլանի, իրա՞ւ, հայրի՛կ, հոն խուզի
կա՞յ, ամա մենք ընտո՞ր կ'ըլլա՞յ չենք տեսնար,
Աճապ գա՞ռ են մանտրը լուսերն անհամար,
Առտուն կանուխ լե՞ռը կ'իջնան, խո՞տ կ'ուտեն,
կանանչ խոտերն ըսել է քի լուս սիւտ են:

Հովիւն անցաւ, չէ կանչեցիր նէ, հայրի՛կ,
Նորէ՞ն կուգա՛յ... պզտիկ, ճերմակ, կլորիկ
Գառ մը զատենք... Թող տը չի՞ տար չոպանը,
Տաղիկ կուտանք ու ես իրեն գրպանը
Ոսկի հաւկիթս ալ կը դընեմ, որ տանի
Իրեն տղուն, ան ալ աճապ գառ ունի՞...:
Աղուոր հայրիկ, աղեկ որ դուն չոպան չես,
Ան ի՞նչ մարդ է, մունտառ, չիրքին, սեւերես,
Ամա չոպան ըլլայիր նէ, շատ խուզի
Կ'ունենայի...: Ջոպա՛ն մը ալ, նա՛, խուզի՛,
Խուզի՛ կ'ուզեմ, աղապապա՛, կանչէ՛, բա՛ց
Ջափուխ դուռը, Մառի՛, դուռը բա՛ց:
Խուզիս, նա՛, խո՛տ, ջո՞ւր ալ կ'ուզե՞ս, մի՛ պոռար,
Ինծի նայէ՛...: Էշն է, չէ՛, ան չի զըռար,
Հայրի՛կ, խուզիս կը վախնայ կոր մեր էշէն,
Ըսէ՛, կտոր մը Թող եուլա՛ըը քաշեն,
Անկաճները երկան երկան տընկեր է,
Աչուըներն ալ խոշո՛ր խոշո՛ր...: եկե՛ր է
Աղաւուճաս, Թող էշը ներս տանի, հա՞:
Եւէր մէյ մը հանէ ծանր հի՛ ի՛ հա՛,
Խուզիիս բա՞նը բուսած է, Աղուորի՛կ,
Ան ի՛նչ աղուոր, կըլոր, բամպակ, գէր փոքրիկ,
Երեսս նայէ՛, տահա պուչնուզ ալ չունիս:
Թուշըդ սիրեմ, մեր պախճային կը հաւնի՞ս,
Փիւթիւն քուկդ չէն աս խոտերը, կե՛ր, մեծցի՛ր:
Ամա՞ն, ինչո՞ւ ջուվանն ատանկ փաթ տեցիր,
Հիմակ ընտո՞ր խալըսեմ քեզ, մի՛ դառնար,
կեցի՛, խուզի՛ս, կը խըխտըվիս... չե՛մ կրնար,
Աղաւուճա՛ս, հասի՛ր, ծանր մարեցա՛ւ...:

ԵՂԻԱ ՏԷՄԻՐՃԻՊԱՇԵԱՆ

ՑԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ

ԺԳ.

ՍԻՐԱՀԱՐՈՒԹԻՒՆ

Ցեղ մը կը ներդաշնակէ տափակ քիթե՛րը, կռիւի պատասխանատու կը նկատուին Թանձր շուրթերը, եւ դժբախտութիւններու պատասխանատուութիւնը կը նետուի սեւ ծորթներու՛ վրայ...

Մէկ ուրիշ տեղ ամէն տեսակի քիթեր, ամէն ձեւ շուրթերն ու ամէն գոյնի մորթերը կը ներդաշնակուին իրարու, կը զաշնակցին, պատերազմ ծեղելով դասի ու դասակարգի դէմ...

Եւ սովորական է տեսնել բոլոր դասակարգերու միացումը ու պա- [illegible]

տերազմը անոնց դէմ, [illegible] սիրահարութիւնը տարբեր [illegible]

Ու այսպէս բոլոր տարբե[illegible] Թիւնները երկրի վրայ սի[illegible] հարութիւններու տարբերու[illegible] նէն կը ծնին...

— Իր քիթը բնա՛ւ տարբեր [illegible] խինէս, իմ շուրթները հաճոյ[illegible] պիտի միանային իր շուրթներ[illegible] միատեսա՛կ էին մեր մորթեր[illegible] նոյն դասակարգի ու հայ[illegible] թեան մէջ էինք, բայց որոշ[illegible] տարբե՛ր սիրահարութիւններ [illegible] ցանք, չկրցանք հաշտուիլ [illegible] հետ...

— Իսկ ես կուուի մտայ ան[illegible] այն պատճառով միայն, որ [illegible] նման չէին մեր սիրահար[illegible] Թիւնները...

— Իմ խնդիրս բոլորովին [illegible]

[illegible]

ՀՐԷԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՄԵՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

(ԱՌԱՋԻՆ ՍԻՐՈՅ ԽՈՍՏՈՎԱՆԱՆՔԸ)

Սիրելի՛ մայրիկս, կ'ուզեմ գաղտնիք մը խոստովանիլ քեզի, սակայն չիմանա՛յ հայրիկը։ Գիտե՞ս ինչու։ Որովհետեւ հայրիկը այնքան չի սիրեր զիս, որքան դուն...։

... Ո՛չ, սիրելի մայրիկս, մեղք կը գործեմ այսպէս ըսելով։ Հայրիկը [illegible]

մայրիկ ես եւ Թէ բարեկամուհի։ Ես չեմ կրնար գաղտնիք պահել քեզմէ։ Այդ քու աչքերովդ, դուն դո՛ւրս կը հանես գաղտնիքներս իմ սրտէս։

Հայրիկը տարբեր կը նայի ինծի։ Քիչ մը լուրջ է, այնպէս որ պաղ կը Թուի։ Այո՛, սիրելի մայրիկս, իր [illegible]

[illegible]

Սիրելի՛ մայրիկս, կ'ուզե՞ս [illegible]

[illegible]

Ոտքի կ'ելլեմ. [illegible] 16 տարեկան եմ, եւ [illegible]

[illegible] 10 կոյնակ [illegible]

...եր է... Մենք նշանուա՛ծ էինք իրարու հետ եւ կը պատրաստուէինք պսակուի՛լ... «Մեր ունեցած փոքրիկ դրամագլուխով քիչ մը կահաւորե՛նք մեր ապագայ բնակարան այս տունը»... «Ո՛չ, ես ճանապարհորդել կ'ուզեմ», պատասխանեց.... «Բարի՛ ճանապարհ, սիրեմ»... ըսի անոր...

— Մինչեւ մեռնի՛մ, ու մինչեւ թէ մը խոտ բուսնի գերեզմանիս վրայ, չպիտի կարողանամ հաշտուիլ իրեն հետ ու մոռնալ այն օրը, երբ մեր նորաձեւ թաղուէն վերադարձին, փոխանակ արցունքներու, իր սիրած թեւերուն մէջ գտայ զինք...

Այսպէս պարզ է թէ ինչո՞ւ վաճառականը վաճառականին աղջիկ կ'առնէ, եւ նախարարը նախարարին։

Եւ այսպէս պարզ է թէ ինչո՞ւ յուզիչ բարեկամութիւն մը կայ անոնց միջեւ, որոնք սիրահարուած են դրամին, ու անոնց՝ որոնք կը զարդարեն ախոռներուն...

Բազմաթիւ չէնշող երիտասարդներ ճանապարհ ինկան ու գիծերին դէպի մեծանուն նպատակը, որովհետեւ մեծանուն էր իրենց սիրահարութիւնը...

Կան՝ որ կը կարծեն թէ համոզմամբ կարող են սպաննել առելութիւնը, որովհետեւ կան ուրիշ պզտիկ են, կան աղախին՝ ու զարմանալի բաներ կ'ակնկալեն իրարու զարնուած երկու քարերու աղմուկէն...

Եւ այսպէս ամէ՛ն չափ ու ամէն հասակ իր սիրահարութիւնն ունի... եւ սիրահարութիւնն է չափն ու հասակը...

Ո՞վ կարող է զանազանել խաժամիկներն եւ անոնք, որոնց սիրահարութիւնը «պատուե՛լ» կը կոչուի...

Տարբերութիւն մը կա՞յ հողմաններու եւ պարզ արջերու միջեւ...

Բնակա՛ն է որ կը հաւնին, բնակա՛ն է որ կը հաւասարին խաչանողին։ Բոլոր անոնք՝ որոնց սիրահարութիւնը խոհանո՛ցն է...

Եւ նոյն չափ բնակա՛ն է որ կը հաւնին, եւ նոյն չափ բնակա՛ն է որ կը հաւասարին երկրի մը բոլոր անոնք, որոնց սիրահարութիւնը կը նոյնանայ երկրի՛ մը հետ...

— Ո՛վ դու, որ կը տենչաս պսակի կամ փեսայութեան, որո՞ւ հետ պիտի կապես քու կեանքդ եւ որո՞ւ հետ տեղի պիտի ունենայ քու ամուսնութիւնդ...

ՄՈՒՍԱՄԻՐ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԻՆԹ, պարբերական Փարիզի երիտասարդ գրողներու համանուն խմբակին, թիւ 2, ճոխ բովանդակութեամբ եւ քննադատական բաժինով։ Տարեկան բաժնեգին 40 ֆր., արտասահման 2 տոլ.։ դիմել Նշան Պէշիկթաշլեանի, 261 Fbg. St. Martin, Paris.

Տե՛Լի անձկութեան պատճառով, Նազըմ փաշայի յուշերը յետաձգուած են քանի մը օրուան համար։

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՀՈԳԻՆ

Այսօր «Ցառաջ»ի մէջ լոյս կը տեսնեն երկու կտոր, որոնք կը փորձեն ներկայացնել մանուկներու հոգին։ Երկուքին մէջ ալ մանուկը ինքն է, որ կ'արտայայտուի։ Տէմիրճիպաշեանի ատանաւորին մէջ գեռ շատ փոքր է ան, այս պատճառով հեղինակը ուզեր է քիչ մը շատ միամտութիւն խառնել իր արտայայտութեանց։ Այնտեղ մանուկը կը խօսի պատկերներով, ատանաւորը քիչ մը թատերական է, եւ կը վերջանայ Եղիայի մտասեւեռումով — խեղդամահ ըլլալ։ Փէրէցի արձակին մէջ պատանի մըն է, որ այլեւս արբունքի դուռը կ'ապրի, կը նշանակէ թէ հոգին աւելի խորութիւն ստացած է։ Արդարեւ, Փէրէցի արձակին մէջ, ի՜նչ յաջողութեամբ կը կը պատկերանայ այդ հոգին, իր խորութեամբ, իր փրփուրներով, իր արուեստով։ Մեծագոյն արուեստագէտները մանուկներն են, կ'ըսեն հոգեբանները։ Եւ իրաւամբ, ինչպէս Փէրէցի պատանին, ան նիւթէ նիւթ կ'ոստոստէ կարծես, հազար խաղերով ու պատկերներով կը ջանայ ծածկել իր կեդրոնական յոյզը, սակայն երբեք չի հեռանար անկէ, թիթեռնիկի մը պէս կը դառնայ անոր շուրջը եւ ի վերջոյ վարպետի խաղաղութեամբ կը յանձնէ ձեզի, կը փոխանցէ ձեզի յուզումը, որուն մասին կը խօսի։

Մանուկներու հոգիին ուսումնասիրութիւնը հին հարց է, բայց վերջերս մասնաւոր ուշադրութեան առարկայ դարձած է։ Լիւքէ կը քննէ մանուկներու շինած պատկերը եւ գծագրութիւնները, զոր դուք անարժէք կը կարծէք, ինչ՛ր կ'ըսեն այդ անձոռնի գիծերը հոգեբաններուն։ Այդ մասին երկու գիրք ունի։ Քէյլրա կ'ուսումնասիրէ մանուկներուն երեւակայութիւնը։ Ֆասմուսէն՝ մանուկներուն հոգեբանութիւնը։ Գրականութեան մէջ եւս փորձեր եղան ուսումնասիրելու կամ օգտագործելու մանուկներու հոգին։ Այսպէս Cahiers de l'Etoile, անցեալ տարի, ինչպէս գրեցինք «Ցառաջ»ի մէջ, ամբողջ թիւ մը նուիրած էր մանուկներու բերնէն քաղուած պատմութիւններուն, վերջապէս մանուկներու ստեղծագործութեանց։ Եւ չետայ տառայիքներն ալ կ'աշխատէին հետեւիլ մանուկին, որ կ'արտայայտէ նախ բնազդականը կամ ենթագիտակցանը։ Եւ կ'ըսուի թէ այդ գպրոցին անունն իսկ թելադրուած է նորածիններու առաջին ճիչերէն։

ԼԵՆԻՆՆ ԹԷ ԱԼԻՆ

Պոէմ մըն է այս, զոր գրած է Եղիշէ Չարենց։ Մէկ պրակ՝ ընդամէնը։ Հայաստանի Պետական Հրատարակչականը երեւի շատ արժէք է տուեր, որ 6000 օրինակ լոյս է ընծայեր այս պոէմէն։ Սովորութեան ալ, իբրեւ գլուխ-գործոց, իր Հայ գրականութեան գոհարներուն մէջ է գրեր։

Ի՞նչ պոէմ է։

Նիւթը «վերցուած է իրականութիւնից»։ Տրապիզոնի բոլշեւիկ հիւպատոսը Չարենցի պատմեր է թէ «Լէնինի մահուան լուրը Տրապիզոն հասնելու օրը, կէս գիշերին, իր մօտ է գալիս Ալի անունով մի թուրք նաւաստի՝ իր վիշտն ու յարգանքն յայտնելու»։ Չափազանց յուզուեր է Չարենց, ուզեր է այս «դէպքը» յաւերժացնել պոէմով մը։ Սակայն երեւի, գրածին ինքն ալ չէ հաւներ եւ կը գրէ. «Պարծում եմ դէպքն արժանի է աւելի լաւ պոէմի, քան սա»։

Այս է, սիրեմ, նիւթը։

Բայց նիւթը կրնայ ճղճիմ ըլլալ, արուեստագէտին համար նիւթը չէ կարեւորը։ Փէրէց գլուխ-գործոց արձակ մը գրեց պատանիի մը արբունքի առաջին դողին վրայ եւ Կնուտ Համսուն գեղեցիկ էջ մը... ճանճ մը փախցնելը նկարագրելու համար։ Չարենց ի՞նչ շնորհք ցոյց կուտայ իր այս պոէմով։

Աշխարհի կեդրոնը— Մոսկովն է։
Մոսկովը մեկկայից էլ ջին է։
Մոսկովից մեծ քողաք— չիք։
— Քանի որ Մոսկովի միջին
Ապրում է ինքը—
Լէնի՛նը։

Ցետոյ կը բացատրէ թէ ի՛նչպէս Տրապիզոնէն Մոսկուա կ'երթան։

Ա՛յ, Մոսկովում ջէնց էդ,
Ապրում է արխադաշ Լէնինը,
Նա որ մեծ է, ոնց որ ամենամեծ խալիֆ։

Կը մեռնի Լէնին եւ թուրք նաւաստին գիշեր ատեն կ'երթայ ատտական հիւպատոսարանը.

... Նայելով գետին,
Մի բանից ոնց որ վախելով
Ասում է դառնութեամբ լի.—
— «Ալի պլոխ, Ալի ապլիօր...»
Եւ ջեռանում է բուէլով պատին։

Լեցուա՛ Պոէմ եւայլն լմնցաւ։ Թերեւս ընթերցողը գեղարուեստական անակնկալի մը կը սպասէ, գեղեցիկ պատկերի մը, սիրուն արտայայտութեան մը, յուզիչ արտածօրութեան մը կամ... խնդալուութիւն մը։ Չարենց, բարեբախտաբար, կը պատասխանէ.

Ուրիշ ի՞նչ.
Ոչինչ։
Խնդալու
կամ լալու պատճառ կարծեմ չիք։

Չարենցի քննադատնե՛ր, աաջի՛ ամբաստանեալի ձեր աթոռներուն վրայ։

ՎՐԱՑԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Վրացի մեծ բանաստեղծներէն Ռուսթավէլիի ընձենի (La peau de Léopard) պոէմային կը փաղենք հետեւեալ դասը սիրոյ եւ բանաստեղծութեան մասին.—

«Ճշմարիտ սիրահար մը պէտք է ըլլայ գեղեցիկ, բարձրահասակ, իմաստուն, խոհեմ, հարուստ, վեհանձն, աշխատասէր, ազատ, պերճախօս, սիրելի, շնորհալի, քաջ եւ յաղթապանծ։

Ճշմարիտ սէրը փափուկ խնդիր մըն է, դժուարամատոյց, եւ պէտք չէ շփոթել անառակութեան հետ։

Սիրահարը պէտք է ըլլայ հաստատամիտ, իր մտածման նուիրուած եւ պէտք է գիտնայ զգուշութեամբ եւ համոյքով հանդուրժել այն բոլոր տառապանքներուն, զորս պիտի կրէ այս աշխարհի մէջ։

Սիրահարը պէտք է չափազանց վերապահ ըլլայ, գիտնայ պահել գաղտնիքները, այցի ու մրկի իր սիրականին համար նեղքին թաքուն կրակով մը, պէտք է զերին ըլլայ անոր։

Տաղաչափութիւնը, բանաստեղծութիւնը հնագոյն դարերէ ի վեր կը կազմեն իմաստասիրութեան մէկ ճիւղը։ Գերագոյն ատրիճանով հաճելի են եւ օգտակար նոյն ատեն։

Ճշմարիտ բանաստեղծը պէտք է գիտնայ համառօտագրել իր գաղափարը, որովհետեւ ամէնէն կարճ բանաստեղծութիւնը կրնայ ամէնէն հարուստը դառնալ։

Ճշմարտապէս բանաստեղծական լեզուն պէտք է ըլլայ ծաղկեալ, գեղազան երեւակայութեամբ եւ պատկերներով օժտուած, սակաւախօս, բայց ուժեղ, մեծ բանաստեղծին անը միշտ պէտք է երաժշտական ըլլայ»։

Ռուսթավէլի կը կարծուի որ ծնած է 1150ին, Ախալցխայի մօտ Ռուսթավի գիւղին մէջ, ուրկէ իր ծածկանունը։ Մեռած է 1225ին։ Կ'ապրէր Թամար թագուհիին օրով։

ՀԱՅ ՍԿԱՈՒՏՆԵՐՈՒ ԲԱՆԱԿՈՒՄԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԿՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 27 օգոստոս.— Հարիւրի մօտ սկաուտներ բանակ դրած են Սէնթ Անթուանի ծովեզրին ծերձակայ անտառին մէջ։ Ուրբունը՝ Փարիզէն, ու Ֆացանը Մարսէյլէն։ Ցանկութիւ վրաններու տակ եկած է ուսումնալու հայ պատանեկան կեանքը։

Բանակումի կեանքը կ'ընթանայ համաձայն ծրագրի մը, եւ կը հետապնդէ ֆիզիքա-բարոյական, կրթական նպատակներ։ Մարզանք, խաղեր, լողանք, սկաուտական դասախօսութիւններ, Հայոց պատմութիւն, Նամակագրութիւն։ Ահա՝ առօրեայ զբաղումները անոնց։

Վրանգիւղակը լաւ կազմակերպուած է։ Ամէն կողմ մաքուր ու կոկիկ։ Պարզապաշտութիւն։ Համապատասխան սնունդ, յարմար ու խնամքի։ Տղաքը՝ ընդհանրապէս բարեկիրթ ու զուարթ։

Բանակումի կեանքը կ'ընթանայ եւրոպական ատեմով։ Գեղանկարութեան արժանի են յանձնառութիւնները։ Նրանի՜ թէ ան ընդհանրանար։ Ու ամէն տարի կրկնուէր, աւելի լայն չափերու վրայ։

⁂ Օգոստ. 23, կիրակի յետ կէսօրին այս սկաուտներն ունեցան իրենց բանակումի հանդէսը աննախընթաց շուքով եւ մեծ ու ընտրեալ բազմութեան մը ներկայութեան։ Անտառի մէկ բացատանին մէջ, ձողի մը վրայ, կ'ածծածին ֆրանսական դրօշն ու հայ եռագոյնը։ Ի՜նչ ուրախալի երեւոյթ։ Անարդարօրէն ուրացուած հայ եռագոյնը վերջապէս իր արժանի տեղը կը գտնէ Մարսէյլի Հ. Մ. Ը.ի շրջանակին մէջ։ Բոլոր հայեացքները հաշտ ու սիրալիր են դէպի այն։ Անշուշտ մէկ երկու շիլ նայուածքներու ալ կարելի էր հանդիպիլ, բայց որո՞ւ հոգը։ Ցեղին ձայնն էր որ սրտերու խօսքերէն կը խօսէր։ Դրօշը, հո՛ն ձողին վրայ, արծուի նման թառած, մարմնացո՞ւմ մը ցեղին հոլածական ոգիին։ Ով ի՛նչ կ'ուզէ թո՛ղ ըսէ. հայ տղան անդառնալիօրէն որոշած է ծունկի գալ անոր առջեւ։ Զուր ու անտեղի են աչքէն ու ձախէն կարդացուած զգալի աւետարանները։

Կը նախագահէ Գալազեան եպիսկոպոս։ Հարիւրէ աւելի սկաուտներ կրծարձակ ու խրոխտ անցք մը կը կատարեն։ Այս կ'ըլլայ բացումը հանդէսին։

Առոյգ ու սրտագին թափով կ'երգուին «Ցառաջ նահատակ», «Մեր հայրենիք», «Լուսին չկար» եւայլն։ Անտառը կը յորդի ծափով ու խանդավառութեամբ։

Մարսէյլի գայլուկները կ'ընեն զանազան գեղեցիկ խաղեր։ Նոյնը նաեւ՝ սկաուտներու կողմէ։ Տեղի կ'ունենան չափական մարզանքներ։ Զուան կը քաշուի։ Մարսէյլ եւ Փարիզ կը մեան հաւասար։ Վրան զարնելու մրցում կ'ըլլայ։ Մարսէյլ կը յաղթէ։ Գեղամ Գօզոսեան, Վահան Պէշեեան, Ցարութիւն Մանուկեան կ'ընեն յաջող արտասանութիւններ։ Առիկեան (Փարիզէն) ուղերձ մը կը կարդայ։

Կը բանախօսեն Գալազեան եպիսկ. Ցովհաննէսեան, Տ. Թորոսեան, Ցակոբեան եւ Ազգին, որոնք բոլորն ալ կը ծանրանան Հ. Մ. Ը. Մ.ի նուիրականութեան ու մեծ դերին վրայ եւ կը սահմեն խանդավառ մթնոլորտ ու տրամադրութիւն։ Տեղի կ'ունենան նոր արձանագրութիւններ, առաջնորդի հրաւէրին վրայ կը մեներգէ Օր. Ազգին։

Հուսկ ուրեմն ընդհ. հետաքրքրութեան մէջ, տեղի կ'ունենայ գնդախաղը։ Ներկաները կրնկակոխ կանգնած են խաղադաշտի շուրջբոլորը եւ լարուած ուշադրութեամբ կը հետեւին խաղին։ Ոչ մէկ ձայն։ Միայն սուլիչը վարիչին։ Երբեմն ալ խանդավառ կանչեր։ Տղաք կը խաղան ծայր աստիճան կարգապահութեամբ, ինչ որ կը յատկանշէ իրենց սկաուտական հանգամանքը։ Խաղը կը վերջանայ։ Մարսէյլ յաղթական՝ Օի դէմ մէկով։

Բանակումի կրակը կը ճառագայթէ։ Գաւը խորհրդաւոր է եւ յուզիչ։ Երգեր, մենախօսութիւններ։ Փարիզահայ 80 ամեայ ծերունիի մը թեւ ու թրթռուն ձայնը գրաբարախառն հայերէնով մը, կը վերայնէ սրտերը ազգային շունչով, հոգեկան մթնոլորտը բանակումի կրակին պէս տաք է։ Ելեկտրական բոքը նաւազ մը թաւալ կուգայ մոքէ միտք, եւ սրտէ սիրտ։

Գիշերը կը յառաջանայ։ Ամէն ոք խոր տպաւորութեան տակ կը շտկուի դէպի իր ծամբան։

Այս ընդհանուր խանդավառութեան ընթացքին, Փարիզի հայ ծանօթ անուշավաճառ Գ. Սիրական Ցովհաննէսեան 500 ֆր. նուիրեց Փարիզի սկաուտներուն։ Ցաւակցուեցաւ Մարսէյլի սկաուտներուն։

Ճաշարանապետ Պ. Ճօշկունեան մէկ սնտուկ խաղող նուիրեց, Ցովսէփ Գոչուեան ալ 250 պանան, բանակումի եկած սկաուտներուն։

Մարգիկ

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՄԵՔԵՆԱՅ

Ռուսիա տպագրական մեքենաները կը գնէ արտասահմանէն, մասնաւորապէս Գերմանիայէն։ Այս պատճառով իր փոքրիկ «հանրապետութիւններն ալ, ինչպէս՝ Հայաստան, կը նեղուին տպագրական իրենց «թուխբին» ընթացքին։

Վերջերս Ռուսիա ծրագրեց երկրին մէջ պատրաստել տպագրական մեքենաները եւ այդ նպատակով հիմնեց գործարան մը։

Տպագրական մեքենաները երկու տեսակ են 1.—գլան (rotatif) եւ 1—հարթ կամ պարզապէս մամուլ (presse)։

Տպագրական գլան Ռուսիա ունի ընդամէնը 200 հատ, (Գերմանիա 3890)։ Հարթ մեքենայ՝ 4340, (Գերմանիա 15,000)։ Թիֆլիսի մէջ հիմնուած գործարանը թերեւս քանի այս տարի։ Կ'ըսեն թէ կրնայ տարեկան շինել 400 հարթ մեքենայ։

Երբ փոքրիկ Զուիցերիան ունի 235 տպագրական գլան, անշուշտ շատ քիչ է 200 հատը Ռուսիոյ համար։ Ռուսիոյ ամէնէն գեղեցիկ եւ արդիական մեքենան կը գտնուի Երեւանի պետական հրատարակչականին տպարանին մէջ։ Թիֆլիսի գործարանին ճարտարապետը Երեւան հասած է՝ ուսումնասիրելու համար այդ մեքենան, անոր գծագրութիւնն առնելու եւ նման մեքենաներ շինելու համար իր գործարանին մէջ։ Այս մեքենային առաւելութիւններէն մէկն այն է, որ կէսը քանդելէ յետոյ տակաւին միւս կէսը կրնայ աշխատիլ։ Կը յուսացուի, որ Թիֆլիսի գործարանին մէջ պատրաստուած նման մեքենաները լոյս պիտի տեսնեն 1932ին, մարտ ամսուն։ Տարեկան պիտի արտադրէ 75 գլան, իւրաքանչիւրը պիտի կարենայ մէկ ժամէն տպել 15,000 օրինակ։

...ու տակաւ, մթութիւնը կ'աճէր, եր կինքը աւելի կը խորանար, շարունակ կը խորանար։ Հիմա, կ'ըսէի, կը լուսափառին աստղերը։

Այսպէս խօսելով ես ինծի հետ, հասայ կաշկագործներու փողոցը, լծին կողմէն, մեր հնամենի սինակոկին ծառերը։ Վերջապէս սինակոկին առջեւն հասայ։

Օրհնարակ լոյսով ողողուած եւ բեւեռութ մը ունի սինակոկը։ Սեւցա՞ծ, մոխրամա՞ծ, փխրո՞ւն, խարխո՞ւլ։ Սարդերը, դթալով, կ'աշխատին զայն ծածկել իրենց ոստայնով։ Ապակիները կոտրած են, փեղկ փեռեկ։ Ընդհակառակն, հան վերևաց ըլուրին վրայ կը բարձրանայ վեհապանծ եւ շքեղ եկեղեցի մը գոթական։

Վերջալոյսին տակ տարբեր տեսք մը ունէր սակայն մեր սինակոկը։ Մնաց որ, առաջին անգամ կը տեսնէի այդպէս։ Փաթթուեր էր մութ կապոյտ քօղով մը։ Խարտակուած պատուհանները, որոնց սովորաբար կոյրի տպաւորութիւնը կը թողուն, կարծես հեռո՞ւն կը նայէին ծանր ու լուրջ, խորո՞ւնկ խորո՞ւնկ։ Կատուբը գլխուն կը թուէր, կ'ըսես՝ կը շարժէր։ Տանիքէն եղջերուաքաղները կարծես կը թռէին։ Գաւ մըն ալ, եւ ահա պիտի անհետանային։

Մա՛յր, հիմա կը խորհիս որ ա՛յս էր զաղտնիքս, իմ խոստովանութիւնս։ Ո՛չ, անուշիկ մայրիկս, ո՛չ։ Արդէն հիմա բոլոր այս բաները երեկուան աչքերո՛վս կը տեսնեմ... Ա՛խ, մայրի՛կ, մայրի՛կ, եթէ հաբուստ ըլլայի, գիտե՞ս ինչ կ'ընէի։ Կը նորոգէի սինակոկը։ Կ'ուզեմ, որ սինակոկն ըլլայ բարձրանիստ, մինչեւ երկինքները հասնի։ Տանիքը կը պատէի ոսկիով, եւ բիւրեղ կ'անցընէի պատուհաններուն։

Մտի՛կ կ'ընե՞ս, մայրիկս։ Կը խորհիմ, որ կարելի է ապրիլ աշխարհի վրայ նոյնիսկ առանց սինակոկի։ Քանի որ Աստուած ամէն տեղ է։ Ո՛ւր ալ արցունք մը թափի, կը տեսնէ։ Ուրկէ՝ ալ աչք մը բարձրանայ իրեն, կը տեսնէ։ Ո՛ւր ալ վշտահար սիրտ մը հեկեկայ, կը լսէ։ Բայց, վերջապէս, եթէ պէտք է սինակոկը, լաւ է որ բարձրանիստ ըլլայ, գեղեցիկ եւ վեհաշուք։

Երէկ մտածեցի բոլոր այս բաներուն մասին, սինակոկին մօտ նստած, երբ, յանկարծ լացի ձայն մը լսեցի։ Տխո՛ւր ու համբ լաց մըն էր այդ, քաղցր եւ վշտալի, որ յուզեց զիս։ Դուն ալ, երբ նուագես, լացի այդպիսի ձայներ կը հանես դաշնակէն։ Եւ ես կարծեցի թէ, ա՛խ, սիրելի՛ մայրիկս, ճիշտ բանլով՝ ուզեցի զիս համոզել թէ, — ահա թէ ինչո՛ւ խփեցի աչքերս, որպէսզի այդպէս կարծեմ երկար ատեն, երկա՛ր, — վերջապէս հաստատցի թէ այդ ողբունակ եւ խորաձայն հեծկլտուքը սինակոկէ՛ն կուգար։ Թէ սինակոկին հոգին նստեր՝ սուրբ խորանին վրայ, թանձր մթնշաղին մէջ ծածկուած, կուլար իր աւերակ խեղճութիւնը։ Կուլար, որ արեւը գրկած է զինք իր շնորհներէն։ Որ արեւը բուռ բուռ ոսկի ճառագայթ կը նետէր եկեղեցւոյն գմբէթին, բայց լոյսի ոչ իսկ շիւղ մը կուտար իրեն։ Որ արեւը հազիւ թէ կը համէր, օրհնարակ պահերուն, ամէնէն լուսափայլ ժամերուն իսկ, իրեն տալ, ողորմութեան մը պէս, աղօտն ու թօշնած շառաւիղ մը, եւ այդ շառաւիղը հազիւ թէ կը հպէր իրեն ու յանկարծ կը փախչէր՝ կարծես անարգուած։

Բայց սինակոկէ՛ն չէ՛ր գար այդ հեծկլտուքը։ Աղջի՛կ մըն էր, լացողը աղջնա՛կ մըն էր....։

Երկնցեր էր աւազին վրայ, ձեռքերը կը մխրճէր աւազին մէջ եւ չէր դադրեր լալէ։ Երբ իրեն նայեցայ, տեսայ միայն շրջազգեստը, կեղտոտած, ծուխ ծուխ եղած, որ գորշ արատ մը կը ձեւացնէր սակեգոյն աւազին վրայ։ Տեսայ նաեւ կօշիկները, կրունկները մաշած եւ ծռմռուած։ Ուրիշ բան մըն ալ տեսայ կուրծքին.... Մայրի՛կ, կ'ամչնամ ըսելու....։ Երբ երեւակայութեանս մէջ վերստին կը տեսնեմ այդ, տենդ կը զգամ։ Մա՛յր, երեւակայէ՛, կծիկ մը չէկ մազերու, բոց մը շառ գոյնով։ Խուրձ խուրձ կայծ կը նետէր դուրս...

— Ինչո՞ւ կուլաս, պզտի՛կ աղջիկ, և ի՞նչ կը փնտռես աւազին մէջ։

Կը լսե՞ս, մա՛յր, իր մայրիկը 10 կոպէկ տուեր է գնումի մը համար, անգարդ մը հերը է զինք, դրամը գետին է ինկեր, եւ կորսուեր է աւազին մէջ։ Ահա թէ ինչո՛ւ կուլար։ Կը կարծեմ թէ ես 100 կոպէկ ալ կորսնցնէի, չպիտի լայի, այնպէս չէ՞, մայրի՛կ։ Հարցուցի աղջնակին.

— Արծա՞թ դրամ էր թէ...

— Արծաթ դրամ... բաւ առանց երեսիս նայելու։

— Պիտի փնտռեմ ու գտնեմ, ըսի իրեն։

Եւ պառկեցայ իրեն պէս, ճիշդ քովիկը, աւազին վրայ, այնպէս կեղծեցի թէ կը փնտռեմ, յետոյ իրեն երկարեցի իմ 10 կոպէկս...։

— Ա՛յս...

Վեր ցատկեց ուրախութենէն։ Գլխու շարժումով եւեւ նետեց մազերը։ Եւ կարծես թէ ինծի թուեցաւ, որ իր դէմքը դուրս կուգայ ամպի մը տակէն, երեսը ամփոփուած էր, կապտաւուն լուսնակայի մը պէս, եւ աչքե՛րը... ա՛խ, մայրի՛կ, այդ աչքե՛րը...։ Մա՛յր, մա՛յր, ես երբեք չպիտի մոռնամ այդ աչքերը...։ Ինչքան խայտանք կար այդ աչքերուն մէջ։ Այդ աչքե՛րը, ամբողջ գիշերը երազս լեցուած էր այդ աչքերով, մայրի՛կ, ամբողջ գիշերս այդ աչքերով...

Ահա, անուշի՛կ մայրիկս,... ա՛յս էր գաղտնիքս...։ Կը ժպտի՞ս, մի՛ ժպտիր, մայրիկս, մի՛ ժպտիր։ Ա՛խ, այն աչքերը, չե՛մ կրնար մոռնալ զանոնք երբե՛ք երբե՛ք...։

Մայրի՛կ, սիրելի՛ մայրիկ, կ'արտօնե՞ս զիս, որ նորէն երթամ կաշկագործներու փողոցը... պտըտելու համար... գիտնալու համար... տեսնելու... նորէն տեսնելու... միայն միայն մեր հինուկ մինուկ սինակոկը...։

ՓԷՐԷՑ

ԾԱՆՕԹ.— Փէրէց, ուրիշ անունով Իցխոկ Լէյբուշ, հրեայ գրող մըն է, որ մեռաւ 1915ին Վարշաւայի մէջ։ Նախ գրեց եբրայերէն, յետոյ եիտտիշ լեզուով (Գերմանիոյ եւ Լեհաստանի Հրեաներուն լեզուն)։ Մեծ բանաստեղծ մըն է եւ վարպետ մը նորավէպի մէջ։ Կրած է հայնէի եւ ռոմանթիզմի ազդեցութիւնը, յետոյ օգտուած՝ սէնպոլիզմէ եւ տպաւորապաշտ դպրոցներէն։ Եղաւ գրող մը եղաւ, իրմէ թարգմանուած են 12 հատորներ, որոնք դեռ չեն ներկայացներ ամբողջական գործը։ Ետուտով այնքան գնահատուեցաւ, որ, իբրեւ միջազգային արժէք, թարգմանուեցաւ գրեթէ բոլոր մեծ լեզուներուն (ռուսերէնի, լեհերէնի, գերմաներէնի, սպանիերէնի, անգլերէնի, ֆրանսերէնի)։ Հատուկտոր թարգմանութիւններ եղած են նաեւ հայերէն լեզուով։ Փէրէց կ'արտայայտէ ոչ միայն մարդկային զգացումները, այլ նաեւ հրէական հոգին՝ ոճով մը, որ, յստակ ու թափանցիկ, գունեղ եւ անուշ, կենդանի եւ ջերմ, կը մատնէ մեծ արուեստագէտը իր մէջ։

Թուականէն մէկ շաբաթ առաջ, այս թիւը իջեր էր 36138ի. ուրեմն մէկ շաբթուան ընթացքին,834իյաւելուած մը.Յիշենք թէնպաստընկալ անգործներու առաւելագոյն թիւն էր 51000 ապրիլի սկիզբները:

Անցեալ տարի, այս օրերուն, ամբողջ Ֆրանսայի անգործներու թիւն էր 950.

Միայն Փարիզի մէջ, կան 14125 անգործներ, իսկ Սէնի Մնացեալ վայրերուն մէջ 11021.

Ֆրանսա մանող եւ անկից ելլող օտար աշխատաւորներուն թիւը կը պակսի: Օգոստոս 17էն 22 Ֆրանսա մտած են 259 օտարական աշխատաւորներ: մեկնած են 852 հոգի.

Հացին գինը կը բարձրանայ

Ցորենի եւ ալիւրի բարձրացման հետեւանքով. որոշուած է հացին գինը բարձրացնել 2,25էն 2,30ի.

Հայ վաճառական մը վիրաւոր

Էվրէօյի մօտերը ինքնաշարժ մը որ կը վարէր Պ. Մորիս Փոլիտորի, զարնուեցաւ ծառի մը. Պ. Փոլիտորի որ վէրքեր ստացեր էր գանկէն եւ մարմնին զանազան մասերէն, մնաւ նոյն օրը. Էվրէօյի հիւանդանոցին մէջ.

Ինքնաշարժին մէջ. իրեն հետ կը գտնուէր Պ. Յովհ. Յովհաննէսեան, գոհարավաճառ, 39 Շաթօտէօն փողոց, որ ծնօտէն վիրաւորուած է.

Ռուսիոյ ապսպրանքները Գերմանիոյ

Բայխսպանքի հետ կատարուող զանակցութիւնները Գերմանիայէն Ռուսիոյ յանձնուած ապրանքներու մասին, յանգեցան ժամանակաւոր կարգադրութեան մը. Գերման կառավարութեան կողմէ երաշխաւորուած ռուսական մուրհակները պիտի գծղչուին Բայխսպանքի կողմէ. սակայն միայն այն մուրհակները որոնց վճարման պայմանաժամը կը լրանայ սեպտ. 15ին. Այս մուրհակներուն գումարը կը հասնի 150 միլիոն մարքի.

Անշլուսը Լանէյի Ատեանին առջեւ

Ժընեւէն արուած լուրի մը համաձայն, առոյգ կը թուի թէ Լահէյի Ատեանը, մինչեւ սեպտեմբեր 2 պիտի կրնայ իր խորհրդակցական վճիռը յայտնել աւստրօ-գերման մաքսային համաձայնութեան մասին: Հետեւաբար, Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը պիտի կրնայ զայն նկատի ունենալ իր յառաջիկայ վիճաբանութեանց ընթացքին:

Իտալիա եւ Վատիկանի վէճը

Վատիկանի եւ Իտալիոյ միջեւ ծագած վէճը հարթուելու վրայ է: Տակաւին վերջնական համաձայնութիւն չէ գոյացած. սակայն արդէն, նախագիծ մը պատրաստուած է կղերականներու յանձնախումբի մը կողմէ: Այս նախագիծը պիտի ենթարկուի երկու կողմերու քննութեան եւ հաւանութեան:

Թէեւ նախագծին մասին որեւէ տեղեկութիւն չէ հաղորդուած, սակայն կարգ մը շրջանակներ կը կարծեն գիտնալ նախագծին գլխաւոր կէտերը:

Կաթոլիկ կազմակերպութեանց դերը եւ գործունէութեան սահմանները ճշգրիտ կերպով պիտի սահմանուին: Կաթոլիկ երիտասարդներու կազմակերպութիւնները վերջապէս լուծուած պիտի մնան: Ասոր փոխարէն, երիտասարդ Ֆաշիստներու կրօնական դաստիարակութեան ուժ պիտի տրուի. Վատիկանը գոհացնելու չափ: Ուրիշ կաթոլիկ կազմակերպութիւններ պիտի մնան կղերականներու ղեկավարութեան տակ:

ԱՅՑ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԻՆ

Եապին Գարաճիսարի եւ շրջ. Ռազմիկ Հայր. միութեան կողմէ այսօր կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին: Մուտք գերեզմանատան Gambettaի դուռէն, 96 division.

Կը խօսին քաղաքական կուսակցութեանց ներկայացուցիչները:
Կը հրաւիրուին հայրենակիցներ:

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H. STEPHAN